DE NAVORSCHER.

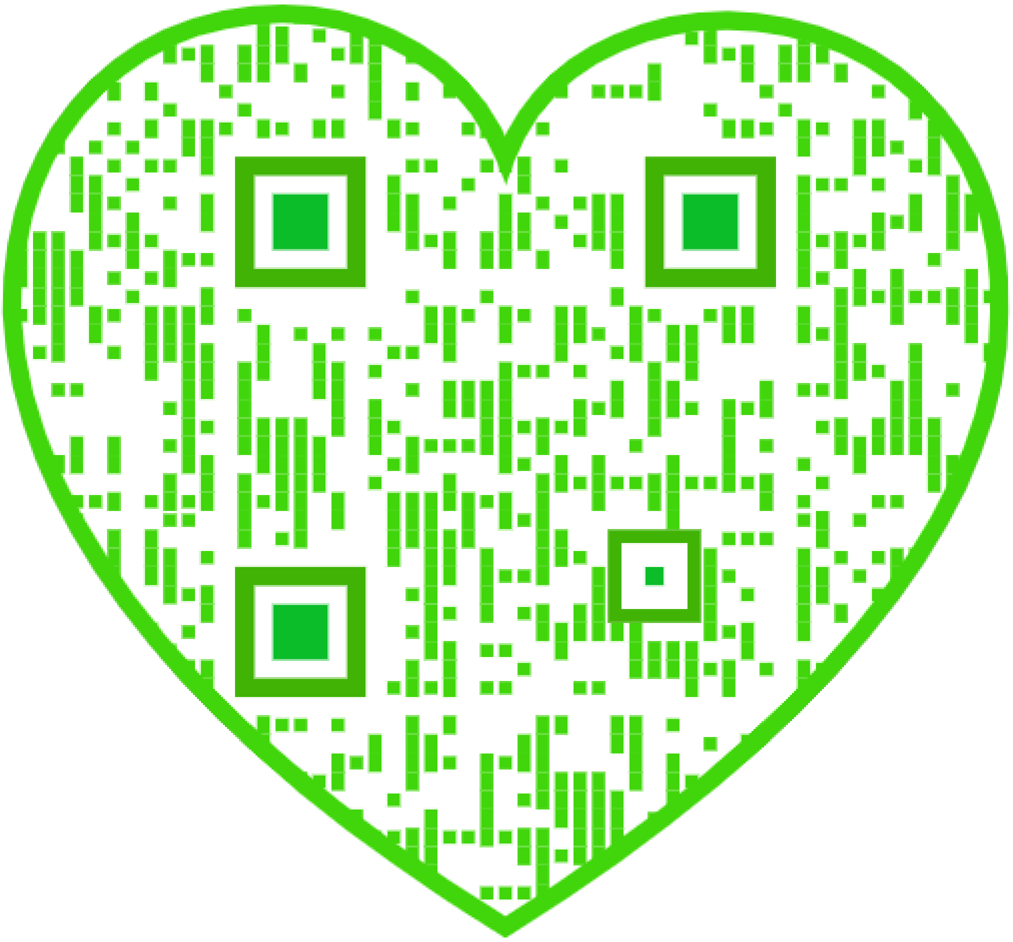

De Navorscher.

EEN MIDDEL
TOT GEDACHTENWISSELING EN LETTERKUNDIG VERKEER
TUSSCHEN ALLEN DIE IETS WETEN,
IETS TE VRAGEN HEBBEN, OF IETS KUNNEN OPLOSSEN,

ONDER BESTUUR VAN

JACOBUS ANSPACH.

Zeven en Dertigste Jaargang.

NIEUWE SERIE,

TWINTIGSTE JAARGANG.

AMSTERDAM, – J. C. LOMAN Jr.
1887.

GESCHIEDENIS.

Anholt (XXXV, 194). In het archief v. 't voorm. Hof v. Gelre bevinden zich Rekeningen van Diederik v. Bronkhorst-Batenburg, heer van Anholt, over de jaren 1559—64. Had Diederik v. Br.-B., heer tot A., in 1650 verschil met den momber van Gelderland over het recht tot uitoefening der landvorstelijke hoogheid over die heerlijkheid: het Hof verklaarde 3 Mei van dat jaar de door Diederik bijgebrachte redenen van recusatie niet gegrond, maar overigens de zaak niet geschapen om eene eindbeslissing te nemen. Zie de Regrs van dat archief bl. 358 en 148. Ook bl. 396, waar vermeld worden Stukken uit den jare 1717 betr. den langdurigen twist tusschen den Prins van Salm als heer van A. en den momber v. Geld. over het recht op de landv. hoogh. der Staten van Geld. in gezegde heerlijkheid; mitsgaders eene memorie betr. datzelfde onderwerp uit den jare 1689.

Fransenburg (XXXV, 92) — zal wel naar eenen Frantzen genoemd zijn. Tot den admiraal Willem Frantsen richtte het Hof van Gelderland 22 Dec. 1598 het verzoek om in allerijl oorlogschepen te Rheden, Nijenbeek en Bronkhorst te leggen, omdat de vijand zich gereed maakte tot een inval in de Veluwe (Regrs arch. voorm. Hof v. G. 372). — Kwam aan elke woning in de bp Essen te Barneveld het recht van turf-slaan toe: Joost Frantzen aldaar maakte er in 1725 een ongeoorloofd gebruik van, zoodat het Hof v. Geld. hem 4 Juli tot schadevergoeding aan Gerrit Egbers veroordeelde (ib. 273). Luidde dit verblijf ook Frankenburg, deze naamsreden zal wel in verband staan met de benaming van d e F r a n k e n h o f, gelegen in den cirkel van den Hafkamper-enk, den Sloets- en den Pieriker-tiend, o. Voorst op Veluwe, — omstr. 1765 afgebroken; zie ibid. 323. Wat weet men er van? Ook van de naams-reden?

Deze namen zouden ook licht kunnen spreiden over het Veluwsche Frankrijk (*Nav.* XXXVI, 46).

Grieksche waard (XXXV, 75). Is wellicht een v. Grieken kommandeur der St. Jans-ridders of van het Duitsche Huis geweest? Rietstap's Armorial geeft wapens eener Hollandsche en eener Brabantsche familie v. Grieken. Ook wordt *Nav.* t. a. pl. bl. 625 eene v. Grieken vermeld. — Zou de Griecxsche Achterom a⁰ 1677 (*Nav.* XXXVI, 478) ook het huis van eenen v. Griecken geweest zijn?

Miste (XXXV, 639; 'VI, 184). Voor de geschiedenis van dien hof is nog belangrijk het in het archief des Hofs v. Geld., — zie de Regrs van dat archief 497, — aanwezig, door dat hoog college 16 Dec. 1775 vastgesteld Reglement voor den hofheer en de hofluiden der hoven te Miste en Ahave, bij Bredevoort.

Raven, Runen, Dickninge (XXXV, 587; 'VI, 437). Meer dan eene halve eeuw geleden heb ik, in mijn werkje over »de Voormalige Kloosters in Drenthe" (1e druk Groningen, J. Oomkens, 1835; 2e druk Heerenveen, F. Hessel, 1846) medegedeeld, dat te Blijdenstein, eene buurtschap van de tegenwoordige gemeente Ruinerwold, eertijds Blidenstat, Blidensteen, Blijdenstede, Blidensteden en Blijdensteden geheeten, één uur gaans ten oosten van Meppel en twee uren gaans ten westen van Ruinen, een Benedictijner klooster of abdij heeft bestaan; dat dit gesticht aan St. Maria Magdalena was gewijd; dat het als zoodanig in een geschrift van het jaar 1277 voorkomt; dat het van geringen omvang schijnt te zijn geweest en, naar mijn gevoelen, vóór het jaar 1332, bij de abdij van Ruinen of Dikninge is ingelijfd, waardoor de kloosterkerk, welke tevens tot kerk voor de inwoners van Ruinerwold diende, in eene kerspil- of parochie-kerk werd veranderd. Tot aan de opheffing der kloosters in Drenthe toe, waren de Abten van Dikninge collatoren van de kerspilkerk te Blijdenstein, welker pastoors steeds kloosterlingen van Dikninge zijn geweest.

Noch in de bekende charters, noch in eenigen jaargang van den Drentschen Volks-Almanak, komt het geringste voor, dat strekken of er toe leiden kan, om het voormalig bestaan eens kloosters of

eener abdij van de Orde der Cisterciënsers te Dikninge, of de overbrenging derwaarts van geestelijken dier orde uit een dorp Raven, te bewijzen. Het stukje in den almanak van 1840, waarnaar *Nav.* XXXVI, 437 verwijst en dat de onderteekening »13****14" draagt, is van mij afkomstig, evenals alle in verschillende jaargangen voorkomende bijdragen, welke op gelijke wijze onderteekend zijn.

Het onnauwkeurig of verkeerd schrijven, overschrijven en daardoor verminken van eigennamen, zoo door oudere als door jongere schrijvers, heeft al vrij wat moeite en verwarring veroorzaakt. Wat Drenthe betreft, denke men slechts aan het teboekstellen van de Burdo, voor de Burclo (van Borculo); van Rauen voor Runen, van Euen voor Enen (het gehucht Een, ook in oude stukken somtijds Eden genaamd, in de gemeente Norg); van ter Cuijpen voor ter Cnijpen (aan de Knijpe, nabij Zuid-Laren). Men vergelijke mijne »Losse Bladen uit Drenthe's Geschiedenis" (Assen, Willinge Gratama, 1856) bl. 1—19. Tevergeefs zal men ook te Bunen, thans Buinen, gemeente Borger, onderzoek doen naar de overblijfselen eener Kommanderij van de Duitsche Ridderorde, welk gesticht te Bunne, gemeente Vries, is gevestigd geweest.

Dat er bewijzen zullen worden gevonden, waaruit blijkt, dat ik ten aanzien van Dikninge en Raven heb gedwaald, meen ik te mogen betwijfelen.

Buiksloot, op mijn 90sten verjaardag, MAGNIN.
7 Oct. 1886.

Raven (XXXVI, 641). Philippus Rovenius werd niet te Rouveen in 1575 geboren, gelijk men nog altijd elkander naschrijft. Want zijne ouders Gerardus R., conrector aan de Latijnsche school te Deventer, en Woltera Winhoff, dochter van den als uitgever van het Landregt van Overijssel bekenden Melchior W., hielden hem op 1 Jan. 1574 ten doop. Voor meerdere bijzonderheden raadplege men n° XXII (lees XXIII en XXIV) mijner Kleine Bijdragen tot de geschied. v. Overijssel [1]).

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

Doopsgezinde gemeente te Vlissingen. Hierover vergelijke men ook

[1]) Vgl. *Nav.* XXXVI, 324, noot. RED.

Nav. II, 22, 360. Voor eene der aldaar voorkomende bijdragen zijn evenals voor het artikel van *Nav.* XXXVI, 631, de kerkboeken geraadpleegd. De namen der predikanten vindt men er echter niet. — *Nav.* XXXVI, 634 staat: »Tot 1789 dienden de Leeraren zonder eenige jaarwedde. Doch 7 Jan. 1789 enz." Naar mijne meening moet 1789 1689 zijn, daar Pieter Baert (of zooals hij in *Nav.* genoemd wordt, Baart) wel in 1689, maar niet in 1789 predikant was. Wellicht heeft hij, die het bijvoegsel schreef, zich vergist.

Vlissingen. W. V. D. O.

Hongersnood in Suratta a° 1631, enz. Waarheid of leugen? mag men wel vragen aangaande 'tgeen volgt.

»Missive van't sterven van 74 honderdusent menschen in Suratta a° 1631. — Nopende de hongersnoot in Suratten a° 1631. — Laus Deo. Ady 1 September a° 1631. — Naer hartvriendelyke groettenisse, aan Ul. desen, als dat ick niet hebbe konnen naerlaten, Ul. te laten weten, wat ons sedert wy van Batavia zyn gescheyden, wedervaren is, zoo in Suratten, als mede aent eyland Mauritius; wy syn den eerste Septemb. van Batavia geseylt, ende den 23 October in Suratten gearriveert, en hebben aldaer een deerlycken staet des lants vernomen, want een pestelentiale koortse, met een onmenschelyke hongersnoot, heeft de menschen by hondertdusenden van de werelt berooft, ende sal Ul. hier van opt korste verhalen. In Suratta is inteerste een groote hongersnoodt geweest, soo datter by dusenden menschen syn gestorven ende de lichamen onbegraven leggende, hebbende door haar verrotte stanck, de lucht geinfecteert, waar door desen pestilentiale koortse daer onder gecankert is, doch is meest te geloven, dat het Godes rechtvaerdige straffe is geweest, die dese menschen verdient hadden, door haar groote godtloosheyt en haar hoovaardige pracht.

»Het is met desen menschen soo verre gekoomen, dat sy malkandere hebben opgegeten, de moeder haar eygen kinderen, den eenen vrient de anderen, gelyck Ul. sal verstaen. In Suratta heeft een arme vrouw, door den hongersnoot, seven van haar eygen kinderen opgegeeten, en meende noch haar nichte (die haar quam besoecken) de selffde part te spelen, want meende haar van achter den hals aff te snyden, maar de nicht is ontkomen, en heeft het aande governeur geklaecht, dewelcke dese verhongerde vrouwe heeft doen ommebrengen en met een sabel aan stucken gehouwen. Doch heeft de hongersnoodt de mensse sooverre gebracht, dat sy de dreck der beesten en oliphanten hebben doorsocht, om eenige korrels rys, die daar soude mogen in syn, op te eeten.

»In de stadt Suratta, als daer een vet corpulent mensch sich op straat begaff, sonder eenige lyffsdienaars, die wert datelyck van de arme verhongerde menschen aengetast, verscheurt ende opgegeeten, gelyck van gelooffwaardige persoonen van onse duytse kooplieden gesien is, want daar was een iong vet persoon, van haar natie, dye sy levendich de buyck en borst hebben opgesneden, en hebben het

hart, de longe, d' lever, milt, nieren en alle vleetsachtige deelen opgegeten, sommige bradent, sommige rau etende, ende dat in presentie van vier duytse koopluiden.

»In de stadt Cambaya [1]) zyn geweest drye hondertduytsent menschen, zyn altsamen gestorven, behalven drye oude magere vrouwen, ende dat in vier maanden tyts.

»Een metselaar, die aan de duytse logie pleech te wercken heeft 24 menschen die van honger op de straet lagen en storven, voorts de kop ingeslagen, ende in huys gesleept, alsdoen deen voor dander maer opgegeeten; de Governeur hier van verwetticht synde, heeft hem mede doen aan stucken houwen; die personen die wat van staet zyn, moeten wel mett dienaers vergeselsschapt zyn off anders soude mede aangerant en verschuert worden, als verhaelt is, de levende eeten de dooden magere menschen, de lever, thart, handen en voeten, de rest smyte-se int water, off tot asse verbranden, de revier is soo vol dooden dickmaals geweest, dat men daar met boots ofte schuyten wachten most, tottertyt sy met tafloopende water neergedreven waren; oock sach men dickmaals soo veel menschen-vet opt water driven, dat men op sommige plaetsen twater niet konde bekennen; Twelck door de groote hetten der sonnen uyt de lichamen braade; In somma de ellenden, miserien en deerlyck klagen deser arme menschen is zoo affgryselyck geweest, dat het met mensche tonge niet kan uitgesproken worden; den genadichste en goedertieren Godt wil ons en alle kristen menschen voor diergelycke bewaren en tgeene dat dese arme deselate menschen wedervaren is. Men heeft in de destrucxcy Hierusalems, dat een vrouwe haar eygen kint heeft opgegeeten, maar dese voorhaalde vrouwe heeft seven van haar eygen kinderen opgegeeten, tgetal der dooden wort gerekent 74 hondert duysent; hier mede, beminde vrient, soude Ul. noch diergelycke konnen verhalen, maar alsoo de bedroefde tydingen de menschen te seer beswaren van gemoet, sall hiermede eyndigen ende Ul. tot vermaak ende kortswyle verhalen poetischer wijse, vant eyland Maritius als oock mede van onse kalen adel, daer wij met malkanderen tot vermaac dickmaals van gepraet hebben, biddende Ul. dat in danck te nemen, alsoot wt goeder meyninge is geschiet, om als ghy dese beklagelycke redenen sult gelesen hebben, u geest daer mede dan wederom sout mogen verheugen alsoder niet aangenamer is voor den mensch als een blytt en vrolycke gemoet twelk thart ende alle deelen des lichaams is versterkende, daer ter contrarie de droeffenis is beswarende.

»Soo verstaet dan, beminde vrient, als dat wy den 2' Maart wt Parsien naar tvoorschreven eyland Mauritius geseyld syn, en hebben voorts gedurende de reyse met den kalen adel gevacxeert geweest, te weten Sr Speckx, juffrou Claren, die Heer Ryswyck, Sr Jan Bruyn alias van Souten, Sr Piscado Salada, maar de Heer Druyff is van ons gescheyden, de welcke wy hopen int vaderland weder te vinden, ende als dan onse oude konversaecy matelycken met hem te vernieuwen; maar

---

[1]) »C. of Guzurate, eene stadt en een koninkryk in Oost Indië onder het gebiedt van den groten Mogol. De hoofdstadt wordt Amadabat genoemt. De andere steden zyn: Cambaja, Surate, enz." (Zie verder Groot algem. Hist. Geogr. Geneal. en Oordeelk. Wrdbk 1727.)

dHeer Ryswyck, Juffrou Claren, en Sr Piscado Salada met Sr Speckx hebben meest met ons familiaerlycken verkeert, maar Sr Jan Bruyn heeft weynich in ons geselschap geweest, overmidts hy een vuyle stinkende asem heeft, daardoor wy hem niet en mochte by ons lyden soe dat het te beduchten is, hem dat accident hoe langer hoe swaerder openbaren sal; want het tegenwoordich al incurabel is ofte ongeneiselyck, soo dat hy van alle man sal verlaten worden; den tyd alsoo passerende syn den 29 april aent eylandt gekomen, ende syn aent lant gevaren, om met de inwoonders te handelen, ende waeren verscheyden van Staet, te weten burgermeesters, burgers, soldaten, snijders, boeren ende onbekende inwoonders, daer wy geen spraack mede konden krigen, want hielen haar altyt int gebercht.

»Wij daer komende, vonden voor eerst de boeren, dye wij naer haar wijse groeten, ende gaven ons gans geen bescheyt, waerover wij verstoort sijnde, haar gevanckelijck aen boort gebracht hebben, en gepijnicht, datter de doot naer is gevolcht, en alsoo voorts gevilt gekoockt en alsdan ten grave waarts gesonden, dandere hier door verbaast sijnde hebben haar ten Boswaert in begeven en soo dat wij van dien tijt aff gestadich tegens haar gerooft hebben, dagelijckx aen boort brengende Burgermeesters, Burgers etca. van welcken rooff wij vrij wat verrijckt sijn geweest, en vet van middelen geworden.

»De burgemeesters sijn seer superbe off hoovaerdich, sij vertoonden haar ons met een steyl straff gesicht ende opspalkende mont, seer permantich en driets van ganck, wilden schier niet een voet voor ons versetten, haar oorloochs geweer was haar mont, daar mede sij fel wisten te bijten, haar spyse was rauwe freuyt, waren oock niet wel gehabyt, maer waren seer rijck ende vet van middelen, soo sij met menichte van haer aen boort hebben gebracht, tot contentement van ons allen; de borgers waren seer mager en schrael van middelen, waren seer knorrich, baldadich en schou tegen ons, haar geweer was twee kromme lange tanden, daar sij haar mede verweerden, waren seer kladdich en vuyl, gaven een vreselijck geluyt van haar als wij se mede gevanckelijck naer boordt brachten om haar ransoen gelijck danderen met de doot te betalen.

»De soldaten waren seer kleyn van gewas en lancksaem te voet, alsoo datmen haer gemackelijck met handen konden vatten, haar armaet oft geweer was haar mont, die seer scherp en spits was, die sij gebruyckten in plaets van een poniaert, waren seer bloot en schou, haar gans niet houwende als soldaten, lopen in groote disordere, deen hier, dander daar, malkander gans geen getrouwicheyt betonende.

»De boeren sijn seer lodtlich, plomp en onwetende, oock seer vreessachtich ons mede seer hatende, sij waren seer well gewapent en toegerust, sij hebben een seer hart dick schilt op haar ruch en voor haar borst, dient haer in plaats van een harnes, haar voeten seer dicht bekleet sijnde met een tayen huyt, dient haar inplaets van laerssen, als sij door twater gaen, oock mede int bos, door distelen en dooren gaende, konnen niet beschadicht worden, sijn seer generabel off voorttelende, maer luy en traach, gans geen naersticheyt tot slants bouwerij doende, ja verslinden het gewas meerder als sijt soecken voort te planten; hierover sulck insiende haarder onnutbaarheyt tot slants voordeel, hebben menichte van henl. medegenomen tot ons vergenoegen.

»De snijders sijn mede in groote abondantie aldaer, maar waren seer weerbarstich en wreet van gesichte, seer ruijch van lichaam, hart en dick van handen, niet gelovende sijwel met de naelde soude konnen omgaen, maer sijn meer genegen tot den oorlooch ende roven, overmidts zij beter gewapent zijn als de soldaten, want sij hebben twee ronde lanckachtige uitsteecksels aen haar voorhooft, sij gelijcken wel tweehoorens. ende is haar oorloochsgeweer, daar sij haar mede verweeren. Sij gaven een hees ende schrael geluyt van haar, als sij ons sagen, daar mede sij malkanderen wisten te waarschouwen, sij hadden altijt een Santenel pardu op schiltwacht staen, ende wanneer die maar begon te roepen, strackx soo vlucht ionge en oude boswaerts in, waren malkanderen seer getrou; sij waren bij dese inwoonders niet wel geacht, overmidts al dandere vant beginssels haarder geboorte haar eyge habyt sijn medebrengendende alsoo dat sij genootsaackt sijn, op roverij te leven, ick geloove niet sij veel op Batavia geacht souden worden, ende dat van wege haar vreemt gewas dat veurt voorhoft is, dat de burgers van Batavia seer verschrickt van soude worden, want kan qualijcken gelooven sij alsulcke oyt gesien hebben; wij hebben van haar in menichte mede gevanckelijck aanboort genomen.

»Die onbekende inwoonders hebben wij niet seeckers van konnen schriven, door dien wij van verre drie off vier gesien hebben, soo tscheen waren seer groote van gestalte, als ruesen bij dander te vergelijcken, ende vertoonden sich naer die tijt geen meer.

»Ick hebbe hier onder aengestelt die namen der inwoonders, als oock mede de meninge hoe men die sal verstaen, ick kan Ul. voor deez tijt hier van niet meer laten weeten alsoot deese bovenverhaelde de principaelste van t eijlandt Mauritius sijn.

»Hiermede, beminde vrient, beveele Ul. in protexie des alderhoochsten die Ul en ons altsamen wil gevenen dat ons salich is.

»Verklaringe der namen.

Sr. Specx.	ofte gesouten speck.
(j)uffrou Claren	vars water.
dHeer Ryswyck	gekookte ryst.
Sr Jan Bruyn alias van Souten . . .	gesouten (vleesch?) [*afgescheurd.*]
Sr Piscado Salada	gesouten (visch?) [*afgescheurd.*]
dHeer Druyf	Spaense wijn.

»Verklaringe der Inwoonders vant eylant Mauritius.

Burgemeesters	ofte dottaerssen
borgers.	varckens.
soldaten.	velthoenders.
snijders.	bocken.
boeren	schiltpadden.
onbekende inwoonders.	koebeesten".

Tot toelichting van den plaatsnaam, haal ik het volgende aan.

»Surat, Surate, Suratte of Guzuratte, eene beroemde Indiaansche Stadt in het Koninkrijk van Guzuratte of Cambaga, onder de heerschappij van den Groten Mogol, heeft eene bekwame haven aan den zeeboezem van Cambaga. Zij legt eenige minuten van den middellijn, en wordt dikwijls van de Europische kooplieden be-

zocht; ook heeft zij vele rijke inwoonders. De Engelschen en Hollanders hebben aldaar hunne kantoren. Alle de huizen van deze stadt, bijzonder die der Franschen, Engelschen, Hollanders en Armeniërs, zijn wel gebouwt. De koophandel wordt hier zeer sterk gedreven. De waaren, waar mede men handel drijft, zijn diamanten, dewelke uit het koninkrijk van Golconda derwaarts gebragt worden, als paarlen, welker visscherij bij het voorgebergte Komorin en op verscheide plaatsen van de Persiaansche golf is; amber, 't welk de zeekusten tegen de Kaap de goede Hoop zeer veel geeft; muskus, twelk uit China komt, en Civet. Zij drijven ook groten handel met sijde en goude stoffen, heerlijke boomwolle, Indigo en artzenijkruiden, dewelke ten dele in het landt wasschen en ten dele van de Arabiers derwaarts gebragt worden; ook met allerhande speeren, dewelke men uit Indië daar heen brengt, als met note muskaten, dewelke van Malakka komen, nagelen, die er van Makasser gebragt worden, kaneel dat men uit Ceilon aanvoert, en peper, twelk van de gansche Malabaarsche kust komt. Deze stadt wordt van eene tamelijk grote rivier besproeit, dewelcke voor een arm van de rivier de Indus gehouden wordt. Bij het zuiderdeel van de stadt is een kasteel aan de rivier, hetwelk aan ieder hoek een groten toren heeft. De grachten op de drie zijden zijn met zeewater gevult. Het kasteel is zeer wel met geschut voorzien. De slotvoogdt woont daar op, die de naburige landschappen regeert en een vorstelijken staat voert. Tot zijne lijfwacht heeft hij vele benden ruiters en voetvolk, en mag op een olifant rijden, of zich in een Palankin, hetwelk een soort van.rustbaar is, laten dragen. Altijd heeft hij een koninklijk gevolg bij zich. Dit gouvernement van Suratte is niet voor iemands leven, maar wordt alle vier of vijf jaren verandert. In den jare 1659 wierd dese stadt nevens het slot, van den jongsten zoon van den Chagehan ingenomen, dewelke meende, dat zijn vader dood was, en daarom dit koninkrijk wilde bemachtigen. Naderhandt wierdt het door een anderen vorst geplunderd, dewelke vele milioenen schats daaruit nam. Doch waren de Engelsche en Hollandsche faktoryen sterk genoeg om zich tegen alle geweldt te verdedigen. Wanneer Suratte zijnen eigen koning hadt, heeft het denzelven jaarlijksch 400000 rijksdaalders opgebragt. *Bernier Thevenot. P. III p.* 15; *Dellon, Voyage des Indes Orientales*" (Groot Algem. Hist., Geogr., Geneal. en Oordeelkundig Woordenbk 1732).

Mag, zoo kan gevraagd worden, ook in het laatste gedeelte van de missive eene zinspeling op maatschappelijke verhoudingen gezien worden, wijl de geheele zaak anders tot eene *would-be* aardigheid is terug te brengen?

Den Haag. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Overluidingen te Utrecht. Vervolg van *Nav.* XXXVI, 575.

1623. v Jan. in ob. et fun. Cornelii Gulielmi a Rijn.

vi Jan. in ob. et fun. Gulielmi Jōis a Rijn.

xii Jan. in ob. et fun. Dnāe Agnetae Seraets, viduae Domini de Sinderen.

xiii Jan. in ob. et fun. Dnāe Adrianae Beyers, viduae Godefridi Cluyt, capitanei.

1623 Eod. d. in ob. et fun. Mri Egberti a Schoonhoven.

XIV Jan. in ob. et fun. Wilhelmi Henrici a Zijl.

XV Jan. in ob. et fun. Dnae Goudae Foecken.

Eod. d. in ob. et fun. Evae Jacobi de Royesteyns filiae.

Eod. d. in ob. et fun. *Jacobi Foeyt*; est filius uxoris confratris nri Ploos.

XVII Jan. in ob. nobiliss. Dni Jois Georgii a Polnits, dni in Swartsborch.

XIX Jan. in ob. et fun. Dni Philippi de Mabus, capitanei.

XXIII Jan. in ob. Dnae *Isabellae Foeyt*, viduae Dni Conradi Wolff.

XXXI Jan. in ob. Dnae Annae de Smalevelt, viduae Petri de Borch.

IV Mart. [*sic*] in ob. Dnae Franciscae a Leeuwen, viduae Mgri Gisberti ab Arkel.

VI Febr. in ob. et fun. Egidii Block.

XIII Febr. in ob et fun. Dnae Aleydae a Radelant, ux. *Mri Petri a Merenborch.*

Eod. d. in fun. filii Dni nobiliss. Thomae Egmont [1]), capitanei.

XIX Febr. in ob. et fun. Mri Gisberti de Elborch, dum viveret scabini Traject.

XXI Febr. in ob. Dni Alexandri de Berch.

XXII Febr. in ob. Dnae Christinae a Wijhe, viduae Dni Ottonis a Wijhe, dni in Echtelt.

Eod. d. in ob. et fun. Elisabethae a Puth.

XXV Febr. in ob. et fun. Adami a Lemput, advti curiae prov. Traj.

XXVII Febr. in ob. Mri Adriani Strick, canonici Sti Salvatoris.

IV Mart. in ob. et fun. Walburgae, filiae Jacobi a Westervelt, viduae quondam Alardi Hol.

VII Mart. in ob. nobiliss. Dnae Gabinae a Beyeren, viduae Dni Emanuelis a Stemborn.

VIII Mart. in ob. et fun. Cornelii Jois a Meerwijck.

IX Mart. in ob. Catharinae, Bernardi a Lamsvelt filiae, viduae Jois Spruyt.

XIII Mart. in fun. nobilissimae *Mariae a Vijvre*, uxoris dni Gulielmi a Zuylen a Nijvelt.

IX [*sic*] Mart. in ob. et fun. Dnae *Margaretae de Vecht*, ux. Dni Eustacii de Quarebbe.

XIV Mart. in ob. et fun. Jacobi a Coeverden ; est pater confratris nostri Coeverden.

XVIII Mart. in ob. et fun. Sibyllae Soytmonts, viduae Gulielmi a Zijll.

XXI Mart. in ob. et fun. Henricae ab Eyndt, viduae Egidii Block.

XXIII Mart. in ob. et fun. Elisabethae Jacobi, viduae Hermanni Jois.

---

[1]) Hierboven is geschreven s(ive) *Emont*.

1623. VII Apr. in ob. et fun. Dnae Adrianae a Schapele, uxoris Jois Druart.

VIII Apr. in ob. et fun. Dni Jois Gulielmi, vicarii eccl. Traj.

X Apr. in ob. et fun. Dnae *Joae a Hardenbroeck*, viduae Dni *Rudolph Grauwert*.

XVIII Apr. in ob. Dnae Catharinae Buyck, viduae Jacobi Fick.

XXIII Apr. in ob. et fun. Hermannae Hermanni a Royeroort, uxoris Cornelii a Tiel.

Eod. d in ob. et fun. Dnae Annae a Couwenhove, viduae Dni *Jois a Lanscroon*.

XXIV Apr. in ob. et fun. Aleydae de Veer, uxoris Hermanni a Beeck.

III Maj. in ob. et fun. Aleydae de Lang, uxoris Dominici Bogaerdt.

V Maj. in ob. et fun. nobiliss. Dni *Hermanni Valckenaer*, dni in Duckenborch et Portenge.

VII Maj. in ob. et fun. Henrici Jois a Wyntershoven.

XXIV Maj. in ob. et fun. Walteri Lieftinck, filii Reyneri Lieftinck.

XXV Maj. in ob. et fun Reyneri a 's Herenaertsberge (ux. Foeyt — later bijgevoegd).

III Jun. in ob. et fun. Catharinae Jodoci, viduae Bernardi Theodorici ab Oostrum.

Eod. d. in ob. et fun. Ulianae de Cruyf, viduae Gisberti a Cleeff.

V Jun. in ob. et fun. Aleydae, filiae Jois Gerardi Vosch, uxoris Gerardi a Schayck.

VI Jun. in ob. et fun. Nicolaae Esbaldi, uxoris Henrici a Leeuwen.

IX Jun. in ob. Dnae Magdalenae de Gouda, viduae Mri Gulielmi de Burch

XXVII Jun. in ob. et fun. Dnae *Morallae a Gent*, filiae quondam Dni Jois a Gent, dum viveret dni in Oyen, Dieden etc.; est soror confratris nostri Gent.

VI Jul. in ob. et fun. Dnae *Annae a Cuylenborch*, viduae Dni Swederi a Cuylenborch.

X Jul. in fun. Dnae *Corneliae Parsijn*, uxoris Jodoci Gerwijn [1]).

XV Jul. in ob. et fun. Barbarae Gerardi, viduae Henrici a Wyntershoven (vid. supr. h. pag. — later bijgevoegd).

Eod. d. in fun. filii Jois Strick.

III Aug. in ob. Dnae *Josinae Soudenbalch*, viduae quondam Dni Jois Cockman.

VII Aug. in fun. *Mariae Ploos filiae Dni Adriani Ploos*, dni in Tienhove, confratris nri.

VIII Aug. in ob. Dni *Balthazaris de Vecht*.

XI Aug. in ob. et fun. Abrahami Sanderi ab Os.

---

[1]) De laatste letter van *Gerwijn* is niet duidelijk geschreven.

1623. xx Aug. in ob. Dnae Mariae ab Hellemys a Welle, [1]) Dni *Theodorici a Wanroye Wttenhamme.*

xxxi Aug. in ob. nobiliss. Dni *Jacobi a Wassenaer*, dni in Obdam, Heynsbroeck, Spierdijck et Suytwijck.

i Sept. in ob. et fun. Elisabethae, filiae Henrici, viduae Bernardi Jois a Winterswijck.

ii Sept. in ob. Antonii a Detten, filii Mri Henrici a Detten, advocati cur. provinc. Traj.

vii Sept. in ob. et fun. Dnae Catarinae a Leeuwen, filiae Dni Jois a Leeuwen, dnae in Amelisweert et Stoetwegen.

x Sept. in ob. et fun. Gulielmi Theodorici de Kemp.

xi Sept. in ob. et fun. Dni Cornelii Pauw, filii Mri Huberti Pauw.

xxi Sept. in ob. Philippi de Lathem, dni in Lathem, Lyffkensroede, Beths.

xxii Sept. in ob. et fun. Mri Gulielmi Otterspoor.

xxiii Sept. in ob. et fun. Annae, filiae Nicolai, viduae Jois Schuth a Waldeck.

xxviii Sept. in ob. et fun. Dnae *Margaretae Bollen*, viduae Mri *Anthonii a Cuyck.*

Eod. d. in ob. et fun. *Mariae Feyten*, viduae Danielis a Leemputten.

xxix Sept. in ob. et fun. Dni Hermanni Schade; est affinis confratris nri Regniere.

i Oct. in ob. et fun. Theodorici de Vreeswijck.

xi Oct. in ob. et fun. Mri Danielis de Weede, dum viveret consiliarii cur. prov. Traj.

xii Oct. in ob. et fun. nobiliss. Dnae *Jaquelinae van der Goes*, viduae quondam D. Mabus, capitanei.

xiii Oct. in obitu nobiliss. Dni Walravii de Hemert, dni in Drakenborch.

xv Oct. in obitu et fun. Henrici de Cupere; est frater confratris nostri Cupre.

xxvii Oct. in ob. et fun. Jacobi Hugonis de Honthorst.

24 Oct. in ob. et fun. Mri Adriani de Roy, J. U. D.

v Nov. in ob. et fun. Heylwichiae, filiae Gerardi Vosch, uxoris Florentii de Nijpoort.

x Nov. in ob. et fun. Sophiae a Voorst, viduae Jois de Wijckerslooth.

xiii Nov. in ob. et fun. Joannis Wantenaer.

xxvi Nov. in ob. et fun. Godefridi van Eem, scabini civ. Traj.

xxix Nov. in ob. et fun. Thomae ab Oostrum.

xxx Nov. in ob. et fun. Dnae Josinae van Meer, filiae advti van Meer.

i Dec. in fun. filiae Dnae Adrianae v Liesvelt.

---

[1]) Waarschijnlijk is hier uitgevallen: uxoris.

1623. II Dec. in ob. nobiliss. Dni, Dni *Theodorici ab Haestrecht*, dni in Drunen, Gransoyen [1] etc.; est pater confratris nostri Haestrecht.

IV Dec. in ob. Cornelii Gisberti a Portengen.

XVI Dec. in ob. et fun. nobiliss. Dnae, Dnae *Aleydae ab Baexen*, filiae Dni Maximiliani ab Baexen, dum viveret dni in Conincxvrij, Hermelen etc., et consulis civ. Traj.; est (amita) confratris nostri Baexen.

XIX Dec. in fun. *Theodorici de Ridder van Groenesteyn*, filii Mri Antonii de Ridder a Groenesteyn.

XXVIII Dec. in ob. et fun. nobiliss. Dni *Olivarii Utenhove*, confratris nri.

Eod. d. in ob. Henrici Foyert, filii Gulielmi Foyert, dum viveret J. U. D.

XXIX Dec. in ob. et fun. Dnae Aleydae van der Meer, *viduae quondam Dni Gisberti ab Hardenbroeck et Wulven.*

Eod. d. in ob. et fun. Mri Lamberti a Beeck, chirurgi.

(*Wordt vervolgd.*)

Poniatowski (XXXVI, Bijlage bl. O). Ook te Delft wonen afstammelingen. Een daarvan, mej. G. J. Poniatowski is onderwijzeres aan eene der Gemeente-scholen aldaar.

Batavia. JANSSEN V. RAAY.

Voet v. Winssen (XXXVI, 577). Frederik v. Winssen, geb. 1551 † 1617, burgemr 1602 te Culemborg, had tot zoon Jan, burgemr ald., wiens dr Elisabeth tr. [2]) Paulus Voet, prof. in de rechten te Utrecht. Zij hadden o. a. Paulus V. v. W., burgemr te Utrecht, geh. m. Engelberta v. Brienen, bij wie 1. Gijsbert. 2. Cornelis Evert. 3 Paulus Engelbert. Deze huwt Agnes Ormea tot Papendorp, bij wie Paulus Engelbert, raad in de vroedschap te Utr. 1750 (Voet van Oudheusden, Beschr. van Culemborg, 470).

H. T. G.

VRAGEN.

Het Blekkink — komt in 1758 als dubbelnaam voor van Het Mister-

---

1) *Gransoyen*; ook in de overluiding van 29 Nov. 1620 (*Nav.* XXXVI, 203) behoort te staan Gransoyen, doch beide malen zeker te lezen Gansoyen.

2) in 1636. CHRN J. POLVLIET.

veen (o. Bredevoort en Winterswijk), gelegen op de scheiding van Munsterland en de bp Woold. Zie Regrs Archief voorm. Hof v. Gelre 314, waar een Hendrik Blekkink als ingezeten van Miste vermeld wordt. Riep de gesl. Blekkink dien dubbelnaam in 't leven, of heette deze ingezeten naar dien dubbelnaam? In 1790 komt voor J. H. Blekking, die 9 Febr. van dat jaar met A. Wilterdink c. s. verschil had over het recht van plaggen maaien in het Blekkingveen, door de bouwlieden der bp Miste, bepaaldelijk door die van de goederen Eeltink en Kotman (ib. 341).

Dussen. In dit N.-Brabantsch dorp treft men de buurten Muilkerk en Munster (aldus J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wdbk) aan. Beduidt Muilkerk z. v. a. »kerk bij den molen", omdat de Woordenlijst 1884 (Amst., C. L. Brinkman) bl. 22 naast Muilkerk Munsterkerk schrijft? Dit laatste wijst op »klooster-kerk". Waar ligt het *Nav.* XXXVI, 688 met Dussen *en* (sic) Muilkerk in éénen adem genoemde Middelburg? Ook te Dussen? Bestaat daar nog eene huizing van dien naam?

Geldrop. In het archief v. 't voorm. Hof v. Gelre bevinden zich stukken uit den jare 1619 betreffende de hoog- en gerechtigheid van Gelderland op deze heerlijkheid, om die tegen Brabant te bewijzen. Zie Regrs op het archief v. dat Hof bl. 381. Hoe kwam Gelderland destijds aan die aanspraak op de zóó diep in N.Brabant gelegene heerlijkheid Geldrop, -dorp of Geeldorp, beoosten Eindhoven?

Mavecke. Met deze *Nav.* XXXVI, 679 genoemde heerlijkheid wordt toch niet Mook (Limburg) bedoeld?

Natres (XXXVI, 574). Moet dit niet zijn Nat(e)wis (heerl. o-Renswoude)?

Serooskerken. Geld. Volksalmanak 1887 bl. 32 biedt: »1293. Hr Gysbert v. Tuyl genaamd de Olde, Ridder, ux. Gerburg Bot v. der Eem. hebben tot zoon Derick ux. de dochter van den Heer van Oijen (stamvader van 't geslacht v. Tuyll v. Serooskerken). Vraag: wanneer en hoe kwam het Zeeuwsche Serooskerken aan dit aanzienlijk Geldersch geslacht? T. a. pl. ziet men bij Tuyll als oude aanteekening:

»Arma, Têtes de chien accompagnées de 2 fers de lance". Vgl. hiermede Rietstap's Armorial op Tuyll de Serooskercke.

Scandener (XXXVI, 635). Waar lag deze heerlijkheid?

Wensink, enz. Wensink, goed te Gelzelaar, in Borkelo, grp Zutfen, was in 1753 de Mengers-cavenstede geheeten, zie Regrs arch. voorm. Hof v. Gelre 307. Vanwaar dit? — Aldaar in de bp Dijke een goed Ruterink (Roterink) of Baeke (ibid.). Waaraan herinnert deze dubbelnaam? — Was het goed Bredero in laatstgenoemde bp, in 1753 vermeld (ib.), eene eenvoudige appellatieve benaming, of wekt het eene historische herinnering op?

Wolfhezen. Wat is van deze voormalige heerlijkheid bekend? In 1657 was ze verdeeld in Oud- en Nieuw-Wolfhezen, want 18 Juli van dat jaar erlangde Johan v. Langerak met den momber, — tegenover Frederik v. Essen tot Langelaar, raad, scholtus en geërfden te Renkum, gedeputeerden des kwartiers van Veluwe, den heer van Dorenweerd en de eigenaars van Nieuw Wolfheese, — brieven van octrooi, om het Renkumsche heetveld of onland, voorzoover het afgepaald was, tegen eene jaarlijksche recognitie, tot bouwland te mogen aanmaken, enz. (Regrs arch. voorm. Hof v. G. 179,80).

Het Geuseweerdje. Aldus heette in 1742 een weerdje bij Wageningen (Registers archief voorm. Hof v. Gelre 296). Waarom dus genaamd?

Philip-Stok-straat te Brugge (XXXVI 662). Naar wien genoemd?

[Vgl. *Nav.* XXIX, 110.]

Wichman (XXXV, 92) — graaf van Zutfen. Bedoelde V. der Aa soms »graaf *in* Zutfen?"

v. Hohensaksen. Wie was de vrijheer v. Hohensacxen, superintendent van het land van Gelre, en lid van den krijgsraad, waarvoor de heer van Hemert terechtstond na de overgave van Grave in 1586.

de Vos v. Steenwijk. Is dit v. Steenwijk een familienaam? Vgl. *Nav.* XXXVI, 679.

Coenraet Droste (»Overblijfsels van geheugchenis"). Prof. R. Fruin in de aanteekening op vs 1197 (II, 313) zegt moeilijk te kunnen gissen, bij gebrek aan alle nadere aanduiding, wie Berkhout geweest is, dien Droste vs 4171 een zijner beste vrienden noemt. Dezerdagen eene geslachtslijst der familie Berkhout raadplegend, vond ik daarin vermeld als jongsten zoon van Jan Teding van Berkhout, burgemeester van Monnikendam enz., en Margaretha Raedt [1]), »Jan Teding van Berkhout, was Capitein van een Compie Mariniers in het regement van den Heer v. Waelenburgh, dog met het eindigen van den oorlogh anno 1677 begaff hij zich in de Policie en wierd kort daarna schepen te Monnikendam en dijkgraaff van Waterland, overleed.... ongehuwd". Daar in den brief van den gezant Boreel, 12 Sept. 1668, aan den raadpensionaris de Wit, Berkhout »Capiteyn" wordt genoemd (Fruin II, 535), en Droste gediend heeft onder den kolonel v. Weede van Waelenburg (zie vs 2011 en de aanteekening II, 346); mag men aannemen, dat de door mij genoemde Jan Teding van Berkhout geweest is de persoon, die op den tocht naar Cambridge Sept. 1668 in de koets aan de zijde van Droste door een struikroover verwond werd aan de knie (vs 1254 vgg), en die in den zomer van 1669 Droste vergezelde op diens reis door Frankrijk (vs 1619—1902). Het geboorte- en het sterfjaar van Jan Teding van Berkhout zijn in die genealogie opengelaten. Kan iemand die opgeven?

T.

David ten Hove. *Nav.* XXX, 489 vermeldt dezen, wiens dochter Wendela Eleonora 28 Maart 1769 tr. Amsterdam Mr. Willem Munter. Wie was deze D. ten Hove? Leefden er gedurende de 18e eeuw nog andere personen van dien naam?

J. E. t. G.

---

[1]) Vgl. hier vooral *Nav.* XXVIII, 370. Hoe staat het daarmede? Het daar vermelde gegeven nopens Agnes Vijgh als Agnes V. tot Ubbergen, noopte mij in mijne genealogie Vijgh Herald. Bibl. 1879 bl. 282, haar aan te merken als eene dochter van Karel tot de Schaffelaar; hetgeen in Herald. Bibl. 1880, bl. 78 afgekeurd, en zij vermoed wordt eene dr geweest te zijn van Joost tot Alblasserdam (vgl. Herald. Bibl. 1879 bl. 285), en dus kleindr van Karel tot Ubbergen (zie ibid. 263)

RED.

v. Loon. Hubert v. L., schepen van de Stad 's Hertogenbosch, Broeder der Illustre Lieve Vrouwe Broederschap te 's Hertogenbosch, wordt daar tevens genoemd Ridder van Jerusalem en raad der Stad, † 20 Oct. 1558. Voerde in zilver drie blauwe vuurslagen of molenijzers. Deze Hubert v. L. komt ook in schepenbrieven van Brecht (prov. Antwerpen) voor. Kan iemand meer inlichtingen geven, zooals ouders, geboorteplaats en verwantschap enz.?

Archieven van Breda. Ao 1595, 12 Juli. — Procuratiën. »Compareert Joncker Christoffel v. Loon constitueert Juffr. Barbara v. Pipenray (Pipenpoy?) syne huysvrouwe in de gerechte $^1/_3$ in de hoeve Mussenbergh in de Haghe (waarschijnlijk Prinsenhage bij Breda) haar van haar vader toecomende". Kan iemand zijn wapen en meer inlichtingen geven?

Antwerpen. P. J. E. VAN L.

Orde van St. Catharina (XXXVI, 571). Wat was dit voor een orde? *Nav.* ib. bl. 583 is sprake van het St.-Catharina-gasthuis binnen Arnhem.

Zwart-kelen. In een gedeelte van zuidelijk Frankrijk noemt men de Protestanten verachtenderwijs »Gorges-noires". Naar oorsprong en beteekenis wordt gevraagd. Zie l'Intermédiaire 25 Nov. 1886 p. 673.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Bannierslaand. Aldus heette een perceel vikarie-land te Driel in Over-Betuwe, door Albert graaf van den Berg als collator der vikarie en pastorie ter plaatse Mei 1652 uitgedaan ten behoeve van J. Slinkman, schoolmeester aldaar (Regrs arch. voorm. Hof v. G. 163). Zou deze benaming niet samenhangen met de *Nav.* XXXVI, 251 toegelichte vaanleenen? Omdat het vikarie-land was, denken wij hieraan liever, dan aan een later in Overijsel zoo rijkelijk vertegenwoordigden geslachtsnaam Bannier. Zoo ja, dan vindt men hier een spoor ook van Geldersche vaanleenen.

Eiteren (XXXVI, 371). Keizer Hendrik V herstelde 27 Mei 1722 de abdij van Werden in het bezit van een allodium in de villa Eitera, gelegen tusschen Rijn, Lek en IJssel, haar *lang* te voren door graaf Rutbert en zijne vrouw Ermentrudis ontnomen (B^n Sloet, n° 41). Dit Eitera of Eiteren is Monikhof bij Vianen. In 1122 liep de Lek ten zuiden van Vianen. Monikhof is ook het *Zevenaar*, dat vermeld wordt bij B^n Sloet n° 777, 783 en 796. Men zie over dit Zevenaar, Monikhof, Eitera, Van der Aa, Aardr. Woordenboek.

A. J. C. KREMER.

[Onder Willige-Langerak ligt Zevender.]

Erlbaredt (XXXIV, 511) — schijnt mij verbasterd uit Everwert = Jorwerd, waarbij eene Fockema-state lag. Zie Schot, Tabl. p. 118. 74 ; Tegenw. Staat van Friesland I, 135. — Fockema-staten ook bij Makkum (Reg. van aanbr. III, 358); bij Langweer (Stamboek dl II gen. Douma, aant.); bij Dronrijp (Schot. Tabl. p. 20, 21), vermoedelijk identisch met Folkema-state (v. der Aa IV, 343); Fockema-goed bij Anjum en bij Tjalhuizum. — Persinne = persona, geestelijke, parson.

Middelburg. V. BR. FOCK.

Freger (XXXVI, 455). Langs of door Vragender of Vrageren bij Lichtenvoorde heeft nooit eene grens geloopen. Redichem bij Kuilenburg heette in 893 al Ratheheim (B^n Sloet n° 66). De vraag is in de eerste plaats, *waar* men het juiste woord vindt om Freger-Mahusenheim te verklaren, of het moet zijn R e c of L e c.

A. J. C. KREMER.

Ter Hunnep (XXXVI, 484, enz.). Misschien kan opzichtens de juiste ligging en geschiedenis van dit voormalig klooster nog eenig licht verspreiden de in het archief van het voorm. Hof v. Gelre voorhanden Commissie dd. 29 Mei 1609 op Geerlach v. der Capellen en Diederik v. Bemmel, »om op de grenzen van Gelderland en Overijsel onderzoek te doen naar het oude klr Ter H., zoo bij oude menschen als op andere wijzen, daarvan aanteekening te houden en eene kaart te maken; alles tot handhaving van der landschap regt en geregtigheid". (Uit het Commissieboek II 96; zie Regrs op het archief v. h. Hof door P. Nijhoff 1856 bl. 376, 7). Is er van de vervulling dier opdracht

iets bekend? De Regrs zwijgen er verder over, maar vermelden wel (bl. 204) als in gezegd archief aanwezig »Stukken betr. het verschil tusschen Gelderland en Overijsel, over het regt op de goederen van het stift ter H., met lijsten van alle goederen van het stift, de pachtsommen, grootte enz., en andere bijlagen", dd. 27 Nov. 1667 (Boek v. verbalen van gecommitteerden V 276—91). Mogelijk zijn deze er een later uitvloeisel van geweest. Nog in 1761 is sprake van H. C. S. J. v. Heeckeren, abdis van het stift ter Hunnepe, aan hetwelk destijds een molen behoorde te Markvelde (o. Diepenveen), met het recht om de schutten der Schip- en Elsbeek te doen optrekken of dicht te houden, tot meeste voordeel van het gemaal (Regrs 318).

J. A.

Curia, curtis, villa (XXXVI, 394) — zijn bepaald verschillend. Villa is dorp of heerlijkheid, curtis is hof, curia pastorie of tot de pastoralia behoorende hoeve. Curtile is tuin, bij een boerengoed behoorende »hof".

A. J. C. KREMER.

[Vgl. óns bouwhof.]

Vóórhistorische begraafplaats. Te Santa Lucia, in het Croatische Kustland, ontdekte men Nov. '86 zoodanige begraafplaats. Reeds in 2400 graven werden opgravingen gedaan, waar merkwaardige vondsten zijn te voorschijn gebracht.

Graaf Everhard (XXXVI, 457). Hoe Everhard Wrachard zijn kan, weet ik evenmin als hoe Everhard kan zijn Harihard. Toch worden aan één persoon die drie namen gegeven.

A. J. C. KREMER.

[Quod demonstrandum erit.]

Burgman (XXXVI, 587). Zoo heet de leenman, die van den eigenaar van zekeren burg(t) als leenheer zekere landen in leen had, meesttijds in de nabijheid van den burcht gelegen. Oudtijds waren die burgmannen ridders (milites castrenses); en nu zie ik niet in, waarom Arnold v. Raesfelt te voornaam zou zijn geweest om burgman van Nieuwenborg te wezen. De *Nav.* XXXI, 613 aangehaalde plaats van Racer is voor Overijsel dan ook volkomen juist.

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

Hijen (XXXVI, 371) — zijn hofhoorigen; hijmaal is hofgericht.

A. J. C. KREMER.

Hagemunt. *Nav.* XXXVI, 584 zegt: »Hagemunt is munt(slag) die uit dorpen of vlekken naar plaatsen van meerder belang verlegd werd", en twijfelt of de verklaring van Oudemans: hegmunt = slechte munt, wel juist zij. — Dien twijfel te doen ophouden is zeer gemakkelijk, door slechts te verwijzen naar Dr. v. der Chijs, De munten van Holland bl 465: »Steeds moet er nog (1478—80) veel dusge»naamde haagmunt in omloop zijn geweest". Waarop drie plaatsen uit de muntmeestersrekeningen van genoemde jaren (bl. 465—466) worden afgedrukt, in welke, zonder twijfel, van die haegmunte, hagemunte als valsch, kwaad geld gesproken wordt. De munten van andere heeren »ende sunderlich de hagemunten (10 Nov. 1423) (v. der Chijs t. a. pl. bl. 358) dair vele gebrecs aff is, bescedighen 's lands munt". Omdat men het in schuilhoeken, bosschen bij voorkeur, en dus achter h a g e n sloeg, kreeg het dien naam. Elders in 1504 leest men »alle andere gelt hyr niet benoempt sal Hage munte wesen en niet gelden". v. d. Chijs. Friesland bl. 146.

L. J. D.

Hoefijzers (XXXVI, 212; vgl. XXXIII, 315; 'IV, 187, 8).

»Die Gewohnheit, eiserne Hufeisen auf oder unter der Schwelle der Haus- und Stallthüren, oder auch an diesen festzunageln, herrscht nicht nur in ganz Deutschland, namentlich in den niedersächsischen Gegenden und der Lausitz, sondern auch in Dänemark, Schweden, England und den Niederlanden. Selbst in Frankreich werden Hüfnägel in die Thüren der Häuser und Ställe geschlagen, und auf der Rhön, in Schwaben, Baiern und Tirol findet man häufig Hufeisen an den Thüren von Kirchen un Kapellen. An vielen Orten werden zwar Localsagen erzählt, welche das Vorhandensein der Hufeisen historisch zu erklären versuchen, aber aller Wahrscheinlichkeit nach haben diese angeblichen Erinnerungszeichen an wirkliche Vorfälle ursprünglich ebenfalls keine andere Bedeutung gehabt als die mythische der Hufeisen an den Schwellen. Wie nämlich die verschiedenen Rosstrappen oder Abdrücke von Pferdehufen in Felsen und Mauern in heidnischer Zeit für Spuren der reitenden Gottheit angesehen wurden und als solche für segenbringend galten, so hielt man auch Hufeisen, die Abbilder der Rosstrappen, für Heilszeichen, und suchte sie überall anzubringen, wo man sich des besondern Schutzes Wuotan's, des göttlichen Reiters, versichern wollte. Dazu kam noch der heidnische Glaube an die Kraft des Eisens oder Stahls, alle Elfen fernzuhalten und jeden Zauber machtlos zu machen, sodass das Hufeisen, entsprechend den beiden Wörtern, aus

denen seine Benennung zuzammengesetzt ist, für doppelt heilig und segensreich galt. Daher hat sich noch bis zum heutigen Tage im Volk die Meinung erhalten, dass es Glück bringe, wenn man ein Hufeisen oder einen Theil desselben findet, und dass Hufeisen an der Eingangsthür des Hauses oder Stalles im Stande sind, Spuk aller Art, Zauber, Teufel, Hexen, Blitz und Krankheit, kurz jedes Uebel davon abzuhalten und Glück und Heil an die Schwelle zu fesseln. Nur muss, wie man in Oldenburg behauptet, wo sogar die Schiffer Hufeisen an die Masten nageln, das Hufeisen verkehrt, d. h. mit den Haken nach aussen, befestigt werden und nach einer sehr verbreiteten Ansicht gefunden worden sein, weil gefundene Dinge überhaupt für wirksamer gelten als gekaufte. Ganz besonders kräftig sollen solche Hufeisen sein, welche auf einem Kirchhof gefunden oder in der Johannisnacht (24 Juni) von einem keuschen Junggesellen geschmiedet und dann stillschweigend angenagelt worden sind". (Leipziger *Illustrirte Zeitung*, N° 1640. 5. Dec. 1874. S. 446. Briefwechsel.)

M°.

Kaarsen (XXXVI, 644). Onze tegenwoordige wetgeving kent de verkooping bij de kaars niet meer. — Vóór 1811 had de opveiling van onroerende goederen bij de brandende kaars in Holland algemeen plaats — zooals ons medegedeeld wordt door Mr. J. v. Hall in de Bijdr. tot Regtsgeleerdh. en Wetgeving, 1835, bl. 165. Dr. Schotel (Het maatschappelijk leven onzer vaderen, Haarlem, 1869 bl. 429) noemt onder de oude gebruiken, die in de 17e eeuw nog in zwang waren, het »caersregt". »Op sommige plaatsen" — zegt hij — »was het namelijk bij verkoopingen de gewoonte een gedeelte van een kaars te ontsteken; zoolang de kaars brandde mogt de koop niet toegeslagen worden, doch zoodra de kaars verbrand was, ze worden genaast". — Te Arnhem had het verkoopen van onroerende goederen ook plaats onder het branden van een kaars (Mr. J. W. Staats Evers, Bijdragen tot de geschiedenis der rechtspleging in Gelderland, bijzonder te Arnhem, Arnhem 1865, bl. 18). — J. ter Gouw (Geschiedenis van Amsterdam II 330), eene aldaar in 1496 gehouden verpachting beschrijvend, zegt: »Er was gezorgd voor een genoegzamen voorraad van kleine waskaarsjes, elk precies twee duim lang; want al was het bij de verpachting klare dag, zoo moest het toch geschieden bij den barnenden kaersse". — Gelijk Van Hall terecht opmerkt, bestond dit gebruik nog tot 1838 officiëel, en wel bij den gerechtelijken verkoop van onroerend goed. Art. 707, 708 van het vorige Wetb. van Burg. Rechtsvordering (Code de procédure civile) bepaalden het volgende: »De opbieding zal geschieden

door middel van praktizijns en ter rolle. Zoodra zij begint, zullen er waslichten na elkander aangestoken worden, derwijze gemaakt, dat zij ieder omtrent eene minuut duren ..... Geenerlei toewijzing zal mogen geschieden, dan na het uitgaan van de drie na elkander aangestokene waslichten. — In geval er bij de voorloopige toewijzing, een bod boven de instelling gedaan is, zal de toewijzing niet tot uiterlijke toewijzing overgaan, dan na het uitgaan van drie lichten zonder hooger bod opnieuw. In geval gedurende het branden van een der drie eerste waslichten, hooger geboden wordt, zal de toewijzing niet kunnen geschieden dan na het uitgaan van twee lichten, zonder dat, gedurende hun branden, een nieuw bod opgekomen is.

MR. C. BAKE.

Landweer (XXXV, 640). Men vergunne mij een paar opmerkingen. 't Is vooreerst een oude grenswal. Zeker! De oudste dijk (na den Yevendijk) in Z. Vlaanderen is Groote-Jans- of Oude-landsdijk, ook Weêrdijk geheeten. Hij werd in de 13de eeuw gelegd van den nieuweren Zwinmond tot op de hoogte van het tegenwoordige Vlaamsche hoofd, tegenover Antwerpen, en weerde de zee van de Vlaamsche anwerpen. — Landweer is volmaakt identisch met onze dienstdoende mobiele of gemobiliseerde schutterij, met de Belgische garde civique, de Engelsche en Amerikaansche militie en de Fransche armée territoriale.

G. P. ROOS.

Ruitschouw (XXXVI, 394, 520). Mr. L. Ph. C. v. den Bergh Handbk Mid. Nederl. Geogr., 2de dr. bl. 271, spreekt van eene bekendmaking van burgemeester en *kroos*heemraden van Rijnsburg. Alhier dus voormaals bepaalde heemraden voor de ruitschouw.

J. A.

Voet (XXXVI, 589). Verwijt van begane euveldaden was een zwaar schelden. »Item weer yement in den lande van Drenthe, die den anderen in dronken of in haesten mode, deef, verredener off mordener heyt, ende dat hi synen *voet* niet *bysetten* en wolde, ende hem dat ticht niet bewisen en wolde, die hevet gebroken. — — ende weert zake, dat hi sinen *voet dair bi setten* wolde ende bewisen hem dat, so wie dan in der zake vellich worde, die hadde syn lyff ver-

boert. Landrecht v. Drenthe, 1412. »Den voet daarbij zetten" beteekent: met den anderen in den stok, of in 't algemeen in de gevangenis gaan, en zich laten vonnissen (Noordewier, Nederd. regtsoudheden, 288).

H. T. G.

Voet. Sprekend over den voet als symbool in rechten, zegt Noordewier, a. w., bl. 35: »Outijds schijnt de overwinnaar op den voor hem liggenden overwonneling den voet gezet te hebben als symbool van volkomene zege. Bij beleening, opvordering van vee, verhaling op liggend goed, was het zetten van des eischers rechter voet bepaald, in 't laatste geval op den deurdrempel". Hij had er kunnen bijvoegen, dat wij in het woord *voetstoots* nog een overblijfsel hebben van de wijze om afstand van goed te doen door het stooten er tegen met den voet (v. Hall, Regtsgel. Verhand. bl. 135). Ik geloof intusschen dat in de door den vrager aangehaalde plaatsen de voet als pars pro toto is te beschouwen, en dat dus het »bieden van den voet" is het persoonlijk tegenwoordig zijn. Stelt de rechter partijen op hun »versche voeten", dan wil dit zeggen, alsof zij geen proces begonnen waren. »Zijn voetdijk bewijzen" beduidt m. i.: bewijzen hoeveel voeten dijks men te onderhouden heeft.

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

Metalen kruis (XXXVI, 590). De oorspronkelijk aan de gerechtigden uitgereikte metalen kruisen zijn vervaardigd uit de bij Hasselt veroverde Belgische kanonnen. Later zijn er evenwel door fabrikanten in den handel gebracht, om verlorene aan te vullen als anderzins, en deze zullen waarschijnlijk een weinig van de oorspronkelijke verschillen.

den Haag. M. G. W.

Metalen kruis. Het groot aantal strijders was oorzaak dat er zeer vele stempels gesneden moesten worden die niet precies gelijk uitvielen.

L. J. D.

Metalen kruis. Dat de vormen der metalen kruisen verschillen,

wist ik niet. Wel is er bij de uitreiking der kruisen onderscheid gemaakt tusschen hen, die gedurende den Belgischen opstand voor het vaderland uittrokken, 't zij als vrijwilliger of dienstplichtig; en de kruisen zelve wezen dit aan. De kruisen der vrijwilligers voerden aan de voorzijde op de armen het woord »vrijwillig", wat de anderen op hun eereteeken misten. Ook het lint, waaraan de respectieve kruisen gedragen moesten worden, en dat uit zes verticale strepen bestond, was onderscheiden: voor de vrijwilligers was het uit oranje en groen, voor de overigen uit blauw en oranje samengesteld.

A. AARSEN.

Roode-Leeuw (XXXVI, 644). De leeuw in het wapen van Holland was van keel = rood, en van daar naar alle waarschijnlijkheid het gewone epitheton op uithangborden.

A. AARSEN.

Huismerken (XXXVI, 590). Zie de Nederl. Spect. van 6 Jan. 1872, n° 1.

M°.

LXIII.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks.

1698. N° 2550—2567.

1699. N° 2568—2575.

(Penningen ter eere van *Balthasar Bekker* a°. 1692 — en zonder jaartal).

2550. 1692. *v. Loon* IV 225(1). Met het scherp-geteekend rechtsgewend borstbeeld, zóó leelijk, dat *Voltaire* onder een portret van den overigens ook door hem hoogvereerden schrijver van de *Betooverde Wereld*, waardoor hij het geloof aan den duivel verbande, schreef *Pour nous ôter du diable entièrement l'idée, Bekker! supprime to portrait.* Deze penning is gesneden door *Jacob v. Dishoecke* volgens *v. Orden* en *Schinkel Bijdragen* bl. 22(5) en *Hist. Tijdschrift* 1842 bl. 82(5). Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3239 Z. 23 W., *Esdré* n° 85 Z. *f* 13.50, *v. Dam* n° 2659 Z. *f* 13.25, *Stricker* I n° 4134 Z. *f* 9.50, *v. Cleeff* I n° 2363 met *H. Meer* lees: MIER [1]) Z. *f* 14.—, *v. Cleeff* II

[1]) Zijnde niet de vervaardiger van den penning, maar van de versjes zoowel op dezen als den volgenden penning te lezen.

n° 1344 Z. *f* 6.25 = *de Haan* n° 632, *de Roye* n° 2330 Z. *f* 4.25, *Salm* n° 1898 Z. 25 W., *de Vries* (1884) n° 1272 Z. 3.7 *f* 6.— : met deze aanteekening. »In dit jaar 1692 werd *Bekker* te Amsterdam afgezet, wegens zijn leer betreffende den duivel".

2551. 1692. v. L. IV 225(2). Met het borstbeeld links-gewend. Gemerkt: I. V. DISHOECKE F. *Cat. Arti* 1880 n° 1374 (*D. C. Meyer Jr* te Amst.), *v. Duren* n° 1840 Z.

Op de Kz. achter het laatste woord van het versje bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3240 Z. 49½ W., *de Vries* n° 1273 Z. 47, *Stricker* I n° 4135 Z. *f* 8.75 nog de naam H. MIER = *v. Dam* n° 2660 Z. *f* 3.75, *Stricker* I n° 4135 Z. *f* 8.75, *de Roye* n° 2331 Z. *f* 6, Kabinet *Smits v. Nieuwerkerk* met de beide namen. *Esdré* n° 86 Z. *f* 9.—, *v. Cleeff* I n° 2364 Z. *f* 7.25, II n° 1345 Z. *f* 5.50, *Salm* n° 1899 Z. 44 W., *de Vries* (1884) n° 1273 Z. 47 *f* 3. Bij dezen:

2552. *Anders en kleiner* als 1214 K. *f* 1.— Vz. Bb. doch bij dezen rechts te zien. Kz. *kleinere letters Mm. de Vries* 46 volgens *Mr. Jer° de Vries Jerz.* waarschijnlijk een gegoten proef waarvoor de penning 225(2) is in de plaats gekomen [1]).

2553. Z. j. v. L. IV 225(3). Buste rechts-gewend. Kz. De a° 1885/6 wederom zoozeer ter spraak gebrachte *Nieuwe Kerk te Amsterdam* op den achtergrond, daarnevens het stadhuis en *Procul estote profani* (ver van hier de onheiligen) [2]) *Libera nos a malo* (verlos ons van den booze) en *Serva Deus Ecclesiam* (God, bewaar de kerk) onder het beeld der *waarheid. Esdré* n° 87 Z. *f* 20.50, *v. Dam* n° 2661 Z. *f* 20.—, *Stricker* I n° 4139 Z. *f* 19.—, *v. Cleeff* I n° 2365 Z. *f* 13.—.

2554. Variant van n° 2553. Het beeld der waarheid beneden *het kleed met sterren.* Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3241. Z. 42½ W. Ook bij *Salm* n° 1900 Z. 36 W., *v. Duren* n° 1841 Z.

2555. Z. j. v. L. IV 225(4). Het borstbeeld rechts-gewend. Kz. Herkules den tweehoofdigen helhond *Cerberus* verslaande.

---

[1]) *v. Loon* heeft bl. 227 de volgende misstellingen bij het beschrijven van dezen penning.

a) *Natus Metslau* (aan te vullen *ier*). Het dorp heet *Metslawier.*

b) *Tullenius* lees *Fullenius.*

c) *Hinkena* lees *Hinckema.* Zie *Boeles Frieslands Hoogeschool* II 1 bl. 136—137.

[2]) Op de afbeelding verkeerd aldus *proculste.*

Bij *Esdré* n° 88 Z. *f* 20.50, *P. Smidt v. Gelder* n° 3242 Z. 49½ W., *v. Orden* n° 2465 Z. *f* 6.50, *v. Dam* n° 2662 Z. *f* 9.25, *v. Cleeff* I n° 2366 Z. *f* 8.—, *de Roye*, n° 2332 Z. *f* 7.—, *Salm* n° 1901 Z. 49 W., *v. Cleeff* II n° 1346 Z. *f* 10.—.

2556. Z. j. Borstbeeld links-gewend. Daaronder I BOSKAM. Kz. Een vliegende duivel waarvoor de mensch als een nar afgebeeld terugdeinst, terwijl de godsdienst met haren spiegel gewapend hem afweert en terugstoot. Omschrift *Qui facile credit facile decipitur.* (Die lichtelijk gelooft wordt lichtelijk bedrogen). Afgebeeld bij *de Vries* en *de Jonge* pl. X n° 6, beschreven II 124—125 en II 231), aldaar te lezen niet *Tronk Fullania* maar *Frouk Fullenius.* Ook bij *v. Heeckeren* (n° 4) (beschreven bl. 5—6), aldaar te lezen niet *Ooster-Lettens* maar *Oosterlittens.* Vroeger zeer zeldzaam, later verkrijgbaar aan 's Rijks munt in brons voor *f* 4, in zilver voor *f* 12.40, *Esdré* n° 89 Z. *f* 7.25, n° 90 Brons *f* 1.50, *v. Dam* n° 2658 Z. *f* 9.50, *v. Cleeff* I n° 2367 Z. *f* 5.25, *Stricker* I n° 4137 Kvg. *f* 3.—, *de Roye* n° 2333 Z. *f* 7.—, *J. Schulman* XI n° 981 Brons *f* 3.—. Zie *de Vries* en *de Jonge* II 127 over den stempel in 1829 gekocht.

2557. Z. j. v. L. IV 225(5). Borstbeeld van n° 1 rechts-gewend, maar op de Kz. met *de wetenschap door goddelijk licht bestraald* en het omschrift

Odi profanvm vvlgvs et arceo.

Ik haat het ongeletterde volk en weer het af.

Zeer zeldzaam. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3243 in *tin*; anders niet aangetroffen als in Kon. Kab.; (*Aanw.* 1860 bl. 17 in tin) als hoogst zeldzaam en met dat verschil dat niet *et arceo* op dien penning staat maar *et argus.* De heer *J. F. G. Meyer* merkt daarbij op »dat »wanneer men de afbeelding bij *v. Loon* naauwkeurig beschouwt het »merkbaar is dat de plaatsnijder in de drie laatste letters verandering »heeft gebragt". (In het omschrift van de Kz. van n° 3 liet hij ze staan).

2558. Volledigheidshalve verwijzen wij *hier* nog naar den reeds *Nav.* XXXV, 23, beschreven spotpenning op de tegenstanders van *Balthazar Bekker*, afgebeeld bij *de Vries* en *de Jonge*, pl. X n° 7 en beschreven II bl. 125—127. In het Kon. P. K. in zilver voorhanden. Het tweede in zilver bekende exemplaar (in 1837) bij *Jeronimo de Vries* (zie t. a. pl. bl. 127) kwam voor op de verkooping van diens Kabinet (1854) onder n° 1709 als hoogst zeldz. 25.4 W.

2559. Z. j. (1698) v. L. IV 228. Broodloodje (bij v. L. *v. Wijk* 32). Rond.

Bij *Esdré* n° 91 *van Wijk* 27 met een ander *Stad Amsterdam* *f* 1.— [1]).

Bij *P. Smidt van Gelder* n° 3244. Vierkant, *van W(ijk)* 45, Lood, *v. Orden* n°. 2468. Vierkant, *v. Wijk* 20 *f* —.30.

2560. Z. j. (1698) v. L. IV 229. *Turfloodje van het Ouw(e) Z(ydsch) Turfhuys*, *Esdré* n° 92 *f* 2.40 (zeer zeldzaam), *v. Cleeff* II bl. 14 n° 309 *f* 3.25.

2561. 1698. Turfloodje van het *Huiszittenhuis* met gegraveerde figuren (op de duurte van het brood) K. verguld. Cat. *Pieter v. Santen* (Amst. 12 Maart 1849 n° 294 *f* 2.—. Kooper Safft.

2562. 1698. v. L. IV (230). *Conventus* d. i. *Overeenkomst* en niet *zamenkomst* den 11 October tusschen vijf mogenheden gesloten. Zeer zeldzame penning, die volgens *Pinchart* p. 63(3) door *Ph. Roettiers* zou zijn gesneden. In de afbeelding staat ϱ8 voor 98. Alleen bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3248 in koper gevonden.

2563. 1698. Penning van den *Jongen Voetboog* in 's Hartogen Bossche Afgeb. in de *Revue de la Numismatique Belge* pl. VI n°. 2 p. 118. *Dirks Essai* p. 13 n° 38, *Snoeck* n°. 203 (gegoten).

2564. 1698. 's Gravenhaagsche penning van *De Oranjebvrt van (de) Oost-Buyte(n)singel.* Zie *Revue* voornoemd 1859 p. 506—507 n° 36. *Mededeelingen* III bl. 78X Ald. afgebeeld pl. f. VIII.

2565. 1698. 23 Mei. Fraaie met de graveerstift bewerkte gedenkpenning. *Ter gedachtenis van 't vijf en twintig jarige houwlyck van Volckert van Halm en Adriana van Pylsweert getrout den* 23 *Mey* 1673. *v. Duren* n°. 1848 Mm. 54 Z. Vroeger bij *Kist* n°. 626. 38 W. Z. *Navorscher* 1861 bl. 85.

---

[1]) Wellicht hetzelfde soort van loodje in *koper* als dat in zilver voorkomt bij *v. Cleeff* II (*Noodmunten* blz. 14 n° 310). Zilveren plaatje *f* 7.25 *met het wapen van Amsterdam* op de Vz. en op de Kz. gegraveerd: *Den* 8 *Maart* 1699 *kostte een last tarwe f* 350 *) *g(oud)gulde(n) rog(ge)* 266 *) *g(oud)gul(den) een broot van* 12 *pont* 22 *stuyvers enz.* Ook bij *Muntendam* als vierkant zeer zeldzaam plaatje n° 120. Z. 5 W. Mm. 22. Bij *Westhoff* (1699) n° 2181. Noodmuntje van Amsterdam van 5 St. Kz. gegrav. inscriptie Z. n° 2182. Turf- of broodloodje K. met Kz. n° 2183. K. zonder Kz.

---

*) *Verslag Aanw.* K. Pen. Kab 1864 bl. 13 heeft 330 en 226 en het slot achter de stuyvers luidt »*een lootie verstrekte voor* 5 *stuyvers tot Amsterdam*".

2566. 1698. 1 April. Op het overlijden van *Cornelis Nicolai* vermeld door *J. C. de Jonge* in zijne *Notice sur le cabinet des médailles et des pierres gravées de S. M. le roi des Pays-Bas* (La Haye 1823 p. 69) als »un jeune homme, poète et antiquaire". De penning wordt aldaar beschreven alsmede door *Maurin Comte Nahuys* in zijne *Médailles et jetons inédits.* 2e Serie p. 84 (Brux. 1876). Beschrijving door dezen gevonden op een los blad beschreven door *Frans v. Mieris.*

Voorzijde. Het wapenschild der familie *Nicolai*: een *boog*(*arc*), waarboven twee sterren, geplaatst tusschen twee palmtakken. Omschrift

Multis ille bonis flebilis occidit.
Hij stierf beweend door vele braven.

Keerzijde. Een monument waartegen aan de eene zijde *Apollo* leunt, terwijl de *Vrede* met olijftak in de hand, als eene vrouw voorgesteld, aan de andere zijde zich vertoont. Aan den voet van het monument ligt eene lier, een uitgaande fakkel en een omgekeerde vaas of urn waaruit eenige penningen vallen als zinnebeelden van des overledenen zucht voor *Poezy* en *Numismatiek.*

Op het monument leest men:

Pace terra mariq(ve) Batavis parta, et aet(ati) data, Corn(elius) Nicolai obiit VII *id(ibvs) April(is)* CD.DCXCVIII.

De vrede te land en te zee voor de Bataven verkregen, en aan den tijd dien wij beleven gegeven, stierf *Cornelis Nicolai* op den 7den April 1698.

Boven het monument

Perdis ait Lacrymas.
Gij verspilt of verliest, zeide hij, uwe tranen.
(dat is) beween mij niet.

Cornelis Nicolai, geboren Oct. 1673, stierf 7 April 1698 oud 24 jaren en zes maanden. Hij stamde uit eene patricische Amsterdamsche familie, bezat eene belangrijke boekerij en fraaie verzameling van antieke munten.

De Jonge zegt dat *Ludolf Smids* hem weinige dagen vóór zijn dood een klein werkje in quarto, handelend over eenige penningen van Romeinsche keizers, opdroeg, waarin hij hem *Juris et Humaniorum Literarum cultorem* noemt.

Graaf *Nahuys* t. a. p. (*Revue* 1876 p. 181) vermeldt dat genoemd Kabinet te Amsterdam na zijnen dood verkocht werd en dat de Cata-

logus er van met eene voorrede van *Ludolf Smids* versierd was, waarin hij den lof van den zoo jong gestorven man verkondigde [1]).

Deze penning kwam voor bij *v. Cleeff* II n⁰ 1247 Z. *f* 3.25, als door *Boskam* gesneden ook bij *v. d. Noordaa* n⁰ 1341 Z. In Leidsch P. Kab. *Aanw.* 18 Mei 1871, *v. Dam* n⁰ 2663 Z. *f* 5.—, *de Vries* (1854) n⁰ 1711 Z. 19, *La Faille* n⁰ 609, Arg. 19 Mm. 37 par *Boskam*, *'t Hooft* n⁰ 1181. Z. 21, *J. Schulman* IX n⁰ 831. Z. *f* 7.— *fort rare.*

2567. Ovaal gegraveerd zilveren stuk in den vorm van een penning, bevattend: 1698—1724 *Rooster van de ambulatoire ambten in Friesland.* Opschrift *Conventie van Westergo.* (Met het wapentje van *Westergo*). Museum van het Friesch Gen. Gekocht bij *de Vries* (1884) n⁰ 1276. Mm. 108 en 64 Z.

2568. 1699. 26 Januari v. L. IV 232. (1—4). Krijgsbestand tusschen den keizer, Polen, Rusland, Venetië en Turkije gesloten onder bemiddeling van Engeland en Holland.

1). Vrij zeldzaam. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3249 in Lood. *v. Orden* n⁰ 2475. Z. 46½ W. *f* 26.—, *de Roye* n⁰ 2337 Z. *f* 8. [2])

2). 31 Jan. 1699 voor 25 jaren bekrachtigd, *Salm* n⁰ 1903 Z. 46. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3250 Z. 23½ W., *Salm* n⁰ 1904 Z. 23.

3). Met een kantschrift *Aurea condit saecula* (Het bestand) baart gulden eeuwen. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3251 Z. 14½ W., *Salm* n⁰ 1905 Z. 14 W., *v. Cleeff* I n⁰ 2369 Z. *f* 4.—, *de Roye* n⁰ 2338 Z. *f* 3.25.

4). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3252 K., *Stricker* I n⁰ 4138 Kvg., *de Roye* n⁰ 2339 K.

2569. 1699 } v. L. IV 235. Aankondiging van het jubeljaar door
1700 } Paus *Innocentius XII.*

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3253 K., *Salm* n⁰ 1908 K. Bij *'t Hooft* n⁰ 1184 Mm. 39 B. met het omschrift op de keerzijde.

---

[1]) Het boekje van *L. Smids* zal zijn *Romanorum Imperatorum Pinacotheca seu XII priorum Imperatorum simulacra, elogia numismatibus et historia Suetoniana illustrata* (Amst. 1699, 4°). (*Corn. Nicolai* stierf vóór dat het boekje het licht zag.) De *Catalogus* heeft tot titel *Corn. Nicolai Bibliotheca in duas partes divisa quarum prima libros altera numismatum ac prisci operis thesaurum continet.* Amst. 1698, 8vo.

[2]) In Kab. *Smits v. Nieuwerkerk* met op de Vz. in de afsnede de naamletters van den stempelsnijder. *Welke?*

Sub tuum praesidium
(Onder uw bestier.)

2570. 1699. Zilveren bruiloftsp. van *E. Nollet* en *G. Brinkhorst*. *Navorscher* VI, 258.

2571. 1699. Als boven van *Abraham Streyaart* en *Sara v. Helsdingen*. Gegraveerd in omgezetten rand Mm. 62. Z. 62. Bij *Quintus* n° 1384.

2572. 1699. Op het overlijden van *Gerard v. der Lijnden*. *Navorscher* XII, 209.

2573. 1699. Op het overlijden van *Christina Charlotta van Oostvriesland* (sic) in *Navorscher* XII, 209.

2574. 1699. 11 Sept. Op het overlijden van *Johanna Stansius* (gegraveerd) *Voorzijde*. De ondergaande zon en een heuvel- of terpachtig landschap op den voorgrond. In het verschiet een dorp (*Achlum*). Onderschrift *Condor ut exoriar*
Ik ga onder om te herrijzen.

Keerzijde boven een doodshoofd geplaatst op een kruis door schenkels gevormd in negen regels met cursief schrift leest men

Memoriae Johannae Stansii vxoris Arnoldi Landreben Nat(ae) Achl(umi) XVII Avg.(vsti) 1659 Denat.(ae) Franeq(uerae) VII Sept(embris) 1699 cum qua sine querela vixit Ann.(os) XV. Menses V. Diem unum).

Ter nagedachtenis van *Johanna Stansius* vrouw van *Arnold Landreben*, geboren te *Achlum* den 17 Aug. 1659, overleden te *Franeker* den 7 Sept. 1699 met welke hij *zonder krakeel* (!) 15 jaren, 5 maanden en een dag leefde.

Afget. bij *R. Bloembergen Santee* Zilver $18\frac{12}{24}76$ en ook door het gemeentebestuur van Hasselt ingezonden op de Overijsselsche Tentoonstelling in 1881 te Zwolle gehouden. Zie *Cat.* n° 2777.

Johanna Stansius was eene dochter van *Jacobus Stansius* (Mauritiuszoon) van 9 Nov. 1650 tot 6 Juli 1668 predikant te Achlum en later tot aan zijnen dood 15 Juni 1690 te Pingjum. *Naamlijst der Predikanten* uitg. door het Friesch Gen. 1886 bl. 165 231 en 323—324. Over haren man *Arnoldus Landreben* zie *v. d. Aa*, *Navorscher* 1859, 203, 353, 383 en *Eekhoff*, *Sted. Bibl.* bl. 7, alwaar een vers van hem vermeld wordt. Stierf als V. D. M. te Franeker 1

Dec. 1721 (*Naamlijst* bl. 233 en elders) aldaar op Roordahuizum en Dronrijp.

2575. 1699. 30 Mei. Op het overlijden van *Willem Muys* den aanlegger van den *Sterrenberg* bij Arnhem. Zie *Is. An. Nijhoff*, *Wandelingen in de omstreken van Arnhem.* 1824, bl. 19(3). Afgebeeld onder n° 63 en beschreven in het reeds vermeld werkje, bl. 16 van *M. van Doorninck* (1833) en bij *de Vries* en *de Jonge* pl. XII(4) II bl. 185—187.

Beneden op de voorzijde een engel die een krans houdt boven een op een mat of kleed rustenden stervende. Daarboven het vrij stijf cursief schrift van *Nav.* XXX, 139.

Keerzijde. Tusschen eenige schoonschrift-krullen in cursief schrift het versje van *Nav.* ibid.

Z. W. 60 Gr. bij *M. v. Doorninck.* In 1824 ook in het bezit van den toenmaligen eigenaar van den vroegeren *Muys-* nu *Sterrenberg*, thans Arnhems eigendom.

Deze gesneden penning werd den 30 Mei 1699 aan mevr. de wed *Muys* (Barta ten Nuyl; zie *Nav.* ibid. bl. 137) door de Regeering van Arnhem vereerd; Cat. *Salm* n° 1906. Z. 41.

Munten (XXXVI, 586). Oudemans, Mid. Nederl. Wdbk, biedt: vierinc, vierlinc = zekere munt, quadratus (Rijmbijbel, Glossarium), vierling, -linc = kleine munt. Vgl. den kwadrantpenning van *Nav.* XXV, 23. Een *lade*veerlinc was dan zoodanig muntstukje, verschuldigd bij het *laden*, een *licht*veerlinc een dito, verschuldigd bij het *lossen*.

J. A.

Munten. De quadrant genaamd »lichtveerlinc" of »ladeveerlinc", al naarmate hij betaald werd bij het lichten of laden, was mogelijk de vierling, die onder den naam van »quart de gros" bij v. der Chijs, Munten v. Brabant en Limburg, bl. 156, voorkomt. 't Zou echter ook de »vierlander" of Philipsstuiver kunnen zijn, ald. bl. 155 genoemd, welke door het kruis dat op de éene zijde voorkomt in vier deelen verdeeld wordt.

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

Munten. Te Ginneken, bij Breda, vond Oct. 1886 een landbouwer 85 zilveren munten uit de eerste helft der 17de eeuw; 39 zijn grooter dan een rijksdaalder, 40 stuks hebben ongeveer eene zilverwaarde van 50 ct. het stuk. Tevens werd te Alphen bij het sloopen van het huis van den landbouwer Adriaansen, den 19den Sept. door brand vernield, in een muur een pot gevonden met oude munten, ter waarde van pl. m. *f* 500.

Penning (XXXVI, 589). Is die penning bepaald vervaardigd op het overlijden van Ida Blok?" Neen, men had kooppenningen waarop gegraveerd werd wat men wenschte. Ze waren in soorten, vooral huwlijks- en begraafnispenningen. In de 18de eeuw hielden M. en J. G. Holtzheij en J. M. Lageman er ook zulke oningevulde penningen op na.

L. J. D.

VRAGEN.

Gisnum. In een werkje van Miraeus, getiteld Stemmata Principum Belgii, Bruxellae 1626, wordt in het XXVI kapittel gehandeld over de »Gisnenses Comites". Men vraagt, wat met het graafschap Gisnum bedoeld wordt?

J. E. t. G.

Karnemelk. In de *Nav.* XXXV, 271 genoemde voorbeelden van met dit woord aanvangende plaatsnamen kunnen zeer goed, krachtens verbastering of ook spotternij in den volksmond, Karmelieten schuilen. Maar hoe staat het met Karnemelks-rivier (Z. Afrika)?

Voortrap. Te 's Heer-Abtskerke (Zeeland) vindt men eene buurt Voortrap. Wat weet men van de naams-reden? Zoo daar niets van bekend is, dan de vraag of men in dien buurt-naam het spoor aantreft eener voormalige kloosterstins, met vóórtrap in tegenstelling van achtertrap? Dan wel, of hij dient ontbonden in voort (voorde-) rap(rabe, z. v. a. gegraven land?).

Kuiks-hul. Volgens overeenkomst der geërfden van Harskamp en

Kootwijk a° 1606 en 26 zou het »bergsken Cuykshulle" strekken tot markescheiding tusschen deze beide plaatsen. Zie Regrs op 't arch. voorm. Hof v. Gelre, bl. 92, i. d. 9 Nov. 1639. Jacob v. Ripperda, buurrigter, met de ingezetenen en geërfden van Harskamp, werd door het Hof v. Geld. 20 Mei 1648 voorloopig in 't bezit gesteld der limieten, namelijk van Breeckshek tot aan den voorsten steen Cuyckshull, geteekend op eene daarbij gevoegde kaart, — met veroordeeling der gedaagden tot schadevergoeding, in afwachting eener nadere uitspraak over het volle bezit (ib. 136, 7). Eerst heet Cuyckshull(e) een bergsken, daarna een steen (hoogstwaarschijnlijk grenssteen). Hul is ongetwijfeld »heuvel". Maar wat is hier Cuyck? En bestaat die grensscheiding nog?

Hooge-poort. Bestond in de 14de of 15de eeuw te Dordrecht zoodanige poort? Bij v. Balen enz. vindt men die niet vermeld. 't Schijnt dat bij die poort stond eene herberg De Zwaan. Is dat werkelijkheid, of verdichting van Kolijn v. Rijssel?

A. J. C. KREMER.

Paludan. Vgl. Johan Winkler, Nederl. Gesl. 555. Den geslachtsnaam v. Broekhuizen ziet men, waar het predikanten geldt van den aanvang der 17de eeuw, in oude actenboeken denkelijk ook wel in Paludanus verlatijnscht. Maar tot welke familie behoorde Severijn Paludan, heer van Dalem, tegenover wien cum suis de momber van Gelderland 30 Sept. 1698 vóór het Hof beweerde dat zij verplicht waren de doorgebroken Dalemsche dijken, ingevolge den dijkbrief des Graven van Holland a° 1416, op te maken en te herstellen, de schade aan het ambt van Tielerweerd hierdoor toegebracht, te vergoeden, en eindelijk dat het ambt van dijkgraaf en heemraad en de dijkschouw van Dalem door dat verzuim aan de provincie was vervallen (Regrs arch. voorm. Hof v. Gelre 240). Wat weet men van deze familie Paludan èn opzichzelf èn in betrekking tot Dalem?

In 1776 gaf Mr. R. Paludanus het 1ste stuk uit zijner oudheid- en natuurk. verhandelingen, meestal betr. tot Westfriesl. of het Noorderkwartier (Leiden, 8vo).

Cabeff (XXXVI, Bijlage bl. Q). Wie weet dit woord uit te duiden?

Kerkespraak. In eene Arnhemsche kerkespraak op Pinksterdag 1442 werden de stadskeuren opgemaakt voor tappers van wijn en bier. Behandelde men destijds zelfs in hoofdplaatsen zoodanige zaken in de kerk, en niet in stad- of gemeente-huizen?

Kipmolen. De voogd van Henrik Wulven en Gerrit Hackfort hadden verschil over het leggen van den kipmolen op de Barneveldsche Kyperbeecke, waardoor des eischers molen nadeel kwam te lijden. Het Hof verklaarde 20 Sept. 1609 den eischer gerechtigd om dien molen op zijn eigen grond te zetten, zóó dat de raderen van den molen niet meer waters tot nadeel van den anderen molen zouden trekken dan de gewone loop der beek toeliet. Aldus in de Regrs op 't arch. v. 't voorm. Hof v. Gelre 33, 4. Wat was een kipmolen? Of heette die molen aldus, omdat hij op de Kyperbeek stond? In 1612 is sprake van het veranderen van dien Barneveldschen kipmolen in een korenmolen (ib. 42). Kiliaen biedt: kippen = aan stukken stooten, slaan.

Clagen (XXXVI, 565) — behoorende bij de »Vorsterye", het boschwezen. Quid? Kan 't zijn »aanklachten" (Melis Stoke), waaruit voordeel-aanbrengende breuken of boeten voortsproten?

Oprukking. Mijnwerk Muller, kelner te Putten, had 18 Oct. 1695 vóór het Hof v. Geld. verschil over de rechten en verplichtingen der bezitters van volschuldige of abtsgoederen op de Veluwe, bepaaldelijk of man en vrouw ieder in 't bizonder daarvan oprukking verzoeken moest. Aldus de Regrs op 't archief v. 't voorm. Hof v. Gelre 235. Wat is hier oprukking? Want Kiliaen's oprucken = aanhitsen, opstoken, past hier niet.

Rode penning. Johanna v. Echten zag zich, onder hulderschap haars echtgenoots Frederik v. Marhulsen, na doode harer zuster Zwene (= Zwane?) v. E., 24 Nov. 1496 beleend met de boterpacht te Wanneperveen, bestaande uit omtrent drie vat boter, met den tins en roden penning op Sibeldeswolde (Overijs. Arch. V 5). Wat is hier rode penning?

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Hessen (vgl. *Nav.* XXVII, 432, 535, 92; 'VIII, 159). Daar zijn in Duitschland verscheidene volks-gezegden, die op de Hessen en hun land betrekking hebben:

Das Land zu Hessen
Hat grosse Berg und nichts zu essen,
Grosse Krüg' und sauern Wein; —
Wer möchte wohl in Hessen sein?
Wann Schleh'n und Holzäpfel nicht gerathen,
So haben sie weder zu sieden, noch zu braten.

»Blinder Hesse" is de gewone aanduiding van de Hessen. »Blind darauf los, wie ein Hesse!", of »Drauf los! Es ist ein Hesse!" Men zegt er ook: »de Hessen de besten", wat uit den tijd van den dertigjarigen oorlog dagteekent, evenals het spreekwoord: »Wenn ein Hesse in ein fremd Haus komt, zittern die Nägel an den Wanden". Ook zegt men: »Wo Hessen und Holländer verderben, Wer könnte da sein Brod erwerben". Men zie het opstel »die Deutschen im Sprichwort" in »Das neue Blatt", 1882, n° 41, S. 651. MR. C. BAKE.

Zuid-Arabië (XXXVI, 586). Siegfried Langer was eerst voornemens door het Asirland (achter de vlakte van Arabië's Westkust, onder 18° N. Br.) in Z.-Arabië in te dringen, maar moest dit plan wegens een opstand in genoemd landschap opgeven, en landde toen na een lange kruisvaart aan de Zuid-Arabische kust (waartoe die diende meldt mijne bron niet) 21 Febr. 1882 in Hodaida. Van daar uit ondernam hij zijne gedenkwaardige reis over Bait-al-Fakîh [1]), Dhôrân en Dhâff naar Sanâ, langs eenen weg, die nog door geen enkel Europeaan betreden was; waarbij hij achttien opschriften verzamelde, die ten deele van groot gewicht zijn. Daarover zie men het tijdschrift Ausland, jrg. 1882, n° 39, waar ook die route is afgebeeld. In Sanâ, waar hij 26 Maart aankwam, vond hij tot zijn spijt den

[1]) ook als Betelfagui bekend. RED.

gouverneur Ismail Hatei Pacha, wien hij door diens boezemvriend Hamdi Bey, directeur van het Osmanisch Museum, was aanbevolen, niet meer. Zijn opvolger nam de aanbeveling in ontvangst, beloofde Langer zijn ondersteuning en liet hem veertien dagen ongehinderd in Sanâ verkeeren; maar toen hij zich naar Raidah en Saadah wilde begeven, werd de uitvoering van dit gevaarlijk plan door den gouverneur verhinderd, en Langer naar Hodaida »zurückbefördert". Daar scheepte hij zich naar Aden in, vanwaar hij opschriften en berichten naar Europa stuurde. Op 20 Mei begon hij de door Halévy en anderen zeer gevaarlijk geachte reis in 't Jafa-land; op 19 Juni kreeg men in Aden bericht van zijn vermoording, nadat hij nog 29 Mei geschreven had: »Ik reis vandaag van El Hanta over den Hauschebi Amir naar Jafa". Zijn begeleiders vermoordden hem uit roofzucht op den weg naar de moskee En-Nûr (Het Licht), bij de samenvloeiing van Wadi-Bonna en Wadi-Juhar. Al zijn have werd geplunderd, zijn boeken en papieren in 't water geworpen.

Dit alles is ontleend aan eene necrologie met portret van Siegfried Langer in de Duitsche Rundschau für Geographie und Statistik, Jrg V, 1883, S. 94, door Dr. D. H. Müller. Deze deelt daar verder mede, dat zich in zijn bezit een groot aantal fotografieën en teekeningen van personen, gebouwen, burchten en bergen uit Syrië en Arabië bevinden, die Langer's reiswerk geillustreerd moesten hebben; en belooft daar ten slotte, dat de inscripties, afdrukken en copieën, die de reiziger verzameld heeft, in 't Zeitschrift der Duitschen Morgenländischen Gesellschaft gepubliceerd zullen worden. In deel 37 (1883, S. 319—26) van dit tijdschrift vindt men dan ook een artikel »Sabäische Inschriften entdeckt und gesammelt von Siegfried Langer, publicirt und erklärt von D. H. Müller", die hun waarde voor de taal en de historische topografie van Arabië in 't licht stelt (mit 3 Tafeln). Meer schijnt er niet te zijn, want wij lezen hier: »Es ist mir tief schmerzlich, dasz ich diese Inschriften, welche mir als ein vielverheiszender *Anfang* zugeschickt waren, jetzt als den *Nachlass* Siegfried Langers publiciren muss".

Uit dit alles blijkt voldoende, dat deze treurig-geëindigde onderneming voor andere wetenschappen dan de genoemde geene resultaten heeft opgeleverd.

Amsterdam. J. F. NIERMEYER.

Dr. Matthew Arnold (XXXII, 102). Deze bekende letterkundige trad 12 Nov. 1886 af als inspecteur van het lager onderwijs te Londen, welk ambt hij gedurende 35 jaren bekleedde. Werd hem bij die gelegenheid door de onderwijzers een fraai geschenk vereerd en roemde men om strijd de wijze, waarop hij die betrekking waarnam. In eene afscheidsrede beval Dr. A. de instelling van een ministerie van Onderwijs ten hoogsten aan. — *Nav.* XXXI, 196, noot, vermeldt eenen letterkundige, Th. J. I. Arnold te Gend.

Baron Gustaaf Heine (XXXVI, 164). Te Weenen † 15 Nov. '86 in hoogen ouderdom, 78 of 81 jaren, — het jaar zijner geboorte is niet met zekerheid bekend, — deze stichter en tot aan zijn dood uitgever en hoofdredacteur van het Fremdenblatt [1]). In de laatste jaren werd zijn naam herhaaldelijk genoemd in den strijd over de nagelaten gedenkschriften van zijn broeder Heinrich, welker bestaan hij steeds ten stelligste ontkende. Naar verzekerd wordt, bevinden zich in des overledenen nalatenschap een groot aantal aanteekeningen en brieven van den dichter, waaronder aan Thiers, Guizot, Michelet, verscheidene tegen Friedrich Wilhelm IV gerichte gedichten en een manuscript, getiteld »Napoleon III".

Winterstuk (XXXVI, 584). Zonder twijfel wordt bedoeld het Passionael van Jac. de Voragine, dat in twee deelen, een »winterstuc" en een »somerstuc", verdeeld was. Als eersten druk hiervan vermeldt Campbell (Annales typogr. n° 1755) de uitgave te Gouda, bij Ger. Leeu [2]) 1478, maar het boek werd vóór 1489 herhaaldelijk dáár en elders gedrukt.

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

Arabische letterkunde. Omstr. 1210 schreef in Spanje de geleerde Arabier Aben Pascual een letterkundig woordenboek, waarin bij het leven en werken van bij de 1400 zijner land- en stamgenooten te

---

[1]) het blad van wijlen Baron Heine-*Geldern*. Aldus in de nieuwsbladen. Wat beduidt dit Geldern? — Thans staat het Fremdenblatt onder bestuur van Dr. Marcel Frydmann.

[2]) Zie over dezen Gheraert Leeu of Leo († 1493 te Antwerpen) een vrij uitvoerig artikel in Dr. A. M. Ledeboer, »De Boekdrukkers enz. in Noord-Nederl." 1872 bl. 153, 4. RED.

boek stelde. Thans wordt, na bijna zeven eeuwen, dit werk, hetwelk in de boekerij van het Escuriaal in handschrift voorhanden is, door den hoogl. Codera y Zaidin uitgegeven. Reeds de eerste twee afleveringen behelzen tal van totdusver volstrekt onbekende bizonderheden omtrent de beoefening der wetenschappen door de Arabieren.

Registers. In het »Vierteljahrsschrift für Heraldik, Sphragistik u. Geneal. Herausgeg. vom Verein »*Herold*" zu Berlin". XIII Jahrg. (1885), Heft 2, S. 131—181, geeft Freiherr v. Hammerstein, General-Major, te Stralsund, een »Abdruck des General-Registers der Manuscripten-Sammlung des Geh.-Raths u. Archivars des Jülich-Bergischen Landes-Archiv (1660—170., † ca. 1705; 79 starken Folianten: die reichhaltigste Quelle für die Geschichte der Rheinlande und der angrenzenden Landstriche), Johann Gottfried v. Redinghoven, in der K. Hof- u. Staats-Bibliothek zu München. (Cod. germ. 2213.)" [1])

Ook hier te lande bestaan, zoo ik mij niet bedrieg, verzamelingen, van welke men niet veel meer weet dan *dat* ze bestaan. Den veelal rijken inhoud meer bekend te maken, b.v. in tijdschriften, daarmede is men karig. Zoo is b.v., om iets te noemen, nog nimmer het Register op de Verzameling genealogieën — B[n] v. Spaen (er bestaan exemplaren in HS.), én voor den geschied-, én voor den geslachtvorscher, én voor den zegelkundige van onschatbare waarde, door den druk gemeen gemaakt.

Mocht de Redactie van de »Nederl. Heraut, door Hammerstein's voorbeeld aangemoedigd, er toe kunnen besluiten, binnen kort een meer uitgebreid overzicht van het onder haar bereik zijnde »zeer merkwaardig Archief der Familie *van Slingelandt*" te geven, zij zou gewis velen aan zich verplichten.

M°.

De taal is gansch het volk. Ik geloof niet, dat het algemeen bekend is wie deze kernspreuk het eerst gebezigd heeft. Het is Prudens van Duyse, die in zijn gedicht aan België (Nagelaten gedichten, 1882, blz. 201) zijnen landgenooten toeroept:

---

[1]) Van zijne erven ging, om 1750, de geheele verzameling, voor 4000 Thl., over aan den keurvorst Karl Theodor van de Palts, die ze bij zijne bibliotheek te Mannheim inlijfde, van waar ze later naar München overgebracht werd.

Bescherm, oprechte Belg, de spraak dier roemrijke oorden,
Wat helsche duisternis uw reddingkust omwolk'.
De stijl is gansch de mensch; Buffon, het zijn uw woorden:
De taal is gansch het Volk!

»Deze in 1834 verschenen lierzang", — wordt hierbij aangeteekend — »is hier met eenige veranderingen door den dichter er aan toegebracht, opnieuw uitgegeven; het is uit de vierde strofe dat de Gentsche maatschappij van Vlaamsche taaloefening hare zinspreuk overnam" [1].

MR. C. BAKE.

VRAGEN.

Pontanus. In het archief van 't voorm. Hof v. Gelre, — zie de Regrs 385, — vindt men eene »Verzameling van uittreksels uit de rekeningen en raadsbesluiten der stad Arnhem, afschriften van charters, brieven enz. betr. de geschiedenis dezer stad a° 1322—1542, naar de oorspronkelijke, in het stedelijk archief aldaar berustende stukken, — blijkens eene vóóraan geschreven aanteekening, Sept. 1636 gezonden aan Dr. Johs Isaac Pontanus, — met tijdrekenkundig register, dat den korten inhoud dier stukken vermeldt. Over die verzameling zie men Mr. I. A. Nijhoff, Bijdr. voor Vaderl. Geschied. X, 123.

In het archief van 't voorm. Hof v. Gelre zijn ook nog aanwezig de voorwaarden waarop dat Hof i. d. 22 Febr. 1637 aan den boekdrukker Johannes Janssonius voor zes jaar octrooi verleende tot het drukken der Historia Gelrica van Pontanus (Commissieboek IV, 56; zie Regrs op dat archief 386). Gaf Mr. Arend v. Slichtenhorst in 1654 die Historia Gelrica vertolkt en vermeerderd in het licht, — zie Jacob v. Biesen's Voorwoord tot het werk van Slichtenhorst, — den 14 Oct. 1752 werd Mr. C. W. Vonck, secretaris van Nijmegen, aangesteld tot historiographus van Gelderland, met autorisatie, om het werk van Pontanus te vervolgen en uit te breiden. Heeft Vonck die taak verricht?

Groot Geldersch Plakkaatboek. Toen het Hof v. Geld. namens de landschap 19 Oct. 1736 Dr. N. M. v. Loon en Dr. H. Cannegieter

---

[1] Zie over het »taal-krakeel", Vlaamsch of Fransch onderricht aan het Athenaeum te Antwerpen, Haarl. Ct 3 Dec. 1886. RED.

machtigde om een derde deel van dat werk saam te stellen en door den druk gemeen te maken, moesten zij de plakkaten en besluiten betr. de in 1702 voorgevallen beroeringen, — Geldersche plooijerijen, — weglaten. Aldus in Regrs arch. voorm. Hof v. Gelre 399, met aanvoering van Landdagsrecessen 1736; vgl. reces van 29 Apr. en 10 Oct. 1738 en van 16 Oct. 1739. Waarom weglaten? Om de personaliteiten? Vgl. bijv. het merkwaardig stukje in Geld. Volksalm. 1880 bl. 102—13.

Dagbladen. Men leest in l'Intermédiaire 1886, p. 645: »D'après la Meuse de Liège, c'est à Anvers que revient l'honneur d'avoir publié en 1605 le premier journal de l'Europe. Ce journal s'imprimait et se publiait aux frais d'Abraham Verhoeve, membre de la Sint-Lucas-gilde. On conserve encore à Anvers un exemplaire du journal d'Abraham Verhoeve. Qu' y a-t-il de vrai dans cette assertion?"

Deze door »Un journaliste" gedane vraag nemen wij hier over.

Leenregisters. Reikhalzend wordt naar de uitgave der verschillende Leenregisters, sans omission aucune [1]), uitgezien [1]). Dat men ze van een main de maître — en van geen medewerker aan een of ander geneal.-herald. tijd- of maandschrift, zonder de minste aanteekening of opmerking, — verwacht, behoeft geen verder betoog.

M°.

Thesauriers-rekeningen. »De Graaflijke Thesaurier-rekeningen, de beste Jaarboeken voor onze Historie. Zuiverer bronnen kan men niet wenschen" (v. Wijn, Huisz. Lev., I, 628.) Wat is van deze Rekeningen in druk verschenen, en wanneer zal de geschiedvorscher zich in de volledige uitgave dezer voor hem onmisbare bronnen mogen verheugen?

M°.

[Vgl. hiermede het *Nav.* XXXIII, 72, 3 over de uitgave van Cameraarsrekeningen opgemerkte.]

---

[1]) Wat den één minder duidelijk is, is den ander dikwijls duidelijk; b. v.: Jan heren Gilliszoon, of mr. Pieter van Beoostenzween, of Vincent Corneliszoon, worden beleend. Niet allen kennen hen, en beschouwen ze wellicht als lieden zonder toenaam; van anderen zijn het goede bekenden.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Het Parthenon (XXXV, 104). De kunstenaar, die den markies de Nointel op zijne reizen vergezelde en (in 1674) teekeningen vervaardigde van de gevelvelden, de metopen en van den fries van het Parthenon, was Jacques Carrey (1649—1726), uit Troyes, leerling van Lebrun. Wel zegt een andere van Nointel's reisgenooten, Cornelio Magni, in zijne Relazioni della città d'Aténe" (1688), dat »Il sig. ambasciatore... un pittore Fiamingo, giovane assai ben versato", te Athene bij zich had. Dit is evenwel onjuist. De teekenaar Rombaut Fayd'herbe uit Mechelen, die eerst met Carrey in Nointel's gevolg was, overleed onderweg op Naxos. Een Nederlander heeft dus onder Nointel geen schetsen van beelden aan het Parthenon vervaardigd [1]).

Naar aanleiding van dit onderwerp wensch ik eene vraag te doen. Waarom hingen en hangen nog, na de nieuwe inrichting der zalen, in het Museum van Kunstnijverheid op het Paviljoen te Haarlem de verkleinde afgietsels van den Parthenon-fries in de onredelijkste wanorde door elkander, ja zelfs onder die van den fries des Apollo-tempels bij Phigalia vermengd?

Amsterdam. J. F. M. STERCK.

Joseph Albert. Deze fotograaf, uitvinder der naar hem genoemde Albertotypie, † 5 Mei 1886 te München, 61 jaren oud.

v. Dijck. Te Auchy-lez-Hesdin, in het arrondissement Montreuil (Nauw-van-Calais), is Oct. '86 eene prachtige »graflegging" van dezen schilder ontdekt. Na nauwkeurig onderzoek door experts wordt aan de echtheid van dit schilderstuk niet meer getwijfeld.

H. J. Zimmerman. Deze kunstschilder overleed te Amsterdam, 60

---

[1]) Men vindt deze bizonderheden in »Der Parthenon" door Adolph Michaelis, Leipzig 1871.

jaren oud. In de laatste jaren hield hij zich vooral bezig met het teekenen van portretten, waarin hij grooten naam verwierf, doch zijn hoofdwerk was vroeger het maken van uitstekende teekeningen naar de werken der beroemdste Hollandsche schilders, vooral naar de oude. Zijne voornaamste teekeningen vindt men in de kabinetten van Jhr. de Jonge v. Ellemeet te Oostkapelle, en van J. Zürcher te Amsterdam.

Beker door Maximiliaan van Bourgondië aan de stad Veere geschonken. Ofschoon over dezen beker reeds iets voorkomt in *Nav.* VII, 41, 53, 218, zoo is misschien thans, nu er weder over gesproken is [1]), de herinnering aan de beschrijving er van, gelijk die voorkomt in Tegenw. St. v. Zeeland X 157, niet ondienstig.

»Deeze kop, een fraai konststuk van verguld zilver, naauwkeurig afgebeeld en beschreeven in »Plegtige inhuldiging van W. C. H. Friso als markgraaf" door A. Andriessen, pred. te Veere, Amst. 1751 bl. 36, is een soort van beker, met zijn voet twee en twintig duimen hoog, aan den mond of rand agt duim wijd, hebbende een dekstuk van vier en een halven duim hoogte, waarop een beeld van Pallas staat met speer en schild. Boven op het deksel, gelijk ook rondsom den kop, is konstig gedreeven de overtogt van den Rijn, het gevangen nemen van den hertog van Saxen, en 't keizerlijk leger, waar mede Maximiliaan, graaf van Bueren, in den jare 1546, volgens 't omschrift van den rand, zijne benden vereenigde. Binnen in het deksel ziet men het wapen van heer Maximilaan, deszelfs schenker, met geëmailleerde koleuren gemaald".

Van Alkemade en Van der Schelling, Nederl. Displegt. II 502, geven den giftbrief, luidend:

»Maximiliaan van Bourgondië, ridder van de orde van den Gulden Vlieze, Heere van Beveren [2]), van Vlissingen, van der Veere, Brouwershaven, Duiveland, enz., Admiraal en Kapitein van de zee, stadhouder van Holland, Zeeland, Vriesland en Uitrecht. Doen te weten, dat, omme de goede affectie, die wij dragende zijn tot onze stad en gemeente van der Vere, wij hebben dezelve stad gegeven en gegonnen, geven, gonnen en transporteren nu jegenwoordelijk in effecten en met kragte van dezen onzen jegenwoordigen brief in rechten eigendomme al zulken verguldeu kop met een deksel, als ons gekomen is bij testament van onzen lieven en beminden neve en medebroeder van der orde van den Gulden Vlieze, Heere Maximiliaan van Egmond grave van Bueren zalr mem., daar ook zijne wapenen op staan, op welke

---

[1]) Over de gepastheid van den verkoop van dit kunststuk werd in de zitting der Tweede Kamer dd. 22 Nov. 1886 gedebatteerd; zie Haarl Ct 23 Nov. RED.

[2]) in Vlaanderen.

kop staat gewrogt de vanginge van der hertoge van Saxen in Duitschland; mits conditie, dat wij daaraan reserveren het gebruik, ons leven lang gedurende, en anders niet: ordinerende mits dezen, en willende dat de executeurs van onzen sterfhuize, terstond na onze dood, denzelfden vergulden kop leveren in handen van de burgemeesters, die alsdan burgemeesters van der Veere zijn zullen, die daar op zullen doen graveren onze wapenen, en dien bewaren ter liefde en de memorië van ons, tot een eeuwige gedenkenisse, op ter stadhuis van der Veere, binnen der stede kiste; denwelke zij bezigen zullen, als tijd en stond wezen zal, zonder die tot eeniger tijd te mogen verkoopen, verzetten of belasten in geender manieren, in wat zake dat de stad moge bekommerd of belast wezen, niets uitgezonderd, op de verbeurte van dezelve kop, die in zulken gevalle wederom zal komen aan onze regte erfgenamen. Gegeven op onzen huize van Zandenburg [1], onder onzen naam en zegel van wapenen, op Ligtmisse avond A° 1551 a Nativitate.

M. DE BOURGONGNE.

Deze Maximiliaan, zoon van Adolf en Anna van Bergen (dus geen bastaard, gelijk eenigen zeggen), geb. 1514, gehuwd met Louise van Croij, † 1559 kinderloos, stond in blakende gunst bij Karel V die kort vóór zijn afstand 1555 de heerlijkheden Veere en Vlissingen tot een markiezaat verhief [2]). In den oorlog met Frankrijk onderscheidde hij zich door in 1543 met zijne schepen de Garonne of rivier van Bordeaux binnen te loopen, en aldaar eene landing te doen; waarbij eenige klokken uit de torens gehaald werden, die men als zegeteekenen naar Zeeland medenam [3]).

A. + B.

Treck- ende werp-craeme (XXXV, 656). Op de Vlaamsche en Z.Vl. kermissen en de Fransche ducasses of dorpskermissen ziet men thans deze kramen veelvuldig. 't Zijn, met de draaiborden, thans op groote schaal ingericht, loterijen en schiet-spelen. Het »trek uut de zak", is zeer oud. De kramer heeft op zijne toonbank een zwart zeil, met langwerpige ruiten, in iedere ruit staat een nummer, en op ieder nummer ligt een prijs van een vijf-groots-snuifdoosje af tot een zil-

[1]) kasteel bij Veere, gesticht 1280 door Wolfaert van Borselen. Meermalen heeft het tot verblijf gestrekt van gekroonde hoofden. Karel V hield er 1515 zijn verblijf, Christiaan van Denemarken en zijne gemalin Isabella, keizer Karels zuster hebben er 1523, en Maria koningin-weduwe van Hongarije, 's Keizers andere zuster 1547 eenigen tijd vertoefd. Ook heeft Erasmus in 1499 er zich kort opgehouden; later werd hij onderwijzer van Maximiliaan, den schenker des bekers.

[2]) L. F. de Beaufort, Leven van Willem I, — I, 282.

[3]) Kok, Vad. Wrdbk, XXII, 376.

veren horloge toe; of soms zijn al de prijzen meest zoogenaamde vergulde (melk)kannen en -kommen of, nog onschuldiger, schellings-zoete-koeken. Vervolgens heeft de kramer een aantal kaarten, verdeeld en genommerd als het blad op de toonbank, en een zak met nummers, als bij 't kienspel of lotto, waarvan heel het spel eene nabootsing of een voorlooper is. De kramer verkoopt deze kaarten, waarop natuurlijk veel meer nummers staan dan op zijn prijsblad; en nu trekt ieder houder eener kaart een nummer uit den zak, en hij op wiens kaart het nummer staat dat getrokken is, heeft een prijs of een niet. Als de nummers allen getrokken zijn, is het spel uit. — Het werpspel is iets anders, en in onzen tijd ook met een schietspel vereenigd. In de tent of kraam staan houten poppen, waarvan sommigen heele wijde monden hebben; achter deze poppen staat een houten bakje met genummerde vakken; de speler tracht een bal in den mond der pop te werpen, die juist even passeeren kan; valt nu die bal in het bakje, dan blijft hij in een der genummerde vakjes liggen, en heeft hij den prijs waarop zijn nummer staat. Bij de overige poppen kan men hetzij met den kruisboog, hetzij met eene lichte karabijn, schieten op een op het lijf dier poppen aangewezen middelpunt en genummerde kringen; het middelpunt treffend heeft men den hoogsten, en vervolgens in de kringen treffend de lagere prijzen.

G. P. ROOS.

Het getal 666 (XXXVI, 409, 537, 8). Hierover is zeer veel in druk gegeven. Het laatst, naar ik meen, door Dr. Wimmer, in 1860 of omtrent dien tijd. Ik heb een in perkament gebonden boek in 4to groot 300 bladzijden (waarachter een uitvoerig register van den inhoud), dat tot titel heeft: »De Lijdsaamheid en het Gelove der Heiligen onder so vele Sware en Bittere vervolgingen, die Gods Kerke nu alomme moet uitstaan, en wel meest in Vrankrijk. Getoont bij 't verhaal van een 't samenspraak deswegen, gelijk mede aangaande andere Geloofsgenoten en verdere saken, aldaar, gehouden omtrent het uitgaan des tegenwoordigen jaars MDCLXXXIIII. Waarin ook, om de vaste hope te hebben, dat hare strijd haast vervult sal sijn, tot een krachtig bewijs werd bijgebragt de nieuw ontdekte uitrekeninge en toepassinge, van het so veel eeuwen nagespeurde Mys-

terieuse Apocalyptische getal eens Menschen χ ξ ς'. Dat is 666. Uit het Fransch vertaalt door Audax Philalethes". Onder dezen langen titel staat eene fraaie gravure voorstellend een cornet met banier, waarop de wapens van Frankrijk en Turkije, onder welke respectivelijk de woorden Gog en Magog. Vervolgens: »Gedrukt in 't Dal Josaphats, op 't einden der XXXXII Maanden, van het geopenbaarde Beest. Uitgegeven korts vóór 't ingaan des jaars Christi 1689, *vulgar*".

Het boek is kostbaar uitgegeven met schoone kopergravures in den tekst. De auteur betoogt en becijfert dat op Louis XIV het getal 666 toepasselijk is. — Men vermeldt dat te vergeefs getracht is het cijfer toe te passen op Luther, keizer Karel en keizer Diocletianus. 't Was ter uitgave aangeboden aan Fr. Halma te Utrecht, die echter deze opdracht van de hand wees, omdat hij meende, dat de Fransche koning daarin mogelijk aanleiding zou vinden om de Republiek der V. N. in moeilijkheden te brengen.

A. J. C. KREMER.

Het getal 666. In de Leipz. Illustr. Zeitung van 17 Febr. 1877, Nr. 1755, staat, in de »Briefwechsel": »N. N. in Stuttgart. — Sie hätten, anstatt uns den Vorwurf zu machen, dass wir Ihre Frage über die Zahl 666 unbeantwortet gelassen, den Briefwechsel der nr. 1747 lesen sollen".

M^O.

Tabak-rooken (XXXVI, 475). Van dit vers bestaat ook eene afzonderlijke uitgave (in mijn bezit), met volgende »Nota".

»De uitgave van dit stukje is haar oorsprong verschuldigd aan eene aanmerking in de letteroefeningen N° XIII van dit jaar, voorkomende in eene noot op zeker latijnsch versje op den haring, en bij welke aanmerking de wensch tot het weder te voorschijn brengen van dit bijna vergeten tabaksversje geuit wordt. Ofschoon nu aan dezen wensch schijnt voldaan te zijn door de plaatsing van hetzelve in de mengelingen van N° XIV van dat maandwerk, heeft men echter de tegenwoordige uitgave (waaraan men reeds, vóór die plaatsing, bezig was) niet overbodig geacht, zoowel om dit kunststukje van vernuft meer algemeen te maken, als om den liefhebberen de moeite van het afschrijven uit te winnen en daardoor het insluipen van schrijffouten voor te komen, die in meest alle de bestaande afschriften meer of min aanwezig zijn. Te Zierikzee, bij J. van de Velde Olivier, boekdrukker en boekverkooper, 1831".

M^O.

VRAGEN.

Mr. Pieter de Vois. In het VIII Boeck van Huygens' Korenbloemen staat een »Grafschrift in voorraed, voor Mr. Pieter de Vois". Wie kan over dezen persoon meer licht verspreiden dan uit Huygens' verzen straalt? Het blijkt daaruit, dat P. de Vois een arm, blind, doch gansch niet onverdienstelijk toonkunstenaar was, hetgeen bevestigd wordt in Huygens' Dagboek, uitg. door J. H. W. Unger, bl. 55: »1654, 20 Mayi. Obit excellentissimus Musicus Petrus de Vois caecus hâ matutinâ". In Huygens' Correspondance et oeuvre musicales, door Jonckbloet [1]) en Land, wordt van hem geen melding gemaakt.

Amsterdam. J. F. M. STERCK.

Tangwerk. Aan de noordoostzijde der stad Doesburg lag in 1741 een »tangwerk", dat destijds wèl onderhouden werd, gelijk de Tegenw. Staat bl. 371 verzekert. Wat wordt daarmede bedoeld?

TAALKUNDE.

Avelgouw (XXXVI, 233). De beteekenis van den naam dezer gouw waarin Fuliche, d. i. Willich, bij Bonn en Crefeld, lag, schijnt aan eenigen twijfel onderhevig. Als pagus (Avulgowi) wijst de eindsylbe op »gouw"; de variant Aualgunne daarentegen doet voor deze laatste sylbe aan »hoek" denken. Zou dus Aual*gunne* geen dubbelnaam wezen van Avul*gowi*? Op het huis bij de kerk te Gendringen past niet »gouw", maar »hoek". De latere naam van Butjadingerland [2]) in Oldenburg, Ovelgönne, zoowel als Euvelgunne (bp in Gron.), Euvel-

[1]) Prof. Dr. Willem Joseph Andries J. † 19 Oct. 1885. Zie een verslag zijner levensschets door Prof. Moltzer, in Haarl. Ct 12 Nov. '86, Vervolg (Letterk. Afd. Kon. Acad. v. Wetensch. i. d. 8 Nov.).

[2]) »d. i. Land der Buten, eene Vriesche straat buiten de Jahde", zegt J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wdbk. Wat wil dit zeggen?

wege(n) (N. Brabant), de Ovelrijt (a° 1461 bij Zwolle, Over. Arch. IV 142), laten zich geschiktelijk duiden als heuvel-hoek, -wijk (?), -weide (?), -wade (?), -rade (? of rijt = kanaal ?). In het grp Bentheim lag in 1520 een erve Doevelgunne (Over. Arch. V 447), in de bp Gietele o. Voorst in 1635 een erf Ovelgunne (Geld. Volksalm. 1878 bl. 3). Vgl. als analogieën Oevel (Antwerpen), Ovelingen (Limb.), De Obelwaard (weil. te Echteld), benevens de gesl. Obelt (Amst., Haarl. Ct 26 Febr. '86), v. Ubele (a° 1339 Vbele, Over. Arch. I 58), Obelding (ib.), -dink (Bijdr. Gesch. Over.), Ubbelinck (Cat. arch. Dev. gasth.). Waarin de tout-court-namen o v e r in den zin van »tegenover" uitsluiten. Men vindt echter ook een polder (Pijper- en -) *Over*gunne in Zalland, zoowel als een gesl. *Over*heul te Tuil. Waarbij gevoegd worde Oberübelgünne van *Nav.* XXXI, 521, — waar gelegen? — in welk compositum O b e r tegenover N i e d e r staat.

J. A.

Ever, enz. Evere (dorp in Z. Brabant), als zijnde tout-court, kan kwalijk den door Johan Winkler, Nederl. Gesl. 116 vermelden persoonsnaam Eburwin (Oud-Germ.), Eberwijn (Hgd.), Everwijn (Nederd.) = Jorn (Friesch) voorstellen. Wil men ook, volgens dien geleerde t. a. pl., in de hoofdsylbe van het *Nav.* XXXV, 179 genoemde Jorwert, oudtijds Ever-wirdt, en evenzoo in het door denzelfden schrijver besproken York = Eboracum, eenen persoonsnaam zien, dan moet men stellen, dat hier afslijping plaats had van Jorn tot Jor en van Evert (= Everaert, Everhart) tot Ever. In Eboracum ging alzoo de gansche sylbe *-win*, (*w*)*in* op den loop. Maar gesteld dat bij dezen Frieschen en Engelschen plaatsnaam iets van dien aard mogelijk is, omdat ze composita zijn; dan zet toch Evere (tout-court) o. i. die duiding weder op losse schroef. Dit laatste noopt ons óm tot een appellativum de toevlucht te nemen. En in dit geval kan Jor = Hor, — vgl. over *J* soms = *H*, *Nav.* XXXVI, 248, 9, over hor = hoek ibid. 177, — de *Nav.* XXXV, 493 (*n.* 4) voorgestelde duiding Evere = e(v)ere = eere, heer, haar d. i. hoek, bevestigen; zoodat het woord *ever* dan een uitgedegen vorm van (*h*)*eer* vertoone, — vgl. Hever (bp v. Bokstel), — evenals haver een dito van haar, bijv. Haver [1]) (bp o. Bedum, Gron.). Mitsdien zij voorgesteld: Ever-, Jor-

[1]) Wel te verstaan Haver tout-court; want in samenstelling, bijv. Haverslag

wert = hoek-waard; Eboracum, York = hoek-wijk. En worde gelet op het nauw historisch verband, oorspronkelijk tusschen den Frieschen en Engelschen volksstam aanwezig, hetwelk ook hier taalkundig blijkt. Misschien is dus het antwoord in Nederl. Gesl. 116 te dezer zake niet zóó volledig of afdoend als *Nav.* XXXV, 368 veronderstelt. Mag men hier een appellativum ontwaren, dan leert Jorwert, *oudtijds* Everwirdt, dat de namen-, mitsdien denkelijk ook de plaatsen-cyclus, op Jor, Hor, Horn, Heurn enz. *jeugdiger* is dan die op Ever. Kan men hier ook het Portugeesche Evora niet bijtrekken?

Daar Harreveld (o Lichtenvoorde) ook Herveld luidde, ligt hierin denkelijk eene vingerwijzing om de hoofdsylbe in plaatsnamen als Heer (Limb.), Heerle, -len, -men, -nisse, -sel, -staaien, Herlaar (St. Michels gestel), Herstraat (Nederweerd), Herveld (Over-Betuwe), Herven (o. 's Hertogenbosch), Herwen (grp Zutfen), Herwaarden (vgl. *Nav.* XXXV, 385), Herwijnen, als *haar* (vgl. *Nav.* XXXV, 108, 9, 637) op te vatten. Herbaaium, (Franekeradeel) kan dan z. v. a. haar-maaium, d. i. hoek-weide-heem wezen. In casu berust de schrijftrant Heerenwaarden der Woordenlijst (voor de spelling der Aardr. Namen) 1884 op misverstand. En behoort hier dan licht wel menige naam met »Heeren" als hoofdsylbe, waarvan natuurlijk volstrekt te onderscheiden *'s Heeren.*

Met het oog op *Nav.* XXXVI, 639 sta hier nog, dat voor de vermoedelijke juistheid der ibid. bl. 252 voorgestelde duiding pleiten kan *Ierst*, goed te Eerbeek (o. Halle op Veluwe), dat in het Leenboek van Spaansweerd, — zie Geld. Volksalmanak 1887 bl. 38, 62, — in 1585 luidde *Eernnst*, in 1598 *Eernnst*, *Ernst* of *Irst*, in 1635 de Hofstede *Irst*. Eern, Ern nu is z. v. a. heern, hern = hoek. Dit bekrachtigt dan ook (h)ir, (h)aar = hoek. Vgl. nog Eernewoude met Ernstheim [2]), beiden in Friesland. Opmerkelijk is het samentreffen van *Ern*st en *Eer*beek.

J. A.

(goed te Steenderen) a° 1585 Haifferslag (Leenboek van Spaansweerd) zal de hoofdsylbe wel als adjectivisch, — dus z. v. a. have-, hof-, hoeveslag d. i. afdeeling eener hoeve, — dienen aangemerkt.

[2]) Wat bij Ernst, als zijnde tout-court, niet te pas komt, zou hier misschien kunnen passen, t. w. een persoonsnaam Ernst, die minstens in Neder-Betuwe als Eerst, èrst uitgesproken wordt. Doch min waarschijnlijk, tenzij de Historie spreke.

De Fluessen. Den naam van dit meer in Friesland duidt Johan Winkler in zijn »Jammerklachten, naar aanl. eener Woordenlijst van Aardr. Namen" (Tijdspiegel 1884), — een opstel dat veel stof tot denken geeft, — als »meervoudsform van het Friesche woord fliûs, vlies, omdat het grootendeels ondiepe meer als met een vlies van waterplanten is bedekt". En voegt, er bij dat die naam in zuiver Frieschen vorm als Fliusen of Fliuessen, Fljuesen dient geschreven. Daar dat meer echter in 1209/10 door *bosch*brand moet ontstaan zijn, is de vraag of de benaming niet van vlaasch, d. i. bosch (Oudemans, Mid. Nederl. Wrdbk) zij af te leiden. In casu zou het in zijn hoofdsylbe met den stadsnaam Vlissingen en het Eksch-Ingensch tiendblok De Vlissing of Flessing etymologisch-identisch kunnen zijn, zoowel als met De Vleeschhaven (weil. te Dreumel, z. v. a. boschhof), Rauwe of Rouwe Vlesse (voorm. plaggeveld, thans deel van het Leuvenumer dennenbosch te Ermelo) = rode-bosch, het omgekeerde van Vlasroot (O. Vlaand.). Insgelijks met Vlaslaer (geh. Z. Br.), -maen (= boschweide, geh. Limb.) [1], Vlasselaer (Z. Br.), Vlassenbroek (O. Vl.), Vlesembeke (Z. Br.), Vlessenberger-brug [2] (in 1851 Brug n° 2 o. Wapenvelde over het Apeldorensche kanaal), Vlisseghem (W. Vlaand.), De Vloysbrug (brug te Limmen), Vlas en Vlasmeer (buurten in de Meijerij), Vlasore, (d. i. bosch-hoek Rusl.), Vlasova (ib.), LaFlèche (Frankr.); Bleiswijk [Z. Holl., a° 1623 Bles-, Blyswyck (v. Hasselt, Geld. Maandw. I 61, 2)]. Opmerkelijk is ook het Meerdervluijs, in 1727 vermeld (Regrs Arch. voorm. Hof v. Gelre 276) als gelegen tusschen het dorp Garderen en het Meervelderbosch; waaruit men gereedelijk opmaakt dat Meerdervluijs de oudere benaming is van Meervelderbosch, — Meerveld is eene bp o. Garderen, — welke laatste benaming (Meervelderbosch) men vermoedelijk is gaan bezigen toen men het daarbij behoudene Meerdervluijs niet meer verstond. Voeg er mogelijkerwijs bij de geslachtsnamen Vlass (in 1395, v. Hasselt, Heidenen 20),

---

[1]) Ook De Vlasman, weil. te Hien en Dodewaard. Doch dit kan evengoed een fantasie-naam wezen, want er bestaat ook een geslachtsnaam Vlasman. Eveneens kan men aarzelen opzichtens De Vlasstede (hofstede te Elst (Betuwe]; misschien minder opzichtens Vlaswaard, weil. te Op-Hemert, dewijl een uiterwaard ongeschikt is om te »vlassen", d. i. met vlas te beteelen.

[2]) Vgl. denkelijk Monte Fiascone (bij Rome) a° 1196 Mons *Flasconis* (Bn Sloet, Oorkdbk v. G. e. Z. 388).

Vles (in 1700 *Nav.* XXXV, 185, nóg te Tiel), Fles (Amsterdam), Vleijsch (in 1557 te Kampen (Chartul. Kamper-weesh. n° 109), Vleysman (Haarlem) [1]), Blaisse (Huissen), Bluyssen 's (Hertogenbosch). Hier overal geeft het straksgenoemde vlaasch een goeden zin, hetwelk, daar Vlooijend (gem. Erp, N. Br.), — etym.-identisch met Vloeieind (geh. o. Deurne, N. Br.), — ook Loijend luidt, uit lâs, laôs = bosch ontstond, met euphonische beginletter *v.* Maar wat mag het »bleeswerk" des Graven van den Berg wezen, op het einde van hetwelk in 1764 kribben dienden gemaakt ter bewaring der heerl. Millingen (zie Registers arch. voorm. Hof van Gelre 322)? En hoe staat het met Vlist (voorm. heerl. in Den Krimpenerwaard), omdat een *water* ald. De Vlist heet? [2]) Ook bestaat een geslachtsnaam v. *der* Vlist (Sassenheim). Wat Vlissingen (Flessingue, a° 1572 Flissinge, v. Hasselt, Stukken II 179, dus bosch-enk?) nog betreft, zoo deze duiding der hoofdsylbe aanneemlijk mag zijn, dient èn hier èn elders een mansnaam Flisso (*Nav.* XXX, 102), die toch op de tout-court-namen kwalijk zou passen, beslist afgewezen; en bespeurt men, dat de (zoogenaamde Willebrords-) flesch in het stadswapen uit misverstand sproot.

J. A.

Thorhout (XXXVI, 601) — beteekent zonder eenigen twijfel het bosch van (gewijd aan) den oud-germaanschen dondergod. Ter plaatse waar die stad nu ligt, was in den voorkersteliken tijd een woud, waar Thor bijzonder werd vereerd, en dat door de eerste christenzendelingen in die streken werd omgehouen en vernietigd. Dit kan met geschiedkundige zekerheid uit zeer oude gegevens worden aangetoond, en is by de Vlaamsche geschied- en oudheidkundigen albekend.

JOHAN WINKLER.

Bekend als de bonte hond in Helvoet (XXXVI, 609). Mij dunkt, dat »de bonte hond" zal een uithangteeken geweest zijn van een ter

[1]) Zie hiertegenover Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 408, 311, 21. En wat is er van De Vleesstraat (a° 1583 Vleijsstraet) te Tiel? Z. v. a. bosch-straat? Of familienaam Vle(y)s? — Of eigenlijk op te vatten? En hoe dan? [2]) Een in 1449 vermeld (Geld. Volksalm. 1871 bl. 78) goed te Doornenburg (Over-Betuwe) heet De Vlasten, waarin ik voor mij ook liefst vlaasch in versterkten vorm zou ontwaren.

kwader naam en faam bekend gestaan hebbende zeemans-herberg of matrozenkroeg te Helvoet. Zoo de oorsprong der spreekwijs hierin ligt, dan staan »hond" en »Helvoet" tot elkander in geen verband. Ze kon wijd en zijd verbreid raken, omdat Helvoet als zeemansplaats overal zijne vertakkingen had. — Wat de beteekenis van den plaatsnaam Helvoet aanbelangt: hel = hol strookt gewis met Oudemans, Mid. Nederl. Wdbk: *hel* = graf, kuil, diepte, maar niet met de *Nav.* XXXV, 616 aangevoerde voorbeelden, waar heuvel of ook hellende plaats, hellend vlak, beter te passen schijnt. In *Nav.* III, 104, — aan 't slot van een veelzijdig artikel, dat »de kermis in de hel" van *Nav.* XXXIV, 198, 9 treffend aanvult ten aanzien der literatuur, — verklaarde J. H. v. Dale, dat *helle*, naar hij meende, vroeger ook de beteekenis had van »grond, aarde". Bestaat hiervoor bewijs?

J. A.

Het land hebben als een stier (XXXVI, 419). Stieren zijn geen vriendelijke beesten in een (wei)land. De uitdrukking beteekent: even weinig genaakbaar zijn of handelbaar als een stier in het land, — »de stier heeft het land", nl. hij gedraagt zich als oppermachtig in het land. Overigens gebruikt men ook wel alleen »het land hebben", d. i. slecht in zijn schik zijn, zooals de matroos, die geen geld meer hebbend, zich aan den wal niet aangenaam gestemd gevoelt. Vgl. landziekig.

A. J. C. KREMER.

[Het toevoegsel »als een stier" komt aldus niet tot zijn recht.]

Puisje vangen (vgl. *Nav.* XXXV, 552, enz.). Dr. E. Laurillard zegt in zijn Sprokkelhout (bl. 15) over het aanschellen uit aardigheid: »Te Amsterdam is de naam »schelletje trekken"; ook »een puistje *vangen*". Daar ik in »puisje vangen" wel eens meer eene *t* heb aangetroffen achter de *s*, meen ik er op te moeten wijzen, dat er m. i. hier geen sprake is van het vangen van een puistje (kleine *puist*), maar van het vangen van een puisje (kleine puis). Puis = poes, evenals kapuin = kapoen, kuin = koen.

Uw lasterstucken staen nu *kuin* in top gesteigert.

(Vondel, Noah — 2e Bedr. 2e tooneel).

Al dat van *puysse* komt, dat wil al mee mauwen.

W. D. Hooft, Kl. van Stijve Piet 1682, bl. 24.

Zie Oudemans, Mid. Nederl. Wdbk [1]), en Taalk. Wdbk op Hooft, waar nog de volgende regel van Vondel wordt aangehaald:

De puys heeft luy ghemaut als zy haer klauw verbrade.

(Mr. J. v. Lennep I, 501).

's-Gravenhage. MR. C. BAKE.

[Vgl. vooral *Nav.* XXXIV, 253.]

Samenstelling van plaats- en diernamen (XXXVI, 610). Hier behooren nog de namen der in de buurschap Uddel gelegen bouwgronden: paardekamp, koehegge, wolfshegge en vossemeer. Men zou er den keldermot, gelijk de onbehaaglijke pissebed op de Veluwe heet, bij kunnen nemen. Maar met minder recht den paddestoel. Dan ging 't met de benaming veldkiip, veldkip beter, een scheldnaam welken 't volk geeft aan de oppassers der heidevelden, de Veluwsche scholters of scheuters. Als de zeeman den soldaat een landrot noemt, spreekt hij de waarheid, en geeft hier almede een passend woord.

A. AARSEN.

Bakermat. Dit woord wordt thans, naar ik meen, alleen overdrachtelijk gebruikt voor geboorteplaats. Wat het eigenlijk beteekent kan men lezen bij Le Francq van Berkhey, Nat. Hist. v. Holl. III, 1223, (wiens woorden men aangehaald vindt bij Dr. E. Verwijs, G. Brandts leven van Vondel, blz. 11): »Nog geen Eeuw geleeden [dus op het eind der 17de eeuw] was de Baakermat gemeen: dezelve bestond uit Teenen, Rysen, of Mandewerk, in die grootte en gedaante gevlqgten, dat er de Baaker ten voete uit in konde zitten. Hij liep, ter plaatse daar zy zat, van agteren, en aan de linker zyde, met een Ruggescherm, zoo hoog op, dat zy en het Wicht voor togt bevryd wierden. De Moeder, of Baker, zette zich in deezen Baakermat, die recht dwars voor een frisch glorend vuur stond, ter neder. Hierdoor genoot en de Baker en het kind eene gelyke warmte; zy hadden beiden meer gemak, en liepen minder gevaar dan voor de Vuurmande".

Hoe vreemd gaat het toch soms in de taal! Zelfs in deftigen stijl

---

[1]) aldaar ook vermeld, puyspronkende = opgesmukt, opgepronkt, met vergelijking van »zoo mooi als poes". RED.

wordt bakermat in overdrachtelijken zin gebezigd. En toch staat het oorspronkelijk op éène lijn met »luiermand, tafelstoel" en dergelijke, die men nooit in figuurlijke beteekenis zal gebruiken.

MR. C. B.

Duivekater (XXXVI, 610). Indien het ontbreken van de *l* een beletsel is, om in deze uitdrukking eene samenstelling te zien van »duivel" en »kater" (kater = mannelijke kat), hoe is dan de samenstelling van »drommekater" te verklaren! — een woord, dat geregeld met »duivekater" wordt verwisseld, en omgekeerd. Beteekent »drommekater" dan iets anders dan »drommel*l*kater? En wederom, staat »drommel" niet met »duivel" gelijk, in uitdrukkingen als: »loop naar den drommel"; »drommels-slecht"; enz.? Indien dit zoo is, vervalt het bezwaar, om in »duivekater" een samengaan te zien van »het Booze Wezen" met »de mannelijke kat" of »kater"? Mocht dit verbond op eenigen wetenschappelijken grond niet gewettigd zijn, welnu, het spraakgebruik heeft hier dan, evenals elders, eenvoudig zijn eigen, grillig hoofd gevolgd. En à propos van »spraakgebruik": hoe is het te verklaren, dat »duivekater" in 't spreken gebruikt wordt zooals dat geschiedt, — meestal als tusschenwerpsel, op dezelfde wijze als de aanroeping van het Hoogste *Goede* Wezen, — hoe is dat te verklaren bij afleiding van »duivekater" uit »deux fois quatre"; bij »duivekater" = ofen-kater = ovenkoek" enz. Zou 't niet kunnen zijn, dat de waarheid in deze, vèr gezocht, toch ten slotte bleek vlak voor de voeten te liggen?

Rozen d aa (N. Br.) J. J. VERWEIJ.

[Duivekater = bastaardvloek en duivekater = zeker gebak zullen wel een gansch onderscheiden oorsprong hebben.]

Lempte, enz, (XXXV, 617). Oudemans, Mid. Nederl. Wdbk, biedt: lemte, lempte = 1) leemte, gebrek, zeer; 2) jicht, kramp, podagra. — Opwelven = aantijgen.

Sinxen (XXXVI, 324). Volgens Huydecoper (Rijm-kronijk van Melis Stoke, III 361) schijnt dit woord »gesprooten uit Cinquiesme, gelijk die Dag, volgends Kiliaen in Walsch Vlaandren, even als in Spanje Cinquiesma genoemd wordt; welke twee woorden wederom

grootelijks verbasterd zijn uit het Latijnsche Quinquagesima; omtrent langs denzelfden weg als 't Fransche Caresme gekomen is van Quadragesima".

Sneuge, sneu, snoo, snood (XXXVI, 670). Het overijsselsche woord *sneu* of *sneuge* is geenszins het zelfde woord als het hollandsche *sneeg*. Dit laatste is anders niet als eene, in de hollandsche spreektaal zeer gewone samentrekking van *snedig* (even als b. v. *leeg* van *ledig*), en beteekent: wel *ter snede*, wel te pas, gevat, schrander. Het woord *sneu* daarentegen, niet enkel in Overijssel, maar ook in Friesland en elders in de noordelike en oostelike gewesten inheemsch, is slechts een *umlauts*form van 't algemeen-nederlandsche *snoo*, *snood*, *snoode*. Juist zoo spreekt men in Friesland ook 't algemeen-nederlandsche *bloo*, *bloode* als *bleu* uit. Eigentlik diende men deze woorden te schryven als *snö* en *blö*. Want de hollandsche spreektaal moge de *umlaut* al verwaarloozen, en de nederlandsche boeketaal moge hem al niet kennen, hy bestaat toch wel degelik in al onze gewestelike spreektalen en gauspraken. *Sneuge*, *sneug*, is saamgetrokken uit *sneudig*, even als *sneeg* uit *snedig*. En *sneudig* is *snoodig*, even als *sneu* 't zelfde is als *snoo*. De min beschaafde volksmond hangt wel meer 't achtervoegsel *ig*, op ontaalkundige wyze, achter byvoegelike naamwoorden en bywoorden; b. v. *trotschig*, *lompig*, *stoutig*; ook in samenstellingen: *luiigheid* en *grootschigheid*, in plaats van *luiheid* en *grootschheid*. Zoo ook *sneudig* (*snoodig*), in plaats van *sneu* (snoo); en dit weer saamgetrokken tot *sneug*. De beteekenis van een en het zelfde woord is vaak eene andere of gewyzigde in de verschillende gauspraken en verwante talen. B. v. *vuil* is in Holland het tegenovergestelde van *schoon*; in Friesland echter is *fuul* het tegenovergestelde van zachtzinnig (*ien fuul wîf* = eene booze vrou); maar in Duitschland heeft *faul* de beteekenis van lui. In Vlaanderen is *knecht* = jongen, mannelik kind, even als oudtijds in Holland. Maar in het hedendaagsche Holland is *knecht* = dienaar, handwerksgezel (timmermansknecht). In Engelland echter is *knight* = ridder. Zie ook de verschillende beteekenissen van *slecht* in Holland en Friesland, volgens *Nav.* XXXVI, 548, 668. En zoo is het ook met het friesche *sneu* = eenigszins beschaamd, het overijsselsche *sneu* = slim, schrander (volgens J. A.), en het hollandsche *snoo* = boos, misdadig (vol-

gens v. Dale). Intusschen blijkt nu uit de opmerking van *Nav.* t. a. pl., in verband gebracht met het gene ik hier in taalkundigen zin mededeel, te duideliker dat de oorsprong en de beteekenis van de geslachtsnamen de Snoo en Snooy, gelijk ik die in mijn Geslachtsnamenboek vermeldde, wel degelik juist zijn.

JOHAN WINKLER.

Zonderlinge woord-afleidingen. *Sterven*; volgens Becanus is dit woord samengetrokken uit *stede erven* (locum haereditaire); Kiliaan noemt dit eene goede en *vrome* woordafleiding (*Bona piaque imprimis haec Becani etymologia mihi videtur*); *worden* moet volgens Becanus in verband staan met *woord*, daar alles geworden is door het woord Gods; *meester* is, naar het zeggen van Kiliaan, eene verkorting van *meeste heer*. Zie A. Kluyver, »Proeve eener critiek op het Woordenboek van Kiliaan", Acad. proefschrift, 's-Gravenhage, 1884.

MR. C. B.

VRAGEN.

Boxtel (N. Brabant). Waarom niet Bokstel? En evenzoo Boksbergen, -heide, -hof, -meer, -um, in plaats van Boxbergen enz. der Woordenlijst 1884? *Nav.* XXXVI, 97 en noot, ontmoet men in 1637 den geslachtsnaam Boxtel = Boxel, ibid. blz. 258 in 1650 v. Boxtel. Te Dongen in N. Brabant (J.) v. Boxel (die 17 Nov. 1886 eene acte verwierf bij het Middelbaar Onderwijs). Mij dunkt, in verband met Boxelhuïs (bp o. Roggel, Limburg) geeft dit iets ter verklaring van Boxtel, Bokstel. Beduidt de hoofdsylbe »beek"? Vgl. Bocgenderinge a° 1218 = Gendringen (Bn Sloet, Oorkdbk 454). Of schuilt hier iets gansch anders? Ook »beuk" of een mansnaam Boek(e), Bokke, Bucco (Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 81, 2, 393, 4) kan genoemd. Hoewel, Box tout-court (Engeland) treft men aan. Zie de Woordenboeken op Box, waar onder de vele composita geen enkel Boxbach (bijv.), wel een Box*ford* (N. Amerika). Reeds J. v. Wijk Rzn 1821 vermeldt den schrijftrant Boksmeer, Bokstel, als destijds naast Boxmeer, Boxtel gebruiklijk. Waarom hier de letter *x* behouden?

Die aardrijkskundige teekent aan, dat het Friesche Boxum (Boksum

vermaard werd door den slag van Steijn Maltesz tegen den Spaanschen overste Taxis in 1586, zoowel als door het heldhaftig gedrag van den vaandrig Otto Clant. Waar staat dit laatste uitvoerig beschreven? Zou Bokstall (vlek in Oostenrijk) tot het N. Brabantsche Boxtel (Bokstel) eene analogie kunnen vormen? Vgl. over s t e l l e *Nav.* XXI, 56, 264—6, enz.

Trianon. In het park van Versailles vindt men le Grand Tr., door Lodewijk XIV voor Mad. de Maintenon gebouwd, en le Petit Tr., door Lodewijk XV bestemd voor Mad. du Barry. Is dat »Trianon" eene verbastering van »Triarnum", als reeds in de 12e eeuw voorkomende benaming eens dorps, dat zou gelegen hebben ter plaatse waar eeuwen later gezegde vorstelijke landhuizen verrezen. En is voor den naam het Veluwsche D r i e van *Nav.* XXXVI, 235, niet vergelijkbaar?

Stramproy (XXXIV, 519). Men vindt toch ook den gesl. v. Stampraid, en wel nog al tijdig, t. w. in 1392, 1400, (zie Mr. G. v. Hasselt, Geld. Maandw. II, 186, noot; Over. Arch. Aanh. 223). Om te kunnen zeggen, dat Stamproy eene misspelling is van Stramproy, dient men de beteekenis der hoofdsylbe te kennen. En zou Steem, Stem, Stam als smgetr. vorm van Stedum (Gron.) ons hier niet den weg kunnen wijzen? In casu zou Stramproy eerder misspelling (?) moeten heeten. Stam(p) als hoofdsylbe in plaatsnamen komt veelvuldig, Stram als d° slechts eene enkele maal voor. Intusschen, te Sliedrecht vindt men den geslachtsnaam Stramrood. Maar ook hier kan de eerste letter *r* bijkomend zijn; vgl. Steenharst *of* Streenharst (-horst, bp o. Augsbuur, Friesland).

Vortum — gehucht in N. Brabant, gem. Vierlingsbeek, zal, volg. van der Aa, Aardr. Wrdbk, ook Nordhem, eigenlijk Noordheim heeten. Is daarvan iets naders bekend? Blijkt zulks authentiek?

D e Z i l v e r s t r a a t. Waarom heet eene straat te Franeker alzoo? Ziet het op voormaligen rijkdom der bewoners dier straat? — Een gansch dorp in Saksen (Kreits Erzgebirge) luidt Silberstrasse, gelijk men in Beijeren dorpen Silberhof, -hütten, en in Boheme dorpen Silberbach en Silberberg (ook stadje in Pruissen) aantreft; — hetgeen

alles aan zilvererts herinneren kan. De Zilverbeek te Aalten zal (volg. Van der Aa) van het zilverzand den naam hebben ontvangen. Doch heeft men in den Zilverberg (hoogte te Dorenweerd, op Veluwe) ook zilvererts gevonden? Is Het Zilverhoekje, bp Bergen-op-Zoom, een fantasie-naam, omdat de inpoldering misschien wat duur kwam te staan? En hoe is 't met Zilverenhoek, geh. o. Oudenbosch (N. Br.), gesteld? Alsook met De Zilverlandsche pasch (te Aalst, o. Lienden)? Pasch = elzen-hakhout. Daarentegen heeft men bij Zilvereinde, gehucht in Antwerpen, gewis niet aan metaal te denken, evenmin als bij Sylvéréal, kanaal in Frankrijk. *Silf*wolde als variant a° 1218 (Bn Sloet, Oorkdbk v. G. en Z. 454, 5) van *Sil*volde (bij Terborg, grp Z., a° 1285 Sel-, a° 1421 Zyl-, a° 1654 Sillevolde, -wold) doet hier »sluis" ontwaren, hetgeen ook op den naam van gezegde straat, zoowel als op den geslachtsnaam v. Silveren [Twenthe en Bathmen, a° 1485, 7, 1518 (Over. Arch. IV 429, 81; V 350), a° 1520, 1, v. Silueren (ib. V, 480; Cat. arch. Dev. gasth. n° 876)] goed zou passen. Eerstgenoemde straat zou dan sluis-straat, het Antwerpsch gehucht »sluis-gebied", laatstgenoemde geslachtsnaam b. v. »sluis-heem" beduiden. Silivria (Selymbria, Turkije), Silifrey *of* Jillifree, Jellifree (Afrika) zouden deze rubriek nog kunnen uitbreiden. Heb ik recht? Of heeft bijv. die straat-naam in de Friesche stad een anderen, (historischen) oorsprong?

Wegeling. Wat is eigenlijk een wegeling? Is er een weg onder te verstaan, die alleen dient om toegang te verleenen naar eene hofstede; of heeft het woord eene ruimere beteekenis? Is het misschien hetzelfde als wegel? Het laatste komt veel voor bij Zuid-Nederlandsche schrijvers. Kiliaen geeft alleen: »weghel, Flandr. trames, semita transversa" (trames = dwarsweg, zijpad, voetpad; semita = voetpad, bijpad, zijweg, weg, pad — Engelbrecht, Lat. Woordenbk — dus semita transversa = dwarsweg of dwarspad). — Ook wegeling komt bij Zuid-Nederl. schrijvers voor. »Djaasken, de oude knecht, was de eenige, welke onvermoeide pogingen aanwendde om met zijne buren in vriendschap te blijven; soms riep hij een woord van over de haag, als hij den paardenstal mestte of de wegelingen stak" (Virginie Loveling, »De trom van Engeland"). In Zeeland is het mede zeer gebruiklijk; o. a. in het dialect van Oost-Souburg op Walcheren:

»Voor z'n gemak 'oad 'ie van den wegt af toet an z'n 'uus toe 'n wegelienk mee kalksieskeien laete bestraete" (P. Louwerse in Joh. A. en L. Leopold, »Van de Schelde tot de Weichsel". Neerduitsche dialecten in dicht en ondicht, Gron. 1882, I, 119). Aldaar wordt aangeteekend: »wegelienk, wegje, bij Kiliaen ook wegel. In Vlaanderen en Zeeland bovendien wegeling, wegelingske, wegeltje. Vergelijk de verkleinwoorden in 't Ags." — Ik meen, dat het thans in Zeeland bepaaldelijk gebruikt wordt voor een zijweg waarlangs men eene hofstede bereikt. Is die meening juist?

MR. C. BAKE.

Wiegedruk of incunabel. Met deze namen bestempelt men de oudste voortbrengselen der boekdrukkunst. Incunabelen is van het latijnsche incunabula, meerv. znw., dat wieg beteekent, en figuurlijk: kindsheid, eerste begin. Gelijke beteekenis heeft cunabula zonder prefix, alsook de grondvorm *cunae*, alles afkomstig van *κύω* [1]), zwanger zijn. *Wiegedruk* moet men dus verklaren als drukwerk uit den tijd, toen de kunst nog in hare eerste kindsheid was, nog als in de wieg lag. Vrage: wie heeft deze benamingen uitgedacht of het eerst gebruikt?

J. E. TER GOUW.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

d'Ablaing. De *Nav.* XXXVI, 342, 687 vermelde Joan Cornelis, raad-ordinaris van Neerl. Indiën, mijn bed-overgrootvader, tr. Batavia 22 Dec. 1699 Adriana Wilhelmina Burlamacchi, geb. Amsterdam 2 Maart 1684, dr v. Benjamin, geb. Genève 13 Apr. 1643, bij Wilhelmina v. der Hoop. Deze Benjamin, Vincenzo's zoon, behoorde tot een geslacht, door Gonfalonieri van Lucca en eenige Maltheser-ridders bekend, dat wegens den godsdienst naar Genève geweken, en in de regeering opgenomen, zich ook dáár, door verscheiden geleer-

[1]) latere vorm van *κυέω*. RED.

den beroemde maakte. Thans te Genève, zoowel als in Nederland uitgestorven, leeft het te Lucca voort; waar men vóór eenige jaren, een standbeeld voor den martelaar Burlamacchi oprichtte. — Men verwondere zich niet, dat bij Joan Cornelis d'Ablaing de adellijke titel ontbreekt. In de prov. Holland toch onthield sedert de helft der 17de eeuw de Regeering den adellijken titel aan van elders gekomen geslachten. Uit de eerste helft dier eeuw bezit ik echter verscheiden stukken der prov. Utrecht, waarin de grootvader van Joan Cornelis, met name Daniel, heer van Haulsin, als Jonkheer verschijnt; terwijl weder diens grootvader, Pierre, bij zijne leensverheffing met Bulcke, destijds op Vlaamsch, thans Fransch grondgebied gelegen, derhalve in zijn oorspronkelijk vaderland, waaruit hij, wegens de Spaansche geloofsvervolging week, als edelman voorkomt.

's Hage. MR. W. J. BARON D'ABLAING V. GIESSENBURG.

ten Hage en Swaen (XXXIV, 361). Volgens de genealogie v. Akerlaken tr. Herman Voordij [1]) eene v. Nispen [2]), bij wie Joän V., burgemr van Geertruidenberg, tr. Johanna Swaen of de Swaen bij wie Anna V. † te Hoorn 18 Nov. 1703, tr. Christoffel v. Aeckerlaecken, opperboekhouder der O. I. Co te Amsterdam, † ald. 30 Oct. 1678. Anna hertr. Mr. Cornelis de Groot, raad en burgemr van Hoorn, secretaris der Admiraliteit in Oost-Friesland en 't Noorderkwartier, bewindhebber der O. en W. Indische Compagniekamers Hoorn, wedr van Maria Teding van Berkhout.

Nadere inlichtingen zullen welkom zijn.

Colonius (XXXVI, 7, 8). Maria C. tr. Antonius v. Keppel, heer van Oostbroek en de Bilt.

H.

[Vgl. echter *met* Nav. t. a. pl. (Bernardus en Antonius K.) *Nav.* XXVI, 151, 425].

v. den Corput (XXXIV, 118; 'V, 330). Gedoopt te Middelburg 2

---

[1]) In zilver twee gekanteelde dwarsbalken van zwart.

[2]) Niet een leeuw, zooals bij Balen (gesl. v. N.), maar in blauw zes (3, 2, 1) sterren, van goud. — Van Dongen voerde in zilver vier (1, 2, 1) kruisen van rood.

[3]) In blauw zwaan van zilver, gebekt en gepoot van rood.

Maart 1594 Abraham, zoon van Steven v. den C. bij Jacomina Beraerts; getuigen o. a. Esther v. den C., zuster, en Emanuel v. Meteren. Balen, Beschr. v. Dordr., noemt slechts de zusters Esther geh. m. E. v. M. en N. v. den C. geh. m. Joachim Ortel. Hier blijkt dus nog van een broeder Steven v. den C.

V. O.

Crommelin (XXXVI, 270). Armand Cr. en Susanne de Wale waren grootouders van Catharina geh. m. William Courtonne, en oud-overgrootouders van Marianne Crommelin geh. m. Jacques Alexandre Courtonne. Zie Scheffer, Genealogie Cr., Rotterdam 1879.

Maarsman (XXXVI, 685). Volg. Nederl. Leeuw 1885 nº 3. Gerard M. † 18 Mei, niet Maart. Meersman zal wel niets van doen hebben met Maarsman.

Nolthenius (XXXVI, 429). Daniel N. schreef 24 Jan. 1746 te Batavia een brief aan zijn neef Paulus Chevallier (later prof. te Groningen) sinds Oct. 1744 proponent, waarin hij o. a. hem bedankt voor zijn schrijven van 7 Oct. 1744 en voor de zegenwenschen bij gelegenheid van zijn huwelijk ontvangen. Hoe is die verwantschap? Chev. was toen ongehuwd. Zijn vader, Paul, zoon van een Fransch predikant, was ongehuwd uit Frankrijk gekomen (zie Glasius, Godgeleerd Nederland o. h. w.) en te Amsterdam gehuwd met Catharina v. de Velde. Was Nolthenius pas zijn neef geworden door het huwelijk met B. J. Pasques de Chavonnes, of was hij dit vroeger reeds? Zijne schoonmoeder was Hasselaar, — evenals v. de Velde, eene Amsterdamsche familie.

H. J. S.

[Daniel Martinus Nolthenius, wedr v. Anna Elisabeth Teysenrooth, † 79 jaar oud 9 Sept. 1885 te Bussum, vader van H. Nolth. (geh. met B. Mertens) te Utr. H. E. P. Nolth. de Man, 3de commies, werd Nov. '86 verplaatst bij den aanleg der spoorweglijn Djokjokarta-Tjilatjap.]

Rom (XXXV, 192). Hermanus R. tr. Maria de Hartogh bij wie te Zaltbommel gedt 13 Juni 1706 Dirk, 14 Mrt 1708 Barendina. — Eva R. tr. 16 Aug. 1704 Jacob Mekern. — Jeanne Ermine Frederique R., geb. 7 Apr. 1803, tr. 1° Herman Jacques de Mey, 2° te Bemmel

20 Mei 1835 Jean Bousquet geb. 29 Dec. 1805 zn v. Pierre Henri en Anna Carolina de Wit.

V. O.

[Door de krachtige medewerking van Nicolaas Rom werd in 1826 de kerk te Vuren (Tielerwaard) herbouwd.]

Wouters (XXXIV, 376, 482). Onder mijne aantt. uit Hulst, komt onder de kinderen uit het huw. van Abraham W., j. m. van Tholen, auditeur, woonachtig te Hulst, en Johanna Lucretia v. Vlisseghem (niet Vlissinghen), gesloten 27 Nov. 1733, de gevraagde Maria niet voor. Uit dien echt werden te H. gedoopt.

1. Adriaan Anthonie, 23 Sept. 1734; get. Antonia Cabboort, vrouw van Nicolaas W.
2. Klasina Dina Cornelia, 21 Maart 1736.
3. Wilhelmina Catharina, 13 Sept. 1739.
4. Wilhelmina Catharina, 10 Sept. 1741.
5. Jacoba Anna, 7 April 1743.

Verder geen spoor meer, zoodat ik vermoed dat Abraham W. naar elders zal verplaatst zijn, waar misschien Maria nog kan gehuwd zijn. Uit mijne aantt. blijkt dat de fam. W. toen te Tholen sterk vertegenwoordigd was.

FRED. CALAND.

[Lucas Wm v. Essen tot Schaffelaar, landdrost van Veluwe, werd 26 Oct. 1696 door het Hof v. Geld. veroordeeld, om de in het veld te Otterlo door hem geschutte schapen van Elbert Wouters los te laten (Regrs arch. voorm. Hof v. Gelre 237). In 1697 komt ook een Evert Wouters in het ambt van Eede voor (ib. 238). J. Wouters te 's Gravenhage was in 1846 eigenaar van het buitengoed Leijenburg te Loosduinen.]

VRAGEN.

v. Beek. Mr. Jeremias Faber van Riemsdijk (zoon van Mr. Siebrandus Johannes bij Ignatia v. Beek), geb. 3 Juni 1786 te Haarlem. Egbert Wouters, ook genoemd Wolters van Velp, tr. 1760 Geertruy v. Beek, geb. Haarlem 1738, dr van Jan bij Sara v. Woestijnen.

Bestond er verwantschap tusschen Ignatia en Geertruy? Waren zij

zusters? Welk wapen is dat van deze v. Beek's, het Brabantsche of het Geldersche? Zie Rietstap, Arm. Gen.

A. J. C. KREMER.

[Vgl. *Nav.* XXX, 320 : v. Beeck Vollenhoven.]

de Bisschop. Jan de B., in 1540 in de prov. Antwerpen woonachtig, had twee zonen, 2. Jan, gehuwd met Leynken Heyndrix, en 1. Nicolaes, leefde nog 1581, tr. Anna Verbeke, bij wie o. a. *a.* Jan tr. Margriet v. den Wyngaerde, *b.* Adriaen tr. Elisabeth v. Soom, *c.* Adriaen tr. Elisabeth Noulaet, *d.* Margriet tr. Jacob Marissens, *e.* Dymphna tr. Henricus Zegers.

Meer inlichtingen over deze familie, beschrijving van wapens van dit geslacht en aanverwante familiën zullen met dank ontvangen worden.

Antwerpen. P. J. E. V. L.

v. Frankenstein. Wijzen v. Franckenstein, Frankenstein (*Nav.* XXXVI, 675, 7) en (Goll) v. Frankensteyn (ib. 688) op ééne en dezelfde familie? Of was het laatste Frankensteyn eene heerlijkheid? Men vindt in Silezië eene stad, in Beijeren en Hessen kasteelen van dezen naam. Ook lag in Hennenberg, aan de Werra voormaals eene heerlijkheid Fr.

Helt. Mathijs H., luitenant, gemeld in »Beschrijving der Stad en Lande van Breda, B. 1, hfdk IX, bl. 153—4. Kan iemand opgeven van welke nationaliteit hij was? Voerde hij wapens, en dewelke? Is er verders meer over deze familie bekend?

Antwerpen. P. J. E. V. L.

v. Hoffen. Men vraagt genealogische gegevens, en het wapen dezer familie.

v. Loon. Welke zijn de geboorte- en sterfjaren van Anna v. L., gehuwd met Mr. Willem Nieuwpoort, den bekenden handlanger van de Witt? Vooral het sterfjaar zou mij zeer welkom zijn.

Rotterdam. E. W. MOES.

Noord (XXXVI, 270). Rietstap's Armorial, 1re éd., geeft: Kerckem barons de Wijer. Bestaat ook niet Noord v. Kerchem? Zoo ja, met welk wapen?

v. Outheusden. Van dit geslacht [1]) zag men gaarne eene gen. medegedeeld; vooral wat betreft de Gorkumsche takken.

v. O.

Paravicini di Capelli. Daar ik mij bezighoud met de samenstelling eener genealogie van dit geslacht, en van alle verdere branches Paravicini, zou men mij met aanteekeningen er over zeer verplichten.

Rotterdam. W. H. CROOCKEWIT.

Pols. Kan iemand mij de ouders en groot-ouders opgeven van Pieter P., in 1743 beroepen naar Werkendam als schoolmeester en koster, na dit ambt te Heukelom bekleed te hebben. Hij was gehuwd met Maria Anna Bel (ook Bell) uit Asperen, weduwe van Dirk de Gids, en dochter van Arie Jacobsz Bel en Aaltje Cornelisse v. Asperen.

Rotterdam. W. H. CROOCKEWIT.

Ten Raa. In Johan Winkler, »De Nederl. geslachtsnamen", leest men, dat het geslacht Ten Raa alom verspreid is in Overijsel en Drenthe. Nu bestaan er twee familiën van dien naam, die niets weten van een gemeenschappelijken stamvader, noch ook eenige aansluiting hebben kunnen vinden, hetgeen echter waarschijnlijk wel het geval

---

[1]) Scheffer, Algem. Ned. Fam. bl. 1884 deelde in no. 118 een en ander mede over de Delftsche leden, stammende uit Joost v. O. 1403 raadsheer des Hertogs van Brabant, en N. v. der Colve, en uitgestorven met Beuckel v. O. Isaacszn bij Maria v. Santen; ook noemt hij nog Arent Barentsz. v. O. tr. Delft 1 Dec. 1618 Maria Lambrechtsdr Paspoort bij wie Aeltje ged. ald. 26 Feb. 1623, en voorts nog Sara ged. Delft 27 Oct. 1624 dr v. Anthony Hendriksz. v. O. bij Sara de Grans. Van voorlaatstgenoemd echtpaar stammen waarschijnlijk de in eene gen. 1526—1846 genoemden; deze gen., verkocht no. 767 door v. Hengel en Eeltjes te Rotterdam 28 Mei 1877, heeft onder de alliantiën: de Greeff, de Normandie, v. Neck, Sweers, v. Thiel, Mulder, Dutry, v. Campen, Heshuijsen, v. Geijn, Cloot, Thomson, Lohman, v. Heel de Veye, v. Eybergen, v. de Spiegel, v. Ossewaerde, Coopman enz. (zie den Catal.). Digna Fransdr v. O. tr. 1758 Albert v. Oort.

moet zijn. De eene familie weet niet verder op te klimmen dan tot de 2e helft der 18e eeuw. Kan ook iemand hieromtrent inlichtingen geven?

[Te Sneek werd de leeraar in de Engelsche taal en letterkunde aan de H. B. School en het Gymnasium R. ten Raa 23 Nov. 1886 op zijn verzoek eervol ontslagen.]

Roman-Pot. Hoe heetten de voorouders van Johannes Roman geb. Haarlem, pred. Batavia 1648—58, en van zijne vrouw Maria Pot Hendriksdr geb. Amsterdam. Zij waren geh. te Batavia Nov. 1647; Maria Pot hertr. Hendricus of Nicolaas Heussenius ook pred. te Batavia.

v. o.

v. Ruijssen, Reuse, Russe. Wat is van dit geslacht bekend?

[Vgl. *Nav.* XXXVI, 192. De schifting met Ruysch, Roesche, Rusche, — vgl. bijv. *Nav.* XXIX, 521, — zal denkelijk somwijlen moeite in hebben.]

Temmink. Volgens Johan Winkler, »De Nederl. Geslachtsnamen" bl. 39 vg. is die geslachtsnaam gevormd van den mansvóórnaam Temme (Tammo), en bepaaldelijk eigen aan de zuiver Saksische gouen van Overijssel en Gelderland.

Is er iets bekend omtrent de herkomst van dat geslacht, waarvan een tak in de 17e en 18e eeuw te Amsterdam was gevestigd?

Omtrent het Amsterdamsche geslacht T., waarvan leden gewoond hebben te Amersfoort en aldaar in de Groote-kerk zijn begraven, zouden nadere inlichtingen gewenscht zijn tot aanvulling der geslachtlijst. Meer bepaaldelijk wordt gevraagd:

1. opgaaf der ouders van Adriaen T., † 30 Oct. 1639, gehuwd met Berentje de Greef, † 4 Oct. 1641 oud 67 jaren. De laatste afstammeling in de mannelijke lijn van zijn zoon Jacob T. gehuwd 1° met Cornelia de Gijselaar, is geweest Adriaan Temminck geb. Amst. 9 Febr. 1718, gedoopt 11 Febr. in de Wester-kerk. Wat is er van dezen Adriaan geworden, is hij gehuwd geweest, en heeft hij nakomelingen nagelaten?

2. opgaaf van de verwantschap tot Adriaen T. gehuwd met Berentje de Greef, der navolgende personen:

a. Jean T., gehuwd geweest met Elisabeth Wismans. Hun tweede

zoon Johannes geb. Hamburg tr. 28 Maart 1655 te Hoevelaken bij Amersfoort Sibille v. der Hoeve. Van dezen Johannes stamde af Mr. Egbert de Vrij T., de bekende Amsterdamsche burgemeester.

b. Coenraedt T., gehuwd met Cornelia v. der Storck † 1656/8, te Amst.?

c. Hendrik T., † na 1665 te Amst.? vader van Engelbrecht T.

d. Arnout T., gehuwd met Agatha Mom, † vóór 28 Dec. 1663, te Amst.? vader van Adriaan T.

e. Pieter T., gehuwd met Cornelia Nicolai (Cruydenier), † nà 1650 te Amst.? Zie v. Balen, Beschrijving van Dordrecht blz. 1029 vgg. in voce Cruydenier.

Op de Amsterdamsche regeeringlijsten geplaatst achter het werk van Wagenaar, komen voor:

Adriaan T. Engelbrechtszoon, 1673 regent van het N. Z. Huyszittenhuis.

Adriaan T., 1749—57 commissaris van de wisselbank.

Mr. Adriaan Matthijs T., 1768—77 commissaris van huwelijksche zaken en injurien.

Mr. Cornelis Jacob T., 1782, 3 commissaris tot de ontvangst van de 100ste en andere penningen.

Kan omtrent de afstamming enz. van die vier personen iets worden medegedeeld?

Uit een vers door Mr. Egbert de Vrij T. gemaakt bij gelegenheid van het huwelijk zijner zuster van halven bedde Catharina Cornelia T., weduwe van Isaac Raus met Mr. Hieronimus Slicher (22 April 1726), blijkt dat Mr. de Vrij T. in of omstr. 1719 het Athenaeum te Franeker bezocht heeft. Wat is daarvan nader bekend, en kan men ook inlichtingen geven omtrent Isaac Raus voornoemd, die te Hamburg moet gewoond hebben en in of omstr. 1719 te Amsterdam moet zijn overleden?

H.

[In 1803 was G. Temminck gegoed en denkelijk ook woonachtig omstr. Gorsel of Warnsveld; zie Regrs arch. voorm. Hof v. Gelre 346.]

GESCHIEDENIS.

Brakel (XXXVI, 203). In 1609 was heer van Brakel Anton v. Aeswijn, die 22 Juli vóór het Hof v. Geld. verschil had met Johan v. de Reniere (lees, v. Riviere), heer van Gellikum, over het recht van visscherij en prikkenvangst in de Waal (Regrs arch. voorm. Hof v. G. 32, 3). Dezelfde had 23 Mrt. 1616 verschil met Johan Torck, heer van Neder-Hemert, over het bezit eener visscherij in de Waal (ibid. 50). In 1627 (18 Sept.) beklaagde hij zich dat het landgericht van Zuilichem inbreuk had gemaakt op de Brakelsche dijkrechten (ib. 70).

J. A.

Brakel. Sedert wanneer komt het adellijk geslacht v. Brakel als v. Brakell voor? Het noemde zich immers naar het huis of de heerlijkheid Brakel? [1]). Noch te Dordrecht, noch, zoo ik mij niet bedrieg, in v. Mieris' Chartbk., vind ik Brakell. — Dat de in het Tijnsboek van Ede a° 1449 vermelde »Bertoldus de Ruwenhaue dictus Brakell" (Nijhoff's Bijdr. N. R. I, 20; Bn Sloet, »Van-Al's", 84; *Nav.* XXXVI, 583) tot dit geslacht behoorde, zal vooreerst wel eene gissing blijven.

M°.

Geldrop. (XXXVI, 380; 'VII, 13). Embert de Hornes, heer van Nielen, Geldrop, enz., en zijne voorvaderen werden door het Hof v. Gelderland 30 Apr. 1699 niet bevoegd verklaard om het dorp Geldrop, met heerl., huis en toebehooren, te verheffen ter leenkamer des Konings van Spanje, te Roermond; en veroordeelde het Hof den eerstgenoemde, dit verzuim met de Rekenkamer goed te maken en het leengoed G. voortaan van den stadhouder der leenen des vorstendoms en graafschaps Gelre te verheffen (Regrs arch. voorm. Hof v. G. 241).

---

[1]) Vgl. Geld. Volks-almanak 1879 bl. 40—48. Red.

Gretna-Green (A. R. III; XXXV, 455, enz).

»De Kronyk van Gretna-Green. Naar het Engelsch van Peter Orlando Hutchinson" (VIII 272 pp. in gr. 8°), werd in 1844 te Deventer, bij M. Ballot, uitgegeven. Op het titelblad de afbeelding van »Gretna Hall" en het motto: »In haast getrouwd, vaak lang berouwd".

De laatste »smid van Gretna-green", *Simon Lang*, overleed dezer dagen. Hij zal vermoedelijk geen opvolger hebben, want de romantische huwelijken, waarvan hij en zijn voorgangers de boeien plachten te smeden, zijn sinds jaren in onbruik geraakt — en dit om twee redenen: 1° omdat de spoorwegen 't ontvluchten van minnende paren niet weinig bemoeilijken; 2° omdat eene wettelijke bepaling voorschrijft, dat òf de minnaar òf 't meisje gedurende minstens 21 dagen vóór de voltrekking der plechtigheid moet verblijf gehouden hebben in Schotland. Een Schotsch huwelijk was de eenvoudigst-denkbare ceremonie. Elk, die verkoos, kon als priester fungeeren; en slechts één getuige was noodig. Gretna-green was 't eerste Schotsche dorpje, dat men, uit Engeland komend, aantrof. Vandaar zijn populariteit bij ongeduldige minnenden; die natuurlijk niet verder vloden dan noodig. En de dorpssmid had nu eenmaal de gunst.

(Gron. Ct. 14 Mei 1872, Mengel.)

Volgens Schotsche couranten zal weldra het merkwaardigste van alle registers van den burgerlijken stand, nl. het trouwregister van den smid van Gretna-Green, verkocht worden. Dat merkwaardige boek zal zeker meer dan één liefhebber vinden en duur genoeg betaald worden. Dit geheele volumineuse boek bevat nauwlijks ééne bladzijde, waarop niet stof voor een roman, en dat wel een uit de volste waarheid des levens te vinden is.

(Gron. Ct. 1 Febr. 1876, Gem. ber.)

M°.

Herwaarden. In de hooge bank van dit schepen-gericht zijn blijkens de protocollen o. a. s c h e p e n e n geweest Jan Peters en Jan Jans Henriksoon 1612; Jan Bex, Jan Ariens en Goossen Spiegel 1613; Gijsbert Jans de Leeu 1616; Willem v. den Hoevel, Ott Jans v. Kessel en Art Jans 1617; David Versteeg, Rob Jans, Ott Jans en Jan Gerets de Haes 1620; Jacop Peters, Jan Peters en Peter

Hendriks v. Wachtendonck 1621; Jan de Kemper 1624; Jan de Vries 1625; Hendrik Otten en Rob Otten de jonge 1636; Goossen Jans 1638; Jan de Kemper de jonge 1639; Rob Otten de oude, Rob Jans, David Versteech, Philip Peters, Goossen Otten, Hendrik Spiegel, Gijsbert de Kemper en Rob Thonis 1641; Jacob Peters 1642; Merten Peters, Peter Otten, Ott Robben de Bije, Aert Dirks v. de Pol, Aert Peters v. Voorn, Gijsbert de Vries en Jan Jans Huijberts 1651; Hendrik Spiegel en R. de Kemper 1658; Aert de Kemper 1670; Mattheus Jans v. den Berg, Aert Jans Ton, Reynier Thomae en Robbert Beyrevelt 1679; Cornelis Robben 1682; .. Ghijben en Goossen Spiegel 1689; Hendrik Joosten v. Hekese 1693; Daniel Tas en W. Spiegel 1694; Geurt Jan v. der Voorn 1695; Ot Robben de Leeu 1696; .. Bachiene en Aert Vervoorn 1699; Goossen Spiegel en Aert Vermeulen 1701; Henr. de Kemper en Johan thoe Poell 1704; Aert Jans Ton 1710; Willem Spiegel 1722; Hendrik de Joode 1728; Arien v. Hoeflake 1740; Jan v. Wessem, Goossen v. der Sant en Adrianus v. den Dungen 1775; Adriaan Telders, Willem de Wijs en Hendrik v. Wessem 1780. — Schouten o. a. Jacob Goerts 1616, Nicolaas Pauw 1670, Willem v. Oever 1682, Jan v. Driel 1724. — Secretarissen o. a. Jan Willems 1631 en Nicolaas Pauw 1651. — Predikanten o. a. meester Symon 1615, Jacobus Bontebal 1618, Johannes Haldermontius 1619. — Schoolmeester Johannes v. der Lee 1712.

Op het nabij gelegen fort St. Andries waren commies v. convoyen en lic. o. a. Jurriaen Peters v. Minnighen 1614, Johan Pronck 1657, Jan Ooms 1660, Peter v. Malsen 1661, Hendrik v. Oort 1678, Johan Eyckhout ontv. 1694. Op het nabij gelegen eiland de Voorn of fort Nassau waren predikant [1]) mr. Abrahaïn [2]) 1616 en Georgius Ernestus [3]) 1623.

V. O.

Bern. Zie den stichtingsbrief dezes kloosters bij Heusden a° 1134 in Bn Sloet, Oorkdbk v. Gelre en Z. n° 266, en vgl. *Nav.* XXIV, 382.

---

1) bij de in 1611 gestichte kerk, zie *Nav.* XXII, 25. Red.

2) Abraham de Haas; hij was reeds de derde predikant aldaar, zie *Nav.* XXXI, 308, 9. Red.

3) Ernesti, opvolger van de Haas in 1621, zie ibidem. Onder den 7den en laatsten predikant Rethesius Goens (*Nav.* ibid. bl. 311) blonk de Protestantsche geest der

Bern als zoodanig komt reeds 21 Mei 709 voor, als wanneer zekere Engelbert aan bisschop Willebrord eene hoeve (casata una cum omni peculio) aldaar (in Teisterbant) schonk (a. w. bl. 2). Aan de Praemonstratenser abdij aldaar, die haren hof Zanden (curtis Sanden) te Niftrik 12 Juni 1246 aan het kapittel van St. Victor te Xanten verkocht (ib. 668), stond de abdij van St. Truijen 25 Jan. 1247 haren tiend te Herpt en Bern voorwaardelijk af (ib. 675). Ten behoeve van den door paus Gregorius X op het concilie te Lyon (7 Mei—17 Juli 1274) beraamden algemeenen kruistocht naar het Heilige Land, waarvoor de gelden werden opgebracht, maar die niet plaats had, leverde ook de abt van Bern a° 1276/81 zijne bijdrage (ib. 241). Men ziet vermeld Arnoldus abbas de Bernen et fratres sui Walterus et Fridericus bij eene overdracht van goederen door Jan van Heusden en zijn zoon Arnold i. d. 18 Mei 1217 aan den proost des St. Adelbert-stifts te Aken (ib. 452). Theoderik abt van Bern was in 1227 getuige des hertogs Hendrik van Brabant, als deze het klooster Mariënweerd te Tiel, Lith en in geheel zijn land vrijdom schonk van land- en watertollen (ib. 504, 5). In 1246 stond Alard aan haar hoofd (ib. 668).

De herinnering aan dit voormalig convent werd Nov. 1886 opgefrischt doordat Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge, lid van den Raad van State, te 's Gravenhage, aan het Rijk, ter plaatsing in 's Rijks Museum te Amsterdam, ten geschenke gaf eenige grafzerken, een kapiteel, benevens een grafteeken, afkomstig uit de oude abdij. Deze voorwerpen bevonden zich in den boomgaard der hofstede »het Klooster" (gemeente Herpt en Bern). Het grafmonument is dat van Arnoldus miles, en bestaat uit een voetstuk, met nissen versierd,

---

bezetting van dit fort feitelijk uit in de gevangenneming i. d. 2 Oct. 1657 van een Megenschen priester, waarover zie Geld. Volksalm. 1877 bl. 30. Zie den gouverneur Jhr. Johan v. Brakell ook Geld. Volksalm. 1876 bl. 80, en v. Minnighen (Meiningen, Mennechen?) en Pronck ook *Nav.* XXXI, 306, 8 vermeld.

Overigens is in het document van den Landvrede 6 Jan. 1377 (zie ib. bl. 301) ook sprake van Steuen Duys van V o e r n.

Eene afbeelding van het fort is aanwezig in het archief van 't voormalig Hof v. Geld.; vgl. de Registers op dat archief bl. 423, waar die afbeelding herkomstig geacht wordt uit het midden der 16de eeuw. Ze kan echter eerst uit het allerlaatst dier eeuw, of wat waarschijnlijker is, uit den aanvang der 17de eeuw, herkomstig wezen, omdat het fort eerst omstr. 1599 zal zijn aangelegd. RED.

waarop een ridder in volle wapenrusting ligt, het hoofd met een baldakijn gedekt. Dit monument dagteekent uit het begin der 14de eeuw. Eene met wapens versierde zerk dekt het graf van Arent v. Malsen, † 1497. Eene andere soortgelijke grafzerk is die van Conrad v. Malsen van Asperen, abt van Bern, † 22 Jan. 1549. De derde zerk is van Otto v. Boetzelaer van Asperen, abt van Bern, † 25 Juli 1552. De vierde zerk is die van den 38sten abt Theodorik Spierinck van Well [1]), die volg. *Nav.* XXIII, 38 (*n*), 1547—52 pastoor van Oudheusden was geweest. Het kapiteel schijnt uit de 13de eeuw te dagteekenen.

J. A.

Bern. De stichter dezer abdij, ridder Fulco, † 12 Apr. 1149, was uit het geslacht der graven van Cleef. Het grafmonument, — zie Nieuws v. d. Dag 15 Nov. 1886, — is vermoedelijk de graftombe van Arend van der Sluis, ridder, uit het geslacht van Heusden, † 27 Nov. 1311, begraven in de abdij-kerk, die hij met giften beschonken had; van welke tombe eene afbeelding en beschrijving voorkomt in de Oude Tijd 1870 bl. 36, waar men leest:

»Het is jammer dat deze tombe aan het beneden-eind geheel vernield is, zoodat aan het beeld de voeten en een gedeelte der beenen ontbreken. Het is van eene buitengewone afmeting en anderhalfmaal zoo groot als een gewoon rijzig mensch; de ridder moge lang en groot geweest zijn, maar zeker niet zóó, als zijne afbeelding aangeeft, anders zou hij tot een reuzengeslacht moeten behoord hebben. Zijne kleeding bestaat uit een eenvoudigen wapenrok, dalend tot over de knieën; daaronder draagt hij het ringenhemd met neergeslagen kap. Aan zijne linkerzij hangt zijn schild, waarop het wapen van Heusden. Het hoofd ligt op een kussen, onder een baldekein, wat stellig zeer fraai geweest, maar thans zeer geschonden is. De drie zijden der tombe zijn versierd met nisjes. De steen, die tegen het voeteinde stond (1870), heeft drie nisjes; het middelste, breeder dan de beide andere, vertoont in half-verheven beeldwerk een 39 duimen hoog staand vrouwen-figuurtje, de gevouwen handen biddend naar boven gericht. Waarschijnlijk zal dit des ridders huisvrouw

---

[1]) Zie over dezen tak *Nav.* XXIII, 102, 529, enz.

geweest zijn, ofschoon het anders meer de gewoonte was, het beeld der vrouw naast dat des mans te plaatsen. Van de wapens, die in de beide andere nissen staan, vertoont het eene een klimmenden leeuw. Het andere?"

Deze Arnoud of Arend van der Sluis, was de stamvader der van der Sluisen, jonger zoon van Jan VI van Heusden † 1279 en vader o. a. van Jutte, geh. met Wolter v. Keppel, die 1330 als zijne weduwe voorkomt [1]), en van Agnes, bij wie Floris V verwekte Witte [2]) en Willem, begiftigd 1329 met de hofstad van Pieter v. Rolland [3]). Agnes huwde later Jan v. Haemstede, wiens leengoed verviel aan graaf Jan I, die 1299 er Witte mede begiftigde. Het wapen v. der Sluis was het rad van Heusden, doch met verandering van kleur en metaal, namelijk in rood een rad van zilver.

Coenraad v. Malsen was de 36ste abt, verkozen 1528, en de eerste die van den H. Stoel mijter en staf verkreeg 1534 tot groote vreugde der kloosterlingen. Voortaan droegen het zegel en wapen der abdij steeds die onderscheidingsteekenen, zooals op de bewuste grafzerk te zien is.

Theodorik Spierinck van Well deden de onrustige tijden in 1579 uit zijn klooster naar Culemburg vluchten. Hij † 1 Julij 1584, begraven in de abdij te Bern [4]). In 1559 had hij aan de St. Janskerk te Gouda een glas geschonken, voorstellend de boodschap aan Maria door den engel Gabriel, waarop ook zijn afbeeldsel voorkwam. (Lamb. van Noord, van Amersfoort, inv. et fig., Dirk van Zyl pinx. Utrecht [5])). Doch dit glas door onweder uitgeslagen zijnde, hebben kerkmeesters in 1655 door Daniel Tombergh een nieuw laten schilderen met hunne wapens, en het onderschrift:

1559. Me dabat Antistes Bernardi Wellius olim,
1655. Aediles senio jam periisse vetant.

---

[1]) P. Nijhoff, Heeren van Keppel, in Bijdr. Vaderl. Gesch. 1865, IX, 65.

[2]) Bilderdijk, Gesch. d. Vad. II, 185; Mr. N. Carbasius, Over de verschillende gevoelens aangaande de afkomst van Witte van Haemstede, in Derde Mnemosyne II, 202.

[3]) Dr. P. L. Muller, Regesta Hannonensia bl. 172. D. Groebe, Floris V uit echte bronnen, in Verh. Kon. Ned. Inst. VI, 1, bl. 65.

[4]) Oudh. en gestichten van de stadt en meijerije van 's Hertogenbosch. 1742. bl. 516.

[5]) Zie over deze glasschilders, Collot d'Escury. Hollands roem, I, 70.

Eertijds heeft mij de abt van Bern hier gegeven,
Doch kerkmeesters' gunst doet mij opnieuw herleven [1]).

Otto v. den Boetselaer van Asperen, abt, was zoon van Wessel bij Judith de Mol van Leedbergen, volgens sommigen in 1556 zeer oud overleden [2]).

A + B.

Oud-Haarlem (XXXVI, 576). Oud-Haarlem was vroeger een adellijk huis in Kennemerland bij Heemskerk. Door het huwelijk van Johanna Catharina v. Wesele van Oud-Haarlem, dr v. Antony en Cornelia Fannius v. Oud-Haarlem) met Mr. Christiaan Scholten van Aschat, kwam dit huis in het bezit der familie Scholten. Uit dit huwelijk sproten:

1. Mr. Willem Sch. v. Oud-Haarlem.
2. Jan Petrus Sch. v. Aschat.
3. Mr. Benjamin Petrus v. Wesele Sch.
4. Jhr. Mr. Cornelis Antonij Fannius Sch.

Putselersgoed. Tot de *Nav.* XXXVI, 488 vermelde familie P. behoorde ook Joost v. Putzler, richter te Steenderen, die erg vasthoudend bleek te zijn. Immers hij werd 26 Sept. 1579 door het Hof v. Gelre in het ongelijk gesteld tegenover Willem Muller, die in 1576 van Toenis Werntinck een huis te Steenderen gekocht en vóór de betaling met dezen twist gekregen hebbend, ter voldoening aan de overeenkomst eene som van 54 daalders en $2\frac{1}{2}$ stuiver in des richters handen had gesteld, en na bijlegging van den twist dit geld niet terugkrijgen kon. P. werd natuurlijk tot uitkeering veroordeeld, mitsgaders in de kosten van het proces (Regrs arch. voorm. Hof v. Gelre 14).

Ramen (XXXVI, 638). Ik dacht dadelijk aan de Raam, eene gracht te Gouda [3]), en ik kwam tot de ontdekking dat de Ramen te Hoorn eene straat is, wel eene minder aanzienlijke, maar toch eene nog

---

[1]) J. Walvis, Beschr. v. Gouda, II 69. Uitleggingе v. de vermaarde glazen binnen de St. Janskerk te Gouda, bl. 30.

[2]) M. Beekman, Beschr. v. Asperen, bl. 244.

[3]) Vgl. over *raam* vooral *Nav.* XXIX, 110, 54 (de Raampoort te Amst.) met ib. XXII, 205. RED.

bestaande straat. In die straat stond naar alle waarschijnlijkheid een gebouw, waar de samenkomsten werden gehouden der lieden die geen vreê konden hebben met de groote of »publycke" kerk; zooals in onze dagen dat weder in Amsterdam en elders plaats heeft, waar koffiehuizen en scholen voor kerkgebouwen dienst doen. De vermelde jaren, zeer beweeglijke in het kerkelijke leven onzer vaderen van dien tijd, spreken een woordje meê.

A. AARSEN.

Raven (XXXVI, 640; 'VII, 2). Door naar welgevallen letters te veranderen en te schrappen, valt het gemakkelijk Rouveen te herscheppen in Raven. Een na te noemen schrijver over Drentsche aangelegenheden, die in het midden der 17de eeuw leefde, wist toen reeds, door soortgelijke middelen te bezigen, alle woorden samen te stellen, welke hem in zijn kraam te pas kwamen. Zijn voorbeeld volgend, zou men elken plaatsnaam in Raven kunnen veranderen. Maar hoe dit ook zij, het zal moeilijker vallen, naar mijn inzien niet mogelijk wezen, 't bewijs te leveren, dat er ooit Cisterciënsters uit een klooster van Benedictynessen naar elders zijn overgeplaatst, of dat nonnen van gemelde twee soorten, als tot verschillende geestelijke orden behoorend, in één en hetzelfde klooster gelijktijdig hebben saamgewoond. En dat het vrouwenklooster Mariënberg of Zwartewater tot de orde van St. Benedictus heeft behoort, zal wel niet voor tegenspraak vatbaar zijn, aangezien het o. a. als zoodanig is vermeld in de werken van Picardt [1]), Hoogstraten [2]), v. Rhijn [3]) enz.

Dat te Dikninge nooit meer dan één klooster heeft bestaan; dat dit, van de stichting tot de opheffing, tot de Orde der Benedictijnen heeft behoord; en dat aldaar nimmer een klooster van Cisterciënsters is geweest, — daarbij blijf ik volharden, tot dat ik het tegendeel bewezen zie.

En hiermede stap ik voor goed van Raven af, mij er van verzekerd houdend dat nimmer een dorp van dien naam zal worden

---

[1]) Kronijk van 't Landschap Drenthe, bl. 191.

[2]) Op het woord »Zwartewater".

[3]) (of van Rijn?) Oudheden en Gestichten van Groningen en Drenthe, bl. 573.

ontdekt, alwaar een gesticht van geestelijke vrouwen was gevestigd, waaruit Cisterciënser-nonnen naar Dikninge zijn verhuisd.

Buiksloot. MAGNIN.

Walrich (XXXVI, 13). Een adellijk (geadeld?) geslacht van dien naam is in de prov. Groningen bekend en gegoed geweest.

M^0.

[Eerst dient uitgemaakt of er een heilig van den naam St. Walrich bekend zij.]

De beurs te Vlissingen. Den 16 Oct. 1886 werd in eene vergadering van leden der Coöperatieve Winkelvereeniging Eigen Hulp te Vl. met algemeene stemmen besloten tot den aankoop van het pand, bekend onder den naam van het koffiehuis »de Beurs" op het Beursplein aldaar; een zeer antiek huis; om daarin, na doelmatige verbouwing de winkelzaak uit te oefenen. Voor slechts *f* 4530 is dit gebouw in het bezit van Eigen Hulp gekomen, hebbende de vorige eigenaar het Jan. 1881 voor *f* 8000 van de stad gekocht.

Wat de geschiedenis der Beurs betreft, zie Winkelman, Gesch. Plaatsbeschr. van Vlissingen, waarin bijna alles voorkomt, wat hier op het archief over dit gebouw te vinden is. Het bestaat uit eene bovenverdieping, welke rust op eene gaanderij met acht arduinsteenen zuilen met bladkapiteelen. En heeft een voorgevel prijkend met beeldwerk, dat voorheen voorstelde de wapens van Zeeland, van de Stad, en van het Huis van Oranje; het laatste door twee zeegoden vastgehouden, welke op een dolfijn zitten. In 1816 is dit beeldwerk vervangen door eene beeldengroep voorstellend Neptunus en Mercurius, beiden in zittende houding. Tusschen deze goden staat eene flesch, het wapen van Vlissingen [1]). Een weinig onder de lijst van den gevel aan de voorzijde bevinden zich de wapens van Zeeland en Vlissingen. Op het dak verheft zich een torentje met een uurwerk, dat vroeger de heele en halve uren deed hooren. Als jaar van stichting eener Beurs wordt 1540 genoemd. Verder melden ons de Notulen van den Raad nog dit een en ander:

3 Jan. 1635. De opbouw der Beurs zal door de stad, en niet door particulieren geschieden.

---

[1]) Zie over dit wapen *Nav.* XXXVII, 49. RED.

21 Juni 1635. Is besloten het horloge van Janus Matton te koopen en boven de nieuwe beurs te zetten.

8 Juli 1641. Jaques Matton zal £ 7 genieten voor het stellen van het horologie van de Beurze.

De metalen klok is reeds uit het torentje genomen; ze weegt 150 kilogram. Het opschrift luidt:

Soli • Deo • Gloria • Michael • Burgerhuys • Me • Fecit • Anno • 1634 •
De • Heeren • Nicleas • Jansen • Honnynck • En • Pieter • Iaspersen • Burgemeesters •
Jacob • Heyns • En • Jasper • De • Macht • Tresoriers • Der • Stede • Vlissyngen •

Hieronder het wapen der stad in haut-relief. Dit beursgebouw schijnt dus te dagteekenen van 1635.

De zaal boven de gaanderij wordt sedert jaren — waarschijnlijk van 1742 af — door de stad voor koffiehuis verhuurd. Wij vinden aangeteekend:

17 Febr. 1742. Jan du Pon gepermitteert de woning boven de Beurs tot een koffiehuis en billiard te mogen approprieeren.

Het frontispies met het beeldwerk en het bovengedeelte met torentje en leien dak, worden, dank zij het bestuur van Eigen Hulp, onveranderd gelaten. Maar met dat al heeft Vlissingen weder een merkwaardig gebouw minder.

Vl. V. D. O.

Kerkbrand te Muiden, A° 1834. Vgl. *Nav.* XXXIII, 22. *Muiden* den 14 April. Gisteren avond, omstreeks zes uren, werd deze gemeente in schrik gejaagd door het geroep van brand! in de groote kerk alhier. Allen snelden derwaarts tot hulp, en drie brandspuiten werden ten spoedigste aangevoerd en in werking gebragt. De brand was zoo geweldig, dat reeds eene der grootste zitbanken, regt onder het orgel, geheel, en andere naaststaande gedeeltelijk verbrand, en de vlammen al verre in het orgel opgestegen waren, zoodat men niet alleen voor het orgel, maar voor het houtwerk in den toren en het platfond der kerk vreesde. De ijver echter en de onvermoeide pogingen van allen, de zoo wel aangebragte blussching, zoo van binnen als van buiten de kerk en den toren, werden, Gode zij dank! het vuur en de vlammen meester; zoodat dit schoone en overoude gebouw, hetwelk door de zorg van het kerkbestuur, met groote kosten,

nog zeer kortelings was hersteld, verbeterd en in nette orde gebragt, is bewaard gebleven, schoon het fraaije orgel van 1653, gedeeltelijk door de vlammen en overigens door de aangebragte bluschmiddelen geheel bedorven is. Gelukkiglijk hebben de beide gedenkstukken van den edelen ridder Pieter Corneliszoon Hooft, ten opschrift dragende »Gods Goedtheid en 's Menschen plicht", weinig schade geleden. De oorzaak van den brand is nog onbekend. (*Gron. Ct.* v. Vrijd. 18 April N°. 31.)

M°.

Woudmeesterschap van Brabant (XXXVI, 355, 509). Twee kuilen houtskolen. Kuil zal eene bepaalde hoeveelheid geweest zijn. »Zooveel als gewoonlijk in twee kuilen gebrand wordt". Veedts = vee's. — Veeten, alzoo veenten of veemten, meervoud van veent of veemt.

Bergbroeders (XXXVI, 576). M. i. behoorde de boerenplaats op Ommer-esch, in Ommerkerspel, a° 1457 als »der Bargbroeder erve", en a° 1465 als »der Bergbroeder erve" vermeld, aan de Broeders van het Gemeene Leven, en was dat erve in vruchtgebruik bij die der Broederen, welke bewoners waren van het onder Hattem gelegen fraterhuis, dat aanvankelijk Hulsbergen heette, doch later, als aan St. Hieronymus toegewijd, Hiëronymus-berg werd genaamd. Kortheidshalve Bergbroeders genoemd, werden ze tevens onderscheiden van die leden der Broederschap, welke in de fraterhuizen te Deventer, Zwolle en elders meer hun verblijf hielden.

Buiksloot. MAGNIN.

Hugenoten. Gedoopt gereformeerd te Zutfen 10 Apr. 1705 Hester dr van Isaac Goudineau de Goberville en Etta op den Hoff Dit deftige Fransche geslacht behoort tegenwoordig tot den eenvoudigsten levensstand.

Frederik II en Napoleon I. De bekende Zwitsersche historie-schrijver Johannes von Müller (geb. 1752 † 1809) die in 1781 bij Frederik II audiëntie verkreeg en in 1807 in Franschen dienst trad, velt het volgende oordeel over Frederik en Napoleon: »Bei dem ersteren fand

ich die alles verschönernde Phantasie eines dichterischen Gemüths, bei dem letzteren den kalten berechnenden Verstand".

Den Haag. M. G. W.

Evertsen (XXXVI, 637). In »Walchersche Arcadia" dl. II, 2de dr. bl. 6 staat het volgende: »Daar legt huis en hof van den Admiraal, »dat klein, maar dies te bekoorlijker is, en Zeerust genaamt word, »als eene plaats, daar de Evertzen, na zo veele stormen en slagen, »rust genoten". In eene noot onderaan leest men: »Kornelis Evert- »sen, broeder van den tegenwoordigen Admiraal, heeft huis en hof gebouwt". In den bladwijzer wordt de naam »Zeerust" niet genoemd.

Vl. V. D. O.

Lekkerbeetje. Voert *Nav.* XXXVI, 507 het Tijdschrift voor N. Brabantsche Geschied., Taal- en Letterk. (red. Aug. Sassen) III, 49, aan: men kan er bijvoegen het ib. bl. 161—4 voorkomend totdusver onuitgegeven »Klaegh-dicht over de Doot van Geeraert Abrahams aliàs Leckerbeetke, ghebooren van den Bossche, Luytenant van den Heere Anthonie Baron van Grobbendonck, Capiteyn van een Compaigny Cuyrassiers van 200 man, ten dienste van haere Hoochheden; jammerlick deurschooten met dry syner mede-ghesellen, in die Victorieuse bataillie op die Vuchter Heyde, op vijff Februarius vant Jaer 1600". Daarin o. a.:

Noch 21 helden hebben mettem [1]) omt gheloove 't leven ghewaeght.
Waervan dry dootbleven, oock van alle beklaeght.
D'een was Anthonie Abrahams, Leckerbeetkes broeder,
D'ander Leender vande Beele, Maria sy hun moeder [2]).
Ende Henrick Sommenardt van Helpen uyt Vlaenderlandt
Lieten om 't gheloove ende onse saeke hen levens seer vaillant.
Ende Aernout van Ossche kwam noch ten Bossche aen sijn wonde te sterfven.
Dese helden sijn seer eerlick by de Predikaren ter eerde ghedan.

Och, waarom steunt ons vaderland niet beter gezegd Tijdschrift, voor de kennis der geschiedenis enz. van provinciën als N. Brabant, Limburg, ook Gelderland van zóóveel belang! Voor de ontboezeming van klachten over gebrek aan belangstelling en deelneming, gelijk

---

[1]) met den luitenant Gerard Abrahams.

[2]) z. v. a. St. Maria zij hun gena

die van ibid. bl. 160, moest geen reden bestaan, omdat er eigenlijk gezegd geen termen voor zijn.

Chambre mysartie (XXXVI, 576). Druk- of schrijffeil voor mipartie. De Latijnsche benaming is Camera bipartita. Volgens art. 21 van het Munstersche tractaat 1648 zou er eene Ch. mi-partie worden opgericht, wier leden zouden examineeren de kwestiën over de non-executie van het tractaat en de contraventiën van dien, die in tijden en wijlen zouden mogen komen te rijzen, enz. Bij de samenstelling dezer kamer in 1652 werd de advocaat-fiscaal Dirk Graswinckel tot griffier aangesteld. Zijn opvolger v. Someren werd 28 Mei 1667 gemachtigd om van Graswinckel's weduwe, alle onder haar berustende stukken, papieren, documenten en het zegel van den staat tot de Ch. mi-partie behoorend, over te nemen; de resolutie en de te ontvangen recepisse zouden haar tot décharge dienen. (F. J. K. v. Hoogstraten, Proeve eener gesch. der Ch. mi-partie bl. 27, 161). H. T. G.

Leeftijd der studenten in het begin dezer eeuw. »In 't najaar van 1790", — zoo schrijft Jacob v. Lennep in zijn »Leven van Mr. C. en Mr. D. J. van Lennep" (III, 17), — »en dus op pas even zestienjarigen leeftijd was D. J. v. Lennep student geworden. Aan hen, die dit zeer vroeg vinden, moet ik wederom doen opmerken, dat de meesten zijner tijdgenooten niet veel ouder waren dan hij, en velen onder hen dan ook in dien tijd, en zelfs later nog, door Fransche, Zwitsersche of Hoogduitsche gouverneurs naar de kollegiën vergezeld werden, wel tot geldelijk voordeel, maar voor 't overige tot groot verdriet van de Professoren; vermits die heeren, hoezeer mede als student ingeschreven en kollegiegeld betalende, aan het respondeeren geen deel namen en als toekijkers bij de lessen zaten, zich zelve en bijgevolg anderen verveelende. Als een staaltjen, hoe jong men toen student werd, diene dat bij 't openen der kollegiën, een moeder, meer bezorgd dan verstandig, aan zoontjenlief een dienstmaagd ten geleide medegaf. Men kan zich voorstellen, wat de arme knaap daaronder te lijden had, en hoe het konvooi hem in 't vervolg gespaard werd".

MR. C. B.

Vinkevacantie, »Onder de vogelarijen, die langs den Hollandschen duinkant in eere zijn, bekleedt het vinken een voorname plaats. Hoe algemeen men reeds van oudsher daarmede ophad, bewijst de omstandigheid, dat gedurende de eerste weken van October, die doorgaans de meeste kans op een goede vangst opleveren, alle pleit- en rechtzaken plachten stil te staan, ja zelfs de lessen aan de Hooge School te Leyden en aan het Athenaeum te Amsterdam, ofschoon pas in September begonnen, met 1° October weder voor veertien dagen gestaakt werden, ten einde Professoren noch Studenten het vermaak van het vinken zouden missen. Het was, zoo ik mij wel herinner, eerst met 1816, na de invoering der nieuwe bepalingen omtrent het Hooger onderwijs, dat de zoogenaamde Vinkevacantie werd afgeschaft" (J. v. Lennep, »Het leven van Mr. C. en Mr. D. J. v. Lennep", II, 54, 5).

MR. C. B.

VRAGEN.

Overgun (XXXVII, 46). Het Aardr. Wdbk van J. v. Wijk Rzn vermeldt Steenkeitel-en-Auvergun als gemeente in Z. Brabant, arr. Brussel, met 120 inwoners. Het Supplement op dat werk a° 1842 evenwel luidt: Steenkeitel-en-Auvergun, lees Steen-Ockerzeel (dorp en gemeente met 1300 inw.). Wat is hiervan? En hoe kwam men eerst aan Auvergun? — Overigens kan Overgun etym. id. wezen met Ovelgonne, Euvelgunne, omdat hover = hovel (heuvel) is; zie Oudemans, Mid. Ned. Wdbk.

Zwilbroek — staat als in 1741 kasteelmatige huizing, noordoost van Zwol(le), buurt o. Eibergen, maar over de grenzen, dus buiten Gelderland, vermeld op de kaart van 't kwartier Zutfen in Tegenw. Staat v. Gelderland. Wat weet men van die huizing en hare benaming? Bestaat ze nóg?

Een gesl. Schwill zie Haarl. Ct. 28 Juli '86 vermeld.

Félibres — heet de Vereeniging van Provençaalsche dichters en letterkundigen te Parijs. Waarom?

Wemmer v. Berchem. Met verwijzing naar Geld. Volksalm. 1866 en 1876, zegt Mr. A. Ver Huell (ibid. 1887 bl. 85), dat men totdusver weinig vindt over dezen vlootvoogd wat zijn geslacht betreft, en acht hem, van Doetinchem afkomstig, omdat in 1540 sprake is van Gerrit v. Berinchem en van den Berinchem-kamp vóór de Gruitpoort ter stede. De vraag is echter, of men het geslacht des vice-admiraals in casu niet eerder als uit Barchem (gemeente Laren, Gelderl.) herkomstig dient te beschouwen. Immers achter het Geld. Volksalm. 1887 bl. 85 vermelde Beri(n)chem, en den hieraan ontleenden geslachtsnaam schuilt hoogstwaarschijnlijk de oude en aanzienlijke, bezuiden Doetinchem, tusschen Keppel en Weel gelegen havezate Barlham. In 1232 toch droeg Herbert miles de Bernhamme zijn goed Berinchem te Weel aan het klooster Bethlehem in eigendom op (Bn Sloet, Oorkdbk v. G. en Z. bl. 556). In 1278 is sprake van »domus Bernhamme" aldaar (ib. 965). Deze Herbert komt in een charter van 1230 als Heribertus de Bernchamme (ib. 533) voor. Bondam (Charterboek bl. 269a, 375a) heeft hier de lezing Bernkam(me). In 1245 ziet men eenen Johannes de Beringhem tegenwoordig bij eene handeling van Bernhard genmd Preis, priester van (Jutfaas en) Doetinchem (Bn Sl. a. w. bl. 665). Het historisch, geografisch en etymologisch verband tusschen Beringhem, Bernham en Barlham schijnt zóó nauw, dat men zich tot identificeering geneigd voelt. Is dit zoo?

Was de *Nav.* XXXV, 55 vermelde Willem v. Berchem a° 1443 niet een voorzaat van Wemmer? Men houde echter op het oog, dat N.-Brabant, Z.-Brabant, Antwerpen en O.-Vlaanderen zoowel als Pruissen (reg. dstr. Dusseldorf) hun Berchem hebben, gedeeltelijk ook als Bergheim voorkomend; terwijl het N.-Hollandsche Bergen oudtijds Berghem luidde. Een geslachtsnaam v. Berghem treft men te Waardenburg (Tielerwaard) aan.

J. A.

v. Dortmond de Bergues. Wat is er geworden van den titel der familie Coëgle van Dortmond, seigneur de Bergues, op 't laatst der vorige eeuw lid der besturen van onderscheidene polders in 't Vrije van Sluis? Een zoon stierf (183 ?) kinderloos, eene dochter liet op hare beurt drie thans nog levende dochters na. Kan men in

korte woorden mededeelen wat de »zuivering" van *Nav.* XXXVI, 687 bevat? Ik heb ook zoo mijne vermoedens.

G. P. ROOS.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

De Goudsdonksche Munnekekampen (XXXV, 357). Aldus wellicht genoemd naar eene(n) v. Goudsdonk gehuwd met eene(n) Munniks? Of laat die combinatie monniken toe?

Juinpolder (XXXVI, 662). Tuinpolder kan tot Juinpolder verbasterd zijn, en het volk kan aan j u i n = juun (uije) gedacht hebben; doch het is en blijft Tuinpolder naar het Middeneeuwsche eilandje, de heerlijkheid Tuineken, een der bestanddeelen van die van Adornis, later Nieuwvliet.

G. P. ROOS.

Maarsman (XXXVI, 335, 684). Kan de M a a r s m a n s t e e g te Leiden soms met den familienaam in verband staan? En is dat m a a r s, m a e r s, m e e r s in den naam niet een vorm van 't oude m e r x, koopwaar, of eigenlijk van den korf, de mand, de m a r s, die de waren bevat, door een reizend koopman langs de huizen gevent? Onze taal noemt zoo'n koopman nog een »marskramer" [1]. Is de eerste Maarsman er een geweest? Wie zal 't zeggen! Maar men kwam soms op zoo vreemde wijs aan zijn geslachtsnaam.

A. AARSEN.

[De t. a. pl. genoemde Adriana Maria M. † 14 Nov. 1886 te Haarlem.]

Kaarsen (XXXVI, 644). In Frankrijk ontsteekt men bij veilingen van onroerende goederen eene kaars; zoolang deze brandt kan men bieden. Na uitgebluscht te zijn beraadt men zich of er

---

[1] Vgl. *Nav.* XXXVI, 335, noot. RED.

kooplust is; zoo ja, dan ontsteekt men ze weer, en aldus tot driemaal toe; het uitblazen der derde kaars (le troisième feu) geldt voor toewijzing.

G. P. ROOS.

Maan, halve maan. Over zon-dienst zie eene opmerking in *Nav.* XXXVI, 609. — Oude schrijvers beschouwden het Stichtsche Loenen als eene plaats, waar Luna in den voortijd bizondere vereering zou hebben gevonden. Eene beschouwing, waarmede Claas Bruijn in zijn »Speelreis langs den Vechtstroom" reeds (1730) heeft gespot. Loen, Loin = Looz, Los, d. i. bosch. — De Marsmonnen (wilgenpasch te Neerijnen) blijve hier buiten rekening, als denkelijk herinnerend aan Ern. Marsman in 1617 pred. te Deil. Maar dat het woord *maan* in plaatsnamen geen spoor vertoont van den maan-dienst onzer heidensche voorvaderen, blijke uit Manen [bp o. Eede, op Veluwe; — gesl. (Johan) v. Manen (in 1575 rentmeester te Batenburg) [1])] vgl. met Het *Maander*broek aldaar, uit De Maanbeke te Steenwijkerwold (Overijsel), uit De Maanhorst (bij Zwolle) vgl. met *Man*horst (of Oldengoor, hofstede te Didam); niet minder dan uit Maander, Mendres *of* Meander (rivier in Aziat.-Turkije) vgl. met Mandres (Frankrijk), Mandria, (eil. in den Archipel), Mendrah (N.-Afrika). Op Veluwe was in 1243 een gesl. v. Meynehuvel bekend (Bn Sl. 645). Zie ook vooral in Nom. Geogr. Neerl. I, 1885, bl. 114, de varianten der Overijselsche bp Mander (*Maen*re nevens *Man*here, enz.); en denk aan den gesl. Maenhoudt (te Arnemuiden, Haarl. Ct 11 Maart 1886), tenzij fantasienaam (z. v. a. maankop-, papaver-houder? of in verband met een uithangteeken z. v. a. houder eener herberg De Maan). Men vgl. Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Oorkbk v. Holl. en Zeel. op het woord Mant *met* de oude vlaktemaat »mannemaet" (Bijdr. Gesch. Over. III, 244), en *met* landerijen-namen als Heng-*meng*, *-mijn* (*Nav.* XXXIII, 332); dan duidt men liever dat M a a n, M a n als hooiland of weide. Deze duiding past ook goed op de Maanbeke [(o. Steenwijkerwold, a° 1459 die Maenebeke, met d° gesl. te Vollenhove (Bijdr. Gesch. Over. IV, 197: Maembeken; vgl. *Nav.*

[1]) Te Antwerpen ontmoet men v. Maenen.

XXXIV, 434, noot)], Manenberg [1] (o. Heerde) zoowel als op De Maan (weil. te Alphen, bouwl. te Avezaat) en Maanhuizen (oude naam van Emmeloord op Schokland). Vgl. nog De Meen (blok landerijen te Bemmel, a⁰ 1499 met *in* verbonden), Lutteke Overmeen (in 1457 goed te Raalte, Over. Arch. IV, 26, 7), Vlasmaen (geh. Limburg, z. v. a. bosch -weide). Van dit *man, men*, — nog overig in ons *(hooi-,* koren-) *mennen* [2], — kunnen mand, mant, mend, ment, meng, meent, mijnt, mijng versterkte vormen wezen; — dit, met het oog op de varianten van Mander, denkelijk liever dan dat het omgekeerd door afslijping der slotletter uit deze ontstaan zou zijn. Vgl. Berkum (bp in Zwollerkerspel) a⁰ 1456 Berk*man*, a⁰ 1483 Berc*mede* (Nom. Geogr. I 1885, bl. 82); Mendonk (O. Vlaand., a⁰ 694 Medmedung, v. den Bergh, Handbk Mid. Nederl. Geogr. 2de dr. bl. 258); benevens De Menstraat (te Deventer) a⁰ 1430 de *Meijn*strate (Cat. arch. Dev. gasth. n⁰ 278) *met* de naburige Rijk*man*straat (in die stad), weleer Rich*moedes-* of Rich*moden*straat (Catal.), en *met* Het Moden- of *Meden*cate (erf in Overijsel).

Te Deventer stond in 1473 enz. een huis *De* (die) *Mane* (Cat. arch. Dev. gasth. n⁰ 628 enz.), misschien naar een uithangteeken dus geheeten [3]; en naar dit huis kan De Maansteeg [a⁰ 1471 de Maensteghe (Cat. n⁰ 612) ter stede, voormaals (bijv. in 1429) De Dommeldoeksteeg (naar eenen Jan Dommeldoek) [4])] vernoemd zijn. Ook De Halve Maan was een uithangteeken, bijv. in 1549 te Am-

---

[1]) Een voorm. klooster te IJsselmuiden heette Manenberg, een voorm. bolwerk daarentegen te Utrecht Manenburg.

[2]) Dit werkw. wordt op 't platteland in Overijsel in 't algemeen gebezigd nopens het sturen der vóór den boerenwagen gespannen paarden. Niet alzoo in Neder-Betuwe; daar spreekt men steeds van rijden, uitgezonderd alleen het hooi- of koren-rijden, tijdens den hooi- en koren-bouw; dan bestendig »hooi mennen, koren mennen", ook mennen (kortaf), wat elk verstaat. Op de Veluwe sprak men eertijds ook van »rijzen of takkebossen mennen"; van hier rijsmenningen (a⁰ 1426, 51) d. i. de aan den landsheer te betoonen diensten van vervoer van brandhout uit de Veluwsche bosschen; later rijsvoeder geheeten; vgl. een voeder of voêr hooi of turf voor »vracht". Aldus Mr. G. v. Hasselt (Roozendaal 182; Geld. Bijzonderhh. 80), die (Burg v. Nijm. 14) verklaart dat »voder hoyes" reeds in 1401 bekend waren.

[3]) Vgl. Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 361, 413. Men vindt een gesl. Mane zoowel als Maan. [4]) z. v. a. dumael-doek? Dumael = duimslengte (Oudemans.).

sterdam, bekend door v. Braght's Martelaarsspiegel (zie *Nav.* XIV, 30). In eene andere buurt der stad Deventer daarentegen ontmoette men in 1435 een erf »die oelde meijne" (Cat. n⁰ 312); hetgeen ja aan een uithangteeken (als tegenstelling van »Nieuwe Maan"), maar ook aan men(t) herinneren kan, evenals de in 1636 ald. (ib. n⁰ 1482) voorkomende geslachtsnaam de Meijne = a⁰ 1436 Mijnne (Over. Arch. III, 31). Dit *de* Meijne sluit o. i. eenen persoonsnaam buiten, welken men misschien op den gesl. Meijnnijnck (a⁰ 1520, ib. V 121, — vgl. Menning (a⁰ 1415/6, 7 Menningh, -nijngh te Wierden, Over. Arch. II 227, 38), Mennenzone (a⁰ 1358 te Deventer, Mento filius Mennenzone [1]) de Amestelredamme, Cam.-rek. II 578), — alsook, ter vermijding van pleonasme [2]), gaarne zou toepassen op Manensweerd (geh. o. Wageningen), — Manenswaard (uiterwaard te Op-Heusden) wordt inderdaad wel verbasterd in Manes- of Manuswaard [3]), — Maanenwaarde (geh. in O. Vlaand.), en vooral op Menneweer (Gron.). Dit laatste luidde in 983 Meniw e r v a, later Menniges-, Menneges-, Mennikes-, Mennekesh a v e, en ook aldus eene havezate bij Den Ham (Nom. Geogr. I, 115, 68), gelijk te Beusichem een bouwland Mannigjes-hof heet. Hier kan de persoonsnaam Menne, verkleinvorm Menneke, spelen, al zijn ook geslachtsnamen voorhanden gelijk 't Mannetje en Mannekens, verkleinvormen der gesl. Man, Mann; vgl. den zeer ouden gesl. *de* Man [4]) (d. i. de vrije man, of de leenman per excellentiam), naast de gesl. Mensch en in Fransch-Vlaanderen l'Homme [5]). Evenwel dient, behalve een gesl. de Mun [6]), ook genoemd (Lutteke) Mennhem (in 1498 vermeld erf in Twenthe, Over. Arch. V 90) naast M a n n h e i m en den gesl. v. Mendorp (a⁰ 1218, Bn Sl. 456), alsmede Hertmen *of* Hertman (Nom. Geogr. I

---

[1]) Is dit Menne, Mento(-nis) etym.-id. met Menso(-nis)? Of staan deze drie persoonsnamen niet met elkander in verband? Laatstgen. persoonsnaam ook te D. a⁰ 1351 (ib. 105). Menso insgelijks een gesl. (te Rhenen).

[2]) Omtrent mogelijke pleonasmen zie echter *Nav.* XXXVI, 283, noot 1.

[3]) De Woordenlijst voor de Spelling der Aardr. namen 1884, spreekt van de Maneswaard o. Wageningen.

[4]) zelfs wel (half Waalsch, half Dietsch) luidend Le Man; zie Joh. Winkler. Nederl. Gesl. 544, 439.

[5]) Wapen in rood drie Turken-koppen van zilver: zie Rietstap's Armorial

[6]) Zie Haarl. Ct 13 Mei 1885.

101). De Manege *of* Menege als benaming eens weilands te Varik, kan fantasie-naam wezen.

Een verbondsbrief van den jare 1343 vertoont op een tamelijk groot zegel als wapen van Doesburg (Grp Zutfen) de gedaante eener halve maan. Sedert 1359 vertoont het zegel dezer stad eenen burcht met drie torens, ter wederzijde van welke eene halve maan, met de holle of binnenzijde gekeerd naar den burcht. Aldus Geld. Volksalm. 1887 bl. 16, die dus voortgaat: »Het randschrift is Sigillum de Doseborg, secretum. Porta decumana, als van de Rom. burcht" (*sic*) [1]. Eindelijk zegt hij: »Halve manen, gelijk de Romeinsche senatoren aan hun kleederen droegen, teeken van macht en achtbaarheid". Blijkt uit het bovenstaande, dat degenen, die dit stedezegel hebben vastgesteld, beslist aan een Romeinschen oorsprong van dit stedeken geloofden; de vraag is, of niet de halve maan daarom een teeken was van macht en achtbaarheid, dewijl ze hoornen heeft. Immers reeds bij de oude Hebreën had kèren (cornu) de figuurlijke beteekenis van macht; vgl. 1 Sam. 2 v. 10; Ps. 75 v. 11, 89 v. 18; Jerem. 48 v. 25; Klaagl. 2 v. 17, — naar een zinnebeeld, ontleend aan gehoornde stieren, enz. En zoo voerde Alexander de Groote bij de Arabieren het epitheton van dzû'l karnaïn, d. i. heer of bezitter van twee horens. Beduidt in de heraldiek de croissant niet hetzelfde?

Die heraldiek moge uit eerbied voor de oudheid van het aanzienlijk geslacht van Wassenaer, hare halve maan of croissant eenen wassenaar noemen; de wassende maan in het wapen van dit geslacht zal wel van het gebied der Romantiek (vgl. *Nav.* XXXI, 642), — als halve maan naar het historisch terrein der Kruistochten moeten verhuizen, d. w. z. eene zinspeling behelzen op de halve maan der Saracenen, gevolgelijk in geen het minste verband staan tot den geslachtsnaam, die aan het bekende Z.-Hollandsche dorp is ontleend. Men vindt als varianten: a° 1226 Wasnare (Baron Sloet's Oorkdbk v. Gelre en Z., bl. 491), a° 1438 v. Wassenar, -air (Nijhoff's Oork. IV, 164; VI, 2 bl. 653), a° 1513 v. Wassener (v. Hasselt, Geld. Maaltijden bl. 223), a° 1523 v. Vassener (Nijh., Oork. VI, 2 bl. 782, Fransch). Deze laatste variant verplaatst ons naar het Veluwsche

---

[1]) Wat beduiden deze woorden? Schuilt achter die porta decumana de Hameipoort, in 1741 als de Meipoort bekend; En wat is dat »decumana?"

Vaassen, de villa Fasna in pago Northgouue a⁰ 891/2 (Bn Sloet, Oorkdbk v. Gelre en Z. bl. 65), terwijl, — om geene andere varianten te noemen, — a⁰ 1176 (capella de) Fassen (Bondam, Chtbk, bl. 224; Bn Sloet bl. 333), a⁰ 1188 (curia in) Vasen (Bn Sl. 370), a⁰ 1454 Vaesen (v. Hasselt, Arnh. Oudhh. IV, 10), a⁰ 1525 Vaeschen (Nijhoff, Oorkonden VI, 2 bl. 837) vermeld wordt. Voeg hierbij Wassenberg (Rgbz. Aken): a⁰ 1021 Wassenberch (Sloet 148), a⁰ 1085 Guassenberge (v. Spaen, Inleid. II 104, noot; Sloet 190), a⁰ 1283 Wassemberg (Sloet 1032), a⁰ 1284 Wacenberge (ib. 1045); — adject.: (comes) Guasimbergensis a⁰ 1101 (Sloet 199); — dan zien wij ons, met het oog op den a⁰ 1129 voorkomenden gesl. v. Wesenare (Sl. 250), vgl. met Den Wessen- of Wesenberg (o. Wijhe, zie Tijdr. Regr prov. arch. v. Overijsel), Wissink *of* Wijsing (erven in Over., ibid.) en met Wesenberg *of* Wienland (Kreits in Rusl.), denkelijk liever naar wisch = weide (*Nav.* XXXV, 498) verwezen, dan naar vasen (zoom), wase (slib) of wade (doorwaadbare plaats). Alzoo dan waarschijnlijk Wassenaar = weide-hoek. En duidt dus de combinatie v. Wassenaer-Catwijck eenvoudig aan, dat een edelman uit het geslacht, hetwelk zijn naam aan het dorp Wassenaar en zijn wapen aan een kruistocht ontleende, heer van Katwijk geworden is.

J. A.

St. Jansdag (XXXVI, 587). De voorstelling is niet geheel juist. De Onze-Lieve-Vrouwe-broederschap in de Smeden te Zwolle bestaat op het oogenblik niet meer. Febr. 1886 is haar archief in het Gemeentearchief, en zijn de drinkkannen, armenbordjes, de schaal, of het »ketteltien" in het Geschiedkundig-Overijselsch-Museum geplaatst. Het doel der broederschap was armenzorg; hare inkomsten bestonden uit renten gevestigd op huizen in de Smeden gelegen, en uit de collecte op S. Jan. Een bierfeest placht op dien dag de buren bijeen te vergaderen. Door de weigering echter van eenen hunner, een jaar of wat geleden, om het verschuldigde te betalen, een voorbeeld door anderen nagevolgd, is de instelling tenietgegaan. Met de inzameling der giften was een bode belast, van welken titularis uit het jaar 1841 ook een portret in genoemd Museum aanwezig is.

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

Foyert enz. (XXXVI, 192, 284). Over Joachim zie behalve *Nav.* XXVII, 274, 580, ib. XXXVI, 85, noot 4. De *Nav.* XXXV, 182, noot 1 vermelde Cornelis moet blijkens ibid. XXVII, 580 een zoon zijn geweest van Dr. Willem F., dood 6 April 1599, wiens weduwe, de 10 Maart 1616 te Utrecht overluide Wilhelma v. Doornick [1], — denkelijk zuster van Nalida v. D., omstr. 1550 geh. m. Jan Sluysken, — tot broeder had Henrick v. Doornick, geh. m. Wanna Schaesen, Shaessen of Winna de Haes, Gerrits dochter en Gerrits zuster [2]. Vermoedelijk had Willem tot broeder den *Nav.* XXXV, 182 vermelden Peter F., wiens zuster Marij in 1575 voorkomt als de gade van Henrick v. Doernick. Daar bij het huwelijk van Henrick v. D. met Winna de Haes 25 Maart 1583, — behalve Gijsbert de Raadt (die Raeth) en Pauwel Sluysken (broeder van straksgenoemden Jan?), — als »hijlichsman" van Henrick's kant optrad Willem Foeyaert, in den rechten Licentiaet, ligt de gissing voor de hand dat deze Henrick v. D. destijds weduwnaar was van Marij Foyert (kinderloos), en zal hij tot vader gehad hebben Henrick v. D. (Henricus Doirnick), in 1553 burgemeester van Tiel [3], in 1554 vermoedelijk de kerkmeester der St. Maartenskerk [4] ter stede, die met Claes v. Avesaeth, Joost Spruyt, Claes Holl en Gijsbert v. de Geyn voorkomt bij het verdrag in die stad 14 Oct. 1566 tusschen de regeering en de burgers naar aanleiding der Reformatie-troebelen gesloten [5]. Nopens hem en deze zijne gezegde medeburgers legde Jacob Pieck van IJzendoorn [6], raad in den Hove van Gelre, wien wegens hoogen leeftijd was toegestaan zijn verblijf in Tiel te houden, in 1568 bij gelegenheid van Alva's komst de getuigenis af, dat zij als bemiddelaars tusschen den raad en de burgerij in 1566 »wel tot sijne Majesteyt waren geaffectioneert geweest" enz. [7]. Laatstgenoemde Henrick v. D. is hoogstwaarschijnlijk dezelfde die in 1561, 9

---

1) *Nav.* XXXV, 262. Een andere zoon van dit echtpaar, Dr. Hendrik F. werd 28 Dec. 1623 te Utr. overluid (*Nav.* XXXVII, 12). 2) In 1576 was een Gerrit de Haas schepen van Tiel.

3) Mr. E. D. Rink, Beschr. v. Tiel bl. 312.

4) Chronicon Tielense p. 557, 68.

5) Rink, a. w. bl. 55; Mr. G. v. Hasselt, Stukken Vaderl. Hist. I, 94.

6) Vgl. *Nav.* XXXV, 64, 125.

7) Mr. G. v. Hasselt, Stukken I, 278.

voorkomt als eigenaar van één derde deel van den Baarsweerd. Hij was gehuwd met Hillegonda v. den Berch [1]), die in 1568 vijftien Carolinen schonk tot herstelling der St. Maartenskerk, en op 60-jarigen leeftijd overleed [2]). In het nog aanwezig huwlijks-contract van Henrick v. Doornick met Winna de Haes a^{o} 1583 wordt die uiterwaard geheeten de Baarsweerd, omschreven als gelegen »in den kerspell van Waemell aan die Betuijsche zijde van den Waelstroom genampt Bercks Weerdt". Aldus afgedrukt in het straks te noemen geschrift. Lees denkelijk Berchs weerdt, waarschijnlijk aldus door Henrik v. D. genoemd naar zijne vrouw Hillegonda v. den Berch. »Aan die Betuijsche zijde van den Waelstroom" beduidt: te Echteld. Want deze waard, thans het eigendom der R.-Kath. armen te Tiel, ligt in den Prins-Willemspolder te E., maar behoorde blijkens het bovenstaande voorheen tot Wamel (Maas-Waal), gelijk de te Wamel gelegen Prinsenweerd en Spaensweerd onder Tiel gerekend, in 't Verpondingsboek over Tiel en Zantwijk a^{0} 1657 vermeld staan als »die weerden over die riviere gelegen". Nevens dit geografisch bestond er voormaals ook een politisch verband tusschen Tiel en Wamel, waarop Herald. Bibl. 1879 bl. 304 wijst, terwijl ib. 1880 bl. 71 herinnert, dat omstr. 1681 het veer te Wamel in 't bezit geraakte der stad Tiel, die het nóg in eigendom heeft. — Vindt de in den afdruk van gezegd huwlijks-contract voorkomende benaming Weijsstraet, lees V l e y s s t r a e t, te Tiel, — nóg aldaar als De Vleeschstraat bekend, — hare opheldering in *Nav.* XXXVII, 49, noot? Of wat is anders de naams-reden?

Van gezegden Baarsweerd kwamen in 1569 de twee andere derde deelen toe aan Gerrit de Haes gehuwd met Hilleken Geritsdochter (zuster van Grietgen), beiden dood 5 Jan. 1598, wier dochter Winna in 1583 met Henrick v. D. in den echt trad. Daar bij gelegenheid van dit huwelijk van Winna's kant als hijlichsluden optraden, — naast Joncker Alert v. Isendoorn, — Geerit en Jacob die Haes mitsgaders Philips die Gier; is 't meer dan waarschijnlijk, dat laatst-

---

1) of van Borch. In 1569 staat naast Hanrick v. Doernick als geërfd te Echteld vermeld Goessen van Borch. Een Hendrick v. den Bergh was in 1614 schepen van Tiel (Rink, Beschr. 314).

2) Chron. Tiel. t. a. pl.

genoemde Henrick v. D. de persoon is aan wien de echtelieden Gerrit die Ghier en Lijke Willem Sas dochter op Sunt Agnieten dagh virginis 1576, ten overstaan van »die Ehrenveste en vrome Alart v. Isendoren en Johan die Roever", een jaarlijkschen tijns bespraken groot vier keizer-guldens tot 20 stuivers brabants, te voldoen op Sunte Maertensdach in den wijnter, aflosbaar met 64 carolusguldens, »uyt huys unde hofstat groot sijnde negen mergen lants, gelegen in de buyrschap Oij in den kerspel van Egtelt und voerts in den alonge ampte van Nederbetouwe, daer oestwart naestgelant Jacob van Driel, suytwaert die bandijk, westwaert Lambert van Tellicht, noertwart Hooghutsche graeff (wetering)". Deze Henrick v. Doirnick had 8 Nov. 1627 Cornelis Foyert tot zijn erfgenaam (vgl. *Nav.* XXVII, 580).

Het bovenstaande verspreidt eenig licht over, en wordt wederkeerig toegelicht door — het *Nav.* XXXVI, 24, noot 2, vermelde geschrift betr. de voorouders van den Vorchter predikant Martinus v. Doorninck (geb. 1640, † 24 Mrt 1676 (Zwolle, erven J. J. Tijl), waarin, behalve straksgenoemd uitvoerig huwlijkscontract, menige oorspronkelijke acte is afgedrukt, welke ons sommige oude Tielsche filiatiën beter kennen leert. Maar wie helpt ons aan eene genealogie Foyert?

Nog kwamen ons voor:

Huybert v. Doornik, 1586 schepen van Tiel (Mr. E. D. Rink, Beschr. bl. 313).

Antonie v. D., 1586 secretaris ald. en landschrijver van Neder-Betuwe (ib. 318).

Of v. D., 1640 schepen des gerichts van Zandwijk.

Johanna v. Doorninck, gehuwd met Herman v. Leeuwen; zie *Nav.* XXVI, 377. Of echter de ald. vermelde in 1610 geboren Johan v. L. wel hun zoon geweest is, gelijk de Annuaire de la nobl. d. Pays-Bas 1871 p. 126 stelt, is èn opzichzelf èn wegens *Nav.* XXXI, 306, 7 hoogst twijfelachtig. Gepaster is 't als zoons van dit echtpaar te vermelden Hendrik geb. 13 Oct. 1626 en Peter geb. 3 Febr. 1628; want hiervoor pleit het doopboek der Herv. gemeente te Tiel.

A + B + C.

Marten (XXXVI, 588, 644). Mertijn [Martin, Marten, Maarten] is in den Reinaert de naam van den aap. Van hem wordt in het tweede boek gesproken, waar de vos zegt:

Daer ic dus dwaelde aen die heiden
Quam mijn oom Mertijn, die aep,
Die wiser is dan enich paep
Van grammarien ende practiken
Hi was des biscops van Kameriken
Advocaet, wel negen jaer. (vs. 4420—4425).

Willems teekent daarbij het volgende aan: »Wie deze Marten, advokaat van den bisschop van Kameryk, mag zyn geweest, valt moeilyk aen te wyzen. Waerschynlykst is, dat de dichter hier eigenlyk op niemand gezinspeeld heeft. Anders zou men kunnen denken aen den een of anderen prelaet der abtdy van St. Marten te Kameryk (Mont- St. Martin). »Les religieux de l'ordre des Premonstrez (zegt Carpentier, Histoire de Cambrai, I, 508), y étaient devenus aussi impurs que l'estables d'Augias, vers l'an 1200. Par la nonchalance des supérieurs, les moines y devinrent si frippons, qu'ils sembloient avoir mis, comme Épicure, toute leur félicité au palais, aux lèvres, aux oreilles et au ventre; de sorte qu'ils n'avoient rien de la religion que le masque et que les cérémonies. S'ils assistoient au service divin, ce n'estoit qu'avec des grimaces d'un Sardanapale, ou des postures de bateleur" ". In de Inleiding teekent Willems nog aan: »By de Franschen is *Martin* thans niet de naem van den aep, maer van den ezel".

MR. C. BAKE.

Noodzinning (XXXVI, 588, 644). Naar ik meen is de uitlegging van Oudemans juist. Zich »vornoetsinnen" komt altijd in dien zin voor, dat men zich verontschuldigt, door »force majeure" (geweldig beletsel, zegt Oud., ik zou liever zeggen g e l d i g beletsel) niet te kunnen verschijnen. Ziekte, uitlandigheid, gevangenschap, enz. worden daaronder gerekend.

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

Noodzinning. Voor rechte nootsinningen worden gehouden Lyfsnoot, Watersnoodt ende Heeren-Gebodt, ende al wat onder een van dien met reden kan begrepen worden, oock andere gelycke groote beletselen, waardoor ymant opgehouden ende verhindert werdt, tot erkentenisse des gerichts. Art. I. Tit. XI. Gereformeerde landtrechten ende gewoonten van het ryck van Nymegen, van de ampten van tusschen

Maes en Wael, Over- en Neder-Betuwe 1686". Met dezen articul, zegt Mr. J. J. v. Hasselt in zijne Aant. op bovengenoemde Landr. 1777, zyn conform: land-recht van Tielre en Bommelrewaarden Cap. 16 art. 1; stad-recht van Bommel, Cap. 14, art. 1; land-recht van Veluwe Cap. 9, art. 5; stad-recht van Zutphen Tit. 8 art. 1. De beletzelen alhier opgenoemdt zyn aan te merken als zoo veele zoorten, genera, waaronder veele byzondere gevallen, als zoo veele species, kunnen begrepen worden. Onder lyfsnood wordt ook gebracht zware krankheid, vergevorderde zwangerheid, onveiligheid der plaats hetzij wegens besmetting of gevaar van overrompeling van vijand; onder Heeren-Gebodt gevangenis en afwezenheid in zaken van land of stad. Het land-recht van Roermonde is nog milder in 't toestaan van wettige beletzelen, dezelve uitstrekkende tot gevaarlijke ziekte van huisvrouw, vader, moeder, kinderen. En het land-recht van Overijssel I, tit. 12, art. 9 brengt onder noodsuymen, wanneer iemand zonder fraude ofte versmading van 't gericht, door eenige andere probabile noodt-zaaken niet en is gecompareerd".

H. T. G.

Steen (XXXVI, 641). S t e e n is zeer zeker slot of kasteel [1]), stein. Toch zou ik den heer Winkler bijvallen in zijne verklaring van steenvoorde als steengroeve; ook omdat in de nabijheid van het stadje Steenvoorde een dorp Steenwerk gelegen is. V o o r d e kende ik uit Staring. De heer M. W. ten Bengevoort, vroeger te Winterswijk, later wethouder van Aardenburg, zeide mij eens: mijne voorouders waren landbouwers die zeker aan de e n g e of n a u w e v o o r d e woonden.

G. P. ROOS.

LXIV.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks.

1700. N° 2576—2627.

2576. 1700. v. L. IV. 236. Ter eere van den keurvorst van Beieren op het jubelfeest, met het jaartal MDCC.

---

[1]) »Oorspronkelijk steenen huis, en van daar slot', zegt Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Handboek Mid. Nederl. Geogr. 2de dr. bl. 67. Red.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3254. Z., *v. Orden* nº 2479 K. *f* 3.75, *v. Cleeff* I n⁰ 2371* K. *f* 1.50, *Salm* n⁰ 1909 K., *Dugniolle* n⁰ 4664.

2577. Dezelfde legpenning, doch met het jaartal aldus MCC. Afgebeeld door *Maurin* graaf *Nahuys* in de *Revue* 1876, pl. X, n⁰ 37, p. 157 (*tiré à part* p. 60—61). Gesneden door *Phil. Roettiers.* Zie *Piot* n⁰ 400—403. *Pinchart* p. 62 (n⁰ 5).

2578. 1700. Aanvang der achttiende eeuw. Vz. De tijd brengt een' steen (waarop het getal 17) aan éène geheel met getallen bedekte pyramide, bij. Omschrift

Ultimorum temporum monumentum. (Gedenkteeken der laatste tijden).

Kz. Een vrouwenbeeld dat in de rechterhand een lauwertak omhoog heft en in de linkerhand een vrede- of olijftak naar beneden gekeerd houdt. Omschrift *Primis extima jvngit.* (Zij voegt de laatste aan de eersten). In de afsnede *In confinio seculi XVII et XVIII* (Op de grens van de 17de en 18de eeuw).

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3257. K., *Salm* n⁰ 1916 K. *C. J. Stellingwerf* te Alkmaar (1857) n⁰ 1199 als *Geschil* over den aanvang der eeuw (?) Looden afgietsel. In zilver *f* 2.50, 20 W., bij *de Vries* (1884) nº 1286 met *door P. H. Muller* (✝ 1718 in Augsburg).

2579. Als voren. Bij *v. Cleeff* I n⁰ 2372. Z. *f* —.90. Kz. *Tandem Meliora Sequentur.* Eindelijk zullen betere (eeuwen, jaren, tijden of zaken) volgen. Vgl. *de Vries* (1854) n⁰ 1720. Z. fraai penningje niet beschreven, ook op de grens *als boven.*

2580. v. L. IV. 237. 1—3. Invoering der nieuwe tijdrekening bij een groot aantal der Europeesche mogendheden [1]).

1). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3235. Fraaie penning Z. 29, maar met het hierbij geheel niet passend randschrift van den penning van 1689.

Coronat(vs) West Monast(erii) d(ie) XI April(is) Anno MDCLXXXIX. Gekroond in Westmunster den 11 April 1689. Bij *v. Cleeff* I n⁰ 2373 Z. *f* 9.75, *de Roye* n⁰ 2541 Z. *f* 10.25. Bij *Salm* n⁰ 1911 Z. 29 W. met het kantschrift (2) zeer zeldzaam [2]).

---

[1]) Ook in Friesland, waar nu na 186 jaren bij de boeren nog sprake is van *oude in nije Mai in November* d. i. 1 en 12 Mei en November, omdat de dagen op 18 Februari 1700 *elf* dagen versprongen, zoodat men er op den ouden 19 Februari den eersten Maart schreef; in Duitschland enz. Zie v. L. IV 237.

[2]) Heeft een fout op de *Kz.* 26 *Freytag* lees 16 *Freytag* ook bij v. L. IV 239 verbeteren alsmede aldaar in den laatsten regel (links) **20** in **28**.

2581. Eeuwtwist omtrent de nieuwe tijdrekening. *v. Loon* IV, 240—1—4.

1). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3256 K. *Stricker* I n⁰ 4139. Z. *f* 6.25, *v. Cleeff* I n⁰ 2375 Z. *f* 3.50, *de Roye* n⁰ 2342. Z. *f* 3.—, *Salm* n⁰ 1912 Z. 9.

2).

3). Met Kz. van n⁰ 2 en Vz. van n⁰ 4.

4). Bij *de Roye* n⁰ 2343 Z. *f* 4.—, *Salm* n⁰ 1913. Z. 14.

2582. Als voren. Bij *Salm* n⁰ 1914. Z. 13, de *Voorzijde* van v. L. IV 240 n⁰ 3 of 4. *Keerzijde* in 13 regels. *Numehro sind herunter der Jahre MDCC, jezt fängt mann wiederum zu zehlen an von ein, wers glaubt mit uns der soll kein 99er seyn. Hooft* n⁰ 1189 Z. 12.

2583. Bij *Salm* n⁰ 1915. Z. 14 de voorzijde van v. L. IV 140 n⁰ 3 en 4.

Kz. Een vinker. Randschrift in Duitsche letters als bij *de Vries* 1884 n⁰ 1285 Z. 14 *f* 2.—.

O grylli capiens

Oh! gij graskrieken (krieken of grillen)-vanger! d. i. muggenzifter die zoo twist over eene nietigheid of de 18de eeuw met het jaar 1700 of 1701 begint.

Bij *'t Hooft* n⁰ 1190 A⁰ 1700. Mm. 34 Z. 12. *Iddekinge* n⁰ 691 Z. 9 w. Mm. 33. Als voren. Vz. Omschr. *Nova jubila nunciat Orbi.* Nieuwe jubelzangen kondigt zij der aarde aan.

Kz. Omschr. *Tandem meliora seqventvr.* (Eindelijk zullen betere tijden volgen).

2584. Bij *Posthumus* (1881) n⁰ 707. Z. 10. 1700. Aanvang der achttiende eeuw. Afgebeeld in de *Historische Gedächtniss Münzen vom Jahre* 1700—1709 (*nebst Supplement*) Nürnberg 1712, 1715 f⁰ S. 6, n⁰ 2. (Welk werk wij niet hebben kunnen nazien). Kz. Arken Vrededuif. Vgl. *v. Cleeff* II n⁰ 1356. (Tin) Het Jubeljaar en de Vrede.

2585. Pauslijke penningen op het begin der 17de eeuw, het jubeljaar en het openen der H. Poort te Rome.

Omschrift *Saturnia reddidit.* (Hij heeft de eeuwen van Saturnus teruggegeven). De overvloed ter neder gezeten. Links er van een slang, en ter rechterzijde een medaillon-portret met het omschrift

Innoc(entivs) XII pont(ifex) max(imvs). Kz. *Janus* hoofd MDCC. De St. Pieterskerk. Omschrift

Parat Europae nov(a) secul(a) fel(icitatis) iubi(leo) ecclesia.

De kerk bezorgt door het jubelfeest nieuwe eeuwen van geluk (of indien men invult *felicia*, gelukkige eeuwen) aan Europa.

Renesse n⁰ 19889 Z., *P. Smidt v. Gelder* II n⁰ 3567 Medaille Z. 25½ W. met verwijzing ook naar *Thesaurus numismatum modernorum hujus saeculi ab anno* 1700 *ad annum* 1720 (Latin. et germ. cum supplementis et indicibus. Nurimb. 1700, 1720 (Part XXI) p. 16, *de Vries* 1884 n⁰ 1290 Mm. 39 Z. 25 *f* 3.75, met verwijzing naar *Venuti Num. Roman. pontificum praestantium a Martino ad Benedictvm XI V. Rom.* 1744 p. 326 n⁰ 33, *Westhoff* n⁰ 2192 en *Köhler* Th. XX n⁰ 746, *v. Orden* n⁰ 2482 Z. *f* 2.25.

2586. Als voren. Borstbeeld rechts-gewend. Omschrift *Innocen(tius XII Pon(tifex) M(aximus) A)nno) J(ubilaei)* (In het jubeljaar). Onder het armstuk MDCC. Kz. De voetwassching van Petrus. *Tu Dominus* etc.

Bij *P. Smidt v. Gelder* II n⁰ 3569 Gr. 21. Verguld K.

2587. Bij *v. Duren* A⁰ 1700 n⁰ 1854. Jubelfeest onder Paus Innocentius XII Mm. 40 door *Hameranus* Z. [1]).

2588. 1700. Als voren. *v. Duren* n⁰ 1855. De Jubelpoort geopend. Omschrift *Salvator mvndi s(alva) n(os)* (Redder der wereld red ons). Kz. Omschrift *Lavdate nomen domini* (Prijst den naam des Heeren). (Mm. 32 Koper).

2589. 1700. Als voren bij *Becker* n⁰ 844. Als boven. De jubelpoort geopend. Omschrift *Domus dei et porta coeli.* Het huis Gods en de hemelpoort. *Venuti* p. 326 p. 31. Brons 36½ W.

2590. 1700. Als boven bij *Becker* n⁰ 845. Als boven. Keerzijde *Introïte portas ejus.* Ga zijne deuren binnen. Brons 37½.

2591. 1700. Achtkant geelkoperen draagpenningje bij het jubeljaar. Vz. Borstb. met glorie van de linkerzijde. Omschrift: *Sanctus Paulus Ap(ostolus).* Kz. De heilige deur met eenige geknielde en staande personen. Daarboven 1700. Omschrift *Anno Jubilaei.* Bij *v. Orden* n⁰ 2483.

2592. 1700. Ter eere van den kardinaal *de Bouillon* op het openen van de bekende Jubelpoort te Rome, afgebeeld bij *v. Loon Penningkunde* (folio 261 en in *Mazzuchellianum Museum sive numismata*

---

[1]) *Giovanni Hamerani*, stempelsnijder in Rome 1675 † 1705.

Virorum doctrina praestantium etc. Venet. 1763. T. II f° pl. 118 n° 7. a. In K. bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3258, *Salm* n° 1918 Z. 46, *de Vries* (1884) n° 1291 K. *f* —.80 Mm. 56, doch n° 1292 anders en kleiner Mm. 31 en n° 1293 *Strooip.* Mm. 19 Twee stuks verschillend. b. Als voren. Onuitgegeven *Kon. P. Kab. Aanw.* 1869, bl. 13—14 Zilver. *P. Smidt v. Gelder* II n° 3568. (Tin), aldaar door den heer *J. F. G. Meyer* beschreven (minder volledig bij *v. Gelder*).

Voorz. *Venite Venia Venit* (Komt, de aflaat is gekomen [1]). De heilige poort wordt door den Paus geopend, waarbij een hoorn van overvloed, welke drie perkamenten uitstort, waarop *Bull(ae) Indvlg(entiae) Absol(utionis)* Bullen van toegevendheid en aflaat.

Op den achtergrond de St. Pieterskerk. In de afsnede MDCC en volgens *P. Smidt v. Gelder) Arondeaux f(ecit).*

Keerz. *Felic(itas) novi seculi.* (Het geluk van de nieuwe eeuw).

Janus houdt in de rechterhand een slangenrond waarin C en in de linker- eene zon. Met den rechterarm leunt hij op het voetstuk eener zuil, waarop de godsdienst als eene zittende vrouw is afgebeeld met een kandelaar in de rechter- en een boek (waarop *Α-Ω* (*het begin en het einde*) in de linkerhand. Rondom de vrouw leest men: *Reformatione stabilita* (De hervorming bevestigd).

Aan de zuil zijn de wapens van het Duitsche rijk, van Engeland en van de Nederlanden bevestigd, waarboven de vrijheidshoed. In de afsnede de tijdspreuk Con Cor Des Maneant. Dat zij eendrachtig mogen blijven.

Bij *de Vries* (1884) n° 1289 Mm. 50 Z. 46 W. *f* 5.25, met het wapen der Vereenigde gewesten.

2593. 1700. v. L. IV 243. Op het stillen van het oproer te Brussel. (Zeer zeldzaam). Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3259 Z. 83 W., *Salm* n° 1919 Z. 83 W.

2594. 1700. 26 April—4 Mei. v. L. IV 244. Tonningen vruchteloos gebombardeerd door de Deenen.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3260 Z. 26½ W., *Salm* n° 1920 Z. 26, *v. Cleeff* II n° 2316 K.

2595. 1700 2 Juni v. L. IV 245 (1—2) Ontzet van Tonningen.

1). Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3261 Z. 29½ W., *Salm* n° 1921 Z. 27 W., *v Cleeff* n° 2377 K.

[1]) Zie v. L. IV 235—236.

1*) Bij *v. Dam* n° 2679. Vz. *Eenigzins anders.*

2). Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3262 K. *v. Cleeff* II n° 2377 K.

2596. 1700. Spotpenning op de voornoemde gebeurtenissen. Vz. Een man bij eene wieg slaat een kind met eene roede voor de billen. Omschrift *Vagiat non vagetur.* (Laat hij schreeuwen als een kind en geen stand houden) d. i. het beleg opbreken. In de afsnede *Tonninga a. Danisliberata MDCC.* (Tonningen van het beleg der Deenen bevrijd). Kz. als de Vz. van v. L. IV 245(2). In K. bij *v. Orden* n° 2488.

2597. 1700. v. L. IV 247. Bombardement van Koppenhagen door de vereenigde Zweedsche, Engelsche en Staatsche vloten, uit weerwraak voor het bombardeeren van Tonningen. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3263 Z. 63½ W., *Stricker* I n° 4143 Kvg. *f* 2.25, *Salm* n° 1922 Z. 89 W.

2598. 1700 18 Aug. Vrede tusschen Zweden en Denemarken te Travendal gesloten. v. L. IV 248 (1—3).

1) Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3264 L.

2) Als boven n° 3265 Z. 18½ W., *Salm* n° 1923 Z. 18 W., *v. Cleeff* I n° 2379 Z. *f* 8.—. Met het kantschrift. Ook alzoo bij *Westhoff* n° 2200 in tin.

3) Niet voorgekomen.

2599. 1700 3 Juni. De eerste steen aan de drie Zuiderzeesche vuurbakens gelegd. Loodjes daarvan.

1701. Bij *v. Loon*, IV 250(1). Voor schepen boven 50 last.

1701. Aldaar 250(2). » » beneden 50 last komen voor met verschillende jaartallen en van verschillende stempels [1]).

---

[1]) Bij *v. Loon* IV 250. 1 met 1701.

a) Met 1806. *Salm* n° 1924.

b) Met 1817 en *Holland* bij *de Roye* n° 2346 L.

c) met 1820. *P. Smidt v. Gelder* Kz. *Holland* n° 3266 L.

d) Bij mij. 1820 met ingeslagen T I en D C. (4 letters) L

e) en bis met I D (Lood). (Waar-

[2]) *v. L.* IV 250.2.

a) Met 1787 bij *v. Orden* n° 2489 met C E ter zijde der leeuwen en geen wapen van Amsterdam op de Kz.

b) Met I—H met twee stempels er ingeslagen en 1775 (bij mij) L.

c) Met P—H als boven en met 1770 (ibidem). Beiden kleiner en zonder wapen van Amsterdam (L.)

d) Met 1759 *Salm* n° 1925 L.

e) = 250(2) i grootte doch van 1820

2600. Afslag in zilver 19 W. van n° 2 in breeden zilverrand waarop gegraveerd *Jan Witsen L*: *Br(oeders) Soon Heeft d'Eerste Steen Gelijt door belijt van D'E'H' N. Witsen A° 1700 den* 3 *Jun*. Bij *Houck* n° 794 Z. *Jer. de Vries Jez.* (1884) n° 1299 *f* 20.—.

2601. Gedenkpenning op het leggen van den eersten steen als boven door den heer *Jan Witsen met A°* 1702 (Z). Bij *Esdré* n° 93 *f* 33.—.

2602. 1700. v. L. IV 251. Karel van Oostenrijk en zijne afkeuring van het verdeelingsverdrag tusschen Engeland, Frankrijk en de Vereenigde Staten gesloten. (Zeer zeldzaam). Bij *v. Cleeff* I n° 2380 Z. *f* 15.—, *Salm* n° 1926 Z. 38 W. Grooter in Pen. Kabinet *Smits v. Nieuwerkerk* met de letters *G(eorg) F(riedrich) N(urnbergen)* achter het kantschrift [1]).

2603. 1700 Oct. v. L. IV 253. Klein zilveren penningje ter eere van den kardinaal *Porto Carrero* met het opschrift *Je suis plus grand que Richelieu et Mazarin*. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3269 Z. *Stricker* n° 2145 Kvg., *de Roye* n° 2347 Z. *f* 1.—, *Salm* n° 1927 Z. 5 W., *v. Cleeff* I n° 2380 Z. *f* 3.—, *Dugniolle* n° 4676.

2604. 1700 31 Oct. v. L. 254. Op het overlijden van Karel II koning van Spanje. (Volgens *Pinchart* p. 63 (3) van *Ph. Roettiers*). Zeer zeldzaam. Is ons niet voorgekomen.

2605. 1700. v. L. IV 255. Vergelijk *Goeree* 284 [2]). Lodewijk XIV staat toe, dat Philips hertog van Anjou, zijn kleinzoon, koning van Spanje wordt. Van *J. Mauger*. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3270 K., *Stricker* I n° 4146. Kvz. *f* —.70, *v. Cleeff* I n° 2381. Br: *f* —.90 enz.

2606. 1700. v. L. IV 256. Lodewijk XIV koning van Frankrijk. Philips hertog van Anjou als koning van Spanje.

De voorzijde van dezen penning heeft bij v. L. *J. Folkema sculp(sit)*, doch dit betreft slechts het koperen plaatje, vermits *J. Mauger f.*

---

schijnlijk voorletters van de namen der scheepskapiteinen of der schepen om dubbel gebruik te voorkomen.

f) 1836. Met *Holland* (bij mij).

en zonder wapen. *P. Smidt v. Gelder* n° 3267 en ibidem L.

f) Ook in koper de stempel iets 17. O. geschrikt. *P. Smidt v. Gelder* n° 3268, *v. Orden* n° 2490 K.

[1]) Bij *de Haan* n° 367 met VIR(gilivs) GEN.

[2]) Met verschil zooals veelal in de fantasie-afbeeldingen bij dezen.

is te lezen *op dezelfde plaats* bij *v. Orden* n⁰ 2493 Br. —.50. In zilver bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3271, 33 W., alsmede bij *Salm* n⁰ 1929, Z. 36 die ook vermeldt »*Onder het borstbeeld op de Vz. J. Mauger f.* Ook dergelijke in Kabinet *Smits v. Nieuwerkerk* te Dordrecht.

2606*. 1700. Op de troonsbestijging van *Philips V. Voorzijde* Buste van den koning, rechts-gewend. Omschrift *Philip(pvs) V: d(ei) g(ratia) hispaniarvm : rex : an(no)* 1700. *Keerzijde*: *Hercules* tusschen twee leeuwen. Omschrift *Hercvles fvndator Cadivm dominatorqve.* Hercules de stichter van Cadix de overweldiger of heerscher. In de afsnede *S(enatus) P(opvlvs) (Qve) G(andavi).* De raad en de gemeente van Gend. Hoogst-zeldzame penning ons alleen in zilver voorgekomen bij *de Jonghe* Bruxelles 1860 n⁰ 2786.

2607. (1700.) v. L. IV 257. Parijsche spotpenning voorstellend hoe de *Fransche haan* niettegenstaande de tegenwoordigheid van het *Britsche Luipaard* en van den *Staatschen*. *Leeuw* zich van het opgehangen *Gulden Vlies* (*Spanje*) meester maakt. *De Haan kraait koning.* Dit penningje is door *v. Loon*, wat het omschrift der voorzijde betreft, geheel verkeerd voorgesteld en vertaald. Hij heeft als omschrift *Labor aulitus aufert* en vertaalt *De ongestadige arbeid ontvoert het.* Beide penningen G. K. hebben echter duidelijk ook volgens *Dugniolle* n⁰ 4665 en 4667. *Labor auLItis aufert. De arbeid van den vogel* (*hier de haan*) *gaat er meê strijken.* Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3273 Z., *v. Cleeff* I n⁰ 2383 Z. *f* 5.50, *v. Dam* n⁰ 2652 Z. *f* 4.25, *Stricker* I n⁰ 4147 K. *f* —.80.

2608. (1700.) Vz. Het gepruikte borstbeeld van *Lvdovicvs magnvs rex* waaronder een *R(oettiers).* Kz. De haan c. s. doch in de afsnede geen naam maar twee krullen. Omschrift *Labor aulitis aufert* zijnde een gedeelte van een versregel (uit?) Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3274 K., *v. Orden* n⁰ 2494, *v. Dam* n⁰ 2684, *Dugniolle* n⁰ 4666, en ook bij mij aldus. K.

2609. 1700. v. L. IV 260. *Goeree* 286. Lodewijk XIV. Eendracht tusschen Frankrijk en Spanje door *J. Mauger* gesneden. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3276 K., *v. Dam* n⁰ 2685 brons *f* —.60, *Stricker* I n⁰ 4148 Kvz. *f* —.80, *v. Cleeff* 1 n⁰ 2385 Br. *f* —.90, *de Roye* n⁰ 2344 Br. *f* —.50.

2610. 1700. v. L. IV 261 (1—2). Aanvaarding der regeering over

Spanje door Philips V onder voogdij van Frankrijk. (Beiden spotpenningen).

1). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3277 Z. 71 W., als *Salm* n⁰ 2932, *v. Dam* n⁰ 2687 Z. *f* 13.50, *v. Cleeff* I n⁰ 2386 Z. *f* 12.50.

2). In tin bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3278, *Stricker* I n⁰ 4149—80, *v. Cleeff* I n⁰ 2387 *f* 1.—, *de Roye* n⁰ 2356.

2611. 1700. v. L. IV 262. Spotpenning op den uitersten wil van Karel II koning van Spanje, tevens tot onteering van Philips van Anjou en van den kardinaal Porto Carrero (1699) smeder van den op den penning aldus genoemden *valschen uitersten wil.*

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3279 Comp. *Stricker* I n⁰ 4150 Kvz. *f* 1.—, *v. Dam* n⁰ 2683 K. *f* 2.—.

2612. 1700. 16 November. v. L. IV 264. Afreis van Philips V naar Spanje. Br. Geslagen door Kortrijk. Gesneden door *Ph. Roettiers. Pinchart. Med.* p. 61(7), *Piot Coins* n⁰ 404—406 *Revue de la Num. Belge* 1871 p. 161—162 door den Baron *H. Surmont* als *rare* nogmaals beschreven in zijne *Notice sur quelques médailles peu connues ou inédites pour servir à compléter les monographies numismatiques relatives à l'histoire de la Belgique.* Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3281 K. (Zeldzaam).

2613. 1700. *Jeton* bij *Dugniolle* n⁰ 4668. Vz. Een ondergaande zon (*Willem III*) die van hare kracht schijnt te verliezen tegenover eene andere zon (*Lodewijk XIV*) welke zich in het Oosten verheft. In de afsnede Omschrift *C'est parce qu'il me regarde* 1700. Kz. Een van allen dwang dravend paard. Omschrift *J'aime ma liberté.* In de afsnede 1700.

2614. Z. j. Groote schutterspenning van de stad Hoorn, afgebeeld bij *de Vries c. s.* pl, XI, no 6 en beschreven enz. I bl. 169—176. Vz. De stad *Hoorn* van den zeekant te zien met opschrift *Hoorn*, wapen dier stad en dat van West-Friesland. Kz. St. Joris te paard den draak bevechtend. Omschrift *Domat omnia virtus.* De dapperheid bedwingt alles.

2615. 1700. Op het kweeken der Ananas [1]) in Holland. Vz. Borstbeeld eener zeer bejaarde weduwe, rechts-gewend. Omschrift

---

[1]) *Ananasteelt in Nederland.* Zie *Nav.* I 23, 53, 78, 138; II 98, 349; XXXVI, 388 (*n.*) enz. *de Vries c. s.* II 161.

*Agneta * Blok * Flora * Batava.* Daarachter *J. Boskam (fecit).* Kz. De in den stijl des tijds aangelegde lusthof *Vijverhof* blijkens het opschrift. Op den voorgrond *Flora* met *de kroon* [1]) *van den Ananas* in hare opgeheven rechterhand en dragende een hoorn van overvloed. Rechts van haar een *Ananas* en *melocactus* in potten. In het bloemperk links een heer die eene dame verwelkomt of gelukwenschend de hand reikt. In de afsnede MDCC. *Fert arsq(ue) labor(que) quod natura negat.* (De kunst en arbeid brengt voort wat de bloote natuur niet kan). Afgebeeld bij *M. v. Doorninck* t. a. p. pl. I (1) beschreven enz. bl. 3—7 (ald. op den penning te lezen *Boskam* en bl. 5—6. *Deflines. Vijverhof* lag aan de Vecht bij de Nieuwe Sluis. De *Bataafsche Flora* overleed den 20 April 1704. De berichten van *M. v. Doorninck* over haar zijn aangevuld door *v. D(oorninck)* te *D(eventer)* in *Nav.* IX 166—167. Aldaar worden de volgende verkoopprijzen van den penning opgegeven: *Tijssen* (1802) *f* 45. *Nieuhoff* 1832 *f* 20.—, *v. Dam* n⁰ 2689 *f* 34.—, voorts bij *de Vries* (1884) n⁰ 1308 Z. *f* 15.25 Z. 85 W. *J. Schulman* XI 983 Tin *f* 3.—. Volgens welwillende mededeeling van *Jhr. M. A. Snoeck* te Hintham ($18\frac{4}{24}79$) bezit deze een variant van dezen zeldzamen penning met het *Flora-beeld veel grooter: de tuin sierlijker* en het *weduwe-kapsel van Agneta Blok anders* dan op de afteekening bij *v. Doorninck.*

2616. 1700. Op het overlijden van *Oberhardina Sophia* vorstin van Oost-Friesland Mm. 27. Z. 7 W. bij *Quintus* n⁰ 1386. Zie *Wiarda, Ostfriesische Geschichte* Bd. VI S. 386. In MS. Cat. *E. M. Groeneveld* te Winschoten. 1845/46. n⁰ 257 *f* 3.—.

2617. 1700. 10 Januarij. v. L. IV 192 (3). Penning. Op den kant gesneden. *Cornelia van Arnhem sterft den* 10 *Januarij* 1700. Cat. *'t Hooft* n⁰ 1158.

2618. 1700. 31 Jan. Op het overlijden van *Johs. de Rijck,* predikant te Zierikzee. *Cat. der Tentoonstelling van Oudheden te Middelburg gehouden in* 1870 blz. 72 n⁰ 128 Z.

2619. 1700. Ter nagedachtenis van den Godgeleerden *Jacob Verschoor, hoofd der Verschooristen.* Afgebeeld bij *de Vries c. s.* pl. XII

[1]) *M. v. Doorninck* ziet er een *tulp* in doch de *kroon* waardoor de ananas herwonnen wordt, drukt beter het hoofddenkbeeld uit dat men op dezen penning heeft willen herdenken. M. v. D. is ook verlegen met dien *tulp.*

n⁰ 5. Opgehelderd II bl. 188—193 *zonder kantschrift aldaar*, doch dit wordt aldaar wel vermeld op bl. 189.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3283 Z. 29 W. met gegraveerd kantschrift = bij *v. Duren* n⁰ 1863 Z., *de Roye* n⁰ 2384 = Z. *f* 4.—, *Kist* n⁰ 635, *de Vries* (1884) n⁰ 1306 Z. 16 W. *met* kantschrift *f* 6.— en n⁰ 1307 Z. 26 (*zonder*) *f* 3.25, *v. Dam* n⁰ 2690 Z. *f* 8.50, *v. Cleeff* II n⁰ 1351 gegoten Z. *f* 3.—, *Westhoff* n⁰ 2268 34 W., *v. der Chijs* n⁰ 318 24 W. met kantschrift. *J. Schulman* Cat. XI n⁰ 985 *f* 7.—, *'t Hooft* n⁰ 1196 Z. 28.

2620. 1700 † 29 Maart te Amsterdam. *Ter gedagtenis van Maria Camphuijsen dochter van wijlen Dirk Raphaël Sz. Camphuijsen.* Afget. bij *de Vries c. s.* pl. XII (6) beschreven enz. II bl. 193—197 ook bij *M. v. Doorninck* bl. 15—16 vermeld. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3284 Z. 29 W., *v. Orden* n⁰ 1485 Z. *f* 6,25, *de Roye* n⁰ 2351 Z. *f* 6.—, *de Vries* (1854) n⁰ 1725, *de Vries* (1884) n⁰ 1205 Z. 16 W. *f* 6.50.

2621. 1700 22 September. Op het overlijden van *Roemer Kleijnsory.* Bij ?

2622. 1700. Gegrav. penning op het overlijden van *Catharina Andries* Mm. 59 Z. 26 bij *Bom.* October 1881 n⁰ 96.

2623. 1700 29 Dec. Op het overlijden van *Phil. Matthaeus*, hoogleeraar te Franeker. Afgebeeld bij *de Vries c. s.* pl. III (7) beschreven enz. Dl I bl. 43—45.

2624. 1700. Op het overlijden van *D. van der Mije*, landdeken van Amstelland en pastoor van 't Begijnhof te Amsterdam. Bij *Esdré* n⁰ 95 *f* 1.— *Cat. Tent. Amst.* 1876 n⁰ 3888 (Inzender *H. Poppen*).

2625. 1700. Op het overlijden van *Petrus van Staden*, pastoor te Hoogwoud. Vz. *Sancte Petrus* »ten voeten uit". Kz. Gegraveerde inscriptie. (Inz. *W. Kooiman* te Schoonhoven). Cat. Arti 1880 n⁰ 1718 Z. (2626—2627.

Overgeslagen op 1699. Als van J. *Boskam* nog alhier opgenomen).

2626. 1699. Penning op het verbreiden der leer van de Oud-Catholijken en ter nagedachtenis van *Corn. Janssenius*, bisschop van Yperen † 1638, gesneden door *Boskam.* Voorz. links-gewend borstbeeld, als in de beschrijving der penningplaat n⁰ 984 op 1638. Keerz. Allegorische voorstelling beschreven *Revue* 1878 p. 107—108. Omschr. *Tamen inviolata tenetur.* (Desniettemin ongeschonden gehouden). Bij *Becker* n⁰ 842 Kop. gegrav. gr. 48 *f* 1.75. In de afsnede

MDCXCVIIII *J. Boskam f.* Afgebeeld door *Maurin* graaf *Nahuys* in de *Revue* 1878 pl. 7 n⁰ 25. Opgehelderd p. 107—111. Bij *'t Hooft* n⁰ 1185. Z. 51 W., *de Vries* (1854) n⁰ 1716 37 W., *de Vries* (1884) n⁰ 1277 Z. 37 W. *f* 9.—, aldaar als op de scheuring door het Jansenisme in de R.-Katholieke kerk in dit jaar 1699. Mm. 48, waarop bij *de Vries* volgt n⁰ 1 278. Als voren. Vz. Borstbeeld van Jansenius. Kz. Borstbeeld van F. de la Motte Fénélon, aartsbisschop van Kamerijk, zinspelend op diens onderwerping in 1699. Mm. 48 Z. 51 W., *f* 9.25 in *Nav.* XVIII, 143, aldus door *Mr. Jer. de Vries Jz.* beter beschreven. *'t Hooft* n⁰ 1186 Z. 54 W. *f* 65.—.

2627. Vz. = ons n⁰ 984, maar Kz. Het portret van *Fénélon.* Omschrift *Cedit vir magnus vt instet fortivs.* (De groote man bezwijkt opdat hij des te krachtiger kan vermanen). Onderaan *Fr(edericvs) Salignac Fenelon archiep(iscopvs) Cambr(ensis)* [1]).

Breken van het wapen eens uitgestorven geslachts. In een handschrift der 18e eeuw, tot opschrift voerend: »Dese grafschriften sijn geschreven nae een boek van Monsr. Attevelt, dewelcke, als ook sijn voorouders, deselve meest geschildert hebben", onder n⁰ 1158 voorkomend in den catalogus der »Verzameling Hofstede de Groot-Vitringa, 3e afdeeling", verkocht te Utrecht 26 Maart—4 April 1881 door den boekhandelaar J. L. Beyers, leest men (n⁰ 152):

A° MDCLXXXI. XXII Decemb.
Exiit praenobilis ac strenuus Dominus
Jacobus de Rijsenburch
Toparcha in Rijsenburch
Heroum sui stemmatis ultimus, hic cum
armis et insigniis apud maiores sepultus.

De groefbidder [2]), het wapen brekend, heeft dit navolgende boven 't graf gesegt:

---

[1]) Elders op *Fénélon's* onderwerping (1699) aan het vonnis van Paus *Innocentius XII* in het rechtsgeding over de *Explication des maximes des Saints sur la vie intérieure* en de *Quietisten* (*Molinos, Mad. de Guyon*) in tegenstelling der *Jansenisten* die deze onderwerping veroordeelden.

[2]) Groefbidder of stadsgroefbidder is nog het gewone woord te Utrecht, waarvoor men in Gelderland zegt aanspreker; terwijl wat hier de aanzegging heet, te Utrecht algemeen de weet wordt genoemd.

»Heeren, vrinden en omstanders. Alsoo de overleden Hoogedelgeboren Heer Jacob van ende tot Rijsenburch is de laatste mansoir van het edel geslacht Rijsenburch, zo word het wapen gebroken en in het graf gelegt. Die hier wat tegens te zeggen heeft, die spreek nu en zwijge hiernamaals".

Dit laatste wierd tot drie maele herhaald.

A.

VRAGEN.

Medaille. Dezer-dagen kwam ik in 't bezit van eene gedreven, langwerpige zilveren medaille, lang 9 cM., breed 7 cM., ongeveer 65 gram zwaar, en besloten in een net doosje. Aan de éene zijde is eene tombe afgebeeld waarop een afgeloopen zandlooper. Geloof en Hoop staan naast de tombe, Liefde zit op den voorgrond. In 't verschiet eene kerk, en boven dit alles eene stralende zon. Onderschrift: Gebooren den 3 Septr 1703. Gestorven 8 Maart 1756. Op de keerzijde staat gegraveerd: Ter gedagtenisse / *van den Eerwaarde Heer* / Gosuïnus van Kessel / In Leven / *Getrouw Bedienaar des* / *Goddelyken Woords in de* / *Gemeentens* / Avenhorn en Groshuysen / Koog Naerden Hooren / *en Laest* / s: Gravenhage / *Meer dan* 20 *Jaar Gestight* / *Aen de Broederen Diaconen* / *ter Erkentenisse hunner* / *Lijkdienst,* / *den* 15 *Maart* / 1756 /. Hoe heetten die broederen diaconen?

Amsterdam. MR. J. E. VAN SOMEREN BRAND.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Joost de Damhouder. De spreuk geplaatst onder het afbeeldsel van dezen in 1507 te Brugge geboren, door Karel V in den adelstand verheven, door Filips II tot raadsheer benoemden rechtsgeleerde, zal wel iets dergelijks beduiden als »tandem fit justitia; nam tandem auctor effigiem obtinet". Zijn hoofdwerk was »Praxis rerum criminalium" (Antw. 1554). Doch, zoo het met het Latijn van *Nav.* XXXV, 422 zuiver staat, is het bizonder monnik-achtig.

de Genestet. Schreef Peter Augustus de G., — in 1829 te Haarlem geboren, in 1852 Remonstr. pred. te Delft, † 1861, — drie dichtbundels, t. w. »Eerste Gedichten", »Laatste der eerste" en »Leekedichtjens": bij den boekh. Otto Hendel te Halle a/S. deed Dr. J. R. Hanne, pred. te Hamburg-Eppendorf, Nov. '86 eene Hoogd. bloemlezing dezer werken het licht zien. Deze vertolker, volgens wien de G. veel overeenkomst heeft met Ferdinand Rückert, bracht 69 leekedichtjes en 32 der overige gedichten in zijne moedertaal over.

Floris Heermale. De oud-burgemeester van Veenendaal en lid der Provinciale Staten van Utrecht H. G. v. de Poel schonk Nov. 1886 voor het depôt der Rijks-archieven in Utrecht een boekdeel, inhoudend de minuten der visitatiën, in 1569 gedaan door den officiaal Floris Heermale in verschillende deelen van het bisdom Utrecht (de stad Utrecht, het land van Culemborg en het land van den Briel), benevens een fragment van visitatien van 1566 en 1568 te Bunnik en Eemnes. Deze aanwinst mag van het allergrootste belang geacht worden voor de kennis van de zeden en gewoonten, de statistiek en de organisatie der Kerk in die merkwaardige tijden.

Dr. A. v. der Linde (XXI, 129; 'VIII, 440). Deze onze voormalige landgenoot, bekend door zijne Koster-legende (vgl. *Nav.* XXXVI, 603), die sedert eenige jaren bibliothecaris te Wiesbaden, — hij was het bijv. in 1878, zie *Nav.* XXVIII, 371, — zich thans *von* der Linde schijnt te noemen, gaf Dec. 1886 eene geleerde verhandeling in twee deelen in 't licht over den Neurenberger vondeling, den lateren beschermeling van lord Stanhope, Kaspar Hauser († 17 Dec. 1833). Ook deze is in des schrijvers oog een »boerenbedrieger" geweest, en niets meer, die zich met voordacht simpel hield, en nooit iets heeft beteekend. Dit laatste nu zal gewis ieder gaarne toestemmen. Men leze slechts het onpartijdig artikel over Hauser in F. A. Brockhaus' Real-Encyklopädie; waaruit blijkt, dat hij zijne vermaardheid aan zijne avontuurlijke geboorte en eerste levensjaren had te danken. Hij is niets anders dan een romanesk persoon geweest. Maar wie is de door Dr. v. der Linde vernietigde Sissa van *Nav.* XXVIII, 371, 440, bij wien men vloekt en zweert?

Réfugiés [1]). Wij Borgemn. ende Raadt in Groningen betuigen met desen openen versegelden brieve dat persoonlijck voor Ons sijn gecompareert de E. Monsieur Jean Bosquet en Louise de La Baume Echtelieden, dewelcke bekenden ende beleden voor haer en haer erffgenamen an Monsieur Pierre Gout, stedevast en onwederroeplijck verkoft en in eijgendom overgedragen te hebben haare behuisinge staande ende gelegen ten Noorden an 't Merckt aen de koorn rijpe bij Jannes Zorn meijerwijse wordende bewoont, welcke in sijn jaermalen sal continueren; . . . . Aldus verkoft voor de somma van 2000 Car: gulden [2]) (Oorspr. stuk, op perk., van 16 Febr. 1699).

Wij B ende R. in Gron. betuigen enz. dat persoonlijk voor Ons zijn gecompareerd de E. Monsr Jean Lacarriere en Antonetta du Lac Ehel., dewelke bekenden en beleden voor haar en hare Erfgen. an de H.Welgeb. Heer Joan Lewe en Mevr. Amelia Maria Clant Ehel., Heer en Vrouw van Middelstum, stede vast en onwederroepelijk vercogt en in waren eigendom op en overgedragen te hebben hare Behuisinge staande en gelegen ten Noorden an 't grote Merkt, an de Koren rijpe, soo en in dier voegen door vercoperen selfs is bewoond, ... Aldus vercoft voor de summa van 3200 Car: gulden. — . . . . . . Voorts zijn mede voor Ons gecompareert de H.Welgeb. H^r^ D. H. L'Argentier du Chesnoij en Monsr Jaque Fabre [3]) als voorstanderen over de kinderen van wijl. Monsr Pierre Gout [4]), bij Antonetta du Lac (nu hertrouwd an Monsr La Carriere) in egte verwekt, welke bekenden en beleden in haar qualiteit, tot meerder securiteit van de Heer en Vrouw van Middelstum als Copers, ten vollen, sonder enige reserve te renuncieren van sodane regt van Hijpotheek van dit vercofte huis, als sij voorstanderen volgens afcoopbrief de dato den 4 Octob. 1721, Stads Schuld-Protocol inverlijvet wegens hare Pupillen vaderlijke goederen nog zijn competerende, maar haar sullende te vreeden houden met het Hijpotheek van verkoperen haar nieuw angecogte

---

[1]) *Nav.* XXXVI, 527—30, had nog vermeld kunnen zijn, dat in het werk van den heer W. J. C. Moens, afstammeling uit het geslacht der welbekende Magdalena (*Nav.* XXXIV, 438), ook veel voorkomt van aanbelang voor de vroegste geschiedenis der Walsche kerken (vgl. *Nav.* XXIX, 386), dewijl het ook de kerkregisters behelst der in de 16de eeuw naar Engeland uitgeweken Walen en Vlamingen. Red.

[2]) Op de plique de quitantie der koopsom: »Bekennen wij ondergeschreven van Mons. Pierre de Gout ontfangen te hebben enz. (Get.) Jean Bocquet, Louise de la Baume". Op den rug: »Te bestellen aen Mons: Bouquet". — Een Abrahamus Bocquet, Manheimio-Palat., werd 6 Oct. 1692 als Theol. student, »gratis, quia petiit", een Michael Bocquet, Leovardiensis, als Jur. student te Gron. in het Album Acad. ingeschreven. (Naaml. d. Gron. stud., z. j. en pl., bl. 244, 361.)

[3]) Een Antonius Fabre, Silvaducensis, werd 2 Sept. 1669 als Theol., een Paulus Fabre, Groninganus, 28 Maart 1714 als Ling. Lat. stud. — te Gron. in het Album Acad. ingeschreven (Ibid bl. 181, 289.)

[4]) Johannes Gout, Groninganus, werd 26 Aug. 1751 te Gron. als L. A. (Lib. Art.?) stud. ingeschreven (Ib. bl. 380.)

behuisinge in de Botteringe Straat van Pastor Hommerikhuisen [1]) noie ux,.......
(Oorspr. stuk, op perk., van 30 Oct. 1730.)

Daniel Henri Du Chesnoij vnmd, den 15 Dec. 1713 in het Album der Gron. H.-S. als student ingeschreven, komt 1721— 56 als lid der Hooge Justitie-kamer van Stad en Lande voor; B. Du Chesnoij (zijn zoon? [2]), 1762, 63 als lid van de Provinciale- en 1764, 65 van de Generaliteits Rekenkamer (Feith, Regeringsbk d. Prov. Gron., 2de St.: Provinc. ambten.). Zijn geslacht leert men nader kennen uit de volgende regelen eens gedichts van J. A. Mensinga: Ter bruilofte v. d. Hoogwelgeb. Heere, den Heere Dan: Henr: L'Argentier Heer van Chesnoi, en de Hoogwelgeb. Fruhlin Elisabet Petronella Lewe van Aduart [3]). Plegtig in den Egt bevestigt in de Kerk van Aduwert den II van Bloeimaant 1718. Te Gron., by Joh. v. Velsen, tegen over 't Stadhuis, 1718.

Uw stam verheerlykt eêl Champagne, met zyn ranken,
Daar G'onder Uw Geslagt het puik der Riddren telt
Dat fier van moede vliegt naar 't bloedig oorlogsvelt,
O eedle L'Argentier! O bloem van eedle Franken.

Wat vont myn Zangeres een vrugtbren Oogst van stof,
Indien haar Zwaneveer den roem der oorlogsdaden
Van Uw Heer Vader maalde uit 's Lants historibladen.
Het sterke Landauw melt 's Mans onverwelkbren lof.

De Godsdienst, Uw vermaak, zo dierbaar aan Uw Vaderen,
Waarom dat vroom geslagt hun huis en erf verliet,
Beloont hun Deugden nog door 't Huwlyk dat z' U biet,
Dewyl haar heilig vuur ook vroeg gloeide in uw aderen.

Het is zeker dit geslacht, 't welk bij La Chenaye-Des bois, Dictionnaire généal., hérald., etc., éd. de Paris 1757, t. 2, p. 384, vermeld wordt: »Largentier, en Champagne: d'azur à 3 chandeliers d'église d'or".

---

[1]) Zeker Joh. H. Henr. fil., 1725 pred[t] te Vlachtwedde (Gron.), overl. 1743 (Brucherus, Gedenkbk v. St. en Lande, 232).

[2]) Evert Joost Du Chesnoij, Gron., werd 4 Jan. 1740 te Gron. als Jur. student ingeschreven (Naaml. a. v. bl. 349.)

[3]) Volgens de MS. Geneal. Lewe, dr van Evert Joost en van Christina Emerentia v. Berum. Ze schijnen op 't huis Luinga, te Berum of Bierum (Gron.) gewoond te hebben (in de kerk van welk dorp wapenborden der Du Chesnoij's gehangen hebben en misschien nog hangen), en in het bezit daarvan opgevolgd te zijn door het geslacht v. Maneel.

Groningen den 2 April. Eergisteren is het lyk van de H.W.Geb. Vr[e] Mevr[e] Sara Catharina Verdion, Douar[e] Bar[sse] v. Maneel, Vrouwe van Bierum, hier in het 83 jaar overleden, op den 25 Maart; rouwstaatelyk ter aarden besteld: eene Dame, die behalven alle andere verhevenste deugden, ook inzonderheid uitgemunt heeft in waare liefde voor de onschatbaare Vryheid des vaderlands, en alle het geene strekken kan tot handhaving van dien: uit welke edele grondbeginsels, wylen Haar H.W.Geb. ten vol overreed zynde van de nuttige en noodige Wapenoeffening der Burgery, o. a. aan het Exercitie Genootschap deezer Stad [1]), welk (door de nooit genoeg geprezene kunde en nyverheid van den H.W.Geb. Heer Baron van Oldeneel [2]), die deswegens de waare liefde en hoogagting van alle weldenkende Vaderlanderen verdiend en verworven heeft, het beoeffenen der Wapenen, tot eene hoogte onder gemelde Genootschap gebragt heeft, waarover zig Militairen verwonderen,) edelmoedige begiftigingen, voorheen reeds gemeld, gedaan heeft. Hebbende voorn. Exercitie Genootschap het lyk met het Zydgeweer in eene geregelde order gevolgd (Gron. Ct. v. Dingsdag 3 April 1787, N⁰ 27).

Vermoedelijk is ook haar geslacht onder die der Réfugiés te rangschikken.

M⁰.

Almanak voor het Nut. *Nav.* XXXV, 11 vraagt wanneer de Mij tot Nut v. h. Alg. met haren Almanak voor den dag is gekomen. In de onlangs verschenen »Bouwstoffen voor eene geschiedenis van den Ned. boekhandel 1830—80 door A. C. Kruseman I, 52 vindt men, dat deze maatschappij voor den Erve Stichter's Enkhuizer Almanak voor 1800, het mengelwerk leverde". Deze maatschappij had reeds onder hare allereerste plannen het bijeenbrengen en uitgeven van een volksalmanak opgenomen, maar toen de uitvoering daarvan door allerlei redactie-bezwaren en ook door de staatkundige tijdsomstandigheden van jaar tot jaar vertraagd werd, nam ze in 1800 den Erve Stichter's Enkhuizer te baat, om te zorgen, dat de groote menigte koopers gezond mengelwerk te lezen zou krijgen.

Z.

---

[1]) Over het oprichten van dit Gen. te Gron. door de patriotten, zie o. a. Dr. Diest Lorgion, Beschr. d. stad Gron., II, 241.

[2]) Denkelijk Everhard Christiaan v. O., 22 Sept. 1782 getr. met Maria Isabella v. Golstein; bij welk huwelijk getuigen waren Præn. Dūs Baro Judocus v Golstein et Prænob. D[na] Vidua van Golstein.

VRAGEN.

Boekverkoopingen in den Haag a° 1741.

»Op Maandag den 13 Maart, 1741 zal Joh. Swart, Boekverkooper in de Toornstraat in 's Gravenhage, verkoopen een Universeele Bibliotheek, waar onder zeer veel kostelyke Werken zyn: De Catalogus is alom te bekomen. Denzelven zal op den 17 April noch Verkoopen een Bibliotheek, die nog veel considerabelder zal zyn; waar van de Catalogus in 't kort zal verzonden worden" (Haarl. Ct. Dingsdag 24 Jan. 1741, No. 4.)

Zouden dit bibliotheken van bekende personen geweest zijn?

M°.

De Sermoenen van Broeder Cornelis (Adriaansz van Dordrecht). Heeft Ds. H. Q. Janssen van St.-Anna-ter-Muiden, de schrijver der Kerk-geschiedenis van Vlaanderen, gevolg gegeven aan eene uitdaging hem door een jeugdig R.-Kath. geestelijke ten aanzien der echtheid dezer Sermoenen (vuilaardiger gedachtenisse!) gedaan? Die auteur vroeg mij indertijd om mededeeling van al wat ik in Vl. desbetreffende kon aanwijzen. Wellicht is ook een ander in mijns vriends oogst ingegaan? Ik kon slechts een paar zijdelingsche bewijzen leveren: 1°. Het bestaan van den zeer zeldzamen eersten druk der Sermoenen; 2°. Eene plaats uit J. P. v. Maele, pastor van Vladsloo, Geschied. van Vl. (1566—1648), welke, niet minder dan de bekende aanhalingen bij v. Meteren, doet hechten aan 't Vlaamsche spreekwoord »geen rook zonder vuur". Daarbij mijne overtuiging dat zelfs bij eene legende een geschiedkundig feit ten grondslage ligt.

Men moet er bij de tijdgenooten of kort nadien even goed aan geloofd hebben als aan de Samaritane van Frans Baltensz. Waarom anders juist Cornelis Adriaansz zóó belasterd? Ik weet wel, men spreekt van het standpunt waarvan of het oogpunt waaruit — men iets beschouwt; doch dit is, ronduit gezegd, kwade trouw; voor mij was v. Aerschot een laatdunkend, trotsch, afgunstig mensch, Egmont een ijdele dwaas, en de Prins van Chimay een verrader; maar even goed houd ik met de R.-Katholieken de Gorkumsche priesters en de N.-Hollandsche huislui voor Sonoy's bloedraad, voor martelaren, en ik meen dat dit het onpartijdig, het eenig ware standpunt is in zake geschiedenis enz. Als bijdrage of opmerking voor wie het dienstig

mag zijn, vestig ik de aandacht op eene plaats van Vondel, in zijne hekeldichten achter den Palamedes (zoogenaamde Amersfoortsche druk), en wel in de noot op de Rommelpot van 't Hanekot, zinspelend op eene preek van den beruchten predikant Smout, op een bededag in de N. Kerk te Amst. gehouden. Dat 's (zegt die aant.) in den trant van Broer Knelis, als hij »van den Prins met zijn leeren aersgaetje sermoende".

Welke druk der Sermoenen was toen bekend, de 1e of de 2e, of beiden?

G. P. ROOS.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Opschriften op kerkklokken. (A. R. I, II, III). *Afferden* In den toren der aan Cosmas en Damianus gewijde kerk te A. in Limburg, welke 1607 tijdens Johan v. Goch pastoor was, afbrandde, doch door zijn toedoen weder herbouwd werd, zijn op verschillende tijden nieuwe klokken gehangen. De kleinste en oudste is in 1616 door Peter v. Trier gegoten, en draagt tot opschrift:

Dor dat vier byn ick gevloten
Peter van Trier heft my gegoten A° 1616.

De grootste is het werk van Johannes v. Trier, die ze in 1653 vervaardigde, waarop:

Ad majorem Dei ac B(eatae) V(irginis) Marie S(anc)torumque Urbani Cosmae et Damiani gloriam, hec fusa campana, regente Dno Theodoro Barone Schenk de Nydeggen, Dno de Blyenbeek, Afferden, Gribbenvorst. Dno Pastore Wilfrido vam Bogaert. Joannes a Trier me fecit A° Dom. 1653.

Op de jongste door Johannes Fremi gegoten, leest men:

Ad majorem Dei, B. V. Mariae ac. S.S. Cosmae et Damiani gloriam. Sub illustrissimo Dno Arnoldo Marchione de Schenk de Niedecken etc. et Maria Cath. March. de Hoensbroch conjugum, Pastore R. D. [1]) Laur. Simons, fusa sum. Joannes Fremi me fecit 1705.

Geschichte der Familie Schenk von Nydeggen, Köln 1860, S. 11).

---

[1]) reverendo domino.

Het dorp Afferden, gelegen aan den rechteroever der Maas, behoorde tot het voormalig overkwartier van Gelderland, dat bij den Munsterschen vrede aan Spanje bleef. Bij dien van Utrecht 1713 kwam het met Stralen, Wachtendonk, Walbeek, Kriekenbeek, Middelaer, Aersen, Well en Kessel aan Pruissen, dat deze plaatsen bij den vrede van Basel 1795 aan de Fransche republiek afstond. Tot 1815 behoorde het tot het departement van de Roer, als wanneer het volgens art. 66 der Weener-slot-akte, met de vier laatstgenoemde plaatsen, bij het nieuw-opgerichte Koningrijk der Nederlanden gevoegd werd, terwijl de vier eerstgenoemden aan Pruissen kwamen. A° 1830—39 was het door België bezet; het eind-tractaat van 1839 bepaalde, dat het weder tot Nederland zou behooren.

Asperen.

S. Victor en Martinus is myn naem,
Myn geluyt is voer Godt bequaem,
Den leevenden roep ik, den doden overluy
ik, hagel en donder verstoer ik.
Henricus de Borch me fecit. A° Dom. 1532.

M. Beekman, Beschreiving van Asperen, bl. 67.

Blaricum.

Maria is myn naem Heinricus de Borch me fesit (*sic*) A° Dom. 1514.

Rademaker, Kabinet VII 194.

Dwingelo.

Jhezus Maria. Gerhardus de Woú me fecit 1494.

Elburg. In den toren bevinden zich drie klokken, waarvan de oudste het opschrift bevat:

Vigilate et orate Deo confidentes. A° 1694. Jacobus Knussen tot Amsterdam.

Op de tweede leest men:

Borghardt [1]). Enochusae A° 1770.

Op de derde, zijnde de kleinste:

Elburg A° 1770.

Haasloop Werner, Wand. door de kerken der Veluwe, in Kist en Royaards, Ned. arch. v. Kerkgesch. I 99.

Gouda. Toen 12 Jan. 1552 de toren met de klokken door den

---

[1]) Johannes Christiaan, was ook werkzaam met Hermannus Eekhof te Enkhuizen.

bliksem waren vernield, heeft Jan Jaspersz. Moer in den Bosch 1554 drie nieuwe gegoten, genaamd St. Salvator, St. Martinus en St. Jan Baptist.

Goudswaard of *Koorndijk*. De groote klok draagt het opschrift:

Johannes Evangelist ben ick, ghegoten van Peter Vuangerius in 't jaer onzes Heeren 1500.

L. v. Ollefen, Ned. stad en dorpbeschrijver I N° 7 bl. 5.

Tiel. Op de brandklok hangende in het torentje op het stadhuis staat:

1458.
Yoris is myn naem.
Tyt ende vyer doe u verstaen,
Noet, storm ende brant
Wiil ic syn een onderstant.

Z.

Kruik of kan met gebaard manshoofd. Bij het graven eener sloot te Dreumel (Maas-Waal) vond men onlangs eene grof aarden verglaasde kan of kruik, uit blauwachtige klei vervaardigd, zoogenaamd Keulsch-aardewerk. Om den hals staat een aangezicht met langen baard en groote oogen afgebeeld. Om den buik ziet men drie medaillons met een borstbeeld, en het opschrift: »Drinck und es Got nit verges". Ze heeft veel overeenkomst met die, welke in 1852 te Medemblik is opgegraven, en van welke beschrijving en afbeelding voorkomt *Nav.* II 187, 250. De te Dreumel gevondene is thans in 't bezit van den antiquaar v. Wagheninge te Tiel.

Z.

Spaansche ruiters (XXXVI, 610, 53) — waren geene foltertuigen. Het zijn gewone verdedigingsmiddelen, en heden ten dage nog tot de hindernissen gerekend. Tijd van uitvinding en naam des uitvinders zijn onbekend, doch het gebruik dateert van de tijden der piekeniers. Lansen of pieken kort bij elkaar door houten of ijzeren balken gestoken, zoodanig dat de punten naar vier zijden staken, en geplaatst voor in stelling zijnde infanterie, leverden ze een uitmuntend beletsel op tegen naderende cavalerie. In 1769 bedienden zich de Russen er nog van tegen de Turken, doch sedert, vooral bij den vooruitgang der vuurwapenen, werden ze te velde niet meer gebruikt.

Ze kunnen nog met vrucht gebezigd worden, bijv. bij waadbare plaatsen, tot afsluiting van wegen, enz., mits men door geweer- of geschutvuur het wegruimen beletten kan. Door de Spanjaarden werden ze genaamd Spaansche, door de Nederlanders Friesche ruiters, en wel omdat ze voornamelijk gebruikt werden door graaf Willem Lodewijk, stadhouder van Friesland.

T. R.

VRAGEN.

Schutterijen. Zooals bekend is bepaalde de vorige wet op de schutterijen, nml. die van 27 Febr. 1815, dat die gewapende macht gekleed zou zijn in een voorgeschreven uniform-rok en, naar verkiezing, een militairen hoed of een sjako; de overige kleeding moest door den schuttersraad in overleg met het plaatselijk bestuur worden vastgesteld. Deze bepaling had tengevolge, dat de schutterijen in iedere gemeente anders waren gekleed, behalve wat den rok betreft.

Ten behoeve van de »Historische Verzameling van het Korps Schutterij te Amsterdam" vraagt men zoo-nauwkeurig-mogelijke beschrijvingen van de kleeding, uitrusting en wapening der verschillende schutterijen vóór 1827. Hun, die in het bezit zijn van voorwerpen op de geschiedenis der Schutterij en Burgerwapening en Nationale Garde betrekkelijk, als daar zijn: kleeding- uitrusting- of equipement-stukken, wapens, portretten, schilderijen, prenten, teekeningen, medailles, penningen, boekwerken, pamfletten, geschriften, enz. enz. enz., wordt verzocht, die in eigendom of bruikleen aan bovengenoemde Verzameling af te staan, in welken staat ze zich ook bevinden mogen. Adres: Historische Verzameling, Bureau der Schutterij te Amsterdam.

Amsterdam. MR. J. E. VAN SOMEREN BRAND,
1e Luitenant. Art. Schut.

[Vgl., naast *Nav.* XXXVI, 379, vooral ook ibid. bl. 11, 2, als antwoord op de vraag van *Nav.* XXXV, 638, naar de kleedij der Amsterdamsche kloveniersschutters. Zie ook *Nav.* V (Afbeelding der monteeringen enz., uit 19 plaatsen in N. en Z-Holland, Overijsel, Utrecht) met ibid. Bijbl. bl. xcv; XVI, 145 (duveldraghers). Misschien helpt *Nav.* XV, 4 (Handboogschutterijen in Zeeland) op een spoor, mitsgaders *Nav.* XVI, 116 (Vaandels in de Groote-kerk te

's Gravenhage onder prins Willem III); XX, 229 (Vaandels der Leidsche schutterij in 1643) enz.; XXXIII, 425 (Soest). Zie ook Algem. Regr *Nav.* XXI—XXX op St. Joris, St. Sebastiaan. Eindelijk, de schutterspenningen (Leidsche, *Nav.* VI, 64, 328), — benevens die van het Penningkundig Repertorium, èn in *Nav.* XXIX, XXX, XXXI en XXXII (zie Mr. J. Dirks' Namenregr achter Algem. Regr dl XXI—XXX), èn *Nav.* XXXIII, 62, 4, 158, 60, 257; 'IV, 187, 396, 466, 7, 9, 510; 'V, 151, 225, 6, 596, 646.]

Damastbloem (XXXII, 107). Uit den Almanak van 't Nut 1821 zie ik, dat eene bloem van dien naam ook in Holland bekend is. Ik kon geen exemplaar van die bloem meer voor de botanie afzenden wegens mijn vertrek [1]) in den winter, en hier te Pas de Calais zoek ik ze te vergeefs. Verleden jaar vond ik ze, maar nog niet bloeiend, te St. Maria-Hoorebeke (Oost-Vl.). De Alm. heeft in het liedje De Hovenier:

»'k Heb alles om uw gunst te winnen,
Ik weet wat maagd en minnaar past;
De pronkers, bloemen van Damast,
De teedre mirth, wie teêr beminnen".

Nav. t. a. pl. hielp mij aan den wetenschappelijken naam der bloem. Maar wie helpt mij aan dien van pronkers, niet te verwarren met de groote paars-gespikkelde stamboon van dien naam. Pronkers, proenkers, gelijken in vorm en blad veel op de Duizendschoonen, maar hebben altoos vermiljoen-roode bloemen, doch de stengels zijn ruim dubbel zoo hoog als die der Duizendschoon. Is die Hovenier eene vertaling van het bekende:

Venez, venez dans mon parterre,

op welks wijze het gezongen wordt?

Toets-steen (XXXV, 169) — ziet men omschreven als zwarte kwartssteen, welke dient om de echtheid van goud en zilver te beoordeelen. Maar beitelde men uit *zoodanige* steensoort o. a. wapenschilden?

Water-machine. Het Hof v. Gelderland verleende 4 Apr. 1743 voor den tijd van tien jaren octrooi aan Daam Schijff tot invoering en gebruik eener nieuw-uitgevonden zeer snelle reis-machine te water (Regrs op het arch. van dat Hof 400). Is er van die machine iets

[1]) uit Roesselaere. RED.

naders bekend? Was ze eene voorloopster der water-vélocipède van *Nav.* XXXVI, 38? Of zoodanige water-vélocipède zelve? Zoo ja, dan was deze laatste geene Schotsche uitvinding van eene eeuw later, maar eene echt Nederlandsche, en wel zuiver Geldersche.

TAALKUNDE.

Borkelo (XXXVI, 416). Vóór ongeveer veertig jaren vertelde men mij, dat de Berkel zijn naam ontleende aan een berkenboom onder wiens wortels zij boven Koesveld ontspringt. — Mogelijk is daar een moeras of bron Berkel geheeten.

A. J. C. KREMER.

Thorhout (XXXVI, 661; 'VII, 49). 't Is mogelijk, dat deze W.-Vlaamsche stad in hare benaming een bizonder geval van Germaanschen eerdienst vertoont; maar toch gewis niet in alle met Thor, enz. aanvangende plaatsnamen brult die dondergod. Men toetse nog eens het *Nav.* XXXVI, 539, 40 opgemerkte; waarbij men echter niet vergete, dat bij de Gothen een persoonsnaam Dure, Ture, Thuro in gebruik was, van welken Joh. Winkler, Nederl. Geslachtsnamen bl. 46, Thüringen afleidt.

J. A.

Bibelot (XXXV, 161; 'VI, 419). Littré: Bibelots m. pl. Objets d'étagère.

Duivekater (XXXVII, 52), — verbastering van duivelkater, een oud-heidensche vloek. Nog hoort men hier en daar »wat duivelkater!" — in de beteekenis: »dat zou de duivel doen of dulden".

Peut (XXXIV, 253). Ik zie in dat peut voor poot, stek, geen provincialisme. De *eu* en *oo* zijn in onze volkstaal wisselklanken, en zoowel te Amsterdam als op de Veluwe zegt men zeun voor zoon, neut voor noot, geut voor goot, peuk voor pook (kleine jongen),

enz. In dit kader past ook de Betuwsche wilgenloot, die gepoot wordt. Peut niet, maar wel peuter trof ik meermalen in de Veluwsche spreektaal aan, en dan als bijv. nmw., en steeds in negatieven zin. Als de Veluwsche boer zegt: »die vent, dat wiif is nie peuter", dan bedoelt hij een man die zich partij, hoe dan ook, stellen kan, die niet voor een kleintje vervaard is, met wien 't beter is te eten dan te vechten; of wel eene vrouw die handen aan 't lijf heeft, die van alle markten thuis is, die in één woord »rijden en omzien" kan. Om de bijzonderheid dat aan dat peuter iets kleins, iets gerings ten grondslag ligt, in de samenstelling en door het woordje *niet* zoo sterk vergroot, geef ik hier deze aanteekening. En wie denkt hier mede niet aan *peuteren*, waar de fijnste vingers doorgaans 't best meê terecht kunnen.

A. AARSEN.

Peut. Of het woord *peut* = *pote* = spruit of loot van een peppel of een wilg, alleen in Neder-Betuwe voorkomt, weet ik niet. Maar in onderscheidene streken heb ik, vooral in de jongenswereld, de werkwoorden *peuten* en *peut geven* hooren gebruiken, in den zin van *slaag geven*. Kan dat niet met *peut* = peppeltwijg, wilgenloot, in verband staan? Men zweept met een zweep, men hamert met een hamer, men geeselt met een geesel. En zoo kan men ook peuten met een peut.

DR. E. LAURILLARD.

Oudemans' Bijdrage Mid. Nederl. Woordenboek. Nalezing. Vervolg van *Nav.* XXXVI, 321.

Cabasseren. Heimelijk stelen. — Tuinman, Fakkel, I, 160: Hy (Judas) plach den thienden penninck te steelen, 't welck men nu noemt *cabasseren* [1]).

Cabbelen. Twisten, kijven. — Despars, Cronijck van Vlaenderen, II, 9: Dwers met elcanderen in de zaken... kijvende, *cabbelende* daghelicx zeer injurieuselick.

Kabelsnoer. Snoer. — Marnix, Psalmen (proza); Psalm 16: 6: My sijn *kabelsnoeren* toegevallen in lustige plaetsen.

---

[1]) derhalve verlengvorm van kabassen = in zijn kabas bergen (Oudemans). RED

Caddey. Feest, smulpartij. — Moons, Sedel. Vermaeckspiegel, 303:

Want 't is van daegh hier kinderfeest,
Het sal van daegh hier zijn *caddey*,
Daer is gemaekt een pot-pastey,
In 't rys is suycker, en canneel.

Aldaar 368, 503.

Cadey [1]). Dezelfde beteekenis. — Wolschaten, De Doodt vermaskert, 13:

Wat vreughdespel, wat mal gheveert?
Men rijter op een houten peert;
'T is al *cadey* wat dat men doet.

Cadodderen. Troetelen (?) [2]). — Koddige Opschriften, III, 10:

Hier woont een Man
Die wel zuipen en *cadoddren* kan.

Dr. De Jager verklaart in zijn Woordenbk der Frequentatieven, II, 207, dat dit woord hem niet duidelijk is. Daar hij echter uit De Bo, Vlaamsch Idiotikon, onder andere beteekenissen ook die van »troetelen" vermeldt, komt het mij niet onwaarschijnlijk voor, dat deze zin hier zeer goed past [2]).

Kakeyen. Kakelen, schreeuwen. — Croon, Cocus Bonus, II. 199: Waer het saeken dat de Hinnen hun kakelen ende *kakeyen* kosten laten.

Kaken. 1° Kakelen van de hen. — Jan Zoet, Digtkundige Werken, 365:

Kaakt uw Hennetje, vóór 't leggen,
Wilt daar op vry Amen zeggen.

2° Snappen. — Rotterd. Spelen van Sinne, 153:

Wat wilt ghy veel *kaken*? ghy zijt betaelt.

Huygens, Korenbloemen, II, 400:

Laat *kaecken* al dat *kaecken* sal,
En quaecken al wat quaecken sal.

Kalf (Een) baren [3]). Braken. — Boertige Klucht van de Saus, 5:

— 't minste dat ick dronck een pont was of een half,
Soo dat ick zwangerde en *baerde* voort *een kalf*,
Hetgeen ick na de Marckt vergeten heb te stuuren.

Kalf (Een) leggen [3]). Dezelfde beteekenis. — Marnix, Biënkorf, 216 verso:

---

[1]) Vgl. *Nav*. XXXII, 438. Cade = kaan, d. i. stukje uitgebraden varkens- of rundervet. Dus z. v. a. vetpot? Red.

[2]) niet liever »smullen, sier maken, als uit cadey gesmeed frequentativum? Red.

[3]) Vgl. Kalven XXXV, 499. Red.

Hij mochte wel so seer walghen, dat hy *een calf soude legghen*, ende dan soude de lieve Godt ut de maghe moeten ruymen.

Calkoen. Paardenhoef. — Episodes uit de Hist. van Troyen (door Dr. Verdam), vs. 2695:

> (Die Sagytaer) maekte een vreselyc gheluyt;
> Die erde donderde onder die *calcoen.*

Kallemoei. Babbelaarster. — Meulewels, Timon, Misanthropos, 10:

> Onraedsaem dant, soltin, ghy averrechtsche daey,
> Ghy dulle *kallemoey* en opghetoyde vlaey.

Caefkiste. Holle kist. — Antw. Spelen van Sinne, 740:

> De *caefkiste* is op strate ghebrocht;
> Een vrouken, met lichten sinne
> Die heeft die oude cave ghecocht
> Al met den vryer daer inne.

Kallooi. Babbelaarster. — Berkhey, Nat. Hist. van Holland, III, 706: Die slordige *kallooien*, welken geheele dagen met eene Stoof of een Lollepot onder de Mantel zitten te luieren.

Kalverbraken. Braken. — Focquenbroch, Werken, II, 383;

> — wyl ik vast lach
> Om dat bezukte *kalverbraken*,
> Daar ge in uw brief van maakt gewag.

Kampel. Gevaarlijk, hachelijk. — Jonctijs, Tooneel der Jalousien, I, 455: Geen plaats dan daar de kuisheid zoo *kampel*, en in zulken gevaar staat om overweldigt te werden, dan even deze schouwhuizen. — Valentijn, Werken van Ovidius, I, 84: Schoon 't *kampel* is of ik u vange: 'k sal u wis grijpen.

Kankeren. Doordringen. — Jan Vos, Gedichten, I, 828:

> Het knarsetanden van de hongerige zaagen;
> Het gierigh *kankren* van de scherpgebekte boor.

Kappelen. Kabbelen in sterke mate. — Van der Veen, Raetselen, 130:

> — men siet de scheepjes hellen.
> Het water voor de boegh, dat *kappelt,* bruyst en schuymt.

Six van Chandelier, Poësy, 55:

> Hy blaast de golven van ter zij,
> Soo *kapplende,* of hy fors om veer
> Wou kappen al het tegenweer.

Kardiezen. Zeggen, aanmerken. — Bekker en Deken, Willem Leevend,

I, 257: Hy is met een staand zeil naar je toe, om eens te hooren, wat of gy al op ons te *kardiezen* hebt.

Karnispelen. Beslapen. — Caron, Bly-eyndende Kyvagie van Mr. Houtebeen met Els sijn Wijf, 1:

> So segh ick noch, dat jy de Hoer daer om niet in huys riep
> Om geldt te wisselen; wantje al te yverich naer achter liep.
> O Vougel! ick ken jou oude nucken, jy soeckse te *karnispelen*,
> Je bent alle bey waert datmen je op een schavot sou quispelen.

Kartel. 1° Insnijding. — Van Halmael, De Edelm. Vrinden, 51:

> Ik heb mijn gereetschap bedurven, de dirkers zyn vol *kartlen*.

2° Geleding. — Bara, Herstelde Vorst, 67:

> De *kartlen* van mijn strot, die be, die beven al.

Kasselen. Afnijden. — De Casteleyn, Konst van Rhetorycke, 70:

> Hadt Atropos nu zoo verre *ghekasselt*,
> Dat zy my onthaeld hadde zomighe lien,
> Te weten meester Jan van Asselt.

Kauwetteren. Kweelen, zingen. — Willems, Oudvl. Liedjes, 532:

> De voghels kwamen te saem;
> En als zy nu waren gezeten,
> Zoo liet men den nachtegael weten,
> Dat hy met zijn stemmeken gauw
> Het eerst *kauwetteren* zou.

De *Bijdrage* heeft het woord alleen in den figuurlijken zin van »snappen, babbelen, kletsen".

Cave. Holle kist. — Antw. Spelen van Sinne, 740:

> Lijsken die leyen (leide hem) om haer gherieft
> Wat rouwelijck in een *cave*.

Kaveldeel. Erfdeel, bezitting. — De Hubert, Psalmen, 180:

> Hij heeft voor hun de heydenen verdreven,
> en heeftse hun ten *kaveldeel* gegeven.

(*Wordt vervolgd.*)

VRAGEN.

Spreuk. »Al schijn ik duister, de naam geeft luister". Moet deze spreuk van *Nav.* XXXVI, 312, niet luiden: de *maan* geeft toch nog altoos eenigen glans?

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

v. den Heede (XXXVI, 127, 90). D'or à la bande de sa. ch. de 3 coqu. d'arg. (armes primitives); au canton senestre, écart.; aux 1er et 4e d'or à la croix de sa., aux 2e et 3e de gu. au sautoir d'arg. (qui est Van der Aa dit de Gruuthuijse); chargé, en abîme, d'un écusson de gu. au chevron d'herm. (qui est de Ghistelle). — Cimier: un massacre de cerf'or; lambrequins : d'or et de sa.

Sur la pierre tumulaire de François v. den H., burggrave de Vive Vijve)-St Eloi, seigr de Negreputte etc. † le 27 Mai 1537, marié, en 3es noces, à Cathérine de Raedt (fascé d'or et de gu. de 8 p.), † le 21/22 Sept. 1526, laquelle pierre se trouvait jadis à St Sauveur à Bruges, les armes v. d. H. furent représentées ainsi: parti, *a*. v. den Heede, *b*. v. der Aa dit de Gr., au surtout de Gh., tandisque, sur la pierre de Jacques v. d. H., burggrave de V.-St E., conseiller de Sa Mté etc., † le 14 Oct. 1582 (égl. St Josse, à Bruges) les armes v. der Aa dit de Gr., au surtout de Gh., furent placées en guise de canton senre, sur les armes primitives de la famille v. den Heede. — Cette dernière pierre fut ornée de ces 8 quartiers:

v. den Heede	de Raedt	(voir le grand recueil
de Turck	Vincourt	d'épitaphes d'Hellin ;
Gruuthuijse	(Boeteman	Bibl. R. à Bruxelles,
Cortschoof	de Blaesere.	C. G. N° 1525, p. 283).

quartiers représentant la filiation suivante:

Louis v. den Heede ép. Catharina de Turck	Léon v. der Aa dit de Gr., ép. Lutgarde Cortschoof.	Henrick de Raedt (Raet) ép. N. Vincourt	Jan Boeteman ép. Cathe de Blaesere.
Jacques v. den Heede ép. Lutgarde v. der Aa dite de Gr. [1]		Jacques de Raedt ép. Marg. Boeteman.	
François v. den Heede		Cath de Raedt.	
Jacques v. den Heede (ci-dessus) [2].			

[1]) de-là le canton dans les armes v. den Heede. [2]) Rectifier ainsi les quartiers de Raedt dans les Quart. Gén. de Dhont de Waepenaert; vgl. *Nav*. XXXV, 569.

Parmi les huit quartiers de Simon v. den H. (arrière-petit-fils de François et de Cathe de Raedt) de trouvant encore de nos jours, parfaitement conservés dans leurs émaux, au-dessus de la porte sud du chœur à St Sauveur, à Bruges, les armes v. den H. figurent avec le canton senestre, comme sur le sceau de Wouter v. den H. — Je ne connais pas ce W. v. den H., mais je pense que dans Gailliard, »Bruges et le Franc" il y a une généalogie de cette famille.

J. TH. DE RAADT.

Joly (XXXV, 389; 'VI, 123). Militair trouwboek te Hulst:

19 Mei 1619 geh. Leonard J. met Geertruida v. Zittart.

Hervormde trouw- en doopboeken:

12 Mei 1741 geh. schepen Jacobus Rommael, wedr van Huberta Pippings, met Susanna Maria J., j. dr geb. Middelburg, wonende te Hulst, ald. begr. 6 Juli 1756.

Hij hertr. 30 Jan. (ondertr. 12 dito) 1757 Dina Cornelia v. Dijk, wede Baltens van Dalen.

8 Febr. 1764 geh. George Christiaan Kraft, adjudant [1]), met Susanna Elizabeth J., j. dr.

Hij hertr. 24 Dec. 1768 Adriana Jacoba Braem, j. dr geb. te Leiden.

24 Mei 1774 geh. Pieter Johan J., oud-schepen van Hulst en auditeur-militair, met Regina Wilhelmina v. den Bogaart j. dr, ged. Hulst 6 Maart 1746, dr van schepen Pieter bij Johanna v. Lidt (begr. 20 Mei 1785).

Uit hun huw. ged. te Hulst

1. Johanna Pieternella, 21 Sept. 1777; (get.) schepen P. v. den Bogaart.

2. Diederica Maria, 2 April 1779.

3. Felix Abraham, 13 Aug. 1780.

Van Felix Abraham J. begr. te Hulst 3 Maart 1746 en zijne vrouw Anna Maria de Swarte, werden te Hulst ged.

a. Anna Maria 10 Mei 1737; (get.) Susanna Maria J. (boven genoemd).

b. Pieter Johannes, 1 Sept. 1741 (zie boven).

Susanna Elizabeth, 16 Jan. 1743 (zie boven).

---

[1]) Hij was toen ook wedr; want 26 Oct. 1763 werd te Hulst begr. Isabella Charlotta Franckenhof, vrouw van George Christiaan Krafft.

Te Hulst ged. 27 Febr. 1788 David Henry Gallandat, zoon van Isaac Henry bij Hendrika Catharina Cardon.

Deze Isaac Henry G. is vermoedelijk broeder van David Henry G. geh. met M. Joly, en zal het kind de voornamen zijns ooms ontvangen hebben.

Te 's Gravenhage: ondertr. 20 Juli 1608 Jeremias Jolijt, wedr uit Frankrijk, met Elske Reyniers.

Te Dordrecht: geh. 18 Maart 1640 Jean Joly j.m. van Breda, soldaat, met Susanna Aerts wede Willem Hendrlks.

Ged. Catalina Jan. 1587 en Jacob Juni 1588, kinderen van Germain Joly en Geertje Jacobs.

Ged. Madeleine 29 Nov. 1643, dochter van Henry Joly en Michelle de Lanoy.

FRED. CALAND.

Jolij. Voici quelques renseignements que j'extrais des huit quartiers suivants qui sont ceux de Constance Eléonore Guillelmine v. Sonsbeeck, née à Middelburg le 25 Juillet 1837 et y mariée le 21 Juillet 1858 avec Jacobus Wilhelmus de Raad:

v. Sonsbeeck	v. Franckenberg en Proschlitz
Verheije v. Citters	Jolij [1])
v. Hoorn	Wouters
de Witte	v. den Bogaart [2]).

Joha Petronella Jolij, née le 19 Sept. 1777, † le 3 Mai 1847, ép. le 6 Mai 1807 Wilh. Joh. Jacob v. Frankenberg en Proschlitz, né le 24 Avr. 1779 à Veere, † à Sas-de-Gand le 19 Nov. 1849, bourgmestre de cette dernière localité, inspecteur des contributions de Zélande, chevr du Lion Néerl. etc. Elle était fille de Pieter Johs Jolij, notaire et bourgmestre à Hulst, né le 30 Janv. 1740, † le 6 Sept. 1824, et de Regina Wilh. v. den Bogaart, née le 5 Mars 1746, † le 24 Juillet 1829 (mariés le 23 Mai 1774).

JOH. THEOD. DE RAADT.

v. Campen. *Nav.* XXXIII, 39 wordt een drietal verschillende wa-

---

[1]) de gu. au chevr., acc. de trois têtes d'ange, le tout d'arg.

[2]) d'or à cinq (3, 2) arbres de sin., issant du bas de l'écu.

pens op dezen naam medegedeeld; dit getal kan nog vermeerderd met de volgende.

1° In zilver 2 groene dwarsbalken; dit wapen betrekkelijk Breda'sche v. C.'s zal gevoerd zijn door... v. C. tot wiens kinderen behooren Cornelia v. C. geb. Breda tr. ald. 2 Febr. 1640 Jacob Hanecop secretaris ald., bij wie: Christoffel H. ged. Breda 25 Dec. 1640, Catharina H. ged. ald. 1 Sept. 1642, Willem H. ged ald. 31 Jan. 1645 get. Gerard v. C. en Susanna v. Riel, Josina H. ged. ald. 13 Sept. 1647 en Mechtelina H. ged. ald. 6 Mrt 1650, — en Gerard v. C. tr. Anna Borgaers of Boogaert bij wie: Trijske v. C. ged. Breda 24 Juni 1641, Christoffel v. C. ged. ald. 12 Sept. 1642 get. Govart Bogh of Bogaers, Josina Hogaerts, † jong, en Christoffel v. C. ged. ald. 16 Mrt 1644 get. Jacobus Hanecop en Catharina Dieven; deze een bekwaam geneesheer, meermalen schepen in zijne geboortestad, schonk haar bij zijn overlijden 1696, zijne fraaie boekerij; hij is waarsch. de Christoffel v. C. Gerardszn [1]) 1601 (!) Schotel Kerkel. Dordr. I, 231 vermeld.

Nog op het einde der vorige eeuw bestond ald. de naam, toen twee Jacobussen v. C. ald. overleden 30 Jan. 1788 à *f* 125 en 14 Juni 1798 à *f* 90; van wie de laatste behoort tot het Zeeuwsch geslacht Duvelaer v. C. Of deze verwant zijn aan Adriaan v. C. die na meer dan 16 jr in de Baronie van Breda te hebben geroofd 11 Apr. 1787 te Breda werd gevonnisd, bleek niet.

2° In rood een kraanvogel van zilver. Hieronder behooren denkelijk de te 's Hertogenbosch voorkomenden, als Godfried v. C. schepen ald. 1255, 56, 61. Everard v. C. id. ald. 1284, Gerard v. C. 1319, Arent v. C. 1472, 79, 92 † in dit jaar (deze komen ook als enkel Campen voor) [2]); Maarten v. C. 1496, 1504, 08, 12, 16, 20, † 1520, was als commissaris van den oorlog 1511 der stad zeer dienstig en 1509

---

[1]) Een Christoffel Jacobsz. v. C. ligt begraven 1513 te Arnemuiden (Algem. Ned. Fam.-bl. 1883 no. 56 bl. 4).

[2]) Milla de Kampen eene wede stichteres v. h. klooster St. Bergitta buiten 's Bosch 1434 (v. Oudenhoven bl. 54). Schutjes V 593, 5 haar Mille v. C. noemend zegt, dat zij waarschijnlijk uit Kampen was (waarom? de naam was toch te 's B. niet vreemd), het dubbel Birgittijnerklooster te Couwater stichtte en † 24 Juli 1453, oud 66 jr. Deze schrijver maakt IV 198, evenals Coppens II, melding van zekere vrouwe v. C. stichteres v. h. altaar v. h. Heil. kruis en v. St. Helena in de St. Jans-kerk te 's Hertogenbosch.

leenman of erflaat van haar. Aert v. C. schepen ald. 1556, 59, 62, 65, 68, 69 en 70, leenman 1562, vluchtte tengevolgevan den opstand uit de stad, en werd 1567 opgeroepen om terug te komen, waarbij hij als *Jonker* wordt betiteld; het volgende jaar was hij weesmeester. Jan v. C. schepen ald. 1582, 87. Guilliam v. C. werd ald. 1660 afgevaardigd voor stadszaken, en is misschien dezelfde als Guilliam v. C. ald. 1688 procureur geworden (v. Zuylen, Invent. Arch. 's Bosch en Butkens Troph. de Brab.). Albrecht v. C. pater hield omstr. 1547 kettersche preeken te 's Bosch, zegt Schutjes IV, 440.

3° Gedeeld: 1. eene ruit waarin een meerltje, 2. een omgekeerde V waarvan de beenen door een St. Andrieskruis verbonden zijn; helmt. een 8-puntige ster tusschen eene vlucht; dit zou het wapen zijn van den bouwkundige Jacob v. Kampen te Amsterdam, geb. te Amersfoort.

Het *Nav.* XXXIII, 41 genoemde wapen, t. w. roode keper met 3 klaverbladen, behoort aan de familie Duvelaer v. C., die echter geene verwantschap zal hebben met de hiervoren genoemden, aangezien ze haren naam uit de vrouwelijke ascendenten ontleend heeft; — het Aanz. Stam- en Wapbk d. Vorsterman v. Oijen deelt bl. 132 daarvan mede, dat eene edele vrouw van Zuid-Beveland Magdalena v. C. eene dr Isabella had, die bij Cornelis Stapel Mathijsz. een zoon Pieter naliet, wiens afstammelingen met weglating des voorvaderlijken naams, zich v. Campen hebben genoemd.

Het ald. vervolgens genoemde wapen, volg. Rietstap Arm. Gén. 2e druk ook vertoonend, in plaats van het ankerkruis, een roode 8-puntige ster, helmt. eene vlucht, behoort volgens dien schrijver in Amsterdam en Leiden tehuis; zoodat daaronder waarsch. te rekenen zijn:

Wat betreft Amsterdam: Mr. Jan v. C. wint Aafgen v. C. tr. Roemer Visscher geb. 1547 † 11 Febr. 1620 Pietersz., en Jacob v. C. wiens zoon Cornelis v. C. aanteekent te Amst. 17 Oct. 1602 m. Catharina Quekels, Cornelisdr bij Machteld de Been Pietersdr; (hij 38 zij 24 of 44? jr oud); winnen: Machteld v. C. † ongeh. en Petronella v. C. tr. Maurits Huijgens heer v. Amelisweerd en Monnikenland (Dietsche Warande VII 91, X 373; P. Leendertz Wz, Ged. v. P. Cz. Hooft I 33, 215, 22 noot, 377, 82, II 13 noot, Bijv. en Verb. bl. 424. Willem Jansz. v. C. boekdrukker ald. 1546, Cornelis Claesz. v. C. id. ald.? 1583—1607 (*Nav.* XX, 281). Gijsbert v. C. ald. in 1673

omtrent 45 jr oud. Franck Albertszn v. Kampen tr. Maria v. Amerongen Cornelisdr bij wie, ged. Amsterdam, Dirkje 11 Mrt 1682 get. Maria Hermansdr Boon, Cornelis 3 Sept. 1683 get. Cornelis Jacobsz. v. Amerongen en Margaretha Cornelisdr v. den Broek.

Wat betreft Leiden: Claes Gijsbrechtszn v. C. goudsmid ald. 1579, Maria v. Kampen geh. m. Nicolaas Pook wonen ald. 1679 waarsch. zuster v. Nicolaas v. K. schepen ald. 1684. Pieter v. C. geb. ald. 11 Oct. 1750 † 7 Febr. 1820. Willem Cornelis v. C. geb. ald. 11 Apr. 1785, pred. te Winkel 1809, Spaarnwoude en Spaarndam 1816 † 2 Jan. 1842 o. a.? nalat. Dr. A. W. v. C. geb. 1815 pred. te Opperdoes en Andijk 1865 emer. tr. A. W. A. Booij bij wie: zn geb. Opperdoes 20 Mei 1850, dr geh. Andijk 21 Mrt 1861 en A. A. Booij v. C. geb. 1829 pred. te Urmond 30 Juli 1862.

Willem Jacob v. C. geb. Leiden 1793 † 23 Mrt 1854, Hendricus Giljardus v. C. † ald. 28 Nov. 1833 ruim 39 jr, Catharina Noome † Leiden 28 Mei 1822 bijna 43 jr vr. v. C. v. C. A.zn.

Behoort hieronder ook Voet v. C.? als: Johannes Eusebius Voet v. C. geb. 's Gravenzande 30 Juli 1778 pred. te Zalt-Bommel en Leiden † 10 Sept. 1851, misschien vader v. Cornelia Maria Jacobina V. v. C. geh. m. Reinier Betz, kort daarna † Breda 17 Jan. 1834, en vader of grootvader van Ch. S. F. C. M. V. v. C. tr. Leiden 14 Mrt 1861 F. J. G. A. Smeets civiel geneesheer te Tjandjoer (Preanger Reg.) en Johannes Eusebius V. v. C. pred. en rector te Bolsward.

Doch welk wapen voeren de navolgenden? Clause v. C. 1446 hofmeester v. Johan graaf v. Nassau tot Dietz, Vianden enz., mr. Johan v. C. 14 Juli 1476 gevolmachtigde voor het hof te Mechelen in de zaken v. Margaretha v. Gelre (Nijhoff, Gedenkw. v. Geld. V, 72). Gerrit v. C. klokkengieter 1528 en Pieter Janszn v. C. boekdrukker beiden te Hoorn (*Nav.* VIII, 323 en XVI 324). Peter Hendriksz v. C. boekdr. te Leeuwarden 1586 (*Nav.* XX, 244). Johan Dirksz. v. C. graveur 1602 te Maagdenburg. Agatha v. Kampen Cornelisdr van der Goude tr. Arend Hallincg Jansz. 17de eeuw. Willem v. Kampen Gijsbertsz. onderschout of stadhouder van Dordrecht tr. Margaretha v. der Heijden Johansdr bij Sophia v. Wezel, bij wie Johan en Gijsbert v. K. (Balen 1032, 75). Christiaan v. K. Willemsz. † 7 Oct. 1625 tr. Bertha v. der Dussen, Jacobsdr bij Johanna ten Hage; zij hertr. Cornelis Swaen (Ferwerda).

Weijer Gerritsz. v. C. stadssmid te Utrecht, overluid ald. 3 Mrt 1645 tr. Geertgen v. Eck Jacobsdr, overluid ald. 3 Mrt 1639. Michiel ged. Utr. 11 Mrt 1627 zn v. Herman v. C. en Grietje v. C. Willem Janszn v. C. tr. Trijntje Thijs, winnen: (ged. te Utrecht) Anneke 9 Sept. 1628, Mechteld 24 Aug. 1630, Aeltje 7 Juli 1632 en Aeltje 15 Nov. 1633. Joannes ged. ald. 6 Juli 1647 zn v. Willem Corneliszn v. C. Wilhelmus ged. ald. 20 Juni 1655 zn v. Peter v. C. bij Anna.... Sophia ged. ald. 22 Sept. 1657 dr v. Claes Petersz. v. C. bij Maria.... Maria v. C. tr. ald. 24 Juni 1673 Cornelis v. Schuijlenburgh wedr Geertruida v. Ceulen. Beatrix v. C. † vóór 1720 tr. Jacobus Vos adjud. regt. v. Pallandt.

Te Arnhem komen van dezen naam voor: Gerrit ged. ald. 6 Mei 1608 zn v. Henrik Egberts v. Campen get. Thomas Muntgeselle v. C. Jan Egberts, Maria Stevens (of zou dit Egberts uit Kampen zijn ?). Lambert Jansz. v. C. diaken der Groote-kerk te Arnhem 1652 luitenant v. het St. Jozefs-gilde ald.; zijn wapen of merk op den gildebeker stelt voor een verkort breedarmig kruis waarboven een omgekeerde wassenaar (of visch ?). Bernt Lammertsz. v. C., misschien een zoon, gardiaen 1663 van dit gilde, met hetzelfde wapen op dien beker.

Joannes v. C. tr. 1° Geertruid Otters bij wie Anthony (volgt), Jan ged. Arnhem 25 Apr. 1655, Helena ged. ald. 8 Mei 1657; tr. 2° ald. 14 Dec. 1659 Christina Bolck get. mr. Peter Bolck. Anthony v. C. voorn. ged. ald. 12 Aug. 1653 krijgt ald. att. tr. m. att. uit Zutfen 16 Mei 1685 Willemina Junes (?) [1]. Johannes v. C. tr. buiten Arnhem 5 Mei 1672 Johanna v. C. Bernard v. C. krijgt te Arnh. att. tr. m. att. uit Zutfen 29 Nov. 1684 Armgard Lulofs wonende te Zutfen.

Een Jasper v. Kampen geh. m. Elisabeth Mekern Jacobsdr bij Eva Rom leefde omstr. 1790, waar ?

Behooren de predikanten van dezen naam als Gerhardus Johannes te Beekbergen 1731, Theodorus te Groot-Ammers 1754, Johannes Schagen v. K. te Oost-Voorne, 's Gravenzande, Z.-Bommel en Haarlem 25 Mrt 1795 25-jarig jubilé vierend en Jacob te Rhenen 1795 — tot éene familie ? Gijsbert v. C. was 1654 secretaris van Heenvliet, Evert v. C. notaris en procureur 1654 te Brielle; een ingenieur v. K. werd

---

[1]) Junius ? RED.

1710 gekwetst bij de belegering van Douay (Bosscha II, 367 noot 1) enz. enz.

Om Mr. Berg van Dussen-Muilkerk *Nav.* XXXIV, 107 na te zeggen, de v. C.'s waren legio; maar zou eene genealogie hunner niet juist daarom eene uitnemende bijdrage vormen op dat gebied? — De *Nav.* XXXIII, 39 genoemde Margaretha v. C., echtgenoote van Adriaan v. Charante, staat ook aangeteekend als waarschijnlijke dr van een Gabriel v. C., doch de plaats harer geboorte onbekend zijnde, sta hier nog de vraag: bezit iemand eene aant. op een Gabriel v. C., en waar woonde hij?

v. o.

[Ook in de Regrs archief voorm. Hof v. Gelre door P. Nijhoff 1856 Arnhem, ontmoet men v. Campen.]

v. Campen (XXXIII, 39; 'IV, 106). Het bestaan van eenen Everhard v. C. was mij bekend, nl. van dengene, van wien men in de Herald. Bibl. 1880, bl. 113, leest, dat hij gehuwd was met Antonia Sem, en bij haar eene dochter Maria had, geb. te Brielle, begr. te Zierikzee 15 Dec. 1705, geh. ald. Juli 1687 met Job de Jonge, zoon van Johan bij Agatha de Cocq, geb. en overl. te Zierikzee, gedpt ald. 1 Nov. 1654, begr. ald. 12 Mei 1711. Wegens de verwantschap met het Zeeuwsche geslacht de Jonge, vermoedde ik, dat Everhard v. C. tot het eveneens Zeeuwsche geslacht v. C. (Duvelaer v. C.) behoorde. Daar hij echter niet voorkomt in de genealogie, bij Vorsterman van Oijen medegedeeld, is het mogelijk, dat hij inderdaad de vader van Abraham Jacob was. De Brielsche registers zouden hier waarschijnlijk licht kunnen verspreiden. — Omtrent het wapen valt nog op te merken, dat de kleuren, die in den 2den druk van het Armorial opgegeven worden, eenigzins afwijken van die, welke ik opgaf volgens de afbeelding van v. Rijckhuizen in eene genealogie de Bije, opgemaakt in het laatst der vorige eeuw. Het zal een sprekend wapen zijn (eene pijl en twee rozen), daar men bij »kampen" wel het eerst aan een wedstrijd denkt.

VAN MEURS.

[Zoo dat wapen g r a s g r o n d vertoonde, zou het o. i. eerst sprekend kunnen heeten.]

de Codin (XXXV, 674). Ik herinner mij eens in een boek als

bijwijzer een kaartje gevonden te hebben, met: »Huwelijksbekendmaking van Jacobus de Codin met ..... Fonteijn of Versluijs? Hoe 't zij, ze waren van Vlissingen en vermaagschapt aan de gezusters Johanna en Alida Fonteijn te Aardenburg. Hunne latere kinderen waren Cornelia, Maria en Abraham de C., die ik allen van aanzien gekend heb. Maria huwde eenen Roelands, off. art.; Cornelia Hendrik P...? Winkelman, later burgemeester van Vlissingen. Allen zijn reeds overleden, behalve misschien de heer Roelands. Van P. Winkelman leven nog kinderen, o. a. Robbert W., apotheker te Vlissingen, die ook kinderen heeft, en bij wien men wellicht inlichting kan bekomen.

G. P. ROOS.

De Molenaar, enz. (XXXV, 662). Uit eene oorspronkelijke »Verklaaring van eenige Ambagtsheeren in Zuidholland", van 14 Jan. 1515/16 (afgedrukt bij v. de Wall, Handv. v. Dordr., bl. 866—867), blijkt, dat te dien tijde »Floris Egbertz. en Jan Ockerz. ambochsheeren van Moelenaersgraef" waren. — Laatstgenoemde zal tot het geslacht behoord hebben, waarvan Oudenhoven, Beschr. v. Zuyt-Holl., bl. 283, getuigt: »Onder de voorsz. Ockers (ambachtsheeren van Alblas, sedert 1454) is geweest Adriaen Ockersz. a° 1492 Burgemr der Stede Dordrecht, zijnde 't selve Geslacht van de Ockers gesproten uyt den Huyse van Wijck, een spranck ofte rangh [1]) van Heusden, daer van sy het Wapen voeren". Zie ook ald. bl. 359, 550, 620. — In Oudenhoven's tijd (zijn werk verscheen in 1654) was ambachtsheer, Jonker Adriaen v. d. Nat.

Wat Molandonarius of Molendinarius betreft, hiervoor vergelijke men v. Mieris, Chtbk I, 208, die zich beroept op Les Chartres des Comtes d'Holl. etc. van de Leenkamer pag. 2 vso.

M^O^.

v. Omphal (XXXV, 256). A. D. v. Omphal kwam ons nimmer als amptman van N.-Betuwe voor. De laatsten zijn geweest Steven Wal-

---

[1]) lees ranck. Is rangh een oud woord voor ranck (loot), of is het een drukfout? Schreef men oudtijds onverschillig rangh, rangk of ranck? [Oudemans heeft, in den hier eeniglijk passenden zin, alleen ranck (e). RED.]

raven grave v. Randwijk, heer van de Pol, vrijheer van Homoet, richter en dijkgraaf, en Samuel baron van Lynden tot Oldenaller.

H. T. G.

Ormea (XXXV, 510; 'VI, 426). Zie ook Jos. Habets, Lettres de Sophie baronne de la Marck, née de Baexen, à ses enfants. 1778—79. Rurem., J. J. Romen et fils (1883).

M°.

Pagenstecher (XXXVI, 428). Dr. Pagenstecher, oogheelkundige te Wiesbaden, zie Haarl. Ct. v. 4 Aug. 1886 vermeld.

v. der Putte (XXXVI, 429). Het wapen kan men vinden bij Smallegange, Cron. v. Zeeland, zijnde In blauw drie (2, 1) ringen van goud; hij noemt het v. *de* P., maar dit maakt geen verschil; en verwijst daarvoor naar »Espinoy", »Carpentier" en »den Boemgaert der Wapenen". Het geslacht komt in regeering voor te Vlissingen, en was ook verwant aan Sweerts en Bosschaert; zie ook *Nav.* XIII, XIV en XV, en het uitvoerig register der latere jaargangen.

JOH. HENDR. V^N

v. Regteren-Altena (XXXIV, 536; 'VI, 429). In de regeeringslijsten van Vlissingen komen voor:

Mr. Arnoldus Altena, schepen 1620, 1, 2, 5, 6 en 29; burgemr 1623, 4, 7, 8 en 30, en secretaris sinds 2 April 1631, † 19 Apr. 1642. Mr. Adriaan A., raad sedert 1637; schepen 1638, 39 en 40; secretaris 14 Mei 1642, † 1646. Steven A., raad sedert 1646, schepen 1648.

Ondertr. Vlissingen 1 Sept. 1646 de raadshr Iman Imanssen, van Middelburg, wedr van Apollonia Altena, en Maria v. der Meyden, wede van den burgemr v. IJck.

J. VAN DER BAAN.

Schotanus (XXXVI, 424, noot 1). Over dit geslacht is het een en ander medegedeeld door wijlen Mr. J. H. Beucker Andreæ in de Friesche Volks-almanakken voor 1849, '50 en '51. In het Stamboek v. d. Fr. adel, door de Haan Hettema en v. Halmael worden nog vermeld Wilhelmus Schotanus v. Rinckema, pred. eerst te Workum,

later te Amsterdam, geh. m. Doutzen Jansdr v. Hottinga, en Barbara Schotanus à Steringa, tweede vrouw van den Med. Dr. Pieter Felters. — In M.S.-aantt. vind ik: a° 1632 Petrus Schotanus, med. dr. te Franeker en te Bolsward, tr. Catharina Jurriens, van Leeuwarden, kameniersche bij den heer van Ameland; a° 1680, 24 Oct. Hoppe Schotanus v. Starringa, advocaat, trouwt Tjeerdtje Steindam, en Aug. 1712 tr. Hanso Hendrikus Lemke Martha Schotanus à Sterringa, welke laatsten de grootouders zullen zijn geweest van Hans Hendrik Schotanus à Steringa Lemke, pred. te Roordahuizum † 15 Maart 1837, die wederom de grootvader was van H. H. Sch. à St. Lemke, thans directeur der R. en D. van Friesland, Groningen en Drenthe, woonachtig te Leeuwarden.

Over de familie Schotanus kan men verder nazien de Naamlijsten der Friesche predd., en deze ook over enkele leden der familie Lemke.

Kollum. MR. A. J. ANDREÆ.

VRAGEN.

v. Bijsterveld. Wie zijn de voorouders van David Engelbert v. B. geh. m. Catharina Vonck dr v. Walraven ontv. en landschr. te Kuijk en van Helena Vermeer, bij wie 1. Helena Johanna Margaretha v. B. geb. 11 Sept. 1734 tr. te Heel 15 Juni 1769 Jan Roeland v. Hasselt Bartholdsz. burgemeester te Zutfen bij Maria Theodora v. Essen, geb. Zutfen 29 Mrt 1735 secretaris van Oisterwijk † ald. 15 Dec. 1809. 2. Jacoba Maria v. B. geb. Zutfen 2 Aug. 1735 tr. Sept. 1778 Hendrik v. Oordt. 3. Walradina Christina Petronella v. B. gedt Zutfen 29 Jan. 1737 tr. Coenraad v. Rappard bij wien Jhr. Walrave Christiaan Pieter v. R. geb. Nijmegen 13 Mrt 1770 hoofd-inspecteur der in- en uitgaande rechten en accijnsen te Rotterdam. 4. een zoon .....? v. B.

V. O.

Bonnet. Volg. eene oude geneal. is Hans Bartels Bonnet om des geloofswil uit Frankrijk naar Hamburg gevlucht, vanwaar hij zich wilde begeven naar zijn reeds vroeger gevluchten broeder in Engeland, toen hij op de Zuiderzee door een storm werd overvallen en

genoodzaakt was de zeehaven Naarden binnen te loopen. Hij bleef te dier stede en richtte daar eene Cassa-fabriek met bloemen op. Vijfmalen huwde hij: 1° te Hamburg Neeltje Teurva z. k. 2° te Naarden 1628 Aafje Gijsberts j. dr. ald. † 1633 bij wie alléén Magdalena B. tr. 1666 Jan Klomp, 3° ald. 1635 Hendrika Gijsbertsdr Tuijre † ald. 30 Jan. 1652 bij wie één zn Bartel tr. 1673 Niesje Cornelisse (hunne zonen waren Gijsbert burgemr ald., Tijmen tr. 1711 Elisabeth Hartsenburg, Dirk en Hendrik), 4° 1652 Clasina Teunis † 1656 bij wie Anthony tr. 1676 Heiltje Dirks z. k., 5° 27 Oct. 1657 Deliana Dirks wed. Jan Jacobsz. Ruizendaal z. k.. Tot zóóver deze geneal. waaruit blijkt dat eerst nà 1700 verspreiding dezer familie buiten Naarden kon plaats hebben. Vóór dien tijd vindt men echter elders reeds den naam Bonnet; zoodat de vraag rijst of er twee familiën van dien naam bestonden? Beiden uit Frankrijk? Dáárhenen wijst toch de naam. Anna en Raphel Maria B. (zusters) woonden in 1695 te Rotterdam. Aaltje B. 1730 te Meteren (Tielerwaard), alwaar tr. 23 Mei 1759 m. attie van Nieuwkerk Ludovicus Henricus B. m. Maria Agneta Kuipers. Meeus Jansen B. ged. Zutfen 15 Juni 1749 zn v. Berend en Hendrika Meeuws, waarschl. voorouders der Her. Bib. 1875 bl. 216 genoemde Anna Gerardine B. uit Zutfen geh. te Hörstgen 21 Juni 1793 m. Johan Hendrik v. Ewijck uit Utrecht (geb. 18 Febr. 1770 † 1830, zoon van Mr. Floris bij Johanna Maria Craeijvanger; Vorsterman v. Oijen in zijn Aanz. Wapenb. verzwijgt dit huw.). Geen dezer wordt dan ook in die geneal. genoemd. Ook te Wageningen kwam de naam voor.

Tot welk geslacht behoort de *Nav.* XXXIV, 375 genoemde Marcus B.?

v. o.

v. Efferen. In zijne »Geschichte der Kölnischen, Jülichschen und Bergischen Geschlechter" zegt Fahne, dat het gesl. v. E. uitgestorven is. Doch te Dordrecht woont minstens sedert het laatst der 17de eeuw eene familie van dien naam. Ook schijnt er eene te Nijmegen gewoond te hebben; althans Gerrit v. E. die ongeveer 1730 te Dordrecht huwde, was »jongman van Nijmegen". Weet iemand iets van de afstamming dezer v. E.? Hebben zij een wapen gevoerd, en, zoo ja, welk? In den 2en druk van Rietstap's Armorial Général wordt behalve de Duitsche v. E., eene familie v. Efferden (»Holl.") vermeld.

De geachte samensteller van het Armorial vindt het gansch niet onmogelijk dat dit v. Efferen zou zijn, de willekeurige en slordige spelling van vroeger dagen in aanmerking genomen. Wat kan men hierover mededeelen? Bestaat de naam v. Efferden wel?

H.

v. Ermel. Aan G. A. C. O. Kraft v. Ermel, benoemd ass.-resident van Koetoardjo (Bagelen) werd Sept. 1886 een tweejarig verlof naar Europa verleend. Leeft in dezen het oude Geldersche gesl. v. Ermel, Ermelen, Ormel, Ermelo, — zie *Nav.* XXVI, 375; XXVII, 521; XXX, 620, 2, — nog voort?

Goes. Hoe is het wapen dezer familie, en wat is er van bekend? Anthonis G. tr. Everarda Quirijnsdr de Keyser, winnen: *a.* Albert tr. vóór 1647 Agneta v. Oort bij wie 1. Anthonis tr. Maria v. Darthuijsen. 2. Cornelis. 3. Gijsbert tr. Catharina v. Rossum. *b.* Anthonis schepen van Buurmalsen 1670. *c.* Cornelia tr. Pieter v. Oort Dirksz., ook schepen ald. 1640.

V. O.

Haijens. Te Schiedam † 26 Sept. 1762 Ds. Rempko Haijens, oud ruim 66 jaar. Waar en wanneer geboren, wie waren zijne ouders, waar en wanneer is hij gehuwd, hoe heette zijne vrouw, en welke wapens voerden zij?

Amsterdam. MR. J. E. VAN SOMEREN BRAND.

v. Heukelom. Bestaat er eene genealogie der Betuwsche v. Heukelom's? (niet adellijk). De in v. Oijen's Wapenbk v. Aanz. Fam. voorkomenden behooren tot een ander uit Duitschland spruitend geslacht, te Leiden en Amsterdam woonachtig.

[Betr. Nijmeegsche v. Heukelum's zie eene aanteekening in Herald. Bibl. 1881 bl. 270, noot, alwaar ook het wapen.]

de Jeger. Jhr Johan Charles de Jegere was in 1658 heer van Oerle en Mereveldhoven (Meijerij van 's Hertogenbosch). Volg. A. J. v. der Aa, Aardr. Wdbk, art. Oude-Rijn en Heikop (prov. Utr.) werd in 1748 de *Nav.* XXXIII, 286 vermelde Jan Karel de Jeger, als in

huwelijk hebbende Margaretha Rom (*sic*) v. Schalkwijk, met dat gedeelte der uitgestrekte heerl. Oudenrijn-en-Heikop beleend, hetwelk aan het Huis van Vianen leenroerig was. Het andere deel was aan de prov. Utrecht leenroerig. Past hier ook de Jager of Jegher uit het Tijdr. Regr prov. arch. v. Overijsel (zie den Bladw.)? Aldaar o. a. Rolof v. Twiclo (Twickele) geh. de Jager (Jeger) en Helmich zijne gade in 1437, 44/5 te Neede (Grp Zutfen) gegoed (a. w. III, 32, 62)? Rolof zegelde echter met de cremaillère der v. Twickelo's.

de Cock, Cocq. Wat is van deze Betuwsche fam. bekend? Aart de C. tr. Adriana.... winnen zes kinderen: 1. Roelof tr. 1° Johanna v. der Markt tr. 2° Meteren (Tielerwaard) 8 Sept. 1754 Jacomina v. Klootwijk [1]. 2. Cornelis tr. 1° Meteren 22 Mei 1747 Maria dr v. Cornelis Crijnsz. v. Avesaet, bij wie gedt Meteren: Geerta 13 Mrt 1748, Cornelis 23 Febr. 1749 get. Crijna v. Leeuwen, Heeske 10 Oct. 1751, Willemina 30 Dec. 1753 en Heeske 1 Oct. 1757; tr. 2° ald. 23 Dec. 1764 Helena de Grauw [2], bij wie ald. gedt: Maria 29 Sept. 1765 get. Catharina de Grauw, Aart 26 Juli 1766 en Adriana 22 Nov. 1769 † ald. 14 Dec. 1781. 3. Gijsbert tr. Meteren 17 Mrt 1748 Belia v. der Burch of Borgh dr v. Zweer Lucaszn en Corsije..., bij wie ald. gedt: Aart 7 Dec. 1749, Zweer 14 Nov. 1751, Hendrik 10 Febr. 1754, Corstiaan 19 Dec. 1756, Geerta 16 Sept. 1759, Belia 27 Dec. 1761, Maria 27 Mei 1764, Jan 24 Aug. 1766 en Heesken 12 Febr. 1769. 4. Aartje of Ariken tr. (ondertr. Meteren 2 Dec. 1748) Hendrik Gijsbertszn v. Empel. 5. Barend tr. Maria v. Leeuwen bij wie Aart gedt Meteren 20 Febr. 1760. 6. Gijsberta tr. Gerrit v. Leeuwen. Aart Hendrikszn de C. tr. Geldermalsen 1 Mrt 1778 Anna Vermeulen geb. Kuilenburg. Cornelis Hendrikszn de C. tr. Christina

[1] J. H. Scheffer, Geneal. v. Barneveld (1877 v. Hengel en Eeltjes) bl. 1, noot, gewaagt met ingenomenheid van de vondst van eenen Huibert v. Klootwijk 1711 te Driel; maar eenig onderzoek in sommige Betuwsche registers doet dien naam herhaaldelijk vinden.

[2] Algem. N.-Fam.-bl. 1886 bl. 153—63 geeft eene gen. de Grauw waarin zij niet voorkomen (misschien behooren beiden tot den ald. bl. 163 genoemden Cornelis de Gr. j.m. van Varik tr. Dordrecht 3 Mei 1746 Anna v. Oosterwijk j.dr van Varik); de naam kwam te Meteren veel voor; hare zuster Janna of Joanna de Gr. tr. ald. Jan v. der Burch broeder v. bovengenoemde Belia, en Tonia de Gr. tr. ald. Herman Nijhoff. Ook te Wageningen vond men de Gr.

v. Meeteren Cornelisdr, bij wie gedt Geldermalsen: Dirkje 15 Apr. 1734, Cornelis 17 Mei 1736, Jan 11 Mei 1737, Maria 5 Juni 1742 get. Johanna Verkerk, doophefster Heesken Teyssen), Maaiken 1 Sept. 1744, Jan 1 Sept. 1748 en Cornelis 12 Oct. 1794. De familie moet wel onderscheiden worden van de Algem. Ned. Fam.-bl. 1885 bl. 73—77 gegeven geneal. der Groningsche de Cock's. Behoort tot eene dezer Jenneken Jansdr de K. j.dr van Alphen ondertr. Rumpt 22 Mrt 1732 m. Jan Peterszn Rover wedr v. Anna v. Gerven?

[Te Lienden en te Tiel vindt men den familienaam; in eerstgenoemde plaats van ouden datum.]

V. O.

Molière. Onder het hof-personeel, dat den Groot-Hertog von Mecklenburg-Strelitz bij gelegenheid van 's vorsten 25-jarig regeerings-jubilé i. d. 7 Sept. 1885, een adres aanbood, — zie Der Deutsche Herold XVII (1886), S. 132, — behoorde ook eene hofdame Fräulein von Molière, voerend (zie ald. S. 133) in zilver een blauwen ring, binnen welken ruiten van rood; devies (zilver op rood): nil nisi bonum Moliri. Vergelijkt men met deze beschrijving Rietstap's Armorial, 1re édit. Molière (Prusse), waar het devies ontbreekt, maar niet het helmteeken; zoo bespeurt men dat die ring een ronde binnenzoom of cyclamor (orle rond) is, en de ruiten spitsruiten (une fusée et deux demies, accolées en fasce) zijn. Te Amsterdam vindt men Granpré Molière, behoorend tot eene deftige familie van Réfugiés. Welk wapen voert deze? De bekende blijspeldichter Molière werd te Parijs in 1622 als zoon van een koninklijk hofdienaar geboren. Bestaat er onderling verband? Rietstap geeft ook het wapen van Moliè*res* (Quercy d. i. départ. de Lot), zijnde Gevierendeeld: 1. en 4. in blauw drie penningen (bezanten) van goud; 2. en 3. in rood drie zwart-geklepelde klokken van zilver. J. A.

Thijssens. Christoffel Th., heer van....?, bewindhebber der O. I. Compagnie. Wat weet men van hem, zijne voorzaten, vrouw, wapen, enz. enz.

JOH. THEOD. DE RAADT.

GESCHIEDENIS.

Het Geuseweerdje (XXXVII, 14). Daar kan men bijvoegen De Geuzenbuurt, bij Andijk, en het Geuzenveld, bij Sloten, — beiden in N. Holland. Zulke namen kunnen hun oorsprong hebben in het houden van hagepreeken, in het begraven van lieden, die der Hervorming waren toegedaan, enz. Op 't Geuzenveld begraven te worden, was een smaad. Soms achtte men dien smaad nog niet voldoende. Zoo werd in 1568 zekere Simon Janszoon, die op het Geuzenveld begraven was, weêr opgegraven en onder de galg gelegd, met verbeurdverklaring zijner goederen »ten behoeve van koning Filips".

DR. E. LAURILLARD.

Ter Hunnep (XXXVII, 17). De aangehaalde stukken, ook in het Overijselsch archief aanwezig, zijn niet van groot belang. Schrijvers over dat klooster hebben er ook kennis van genomen.

Markvelde ligt niet onder Diepenveen, maar onder Diepenheim [1]).

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

Serooskerke (XXXVII, 13). In 1398 trad Margaretha, erfdochter van den ridder Lodewijk v. Zuidland, in den echt met Pieter v. Tuijl († 1417), den eersten die zich van deze familie in Zeeland vestigde. Zijn zoon Hugo was, volg. Smallegange, »Kroniek van Zeeland" bl. 693, de eerste heer van Welland, waarin Serooskerke gelegen is. Hiermede wordt bedoeld Serooskerken op Schouwen, dewijl eerst in 1567 een gedeelte der heerlijkheid Serooskerken op Walcheren [2]), door koop, in het bezit kwam der familie v. Tuyll.

Domburg. H. M. KESTELOO.

---

[1]) Bijgevolg staat in de Woordenlijst (1884, Amst., Brinkman), op bl. 58 een abuis. RED.

[2]) Vgl. Nom. Geogr. Neerl. I 1885 bl. 10—13, waar ook de etymologie des naams is voorgesteld. RED.

Het eeuwfeest te Biervliet in 1886. Naar aanleiding van het pluksel in den Nederl. Spectator 1886 n° 35, en toen ik bespeurde dat dit in ernst werd aanvaard en overgenomen, mogen de volgende geschiedkundige bizonderheden eene plaats vinden.

»In het jaer 1397 betaelde de schuld der dood Willem Beukels [1]), stuerman te Biervliet, die den eersten tonharing zoutte. Hij voerde voor wapen twee kaek-meskens, daer men den haring mede kaeckt. Keyzer Karel den V en zijne twee zusters te weten de koninginne van Hongarien en die van Frankrijk, hebben zich geweerdigt zijn graf te bezoeken op den 30en Augustus 1556".

Aldus lezen we in de Kroniek van Vaernewijck, uitg. Vanderhaeghen II, 312, en nagenoeg hetzelfde vinden we in tal van vaderlandsche geschiedenissen ten dienste der scholen en chronologische tafels voor het gebruik op die scholen »ingericht".

Wij behoeven er ons niet over te verwonderen, dat een man als Vaernewijck, die ons toch al zooveel ongelooflijke zaken verhaalt, eenvoudig het bestaan der kake vergeet. Hij toch, die in 1568 stierf, zal zeer goed geweten hebben wat »op de kake staan" beteekende, en wist even goed, dat die kake een ton was. Maar dat anderen, die het wel waagden uit Beukels' naam pekel en bokking af te leiden, er niet toe gekomen zijn de vorming van het werkwoord kaken te vergelijken met die van de werkwoorden kameren, kelderen, kisten, potten, zakken, e. t. q., is bijna onbegrijplijk, zoolang men althans boos opzet buitensluit.

De noodlottige overeenkomst van kaken met wangen, heeft er wellicht toe geleid de gevonden kunst als een uitsnijden der kaken of (?) kieuwen te verklaren.

Even vreemd is het, dat men — tot voor zeer korten tijd althans — steeds sprak van een man, die in 1397 overleden is, terwijl wij tal van bepalingen, traktaten, tolbrieven en voorrechten kennen, die over deze zaak handelen en meer dan honderd jaar vóór Beukels' sterftijd gegeven zijn. Reeds vóór 1200 kende men gezouten en gerookte haring; en Maerlant, die het zee-banket zeker in niet minder hooge eere hield dan Cats en Hondius, verhaalt, hoe hij gezouten haring at; en hij is in deze niet eens de eerste zegsman. Het jaartal

---

[1]) Vgl. *Nav.* XXVIII, 173; XXX, 444, 9. RED.

1397 werd reeds lang gewantrouwd; in Romeinsche cijfers worden de L en C zoo licht verward en voor de oude Arabische vier x wordt zoo gemakkelijk 9 gelezen. Maar ook 1347 past in dit verhaal niet. Beukel is een mansnaam, zoo goed als elke andere; later vinden we dien terug bij eenen der rechters van Oldenbarnevelt, en de vorming tot Beukels behoeft hier wel geen verdere uitlegging. In 1308 nu stichtte Ver Lisebette Boekels eene kapel in de Lievevrouwekerk te Biervliet; en juist door deze gift kennen wij haar dochter Adelise en haar zoon Willem, die toen reeds meerderjarig was, en dien we in 1312 terugvinden als schepen en als voornaam haringreeder te Biervliet. Men vergelijke de Bijdragen van Janssen en Van Dale, de Zelandia Illustrata, en vooral het verslag van den archivaris Van Visvliet aan de Provinciale Staten van Zeeland, zomerbijeenkomst van 1875. In 1308 dus was Willem Beukels meerderjarig, en hij moet derhalve zijne uitvinding op bijna fabelachtigen ouderdom gedaan hebben, zelfs al nemen wij het jaartal 1386 niet aan als dat van het jaar der uitvinding. Maar waar bleef dan het feest?

Een andere Willem Beukelsz, voor wien in de Lieve-Vrouwe-kerk óók iets gedaan is, overleed reeds in 1433. Maar deze brengt de rekening geheel in de war, en een derde is totnogtoe niet gevonden. Doch wellicht wacht ons tenopzichtevan dezen eene verrassing.

Dat Karel V den 30en Augustus 1556 Beukels' graf zou bezocht hebben, is ook maar niet zoo voetstoots aan te nemen. Wel was de »oude en jichtige man" nog den 7en September op den Souburg, doch van een bezoek aan Biervliet vinden wij in de overigens zeer nauwkeurige berichten van 's Keizers verblijf in Zeeland geen spoor. En wat het ergste is, Vaernewijck laat den Keizer de Sint-Nicolaaskerk bezoeken, terwijl Beukels in zijne kapel in de Mariakerk rustte.

Het eerste bericht van de uitvinding blijkt dus niet bijzonder vertrouwbaar te zijn.

Maar geen nood! Heeft men niet herhaaldelijk gedenkteekens, geschilderde glazen en gedenksteenen gewijd aan uitvinders, die geen uitvinding gedaan hebben, of aan personen, die niet eens geleefd hebben, of die een gedeelte van hun leven besteedden aan 't »slaan, persen en schroeven van Spaansche quarten". Dat men dan nu eens

nasla wat uit het 4e district zelf daarover reeds in 1859 is medegedeeld.

Amsterdam. P. J. FREDERIKS.

De eerste predikanten der Hervormde gemeenten te Dirksland en Sommelsdijk. In de Class. Acta van 19 Apr. 1574 leest men: »Alle degene, die hier zijn gespecificeert, hebben ondertekent die brieff deur den scriver, die Gerardus als preses ut last des Classe ges. heeft om Michael zijn dienst te verhinderen, omdat hij niet heeft willen compareren in de Classe, als hij belooft hadde, ende geen getuijchenisse van den Haech willen vertoonen, ende sonder sijn gemeente te waerschouwen, vertogen is". I. m. staat: »dit is tot Dordrecht in den Synodo verhandelt".

De hier genoemde Michael was de eerste pred. van Dirksland. In 't vervolg heet hij Michiel Andriesze. Door Herm. Modet was hij naar Dirksl. gezonden, en de Classe van Zierikzee werd daarover tot verantwoording geroepen. Acta Class. 2 Jun. 1574: »Te scriven an de Classe van Ciricse vt wat macht Hermannus hem gesonden heeft tot Dirricxlandt, dewijle hij geen getuijghenis can brengen noch van de Classe van Brielle ende noch van den Hage noch van Vlissingen, zoo wij menen, dewijle doch bij de Classe besloten was hem om zekere oirsaken in zijnen dienst te verhinderen." Michael bekende schuld. Acta Class. 5 Jul. 1574: »Michael heeft zijn schuldt bekent nae uutwijsen des brieffs der Classis ende beleden weerdich te zijn van zijnen dienst affgestelt (te) werden; dan sal noch om die joncheit der kercke gedragen werden, metschaders (mitsgaders) belovende de Classe gehoorsameit te bewijsen." De gehoorzaamheid volgde niet; op de Class. vergadering van 15 Jul. 1574 compareerde M. weer niet, en de Classe vermaande hem schriftelijk »sijn beloftenis na te comen, die hij in Synodo belooft" had, en op de eerstvolgende samenkomst te verschijnen, dewijl er ook »sommige dijngen" waren, »waervan men met hem persoonlick handelen" moest. Tevens droeg de Classe aan twee harer leden op om naar »Zyricsee te trecken." De vermaning hielp niet; op den 16 Aug. 1574 was M. afwezig, en aan de BB. werd toen gerapporteerd dat M. aan één der afgevaardigde leden smadelijke woorden toegevoegd had, »als noemende hem een scheurmaker ende oock dat hij argernisse

hier in dese vlecke (Dirksl.) soude aengerecht hebben". Tegen die woorden werd niet alleen door Andreas geprotesteerd, maar men besloot den 16 Aug. ook M. opnieuw te vermanen. »Also hem belast is in den Synodo dat hij sijnen Classi beter gehoorsaemheijt soude voortaen bewijsen dan hij te voren ghedaen hadde, twelck hij doen ter tijdt den Synodo beloefde, ende deselve Synodus hem oock onder den Classis van Voorn, Putten ende Overflackee heeft ghestelt, ende nu wederom ongehoorsaemheijt bewijst beijde den Synodo ende onsen Classi, vermaent hem de Classis sijn schult te bekennen ende hem voortaen te beteren; so anders hij des onwillich is, sal de Classis haer authoriteijt ghebruijcken ende bewijsen metterdaet dat Synodus sulckx niet te vergeefs besloten heeft". Aan deze aanteekening is i. m. het volgende toegevoegd: »Dat Michael gesocht heeft aenhanck te hebben aen den dienaer tot Somerdijck om hem tegen den Classe van Voorn ende Putten te opposeren. Ende heeft daertoe twee dienaers tot Somerdijck tot hem genomen, om daermede sulckx uut te rechten." Om M. tot zijn plicht te brengen, zond H. Geldreus uit naam der Classe aan de dienaars te Zierikzee nog den volgenden brief: »Seer geliefde B. Ul. is wel indachtich hoe ernstelick onse B. Michael, dienaer in Dierickslandt, is in Synodo provinciali vermaent, dat hij hem soude bij dien cetum laten vinden, onder denwelcken Overflackee soude bestemmet worden; also wij hem daertoe oock tot tweemael bij malcanderen gecomen zijnde vermaent ende geroepen hebben ende heeft hij met ons niet begheert te versamelen, ons daerenboven, als wij nu lestleden in Somerdijck onse vergaderinge hadden, vraghende: wie ons so stout ghekent heeft, dat wij (in) Overflackee, hetwelcke onder Zierickzee geleghen is, onse vergaderinge houden; segghende oock dat sijne kercke niet en wil toelaten, dat hij met ons versamele, overmits dat sij onder Zierickzee behoort; als hij mede voerwende dat de Synodus provincialis hem dit besondere niet en heeft aengheseijt, hoewel nochtans wij hem de acta des Synodi, daervan sprekende, hebben voorgelesen; ende noch meer woorden die over ende weer geschiet zijn, heeft hem zeer ongeschicktelick bij ons gedraghen. Bidden derhalven onsen l. B. dat het haer gelieve hem met den eersten met schrijven vermanen, dat hij hem onder onsen Classis, als besloten is, wil begheven ende wachten voor alle oneenicheijt

ende verscheuringe." Dewijl M. afwezig bleef, schreef de Classe een brief aan den baljuw en het gerecht van Dirksland met het bericht dat M. zich bij de Classe van Voorne te voegen had en men hem anders »deur den autoriteit Synodi destitueren" zou. Weldra bleek, dat deze brief door Hermannus Modet en Arcerius was opgehouden, en de pred. van Sommelsdijk werd met de bezorging van den opgehouden brief belast. Tevens wendde de Classe, gehoord hebbende wat Modet en Arcerius, die te Brielle geweest waren, hadden gezegd, zich tot de Classe van Zierikzee met den volgenden brief: »Genade ende vrede. Seer weerde Broeders. Alsoe uwe gesanden, te weten, D. Hermannus Modeth ende D. Joannes Arcerius in den Briel geweest sijn ende hebben van wegen de Overheijt van Zierickxzee Andreas onsen broeder aengedient, dat Sommelsdijck nyet onder de Classe van Voorn, Putten ende Overflackee, maer onder de Classe van Beoosterschelt sorteren soude, ofte die Overheijt voorn. soude den rentmeester van Sommelsdijck de handt sluten etc. Item dat oock Dirckxlant nae begeren des gerichtes aldaer onder de kercke van Zierickzee soude zijn: soe geven wij onsen Broederen cortelick dese antwoordt. In den eersten, soe veel Sommelsdijck aengaet, sijn wij wel tevreden dat hetselfve sortere onder Zierickzee ofte Classe van Beoosterschelt, naer advijs onses broeders D. Joannis Taffini ende der broederen van Dordrecht; verclaren oock dat het noyt ons in den sin gecomen is de Overheijt te willen tergen, ofte oock anders van de Ministers ende Christelicke Religie te gevoelen dant behoort, alleene dat gheen ministers oorsaecke gheven om sinisterlick van haer te gevoelen. Soe veel als Dirckxlant aengaet, antwoorden wij dat wij den broederen bidden, dat se met die bedeylinge des Synodi tot Dordrecht ende het advijs D. Taffini tevreden willen sijn ende daer met die van Dirckxlant tevreden stellen, of die haer voort meer aenspraken; want het blijckt genoech dat Dircklandt ende meest alle ander dorpen Overflackee onder den Briele sijn, opdat se onse Overheijt oock gheen oorsaecke gheven te suspiceren van haer geterecht te werden. Beneffens desen achten die broederen onses Classis, dat hare gesande als D. Hermannus Modeth ende D. J. Arcerius henluijden al wat te wijt vervordert hebben in onse saecke te treden, midtsdien sij onsen brief, aen tgerichte tot Dirckxlandt geschreven, opgehouden hebben, niettegenstaende haer on-

schult bij Andream gedaen, dat sij het om beters wille gedaen souden hebben, dewile onse Classis gheen cleijne ende onbillicke oorsaecken acht te hebben om sulcken brief te seijnden aen tgerichte voorn.; begeren vriendelick aen den broederen dat sulcx onse Classi doch niet meer bewesen werde; bidden ten laetsten onsen seer lieven Broederen, dat se willen arbeijden dat Michiel Andriesze, dienaer in D., met onse Classe versoene ende nijet en meene dat daer eenige private simulteyt bij onsluyden tegen hem soude sijn, gelijck wij niet en twijfelen, Gode daer over tot een getuge te roepen, maer dat wij doen, dat doen wij uut oprechter herten te dien eijnde dat alle quaet in de Gemeijnte Christi geweert mochte werden. Hiermede den Heere bevolen, die onse seer lieve Broeders lange tijt in goeder gesontheijt spare ter eeren sijns H. Naems ende opbouwinge sijnder Gemeynte. Metter haest uut den Briel desen 6 Dec. 1574".

Eindelijk legde M. het hoofd in den schoot. In de Class. vergadering van 14 Maart 1575 verzoende hij zich met en voegde zich bij — de BB., die hem niet alleen een »getuygenis van de versoening" gaven, maar ook een brief schreven aan den baljuw en het gerecht van Dirksland, waarin dezen mannen kennis gegeven werd van het feit, dat M. zich »totte Classe van Voorn gevoecht" had, en verzocht hem »zijn onderhoudt te versorgen, als zij met hem gecontracteert hadden, ende zijne woninge te bestellen". Toen de BB. den 14 Mei 1576 vergadering hielden, was M. te »Embden". Den 20 Aug. 1576 was hij niet ter vergadering en de BB. besloten, dat hij zou »ontboden worden door eenen brieff om te comen op de naeste samencompste om met hem te spreecken van die saeke van Jacobi in Henvliet." Den 17 Sept. 1576 was hij weer afwezig en in de Acta van dien dag staat: »Is besloten bij de broeders, dat men Michiel Andriesz. scrijven zal, waerinne men denzelven erstel. zal vermanen persoonelijck in naestcomende tsamencoempste der broederen te compareren ende dat Robertus zal reijsen naer Overflackee ende aldaer vernemen naer dije zaecke, hem van de broeders opgeleijt." Dat M. aan de vermaning gehoor heeft gegeven, is niet genotuleerd. Slechts eenmaal vond ik zijn naam nog in de Acta genoemd en wel in die van 2 Sept. 1585, waar men leest: »Aengaende het schrijven van die dienaers van Vrieslant binnen

Leeuwaerden, versoeckende verclaringe van leer ende leven ende oorsake des afscheijts van Michel Andriessens, soo eest bij den broederen besloten, dat Egidius Joannis met Jacobus Loef ende Adriaenus Joannis, als van der saken wetende, mitsgaders haere residentie ten sijnen tijde hier gehadt hebbende, sullen beantwoerden ende met den segel des Classis singneren, behoudelick dat de naestgeseten broederen sullen daervan nemen behoorl. lecture ende subscriberen ende reserveren copije".

Dat M. van Dirksland naar Zevenhuizen vertrok en als pred. van de gemeente aldaar eerst geschorst en daarna afgezet werd, waarna »de Heer van Warmont hem de handt boven thooft" hield, blijkt uit de Acta van de particuliere synoden gehouden te Rotterdam in 1581, te Haarlem in 1582 en te 's Gravenhage in 1583.

De opvolger van M. te Dirksl. was Joannes Dorpius (aldus schreef hij zelf zijn' naam). Acta Class. 20 Mei 1577: »Joannes Dorpius, also hij voor de Broederen seeckere attestatie ende affscheijt verthoont heeft, is hij sonder ijmants wederseggen totten kerckendienst in Dircxlant aengenomen". Lang mocht Dirksland zich niet in zijn bezit verheugen. Acta 29 Sept. 1578: »Is besloten bij den broderen dat Joannes Dorpius bliven sal bij sijn gemeijnte met alsulcke conditien, dat die van Dircklant sullen achtervolgen haers scrijvens ende missive gesonden aen onse broderen van den Briel houdende in date den 28 Sept. 1578, ende indien niet, sal de voorn. Joannes van hair ontslagen ende vrij sijn".

Dat Dorpius vertrok, blijkt uit de Acta van 18 Mei 1579, luidende: »Alzoo als het dorp van Dircxlant sonder dienaer is ende noch ter tijt gheen dienaer en kan gesonden werden, soe hebbent de Broeders voor goet gevonden als dat men van Aicone ende den dienaer in Sommelsdijck vruntlick sal begeeren, als dat sij aldaer int voorsz. dorp sullen willen gaen om somwijlen Gods woort te vercondighen".

Eerst in 1582 werd de vacature vervuld door de komst van Simon Joannis Groninganus of Simon Jansze (op deze wijzen schreef hij zelf zijn naam). Acta 7 Mei 1582: »Is gehandelt mit Symon Jansze ende aen denselven versocht die toesegginge op den dinst des godlijcken woerts binnen Dircxlant, waerop hij mit ons is veraccordeert ende heeft zijnen dinst gewillichlijcken die van D. toegeseijt, nochtans

conditionaliter dat hij wel wilt voer een jaer beproeven oft hij ende zijn huijsvrouwe die locht souden mogen verdragen, ende soe hij deselve niet en can verdragen, houdt hem alsdan vrij ende ongebonden, dwelck bij den broederen wel voer goedt aengesien wordt ende consenteren hem op zijn versoeck tvoersz".

Toen zijn eerste jaar ten einde liep, kwam Simon bij de Classe met het verzoek om van Dirksl. ontslagen te worden. Den 25 Apr. 1583 besloot de Classe 't volgende: »dat hie sijne conscientie examineren sall oft dieselveste hem gethuigenisse geeft die gemeente te verlaten; ten anderen dat hie op het allergevoechgelixste met die Magistraet handelen soude om verlaten te worden ende goede attestatie te vertrecken te verkrigen. Ditselveste die broderen van der Classe geseijen hebbende, soe wijllen sie op het alderbequaemste met onsen broder Symon Jansze handelen, opdat sie niet bij die Magistraet beschuldicht en worden als lichtverdich gehandelt te hebben". Simon Jansze bleef te D. en nam ook een poos den dienst waar te O. en N. Tonge. In 1584 kwam hij bij de Classe met een aanklacht tegen Henricus Postelius, schoolmeester te D. De BB. oordeelden dat zij de Classe niet aanging [1]), maar den Magistraat van D., en zij vermaanden den meester alleen om zijn ambt »waer te nemen ende met een goede conscientie daerin te handelen". Bij deze gelegenheid verstonden de BB. dat Simon Jansze den doop bediende »naer ghedaene alghemeijnen ghebede nae de predicatie", en zij verzochten hem zich te schikken naar het gebruik en de ordonnantie van de Synode en alzoo den doop »vóór het ghebet" te bedienen. In 1585 werd hij door de Classe geschorst. Acta 2 Sept. 1585: »Alzoo de Broeders gehoort hebben een leelijcke difamie over Simon Jansze, soo hebben de Broeders Simon Jansze opgeleijt dat hij hem voor de Overicheijt soude purgeren; hebben derhalven goetgevonden van zijnen dinst stil te staen, terwijlen hij den kerckenraed ofte Classe van tselve sal genoech gedaen hebben". Den 30 Sept. 1585 vroeg Simon of de Classe bij hare over hem uitgesproken sententie bleef, en zij gaf met 't oog op sedert overgeleverde certificaten ten antwoord ja, waarop Simon verklaarde te protesteeren en »de saken te beroepen tot meerder vergaderinghe". Intusschen ver-

[1]) Zie ook mijn artikel over J. Postelius in *Nav.* XXXV, 333.

trok de man naar Oudewater. Den 14 Apr. 1586, toen hij aldaar reeds in dienst was, vroeg hij van de Classe »attestatie ende behoirlick afscheijt". Hij kreeg tot antwoord, dat hij eerst in de Classe verschijnen en zich verzoenen moest zoowel met ettelijke lidmaten te D. als met de BB. Den 2 Jun. 1586 besloten de BB. »dat men Symon Jansz. zijn afscheijt ende attestatie passeren" zou [1]).

In de Acta Class. 14 Apr. 1586 staat: »alsoo die kercke tot Dijrxlant ledich is ende geen dienaer en hebben, so hebben die broeders aenghenomen met den eersten dieselvighe van een godsalighen dienaer te versien, ende so die van D. eenen dienaer middelertijt bequamen, sullen de naestgelegen dienaers daervan verwittiget werden, opdat door dieselvighe mach gehandelt werden naer oorde (orde) der kerk". Gedurende de vacature namen Fr. Borluut en Arent Timmerman op zich »bij keere op verscheijden sondaghen die dienst te bedienen" te D. In Junij 1586 was de vacature reeds vervuld door de komst van Jacobus de Vroet, ook de Vroe genoemd. Acta 2 Jun. 1586: »Nopende de beroepinge ende handel Jacobi de Vroet ordelen de broederen, alsoe Jacob voersz. bevonden wordt onordentlijck gehandelt te hebben om in den dinst des worts Gods in D. te treden, dat hij alhier voor het eerst zijn schult daeraf sal bekennen, gelijck oock die ouderlingen der kercken aldaer hier alrede bekent hebben, ende dat gedaen hebbende, sal hij gedult ende geleden worden tot de naest comende vergaderinge der broederen, om middelertijt te spreken met den kerckenraet ende overicheijt ende hem te beproven oft hij te dier plaetsche stichtelijcken ende bequaem sal geordelt worden". Men besloot van 't een en ander den Magistraat kennis te geven. Jacobus bekende schuld; kerkeraad en magistraat verklaarden »goet contentement" met hem te hebben; de »naestgesetene broeders" brachten niets in, waarom »hij in den dienst onbequaem soude geoordeelt werden", en op grond van 't een en ander namen de BB. der Classe hem op den 18 Aug. 1586 aan als een lid der Classe met een zegenwensch en de bepaling, dat zijn dienst »innegaen" zou »van die tijt dat hij eerst in Dirxlant den dienst betreden" had.

In 1593 verzochten »die van Bommene Jacop de Vroe te mogen

---

[1]) Van een Symon Jansze is sprake in de Acta van de part. Synode in 1587 te Delft gehouden.

hebben tot haeren ordinaren dienaer". Zoowel de kerk als de Magistraat van D. lieten door afgevaardigden aan de Classe weten, dat »sij haeren dienaer niet en begeerden te missen", waarom de Classe den 3 Mei 1593 besloot, dat »Jacob bij sijn kercke blijven" zou.

Zijn tractement was 300 ponden, en hij ontving jaarl. 42 ponden voor huishuur. Dat hij 3 kinderen had, zegt ons de volgende post: »Betaelt Jaecob de Vroe pred. in D. de somme van 40 ponden over daugmentatie zijner gagie van wegen zijne 3 kinderen etc."

De eerste pred. van S o m m e l s d ij k is vermeld in Acta Class. 5 Jul. 1574: »Arnoldus den dienair in Somerdijk, vermaent in den Synodo, bekende zijn schuldt, ende is bevolen in zijne plaets te gaen ende geseijt dat men na hem soude vernemen; zoo hij hem dair well draecht, sal men hem dair laten; zoo niet, sal men hem dair wech nemen ende op een ander stellen." In volgende Acta heet de man Arnoldus Stuer of Stoer en ook Arnoldus Fransze; zelf schreef hij zijn' naam Arnoldus de Stuer. In de Acta van 15 Jul. 1574 leest men niet alleen: »Arnoldus te Somerdijk sall vermaenen den dijkgrave van zijn hoerdom, ende zoo hij geen gehoor crijget, sall hijt der overheit clagen ende alsdan antwoordt bringen." Maar ook: »Arnoldus heeft angenomen de vermaninge der broederen ende will gehoorsaem zijn, soo men hem wilde transfereren, sall oik zijn dochter van hem doen." Tengevolge hiervan werd aan den Brielschen pred. Gerardus Gallinaceus opgedragen te schrijven aan die van Delft, Rotterdam en Dordrecht, en hij verzond den volgenden brief: »Genade ende vrede van Gode den Vader door Jesum Christum Amen. Seer lieve B. ende medehulpers in den Heere. Ul. is wel kenlick hoe dat onse Classe van den Synodo opgeleijt was nae die saecke Arnoldi Stuer des dienaers in Sommersdijck te vernemen, ende twee dienaers des woorts derwaerts gesonden hebbende, hebben deselfve bevonden dat Arnoldus hoe eer hoe liever van daer moet genomen sijn ende op een ander gestelt worden nae ordinantie, als doen in den Synodo besloten, opdat wij die hope van een heerlicke kercke te bouwen in Sommersdijck nyet en verliesen, die sich daer seer schoon vertoonende is. Daerom alsoe wij bij ons Arnoldum nyet en weten te laten, bidden u Lieve B., of bij u in uwe Classe nyet een plaets en is, daer ghi hem sout connen stellen ende daer hij soe veel onder-

houts mochte hebben als hij nu in Somersdijck heeft, dat is 200 gulden tsiaers, ende ons een getrou dienaer toeschicken, die wij in sijne plaetse wederom mochten stellen. Dit doet u, seer lieve B. de gansche Classe seer vrundelick bidden, ende begeert dat ghij doch metten allereersten aen die kercke van den Briel andtwoordt wilt schrijven. Hiermede sijt den Almogenden Heere bevolen, die u ende onsen arbeijt segene Amen. Datum uut laste ende ondert zegel onser Classe desen 16 Julij 1574".

In de Acta Class. van 16 Aug. 1574 [1]) staat: »In de sake Arnoldi en is niet ghedaen, overmits hij geretracteert heeft dat hem in de voorgaende vergaderinge (van 15 Jul.) opgeleijt is". En in de Acta van 30 Nov. 1574: »Belangende Arnoldo Steur hebben de broederen besloten hem, soe hij testimoniael brief eijsschede van daer mede ergens te reijsen in dyenst, hem gheen te gheven".

Later bemoeide zich de Classe van Voorne en Putten niet meer met de »sake Arnoldi". Zooals uit den boven medegedeelden brief aan de Classe van Zierikzee d.d. 6 Dec. 1574 is gebleken, ging Sommelsdijk over tot die Classe. Aan Arnoldus werd daarvan den 6 Dec. per brief kennis gegeven met de woorden: »staen oock toe naer d'advijs Taffini ende die van Dordrecht, dat Som meldijckx voortaen onder de Classe van Beoosterschelt wesen sal". Dat Arnoldus naar Beijerland vertrok, is mij gebleken uit de Acta van 3 Maart 1583, waarin staat: »is van dije broedern besloten, dat sij thoestaen dijen van Spikenijs om beroepinge thoe doen op Arnoldum Stoer, nu ter tijt dijenende ijn Beijerlant, doch bij conditie hem ijn dem Classe nijet thoe acceptieren, hij brenge dan van sijnen Classe behoorlijcke attestatie".

Brielle. H. DE JAGER.

Don Emanuel van Portugal (XXXVI, 347).

1613. 30 Juli. Begraven Nieuwe kerk te Delft een kint van me vrouwe de Princesse van Poortegael. (Hieruit volgt dat er negen kinderen waren).

---

[1]) De Class. vergadering werd toen te Sommelsdijk gehouden en niet, zooals eerst bepaald was, te Goedereede, omdat den BB. gezegd was, dat aldaar »de peste grasseerde".

1647. 9 Juni. Huw.-Reg. 's Gravenhage: De Hoochgeboorne Grave, Heere George Frederik Grave van Nassau, Catzenelnbogen, Vianden ende Dietz, Heere tot Bielstein etc., met de Doorluchtige hoochgeboorne Vorstinne ende Vroulinne, Vrouwlinne Eleonora Mauritia, geboren Princesse van Portugal.

Doopregister der Gr. kerk te 's Gravenhage: 19 Sept. 1683 Anthoynette Albertine Fredericque (Tém. Em. Louise Pr. de P. en Fred. baron de Gent), 30 Juli 1684 Jan Walrave (tém. Anna Sibilla bar. de Gent), 26 Aug. 1685 Emanuelle, kinderen van Adriaan Baron de Gent en Elisabeth Marie Princesse de Portugael.

1731. 16 Juli. Begraven te Bergen-op-Zoom in de kerk Princes van Portugal Amelia Louiza (dus meer dan 100 jaren oud).

's-Gravenhage. F. CALAND.

Changuion (XXXVI, 688, 9). Extrait de, »La France Protestante" par M. Eugène et Emile Haag, 2me éd., Tome 3, 1881.

Changuion (col. 1065—75), Famille dont l'histoire commence au massacre de Vassy 1 mars 1562). Le martyrologe de Crespin, après la description des tueries executées dans la grange où s'était fait le sermon, ajoute entre autres détails: La maison d'un nommé Pierre Ch., boucher, prochaine de la dite grange, fut totallement pillée jusques à la dernière serviette". Malgré ce pillage les Ch. restèrent à Vassy, fidèles à leur foi et développèrent leur modeste fortune, dont la boucherie n'était qu'un annexe. Pierre Ch., réfugé en Hollande après la cassation de l'édit de Nantes, écrivait pour l'instruction de ses enfants, à Leyde, un récit de ce qu'il savait sur la famille. Son récit à été publié en partie par un de ses descendants, M. Ch. Landré, revenu de Hollande à Bordeaux, dans le Bulletin de l'Histoire du Protestantisme XIV, 139 (1865). Je suis né, dit-il, à Vassy le 9 Avril 1653; etc., Celui qui parle ainsi, Pierre Ch., fils de Pierre, est un deuxième arrière petit-fils du boucher Pierre. Le fils du boucher ne lui était pas connu, mais bien le petit-fils, Samuel, qui épousa Marie Jansson. De ce mariage naquirent: Samuel Changuion ministre a Gastevine en Poitou, Marie Susanne; Pierre, qui continua le commerce des grains et des bestiaux; Jeanne, Abraham et Daniel. A l'époque de la Révocation le seul des fils qui vécut encore, était le deuxième, Pierre. Le ministre Samuel avait eu pour femme Marie Huet; Abraham et Daniel avaient épousé deux soeurs: Judith et Esther Robin; les filles étaient mariées à des bourgeois de Vassy: Marie à Claude Després, Susanne à .... de Marchand, et Jeanne à un sieur Chemet.

Le vieux Pierre (il était ne à Vassy en 1614 et il avait perdu sa femme Anne Guérin [1]), son fils Pierre l'écrivain, ses deux filles Esther et Anne (nées à Vassy,

---

[1]) De naam Gúerin komt nóg te Arnhem voor. RED.

mariées à Abraham Bouchet et Samuel Aubert) son autre fils Jean né en 1663, ses soeurs ou belles-soeurs et leurs enfants toute la famille ou presque-toute, à divers moments et par divers chemins, s'écoula peu à peu hors de Vassy dans le courant de 1685 et 1686, avec l'intention de gagner Leyde, où ils s'étaient donné rendez-vous. Mais tous n'eurent pas le bonheur d'échapper aux gardes-frontières de Louis XIV. Les deux Pierre furent arrêtés près de Sedan. Le fils échappa, mais le père fut condamné aux galères, de même que son beau-frère Chemet; ils moururent quelques jours après à l'hôpital de Marseille.

Pierre Ch. le fils resta désormais à Leyde, où il fonda avec son frère Jean, une fabrique de camelots et d'autres étoffes. Il épousa 1699 Marie Tinnebac [1]), de Rotterdam, réfugée comme lui. Il en eut un fils unique, Pierre, né en 1700, docteur en droit de l'université de Leyde; marié 1731 avec Rynbrandina Amsincq d'Amsterdam, et qui devint conseiller à la cour féodale du Brabant 1740, † 1758. De ce mariage naquirent trois enfants: Pierre Jean, échevin, puis bourguemestre de Leyde en 1759, André (mort jeune 1734—38) et Paul né à Leyde en 1733, docteur en droit, échevin de Flessingue, 1761, secrétaire de cette ville deux ans plus tard, puis en 1774 secrétaire de Middelbourg, où il mourut 1804, laissant huit enfants de sa femme Jeanne Marie (1741—1800), fille de Jean de Beaufort de Middelbourg, qu'il avait épousé en 1762.

Le mariage de Pierre avec Rynbrandina Amsincq avait été béni par leur cousin Samuel Louis Ch., fils de Louis. Ce dernier qui, après avoir succedé à son père Samuel comme pasteur de l'église de Gastevine de Poitou, put se réfugier à Gouda, où il mourut ministre pensionnaire des Etats-Généraux. Sa mère se nommait Marie Huet; il épousa une Anne Huet, dont il eut: 1° Samuel Louis, étudiant en théologie à Leyde 1704—10, et ministre de l'Eglise Wallonne de Grave d'abord, en 1715 de Dordrecht, en 1722 d'Utrecht, en 1724 de Leyde, où il mourut en 1738; 2° Anne Madeleine, mariée en 1755 à Henri Duclos, ministre de l'église Wallonne de Montfoort, prov. d'Utrecht.

De Paul Ch. et Jeanne Marie de Beaufort naquirent huit enfants: Pierre Jean, Jeanne Arendina, Anne Fernandine, une fille, mort en bas age, Paul Isaac, Phoenix Jacob, une autre fille et Adrien Marinus. Pierre Jean, né à Flessingue 1763, docteur en droit, secrétaire de la cour de Justice de Hollande et Zélande en 1789, puis de celle de Bois-le-Duc en 1795, devint 1804 gouverneur de Curaçao et des îles adjacentes. Il ne sut pas défendre cette importante colonie, et laissa les Anglais s'en rendre maitres. De retour à la Haye 1807, il fut condamné à mort par un conseil de guerre 1808. Le roi du moment, L. N. Bonaparte lui fit grâce, et le souverain légitime, à son retour 1814, le réhabilita. Il rentra dans la carrière des emplois comme simple greffier du tribunal de Goes, fut nommé en 1816 conseiller à la cour criminelle de Surinam et mourut à Paramaribo 20 Oct. 1820.

Jeanne Arendina, née à Flessingue en 1768, épousa 1793 Otto W. J. Berg, d'Amsterdam, directeur de la compagnie hollandaise du Levant, et mourut près d'Utrecht en 1847.

[1]) Marie Tinnebac, probablement du Poitou; voyez la liste à la fin de l'Histoire de l'édit de Nantes, par Elie Benoist, qui l'appelle Finnebac.

De ce mariage naquirent dix enfants, dont le cinquième fut Elisabeth Duodecima Ernestine Berg, née en 1801, mariée 1833 à Charles Henri de Perrot, de Morges. Cette branche nombreuse et prospère des descendants des Changuion est celle où se conservent les papiers de famille dont nous tirons presque toute cette notice. On a vu plus haut que le vénérable galérien avait eu deux frères cadets, Abraham et Daniel, morts avant la Révocation; mais dont les veuves et les enfants purent gagner Leyde. Charles, fils d'Abraham et fabricant de camelots comme ses oncles Pierre et Jean, épousa à Leyde 1685 Anne, fille d'Adrien Prévost, et en eut neuf enfants, dont sept filles, l'une desquelles, Jeanne, née à Leyde en 1696, épousa Jacob Drognat (1693—1777) de Genève [1], l'un des ancêtres du Docteur Landré, aujourd'hui revenu de Hollande en France, et établi à Bordeaux. Une branche de la famille qui s'était réfugiée à Berlin, donna naissance à Francois Ch., né dans cette capitale en 1695, et qui en 1718 alla fonder à Amsterdam une maison d'imprimerie et librairie; il mourut en 1777, laissant son établissement prospère et renommé. Sa femme Jeanne Soyer lui donna neuf enfants, dont le plus jeune Daniel Jean continua la maison. On trouve des livres édités par Villard et Ch. en 1719; par François Ch. seul 1727—1749; par E. v. Harrevelt et D. J. Ch. en 1776-80; D. J. Ch. seul 1779-94; Ch. et Schouten, sans date; D. J. Ch. et Bartholomeus Vlam 1795; Veuve Ch. et den Hengst 1799—1800; Ch. et den Hengst 1808—1810. Daniel Jean était mort en 1798 et sa veuve en 1803.

Un petit-fils de l'imprimeur François, dont le père, aussi nommé François, était allé chercher fortune comme planteur dans les colonies lointaines de Demerary et Essequebo, et qui se nommait lui-même François Daniel, naquit à Demerary (Guyanne), et revenu à Leyde, s'y fit recevoir 1788 docteur en droit. La même année il devint membre du conseil de la ville, et le fut jusqu'en 1795 à l'époque de la Révolution. Elu en 1813 secrétaire du gouvernement provisoire qui se mit à la tête des affaires au nom du Prince d'Orange, en 1814 il fut nommé commissaire général près les troupes auxiliaires anglaises et la même année ambassadeur du Prince de Hollande (depuis le roi Guillaume I) aux Etats Unis. Il fut anobli et fait baron par le roi en 1815. Armes: d'azur à une tête de More accompagnée en chef de deux fleurs de néflier et en pointe d'un croissant d'argent. François Daniel épousa Henriette Wilhelmine Hartingh, dont il eut quatre enfants: François Daniel, employé du gouvernement russe et mort en Russie; Louise Anne, établie à Lausanne, puis morte à Loerrach (Baden) 1872; Laurent Jonathan, né à la Haye 1805,

---

[1]) Drognat, primitivement Durgniat, famille d'Orange réfugiée, lors de la Révocation à Genève, où naquit en 1693 Jacob Drogniat, qui épousa à la Haye Jeanne Changnyon (III col. 1073). Les descendants né de ce mariage vécurent à la Haye, Leyde, Amsterdam et Samarang (île de Java). Le dernier d'entre eux, étant mort en 1826, un de ses neveux, le Dr. Charles Landré, fils de Jeanne Jacqueline Drognat, obtint du gouvernement de la colonie de Surinam le droit pour ses enfants de porter le nom de Drognat; parmi ces derniers on compte Charles Louis Drognat Landré, docteur des facultés de médecine de Montpellier et de Bahia, oculiste distingué, établi depuis 1871 à Rio de Janiero (La France Protestante V, col. 503.)

mort en Allemagne, et Antoine Nicolas Ernest, né en 1803. Il étudia la théologie à Leyde 1828—31. et partit en qualité de professeur à l'académie du Cap de Bonne Espérance. Là il épousa Madeleine Elisabeth, fille d'Abraham Faure, professa longtemps et prit quelquefois la parole dans les grandes assemblées publiques. Sa maison du Cap était pour les hommes distingués, qui traversaient l'Afrique du Sud ou y vivaient, un lieu de rendez-vous que Livingstone a plus d'une fois visité. Il a publié une quinzaine d'opuscules, et dans le journal du Cap (le Volksblad) une quantité d'articles politiques et théologiques. En 1867 il revint en Europe, s'établit en Suisse et se retira plus tard à Loerrach, où il est mort en 1881. De son mariage sont issus neuf enfants tous nés au Cap, et qui y poursuivent, principalement dans l'instruction publique, les bonnes traditions de l'honnête labeur.

Van dit opstel in »la France Protestante", zijn weggelaten: het verhaal van Pierre, bevattende bijzonderheden uit zijn leven in Vassy, het voorgevallene bij en na de aanhouding aan de grenzen, en drie brieven van zijn vader geschreven tijdens zijne gevangenschap.

In het Album Studiosorum Academiae Lugduno-Batavae, komen voor:

Johannes Changion, Campanus. 20, T. 1 Jul. 1 86.

Samuel Ludovicus Changuyon, Goudanus. 26, T. 18 Sept. 1704.

Samuel Ludovicus Changion, Goudanus. 24, T. Collegii Ordinum alumnus. 27 Febr. 1711.

Petrus Changuion, Lugduno-Batavus. 15 [1]), 24 Mart. 1712.

Petrus Ch., Lugduno-Batavus. 20, L. 20 Mart. 1716.

Samuel Louis Ch., Gouda-Batavus, V. D. M. in Ecclesia Wallonica hujus urbis, 36, Honoris ergo inscriptus. 25 Apr. 1724.

Petrus Ch., Leidensis. Annos academicos habens, J. 16 Sept. 1748.

Paulus Ch., Leidensis. Annos academicos habens, J. 16 Sept. 1748.

Franciscus Daniel Ch., Amstelodamensis. 14 [1]), J. 19 Jun. 1779.

Georgius Verenet Montispeligardensis, Ephorus [1]) studiosi Changuion. 33, 19 Jun. 1779.

Pieter Johan Ch., Vlissinganus. 19, J. 15 Aug. 1783.

Paul Isaac Ch., Medioburgensis. 18, J. 15 Sept. 1792.

François Daniel Ch., Demeraria-Americanus. 29, J. Dr. Honoris causa inscriptus, 3 Mart. 1795.

Antonius Nicolaus Ernestus Ch., Haganus. 25, T. 6 Jun. 1828.

V. IJ.

v. Domburg. In M. Smallegange's Kroniek van Zeeland, vindt men bl. 477 het een en ander omtrent dit oude geslacht, hetwelk echter niet als eene genealogie kan worden beschouwd, en bovendien bestaat

---

[1]) Vgl. *Nav.* XXXVII, 77 (Studenten-leeftijd). RED.

er niet altoos overeenstemming tusschen hetgeen te dier plaatse vermeld wordt en wat men elders in gezegd werk aantreft. Ik laat hier volgen wat ik uit verschillende archieven, voornamelijk het stads-archief van Middelburg en enkele gedrukte werken ontleende; een en ander, zooveel mogelijk in chronologische orde gerangschikt. Of al de genoemde personen tot het geslacht v. D. behoorden, kan ik niet verzekeren, daar het mogelijk is, dat sommigen het van D. alleen als aanduiding hunner geboorteplaats achter hun doopnaam hadden.

Pieter (Petrus de Dumburch) wordt 1271 vermeld bij Kluit, Codex diplomaticus bl. 796, overeenkomstig Zelandia Illustrata I, 640.

Willem 1291. (Kluit a. w. bl. 896; Zel. Illustr. I, 640).

Willem Jansz. verklaarde 9 Aug. 1334 land ter leen te houden van den abt van Middelburg (Inventaris provinciaal archief van Zeeland n⁰ 120).

Boudewijn, ridder, hield in 1351 met de stad Domburg de zijde van hertog Albrecht van Beieren. »Naer welken tijt is Domburg wedergekeert aen de Graeven van Zeeland" (Te Water, Hoog-adellijk Zeeland, bl. 144). Bewijzen bestaan hiervoor evenwel, voorzoover mij bekend is, niet. In de tot de zaak betrekkelijke charters, die nog in het gemeente-archief alhier berusten, is er althans niets van te vinden. In dat van St. Petrus- en Paulusdag (29 Juni) 1351 leest men, dat gravin Margaretha aan zich behield der heerschappen goed en der lieden goed, die jegens ons dood gebleven zijn in den strijd tusschen Arnemuiden en ter Veere". Of men nu uit »der heerschappen goed" moet verstaan, dat de stad Domburg destijds in het bezit was van leden van het geslacht van dien naam, is twijfelachtig; eveneens of de gravin aan zich alleen behield het goed der »gedoode heerschappen en lieden". Was dit laatste het geval, dan kan Boudewijn geen heer van Domburg geweest zijn, als de hierna gemelde en de vorengenoemde althans denzelfden persoon aanduiden, want deze was na 1351 nog in leven, en van hen, die in leven gebleven waren, behield de gravin de goederen niet.

Boudewijn Woutersz. 's Woensdags na St. Catharina-dag 1365 reden baljuw en schepenen van M. »te like" (ter begrafenis) te Domburg, toen zijne dochter dood was (Stadsrekening van Middelburg).

Hendrik (broeder). Hij kreeg om Gods wille 30 st., omdat hij

»gemeesterd" zoude kunnen worden (Stadsrekening van M. 1373/74). »Mits dat Meest͞ Heijnd͞ van Domb͞ varen zoude en͞ penitēcier des paues van Rome (worden) hem gli̅ (gegeven) te helpen 20 st." (Stadsrek. van M. 1380/81). In die van 1376/77 wordt een H. v. D. als Augustijn te M. vermeld.

Beatrix, was gehuwd met Albrecht v. Borsele van Brigdamme en † 1395 of 96 (Zelandia Illustrata I, 658, 698.

Gillis Dankaardsz, komt voor in de stadsrek. van M. 1399/1400, en was neef van

Pancras, die in dezelfde rekening vermeld wordt.

Heer Willem Michielsz, vindt men in de stadsrek. van M. a⁰ 1403.

Klaas, was volg. de stadsrek., in 1400 baljuw van M. In 1407 was een K. v. D. baljuw van Domburg, blijkens een stuk in het Rijksarchief, en volg. de stadsrekk. van M. 1417/8—1420/1 te dier stede stadsklerk (secretaris.)

Anna, † 18 Mei 1407, was gehuwd met Gillis v. Borsele van Brigdamme † 13 Sept. 1391 (Zelandia Illustrata I, 698.)

Frank, baljuw van Brouwershaven 1422 (v. Mieris, Charterboek IV, 661). In de stadsrekk. van M. 1433 en 1436 vindt men dezen naam ook.

Pancras. Volg. de stadsrek. van M. 1399/1400 was hij neef van Gillis Dankaardsz. bovengenoemd. In 1437 was een Pancras burgemeester van M.

Den 30 Maart 1410 en 2 Aug. 1417 kreeg Pancras Woutersz. commissie als baljuw van Domburg, volgens bescheiden in het Rijksarchief. Een Pancras Woutersz. komt ook voor in de stadsrek. van M. a⁰ 1433.

Het is mogelijk dat met Pancras en Pancras Woutersz. dezelfde persoon bedoeld wordt, en dat Martina en Adriaan (zie beneden) zijne kinderen waren.

Boudewijn Jansz., in 1417 pooster geworden van M., bekleedde er in 1421 de waardigheid van burgemeester. In dato 20 Jan. 1434 wordt er van zijn sterfhuis gesproken (stadsrek. M.)

Heer Cornelis Pietersz., komt voor in de stadsrek. van M. a⁰ 1446, en

Broeder Pieter de minderbroeder in die van 1444 en 1449.

Jan, werd in 1445 te M. onthoofd. Zie over hem Dr. J. P. Arend, Geschied. des Vad. II, 3 bl. 18; Zelandia Illustrata I, 212, en mijne

aanteekeningen uit de stadsrekeningen van M. in het Archief van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen V, 2 bl. 272.

Wouter, komt voor in de stadsrek. van M. a° 1449. Was in 1484 baljuw van Zoutelande, en kwam 16 Mei 1485 te Vlissingen om het leven, bij gelegenheid van de inneming dier stad door de Sluizenaars (Boxhorn, Kroniek v. Zeeland, II 311). In de Middb. rekening van 1485 vindt men vermeld, dat zijne kinderen bij de weesmeesters ontboden waren. Zie beneden.

Jan Pietersz., schepen te M. in 1460, 62, burgemeester 1464.

Jan Jansz., kwartiermeester te M. in 1476, komt ook in 1484 voor.

Martina Pancrasdr, gehuwd met Roeland v. Lanceberch, volg. de Middb. rekening a° 1456, en blijkens die van 1476 overleden.

Adriaan Pancrasz., kwartiermeester te M. in 1475. Ik vond twee kinderen van hem vermeld als Jacob Adriaan Pancrasz., en Margriet Adriaan Pancrasdr in de Middb. rekeningen a° 1479, 89, 95 en 96. Zie beneden.

Soete, gehuwd met Jan Ruigrok van de Werve, † 1469 (Zelandia Illustr. II, 62 en 82).

Agatha, komt midden 15de eeuw voor als gehuwd met Hendrik v. Wissekerke (Zelandia Illustr. II, 180).

Katharina, gehuwd met Gillis Andriesz. v. Sompeke, baljuw van Santhove, wonend in het land van Waas (Mr. J. H. de Stoppelaar, Inventaris oud-archief der stad M. n°. 331 dd. 13 Aug. 1458).

Jacob en Pancras, de zonen van Wouter (zie boven), bezaten, volgens de oudste steenrol van Zeeland, een gedeelte der heerlijkheid Biggekerke. Dit ging over op Wouter en Hendrik, de zonen van Jacob, en na het overlijden van Hendrik, op Wouter alleen. Zie beneden. Jacob Woutersz. werd in 1492 gratis poorter van M.

Jacob Adriaansz., gewis de meest bekende uit dit geslacht, hoewel niet altijd op eervolle wijze. Hij wordt als Jacob Adriaan Pancrasz. vermeld in de stadsrek. van M. a° 1479, en komt in die van 1495 en 1496 als Jacob Adriaansz. voor. In 1500 was hij gebannen geweest »om zijne misdaad", en mocht te M. niet terugkeeren vóórdat hij aan de stad 100000 steenen geleverd had, in plaats waarvan hij evenwel £ 15 betaalde. Hij was a° 1501—03 schepen en a° 1513—16 burgemr van M. Zie over hem Zel. Illustr. I, 254 benevens de daarin aangehaalde bescheiden en werken.

Zijne eenige dochter Marie vond ik het eerst vermeld in de Middb. rekening a° 1518. Zijn bastaardzoon Adriaan werd Jan. 1516 stadsbode te M. Er wordt beweerd, dat deze dezelfde zou zijn als de baljuw van M. van dien naam, die † 1572. Zooals uit n°. 951 van het stadsarchief van Middelburg blijkt, had hij meer bastaarden, die evenwel niet met name genoemd worden.

Wouter Jacobsz. (zie boven) was te M. kwartiermeester 1515, 23, en schepen 1516, 17. Hij was voogd over de dochter van zijn broeder Hendrik, in 1526.

Hendrik, zie boven. In de Middb. rekening a° 1520 wordt zijne weduwe »jouffr. Catharina" vermeld.

Belie Pieter Doensdr, komt voor in de Middb. rekeningen a° 1518 en 26.

Margriet, komt in de rekeningen van M. a° 1518, 26 voor. Volgens die van 1534 kwam er uit 's Hertogenbosch bericht dat M. v. D. overleden was, en blijkens die van 1540 bracht de dienaar van Joost v. Schengen gelijke tijding.

Pieter. Zijne weduwe † 28 Sept. 1538, volgens een grafschrift in de kerk te Tolen, en zijne dr Jozina, wede van Cornelis Pieterssen, rentmr van St. Maartensdijk, † 1 Dec. 1557.

Cornelis Maartensz., was in 1583 secretaris der stad Tolen (P. Paulus, Zeeland's recht tot het stichten eener hoogeschole, Bijlagen bl. 200.)

Voor nadere inlichtingen, vooral van zoodanige, die aan officieele stukken ontleend zijn, houdt zich, door tusschenkomst van dit maandwerk, aanbevolen

Domburg. H. M. KESTELOO.

Orde van St. Catharina (XXXVII, 16). Gerardus Oom was geen ridder van de orde v. St. C. (over welke orde men raadplege v. Leeuwen, Bat. Ill. 696), maar begiftigd met eene prebende van de balije van St. C. te Utrecht. De prebenden beliepen 3750 gulden 's jaars, verdeeld onder zestien personen. Tegenw. Staat Utrecht, I 390.

W.

[Te Eindhoven bestaat ook een gilde van St. Catharina, dat met de K. Harmonie »Apollo's Lust" ter stede samenwerkte tot luisterrijke viering des 70sten geboortedags van Willem III koning d. Nederl. i. d. 19 Febr. 1887, door het houden van een optocht langs de straten der stad.]

Wapen van Limburg (XXXVI, 622). In de Nederl. Heraut III n⁰ 4 komt een artikel voor, waarin wordt aangetoond, dat dit bericht geheel verzonnen is.

VRAGEN.

Sinderen. Is *Nav.* XXXVII, 8 (Overluid. te Utrecht) van een geslacht v. Sinderen, of van de heerl. Sinderen te Voorst (Veluwe) sprake?

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

De Fluessen (XXXVII, 48). 't Is wel wat kras om het »Meerdervluys" voor de oudere benaming van het Meervelderbosch te houden. Daar is in die namen heel geen etymologisch verband, en de houtcultuur zelf spreekt luide de beweering tegen. Goede houtsoorten als in 't Meervelder- en andere bosschen gevonden worden, eiken, beuken, dennen, wassen niet op »vluys", op moerasgrond, maar wel biezen, riet, een knotterige wilg of wat. Hout bemint hooge gronden en droogte. 't Vluys is dan ook nooit van boomen voorzien geweest, zoover hier 't geheugen reikt, maar was altijd bekend als een nat gat.

Sedert onze Koning op dit »vluys", de zuidpunt van ons Uddelermeer, eene jachtopzieners-woning liet bouwen, is de grond door afdamming en afwatering veel verbeterd en tot bouw- en weiland geschikt gemaakt, maar de oude afkomst verloochent zich niet. Het Meervelder-bosch kreeg zijn naam van de buurschap Meerveld. Daar woonden zijne eerste en oudste eigenaren, en ook een paar op 't Hof te Uddel en aan ons meer. Zij hakten er hun timmer- en brandhout en hun oven-brand uit, en haalden van zijn veld de turf voor hun haard, de plaggen voor hun stal en schaapshokken, de heide voor hun vee, en ze weidden er hunne schapen op. En die

eigenaren waren zoo edelmoedig, om hun zielenherders, den pastoors, later den predikanten der parochieën Elspeet en Garderen, ook eenig aandeel in hun recht, hun eigendom te geven. Zoo was 't oorspronkelijk. De gewijzigde, met de jaren veranderde toestand komt hier minder te pas. Maar in de buurtschap Meerveld woonde en woont nog de »holtrichter" van 't Meervelderbosch. Te zijnen huize werden en worden nog op elken eersten Donderdag in de maand April de maaldagen gehouden, en de besluiten in zake 't bosch genomen. Daar werden en worden nog de boschboeken bewaard en bijgehouden. Daar geschieden nog de verkoopingen en de verrekening der gelden, enz. enz.

Aan 't Uddelermeer. A. AARSEN.

Levaefanum (XXXV, 260, 539). Daar de benaming Leven-, Lieven-, Lewen-, Lovendaal zeer algemeen is, blijf ik, tenzij de vereering eener godin of vergoode priesteres L(a)eva van elders, en wel *historisch* blijke, — het er stellig voor houden, dat men hier met een appellativum, in den zin van »bosch-veen" te doen heeft, en dat dus die eerdienst uit de lucht is gegrepen. Vgl. voor de hoofdsylbe den gesl. v. *Leef*dael, die a° 1596, 7 v. *Leeue*dale (Leenboek van Spaansweerd, o. Brummen, in Geld. Volksalm. 1887 bl. 62), a° 1600 v. *Lijeffen*daell (ib. 54), a° 1603 *Leff*daell (ib. 55), a° 1606 v. *Lyeff*daell (ib.), a° 1608 v. *Leeff*dall (ib. 56) luidde. Leefdaal = bosch-dal (of-del) klinkt gezond. En vgl. voor de slotsylbe (Zutfen) Zut*phaen*, Sut*fan*iensis.

Zou ook de gesl. de Leef (Vlissingen) hier niet kunnen passen? Vgl. *de* Bosch (Kemper). Johan Winkler, Nederl. Gesl. 530, denkt echter bij de Leev aan Levi of ook aan den Leeuw uit Juda's stam (Openb. 5 v 5; vgl. Gen. 49 v 9, 10). Behoort die Vlissingsche gesl. aan Israëlieten toe?

J. A.

Voortrap (XXXVII, 31). Zie in Zelandia Illustrata, II, 105, een overzicht van hetgeen door verschillende schrijvers dienaangaande is vermeld.

Domburg. H. M. KESTELOO.

Voortrap. Men raadplege: »De provincie Zeeland in hare aloude gesteldheid en geregelde vorming beschouwd, door J. Ab Utrecht Dresselhuis, Middelburg, Gebr. Abrahams 1836, bl. 16, en vooral zijne noot (15). Fortrapa, fortarpe, vóórterp = vóóraangelegen hoogte of vliedberg.

FRED. CALAND.

Haarlem's Vleeschhal.

De »Afbeeldingen van oude bestaande gebouwen, uitgegeven door de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst", vangen aan met zeer fraaie afteekeningen der Haarlemsche Vleeschhal (Platen I—III), opgemeten en geteekend door A. G. de Geus. Er gaat eenige toelichtende tekst bij, gedateerd April 1852, waarin samengevat is hetgeen aan de Geus, waarschijnlijk uit oude stedebeschrijvingen, over de stichting van het gebouw was bekend geworden. Dat was niet veel, maar, al konden die toelichtingen niet geacht worden te staan in evenredigheid tot de voortreffelijkheid en uitvoerigheid zijner afteekeningen, — men was reeds dankbaar voor hetgeen vernomen werd, en er bestond bij den ongeordenden staat der stedelijke archieven in 1852 niet veel kans, iets meer te weten te komen. Thans gaat het gewoonlijk gemakkelijker, een en ander over de wordings-geschiedenis onzer oude monumenten te ontdekken; en het is mij gelukt, het volgende omtrent de stichting der Haarlemsche Vleeschhal op te sporen.

Reeds in 1385 werd eene Vleeschhal te Haarlem gebouwd, en wel op den westelijken hoek van de tegenwoordige Spekstraat en de Warmoesstraat (voorheen de Vleeschhouwers-, en ook de Kerkstraat geheeten). Op St. Matthijsdag, 24 Februari, van datzelfde jaar, stelden schout, schepenen en raad eene ordonnantie van »de Halle ende Vleyshuys" vast, waarin zonderlinge bepalingen voorkomen, welke wij evenwel laten rusten, omdat het niet op onzen weg ligt, ons daarin te verdiepen. Na verloop van ruim tweehonderd jaren, in het begin der 17de eeuw, was die oude Hal »(na)-genoech vergaen ende ook te cleyn". De vleeschhouwers, destijds 35 in getal, brachten bij de Vroedschap hunne bezwaren in en klaagden over de ongeschikte staanplaatsen als »een oneer voor de stadt". Er werd besloten, dat men den supplianten hoop zou geven om tegen het

toekomende jaar, dat was in 1602, met eene nieuwe Hal geaccommodeerd te worden, en dat dien ten behoeve eenige concepten zouden worden bedacht en gemaakt.

In de Vroedschaps-vergadering van 11 Oct. 1601 werd overwogen, dat men dagelijks met oogen kon zien en bemerken, hoe ongeschikt het was, dat op zekere dagen der week eene groote menigte van vleeschkramers, die in de Hal eene plaats behoorden te vinden, met hun vleesch te koop stonden op het Kerkhof vóór de Groote-kerk; dat bij zomertijd, als het heet weêr was, hunne koopwaar, in de open lucht hangend, grootelijks bedierf, en dat dit eene zaak was, waarin noodwendig diende te worden voorzien. Indien men eene nieuwe Hal wilde bouwen aan de Groote-markt op den hoek van de Paaltjes, strekkende tot in de Spekstraat, zou die breed kunnen zijn 50 voeten en 3 duimen en lang 109 voeten; er zouden in kunnen komen 40 stallen of sta-banken, elke stal met zijne bank buitenwerks breed 6 voeten en lang $8^3/_4$ voet.

In het lange en breede werd deze zaak besproken, en, »op alles wel rijpelicken gelet wesende", besloot men overeenkomstig het voorstel van burgemeesteren, en ging met den grootsten spoed aan het werk; want reeds in November konden de teekeningen aan de Vroedschap worden aangeboden. Er werd eene keuze gelaten tusschen gekanteelde gevels en gevels met frontespies, tusschen één en twee gewelven, en andere zaken, welke op de kosten van invloed konden zijn. De Vroedschap koos echter over het algemeen het beste en duurste, en besloot in den volgenden zin:

Den 20 November 1601. Es in de voorseide vroetschappe verthoont 't patroon dat doen maken was bij den meesters Metselaar ende Timmerman [1]) van de forme daer nae de nyeuwe halle soude mogen gemaect werden, ende dit in twee formen als eene met gecanteelde gevels en eene met gevels met frontespecie, daer bij verthoont werde de estimatie vande costen vande voorseide hallen. Te weeten als men den patroon mette gecanteelde gevels begeerde te volgen, dat de costen over als souden belopen xvij^{m} cLxij £, ende soemen den patroon mette gevels mette frontespecie soude begeren gevolcht te hebben, mette platte cappe daer achter, souden de costen alleenlijck twee honderd vijftich ponden min wesen, maar soemen in plaetse van steenen casijnen houten casijnen wilde maken, sal min costen

[1]) In 1601 was meester Lieven de Key stads-metselaar en steenhouwer, Claes Pietersz stads-timmerman.

vj^c £, ende soemen in plaetse van twee vauteelsels, een vauteelsel alleen beneden over den kelder begeerde, soude min costen X^c £, ende alsmen goudtsche steen int binnewerck soude willen gebruycken sal min costen viij^c £. Op alle 't welcke naer examinatie vande voorseide patronen, geresolveert es, dat 't patroon mette gecanteelde gevels, ende twee vauteersels sal werden gevolcht, dan datmen de goudtsche steen int binnewerck sal gebruycken. Ende dat voorts de beleydinge ende ordonnantie vande wercken der halle voornoemt, werd gestelt in handen van burgemeesteren, die sulcx alles ten besten ordre ende meesten dienste sullen mogen schicken ende ordonneren als sijluyden goetvinden sullen.

Nu Burgemeesteren en de stadsbazen hiermede de vrije hand hadden gekregen, werd er met kracht aan het werk begonnen. Men zal den winter hebben laten voorbijgaan, en het voorjaar afgewacht, om de fundamenten te leggen; maar vóór den zomer was men reeds zóóver, dat het stedelijk bestuur kon uitgenoodigd worden, den eersten steen te komen leggen. Inwelkervoege deze plechtigheid geschiedde, hooren wij uit de volgende resolutie van Burgemeesteren:

Den 6 Juni 1602. Burgemeesteren der stadt Haerlem versocht zijnde bijden gemeenen deser stadts metselaers ende werckluyden omme den eersten steen vande nyeuwe halle geleyt te werden bij deugheenen dient den Heeren zoude believen daertoe te seynden, Hebben geordonneert ende daer toe vercoren Jan Jansz. de Wael den zoon van den burgemeester Jan de Wael, Ende Pieter Jansz. Kies van Schoterbosch den zoon van Jan Gerijtsz. Van Schoterbosch, ende Weyntgen Kies, die zulcx ook op huyden naerden middaege ten aensien van alle domstanders gedaen, ende den eersten steen vande nyeuwe halle voornoemt, geleyt, ende den werckluyden tot eene vereeringe gegeven hebben twee rosennobels in specie, ter ordonnantie van burgemeesteren voorseyt.

Zooals het bijna altijd bij werken van eenigen omvang gaat, moest ook nu en dan tijdens het bouwen van de Hal een en ander nader bepaald worden; en de besluiten, die daaromtrent werden genomen, geven zoowat aan de hand, inwelkervoege men met den arbeid opschoot. Men mag aannemen, dat men omstr. Aug. 1602 met de kelderverdieping bezig was; want wij lezen daarover in de resolutiën van de Vroedschap:

Den 10 Augustus 1602. Oock es bij Burgemeesteren voornoemt in communicatie ende deliberatie geleyt, Off men tot gerijff van de huyerders der kelders vande nyeuwe halle mede zal doen maken schoorsteenen dan of men tzelve achterwegen zal laten. Waarop naer veele discourssen eyntelijcken verstaen en geresolveert es bij de meeste stemmen, dat inde kelders voornoemt mede schoorsteenen gemaect zullen werden, opt behendichste ende tot minste quetse vande halle.

In het voorjaar van 1603 kon ter sprake gebracht worden, op welke wijze men het gebouw zou afdekken; en na beraadslaging

viel de keuze op lood, zeker niet de goedkoopste, maar wel de degelijkste dak-bedekking. Burgemeesteren besloten aldus:

Den 22 April 1603. In deliberatie geleyt wesende of men 't dak van nyeuwe halle sal leggen met pandack, leijen ofte lood. Es verstaen ende geresolveert dat men de voorseyde hal sal doen dekken met loot.

Niet veel maanden daarna moesten Burgemeesteren weder hun oordeel zeggen en hunne beslissing geven over de manier, in welke de dakbekleeding zou worden verricht; hunne besluiten daaromtrent luidden als volgt:

Den 26 September 1603. Burgemeesteren hebben naer voorgaende deliberatie ende genomen kennisse van saken deur experientie geleert ende bevonden, dat Gerijt Jacobsz. ende Jacob Vallerus Slot, beyde Leydeckers, 't dack vande halle sullen beleggen ende decken met loot, de rollen opgaende ende gevouwen in malckanderen mette minste spijckers.

Den 10 October 1603. Cornelis Janss. Coelenbier, coperslager, heeft aengenomen te maken alle de coperen spijkers die de stadt behouftich zal hebben tottet spijkeren vant loot op den dake van de halle, die hij maken zal tot zulcken fatsoene ende groote, als de Leydeckers zullen goetvinden ende hem ordonneren; mits genyetende voort pondt gewichts vande gemaecte spijkers xxij stuyvers.

Hiermede nemen de aanteekeningen betr. de stichting der Hal een einde. Men zal wel het jaar 1605 hebben afgewacht om het gebouw in gebruik te stellen; doch de opening is zeker zeer eenvoudig in haar werk gegaan, want niets daaromtrent vindt men aangeteekend; wat allicht zou zijn geschied, als eenig officieel vertoon daarbij had plaats gevonden. Alleen is uit dien tijd bekend een verbod van het stedelijk bestuur van 24 Dec. 1605, om niet te wandelen in de Vleeschhal, noodzakelijk geworden omdat vele poorters het nieuwe gebouw gingen bezichtigen, en men vreesde, dat door de vele ademtochten het vleesch zou bederven.

Uit bovenstaande mededeelingen blijkt, dat mr. Lieven de Key de bouwmeester is geweest van de Hal; want het aandeel, dat de stadstimmerman Claes Pietersz. daarin gehad heeft, kan niet groot zijn geweest, dewijl »het nieuwe Vleeschhuis" nagenoeg geheel in steen is opgetrokken. Ziet hier eenige bijzonderheden omtrent dien nog weinig bekenden bouwmeester.

Mr. Lieven de Key was in Gend geboren, en behoorde tot die Vlamingen, welke tegen het einde der 16de. eeuw om des geloofs wil hun land verlieten, en meestal naar Noord-Nederland de wijk

namen. Velen echter begaven zich naar Engeland, en daaronder behoorde ook Lieven de Key, wiens ouders waarschijnlijk destijds met hun gezin naar Londen trokken; want het is bekend, dat ook een paar zijner broeders omstreeks dien tijd in de hoofdstad van Engeland gewoond hebben.

Mr. Lieven de Key trouwde er 21 Aug. 1585 Catelijne de Caluwe, mede uit Gend afkomstig, en drie zijner kinderen werden te Londen geboren, het laatste einde 1590. Niet lang daarna is de familie de Key naar het vasteland teruggekeerd, en vestigde mr. Lieven, met zijne drie broeders, Willem, Michiel en Isaac, benevens hunne zuster Janneken, zich te Haarlem, waar zij allen getrouwd zijn geweest; zoodat hun geslacht er na verloop van tijd nogal van eenigen omvang werd. Het schijnt, dat het niet lang duurde, of het talent van mr. Lieven de Key trok de aandacht der stedelijke Regering, en het belang inziende om zulk een kunstvaardig man voor vast aan den dienst der stad te verbinden, stelden burgemeesteren hem 3 Juli 1593 aan tot stads-timmerman en steenhouwer, op voorwaarden, welke uit de hier volgende acte blijken:

»Burgemeesteren ende regeerders der stadt Haarlem, bevindende goede experientie aen Mr. Lieven de Key, zoe in sijnen handtwerk van steenhouden, als ordonnantiën van timmeragie, Hebben denzelven met advys van Scepenen der voorseyde stadt aengenomen in dienste vander Stadt, tot sulcken werck tzij steenhouden ofte metselen, als noodich wesen zal, Ende ten eynde hy aende voorseyde stadt vastelijck verbonden sal blijven hebben hem boven zijnen dachgelden ende vrije wooninge, jaerlijcx toegevoecht tot een pensioen de somme van Tweentzeventich ponden tot xl grooten vlaems tpondt, die den Tresorier deser stadt geordonneert werdt bij desen, hem telcken jaere, innegegaen op Meydage anno XVc drieentnegentich voorleden, te betaelen, dewelcke hem in vuytgeven zijnder reeckeninge sullen werden geleden ende gepasseert, Midts voor 't eerste, beneffens desen ofte copie van dien, overbrengende quitantie, ende dan alleenlijck quictantie. Op welcke toegeseyde pensioen der voorseyden Mr. Lieven hem aen den voorseyden Stadt in dienste verbonden heeft, Sonder daer vuyte in andere plaatsen, buyten consent van Burgermeesteren te moegen vertrecken of hem aen anderen verbinden. Actum op Burgemeesteren Camere den Derden July anno XVc Drie ende Tnegentich, Bij Adriaan van Berckenroede, Willem Deyman, Gerijt Willemsz, ende Jan Schatter, Burgermeesteren in Haerlem".

Toen de Hal sedert weinige jaren voltooid was, en mr. Lieven de Key voortging ook in andere zaken tot lof der kunst en eere der stad te arbeiden, werd zijne geldelijke toelage of pensioen, gelijk men het destijds noemde, meer dan verdubbeld, bij het hieronder volgende

besluit van 8 April 1610, dat genoegzaam spreekt van de waardeering van burgemeesteren voor hunnen stads-bouwmeester:

Burgermeesteren ende regeerders der stadt Haerlem, hebben in regardt van de menichvuldige besoingnen ende goede diensten, bij Mr. Lieven de Key deser Stadts meester metselaer, den stadt gedaen ende noch te doen, zijn voorgaende pensioen van Tweentzeventich ponden tsjaers, geaugmenteert ende verhoocht tot hondert vijftich ponden jaerlijcx, Innegegaen van Meydage anno XVIc ende negen, Die den Tresorier deser Stadt geordonneert werdt hem te betalen, ende in vuytgeven sijnder reeckenninge geleden ende gepasseert zullen werden, Midts beneffens desen of doubelt van dien, overbrengende behoorlijcke quictantie, Ende midts dat den voorseyden Mr. Lieven aen de Stadt verbonden zal blijven als voren, Actum den VIIJsten Aprilis anno XVJc ende tien, Bij Jean de Waal, Maerten Ruychaver, Johan Colterman ende Pieter Schoudt, burgermeesteren der Stadt Haerlem.

De beduchtheid van burgemeesteren, welke in deze akten zoowat spreekt, dat hun bouwmeester hen zou verlaten, is ijdel gebleken; want mr. Lieven is te Haarlem tot het einde zijns levens werkzaam geweest. Hij hertrouwde hier in de Geref. kerk 30 Oct. 1618 met Barbel v. der Eecke, geboren te Gend en weduwe van Maurits Regoot [1]), die hij echter, naar het schijnt, heeft overleefd, want in zijn testament, dat 16 Juli 1627 door den notaris Matthijs v. Lievendael werd opgemaakt, is van die vrouw geene sprake. Hij was toen »sieck aenden lichame te bedde leggende", maar hoewel hij nog had een »volcomen gebruyck sijns verstandts, memorie ende spraecke, wat vuytwendelijck gebleecken es, ende men nyet anders aen hem heeft connen sien ofte bemercken", nam zijne krankheid zeer spoedig de overhand; want hij overleed binnen weinige dagen, en werd 24 Juli 1627 in de Groote-kerk begraven.

Hij liet zes kinderen na, die hier volgen, en had er nog twee gehad (misschien zelfs meer), die jong zijn gestorven:

1. Josijna, geb. te Londen, ten huwelijk ingeteekend te Haarlem 10 Aug. 1608 met Jasper Panten, van Amsterdam.

2. Abraham, geb. te Londen, ten huwelijk ingeteekend te Haarlem 29 Mei 1611 met Abigael Regoot.

3. Jacob, geb. te Haarlem, tr. ald. 19 Sept. 1623 Maria v. Lemens, van Amsterdam.

4. Sara, geb. ald., tr. ald. 3 Dec. 1619 Salomon Bogaert, van Haarlem.

---

[1]) voorzaat van P. Regout te Maastricht? RED.

5. Margaretha, geb. ald., tr. ald. 1 Febr. 1622 Cornelius de Dieu, van Vlissingen, pred. te Nieuwveen.

6. Magdalena, geb. ald., ten huwelijk ingeteekend ald. 2 Aug. 1626 met Jean des Seins, van Kampen, pred. bij de Waalsche gemeente te Haarlem en aan de pest overleden 1636.

Haarlem. C. J. GONNET.

Lutherana (XXXVI, 88, noot 2, 165, enz.). Volg. Der Deutsche Herold XVII (1886), S. 133, bewaart de familie Narkiewiez te Warschau, welke aan den grooten Kerkhervormer zal zijn vermaagschapt, een gouden ring, die als zijn trouwring wordt aangemerkt. Er staat op gegraveerd D. Martino Luthero Catharina v. Boren 1525.

v. Ghistelle (XXIII, 382, 552; XXXII, 65). Te Zuiddorpe (Z.-Vlaand.) zag men in 1851 nog twee massieve pilaren, overblijfsels van zware deuren of poorten, waarmede oudtijds de toegang werd afgesloten tot de laan, welke voerde, gelijk men meent, naar het kasteel der heeren v. Ghistelle. Thans voert ze naar eene hofstede, in gezegd jaar het eigendom van den Gendschen grondeigenaar d'Haene de Potter, destijds in gebruik bij Johannes Baptista Vercruysse, — onder den naam Monnikhoven, dewijl, na het uitsterven van 't gesl. v. Gh., dit kasteel tot nonnenklooster zou hebben gediend. In het oude sedert het begin der 18de eeuw niet meer gebruikte kerkgebouw te Z. zag men het vermoedelijk tijdens de beeldstormerij deerlijk gehavende grafgesteente van Jan v. Gh., ridder, heer van Axel, Maelstede, enz., († Jan. 1433, en van zijne gade † 1426), die, naar men wil, de eerste zaden der boekweit naar de Nederlanden zou hebben overgebracht. — Herald. Bibl. 1874 bl. 297 vermeldt d'Affaytadi de Ghistelles (Henegouwen, graven 21 Jan. 1676), voerend In blauw een toren v. goud, als een 29 Aug. 1831 uitgestorven geslacht.

J. A.

Paludan (XXXVII, 32). Broekhuizen is niet de Hollandsche vorm, maar v. den Broecke.

V. D.

Hijen (XXXVI, 393). De zaak is niet zoo eenvoudig uit te maken als *Nav.* XXXVII, 19, veronderstelt, wanneer men daar leest: »Hijen zijn hofhoorigen; hijmaal is hofgericht". Voor de h y e n verwijs ik naar het opstel van Dr. J. v. Vloten in het 2e stuk der Verslagen en Mededeelingen v. d. Vereen. tot beoef. v. Overijss. Recht en Geschied., en naar den bladwijzer op het Tijdrekenk. Register op het Overijss. archief. Uit een en ander blijkt, dat men onder h y e n te verstaan heeft de huis- of hofgenooten van een hof, die als »pares" dienst doen in rechtszaken betreffende den hof of de hofgenooten zelve.

»Hyemael" heeft — als men het zóó spelt, of gelijk *Nav.* XXXVII, 19 geschiedt, »hijmaal" — allen schijn van te zijn het »gericht der hyen". Toch is het m. i. twijfelachtig, of deze verklaring de juiste zij. Door v. Vloten is terecht opgemerkt, dat slechts eene enkele maal, met name in het Overijss. Landrecht van 1630, de schrijfwijze »heyen" gebezigd is, en dat dit geschiedde, toen men nog maar zelden van h y e n sprak. Daarentegen zal men in den regel gesproken vinden van »heymael", en niet van »hyemael" of »hymael". Vreemd is het dan ook, dat J(acobus) D(e) R(hoer) P(rofessor) G(roninganus), toen hij in de werken van Pro Excolendo Jure Patrio eene verhandeling aan dit onderwerp wijdde, in het opschrift sprak van »Het hijemael geheget over eenen doodslag", hoewel het formulier der rechtspleging, dat hij uitgaf en verklaarde, getiteld is: »Dat ankommen ant recht van den h e y m a e l l". Te verwonderlijker is zulks, omdat de schrijver het woord afleidt van »hegen", omheinen. Is dit juist, dan deugt zijn »hyemael" niet, en had hij de oude schrijfwijze moeten behouden [1]). — Bij de verklaring der beteekenis van het woord, komt hij tot de slotsom, dat het is het hoog gericht over groote

[1]) Geldersche Volksalmanak 1879 bl. 72, 3, uit het vermoeden, dat m a a l, waaruit men een verlatijnscht mallum smeedde, oorspronkelijk »spraak" zal beduid hebben, en van hier »gericht", dewijl in het gericht de »uit*spraak*" der vonnissen geschiedt. Beteekende »gemaal" in casu eigenlijk »samenspraak", bij de aloude Saksen was het b u r g e r m a a l z. v. a. het burger-gericht. De Franken bezigden in de Salische wetten de uitdr.: »mannire ad mallum" = manen tot het maal, d. i. vermanen, noodigen of dagen tot het gericht. Heimael, hemael = gericht (ook, onderhoorigheid, zie Nijhoff, Gedenkw. I bl. XCVII en ibid. Oork. 349), denkelijk saamgesteld uit hegen en mallum (gericht). Hegen = schikken, verzorgen, opkweeken, rein houden; (Kiliaan) de banc hegen = eene zekere ruimte voor de rechters afsluiten; het gericht hegen = de vierschaar spannen; aldus Oudemans,

misdaden aan lijf en leven strafbaar. En in dien beperkten zin, werd het woord zonder twijfel gebezigd in tegenoverstelling van de »claghe" d. i. de met eene boete afloopende zaken [1]). Voorbeelden uit de 14de eeuw vindt men o. a. in de door mij uitgegeven Deventer-Cameraars-rekeningen van 1357, 59, 60 en 66.

Maar Prof. de Rhoer teekent (bl. 397) aan, dat ook in een anderen zin gesproken werd van en »geheget heymael". Hij beroept zich daarbij op twee koopakten van 1443 en 1464 betreffende het Katerveer, bij v. Hattum afgedrukt; en het zou den schijn kunnen hebben, dat bij deze akten iets bijzonders geschiedde wegens het belangrijke der zaak. Dit is intusschen niet het geval. De kanselarijstijl der 15e eeuw was, dat voor den rigter, den schout of de schepenen compareerde »in gespannen banck en geheget heymael" N. N., die verklaarde te verkoopen, enz.

Of men reeds in de 14e eeuw zóó sprak, of het alleen geschiedde bij overdracht van vast goed, enz. enz. dergelijke vragen kan ik niet terstond beantwoorden. Anders zou misschien uit te maken zijn, of er reden bestaat, om aan te nemen, dat het woord, oorspronkelijk gebezigd voor eene bijzondere rechtspraak, langzamerhand toegepast is op elke gelegenheid, waarbij de bank gespannen werd [2]). En in dit geval zou het woord »heymael" mogelijk met »hyen" kunnen zamenhangen [3]). Het zouden dan zijn de grondbezitters, die als »pares" stonden over hunne mede-geërfden rakende zaken.

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

---

die bij dit laatste Winhoff, Landr. v. Averissel bl. 204, aanvoert: »Op hillige dage sall inn geener manire stridich Gerichte geheget werden". Laur. Diefenbach's Glossarium Lat. Germ. med. et inf. aet. biedt: mallum dinch, dinc, ding, d.-hofe, rat-, rast-stat. RED.

[1]) Dit dan tevens ter beantwoording der *Nav.* XXXVII, 33 voorkomende vraag. RED.

[2]) Dit schijnt klaar te blijken uit den samenhang, waarin in Groot Geld. Plakkaatboek II App. I kol. 46, voorkomt de uitdrukking »in vollen hemel" (of heemael, vgl. ibid. kol. 28) = an volder bancken, bij voltallige vierschaar. T. laatstaangeh. pl. hemelstede = heemstede, welk laatste in den Geld. landbrief i. d. 11 Dec. 1327 het woord heemael meermalen vervangt. RED.

[3]) Hei-, hey-, he(e)mael = heg(e)mael zal, al komt het als hyemael voor, wel niets gemeen hebben met hije(n). Kan met het oog op het straksvolgende »pares", 't *Nav.* XXXVI, 394 voorgestelde hie = wederhelft in den zin van »medestander", niet door den beugel? RED.

Kerkespraak (XXXVII, 33). Te Elspeet, Garderen, Kootwijk, enz. verstaat men onder »kârkesproake" de nog op vele dorpen bestaande gewoonte van 't aflezen van verschillende stukken bij de kerk na het eindigen van elke zondags-godsdienstoefening.

A. AARSEN.

[Die gewoonte bestaat ook in de Neder-Betuwe, doch heet daar »het aflezen", en niet »kerkesprake", welke benaming nochtans hier goed ter zake dient, omdat »spraak" eertijds ook »tijding, vermelding" beduidde. De Arnhemsche kerkespraak a° 1442 evenwel *Nav.* t. a. pl. oogt op eene bijeenkomst, evenals »buurtspraak"; vgl. sprake = beraadslaging (Oudemans, Mid. Nederl. Wdbk)].

Kluit. Vgl. *Nav.* XXVII, 628; 'VIII, 67, 9, 70. De benaming kluit (in Vlaanderen en Zeeuwsch. Vl) voor de 10 centimes, halve kluten voor de vijf-cents-stukken in gebruik, is reeds oud. Men weet dat in 1629 Graaf Hendrik van den Berg (van dubbelhartigen geslachte) [1]), met een leger Duitschers, Kroaten, enz. in de Veluwe viel, en zelfs Amersfoort deed afvallen, met het hoofddoel prins Fredrik Hendrik te noodzaken tot het opbreken des belegs van 's Hertogenbosch, teneinde zich tegen deze roofzuchtige horden te kunnen keeren. De prins had er echter geene ooren naar, maar praktiseerde zelt eene afleiding: zijne onderbevelhebbers v. Styrum en v. Dedem verrasten Wezel, de voorraadschuur des vijands, en vonden daar een ontzachelijken buit van mond- en krijgsbehoeften, en .... de vijand, daarvan beroofd, moest de Veluwe ruimen. Deswege nu vinden we in het Nieuwe Bossche-Geuse-Liedt-Boek, in het stukje »Van het overgaen der schoone ende sterke stad Wesel", het volgende:

> Hij vergat de beloften koen,
> 't Was om kluyten te doen, —

nml. kluiten uit de brandschatting van Amersfoort.

G. P. ROOS.

Curtile (XXXVII, 18). Diefenbach's Glossarium Latino-Germanicum mediae et infimae aetatis 1857 heeft: curtile, curtale, curale = houe-, hoff-stat, hundesstalle en hontstal. In de veil-conditiën der heerl. Asten en Ommel (bij Eindhoven) a° 1810 staat o. a. vermeld

---

[1]) Vgl. echter *Nav.* XXXVI, 197. RED.

eene »veehuizinge of hoeve op de bassecour" ('t voorhof), groot 1 lopense, verhuurd voor 160 gl. 's jaars; zie Tijdschr. N. Brabantsche Geschied. enz. III 154.

Sendtschip (XXXV, 602), z. v. a. water- of zee-schip; vgl. *Nav.* XXXVI, 608, en vooral ibid. bl. 668. Rijn-schip z. v. a. rivier-schip; rijn = rivier in 't algemeen (zie Oudemans, Mid. Nederl. Wdbk).

De varianten des woords in *Nav.* XXXV, 602, lichten het *Nav.* XXXVI, 607, 8 besprokene aangenaam toe.

Penning. Vgl. *Nav.* XXXVII, 31. Men verlieze niet uit het oog, dat er twee penningverzen op het overlijden van Ida Blok bestaan; het ééne meldt *Nav.* XXXVI, 388, het andere ibid. XXXV, 648. Dit laatste, gedicht door J. D. S., met de vraag er bij, wie deze was.

J. A.

VRAGEN.

Scrippi, Strippi. Te dezer plaatse, in Castris apud Scrippi (Bondam, Chartbk 495b, — Bn Sloet, Oorkdbk v. G. en Z. 750 heeft Strippi) vaardigde de Roomsch-koning Willem 19 Juni 1254 den brief uit, bij welken hij aan graaf Otto II van Gelre het huis en de heerl. Ooi (bij Perzingen) tot een rijksleen overgaf. En door Bondam èn door Bn Sloet is hier voor datum genomen 13 kal. Julii, indictio XII. Prof. Bondam zegt echter uitdrukkelijk, dat hij in een paar afschriften niet Julii, maar Junii (in casu hier dan, 20 Mei) gevonden heeft, opmerkend dat Junii en Julii door de afschrijvers dikwijls met elkander verwisseld werden. Geldt hier 20 Mei, zegt de hoogleeraar, dan dient men Strippi of Scrippi in West-Friesland te zoeken, omdat koning Willem zich 21 Mei met zijne legermacht »in castris apud Vroinlo in Westfrisia" bevond. Moet daarentegen 19 Juni in aanmerking komen, dan valt Str. of Scr. in een gansch ander oord. En verklaart Bondam, dat graaf Otto koning Willem zal bijgestaan hebben òf bij dezes krijgsverrichtingen in West-Friesland, òf bij zijn *kort daarop gevolgden* tocht naar Mainz. Van eenig historisch gewicht is hier derhalve, zoo ze mogelijk is, de nauwkeurige plaatsbepaling. Daarom thans de vraag, welke plaats hier mag schuilen

achter Scrippi, Strippi. — Wat is ook Vroinlo in Westfrisia? Met afwijzing, natuurlijk, van Vroonen- of Vroenen*bosch* (Z.-Brabant), vindt men niet anders dan Vroonmeer (polder o. Koedijk en St. Pancras, N.-Holl) en Fronde (Oost-Stellingwerf) als plaatsen, die hier misschien in aanmerking komen kunnen.

J. A.

Verschuer. Heeft deze adellijke familie hare bakermat in ter Schuer, waarvan, als adellijk goed, in 1531 H. v. Schuren eigenaar was? Deze, gehuwd met N. v. Lunnen of Lünen uit Amersfoort, had drie dochters, waarvan ééne de gade was van Jan Mom, schout te Eede (Herald. Bibl. 1883 bl. 168, noot). In 1434 komt voor Evert v. Dompselaer, raad van hertog Arnold van Gelre, geh. m. N. v. der Schuur of Schuren (ibid.). Evert Geurs werd 14 Dec. 1552 vrijverklaard van dienst en graving wegens »den goede ter Schuiren", als zijnde wildforstergoed (Geld. Volksalm. 1879 bl. 62). Of was dit laatste een ander te Barneveld gelegen goed? Bij Mr. G. v. Hasselt (Stukken Vaderl. Hist. IV 212, 20) ziet men vermeld Jonghe Johan Verschuer aliàs Appele of Jonger Hans v. Schuyren a° 1580. Destijds kwam ook een familienaam Appel voor (ib. 121, waar men leest van het huis van der Schuer bij Amersfoort in 1579). Appel nu is eene buurschap tusschen Hoevelaken en Voorthuizen. In 1645 is sprake van den zwijgenden tol van der Schuer te Lunteren, van welken destijds onderpachter was Frank Gerritsz, die 20 Dec. door het Hof v. Geld. gesterkt werd in zijne beweering dat Seger v. Achteveld [1], komende van zijn goed Achteveld, in het Sticht van Utrecht gelegen, tolschuldig was [2]. — Wat de etymologie betreft, heeft men hier overal aan eene eigenlijke schuur, of aan schuere, scure = schor van *Nav.* XXXI, 92, te denken?

Rietstap's Armorial gewaagt van een Nederl. gesl. Verschuer oudtijds Verschueren (vgl. dien naamsvorm a° 1534 in Mr. G. v. Hasselt's Geld. Oudhh. 375), en van een Oostenrijksch gesl. Verschuer [3], 9 Febr. 1696 getiteld als baron, 16 Oct. 1816 in den Nederl. adel

[1]) Vgl. *Nav.* XXXVI 324, 549. [2]) Registers arch. voorm. Hof v. Gelre 121, 2.

[3]) Zou dat Oostenrijksche ook niet oorspronkelijk Nederlandsch geweest zijn? De naam klinkt zoo gansch Nederduitsch: Verschuer = v. de schuer.

ingelijfd, — met gansch onderscheiden wapens. De brandaire (fagot réuni dans un manche) is een eigenaardig Veluwsch heraldiek stuk; zie de beteekenis in Herald. Bibl. 1882 bl. 211; vgl. *Nav.* XXXIII 338 noot; 'IV 260. En bijvoorbeeld Brantsen en Morleth waren oorspronkelijk Veluwsche familiën.

Anna Wilhelmina Carolina Frederica Catharina v. Riemsdijk, dr v. den *Nav.* XXXIII, 346 vermelden Mr. Adrianus bij Daniella Wesselman († Maastricht 3 Jan. 1860) berichtte uit Amsterdam het overlijden i. d. 22 Juni 1886 op bijna 75-jarigen leeftijd haars echtgenoots Barthold Frans Johan Anne baron v. Verschuer, oud-kap. art., ridder Milit. Willems-orde.

Adiëeren, verburgen. Anna Maria Christina de Ruyter en Martijn Pennink beweerden beiden, dat zij door erfenis wettige eigenaars waren van het goed Zuidwijk (o. Eepe?), doch Anna werd 8 Oct. 1687 door het Hof van Geld. niet ontvankelijk verklaard in haren eisch, zoolang zij de erfenis haars broeders Jacob de R. niet behoorlijk naar landrecht had »geadieert ende verburgt". Wat moest zij dan doen? Verburgen, -borgen is borgstellen.

Veilling. In Overijselsch Archief (V 466) worden in 1520 landerijen vermeld te Epse (bij Deventer), alle aangewezen door »veillingen ende grafften", welke er om heen gingen. Oudemans biedt alleen: veiligen = onder bescherming, in zijn hoede nemen. Veiling dus z. v. a. schutting?

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Baron Gustaaf Heine. *Nav.* XXXVII, 36; noot 1: »Wat beduidt Geldern?" Antwoord: de moeder van het broederpaar was v. Gelder geheeten. Van, in Duitschland von, releveerde de Hamburger obscure familie Heyne.

L. J. D.

[Ook door L beantwoord. Aan H. C. Itzig Heine, adspirant-controleur bij het binnenl. bestuur op Java en Madura, werd Dec. 1886 een tweejarig verlof naar Europa verleend.]

Luxemburgsche liederen. Door de goedgunstige tusschenkomst des Graven H. de Villers, secretaris voor de Luxemburgsche zaken te 's Gravenhage, ontving onlangs Jhr. H. M. Speelman (Zuilestein, Leersum) de onderstaande, ons welwillend toegezonden verzameling liederen, welke sedert, — en onder deze voornamelijk »de Feierwon", — volksliederen geworden zijn. Het alom in ons vaderland bij gelegenheid van den 70sten geboortedag onzes Konings i. d. 19 Febr. 1887 gevierde jubelfeest biedt eene heuglijke aanleiding om ze thans in herinnering te brengen; te meer, daar het bundeltje wordt ingeleid door een Fransch en een Luxemburgsch lied ter eere van 's Vorsten ridderlijken vader, waarin zóóveel voorkomt, — zie b.v. het gecursiveerde in de Cantate, — hetwelk toepaslijk is op den doorluchtigen persoon en de regeering van

Z. M. WILLEM ALEXANDER PAUL FREDERIK LODEWIJK, WILLEM III.

Nevens dit nationaal, moge de mededeeling dezer liederen, door de bijgegeven Hoogduitsche vertolking van het Luxemburgsch dialect als »patois bas-allemand", van de hand van straksgenoemden Gezantschaps-secretaris, een letterkundig en taalkundig doel bereiken.

INAUGURATION DU MONUMENT

érigé à la mémoire

DE SA MAJESTÉ LE ROI GRAND-DUC

GUILLAUME II,

MERCREDI, 5 NOVEMBRE 1884.

CANTATE.

Paroles de J. NEUMANN, Musique de L. MENAGER.

Peuple luxembourgeois, en ce beau jour, ton cœur
Tressaille et s'élance
Vers *ton royal bienfaiteur*,

A qui tu viens payer une dette d'honneur
Et le tribut de ta reconnaissance.

Roi soldat, prince chevalier,
Pour perpétuer Ta mémoire,
Au bronze le granit vient ici s'allier :
De Tes bienfaits et de Ta gloire
Qu'un monument transmette aux siècles à venir
L'éternel souvenir! [1])

Des sommets ibériques
Aux campagnes belgiques,
Et d'échos en échos,
Ton nom a retenti parmi ceux des héros.

Écoutez: l'airain tonne,
La charge sonne:
En avant! en avant! Ce cri de rang en rang
Vole, et bientôt les deux camps qu'il entraîne
De leur valeureux sang
Baignent au loin la plaine;
Et sur le champ d'honneur,
Par ses exploits, une phalange
Signale sa valeur:
Ce sont les étendards orange
Qui s'ornent de nouveaux lauriers;
Guillaume avec Ses fiers Bataves
S'élance à l'ennemi: Sa légion de braves
Arrête et rompt les rangs des plus vaillants guerriers.

Mais Bellone s'apaise, et la terre, abreuvée
Du sang de ses enfants,
Couvre de fleurs tous ces débris fumants;
Les travaux de la paix, calmes et bienfaisants,
Font revivre au bonheur la patrie éprouvée.

---

[1]) Welken oprechten vaderlander is deze wensch niet uit het hart gesproken met betrekking tot onzen Willem III, helaas den laatsten Oranje-vorst!

Guillaume alors *aux sciences, aux arts*
Accorda Ses faveurs propices,
Et les riches chefs-d'œuvre épars
Brillèrent réunis sous ses puissants auspices.

Muses, cette ère de la paix,
C'est à vous qu'Il l'a consacrée,
Et Sa mémoire vénérée
Pour vous ne périra jamais.

Quand de Son sceptre enfin ce Roi fit notre égide.
La patrie aussitôt prit un essor rapide :
Qui pourrait les compter, les bienfaits généreux
Par lesquels Sa bonté vint combler tous nos vœux ?
Des hauteurs de l'Ardenne aux sources de l'Alzette
Le progrès, chaque jour, fit une autre conquête.

Voyez, à Son appel, les Nestors du pays
Autour de Lui sont réunis :
»Soyez vous mêmes,
Dit-il, de vos destins les arbitres suprêmes".
Soudain un pur rayon
Vint de notre avenir éclairer l'horizon :
Ces paroles royales,
Qu'on chercherait en-vain ailleurs qu'en nos annales,
Firent régner chez nous ces sages libertés,
Qui donnent le bien-être
Et ces biens si vantés,
Qu'au sein d'un peuple elles font naître.

Ah ! ne Le cachons pas plus longtemps à nos yeux !
Voiles, tombez ! ouvrez vos plis mystérieux !
Salut, salut, auguste image !
Tel Il nous apparut, quand, la première fois,
Le Luxembourg, d'une unanime voix,
Vint L'acclamer sur Son passage ;
Tel nous Le vîmes parmi nous,
Avec ce bon sourire

Et ce regard si bienveillant, si doux,
Dans lequel le pays put lire
Le présage d'heureux destins.
Que les fleurs dont alors nous jonchions Ses chemins,
En ce jour solennel renaissent en nos mains !
Venez, jeunes beautés, des charmants dons de Flore
Que votre main décore
Ce monument qu'érige notre amour !
Suspendez tout autour
Des couronnes et des guirlandes
De frais laurier et de roses brillantes !

A nos joyeux transports
Que nos voix prêtent leurs accords !
Exprimez la publique ivresse,
Fanfares, en sonnant des hymnes d'allégresse !
De bonheur nos cœurs sont remplis ;
Nos vœux ardents sont accomplis :
D'un Roi qui fut pour nous un père,
Nous verrons, chaque jour, le salut tutélaire
Et les traits si chéris.

Salut, auguste image
Du héros et du sage !
Devant nos yeux ravis
Nos vœux sont accomplis.

Geen betere commentaar op den vers-regel »D'un Roi qui fut pour nous un père", met betrekking tot onzen vorstelijken jubilaris van heden, dan de navolgende historische bijzonderheid uit Maas-Waal.

Bij gelegenheid van 's Konings Zilveren-kroningsfeest (12 Mei 1874) werd te Leeuwen de eerste steen gelegd van het monument ter gedachtenis van de tegenwoordigheid van Willem III tijdens de dijkbreuk van 1861. Ook had er een optocht te paard en met versierde wagens plaats, voorstellingen bevattend van landbouw en nijverheid. Het 28 Oct. 1874 onthulde monument bestaat uit een voetstuk van ongeveer $1^1/_2$ meter hoogte, waarop zich eene piramidale zuil verheft, welke eene zwaar-vergulde kroon draagt. Het vierkante voetstuk,

van den publieken weg gescheiden door een ijzeren hek, bevat een viertal marmeren platen, in hardsteenen lijsten gevat. Op die platen leest men de navolgende opschriften:

Van voren, op eene plaat van wit marmer:

AAN KONING WILLEM DEN DERDEN EN HOOGSTDESZELFS BROEDER,
PRINS HENDRIK,
HET DANKBARE LEEUWEN.
12 Mei 1874.

Links, op eene plaat van zwart marmer:

DE VLOED EISCHTE 37 OFFERS. EEN MEISJE VAN 8 JAREN DOBBERDE 6
DAGEN OP DE GOLVEN EN BLEEF GESPAARD.
1 Februari 1861.

Rechts, op eene plaat van zwart marmer:

EEN TRAAN IN 'T MANLIJK OOG,
EEN TROOSTWOORD IN DEN MOND,
STOND NEÊRLAND'S VORST ONS BIJ
IN DEZEN BANGEN STOND.

Gezegd achtjarig meisje was Johanna Van Beek, die op het zijwand van een strooien dak dobberde, en met sneeuw haar leven rekte, terwijl zij eene jas had omgeslagen, haar door haren vader uit een boom toegereikt. Hare ouders, vier broeders en eene zuster kwamen in de golven om; zij alleen bleef behouden. Droeg koning Willem III toen de zorg voor haar bizonderlijk op aan den toenmaligen burgemeester van Wamel, thans notaris te Gendringen, den heer Kolfschoten, als daartoe benoemden voogd, met de koninklijke belofte voor hare toekomst te zullen zorgen, en met verzoek tevens te gelegener tijd van haren welstand te mogen vernemen; in 1877 deed Z. M. deze belofte gestand door de benoeming van haren 28-jarigen verloofde, J. Hoeben tot notaris te Leeuwen, hare geboorteplaats. Het huwelijk werd in de laatste dagen van Maart voltrokken.

Op het Oranjefeest in 1863 [1]) las men dan ook te Utrecht in de Korte Elisabeths-straat onder de borstbeelden van Willem II en Willem III:

Na 't Fransche juk verscheen er later
De dierbre held van Waterloo;

[1]) Herdenking van Nederland's verlossing 1813–63, 15 November.

Als Redder, op des onheils boô,
Toog Willem drie van 't Loo naar 't Water.

In de onder het beschermheerschap van Z. M. en koningin Emma daargestelde watersnood-loterij (1879) mocht Gelderland's zuidelijkste en N.-Brabant's noordelijke grens naar den kant van Maas-Waal, andermaal de overvloedigste vrucht plukken der vorstelijke milddadigheid. Och, de vreeselijke doorbraak bij Nieuw-Kuik in Dec. 1880 deed de zwaarbezochte ingezetenen vooral van *deze* plaats, van Vlijmen, Dussen, enz. naar die vrucht zóó reikhalzend uitzien.

DE LETZEBURGER.

Zur Erenneronk un onse Kinék

DE

WELLEM II.

Gesit dìr hĕch op Iérz a Stên
Dé stolze Reiter sto'n,
Dé wénkt mat séngem Fiéderhut
Fir Welkomm ons ze so'n?
Et as de Kinék dén ên Dâg
Aus Niderland kŏm hiér,
Mat êgnen Aen ze gesin,
Op d'Land och gléckléch wiér.

D'Folk huot mat dausend Krènz a Streis
Gestrét de Wé Em foll,
Dat Him Sei Fŏss bei jidder Schréck
Op Blumen triéde soll.
Kuckt wĕ Sein A sŏ kloer blénkt,
Sei Mond sŏ frendléch lâcht,
Grad wĕ En dû durch Vivatruf
A Jubel d'Rond gemâcht.

An duorno kŏm En oft zu ons,
An d'Land as opgeblêt
As wĕ e fresche Rŏsestack
Dén doftég Blumen drĕt.
Foll Lĕft huot Hien all Hierzer font
Dĕ warm fir Hien geschlo'n,
A bèsser kont kê Kinékshierz
E Folékshierz fersto'n.

E wor Zaldot mat Leif a Sĕl,
Dén d'Schwiert oft ugeluogt,
An eisefêst au d'Feier gŏng
A muoncher grosser Schluocht,

Wan 't huot gehêscht mat Mut a Krâft
Ze sètzen d'Liéwen ân
Fir aus der Schmoch fum Kèttejoch
D'Freihêt eraus ze ha'n.

E schĕnen Drâm dĕn Hien och hât
Wor d'Letzeburger Land,
Dât Hien an sénger Kinékskrŏn
Èng Piérel huot genant.
En huot gesuorégt fir onst Wuol,
Weis mât Gesètz a Rècht,
An Him sei Wûrt dât wor wĕ Gold
Sŏ foller Wiert an ècht.

A wĕ e gudde Papp huot Hien
Och zwêmol ons gesot [1]):
»Dîr sit jo frei, frot wât der braucht,
»Mâcht sèlwer ère Stot".
An enner séngem Zèpter huot
Séch d'Wessenschâft ferbrêt,
An d'Konscht dĕ d'Menschekanner fort
A sonnég Wèlte lêd.

Duorfir gesit op lérz a Stên
Sei Bild sŏ trei do sto'n:
Mîr wellen all aus dĕfster Sĕl
Haut onsen Dank Em so'n;
A mat enên aus foller Broscht
Him Wellkomm schalen dun
Fir d'Gléck dât Him séng Hand ons bruocht,
An d'Freihêt dĕ mer hun.

Den ĕschte Birger fun der Stâd
Soll Hien fun haut u sin,
Sŏ lang as daueren dĕ Stèng
Wŏ mîr en drop gesin;
A sot iech, wan der lanscht E git
An zŏ Him hieft èr A'n:
»Dàt wor e Kinék dén et wosst
»Dem Folk sei Gléck ze ma'n!"

Mel Lentz.

---

[1]) 1841—1848.

ONS HÉMÉCHT.

Wirder fum Michel Lentz. — Weis fum Ant. Zinnen.

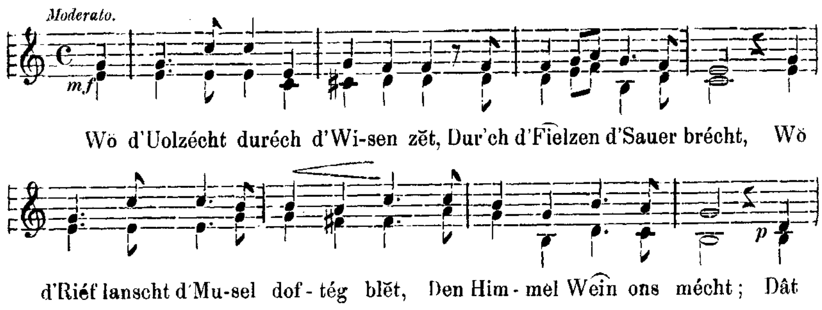

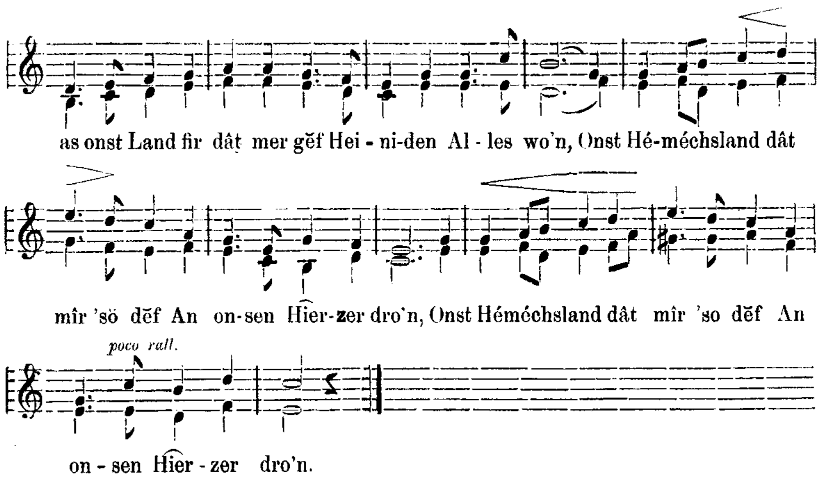

An séngem donkle Bescher-
kranz,
Fum Fride stel bewâcht,

'Sŏ unnĕ Pronk an deire Glanz
Gemittléch lĕf et lâcht;

Sei Foléck frŏ séch soe kann,
An 't si kèng eidel Drém:

:,:Wĕ wuont et séch 'sŏ hêmléch
dran,
Wĕ as 't 'sŏ gut dohém! :,:

Gesank, Gesank, fu Biérg an
Dal,
Der Iérd dĕ ons gedro'n!

D'Lĕft huot en treie Widderhal
A jidder Broscht gedo'n;

Fir d'Heméchṫ as kèng Weis ze
schĕn,
All Wûrt dât fun er klénkt,

:,:Greift ons an d'Sĕl wĕ Him-
melstĕn,
An d'A wĕ Feier blénkt. :,:

O Dû do uowen, dem séng Hand
Durch d'Wèlt d'Natione lêd,
Behit Dû d'Letzeburger Land
Fum friéme Joch a Lêd!
Dû huos ons all als Kanner schon
Dé freie Gêscht jo gin:
:,:Losz firu blénken d'Freihêtssonn,
Dê mîr 'so lang gesin. :,:

DE FEIERWON.

Zur Erennerонk un de 4. Oktober 1859.

Weis a Wirder fum Michel Lentz.

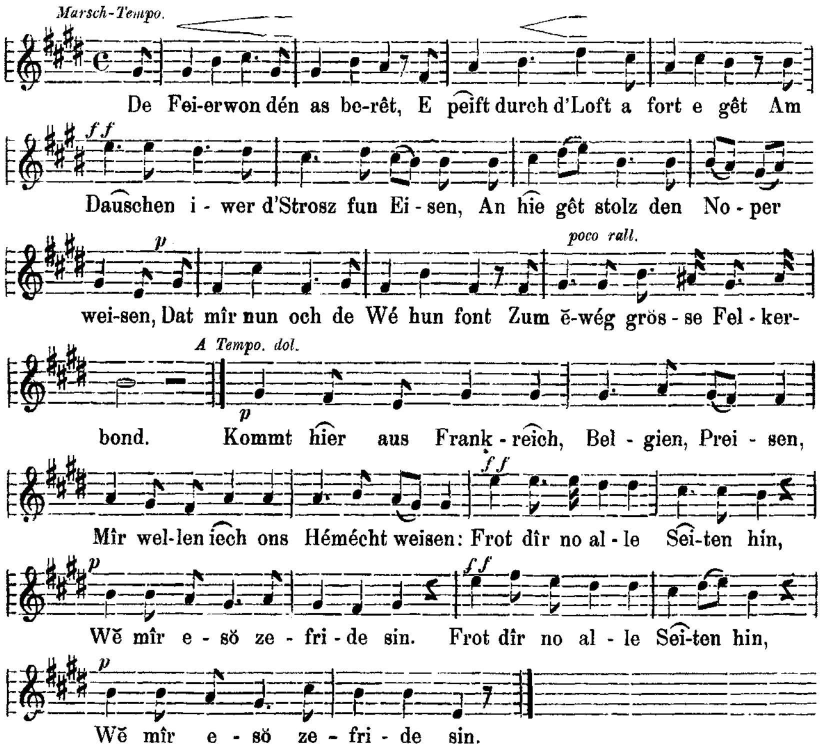

Mîr hale fèst un onser Scholl,
Fu Léft fir d'Land sin d'Hiérzer foll;
Wa' mîr och kèng Millionen ziélen,
Dîr get ons uochter d'Wèlt ze wiélen,
Mîr rufen all aus èngem Monn:
Kê bèssert Land beschéngt jo d'Sonn!
Kommt hiér aus Frankreich, etc.

D'Natur dĕ lâcht ons iweral,
Si rescht de Bieré an den Dal
Mat Fielze wĕ gewaltég Rîsen,
Strét Blumen iwer Gard a Wîsen;
Kê Kepchen Iérd wŏ Halm a Reis
Nét riéde fun dem eise Fleis.
Kommt hier aus Frankreich, etc.

An d'Folk a méngem Hé-
méchsland

Huot gĕnt all Mensch d'Hierz op der Hand,
Séng Freihêt dêt em d'Ae blénken,
An d'Trei dĕ dêt séng Wirder klénken;
Séng Sprôch mat hire friémen Tĕn,
D'Gemitléchkêt de mécht se schĕn.
Kommt hier aus Frankreich, etc.

Mîr hu' kèng schwĕer Lèscht ze dro'n,
Fir onse Stâtswon dun ze go'n:
Kèng Steire' kommen ons erdrécken,
Kên Zwank de freie Gêscht erstécken;
Mîr mâche spuorsam onse Stot,
Kê Birger a kê Bauer klot.
Kommt hier aus Frankreich, etc.

An huot dîr dan de Wiert erkant
Fum klènge Letzeburger Land,
An dîr musst fort 'rem fun ons goen,
Da kennt dîr an der Héméch soen:
'T as d'Grĕsst nét grad, dĕ d'Gléck bedeit,
Wèll an dem Land si' gléckléch Leit.
Kommt hier aus Frankreich, Belgien, Preisen
Mîr kennen iech ons Héméch weisen;
Frot dîr no alle Seiten hin:
Mîr welle bleiwen wât mer sin.

Sangt wé en as.

'T as Friden em ons, stelle Frieden,
An 't get séch net em ons gestriden
Wie fun den Noper haut ons welt,
A wie fun hinnen zwê ons helt;
A wât mîr wore si mer bliwen.
Da sangt och wĕ en as geschriwen,
De Feierwon mat sénger Weis;
A sètzt neischt drân fun èngem Preis.

Ons Noper hu genoch ze dènken
Wĕ sî de Stâtswon solle lènken,
'T fèllt kèngem ân séng mèchtég Hand
Ze lé'n op d'Letzeburger Land:
A wât mîr wore etc.

Zu wât gĕf och dât klinzégt Déngen,
Onst Land, dem deitschen Noper déngen;
Gef hie me reich séch kenne so'n,
Sŏbal hien ons hètt a'gedo'n?
A wât mîr wore etc.

Wiér hie mĕ gléckléch och derduréch
Wan hien nach hètt dât Letzeburég,
Dât op séng Freihêt esŏ hèllt
Wĕ kê Folk mĕ op deser Wèlt?
A wât mîr wore etc.

Wĕ muss hien séch de Kapp jo ploen,
Dât Hédegèld eraus ze schl'oen
Dât hie fir séng Armĕ muss hun,
Domat huot hien genoch ze dun.
A wât mîr wore etc.

A kommen iech sŏ Babbler séen
A mat der Anexiŏn iech dréen,
Da frot se op sî och ferstin,
Wât zu London beschloss as gin.
A wât mîr wore etc.

A mâcht iech neischt aus déne Schwètzer,
Mîr hu fir ons Rècht a Gesètzer,
A mat dem Preis a mam Franzŏss
Sti mîr op èngem gudde Fŏsz.
A wât mîr wore si mer bliwen,
A sangen wĕ et stêt geschriwen:
Frot wĕ mer sŏ zefride sin,
Mîr welle bleiwe wât mer sin.

Mel Lentz.

Luxembourg. (Imprimerie de la Cour, V. Bück).

DE LETZEBURGER.

(DER LUXEMBURGER.)

(ZUM ANDENKEN AN UNSEREN KÖNIG WILHELM II.)

Seht ihr hoch auf Erz und Stein
Den stolzen Reiter stehn?
Er winkt mit seinem Federhüt
Um Willkommen uns zu sagen.
Es ist der König der eines Tages
Aus Niederland kam hieher,
Um mit eignen Augen zu sehen
Ob das Land 'ja glücklich sei.

Das Volk hat mit tausend Kränzen und Sträussen
Gestreuet den Weg ihm voll,
Damit ihm sein Fuss bei jedem Schritt
Auf Blumen treten soll.
Sehet wie sein Auge so klar blinkt,
Sein Mund so freundlich lacht,
Gerade so als er durch Vivatrufe
Und Jubel die Runde machte.

Darnach kam er oft zu uns,
Und das Land blühte auf
Wie ein frischer Rosenstock
Der duftige Blumen trägt.
Voll Liebe hat er alle Herzen gefunden,
Die warm für ihn geschlagen.
Besser konnte kein Königsherz
Ein Volksherz verstehn.

Er war Soldat mit Leib und Seele,
Der's Schwert oft anlegte
Und eisenfest in's Feuer ging
In mancher grossen Schlacht:

Wenn es hiess mit Muth und Kraft
Das Leben einzusetzen,
Um aus der Schmach des Kettenjochs
Die Freiheit heraus zu hauen.

Ein schöner Traum, den Er auch hatte,
War das Luxemburger Land,
Das er in seiner Königskrone
Eine Perle nannte.
Er hat gesorgt für unser Wohl
Weise, mit Gesetz und Recht,
Ihm war sein Wort wie Gold
So werthvoll und echt.

Wie ein guter Vater hat Er
Auch zweimal uns gesagt:
Ihr seit ja frei, fraget was Ihr braucht,
Macht selbst eu'ren Staat.
Unter seinem Zepter hat
Sich die Wissenschaft verbreitet,
Und die Künste, die die Menschenkinder fort
In sonnige Welten führen.

Desshalb sehet auf Erz und Stein
Sein Bild so treu da stehn.
Wir wollen alle aus tiefster Seele
Heute unsern Dank ihm sagen;
Und mit einander aus voller Brust
Ihm »willkommen" schallen thun
Für's Glück das seine Hand uns brachte,
Und die Freiheit die wir haben

Der erste Bürger der Stadt
Soll Er von heute an sein,
So lange als dauern die Steine
Auf welchen wir ihn sehen.
Und sagt Euch wenn Ihr an ihm vorbeigeht
Und hebt Eure Augen zu ihm:
»Das war ein König der wusste
Der Volker Glück zu machen".

ONS HÉMÉCHT.

(UNSERE HEIMATH.)

Wo die Alzet durch die Wiesen zieht,
Durch die Felsen die Sauer bricht,
Wo die Rebe die Mosel entlang duftig blüht,
Der Himmel uns Wein macht
Das ist unser Land, für das man würde
Hienieden alles wagen:
Unser Heimathland, das wir so tief
In uns'ren Herzen tragen.

In seinem dunklen Wälder Kranz,
Vom Frieden still bewacht,
So ohne Prunk und theuren Glanz,
Gemüthlich lieb, es lacht.
Sein Volk froh sich kann sagen.
Und es sind keine eitle Träume;
Wie wohnt es sich so heimlich darin,
Wie ist es so gut daheim.

Gesang, Gesang, von Berg zu Thal,
Der Erde die uns getragen!
Die Liebe hat treuen Wiederhall
In jeder Brust gefunden.
Für die Heimath ist keine Weise zu schön;
Jedes Wort das von ihr klingt
Greift uns in die Seele wie himmlische Töne,
Das Auge wie Feuer blinkt.

O Du da oben, Dessen Hand
Durch die Welt die Nationen leitet,
Behüte Du das Luxemburger Land
Von fremdem Joch und Leid!
Du hast uns allen als Kinder schon
Den freien Geist ja gegeben:
Lass' weiter glänzen die Freiheitssonne
Die wir so lange gesehen.

DE FEIERWON.

(DER FEUERWAGEN.)

ZUM ANDENKEN AM 4 OCTOBER 1859 [1]).

Weise und Worte von Michel Lentz.

Der Feuerwagen steht bereit;
Er pfeift durch die Luft, und fort er geht
Mit Gepolter über die Strasse von Eisen.
Er geht stolz dem Nachbar zeigen
Dass wir nun auch den Weg gefunden haben
Zum ewig grossen Völkerbund.

(*Schlussreim*)
Kommt her aus Frankreich, Belgien, Preussen,
Wir wollen Euch unsre Heimath zeigen.
Fraget ihr nach allen Seiten hin
Wie wir so zufrieden sind. (Bis)

Wir halten fest au unsrer Scholle,
Von Liebe zum Lande sind die Herzen voll.
Wenn wir auch keine Millionen zählen,
Ihr gebt uns durch die ganze Welt zu wählen;
Wir rufen alle aus einem Munde:
Kein besseres Land bescheint die Sonne!
Kommt her, u. s. w.

Die Natur lächelt uns überall,
Sie rüstet den Berg und das Thal
Mit Felsen wie gewaltige Riesen,
Streuet Blumen über Garten und Wiesen;
Kein Bischen Erde wo Halm und Reis
Nicht reden von dem eisernen Fleiss.
Kommt her, u. s. w.

Das Volk in meinem Heimathland
Hat gegen jeden Menschen das Herz auf der Hand;
Seine Freiheit thut ihm das Auge blinken,
Die Treue thut seine Worte klingen.
Seine Sprache mit ihren fremden Tönen
Die Gemüthlichkeit die macht sie schön.
Kommt her, u. s. w.

Wir haben keine schweren Lasten zu tragen
Um unseren Staatswagen gehen zu lassen.
Keine Steuern kommen uns erdrücken,
Kein Zwang den Geist ersticken.
Wir machen sparsam unsern Staat,
Kein Bürger und kein Bauer klagt.
Kommt her, u. s. w.

Habt Ihr dann den Werth erkannt
Des kleinen Luxemburger Landes,

---

[1]) Date de l'inauguration solennelle de la première ligne ferrée du Grand-Duché. L'air et les paroles du Feierwon ont été composés par Michel Lentz, — conseiller à la Chambre des comptes de Luxembourg et le poète national par excellence de ce pays, — primitivement à l'occasion de cette inauguration. Plus tard, le public luxembourgeois en a fait un chant patriotique, en modifiant, suivant les circonstances, les paroles, et en ajoutant notamment des strophes dont le sens était une protestation contre les germanophiles et une affirmation du désir de rester Luxembourgeois indépendants. Noot van H. graaf DE VILLERS.

Und müsst Ihr wieder fort von uns gehen,
Dann könnt Ihr in der Heimath sagen:
Es ist nicht die Grösse gerade, die das
(Glück bedeutet,
Denn in dem Lande sind glückliche
(Leute.
Kommt her, u. s. w.

SANGT WÉ EN AS.

(SINGET DEN FEUERWAGEN WIE ER IST).

Es ist Frieden um uns, stiller Frieden,
Es wird sich nicht um uns gestritten
Wer von den Nachbarn heut' uns will.
Wer von ihnen beiden uns nimmt.
(*Schlussreim*)
Und was wir waren sind wir geblieben.
Folglich singt ihn wie er ist geschrieben,
Den »Feierwon" mit seiner Weise;
Und setzt nichts hinein von einem Preus-
sen.

Unsere Nachbaren haben genug zu
denken
Wie sie den Staatswagen sollen lenken.
Es fällt Keinem ein seine mächtige Hand
Zu legen auf das Luxemburger Land
Und was wir waren, u. s. w.

Wozu würde auch das kleine Ding,
Unser Land, dem deutschen Nachbar
nützen?
Könnte er sich reicher sagen,
Sobald er uns hätte eingethan?
Und was u. s. w.

Wäre er glücklicher dadurch
Wenn er noch hätte Luxemburg,
Das auf seine Freiheit so halt
Wie kein Volk mehr auf dieser Welt?
Und was, u. s. w.

Wie muss er sich den Kopf (zer)plagen,
Um das Heidengeld heraus zu schlagen
Das er für seine Armee muss haben;
Damit hat er genug zu thun.
Und was, u. s. w.

Kommen euch solche Vielschwätzer
sagen,
Mit der Annexion euch bedrohen,
Dann fragt sie ob sie auch verstehen
Wass zu Londen beschlossen wurde [1].
Und was, u. s. w.

Macht euch nichts aus diesen Schwät-
zern!
Wir haben für uns das Recht und
Gesetze,
Und mit dem Preuss' und dem Franzos'
Stehen wir auf einem guten Fuss.
Und was, u. s. w.

V R A G E N.

Tauchnitz-editie (XXXV, 200, Bijlage bl. M.) der Engelsche schrijvers. Is deze uitgaaf wel betrouwbaar? Ik heb b.v. vóór mij de

[1]) Traité de 1867.

Essays van Eliot. Het begin van »German Wit: Heinrich Heine" vergelijkend met de bekende Amerikaansche editie, vond ik in de Tauchnitz editie niet alleen andere uitdrukkingen, maar ook groote uitlatingen.

H. J. S.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Mr. Pieter de Vois (XXXVII, 45). Deze was de vader van den verdienstelijken schilder Arie de Vois. Houbraken vertelt, dat deze vóór zijn huwelijk een schilderijtje voor zijn vader maakte, »Cecilia spelende op een Positief (kleen orgeltje), St. Lucas met zyn Os daar nevens, schilderende het zinnebeeld van Dankbaarheid, den Ojevoar".

Rotterdam. E. W. MOES.

Het getal 666 (XXXVII, 43, 4). Naast *Nav.* XXXVI, 410, zij nog herinnerd aan VICarIVs fILII DeI als toonbeeld der Pause-
5. 1. 100. 1. 5. 1. 50, 1. 1. 500. 1.
lijke hiërarchie.

Amsterdam. JOH. F. STIELER.

VRAGEN.

Portret. De Historische Verzameling van het Korps Schutterij te Amsterdam kocht eenigen tijd geleden voor eene luttele som een schilderij aan, hoog 79 c.M., breed 63 c.M. en geteekend P. Haag f. 1763. Het stelt een officier voor met gepoederd haar, lichtblauwe oogen en gekleed in een lichtblauwen rok of jas met roode opslagen aan de mouwen, daaronder een wit vest, beiden met wit blad-ornament rijkelijk geborduurd, verder een vergulde halskraag, met een niet te onderscheiden wapen, te midden van eene tropée, en een oranjesjerp over den rechter-schouder links afhangend. De rechterhand rust op eene beerenmuts met rooden afhangenden zak, breed zilvergalon en dito kwast. Vóór de muts een zilveren geslagen plaat, waarop het

wapen van den Prins, omgeven door den kouseband (die veroorzaakte, dat het schilderij als het portret van een Engelschen generaal onder den hamer kwam) te midden van eene tropée. Onder dat alles een geharnarste arm met ontbloot zwaard uit eene wolk komend, en het devies »Pugno pro Patria". De linkerhand steunt op een degen met zilveren dragon. Geene epauletten. Zeer waarschijnlijk is dit het portret van een officier eener gewapende burgerwacht of van een exercitie genootschap. Een stukje papier, achter op het raam van het schilderij geplakt, gaf, na vernist te zijn, te lezen: »E. R. Reigersman van zijn oom". Wie kan omtrent dit portret, of hem dien het voorstelt, iets naders mededeelen?

MR. J. E. VAN SOMEREN BRAND,
1e Luit. Art.-Schutt.

Uniform der Garde Nationale. Ten behoeve van de Historische Verzameling van het Korps Schutterij te Amsterdam, vraagt men waar eene juiste beschrijving te vinden is van de kleeding en wapening der Garde-Nationale, die hier gedurende de Fransche overheersching de plaats der oud-vaderlandsche schutterij innam.

MR. J. E. VAN SOMEREN BRAND.

TAALKUNDE.

Boxbergen (XXXVII, 54) schijnt, — zie Nom. Geogr. I, 1885 bl. 85, — afgeleid van den persoonsnaam Buc, die ook in Buckhorst schuilt.

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

Eier-, Ierland (XXXVI, 252; 'VII, 47). Vgl. nog, ter bevestiging der voorgestelde duiding, den in 1459 te Deventer voorkomenden gesl. I e r wert (Cat. arch. Dev. gasth. n° 540b), a° 1468, 79, 86, 7, 1528

IJ e r wert (ib. n° 597, 660, 1, 714, 7, 897), a° 1488 Y e r wert (ib. n° 724), — alles van één en denzelfden persoon. De duiding »hoekweerd" schijnt hier gepast.

J. A.

Sommelsdijk — luidde a° 1574 Somerdijk, Sommersdijck, Somersdijck, zie *Nav.* XXXVII, 137, 143, 4. Deze variant is merkwaardig als aanwijzend den zin des plaatsnaams, zijnde z o m e r d ij k (d. i. zomerkade, in tegenstelling met winterdijk), en beantwoordt dus de vraag van *Nav.* XXXI, 213 in ontkennenden zin.

J. A.

Veluwe (XXXV, 523, noot; 'VI, 152, noot). In de onlangs verschenen plaatsbeschrijving Meerveld en Meervelderbosch door Dr. W. Pleyte, A. v. den Bogert en H. Bouwheer vond ik omtrent de afkomst van dit veel besproken en meermalen verkeerd verklaard woord, deze twee aanteekeningen. »In de 8ste eeuw (a° 793) komt het eerst de naam Veluwe voor, onder den naam van Felaoua. Ook komen de spellingen voor van Foluen (Feluae), Felua, Felewe. Waarschijnlijk hangt die naam samen met dien van het Vlie, oudtijds Flehi en Fli gespeld, eene rivier in den Romeinschen tijd Flevus genoemd. De gouw Flehite aan het Fli gelegen, heeft daaraan den naam ontleend. De Veluwe zou dan kunnen beteekenen de F l i- o u w e, het land van het Fli, evenals Isloi, Isel-ouwe, het land aan den IJsel, Salon het land aan de Sala of IJsel, Mosou (Mos-ouwe) het land aan de Maas, enz. Hierbij dient echter opgemerkt, dat in N.-Brabant in de gemeente Erp een gehucht is dat den naam van Veluwe draagt, en een klein gedeelte der aan de gemeente Asten toebehoorende uitgestrekte Peel ook onder den naam van Veluwe bekend is [1]). — Men heeft beweerd dat de P a g u s V e l l ä u s, op een Romeinschen grafsteen vermeld, de Veluwe zou zijn. Hiertegen is

[1]) Juist, en dit, in verband met de *Nav.* XXXVI, 152, noot, vermelde buurten, beslist voor de opvatting van V e l u w e als een appellativum van algemeenen aard, hetzij g r e n s (omtrek, begrensde, omperkte landstreek), of ook v e l d. Inzonderheid de N.-Brabantsche lokaliteit pleit voor »veld-au" (veldstreek). Vermoedelijk past hier de vergelijking van (St. Lamberts-, Pieters- en Stevens-) W o l u w e (Z.-Brabant), doch dan dient eveneens gezegd, dat dit Woluwe ook een riviernaam aldaar is, hetgeen weder naar de eerstgenoemde beteekenis henendringt. RED.

aan te voeren, dat die naam vermoedelijk Felans, Falans of Flevans zou te lezen zijn, met eene **F** als initiaal en ééne **l** geschreven; de naam Vellans zal wel die van een Gallisch gewest zijn, waar de Velauni of liever Vellavi woonden, thans Velay in de Sevennen, voorheen Pagus Vellavus [1]) geheeten".

A. AARSEN.

Het Zwin (XXXVI, 501, 608). In het Handboek der Mid.-Nederlandsche Geographie, naar de bronnen bewerkt, door Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, 2e dr., 's Gravenhage, M. Nijhoff 1872, zegt de schrijver bl. 83, sprekend over de Sincfala, Sincval, Cincval (volgens een charter van 1241). »De oude uitlegger van Adam van Bremen, die in de 11de »eeuw leefde, schrijft Cincfal; aan de verklaring van dien naam »waag ik mij niet, maar *Zwin* is eene in N.-Holland nog gebruike»lijke benaming voor eene kreek of doorvaart tusschen twee banken. »Zoo heeft men tusschen Wieringen en het Nieuwe-Diep het Zui»der-Zwin, het Boter-Zwin [2]), het Middel-Zwin en »andere; en zoo zal het Sincfal, als de voornaamste inham, bij uit»nemendheid het Zwin genoemd zijn, waardoor de oorspronkelijke »naam langzamerhand in vergetelheid geraakt is".

F. CALAND.

Lamoraal (XXXVI, 417). In de »Leipz. Illustr. Ztg" van 10 April 1886, N° 2232, wordt, in de »Briefwechsel", ook, uit Utrecht, naar dezen naam gevraagd, en daarop geantwoord, dat hij reeds sedert de 14de eeuw in het geslacht van Thurn-en-Taxis bestond; alsmede eigen was aan die van Egmond, Ligne, Hoorne-Gaasbeek (van Rengers wist men daar niets af). Door dat van v. der Noot van Risoir kwam deze vóórnaam aan laatstgenoemd geslacht, en zeer waarschijnlijk door vermaagschapping met Friesche familiën aan enkele van deze. Volgens De Thou (Thuana, Col. 1694, p. 432) is hij afgeleid van den Turkennaam Amurath.

M°.

Het land hebben als een stier (XXXVII, 50). In deze uitdrukking beteekent *het land* de landziekte, de ziekte die een zee-

[1]) Vgl. *Nav.* XXXV, 523, noot 1. RED.

[2]) Vgl Het Boter*diep*, water in Groningen. RED.

man krijgt wanneer hij te lang aan land blijft, landziekig wordt. Vgl. een aantal dergelijke uitdrukkingen, zooals bijv. het water hebben, d. i. niet het element, want dan zou men zeggen water hebben, maar de ziekte die door water in het lichaam ontstaat; de steen hebben, d. i. niet een steen of steenen, maar de steenziekte; daar zit het vuur in, d. w. z. dat heeft de kwaal die men het vuur noemt; de roos hebben, de roode hond hebben, enz. enz. — Verder zegt de zeeman, die het woord van de Nooren kent, s t o e r e l ij k (storlig), — het woord stoer, bijv. in een stoere kerel, is ons ook wel bekend, — d. i. in hooge mate het land hebben, zooals wij ook zeggen »stevig de koorts" of »het stevig beet hebben". Dit woord »stoerelijk", anders niet gebruikt, verbasterde het volk in »stierelijk", dat men nu wel naar analogie liet beteekenen en dus ook verwisselde met »als een stier", — want men blijft ook nog wel zeggen »stierlijk het land hebben" — maar dat als afleiding van stier niet bestaat, daar men in dit geval veel natuurlijker nog zou spreken van »stierlijk woest, stierlijk koppig", enz. De spreekwijs in kwestie beduidt dus niets anders dan »in hooge mate landziekig zijn". De stier heeft er niets mede te maken.

J. P.

De plaat poetsen, enz. Ik heb geen vrede met de verklaring van de vuurplaat (liggende plaat), die men met het haardijzer (staande plaat) buitendien nog verwart. Ik denk veeleer aan het kuras der latere kurassiers, overgenomen van het ridder-kuras, met zijne borstplaat. Van Dale rangschikte het onder zijne negen spreekwoorden aan het krijgs- of ridder-wezen ontleend (De liefhebber van Spreekwoorden, Leiden, D. Noothoven van Goor, z. j. of bladz.). Terecht, want althans in de beruchte jaren 1830, 31 heeft het in Z.-Vlaanderen eerst burgerrecht verkregen, met »Dat zijn ze die Wilhelmus blazen" en »Nooit! zei van Speyk". Men bezigde het gezegde van deserteurs, en eene enkele maal van een flauwhartig achterblijver bij het gevecht; die dus niet gereed was om op te trekken. Ik hecht aan deze verklaring te meer, omdat het spreekwoord in nauw verband staat met een ander, doch verouderd militair gezegde: zijn piek schuren, vluchtend voor den vijand zijne lange piek door 't zand achterna slepen, waardoor deze dan blank geschuurd werd.

Wat Wilhelmus betreft, alleraardigst werd deze spreuk toegepast, en kreeg alzoo eene nieuwe beteekenis, bij het geval van den hoornblazer Adrianus Potter, tijdens een storm-aanval der onzen, onder den dapperen Kapitein v. Langen op de Belgen in het dorp Eede (Zeeland); welk voorval mij nog als de dag van gisteren heugt. Potter blies den stormpas, doch kreeg een kogel in de lies. Achterover getuimeld, bleef hij in die houding maar voortblazen, en stormden de onzen er wakker op los. Eene Haagsche dame zond hem eene zilveren tabaksdoos ten geschenke, met het inschrift »dat zijn ze die Wilhelmus blazen!" Dat zijn de rechten!

Overigens, indien het toen vaak gehoorde »hij *is* de plaat gepoetst" aan de dienstmaagd en de vuurplaat ontleend ware, had het voor soldaten volstrekt geene beteekenis.

De negen door Van Dale opgegeven spreekwoorden zijn: Hij is dadelijk op zijn paard [1]) (driftig, als gereed om er op in te houwen, licht geraakt). Het is zoo helder als een brand (zwaard). Men heeft hem in 't harnas gejaagd (geplaagd) enz. Hij trok er het harnas voor aan (verdedigde eene zaak, nam die vrijwillig op). Dat komt uit zijn (pijl)-koker (dat heeft A of B verzonnen). Hij riekt lont (en wacht zich dus voor overval). Veel maliën maken een pantser (of kolder). Hij poetst de plaat (loopt weg of blijft achter). Hij heeft zijne sporen (ridderteeken) nog niet verdiend. Men kan er bij voegen: zijn piek schuren; hij heeft nog meer pijlen in zijn koker of nog meer kogels in zijn tas; moeder slaat de reveille, kindertjes 't is taptoe hoor! met het fluitje gewonnen met het trommeltje verteerd; al zijn kruit op ééns verschieten; met grof geschut schieten; en zeker nog veel meer.

G. P. ROOS.

[Zijn de laatstgen. spreekwijzen niet aan het ridder-, maar aan het krijgswezen (in 't algemeen) ontleend: uit den riddertijd spruit nog »iets in zijn schild voeren" en het woord »ridderlijk".]

Navel (XXXVI, 611). *Nā vēl* is zeker geestig gevonden, en eene curieuse etymologie. Maar de ware afleiding is anders. Evenals droppel van drop, kruimel van kruim, pukkel van pok, zoo is navel het verkleinwoord van *naaf* = middelpunt. Men spreekt van de naaf van een *wiel* en van een *navegaar* of *avegaar*, wanneer men

[1]) Liever, »paardje"; vgl. *Nav.* XXVII, 468, en de omschrijving aldaar. RED.

de boor bedoelt, waarmede het gat in de naaf wordt gemaakt. Ik haal hier aan, wat Prof. Clarisse schrijft in de uitgave van Broeder Gheraert's Natuurkunde van het Heelal: »En naaf of nave is wel het meditullium, de modiolus rotae, waarin de spaken als zamenkomen en de as doorgaat". Zoo zegt Broeder Thomas: »int midden des raeds, als in den naeve". Bij Vondel komt *navel* voor in den zin van middelpunt: »de slag werd op den navel der aarde zelf gevoelt" (Phaëton V Bedrijf 1e Tooneel). — Tuinman schrijft: »*Nave* is het zelve met *navel* en beduid dat in 't midden is. Zo is 'er een *navel* in den buik, en een *nave* in een rad". — Lambert ten Kate brengt *nave* en *navel* beide tot den wortel van *nijpen* (? ?)

Als Dr. Johannes Franck zoo ver gevorderd is met zijn Etymol. Woordenboek, zal hij of dezen recht doen wedervaren, of den leek beter voorlichten.

Hilversum. J. E. TER GOUW.

[Vgl. vooral *Nav.* XXVII, 446, en opzichtens (n) avegeer nog ib. XXVIII, 89; X, 533.]

Wegeling (XXXVII, 57). Op Walcheren verstaat men onder dit woord een doodloopenden weg, evenals eene doodloopende straat (cul-de-sac) in eene stad. De toegang van den openbaren weg tot eene op eenigen afstand daarvan liggende hofstede, heet algemeen b a a n. Deze laatste heeft aan den weg steeds een hek of sluitboom.

Domburg. H. M. KESTELOO.

VRAGEN.

Engwierum. Dit Friesche dorp heet op zijn Friesch Edygwerum. Wat is dit Edyg? Vormt het eene analogie tot Edichuyzen, volgens sommigen oude naam van Hedikhuizen (N.-Brabant)? Dit Hedikhuizen nu luidt ook Heekhuizen, en Heek kan z. v. a. heeg, bosch zijn. Of moet men dit *edyg* als een uitgedegen vorm van *eng* aanmerken? Of nog, speelt hier *ee* = water? Vgl. 't naburige Ee of Ea; vgl. ook Ee (Hee, IJ, Hei, Eede, Heede, IJde of Heide), voorm. zeeboezem of meer in Zeeland; alsmede de Purmer-Ee (-IJe) of-Ade, sprank van de IJe of Ee, waarnaar Edam vernoemd zal wezen.

Oeffelt, enz. De naam van dit N.-Brabantsch dorp luidde, volg. Mr. G. v. Hasselt (Geld. Maandwerk I 438, 431), in 1400 zoowel Osselrebeeck als Offelrebeke. En dat dit eerste geene verschrijving behoeft te wezen, leere Offonis villa (a^0 870), ingeval hierdoor, volgens Bn Sloet (Oorkbk 1149a), hetzij *Osson*ville in het bisdom Toul, hetzij Belle*faux* in dat van Besançon, zal zijn aangeduid. Met het oog op de genoemde varianten van Oeffelt derhalve de vraag, of er meer voorbeelden zijn van *ff* en *ss* als wisselletters? Doch wat Offonis villa betreft, 't gaat, naar ons bescheiden oordeel, bezwaarlijk, hierin Bellefaux te zien, omdat Offo een, — ook aan Joh. Winkler (Nederl. Gesl. 26, 57) bekende — persoonsnaam schijnt te zijn, en de eindsylbe van Bellefaux, juist qua *eind*sylbe, onmogelijk eenen persoonsnaam kan vertoonen. Zou ook eene persoons naams-vervorming, als Offo in Ossonville, bij veronderstelde herkomst of verband tusschen deze beiden, gerekend moet worden ondergaan te hebben, niet voorbeeldeloos zijn? Ossonville kan òf (metathetisch) »nes-veld", òf »weide-veld"; Oeffelt (= Osselt? in casu) »weide(-plaats?)"; Bellefaux »veldzoom" beduiden. Maar hoe staat het nu met Offonis villa?

Are, stère. Onlangs naar de beteekenis dezer woorden gevraagd, antwoordde ik, dat *are* als vlaktemaat kan spruiten uit a r a n, een werkwoord dat in 't Oud-Hgd. p l o e g e n beduidt. In het Mid. Nederl. beteekent het zelfst.nmw. a e r e vlakte, plein, vloer, het werkw. a r e n zoowel b e p l o e g e n, b e b o u w e n (vgl. *Nav.* XXIII, 98; XXXII, 575), als »in de (koorn)aren schieten". Kiliaan heeft ook a e r e n in de transitieve beteekenis van (in)oogsten; terwijl hij a e r d e = korenmarkt biedt. A e r t, a a r t = land(streek), oord. Dit laatste woord kan nog voortleven in plaatsnamen als Harderwijk, Heerde, Hierden. — S t è r e als éénheid voor de kubiek- of inhoudsmaat voor droge waren, kan ontleend zijn aan *στερεός* (stereös), een bijvoegl. nmw., dat stijf, hard, vast, m a s s i e f beduidt, en sedert Homerus in volle gebruik was, bijzonderlijk nopens meetkunstige lichamen, vooral de zoodanige, die gelijke lengte, breedte en hoogte hebben; — *στερεός ἀριθμός* (stereös arithmos) = kubiek getal, product van drie, vooral gelijke, factoren; aldus bij Plato en Aristoteles; zie Dr. A. H. G. P. v. den Es, Grieksch Wrdbk.

Was mijn antwoord juist?

Jingoïsme. »De Daily News is over het besluit des heeren Goschen om in het conservatieve kabinet plaats te nemen, niet zeer verwonderd, daar de heer G. in groote binnenlandsche kwestiën steeds de beschroomdheid en hervormingsvrees, en in de buitenlandsche zaken het heroïsme, ja zelfs het Jingoïsme van een conservatief had" (Haarl. Ct 6 Jan. '86). Wat beduidt dit woord? Is het nieuw fabrikaat? Evenals byzantinisme (*Nav.* XXV, 316)?

Lijn. A° 1456 is sprake van »vier lijn akker en twee hooi-akker te Baarle (o. Vollenhove, Over. Arch. IV, 9). Is hier van vlas- en gras-land sprake? Een bouwland te Apeltern (Maas-Waal) heet Het Lijnenkampje, wat zich als »vlaskampje" gepast vertolken laat.

Spijkschouw. In Gelderland kent men nog de spijkschouwen, wanneer de dijken behoorlijk met stroo of horden tegen het water beschermd moeten zijn. Vgl. Groot Geld. Plakkaatboek III, 408, en Bn Sloet in Nijhoff's Bijdragen Vaderl. Gesch. en Oudh.-kunde IX 155. Wat beduidt spijk in deze samenstelling?

Star. Wat is de reden, dat 't Engelsche woord star = ster, gesternte, sterretje, in de taal der Engelsche jurisprudentie ook »Joodsche oorkonde" beduidt. Geven die oorkonden aan de Engelsche rechtsgeleerden zooveel *licht?*

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Ter Hoeven. Blijkens het Wapenboek van het St.-Caecilia-concert te Arnhem, onder nr 61 aanwezig op het Arnhemsch Museum van Oudheden, voerde Johannes ter Hoeven in goud een struisvogel met een zilveren hoefijzer in den bek; helmt.: hals, kop en hoef tusschen eene vlucht van goud en zwart.; dekkl. goud en zwart. Theodorus ter Hoeven, koopman te Arnhem, ondertr. ald. 31 Jan. 1749 (met attest. naar Elst 16 Febr.) Maria v. Ysseldijk. Volg. *Nav.* XXXIV,

211 hadden zij nakomelingen. Wie waren deze? — Van Willem ter Hoeven, 1750 gardiaen van het St.-Nikolaas- of Kramersgilde te Arnhem, en Jacobus ter Hoeven, 1746 gardiaen van het St.-Eloeijsgilde aldaar, kan men de wapens vinden op de zilveren bekers, nrs 81 en 82 van bovengenoemd Museum. Maria ten Hoeven of Hoeve, † te Twello 23 Sept. 1774, tr. Johannes Jacobus Everts; hun oudste zoon Gerhardus ged. te Arnhem 30 Dec. 1742 (zie Rietstap, Wapenboek van den Nederlandschen Adel i. v. Everts). Voerde zij bovenstaand wapen? Wat is er van de familie-betrekkingen van haar en haren man bekend?

P. VAN MEURS.

Ter Hoeve, Hoeven. Reiner ter Hoeve verkoopt 20 Dec. 1448 aan het Fraterhuis te Doesburg een erf Het Bolksken, zijnde een gedeelte van het goed Hirtswinkel o. Drempt, tinsplichtig aan den kommandeur van Dieren (Inventaris van 't oud-archief van Doesburg, door P. Nijhoff, 1865, bl. 84). — Is *Nav.* XXVII, 195, sprake van Theod. en Jacobus Terhoeven, in 1785 lakenkoopers te Arnhem: die familie bestond destijds reeds drie eeuwen daar ter stede. In den strijd toch van hertog Adolf van Gelre tegen hertog Jan van Kleef bij Wachtendonk in 1468, behoorde onder de gevangen genomen Gelderschen »Derick Ter Hoeven Gysbertssoen Ter Hoeven van Arnhem"; zie Mr. G. v. Hasselt's Geld. Maandwerk 1807, I, 455. Zoo verscheen Jacob ter Hoefen met 1 haeckbuss ende 1 helbard op de wapenschouw te A. a° 1497 (Kr. v. Arnh. 1790, bl. 68). Arent ter Hoeven, in 1533 geërfd bij Hulkestein onder Arnhem (Mr. G. v. H., Arnh. Oudhh. III, 211). Gijsbert ter Hoeven met andere Arnhemsche burgers, namens de stad, in 1543 een der gedeputeerden naar het Keizerlijk leger vóór Venlo (Kron. v. Arnh. bl. 97). Hij, Gijsbert ter Hoven of t(her) Hoeven, werd 7 Maart 1569 door Johan v. Broeckhuijsen als gevolmachtigde der wede van Steven v. Rutenborch gerechtelijk aangeklaagd wegens 't afhouwen van hout op het Gulden Spijker bij Arnhem (ib. bl. 181). In 1630, 2 is sprake van Terhoevens Enck bij de Klingelbeek en den Mussenberg (Mr. G. v. Hasselt, Arnh. Oudhh. 1804, III, 196).

J. A.

Maarsman (XXXVI, 685 ; 'VII, 59, 80). Uit gegevens van den heer P. G. de Vey Mestdagh, vroeger te Vlissingen, thans te Amsterdam woonachtig, blijkt nog hetgeen volgt. Vóór Pieter Maarsman geb. m. M. v. den Bende, schijnt er niets van deze familie bekend te zijn. Wellicht zijn er nog eenige gegevens op 't archief te Zierikzee te vinden. Behalve Geerard had Pieter nog bij haar de tweelingdochters Francina en Maria (beiden waarschijnlijk † jong). Francina tr. eerst zekeren Koole, koekbakker te Zierikzee, daarna Teunis v. den Handel, bij wien Pieter v. den H., † jong, en Kornelis, geb. te Zierikzee 25 Mei 1802, † 8 April 1870, tr. Oud-Vossemeer 30 Dec. 1830 Johanna Ruytenburg, wede Gerrit de Graaff, geb. ald. 4 Aug. 1792, † 2 Aug. 1877. Teunis v. den Handel hertr. 21 Dec. 1830 Cornelia Lasten, wede Jacobus v. der Baan. — A. C. Rochussen Jongerheld was de dochter van Arend en Cornelia Elisabeth d'Ailly. — Johannes Keller (wie had hij tot ouders?) geb. Zierikzee 28 Mei 1791, † Amst. 11 Aug. 1872, tr. Maria Wilhelmina Maarsman († 25 Mrt 1881) als wede van Jacoba Susanna Monté. Hun zoon Gerard voegde vóór zijn geslachtsnaam dien van Maarsman. — Nic. Jan B. de Vey Mestdagh, geb. Vlissingen 6 Oct. 1802, † ald. 4 Nov. 1871, hertr. Jobina Dommisse. — Van wie is J. H. Soli, geb. te Dordrecht, gehuwd 24 Juni 1834, een zoon?

Vl. V. D. O.

v. Ogten (XXXVI, 108). Anthony v. O. werd 28 Nov. 1787 geadmitteerd, »om meede het Notarisampt binnen den Haage en den ressorte van dien te exerceeren".

A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

de Raet, etc. *Nav.* XXVIII, 54. Der 2te Gatte von Elisabeth de Raet hiess nicht Jan v. Cuyck, sondern Jan v. Eijck, und soll zu der Familie gehört haben die d'arg. à trois pals de sa. (Rietstap's Arm. 1re éd.) führte.

Ibid. S. 95. Das Monument in der Groote kerk zu Haarlem trägt die Wappen de Raet u. Muijlman. Das darüber befindliche prächtige Fenster, dessen Inschrift ich mittheilte, ist ausser den Wappen v. Arent de Raet (so steht der Name geschrieben, nicht de Ra*a*t, wie man mir seiner Zeit von Haarlem mittheilte) u. von Ant. v. Schuijlen-

burgh, noch mit den folgenden vier Quartierwappen geschmückt:

de Raet	Muijlman
Broers	Conink.

Nach eigener Besichtigung beeile ich mich, diese Richtig-stellung zu machen.

Ibid. S. 110. Frederik Anthonie de Raadt ist niemals Kapitän in holl. Diensten gewesen; es liegt eine Verwechslung mit einem seiner Brüder vor. — Die Frage betreffs des Wappens de Mohr u. der Abstammung von Frederik de Mohr u. seiner Frau Joh^{a} Maria v. Flodorp (*Nav.* XXX, 251) ist immer noch nicht beantwortet. Kann Niemand mir hierin gefällig sein?

Nav. XXVIII, 255. Die Verwandtschaft zwischen Qu-Leoninus u. de Raedt rührt von Verheijen (Verheij) her. Quirinus war ein Sohn des berühmten Elbertus L., Kanzler v. Geldern, u. Enkel v. Elbertus Gijsbertsz L. (oder de Leeuw) u. Joh^{a} Verheijen, während Johan Arnold de R. ein Sohn von Arnold, schepen zu Zuijlichem, u. Adriana Verheij war. — Vielleicht waren auch noch andere Verwandtschaftsbande vorhanden. Die Ingolstadter de Raedt's (Raet's) nannten sich in Deutschland Rath, Raht, Rathius.

Ibid. S. 575. Die Frau von Jhr. Henrick de Rover (auch Roever), der eine Urkunde von 1641 mit einem Löwen besiegelt (Helmkleinod: der Löwe wachsend), war Hillegonda de Raedt Gijsbertsdr. Margriet de Raedt Jan Gijsberts ist falsch [1]).

Ibid. S. 579. Der Gatte von Maria de Raet hiess Jan Raije, Baron de Heuqueville (Heuckeviele); dagegen wird der Gemahl von Catharina de Raet Jan Raije, Baron v. Miroir genannt, wovon unter anderen: Jan R., Herr v. Breukelerweert, Capitän im Reg^{t} Rheingraf, verm. mit Cornelia v. Lockhorst (vgl. *Nav.* XXX, 53, 422). Weiss Niemand über die Ascendenz dieser Raije Etwas? Woher stammt dieses ge-

---

[1]) Vgl. ook *Nav.* XXVII, 426 [waar men leze Rijk; Joh^{a} Dorothea v. Rotterdam † 1778; Gerrit of Gerhard, eerst officier in Statendienst, daarna tolbeambte te Schenkenschans] met *Nav.* XXVIII, 469. Zie over Rijk's vader Willem Frederik *Nav.* XXIX, 477, waar men Renesse verandere in de Raet (vgl. *Nav.* XXXI, 115). In mijne aanteek. *Nav.* XXXI, 525, noot 5, had ik moeten zeggen, dat Leuven eene b^{p} is van Tuil. Volg. de Woordenlijst 1884, ook eene b^{p} te Vuren, beo. Gorinchem. Wordt hier dezelfde b^{p} bedoeld? RED.

schlecht? Die Frau v. Arnout de Raet, Hr v. Cauwesteijn, hiess Marg. Maes (nich *van* M.)

Ibid. S. 583. Auf dem Fenster in der Gr. Kerk zu Haarlem ist das Wappen v. Ant. v. Schuijlenburgh In Gold drei schw. Wiederhaken (nicht quadrirt).

Nav. XXIX, 220. Ich kenne noch folgendes Wappen: in Gold ein verkürztes rothes Kreuz, begleitet von vier schwarzen Merlen, welches viermal in Haarlem im Wappensaal des Rathhauses vorkommt; unter den vier Schilden steht »de Raat". Dieses Wappen führte: Jan Pietersz. de Raadt [1]), der 1580 lebte und mit Neeltje Willemsdr v. Gaesbeeck (ein gekr. Löwe) vermählt war. Hiervon u. A.: Cornelis Jansz. de Raadt, der mit seiner Frau, Geertruida Beijesdr v. Driel (nach ihrem Stiefvater auch v. Hoogwerf genannt) folgende drei Kinder hatte: Jan (heir. Christ. v. Berlecom), Maria (Frau v. Paulus Timmers, de oude), Cornelia (verm. mit Jacob Sonmans u. Aegid. Groeninx). Siehe Geneal. de Raadt, Archiv der Stadt Rotterdam u. MSS. über Haarl. Regierungs-Geschlechter, Archiv zu Haarlem (wovon zwei Copien im Archiv des Herrn Vorsterm. v. Oyen, Haag); in diesem MSS. sind folg. Quartiere zu finden:

le Leu de Wilhem Timmers
Huijgens Raat (Wappen wie hiervor, verk. Kreuz u. Merlen)

Von Paulus Timmers u. Maria de Raadt stammen ab Schepers, Visch, Bichon, Ram, Nepveu, u. s. w.

Ibid. S. 484. Nenna Naye war nicht Tochter einer v. Dieden, wie es nach den 16 Quartiere von Arnold de Raet, Herrn zu Voort, begr. Waelwijk (*Nav.* XXX, 482) den Anschein hat, sondern von Gijsbert N. u. Jeanne Mommers gen. Haeck, wie ich dieses bereits *Nav.* XXXIV, 435 nachgewiesen.

Ibid. S. 633. Das mitgetheilte Wappen Hulshout ist dasjenige von Anna Jansdr H., Frau v. Dirk de Raet (*Nav.* XXIX, 269). Es kommen verschiedene Varianten vor. In der Gr.-kerk zu Haarlem fand ich auf einem Fenster mit der Unterschrift: »Mr. Johan Hulshout

---

[1]) Ich schreibe, wie die Geneal. im Arch. zu Rotterd. »de Raadt", obwohl es wahrscheinlich ist, dass man zur Zeiten de Raet oder Raedt (vielleicht auch de Rait) schrieb

(Secretaris van Rhijnlandt", das Wappen von Anna's Vater wie folgt: roth (u. zwar quergetheilt roth über roth) mit silbernem Schildesfuss; beladen mit einem grünen Baume, auf einer blauen Kugel, die halb auf dem Schildesfusse ruht, im oberen Felde rechts von einem silb. Mühleneisen, links von einer silb. Lilie begleitet. Helmkl.: Baum u. Kugel (Vgl. *Nav.* XXX, 271) [1]).

Nav. XXX, 109. In den Quart. v. Arent de Raat sind die Wappen Maas, Konink und de Witt nicht wie hier beschrieben, sondern de Witt wie *Nav.* XXVIII, 428, und Maas wie *Nav.* XXIX, 633, angegeben. Maas, die Quintefeuilles gold; Freiviertel mit rother Säule. Konink od. Conink, in Blau ein gegen einen grünen Kugel springender gold. Fuchs. Es ist dieses das Wappen der Fam. de Vos, welches die Conink's in Ermanglung eines eigenen annahmen (Vgl. Fam. Blad, Geneal. de Witt). So ist dasselbe auf dem oben erwähnten Fenster in Haarlem gemalt. — Die Frau v. Gualt. de Raet, verwittwete v. Sijpesteijn, war Tochter v. Dirk Maas (Maes) u. Cornelia v. Duijnen. Kann mir Niemand über die Eltern und deren Abstammung Mittheilung machen? Dem Wappen nach gehören diese Maes zu dem bedeutenden belgischen Geschlechte dieses Namens, kommen aber in den mir von demselben bekannten Geneal. nicht vor (vgl. *Nav.* XXX, 270).

Nav. XXXI, 110. Lies Jacqueline Puteanus. Sie war Tochter v. Mr. Peeter P. od. v. de Putte, Rath Ihrer Durchl. Hoheiten und General-Auditeur des Heeres Sr. Maj. in den Niederl. etc. Es sind doch Zweifel in mir aufgestiegen, ob dieser Mr. Peeter zu der Familie v. Erijcius P. gehört [2]).

Ibid. S. 294, 7te Zeile. Lies Hendr. Franciscus de Raet, heer v. Kerckum od. Kerckom (Zwischen Löwen u. Tirlemont); ibid. 11te Zeile: Maria le Roy.

Nav. XXXII, 203. Im Wappensaal des Rathhauses zu Haarlem kommt in dem Wappen v. der Camer der Gesichts-Halbmond bald stehend, bald liegend, vor. Fenster-Inschrift daselbst: »Johan van der Camer Burgmr der Stadt Haerlem. Saraa van der Voort huijs-

---

[1]) Zie ook Rietstap's Armorial, 1re édit., die een wapen Hulshout (*Holl.*) opgeeft, benevens een variant. RED.

[2]) Vgl. *Nav.* XXXI, 186, 259; 'II, 249; 'IV, 21 ? Puts, onderscholtus te Voorst 1578 (v. H.. Stukken Vad. Hist. III, 342. RED.

vrou van burgmr van der Camer". Wappen v. der Voort, wie dort aufgegeben. J. TH. DE RAADT.

Ranitz (XXXVI, 623). In welk jaar de eerste de Ranitz in Nederland voorkomt, schijnt niet juist te kunnen worden opgegeven. Omstr. 1713 moet een zekere Johan Sigismund d. R. geweest zijn in Hollandschen dienst onder het regiment van den Prins van Hessen-Cassel. Hij schijnt vroeger in Franschen, en daar te voren in Pruissischen dienst te zijn geweest. Had den rang van ritmeester. Eene andere aanteekening zegt, dat Johan Sigismund was een geboren Saks, reeds in 1702 ritmr in Holl. dienst en in 1677 gehuwd met eene jufvr. Rensen, dr eens burgemeesters van Doetinchem. Ook, dat zijn vader was kamerheer bij den Koning van Polen en stalmeester bij den keurvorst van Saksen en geboortig uit Dresden. Verder, dat Catharina R., eene zuster van Johan Sigismund, gehuwd was met Mattheus Pallek, in 1636 te Dresden geboren.

W. D. R.

de Ranitz. In eene M.S.-gen. v. de Graaff, in het bezit van Mr. E. H. Scheidius te Arnhem [1]), komt eene alliantie de Ranitz voor, vergezeld van eene notitie aangaande dit geslacht. Mogelijk kan dit eenig licht geven.

Schiedam. R^S.

Snoek (XXXVI, 496). De ouders van dezen Gijsbert waren Johannes Sn. (geb. 30 Dec. 1661, † 28 Aug. 1721) en Elisabeth v. Cleeff (geb. 12 Febr. 1661, geh. Gorinchem 15 Juli 1671). Hij zelf (geb. 23 Oct. 1703, † 1 Dec. 1753) tr. 30 Juni 1733 te Stolkwijk Maria Steur (geb. 4 Juli 1708, † 4 Juni 1783). Zijn zoon was Mr. Matthijs Sn. (geb. 1 Juli 1743, † 13 Nov. 1817), die 13 April 1779 te Amsterdam tr. Catharina Elisabeth Farret (geb. 26 Febr. 1747, † 15 Oct. 1802). E. W. MOES.

v. Sommelsdijk (XXXV, 203). De freules v. Sommelsdijk, die zich bij de Labadisten voegden, waren Anna, Maria en Lucia, † ongehuwd, dochters van Cornelis v. A. v. S. † 1662 bij Lucia v. Waltha, die Waltha-state of Thetinga-slot ten huwelijk medebracht, en zusters van Cornelis, gouverneur van Suriname.

H. T. G.

---

[1]) Vgl *Nav.* XXXVI, 490, noot. RED.

Soudenbalch. *Nav.* XXXIII, 462, noot, geeft volgende kwartieren:

Welderen	Eck
Nulant	Braeckel
Spaen	Braeckel
Folkersheym [1]	Germis (?)

Iets tot opheldering van deze wordt hier medegedeeld.

In de door Mr. H. O. Feith, archivaris der prov. Groningen, in 1863 te Gron. bij A. L. Scholtens uitgegeven »Warfsconstitutien en Oordeelen, tot en met het jaar 1601", treft men, bl. 179, een »Oosterwarfs Oordeel" [2]) van 21 of 22 Maij 1595 aan, dus luidend: »In der scheelinge tusschen den Ernntfesten Willem Nieulandt, van wegen aleyt folckersheim syner huisfrouwen clegeren ther eener, vnde den ock Ernntfesten albrecht Jarges [3]), Borgemeisteren vnde desse gebroederen vnde suster, als jntercederende voer Tonnys sweerdes hoeren meijer, beclageden ther anderen syde, scheellafftich om soedane gueder, als salige Gertruidt Garments, saligen Luitgen Hoerenkens [4]) gewesene Eefrouwe, vp hoeren sterffdage naegelaten, welcke

---

[1]) Vgl. Baron d'Ablaing v. G., Wpb. d. D.-O. Balije v. Utr., bl. 55.

[2]) »Het landregt en vele punten van regtspleging werden in de warven (vergaderingen van regters uit de stad Gron. en Ommelanden) aangevuld met nieuwe bepalingen, *constitutien* genaamd. Deze gemeene landeswarven waren onderscheiden in Ooster- en Westerwarf. In den eersten werden de zaken van Hunsingo en Fivelgo, op den laatstgenoemden die van het Westerkwartier behandeld". T. a. p., Voorber. Vgl. mr. T. P. Tresling, De Warven en de Hoofmannenkamer, Gron. 1839; Gron. Bijdr., I, 11; en vooral v. Halsema, Verh. ov. d. staat en regeringsv. d. Ommel., in de werk. v. h. Gen. Pro Excol. Jur. Patr., II, 285, 87, 386.

[3]) Een telg van het in de Gron. jaarboeken vermaarde geslacht van dien naam, dat, oogenschijnlijk klein van begin, zich door doortastende stoutheid, rijkdom en vermaagschapping met invloedrijke geslachten, op het kussen wist te werken. — »Eertijts is tot Groningen gekomen een rijk koopman van Staaverden dewelke genaamt is geweest Jarich. Deze koopman heeft een soon nagelaten, wiens naam waar Coppen, waar van de Coppen Jarichs en het geheele Jarges geslagt van daan komt" (Coenders, Nobil. Gron. MS.) — »De Jargers geslagte hier van Stavoren gekomen ende in Groningen gehijlijkt. Sij waren rijk van gelde, quamen te hijlijken an Marsinge (Marissinge) geslagte ende daar deur mede Regenten geworden". (Memorie van seeker Oorspronck en heenkomen der geslagten in Groningen. MS.) — Dit geslacht stierf uit met Jhr. Unico Michiel Jarges, ongehuwd overl. te Onderdendam (Gron.) den 6 Oct. 1846.

[4]) Ook Horenken genaamd, en een sprekend wapen voerend: een der oudste

gueder bemelter Nieulandt, in nhame als voeren, sustinerde, vp syner voergenaempten huisfrouwen aleyt folkersheim vnde dersoluen saligen broeder, Reyner folkersheim, als wesende der voergeschr. Gertruidt Garmens susters, Jeyen, kynder verfallen thoe wesen, daertegens die voergemelte gebroederen vnde suster Jarges versochten vnde sustinerden, diesolue jetz gedachte naegelatene erffgueder, nae Landrechte vp hoeren moeder, als wesende salige Gertruides moeder suster, vnde alsoe vullmoye, mede verfallen toe wesen, vnde sie diesolue gueder mede toe genieten hebben solden. Daruan der Erbarer Johan arendts, Redger, een doem gegeuen hefft, dem gemelter Willem Niewlandt, als nomine quo, sick beschwaret holdende an vns beroepen hadde. Hebben den doem gueth vnde die beroepinge quaeth gekandt. Jedoch die beydersydts vpgeloepene kosten, om erhefflichen orsacken, compenserende".

Hiermede staat in nauw verband, wat J. I. Harkenroht in zijne Oosfr. Oorspr., 2e druk, I, 289, mededeelt:

»In het koor der kerke aldaar in Twikselum hebbe ik verscheidene fraaije grafschriften gevonden, afgeschreven en aan minnaars van oudheden wel medegedeelt, welke ik hier ook bewaaren zal; zie daar t oudste:

Anno 1569. d. 21 Sept. starf de Erb: Rixt
Garmes Borgermestersche im Heren.
Anno 1570. d. 13 Julii starf de Erbare
Vrouwe Jeje Folkersheim im Heren ge:
Onder het wapen:
Hic jacet Ulrici Folkersheim Nobilis Uxor
Jeja, statim parta prole peremta simul.
Rixt Aviæ ac Matris junctim pia membra quiescunt
Hac mole sub saxi, restituenda Deo".

Het Reg. v. h. Gron. Arch., II, bl. 308, nº 112, vermeldt het testament van Rickste Warmes (ongetwijfeld Garmes) beleden voor Egbertus Brassius, pastor, waarbij zij hare dochters instelt tot hare erfgenamen, en legaten geeft aan de zusters Anne en Hebbe Vlgers

---

Gron. geslachten; oorspronkelijk stad-adel, later in de Ommelanden gegoed en gezeten, en in de vorige eeuw uitgestorven.

(deze familie treft men ook in Overijssel aan) [1]) en aan de arm-huiszittenden te Groningen. 6 Sept. 1569".

Bovengenoemde Willem Nieulandt zal ongetwijfeld tot het bekende — edoch nog niet genoeg gekende — geslacht v. Ingenulant behoord hebben, dat ook in de Groninger Ommelanden met een der beste geslachten, — 't welk zich eene soort van suprematie boven de andere aanmatigde [2]), — dat van Ewsum, door huwelijk

[1]) Zie bijv. Cat. d. arch. Dev. gasth. (op Ulger); Tijdrek. Regr op 't oud-prov. arch. v. Overijsel op Olger, Ulger. Red.

[2]) »Den 19 Aprilis 1580 is tho Winsum een starker landdag geholden, dar der Ouerste Bartolt Entens dorch dem Edelf. hopman Esscheda leet wtdrucklich der lanscap voerholden, off Wigbolt van Eusum oeck meer stemmen hadde als een ander Edelman off deputier der vmlanden. Alhier gefellen tusschen Nienort vnd Claut tho stedum, Johan starckenborg vnd andern vole altercatien; der her van Nienort sede, dat adel vnd adel was twijerleije; men most de van Eusum dar vor achten, dat hoer voervaderen weren vor vijffhondert jar geachtet west (dit kumt — staat in Rengers »Kronijk", in margine, — van een brieff van Wijtwert credo, de doch niet dan 300 jar is olt), vnde datter weren neffens hoer oeck sommige als ripperden (de Ripperda's), Onsten (de Onsta's) vnd andern, de meer stemmen hadden als andere Edelingen, de hoer an goet vnd bloet niet gelijck weren: want Eusums weren in goede breuen genoemt Wolgehorne vnd Edele: jtem de keiserlicke borch Oert *). Hoer were niet in deputeerscap off adel gegeuen, so mocht men hoer oeck niet nemen, vnd wes se meer weren als ander van adel des wolden se oeck beholden. Anderen de weren van gefoelen, dat de een van adel wal meer van goederen sij, doch jder kund vor hoefft men een stemme vnd aduijs geuen: dan offt de van Eusum de Cloesteren (d. w. h z. de inkomsten der aangeslagen kloostergoederen) wal alleen begeerden, oeck alleen de vmlanden to regeren, so were dat de meninge niet; he hadde niet meer stemme als een ander, oeck van adel wal gelijcken" (Rengers, Werken, II, 201, 305). — Ofschoon in b. a. »brieff van (de Commanderij van) Wijtwert", van 1353, naar den vidimus van 1474, uitdrukkingen gebezigd worden die zeer verdacht schijnen, zoo blijkt toch uit verschillende stukken van 1491, 1511, 25, bij Feith, l. c. 120, 26, 32, dat, terwijl de overige Ommel. edelen zonder eenige qualificatie of alleen als »Erbare" voorkomen, de

*) Men wil, echter zonder genoegzamen grond, zich enkel beroepend op b. a. »brieff" van 1353 (in originali ontbrekend), dat op korten afstand van de plaats waar later het huis Ewsum, te Middelstum verrees, de Keijserlike borch in den Oert (waarvan nog eene boerenplaats den naam Oldenoord draagt) zoude gestaan hebben, die in 1278 door de Groningers omvergeworpen werd, en welken de v. E. als bewaarders of leenmannen zouden bezeten hebben. Van keizerlijke burgen en leenmannen in de Ommelanden is tot heden niets met zekerheid bekend. Vgl. Gron. Bijdr. I, 25, 26, 52; Gron Volksalm. 1844, 111-112.

verbonden was [1]). Vgl. Geneal. Ewsumana, in HS. en in 't Stamb. v. d. Frieschen adel. — Op 't Gron. Arch. (Reg. 1e vlg. bl. 149) is nog in afschrift aanwezig eene »Verklaring van Huldrich of Ulrich v. Ewsum, van 6 Jan. 1599, dat Allard Clant hem, op voorspraak van den predt. Hieronimus Attema te Baflo, heeft toegestaan op het koor te Baflo te begraven zijne echtgenoot Johanna Ingen Nijlant". (Hare vier stamdeelen: Ingenulant, Harkot (Hackfort?), Brakel, Brienen, blijken uit die van haar kleinzoon, in *Nav.* XIV, Omsl. n° 2, vergeleken met d'Ablaing, Rid. v. Veluwe, 198, 311).

De familie Folkersheym schijnt af te stammen van Johannes Goldsmidt (1541 nog in leven), secretaris van graaf Edzard I van Oost-Friesland, die, vermoedelijk geadeld en door koop de Twikselumer Borg en landen in bezit hebbend, zich naderhand Folkersheim schreef en zal hebben laten noemen. Vgl. Eggerik Beninga, Chron. v. Oostfriesl., door Eil. Harkenroht, blz. 673, 80, en laatstgen. in zijne Kerkgesch. in Oostfr., bl. 293; Funck, Ostfr. chron., 4, b. 229.

Reiner Garmens of Garmes [2]), komt te Gron. als lid en luitt. van de Hoofdmannenkamer voor, 1535—48, en als burgemr 1537—50 (Emmius, Series Cons. et Hovetm.). Op het Gron. Arch., Reg. 1e

Ewsums dáár als »eersame joncker", »erbare vnde woilduchtige junckher", »erbare vrome ende vesthe junckheer" betiteld worden. — Ging Wigbolt's stam — die in de Ommelanden steeds door aanzien, rijkdom en krijgshaftigheid boven de andere uitmuntte — te niet; ging zijn stamhuis, de Nijenoord, over aan die v. Inn und Kniphausen: zijn naam bleef bewaard in 't geslacht van v. der Does en 't graaflijk huis van Limburg-Stirum.

[1]) Genoemde »Wigboldt v. E., Ridder, heer tho Nijenoert vnd in Vredewolt (deze grietenij kwam 1531 erfelijk aan zijn geslacht) etc." (Rengers, II, 306), was gehuwd met Geertruid, dr van Hendr. v. Wilich tot Rosouw, drost te Isselburg en in den Hetter 1538, en van Anna v. Pallandt, Elbert tot Zelhem ex Elisab. v. der Horst (v. Steinen, Westph. Gesch., I, 700). — In stukken op 't Gron. Arch., van 1565, 68, 75 (hier schuilt eene fout in 't Reg. I, 151, n° 24), worden beiden vermeld.

[2]) Ik vermoed, dat hij tot het geslacht Alma of Allema behoorde, en een zoon was van Garmet of Garmer (Garmt, Garmon) Allema, die 1471—93 als lid van de Hoofdmannenkamer en 1477—1500 als burgemr te Gron. voorkomt (Emmius, l. c.). — Den naam Garmens of Garmes treft men dáár noch vóór noch nà dien tijd aan: wel meer voorbeelden van het weglaten van den geslachtsnaam. Zoo is b. v de op dezelfde regeeringslijst als burgemr en hoofdman 1516—57 vermelde Reint Duirts niemand anders dan Reint Duirtsz. Alberda.

vervlg. bl. 71, berust eene »Verzegeling van 1546, St. Odgerus avond, waarbij Reijner Garmens, burgemr van Gron., verkoopt aan zijnen zwager Albert Jarges de helft eener jaarl. rente"; terwijl in stukken van 1554, 55, 58, 62, op hetz. Arch., van vrouwe Rijxte of Rixte, wede van Reijner Garmens, gewag gemaakt wordt.

De afstamming zal deze zijn:

Redmer Alma of Allema en, na zijn uit het H. Land gehaalden titel van ridder [1]), Heralma (Heer, Her Alma [2])).

Rixte, † 21 Spt. 1569, tr. Reiner Garmens of Garmes, † vóór of in 1554. — N. (Jeye?), tr. Albert Jarges, burgemr (?) te Gron.

Geertruid, tr. Luitgen Horenken; beiden † 1595. — Jeye of Jeje, † 13 Jul. 1570, tr. Ulrich Folkersheim. — Albert, burgemr te Gron. 1593, 94; met broeders en zuster.

Aleyt, tr. Willem Nieulandt *al.* Ingenulant. — Reyner, † 1595.

Onder de 32 op paneel geschilderde kwartieren van moeders (Isselmuden) zijde, van een lid der familie Horenken, vind ik ook deze afstamming:

Welderen Lauwijk — Eck Wijhe — Spaen Vygh (met de molenijzers) — Brakel Bvckop (Boecop)

Welderen — Eck — Spaen — Brakel

Welderen — Spaen

Welderen (dr) tr. Isselmuden.

M°.

[1]) Dit blijkt uit zijn wapen, volgens mijne opgave, bij Rietstap, Arm. Gén. 2e Ed. i. v. Heralma. Redmer komt als zoodanig voor, 1496/97, 99, bij Sicke Beninga Chron., in Brouër. v. Nidek, Anal. I, 19, 30.

[2]) Aan deze combinatie hebben ook de geslachtsnamen Herathema (Gron.), Herbranda en Herjuwsma (Friesl.), Serclaes, Sersanders (België), enz. hun ontstaan te danken.

Soudenbalch (XXXIII, 290). Zie bijv. Henricus Zoudenballich, kanunnik van St. Marie 1417 (vgl. *Nav.* t. a. pl. bl. 288) in Dodt's Archief II, 368) en (Mr. Hendrick ?) Zoudenbalch, kanunnik, v. St. M. in 1512, ibid. bl. 364, 5 vermeld. Evert v. Z., burgemr van Utrecht (*Nav.* t. a. pl. bl. 288), was 8 Mei 1511 een der bevelhebbers over de 2000 Utr. burgers en onderzaten, die met Karel hertog v. Gelre IJsselstein in den persoon van Floris v. Egmond wilden tuchtigen (Jhr. J. J. de Geer, Bijdr. t. de Gesch. en Oudhh. d. prov. Utr. 1860, bl. 166).

Den 15 Nov. 1546 ging het Huis-ter-Meer (voormaals het kasteel-te-Maarssen geheeten, prov. Utrecht) in eigendom over op Antoon v. Meerten v. Esschenstein, die het 16 Mei 1568 opdroeg aan zijn zoon Hendrik v. Abcoude v. Meerten, wiens eenige dr Anna er 8 Juni 1580 mede beleend werd. Deze droeg het 29 Nov. 1581 over aan Gerard v. Zoud., heer van Urk, als in huwelijk hebbend hare moei Barbara v. Meerten van Esschenstein, van welke echtelieden het 7 Oct. 1596 overging aan Johan v. Vladeracken, na wiens overlijden het verviel aan Barbara v. Abcoude van Meerten, die er 19 Oct. 1601 mede beleend werd. Volgens uiterste wilsbeschikking der laatstgenoemde, kwam Ter-Meer 14 Apr. 1615 aan Johan de Cock van Opijnen, als man en voogd van harer zuster dochter Anna v. Vladeracken.

Josina v. Soud. had tot tweeden echtgenoot, niet Johan Rochemans (*Nav.* XXXIII, 289), maar Johan Cockman; hetgeen noot 8 van ibid. bl. 290 ook beter leert verstaan. Zij werd, — zie *Nav.* XXXVII, 10, — als zijne weduwe 3 Aug. 1623 te Utrecht overluid. — De tweede gade van Peter v. Soud., wedr v. Elisabeth v. den Steenhuys, heette Johanna Proeys (vgl. *Nav.* XXXV, 632).

J. A.

VRAGEN.

Borret. Petronella Antonia B., dr v. Johannes bij Elisabeth v. Mattenborgh, geb. Oudenbosch 1755, † Breda 1820, was gehuwd met Charles Louis marquis de Bellefonds de St Aubin, ridder der orde van St. Louis, † Breda 1838. Zijn uit dat huwelijk kinderen geboren?

Bosboom-de Bruyn. Job Hugo de Wildt, geb. 11 Mrt 1767 † 14 Apr. 1807, tr. 1793 Geertruida B., dr v. Dirk, overman van het lakenbereidersgild te Amst., bij Suzanna Wilhelmina de Bruyn. Men vraagt naar de wapens dezer laatste personen en hunne afstamming.

H.

Fenema. Barthe Clara F., geb. Rotterdam, dr van? en van? Invulling wordt beleefd verzocht.

de la Fontaine. Anna Elisabeth de la F. tr. Zutfen 24 Juli 1763 Goswin Schluiter. Waar en wanneer werd zij geboren en overleed zij?

v. Hees. Te Utrecht tr. 6 Dec. 1773 Mr. Carel v. Hees Cornelia Maria v. Hees, geb. ald. 21 Juli 1750, dr v. Dr. Cornelis, geneesheer ald., bij Petronella Voss. Wie waren de ouders van Mr. Carel, wanneer is hij geboren en overleden en wanneer stierf zijne vrouw? — Wie waren de ouders van Lambertus v. H. en van zijne vrouw Wilhelmina Verweij; waar en wanneer zijn zij geboren, gehuwd en overleden, hadden zij kinderen? — Welke betrekking bekleedde Cornelis v. H., geb. 6 Jan. 1690 † Utrecht 27 Juni 1744 begr. ald. in de Buurkerk, tr. Gouda 23 Jan. 1714 Maria v. der Zaan, geb. 7 Oct. 1679 † 16 Juni 1747 begr. bij haren echtgenoot.

Amsterdam. MR. J. E. VAN SOMEREN BRAND.

Carré (XXXVI, 264). Rietstap's Armorial, 1re éd., geeft aan deze familie in dezelfde kleuren een molenrad, — en dit rad tusschen eene antieke vlucht v. zilver en zwart, tot helmteeken. In dit werk staat ook vermeld Karre, aan welke hij precies hetzelfde wapen toekent als aan Carré, doch zonder vermelding van helmteeken. Carré wordt er eene Nederlandsche, Karre eene Hollandsche familie genoemd. Zijn Carré en Karre één, of één geweest? Is Carré een verfranscht Karre? Te 's Gravenhage † 12 Jan. 1887 F. J. Carré, oud-hoofdambtenaar bij het dep. v. Buitenl. Zaken, oud 78 jaar, geadv. door H. C. Bijvanck en W. J. M. de Bas als uitvoerders van zijn uitersten wil.

Kersseboom. Weet iemand op te geven, of er nog nakomelingen

bestaan van Willem K., geb. Oudewater 1691, † 's-Gravenhage 1771. Waar is een portret van hem te vinden? Hij was indertijd in betrekking bij de Posterijen.

Knipschaer enz. Aanvulling, verbetering, verdere afstamming, berichten aangaande wapens enz. gevraagd betrekkelijk 't volgende. Jan Kn. tr. Theodora Koenen, bij wie Johannes geb. te? 25 Oct. 1757, † te? 4 Apr. 1834, luit.-kolonel der? tr. 1° Sanderson, 2° Jacoba Johanna Godron geb. 18 Mei 1799, † 19 Sept. 1850 à 60, dr van den muntmr Nicolaas bij Johanna Jacoba Voyère de Bouché (? wier ouders uit Frankrijk moeten gekomen zijn). Kind uit 1a Theodora, dame-du-palais bij de koningin van Holland (?) tr. *a*. James Nicolson, *b*. Lorentz de Sandersons (Sanderson?), waarvan eene dr, tr. de Neve te Leiden. Uit 2a eene dr, waarvan alles bekend is.

H. J. S.

Craffort of **Crawfurd**. Maken de Officiers-boekjes melding van deze familie, uit welke John Cr. in 1630 uit Schotland naar Holland ging tengevolge van familie-twisten? In het memoriaal dezer familie, die ook te Utrecht heeft gewoond, ligt o. a. de platte grond van een fort.

H. J. S.

v. Meeteren. Gaarne zag men medegedeeld eene genealogie dezer Betuwsche familie.

Oncle of **Onclo**. Wie kan aanvullen? Peter O. tr. . . . ? hebben: 1. Albert † ongeh. 2. Gijsbert tr. 1° Eijken . . . 2° Alida Costers; bij 1a Adriana O. wede 1674 van Claas Gijsbertszn Brant. Eene andere Adriana O. wede 1674 van Abraham v. Beijervelt (te Tiel?).

de Raet van der Voort. Is dit van der Voort een familienaam (vgl. *Nav*. XXXII, 208, 552), dan wel eene heerlijkheid (vgl. *Nav*. XXXVI, 330, noot 1)? In het laatste geval, waar lag ze?

Six v. Chandelier (XXXVI, 50, 415). Vanwaar dat v. Chandelier? En behoorde deze oude poëet tot de jonkheeren-familie Six?

GESCHIEDENIS.

Butjadingerland (XXXVII, 45). Deze zeer vruchtbare, bloeiende en ryke friesche landstreek, deel formende van het hedendaagsche Groot-Hertogdom Oldenburg, strekt zich als een schiereiland noordwaarts uit, omvloeid door den breeden mond van de Weser, door de Noordzee en den breeden zeeboezem de Jade, oostwaarts van Jeverland. Het hedendaagsche Butjadingerland bestaat, met het naburige Jeverland of Gewarderland, uit deelen van de oudfriesche gauen der aloude Rustringer,- Oostringer- en Wranger-Friesen, die men hedendaags met de nakomelingen der Stedinger-, Oosterstader-, Stadlander-, Vilander-, Wührder- en Worthsater- of Wurster-Friesen onder den naam van Weser-Friesen samenvat. — De naam Butjadingerland, opgekomen sedert de oude namen Rustringen, Oostringen en Wrangerland in onbruik raakten, beteekent eenvoudig en duidelik voor ieder die de friesche taal verstaat: het land van de lieden die b û t a (dat is: buiten, over) de Jade wonen, of nader: het land buiten de Jade, de wyde Noordzeeboezem, waaraan de nieue duitsche oorlogshaven Wilhelmshafen (oorspronkelik het friesche dorp Heppens) gelegen is. — In de hedendaagsche friesche gauspraken van Oldenburg zegt men: Butjaïngerland; in de saksische: Butjenterland. Butjadinger peerden en rundvee, Butjadinger rijkdom en weelde zijn in alle friesche gauen van Duitschland en Nederland beroemd en bekend.

JOHAN WINKLER.

Groenland (XXXIV, 217). In zijne 2 Febr. 1887 in Teyler's Museum te Haarlem over de Geschiedenis der Palaeontologie gehouden lezing toonde Dr. T. C. Winkler o. a. aan, dat Groenland, nu vergletscherd en onder ijs bedolven, eens een tijd gehad heeft met een tropisch, en daarna een tijd met een warm klimaat.

Blekkink (XXXVII, 13). Deze naam is oorspronkelik anders niet als een gewoon patronymikon: zoon, kind, afstammeling van den man, die Blek, Blekke, Blecko heette. Dit is een oud-germaansche

15

mansnaam (zie Förstemann's Altdeutsches Namenbuch, op den naamsstam Blic), die ook in samengestelde formen, als Blectruda of Blictrudis by vrouen, als Blekhelm, Plechelm by mannen voorkwam. St. Plechelmus is de patroon van d'aloude kerke van Oldenzaal in Twente. — Als patronymikon ging de naam Blekkink ook over op de sate of hoeve door de Blekkingen als vry-eigen bewoond, en van de hoeve weêr op latere bewoners daar van, die soms in 't geheel geen Blekkingen waren; geheel op de wyze als vooral in de saksische en saxo-frankische gauen der oostelike Nederlanden van oudsher gebruikelik was, en ten deele nog gebruikelik is, en in mijn Geslachtsnamenboek op bl. 23 en vervolgens beschreven is. — Hier te Haarlem woont eene maagschap Blecking, wier stamvader afkomstig is van, en geboren te Rees aan den Rijn, naby onze geldersche grens, en niet verre van het geldersche Blekkink onder Winterswijk.

JOHAN WINKLER.

Brakel. Zie Geld. Volks-almanak aangehaald *Nav.* XXXVII, 65. De ald. vermelde Boudewijn II zal in 870 de sloten Brakel enz. gesticht hebben. Aangaande de eerste heeren van Brakel is weinig bekend; doch zeker gaat het, dat zij reeds in de 13de eeuw onder dezen naam bekend staan [1]. Als leden der regeering van Dordrecht komen voor: Ricold v. Br., schildknaap, heer van Develstein, schepen 1340; zijne zonen Johan, schildknaap, heer van Oudelands-Ambacht, 1390 burgemeester, Godschalk 1383 schepen 1389 raad, heer van Develstein, rentmr-generaal van Z.-Holland, en Herbern, 1370 schepen [2], 1419 onder de edelen bij den vrede tusschen Jacoba en haren oom Jan van Beijeren; Willem Johanszn, 1404 schout, terwijl zijn broeder Godschalk hem 1408 als zoodanig opvolgde. Willem Reinaldszn, kleinzoon van Godschalk (a° 1383), was 1442 schepen † 1490. Zijn vader Reinald was 1430 door Philips van Bourgondië aangesteld tot dijkgraaf van Zwijndrecht [3], welke betrekking zijn zoon Johan later bekleedde.

H.

---

[1]) Te Water, Verbond II, 276; IV, 234.

[2]) J. van Beverwijck, 't Begin van Hollant in Dordrecht, bl. 61, 192; Schotel, Gesch., Lett. en Oudh. Uitsp., bl. 57; v. Mieris III, 315.

[3]) Nibbelink, Handv. en Oork. v. d. Zwijndrechtschen waard, bl. 91,5.

Elslo. Het kasteel te dezer plaatse (gem. Beek), waarvan eigenaar was graaf de Geloes, — zie *Nav.* XXXVI, 499, waar abusievelijk de Gelves staat; vgl. Rietstap's Armorial, — werd 28 Jan. 1887 het eigendom van de familie Jurgens te Oss.

's Heerenberg (XXXVI, 337, enz.). Oswald II van den Berg (*Nav.* ib. 87) trad namens zijne gemalin Elisabeth v. Dorth, in 1545 tegen Gerrit v. Vlodorp, erfvoogd te Roermond, in rechten over de erfhofmeesterij des furstendoms Gelre [1]. — De veroveraar van Doesburg [2]) voor de Staatschen in 1572, bij den aanvang der Spaansche beroerten, zal Willem IV van den Berg (*Nav.* ib. 87,8) geweest zijn.

Gerrit v. Wullen beschuldigde 22 Febr. 1591 Gerrit v. Bevervoorde vóór het Hof v. Gelre, dat deze hem als den schrijver had aangegeven van een valsch en oproerig briefje aan Herman graaf v. den Berg (*Nav.* ibid.); daarop was hij gevangen genomen en smadelijk bejegend. Het Hof, na den beklaagde vruchteloos en herhaaldelijk te hebben gedagvaard, veroordeelde hem contumacem en in de kosten en schade, welke hij den eischer veroorzaakt had [3]. — In het archief v. het voorm. Hof v. Geld. bevinden zich brieven uit

---

[1]) Fo.-band; Regrs voorm. Hof v. Gelre door P. Nijhoff 1856 bl. 425.

[2]) In de Registers arch. voorm. Hof v. G. 251 leest men i. d. 17 Juli 1708, dat in den omtrek van Doesburg, op eene plaats waar vroeger een klooster stond en die thans aan de stad behoorde, een groote »schat van goud" gevonden was, waarop de momber van Gelderland aanspraak maakte, als behoorend tot de regalia van den landsheer of van de landschap, en dat het Hof in dien zin beslissing nam. Dit nu wordt aangevuld door Tegenw. Staat v. Geld. 377, berichtend dat weleer te D. twee bagijnen-kloosters stonden, lang vóór 1741 tot gewone huizen verbouwd; in den grond van één dier stads-huizen, die tot het dusgenaamde kleine convent behoord hadden, trof men een schat aan; de momber, oordeelend dat die schat tot 's lands domein behoorde, betrok de wethouderschap van D. vóór 't Hof, alwaar hij 't geding won. Die van D. wendden zich daarop tot de Landschap, aantoonend dat zij aan dien schat reeds eene godsdienstige bestemming hadden gegeven. Men verstond toen dat die van de Rekening »gratieuselijk" met de wethouderschap van D. behoorden te handelen, en dat het Hof middelerwijl een ontwerp moest maken, waarnaar men zich, in gelijk geval, zou hebben te schikken (Gr. Geld. Plakkaatboek III 129). »Doch wat hierop gevolgd zij", zegt Tegenw. Staat (a 1741), »is my niet gebleeken".

[3]) Registers op 't arch. v. 't voorm. Hof v. Gelre bl 19.

de jaren 1596 en 97 van en aan dat Hof, van graaf Hendrik v. den Berg, van den aartshartog-kardinaal Albert, enz. betr. Hendrik's verschil met die van Gulik over de grensscheiding tusschen Venlo en Kaldenkirchen; waarbij vele geschiedkundige bescheiden en drie kaartjes van het tooneel des geschils [1]).

In 1620 was Pouwel Sluijsken amptman der Bergsche goederen op Veluwe [2]).

Het *Nav.* ib. 95 opgemerkte bekomt toelichting uit den door het Hof v. G. 20 Nov. 1609 Daniël Wijrtsch opgedragen last om in de grp. Zutfen alle uiterlijke teekens van pauselijke reliquieën, heiligenbeelden, en dergelijke weg te nemen, bijzonderlijk in de bannerijen van 's Heerenberg, Bronkhorst, Wisch, Baar en Lathum.

De processtukken (a⁰ 1634) van Hendrik tegenover Albert, graven v. den Berg, in zake de erfopvolging enz. in de leengoederen 's Heerenberg, Ulft, Didam, Ochten, Vrienestein, Terborg, liggen in vier f⁰-banden in het archief van het voorm. Hof van Gelre [3]).

Albert zag zich door het Hof v. G. tegenover zijn oom Hendrik bij vonnis van 17 Maart 1636 in 't bezit gesteld der heerl. Bylant, alsook in dat der heerl. Pannerden en aanhoorige goederen, invoege graaf Frederik v. den Berg en Albert zelf, vóór zijn huwelijk met de markiezin Maria Elisabeth die gehad en tot den sterfdag dezer vrouwe bezeten had [4]). Dit ter bekrachtiging van een 15 Aug. 1634 door dat Hof gewezen vonnis [5]). Omtrent het maken der brug te Ulft en het recht van hout houwen te Varseveld in de hoogheid Wisch en in Bredenbroek, regelde het Hof 16 Juli 1636 een verschil tusschen Hendrik en Albert [6]). Tegenover deze beide graven stelde het Hof 23 Febr. 1637 Floris II v. Pallant, namens zijne gemalin (*Nav.* ibid., 89, noot 4) in 't bezit 1⁰ van een vierde deel van alle tienden, landerijen, bosschen, molens enz., gelegen in de (*sic*) *grp Berg*, buiten de muren, singels en grachten van de stad en het slot 's Heerenberg, en die niet leenroerig waren [7]), 2⁰ van een vierde deel

---

[1]) Regrs 369. [2]) Ibid. 58. [3]) Regrs 377, 426. [4]) Ibid. 79. Vgl. *Nav.* XXXVI, 89. [5]) hetwelk niet kan worden geraadpleegd, vermits de Civile Sententieboeken 1631—34, 59 -61, 1708—28 ontbreken.

[6]) Registers 81. [7]) Kleefde wellicht aan *die* goederen het collatie-recht te 's Heerenberg, zoodat dat recht destijds aan Culemborg zij overgegaan, en later vervallen is?! Vgl. *Nav.* XXXVI, 337.

der heerl. Beek c. a.; 3° van de heerl. Westervoort en het halve veer ald.; 4° van een vierde deel der Kleefsche tienden o. Didam en van andere goederen ald., welke bij specialen titel aan het huis Berg gekomen waren; 5° van het vierde deel van alle landerijen, tienden, bosschen, molens, niet uitgedrukt in de beleening der hoogheid Wisch, en niet onder die hoogheid, maar in andere kerspelen gelegen, als in Varseveld, Silvolde, Bredevoort, Doesburg en Doetinchem. En bepaalde 6° dat, voorzoover de goederen in de Betuwe betrof, het Huis Berg in 't bezit daarvan bleef, namelijk van Nijborch met vier morgen, voorts van den »nedersten Weerd tegen Nijborch in den Rijn gelegen" en van de 96 morgen onder Valburg, bestaande uit de hofstede Vrijenstein, met de landerijen onder Driel, en eindelijk van de Gulikergoederen o. Elst. Van alle andere landerijen, in het ambt van Over-Betuwe gelegen, wees het Hof aan Floris het halve bezit toe [1]).

Aan Albert v. den Berg en Floris v. Pallant graaf v. Culemborg kende het Hof 20 Dec. 1637 tegenover Hendrik v. den Berg voorloopig het bezit toe van hunne drie-vierde deelen in de jurisdictie over de heerl. Didam, met den last om alle bij hen berustende brieven en documenten betr. de heerl. Didam aan het Hof over te leveren, tot het doen van nadere uitspraak [2]).

De Gravin douairière v. den Berg, die geene andere geweest kan zijn dan Hieronyma Catharina gravinne v. Spauer [3]), nam zonder verlof landskrijgsvolk in dienst, om hare rechten te handhaven tegen den kolonel Butler, wiens soldaten hare varkens hadden medegenomen. Niettegenstaande de varkens teruggegeven werden, deed zij het voorplein van des kolonels huis gewapenderhand innemen, en stoorde zich niet aan de wetten des lands. Weshalve het Hof v. Geld. haar 18 Dec. 1641 gelastte nader met den heer in overleg te treden [4]).

Had het Hof v. Geld. 23 Febr. 1637 Floris graaf van Culemborg als gemaal van Catharina gravin v. den Berg aangaande de heerl. Gendringen en Etten en aangaande de tienden en goederen der heerl. Millingen, leenroerig aan Kleef, niet ontvanklijk verklaard: ten behoeve van Eitel Frederik v. Hohenzollern (*Nav.* ibid., 90) gelastte het Hof 15 Juli 1643 in het proces over de heerl. Etten en Gendringen, dat graaf Albert v. den Berg de schat-, leen- en andere

[1]) Registers 84. [2]) Ibid. 89. [3]) *Nav.* XXXVI, 89, 198. [4]) Reg. 100.

Bergsche boeken en protokollen den Hove zou overleveren tot het doen van nadere uitspraak. Doch Eitel Frederik werd tegenover Albert 8 Juni 1644 niet ontvanklijk verklaard in zijn eisch om in 't bezit gesteld te worden van de goederen des Huizes Berg, in de Betuwe, op de Veluwe en in de Grp Zutfen, gelijk die door gravin Catha v. den Berg, gade van Floris heer van Culemborg, aan den Prins v. Oranje opgedragen en van dezen weder ter leen ontvangen waren. Tegenover Albert en Eitel Frederik zag zich Gerbrich v. Linden, wede Wijnand v. Sallant 18 Juli 1646 in 't bezit gesteld van een tiend uit het land genmd de Smalhorst (ib. 126). In 1648 trad Albert's gemachtigde op. Tegenover Albert kende het Hof v. G. 20 Dec. 1650 aan het kapittel en den magistraat der stad Emmerik, zoowel als aan den rentmeester der geestelijke goederen in de grp Berg voorloopig het recht toe om over alle Bergsche uitzettingen en lasten en het afhooren der rekening mede gehoord te worden. Albert werd 21 Juli 1655 tot schadevergoeding veroordeeld wegens inbreuk op het recht van jacht in de heerl. Gendringen van Willem Vogel tot den Wildet (de Wild o. Gendr.) [1]).

Bij gelegenheid dat de Vrouwe van den Berg (Albert's wede? Zie *Nav.* ibid., 90) den holtrichter en markenrichter gelast had zekeren te Zeddam woonachtigen Gerrit Bouwman tot markgenoot aan te nemen, rees er tusschen den burgemr van 's Heerenberg, als holtrichter van Stokkemerbosch namens de markgenooten, en tusschen Hendrik Knoppert, landdrost [2]), en J. Smits, landschrijver der grp Berg, vóór het Hof v. Geld. 21 Maart 1659 verschil over de vraag of het aannemen van markgenooten van dat bosch stond aan die markgenooten zelven, dan wel aan den heer der heerl. van 's Heerenberg. De gevolmachtigde dezer gravin had 24 Febr. 1666 verschil met Herman Bernt v. Voorst tot Schadewijk over dezes recht van jacht te Sch. [3]). Tegenover haar werd 22 Juli 1676 Thomas v. Heuvell tot Hoinckinck niet ontvanklijk verklaard in zijne beweering dat hij als eigenaar der havezate Russenhof, gerechtigd was tot de

[1]) Regrs 111, 26, 38, 54, 76.

[2]) Hendrik Kn. had als landdrost van 's Heerenberg reeds 21 Juni 1658 verschil gehad met Aleida v. Rouwenoort over een uitweg uit de weide de Moliart, o. Broekhuizen (Registers 182). Vgl. Bijdr. Geschied. Overijsel IV 274.

[3]) Regrs 183, 202.

jacht in het grp van 's Heerenberg en de heerl. Gendringen [1]). In 1668 vielen er te 's Heerenberg ongeregeldheden voor, naar aanleiding van twisten tusschen de burgerij en den magistraat van het stedeke [2]).

Had Leonard de Raet, rentmeester van den graaf van den Berg (Oswald III? vgl. *Nav.* ibid., 90) zich het tiendgewas toegeëigend uit de Steckemate, behoorend onder het Schuilenburgsche tiend: de momber van Gelderland beweerde daarentegen 19 Oct. 1681, volg. overgelegden brief van Paus Innocentius IV a⁰ 1247, dat het recht van alle novale tiend den Staten toekwam.

De graaf v. den Berg (Oswald III?) had 19 Febr. 1685 met Wm Maurits prins van Nassau verschil over het recht van collatie der pastorie van Terborg, gecombineerd met die van Etten [3]). Want voormaals stond te Terborg eene kapel, behoorend o. Etten, welke in 1382, met goedvinden der beide patroons en des bisschops van Utrecht, van de goederen der kerk te Etten was afgescheiden.

In 1690 (15 Febr.) had Johan Leeuwen, voor de verwinhebbers der Bergsche tienden, verschil met Christiaan v. Lennep, heer tot Putten, over het recht op een kamp lands o. Putten, behoorend tot het Bergsche en meer bepaald tot het Oostendorpsche tiend (o. Dorenspijk).

Den 22 Oct. 1694 vorderde de Graaf v. den Berg, dat Wm v. Bulo tot den Hardenberg de Sluiskamp of de Wilt, o. Gendringen, aan den IJsel, leenroerig aan het huis Berg, door voldoening van den kooppenning, ten zijnen behoeve zou verlaten [4]). Caspar de Laeck, wartgraaf (weerdgraaf?) des Graven v. den Berg, werd 28

---

[1]) Regrs 219. In 1677 (14 Nov.) rees er verschil over de weigering van het smalle tiend uit eene hofstede, behoorend tot de Bergsche goederen op Veluwe, tusschen Sibilla v. der Lijnden, wede Jacob Leuwens, rentmr der Bergsche tienden op Veluwe, met Hartger Rensen als pachter van dit smalle tiend als gevoegde, en tusschen Arend Gerrits (ib. 220, 1).

[2]) De stukken daaromtrent bevinden zich in het archief des Hofs; zie Regrs 392, met verwijzing naar Mr. I. A. Nijhoff, Bijdr. Vaderl. Gesch. en Oudbk. X 124.

[3]) Zoo handhaafde het Hof de gereformeerde kerk te Emmerik, met den predikant Anton Timmer, tegenover Wm v. Deutecom tot de Kemmenade, bij haar recht van begeving der Aaswijnsche vikarieën, ten opzichte van de in het grp Berg gelegen goederen (ib. 228).

[4]) Ibid. 223, 5, 9, 33, 4.

Oct. 1696 tot schadevergoeding veroordeeld, omdat hij Jacob v. v. Amstel, heer van Doornenburg, hoewel een riddermatig man, het jagen belet had onder Pannerden, Gent en Doornenburg.

In 1709 was Derk Rutger v. Haren rentmeester van den Graaf van den Berg, heer van Millingen.

In 1710 zette de subst. momber v. Geld. vooruit, dat de Graven v. den Berg de heerl. Didam met hooge en lage jurisdictie bezaten als leen van de Landschap, doch dat daaronder de tienden, en inzonderheid de novalia, niet begrepen waren; dat de vorsten de novalia, als regaal, altoos aan zich hadden gehouden, gelijk zulks door zekere bul van Paus Innocentius bevestigd werd. En beweerde mitsdien, dat die landschap recht had op alle tienden van nieuw-aangemaakte of nog aan te maken woeste gronden en gemeene velden in de oude nu uitgerooide Didamsche bosschen, bepaaldelijk onder het Loelsche radetiend. Hiertegenover hield Oswald III van den Berg staande, dat het grp Berg eene afsplitsing was van de grp Zutfen, en dus niet onder de domeinen dier landschap kon behooren, maar dat de Graaf v. den Berg souverein was in zijn land en leenroerig van het Rijk. Het Hof nam destijds (15 Jan.) geene beslissing.

Namens Frans Willem prins v. Hoh.-Sigmaringen trad Joh^a^ Cath^a^ Victoria gravin v. Montfoort (*Nav.* ibid, 90, noot 5) 14 Juli 1722 tegen Arend François Ingenuland, eigenaar van het Tartense tiend te Andelst, opzichtens een blok genaamd Het Walvoort, in rechten op [1]).

Van den bovengenoemden Eitel Frederik vorst v. Hohenzollern bevindt zich een groot-grafteeken in de kerk te Hechingen, waarvan Freiherr Seutter von Lötzen te Stuttgart Oct. 1886 eene fotografie aanbood aan de Vereeniging »Der Deutsche Herold" te Berlijn; zie dat Zeitschrift XVII, n° 10, S. 95.

In het geschrift van Jhr. C. A. v. Sypesteyn (zie *Nav.* ib. bl. 530) staat vermeld eene Prinses van Hohenzollern, verdacht van Louise Hollandina, tweede dochter van den Winterkoning en der koningin Elisabeth van Boheme, in 1657 te hebben overgehaald tot het R.-Katholicisme. Die Prinses v. H. (Princesse d'Oxoldre) wordt in dat belangrijk opstel nader aangeduid als Marie Henriette v. Was-

---

[1]) Regrs. 237, 52–4, 69. Zie nog ibid. 343. Een bouwhof te Zetten heet nóg De Taart.

senaer-Polanen, gravin van 's Heerenberg en markiezin van Bergen-op-Zoom, bijzondere vriendin van Amalia v. Solms. Voor deze gravin van 's Heerenberg is echter in *Nav.* ib. 89, 198 geen plaats, zoodat opheldering gewenscht is. — *Nav.* ibid. bl. 199 leze men: Friedrich Wilhelm IV, koning van Pruissen, *den broeder* van Duitschland's huidigen keizer. Deze toch volgde dien koning meer dan 25 jaren geleden in de regeering over Pr. op. Den 11 Juni 1886 werd van dien vorst te Berlijn een ruiterstandbeeld onthuld, kunstgewrocht van Prof. Calandrelli, geplaatst vóór het Museum, en den koning voorstellend blootshoofds, het aangezicht gewend naar den ingang tot de kunstschatten, die hij zoozeer op prijs stelde.

J. A.

Keerbergen (XXXVI, 517). Ueber diese Herrlichkeit, in dem gegenwärtigen Arrond. Louvain gelegen, ist in der interessanten Brochure des Herrn A. Sassen über die Herren von Helmond mancherlei zu finden. De Geutter u. de Gortter (Gorter) ist identisch. Maria de Gortter, Wwe v. Cornelis Persoons, kaufte 1705 Keerbergen von Maria Anna d'Oyenbrugge de Duras, Gräfin de Berlo, Wwe von Jor. Ernest de Berlo, u. überträgt ihrem Sohne Cornelis Persoons u. dessen Frau Petronilla de Gortter die Herrlichkeit. Am 29 Juli 1752 wird in Folge Todes v. Cornelis P. Johannes Cornelis Persoons (aet. 48 J.) mit derselben belehnt. Nach dem Tode des Letzteren wird 13 Januar 1764 Maria Anna Francisca P. (aet. 20 J.) Lehnfolgerin. Diese heirathete Gilles Joseph Antoine de Jongh (nicht Jonghe), Herrn von Daelput, Lic. der Rechte u. Advocat im Gr. Rath v. Mechelen, der der letzte Herr von Keerbergen war. Er führte in Blau zwei in's Andreaskreuz gelegte goldene Kreuze, unten von einem silb. Ochsenkopf mit goldenen Hörnern begleitet. In 1330 war Heinrich Berthout gen. v. Duffel Herr dieser letzteren Herrlichkeit. In der Aufführung der Familien, die über Duffel regirt, haben sich zwei Irrthümer eingeschlichen. In dem Ehecontract v. 12 Decbr. 1577 zwischen Johann v. Witthem u. Marg. v. Merode, Marquise v. Bergen-op-Zoom, wird u. A. stipulirt, dass Duffel, Gheel etc. nach dem Tode ihres Vaters Johann IV v. Merode den zukünftigen Gatten zu Theil werden sollten, doch starben beide vor Johann v. Merode. Mit seinem Testament, d. d. Schloss Petershem 9 Aug. 1601, ver-

macht Letzterer Duffel, Gheel u. andere Güter den drei Töchtern von J. v. Witthem u. Marg. v. Merode, Maria Mencia (verm. mit Graf Herman zu Berg), Margareta u. Ernestine, die am 18 Sept. 1606 Floris v. Merode, Herrn v. Duffel, Oirschot etc., als Erben seiner Frau Maria v. Merode, Dame v. Oirschot (Tochter v. Richard, Mitherr v. Duffel) laut Accord vom 14 Sept. 1605 (am 18 Mai 1606 im Rathe v. Brabant genehmigt und zur Ausführung gebracht) im Lehnshofe v. Mechelen das Land Duffel u. Waelhem mit Ap- u. Dependentien u. hoher, mittlerer u. niederer Gerichtsbarkeit übertragen.

Dieser Floris, seit 1632 Marquis v. Deijnse, war bereits 1597 (5 Sept.) als Erbe seines Oheims Wilhelm v. Merode mit der Herrlichkeit u. dem Lande Duffel belehnt worden, welche Wilhelm in Folge Theilung am 16 Febr. 1573 auf dem Papier von Johann IV v. Merode erhalten hatte, obwohl dieser, wie oben gesehen, im Besitz v. Duffel geblieben war. — Graf Herman zu Berg war ult. Juli 1602 mit Gheel u. ult. Decbr. desselben Jahres mit dem Lande Duffel u. Waelhem belehnt worden, u. zwar für seine Gemahlin »Maria Mancia Marquise v. Bergen op den Zoom, nae de doot heeren Jans v. Merode, heere van Pieterssem", ihres Grossvaters. — Mehrere langwierige Processe scheinen wegen Duffel etc. geführt worden zu sein, bis der Vergleich von 1606 Floris endgültig in Besitz der Herrlichkeit brachte. Trotz der Belehnung von 1602 scheinen die drei Schwestern v. Witthem niemals Rechte in Duffel ausgeübt zu haben.

Am 30 Sept. 1638 wird Nicolas v. Varick, Burggraf v. Brüssel u. Markgraf v. Antwerpen, mit der Hoheit u. dem Lande von Duffel belehnt, welche derselbe am 18 Octbr. 1643 seinem Sohne Nicolas Frederik verpfändet; nicht seiner Gemahlin Anna Maria Miccault, Dame v. Huijsinghen, Buijsinghen, Eijsinghen und Dorp, zur Sicherstellung ihrer dotalen Güter, wie die »Denombrements" des Mechelner Lehnshofes irrthümlich sagen. Kurz darauf fällt Duffel wieder an die Krondomäne zurück.

Am 8 Octbr. 1644 erhält, in Gemässheit des Kauf-Contracts d. d. ult. Decbr. 1643, Eugen de Noyelle, Graf v. Falaix (Fallais), die Herrlichkeit »Duffel over de Nethe", mit allen Gerechtsamen.

Auf Grund dieser Belehnung habe ich, *Nav.* XXXVI, 518, Noyelle als Besitzer v. Duffel angeführt, worin ich irrte, denn seitdem habe ich in den Acten des Mechelner Lehnshofes eine Urkunde des ge-

nannten Eug. De Noyelle, d. d. Brüssel 22 Januar 1644, folgenden Inhalts gefunden: »Nous Eugene de Noyelle comte de Falaix capitain d'une compainie de chlx pour service de Sa Mate declarons quel achapt par nous faict au conseil des finances de Sa Matele xxiiije novemb. dernier de la Srie de Duffle over Neth a quartier de Malines soubz contribution en toute justice que Sa Mate y at, et comme plus amplement au livre de notice au registre entenu audict conseil, at este faict par ordre et pour Messire Florent de Merode Marequis de Deijnse Baron de Duffel etc., declarons en oultre que ledict marquis est nore command et le nommons pour tel" etc. etc.

Nach dem Tode v. Floris v. Merode wurde am 2 Octbr. 1652 m'her Willem v. Merode (Sohn v. IJsbrand, Herr v. Opmeer, Muggenberg etc. und Anna Gertruida v. Aeswijn), sein Neffe, mit Duffel belehnt.

Die sämmtlichen obigen Nachrichten sind den Acten des Mechelner Lehnshofes entnommen.

JOH. THEOD. DE RAADT.

Lubek. Overdracht van het Bisdom van Lubek of Eutin op den Hertog en Administrateur van Holsteijn.

Extract uyt het Register der Resolutien van de Ho: Mo: Heeren Staten generaal der Vereenigde Nederlanden.

Secreet. Martis den 20 Aprill 1706.

Is gehoort het rapport van de Heeren van Essen en andere haer Ho: Mo: Gedeputeerden tot de buytenlandsche saken, hebbende ingevolge en tot voldoeninge van derselver resolutie commissoriael van den 17 en van huyden dato deses, geexamineert de missiven van den Resident Kuysten, gescreven tot Hamburgh den 13 en 16 deser, geaddresseert aen den Griffier Fagel, houdende de swarigheid, die hy maeckte, om, volgens het scryven van den Heere Goes haer Ho: Mo: Extrs (extraordinaris) Envoyé aen het Hoff van Syne Mt den Coning van Denemarken, na Eutin te gaen, om aldaer de possessie van dat Bisdom, uyt handen van de bediende van prins Carel van Denemarken, te ontfangen, en vervolgens aen den Heere Hertog en administrateur van Holsteyn weder over te geven, op den voet en onder de conditien vervat in de missive van gem. Heere Goes van den 10 deser lopende maend, omdat hy Resident geoordeelt hadde, die methode niet overeentekomen met de methode, vervat in haer Ho: Mo: resolutie van den tweeden deser lopende maend, breeder in de voorss. missiven vermelt; waerop gedelibereert zynde, is goedgevonden en verstaen, dat aen gem: Resident Kuysten sal werden gerescriveert, dat de saeke op een uytkomende en alleen verschil zynde ontrent de methode, op wat wyse de provisionele possessie van het gem: Bisdom van

Lubek of Eutin, uyt handen van den Heere Prince van Denemarken wederom sal komen in die van den Heere Hertogh en Administrateur van Holsteyn, hy sig, na het scryven van gemelte Heere Goes hadde mogen gedragen, dat hy Resident gevolgelyk alsnog nevens de minister van Hare Majt van Groot Brittannien sig sal vervoegen nae Eutin, om aldaer de possessie van het geme Bisdom van de Secretaris ofte bedienden van den Heere Prins Carel van Denemarken over te nemen, uyt de naem van hare Majt van Groot Britt: en van haer Ho: Mo:; dat hy sulx gedaen synde, met gem̄: Engelsche minister sal gaen na Gottorp by den Heere Hertogh en Administrateur van Holsteyn, en aen denselven de voorss. possessie weder aenpresenteren en overleveren, ofte die evacuéren, om by den Hertogh genomen te werden. En of wel in den brief van haer Ho: Mo: staet, dat de possessie leedig gevonden sal werden, dat hetselve geen veranderinge bybrenght, aengesien deselve gestelt zynde in handen van de Ministers van Engeland en den Staet, en die deselve wederom overleverende off evacuerende, hooggem̄. Heere Hertogh daardoor weder komt in de leedige possessie, konnende hy desnoods daerontrent de nodige informatie geven, omdat dese veranderinge gevallen is na het scryven van den brieff van haer Ho: Mo:. Dat ingevalle ontrent de methode in het executeren van dese en de voorgaende haer Ho: Mo: resolutie, eenige verdere consideratien mogten vallen, hy Resident met overleg en concert van gem̄: Engelschen minister, sulx ten besten sal mogen inschicken, sig houdende aen de substantie van de sake. En ingevalle zijne gesontheyt niet toelaet die reyse te doen, dat hy alsdan den brief, volgens haer Ho: Mo: vorige resolutie aen den Engelsn minister sal overgeven, om hetgeen daerin vervat is, te volbrengen, en dat hy van dese haer Ho: Mo: resolutie communicatie sal geven aen geme Engelsche minister. En sal Extract van dese haer Ho: Mo: resolutie gesonden werden aen bovengem̄: Heere Goes, om te strecken tot desselfs narigtinge.

(was get:) Ittersum vt.
Accordeert met 't voorss: Register
(was get:) F. Fagel [1]).

Het stuk is geschreven op een half vel papier, dat ter wederzijde 2 c. m. afstands van den rand ter lengte van 3 c. m. op gelijke hoogte is ingesneden.

V. IJ.

Sonnenberg (XXXVI, 447). Een extract uit het »Origineele Me-

---

[1]) François Fagel, oudste zoon van Henric Fagel en van Margaretha Rosa, werd geboren 20 Dec. 1659. Na het verkrijgen van den graad van J. U. D., werd hij eerst aan zijn vader als tweede griffier toegevoegd, en bekwam na diens overlijden in 1700, het ambt van eerste griffier der Algemeene Staten. Eerst op zijn 85ste jaar nam Fagel zijne welverdiende rust. Nov. 1744 ontving hij zijn eervol ontslag, † 1746. Gehuwd met Elisabeth v. Slingelandt Govertsdochter, die hij bij de geboorte eener dochter Margaretha verloor. Zie V. d. Aa, Biogr. Wdbk, VI, 20.

morieboek of Aanteekeningen" van genoemden Joan (niet Jan) Otto v. Broeckhuisen tot S. licht te dezer zake volkomen in. Daarin toch lees ik als volgt: »1732. Den 5 Januarij gekocht het huis en erve »en goed de Sonnenberg, gelegen in Veluwe in den ampte van »Voerst, Kerspele Wilpe, Boerschap Kelerbroek, van de weduwe van »den Major v. Scheele, geboren Knobbelsdorf, voor een som van »*f* 4600 vrij".

TH. D.

Walrich (XXXVII, 73). Sigebert van Gemblours (a⁰ 1030—1112) vermeldt in zijne Chronica een monasterium Sancti Walarici circa Scaldum fluvium a⁰ 882 vermeld; zie Bn Sloet, Oorkdbk v. Gelre en Z. bl. 59. Dit, in verband met het »*St.* Walrich" van Tegenw. Staat (*Nav.* XXXVI, 13), doet die voormalige stins te Over-Asselt aanmerken als een aan St. Wal(a)rik gewijd geweest klooster.

J. A.

Vleeschstraat te Tiel (XXXVII, 49, 87) — aldus genaamd naar de in die straat tegenover het stadhuis gestaan hebbende vleeschhal [1]), welke in het begin der 17de eeuw niet meer bestond. Bij den privilegiebrief van Reinald hertog van Gelre [2]) d.d. 25 Sept. 1371 werd aan de schepenen, geswaren ende geswaren van de ghilden bynnen Tyel toegestaan, een vleyshuys ende een broethuis te tymmeren ende te maken, waarvan de stad die rhenten zou genieten. Volgens het signaat van 1431 werden de plaatsen in deze hal, onder den naam van banksteden, door de stad tegen thyns uitgegeven. In de buurtspraak van 24 Aug. 1454 vindt men: »Item sal nyemant generlich vleijsch veile hebben, noch vercoepen op dat vleyshuys, meer sullen staen buijten voir dat vleyshuys".

H. J. V. W.

Lutherana (XXXVII, 161). »Pastor Lieboldt aus Altona macht in einer Zuschrift darauf aufmerksam, dass das Lutherhaus in Eisenach sich in höchst verwahrlostem Zustande befinde, und spricht die

---

[1]) Signaat van Tiel 1508.

[2]) Oorspronklijke perkamenten brief, op het gemeente-archief berustend.

Hoffnung aus, dass es dem Verein (des Deutschen Herolds) gelingen möge, massgebende Kreise für die Erhaltung des historisch denkwürdigen Hauses zu interessiren. Da die Anwesenden der Meinung waren, dass diese Angelegenheit ausserhalb der Grenzen der Thätigkeit des Vereins liege, erbot sich der Redakteur des Korrespondenzblattes der Deutschen Geschichts- u. Alterthums-Vereine, Dr. Béringuier, dieselbe in dem genannten Blatte zu besprechen". Aldus Der Deutsche Herold, Zeitschrift für Heraldik etc., Berlin, 1887, n° 2, S. 17.

L'Empereur d'Oppyck (VIII, 195, 375; XXIX, 577; XXX, 269, 390). Verder vermeld bij Ferwerda en de Haan Hettema gen. du Tour, en het wapen in de Gen. Kwartier-staten, Kw.-staat v. Haren. Vgl. Bouman, Geldersche Hoogeschool.

Uit dit alles blijkt het huwelijk van Sara l'Empereur d'Oppyck met Marc baron du Tour gesloten in 1650; evenzeer, dat zij was eene dochter van Constantijn, geb. 1591 te Bremen, zoon van Antonius Caesar l'Empereur (uit Brabant). Constantijn werd 1619 theol. professor te Harderwijk, later te Leiden. Hij had een broeder Johannes, achtereenvolgens pred. te Leiderdorp, Brielle en den Haag († 1637, oud 43 jaren), geh. m. Abigael Thysius. Maar wie was de vrouw van Constantijn, dien Ferwerda enz. vermelden als heer van Havines en Malerets en als geh. m. 1° Weintgen de Witt of de With te Amsterdam, 2° Catharina Uyterlimmige van Keinoge, bij wie hij bovengenoemde Sara zou gehad hebben? Dit strookt evenwel niet met eene oude notice, getrokken uit proces-stukken over het testament a° 1653 van »Johannes Thysius" of Johannes Thys van Keynogen, waarin vermeld staat, dat Sara L'empereur de dochter was van den professor L'empereur en van Catharina Thys. Dit is dus authentiek. Ik vermoed dat Ferwerda en anderen de afkomst verward hebben, en dat Uyterlimmige en Keinogen behooren tot de adscendenten van Catharina Thys, en wel omdat Johannes Thys (een volle neef van Sara l'Empereur) in de procedure wordt genoemd van Keinogen. — Nog vond ik begraven in den Haag in 1637 Johannes l'Empereur van Oppyck (Scheffer, Fam.-blad), en verder Ant. Lempereur van Opwijck, heer van Malaret en Havines, geh. m. Sara v. der Meulen, en eindelijk eene Constantina l'Empereur, getuige in

1666 (*Nav.*). — Ant. Thysius was theol. prof. te Harderwijk en Leiden. Was hij dezelfde die in 1602 Johanna de Raet huwde?

Ik ontken niet dat prof. L'empereur afstamde van de heeren van Havines en Malarets, maar hijzelf zal dit wel niet geweest zijn, dewijl zijn vader (naar het schijnt) reeds om de religie naar Bremen was uitgeweken, waar Constantijn geboren is.

Wellicht wil iemand mededeelen wat hij van deze punten weet [1]; ook, waar Havines en Malaret te vinden zijn [2], en of nog elders L'Empereur's bestaan.

Den Haag. C. V. B. D.

Wijnkoop. Aan de voorbeelden van *Nav.* XXXIV, 523; 'V 615, pare zich Jan-Wijnkoopsgoed te Putten, vermeld 18 Febr. 1661 in de Registers arch. voorm. Hof v. Gelre 187.

V R A G E N.

Ameland (XXXVII, 128). Wie was daarvan omstr. 1632 heer?

Groningen. Wat is de naams-reden van de *Nav.* XXXVII, 104, vermelde Koorn (Koren)-rijpe, bij de Groote-Markt te dezer stede?

Landau (XXXVII, 105). Welk L. en welk feit wordt hier bedoeld? Nopens het Beijersche L. (Kr. Ned.-B.), aan den rechteroever van de Isar, heet het in het Aardr. Wdbk van J. v. Wijk Rzn, dat daar oudtijds *Aponia* stond. Wat was dit A., en waar vermeld?

Wervershoef. Wie geeft mij het wapen op dezer heerlijkheid in N.-Holland, en wat is er van hare heeren bekend?

Dordrecht. MR. J. d. V. V. D.

Brouërius van Nidek. Doet dit v. Nidek niet denken aan Nijdegge, Ni(e)degen, Nideggen of Nidecken, Niedeck (stadje Rgbz. Aken, aan

[1]) Herald. Bibliotheek 1881 bl. 138—42, stuitte ik op dezelfde moeilijkheden, en vermoedde verwarring. RED.

[2]) Wellicht in Cambresis? Vgl. Herald. Bibl. t. a. pl. bl. 23, noot 1. RED.

de Roer)? Op welke wijs? — Opmerking verdient, dat men, behalve Nideck (vlek) in Hanover, ook in Turkije (Caramanië) eene stad Nidegh vindt. Voeg er bij Nidingen (eiland in Zweden), en vooral Nideca, Poolsche *rivier*.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

De Klomp (XXXV, 414, 538, 9). Onder eenige landerijen in den Heidrik (gehucht o. Liessel, bij Deurne, N.-Brabant, — a⁰ 1639, 40 den Heytrack, a⁰ 1683 den Heytrick, a⁰ 1690 de Heytrack) wordt in 1773 naast »De nieuwe hoeve den Sprinkcamp" ook vermeld »De klamp achter de schuur". Zie Tijdschr. N.-Brab. Geschied. e. Letterk. III, 212, 208.

J. A.

Moeras (XXXIV, 203). In de buurt van Maarheeze, te Leende, Heeze, Geldrop, enz., spreekt het volk van Ma-res in plaats van Maarheeze of Maarhees. Heeze zal beteekenen een open plaats in een bosch. Dit bleek, gelijk mij verzekerd werd, uit eene oorkonde betreffende de Heise bij Hilvarenbeek. Ik heb dit echter slechts van hooren zeggen; waarschijnlijk weet de heer Sassen te Helmond daar meer van. Te Heeze bij Eindhoven, waar ik geboren ben, heeft men den naam blijkbaar vroeger in verband gebracht met het woord *heester*, want in het wapen der gemeente komen twee boomen (heesters) voor. Zoo ook een heester in het wapen van het geslacht v. Hees van Berckel, dat, voorzoover ik weet, *niet* uit dit Heeze afstamt. Het geslacht v. Heeze voerde in een schild een dwarsbalk waarboven twee molenijzers of muurankers. De kleuren zijn mij onbekend, evenals de wijze en de juiste tijd waarop Heeze gekomen is in het geslacht der Graven van Hornes. Later komt v. Heeze voor in 't bezit van een leengoed in de buurt van Heeze.

A. J. C. KREMER.

Steenen pijlpunten, enz. in de Verzameling van Drentsche Oudheden. *Nav.* XXIX, 21 gaf ik mijn verlangen te kennen dat een onderzoek naar de herkomst dezer voorwerpen mocht worden ingesteld. Daar voorzoover ik weet, totnogtoe aan mijn verlangen niet voldaan werd, acht ik het dienstig mede te deelen wat hier volgt. In den zomer van 1841 of 1842, — ik weet mij het jaar niet juist te herinneren, — ontving ik een bezoek van den heer A. W. Huidekoper, te Amsterdam, vergezeld van zijn neef en naamgenoot, te Philadelphia woonachtig. Die heeren bezichtigden het Provinciaal Archief en eenige, mij toebehoorende, urnen en voorwerpen uit de steenperiode, allen in Drenthe opgedolven. De steenen beitels enz. trokken vooral de aandacht van den neef, die mij zeide, dat ze veel overeenkomst hadden met soortgelijke voorwerpen, welke van de Amerikaansche Roodhuiden afkomstig zijn. Alvorens te scheiden beloofde hij, mij er eenige van te zullen toezenden. Eenige maanden later ontving ik, met een brief van eerstgenoemde, een pakje in grauw papier, bevattend ruim dertig Amerikaansche steenen pijlpunten, spiespunten en beitels of wiggen.

Wijlen de burgemeester der gemeente Emmen, Jan Jacob Willinge, bezat eene fraaie verzameling steenen beitels enz., in Drenthe gevonden. Op zijn verzoek leende ik hem mijne Amerikaansche voorwerpen, ter vergelijking met of tegen de hem toebehoorenden van Drentschen oorsprong. Van het geleende ontving ik niets terug. Door mij aangewende pogingen, om daartoe te geraken, bleven steeds vruchteloos. Later vernam ik, dat het door dien burgemeester verzamelde, met en benevens de mij toebehoorende steenen voorwerpen van Amerikaansche herkomst, voor het Provinciaal Museum van Drentsche Oudheden, te Assen, waren aangekocht en daarin overgebracht. Bijzonderheden omtrent dien aankoop, mij medegedeeld, hebben bij mij het vermoeden gewekt, dat beide soorten niet zuiver afzonderlijk zijn gehouden, maar door elkander zijn geraakt. Mocht zulks het geval wezen, dan acht ik eene schifting noodzakelijk, ter voorkoming dat, op grond van het in gemeld Museum voorhandene, te eeniger tijd worde betoogd, dat Drenthe ook door Roodhuiden is bewoond geweest.

Buiksloot. MAGNIN.

Uitgevers-merken en vignetten (XXXVI, 163).

N° 57. Thomas Fonteyn, drukker te Haarlem. Klein houtsneê-vignetje, bestaande uit eenige arabesken, waarin van boven een rechthoekige cartouche en onderaan eene vaas met twee ooren. Hij drukte o. a. voor Joost Hartgers, Boeckverkooper tot Amsterdam, inde Gasthuys-steeg, inde Boeck-Winckel. 1645.

N° 58. Gerrit Bos te Amsterdam, uitgever van den eersten druk der Antiquitates Belgicae of Nederlandsche Oudtheden, waarvan de vijfde druk verscheen bij

N° 59. Gerrit Tielenburg, boekverkooper in de Gasthuismolensteeg 1756. Houtsneê-vignetje, voorstellend twee arabesken van onderen door eene dwarslijn verbonden.

N° 60. Jacob v. Roijen, boekverkooper in de Kalverstraat, in de Vreede, 1714. Rond medaljon, omgeven door krulwerk, waaraan ter wederzijden een schietlood hangt, en rustend op een halfronde kroonlijst, waarop passer, winkelhaak en maatstok liggen, alsmede een schietlood, dat midden vóór het medaljon geplaatst is. Binnen dit laatste ziet men eene lange straat met pothuizen en hooge stoepen, en als randschrift leest men *Rooy met verstand.* Fraai in koper gesneden.

N° 61. Hendrik Rintjes, drukker en boekverkooper in de Peperstraat, inde Zaadzaayer, te Leeuwarden 1672. Een den akker bezaaiend landman; in 't verschiet een aantal huizen. Het geheel is omgeven door twee hoornen van overvloed, onderaan verbonden door een lint met de woorden *Op Hoope.* Houtsneê. (Zie N° 42, *Nav.* XXXV, 544).

N° 62. Hieronymus Verdussen te Antwerpen 1652 (Zie n° 9, *Nav.* XXXV, 419). Sierlijke renaissance-cartouche, links en rechts gedragen door een viervleugelig cherubijntje (zonder beenen); bovenaan een gevleugeld kopje; in het midden een schild, waarop: H V D; boven deze letters een merk, gelijkend op een 4 met twee dwarsstreepen onder elkander.

N° 63. Jan Jacobsz Schipper te Amsterdam 1657. Klein, maar zeer sierlijk uit krulwerk bestaand ornamentje in houtsneê.

N° 64. Johannes Meerbeek (of Meerbeke?) te Brussel 1626. Rond medaljon, met een cartouche, waartusschen bloem- en vruchttakken zijn gevlochten. In het medaljon een wereldbol, rustend op een

zwaard en een opengeslagen boek. In 't verschiet een landschap, beschenen door de zon, die door de wolken breekt. Bovenaan op den omtrek van den cirkel *His nititur Orbis.* Zeer goede kopergravure.

N⁰ 65. Meyndert Uytwerf en Engelbregt Boucquet te 's-Gravenhage 1701. Schaal met vruchten. Slechte houtsnede.

N⁰ 66. Pieter Paupie te 's-Gravenhage 1742. Ornamentje bestaand uit krullen en arabesken. Houtsneê.

N⁰ 67. Mattheus Gaillard te 's-Gravenhage 1751. Dergelijk vignetje als het vorige, maar sierlijker.

N⁰ 68. Johannes v. Schoonhoven en Cie te Utrecht. 1773. Twee hoornen van overvloed en drie bloemen met een lintje te zamen gebonden. Kleine houtgravure.

N⁰ 69. De Erve d' Wed. Jacobus v. Egmont tot Amsterdam, zonder jaartal [1]). Op den titel van een werkje, aldaar gedrukt, nml. »de ontschaakte Amsterdamsze Helena" prijkt een zittend cupidootje, in hout gesneden. De koperen plaatjes in dit werkje zijn geteekend en gegraveerd door N. v. Frankendaal. Bij dezelfde uitgevers zijn nog de volgende soortgelijke werkjes gedrukt:

Het Wonderlijk Leven en de Dappere Oorlogs-Daaden, van de Kloekmoedige Land- en Zee-Heldin. — Sprookjes van het Rood Kousje in twee deelen. — Het vermakelijke Minnespel, of Toneel der Liefde. – Het Nieuwe Amsterdamsche Minnebeekje, of het Thee Gezelschap der Haagsche Jufferen. De vermakelijke Uuren der Doorluchtige Vrouwen. — Potszen van den Hertog van Rocquelaure. — En eindelijk: »Ordonnantie van het Volte, à l'Ombre, Piquetten en meest alle andere spellen". Dit lijstje zij eene bijdrage tot de kennis der Volks-lectuur in de 17de en 18de eeuw.

N⁰ 70. Abraham Ferwerda en Gerrit Tresling te Leeuwarden 1760 (zie N⁰ 42). Grof houtsneetje, voorstellend eene tulp en twee rozen. Uitgevers van den 5den druk van »het Vermakelijke Kinder-spel". »Bij den drukker dezes is gedrukt, en te bekomen' »»De conjunctie van Venus met de zon in het jaar 1761 den 6 Juny"". Waarbij aangetoont wort de groote Nuttigheid van deze zo aanmerkelijke

---

1) Dr. A. M. Ledeboer. De Boekdrukkers, enz. in Noord-Nederl (Deventer, A. ter Gunne 1872) heeft op Amsterdam. bl. 30, Jacobus v. Egmont, werkzaam 1711—22; Wed. Jac. v. E. werkz. 1731—61; Wed. Jac. v. E. en Zoon, werkz. 1741; Erven wed. Jac. v. E., werkz nog 1786, 7; Wed Jac. v. E., werkz. 1727. RED.

Verschijning op de Aarde, als dienende tot eene grondige Kennis, wegens de Uitgestrektheit des Wereldsgebouw, en tot wegneming van eenige Twijffelingen, die tot nog toe in dit Grote en Heerlijke Gebouw zijn overgebleven. Met bijvoeging wegens de »»Conjunctie van Saturnus met Jupiter in het jaar 1762''". Om door Observatiën de aantrekking dezer lighamen, na quantiteit haarder stoffe te vinden. Met Koperen Platen. Door W ij t z e F o p p e s, Geadmitteerde Landmeter, Wynroeyer, en Mathematisch Instrumentmaker. Om dit ongewoon Verschijnzel dat na zommiger gedagten maar eenmaal gebeurd is zedert dat de Weereld gestaan heeft, en nu op den 6 Junij 1761 voor de tweedemaal staat te gebeuren, maken zig eenige Fransche Sterrekundigen op om zig ten dien einde naar Oost-Indiën, na de Kaap, en na Africa te begeven ; en uit Engeland staan ook eenige bequame lieden, met de nodige Werktuigen na St. Helena en Bencolen te reizen, om daar dit Verschijnzel mede waar te nemen.

In 8vo, kost ing. 30 stuivers".

N° 71. Joachim Noschen [1]), Buchdrukker, wohnende in der Harlemmerstrasse, im Schilde der Hochdeutschen Bibel, zu Amsterdam. Im Jahr 1664. Als vignet voor de Beschrijving van Amsterdam door Filips von Zesen prijkt het wapen dier stad met kroon en schildhouders, keurig in hout gesneden.

N° 72. Johannes Visch te Utrecht 1713. Klein, slecht gesneden houtsneê-vignetje voorstellend twee gevleugelde engelenkopjes met eenige bloemen daartusschen.

N° 73. Isaak Tirion, te Amsterdam, in de Kalverstraat, het Negende Huis van den Dam, in Hugo Grotius, 1744. Medaljon, waarin het borstbeeld van de Groot op een voetstukje, met het opschrift daarboven *Hugo Grotius*. Het medaljon rust op eene console, waarop links en rechts eene sphynx ligt, terwijl zich daarboven twee engeltjes bevinden, het eene met boeken, het andere met inktballen in de handen. Boven het medaljon ziet men nog eenige boeken. Slechte houtsnede.

N° 74. Rudolph en Gerard Wetstein te Amsterdam 1723 (zie N° 52). Medaljon, waarop is afgebeeld eene uit de wolken komende hand

[1]) Ledeboer, a. w. bl. 67, noemt hem Nosche, en verwijst ten zijnen aanzien naar J. Wagenaar, Beschr. v. Amsterdam. Ie dl, Voorrede bl. VIII.

die op een steen eene graveernaald slijpt, met het omschrift *Terar dum Prosim.* Het geheel is omgeven door eenige ornamenten, waartusschen men een paar oranjetakken en een boek opmerkt. Houtsneê.

N° 75. D. M. Langeveld te Amsterdam 1790. Medaljon, waarin men twee personen ziet hengelen, met het omschrift *Dvm capimvs capimvr.* Het tafereel wordt geflankeerd door twee dolfijnen en gekroond door eene scheepskroon. Links en rechts twee naakte jongetjes, het eene met visschen, het andere met netten. Kopergravure door J. G. 172.

Hilversum. J. E. TER GOUW.

[Men kan er bijvoegen Firma Is. An. Nijhoff te Arnhem (thans P. Gouda Quint): een snelzeilend schip midden in de branding, met *Peritia gratiaqve* tot onderschrift].

Oprukking (XXXVII, 33). »De besitteren van Hoorige ofte Eyge goederen, Mala Feuda geheeten, syn hoorig ofte eygen na hare goede synde schuldig haaren Heer den abt te dienen met goed ende bloed, ende om te mogen blijven in het besit van het goed, moeten sij alle ses of seven jaaren versoecken opruckinge, d. i. hunnen dienst komen praesenteren, om alsoo gecontinueert te worden in haare possessie ende goed regt" (Schrassert, Cod. Gelr. Zutph. I, 3, in voce : Abdye Abdinckhof in Paderborn).

H. T. G.

LXV.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. DIRKS.

1701. N° 2628—2653.

2628. 1700. (Vergelijk n° 2612 A° 1700 16 November). In de verzameling van het Prov. Zeeuwsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen n° 716 in brons. Op het vertrek van Philips V den 4 December 1700 (v. L. IV 264) doch het paard (op de *Kz.* bij v. L.) *rechts-gewend* en tot omschrift *Profectio Philippi V Hispaniarum regis.* Onderaan *IV Decembris MDCC.* Kz. als v. L. IV 256.

2629. 1701. Gegraveerde spotpenning Z. 2 W. *Catal. Jamieson-Feyens* n° 5802 A° 1701.

Vz. *Flipies vlugt*

Kz. *Alle bey Goereys*
Aen den eenen na Madrid
den Andre na Parijs.

2630. 1701. v. L. IV. 258 met 1701. Verkiezing van Philips V tot koning van Spanje. Onder de buste *R.* Gesneden door *Ph. Roettiers* zie *Pinchart Méd.* p. 62 (5) *Piot Coins* n⁰ 407—410.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3275 Z. 10 W., *v. Dam* n⁰ 2685 Z. *f* 12.—, *v. Cleeff* I n⁰ 2384 Z. *f* 5.25.

2631. 1701. Bij v. L. IV 265 (1) volgens *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3281 abusievelijk met MDCC in plaats van MDCCI afgebeeld, welk jaartal het daarnevens staande penningje (2) ook heeft.

Op de terugkomst te Avignon der Fransche prinsen *Louis* en *Charles*, nadat zij hunnen broeder *Philips V* tot aan de grenzen van Frankrijk uitgeleid hadden. *Dugniolle* n⁰ 4677, onjuist op l'*Arivée de Philippe V à Avignon*.

(1) Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3281 Z., *v. Dam* n⁰ 2692 Z. *f* 2.50.

2632. 1701. v. L. IV 267—269 (1—3). Op de plechtige intrede van Philips V als koning van Spanje te Madrid op 14 Februari 1701.

(1) Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3287 Z. 83 W., *Voûte* n⁰ 519 Z., *v. Dam* n⁰ 2693 Z. *f* 24.—, *Salm* n⁰ 1937 Z. 84 W. Volgens *de Vries* (1884) n⁰ 1310 Z. 83 W. *f* 14,25, is de stempel der Vz. gesprongen.

(2) Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3288 Z. 116 W. Bij *G. v. Orden* met *T. Bernard* [1]) *f(ecit)* onder het borstbeeld en *J. Mauger f(ecit)* onder het opschrift der afsnede op de Kz. Z. 117 W. *f* 32.—, *v. Dam* n⁰ 2694 Z. *f* 23.—. Bij *v. Cleeff* I n⁰ 2389 met F. lees *T(homas) B(ernard) f(ecit)* onder den arm Z. *f* 13.75, *Salm* n⁰ 1938 Z. 116 W., *Jamieson-Feyens* n⁰ 1760 Kvz. Kab. *P. H. v. Gelder*, *Cat. Arti* 1880 n⁰ 1356 (Rijks-Museum). Bij *Schinkel* n⁰ 548 met *T. Bernard* in brons.

(3) bl. 269. Met de jaartallen Vz. 1700 Kz. 1701, bij *Dugniolle* n⁰ 4679 (als in Cabinet de *M. Olivier*) is zeer zeldzaam. Ook bij *de Coster* n⁰ 629 Z.

2633. 1700. Spotpenning op koning Lodewijk XIV *als eerste*

---

[1]) Volgens *Schlickeysen* (die fig. 126 het aaneengehecht stempelmerk TB geeft) terwijl hij ook T. B. F. stempelde, was *Thomas Bernard* stempelsnijder te Parijs 1678—1716.

minister van Spanje of volgens *de Coster* n° 627 »Louis XIV dispose en maître de l'Espagne".

Vz. Borstb. rechts-gewend in antieke kleeding, het hoofd met lauweren versierd.

Lvdovic⁹. XIV. d. g. m. fr. et nav. rex chr. In de afsnede van den arm *W.* (*Christ. Wermuth* te Gotha 1688 † 1739).

Kz. *Je suis-le premier-ministre d'Espagne MDCCI M(ense) Jan(uarii).*

Bij *de Roye* n° 2362 Z. *f* 1.75.

2634. 1701. Spotpenning op Philips V. Vz. (waarschijnlijk) borstb. en *Philippvs V Hisp. et Indiarum rex.* Kz. *Je suis-le roy-d'Espagne.*

Bij *de Roye* n° 2363 Z. *f* 2.75. (Waarschijnlijk ook door *W(ermuth)* gesneden als tegenhanger).

2635. 1701. (5—6 Februari) Bezetten de Franschen bij verrassing de steden der Spaansche Nederlanden waarin Staatsche benden lagen: schoorvoetend meent *v. Loon* dat de door hem (IV 270) afgebeelde penning op deze gebeurtenis betrekking heeft. Zeldzaam. Volgens *Pinchart*, p. 63, n° 5 door *Ph. Roettiers* gesneden. Kwam voor bij *Westhoff* n° 2209 in koper, *v. Dam* n° 2696. Lood. *Luzac* n° 1247 K.

2636. 1701. v. L. IV 271. Volg. *P. Smidt v. Gelder* n° 3289 (L.) *Philips V ook in de Indien als koning erkend. Voûte* n° 592. Z. *f* 1.25. *Erkenning als koning van Mexico.* Bij *H. Westhoff* n° 2210 Z. als *Legpenning in Mexico gemunt.* Bij *v. Orden* n° 2306 G. K., *v. Cleeff* I n° 2390 Z. *f* 1.25 *als strooipenning. Salm* n° 1939 Z. 12 W. is eene *munt* van Mexico.

2637. 1701. v. L. IV 272. Huldiging van Philips V als koning te Leontini op Sicilië. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3290. Verg. koper. *v. Cleeff* I n° 2391 K. *f* 1.50.

2638. 1701. Vz. als v. L. IV 272. Vz. »Het bovenlijf van den nieu»wen koningin Spaansche kleeding met de Gulden Vliesorde omhangen" (Cat. *Mr. C. Backer,* Amst. 1773 bl. 141 n° 2288). Kz. De gesloten tempel van Janus. Randschrift *Clauso Jani templo; Gaudium seculi.* (De tempel van Janus gesloten; de blijdschap der eeuw). Aldus bij *H. Salm* n° 1940 Kvg. doch als n°. 2639 bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3291 Z. $10^1/_2$ W. en *de Coster* n° 631 Z. Kz. *Een burg met rijk versierde poort waarboven een arend* met uitgespreide vleugelen en ter zijde 1701. Ook bij *v. Cleeff* II n° 1360 Z. met andere Kz. dan v. L. IV 272 Kz.

2640. 1701. Huldiging van Philips V te Milaan. Cat. *Jamieson-*

Feyens n⁰ 1761 Mm. 48 Z. 23, *v. Cleeff* II n⁰ 1360 Z. *f* 1.25.

2641. 1701. v. L. IV 273 (1—2) Bemoeiingen van Paus Clemens XI tot handhaving van den vrede.

1). Geteekend *I(ohannes) H(ameranus)* geb. 1649. Stempelsnijder te Rome 1678 † 1705, *Westhoff* n⁰ 2211 Z. 14 W., *v. Orden* n⁰ 2507 K. *f* —.30, *v. Dam* n⁰ 2698, *v. Cleeff* I n⁰ 2392 Z. *f* 4—.

Vz. 1 = Vz. 2). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3292 K., *v. Cleeff* I n⁰ 2393 K. *f* —.80, *Salm* n⁰ 1942 Z. 15 W.

1642. 1701. v. L. IV 214. Het door Spanje aan Paus *Clemens XI* als leenheer aangeboden geschenk afgewezen. (Penningje.) Bij *Salm* n⁰ 1943 Z. 5 W., *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3293 Z., *de Roye v. Wichen* n⁰ 2357 Z. *f* 4.25.

2643 1701. 11 Aug. v. L. IV 275. Gedenkp. van Kortrijk op het huwelijk bij volmacht van *Philips V* koning van Spanje met *Maria Louisa Gabriela* dochter van den hertog van Savoje. Zeldzame penning gesneden door *Ph. Roettiers*, *Pinchart*, p. 61 n⁰ 9, *Piot Coins* (à Bruxelles) n⁰ 411—413. Ook beschreven door Bn *H. Surmont* onder de médailles peu connues in de *Revue de la Numismatique Belge* 1871, p. 162, *v. Orden* n⁰ 2509 G. K. *f* —.30, *v. Dam* n⁰ 2699 Z. *f* 33.—. (Kooper *Juste*). *Stricker* I n⁰ 4153 Kvg. *f* 1.—.

2644. 1701. 9 Juli. v. L. IV 271. Ter eere van Prins Eugenius hoofdbevelhebber van het keizerlijk leger in Italië en op het verslaan der Franschen aan de *Adice* (*Adige*, *Etsch*) in Italië. Het randschrift van dezen penning is wel beschreven bl. 277 (onderaan), maar niet afgebeeld rondom den penning. Blijkens *Salm* (n⁰ 1944 Z. 40 W.) is daaraan toe te voegen (achter *portas*) *Claud(ius)*, zijnde de aanhaling ontleend volgens *v. Loon* aan het *Carmen Claudii in laudem Stiliconis Lib. III vers* 34.

Onder den geknotten arm zijn bij v. L. een paar letters flauw zichtbaar MB? (*Meybusch*) 1701 of veeleer *M. Brunner f.* 1725 in Neurenberg. Bij *Muntendam* n⁰ 263 Z. *f* 30.

2545. 1701. v. L. IV 278. Algemeene blijdschap (althans volgens het penningje) over het optreden van *Philips V* als koning van Spanje en Napels. Ter zijde der afbeelding van het oostelijke gedeelte van den aardbol staan nog de door v. L. niet vermelde letters A G (zie *de Coster* n⁰ 630 Z).

A

Meestal komt deze penning veel kleiner voor; »bijna de helft" zegt *v. Orden* II 141. Aldus ook bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3294 Z. en 3295 K., *Westhoff* n° 2212. met *A°* 1702. Z. 10 W, en kleiner met 1701. Z. 4 W., *Becker* n° 852 plus petite dim. 24½ 4.30 Grammes *f* 1.75, *v. Dam* n° 2700 kleiner Z. *f* 1.50 n° 2701 K. *f* —.30, *de Roye* n° 2358 de helft kleiner Z. *f* —.60. Bij *Salm* n° 1945 Mm. 25. Vergelijk bl. 278. Z. 4 W. en n° 1946. met 1707. Vergelijk bl. 278 Z. 10 W., *'t Hooft* n° 1201. Kleiner Z. 5 W.

2646. 1701. v. L. IV 279. *Sophia*, dochter van *Jacobus I* koning van Engeland, weduwe van den keurvorst van Hanover *Ernest August*, wordt als erfgenaam voor haar en hare nakomelingen van den troon van Groot-Brittanje na het overlijden van *Willem III* en van zijne schoonzuster *Anna* verklaard. Bij *Westhoff* n° 2214 in lood echte stempel. *J. de Vries* (1854) n° 1740 Z. 14.5 W.

Onder het borstbeeld der Vz. leest men *R. Faltz* [1]). Daarentegen op exemplaren bij wijlen *P. H. v. Gelder* (Rijks-Museum) en *Mr. J°. de Vries* (*Cat. Arti* 1880 n° 1454 en Cat. (1884) n° 1311 Z. 109 W. *f* 13,50, op de Voorzijde *Lambelet* en op de Kz. de merken S. L. [2]), doch deze onze 2647 is grooter dan v. L. IV 279 en heeft niet *duc aquit* maar *ducis aquit* op de Vz. en op de Kz. niet *ad successio* maar *ad successum*.

Bij *P. Smidt v. Gelder* als no 2653. Z. 130½ W., *v. Dam* n° 2702 Z. *f* 16, *v. Cleeff* I n° 2394 Z. *f* 14.—, *v. Orden* n° 2510 L.; maar op den arm S. L. en nog in het omschrift *El. Bruns et L.* Bij *de Roye* (als iets grooter dan bl. 279) n° 2359 Z. *f* 25.—, *Salm* n° 1947 Z. 146 W., *Luzac* n° 1248 Z. 110 W., *'t Hooft* n° 1202 Z. 131 W., *de Haan* n° 369 Koper en *Hooft v. Iddekinge* n° 342 Z. n° 131 W. enz.

2648. 1701. *Pinchart*, p. 61, n° 8. Feesten gegeven te Gend bij gelegenheid van het bovengenoemd huwelijk van Philips V.

Vz. Borstbeeld. Omschrift *Philippvs. V. d. g. Hispa. et Indiar. rex.* — *GanDa regIs CeLebrat thaLaMos* (Gend viert het huwelijk van Philips V koning van Spanje en van de Indiën). In de afsnede *Ph(ilippvs) R(oettiers)*.

---

[1]) *Raimund Faltz*, geboren 1658 te Stockholm, stempelsnijder in Berlijn 1688 † 1703.

[2]) *Samuel Lambelet*, stempelsnijder in Clausthal 1699—1713, in Brunswijk 1715—1726.

Kz. Borstbeeld der koningin *Maria Louisa Gabriela* van Savoje. Omschrift *Maria Ludo(vica) Gabri(ela) Hispa(niarum) et Indiar(um) regina*. (Zeer zeldzaam). Geslagen op kosten der stad Gend.

2649. 1701. Bij *v. Dam* n⁰ 2703. Ovaal. Hoog Mm. 84, breed Mm. 47 W. 57 W. Z. *f* 25.—. (Kab. Prinses Marianne der Nederl.). Ovale fraai gegraveerde penning ter gedachtenis van de Loterij voor de Luthersche kerk te Hoorn, vereerd aan *Cornelia Schadé*, wegens gedane moeite voor dezelve, door haren grootvader *Joh. Nieuland*. Vz. Afbeelding der in werking zijnde Loterij. Kz. Een opschrift.

2650. 1701. *Petrus Schenck*, plaatsnijder en uitgever te Amsterdam.

Vz. Zijn borstbeeld met het omschrift

Petrus Schenk sculptor Amsteld(amensis).

Kz. Borstbeeld van zijne vrouw. Omschrift

Agatha Valckin Petr(i) Schenck(ii) ux(or). Gemerkt aan de Vz. *C. W(ermuth)*. Aan de Kz. *C. W(ermuth) F(ecit) A(ltenburgensis)* 1701 (stempelsnijder in Altenburg 1661, in Gotha 1688 † 1739.

Cat. Arti n⁰ 1880 n⁰ 1438. Kab. *P. H. v. Gelder*, *Cat. de Vries* 1884 n⁰ 1314 Mm. 32 tin, echte slag *f* 3.—.

2651. 1701. *Petrus Schenck*. Vz. als n⁰ 2650. Kz. Eene galerij van bustes waarnaar eene vrouw zit te teekenen. Omschrift *Delectamento et lvcro sibi aliisqve*. (Tot uitspanning en winst voor zich en anderen).

Op den buitenrand leest men *Quaevis terra alit artem* (Ieder land kweekt kunst). Beschreven en opgehelderd door *de Vries c. s.* I 47—49, afgeb. pl. IV, n⁰ 2. Volgens *P. H. v. Gelder* (*Cat. Arti* 1880 n⁰ 1439) zijn de letters C. W. ook op de voorzijde van n⁰ 2651 te lezen. Bij *de Vries* (1884) n⁰ 1313. Mm. 31 K. *f* 2.—. Zonder kantschrift. *Teding v. Berkhout* n⁰ 377, Mm. 31, Z. 14 W.

2652. 1701. Vijftig-jarig huwelijk van den heer *Wigbolt Slicher en Elisabeth Spiegel* gevierd op 6 Juni 1701. Op de Vz. beider wapens. *Kon. P. Kab. Aanw.* 1872 bl. 12. In Cat. *Snouck v. Loosen* (1886) n⁰ 191. Mm. 24 in goud 86 Met. Gew.

2653. 1701. 22 Nov. Begraafnispenning van *R. Hommens* te Groningen.

Vz. Graftombe waarboven een doodshoofd op twee palmtakken rustend. Aan den voet er van een boek en aan de zijden vier dennen. Boven in den rand een adelaar, die de zon tegenvliegt met het bijschrift *Vdàm spernit humum* (Hij veracht den vochtigen grond).

Kz. Opschrift *D(eo) t(er) m(agno). Exuvias optimi juvenis Rudolphi Hommens J(uris) U(triusque) D(octoris) et Advocati Nat(i) Groningae d(ie) VIII Junii MDCLXXIII ibidem denati d(ie) XXII Novembris MDCCI extulerunt quatuor et viginti J(uris) u(triusque) d(octores) et advocati in cujus memoriam hoc monumentum fieri curavit moestissimus frater E. Hommens.* (Den driewerf grooten God.) Het stoffelijk overschot van den voortreffelijken jeugdigen man *B. Hommens*, doctor in de beide rechten en advocaat geboren te Groningen den 8 Juni 1673, aldaar gestorven den 22 November 1701, hebben vier en twintig der beide rechten doctoren en advocaten ten grave gedragen, ter gedachtenis waarvan zijn diep treurende broeder *C. Hommens* dit aandenken heeft doen vervaardigen.

Beschreven in den *Groninger Volksalmanak* voor 1851, bl. 176 zijnde alstoen in de verzameling van den hoogleeraar *Baart de la Faille* (zie diens Catalogus n° 5163,) overgegaan in dien van *J. E. Hooft v. Iddekinge.* Cat. n° 341. Mm. 60. Z. 60 W. Verder bij *Westhoff* n° 2216 Z. 60 W., *v. Duren* n° 1867 Z., *de Roye* n° 2361 Z. *f* 7.—. Kon. Kab. *Aanw.* 1883 bl. 159 Cat. *G. v. Rijn* te Utrecht 30 Oct. 1884 Z. 60 W., *J. Schulman* IX n° 832. Mm. 60 Z. 60 W. *f* 16.—.

EINDE VAN HET JAAR 1701.

Penning (XXXVII, 165). Toen Mr. J. D. te L. het antwoord schreef, dacht hij er zeker niet aan, dat de penning op Ida Blok bij de Vries en de Jonge (XI, 4) is beschreven en afgebeeld. Het is juist een der weinige penningen, die *niet* behooren tot de in voorraad gemaakte en naar behoefte met naam en data ingevulde begraafnis-penningen der 17de en 18de eeuw. Het is een prachtig stuk werk van Boskam met een uitstekend portret der overledene, de zuster van de als Vondel's vriendin algemeen bekende Agnes Blok.

Het is mij aangenaam, hier nog te kunnen bijvoegen, dat de initialen J. D. S. onder het vers op den penning, welke de Vries en de Jonge niet konden ontdekken, volgens eene geschreven aanteekening van nu wijlen Mr. A. D. de Vries Az. beduiden J. D. Stoppelaar.

D. C. MEIJER JR.

Wapen-devies. Blijkens l'Intermédiaire XIX, 392, treft men

»sur un exemplaire de choix du Vendangeur (il Vendemmiatore de Tansillo), traduction de Mercier" het volgende aan, t. a. pl. als een »Ex-libris singulier" aangemerkt. »Dans un ovale de 0,025 sur 0,010, empreinte rouge sanguine, et occupant tout le champ de l'écu, une tête bizarre avec son cou, où l'on croît au premier coup d'oeil reconnaître un cheval, mais qui ne représente qu'un animal fantastique avec crêtes et cornes, surmontée d'un monogramme où l'on croît voir entrelacées les initiales T. P., et en légende autour les mots: gwell angau neu chivilydd". Deze laatste woorden nu worden ibid. p. 498 (waar augau staat voor angau) uitgelegd als Celtisch-Gallische vertolking van het devies »Potius mori quam foedari", met deze bijvoeging: »Les armes indiquées doivent être une tête de guivre et appartiennent aux familles Mackworth et Morgan-Pencrug". Het bovenvermelde sta hier: 1⁰ omdat »Malo mori quam foedari" ook het wapendevies is der thans uitstervende graaflijke familie v. Reede; welk devies bijv. voortreffelijk gehandhaafd is geworden door den eersten graaf van Athlone, Godard v. Reede, krijgsbevelhebber tijdens Willem III koning van Engeland (zie o. a. Geld. Volksalm. 1874 bl. 54—76); 2⁰ omdat in de 1re édit. van Rietstap's Armorial Morgan-Pencrug niet onder een afzonderlijk hoofd vermeld staat, maar in een zeer saamgesteld gevierendeeld wapen Mackworth, als »tête de dragon" is opgenomen [1]). Dit heldert dus »guivre" op. Aan Morgan baron Tredegar (Pays de Galles) wordt echter een »griffon" toegekend in gezegd Armorial, hetwelk het devies aldus wedergeeft: Gwell angau na cywilydd. Dit devies is dan nu uit het bovenstaande toegelicht.

J. A.

VRAGEN.

Deurne. Dit N.-Br. dorp luidde reeds in 1069 Durna (Bn Sloet, Oorkdbk v. Gelre e. Z. bl. 178). In een stuk echter d. d. 22 Oct.

[1]) Ook aldus een ander inzender in de Intermédiaire, p. 499, die er van zegt: »Cet ex-libris est un *Creit* (quid? van créer? dus z. v. a. fantastische inval?). L'animal fantastique est un dragon tenant dans la gueule une main ensanglantée". Het devies verklaart hij als »Plutôt la mort que le déshonneur". En merkt op dat de initialen T. P. beduiden Thomas Powell.

1607 waarvan de kopie staat afgedrukt in het Tijdschrift voor N.-Brab. Geschied. en Letterk. III n° 21, bl. 204, is sprake van Joncker Wolffaert Everaerdt v. Wittenhorst, heere tot Doorsen, Rossum etc., die destijds verschil had met Joncker Everaert v. Doorsen, here tot Liessell (Liesell), betr. »zeeckere deylinge der middele ende leghe jurisdictie van Doorsen"; welk stuk onderteekend is door Wolfaert Evert v. Wittenhorst en door Everaert v. Doerne(*sic*) [1]. Aan het hoofd er van wordt in gezegd Tijdschrift t. a. pl. dit document bepaaldelijk op Deurne toegepast, gelijk er dan ook melding in geschiedt van »rente enz. die Jhr. Everaert van 't huys te Doorne heeft genoten'. Vraag: Is Doorsen een wettige variant van Deurne, daar toch N.-Brabant ook zijn noordelijker (o. Boxmeer) gelegen Deursen (en Dennenburg) bezit? — Welke heerl. ook wordt hier met Rossum bedoeld?

v. Zuylen v. Nievelt (of Nyevelt). In Geld. Volksalm. 1887 bl. 34 leest men: »Ten onregte beweren sommigen dat de Zuylens van Nievelt uit Veluwe een ander geslacht zyn als de Hollandsche tak der Nyevelts. Beide branches uit den stam Zuylen hebben tot gemeenschappelijke vóórouders Frederik v. Zuylen en diens vrouw Stephania de Gruiter a° 1502. De Veluwsche Zuylens spruiten voort uit hunnen 2den zoon Jacob, en de Hollandsche Zuylens v. Nyevelt uit den 3den zoon Anton".

Met de Veluwsche Zuylens wordt gewis de tak bedoeld, die thans nog op den Schaffelaar (te Barneveld) is vertegenwoordigd [2]. Maar wat bedoelt men met de Hollandsche Zuylens? Moet dit niet zijn »Stichtsche"? Immers men leest t. a. pl. verder als aanteekening van Steven v. Rhemen: Suylen v. Natewisch (o. Renswoude, Utr.) wesende die oudste van dien stamme, en eertijds oock die betreffelyckste, voerende hy 3 witte suylens in een root velt? Dit zijn toch voorzeker Stichtsche Zuylens. Vgl. ook de zoogenaamde Natewisch-kamer aan de kerk te Amerongen (*Nav.* XXXIII, 298, noot 1).

Ten andere, herinnert dat Nievelt (Nyevelt) aan een geslachts-

---

[1] In 1640 staat Jhr. Cornelis v. *Doerne* als heer te Liessel vermeld (Tijdschrift t. a. pl. bl. 208).

[2] Filips v. Z. v. N. was in 1682 amptsjonker te Dorenspijk (Regrs arch. voorm. Hof v. Gelre 224).

naam of aan eene heerlijkheid? Christina, dr. v. Willem v. Gent tot Oijen en Dieden, bij Gerharda v. Herlaer, staat in 1463 vermeld als gade van Reinier v. Aeswijn, zn v. Reinier bij eene v. Zuylen. Haar broeder Willem v. G. tot Oijen en Dieden, tr. 1451 Jacoba v. Nyvelt, dr v. Steven *tot* Nievelt (*sic*) bij Elisabeth v. Oije. Willem's zoon Hendrik v. G. tr. 1484 Josina v. Rhijn, dr v. Lewè bij Aleid v. der Haer (vgl. *Nav.* XXXVI, 687), terwijl Hendrik's zoon Willem v. G., heer tot Gent, hofmeester en erfkamerling van Gelre † 1528 te Utr., begr. te Jutfaas, in den echt trad met Mechteld v. der Hoye (*sic*, v. der Oije?), als wier moeder eene Zweder (*sic*, Zwedera?) v. Zuylen v. Hardenberg genoemd wordt. — Tot dit adellijk gesl. v. Nyvelt behoorde ook Frederik v. Nieveld, die Antonia de Voocht v. Rijneveld († 1572, *Nav.* XXIII, 585) tot gade had, mitsgaders de domicella Cornelia v. Nyvelt die 24 Aug. 1617 te Utrecht is overluid. Vgl. ten aanzien dezer laatste (gecursiveerd) de noot van *Nav.* XXXV, 468 met ibid. bl. 399.

Is dan de combinatie v. Zuylen v. Nyvelt denkelijk ontstaan door de huwlijksverbintenis van eenen v. Zuylen (welken?) met eene v. Nyvelt (welke?), — wanneer? — naar welk Nievelt noemde zich het (wanneer uitgestorven?) adellijk gesl. v. N., of van welke heerl. was straksgenoemde Steven eigenaar? Is Nieuwveld als benaming eens polders bij Nijmegen eene zeer oude benaming?

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Heine-Geldern (XXXVII, 36). De dichter Heinrich Heine was de zoon van eenen joodschen koopman te Dusseldorf, en zyne moeder droeg den geslachtsnaam van of von Gelder, naar het stadje Gelder, van waar haar vader of grootvader afkomstig was. Zeer vele joodsche maagschappen voeren hunne geslachtsnamen (van Gelder, van Gelderen, van Geldern, van Geldere, enz.) naar deze stad; zie mijn Geslachtsnamenboek, bl. 227. Een broeder van Heinrich Heine, rijk geworden in geld en goed, heeft zich het recht verworven eenen adelliken titel te voeren, en noemt (of noemde) zich, met verdraaiing van den

geslachtsnaam zyner moeder, nu: Gustaaf Baron Heine-Geldern. Met het aloude geslacht der Hertogen van Gelre, of met eenig ander germaansch christelik adellik geslacht heeft deze joodsche maagschap geene verwantschap.

JOHAN WINKLER.

Album Studiosorum. In het A. S. der Utr. Hoogeschool, dat bij de feesten werd uitgegeven, ontbreken Jacobus Bellamy en Anna Maria v. Schurman (en wellicht nog meerdere personen). Van de vele gehuwde en ongehuwde dames die zich in de laatste jaren voor de letteren lieten inschrijven, ontbreken bij velen, vooral bij de gehuwde dames voornamen en opgaven van geboorteplaats en datum. Waartoe dat? Men kan toch niet aannemen dat juist gehuwde vrouwen haren leeftijd verbergen willen. Een en ander geeft den indruk van onvolledigheid. Het drukken van een »omissum" is wel wenschelijk, ook met het oog op het verkeerdelijk toekennen van adeldom, zooals dat op de laatste bladzijde te zien is.

SCH.

Dagbladen (XXXVII, 39). L'intermédiaire t. a. pl. col. 721, 2, bevat dit antwoord. (Le premier journal imprimé en Europe.) Aucun auteur, à notre connaissance, n'a traité jusqu'ici de l'origine des journaux en Belgique. Le chanoine Desmet, dans son Histoire nationale, affirme que le premier journal connu a paru à Anvers en 1550, qu'il était publié par Abraham Verhoeven, et qu'il avait pour titre »De Courante", avec l'épigraphe : Den Tydt sal leeren. Quoique son assertion soit bien circonstanciée, nous la croyons inexacte. Desmet n'a pas indiqué ses sources, et nos recherches ne nous ont fait connaître l'existence que d'une seule collection du journal de Verhoeven, conservée à la bibliothèque royale de Bruxelles et remontant à 1622, avec un seul numéro de 1621. Le journal ne porte ni titre ni épigraphe, quoi que dise Desmet; le nom de l'imprimeur est répété au bas de chaque numéro. Cependant, il est certain qu'il existait en Belgique, antérieurement à 1621, un ou plusieurs journaux. Nous en trouvons la preuve dans un ouvrage imprimé à Arras en 1600 et intitulé »La Flandre conservée, ou Discours en forme de lettre sur les desseings et évènements de l'armée rebelle en 1600". Dans le récit

de la bataille de Nieuport, l'auteur, qui avait assisté au combat, dit: »L'infanterie souffroit mille incommoditez, combien que les faiseurs de gazettes asseurent qu'il y en a parmi cela quelque terreur panique".

Cette phrase ne laisse aucun doute sur notre assertion, mais où ces gazettes étaient-elles publiées? C'est ce que nous ignorons. *Eug. Hub.* — Ce 'n est pas à Anvers, mais à Nantes, que reviendrait l'honneur d'avoir publié le premier journal, s'il est vrai qu'on a fait, il y a quatre ou cinq ans, dans les archives publiques de cette ville française, la découverte d'une feuille périodique qu'on suppose avec raison être la première publiée en France, sinon ailleurs, puisque' elle porte la date de 1494. L'attention des curieux s'était déjà portée, deux ans plus tôt, sur la »Gazette françoise pour le temps présent", publiée à Troyes en 1626, et qui figurait, dit-on, sur le catalogue La Vallière; mais nous sommes forcés de convenir que leur surprise sera encore plus grande par la nouvelle venue de Nantes, puisqu'elle laisse derrière elle le prestige conquis par Th. Renaudot et ses nombreux imitateurs, sans préjudice des »Foglietti de Venise" et des »Nieuwe Tydinghen", de Francfort et d'Anvers. A quoi bon, d'ailleurs, s'en étonner, puisqu'il a été constaté par ses annales, que la ville de Nantes vit fonder dans ses murs au plus tard en 1492, le cinquième établissement typographique breton et le dernier du quinzième siècle sur lequel on ait pu se procurer des renseignements (*Ego E.—G.*).

Dagbladen. Volg. Mr W. P. Sautijn Kluit, in Ned. Spect. 1880 is Broer Jansz te Amsterdam met zijne courante, Abraham Verhoeven vóór geweest, en is Amsterdam Antwerpen vóórgegaan. Verhoeven was 5 Juli 1629 begonnen met zijne wekelycke Tydinge uit te geven, terwijl Broer Jansz en Jan v. Hilten reeds in 1626 met hunne wekelijksche couranten waren verschenen, van welke die des laatstgenoemden tot titel had »Courante uyt Italiën en Duytschlandt".

A + B.

Leenregisters (XXXVII, 39). Bij ervaring wetend, dat eene opmerking als die van M°., soms den stoot geeft tot het op touw zetten van een groot werk, acht ik het niet geheel overbodig een

woord van protest daartegen in te brengen, al acht ik het gevaar niet groot, dat zijn wensch opgevolgd zal worden. Immers, had hij een helder denkbeeld van den omvang der zaak, dan zou hij, geloof ik, inzien, dat zijn wensch te vèr gaat. Een werk toch, waarin »sans omission aucune" al onze leenregisters afgedrukt zouden staan, en dan nog door eene »main de maître" van aanteekeningen en ophelderingen voórzien, zou dozijnen deelen beslaan, en naar verhouding van kosten en arbeid niet belangrijk genoeg wezen. Wat toch stelt men zich daarvan voor? Mij dunkt, twee zaken vooral: genealogische gegevens en topografische bijzonderheden te verkrijgen. Maar waarom zich dan bepaald tot de leengoederen, en niet ook de transportboeken van allodiale goederen uitgegeven? Zonder deze toch blijft het een onvolledig werk. Er is echter een ander en grooter bezwaar. Gesteld, dat zich iemand, of liever eene geheele verzameling van »mains de maître" aan dien monster-arbeid ging wijden, zou dan het resultaat geëvenredigd zijn aan de moeite? Zouden niet diezelfde werkkracht en kosten, besteed aan de uitgave van zooveel belangrijke handschriften als in onze archieven nog op bewerkers wachten, oneindig beter besteed zijn? Ik aarzel geen oogenblik om ja te antwoorden.

Intusschen ga ik tot zoover met M⁰ mede, dat het uitgeven van een o v e r z i c h t over de Leenregisters mij een nuttig werk toeschijnt. Hieronder versta ik het volgende.

In sommige provinciën, b. v. in Gelderland, zijn de registers naar ik meen zóó ingericht, dat de leenen onder hoofden gebracht zijn, waaronder telkens elke nieuwe beleening aangeteekend werd. Waar dit het geval is, behoeft niet veel verkort te worden. Maar elders, b. v. in Overijsel, en waarschijnlijk ook in Utrecht, zijn alle akten in tijdrekenkundige orde achter elkander ingeschreven, en worden de leenen van *a* tot *z* telkens opnieuw omschreven. Leerde nu de ondervinding niet, dat telkens de vorige akte, met alle fouten er in, opnieuw overgeschreven werd door vaak met de plaatsen onbekende afschrijvers, dan zou die uitvoerigheid het voordeel opleveren, dat men daaruit kon nagaan, hoe de plaatsnamen zich allengs gewijzigd hebben. Vandaar dat ik mij bij de uitgave der Overijselsche Leenregisters er toe bepaalde, om de leenakte volledig te excerpeeren de eerste maal, dat het leen in een nieuw deel van den Catalogus voorkwam. Bij latere beleeningen verwees ik dan telkens naar die eerste:

terwijl de eerste wederkeerig verwees naar de tweede, de tweede naar de derde, enz. Voor den catalogus van dit archief na 1528 zijn nog geene regels vastgesteld. Maar het zou overweging verdienen, om van nu af aan de Geldersche wijze op den Catalogus toe te passen; waardoor vele noodelooze herhalingen bespaard zouden worden. Dat daaraan nóg een kolossale arbeid verbonden zal zijn, zal men beseffen, als men bedenkt, dat de bladwijzers op die leenregisters gesteld zijn op de voornamen der beleenden, en niet op de leenen zelve. Maar of deze nieuwe wijze van catalogiseeren de goedkeuring van den Minister van Binnenl. Zaken wegdragen zou, kan ik niet beslissen.

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

De Sermoenen van Broeder Cornelis (XXXVII, 107). Ds. H. Q. Janssen van St. Anna ter Muiden heeft hem-aangaande geene andere bescheiden bekend gemaakt. Verschillende aanteekeningen berusten evenwel nog bij de familie, en daaronder ook omtrent genoemden pater, welke de echtheid der Sermoenen schijnen te bewijzen.

Domburg. J. M. JANSSEN.

De Sermoenen van Broeder Cornelis. Zie voor het bibliografisch gedeelte der vraag, n° 1671 van Mr. J. I. v. Doorninck's Vermomde en Naaml. Schrijvers; voor de zaak zelve, het onvoltooid gebleven artikel van Th. Arnold in Dietsche Warande, 1879.

Thesauriers-rekeningen (XXXVII, 39). Van deze zijn mij bekend als uitgegeven: De rekeningen der grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche huis 1308—46, door Dr. H. G. Hamaker, in Werken Hist. Genp Utrecht, N. R. N° 21, 4, 6 (Utrecht, Kemink en Z. 1875—78); De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland onder het Henegouwsche huis 1318—45, door denzelfde ibid. N° 29 en 30 (Kemink en Z. 1879-80).

W.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Assen. Het nieuwe gebouw van het provinciaal gouvernement, dat, hoe men ook over de onderdeelen denken moge, gewis een sieraad van den Brink uitmaakt, geraakte einde Nov. '86 gereed en kon eerlang betrokken worden. Van de inwendige inrichting is vooral de met het aangrenzende huis van den Commissaris verbonden danszaal bezienswaardig om haar schoonen parketvloer, fraai behang van nagebootst Gobelin en zoldering à caissons. De vensters zijn, gelijk in den geheelen gevel, verdeeld in eene benedenhelft met twee groote ruiten en een bovenstuk met maaswerk van in lood gevatte ruitjes van afwisselenden vorm, gedeeltelijk gekleurd; in deze zaal is daarenboven in de bovenhelften nog eene ruit van gebrand glas aangebracht met zinnebeeldige voorstellingen van den dans, het spel, de vruchten, de bloemen, het vermaak enz., gelijk de onderschriften aanduiden. Boven de twee schoone, lage, met kolommen versierde schoorsteenen van roodbruin marmer verheffen zich hooge spiegels, in gebruind eikenhout gevat; de drie heiligenbeelden in bas-relief, waarop oorspronkelijk plan bestond voor de schoorsteenversiering, zijn bij nader inzien, als minder passend voor deze zaal, ter zijde gelaten. Zeer bezienswaardig is ook de vestibule met een gedeeltelijk op zuilen steunend gewelf en eene lambriseering van tegeltjes, afwisselend het Nederlandsche wapen en eene versierde gothische D vertoonend; verder vooral ook de steenen trap met sierlijk gewerkte ijzeren leuning en waarop door een hoog venster van ondoorschijnend glas een fraai licht valt. In het bureau van den Commissaris zijn in de bovenhelft der vensters in gebrand glas de namen aangebracht der tien Commissarissen des Konings, die Drenthe sedert 1813 heeft gehad, van Mr. P. Hofstede tot Mr. C. Pijnacker Hordijk, den tegenwoordigen Commissaris, terwijl evenveel plaats is opengelaten voor diens opvolgers.

J. H. Koelman. Deze Nederlandsche kunstschilder, ook bekend door zijne beschrijving van het beleg van Rome in 1848, † te Rome Febr. '87, oud 67 jaar.

Bertall. Achter dezen pseudoniem verbergde zich de vermaarde Fransche caricaturist Charles Albert burggraaf d'Arnoud, graaf van Limoges-Sint-Saëns, die Maart 1882 op zijn landgoed in de Ardèche op 62-jarigen leeftijd overleed. Behalve vele duizenden teekeningen in tijdschriften, gaf hij of alleen, of met Gavarni, ettelijke geïllustreerde werken uit.

Rafaël. De vooral door zijne gravures naar dezen schilder bekende Ludwig Gruner overleed op 81-jarigen leeftijd Maart '82 te Dresden.

Watermachine (XXXVII, 112). Er bestaan afbeeldingen van dit »vliegende schip", dat te Zaandam was uitgevonden en gemaakt. Het had de grootte eener barge en werd in beweging gebracht door een rad. Zie Fr. Muller, Beschr. Cat. van Ned. Historiepr. N° 3835, 3836 en Konst en Letterbode, 1847, n° 50.

D. C. M. JR.

VRAGEN.

Hieronymus v. Aeken genmd Bosch. De Intermédiaire XIX, 296 vraagt: »Où peut-on trouver des renseignements sur ce peintre hollandais? On désirerait savoir s'il a été publié sur lui des travaux plus récents que ceux mentionnés dans l'Essai de bibliographie de la peinture, de Van Someren, qui s'arrête à l'année 1875". Wie wil voorlichten?

Ravens. In mijn bezit zijn twee groote portretten in olieverf op doek, voorstellend het éene Mr. Adriaan Ravens, het andere zijne gade Susanna Jacoba Visser (gehuwd 16 Jan. 1750), met hunne wapens in den bovenhoek. Dat van Mr. Adriaan is Gevierendeeld: 1. en 4. in goud, drie (2, 1) raven v. zwart, de koppen herald. rechtsgewend, 2. in zilver antiek molenijzer (anille) [1]) v. zwart, 3. in

---

[1]) De ons vertoonde afbeelding wijst duidelijk eene anille (millrind, ink-moline) aan; vgl. Rietstap's Handbk d. Wapenk. 248; dezes schrijvers Armorial 1e édit. spreekt echter van een fer de moulin, gewoon molenijzer. RED.

zilver vijf smalle of versmalde dwarsbalken (trangles) [1]) v. rood. Aanz. helm, met de raaf van het schild tot teeken [2]). Het wapen zijner gade vertoont in blauw drie gekroonde haringen v. zilver onder elkander, de koppen herald. rechts-geplaatst. Ook bezit ik twee houten borden, waarop de 16 kwartieren dezer echtelingen, benevens al de wapens, geschilderd zijn, t. w.:

Ravens	v. Veen	*Muller*	Schuller
v. Soldt	v. Merlen	Koeschot	Bouricius
Verney	v. Brecht	v. Riet	Wachendorf
Reniaulme	Dancher	v. Wallen	ter Spille.

alsmede:

Visser	v. der Bles	*Kasteleyn*	Gandam
Wallincourt	de Lanoy	v. Coulster	Wittens
Smout	v. den Corput	IJsermans	v. Willigen
Yvain	d'Alegre	Hoogwerf	Tibster.

Indien er nakomelingen van dit echtpaar bestaan, wil ik hun desverlangd deze portretten enz. wel afstaan.

Kasteel *Zuilestein* te Leersum. JHR. SPEELMAN.

Portretten. In mijn bezit zijn twee portretten in olieverf op hout, een mans- en een vrouwenportret. In de hoeken onder ééne kroon dit wapen, — hetzij alliantie-, hetzij enkelvoudig, — 1. in blauw eene lelie v. goud, 2. in rood drie visschen v. goud onder elkander, de koppen herald. rechts-gewend. Op het mans-portret staat »Aetatis 40 A° 1662", op dat der vrouw »Aetatis 28 A° 1662". Wie zijn hierop afgebeeld? Kan 't eene Fransche familie zijn?

JHR. SPEELMAN.

Ton-gouds. Sedert wanneer en waarom betitelt men aldus eene som van *f* 100.000? Ook wel »ton-schats".

---

[1]) Het Armorial gewaagt van cinq *burèles*; hoewel het Handbk bl. 106 uitdrukkelijk zegt, dat als die soort dwarsbalken in oneffenen getale zijn, ze niet burèles, maar trangles heeten. Rietstap geeft aan een Brabantsch gesl. Ravens enkel de »drie zwarte raven in zilver" tot wapen. Was of is dit aan het bovenstaande vermaagschapt? RED.

[2]) Het Armorial 1e édit. noemt de raaf van 't helmteeken essorant (opvliegend, rising). RED.

TAALKUNDE.

De Fluessen (XXXVII, 48). Deze friesche naam, dit friesche woord beteekent ongetwyfeld: de Vliezen, het water dat door eene dichte laag samengestrengelde waterplanten, als met een *vlies* (friesch: *fliûs*, in de mengelspraak der friesche steden: *flues*, *fluus*) bedekt is. — Oorspronkelik beteekent het friesche (respectivelijk oud-germaansche) woord *fliûs*, vlies, slechts de nog als een kleed samenhangende, pas afgeschorene wolle van het schaap. In dezen zin spreken de friesche boeren nog heden van een *fliûs* wolle. Men denke ook aan »het gulden vlies", eigentlik een schaapsvacht. By overdracht brachten de oude Friesen den naam van de, als een kleed samenhangende schaapsvacht, over op de, als een kleed samenhangende laag waterplanten: *fliûs*, vlies, de Fluessen. — Een ander voorbeeld van zulke overdracht van dit zelfde woord *fliûs*, *flues*, *vlues*, *vlies*, is het woord *vluessinge*, waarop Mr. W. B. S. Boeles, boekwaarder van het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde, te Leeuwarden, my opmerkzaam maakt, en dat door hem in oud-drentsche oorkonden van de 17de eeu gevonden is in de beteekenis van het gras der eerste snede op maden of lage hooilanden, enkel voor hooi bestemd, in tegenstelling van het nagras, de naweide. Van zeker stuk lands had de eene man de *vluessinge* (de vliezing), de andere de naweide. Het dicht in één gegroeide, welige gras der eerste snede, nog als samenhangend vallende voor de zeis, laat zich, even als de samenhangende laag waterplanten op het ondiepe meer, zeer gereedelik vergelyken by de nog samenhangende wolle, vallend voor de scheer. Zoo kwam van *fliûs*, vlies, zoo wel de friesche naam *De Fluessen*, als het drentsche woord *vluessinge*.

JOHAN WINKLER.

[Wat Vlissingen aangaat, schijnt de door Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Handbk Mid. Nederl. Geogr., 2de dr. 's Hage 1872 bl. 224, noot 7, vermelde variant Flishinghe a° 1089, voor »bosch-enk" te pleiten.]

Helvoet (XXXVI, 609, 10; 'VII, 50). Hellevoetsluis ligt aan het

Goereesche gat. Dit moge het Helium Ostium zijn der Romeinen: toch kan, dunkt mij, Hellevoetsluis er niet naar genoemd zijn. De plaats is blijkbaar genoemd naar Helvoet, naam van een dorp en een polder beiden meer binnenwaarts gelegen, Nieuw- en Oud-Helvoet. Met Hel zal hier dus aangeduid zijn een water, dat vroeger van Zwartewaal in de richting van Hellevoetsluis liep, en door den Helvoetschen polder werd afgesloten. Uit nóg bestaande kreeken en diepten en uit den loop der dijken kan de vroegere toestand vrij wel worden nagegaan. Hel als aanduiding van diep water, komt meermalen voor, bijv. in Hellegat (bis), Helder (Helsdeur), en schuilt zeker ook in Helvoet, Helmond; misschien ook in Hallingen, voormalig buitenland van Abbenbroek onder Ouden- en Nieuwen-Hoorn (Z.-Holl.), waarbij dan weer de Oost-Friesche Halligen in de gedachte komen. Opmerkelijk is 't, dat een weg, die van Ouden-Hoorn naar de Hallingen loopt, wordt aangeduid als Hollandsche weg, wat blijkbaar Hallingsche weg moet wezen: een bewijs, hoe moeilijk men in de uitspraak *Hol* en *Hal* uit elkander heeft kunnen houden. — Zoo varieert ook Hel met Hol (Hölle) in de aanduiding van de Onderwereld, waaraan men hetzelfde begrip van *diepte* verbond. — Voet is zeker geen *wade* (*wadde*), maar drukt toch, m. i. hetzelfde uit, t. w. *voorde*. De Koevoorde, een meertje in Friesland, heet gewoonlijk Koevoet; ten bewijze dat het een in het ander kan overgaan, voort, furth in voet [1]). Voor den *oe*-klank vgl. Koevoorde, -voerde = Koevorden (Tegenw. Staat v. Drenthe 109). — Eene verduidlijking van Helvoet in den boven aangegeven zin geeft de W.-Vlaamsche plaatsnaam Hollevoorde. Ook de Belgische gesl. Hollevoet? [2])

St. Anna-ter-Muiden. J. R. VAN EERDE.

Bentinck. Deze geslachtsnaam kan o. i. kwalijk een patronymicum van Bente (*Nav.* XXXIV, 420; Joh. W., Nederl. Gesl. 38, 49—51) wezen.

---

[1]) Ik wensch hier te vragen, hoe Wessel Gansfort (Goezevoet) in zijn naam van *voet* op *fort* of *voort* is kunnen komen. Volgens de overlevering toch, die hem een hinkenden (ganze-) voet toeschrijft, moet Goezevoet of Ganzevoet de oorspronklijke vorm van den naam zijn. Of is het een spel des toevals geweest, dat hem Ganzevoort deed heeten en hem een ganzevoet schonk?

[2]) Vgl. echter Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 348. RED.

Immers het oud-adellijk geslacht B., zonder *van* — later ook wel *van* B., — had zijn bakermat in de bp Benting te Gorsel (zie Rietstap's Stamboek v. den Nederl. Adel), en komt in 1359 als Bentinge (Dev. Camer.-rek. II 695), 1411 Benting (Leenreg^r in Geld. Volksalm. 1878, bl. 7), 1525 Benttingh (Mr. G. v. Hasselt, Geld. Oudhh. bl. 227), 1538 Bentynck (ibid. bl. 230) voor. De naam nu dezer Gorselsche bp kan beduiden »enk van Bente, of ook enk van den bent" of »bant" (= omtrek, begrensd land. Vgl. Baron Sloet, Van Al's, bl. 48: »Band, nog overig in Brabant en Teisterbant, mogelijk ook in ban- of banddijk, en stellig in het Geldersche bandel = hoepel, duidt als wortel van banden, d. i. binden, eene omsluiting aan. Dus kan ook banderheer oorspronkelijk het hoofd eener vereeniging geweest zijn" [1]).

De Hendrik Bentinck van *Nav.* XXXIV, 121, die 1571 in de vicarie te Ingen werd ingesteld, staat als priester en vicaris aldaar, zoon v. Willem bij eene de Groeff v. Erkelentz, vermeld in het onlangs (1885) voltooid werk van Mr. W. J. baron d'Ablaing v. Giessenburg, »Bannerheeren en Rp v. Zutphen" ('s Gravenhage, v. Doorn), II, 1 0, van welken belangrijken arbeid dit dl II het geslachtkundig gedeelte, het reeds in 1877 uitgekomen dl I het geschiedkundige (van den aanvang der beroerten 16de eeuw tot 1795) behelst. Is dit werk een waardig pendant tot deszelfden auteurs »Rp v. Veluwe", hoogst wenschelijk mag 't heeten, dat deze bevoegde hand ons in denzelfden trant »De Rp van Nijmegen" schenke.

J. A.

Donk (XXXVI, 666), Vl. d o n c k. In aanmerking nemend dat de tegenwoordige spoorweghalte Donck eene buurt (met nieuwe kerk) der gemeente Maldeghem (O. Vl.) is, houd ik het met Hoeufft. Donck, voorheen, — en het voorvoegsel is van beteekenis! — ter Donck of Terdonck, ligt op den hoogen zandrug, die de Vlaamsche zandstreek van de lichte kleistreek scheidt.

G. P. ROOS.

Donk. Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Hbk Mid. Nederl. Geogr., 2de dr. bl. 258 zegt er van: »Een duister woord. Het Oudhoogd. en Middelhoogd hebben t u n c = kelder of onderaardsche weef-

[1]) Vgl. hiermede echter het banderots van *Nav.* XXXVI, 522.

kamer; ook wordt 't van de hel gebezigd: d e r t i e f e n H e l l e t u n c, d e r A b g r u n d e t u n c; vandaar misschien het adject. t u n k e l (Nieuw-Hgd. dunkel) = donker. Ik gis, dat het òf moeras òf woning zal beteekenen. Plaatsnamen zijn Gagel-, Kalfs-, Raams-, Surendonk; en in België Haas-, Men-, Oost-, Sprendonk enz." Misschien ligt de keus tusschen »hoogte" en »rechtsgebied"; zoo het woord niet te oud is voor deze laatste beteekenis, want in 694 komt Mendonk (O. Vlaand.) reeds voor, en wel als Medmedung. Maar *ding* beduidt ook reeds bij Maerlant, in 't algemeen »bezitting, eigendom, goederen". Mr. L. Ph. C. v. den Bergh vermoedt t. a. pl., dat dit woord als eindsylbe in plaatsnamen iets anders is dan het appellativum *ding*, oudtijds thing, omdat men bij deze namen 1° nimmer de *th* ontmoet, 2° meestal *dingen*, niet *ding*, aantreft (Everdingen, Golberdingen, enz.). Dat men echter ten aanzien van *d*, *t*, *th* niet al te spitsvondig moet zijn, leere zijn eigen Baltratingen uit de Fuldasche brieven, naast dorp = terp van *Nav.* XXXVI, 541 (Woldorp = Wolthrop, -terop) enz. enz. Men voege bij de voorbeelden van *Nav.* XXXIV, 252; 'VI, 666, 7, nog Keldonk (geh. o. Erp, bij Helmond) a° 1347 Keeldunch (Nijhoff, Oorkonden II 31). Vermoedelijk geeft het *Nav.* XXXIII, 278, noot, vermelde Loven*dijk* of Lovens*donk* den doorslag voor h o o g t e; — welke duiding door de ligging der t. laatst-a.geh. pl. opgesomde -donken begunstigd wordt.

J. A.

Henghemunde. Uit het *Nav.* XXXVI, 583, noot, vermelde Stillinha — volg. Mr. L. Ph. C. v. den Bergh (Handbk Mid. Ned. Geogr. 2de dr. 261) te lezen: Stillinga (wat beduidt het?) — Hagamundi leidt deze geleerde af, dat henghemunde verbastering is van heegemunde, en gaat dan t. a. pl. aldus voort: »Ook de plaatsnaam H a e c m u n d e (Egmond) schijnt hiertoe te behooren. H a g a, òns haag, beteekent sepes, en m u n d, vrouwelijk, is in 't Oudhgd. munimen. Voorbeelden bij Graff II 813, bij wien echter hagamundi niet voorkomt. Het schijnt dus oorspronkelijk eene omheinde sterkte of eene omheinde plaats die bijzondere bescherming genoot, te beteekenen". Haag (haegh, haech, hage) beduidde echter eertijds veel meer dan sepes, — waarmede vgl. het werkw. haeghentuynen =omheggen, -heinen; — ook de beteekenis »struiken en struwellen" of

»kreupelhout" en »bosch" komen al vroeg voor. Meyer en Kiliaan kennen aan het woord zelfs de beteekenis »huis" toe.

Daar haegh in samenstellingen, bijv. haechaltaer, haeghmunte of haghemunt (*Nav.* XXXVII, 19) valsch, verboden beduidt; is de uitroep hagene of hagende veld in den zin van »puik, uitmuntend, voortreffelijk" (volg. Oudemans) wel opvallend. Wat beduidt deze bastaardvloek? Z. v. a. »bosch en veld!"? De lijst van *Nav.* XXVIII, 175—89 kan er mede verrijkt. J. A.

Mei (XXXIII, 326—28; 'IV, 355). Ook 't Veluwsch dialect heeft meien: 't zijn eiken of beuken of berkentakjes, hier en daar van een boom of een struik gesneden, en die, vervolgens in den grond gestoken (geplant), dienen moeten om iets aan te wijzen. De tiendheffer zet meien bij de schoven (hier garven), die hij voor den boer of den landheer moet laten staan op den akker, de zoogenoemde »grond-garven". De daghuurder zet meien bij de turfplaggen, welke hij voor belanghebbenden op 't veld gestoken heeft, zoodat die nu weten waar hun turf is. Stroopers zetten, na eene verkenning, hun jachtveld af met meien, en weten de hazen binnen die afgezette ruimte »bii nacht en bü ontiiën" te snappen.

A. AARSEN.

Zuidwending (XXXVI, 606, noot.) De naam komt nog tweemaal voor, in Groningerland, als wegnaam onder Zuidwolde, als buurtnaam onder Veendam [1]. In het laatste geval is blijkbaar de buurt zoo genoemd naar weg en vaart waaraan zij gebouwd is, en onder »zuidwending" zal dan hier meer bepaald moeten verstaan worden, de uit de vaart opgeworpen weg, die het water van de hooge veenen ten zuiden komende, moest afwenden, om de noordelijk gelegen veenderij droog te houden.

In het eerste geval kan met meer beslistheid gezegd worden, dat »zuidwending" eene dijkbenaming is. De bedoelde weg toch onder Zuidwolde loopt langs de zuidelijke grens van den polder Innersdijk, en valt alzoo in het beloop van den voormaligen Wolddijk (dijk om de Wolden, Zuid- en Noordwolde, en Bedum oudtijds Bedderawalda [2]).

---

[1]) Ook o. Hoogkerk (Gron.) een Zuidwendinger polder. RED.

[2]) Bedorowalda, omstr. 983. RED.

Deze »zuidwending" had dus meer bepaald de bestemming om het bovenwater af te wenden dat door de Hunse uit Drenthe werd aangevoerd, en waarvoor men door tochten en leuzingen [1]) vruchteloos afleiding gezocht had. Eene volksoverlevering schrijft den aanleg van den Wolddijk toe aan den heiligen Walfridus van Bedum; waarschijnlijk zonder grond, daar men ten onrechte den naam van den heilige met dien van den dijk in verband brengt.

Ten slotte herinner ik hier nog aan de beide Groninger plaatsnamen Windeweer en Weende; de eerste is van jonger datum, en zal dus de beteekenis er van nog wel met zekerheid zijn aan te geven.

St. Anna-ter-Muiden. J. R. VAN EERDE.

Oudemans' Bijdrage, enz. Vervolg van *Nav.* XXXVII, 114—7.

Keekerachtig. Stamelend. — Leven van J. Zeens, vóór zijne Overg. Gedichten, 38: Zijne spraak was eenigzins belemmert en wat stamerende of *keekerachtig*.... inzonderheit wanneer hij wat driftig was.

Keeckeren. Stamelen. — Van Beverwijck, schat der Ongesontheit, II, 34: Werdt de Spraeck verhindert... Dit heeten wy... *keeckeren*. De *Bijdrage* vermeldt het woord alleen uit Kiliaan.

Kekelaer. Snapper. — Ogier, De Seven Hooftsonden, 176:

Ja stilt eens eenen Grimmer en *kekelaer* van n'en man.

Keken. Aanmerking maken. — Houwaert, Lusthof der Maechden, II, 903:

(Dat hy) Zijn eene, en zijns soons ander ooghe liet
Wtsteken, op datmen op hem niet en zou *keken*
Dat hy te straf was, oft dat hy oock niet
De wet en voldede. —

Keckelen. Snappen. — Ogier, De Seven Hooftsonden, 215:

Nu Lebben *keckelt* wat. —

Keker-mal. Dwaas lach-achtig. — Westerbaen, Gedichten, II, 59:

---

[1]) *Tochten* en *leu(loo)zingen*, aanduiding van het watertje dat door Beijum, Zuid- en Noordwolde loopt, en dat volgens mijne kaart ver boven Groningen uit de Hunse oorsprong neemt. Het Boterdiep is weer van later datum dan de Wolddijk, en de Zuidwending moet dus vroeger hebben doorgeloopen tot Noorder-Hoogebrug aan de bocht van de Hunse.

Die of uytsinnigh zyn of puyr en *keker-mal.*

Kerelen. Karnen. — Ypermans, Traité de Médecine pratique, 113: Eist dat hi heeft cortse, hi ete amandel melc... *gekerelde* melc gesoden metten brode.

Ketteren. Verketteren, verdoemen. — Vlaerd. Redenrijckbergh, 134:

Knerst, Joden, roept en raest, wilt vry den Steph'num *kett'ren,*
Werpt steenen, flucx tast toe, dit Lichaem moet verplett'ren.

Coornhert, Wercken, II, fol. 186: Als de autheuren vervolch leden, ende *ghekettert* werden.

Keuckelaer. Listig vanger. — *Nav.* VII, 136: Opten XIXden Octobris ryden tusschen Lis en Sas aldaer gevonden een *keuckelaer* die een snip gheceuckeld hadde.

Aldaar uit eene aanteekening van de 16de eeuw.

Keukelen. 1° Koken. — Willems, Verhand. over de Ned. Tael- en Letterkunde, II, 126:

Vroukens weten ons te *keuklen,*
Stoven, braden, naar den wens,
Met een sausken soet of rens.

2° Het hart ophalen. — Heyns' Bartas Werken, I, 2, 564:

Maer ghy (Rehabeam)... treckende uwe neuck'len
Met Isacx edel bloet na lusten tracht te *keuck'len.*

De *Bijdrage* heeft het woord in den zin van »verstrikken, lokken".

Kibben. Kabbelen, twisten. — Neghentien Refer. in 't Sot, 47:

Hoe souden dees sotten verdraechsaem komen overeen,
Daer d'een seght ick ben wijs, maar d'ander seght zot,
Soowel int beginsel als in het scheen (scheiden)
Kibbende als knaghende honden aen een been.

Kiem. Zwak, ziekelijk. — Van de Venne, Belacch. Werelt, 105:

Wordje krom, en styf, en dubbigh;
Wordje *kiem,* en drits, en dorr'?

Kiffelen. Schieten, treffen. — Van Mauricius, Onledige Ouderdom, I, 282:

Onderwyl dorst men geen soldaat van zyn post stuuren, uit vrees van *gekiffeld* te worden, zonder dat men wist, waar de schoot vandaan quam. — Ald., 285:

Daar moet gy blind met een' onzigtbren Vyand kampen,
Die u, als eenden, schiet en *kiffelt* in de zwampen.

Kilderigh. Frisch, koud. — Croon, Crocus Bonus, II, 127:

Of hy (de wijn) blyft gelyc hy is,
Koel en *kildrigh*, versch en fris.

Kimmen. Kiemen, ontkiemen. — Tael- en Dichtk. Bijdragen, II, 194:

Een zaedje, op 's hemels juisten stond,
Gekimt uit zijn ontdooiden grond.

De *Bijdrage* heeft het woord in den zin van »kammen".

Kits. Snelvarend schip. — Brandt, Leven van De Ruyter, I, 391: Een brief van den Engelschen Admiraal Montagu, hem met een *kits* toegezonden. — Ald., I, 397 en IV, 376.

De *Bijdrage* vermeldt het woord in den zin van »loopster".

Kittelooren. Het gehoor streelen. — Cabeljau, Treurbrieven van Ovidius, 274:

Dat (een Sireen) op een zoete wijs de Schippers *kitteloord.*

Kittertje. Kikkertje, kikvorsch. — Bekker en Deken, Econom. Liedjes, 152:

Scheid, *kittertjes,* om my niet uit,
Gaat met uw brik wrak voort.

Kladdebotteren. Knoeien. — Willem Leevend, IV, 311: Die menschengeur moet er zo schoon weer uit; 't is anders by my maar *kladdebotteren.* — Corn. Wildschut, III, 280: Alle dagen voor het toilet te zitten *kladdebotteren* met fleschjens en pomaden.

Kladden. Spuwen. — Apollo's St. Nic. Gift, Olypodr. 43:

— ik verstaa niet dat hier ymand *kladd'* of spouw.

De *Bijdrage* heeft het woord in den zin van »afvegen, afborstelen, schoonmaken, poetsen".

Kladderij. 1° Vuiligheid. — Luiken, Leerz. Huisraad, 75:

Modder, Drek, en *kladdery*
Van ongebaande en diepe wegen.

2° Onzin. — Coornhert, Wercken, II, fol. 247 verso:

Is mijn segghen maar *kladderije,* soo en behoevet gheen antwoorde.

Claddorie. Morsig, onhandig meisje. — Antw. Spelen van Sinne, 225:

Ou *claddorie*!... Wat ist, clabots hoot?

Klaks. Eensklaps. — Jonctijs, Tooneel der Jaloesien, I, 204: Alwaar dan 't hart door dien brand *klax* gevat, en ontsteken werd. — Westerbaen, Gedichten, III, 705:

Aen wien ick het krackeel wel *klax* verblyven wil
Van 'tgeen dat tusschen ons bleef hangen in geschil.

Men vindt het nog bij Spranchuisen, Geest. Balsem, 13 ; Orezandt, Heraclitus, 302, en elders.

Clammer. Twister, kijver. — Van Alkemade, Beschr. van Briele, II, fol. 148 : Goede mannen sullen vrede moegen nemen tusschen eenige vechters ofte *clammers.*

Klap-bax. Klap op het gezicht. — 't Banket der Ghoden, 35 : Hy heeft dat voordeel boven ons, dat hy er twee (vrouwen) op één tijdt kan kussen. Maar... ook, dat hij op de zelfde tijdt vier *klap-baxen* kan krijghen.

Clap-Clooten. Babbelen. — Baardt, Deugdenspoor, 79 :

Nu Volckjen; ghy, die alle daeg
Gaet los en ledich by de waeg,
En *clap-cloot* daer wat heen en weer,
Van Jonckers knecht, en Juffrous Heer.

Klappeyen. Klappen, babbelen. — Van der Cruycen, De Spreekw. van Salomon, 137 :

De duyvel, en de doot die sitten op de lippen
Van die te veel *klappeyt.*

Klaptandigh. Klappertandend. — Den Nederd. Helicon, 196 :

Hier in den Mensch niet en is vry
Maar teghen wensch, *klaptandigh* hy
Gaet, als koortshebbend' op de leden.

Klaterken. Ratel, rammelaar. — Poirters, Masker van de Werelt, 244 : de *klaterkens* die men hun (den kinderen) in de handt geeft, om daer mede te spelen.

Klausteren. Klauteren. — Den Nederd. Helicon, 113 : Ick begaf my derwaerts op een seer smal weeghsken ... *klausterende* met grooten arbeydt over handen ende voeten. (*Wordt vervolgd*).

VRAGEN.

Een hart onder den riem steken of »een riem onder het hart steken". Hoe moet het zijn ? En waaraan is het beeld ontleend ?

W. TH. JUTTING.

[Zie *Nav.* XXII, 160 ; 'VI, 561—3 ; 'VII, 85, 6, 170, 383; XXX, 531. Eerstge-

melde vorm zal wel de ware, en de andere daaruit ontstaan zijn, toen men den eersten niet begreep.]

Op zijn kop krijgen, iemand op z'n kop geven. Is in deze uitdrukkingen »kop" niet verbasterd uit kappe (Vgl. *Nav.* XXI, 427) = kovel? Zijn ze dus niet tegenhangers van »op de falie krijgen, geven, komen" (*Nav.* XXXVI, 546)? Kappe beduidt echter volg. Kiliaan spits, top, kruin. In 't patois bas-Allemand der Luxemburgers is kapp = kop(f), zie *Nav.* XXXVII, 181.

Alm. Beduidt dit woord »rivier"? Dit zag ik onlangs beweerd, doch men noemde geen bron. — In den Nuts-almanak 1887 bl. 21, 9 leest men van »drukkers alm", »de geheele alm". Is dit niet eene samentrekking van al(l)ame = allerlei gereedschap (zie Oudemans, Mid. Nederl. Wdbk)?

Cappe. In 1492 gaan Tijmen Stuerman en Wulbert v. Kerbeke, rentmr van het klooster ter Hunnep, eenen ruil aan, waarbij dit laatste o. a. »een akker bij de Capelle bekomt, terwijl Tijmen o. a. een akker erlangt op den Enck, waar de Cappe op staat" (Over. Arch. Aanh. 453). Wat is hier Cappe? Het eenige dat hier uit Oudemans' Wdbk schijnt te passen, is Kiliaan's kape = baak. Is dit zoo, dan ziet men hier dat dit woord weleer ook »kappe" werd gesproken en geschreven.

Kwijl (XXXIV, 355). Heeft dit woord, in den zin van »iets wat gedraaid, gewrongen, gekronkeld is", niet het aanzijn gegeven aan kweel (= kwast, knoest?) in de uitdrukking »een boom zonder kweeltje er aan", d i. gaaf van stam?

Vauteelsel (XXXVII, 157) = gewelf, verwulfsel? Oudemans geeft alleen vaute = gewelf; vout(e) = gewelf, verwulfsel, grafkelder, verdieping. Vgl. het Fr. voûte.

Voorzetsels, enz. Het Latijn der in dit Maandwerk voorkomende Overluidingen noopt mij tot de vraag, of in 't gebruik van voorzetsels bij genealogische opgaven in die taal, bestendig denzelfden regel werd gevolgd. Bij voorbeeld *Nav.* XXXVII, 11, is *a*, *ab* = afkomstig van, in *a* Detten, *a* Leeuwen, *a* Waldeck, *a* Winterswijck? Maar hoe en waarom dan *de* Hemert, *de* Vreeswijck, *de* Weede,

naast *a* Gent (bl. 10)? Z. v. a. vernoemd naar die plaatsen? Guliel-mus Theodoricus *de* Kemp, Henricus *de* Cupere daarentegen zal wel niets anders wezen dan Wm Dirk *de* Kemp, Hk *de* Cuper(e); dus het Nederduitsche lidwoord. Waarom ook *v.* Liesvelt, *van der* Goes naast *van̄* Eem (= v. *der* Eem) en *de* Nijpoort, *de* Vecht (bl. 10) = v. *der* Niepoort, v. *der* (*de*?) Vecht? *De* Elborch (bl. 9) zal wel wezen *v. der* Elburch wegens *Nav.* XXXV, 262 (15 Maart), maar ook *v.* Elborch bestaat. In één en denzelfden regel (*Nav.* XXXVII, 11) staat *a* Voorst en *de* Wijckerslooth; welk is hier het onderscheid? Beduidt Mr. Adrianus de Roy *de* R. of *van* Roy? Beide geslachtsnamen bestonden. Hetzelfde kan men vragen opzichtens *de* Berch, *de* Borch (bl. 9), *de* Lang en *de* Veer (bl. 10). — Heerscht hier overal willekeur of konsekwentie? De laatste was van een man als prof. v. Drakenburgh te verwachten. In geval van willekeur, dan och, vooral ook in genealogicis ongelukkige Latiniteit van vroeger dagen!

Nog kan men vragen, of bijv. bl. 11 bij Bollen aan Bol, Bolle of Bollen, bij Feyten aan dezen naam dan wel aan Feyt, te denken valt, enz. enz. Bl. 9 ontmoet men *de* Mabus (= *van* M.?), bl. 11 Mabus (tout-court).

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Engelberts (XXXII, 63; 'IV, 155, 6).

1558. Verzegeling, waarbij Wigbolt v. Ewsum verkoopt aan Bartold Lucksen en Bertken Engelberts ehel., eene rente jaarl. te ontv. uit een heerd land, gelegen te Loppersum (Gron.). (Reg. Gron. Arch. 1ste verv. bl. 82).

Hilbrand E., gezworen te Groningen 1580, 81, giltrechtheer, 82. (MS. Regeringsb.) Een brief van H. E., van 13 Sept. 1590, bevindt zich in het Gron. Arch., Regist. III, 134.

Otto E., gezworen, a. v., 1638, 39, 41, 42, 44, 45. (Ibid.)

1653. Verzegeling eener overdragt van landen te Vlagtwedde (Gron.)

door Johan Hoeijtingk aan Sicke Engelberts. 21 Mei. (Reg. Gron. Arch. 1e Verv. bl. 205).

1654. Brief van burgem. en raad van Zwolle, aan bn. en rd. van Gron., over een legaat gemaakt door Geesjen Engberts te Gron. aan Jan Claessen Hackfort te Zwolle. 11 Sept. (Reg. a. v. IV, 116).

1660. Verzegeling, waarbij de curatoren der Akad. van Gron. en Ommel. verkoopen aan Otto E. twee graven in de Akademiekerk. 14 Aug. (Ib. bl. 153).

Gerlaeus Engelberti, is my van zijn geslachte, geboorteplaats en jaar tot noch toe niet bekend; hy wierde in 't jaar 1611 tot den dienst deezer Gemeente (Groot Middelum) beroepen, en kan die nauwlijks twee volle jaren gedient hebben; hoewel my noch geen zeeker bericht is ter hand gekomen, of hy te Middelum overleden, dan of elders geroepen, vertrokken zy. (Eil. Folc. Harkenroht, Kerkgesch. in Oostfriesl., bl. 176.)

Hermannus Engelberti, predt te S. Jansgae en Delstrahuysen, 1626; misschien H. E. Wobbema: en dan 1629 van hier verroepen na Deersum en Poppingawier. (Jacobus Engelsma, Volglyst v. pred. onder de Classis v. de Zevenwouden, Leeuw. 1763, bl. 153).

Joannes Engelberti, Schuttorphiensis, aet. 18, den 27 Mt 1654 te Gron. als student ingeschreven: Gratis quia affinitate attingit D. Swartium et ab hoc commendatus est. (Naaml. d. Gron. stud., z. j. of pl., bl. 118). Dezelfde als J. E. Engelma, predt te Visvliet (Gron.), 1663, † 1679 (Brucherus, Gedenkbk van Stad en Lande, bl. 200)?

Lucas E., Lingensis Westph., den 25 Febr. 1660 te Gron. als Phil. stud. ingeschreven. (Naaml. a. v. bl. 146).

Winoldus E., Linga Westphalus, den 2 Jan. 1686 te Gron. als Jur. stud. ingeschreven. (Ibid. bl. 223).

Jacobus Engelma, den 9 Juli 1722 te Gron. als stud. in Art. Lib. ingeschreven: Egregio virtutis et studiorum testimonio ornatus a Rev. Jo. Henrici Rectore scholae Lingensis. (Naaml. a. v. bl. 306).

Gajus Engelberts Engelma, predt te Oosternieland (cl. Middelstum, Gron.), 1706, † 1747. (Brucherus, l. c. bl. 131).

Jacobus Engelsma, S. M. Cand., geb. te Oudeboorn 22 Oct. 1689, O. Styl, stud. te Franeker 1705, cand. 1710, ber. te Gordyk 30 Apr. 1712, emeritus geworden 5 Oct. 1759. Schrijver van bov. gen. Volglyst, waar, bl. 234—36, meer van hem te vinden is.

Sylvester Willem Carel Engelberts, geboortig van Lingen, in zyn Vaderlyke stad de studien volbragt hebbende, is den 8 Apr. 1754 præparatoor geëxamineert onder de Classis van Lingen ; hier (te Oosterwolde, Fochtele en Appelsche) beroepen 1 Aug. 1759, bev. 26 dito. (Jac. Engelsma l. c. bl. 253).

Mattheus Engelberts, geb. te Gron., werd hier (te Norg, Drenthe) beroepen, en moet volgens de classic. handel. in Junij of Julij 1728 in dienst getreden zijn, schoon daarvan eerst in de Boekz. van Jan. 1729 berigt wordt gegeven; hij vertr. van hier den 10 Dec. 1730 naar Noordlaren (Gron.), in 1735 naar de Meeden, in het Oldambt (Gron.), en in 1736 naar Delft als gasthuis pred. ; wegens zwakheid ontslagen den 14 Julij 1755, ging hij eerst te Leiden wonen, waar hij wegens »zware huiskrakeelen" van het avondmaal geschorst werd ; hij vestigde zich in Mei 1766 te Groningen, waar hij na vele correspondentiën met den kerkeraad te Leiden eindelijk den 8 Oct. 1772 weder tot 't avondm. werd toegelaten ; hij overl. in 1779. Engelbert Matthias zijn zoon overl. als emer. pred. van en te Hoorn den 26 Mt 1807. Hij (de vader) heeft in 't licht gegeven: Hoogstaatelijke Begraafenisse in 't Hoogsten der Graaven der zoonen Davids, uyt 2 Chron. XXXII: 33, toegepast op de Begraaffenisse van zijne Doorluchtige Hoogheid W. C. H. Friso, Prince van Orange en Nassauw, Nederlands Erf-Stadhouder enz. Delft, 1752, 4° (T. A. Romein, De Herv. Predd. van Drenthe, bl. 81 ; vgl. Brucherus l. c. bl. 35, 219).

Doctor Hendrik Willem Hoving, Geconstitueerde Grietman van de Campen, betuige met deesen openen verzegelden brieve, dat personelijk voor mij gecompareert en erschenen zijn, de heer Hendrik Wijchgel als gemagtigt van zijn ehevrouw Margaretha Johanna Engelberts volgens procuratie van den 13 November 1780, nog deselve heer H. Wijchgel beneffens de heer B. T. Cleveringa te samen als gemagtigden van de heeren Mattheus Engelberts, Predikant te Hoorn, Rudolphus Engelberts, Predikant te Oost Souburg, Thomas Bruin als in huwelijk hebbende Juffrouw Agatha Gesina Engelberts en caverende voor hun broeder de heer Michaël Engelberts, Boekhouder der Oostindische Compie op Batavia, alles kragt procuratie van den 1 Julij 1779 beijde bij mij gesien en gelesen, te samen als Erfgenamen van hunne ouders de heer predikant M. Engelberts en vrouwe

Gesina Stenhuis in leven Ehel. Welke bekenden stedevast en onwederroepelijk verkogt en in waaren eijgendom op en overgedragen te hebben aan de heer Secretaris Edsard Pompejus Smith [1]), welke meede compareerde en verklaarde in koop te accepteren, der Eerste Comparanten in naam en faam seven grasen los land ten Westen aan het Caspel Loppersum gelegen in twe diverse stukken ieder a $3^1/_2$ grasen hebbende het eene daarvan tot naaste swetten ten Noorden Andries Heijnes Alting, ten Oosten . . . ; voorts verkogt met alle diens reghten enz., ook servituten, lasten enz., sonder de mate er op te mogen leggen, in aller gestalte, bij Andries Heijnes Alting en vrouw als losse meijeren worden gebruikt 's jaars in 't geheel voor 67 gulds, de verkoperen hebben geerft, tot hier toe beseten en met aankomstbrieven kunnen worden verdedigt, en de koper verklaarde tot volle genoegen te hebben aangevaard, voor de somma van 1920 car. gld. 19 stuv. en 7 d. Groningen den 25 Nov. 1780. (Oorspr. stuk op perk).

Onder de inteekenaren op het werk van Ds. W. F. Visch : Gesch. v. h. Graafsch. Bentheim, Zwolle 1820, ontmoet men : wed. Engelberts, geb. Krull, A. M., D. en H. Engelberts, allen te Noordhoorn.

J. Em. Engelberts heeft zich, blijkens circulaire van Octob. 1886, in den Haag als boekhandelaar gevestigd.

Of al de hierboven genoemde personen, van den deftigen burgerstand, tot ééne en dezelfde familie behooren, is mij niet bekend.

M°.

[Zie ook Herald. Bibl. 1881 bl. 200, 47, 8 ; 1882 bl. 239, 55, 318.]

Noortbergh (XXXVI, 559). Hermanus N. tr. Rotterdam 17 Nov. 1819 Maria Anthonia Polvliet, geb. ald. 3 Febr. 1798, † ald. 28 Jan. 1867, dr v. Pieter Bzn bij Cornelia Nederdijk.

Noortbergh of N. van Brandwijk (XXXVI, 559, 686). Het tweede jaartal is eene kopieerfout uit het gedeeltlijk onleesbare handschrift. Er staat, doch zeer onduidlijk, 1795. Een welbekend genealoog zond mij deze opgaaf uit het »Stamboek der eerste Nederl. Compie Rijd. Artie".

Jan N. van Brandwijk, geb. 1773 te Gouda, gereformeerd, niet

[1]) De geslachtl. dezer fam. vindt men bij Ferwerda.

gehuwd (denkelijk in 1793 toen hij bij de Rijd. Artie kwam), 2 Dec. 1787 cadet-kanonnier, 11 Juni 1788 cadet-bombardier, 11 Dec. 1788 onder-luit. titulair, 31 Dec. 1790 onder-luit. effectief, 22 Febr. 1793 premier luit.-effectief bij de Rijdende Artillerie, 13 April 1795 zijne versochte demissie bekomen te Voorschoten.

Quintinus N. v. Br. was heer van Bleskensgraaf, niet heer van Brandwijk. Dat was de door hem aangenomen naam zijner moeder Geertruid v. Br. Wapen N. v. Br., heer v. Bl.: 1. en 4. v. Br. 2. en 3. N. Hartschild: v. Bleskensgraaf. Was Bleskensgraaf eene heerlijkheid van Geertruid v. Brandwijk?

Utrecht. H. J. SCHOUTEN.

Oem (XXXVI, 496). In 1504 komt als heemraad van Delfland voor Mr. Floris Oem v. Wijngaarden Jsz., ridder, ambachtsheer van IJselmonde, raad des Keizers ten hove van Holland.

den Haag. M. G. W.

Pagé (XXXVI, 559). Werkelijk woonde in de 17de eeuw eene fam. Pagé te Bergen-op-Zoom, blijkens deze twee aanteek. uit de huw.-regrs dier gemeente; een nauwkeurig onderzoek zou er ongetwijfeld meer doen kennen.

Aart Pietersz. Pagé j. m. van B. o. Z. won. Borgvliet met Margaretha Lenaerts j. dr van Woestwesel, geh. 18 April 1627, en

Theodorus Rallé met Catharina Pietersdr Pagé j. d. van B. o. Z. ondertr. 18 Aug., geh. 15 Sept. 1627. Ongetwijfeld broeder en zuster.

Ook in de regrs der gem. 's Gravenhage ontmoette ik eene fam. van dien naam, en wel in de doopboeken der Waalsche kerk.

Michel Pagez (in 1639 diacre genoemd en nog voorkomend 10 Aug. 1651 als getuige bij den doop van Michel, zoon van Daniel Forestier en Bertranne Sena); hij was geh. m. Anne le Tuillier, en had de volgende kinderen:

1° Marie, présentee 2 Juin 1631, tém. Guillaume Rudeau et Marie le Tuillier.

2° Hadwy, prés. 26 Sept. 1632, tém. Hadewy des Cans et Pierre le Tuillier.

3° Marguérite, prés. 25 Sept. 1633, tém. Corneille Boos et Henry Hachard.

4° Pierre, prés. 24 Decre 1634.

5° Pierre, prés. 13 Juillet 1636.

6° François, prés. 25 Oct. 1637, tém. François et Françoise Pagez.

7° Elisabeth, prés. 26 Juin 1639, tém. Guillemette Pagez.

8° Anne, prés. 27 Juillet 1642 (In 1679 komt als doopgetuige voor Anne Pagé, misschien deze).

9° Judith, prés. 6 Mars 1644.

10° Anne Marie, prés. 4 Juin 1645.

11° Jacques, prés. 25 Nov. 1646, tém. Jacques Pagez.

In hetzelfde register:

Claude Paschal

Marguérite Pagé (*sic*), vermoedelijk n° 3.

Louis, prés. 5 Mai 1658, tém. Michel Pagé (*sic*, grand-père?)

Anna, ged. in de Kloosterkerk 22 Aug. 1659.

In het ondertrouw-register:

Jacques du Vouljou j. m. van Parijs met Maeria Pagé (*sic*) j. dr hier wonende 12 Dec. 1666. Vermoedelijk n° 1.

In 1679 ontmoet ik nog als doopgetuige Charles Jean Pagé.

Het wapen is mij nog niet voorgekomen.

FRED. CALAND.

[Rietstap's Armorial geeft drie verschillende wapens Pagès.]

Pannekoek. In de aanteekeningen op dit Harderwijksch geslacht is *Nav.* XXIX, 161 eene niet-onbelangrijke fout begaan, door Harmen Hendrik P., Berend-Willemszoon, te maken tot denzelfden persoon als Harmen P., den echtgenoot van Cornelia de Meester. In waarheid zijn het twee verschillende personen, van wie het zelfs onzeker is, of zij tot hetzelfde geslacht behoorden. Het volgende is van hen bekend.

Harmen Hendrik P. ged. Hard. 22 Juni 1729 als zoon van Barnaardt Willem bij Barnardina Christina Heylersigh [1]), werd 1760 tot burgemeester gekozen, en 6 Febr. 1788 in de kerk begraven.

[1]) T. a. pl. staat, dat zijn broeder Johan Nicolaas Pannekoek te Hard. werd gedoopt tr. Aug. 1727; voor *tr.* leze men 15. Op dezelfde bl. r. 10 v. o. leze men niet 9 Dec, maar 19 Dec. Altijd in de onderstelling, dat de uittreksels der Harderwijksche kerkregisters van den heer Backer v. Leuven, die hierbij gebruikt worden, juist zijn en aan nauwkeurigheid minder te wenschen overlaten, dan vele zijner bijdragen in dit maandwerk.

Of hij gehuwd was, is niet bekend. Wel werd 13 Nov. 1759 eene Mevrouw Pannekoek in de kerk begraven, doch Backer v. Leuven onderstelt t. a. pl., dat dit zijne moeder, Mevr. P., geb. Heylersigh, is geweest.

Harmen P., zoon van Gijsbert [1]), teekent 31 Juli 1763 te Hard. aan, en trouwt daarop te Hierden met Cornelia de Meester. Hij wordt hier alleen Harmen Gijsbertse genoemd. Uit hun huwelijk werden te Harderwijk gedoopt:

1. Steven, 7 Sept. 1764 (de vader heet Harmen (Gijsbertse).
2. Giesbert, 5 Oct. 1766 (de vader heet Harmen Pannekoek).

Wie waren de ouders van deze Cornelia de Meester?

Anna Sophia P., uit het geslacht der Heelsumsche papierfabrikanten [2]), tr. Arend v. den Brandhof, pred. te Elst (bij Amerongen), ontwerper der mislukte kolonisatie aan de Saramacca in 1843, ridder der orde Ned. Leeuw. Wie waren beider ouders? A.

Paravicini di Capelli (XXXVII, 62). Te Bergen-op-Zoom ged. 5 Maart 1745 Judith Henrica Charlotta (get. Constantia Henrica Barbin le Tellier) en Anna Maria Cornelia Hypolita 5 Oct. 1746 (get. C. v. Gheel van Spanbroek), dochters van Johan David de P. de C. en Rosina Charlotta Pusch.

Den 25 Oct. 1785 komt als get. voor Elias P. di C., kapt. art. te Colombia.

FRED. CALAND.

Paravicini di Capelli. Het volgende overzicht kan ik mededeelen, en wenschte tevens gaarne te weten of tot ditzelfde geslacht behoorde Jeanne Jaqueline P. di C., die omstr. 1764 tr. Nicolaas Gaspar v. Huls, geb. 6 Dec. 1738, † Mei 1798, secretaris (in 1759) der Landsvergadering der Baronie van Breda, en »ontvanger van de middelen over den dorpe en heerl. Teteringen", zoon van Mr. Samuel v. Huls, schepen te Delft, later burgem[r] te Breda, bij Cornelia v. Beaumont.

---

[1]) Gijsbert P.'s weduwe werd 26 Oct. 1779 in de kerk begraven, en een kind Gijsbert P. 7 Sept. 1740 (zie t. a. pl. bl. 162). Dit zijn misschien de echtgenoote en een kind van dezen Gijsbert geweest.

[2]) Van dezer voorzaten zie een paar leden in de Regrs arch. voorm. Hof v. Gelre door P. Nijhoff 1856. RED.

- Caspar Paravicini tr. Violanda Capelli.
  - Hieruit 1 zoon . . . Paravicini di Capelli tr. 1° . . . Jeannetin (drie kind.) 2° Cathèrine Paravicini (vijf kind.) 3° Marguérite Walseria de Haldestein (vier kind.).
    - 1e Huwelijk:
    - 1. Lucie P. di C tr. Jacques Pleisch de Luzein.
      - één zoon.
    - 2. Violanda † kinderloos.
    - 3. Jean Pierre † zonder nakomelingen.
    - 2e Huwelijk:
    - 4. Caspar † 1761 in Holland.
      - 1. Jean David P. di C.
      - 2. Isabelle.
      - 3. Bartholomé Eduard † 1810.
        - Jean Caspar P. di C. † 1825 trouwt?
          - 1. Louis Henri, sneuvelt 1831 (bij een uitval aan de Doelen).
          - 2. Jean Christophe † Utrecht 1798.
          - 3. Jacques Pierre, † 1812 in Rusland, zonder nakomelingen.
          - 4. Elie, † als boven.
          - 5. Guillaume Bartholomé Eduard, geb. 1778, † Kralingen 1848.
            - Jean Jacques Eduard P. di C. geb. 1810, † . ? tr. ?
              - 1. Willem Hendrik Bartholomeus P. di C. geb. 1836.
              - 2. Johan Gerhard Justus P. di C. geb 1838.
              - 3. Henri Lucien Eduard P. di C. geb. 1846, † Venlo 1846.
          - 6. Antoinette Wilhelmine, geb. 1780.
          - 7. Dorothée Ermerence, geb. 1782.
          - 8. Caroline Wilhelmine, geb. 1800.
          - 9. Josina Henriette, geb. 1801.
      - 4. Marthe Hypolite.
      - 5. Elie.
    - 5. Catherina Marguérite † kinderloos.
    - 6. Marthe tr. Erhard Marti de Malans
      - drie dochters en één zoon. (namen onbekend).
    - 7. Elisabeth tr. Ulrich Puff.
      - 1. Jacques Puff
      - 2. Catharine P.
      - 3. Jean Ulrich P.
    - 8. Hypolite tr. Michel Puff.
      - 1. Jean Puff.
      - 2. Jacques P.
      - 3. Anne Cathér. P.
    - 3e Huwelijk:
    - 9. Jean tr. Marie Magdeleine Ellenberge.
      - 1. Barbe Marguérite P. di C. tr. Charles Bianconi.
      - 2. Jean Bartholomé P. di C.
    - 10. Marie † kinderloos.
    - 11. Elisabeth tr. Hercule Kupli.
      - 1. Marie K. tr. Jean Pfeffer.
      - 2. Jean K.
      - 3. Chrétien K.
    - 12. Bartholomé † zonder nakomelingen.

Of de hierbovenstaande broeders en zusters, allen juist naar rang van ouderdom zijn geplaatst geworden, weet ik niet met zekerheid te zeggen.

J. G. DE G. J. JR.

Pasques de Chavonnes (XXXVI, 428). Uit eene genealogie kan ik eenige aanvullingen en verbeteringen geven. Baltha Joha P. de Ch., geb. 20 Apr. 1724 te Batavia, waar zij ook gehuwd is. Zij tr. 4° ald. 16 Nov. 1760 en † te Amsterdam. Van den genoemden Maurits was zij de kleindochter. Daniel N. werd 9 Aug. 1703 geb. en † 5 Nov. 1754. Hij is op het koor in de N.-kerk begraven onder eene zerk met zijn wapen en dat van P. de Ch. (in hetzelfde graf werden ook de beide andere echtgenooten zijner weduwe bijgezet). Van der Stellen moet zijn v. der Hellen, en v. der P. v. *de* Putte. Dit Zeeuwsch geslacht wordt nooit geschreven v. *der* P., hetwelk eene geheel andere familie is. In de kerk te Middelburg hebben wapenborden gehangen met de kwartieren v. *de* Putte, Kien, Hasselaer en P. de Ch.

Vl. V. D. O.

Persant (XXX, Omslag, 209, 565; 'I, 476). Eustatius P., heer van Hanneffe, tr. eene dochter van Gerard, heer van Jauche † 1216 en van Melisende vrouwe van Gomignies, Hierges etc. (Butkens, Trophées II, f° 133). N. Persant te Middelburg heeft o. a. drie zonen:

1. Josias of Justus P. † ald. vóór 1639, tr. ald. Apollonia Schotte † ald. vóór 1639, bij wie: *a*. Laurentius P. gedt ald. 19 Nov. 1614, pred. 23 Juli 1640 te Retranchement, 1643 in Ned. Indië, † vóór 1645, tr. 1° te Midd. 16 Febr. 1642 Sara v. Zeelst, geb. te Amsterdam Hendriksdr bij Jacomina de Witte, tr. 2° Catharina Specht, die hertr. te Batavia Febr. 1645 Hendrik v. Zeelst, geb. te Amst., kassier in dienst der O. Ind. Comp. *b* Apollonia P., geb. te Middelburg, tr. ald. 23 Nov. 1639 David Bruningh, geb. te Emden, Christiaenszn; uit welk huwel. gedt te Midd. 11 Mrt 1644 Christina, get. Johannes Rielsen, Nicolaes Persant, Sara Goeters en Maria Persant; 19 Sept. 1646 Josias, get. Johannes Scheffens en Clara de Bock.

2. Guiljam P. † ald. na 1634 vóór 1639, tr. Maaiken Bruneel, geb. ald. (zij hertr. ald. 14 Sept. 1639 Willem Matthijssen, wedr, geb. te Tongeren) winnen: *a*. Maria P., geb. Midd., tr. ald. 1° 5 Aug. 1643 Johannes v. Duins of v. Duijnen, sedert 15 weken wedr van Anna Nachtegael, zoon v. Gijsbrecht Janszn v. D.; bij wie te Midd. gedt 14 Juli 1644 een kind; 19 Oct. 1645 Anna; tr. 2° ald. 6 Dec. 1654 Guiljam v. Noort Guiljamszn bij Lucia

Beernaerts, geb. Midd. *b.* Clara P. *c.* Willem P., geb. ald., tr. ald. 25 Jan. 1651 Clara Staets, geb. ald.

3. Gillis P. † na 1648 tr. ald. Elisabeth H(udde?) of Hus? bij wie: Nicolaes P. tr. Jacomina Modde dr v. (François?); uit welk huw. te Midd. ged. 24 Sept. 1645 Josias get. Gillis P. en Janneken Goethals, 20 Oct. 1647 Nicolaes, 6 Nov. 1648 Elisabeth get. Adriaan Willemsen, François Modde en Elisabeth vrouw v. Gillis Persant, 10 Febr. 1650 Willem get. Pieter Quirijnszn Boy en Apollonia P.

Verder komen als getuigen voor: b. d. doop te Midd. 6 Jan. 1634 Jacob, zn v. Anthony Laloff, get. Jacob P., Frans Janszn en Lijntje Jansdr; 25 Juni 1634 Pieter zn v. Joris de Bicht, get. Guiljam P., Pieter Pieterszn Blanckaert, Cathalijne de Wilde en Josina Weijers; 4 Sept. 1650 Willem zn v. Philip Schaep en Dirkje Jacobs, get. Willem P. en Janneken Willemsdr.

V. O.

v. Rijswijck (XXXVI, 271). Het schijnt dat er verschillende geslachten van dien naam bestaan hebben. Veelvuldig wordt dan ook die naam in oorkonden aangetroffen. Dat met de zalmen [1]) in 't wapen, stamt vermoedelijk, evenals Giessen, Brakel [2]) e. a., van de oude heeren van Altena af. Dat de naam nog bestond, is bekend; minder bekend is echter, dat er nog eene familie bestaat, die aanspraak maakt op afstamming uit het zalmen-voerende, oud-adellijke geslacht v. R. Is bij die familie eene geslachtlijst — die, zoo ik mij niet bedrieg, nergens gedrukt is — aanwezig, dan zou de openbaarmaking van deze voorzeker eene aanwinst mogen genoemd worden, daar verreweg de meeste geslachtlijsten onzer aanzienlijke huizen òf onbekend òf onvolkomen en gebrekkig in 't licht gegeven zijn.

M^O^.

---

[1]) »Les seigneurs de Altenae portoient d'or à deux saumons adossés de guelles, les seign. de Brakel de gu. à deux saumons d'arg., adioustant après des croisettes, comme aussi firent les seign. de Giesen, qui portoient de sin. à deux saumons d'or; ceux de Ryswyck et Sande portoient de gu. à deux saumons d'or". Butkens, Annal. d. l. mais. de Lynden, livr. II.

[2]) »Uit de Heeren van Altena zijn zeker de geslachten van Brakel en Giessen gesprooten, die de goederen van dien naam tot hun erfdeel ontvangen hebben; de wapens met verandering van coleuren, toonen zulks duidelijk aan". (v. Spaen, Inleid., III, 214, 62).

Rump. Werner R. werd 27 Sept. 1651 door het Hof v. Geld. veroordeeld om aan Aaltje Geverts de ontvoerde plaggen uit de Kamphuissteeg, — waar gelegen? — voorshands terug te geven; terwijl het Hof aan de partijen inmiddels vergunde, over het uitsluitend recht van plaggen aldaar nader te procedeeren. Aldus Regrs arch. voorm. Hof v. Geld. 159. — Rump = Romp?

Teding v. Berkhout (XXXVI, 577). Dit geslacht stamt af van Pieter Janszn Berckhout omstr. 1540 woonachtig te Hoorn (N.-Holland). Wellicht waren zijne ouders of grootouders afkomstig van het nabij Hoorn gelegen dorp Berkhout, en is daaruit zijn geslachtsnaam te verklaren. 't Is echter even goed mogelijk, dat die naam ontleend is aan een huis te Hoorn, waar Berkhout in den gevel stond.

G.

Teding v. Berkhout. Willem v. Berkhout, of zooals die naam destijds geschreven werd, Berckhout, heer van die plaats en andere goederen in West-Friesland, werd ridder geslagen door Willem, graaf van Holland, tijdens zijne verkiezing tot Roomsch koning te Woeringen in 1248. Hij sneuvelde met dezen vorst in een gevecht tegen de Friezen in 1256, en was gehuwd met Geertruid v. Berckel. Zijne latere nazaten voerden den naam van Teding v. B. — Adriaan T. v. B., geb. te Hoorn 1572, was afkomstig uit het oud en aanzienlijk geslacht van Berkhout, zoon van Jan T. v. B., den eersten, die vanwege zijne moeder, Cornelia Teding van Cranenburch, den naam Teding bij zijn geslachtsnaam v. B. voegde; Adriaan's moeder was Levina Huybrechts van Duivendrecht. Zijne voorouders voerden in goud een boom van groen; doch hij nam het wapen van Teding van Cranenburch aan, zijnde twaalf kepers, het schild geheel vullende van goud en rood, en in het rechter canton in blauw een kraanvogel van zilver.

J. B. VAN IJSSELDIJK.

Teding v. Berkhout (XXXVI, 577, F). Den luitenant v. Olhoff-Groote gehuwd met eene Teding v. B., te Hanover, werd 18 Oct. 1886 eene dochter geboren; zie Der Deutsche Herold, Zeitschr. XVII, (1886) S. 135, waarbij als noot: »Ueber den Adel dieser Familie

(v. Olhoff-Groote) ist Nichts bekannt; gefällige Nachrichten würden der Redaction (Ad. M. Hildebrandt, Berlijn) angenehm sein. — Op den huize ter Wadding te Voorschoten † 29 Dec. '86 S. de Clercq Wzn, dijkgraaf van Rijnland, ridder Nederl. Leeuw enz., oud 60 jaar, nalatend eene wed Kruseman, schoonzuster der wed eH. L. Kruseman geb. Boissevain. De advert. mede onderteekend door zijne kinderen Wm de Cl. geh. m. Henriette Teding v. Berkhout, Johan, Daniel, Adriaan, Aleide en Gideon Stephen de Clercq.

J. A.

de Valcke (XXXV, 519) Jan Bernard de Valck of Valcke, j.m. van Groningen, kapitein, tr. Hulst 12 Aug. 1755 Wolverdina Henrietta Cornelia v. Vlisseghem, j.dr van H., ald. ged. 18 Maart 1735 (get. J. Kerbey, wede procureur-generaal Nobeling), dr v. Adriaan Jacobus v. Vl., schepen en burgemr van H., en van zijne 2e vrouw Digna Pauw. Ik meen dat deze fam. Valck of Valcke drie valken voerde, en dus niet behoort tot die der spitsruiten.

FRED. CALAND.

de Valcke. Eene genealogie is mij niet bekend; wel iets, uit oorspr. stukken en andere bescheiden, wat dienen kan om eene zoodanige te bevestigen, aan te vullen en te verbeteren. Waaruit blijkt, dat het door Ferwerda en, volgens dezen, door Rietstap opgegeven wapen, dat van dit geslacht is? Omdat F. een wapen van eene fam. de V. opgeeft? Op een grafzerk, waarschijnlijk nog aanwezig op het kerkhof van het voormalig kerkdorp Onderwierum (Gron.), is het te vinden; en eene MS. geneal. geeft het aldus: in blauw drie (2,1) vliegende valken v. zilver.

M°.

de Valcke. Het collatierecht der kerk van Woltersum (Gron.), hetwelk voorheen stond bij v. Welvelde, daarna bij Polman, en eindelijk bij Mevr. de Valcke; werd in 1849 uitgeoefend door de regeering der stad Groningen, die het in 1735 aankocht. Aldus bij V. der Aa, Aardr. Wdbk, art. Woltersum. Misschien is meer te vinden in de stukken van Mr. H. O. Feith in Gron. Volksalm. 1843, bl. 111 vg., en Ds. W. G. Reddingius, ibid. 1841 bl. 66 vg.

Zie den raadsheer Valcke, Leycester's tijdgenoot hier te lande, *Nav.* II, 285 vermeld. J. A.

v. Velsen (XXXVI, 496). Johanna Maria v. Barnevelt, gedoopt te Gorinchem 5 Jan. 1710, tr. eenen Jacobus v. Velsen. Mij dunkt, deze zal de bedoelde medicus en vroedschap zijn.

Rotterdam. E. W. MOES.

de Waal Malefijt (XXXVI, 432). In Rietstap's Armorial Général 2e dr. II, 1025, vindt men: »Vos de Wael, Zwolle. Ec.: aux 1. et 4. d'azur au lion étêté d'arg. et une rose d'or ou de gu. posée au canton dextre du chef; aux 2. et 3. de gu. au lion cont. de.... C.: un lion iss. d'arg. [v. Boelissen et Loen]". Hieruit blijkt dat de familiën de Waal in de W. Malefijt en Vos de W. dezelfden zijn. Wie beantwoordt het overige der vraag?

Adriaan de W. M., geb. 25 Mei 1739 te Bloemendaal, was gehuwd met Geertruid v. Aardenburg, en vader van den maire van Bl. (vermeld *Nav.* t. a. pl.) alsmede van Maria Elisabeth, gehuwd met Martinus Nicolaas Beets. Zijne ouders waren Cornelis Malefijt en Margaretha de Waal. Wie zijn de ouders, grootouders etc. van deze laatsten? Hoe is Margaretha's afstamming uit de familie de Wael of Vos de Wael?

H.

[Te Haarlem woont E. F. de Waal Malefijt geh. m. eenen de Breuk.]

de Waepenaert (XXXVI, 189). Adrien Léop. Aug. le T. né à B. le 15 Juillet 1790.

Ibid. Jos. Henr. Marie de Croeser, née à Hückeswagen; in ihren Quartieren lies Statt de Calonne: Rasoir.

Ibid. S. 190. Jean de Brant (Sohn v. Franç. u. Pétr. Willems), bapt. à Gr. le 19 Nov. 1662.

Ibid. S. 260. Notiz 7, wird von Guill de Meersman gesagt: portant également d'argent à trois mâcles de sable". Das Wort »également" ist zu streichen, da die de Meersman in Alost das *Nav.* XXXV, 516 beschriebene Wappen (Pelikan) führten.

J. TH. DE RAADT.

Wolters (XXX, 256; 'V, 390). Catharina Johanna W., geb. 28 Febr. 1733, was het jongste der negen kinderen van Jan W. en Sara Munter. Omtrent S. M. zie *Nav.* XXX, 488. Jan W. was de zoon

van Jan W. (Jansz. bij Sara de Geer) en van Cornelia Quina (Jacobsdr bij Adriana Quina).

In 1847 was E. J. Wolters te Zutfen eigenaar van Spijk of Spiek, eene lustplaats te Gorsel. En door toedoen van den heer Adolf Wolters, zoowel als van Mevr. v. Leyden v. Warmond werd in of na 1825 een fonds saamgebracht ter bestrijding der kosten van de bespeling en het onderhoud des kerkorgels te W.

Wolters. »Maryken Goessen Gyskens mit Peter Huyst, oeren Momber ind Vurspraeck, sprack aen mit recht Mary Goess en Wolters ind seydt dat dieselve oer mit onwaerheit aversacht heefft, dat sy solde een Toeversche wesen ind solde oer melck betovert hebben, des sy van oer nyet lyden en will om duysent gl. g.gln. ind schaide mit recht" (en de gerechtskosten daarenboven), enz. Aldus in een gerichts-signaat van Putten in 1550 (Mr. G. v. Hasselt, Geld. Maandwerk 1807, II, 491, 2). »Evert Henrickss mit Jorien Warnvinckhoff vurspraeck spraeck aen mit recht Wynnandt Wolterss, ind syet woe dat Wijnnandt mit onrecht gewislichen aversacht heefft, woe dat hy solde syn gelt liggen slaepende in den velde uyt synen budell genamen heben solde, dat welck hy hem aver sall dencken ind liegen ind nimmer wair maecken kunnen", enz. »Weyn Wolters mit Peter Huyst synen Vurspraeck antwoirt opter aenspraecken ind seydt, dat hy oen nyet en gesteedt, dat hy denselven Evert vur eynen dieff gescholden heb, dan hy lith oen soe froem wesen as hem Godt ind syn Nabueren kennen" enz. Aldus uit het gerichts-signaat van Barneveld a° 1550 bij Mr. G. v. Hasselt (ibid., bl. 501), die er bijvoegt dat »onvroem man" eertijds voor een erg scheldwoord gold, waarvoor bijv. Bernt Cornelissen te Meteren den pastoor aldaar Johan v. Eyl in 1568 voor den Amptman daagde. — Zie ook Woltersz, item W. geheeten Honiken in Tijdr. Regr oud-prov. arch. v. Overijsel (Bladwijzer) talrijk vertegenwoordigd.

Ten behoeve van Everhardus Wolters, pred. te Ewijk, gelastte het Hof van Gelderland 9 Nov. 1639 Reinier v. Stepraed, heer van Doddendaal, om binnen veertien dagen dien Hove te vertoonen alle onder hem berustende brieven, charters en andere bescheiden aangaande de betwiste pastorie- en vicariegoederen te Ewijk, teneinde vervolgens naar behooren daarover te beschikken (Regrs arch. voorm. Hof v. G. 92, 3).

Tegen Jan Wolters, die een molen had opgericht, kwam Jan Thijssen, 1 Nov. 1661 vóór het Hof van Geld. in verzet, omdat zijne voorouders van hertog Karel van Gelre het uitsluitend recht verkregen hadden tot het bouwen en malen van een rosmolen, met de verplichting voor die van Elst, om ten allen tijde däár hun koorn te doen malen (Registers 189).

Johanna Wolters, wede Diederik Daetseler, burgemr van Wageningen [1]), werd 22 Jan. 1669 door het Hof veroordeeld om, tegen ontvangst van den pandpenning van 21000 gl., over te leveren de Maanensche weerden met hun toebehooren, met alle papieren en achterstallige pachten (Regrs 209).

VRAGEN.

Baudeson of **Beaudeson.** Geneal. mededeelingen, of opgave, wáár eene geslachtslijst te vinden is dezer familie, die in de 17e eeuw in Limburg en omstreken, misschien ook wel in België, gevestigd was, worden verzocht, met de beschrijving (zoo mogelijk) van het familiewapen.

J. G. DE G. J. JR.

Blankers (XXX, 629). Zou J. D. W. ook de elf overige wapens, — zie *Nav.* XXXI, 108, — willen beschrijven van de geslachten, die ongeveer dien naam voeren?

Eenige nadere aanwijzing (b. v. van de plaatsen die zij elk, voornamelijk bewoonden) is ook gewenscht.

v. Doyenburgh. Kan iemand mij helpen aan genealogische gegevens betreffende het Geldersch gesl. v. Doyenburgh, Doyensburgh, Doysburgh, Dousburgh, Doesburgh; behalve hetgeen er in vroegere jaargangen van dit maandwerk te vinden is?

[Is het zeker, dat v. Doyenburgh ook v. Doys-, Dous-, Doesburgh luidde? Dit zou over sommige plaatsnamen etymologisch licht kunnen spreiden].

---

[1]) Bij Wageningen lag in 1742 een Daetselaarsweerd (ib. 296).

v. Efferden (XXXVII, 130). Dient hier ook sprake te wezen van v. Afferden? Overeenkomst van wapen zou den doorslag geven. Derhalve, wat is het wapen van v. Afferden? En welk wapen wordt in Rietstap's Armorial 2me édit. aan v. Efferden toegekend.

v. Ewijk. Gaarne wenschte ik te vernemen waar en wanneer François v. E. geboren werd en huwde, en hoe de namen waren zijner ouders. Hij, † 23 April 1795 te Delft oud ruim 70 jaar, moet kapitein in dienst der O. I. Compagnie zijn geweest. Liet hij kinderen, of wel broeders en zusters na, en wie waren zijne naastbestaanden?

Mij is ook nog voorgekomen een Françoijs v. E., die in de vorige eeuw moet geleefd hebben, en met Anna de Zeeuw gehuwd was. Ik geloof niet dat deze dezelfde was als de hierboven vermelde, (het zou echter mogelijk kunnen zijn), doch zeer waarschijnlijk waren zij elkaâr verwant. Wie kan dienaangaande de verlangde inlichtingen verstrekken?

J. G. DE G. J. JR.

Exalto d'Almaras. Wáár en wanneer huwde Adriaan E. d'A. Maria Mosselman? Hoe waren de juiste namen hunner beider ouders? Hadden zij, behalve drie dochters, t. w. Clasina, gedoopt Leerdam 7 Jan. 1672, Margaretha en Helena, nog meerdere kinderen, en ook nog zoons? Deze drie dochters huwden allen in de Hollandsche kerk te Londen.

J. G. DE G. J. JR.

du Peyrou. In »Ned. Heraut" jaarg. I en »Bulletin de la Comm. pour l'hist. des Egl. Wallonnes" jaarg. I, komt eene genealogie d. P. voor. De tweede is de verbasterde editie van de eerste. Twee fouten in jaartallen zijn echter gebleven. De eene fout is gemakkelijk te verbeteren. Jean du P. tr. nml. in 1725, en niet in 1625, Marie Couderc. Maar hoe moet de andere zijn? Jacques du P. de stamvader van den Surinaamschen tak tr. volgens Heraut t. a. pl. ongeveer 1662. Zijne kinderen nu zijn geb. o. a. in 1654, 56 en 58. Moe dit jaartal soms 1652 zijn? In het Bulletin t. a. pl. is het niet overgenomen.

H. J. S.

Pols (XXXVII, 62). De ingenieur van den waterstaat W. Blom, (ik meen, te Utrecht), of de heer A. J. Blom te Gorinchem, die van deze familie Pols afstammen, — ik geloof dat hunne moeder Maria Anna Bell Pols heette, — kan denkelijk inlichting geven. Op mijne beurt vraag ik, wat het wapen was dezer familie Pols? Ik weet, dat het bestaat, en houd mij voor mededeeling aanbevolen.

J. G. DE G. J. JR.

v. Renesse. Wie waren de ouders van Jvre Henderika Johanna v. R. op het einde der vorige of in 't begin dezer eeuw gehuwd met Hendrik Jan Lijsen. Wie waren hare broeders en zusters, en waar zijn deze gestorven? Welk wapen voerde het gesl. v. R.?

KR.

Schuylincks. Hoe is het wapen dezer Deventer-familie? Ik vind drie teekeningen: A. gevier.: 1. en 4. in groen verkort rood kruis; 2. en 3. ook gevier., *a.* en *d.* rood, *b.* en *c.* zilv. B. gevier.: 1. en 4. in blauw breedarmig kruis v. goud; 2. ook gevier., en wel *a.* en *d.* zilv., *b.* en *c.* rood; 3. rechts-geschuind, boven goud, onder zwart. C. onvoltooide teekening; als B. (? de kleuren zijn niet allen aanwezig), doch het kruis rood. Van A. zijn de dekkleeden groen en rood. Helmt. (op eene wrong van groen, rood en zilver): het kruis van B., tusschen eene vlucht van zilver.

S.

Syben. Peeter S., geh. m. Catharina Housmans, had tot zoon Franciscus, geb. te Maeseyck (Limb.) [1] in 1750, tr. ald. Maria Catharina Florax, bij wie Maria Josepha, geb. ald. 18 Jan. 1799, † 1 Juli 1880 te Yperen (W.-Vl.). Kan iemand de voorouders van Peeter Syben opgeven, alsook de wapens dezer familie? Bestaat van dezelve eene gedrukte genealogie?

Antwerpen. P. J. E. V. L.

Torck, Turk, Turcq (XXXVI, 540). In de »Lykrede op het afsterven van de Hoogedele Welgeb. Vrouwe Jacoba Maria Baronesse v. Wassenaer, Douaire van wylen den Hoogedel. Welgeb. Heere Frede-

[1] J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wdbk, noemt dit dorp Maaswijk. RED.

rik Willem Baron Torck, Vryvrouwe van Duvenvoirde, Voorschooten, Roosendaal, Heerjansdam, enz. uitgesproken den 13 van Wynm. 1771, door Martinus Rummerink, Pred. te Voorschooten en Veur; Leyden, by Sam. en Joh. Luchtmans, 1771", wordt, bl. 26, gezegd: »Het Adelyk geslagt der Torcken, in vroegere tyden uit Pomeren overgekomen, is van ouds, en onder de Banerheeren (!) in Gelderland bekent". Wat is hiervan?

M⁰.

Tulp (XXIX, 391; XXX, 42; XXXII, 532*; 'III, 257; 'IV, 366, 7, 73; 'V, 489). J. Drupsteen te Zwolle tr. 18 Mei 1886 te Hasselt G. H. Tulp. Behoort zij tot het hier boven aangewezen Amsterdamsche geslacht? Bestaan er ook nog mannelijke leden? Is er eene genealogie te bekomen?

Tuningh. Gerardus Tuningius, geb. te Leiden 1565 heeft twee jaar als advocaat te 's-Gravenhage gepractiseerd, vervolgens naar zijn geboorteplaats terugkeerend is hij daar 10 Febr. 1590 tot professor extra-ordin. aangesteld, en is later tot ordinaris professor in de rechten benoemd. Wat is er van zijn geslacht bekend?

MR. J. E. VAN SOMEREN BRAND.

de Veije (de Burienne et de Burière). Wie kan eene genealogie geven van dit sedert het Edict van Nantes hier te lande gevestigd geslacht?

A. J. C. KREMER.

Vijgh. Behoorde de *Nav.* XXXVI, 556 (n. 3) vermelde Juffer Feyghe, in 1572 gade van Hendrik Buttel, tot het bekende gesl. Vijgh? Zoo ja, wiens dr was zij dan? In de gen. van Herald. Bibl. 1879 (vgl. ib. 1880) valt het moeilijk haar eene plaats aan te wijzen.

Voet. Genealogische inlichtingen betreffende dit geslacht, voerend In blauw drie voeten, en over alles heen een hartschild geschaakt van rood en zilver, worden verzocht. Bakermat Vlaanderen, Zeeland.

Vos de Wael — wordt *Nav.* eene Jonkheeren-familie genoemd. Door wien tot den adelstand verheven? Als stamadel bekend?

Walkart. Abraham W., geb. te? 1660, tr. Zalt-Bommel? 12 Nov. 1696 Helena Charlotte Mollerus, geb. te? den? dr van? en van? Wie vult het ontbrekende in?

Winhoff (XXXVII, 3). Is dat tegenwoordig Wijnhof (bijv. te Tiel)?

v. Wisselt. Ik bezit eene MS.-genealogie v. Wisselt, welke voert In zilver eene vlucht van rood. Op het titelblad staat: Geslagtlijste der descendenten van Dirk van Wisselt en Maria van Breugel, beiden van 's Hertogenbosch.

Aan deze genealogie, op 150 folio's aan ééne zijde beschreven, (39 cents hoog, bij 25 cents breed), en met eene roode lijn omlijst, waarboven de wapens met inkt zijn geteekend, ontbreekt f° 14 tot en met 17; voorts 34 tot en met 57, op welke folio's, volgens den inhoud, de volgende aanverwante familiën zijn behandeld, zijnde op f° 36 Beuns de Pape, f° 38 Bauffel, f° 40 Fagel, f° 41 Bilderbeecq, f° 46 Velsen, f° 48 Bleecker, f° 49 Loofs, f° 53 Denijssen, f° 57 v. Bergum. Voorts ontbreken f° 106—121, waarin behandeld worden: f° 108 Oudemans, f° 109 Braets, f° 112 de Sondt, f° 113 Trip, f° 114 v. de Walle, f° 116 v. den Santheuvel, f° 118 v. Gerwen, f° 121 de Hulter, en eindelijk nog f° 131.

Deze folio's zijn vermoedelijk uit de genealogie gelicht en ter leen verstrekt, en heeft de tijdelijke houder door eene of andere oorzaak, verzuimd of is belet geworden ze aan den oorspronkelijken houder terug te geven; vermoedelijk berusten ze dus hier of dáár in eene of andere genealogische verzameling. Kan iemand mij nu ook de ontbrekende folio's verstrekken, of eenig naricht dienaangaande geven?

Amsterdam. J. G. DE GROOT JAMIN JR.

Witkop. Wie waren de ouders, zoo mogelijk ook de grootouders van Jan Witkop, in 1775 deurwaarder te Groningen, gehuwd met Trijntje Römelingh.

Helmond. MR. J. C. SASSE.

Wittebol. Bestaat er eene genealogie van dit geslacht? Zoo ja, wáár, en bij wien is ze berustend? Hoe is het wapen? Leden van

dit geslacht waren o. a. te Amsterdam en in de provinciën Gelderland en Limburg gevestigd.

J. G. DE G. J. JR.

[M. H. Witbols Feugen, herbenoemd controleur 1e kl., werd Juli 1886 bij het binnenl bestuur in de resid. Oostkust van Sumatra geplaatst. Zie over de verschillende opvatting dezes geslachtsnaams Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 343, 421.]

Wittert (XXXVI, 332). Wat weet men van deze edelfamilie (R.-Kath.), wier wapen zie in Rietstap's Armorial. De zeevoogd François Wittert legde in 1609 op het Ternataansche eiland Motir een Maart 1623 door den zeevoogd Schapenham weder geslecht fortje Nassau aan. Egbertus Wittert werd 14 Aug. 1764 toegelaten als kapellaan te Oegstgeest (Catal. v. 't oud synodaal archief te 's Hage door H. Q. Janssen, 1878, bl. 132). Johan Eduard baron W. te Tiel kocht 12 Aug. 1779 de heerenhuizinge en hofstad Kolverschoten te Lienden (Neder-Betuwe), welke de Poolsche gravin Maria Johanna Willezewska (-ky), gade van Cornelis Johannes baron Speyart v. Woerden, vermoedelijk zijne bloedverwante, van hem erfde (zie Geld. Volksalm. 1880, bl. 33, 4, 71). Jhr. C. A. M. Wittert werd 31 Juli 1885 tot luit. art. aangesteld. Te 's Gravenhage woont Mr. F. A. P. baron Wittert van Hooglandt, secretaris van het Kon. Zoölog.-Bot. Genp ter stede. Was de *Nav.* XXXIV, 515 vermelde Anna W., gade van Ewoud Prins, ook van adel? Een weiland te Wamel (Maas-Waal) heet De Witterskamp.

J. A.

Wolters. Wie bezit, of wáár berust eene genealogie van het Amsterdamsche geslacht W., waartoe o. a. behoorden Jan W., Jur. Utr. Dr., in 1741 schepen van Amsterdam en bewindhebber der O. I. Compagnie, en Jan W., Jur. Utr. Dr., in 1741 secretaris van Amsterdam, — en hetwelk verwant was aan de familiën v. Loon, v. de Poll, enz.

J. G. DE G. J. JR.

Wapens. Welke zijn die der familiën v. der Kluijs (Arnhem), Kumsius (Dordrecht), Wartel (Réfugiés)?

Alliantie-wapens. Ik bezit twee teekeningen, elke met twee alliantie-wapens, zijnde op de ééne het mannelijk schild In blauw, golvende dwarsbalk van goud, verzeld van drie wassenaars van zilver, geplaatst 2 boven, en 1 onder den balk; op het vrouwelijk schild: in goud drie (2, 1) ruiten van zwart. De aan elkander verbonden wapens worden gedekt door een gekroonden helm, uit welken een arends- of griffioens- hals en kop van blauw, getongd van rood. De andere soortgelijke teekening geeft de volgende alliantie-wapens te zien: (die men al eens, doch geheel ten onrechte, heeft willen laten doorgaan voor die van Lacoste en Desart) [1]), het mannelijk schild gevierendeeld: 1. en 4. in zilver uitgerukte boom van groen; 2. en 3. in zilver drie (2, 1) vogels (raven?) van zwart, gebekt en gepoot. Vrouwelijk schild gevierendeeld: 1. in zilver drie (2, 1) leeuwenkoppen van zwart, getongd van rood; 2. in goud een klimmende leeuw van zwart, getongd van rood; 3. in zilver drie (2, 1) eenden van zwart, gebekt en gepoot van rood; 4. in goud drie (2, 1) meerbladeren (?) van groen, de steelen omhoog; hartschild: in zilver drie (2, 1) eikels van natuurlijke kleur. De aan elkaâr verbonden wapens worden eveneens gedekt door een helm, waarboven een boom van groen tusschen eene vlucht van groen en zilver.

Beide teekeningen zijn waarschijnlijk door dezelfde hand bewerkt, doch eenigzins anders onderteekend; daar men op de eerste A. v. Wel, op de laatste E. S. v. Wel leest; de wapens behooren waarschijnlijk te Dordrecht tehuis, en schijnt er verband te bestaan ook tusschen de beide teekeningen, daar formaat, ordonnantie, omlijsting en teekening van elk stel der alliantie-wapens bijna geheel hetzelfde is. De aangegeven ruimten voor de namen zijn in blanco gelaten. Welke twee echtparen hebben nu deze wapens gevoerd?

J. G. DE G. J. JR.

---

[1]) Zie *Nav.* XVII, 348; XXIII, 214; XXXII, 544. RED.

GESCHIEDENIS.

Prinsen van Oranje (XXXV, 391, 2; 'VI, 3, 4). Hoe smartelijk het opzichzelf zijn moge, ons Vorstenhuis zonder mannelijk oir te zien blijven, zoo moeten wij daaraan toch niet die beteekenis hechten, alsof daarmede thans het Huis van Oranje uitstierf. Hetgeen thans staat te geschieden, gebeurde waarschijnlijk reeds in 814 *bij*, of anders *kort na* den dood van den eersten prins van Oranje, Willem met den jachthoorn, die dit land, door hem op de Saracenen veroverd, van Karel den Groote verkregen had, en wiens drie zonen vroeg schijnen gestorven te zijn, daar hij, zoover men weet, *aanstonds*, en anders *spoedig*, werd opgevolgd, door zijne dochter Herimbrua, die Oranje overbracht in het stamhuis van haren echtgenoot Rollinus of Grosselinus, volgens sommigen heer van Baux. Is hij dit *niet* geweest, dan heeft er later nog een dergelijke overgang plaats gehad, daar Oranje tot het einde der 14de eeuw aan dat huis behoorde, hetwelk intusschen in 1393 met Raimund V ook uitstierf, wiens dochter Maria, gehuwd met Johan IV uit een jongeren zijtak der Borgondische graven en heer van Châlons, het prinsdom Oranje aan haren zoon en dus aan het huis van Châlons overbracht. Ook deze Borgondische graventak stierf uit, en wel in 1530 met Philibert van Châlons, waardoor Oranje overging op den zoon zijner reeds in 1521 overledene zuster Claudia, die gehuwd was geweest met Graaf Hendrik van Nassau. Door het kinderloos overlijden van dezen hunnen zoon René, kwam, gelijk meer bekend is, Oranje aan onzen Prins Willem den Zwijger, zoon van Graaf Willem den Oude, den broeder van René's vader, Hendrik. Nog eens ging Oranje na den dood van Koning Willem III van Engeland op den Frieschen tak der Nassau's over. Onze jeugdige Prinses zal dezen titel, naar wij hopen, evenzoo aan haren zoon kunnen overdragen. Meer dan een *titel* is het niet, sinds den overgang der souvereiniteit van het Prinsdom aan Frankrijk. Maar ons *geldt* het voor meer vanwege de continuïteit der erfopvolging van het ons geliefd geslacht van Nassau,

welks jongere Ottonische tak thans in de mannelijke lijn uitsterft [1]) en met hetwelk zich de naam Oranje voor ons bewustzijn als vereenzelvigd heeft. Maar die continuïteit wordt ook in de vrouwelijke lijn bewaard. Of wie heeft ooit onze Oranjevorsten voor niet echt-Oranje gehouden, omdat er overgangen in de vrouwelijke of in zijlijnen hebben plaats gehad? Laat ons hopen, dat in hem, die hun *bloed* en *titels* erven zal, ook de *geest* bewaard zal blijven, die de Nassausche Oranje's zoo groot heeft doen zijn! [2])

In overeenstemming met de verklaringen der Regeering, werd 4 Mrt '87 door den heer Farncombe Sanders in de Tweede Kamer geconstateerd, hoe thans de lijn van erfopvolging is in het Huis van Oranje-Nassau. De breedere uiteenzetting van die successie-lijn is als volgt:

I. Prinses Wilhelmina, tenzij haar nog een broeder mocht geboren worden;

II. de zusters, die haar nog mochten geboren worden;

III. Prinses Sophia, gehuwd met den Groothertog van Saksen, en, bij vóóroverlijden, hare kinderen in deze orde: *a.* Prins Karel August, gehuwd met Pauline prinses van Saksen, zijne nicht, hebbende twee zoons; *b.* prinses Maria, gehuwd met Hendrik VII prins von Reuss-Köstritz, hebbende ook twee zoons; *c.* Prinses Elisabeth, gehuwd met Jan Albert hertog van Mecklenburg-Schwerin;

IV. de drie lijnen uit wijlen Prinses Marianne, in deze volgorde: *a.* Albert prins van Pruisen, geh. met Maria prinses van Saksen-Altenburg, hebbende drie zoons: Frederik Hendrik, Joachim Albert en Frederik Willem; *b.* de lijnen uit de vóóroverleden Prinses Charlotte, geh. met George II hertog van Saksen-Meiningen, en wel: 1°. hertog Bernhard, 2°. prinses Maria, *c.* prinses Alexandrine, wed. van Willem hertog van Mecklenburg-Schwerin, hebbende ééne dochter, Charlotte, geh. met Hendrik XVIII von Reuss-Köstritz [3]);

V. de twee lijnen uit Prins Frederik, en wel: *a.* de lijn uit de vóóroverleden prinses Louise koningin van Zweden, nl. hare eenige dochter prinses Louise, gehuwd met Frederik erfprins van Dene-

[1]) Vgl. *Nav.* XXXI, 587, uitnemend aan te vullen door de bondige aanteekening van Bn Sloet in zijn Oorkdbk v. G. e. Z. bl. 210. RED.

[2]) Utrechtsche Courant 22 Febr. 1887.

[3]) Vgl. *Nav.* XXI, 104, 5.

marken, hebbende vier zoons en drie dochters; *b.* prinses Maria, gehuwd met Willem prins von Wied [1]) en hebbende drie zoons en ééne dochter.

Bouvigne (XXXVI, 628). De na haar vertrek van B. met den kapt. v. Hoey Schilthouwer gehuwde wede v. Eyck geb. Paardekooper verkocht het kasteel aan Jan de Poorter, die als houtkooper goede zaken deed, en bovendien gehuwd was met eene v. Keeken, dochter van een tagrijn (*Nav.* XXXII, 390) te Breda. Dec. 1859 kocht Jhr. G. F. Brantsma zijn kasteel, dat hem 15 Maart 1860 werd overgedragen. De verkooping had plaats in de bekende uitspanning bij de Duivelsbrug, en de ritmeester Du Bois was zijn gemachtigde. Onmiddellijk na het sluiten van den koop deelde deze den toenmaals te Ginneken resideerenden notaris mede, voor wien hij gekocht had.

Zou *Nav.* t. a. pl. voorbedachtelijk de heer de Poorter als opvolgend eigenaar der bezitting van Philips Willem vergeten zijn?

Doesburg. In het »Vervolg der Nederlandsche Historien op Joan v. de Sande", bl. 301, leest men op het jaar 1660:

»Te Doesburgh aan den IJssel, heeft men een nieuwe Halle, tussen beide de Kerken van Drempt en Nieuwen-Kapel willen timmeren, en onder 't graven, in een hooge bultachtige santgront, dicht nevens de wagen-weg, heeft men half dese Maant (October) ghevonden en uitgehaelt 25 roode Keulse aerde potten, van onder steyl opschietende, ruim een voet hoog, alle met nieuw-gebooren Kinderkens vervult, met het hoofd nederwaerds in gedruckt. Een van dese potten is ter eeuwiger gedachtenis, met een kintje, in de Drempter Kerk in bewaeringh gegeven".

Weet iemand meer van deze vondst? Vermoedelijk waren de »Keulse potten" urnen, en was de schrijver niet goed onderricht, want er zullen wel geen Kinderkens in die potten geweest zijn. Duurt de »eeuwige gedachtenis" in de kerk van Drempt nog voort?

A. J. C. KREMER.

[Vgl. hier met *Nav.* XXXVII, 207, noot 2, vooral *Nav.* XXVI, 99, 100: kinderbeenderen in de onderaardsche kluizen des kloosters van St. Pantaleon te Keulen, dat weleer met Geldersch-Hengelo in betrekking stond.]

---

[1]) Vgl. *Nav.* XXI, 106.

Geldorp (XXXVII, 65). Man würde mich zu Dank verpflichten, wenn man aus den verschiedenen Proces-Acten über diese Herrlichkeit mehr mittheilen wollte.

Martin Ignace de Hornes, Herr v. Geldorp, Rivieren, Marselaer, Niel (bei Antwerpen, Sohn von Amand, Herr v. G., Edelmann der Erzherzöge Albert u. Isabella, Kriegsrath u. Provedor général der Arméen der Niederlande u. von Burgund, — der von seinem ebenfalls Amand genannten Vater das Dorf G. erhalten, welches dieser zum Theil von der Gräfin Marie de Hornes gekauft), u. von Isabelle della Faille, war zuerst vermählt mit Susanna de Groote, und dann mit Tita Johanna Marchand, dame de Marselaer. Er kaufte in Gemeinschaft mit seiner ersten Frau von Guillelmo de Raadt u. dessen Frau Constantia Reijnst, wwe von Jan Carlo Smissaert (— die zu diesem Behuf Jacques v. den Kerckhove, Kaufmann zu Antwerpen, vor Schout, Bürgermeister u. Schöffen von Amersfoort am 21 März 1653 bevollmächtigen), und v. Dr. Gerhard Reijnst die Herrlichkeit Niel mit Nielderbroeck, womit er am 17 Juni dess. J. belehnt wird. Nachdem Martin Ignace de H. am 3 Juni 1691 das Zeitliche gesegnet, wird am 25 August dieses Jahres sein Sohn erster Ehe, Jor Embert (od. Imbert) mit Niel belehnt, der auch Geldorp erhielt, und sich 1688 mit Cornelia Manriquez vermählte. Nach dem 30 Juli 1703 erfolgten Tode Emberts fand am 22 Novbr. dess. J. eine Belehnung seines Sohnes Jor Jan Carlo mit Niel statt, welcher indess 1715 jung starb. Seine Mutter scheint den Niessbrauch von Niel und auch von Geldorp besessen zu haben († 1744). In Folge Todes von Jan Carlo werden am 27 Sept. 1715 Maria Johanna Constantia de Hornes und ihr Gatte Jor Johannes O'Donnoghue, Advocat im groszen Rathe von Mechelen mit Niel belehnt, die auch als Herr und Frau von Geldorp vorkommen. Am. 24 Sept. 1746 endlich wird beider Sohn Jor Jacques Alexander O'D. in Folge Todes von Maria Johanna Constantia de Hornes Douairière O'D. († 28 Mai dieses Jahres) mit Niel belehnt, der bereits 1743 Herr v. Geldorp genannt wird. Die heftigen Polemiken, die über die Geburt Amand' de Hornes, Grossvater von Martin Ignace, entstanden, sind zu sehr bekannt, um davon hier zu sprechen.

Die Herkunft des oben erwähnten Guillelmo de Raadt (auch Raedt genannt) ist bisher ganzlich unaufgeklärt geblieben. Es hat den Anschein, dass er in Amersfoort gewohnt hat. Seine Frau Constantia

Reijnst war in erster Ehe (26 Sept. 1621 zu Amsterdam) mit Joan Carlo Smissaert vermählt gewesen, der nach seinem Grabstein in der Kirche zu Niel 20 Jan. 1644 starb. Sie war Tochter von Gerrit Reijnst, General-Gouverneur von Indien etc., u. Margaretha Niquet.

Sollten sich in den genealogien der Familien Reijnst und Smissaert [1]) nicht Angaben über die Herkunft und Person Guillelmo's de Raadt finden, die weitere Forschungen erleichtern könnten?

Brüssel (Rue Masui 176). DE RAADT.

Gretna-Green (XXXVII, 66). Zie nog Chambers' Journal, dat te Edinburg en te Londen wordt uitgegeven. In den jaargang 1886 vindt men over Schotsche huwelijken al wat men wenschen kan.

A. J. C. KREMER.

Tervueren. Jan van den Bossche ontvangt van den Hertog van Brabant o. a. het borggraafschap van T. in leen.

Anthonius, bi der gratien Godts hertoghe van Lotharingen, van Brabant ende van Limborch, marckgrave des heylichs rycxs, doen cont allen luden, dat opten dach, daten des brieffs, voor ons ende onse manne van leen comen is onse getruwe Jan van den Bossche, soen was wilen heeren Arnds van den Bossche, ridders, ende ontfinck van ons in leen dat borchgraeffscap van der Vueren, d'oude meyerye, die vorsterye von Duysborch ende dat clagen, daertoe behoorende, omtrent vier buenderen beemden, gelegen in 't Bennebroeck bij Vilvorden, mitten tolbieren ende tol, mede van der Vueren, tot een leen; item noch vijff buenderen lants mit acht capuynen tsiaers tot Duysborch ten anderen, gelijck dat van ons in leen rueren mogen ende onse leenboecken dat verclaren, van denwelcken hij ons manschap dede met hulde ende eede van trouwen, als daertoe behoort. Ende wy ontfingen hem daeraff in onsen manschap, behoudelijck ons altydt onse heerlicheyt ende anders yegelijk synen recht. Ontbieden daerom, bevelende allen, die dit aenrueren moghen, dat sy den voorscreven Jan in allen mogelycken saecken, den voirscreven leen aenruerende, gehoorsaem wesen als daertoe behoort sonder argelist. Gegeven in onse stadt van Loven twelff dagen in Mey in 't jaer ons Heeren dusent vier hondert ende seven.

Naar een ongeteekend afschrift, berustend in het archief van het kasteel te Helmond, medegedeeld door

AUG. SASSEN.

---

[1]) Marinus Paulus Smissaert (Utrecht) werd 19 Dec. 1886 en Charles Lucien Marin Sm. ('s Gravenhage) 2 Febr. 1887 — met hunne wettige mannel. en vrouwel. afstammelingen, in den adelstand verheven; met den titel van Jonkheer en Jonkvrouw. RED.

Hugenoten (XXXVII, 75). De naam is niet Goudineau de Goberville, maar Gordineau de Gouberville, — althans zóó stond hij op het uithang-bord van een bakker in de Rijnstraat te Arnhem, en staat hij nog aan het huis eens slagers te Oosterbeek.

A. J. C. KREMER.

[Rietstap's Armorial, 1re éd. vermeldt drie Normandische familiën de Gouberville, met drie gansch onderscheiden wapens, waarvan de derde, Gouberville de St. Quentin.]

De eerste predikanten te Dirksland en Sommelsdijk (XXXVII, 136—144). Michiel Andriesz., 1574—157., van Dirksland verplaatst naar Zevenhuizen, waar hij in 1581 uit den dienst werd geweerd, staat aldus vermeld bij Soermans, Kerkel. Register der Z. Holl. pred., blz. 85 en 122, alsmede bij Boers, Beschrijving van Flakkee, blz. 154. — Joannes Dorpius wordt bij Soermans blz. 122 en bij Boers blz. 154, vermeld als pred. te D., 1577 — ontslagen. Daarna komt hij voor als pred. te Bergen-op-Zoom, aan wien 18 Nov. 1579, om de armoede der gemeente aldaar, 50 gld. werd toegevoegd. Als pred. te Tolen staat hij bekend, als zoodanig vermeld 9 Juli 1580 en April 1581; † 1583 te Tolen, nalatend eene weduwe, aan wie 10 Nov. 1583 eenige gunsten zijn verleend. (Zie 's Gravezande, De Unie van Utrecht herdacht; Bijvoegsel, blz. 222—223). — Simon Joannis Groninganus (Simon Jansz.), pred. te D. 1581—1586, vertr. naar Oudewater, volgens Boers blz. 154 en Soermans blz. 67 en 122; laatstgen. vermeldt hem ook blz. 125—126 te O. en N. Tonge 1583. — Bij Veeris en de Paauw, Kerkel. Alphabeth van N. Holland, blz. 187, komt hij voor als beroepen 1580 te Bovenkarspel.

Het schijnt, dat hij in 1588 à 1589 pred. geworden is te Scherpenisse. In de Class. acta van Tolen en Bergen-op-Zoom, van 20 Nov. 1589 wordt hij als zoodanig vermeld, doch, op reis zijnde, als niet tegenwoordig; in de Class. acta van 22 Jan. 1590 werden zijne stukken gezien en geapprobeerd; in die van 2 Juli 1590 beklaagde hij zich, dat hij te Scherpenisse geen huis kon verkrijgen, en diensvolgens zijne familie niet kon transporteeren; in de Classis te Scherpenisse 1 Oct. 1590 fungeerde hij als praeses. Eindelijk verneemt men uit de Class. acta v. 22 April 1591, dat de Gravinne

van Buren [1]), op het tot haar gerichte verzoek, om den Dienaar van Scherpenisse met huis en onderhoud te verzorgen, dewijl zij de middelen trok, ten antwoord gaf, dat zij weigerde de huishuur boven de 400 gld. als noodzakelijk tot zijn huishouden, te vergoeden. Dientengevolge verklaarde Simon Jansz. te willen vertrekken, en hoezeer zulks der Classis leed deed, stond zij hem een loffelijk attest toe; hij had nog in 1591 te Scherpenisse een opvolger. — Arnoldus de Steur was pred. te Roesselaere in 1577, moest van daar de vlucht nemen in 1578, en trad toen in dienst te Axel, waar hij fungeerde 24 Dec. 1578—6 Oct. 1579, waarna hij terugkeerde naar Zwijndrecht (waar hij gestaan had 1575—1577). Van Zwijndrecht vertrok hij naar O. en N. Beierland 1582, en van daar in 1584 naar Molenaarsgraaf. c. a. waar hij † 1592. (Zie behalve Soermans, blz. 14, 22 en 33, inzonderheid: Janssen, de Kerkhervorming in Vlaanderen, I, 85—8, 364.

Wolfaartsdijk. J. VAN DER BAAN.

De eerste predikanten der Hervormde Gemeenten te Korendijk (Goudswaard), Piershil en Hekelingen. In 1577 werden door de Classe van Voorne enz. drie personen, Arnoldus, Johannes en Balthazar geëxamineerd, en den 15 Juli van dat jaar besloot men, dat de geëxamineerden zouden »bestelt werden, soe veele als die broederen" zouden »konnen te weghe brenghen". Den 19 Aug. 1577 kwam de Classe ten aanzien van één der drie, Jan Anthonisze, op dat besluit terug. Er werd toen namelijk goedgevonden »bij den broederen denselffden noch voor een tijt lang op te houden ende te suspenderen". De suspensie duurde niet lang; in 1578 was Jan Anthonisze pred. te Korendijk. Dit is mij niet gebleken uit de Acta Class., maar uit de Acta van den Kerkeraad der Herv. Gem. te Brielle, waarin men onder 8 Jul. 1578 leest: »Is oock voorgestelt dat men Jan Thonisze, dienaer in de Corendijck, aenseggen sal den prijs van de bijbel, die hij gecoft heeft van den ermen, te weten die summe van vijftich stuvers". Dat hij maar korten tijd leeraar te K. zijn mocht, zegt ons hetgeen op de medegedeelde aanteekening volgt: »Hijer op heeft de weduwe gegeven in Octobri anno 79 een silvere coninckscbe daler in handen van Jacob Cornelisze Cleiburg diaken"

[1]) Wie was zij? RED.

In de Acta Class. 7 Aug. 1581 staat: »Den schoolmeester Adrianus Nicolai op de Corndijck heeft hem gepresenteert voort Classis om geexamieneert te worden, ende dewile wij geen sekere formam examinandi na laut des achten artijckels hebben Sijnodij Middelborgensis, ende hij bekent Godts woort nae l....(?) in den catechismo verhandelt voor recht, hebbent de broederen voor goet angesien dat den voorsz. voortgaet in sijn beroepinge tot breder verschrijvinge". In 1577 was de hier genoemde schoolmeester door de Regeering van K. tot pred. begeerd. In de Acta Class. 15 Jul. 1577 staat: »is Adriano Claesze, wonende in den Corendijck tsijnen versoucke opgeleijt hem te begeven tot der gemeijnte ende op den dertichsten Julij een propositie te doen tot Geervliet in presentie van den broederen naestgeseten ende van den Briell, om alzoe geouffent te werden tot den dienst des evangeliums, alsoe die wet in den Corendijck hem versocht heeft totten predicampt aldaer, ende heeft hem selven den oordell der Classe onderworpen, zoe hij soude moeghen genoechsaem ondersocht zijnde totten dienst bequaem gevonden worden, dat hij sal gaen het zij in den Corendijck ofte elders daert den broederen goet bevinden zullen". Dat de »wet" van K. in 1581 het in 1577 gedane verzoek heeft herhaald, staat evenmin genotuleerd als dat Adrianus Nicolai pred. te K. werd. Afgaande op hetgeen in de Acta Classis vermeld is, moeten wij zeggen, dat K. zonder eigen leeraar bleef tot in 1587. Daarvoor pleit o. a. de vraag, door den pred. van Zuidland in 1583 aan de Classe gedaan, of hij tegen den wil zijner eigen gemeente die van K. mocht bedienen (zie mijn later volgend artikel over de eerste predd. te Zuidland). Den 13 Apr. 1587 besloot de Classe, dat Henricus Steenwijck, ook Hendrik Lucasze genoemd, pred. te Rockanje, »in den Corendijck" zou »gestelt worden". Dat hij derwaarts ging, blijkt o. a. uit de Acta Class. van 5 Oct. 1587, welke hem als pred. te K. vermelden. In 1588 was er een »different gereesen tusschen Joh. Taij ende Henricum van Steenwijck". Het kwam voor de Classe, en v. Steenwijck werd den 9 Mei »wel eernstelick vermaendt, dat hij hem van nu voortaen wachten" zou, »eenige besculdinge der dienaren ofte ouderlingen van de andere kercken so lichtelick aen te neemmen oft nae te seggen, maer dat hij hem reguleeren" zou »nae den regel Christi Mat: 18" [1]). Reeds den 15 Aug. 1588

[1]) Ev. Matth. 18 v. 15—17. RED.

bleek, dat de vermaning niet veel indruk gemaakt had. In de Acta van dien datum staat: »Den broederen is voorgecommen zeker mishandelinghe, geschiet bij Henrijk van Steenwijck, nopende sekeren brief aen den Magistraet van Pijrshil geschreven, waerover die broederen met elcanderen gesproken hebben ende Henrijk verthoont zijn mishandelinghe, daerover hij oock zijne schult bekent heeft". In de Class. vergadering van 21 Aug. 1589 verschenen twee broederen van K. met »sekere clachten over haeren diennaer Henr." De Classe besloot de partijen zoo mogelijk te vereenigen, maar was weldra in de noodzakelijkheid Henricus aan te spreken over onordelijkheden. Acta 9 Oct. 1589: »Es besloten dat Heijndricus zal angesproken worden van wegen zijn onordel. verbreck wt de laeste Classe ende van zijn kercke, ende tzelve zal gedaen worden bij Heijndricum Coesvelt ende Nicolaum Nicolaij Tijckmaker, ende zullen insgelicx de zake vereffenen, die hij in zijn scrijven beclaecht over de lichtveerdicheijt eeniger zijner litmaten". Den 30 Apr. 1590 verschenen voor de Classe 4 mannen uit K., waaronder de schoolmeester Wijckman Pietersze, die »duer requeste hadden versocht, dat haeren diennaer Henr. Luijcasze soude op een ander plaetse gestelt worden, overmits sijn vertreck metter woenstede". Wegens de afwezigheid van eenige broeders werd de zaak niet behandeld, maar den 18 Juni 1590 nam de Classe de volgende beschikking: »Also de broederen des Classis hebben aenhoort die swaricheden, geresen tusschen Heijndrick Luicensze, dienaer van Coorendijck, ter eender, ende zijnen kerckenraet met haere adiuncten ter ander zijde, so hebben die broeders om vredes wille besloten ende goet gevonden, dat zij partien aen wederzijden zullen haer voor gecontenteert houden, mits dat Heijndrick haeren dienaere zal van zijnen dienst in Coorendijck supercederen ende een ander plaetse zoucken tusschen dit ende bamesse eerstcomende precijs, haer vermanende dat den kerckenraet haer willen laeten vinden in het gehoor des goddel. woorts in Coorendijck ende hem als een versonden broeder te dien tijde willen gonnen (?) behoorelicke ende goede attestatie, dwelck alles voorsz. zij mits desen haere onderteeckenijnge beloven nae te comen ende haer daernae te reguleren. Ende is de vrede met handtvestijnge mits desen bevestight".

Den 6 Aug. 1590 werd den BB. »voorgedragen dat een dienaer

uut de Classe van Vutrecht, met name Jan Thonisze, sonder dienst'' was, en dewijl K. zonder dienaar was, vond men goed hem te beschrijven, »ten eijnde hij in den Corendijk'' zich zou laten hooren. Het gevolg was, dat K. Jan Thonisze [1]), eertijds pred. te Jutphaas, tot pred. kreeg. Acta 8 Oct. 1590: »Is gelesen de attestatie van Jan Thuenisze, diennaer der kercke van Juetfaes int sticht van Vuijttrecht, onderteeckent bij de ouderlingen der kercke van Vuijttrecht, ende is bij den broederen voor goet bekent. Ende alssoo de kercke van den Corendijck den voorsz. Jan Tuenisze hebben beroepen ende in de beroepinghe hebben geconditionneert, dat sij den voorsz. Jan Thuenisze souden voor den tijt van een jaer beproeven, dwelck bij dese vergaderinghe niet geadvoijeert wort, maer dat Jan Thuenisze aldaer blijven sal als een ordinaire diennaer ende niet van daer sal vertrecken sonder wettelijcke oorsaken, van welcke de Classe oordeelen sal. Dese oorsake voorvallende, sal de voorsz. in desen Classe gceprefereert worden voor eenighe vreemde". Reeds in 1591 stierf de nieuwe leeraar van K. Acta Class. 11 Maart 1591: »Alssoo gehoort is, als dat Jan Thuenisze, onse broeder in den Coorendijck, is overleden ende begeert heeft dat de broeders der Classe souden willen opsicht hebben op sijn wed^{e}, soo is besloten, dat men sal aenhouden aen de heeren Staten om onderhout voor de wed^{e} te vercrijgen, ende sullen de naestgesetene de kercke van den Coorendijck bediennen".

's Mans plaatsvervanger is genoemd in Acta Cl. 20 Apr. 1592: »Jacobus de Broock, ordinaren dienaere in Rekaeijngen, ende Ephraim Dierkens, dienaere des goddel. woorts in den Coorendijck, hebben haer attestatien ende afscheijt vertoont van de classicale versamelijng haerder residentie, dewelck goet bevonden ende dezelve dienaeren als leden onses Classis in de liefde sijn upgenomen.

De hier genoemde leeraar van K. schreef zijn naam zelf Ephraim Dierkius.

---

[1]) Nog een andere persoon van dien naam is vermeld Acta Class. 5 Aug. 1591: »Alzoo Jan Thuenisze van Leijden in den Classe heeft een propositie gedaen vuijt Jo. 17 : 3 ende alssoo deselve is bevonden seer weijnich geoeffent te zijn, soo is denselven geraeden dat hij hem selven beter soude oeffenen int proponeren ende alssoo een beroepinghe verwachten".

Den 30 Dec. 1580 kwam te Brielle in de kerkeraadsvergadering een brief ter tafel, door Cornelis Ambrosius, schoolmeester te Hekelingen, geschreven aan Ds Henrick Pietersze te Zwartewaal, houdende mededeeling dat hij op verzoek der wethouderen op de kerstdagen te Hekelingen en te Spijkenisse gepreekt had. De kerkeraad, dien brief gelezen hebbende, besloot een missive te schrijven zoowel aan de wethouders als aan Cornelius Ambrosius [1]). In 1581 kwam Cornelius voor de Classe. Acta Class. 9 Jan. 1581: »is verschenen Cornelis Ambrosius, schoelmeester in Hekelengen, met hem brengende de beijde schouten van Hekelengen ende Spijkenesse, ende hem affgefraget sijnde wat hem moveert heeft op den praedichstoel te gaen praedigen tegen advijs ende raedt sommiger broederen, alzoe hij Cornelis selffs noch gheen ledemaet der kercke is: waerop hij sonderlenge gheen behoorleck antwoort gegeven heeft, maer enige vragen in een stoute, onbeschaemde gemoet voorgestelt, die hem oeck beantwort sijn ende hem bewesen dat hij quaelicken gedaen hadde

[1]) In 1587 was er te Brielle een zeeman, die preekte. Kerkeraads-acta 27 Maart 1587: »Is angedijent dat onse broeder Cornelis Janszoon zeeman altemet eenigen text voorneemt ende denzelven nae malcanderen verclaert leerenswijse, soe hebben de broederen goet gevonden, dat de dienaers hem ter erster gelegenheijt zullen anhooren om te vernemen wat gaven dat hem de Heer gegeven heeft, ende zulx den broederen te relateren om daernae te doen wat tot stichtinge zall bevonden worden te behooren". Acta 19 Febr. 1588: »Alsoe Cornelis Jansze onse broeder bij de dienaeren deser kercke vermaent is van te leeren ofte praedigen buijten beroepenge te willen affstaen, dat sij hem doemaels ten goede affgenoemen hebben, achtende dat hij niet en wiste daeran te misdoen, ende daerom oeck geseijt, bijaldien hij hem begeerde te oeffenen, dat sij sulx den broederen souden aendienen, opdat hij bij deselve mochte gehoert ende beproeft worden, alle hetwelcke Cornelis voorsz. bekent ende oeck begeert heeft; waerom de broederen onses kerckenraedts goet gevonden hebben, dat Cornelis Jansze onse broeder op vrijdage toecomende een corte propositie in onse vergaderinge soude doen op de woorden Joann. 3: 16, ende sal hem sulcx bij de dienaeren der kercke voorsz. aengedient werden". Acta 26 Febr. 1588: »Cornelis Jansz. is bij de broederen gehoort ende is hem angeseijt wat de broederen in zijne propositie hadden angemerct om hetzelve hier nae te beteren, met vermaninge hem middelertijt nae goeder ordeninge te houden, ende is hem tegen vrijdach de text vuijt het 10e capittel des apostels Pauli totten Romeijnen gegeven, beginnende van het 3e veers etc." Acta 4 Maart 1588: »Op huijden heeft Cornelis Jansze sijne propositie op den gegeven text gedaen, ende sal van huyden over 14 (dagen) wederom een verclaringe doen over de twee laeste veersen des 1en brieffs Pauli totten Corinthen int 1e cap."

beijde tegen Godt ende sijnder heijliger ordonancien, waerover hij tot warer bekenninge ende berou sijnder sonden, soe veel dit onordentlicke praedigen angaet, vermaent is; heeft hij daerop geseit sijn conscientie in desen stucke voor Godt gerust te wesen ende dat hij het praedigen niet laeten soude, al soude hij in de weijde ghaen praedigen". Cornelius werd daarop nog eens »ernstelicken geboden" zich »van het praedigen" te onthouden en de schouten werden vermaand om niemand te laten prediken, die geen »bescheijt" kon toonen van de Classe »dat hij voor een dienaer des evangelij bekent is". Naar het hem gegeven gebod droeg Cornelis zich niet. Hij werd schoolmeester te Piershil, maar bleef preeken. Acta Cl. 30 Jul. 1582: »Alzoo de Broederen hebben verstaen, dat Cornelis Ambrosius, schoelmeester in Piershil, hem vervordert het predicampt te bedienen, sal hij op de naeste classique versamelinge verschijnen ende redenen zijns doens geven, zoe hij niet en gedeijnckt sulcx te laten; ingelijcx sal men oock schrijven aen de wethouderen van Piershil". Den 28 Aug. 1582 verschenen voor de Classe Jacob Gerrijt, schout, en Jan Maerten, schepen te Piershil, en uit naam van de inwoners van Piershil verzochten zij, dat Cornelis Ambrosius voortaan hun leeraar mocht zijn. De Classe gaf 't volgende antwoord: »alzoe die H. apostel Paulus vermaent, dat men niemant lichtelick de handen oplegge, ende hij Cornelis niet alleen nu in Piershil, maer oeck voortheden schoelmeester zijnde in Hekelinge, in Hekelingen ende Spijkenisse hem stoutelick tegen het woort des Heeren ende ordeninge sijnder kercke, als oeck der Heeren Staten, op den predichstoel int predickampt des H. euangelij begeven heeft, dat hij nu selffs ront bekent heeft, ende alzoe hij 't selve tegen den raedt ende belastenge der dienaeren deser classe, als oeck tegen sijn eijgen beloften heeft gedaen, soe en conen die dienaren tegenwoerdich in het versoeck van schout ende schepenen met goeder conscientie voor desen tijt niet verwilligen, maer vermaenen den vorsz. Cornelis, hij wille Godt om vergevenisse bidden, ware, oprechte boetveerdicheijt bewijsen, als een christen betaemt; soe sullen die dienaeren deser classe haer oeck niet anders dan christenen schuldich sijn tegen hem (nae ordeninge der kercken altoes) in der lieffden naer behoren wederom bethonen, praesenterende die van Piershil alle mogelicke hulpe om die met een goeden dienaer te versorgen, wanneer zijluijden van de alimentatie

van dien versekert sullen wesen" [1]). Den 22 Oct. 1584 deed Cornelis weer een vergeefsche poging om aangesteld te worden als pred. In de Acta van dien dag staat: »Op dat aengeven Corneli Ambrosij, diewelcke voergaeff dat hem die geest des Heren bewegt ende drijfft tot den dijnst des predichamptz ende daeromme hij begerde eijn proeffpredich te doen vor die broderen van der classe: waerop die broderen heibben geresolviert dat Cornelius Ambrosius sal sijnen schooldynst myt stilheit bedijnen ende bekummeren hem gants nyt om hem te begeven in de kerckendynst, noch jenigen synen dynst aen te presenteren ende also unrustich te maken".

Piershil kreeg dus in 1582 geen eigen leeraar; was de gemeente aldaar vóór dien tijd gecombineerd met die van Korendijk, ze bleef ook na 1582 aan deze verbonden. Ds. H. Steenwijck wenschte wel van den dienst te Piershil ontslagen te zijn, maar de Classe viel hem niet bij. Acta 9 Mei 1588: »Naedien Henricus van Steenwick, dienaer van die Corendijck ende Piershil, heeft voorgewendt om ontslaegen te zijn van den dienst van Pietershil, overmidts dat hij meerder gehoor heeft an die Corendijck als in Piershil: waerop die classis geandtwoordet heeft, dat sulcks niet can gescieden, tensij dat hij den rentmeester oorsaecke geeven wil om den gaeij (gagie) alle beijde plaetsen te onttrecken".

Ook aan Jan Thuenisze werd in 1590 opgedragen den dienst te P. te verrichten. Acta Class. 8 Oct. 1590: »Alssoo vuijt de acten des Sinodo verstaen is, dat de kercke van den Corendijck blijft te samen gecombineert, soo is den dienaer opgeleijt over ander weke in Peershil te prediken ende de kercke te bedienen, tenzij dat duer onweder oft ander nootsake verhindert wordde, ende soo daer eenighe kinderen te doopen quamen, sal de dienaer eenen ordinairen dach in der weke daertoe bestemmen, ende de ouders sullen gehouden zijn te voren den dach aen te seggen met advijs der kercke".

Uit de Class. Acta van 10 Oct. 1575 en 9 Apr. 1576 blijkt, dat er toen te Hekelingen een pred. was, Wilhelmus geheeten. In de

[1]) In de Acta Class. 25 Apr. 1583 staat: »Onse broder Aegidius sall schriven ahn den Classe van Dordrecht belangende Cornelio Ambrosij, dat onse Classis nu sonderlicken op hem niet te spreken en heeft".

Acta van 10 Aug. 1579 is hij Wilhelmus Adriani en in die van 29 Juni 1579 Wilhelmus Eeck genoemd. Deze eerste pred. van H. zal wel de in 1575 afgezette, maar in genade weer aangenomen pred. van Oostvoorne geweest zijn (zie mijn art. over de eerste predd. van Oostvoorne in »De Brielsche Archieven" bl. 222). Den 9 Mei 1580 besloot de Classe de eerstvolgende vergadering te Hekel. te houden den 20 Juni, maar zij had toen te Spijkenisse en niet te H. plaats »ter oorsake der doot Wilhelmi in Hekelingen". Den 19 Apr. 1581 bepaalde de Classe den 22 Mei te Middelharnis te vergaderen, en daarna werd het volgende goedgevonden : »soe wie sonder wichtige oersaecke sich absenteert, sal gemulcteert worden tot profite van die nagelaten wedue ende weeskynderen van onsen broder Sal. Wilhelmij uut Heeckel.". In de Acta van 8 Oct. 1582 staat: »is Mathie (in de vorige vergadering absent geweest) gebeeden dat hij zijne liefde soude willen betoonen aen de nagelaten weduwe van Wilhelmo dienaer in Hekelingen s. g., alzoe een iegelijck broeder jarelijcx gewoenelijck is te doen, maer niet als een boete, maer als een gave der lieffde, dwelck hij beloeft ende toestempt" [1]).

In de Acta van den kerkeraad der Herv. Gem. te Brielle d.d. 31 Maart 1581 staat: »Alsoe Jan Commersze burgemeester angedient heeft, dat mr. Anthonis hem int ordel der broederen gestelt heeft, ofte het hun goet dunckt dat hij hem in den kerckendienst sal laeten gebruijcken ofte niet, naedien hij daertoe van sommige gevordert wort, ende soe sulcx voor goet angesien wort, dat hij tevreden es op Hekelengen hem ghaen beproeven: die broederen, dit horende, sijn tevreeden".

De hier genoemde Brielsche schoolmeester, Antonius Aelbrechtsze

---

[1]) In 1586 werd voor de weduwen beter gezorgd. Acta Class. 14 Apr. 1586: »Alsoo tot noch ter tijt bij der overheijt gheen besorginge bestelt is nopende het onderhout der wedewen der dienaeren des woorts, so hebben die broederen des Classis, aenschou nemende op den bevonden dieren tijt, voor raetsaem ghevonden, dat sij onder hen door haeren dienst de wedewen te hulpe begeeren te commen op desen naevolgenden voet, dat de dienst des overleden dienaers bedient sal werden door de naestgeseten dienaren den tijt van drye maenden nae het vierendeel jaers, in hetwelke de dienaer overleden is, ende dit nochtans met bewillinge der Magistraet der plaetse ende oock des rentemeesters, als een sulke casus voorvallen sal".

(Alberti), in 1579 tot ouderling gekozen, komt ook na 31 Maart 1581 in de kerkeraads-acta als ouderling voor, en de Class. Acta vermelden niet, dat hij te Hekelingen pred. werd. Wel vermelden ze, dat de gemeente aldaar gecombineerd werd met die van Spijkeniss, wat o. a. blijkt uit de Acta van 11 Juli 1583, die mededeelen, dat Egidius Nothaeus aangenomen werd als »een dienaer des H. Euangelij in Spikenesse ende Hekelinge". In 1589 en 1593 werd er eene poging gedaan, om zoowel voor Spijkenisse als voor Hekelingen een leeraar te krijgen; maar de gemeenten bleven gecombineerd. In 1593 kon de gemeente van H. alleen verwerven dat er ook bij haar als te Spijkenisse vacatuurbeurten werden vervuld. Acta 26 Juli 1593: »Opt versoeck van die van Spijckenisse is geavijseert, dat die van Heeckelinge mede bij beurte sullen bedient worden, so wel als die van Spijckenisse, ende dat bis ter tijt dat se versien sijn". Dat er in 1594 weer een poging gedaan werd om den reeds herhaaldelijk uitgedrukten wensch verwezenlijkt te zien, mogen wij opmaken uit de Acta van 25 Juli 1594: »Opt versoeck van die van Spijckenisse en Heeckelinge is met gemeijn avijs geresolveert, dat men aen haer sal schrijven, dat die broeders des Classis haere versoeck voor gerecommendeert sullen houden, en is oock deselve den dienaeren en broederen van den Briel bevolen, om hiervan met den rentmeester Johan Commersze te spreken".

Brielle. H. DE JAGER.

VRAGEN.

Den Mussenberg. In V. der Aa, Aardr. Woordenbk, VII, 1116, leest men omtrent dit voormalig kasteel te Valburg in Over-Betuwe het volgende: »De volkslegende verhaalt, dat de laatste heer en bewoner van dit huis, zijne echtgenoote verstiet, haar in een kelder met ijzeren staven opsloot, en zijn leven in losbandige weelde sleet, terwijl zijne diep ongelukkige gade hare dagen zoo jammerlijk ten einde bragt; maar dat de wraak eindelijk verschrikkelijk op den misdadiger nederdaalde". Wat is er waar van deze legende, waaraan dankt ze haar oorsprong? Wie was die laatste heer van den Mussenberg, en hoe heette zijne gade? Denkelijk een Neukirchen gend

Nijvenheim. De laatste van dit geslacht als heer van den M., die in de genealogie vermeld wordt, is Hendrik Frederik, geb. 1747, † 8 Juli 1802, geh. m. Johanna Josina Hellepeth. Is de legende op hem toepasselijk? Heeft hij kinderen nagelaten? In de genealogie worden zij niet vermeld. In welk jaar en door wien is de Mussenberg gesloopt?

Zutfen. H. M. WERNER.

[Van dit oud-adellijk huis is o. a. sprake in Mr. G. v. Hasselt, Arnh. Oudhh. I, 87; III, 137 op a° 1451; alsook op a° 1458 in het Regr v. Inkomsten van de abdij van Prüm, op Veluwe; zie Bn Sloet's »Marken op Veluwe" in Mr. I. A. Nijhoff, Bijdr. Vaderl. Gesch. en Oudh.kunde I.]

Poort te Haarlem. Volg. Dr. C. Ekama (Beleg en verdediging van Haarlem bl. 35) en C. J. Gonnet (De Wallen en Poorten van Haarlem, bl. 19) zou de Kleine Houtpoort in 1571 gebouwd zijn door Pieter Jansen Berkhout. Wat is er omtrent dien persoon, zijne afkomst enz., bekend?

G.

Durand d'Aubigny. Omtrent dezen gezant in Holland 18de eeuw oppert LHS. C. in l'Intermédiaire (Paris, Lucien Faucou, Rue Cujas 13) 1887 p. 162, 3, de navolgende vraag, welke misschien van hier kan beantwoord. »A-t-on quelque renseignement sur le Bourguignon Durand, sieur de Montmain et Grosbois, marquis d'Aubigny, ministre-plénipotentiaire du roi Louis XV en Hollande? Sait-on quelque chose sur sa généalogie et sa descendance? Le baron de Besenval en parle comme d'un sien ami; et il paraît fort bien en cour, à en juger par une lettre de lui adressée à Macaut de la Cosne, trésorier à Dôle en 1751, que j'ai en ma possession".

Claus Nazzry. In een handschrift met verschillende aanteekeningen uit de jaren 1610—15 vind ik, na eene mededeeling over een onbemiddelden hoveling van Prins Maurits, die zich zonderling aanstelde en daarom 's Prinsen »bouffon" genaamd werd, dit rijmpje:

»Somma, die geen croonen heeft te verpralen, te vertuysschen of te verbancken
»Gelt nau bij de rycke sotten 2 blancken,
»Daar Claus Nazzry 40.000 d'alven goll".

Is Claus Nazzry aan iemand bekend? Was hij wellicht eene soort hofnar?

Amsterdam. J. F. M. STERCK.

de Raadt (vgl. *Nav.* XXXVII, 193, noot). Rijk de Raadt, geb., — waar? — 10 Mrt 1684, † 1754/55, was baljuw tusschen Maas en Waal. Wat weet men hem-aangaande?

Burgemeesters te Utrecht in 1705. Volg. v. Loon, Nederl. Historiep., IV, 423, waren de twee, wier wapenschilden aldaar op den eersten en derden penning zijn afgebeeld, Barent Ploos van Amstel en Kornelis Quint. Op den derden penning ziet men nog de twee wapenschilden der beide andere toenmalige burgemeesters van Utrecht. Wie waren dat?

L. J. D.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Gisnum (XXXVII, 31) — is Chisny.

A. J. C. KREMER.

Euvelwege (XXXVII, 45, 6) — is een gehucht van de gemeente Heeze bij Eindhoven. Het bestaat uit een tiental schamele huizen, en telt een vijftigtal inwoners. Euvelwege wordt door de Kleine Aa of Sterkselsche Aa van de heerlijkheid Sterksel gescheiden, ligt rondom in de heide, in eene lage vlakte; er zijn daar geen heuvels. Het voornaamste boerenerf, het eerste aan den grooten weg als men van Heeze naar Sterksel gaat, heet »de Pomper". De huizen van dit gehucht liggen verspreid. De naam Euvelwege wordt te Heeze uitgesproken Uvelwege, en beteekent volgens de boeren »*slechte muren*" of »slecht-bemuurd". Vroeger was daar, zooals men mij zeide, geen enkel steenen huis, en wordt van Uvelwege de aardigheid verteld, dat de vijand (de Franschen) er veertien dagen heeft vóór gele-

gen, zonderdat hij er één steen afschoot, om de eenvoudige reden dat er geen steen aan was. — Aan den anderen kant van de Aa ligt Sterksel; de boeren zeggen, dat dit beteekent »de sterke zale"; en werkelijk behoeft men Sterksel slechts te bezoeken, om tot de overtuiging te komen, dat daar eene *zaal* gestaan heeft binnen eene door grachten omgeven ruimte. Daarin heb ik nog de ruïnen gekend eener kapel; de tegenwoordige eigenaar, de heer Francis Pompen, heeft op die plek een nieuw kerkje laten bouwen. Hier vindt men alzoo in Sterksel en Euvelwege eene tegenstelling.

A. J. C. KREMER.

Sabelspoort (XXXVI, 3,130, 295). Het is mij niet duidelijk, waarom, als de naam Zabelspoort in het Latijn kan worden overgezet door porta sabuli of porta sabulonis, die poort oorspronkelijk een *Latijnschen* naam moet gehad hebben, en waarom men, dien in het Nederlandsch overbrengend, moet spreken van Zandpoort, en niet van Savels- of Sabelspoort. Savel komt in het Mid.-Nederl. ook voor in de beteekenis van zand, en dat wel van scherp zand, oeverzand (geen leizand). Ik begrijp ook niet, wat de Zandpoort te Deventer te maken heeft met de Sabelspoort te Arnhem [1]).

Etymologie en analogie zijn niets waard ter verklaring van den *oorsprong* van plaatsnamen. Men moet de *omstandigheden* kennen, onder welke deze gegeven zijn. De Sabelspoort te Arnhem heette reeds zóó vóórdat Arnhem St. Eusebius-kerk of -altaar bezat, gelijk door deken Brouwer is aangetoond. Nu zegt men: dan heette ze mogelijk naar St. Severus of St. Severinus [2]). Dat is wat nieuws. Severinus is de patroon der schoenmakers, maar de Sabelspoort bestond ook reeds vóór het schoenmakersgilde te Arnhem.

Waarom de Severspoort te Tiel (nu de Burensche poort) Severspoort heette, weet ik niet. Naar St. Severus of St. Severinus? Waarom naar eenen dezer heiligen? Die poort ligt zóóver mogelijk van de St. Maartens-kerk, en lag zoo dicht mogelijk bij de St. Walburgs-kerk. Van de Severs- of Burensche-poort loopt de *Waterstraat* naar de markt; links van die poort stond in de stad het Hof van Arkel. In het

[1]) Die heeft daar etymologisch niets meê te maken. RED.

[2]) Wie zegt dat? RED.

begin der 11e eeuw was Tiel nog door de Waal van Zandwijk gescheiden (Bn Sloet, Oorkdbk n° 144). Bevond zich buiten de tegenwoordige Burensche-poort, toen deze Severspoort genoemd werd, eene zandvlakte? Mogelijk kan een geologisch onderzoek daaromtrent beslissen.

Naar het blanke wapen *sabel* kan de Arnhemsche Sabelspoort niet genoemd zijn. De sabel was in de Middeneeuwen hier te lande niet in gebruik [1]). Sabel is eene verbastering van het Turksche tsaban of saïf.

A. J. C. KREMER.

Sabelspoort, enz. enz. Indien de oude persoonsnaam Sabelis niet in aanmerking kan komen, verdient de vernuftige gissing van den heer Kremer (*Nav.* XXXVI, 294): »Sabelspoort = zandpoort", dus porta sabuli of sabulonis, denkelijk behartiging ter wille van mogelijke analogieën als Zabeln (vlek Rusl.), Zabelstein (slot Beijeren), Zabel- *of* Zavelstein (stadje Wurtemberg), Zabeltitz (dorp Saksen), Sable (stad Frankr., riv. N.-Amer.), Sables (riv. N.-Am.). Zoo gezegd Arnhemsch pleintje dicht in de buurt der Sabelspoort lag, dan dunkt mij nu, dat die duiding allerwaarschijnlijkst is. In de dagen toch van Sligtenhorst (a° 1650) trof men bij Stralen een klooster aan, Het Zand (Sand) geheeten, dat vermoedelijk in Antoninus' Reiswijzer reeds voorkomt als Sablones of Sabulones (Tooneel des Lands van Gelre, 62a). Eenen gesl. Sobels zag ik Haarl. Ct 17 Juli 1886 vermeld.

Overigens zij men voorzichtig met Zand. Vooreerst, wegens het *Nav.* t. a. pl. aangevoerde Xant (vgl. a° 1361 in der Zaentpoerten, Dev. Cam.rek. III 63), De Santakker (hofstede te Elst in Over-Betuwe), enz. Want is De Zandbeek (beek o. Nijkerk, welke zich op de hoogte van Amersfoort met de Barneveldsche beek vereenigt) niet twijfelachtig; daarentegen herinnert Sandbeke als variant a° 1400 (Nijh. Oork. III 232) van Sambeek (Land van Kuik) aan kerkelijk goed, dewijl dit volg. V. der Aa (Aardr. Wdbk) oorspr. St. Jansbeek zal geweest zijn. Hier passen ook Het Zandhuis [goed in de heerl. Almelo, a° 1440 dat Xanthuys (Bijdr. Gesch. Over. II 78)], Xanten [Rgbz. Dusseldorf, oorspr. Vetera of Castra Vetera (Bn v. Spaen III 36, 9; IV 302), a° 1104 Xantum (Bn Sl.), a° 1142 Xanctum (ib.),

[1]) Dit zou eene geneal.-heraldische kwestie kunnen worden; vgl. Rietstap's Handbk d. Wapenk. 255. RED.

a⁰ 1155/65 Csanctum (ib.), a⁰ 1209 Zanxten (Bondam 303), a⁰ 1260 Xanten (Bn Sl.), a⁰ 1307 Santen (v. Sp. III 400), a⁰ 1473 Sancten (v. Hasselt, G. Mk II 312), a⁰ 1500 Sante (*Nav.* XXXV, 321), a⁰ 1532 Xancten (v. H., G. Oudhh. 229), a⁰ 1561 Zancten (v. H., Kron. v. Arnh. 118), — adject.: Xanctensis a⁰ 1117, 47 (v. Sp. IV Cod. Dipl. p. 7; Oorkbk Holl. en Zeel. I 82), Santensis a⁰ 1171 (Bn Sl.), Sanctensis a⁰ 1200 (ib. 401), Xanthensis a⁰ 1200 (ib. 397), — gesl.: de Zanctis a⁰ 1282 (Bn Sl. 1015), v. Xanten a⁰ 1329 (Herald. Bibl. 1883 bl. 107), v. Xantten a⁰ 1348 (Dev. Cam.rek. II 77), v. Xancten a⁰ 1356 (ib. 362). Vgl. nog het appellativum Sant- of Zantgangen (Bijdr. Gesch. Over. IV 204 enz., d. i. processies. In 1456, 95, 7 was (St. Victor geheeten) Sant-, Zantgangen, -ganghen (Over. Arch. IV 3, 624; V 76), d. i. 10 October een betalings-termijn.

Ten andere zij men voorzichtig met Zand, wegens Santbommel a⁰ 1306, Zantbomel a⁰ 1343, ingeval deze bij Bn v. Spaen (Inleid. IV Cod. Dipl. p. 33, 52) wettige varianten zijn van Zalt-Bommel [a⁰ 1339 Zoutbomel (Nijh., Oork. I 404), a⁰ 1531 *Zal*boemell (ib. VI, 3 bl. 992), a⁰ 1566 *Sal*bommell (v. Hasselt, Stukken Vaderl. Hist. I 97)] [1]), en niet verschrijvingen of drukfeilen voor Saut, Zaut a⁰ 1315, 6, 8 enz. enz., gelijk men veelvuldig en bestendig bij Mr. I. A. Nijhoff (Oork. I 163, 4, 6, 85 enz. enz.) aantreft. Want och, de »Inleiding" van Bn v. Spaen bevat in de spelling van plaatsnamen soms groote drukfeilen, welke die geleerde edelman (destijds te Kleef) zelf in zijne »Voorrede" met groote openhartigheid betreurt. Immers dat Salt, Zalt, wordt — met afwijzing van het »sel barnen", de zoutbranderij! — denkelijk opgehelderd door De Saltpoort *of* Veerpoort (in 1741 eene der vier poorten te Doesburg, Tegenw. Staat bl. 371), naast Salza (riv. Oostenr., — Salzburg, Salzacher Kreits), Salze (riv. Pruissen), Salzbach [Beijeren, Baden, Nassau, a⁰ 1107 Sultebac (Bn Sloet 13), a⁰ 1125 Sorbach [2]), *Soz*bach (ib. 239)], Zuiltheim [bij Heinsberg, a⁰ 1251 Suiltheym (ib. 725bis)]. Dit Zal [3]), Soz (= Sas) [3])

[1]) Vgl. *Sil*volde (bij Terborg, Grp Z.) a⁰ 1200 *Silt*wolden (Bn Sloet 396).

[2]) Vgl. Zoelmond, in den volksmond Ser(re)mond.

[3]) Sal, zal speelt, — behalve in Sauwert *of* Salwert (Gron.); vgl. Sou (riv. Indië), Sawa *of* Sees (Perzië) = sas? — ook in Zwal [-en goed, te Didam, a⁰ 1025 Swelle (Bn Sl. 151), a⁰ 1200 Svalengut (ib. 396), a⁰ 1200 Swalengoet (Bondam 270a)], Swal, — vgl. Zwalmen [Limb., a⁰ 1238 Salmen (Bn Sl. 615)], — Swal, Schwal,

verwijst mogelijk alles naar »sluis". En het straksgenoemde Zant-, Sant, zoo het wettig is, strijdt hier geenszins tegen, als men Hoeufft (Taalk. Bijdr. 129) hoort verzekeren, dat sund in verscheidene talen water beteekende. Vgl. Sandwich *of* Swanwich, Swanage (Engeland, *Nav.* XXXVI, 608,9). Zie een gesl. Sulman a⁰ 1457, 71, 92 te Kamperveen en Wijhe in Over. Arch. IV 24, 238, 559. En vgl. Zoltkamp *of* Zoutkamp (Gron.), Zoutland (landgoed te Princenhage), De Zoute (water Z. Vlaand.), De Zoutendijk (dijk Land v. Heusden), Zouteveen (Z. Holl.). Op misverstand berust dan denkelijk Salsaterra, gelijk Zoutelande in de HSS. der Utr. kerk zal opgeteekend staan [1]). Vgl. nog Salte (Eng. dorp, N. Amer. riv.), Salta (Z. Amer. riv.), Salte (geh. Luik), Zulte (geh. Drenthe), — alles tout-court, naast Saltan (meer Rusl.). Zoo Sülz (Wurt.), Soultz *of* Obersulz (stadje Frankr.), Zülz *of* Zülch, Züllech (o. Oppeln, Silezië), bij sommige dezer maar niet naar de *Nav.* XXXVI, 241, 8 besprokene rubriek vervoert!? Welk laatste tevens toepasselijk kan zijn op Zalk, waarvan de oudste varianten Santlike, Sandebeke (?) [2]) — ook niet Zegoltmarca [a⁰ 793 (Bondam 7; Bn Sl. 16)] = (metath.) Zel(o)gtmarca, d.i. Zalker-mark? — in verband met het bovenstaande, in casu ten zeerste de aandacht verdienen; — gesl. v. Zallijck a⁰ 1572 (Chart. Kamp. Weesh. n⁰ 162). Item op Salekink [goed te Neede, a⁰ 1273 Salenkenc (Bn Sl. 917; vgl. Herald. Bibl. 1882 bl. 48, 9)], Salekink [erve te Borne, a⁰ 1407/8, 52, Zalekijng (Over. Arch. II 161, 98), a⁰ 1461 Zallikijng (ib. IV 146), — met de gesl. a⁰ 1453 Salike (te Giethoorn, ib. Aanh. 331), v. Zalingen], Salkeld (Engel.), Salkin (Hongarije), Salkuze (Rusl.),

---

Schwel, Schwil, enz. Bij vergelijking van Zoelen (Suolen, Swolen, naar het watertje de Zoele), Zweelo [Drenthe, a⁰ 1457 Zwele, Sweelle (Over. Arch. IV 55, 7, 8), Zwelderkerspel (ib.), a⁰ 1496 Zwelen (ib. V, 11), a⁰ 1504 Zwelre-, a⁰ 1518 *Zwollerkerspel* (ib. 190, 363), is dan ook Z w o l l e (= Suole, Nom. Geogr. I 1885 bl. 154) toegelicht, en behoeft dus in Zwolsche munt-opschriften als Sulien, Sule (ib. 142) de *o* geenszins uitgevallen te zijn, maar heeft men hier vermoedelijk met wettige varianten te doen. Waarbij, naast Zwolen *of* Zwolin (Polen), Zwolin *of* Zölyom = Alt*sohl* (Hongarije) nog ten zeerste opmerking verdient Zwollekerke (voorm. dorp op N. Beveland, ook Soetelinge-, linxkerke), alwaar nog heden De Soelckerkepolder; zie de eigenaardige varianten in Nom. Geogr. II, 81. Hier toch, en vooral bij straksgenoemd watertje De Zoele, geldt gewis niet iets] dergelijks als bijv. Kiliaan's soele = drempel; vgl. *Nav.* XXXV, 111, 2.

[1]) Vgl. Nom. Geogr. Neerl. II 81.

[2]) Nom. Geogr. Neerl. I 1885 bl. 140.

Salang (Palembang), Salanche (Sardinië), Selenga (riv. Rusl.), Zellinge (bp o. Vlagtwedde). Item op De Zalige-straat (te Lent, dat dus niet uit voorm. kloostergoed behoeft verklaard), Het Selk-straatje (te Ek, ook Sik-straatje geheeten), De Zelk (blok landerijen te Dodewaard, -met *op*), De Noord-Zelke (voorm. hoogte op Schouwen, en het eerste Sas op den westelijken oever der oude haven), De Zilk (heerl. in Rijnland), Seilg *of* Sils (dorp in Zwitserl., aan het Lago di *Siglio*), Selz *of* Seltz (stadje Frankr.). Hier past ook denkelijk De Swalg of Zwalgervliet (stroompje beo. Baar en Lathum), Suwalken of -ki (Polen). Dit wijst alles naar *selk* heen.

Volg. de Gesl.lijst v. Bilderdijk is *sas* zoodanige (dubbele) sluis, welke eene middenhoogte houdt tusschen het boven- en benedenwater. Dus eenigzins onderscheiden van *zijl* (Friesch sîl), *syle*, *sille*, dat (volg. Oudemans) behalve waterloozing (-leiding, sluis), ook waterval en vijver kan beduiden; vgl. De Ziele [landgoed te Twello, a° 1469 dat erue ten Zijle (Cat. arch. Dev. gasth. n° 602), then Zijele a° 1572, 1609 (ib. n° 1132, 1352), ter, ten Ziele [1]) a° 1637, 1734 (ib. n° 1485, 1666)], waarin men eene oude kloosterstins, ter bevordering van het zieleheil heeft gezocht; gansch verkeerd; vgl. Nye*ziel* of Nieuwer*sluis* (Gron.), Sielen (Keur-Hessen), Ziel *of* Zihl, Sîhl (rivieren in Zwitserland [2]). In N.-Holland duidt *zijl* ook wel een bruggetje aan.

Blijkens het bovenstaande is er in plaats-namen soms nauw beteekenisverband tusschen *selk* (= celk, cerk, d. i. omtrek, bocht, kromming, enz.), zege (sik, z. v. a. tochtsloot), sas en zijl [3]).

Zou het woord *selk* ook niet schuilen achter »*Sulcus*, qui tractus fuit tempore, quo dominus Otto, comes Gelrensis, terram Batue metiri fecit"? Aldus in eene oorkonde v. 11 Aug. 1244 (Bondam 450; Bn Sl. 653). In dit geval ware het door prof. Bondam uitnemend vertolkt als »grens- of scheidsloot" (tusschen het destijds met Tiel onder den Hertog van Brabant behoorende Zandwijk *en* de Betuwe,

[1]) Zijl dus promiscue mannelijk *en* vrouwelijk.

[2]) Anders echter is het gesteld met Zielerust, erf en goed o. Twello en Wilp. Dit zal wel een fantasie naam wezen. En als er in 1492 sprake is van (testament en) »*ziel*gave" aan een klooster (Over. Arch. Aanh. 459), dan is dit uit in zielmissen bestaanden kerkdienst verklaarbaar. In »Lieue zielen guet" omstr. 1400 bij Nijkerk, (Tijnsboek van Elten) stelt het tweede woord denkelijk een geslachtsnaam voor.

[3]) Zie ook *Nav.* XXXII, 117: »Sas behoort in de Zuidel., zijl = sîl in de Noordel. Nederl. enz. tehuis". Vgl. hiermede Joh. Winkler, Ned. Gesl. bl. 248, 82.

het gebied van Gelre's Graaf) [1]. Sulcus nu beduidt wel als zuiver Latijnsch woord »akkervoor", waaraan ook Mr. E. D. Rink, Beschr. v. Tiel 166, herinnert; maar eene akkervoor zou als grensscheiding, en dat nog wel over eene tamelijk groote uitgestrektheid, ter nauwernood ettelijke dagen bestaan hebben.

Bij *sille* verlieze men niet uit het oog, dat soms eene vlaktemaat kan bedoeld zijn, z. v. a. 100 roeden, volg. Kiliaan $^1/_3$ bunder, of een »loopen"; Hoeufft evenwel [2], verklarend dat in zijnen dag (1816), — is het nóg zoo? — *sille* als landmaat in de Meijerij van Den Bosch en de Baronie van Breda zeer gebruiklijk was, betuigt dat, naar gewoonte, *zille* het dubbel van een »loopen" uitmaakte.

Tot de selk-rubriek zal, — ondanks Nom. Geogr. II, 82, — ook behooren Z u i l i c h e m [a° 1143 Solekem (Bn Sl. 273), a° 1196 Sulenchem (ib. 385), a° 1196/7 Sulichem (Bondam 265a, b; Bn Sl. 384), a° 1203 Sulchem (Bondam 282a), a° 1203 Sulechem, Sulenkem (Bn Sl. 409, 11) enz.]. Een ander Zülch (Rgbz. Keulen) is = Zülpich [a° 726 Tulpiacum (Bn Sl. 9), — Tolbiacum ?, a° 1065 pagus Zulpiacum Bn v. Spaen II Cod. Dipl. p. 32), a° 1269 Sulpike (Bn Sl. 889), a° 1282 Sůlghem (ib. 1020).

Nog dit. Was Zuilichem oorspronkelijk een (erf-)burggraafschap, en leert een transport van 1630, toen de beroemde Constantijn Huyghens eigenaar was [3], dat het niet tot de Geldersche leenen, maar tot die van Vianen behoorde: hoe diep ingeworteld het denkbeeld steeds was, dat men deze en soortgelijke plaatsnamen als zuilnamen diende aan te merken, blijke niet slechts uit De Zuiling, bp o. Elst in Over-Betuwe, welken naam, die eenvoudig sluis-enk kan beduiden, — vgl. Suul (plaats in Noorwegen), — Geld. Volksalm. 1872 bl.

---

[1] Prof. Bondam noemt Otto van Gelre a° 1244 den derden van dezen naam. Bn Sloet (Oorkdbk, Personen-regr) kent geene andere Otto's, dan Otto I (Hendrikszn) 1182—1206, en dezes kleinzoon Otto II (met den paardevoet, zoon van Gerhard III) 1229—72. Maar Bondam (bl. 137) beschouwt Otto graaf van Zutfen a° 1064 als graaf van Gelre, en dit is, volg. Bn Sloet 180, eene fout.

[2] Taalk. Bijdr. 137. — Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 251, herinnert nog aan de Friesche of in Friesland gebruiklijke woorden *verlaat* = dubbele sluis, *zet*, *set* = veer, overzet over een water, *zwette*, *swette* = grensscheiding, *heul*, *heule* = soms smalle sloot, riooltje, soms vondertje over zoodanigen waterloop,

[3] *Nav.* XXXV, 82.

34 uit Germaansche zuilenvereering herkomstig acht; maar vooral ook hieruit dat de volkstraditie aan Zuilichem eene zuil met een vaandel als oorspr. dorpswapen toeschrijft; aan welke traditie het verhaal zich paarde, dat het Rom. gesl. Colonna (columna = zuil) wegens Nero's wreedheden herwaarts gevlucht zou zijn [1])! ? ! Doch wapens verklaren over 't algemeen geene plaatsnamen; dit kan men o. a. ontwaren aan het Stichtsche ook zuilen-voerende Zuilen, als men dezen naam met dien van Zoelen vergelijkt [2]). Wanneer de zuilen-eerdienst van ons Heidensch voorgeslacht op geene hechtere gronden steunt, dan op soortgelijke volks-etymologieën, dan rust hij voorwaar op uiterst zwakken grondslag.

Bijaldien *C*, *G*, *K*, *S*, *Z*, als beginletters somwijlen wisselletters bevonden worden, kan dit ja opheldering, maar ook lastige schifting geven, vooral, als hier ook soms *Sch* in aanmerking moet komen [3]). Opheldering o. i. ten aanzien van het Nom. Geogr. Neerl. I (1885) bl. 65—9, zoo veelzijdig en zorgvuldig besprokene Z i e r i k z e e, welks verdwenen eindsylbe van a⁰ 1220: porch voor porth zich treffend bevestigen laat uit »Het *Poort*-Ambacht van Zierikzee" als benaming eener streek lands op Schouwen nabij die stad. Eene opheldering echter, welke ongezind maakt, om met Nom. Geogr. in de hoofdsylbe eenen persoonsnaam Sierik, Sirke te ontwaren. Wel komt die persoonsnaam voor, zelfs nog betrekkelijk laat, bijv. in 1452 (Nolle Zijricksz te Kuinre, Chart. Kamp. weesh. n⁰ 8). Evenwel, als men Zerik (ook Vliet geheeten), een van Vianen naar Gorinchem loopend water [4]), het tegenwoordig *Zederik*-kanaal), a⁰ 1257 fluvius qui dicitur Serich (Bⁿ v. Spaen, Inleid. III 231; Bⁿ Sl. 775), a⁰ 1284 den Zerike, Zerik (Bⁿ Sl. 1038bis) in verband brengt met Sirck (Sirick of Sirques, Frankrijk), Zirke *of* Czirke (Sierakow, Pruissen), Sirks, Zircz *of* Zirtz (Hongarije), — alles tout-court, — alsook met Zierkerzee

---

[1]) Geld. Volksalm. 1870 bl. 68, 73. [2]) Zie *Nav.* XXXIII, 299.

[3]) Bijv. de namen op Schal [— g, ch, k, — Schalkwijk a⁰ 1219 Schalvic (Bⁿ Sl. 458), wic a⁰ 1231 (ib. 542 enz.], Schelk, Schilk. Schalfick of Schanfigo (dal in Zwitserl.). Ik meen Zaandam, eertijds Zaner-, Sanerdam saamgetr. tot Zaer-, Saerdam, ook wel als Schaerdam vermeld te hebben gezien; maar kan de plaats, waar? thans niet terugvinden. Wie helpt mij hier?

[4]) dat boven Gorinchem, tegenover Spijk, in De Linge valt, hooger op langs Meerkerk vloeit, en opwaarts als De Bolgerische Wetering bekend staat.

(meer in Mecklenburg-Strelitz), Czirach *of* Tschiratsch (Slavonië), en er bijvoegt de gesl. v. Zeric, zeryc a° 1403 (Tijnsboek van Elten), v. Zijrc(k) Nom. Geogr. I, 66), Syrich (a° 1320, Sligt. G. Gesch. 114a), v. Zurk, welke wegens hun voorzetsel toch kwalijk eenen persoonsnaam kunnen vertoonen, evenmin als de gesl. Sirech [1]) (te Cahors, Haarl. Ct 17 Apr. 1884) zonder voorzetsel: — zoo wordt die persoonsnaam uiterst verdacht, en verwijzen wij Zierikzee [a° 1422 Zirxie (Cat. arch. Dev. gasth. n° 1883 bl. 755), a° 1459/60 Zericxzee (*Nav.* XXXII, 453, noot), a° 1574 Ciricse, Zyricsee (ib. XXXVII, 136), a° 1670 Sirricxsee (ib. XXVIII, 491)] voor zijne hoofdsylbe naar *Nav.* XXXVI, 242, in verband met Nom. Geogr. II, 85; — te gereeder, vermits men bij deze stad De *Zelke*polder vindt. Vgl. in casu het Hgd. *Bezirk* met het compositum Omtrekhoorn (buurt te Heerde). Ook merken wij op, dat »zee" hier geenszins eene opene zee behoeft te wezen; se(e), ze(e) = meer, poel, staand water (Kiliaan). Spieghel spreekt in zijn Hertspieghel van de Diemer Ze. Analogieën der hoofdsylbe van Zierikzee kunnen alzoo, behalve de genoemde, wezen: Sargê (Frankr.) Sark, Serk *of* Cers(eil., Kanaal), Serga (Schwarzb.-Rud.), Serk (Hong.), De Oude Sergerd (blok te Tricht), Sorge *of* Zorge (riv. Pruissen), Sorcy (Frankr.), Sorkholm (Rusl.), Surgerès (Frankr.), Surcy (ibid.), Surchao (Perzië), Zurchau (Saksen-Gotha), Zurich *of* Zürch (Zwitserland), Surk (Perzië). Hier de vraag, of Surich (Friesl.) wel juist verklaard zij als zuider-oever (Nom. Geogr. I 29)? Verwijzen de vormen Suringe, (oud-Friesch) Sudereg, zoo ze juist zijn, niet eerder òf naar zuider-eng òf naar zuider-hoek?

Lastige schifting daarentegen kunnen bovengenoemde beginletters qua wisselletters baren, wanneer men bijv. het *Nav.* XXXVI, 232, 3 besproken Genemuiden [Gene-, Ghene-, Gele-, Gel-, Geel-muyden, zie Nom. Geogr. I 96, waarbij kome a° 1522 *Gelle-*, *Geel-*muyden (v. Hasselt, G. Mk I 299), Gelremuden (id., Geld. Oudhh. 417), a° 1580 *Gel*muiden (id., Stukken IV 267)] — vergelijkt met het, als polder daarbij gelegene Cellemuiden, waarvan de varianten (zie Nom. t. a. pl. 86, 7) Seel-, Zeel-, Zede-, Zene-, Sel-mu(e)den, zijn. Bij dit laatste toch denkt men gereedelijk aan eene waterloozing of sluis; te eerder, omdat ze(e)de = zee is (Oudemans), dus in 't algemeen van »water"

[1]) In 't Mid. Nederl. ook een adject. serech, seregh, serich = bedroefd, mistroostig.

kan worden verstaan. Is dit zoo, dan kan voor Genemuiden, met afwijzing van het *Nav.* t. a. pl. voorgestelde, de opmerking van ald. bl. 232, noot 4 betrekkelijk door den beugel. Is dit zoo, dan bevestigt Cellemuiden de *Nav.* XXXVI, 607, 8, aan Zaan, Zenne, Saône enz. toegekende beteekenis.

Een voorbeeld van F = Z ontmoet men in Flatow (stadje, Pruissen), dat in Polen Zlatow of Zlotowo luidt; waarbij letterkeer naar de straks aangestipte Salt-rubriek voert. Misschien ook in Fumarhara (= Suvarhara?) a° 838 (Bondam 21a; Bn Sloet 36), vermoedelijk Zevenaar (Grp Z.).

JAC. ANSPACH.

Her Alma. Met betrekking tot den *Nav.* XXXVII, 201 en noot, vermelden Redmer Alma richt ik tot M° de vraag, of het hem inderdaad gebleken is, dat het woord Her, zoowel bij dien naam, als bij de namen van Herbranda en Herjuwsma, moet worden beschouwd als een riddermatige titel, geschonken tengevolge van een tocht naar het Heilige-Land? Opzichtens genoemden Alma komt het mij voor, dat dit Her werkelijk een titel geweest is; maar was die niet persoonlijk?

Ik had daarover juist het een en ander ter plaatsing in dit maandwerk gereed gemaakt, om meerder licht in dezen te verkrijgen; en wil het thans mededeelen, veronderstellend, dat M° daarin belang stelt, en misschien in staat is dit eenigzins of geheel op te helderen.

In 1475 leefde Ayle Her Allema (Reg. v. h. Arch. v. Gron., 1ste vervolg, h. a. n° 40), terwijl genoemde Redmer bij Beninga (door M° aangehaald) in 1499 ridder wordt geheeten (vgl. Gron. Bijdr., VII, 45). In 't Stambk v. d. Fr. adel van de Haan Hettema en v. Halmael leest men van Redmer in aant. 9, geslacht Sickinge: »equestris ordinis virum". Hij was blijkens eene oorkonde van 1497, waarin hij »Rotmer heer Allema, ritter" wordt genoemd, in dat jaar kastelein of stedehouder in Oostbroeksterland (thans ongeveer Kollumerland in Friesland; zie mijne Beschrijving van die voormalige grietenij). Hij nam die betrekking waar vanwege de stad Groningen, en hield vrij zeker op het door die stad te Kollum in 1467 gebouwde Blokhuis verblijf. Het schijnt wel, dat afkomelingen van hem zich in die voormalige grietenij hebben gevestigd, en wel be-

paaldelijk in het gehucht De Wygeest onder Oudwoude. Daar toch lag Alma-state, waar zich thans nog eene landbouwerswoning van dien naam bevindt, in welk huis ik vóór eenige jaren o. a. twee steenen leeuwen met schilden ontdekte, waarop voorkomen een manswapen (Alma) en een vrouwenwapen (Phaesma). In 1580 leefde in Kollumerland Tjaerd v. Allema, die volg. de Conscr. Exulum bijna hetzelfde wapen voerde als hetgeen zich op Alma-state bevindt; het eerste is gedeeld: 1. halve adelaar; 2. eene kroon, waaronder eene A; terwijl in het tweede onder de A nog eene lelie geplaatst is. De omstandigheid, dat er eene kroon in die wapens is opgenomen, doet mij vermoeden, dat zij die deze wapens voerden, afstammelingen van den Groninger stedehouder zijn geweest. Ik wil hier nog bijvoegen, dat genoemde state in de eerste helft der 16de eeuw bewoond werd door »Louw Allema ende Wyts, echteluyden", welke o. a. een zoon hadden, die als »Heer Aebo" voorkomt. Of dat »Heer" hier de hoedanigheid van ridder of geestelijke aanduidt, durf ik echter niet beslissen.

In de genealogie Jarges, voorkomend in meergemeld Stambk, vindt men in de 6de generatie: Eyso Jarges, geb. 1477, † 1530, tr. *a.* Gijsele ten Holte, *b.* Rixt Redmersdr Heralma, terwijl zijn neef Pieter Jarges tot tweede vrouw had Harmtje Heralma. In gen. 7 ald. worden aan Eyso Jarges twee zonen gegeven, Redmer en Coppen, van wie de eerstgenoemde door de vervaardigers van het Stamboek voor een zoon van Rixt wordt gehouden, dewijl deze Redmer ook Redmer Heralma werd genoemd.

Rixt schijnt dus na 1530, als weduwe van Eyso Jarges, gehuwd te zijn geweest met Reiner Garmens of Garmes, haren aanverwant vermoedelijk, volgens hetgeen door M° in noot 2, bladz. 200 t. a. pl., wordt verondersteld. Albert Jarges, die volgens M° ook met eene dochter van Redmer Heer Alma huwde, was, volgens het Stambk, »Raadsheer, d. i. lid van den Raad der stad Groningen", en overigens een volle neef van bovengenoemden Redmer Jarges. Albert † 1575 en zijn zoon Albert † 1615. Mogelijk zijn deze aanteekeningen uit het Stambk aan M° bekend.

Opzichtens Herjuwsma en Herbranda leest men in Dl. I van meergemeld Stamboek, bl. 233, het volgende: »Wat de Herjuwsmaas betreft... het is onzes inziens, met hunnen naam evenzoo gegaan

als met dien van Herbranda: die Familie toch, wier wapenschild men hervindt in dat der v. den Brandes, voorheen in Braband gevestigd, heette eigentlijk Branda, en een van haar afkoomstige tak schreef zich Herbranda o. i. van Branda her, herkoomstig, gelijk Herjuwsma is van Juwsma her". Iets verder volgt: »geheel verkeerd achten wij het, bij den naam van Jemme Herjuwsma te denken aan eenen Heer, Ridder; want indien Jemme Herjuwsma Ridder geweest ware en het woord Heer dit moest aanduiden, had hij voorzeker, evenals alle andere Ridders, dat woord vóór zijnen naam geplaatst, en alzoo zich Heer Jemme Juwsma genoemd". Deze laatste beweering gaat m. i. niet op, want Redmer Alma, die zonder twijfel ridder was en daardoor den titel van Heer bekwam, plaatste dit woord eveneens tusschen zijn voor- en geslachtsnaam. Ten slotte wordt in 't Stambk nog gezegd: »en hoe verklaart men dan dat »Heer bij de vrouwen, die den naam van Herjuwsma droegen, van »welke er ook eene in dit werk voorkomt?" nml. Gaets Herjuwsma, vrouw van Ruurt Hemmema † 1488.

Dit laatste komt mij ook wel wat zonderling voor, hoewel dit, zooals is aangewezen, ook in het geslacht Alma plaats vond.

Heer Juwsma trof ik o. a. bij de volgende schrijvers aan:

In 1494 werd het verbond tusschen Groningen en Oostergo aangenomen door »Mr Heer Jwsma" (Feith, Reg. h. a. n° 26). Voorts spreken Worp van Thabor, 't Floreen-kohier van 1511 en Jancko Douwama allen van Jemme Heer Jwsma, terwijl eindelijk in zeker request van Saepck van Donia, weduwe van Jemme Heer Juwsma, van 't jaar 1524, de naam gelezen wordt als »Gemma van Heer Juusma". Men vindt hierover meer in het 3de Deel van De Vrije Fries, bl. 150 en vg., waar bl. 152 het woord Heer niet voor een ridderlijken titel wordt gehouden.

Overigens moet men niet vergeten, dat het woord Heer voor Hero als voornaam in Friesche Geslachten meermalen voorkomt, zooals ik dit bij de Eysma's aantrof (Hero Eysma, en ook wel Heer Eysma); terwijl het ook den geestelijken stand kon aanduiden, doch in den regel is dit laatste althans, zoo ik meen, wel te bespeuren, indien de voornaam is uitgedrukt, b. v.: Heer Jelle Jwsma, geb. 1414, † 1497, een man, van wien het niet onmogelijk is te achten, dat hij het geestelijke Heer vóór zijn naam, heeft mogen verwis-

selen met het riddermatige *Heer* tusschen zijn namen. Men zie het Stambk in aant. 4 van: Auckama. Hij schijnt een talentvol en werkzaam man geweest te zijn. Nog moet ik opmerken, dat in 1527 Saecke Heer Jousma grietman van Smallingerland was.

Ten slotte meen ik te mogen aannemen, dat Redmer Alma en Jemme Jousma den riddermatigen titel H e e r hebben mogen voeren; maar gaarne vernam ik, of het zeker is, dat zij dien aan een goed volbrachten tocht naar het Heilige-Land te danken hadden, en eindelijk, of men op Herbranda een en ander ook mag toepassen.

De Herbranda's hadden hun hoofdzetel in Achtkarspelen, en wel te Buitenpost; hun naam vindt men weleens als Branda, doch meest als Herbranda geschreven.

Kollum. A. J. ANDREÆ.

Verschuer (XXXVII, 166). Rectificatie. Hendrik v. Dompselaer, z^n van Evert bij N. v. der Schuur (of v. Schuren), trouwde N. v. Lunnen of Lünen uit Amersfoort, en ééne der drie dochters uit dat huwelijk: Geertruid, Beatrix of Agnes, dus eene v. Dompselaer, en niet eene v. Schuren, was de vrouw van den t. a. pl. vermelden Jan Mom.

Zutfen [1]. H. M. WERNER [1].

Penning (XXXVII, 231). Mijn antwoord slaat op Repertorium n° 2451, den penning van Ida Blok († 10 Febr. 1696 *Nav.* XXXVI, 388); en de heer Meijer haalt aan dien op Ida Blok († 2 Juli 1693) Repert. n° 2330 (*Nav.* XXXV, 648); de Vries II pl. XI (4), bl. 138—64. De begraafnispenning der eerste, niet der vermaarde bloemenkweekster, maar der obscure Ida, behoorde tot de zoogenaamde kooppenningen (vgl. *Nav.* XXXVII, 31).

L. J. D.

VRAGEN.

Oranje. Wat is de oorsprong van den naam Oranje, het bekende

---

[1]) Deze onze gewaardeerde medewerker vervulle nu den *Nav.* XXXV, 540, noot, geuiten wensch; waartoe *deze* tijd des jaars, — de schoonmaak-tijd, ook van publieke gebouwen, — eene welkome gelegenheid biedt. RED.

vorstendom? Heet het naar 't oude riviertje Araïs? (Oranje werd ook vervangen door Aranje of Aranië). — En hoe is oranje een kleurnaam geworden? Kan het zijn, dat in den aangeduiden omtrek veel werd gedaan aan het kweeken van oranje-appelen? In dat geval zou oranje zijn: kleur der appelen van Aranje.

Nog iets. Onlangs, zoo vernam ik, is een handschrift der Bibliotheek te Oxford uitgegeven, bevattend »Midrasch" of verklaring van 't Boek Esther. Daarin komt, op Hfdk III, 8, een zeggen voor van Haman, dat de Joden gansch andere instellingen hebben dan andere volken, dat ze o. a. eenmaal in de zeven dagen »aranja vieren" (ארניא), en dit »Sabbath" noemen. Wie kan licht geven op de mij volkomen duistere uitdrukking: »aranja, urania vieren"?

DR. E. LAURILLARD.

Hendrik IV, koning van Frankrijk, en connétable hertog Lesdiguières. Mijn vriend Gustave Vallier te Grenoble [1]) verzocht mij in dit maandwerk nasporingen te doen omtrent den volgenden penning, afkomstig uit het kabinet van *Petetin*, 24 Maart 1860 in het hôtel Drouot te Parijs verkocht [2]), en die zich in eene private verzameling in Holland moet bevinden.

Vz. Buste van Hendrik IV gedekt met een *dollen* of pluimhoed, zooals men dien op het uithangbord van *den dollen hoed* bij Lochem kan zien. Rechts-gewend met een breed ordelint.

Kz. Het links-gewende geharnaste borstbeeld van den hertog connétable *Lesdiguières* † 15 Dec 1621, blootshoofds en met den staf als connétable vóór zich. Afgebeeld in de *Description* 1860 en in *G. Vallier*, *Les desiderata de la Numismatique du Dauphiné*, Grenoble 1886, p. 16.

Leeuwarden. MR. J. DIRKS.

Foyert, enz. Met het oog op de opmerking van bl. VIII des *Nav.* XXXVI, 24, noot 2; 'VII, 88, vermelden geschrifts, kan misschien nopens Tydeman eene kleine vingerwijzing bieden, de herinnering,

---

[1]) dien ik niet aldaar, maar voor het eerst in Christiania zag.

[2]) *Description des médailles et jetons composant le cabinet de M. Petetin par J. Charvet.* Paris, J. Charvet 1860.

dat in het aan Deventer, Wijhe en Kampen grenzende gedeelte der Veluwe in eene omstr. 1339 opgemaakte Lijst van tijnsgoederen enz. op Veluwe, destijds behoorend aan het kapittel van St. Marie te Utrecht, afgedrukt in Bondam's Charterboek bl. 510—14, die naam ettelijke malen voorkomt. Daarin toch is sprake van Tydeman Blote (bl. 512a), van Tydeman Conincs sone (bl. 512b), Tydeman Nannen sone ende Gherbert van Hyerde (tijnsplichtig van twee molensteden, bl. 513a), Tydeman Pellegrims soen (ib.).

In die lijst worden onder »die Eyghene Lude ende die pacht gheven" o. a. opgeteld »Olde Jutten Erfnamen van den Olden begraven Hove" (ib. 511b). Is dit laatste z. v. a. de oude of voormalige begraafplaats?

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Betje Wolf en Aagje Deken met haren vriend Mazel.

Na haren terugkeer in het vaderland (1798) kozen E. Wolff geb. Bekker en A. Deken 's Gravenhage tot woonplaats. Daar vonden zij menigen vriend, gelijk uit de geestige bijdrage »Daags na het feest" van Cd. Busken Huet in den Nuts-almanak 1865 blijkt. Van dien tijd dagteekent ook het ontstaan der vriendschap met Mazel. Dat deze heer de beide schrijfsters en dichteressen niet vroeger persoonlijk kende, maken wij op uit een albumblaadje van de hand van A. Deken. Woordelijk luidt het:

Gelijk me, in laaten Avondstond,
Bij 't naadre van de zombre Nacht,
Nooit, dan op een onzekren Grond,
Een onbekenden Gast verwacht,
Word ons, in d'Avond van ons Leeven,
Ook zelde een waaren vriend gegeeven.

Aan wien was ooit den Ouderdom
Die, lastig, ons den tijd ontsteeld,
Regt aangenaam, regt wellekoom?
Wie Leefder, die Hij niet verveeld?

Toegeevenheid zal 't, mooglijk, waagen
Hem, nu en dan, te hooren klaagen.

Dan 't geen men maar zeer zelden zag,
't Geen schaars een sterfling ondervind,
'k Ontmoet nog, in mijn ouden dag,
Een kundig, eerlijk, deugdzam Vrind,
Een Vriend die men alleen in Boeken,
En slechts als Ideaal zou zoeken.

Mazel, mijn Vriend, vergeef het mij!
Maar ik geloof, hoe vreemd het schijn,
't Staat mij nog in mijn jaaren vrij
Op uwe Vriendschap grootsch te zijn.
O, 't vleid mij, dat een aantal Vrinden
Mijn naam in uwen Album vinden.

29 Augustus 1802.

A: DEKEN.

Een paar dagen na hare vriendin schreef Elizabeth Wolff in hetzelfde album wat hier volgt.

»Die stemming der ziel die der deugd gunstig is, en die, bleef zij voortduuren, zelf deugd zijn zoude, is, zo men haar naauwkeurig ontleed en ontbindt, niets anders dan een rust des gemoeds, gepaart met liefde, welwillenheid, tevreedenheid met ons Lot en met alle menschen. Dit, Mijn vriend Mazel, zal uw eigen verstand, uw eigen hart u reeds lang overtuigend geleerd hebben. Oordeel des hoe hoog ik uwe Vriendschap waardeer! en hoe oprecht ik mij noem uwe vriendin

's Hage 9 Zept. 1802 ELIZABETH BEKKER

WED. ADRIAAN WOLFF.

De Natuur is mijne Zang Godin.

Vóór haren naam bevinden zich twee schuine, evenwijdige streepjes met drie puntjes er onder, naast elkaar. Zou zij gedurende haar verblijf in Frankrijk maçonne zijn geworden?

Ook kunnen wij nog een brief van A. Deken mededeelen, die van het vorige jaar dateert. De inhoud is:

Waerde Burger en Hooggeachte Konstvriend!

»Mijn waerde Vriendin Wolff heeft, vijf weken lang, zeer ijslijk geleeden aan kramp in de Borst en Maag. Het was ons onmogelijk, in dien tijd te schrijven, en nog veel minder, te *denken*. Seederd heeft achting en erkentenis ons het nevensgaande vaers doen bijeenkrabbelen. Vind Gij het draaglijk voor uw oogmerk, gebruik het, zo niet verbrand het; wij deeden 't geen wij konden. Wij hebben het eenigzins *Comiec* willen behandelen, om in uwen geliefde Rol te blijven. Wij zenden hier bij de van u geleende Boekjes terug.

Niemand kan gevoeliger weezen voor de Eer en het Vermaak dat Gij uwe Medekonstennaars en Konstenaressen ons hebt aangedaan, dan uwe zeergevoelige en oprechte Dinaressen en Vriendinnen en
A. DEKEN.
van Huis 30 Maart 1801.

De plaats voor den naam van E. Wolff is oningevuld gebleven. Het comische gedicht is ons niet bekend.

Wie is nu meergenoemde Mazel? Wij kochten de blaadjes en den brief op de verkooping der handschriften, nagelaten door Jean Zacherie Mazel (geb. Tolen 27 Juli 1792, † 's Gravenhage 10 Oct. 1884). Kan zijn vader Louis Corneille die vriend geweest zijn? Ophelderingen en mededeelingen zijn zeer welkom.

Vl. V. D. O.

Six van Chandelier (XXXVII, 204).

Joannes S. v. Ch. (gedoopt 1 Maart 1620 in de Nieuwe-kerk te Amsterdam, begr. 16 Febr. 1695 in de Zuider-kerk) was evenmin vermaagschapt aan den turfdrager Six die in 1630—, of aan den passementwerker Six, die in 1631 te Amsterdam trouwde, als aan den burgemeester en diens nakomelingen. Hij zelf toch noemt den dichter van Medea:

— — — — — — hem, met wien ik eeven ben
Van naam, — — — — — — — — — — —

Vanwaar dat v. Chandelier? Joannes deelde het ons niet mede. En ziet de toevoeging op eene Fransche afkomst, de dichter laat haar rijmen op »plaisier" en »mortier". Het kerkelijk inteekenregister der Gereformeerden te Amsterdam leert ons zijne ouders kennen als Jacob Six, geboortig van Wesep, wonende te Haarlem, en Sara Juliens, van Ceulen, wonende in de Calverstraat. De vader gebruikt dus v. Chandelier niet, en onze drogist heeft dien naam evenmin van moederszijde.

P. J. FREDERIKS.

Anagrammen (XXXVI, 32, 476). Voor den naam »Tesselschaede" vond ik ergens »Sachte sedeles", en voor den geslachtsnaam (van Constantyn Huygens' echtgenoote Susanna van) »Baerle" vond ik »Arbele". De laatste bijzonderheid kwam ik te weten uit de

gedichten van Hooft en van G. Brandt den Jongen, beider tijdgenooten en letterkundige vrienden.

A. AARSEN.

Spreuk (XXXVII, 117). Het inschrift »al schyn ick duyster de naem is luyster", op de bokaal van Viglius duldt geen verandering in eenig woord, al zou men 't ook meenen. Mijn zegsman is hier Mr. M. C. v. Hall, die in de aanteekeningen, op bl. 214, van zijn Hendrick Graaf van Brederode, de strofen citeert. Aan diezelfde aanteekening ontleen ik de bijzonderheid dat de bokaal »het vocht van twee gewone wijnflesschen bevatten kan", terwijl v. Hall in den aanhef meêdeelt dat hij destijds (1844) berustte bij zijn vriend, den Minister van Staat v. Maanen.

A. AARSEN.

VRAGEN.

G. d'Orcet. In de Revue Brittannique van Januari 1878 bl. 65 komt eene bijdrage voor getiteld »Le Noble Savoir" door G. D., waarin eene verklaring gegeven wordt van de Beteekenis der familiewapens. Volgende jaargangen behelzen artikelen, die, blijkbaar van dezelfde hand afkomstig, G. Dorcet of G. d'Orcet zijn geteekend, en volgens dezelfde methode, die in Le Noble Savoir is toegepast, nu eens droog-geleerd, dan weder in den vorm van een roman of novelle, verklaringen geven o. a. van Rabelais, Vrijmetselarij, Mythologie en dergel.

Tot mijn spijt moet ik bekennen, dat ik hoogst-zelden den geleerden schrijver in zijn betoog volgen kan, zeer spoedig den draad zijner redeneeringen kwijt raak, en, hoe aardig de resultaten ook zijn waartoe hij komt, de wijze waarop hij het doet eenvoudig niet begrijp.

Wie is er gelukkiger, en weet wat naders te vertellen van G. d'Orcet en zijne methode?

MR. J. E. VAN SOMEREN BRAND.

De bibliotheek van Samarkand. Te Leiden, waar men eene wereld-beroemde verzameling van Oostersche handschriften vindt, zal men misschien belang stellen in de navolgende vraag van l'Inter-

médiaire (Paris, Rue Cujas 13, Lucien Faucou) 1887, p. 129, 30: »Qu'est devenu ce dépôt de livres précieux, ordonné par Tamerlan après sa conquête du pays d'Orient, et dans lequel avait eu la chance de pénétrer, presque par surprise, un Arménien (M. Khatcadour), dans le cour d'un voyage dans l'Afghanistan? Par une relation qui fut publiée en 1844, on apprit que ce mystérieux dépôt contenait des livres et des manuscripts géorgiens, syriens, arméniens, etc., dont la communication était expressément défendue à tout étranger. En y pénétrant, M. Khatcadour fut tellement ébloui du nombre et de la valeur de ces richesses, qu'il ne put s'empêcher d'en communiquer la nouvelle au monde savant. Aucune relation n'est-elle venue, depuis quarante ans, confirmer les révélations du voyageur arménien, et jeter en-même-temps quelque lumière dans ce sanctuaire inconnu?"

Almanakken. Dr. G. D. J. Schotel [1]) zegt in zijne »Vaderlandsche volksboeken en volkssprookjes, I, 9: »Wanneer en waar de eerste almanak in ons vaderland het licht zag, is onbekend. Alleen weten wij, dat er in 1494 te Middelburg bij Jacob Crom een gedrukt werd". Nu vindt men in de stadsrekening van Middelburg a⁰ 1494 wel, dat J. Crom, die op den »Nieuwenavond (oudjaarsavond) almanakken voor het toekomende jaar op het stadhuis bracht, daarvoor 10 sch. kreeg, en in die van 1496, dat men hem 3 sch. 6 gr. gaf, omdat hij »had doen presenteeren aan burgemeesters en schepenen de almanakken, die hij gemaakt had. Of hij die gedrukt had blijkt evenwel niet. Ware dit het geval, dan zou er in de rekeningen waarschijnlijk staan, dat hij ze »geprint" had. Bovendien is het onwaarschijnlijk, dat J. Crom er eene drukkerij op na hield, daar de rekeningen leeren, dat hij Med. doctor was. Of blijkt het ook van elders, dat hij drukker was [2]), en is er meer ten zijnen aanzien en de door hem vervaardigde almanakken bekend?

Domburg. H. M. KESTELOO.

[1]) Zie Gilles Dionysius Jacobus S. naar aanl. van zijn 80sten jaardag i. d. 9 Apr. 1887 gehuldigd in »Eigen Haard". Met portret. RED.

[2]) Dr. A. M. Ledeboer (Ridder d. Orde Nederl. Leeuw, † 19 Jan. 1887 te Deventer, oud bijna 90 jaar, geadv. door Mr. L. V. Ledeboer), »Boekdrukkers enz. in Noord-Nederland" (Deventer 1872, A. ter Gunne), art. Middelburg, kent hem niet. RED.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Jean Palfyn. Het *Nav.* XXXVII, 204, Omslag, aangekondigde geschrift van Dr. Alph. Goffin, uitgegeven in 't belang van een te Kortrijk (Courtrai, zijne geboorteplaats), voor hem op te richten standbeeld, is hier te lande verkrijgbaar bij de Firma v. Hengel en Eeltjes te Rotterdam, voor den prijs van *f* 1. Dit geschrift, 67 blz. in gr. 8vo, dat met warmte de zeldzame verdiensten van den Europeesch-vermaarden geneeskundige (geb. 28 Nov. 1650, † te Gend 21 Apr. 1730, — *aldus* Goffin) inzonderheid als heel- en ontleedkundige, in het licht stelt, zal gewis ook daarom met belangstelling in ons vaderland ontvangen worden, dewijl hij, een der eerste geleerden, die in zijne geschriften de Vlaamsche taal bezigde, en zich eenen voorvechter betoonde der Nederlandsche belangen, met onzen Boerhave en andere vaderlandsche medici roemruchter gedachtenis, vriendschaps-betrekking of briefwisseling heeft onderhouden. Met eerbiedige belangstelling neemt men o. a. kennis van de lijst der geschriften van en over den Vlaamschen medicus; niet het minst van de lofredenen, berijmd en onberijmd, ontboezemd ter gelegenheid der oprichting van zijn praalgraf te Gend i. d. 11 Febr. 1783, ongeveer eene halve eeuw na zijn dood. Zegge *ongeveer*, want Goffin verklaart uitdrukkelijk, dat het inschrift op dit mausoleum: »Obiit die 7 Febr. 1733, aetatis suae 78", ten eenemaal onjuist is. Met aandoening ziet men onder zijne lofredenaars, in een pathetisch gedicht en eene van geestdrifts-gloed doortintelde hulde, Mevr. v. Ackere — Doolaeghe (*Nav.* XXXV, 359), als moeder, de snaren spannen, de lier tokkelen ter eere des uitvinders van den forceps, van hem, »die aan het zwak geslacht, Naast God, de eerste hulp in doodsgevaren bracht".

J. A.

Vinckenbrinck. Het *Nav.* XXXVI, 536, bedoelde portret wordt reeds in Wagenaar's Amsterdam VII, 378 zeldzaam genoemd. Muller vermeldt het niet in zijn portret-catalogus; evenmin komt het voor in de Rijks-prentverzamelingen hier ter stede. Op de Historische Ten-

toonstelling, in 1876 alhier gehouden, zond de heer R. W. P. de Vries een portret in, dat wel identisch zal zijn met het bovenbedoelde. Hij deelde mij daarvan mede: »Op het portret van V. staat bovenaan links Æ. 43, 1648; onderschrift: Albertus Vinckenbrinck, Beelthouwer der Stadt Amstelredam. C. Holsteyn pinxit. P. Holsteyn sculpsit". Volgens dit portret is dus V. in 1605 geboren.

Op de deur van den predikstoel in de Nieuwe-kerk te Amsterdam heeft onze kunstenaar zelf gebeiteld: Albert Vinckenbrinck 1649. Elke andere spelling van zijn naam is dus onjuist.

Het jaartal 1640 (*Nav.* XXVI, 238) kan wel niet in letterlijken zin opgevat worden; ook Kramm geeft 1640. En de kerk verbrandde in 1645. — Zijn er werkelijk geene afbeeldingen van het inwendige dier kerk vóór den brand, zooals ze er zijn van de Oudekerk?

Nog spreekt Ds. J. J. L. ten Kate in zijn schoon gedicht, van een mahoniehouten preekstoel, terwijl het kunststuk geheel van eikenhout vervaardigd is.

En dat de in 1637 geboren Jan v. der Heyden vóór of in 1649 de ontwerp-teekening voor den stoel zou gemaakt hebben, is wel niet anders dan eene verkeerde lezing (*Nav.* X, 165; XXVI, 237).

Over den bekenden appel nog deze aanteekening: In 1842 reisde »zekere" K. Beckers of Reekers, een koopman uit Haarlem met dien appel door Nederland (Oude Tijd 1872, bl. 55). Men wist, dat dit kunststuk in het bezit was geweest van keizerin Catharina van Rusland, en als men den man vroeg hoe het in zijn bezit was gekomen, antwoordde hij steeds, dat hij hierop het antwoord moest schuldig blijven. De heer J. ter Gouw teekent (Oude Tijd 1872, bl. 205) hieromtrent aan: »'t Is opmerkelijk, dat het kunststuk zich in 1835 nog in V's geboorteplaats, Spaarndam, bevond. Waar is 't tegenwoordig? Ook al buiten 's lands?" In 1876 werd de beroemde appel ter Historische tentoonstelling ingezonden, en nóg berust hij bij den toenmaligen inzender.

Bij het zoeken naar de geboorteplaats van den kunstenaar kwam ons het volgende voor:

27 Febr. 1654 ondertrouw van: Jan V. van Amsterdam 23 j. beeltsnijdersgezel, geas. met vader Albert V., wonende Koningsgraft (Cingel), en Marike de Groot 20 j., wonende Koningsgraft.

23 April 1654. ondertr. Johannes Vranckenburgh, bierbeschoyer, van Amsterdam, weduwnaar van Maria van Ewijck, wonende aan de Kolck, en Maria V. van Amsterdam 27 jaer, geas. met haer vader Albert V., wonende Koningsgraft.

20 Juli 1653 ondertr. Goris V., silversmit van Amsterdam wedr van Jannecke Barcker, wonende Koninxstraat en Trijntie Bloemer, 36 j.(Een broeder van Albert?)

23 Februari 1663 ondertr. Abraham V., van Amsterdam, beelthouder 24 j. geas. met Geertruyt V. sijn moeder, wonende op Zingel, en Cornelia Fonteijn van Amsterdam, 22 j., geas. met moeder Jannetje Reintsen, wonende Betaniestraat.

6 Maart 1665 ondertr. Abraham V., van Amsterdam, beelthouwer, 26 j. wedr van Cornelia Fonteijn, wonende Zingel, en Brechie van der Werf, van Amsterdam, 21 j., wonende Princestraat.

De vraag van D. F. [ranken] in *Nav.* X, 164: »Waar woonde hij? De overlevering zegt, te Spaarndam" — is nog altijd niet beantwoord. Wie vult aan?

Amsterdam. P. J. FREDERIKS.

Jukbrug (XXXVI, 662). Het water behoeft voor 't maken van jukken onder de brug, niet breed te zijn. Wanneer de oevers met palen en planken bezet zijn tegen het instorten, vormt de brug zelve een juk.

V. E.

Portret (XXXVII 182). Dit is denkelijk van een officier der schutterij. Het is mij niet bekend, of in 1763 reeds exercitie-genootschappen bestonden. Het leger in Statendienst was in donkerblauw gekleed. Mr. A. Reigersman, griffier bij de arr.-rechtbank te Breda, zal mogelijk inlichting kunnen geven omtrent E. R. Reigersman en zijn oom.

A. C. SNOUCKAERT V. S.

Uniform der Garde Nationale (XXXVII, 183). Volg. E Fieffé, Hist. des troupes étrangères au service de France, II, 196, werd de garde nationale bij een Sénatus-consultum van 13 Maart 1812 in drie bans verdeeld. Bij decreet van den volgenden dag werden 88 cohorten 1^{0} ban opgericht en georganiseerd. Iedere cohorte bestond uit zes compagnieën fuseliers, ééne dito artillerie en eene dito dépôt. Uniform, als de infanterie van linie; wit-metalen knoopen met een adelaar er op, met deze woorden: »Premier ban de la garde nationale".

De compagnieën kanonniers hadden de uniform der artillerie te voet, met uitzondering van den kraag, die blauw was, en der knoopen, van wit metaal met twee gekruiste kanonnen gestempeld. Blz. 178 van dat werk beschrijft de uniform der toenmalige Fransche artillerie te voet: blauwe rok; kraag, borstkleppen (revers) en mouwopslagen (parements) eveneens blauw, doch rood-gebiesd (liseré); pandomslagen (retroussis) rood; vest en broek van blauw laken; slopkousen zwart; sjako met pompon, versierd met roode lissen (ganses) en koorden. — Omtrent de infanterie van linie vind ik in dit werk geene beschrijving, doch wel in dat van Hippolyte Bellangé, collection des types de tous les corps et des uniformes militaires de la république et de l' Empire. Uit de gravure, — daar de tekst niet veel zegt, — kan men afleiden, dat er bij de infanterie van linie waren grenadiers en voltigeurs. De grenadiers hadden een blauwen rok met roode kraag en epauletten; roode mouw-opslagen met witte patten, waarop drie knoopen; witte achterpand-omslagen en witte pandvoering met roode biezen en denkelijk (roode) granaten aan den onderkant; wit vest en witte korte broek; witte hooge slopkousen; sjako zwart met van voren een koperen plaat, zijnde een adelaar komende uit een op zijn rond liggende halve maan, waarvan de punten of uiteinden eene soort van inwaartsloopende krul vormden; bovenrand, pompon of bal en lange staande pluim, rood; kokarde natuurlijk drie-kleurig rood buiten, blauw binnen; rechts en links ter hoogte van de ooren, eene roode V met de punt benedenwaarts, gaande van den boven-, tot den benedenrand, welke rand van zwart leder schijnt geweest te zijn; roode gevlochten snoeren hingen vóór en achter langs de sjako, gaande halvemaansgewijs van de rechter- naar de linkerzijde; rechts bovendien, afhangend ter hoogte van het oor twee roode kwastjes met een ronden, platten gevlochten spiegel boven elk kwastje, en links alleen de twee kwastjes hangende halverwege de sjako; voorts een stormband van koperen schubben, vastgezet aan het hoofdtooisel met ronde dekplaten. — De voltigeurs droegen een groenen rok met geelen kraag; de épauletten waren, blad en tong rood, rand geel, franjes groen; mouw-opslagen geel met roodgebiesde witte pat, waarop drie knoopen; de omslagen der panden wit- en roodgebiesd, en aan de ondereinden een figuurtje dat niet te onderscheiden is; misschien een hoorn, doch geel in elk geval; wit vest en

dito korten broek; zwarte hooge slopkousen; sjako zwart met roode pompon en dito lange pluim, bovenhelft geel, onderhelft groen; — bovenband en verder garnituur als bij de grenadiers, doch geel. De sabelkwast, die bij deze zichtbaar is, was een groene band, roode platte kwast, en geel plaat tusschenstuk. De sjako was voorzien van een oogklep; de bovenkant of impériale der sjako was grooter in omvang dan de beneden-band die om het hoofd sloot. Ledergoed wit; patroontasch en sabelschede zwart; ransel bruinachtig, en er boven de opgerolde kapotjas; sabelgevest koper, en met één beugel.

Bij decreet van 7 Febr. 1812 waren de vierhoekige borstkleppen veranderd in afgeronde; de roks-panden waren aanmerkelijk ingekort; de slopkousen gingen niet hooger dan tot aan den onderkant der knie; de berenmutsen voor de grenadiers werden vervangen door sjako's, voorzien van dubbele roode chevrons op V's op zijde; en de voltigeur-compagnieën voegden aan de sjako's een dubbelen geelen chevron toe.

A. C. SNOUCKAERT V. S.

Tafelvorken (XXV, 219, enz.). Op de schilderij van Rubens, voorstellend het gastmaal van Herodes, waarvan de vervaardiging omstr. 1630 gesteld wordt, en die thans in 't bezit is van den heer Linde te Rotterdam, wijst de vrouw van Herodes met hare tafelvork naar 't haar aangeboden hoofd van Johannes den Dooper. Zie Illustrirte Welt, 1887, 4, S. 80, 1.

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

VRAGEN.

Witte sjerpen. Meermalen werd mij naar den oorsprong daarvan gevraagd; ik lees daaromtrent bl. 200, in het hier boven, bl. 310 genoemd werk van Fieffé, dat Davout, gedurende het beleg van Hamburg Febr. 1814, aldaar oprichtte een bataillon Garde nationale; de manschappen droegen enkel een driepuntigen hoed (steek) als onderscheidingsteeken, daar er geene uniform werd vastgesteld, en een armband van witte sergie om den linkerarm, waarop gedrukt in zwart: »garde nationale". De onderscheidings-teekenen voor de offi-

cieren bestonden in eene witte zijden ceintuur. Was dit bij de garde nationale ook vastgesteld voor de officieren?

A. C. SNOUCKAERT V. S.

TAALKUNDE.

Anworp (XXXVI, 178, 9). Vgl. *Nav.* XXXV, 242. De boerenwoningen in Z. Holland staan op w e r v e n, dat zijn opgeworpen hoogten uit de slooten, die ze omringen [1]). Jaren geleden trof men te St.-Anna-ter-Muiden op aanmerklijke diepte eene puinlaag benevens sporen van voormalige bestrating onder Anworp en Hoogstraat aan.

J. R. VAN EERDE.

Deventer (XXXIV, 197). Menso Alting meent dat Deventer z. v. a. »de Enterstad" beteekent, omdat Deventer de hoofdstad is van 't eerste of 't Enter gedeelte van 't Bovenstift (zie H. v. R., Oudheden en Gestichten van het Bisdom van Deventer, I, 142, noot). Kan dit licht geven?

A. C. SNOUCKAERT V. S.

[Niet denkelijk; ook vooral o. i. dáárom niet, wijl de klemtoon nooit op de middelste syllabe valt.]

Engwierum (XXXVII, 188). Hy, die meent dat dit friesche dorp in de friesche taal Edygwerum zoude heeten, is het spoor geheel bijster. Dit Edygwerum is slechts eene verbasterde form van den

[1]) Geeft *Nav.* XXXVII, 197, noot 2, ééne beteekenis van dit woord: eene andere met de hier boven vermelde nagenoeg éénstemmige, ontmoet men in J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wdbk, art. Oost-Vriesland, waar men leest: »De grond is meestal vlak en laag; de zoogenoemde Plotenberg is slechts een zandheuvel; en op de Marsch vindt men kleine hoogten of *warfen*, waarop, evenals in Vriesland en elders, de dorpen en zelfs de hoofdsteden gebouwd zijn". In 't Mid. Nederl. is warf, werf = keer, maal, en wil »ter selver werf" zeggen »terzelfdertijd". RED.

vollen ouden naam Eadingawerum of Eadynga Wierum; het is anders niet als eene misspelling die in eene vijftiende-eeusche oorkonde voorkomt, en in plaats van Edyngwerum staat. Daar zijn in de friesche gewesten vele dorpen, die den naam Wierum of Werum dragen. Om verwarring te voorkomen, dient men ze dus te onderscheiden door eenig voorvoegsel. Het dorp Wierum in West-Dongeradeel is steeds slecht-weg Wierum gebleven, maar Wierum in Oost-Dongeradeel onderscheidde men als Eadinga-Wierum, 't welk heden ten dage tot Engwierum is saâmgetrokken. Wierum in Baarderadeel noemt men ter onderscheiding Ooster-Wierum, en Wierum in Hennaarderadeel Lîtse-Wierum, d. i. het kleine Wierum of Klein-Wierum in 't Nederlandsch, heden ten dage Lutke-Wierum of Lutje-Wierum. Een vijfde Wierum, in Duurswolde, een deel van Fivelgo (Groningerland), draagt den naam van Witte-Wierum, naar de witte kleeding der monniken van de abdy Bloemhof, die hier tot 1566 stond [1]). Twee andere dorpen Wierum in Hunsego dragen ter onderscheiding de bynamen Wierum bewesten- en Wierum beoosten het Reitdiep. Eindelik nog Wierum of Werum in Emsigerland by Emden, waar vroeger als elders eene christelike kerk gesticht was, kreeg, in 't Friesch, den bynaam Tzerk-Wierum (dat is: Kerk-Wierum), hedendaags tot Cirkwerum verbasterd. — De vyftiende-eeusche naamsform Edyngwerum staat midden tusschen den vollen, oorspronkeliken naam Eadinga-Werum en den hedendaagschen Engwierum. In de vorige eeu, en nog in de eerste helft van deze eeu, werd deze dorpsnaam ook veelvuldig als Eangwierum geschreven. Eadinga-Wierum beteekent het Wierum der Eadinga's of Eadingen, het Wierum van het geslacht Eadinga; en dit zeer gewoon friesch patronymikon bediedt anders niet als: kinderen, nakomelingen, afstammelingen van Eado, van den man die Eado heet. Eado, ook Eade, komt nog heden onder de Friesen als mans-doopnaam voor; ook wel, door hollandschen infloed, wijl de Hollanders den frieschen tweeklank *ea* niet kennen, als Edo en Ede. Zoo bestaan nog heden nevens den ouden, uitgestorvenen geslachtsnaam Eadinga, de maagschapsnamen Edinga en Edenga, met Edinge in Drente, Eding in Engelland, Edink in de saksische gauen van Nederland, enz. Zeer vele plaatsnamen en

[1]) Zou witte niet »wade" kunnen zijn? Vgl. *Nav.* XXXV, 658, 9, noot. RED.

geslachtsnamen in alle germaansche landen zijn van dezen ouden mansnaam Eado of Edo afgeleid. De overgang van Eadinga-Wierum, by uitslyting en afslyting volgens de wetten der neder-germaansche uitspraak, tot Ea'inga-Wierum, Eangawierum, Eangwierum, Engwierum, is zeer geleidelik. — Aangaande den oorsprong van den noord-brabantschen dorpsnaam Hedikhuizen, die eigenlik is Hedinkhuizen, Hiddinkhusen, Hittinchusen (de huizen der Hiddingen, der afstammelingen van den man die Hiddo heette, — Hiddo of Hidde is nog hedendaags by de Friesen als mansnaam in volle gebruik), zie men Nomina Geographica Neerlandica (uitgegeven door het Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap), II, 123. Met *heeg* of haag, met *ee* of water, hebben de namen Eadingawierum en Hiddinghusen, Engwierum en Hedikhuizen niets te maken.

JOHAN WINKLER.

Enspijk, Anspach, Spijk. De naam van eerstgenoemde plaats, een dorp in den Tielerwaard aan de Linge, luidde a^0 1129 (pastura) Inspihe (genit.), a^0 1148, 1210 Inspic, a^0 1166 Inspyc, a^0 1231 Inspijc, a^0 1224 Einspich, a^0 1261 (villa) Enspic, — dit alles in B^n Sloet's Oorkbk v. G. en Z.; voorts a^0 1486, 95 Enspieck (Herald. Bibl. 1883 bl. 247), a^0 1539 Ensbeck (v. Hasselt, G. Oudhh. bl. 234), a^0 1582 Heynspieck (v. Hassel, Stukken IV, 331), a^0 1741, 94, 1843 Enspyk *of* Elspyk (Tegenw. Staat v. Geld., Geogr. Beschr. v. Geld., A. J. v. der Aa). Met herroeping van *Nav.* XXXI, 157, en met bescheidene afwijzing van Mr. L. Ph. C. v. den Bergh (Handbk Mid.-Nederl. Geogr. 2de dr. bl. 267) 's s p ij k = haag, betuining, stel ik thans ontbinding voor in Ens-pik. Om in de eind-sylbe niets anders dan *beek* te zien. Immers eene (naar 't schijnt) thans onbekende plaats in West-Friesland, a^0 772 Leunspih geheeten, luidt in één en 'tzelfde charter van omstr. 800 in Mr. L. Ph. C. v. den Bergh's Oorkbk v. Holland en Z., I, 4, 6—8, 10, ook Leonspic, Leonespich, -pah (Trad. Fuld.) niet alleen, maar zelfs Lienesbach, Leonesbac. Vgl. hiermede den variant Ensbeck a^0 1539, alsook Barsbeek (bp o. Vollenhove): a^0 1353 Berspic, a^0 1363 Berspijck, a^0 1496 Beerspick, a^0 1568 Barsbeek, — gesl. v. Berspic (Nom. Geogr. Neerl. I, 41^a). Aangaande de hoofdsylbe, kan men aarzelen tusschen *ens*, metathetisch voor *nes* (zie *Nav.* XXVIII, 601, 2), en *hain* = (kreupel-) bosch. Tot dit laatste noopt wellicht de variant Heynspieck a^0 1582,

zoowel als misschien Elspyk a° 1741, enz., — maar hoe komt men eigenlijk aan dit Elspyk? De oude charters schaffen het niet, en het volksdialect ter plaatse, waar men steeds van Ens-pik hoort, kent het niet. Tot dat laatste noopt wellicht vooral ook de vergelijking van het o. i. wat den naam betreft hoogst-waarschijnlijk identieke Anspach (stad in Beijeren) = Ansbach, Hanspach, Onspoch of *Hainsbach*, a° 1567 Aenspach [1]); Lat. Anspachium, Anspagium, Onoldinum; Ital. Onoldino, Onolsbaco. En dit Onolsbach (Onolzbach) kan men duiden als »am *Holz*bach", daar de stad ligt aan de samenvloeiïng van de Holzbach met de Rezat. Die verlatijnsching Onoldinum en die Italiaansche benamingen Onoldino, Onolsbaco zouden echter ook uit misverstand des stad-naams voortgesproten vertolkingen kunnen wezen, waarbij men eeniglijk aan De Holzbach dacht. Het wapen dezer stad is in zóóver sprekend als het eene *beek* van zilver (natuurl. kleur), waarin drie visschen van blauw, voorstelt [2]). — Zoo Enspijk = Heynspieck (a° 1582) hain-beek beduidt, ontstaat wederom de vraag of de *s* hier genitiv-teeken, dan wel euphonische letter (ten gemakke der uitspraak) zij. In dit laatste geval kan Spijk (tout-court) ook »beek" beteekenen, en behoeft men niet te vluchten tot spica = spicarium (zie *Nav.* XXXI, 158, 9). De varianten toch van Spijk [Z. Holl., op de grens van den Tielerwaard, *niet ver van* Enspijk verwijderd, — a° 1129 Spihe, a° 1148 Spic, a° 1210 Spyk, a° 1224 Spich, a° 1231 Spyc, — alles bij Bn Sloet] leveren eene opvallende

---

1) Marckgraeff Jorg Frederich van Aenspach behoorde onder de Duitsche vorsten, die zich destijds met de Geuzen verbonden (Mr. G. v. Hasselt, Stukken Vaderl. Hist. I 215). — Te Anspach was Maart 1733 te bekomen eene Beschrijving der stad en van het Markgrp Anspach, in 't Hoogd. (Boekzaal, Maart 1733, bl. 347). — Te Brussel vindt men een Anspach-boulevard, vernoemd naar den in de laatste helft dezer eeuw aldaar overleden burgemeester dezer stad van dien naam; — waarvan de groote gebouwen schitterend verlicht waren bij de plechtige ontvangst der Weener Mannen-Zangvereeniging (voorzitter, Dr. Olschbauer), naar Brussel overgekomen, om aan prinses Stéphanie, dochter van België's koning Leopold I, de verloofde van Aartshertog Rudolf, den kroonprins van Oostenrijk, ter gelegenheid haars jaardags (20 Mei 1880) in den wintertuin van het paleis te Laeken eene ovatie te brengen (zie Haarl. Ct 24 Mei 1880).

2) Het Beijersch geslacht von Ansbach voert (volg. Rietstap's Armorial, 1re éd.) in zwart een leeuw v. goud, die eene omgekeerde zeis van zilver vasthoudt. Helmt.: de leeuw uitkomend tusschen twee olifantstrompen, doorsneden van zwart op goud.

overeenkomst met die der eindsylbe van Enspijk (zie boven). Intusschen valt niet te ontkennen, dat somwijlen, bijv. ten aanzien van *op* De Spijk (Speijk, bouwland te Buur-Malsen), De Hooge Spijk erf ald.), De Spijk (weiland te Tricht), De Spijkweg (bouwl. te Dreumel), Het Spekland (dito te Ingen), enz. enz., de duiding spijk = spijker (spica = spicarium) als zoodanig beter past. Men verlieze nochtans evenmin uit het oog, dat *op* ook »aan" beteekenen kan (zie Oudemans, Mid. Nederl. Wdbk).

J. A.

Oostmanspolder. Rectificatie. *Nav.* XXXVI, 659 voor Nieuwenhaan te lezen Nieuwerhaven; 't is het Ter Nieuwerhaven van Mercator en Hondius. Ook dient gelezen Klakkebaan; van klakken d. i. klappen met de zweep of met den propschieter.

G. P. ROOS.

Ten Raa (XXXVII, 62). Ten Raa, afgesleten van Ten Rade, d. i. by de rade, by de rode, bij de plaats in het bosch, waar boomen zijn gerood, gerooid, uitgeroeid; voluit: de man, die by de rode of rade woont.

J. W.

Diernamen overdrachtelijk gebezigd en omgekeerd (vgl. *Nav.* XXXV, 377; 'VI, 610). Vele plaatsnamen zijn zeer zeker aan het verblijf der dieren, aan dezer aard, stem, kleur, enz. ontleend. Bepalen we ons tot Vlaanderen, dan vinden of vonden we bij Aardenburg een Vinckenbosch, bij Eede een Hertegat, Pudenbroeck [1]) en Paddepoel [1]), verder drie of vier Beveren [2]) van Antwerpen tot Katwijk, vervolgens Beernem (Beren-heim) [3]), Wul-

---

[1]) Voorzichtig! Vgl. Paddepoel in verband tot Padde*moes*, *Nav.* XXXV, 492. RED.

[2]) Bever (tout-court) als gehuchtsnaam te Avereest en als riviernaam (vgl. *Nav.* XXXV, 494, noot) jage hier toch den bever weg! RED.

[3]) Barn, dialectvorm van born = bron, of bern(e) = drek (in den zin van poel, moeras) past hier denkelijk beter; dus Beernem (W.-Vlaand.) liever bron-, *of* moeras-woning. RED.

veghem [1]), 't Vossenhol, 't Vossekot [2]), Rattekot, Reigersvliet, Wulpen [1]), Marollegat, enz.

Tallooze familie-namen Armelijn [3]), v. Beveren, Blauwvoet, Musont (wezel), de Vos, v. Wezel [3]), de Wulf, enz.

Als Zeeuwsch-Vlaamsche benamingen van aard, eigenschap en dergelijke, komen de volgenden tallooze malen voor.

Ouwe rosse, lastige oude vrouw (ros = paard); 'n Isegrim, een nijdigaard, verwant iisbiter. Leven als Marten (aap) en Kalle (kalkoensche hen), twee onnoozele luidjes, in de laatste jaren nog schimpend verscherpt en op Maarten Luther en Calvijn geduid. Een onnoosle Boudewijn (ezel) = simpel mensch. 't Is een dod-êze (dod-aars) = dikke logge vrouw; verwant een vette marolle (meerkoet), en in het kinderspelletje: Anna Marolle is dood. 't Is Martekojen, knutselen of het pogen der kleine kinderen om iets na te bootsen, ook verkort tot martelen. Marteko Vl. = aap. 't Is 'n listige vos, verwant: 'n slimme veugel, i laat z'n eigen (zich) ni pakken (vangen). 't Is 'n bratten, weelderig als een brat (fier), moeilijk te beteugelen paard. 'k Zitten ier in geen ekster nist, 'k kan v'ruzen (verhuizen) a(l)s 'k wil! I beschiit (bevuilt) z'n eigen nist, doet zijne afkomst schande aan.

Ik hoop later de diernamen in den Reijnaerde van onzen Willem Uijtenhoue, onder handen te nemen. Nu een paar aanwijzingen uit Vondel; ze bewijzen dunkt me, dat eenige dier namen in zijn tijd reeds volksgeliefd — populair, adres aan de verduutsers! — waren,

---

[1]) J. v. Wijk Rzn heeft Wulvergem (W.-Vlaand.). Wolf (tout-court, bp o. Wijlre, Limburg) jaagt den wolf o. i. weder weg, sluit ook denkelijk bij Wulveghem eenen persoonsnaam (Wolf, ook Wulf) buiten. Zou deze telkens terugkeerende hoofdsylbe in plaatsnamen, niet een appellativum wezen van zeer algemeenen aard, bijv. grens of veld? Vgl. *Nav.* XXXVII, 184, noot *met* Wilp (Willipe) en Velp (a° 891/2 Pheleppe, a° 893 Velide). RED.

[2]) Ook in dezen cyclus wijst de hoofdsylbe niet altoos op den vos; vgl., — naast Vossen (tout-court, bp te Apeldoren), Vosselen (dito te Asten), Vosch (meer in Rusland), — het opmerkelijke Vossen *of* Fresin van *Nav.* XXXVI, 44. RED.

[3]) Zie *Nav.* XXVII, 387, 98, 400, 1, 3, 5—11; 'VIII, 71, 7, 81, 3-5. Vgl. ook vooral Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 372—87, waar Musont evenzeer met een oud-Nederl. persoonsnaam Muus, Muys (van Bartholomeus) in verband wordt gebracht. Zou v. Wezel niet aan de stad Wezel doen denken? Zie a. w. bl. 227. RED.

omdat Vondel (zie den Rommelpot van 't Hanekot) namen van personen door die oude diernamen zeer kennelijk voorstelt, bijv.:

Koppen, manlijk van *koppe,* hen; dus haan, kalkoensche haan = Trigland, rood van aangezicht [1]).

Marten, heerooms veynster-aep = Jansze Brandt, Amst. boekverkooper.

Reintje de vos = Reinier Pauw.

In de Warande der dieren merken wij op:

Heer Wolfaert (plaat 59 en 77). De steertelooze sim, den achterkalen marten (80). Koppen = de haan (84). (Het kuische) Truytgen Zochs, Sogs = de zeug (97) heeft hij zeker uit het gelijkletterig Fransche Truije genomen. Kuekeloeren haen (99) en Kalikuet (kalkoen). Koekeloeren gebruiken de Z. Vlamingen nog voor verliefd loeren en stil minnekozen.

Behalve de opgegevene, vinden we in de Vlaanderen nog de van dieren ontleende persoonsnamen den Aep, Boudewijns, Everaerd, Fret, Grimbert, Dhondt, Iseghem (ook eene plaats) [2]), de Kater, De Krane, Leo, v. Leeuwe, Lelièvre, Martijn, Martens, Maertens, Nachtegael, Odevaere, Ottere, Pienbroeck, Puenbroec, Puyenbroeck, de Reyghere, Rosseel, Roste, Zwaene en Zwaenepoel, Tybaert, enz.

G. P. ROOS.

VRAGEN.

Moer-zee. Wat is bij de visschers aan de Hollandsche kust *moer-zee?* Is dat eene zee-beving? In 1661 verongelukten daardoor vijftien of zestien visschersvaartuigen uit Petten, Egmond, Zandvoort, Wijk-aan-Zee, Noord- en Katwijk. De ramp had plaats »onverwacht by moy weder", zegt de schrijver van het tweede deel der Nederlandtsche Historiën.

A. J. C. KREMER.

[Vgl moeren = in beroering brengen, beroeren (Kiliaan).]

Hasper. Zou deze te Enumatil en Amersfoort voorkomende geslachtsnaam in etymologisch verband kunnen staan met de plaats-

1) Vgl. *Nav.* XXV, 236, en vooral ald. bl. 287; XXVI, 20; 'VII, 400. RED.

2) Welker naam nochtans weide- (of misschien bosch-) woning beduiden zal. RED.

namen Asperen (bij Leerdam), De Aspert (blok landerijen te Berg-haren)? Of duidde hij oorspronkelijk eene persoonlijke eigenschap aan? In Neder-Betuwe zegt men wel, — in den zin van het Latijnsche »asper", — nopens een scherp mensch, die bijtend in zijne antwoorden of gezegden is: hij is zóó of wat asper.

Beunhaas (XXVI, 618; 'VII, 264 Omslag; 'VIII, 572; 'IX, 158, 514). Onder den titel van »Ontgroening op de Effectenbeurs" lezen wij in 't Algem. Handelsblad het volgende.

»Hoe een nieuw lid van den Stock-Exchange te New-York wordt ontvangen als hij de eerste maal het gereserveerde heiligdom der leden betreedt? Hij komt binnen met een vriend, bescheiden, bedeesd of met een blijkbaar zelfvertrouwen; maar dat is onverschillig. Want nauw is hij binnen, of hij wordt omringd door eene menigte »brokers", die hem verblijden met een aantal puntige toespelingen op zijn kleeding en persoon, toespelingen, die elke mogelijke afwijking of eigenaardigheid — meesttijds alléén bestaande in de opvatting der heeren — breed uitmeten. Na deze ontgroening met woorden volgt de handtastlijke inwijding. Des nieuwelings hoed wordt over zijn hoofd tot op de oogen gedrukt, de kraag van zijn jas over zijn nek opgetrokken, ja wellicht gaat de man zoo door de handen, dat van zijn jas niet veel heel blijft; hij wordt gedrongen, geduwd en gestooten; zijn likdoorns worden tot gruis getrapt; en tracht hij zich te verzetten, dan wordt 't nog erger. Eindelijk is hij bij den uitgang, hij snelt heen, zoo vlug mogelijk... en doet morgen hetzelfde aan andere nieuwelingen met zijn vrienden, de duwers en stooters van straks. De mate van gestrengheid der ontgroening hangt af van den stand der markt. Is 't zeer druk, dan komt menige nieuwe makelaar er gemakkelijk af: hij sluipt binnen, en met een kleine »bensculade" loopt 't af: maar is 't stil in zaken, dan heeft het nieuwe lid de volle uitwerking der hem geschonken aandacht te verduren.

Het ontgroenen op de effectenbeurs noemen de New-Yorkers »hazing". Zelfs de zoon van Gould ontging de operatie niet; en 't was waarschijnlijk dien dag stil op de beurs, want van 's mans hoed en jas kwam weinig te recht".

Vraag. Ligt in dit woord *hazing* ook eene herinnering bewaard van ons Hollandsch »beun*haas*"? 't Geldt hier toch de promotie van »beunhaas" tot »makelaar".

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Heerd. *Nav.* XXXVII, 252, is sprake van een »heerd land". Hoe groot was deze vlaktemaat?

Verlaat. Moet men schrijven verlaat, zooals in Friesland gebruikelijk is, of wel vallaat? En is verlaat, gelijk beweerd wordt, zoo genoemd, omdat de schippers wegens het oponthoud aan de sluis zich wat verlaten, d. w. z. daarom later aankomen?

C. W. A. B.

[Vlg. *Nav.* XXXVII, 295, noot. Verlaat = overlaat.]

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

v. Coeverden. In Herald. Bibl. 1883, bl. 263 vg., deelt Cn J. Polvliet eene genealogie van dit geslacht mede, waarin men o. a. leest:

»Het geslacht v. C. is gesproten uit dat van Borculo (in goud drie roode bollen [1]). Hendrik v. B. (Henricus Domicellus de Burclo 1248. Henricus de Burclo 1250. v. Spaen, Inl. I, 399, in not.), tr. de erfdochter van Rudolf III, burggraaf (kastelein) van Coevorden, volgde zijn schoonvader als zoodanig op, en werd de stamvader van het thans nog bestaande geslacht v. Coeverden".

Hendrik voornmd zou de vader geweest zijn van Hendrik, ridder, burggraaf (kastelein) van C. 1275, gesneuveld bij Woeringen 5 Juni 1288 [2]), wiens kleinzoon Reinolt II, als burggraaf van C. vermeld —

[1]) komt aldus voor op de Wapenkrt v. Overijssel, Amst. by Jac. Robyn, en op die van Ant. v. Mierloo, op Borkeloo en Dodincweerde gent Borclo. Vgl. Mr. J. I. v. Doorninck, Bijdr. t. e. Overijss. Wapenb. (Overdruk), bl. 7, 2de Bijdr. bl. 8. — Gramsbergen voert hetzelfde wapen. Als bov. en bij Jungius, Hist. com. Benth., in cod. dipl. p. 129 en Tab. VII, nº 12.

[2]) »Henderick van Borreculoe", getuige 1275. Ar. toe Bocop, Croen. d. byscoppen v. Uttert, in Cod. dipl. v. h. hist. Gen. te Utr. 2e ser. Ve dl. bl. 217. Vgl. Jan v. Heelu vs. 6532, volgens wien hij voerde: »eene baniere van goude, daer

1328, † vóór (of in ?) 1338 [1]), het wapen der oude heeren van Coevorden aannam, en daarin door zijne nakomelingen en door die van zijn broeder Roelof (de tegenwoordige v. C.) nagevolgd werd. »Dit wapen der eerste Coeverdens was in goud drie roode adelaars".

Bijlage I, t. a. pl. bl. 52, geeft volgenderwijze den oorsprong en de afstamming »der eerste Coeverdens" (liever, Coevordens):

N. N., volgens Westendorp (Jaarb. v. Gron. I, 178) behoorend tot het adellijk geslacht van Berum of Bierum [2]), volgens Witkamp (Gesch. d. XVII Nederl. II, 524) een landbouwer te Bierum [3]).

---

waren in 3 Coken root". v. Wyn, Aant. op denz., Bijl., bl. 236: »By den Grave (van Gelre) was noch een vroom Ridder met zijn baniere, de welcke was van gout, met dry roode coeken daer in, hy was ghenaempt Heer Hendrik van Brukelloe (*sic*), desen bleef eerlijck doot in weringhe ende in grooter daet". Stallaert, Hertog Jan I v. Brab. I, 175, 203; Butkens, Troph. de Brab. I, 316.

[1]) Volgens Rietstap, Wapenb. v. d. Nederl. adel, I, 75, komt Reinold II 1324—46 voor; volgens het merkwaardig Rapport van den Archiv., mr. J. v. Doorninck, over de Munstersche Archieven (Overijss. Alm. 1851) blijkt, luidens »het oudste Copiarium van Frenswegen", het bestaan in 1338 van »Reynolt, borggrave to Covorde, Elisabeth, syn echte vrouwe, Hinrich Johan vnd Herman, sine brodê, Elsabe vnd nese, sine sustere, (en van) Hinrick van Couorde, zynen vedder". Is deze Reynolt nu Reynolt III (blijkens Rietstap), dan zijn ook, m. i., ongetwijfeld aan hem, en niet aan zijn vader Reynolt II (gelijk Rietstap wil) de leenheerlijke regten van Coevorden door bisschop Jan v. Arkel, vóór of in 1347, verpand geworden. Magnin, Best. in Drenthe II, 1e, 42, 46; vgl. Overijss. Alm. 1850, 257—58.

[2]) »Berum, een treffelijk dorp met een parochikerk onder Fivelgo, en bynae aen den oever van de Eembs gelegen. Het gemeen gevoelen is dat Herbertus Bisschop van Utrecht, en zijne twee broeders de steevoogden van Groningen en Koevorde, uyt deze plaatze afkomstig zijn. — In Oostvriesland staat een oud en adelijk slot, Berum genaamd; uyt het welke de Bisschop Heribertus en zijne broeders, volgens eenige deftige schrijvers, gesprooten zijn. Althans hangen hunne schilderyen daar ten toon". Oudh. en Gest. v. Gron., 421—22. — Het huis Berum, bij Eenrum, (Gron.), daar Westendorp van spreekt, zal wel van later tijd dagteekenen.

[3]) »Hatdbertus sive Heribertus, natione Frisius, ex loco Berom. Ubbo Emmius lib. 6. Frisic. Heribertum apud Bierumanos ex familiâ plebeia natum asserit". De verm. Heda, Hist. Episcop. Ultraj., 162.

Herbert, bisschop van Utrecht, 1138—50 [1]).	Leffert, burggraaf van (Praefectus de of in) Groningen, † 1160.	Ludolf of Rudolf I, ontvangt als Stichtsch leen het erfelijk kasteleinschap van Coevorden.	Lambert, stamvader der heeren van Peize.
	Dochter, tr. Godschalk v. Sepperothe, een Westfaalsch edelman [2]), wiens nakomelingen in dit ambt opvolgen en later daarvan ontzet worden.	Rudolf II (zoon of kleinz. van Ludolf), kastelein van Coevorden, † vóór 1195, z. n.	Volker (zoon of kleinz. van Ludolf), volgt zijn broeder op in het Kasteleinschap van C. en het Drostambt van Drenthe.
	Rudolf III v. C., ridder, kastelein van Coevorden, door bisschop Willebrand van Utr. gevangen genomen en daarna geradbraakt, 1229.	Frederik, ridder, 1231 met Coevorden beleend (Magnin, l. c. II, le, 21).	Godevaerd of Godfried, vermoedelijk de stamvader der geslachten van Echten en Ansen [3]).
	Erfdochter tr. Hendrik v. Borculo; wordt (volgens Magnin, l. c. 22, reeds 1232 vermeld als) burggraaf van Coevorden en stichter van de tweede dynastie van Coeverden.		

[1]) Desse voirbenoemde byscop Hubert hadde twe broeders in den leuen, ende dye begherde hy groedt toe maken, waer van dye eene hette Lyffert, dye gaff hy Groningen ende makede hem daeraf borrichgraue, wellicke borrichgrafscap solde hy ende syn erffgenamen van den byscop ende kerrichke van Uttert toe lenne ontfanghen. Dye ander makede hy maerscallick van dye Trente ende casteleyn van Couerden, ende solde Couerden ende dye Trente oik voer hem ende syn erffgenamen van den byscop ende kerrichke van Uttert toe lenne holden; wt desse ghiffte is dat sticht van Uttert voelle quades ende orrelicks ghecomen, alls nae op syn plasse ghesacht sal worden". Toe Bocop l. c. 126.

[2]) Dr. Diest Lorgion (Beschr. d. stad Gron. I, 32) gist, dat er nog een tweede Leffert geweest is, wiens dochter met Sepperothe huwde. — Heinricus de Sepperothe was 1181 getuige bij de stichting eener dagelijksche h. Mis in den Dom te Munster. Niesert, Münst. Urk. II, 246; ib. 272, 82, 315: parochya Seprode (1189); 291: Henricus de Saproche (1195). Wilkens, Gesch. v. Münst. Urk. XIII.

[3]) De onderlinge verwantschap dezer geslachten, hunne voornamen, zegels en wapens (op de Wpkrt v. Overijssel), geven niet onduidelijk te kennen, dat zij tot de v. Coevordens in nauwe betrekking stonden. Vóór mij ligt een afschrift van een verzegeling of koopbrief van 1383, waarbij »Godekiin van Eechten anders gheheten van haren", bekent, voor hem en zijne rechte erfgenamen, aan Johan van der Hansouwe verkocht te hebben »al mijn goet woe dat ghelegen is mit allen sinē to behore inder marke van haren alset mijn was vijtghesprokē ene hofstede die gheleghen is inden dorpe van haren daer mijn vader plach op te wonen den got

Stammen de »eerste Coevordens" uit het geslacht van bisschop Herbert v. Berum of Bierum, waaruit blijkt dan, dat dit geslacht in goud drie roode adelaars heeft gevoerd?

Het geslacht v. Berum of Bierum, in de vorige eeuw in de Prov. Groningen uitgestorven, voerde in blauw drie zilveren rozen, gebroken in het hart met eene zespuntige gouden ster [1]; — welke rozen men terugvindt in de zegels van »Ludolfus, Miles, Dom. de Gronebeke, Prefectus in Groninge", 1309, en »Bertoldus de Gronebeke, Brefectus in Groninge", 1328, 32 (?) [2]), en in de wapens der Heeren van Runen of Ruinen (van welke ze overgingen in 't blazoen der tegenwoordige Graven van Munster [3])) en de vermoedelijk van hen afstammende geslachten van Welvelde of Weleveld [4]) en Hub-

---

ghenedich sij". Zegelt in groen was met drie omgewende adelaars. Vermoedelijk is ook het geslacht ther Borch, oudtijds in Drente en Gron. wel bekend, in zilver drie roode adelaars voerend (Ms. Wapenb. en Grafzerk i. d. kerk te Eelde), uit denzelfden stam. Zie ook Overijss. Alm. 1845, 38.

[1]) Kaart van Gron., door Coenders, bij de afb. v. het huis Luinga tot Berum. Wapenborden. Zegels, o. a. twee van Onno v. B., aan stukken van 1643 en 48, waarop een roos aan tweebladerigen stengel tusschen eene vlugt als helmteeken verschijnt.

[2]) Gron. Volksalm. 1843, 26, 27. Driessen, Mon. Gron. I, 71 not. i., 110 not. k., 120 not. f. — Te bepalen, tot welke geslachten de opvolgende Groninger Prefekten hebben behoord, heeft reeds veel hoofdbreken gekost. Dr. Acker Stratingh acht »eene beredeneerde naamlijst" van deze eene behoefte, en van groot belang voor de geheele Geschiedenis van Groningen (Gr. Volksalm. 1839, 60, in not.). »Er ontbreken, mijnes erachtens, zegt Driessen, l. c. III, 592, nog te veel stukken, om een geslachtboom van de Praefecti in Groningen te kunnen opmaken".

[3]) Het wapen van Ruynen of Runen komt op de a. Wpk. v. O. aldus voor: doorsneden van goud en blaauw, het tweede met drie zilv. rozen, 2, 1. Magnin, Kloost. in Drenthe, 2e dr., 92, zegt, dat het zegel van Johan, Heer van Runen, »bestond uit eenen dwarsbalk [hamaïde (sic)] waaronder drie vijfpuntige sterren of rosetten, één boven en twee beneden", en dat dit »is hangende aan eenen brief van 1376, voorhanden onder de charters van het H. Geest-Gasthuis te Groningen". — Hoe het geslacht v. Munster, wegens Runen, voert: quer getheilt, oben gold, unten schwarz mit drei goldbesaamten rothen Rosen (Grote, Wappenb. d. Kön. Hannov., 11; v. d. Knesebeck, Rittermatrikeln d. Kön. Hannov., 178; Handb. z. Taschenb. d. gräfl. Häuser, 633), is mij niet duidelijk.

[4]) Wpkrt v. O. cit. Ferwerda. v. Steinen, Westph. Gesch. II, 388—89: »Wellefelden (Amt Neustadt, Kirchspiel Runderod), hier finden sich noch genugsame Merckmale eines daselbst vorzeiten vorhanden gewesenen Schlosses. Meines Erachtens ist es das Stammhaus der Familie v. Welfeld, deren Wappen Tab.

beldinge [1]).

Zoo lang dus niet overtuigend is aangetoond, dat het wapen »der eerste Coevordens", uit den stam van Berum, was in goud drie roode adelaars, kan niet met zekerheid gezegd worden, dat dit het wapen der »oude heeren" of slotvoogden van Coevorden geweest is; tenzij men aanneme, dat deze adelaars prijkten op de zegels van het geslacht van den burggraaf of kastelein van Coevorden, Roelof of Rudolf, die in 114 . [2]) door bisschop Herbert van zijn ambt ontzet en vervangen werd door 's Bisschops broeder, mede Ludolf of Rudolf (Roelof) genaamd.

Opmerkelijk is tevens, dat, terwijl Reinold II in 1324 zegelde met »drie vliegende arenden" (Driessen, l. c. I, 120), Reinold IV zich in 1410 bediende van een zegel (Magnin l. c. II, 2e, 8) met »een vliegenden arend, voor wiens borst een sleutel hangt"; dus in alles gelijk (de heer Magnin geeft zelfs — hoe heeft hij dat kunnen zien? — de kleuren aan) aan het wapen van Appeldoren (bij Butkens, Annal. d. l. mais. de Lynden, liv. XI, waar de roode sleutel bandsgewijs in het zilveren schildje ligt) of Appeldoorn (in de werken van d'Ablaing, waar de zilveren sleutel dwars op de borst van den adelaar rust).

Ook op de verschillende munten der heeren van Coevorden ver-

XLIII, n° 2, zu sehen ist. Vermoedelijk is dit het stamhuis der v. W. die reeds in 1244, 1312, 23, in 't Bentheimsche voorkomen (Jungius l. c. in cod. dipl. p. 60, 106, 21), en misschien uit éénen stam waren met de h. bov. genoemden, wier stamhuis in Twenthe, nabij Borne, lag.

[1]) »Eene adellijke familie, welke te Diphoorn, een gehucht onder de gemeente Sleen, haar verblijf hield, immers daar en in den omtrek vele goederen heeft bezeten". Magnin, Kloosters in Drenthe, 2e dr., bl. 227. — In 1415 was »Evert Hubbelinck mit sinen kinderen" en andere van Keno ten Broeck's aanhangers in Drenthe, bij de overrompeling van Groningen tegenwoordig, en schijnt zich sedert dáár gevestigd te hebben. Rengers, Werken, I. 107; Joh. de Lemmege, Chron. Gron., in Matth. Anal., 122. Evert H. wordt dáár in 1415 onder de »borgeren en inwoenre" genoemd (Driessen l. c. IV, 764), en is welligt dezelfde die in 1428 en 29 als burgemr voorkomt; welk ambt, alsmede dat van hoofdman, ook, 1455–80, door een Evert H. werd bekleed. Emmius, Ser. Cons. et Hovetm. — Wapen, doorsneden: 1. in zilver uitk. leeuw, v. rood, 2. in groen drie rozen v. zilver (MS. Wapenb.).

[2]) Rietstap, l. c. I, 74, zegt: in 1141; doch overal elders staat, dat dit in of na 1143 geschied is.

*

toonen zich, volgens v. der Chijs (Drentsche Volksalm. 1850) afwisselend »een leeuw" en »een enkelen arend", zelfs in een gehelmd wapenschild; ook wel beiden op eene en dezelfde munt (vgl. Gron. Volksalm. 1851, 121 vv.). Blijkt hieruit, dat zij zich van verschillende zegels en wapens bedienden, en is dit door genoemden schrijver (in zijne Munten v. Friesl., Gron. en Drenthe) of door anderen nader onderzocht en medegedeeld? M⁰.

v. Coeverden. Vgl. bovenstaand artikel met *Nav.* VII, 52, 115, 6. Johan v. C. tot Rhaan en Walvoort (Herald. Bibl. 1883 bl. 283) werd 7 Oct. 1645 door het Hof v. Geld. tot schadevergoeding veroordeeld aan Gerrit Roesinck, omdat hij inbreuk had gemaakt op diens »drosten-visserije", door het ophalen en wegvoeren der schansbossen begaan (Regrs arch. voorm. Hof v. G. 118). — Dat Hof stelde 10 Apr. 1652 Goossen van C. tot Rhaan en Hendrik v. C. tot Walvoort (Herald. Bibl. ib. 284) voorloopig in 't bezit der leengoederen Walvoort en Welink, voorts van Beugel, Vervelt, de tienden in Karle, Hermelink, Brink en Ubbink, gelegen o. Bredevoort, maar vergunde hun, om hun recht ten volle possessoir voor den Hove, of ten petitoir ten leerechte, te vervolgen (Regrs 161, 2). — Engelotta v. C., wede Kreinck tot Overlaar (vgl. Herald. Bibl. t. a. pl. bl. 298) werd 12 Mei 1677 tegenover de erven van Gerrit Johan Nagell tot Ampsen door het Hof gehandhaafd bij haar recht om eene gracht te onderhouden tusschen de weide Hofmansmaat en den dijk, tot onderhoud van haren dijk (ib. 220). Gerrit Kreinck is dus in 1670 overleden, en niet Eng(e)lotta of Engelberta. Den 12 Nov. 1684 had zij, Engelotta v. C., wede Creijnck, verschil met H. J. v. Apeldoren over het recht van het goed Overlaar als havezate tot het water en de visscherij der oude beek (ib. 225). — Ten behoeve van Stijnken Wessels, wede Abraham Walijen, werd door Johan Borchard v. Coevorden, heer tot Rhede en Rhaen, en Judith Margaretha v. Rhenen (*sic*, zie echter Herald. Bibl. 1883 bl. 286) het erfgoed Harmelink in de heerl. Bredevoort, bp Miste, alsmede de halve Ubbinksmate, bij Flatshuis, in diezelfde bp gelegen, 11 Febr. 1693 opgedragen en van den leenplicht gevrijd (ib. 231).

Men vindt ook een niet-adellijk gesl. v. Coeverden. Godefrieda Geertruid v. C., geh. m. Albertus Royaards, Med. dr. te Zalt-Bommel,

was de grootmoeder van Dr. Nicolaas Christiaan Kist, hoogl. te Leiden, en van Dr. Herman Johan Royaards, hoogl. te Utrecht, wiens levensschets door dezen zijnen neef, zie in Nieuw-Archief voor Kerkgeschied. II 403—74. — J. J. v. C. is direkteur der Mij »IJzergieterij de Prins van Oranje" te 's Gravenhage. Alsmede v. Coeverden Adriani. Vgl. ook *Nav.* VII, 174b (te Groningen); XXXII, 444, enz. J. A.

Schull (XXVIII, 51; XXXIV, 111). Eene rekening van Johan S. a⁰ 1412 staat vermeld in Mr. G. v. Hasselt, Roozendaal, bl. 132. Ook was een Johan S. in 1506 gewaard in Loeler- en Milsterbosch te Didam (Bn Sloet, Van-Al's, 1871 bl. 152). In den Inventaris oud-arch. gem. Doesburg door P. Nijhoff 1865 bl. 39, komt i. d. 27 Maart 1600 voor een afgeloste en gecasseerde rentebrief groot 187 gl. 15 st. kapitaal, gevestigd op de inkomsten der stad Doesburg ten behoeve van A. Leijendeckers, wed. Simon S., in leven secretaris dier stad. — Eén met Scuijll? Tijdeman Sc. was in 1386 burger der stad Vollenhove (Bijdr. Gesch. Over. IV, 187). J. A.

Schull.

Rutger Schull 1570 te Tiel.

Gerard Rutgersz. 1595, † 1627, tr. Belia v. Eck, Stevensdr.		Hendrik 1605, tr. Maria v. Eck, halfzuster van Belia. Zij weduwe 1659.
Rutger, 1650 gemeensman, 1656 en 72 hopman te Tiel [1]).	Steven, 1650 secretaris v. T., tr. Swana Franken. Zij wed. 1689.	Gerard Hendriksz., 1653 rentmeester v. T.
Mr. Gerard, schepen v. T. 1661, 77, burgemr 1703, tr. Agniet v. Oijen [2]).	Gerard, 1661 ontvanger v. d. grooten Gelderschen tol, † 1671.	Hendrik, 1699 gasthuismeester.
	Steven, 1703 gemeensman, 1703 schepen, 1719 sch. v. Santwijk, 1729 ontvanger van 's quartiers-middelen, † 1739, tr. Theodora de Vries, Petersdr.	

[1]) Waerachtigh verhael der oude en nieuwe regeringe binnen de stadt Tiel 1674 bl. 12.

[2]) Oly-Podrigo off Mengel-Dighte beginnende met de klaegende gemeente in Thyell, bl. 26.

Gerard, 1727 hopman der burgerwacht.

Peter, geb. 1693, schepen 1722, tr. Johanna Cornelia v. Eck, Matheus Lambertus dr, † 1746.

Adriana Elisabeth, tr. Mr. Steven Buddingh, adv. te Tiel [1]).

Matheus Lambertus, 1746 schepen, 1772 schepen v. Santwijk, gedeputeerde ten quartierdagen, 1785 postmeester, † 5 Dec. 1793.

Maria Johanna Helena, geb. 3 Jan. 1729, tr. Karel Jan Chassé. Ouders van David Hendrik, generaal [2]).

David Hendrik, 1787 te Utr. bevorderd tot Jur. dr. [3]), 1788 secr. v. T., 1802 schepen, 1815 lid van den stedelijken raad, directeur der brievenpost, rechter in de rechtb. van eersten aanleg, curator der Lat. school, ouderling, 1820 heemraad van Neder-Betuwe.

Nog zijn mij voorgekomen: Everard Schull, 1558 vicaris der St. Maartensk. 1576 praesentieheer; Arend, 1574 schepen; Herman, 1576 sch.; Jan, 1587 sch., wiens dochter Phenna tr. 1600 Lambert Stevense v. Eck, zij wed. 1659 (Verpondingsboek); Jan, 1689 procureur; M. W. Schull, beziender van den Meurschen tol, enz.

H. J. V. W.

v. Sinderen (XXXVII, 153). Leden dezer maagschap waren in de laatste helft der vorige eeu te Dokkum gevestigd. Daar huwde toen Trijntje v. S. met Hermanus v. Assen, een Drent. Hun kleinzoon is Theodorus Coenraad Kock Beilanus v. Assen, emer.-pred. van Arum in Friesland, thans te Doesburg wonend.

J. W.

Straalman. Wijlen J. H. Scheffer gaf in 1879 eene genealogie dezer familie in 't licht. Hierin komen niet voor Hendrik Str. tr. Maria v. Galen bij wie Assueer en Elisabeth ged. geref. Zutfen 25 Sept.

---

[1]) Hertr. Adriana Jacoba Verheijden, dr v. Willem, oud-raad en schepen te Nijmegen, contrarolleur der convooijen en licenten te Tiel. Hij † 6 Nov. 1754 te T., uit zijn eerste huwelijk nalatend *a.* Mr. Steven Adriaan geb. 4 Aug. 1729 † 1801, tr. Cornelia v. Rijnberk; *b.* Theodora Swana; *c.* Cornelia; *d.* Peter.

[2]) Zie over den beroemden Tielenaar, Baron Chassé, o. a. Geld. Volksalm. 1883 bl. 90—98. RED.

[3]) op eene dissertatie »Animadversiones ad privilegium Reinaldi IV Tielensibus Ao 1410 concessum".

1701. Jan Str. tr. Bartje Wichers bij wie Hermannus ged. ger. Zutfen 26 Juni 1700.

V. O.

Stumph (XXXVI, 272). Herr St., Secretär der Handelskammer etc. in Osnabrück, ist vielleicht im Stande, Auskunft über seine Familie zu geben.

DE R.

Stumphius (XXXII, 350, 443). Onder de leeraars van den godsdienst, die gedurende den oorlog van 1672 en '73 bij het Ned. leger te velde, hunne diensten verleenden, was ook Johannes Frederik Stumphius (v. Sypesteijn en de Bordes, Verded. van Ned. in 1672, II 120). — Te Tiel werd 20 Oct. 1809 op de buitenbegraafplaats, met militaire eer begraven Meinoldus Hendricus St., zoon van Johannes bij zijne derde vrouw Diena Boeseker [1]), dr v. Meinoldus (Protocol der grafsteden fol. 83).

H. J. V. W.

Stumphius. Zie aanteekeningen in Herald. Bibl. 1881 bl. 69 (ook Stompius). Waarbij kome, dat 17 Oct. 1782 door het Hof v. Geld. aan C. C. Stumph en J. B. v. Eerden octrooi verleend werd tot het stellen van een wind-, olie-, pel- en grutmolen in de heerl. Bredevoort, kerspel Aalten, in den Aalter-esch (Regrs arch. voorm. Hof v. Gelre 408). Zie ook Herald. Bibl. 1882 bl. 339, noot *e*, op grond waarvan hoogstwaarschijnlijk nadere inlichting is te bekomen te Amsterdam en te Delft. Te Charlois woont Ch. Stumphius.

J. A.

Voet. Het *Nav*. XXXVII, 269, bedoelde geslacht, niet te verwarren met Voet v. Winssen en Voet te Harderwijk. De bedoelde familie hield tot 1619 in Zeeland nabij Goes verblijf.

H. V. E.

Balk in het wapen teeken van bastaardij. »Op requeste

---

[1]) *Nav*. XXXII, 350, 444, staat Boeseken. RED.

van Jelis v. Heusden, versoekende, sijn soon Hendrik v. Heusden, bij Rijxken Grutters verwekt, te mogen legitimeren in den bloede alleen, en niet in den goede, mits eenen balk in 't wapen voerende: — Word 't Hoff Provintiael geauthoriseerd, om hierop na informatie van saken te mogen disponeren" (Landdagsreces van Gelderland i. d. 11 Aug. 1648).

A.

VRAGEN.

Borret. Is de *Nav.* XXXVII, 202, genoemde markies de Bellefonds dezelfde die in 1785 luitenant werd bij het Legioen van Maillebois?

A. C. SNOUCKAERT V. S.

Brand. Wie waren de ouders, grootouders enz. van Mr. Carel Frederik Brand, heer van Willige Langerak, ridder Nederl. Leeuw, stadhouder der leenen van Naaldwijk, raad en rekenmeester der domeinen, gehuwd met Bartholomea Hermanna Braat?

MR. J. E. VAN SOMEREN BRAND.

Hoogwerff. Wat is van deze familie bekend? Is ze één met *van* H.? Scheffer en Obreen Rotterd. Historie-bl. deelen mede: Abraham H. (is hij hertr. m. Anna Johanna de Buck? geb. 1725 † Rott. 25 Jan. 1795) en Anna Maria v. Yperen (dr v. Urbanus?) winnen: Urbanus Adriaan H. *volgt* (misschien ook: Abraham Alexander H. geb. Rotterd. 1753/4, genoot zijne opleiding te Breda of 's Bosch, med. stud. Leiden 5 Juli 1774), Urbanus Adriaan H. geb. Rotterd. 13 Jan. 1760 diaken der Schotsche kerk † ald. 21 Mrt 1808 tr. 1° Adriana Johanna de Prill (dr v. Jacob bij Johanna Carolina Jacobi) geb. Rotterd. 3 Apr. 1763 † ald. 23 Aug. 1792 tr. 2° Maria v. Heusde (dr v. mr. Cornelis schepen en raad te Rott. bij Catharina Josina Wijbo) geb. Rott. 8 Jan. 1764 † ald. 25 Aug. 1801 begr. Groote-kerk; bij wie *a.* Anna Maria Catharina H. † Rott^{m} Juli 1797, 15 maanden, *b.* Catharina Cornelia Maria H. geb. Rott. 2 Nov. 1798 † Delft 9 Nov. 1846 tr. Mr. Rosendaal; tr. 3° Rott^{m} 27 Juni 1803 Guilhelmina

Catharina Arnoudina Alvarez wed. Havart (dr v. Guillamo commissaris v. h. zeegerecht, oud-schepen v. d. Ed. Hove en de Hooge Vierschaar van Schieland, boekhouder b. d. convoyen en Licenten te Rott. vroeger burgemeester en president-schepen van stad en ambacht v. Axel en Terneuzen, bij Cornelia Smits) geb. Rott. 23 Dec. 1770 † ald. 17 Juli 1825 bij wie: 1. Guillamo H. geb. ald. 13 Mrt 1804 † ongeh. ald. 21 Apr. 1845; 3. een kind † begin 1808; 4. Anna Maria H. geb. ald. 29 Nov. 1806 † ald. 1 Jan. 1808 begr. Gr.-kerk; 2. Adriaan H. geb. ald. 2 Sept. 1805 † ald. 11 Oct. 1851 tr. Voorburg 30 Apr. 1834 Jacoba Johanna Mulder (dr v. Jan bij Maria v. Rumpt) geb. ald. 31 Dec. 1812 † Rotterd. 5 Sept. 1852 bij wie: een zoon Jan ongeh. en eene dochter geh. m. J. Bleuland v. Oordt, alsmede Urbanus Adriaan geb. Rotterd. 3 † 29 Apr. 1835.

Voorts: N. H. tr. Neeltje Aarts wed. Jan Dierse van Driel (*Nav.* XXXVII 194 noemt hem Beijes v. Dr., waarom ?). Adriaan H., heer v. Rosenburch (is hij de vader van Abraham voornoemd ?) tr. Adriana de Jongh (dr v. . . ?); hunne dr Adriana H. tr. 29 Apr. 1749 mr. Willem v. Assendelft, Willemsz. Eene andere Adriana H. gedpt Sommelsdijk 27 Mrt 1714 tr. Gerardus Alebeeck. Diderica H. tr. Johan Wilhelm v. der Marck pred. geb. Leiden 3 Dec. 1691 † Gouda 28 Febr. 1767. Mr. Pieter H. uit Gouda studeert te Utrecht gecomm. 25 Apr. 1752 ter admir. v. Amsterdam, baljuw, schout en burgemr † Gouda 10 Oct. 1762. Een andere Pieter H. schepen te Rotterd., 2e équipagemr, ouderling der Schotsche kerk † ald. 7 Dec. 1761. Gerbrand H. tr. Maria Wittese, bij wie: Eva H. tr. Hendrik v. Coulster 1669, Maria Cornelia H. en Abraham H. Te Leiden studeerden ook Johannes H. notaris en procureur, 13 Sept. 1727, 27 jr en Petrus H. geb. Sluis 20 jr. jur. stud. 15 Sept. 1734. Jan H. † 1871 tr. Otteline Felicia Ma Wilha Alba Werdmüller von Elgg (dr v. Joan Albert bij Jeanne Jacqueline Christoffeline de Bock. J. Hoogwerff Armstrong, rechter in de rechtbank v. Koophandel te Dordrecht 1828. H. komt ook voor onder de acht kwartieren v. Jhr. Mr. A. v. der Goes v. Naters. Is een tak opgegaan in de Clercq? Petronella H. de Cl. † Brielle 2 Aug. 1880 tr. Stavenisse 4 Mei 1832 Pieter Nicolaas Johannes Lette Anemaet burgemr van Nieuwe-Tonge, lid der Prov. St. v. Z.-Holl. zoon v. Mr. Sebastiaan Hendrik burgemr ald. doyen d'age 2e Kamer bij Maria Johanna Arnoldina Lette. Behoort hier ook de

tak Hoogwerff Kempenaar, gesproten uit een huwelijk van Maartje H. met Johannes Kempenaar?

V. O.

v. Loon. Willem Hendrik Verschoor tr. Gouderak 24 Febr. 1766 Elisabeth v. L., geb. Gouderak 27 Febr. 1743, dr v. Jan bij Alida Trompert, Tromper of Tromp. Deze Jan v. Loon is gedoopt te Oosterhout. De doopakte luidde als volgt:

1703, 17 Juli. Gedoopt in consistorie ter presentie van den ouderling Pieter Leendertse van der Cuijp en diacon Cornelis de Grand en andere, op 't versoeck van de moeder om gewigtige redens het kind van Pietter Stoffelen van Loon roomsgesind en Iva........ gereformeerd lidtmaat, Egtelieden, genaamd Jan. — Peeteren zijn.....

Welke is de naam der moeder? Het wapen dezer v. Loon's wordt, volgens eene teekening daarvan, aangeduid als In zilver drie dennenboomen v. groen, waartusschen een springend hert v. rood. Helmt.: eene vlucht zilver op rood, tusschen welke een dennenboom. Dekkleeden: zilver en rood. Kan dit ook het wapen zijn der familie v. Loon van *Nav.* XXXVII, 16?

O. V.

Rumpf. Wie deelt iets mede omtrent deze familie, waarvan mij alléén bekend is Anna Catharina R. tr. 1° Hans Willem v. Aylva, 2° Jacob Adriaan du Tour (zie Halmael en v. Hettema). Zij schijnt Warmenhuizen aangebracht te hebben aan haar tweeden man, of wel hare dochter A. C. E. du Tour erfde die heerl. van hare grootmoeder.

O.

Sprungli. Te Bergen-op-Zoom getrout den 17e Janū 1740 Adriaan Brand, j.m. van Gornichem, Lieutenant int Regt van den heer Colonel Wolterus in guarnizoen alhier met Anna Maria Sprungeli, j.d. van Bergen op ten Zoom, en alhier wonende. Beyde Gereform̄. Wie waren de ouders der bruid?

In 't Regt Wolterus diende 30 April 1739 een vendrig Sprungli en 28 Dec. 1747 een luitenant P. J. D. Sprungli, denkelijk haar broeder.

MR. J. E. VAN SOMEREN BRAND.

GESCHIEDENIS.

Ameland [1]) (XXXVII, 219). Deze vrije onafhanklijke heerlijkheid behoorde reeds in 1180 aan het oud-adellijk Friesch geslacht v. Camminga [2]). In 1635 ontstond er geschil over het recht op dit eiland, tusschen Pieter v. Camminga en zijn zwager Ernst Zühm, uit Pommeren, kapt.-majoor inf. ten dienste dezer landen, die te Weenen van keizer Ferdinand II een diploma wist te verkrijgen, waarbij Ameland aan hem werd opgedragen. De omstr. dezen tijd gestorven Pieter liet de heerlijkheid na aan zijn broeder Watse of Wytse, die zich tot de Algemeene Staten wendde, welke bij manifest van 16 Maart 1637, de investituur voor nul en van onwaarde verklaarde. Doch Zühm bewerkte, dat keizer Ferdinand III hem in 1654 eene ordonnantie gaf, bij welke de inwoners des eilands den last ontvingen, hem (Zühm) den eed van trouw te zweren. Hij kwam met eenige soldaten op het eiland, om Camminga gevangen te nemen; doch men verijdelde dezen aanslag, terwijl men een Friesch oorlogschip in het noordwestelijk zeegat legde [3]). Wytse † 1668 [4]), opgevolgd door zijn eenigen zoon Frans Duco, grietman van Menaldumadeel, † 10 Nov. 1680, zonder kinderen bij zijne vrouw Lutta v. Aylva, met wie hij het voorgaande jaar gehuwd was, na te laten. Zijne moeder Rixta

---

[1]) Tijdens Christus' geboorte behoorde Ameland, zoowel als Vlieland en Terschelling, tot het vaste-land van Friesland; de ruimte, sedert 1222—84 door de Wadden ingenomen, bestond toenmaals uit moerasland; zoodat men, zich hier en daar latende overzetten, die eilanden te voet bezoeken kon. Op dat moerasland trof men nog omstr. 1200 meer dan één dorp aan, als Dijkshorne, Westerbierum en -wierum; benevens Grind, daarna een verlaten eilandje, waar men bijv. in 1785, bij matig laag water, in den voorzomer nog eieren in menigte van allerhande zeevogels ging zoeken. Zie Tegenw. Staat v. Friesl. I, 7, 8; II, 369. En vgl. *Nav.* XIII, 200. RED.

[2]) Te Water, Verbond d. Edelen, II, 314.

[3]) Tegenw. St. v. Friesland, II, 370.

[4]) Volg. ibid. II, 375 overleed Watse of Wytse in 1680, en kort daarna zijn eenige zoon Frans (niet, Frans Duco). RED.

v. Donia erfde van hem [1]). Na haren dood in 1690 kwam de heerlijkheid aan haren neef Wilko Holdinga thoe Schwartzenbergh, en zijne zusters Anna Dodonela, gehuwd met Edzard v. Burmania, grietman van Ferwerderadeel, en Jannetta Isabella, gehuwd met den beroemden staatsman Sicco v. Goslinga, grietman van Franekeradeel, gedeputeerde te velde in den Spaanschen successie-oorlog, afgevaardigde op de Utrechtsche vredehandeling, later gezant te Parijs, geb. 1664 † 20 Sept. 1731, begr. te Dongjum bij Franeker [2]). Deze verkochten in 1703 hunne rechten op het eiland aan Amalia van Anhalt-Dessau, weduwe van den Frieschen stadhouder Hendrik Casimir II voor haren minderjarigen zoon Jan Willem Friso, geb. 1687, prins van Oranje en Nassau [3]), erfstadhouder van Friesland, wiens zoon Willem IV en kleinzoon Willem V bij hunne titels dien van onafhanklijk heer van Ameland voerden.

Een bewijs voor de onafhanklijkheid van dit eiland gaven de Amelanders, als zij Febr. 1654 twee ambassadeurs naar Londen aan den protector Olivier Cromwell zonden, met verzoek, om in den eersten Engelschen oorlog, als neutralen, van alle vijandelijkheid verschoond te blijven. Niet weinig werden deze afgezanten met hunne wijde broeken en korte rokjes door de hovelingen bespot; doch Cromwell behandelde hen zeer vriendelijk, en verklaarde die van Ameland volkomen vrij en onzijdig [4]). Ditzelfde geluk viel hun ook tebeurt in den oorlog van 1672, maar op verzoek van keizer Leopold I, die

---

[1]) Bachiene, Geogr. Beschr. II, 1385.

[2]) Scheltema, Staatk. Nederl., I, 385. Sicco v. G. was het laatste mans-oir van dit oud-adellijk geslacht. De kerk te D. prijkte tot 1796 met eene fraaie graftombe ter zijner nagedachtenis, en met een opschrift van Pieter Wesseling, 1723—35 hoogleeraar te Franeker. Het borstbeeld, een der beste werken van den bekwamen beeldhouwer J. B. de Xavery, komt bijzonder overeen met de afbeelding bij Wagenaar XIX 32.

[3]) Oranje *en* Nassau. Aldus kan en moet men zeggen, en zoo wordt ook gezegd in het Tractaat van Verdeeling 1732, met den Koning van Pruissen; en niet Oranje-Nassau, want Nassau is evenmin een tak van het huis van Oranje, als Oranje een deel der Nassausche landen. »Die ongeschikte term is het eerst gebezigd door den dommen vervaardiger der pyramide, welke de plaats aanduidt van het afgebroken huis te Rijswijk", zegt Bilderdijk, Gesch. d. Vad. XI, 203.

[4]) Tegenw. St. ib. bl. 370. Dit werk is zeer uitvoerig en lezenswaardig over Ameland. Vgl. ook *Nav.* Alg. Regr dl XXI—XXX. Red.

Ameland beschreef als een leen des Keizerrijks, wat zekerlijk een misslag was.

H.

[v. E. te H. verwijst naar Hoogstraten's Woordenboek, bl. 347, tweede kolom, regel 44 v. o.]

's Heerenberg (XXXVII, 207—13). Die zweite Gemahlin des Grafen Heinrich v. Berg wird *Nav.* XXXVI, 198, Jacomina v. Spauer, und S. 89, Hieronyma Catharina Gräfin v. Spaar genannt. Beide Lesarten sind unrichtig. Sie hiess Hieronyma Catharina Gräfin v. Spaur [1]). Ich theile hier eine Urkunde mit vom 24 April 1671, die für diese meine Behauptung den Beweis liefert und obendrein von grossem Interesse ist.

Archives Générales du Royaume zu Brüssel; Cour féodale de Brabant, Registre N°. 377.... 233.

Actum xxiiii April 1671 coram Dom. horum ten. Rijckewaert. p̃ntibus me Michiels, Walravens, Culant, Meerbecke et alijs. (Am Rande steht: »Overmaeze").

»Comparant Mr. Henricus Du mont comme procūr special et irrevocabel (!) a l'affaire que sensuit-deuement constitué par Sr et mre Arnoult Randarhe partie faisant pour la dame baronne douairiere de Pesche en qualité de tutrice de ses enfans mineurs, pour dame Walburg nee Comtesse de Mijlendonck et pour messire mesir (!) Eugen de Berch, baron de Baché en qualité de marij et mambour de madame sa compagne, et se faisant fort pour madle de Pesche sa belle sœur, ensuitte de la procure inserre au contract et passé soubs leur signatures en la ville de Ruremonde le xxe de juin 1663 estant le mesme comparant en oultre guarnij des lettres convenables d'octroy servantes a la validité d'icelle procure obtenues au souverain conseil soubs le grand seel de Brabt le xxij de ce present mois d'avril signees J. Simpernels, at en icelle qualité remonstré et donné a cognoistre a mondt Sr Lieutenant et hommes defieff, que sesdts constituants parmy les stipulations couchees au mesme contract avoyent renoncez comme le mesme comparant renonçoit par ceste en faveur et au prouffiet de dame Jerosnima Catharina comtesse douariere de Bergh nee comtesse de Spaur & a tous les biens de Goer, Poll, et Panheel avec le chasteau, seignries, pretz, terres, bois, moulins revenuz droits et actions appertenances et dependences, et nomement aux tolles nommez den Niewenar y appertenans sur la riviere de la Meuze ascavoir a Udeckoven,

---

[1]) Der Name kann auch wohl Spauer geschrieben worden sein, aber Spaur ist die von dem Geschlechte beibehaltene Schreibweise. Nach Prof. Dr. Kneschke sind die Sp. von altem tirolischem, trientinischem Stamme; siehe Band VIII, 547, wo viele Nachrichten; ferner v. Brandis, Hübner, Gauhe, Jacobi; Deutsche Gräfenhauser un namentlich das Taschenbuch der Gräfl. Hauser.

merssen et Kathaegen pardela le pont à Stockhem, Heppenaert, Poel, Oel, Bruge, Kessel et la enthour, avecq tous seigries et droits y appertenans le tout en suitte des mesmes contracts, dont la teneur si bien que des dites lettres d'octroy sont inserrees aux lettres en estantes, et desirant etca si est etc. a la personne de Sr Leonard Raversteijn (*sic*) a ce commis par procure de la mesme dame comtesse du xviij de ce present mois donnee soubs sa signature et cachet. Payant etca. Recepi . . . . . l. viij f. iij st.

Ferner erlaube ich mir die Bemerkung, dass die zweite Gemahlin des Grafen Albert v. Berg nicht Magdalena de Lusance (*Nav.* XXXVI, 90, sondern de Cusance hiess. Ibid. S. 195, noot 1, wird nach der Etymologie des deutschen Wortes Truchsess gefragt. Das lateinische Wort »dapifer", — daps, dapis = Speise, im Besonderen die Speise der Götter; plur. dapes = Gastmahl), — bedeutet Speiseträger, einer »der das Essen trägt", »trug 's Essen" = Truchsess.

J. TH. DE RAADT.

Wervershoef (XXXVII, 219). In een wapenboek op perkament van het geslacht Semeyns, dat tot 1666 geregeld, en na dien tijd alleen met betrekking tot de nakomelingschap van Theodora S. geh. in 1701 met Arent de Vries, schout te Enkhuizen, bijgehouden is, treft men op eenige opeenvolgende bladzijden het gedeeltelijk ingevulde wapen aan der betrokken leden van v. Egmond, en is 't duidelijk, dat het »quartier van Warvershove" oningevuld is gelaten. Daar, wanneer er van Meyndert Semeyns sprake is in de desbetreffende stukken, zelden gemist wordt de toevoeging: »getrouwd aan den huize van Egmond", en ik niet weet, of het van algemeene bekendheid is hoe die filiatie bestond, diene het volgende tot opheldering. Meyndert Semeyns was gehuwd met Geertruyd v. Egmond, dr v. Jhr. Simon v. Egmond van Warvershove en Rijke Freeck gnmt Roodveldt. Simon was de achterkleinzoon van Jan graaf van Egmond geb. 1438. Kan nu iemand mij mededeelen, waarom het wapen van Wervershoef niet ingevuld is, en als het bestaat, van welken datum het is?

Dordrecht. MR. J. D. V. V. D.

[v. E. te H. verwijst naar Hoogstraten's Woordenboek, bl. 52, op het woord.]

Zigeuners (XXXI, 357 enz. enz.). Ter aanvulling van vorige gegevens zij herinnerd, dat een goed te Voorst (Veluwe) in 1417

vermeld wordt als Mompekensland of »der Heiden lande" (Bn Sloet, »Van-Al's" bl. 259), denkelijk aldus genoemd naar Mompeken, aanvoerder van een troep Zigeuners, of diens vrouw. Voorts uit het Tijdrek. Regr op 't oud-prov. arch. v. Overijsel (V 38) a° 1497, Junij 21: »In zake de klager namens Mijn Gen. Heer tegen Geerlinck Middelsdorp over den » »moord van een heiden" ", is geklaard, dat Geerlinck zijne onschuld zal bewijzen". Utrecht's Bisschop scheen dus destijds de Zigeuners in zijne bescherming te nemen. Stelden zij zich toen misschien fatsoenlijker aan, dan later? Want later oefende men veelmaals kort recht met hen. Of was het den Gen. Heer vooral om Geerlincks bruecke (boete) te doen? Vgl. het opstel »Een Heiden te Kampen a° 1558" in Bijdr. Geschied. v. Overijsel V, 268—70. — Hendrik v. Gent, heer van Appeltern en Altforst, in 1566 verschil hebbend met den Amptman van Maas-Waal, vertoonde aan het Hof van Geld., dat zijne voorouders (sed. 1484) met de dagelijksche gerichten van Ap. en A. en met de vonden (vgl. *Nav.* XXVII, 81) verleid waren geweest, en dat zij aan de heidens geleide gaven. Dus Maas-Waal bleef ook van dat volkje niet vrij. — Evenmin de Veluwe, waar menige diepe en breede kuil, als 't Heidensgat bij het Uddelerbosch, de Bommelskuil in het Vierholterbosch (te Elspeet), misschien ook Groot Soll in het Puttener bosch, nog herinnert aan hun voormalig verblijf. In de Kleintjeshegge te Elspeet woonden nog in de 18de eeuw Zigeuners, tot op het tijdstip hunner verdwijning uit die streek. En welk bejaard Gelderschman of Overijselaar weet zich niet uit zijne kindsche dagen nog moord-, brand- en rooververtelsels te herinneren, hem door bange of bangmakende dienstboden opgedischt uit het Soerensche bosch van weleer! Insgelijks herinnert »Het Mosseltsche Legerveld" (vlakte in de bp Mossel(t), o. Eede) zeer gepast aan hen. Togen in 1712, op last van den Hove v. Geld., 75 ruiters en voetknechten naar het Gortelsche bosch te Eepe, om zich van de laatste, daar nog omzwervende heidens meester te maken, in 1717 zag men zich verplicht krachtdadiger maatregels tegen hen te werk te stellen. Eerst in 1720, — vgl. Geld. Volksalmanak 1864 bl. 124; 1870 bl. 179 *met* Nav. XXVI, 229, 30, — raakte de Veluwe van dit gespuis grootendeels bevrijd. — Toonde reeds prof. Bondam (1783) de meening, dat de zoogenaamde Hunneschansen door de Hunnen

zouden zijn opgeworpen, eenigermate te betwijfelen, toen hij (Charterboek bl. 31, noot) in de Gardersche Hunneschans den saltus Vunnilo van den jare 855 (Bn Sloet's Oorkondenbk bl. 46), door hem Hunnilo geschreven, meende terug te vinden als Unni- of Hunnilo: die Veluwsche Hunneschansen zoowel als het Suevenkamp doen, in strijd met het tothiertoe heerschend gevoelen, waarschijnlijk nóg aan *hen* denken (zie *Nav.* XXXIV, **453**—5), alsook de omstandigheid, dat men hier en daar, zelfs op den A m e r o n g schen berg verscheidene gaten en holen kan aanwijzen, welke op ongeveer een paar voet diepte eene menigte houtskool bevatten, en dus, naar men gissen mag, de voormalige stookplaatsen dezer lieden vertoonen. — Bij D e H e i l e m e r V u u r s t e e n b e r g (hoogte te Dorenspijk) wordt aan brandstapels onzer Heidensche voorvaderen gedacht (zie A. J. v. der Aa, Aardr. Wdbk. o. h. w.). Natuurlijker echter dunkt ons: voormalige haardsteê van Zigeuners. Immers bijv. in 1449 heette men vuersteen wat bijv. in 1569 een haard- of heerdsteen (*sic*) luidde, gelijk Mr. G. v. Hasselt, Arnh. Oudhh. II, 66, 7 bericht. — Op de Ermelo'sche heide ligt D e C a s a t e n b e r g (Geld. Volksalm. 1864 bl. 41). Al heeft men er Kozakkenberg van gemaakt, doet die heuvel, — tenzij hier een fantasienaam spele, — vermoedelijk aan uit Italië herkomstige Zigeuners denken, als herinnering aan M o n t e C a s a t o (in den voorm. Kerkel. Staat, legatie Macerata): casa = huis, casata (-to) = familie, geslacht. Zulks te gereeder, omdat een perceel gronds in datzelfde dorp Het Kattenleger heet *of* Het H e i d e n s c h e K a m p.

Te Holwierda, een dorp in Groningerland, treft men een pad aan, geheeten Den Blaauwen Gang, waarvan men zegt dat er zich eenige eeuwen herwaarts Heidenen (Zigeuners) ophielden in een hol. 't Is mogelijk, maar uit den naam valt zulks misschien niet af te leiden, omdat die »veld-(door)gang" beteekenen kan; vgl. de hoofdsylbe in De Belschet of Velschet, veld-schot (Overijsel), — metathetisch.

J. A.

Eerste predikant te Kolijnsplaat (XXII, 600; 'IV, 252, 363, 'V, 153, 4). In het Kerkeraads-actenboek der naburige gemeente te Kats, staat het volgende geboekt: A° 1599 is in 't eiland Noord-Beveland de eerste predicatie gedaan te Colijnsplaat (23 Mei), in het Heerenhuis, alstoen staande buiten den dijk, door Ds. Adriaan

Sebastiaanse, pred. te Nieuwerkerk in Duiveland. Tot 1659, en alzoo gedurende 60 jaar, is er maar één predikant in 't eiland geweest, die zich in de Classis onderteekende: »Predikant van Noord-Beveland", en deze hield zijne residentie te Kolijnsplaat, alwaar de gemeene kerk was.

Vroegere mededeelingen in dit maandwerk leeren ons, dat Eduardus Adriani Booms, geb. in Engeland, als de eerste pred. te Kolijnsplaat, † 18 Jan. 1625 aldaar. Intusschen is mij nu uit het Kerkeraadsactenboek van Nieuwerkerk in Duiveland medegedeeld, dat daarin door de hand van den pred. Adriaan Sebastiaanse, dd. 4 Juli 1599, het volgende genoteerd staat:

»Jan Slabbaert is ouderling dit jaar, in plaats van S. Adriaansz., die nu Dienaar des H. Evangeliums is te Colinsplate".

Wegens het moeilijk leesbare schrift, schijnt het niet duidelijk uitgemaakt te zijn, of er werkelijk S, en niet E, staat. Ware dit laatste het geval, dan zou het uitgemaakt zijn, dat Eduard Adriaansz. Booms, als eerste predikant daar reeds in 1599 in dienst was gekomen, en tevens, dat hij, als geboren in Engeland, hoogstwaarschijnlijk een zoon was van den Nieuwerkerkschen pred. Adriaan Sebastiaanse, wiens geslachtsnaam dan mede kenbaar zou worden als Booms.

Op dit een en ander zal gewis ook het volgende wel betrekking hebben en tot nadere toelichting kunnen dienen.

In de werken der Marnix-Vereeniging", Serie II, Deel I, Acten van de Colloquia der Nederl. gemeenten in Engeland, 1575—1609, wordt bl. 54—55 gemeld: »Coll. IV, bij vervolg gehouden 10—16 Sept. 1578 te Londen, stond binnen, op verzoek, Adriaan Sebastiaanse, dienaar des Woords, en Pieter van Merre, ouderling der gemeente Halstead, om te onderzoeken, hoe die gemeente ontstaan, en hoe hij aldaar in dienst gekomen was. Hij vertoonde eene attestatie van de gem. Norwich, get. door Ds. M. Panneel, op last en uit naam van het Consistorie aldaar, dd. 2 Sept. 1577, waaruit bleek, dat hij een vroom broeder was, die zich aldaar in de exercitie der propositiën geoefend had omtrent den tijd van zes jaar, en zich alzoo gedragen had en in de leer bevonden was, dat hij na behoorlijke examinatie bekwaam geoordeeld was tot den publieken dienst des Woords, en dat hij ordelijk beroepen was van de Broederen der gem. Halstead, verzoekende, dat hij met behoorlijke eere als zoodanig mochte ont-

vangen worden, daar hij door sommigen zich met een kwaad gerucht bezwaard zag, alsof hij geen wettelijk beroep noch zending hadde". En blz. 56: »Hem werd voorgelezen een brief der gem. van Gend, van 30 Aug. 1578, en daarop gevraagd, of hij eenig beroep uit Vlaanderen zou kunnen of willen volgen. Hij antwoordde, dat hij zijns zelfs niet was, maar stelde zich dienaangaande in 't oordeel en den wil zijner gemeente".

Deze Adriaan Sebastiaanse zal nu wel dezelfde zijn, die in 1584 of 85 de eerste predikant werd te Nieuwerkerk in Duiveland, en dan kan zijn zoon, die in 1599 als predikant te Kolijnsplaat voor Noord-Beveland in dienst trad, ook wel in Engeland geboren zijn.

Wolfaartsdijk. J. VAN DER BAAN.

Overluidingen te Utrecht. Vervolg van *Nav.* XXXVII, 12.

1624. In dit, en in het volgende jaar, hoewel het aantal toen niet *zoo* groot was, werd, vooral in de zomermaanden, een buitengewoon groot aantal personen overluid. In 1623, 24 en 25 heerschte de pest te Amsterdam [1]), en heeft toen misschien ook te Utrecht gewoed.

III Jan. in ob. et fun. Cornelii a Beeck.

IV Jan. in ob. et fun. Jōīs Adriani.

V Jan. in ob. et fun. Gertrudae a Leemput, uxoris Petri a Gessel.

XIV Jan. in fun. *Theodorici a Boeckop*, filii Dn̄i Egberti a Boecop.

XVIII Jan. in ob. et fun. Clementis Gulielmi de Roy.

XXI Jan. in ob. Dn̄āē Elisabethae, viduae quondam Dn̄i Petri ab Aldendobrun.

XXIII Jan. in fun. Dn̄āē *Annae a Boecop*, filiae Dn̄i Egberti a Boecop.

XXIV Jan. in ob. et fun. Pauli Nicolai Verriet.

XXVI Jan. in ob. et fun. Agnetae, Arnoldi filiae, viduae Nicolai Vosch.

XXVII Jan. in ob. nobiliss. Dn̄i *Gulielmi a Doornick.*

Eod. d. in ob. Dn̄i *Adami Pijnssen van der Aa.*

XXXI Jan. in ob. Dn̄i *Andreae a Buyren.*

II Febr. in ob. et fun. Henrici Henrici a Zuylen.

V Febr. in ob. et fun. nobiliss. Dni *Jōīs a Zuylen, dn̄i* in Zoesbergen.

VI Febr. in ob. et fun. Arnoldi de Hont.

---

[1]) T. v. Domselaer, Beschrijvinge van Amsterdam, 5e boek, bl. 443, 4; Dr Israëls, De pest te Amsterdam, in het Ned. Tijdschr. voor Geneeskunde, 1873, 2de afd., bl. 17, 8.

1624. VIII Febr. in ob. et fun. nobiliss. Dnae, Dnae *Mariae a Lockhorst*, ux. Dni *Bernardi de Bongaert*, dni in Nijenrode, Breukelen, Ter Lucht etc.

XIV Febr. in ob. et fun. Dnae Mariae a Nijhoff, viduae Jois van der Meer.

XXI Febr. in ob. Dnae *Armgardae de Boetzelaer*, filiae ad Aldegoer.

XXII Febr. in fun. Theodoori ab Nabueren.

III Mart. in ob. et fun. Quirinae Lamberts van Graef, viduae Henrici a Berchem.

XII Mart. in ob. et fun. Elisabethae de Gruyter, viduae Gerardi Francisci Kegelingh.

XVI Mart. in ob. et fun. *Leonis a Zuylen.*

XVIII Mart. in ob. et fun. Dnae Tranchoysae a Quarebbe, filiae Dni Petri a Quarebbe.

XIX Martii in fun. Dnae Mariae a Sanen, filiae Petri Sanen.

XX Mart. in ob. et fun. Dnae Annae Verhouven, ux. Jois Scheffer, capitanei.

XXVI in ob. et fun. Everhardi de Weede, dum viveret procuratoris curiae provinc. Traj.; est avunculus decani nostri Reede.

XXVII Mart. in ob. et fun. Mri Alexandri a Heusden, advocati curiae provinc. Traj.

XXIX Mart. in ob. et fun. Dnae *Godefridae de Edel*, filiae Dni Jacobi de Edel.

XXXI Mart. in ob. et fun. Annae Gerardi a Battum, ux. Goswini a Millingen.

II Apr. in ob. et fun. nobiliss. Dnae *Mariae a Sparewoudae*, dnae in Loenreslooth, Oucoop et Ter Aa; zij was vrouw v. Jacob v. Amstel [1].

Eod. d. in ob. et fun. Mechtildae Jois a Millingen, viduae Paulli Verriet.

III Apr. in ob. et fun. Elisabethae Cornelii a Portengen, ux. Jois Gerardi Vosch.

VIII Apr. in ob. et fun. Mri Cornelii a Gessel, Dris Medicinae.

IX Apr. in ob. et fun. Quirinae Nicolai filiae, viduae Cornelii a Broeckhuysen.

XIII Apr. in ob. Mri Gulielmi a Sijpesteyn, confratris nostri.

XIV Apr. in ob. et fun. Gerardi Croese.

XVI Apr. in ob. et fun. Jois a Royen; est avunculus thesaurarii Ploos.

XXI Apr. in obitu et fun. Jodocae, Henrici filiae, viduae Frederici de Schonevelt.

XXX Apr. in ob. et fun. Margaretae Jacobi, viduae Arnoldi Bor.

II Maji in ob. et fun. Dnae Annae de Baertwijck, dnae in Baertwijck.

IV Maji in ob. nobiliss. Dni *Theodorici Borre ab Amerongen*, filii Dni Gulielmi Borre ab Amerongen, dni in Sandenborch.

---

[1]) Dit laatste is later bijgevoegd.

1624. v Maji in obitu et fun. Corneliae Blommen, viduae Martini Gerardi de Jode.

vi Maji in ob. et fun. nobiliss. Dnae, Dnae *Margaretae de Rheede*, ux. Dni Henrici a Zoudenbalch; est soror decani nostri Rheede.

xvii Maj. in ob. et fun. Dni Stephani Bruynings, canonici Sti Petri.

xx Maj. in ob. et fun. Gulielmi Arnoldi Soest.

xxiii Maj. in ob. et fun. Jois Gerardi van Lidt.

xxviii Maj. in fun. Dni *Assueri a Brakel*, dni in Blickenborch.

xxix Mey in ob. et fun. nobiliss. Dnae *Catharinae a Wassenaire*, filiae quondam Dni Andreae a Wassenare Equitis, viduae Dni Claude a Luchere.

Eod. d. in ob. et fun. Jacobi Lieftinck, consiliarii civ. Traj.

xxx Maj. in ob. et fun. nobiliss. Dni Pedre de Basyne de Acunax, capitanei.

xxxi Maji in ob. et fun. Gertrudae de Nijpoort, filiae Judoci de Nijpoort.

x Jun. in ob. et fun. Antonii van der Hoeven.

xii Jun. in ob. et fun. Jois Cornelii van Noort.

xiii Jun. in ob. et fun. Jois Lap a Waveren.

xix Jun. in ob. et fun. Anthoniae Bruyninex, ux. Jois Utenwael, scabini civ. Traj.

xx Jun. in ob. et fun. Gerardi Martini van den Brenck.

xxii Jun. in ob. Dnae Sophiae de Westrenen.

xxviii Jun. in ob. et fun. Annae, filiae Petri van Cloes.

Eod. d. in ob. et fun. Annae Mariae Orianae [1]) ab Inhuysen et Kniphuysen, Dnae in Elteren et Vogelsangh.

Eod. d. in fun. Catharinae de Cock, filiae Mri Theodorici de Cock.

xxix Jun. in ob. et fun. Margaretae Ymants, ux. Anthonii a Nijkerken.

xxvi [*sic*] Jun. in ob. Mri Francisci a Nes.

i Jun. [*sic*] in ob. et fun. Joae Pennis van Diest, viduae Petri de Santen; est matertera decani nostri Rheede.

Eod. d. in fun. Francisci de Hagen, filii Cornelii de Hagen.

ii Jun. [*sic*] in ob. et fun. Dnae Annae de Bruyn, viduae Jois de Melder.

iii Jul. in ob. et fun. Barbarae van Opalssen, viduae Pauli Pels.

iv Jul. in fun. *Theodori Poeyt*, filii Rutgeri Poeyt.

v Jul. in ob. et fun. nobiliss. Dni *Jois de Mathenesse*, dni in Lisse, Wenart, Giessen etc.

vi Jul. in ob. et fun. Dnae Aleydae a Quarebbe, filiae Dni Petri a Quarebbe.

---

[1]) *Orianae;* in de overluiding van 31 Oct. 1617 (*Nav.* XXXV, 400) kunnen de tusschen haakjes geplaatste woorden *of Orcanae* geschrapt worden, en leze men voor *Sangker*: Sangher.

1624. VII Jul. in ob. et fun. Dnae Barbarae de Medenblick, ux. advocati van Meer.

X Jul. in ob. et fun. Dnae *Mariae de Aa* [1]), ux. Dni *Gerardi de Rijsenborch*.

Eod. d. in ob. Idae a Putten, filiae Mri Jois a Putten.

XI Jul. in ob. Dni *Jacobi van der Borch*.

XIII Jul. in ob. et fun. Dnae Corneliae ab Achtevelt, ux. Dni *Adriani a Renesse a Baer*.

Eod. d. in ob. et fun. Margaretae Arnoldi, viduae Barnardi Anselmii Salmii.

XIV Jul. in ob. et fun. Adriani Hessels.

Eod. d. in ob. et fun. Elisabethae a Wickenborch, ux. Hermanni a Ravesway.

XV Jul. in ob. et fun. Dnae Aleydae a Parijs a Suydoort.

Eod. d. in ob. Dnae *Annae de Lijnden*, dnae in Wesenberch, ux. Dni *Reynoldi a Bredenrode*, liberi dom. in Wesenberch etc.

XVI Jul. in ob. et fun. nobiliss. Dni *Gulielmi a Gent*, dni in Gent, Erlikum, Apeltern.

Eod. d. in ob. et fun. Gisberti de Jongh, canonici Sti Salvatoris.

XX Jul. in ob. et fun. Gertrudae, viduae Antonii v. Houve.

Eod. d. in ob. et fun. Corneliae, filiae Jois de Everdingen.

Eod. d. in fun. filii Dni *Jois Utenhove*.

XXII Jul. in obitu et fun. nobiliss. Dni *Florentii de Bongaert*, filii dni in Nijenrode, Ter Lucht etc.

Eod. d. in ob. et fun. Hildegondae Boths, viduae Gerardi Utenbogaert.

XXIII Jul. in ob. et fun. Jois Strick.

Eod. d. in ob. et fun. Jois de Snelderweert.

XXIV Jul. in ob. et fun. Margaretae Blocks, ux. Gerardi de Bruyn in Berendrecht.

XXV Jul. in ob. et fun. Stephani van der Hagen.

XXIX Jul. in ob. et fun. viduae Jacobi a Geresteyn.

Eod. d. in ob. et fun. Catharinae Jacobi ab Haerlem.

XXXI Jul. in ob. et fun. Jodocae Pauli, ux. Jois Bartholomaei van Cley.

I Aug. in ob. et fun. Matthiae a Gelder.

II Aug. in ob. et fun. Hillegundae Stellen, viduae *Florentii Uten Enghe*.

III Aug. in ob. et fun. filii Nicolai Henrici de Elberch.

IV Aug. in funere *Mariae Ploos*, filiae Dni Adriani Ploos, dni in Thienhoven, confratris nostri.

---

[1]) Hierbij is geschreven: f(*orte*) Pijnsen van der Aa.

1624. VII Aug. in ob. et fun. nobiliss. Dni, Dni *Theodorici a Zuylen de Hair*, dni in Sevender etc., sculteti civitatis.

X Aug. in ob. et fun. Dnae *Mechteldae ab Hardenbroeck* et Wulven.

XI Aug. in ob. et fun. Dni Henrici ab Honthorst, canonici Sti Salvatoris.

XII Aug. in ob. et fun. Mariae a Blochoven, viduae Cornelii a Broeckhuysen.

XIII Aug. in ob. et fun. Aleydae Jacobi a Velthuysen, ux. Nicolai Henrici Verriet.

Eod. d. in ob. et fun. Jois a Noortwijck.

XIII Aug. in ob. et fun. Dnae Corneliae a Rosant, ux. Jois a Noort.

XIV Aug. in ob. nobiliss. Dni *Stephani a Lijnden,* domini in Mynden, Loosdrecht et Synderen.

Eod. d. in ob. et fun. Dnae Gertrudae a Muylenborch, ux. Magri Everhardi de Schuyr, advocati.

XV Aug. in ob. et fun. Dnae Margaretae Booth, viduae Dni Jacobi a Coevorden; est mater confratris nostri Coevorden.

Eod. d. in ob. Dnae Catharinae a Drongen, ux. *Gualteri Valckenaer.*

Eod. d. in fun. Dnae *Catarinae a Zuylen a Nijvelt*, filiae Dni Hugonis a Zuylen a Nijvelt, praepositi nostri.

XVI Aug. in ob. et fun. Mariae Jacobi de Jongh.

XVIII Aug. in ob. et fun. Dnae *Corneliae a Zuylen*, filiae Dni Gisberti a Zuylen.

Eod. d. in ob. et fun. Mariae de Merkerck, ux. Jois a Bongaert.

XIX Aug. in ob. et fun. Dni Jois d'Ablaing.

XXII Aug. in ob. *Joae Muylerts de Cranenborch*, ux. Simonis a Zwol.

XXIV Aug. in ob. et fun. Mri Gulielmi de Vianen, vicarii Sti Petri.

Eod. d. in fun. Dnae *Evae a Boucop*, filiae Dni Egberti a Boucop.

XXV Aug. in fun. filiae Dni *Adriani de Winsen*, dni in Hoencop.

XXVI Aug. in ob. et fun. Dnae Gertrudae a Gistelle.

XXVIII Aug. in ob. et fun. nob. Dni *Georgii a Wassenare*, dni in Oudewulven et Ween.

XXIX Aug. in ob. et fun. Mri Antonii Dierhout, advocati.

XXX Aug. in ob. et fun. Dnae Isabellae a Lijnden, viduae Dni Caroli Cats; est mater uxoris confratris nostri Coevorden.

XXIII [*sic*] Aug. in ob. et fun. Margaretae Schade, uxoris Cornelii Schade.

Eod. d. in ob. et fun. Joae Pauli, ux. Theodorici de Ridder.

I Sept. in ob. et fun. Gertrudae de Haeften, ux. Hermanni a Leeuwen.

Eod. d. in ob. et fun. Joae Timanni de Vijfhuysen, viduae Jois a Galen.

II Sept. in ob. Dni *Gisberti Duyck*, Dni in Outkarspel et in Koedijck; est frater confratris nostri Duyck.

1624. Eod. d. in ob. et fun. Henrici a Bockhoven.

IV Sept. in ob. et fun. Hillegundae ab Heusden, filiae Gerardi ab Heusden.

V Sept. in ob. Joãe, Jois Splinteri filiae, ux. Jois Prince.

VI Sept. in ob. et fun. Dnae Arnoldae a Leemputh, filiae advocati Leemputh.

VII Sept. in ob. et fun. Jois de Rijck.

IX Sept. in ob. nobiliss. Dnae *Annae a Woerden de Vliet*, dnae in Vliet et liberi Bouckhorst, viduae Dni *Andreae a Bronckhorst.*

X Sept. in ob. et fun. Mri *Jois a Nijvelt*, consiliarii cur. provinc. Traject.

Eod. d. in ob. Dnae Lucretiae Pauli, ux. Mri Nicolai de Goyer.

XI Sept. in ob. nobiliss. Dnae *Wilhelmae van Voorst*, viduae Dni *Judoci ab Amstel et Mijnden*, dni in Loenresloot etc.

XII Sept. in ob. et fun. Dnae *Gertrudae a Renesse*, dnae in Rijsenborch, ux. Dni *Justini a Rijsenborch*, dni in Rijsenborch.

XIII Sept. in ob. et fun. Petri de Medemblick, filii Jacobi de Medemblick.

XIV Sept. in ob. et fun. Valerii van Dael.

XVIII Sept. in ob. et fun. Dni *Adriani a Lanscroon*, dni in Boshuysen.

XIX Sept. in ob. et fun. Corneliae a Schayck, viduae Henrici de Elborch.

XX Sept. in ob. et fun. Jois a Grovesteyn, canonici et scholastici eccl. nostrae.

XXI Sept. in ob. et fun. Annae Borre, ux. Jois ab Harwarden.

XXII Sept. in ob. et fun. Dnae .... [*sic*] van Schonenborch.

XXIV Sept. in ob. Dni *Gerardi a Cuylenborch.*

XXIII [*sic*] Sept. in fun. filii Mri Gulielmi a Sypesteyn, dum viveret J. U. D

XXV Sept. in ob. et fun. Clementii de Dael; est avunculus decani nri Rheede.

Eod. die in ob. et fun. Jois a Wijck, canonici Sti Jois Traject.

XXVII Sept. in ob. et fun. Elisabethae Colijn de Nole, ux. Mri Simonis Witfelt.

XXVIII Sept. in ob. et fun. Catharinae de *Syvart* [1]), viduae quondam Dni *Theodorici Canter*, dum viveret consulis civit. Traject.

---

[1]) Hierbij is geschreven: Swart. [Juist! Jhr. Dirk Canter, echtgenoot v. C. de Swart, bekend als »den ouden Canter", in 1575, 6, 7 schepen, 1584 raad, 88, 9 burgemr, 90 schepen, 91, 2 burgemr, 93 schepen, 94 raad (zie Utrecht's Plakkaatbk III 174), werd bij vonnis hem medegedeeld op het schavot, 9 Mei 1611 op lijfstraf voor altoos uit Utrecht gebannen, omdat hij 21 Jan. 1610 muitenden burgers was ter wille geweest, † 12 Mrt 1616 te Leeuwarden, begr. 26 Mrt te Hattem (Dodt v. Flensburg, Arch. v. Utr. VI (1846), bl. 10, 258, 369, 352). RED.]

1624. xxx Sept. in ob. et fun. Annae Pennis de Diest, viduae Clementij de Dael; est matertera decani nostri Rheede.

II Oct. in ob. et fun. Dni Jois de Grammey.

VI Oct. in ob. et fun. Dominici Beyens, scribae territorii de Maes et Wael.

XI Oct. in ob. et fun. filiae majoris natu Gertrudis Swarten.

XIV Oct. in ob. et fun. Dllae *Joae de Gent*, filiae Dolli Wilhelmi de Gent.

XVI Oct. in ob. Dollae *Agnetae de Aeswijn*, dnae de Boetzelaer et Ruwiele.

XVII Oct. in ob. et fun. Jacomynae de Gelijndt, ux. Nicolai de Geyn, subpraetoris civit. Traj.

XVIII Oct. in ob. et fun. Dolli Melchioris Wesselingen de Souhay.

Eod. d. in ob. Dollae *Josinae de Bongaert*, dnae in Aernen.

Eod. d. in ob. et fun. Dollae *Beatricis de Lijnden*, viduae quondam Dolli Henrici de Brienen, dum viveret senatoris et rationarii ducatus Gelriae et comitatus Zutphaniae.

XIX Oct. in ob. et fun. Corneliae de Wortelaer, ux. Gerardi de Broeckhuysen.

XXIII Oct. in ob. et fun. Alettae, Harmanni Muyrincx filiae, uxoris Francisci Arnoldi Verhaer.

XXV Oct. in ob. et fun. Cathelinae le Petyt, ux. Theodorici de Goyer, quondam cos. civit. Traj.

XXVI Oct. in ob. et fun. Martillae Splinters, ux. *Francisci Canter.*

Eod. d. in ob. et fun. Mri Jacobi Perrens, buccinatoris civitatis et organistae eccl. Traject.

XXIX Oct. in ob. et fun. Mri Balthazaris Maistri, Licentiati U. J. et advocati curiae prov. Traj.

XXX Oct. in fun. Stephani Vereem, filii Mri Cornelii Vereem.

I Nov. in ob. et fun. Mri Goswini de Nijendael, J. U. D.

II Nov. in fun. Annae de Holl, ux. Theodorici de Doyenborch.

Eod. d. in ob. et fun. Jois Cornelii de Cloes, adolescentis.

XII Nov. in ob. et. fun. Nicolai Gisberti de Coesvelt.

XIII Nov. in ob. et fun. Rintziae de Montzima, viduae Dolli *Gerardi de Culemborch.*

XIII Nov. in obitu filiae Mri Gulielmi de Sijpesteyn, canonici Traject.

XVI Nov. in ob. Dollae *Clarae de Varick.*

XVII Nov. in ob. et fun. Gerardi Vereem, filii Cornelii Vereem, advoc. cur. prov. Traj.

XVIII Nov. in ob. *Lubberti de Pallaes.*

XIX Nov. in ob. et fun. Henrici Alerdi de Muers.

XX Nov. in ob. et fun. Joae de Rosant, viduae Godefridi van der Eem.

XXII Nov. in ob. et fun. Andreae Craw.

XXVIII Nov. in ob. Dolli *Wouteri de Lauwyck*, dni de Tuyll et Treslong.

1624. XXIX Nov. in ob. et fun. Elisabethae Holl, viduae Mauritii Egberti de Roswey.

XXX Nov. in ob. et fun. Arnoldi de Schendell.

II Dec. in fun. Petri de Zanen, filii Petri de Zanen.

VI Dec. in ob. et fun. *Idae Feyten*, ux. Equitis et capitanei Archeball de Beton.

XVI Dec. in ob. et fun. Dolli *Gisberti de Parijs de Suydoort*, dñi de Suydoort.

XVII Dec. in fun. Hildegondae de Mijnden, viduae Arnoldi de Schendel.

Eod. d. in ob. et fun. Joannae de Santen, filiae Petri de Santen, dum viveret procuratoris cur. prov. Traj.

XVIII Dec. in ob. et fun. Mariae Marcelis, viduae Gulielmi Colijn de Nole.

XXIII Dec. in ob. Dolli Clementis de Speulde.

XXVI Dec. in ob. Dollae *Corneliae de Suylen de Nijvelt* de Snaefburch, domicellae de Maersenbroeck, ux. *Philippi de Snellenberch*, dñi de Maersenbroeck, Cruyningen, Reyerscop, etc.

XXVIII Dec. in ob. et fun. Dolli Joachimi Luduith [1]).

(Wordt vervolgd.)

VRAGEN.

Amerongen. Men vraagt opgaaf van bronnen voor de oudste en oudere geschiedenis dezer classieke plaats.

v. Ittersum. Wie was de v. Ittersum van *Nav.* XXXVII, 216? Welke functie vervulde hij, en welke waren zijne voornamen? Kan het E. H. v. I. van den Oosterhof geweest zijn, geb. 1669 † 1733, in zijn leven mede lid van HHo. Mo?

Slicher. In een feestzang vervaardigd door J. Vollenhove bij gelegenheid der gouden bruiloft van Wigbold Sl. (ontvanger-generaal van den zeeraad te Amsterdam) en Elisabeth Spiegel getrouwd 6 Juli 1654, wordt gezegd, dat de grootvader Anthonis Sl. afkomstig uit Aken, omstr. 1590 om des geloofs wil naar Holland de wijk genomen en zich te Amsterdam gevestigd had. Jan Sl. Anthoniszn moet volgens dien feestzang jong gestorven zijn, nalatend eenige

[1]) De letters *ui* zijn niet duidelijk geschreven, en kunnen ook iets anders zijn.

zonen uit zijn huwelijk met de niet »oneedle spruit van burgerheer Outshoren" (Pieter de Vlaming van Outshoorn ?). Wat is er van dien Anthonis Slicher verder bekend ? En hoe heette zijne vrouw, en die zijns zoons Jan Slicher ?

H.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Walrich (XXXVII, 73) — ook in Drenthe bekend. Bij de 3e kompagnie van het eerste bataillon der afdeeling Mobiele Drentsche Schutterij, waarmede ik, als 1e luit.-vrijwilliger, heb deelgenomen aan den Tiendaagschen Veldtocht, was als schutter ingedeeld zekere ..... Walrich, uit de gemeente Roden herkomstig.

Buiksloot. MAGNIN.

[Vgl. echter voor de eigenlijke vraag *Nav.* XXXVII, 217.]

Graaf Everhard (XXXVI, 457; 'VII, 18). Zie mijn »Graven in Hameland". De uitgang *hard* levert geen bezwaar; nog blijft over Ever, Wrach of Vurach, Urch. In Hari heeft men slechts de *a* in een *u* te veranderen, om *hure* te verkrijgen; dit is immers zwijnshoofd ?

A. J. C. KREMER.

Graaf Wichman (XXXV, 92; 'VII, 14). Uit welke oorkonde blijkt, dat ooit een Wichman graaf is geweest van of in Zutfen ?

A. J. C. KREMER.

Paludan (XXXVII, 32). De beweering van *Nav.* ibid. bl. 161 acht ik wel wat stout. De waarheid zal ook hier in het midden liggen. Paludan, Paludanus (van palus, moeras, drassig land, broek-land) wijst op iets aan, bij, in of tot het moeras, het broek behoorend. Dus dulden de Vlaamsche (niet Holl.) geslachtsnaam v. den Broecke en de naam v. Broekhuizen dezelfde vertaling, als aanwijzend waar de man woonde. Onze liefelijke dichter en krijgsman Broekhuyzen noemde zich in zijne Latijnsche Gedichten Paludanus.

G. P. ROOS.

P. Marin, Aanteekeningen. Vervolg van *Nav.* XXXVI, 585. De Leydekker, die door den dollen Hartog van Brunswyk, om de klugt (omtrent den Haag) geschooten wierd en van boven neertuimelde.

Rederykers. Den Schryver heugd de Noordwyker Rederykers op de Amsterdamse Schouwburg te hebben zien vertoonen »Alexander de Medicis" en de »Vechters"; het Treurspel deed de aanschouwers wel hartelyk lachen, en 't Kluchtspel de geeuwende aanschouwers wegdruipen.

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Maan, halve maan (XXXVII, 81). Het geslacht von Meinheuvel behoort oorspronkelijk in Westfalen tehuis. — Twee bolwerken te Utrecht, niet ver van elkander, oostelijk van de Tolsteegpoort, heetten, het eene Zonnenburg, het andere Manenburg. — De Halvemaan-steeg is te Arnhem eene steeg van den Kleinen Oord naar de Langstraat. — Porta decumana. De Romeinsche legerplaats (castra stativa of hiberna), was omgeven door wal en gracht, en had eene vierkante gedaante, met vier uitgangen: porta praetoria, decumana, principalis dextra en principalis sinistra. Eene hoofdstraat deelde de legerplaats in twee afdeelingen; de kleinste (bovenste) bevatte o. a. het praetorium; in de benedenste stonden de tenten der soldaten. Dáár was de porta decumana, en buiten die poort kampeerden de legertros (procestria), de marketenters, trein-soldaten, enz. Tusschen gracht en tenten was eene ruimte, waarin des nachts het vee bewaard werd.

Steenen pijlpunten enz. De heer M. herhaalt *Nav.* XXXVII, 221, zijn verzoek van *Nav.* XXIX, 21, dat een onderzoek mocht worden ingesteld naar de herkomst van steenen pijlpunten enz. in het Prov[l] Museum van Drenthe aanwezig en voor die inrichting aangekocht van de erven J. J. Willinge, burgemr van Emmen. En veronderstelt, dat onder die voorwerpen zich pijlpunten, spiespunten en beitels of wiggen van Amerikaanschen oorsprong hem toebehoorend, zouden bevinden, en deze als Drentsche oudheden voorgesteld zijn.

Er grooten prijs op stellend, dat worde uitgemaakt, wat er is

van M.'s veronderstelling, heb ik opgespoord, dat gezegde erven aan 't Bestuur van het in 1854 te Assen gehouden Nederl. Landhuishoudkundig Congres voor 300 gl. verkochten, en dat Bestuur aan het Museum schonk vijftig voorwerpen door den heer Willinge verzameld, die op den Catalogus van het Museum onder nos 1—50 door het bestuurslid Mr. H. J. Smidt zijn aangeduid: nos 1—14 onder de benaming van urnen of fragmenten daarvan, n° 15 en 16 aarden traanfleschje en lampje, n° 17 voetstuk eener urne, n° 18 urne, n° 19 versteening, n° 20—23 aarden schijfjes, n° 24 serpentijnsteenenhamer, gepolijst, n° 25 aks-hamer van graniet, n° 26 de benedenhelft van een steenenhamer, n° 27 sierlijk bewerkte beitel van toetssteen, n° 28 en 29 beitels van vuursteen, n° 30 en 31 beitels van toetssteen, n° 32 beitel van graniet, ruw, n° 33—36 beitels van vuursteen, n° 37 beitel van graniet, n° 38 en 39 beitels van witten en grauwen toetssteen, n° 40 en 41 beitels van graniet, n° 42 en 43 beitels van toetssteen, n° 44 beitel of wig van brons, n° 45 framee van koper, n° 46 lansspits van koper, n° 47 lansspits van vuursteen, lang 23 dm, n° 48 pijl of lansspitsje van vuursteen, lang 6½ dm, n° 49 een eikenhouten stok, aan beide einden voorzien van klompen ijzererts, en n° 50 het voetstukje waarschijnlijk van een beeldje.

De heer M. noemt enkel »Amerikaansche steenen pijlpunten, spiespunten en beitels of wiggen", zoodat buiten bespreking kunnen blijven de urnen of fragmenten daarvan, andere voorwerpen van gebakken aarde, de bronzen voorwerpen aangewezen onder de nos 1—23, n° 44, 45, 46, de stok n° 49 en 't voetstukje voor een beeldje (koper) n° 50; en het dus enkel aankomt op de nos 24—43, allen beitels (20 stuks) en op n° 47 en 48 lans- en pijlspitsen van vuursteen.

Ik heb indertijd, vóór ruim 40 jaren, het genoegen gehad de Amerikaansche voorwerpen te aanschouwen; 't waren enkel zeer ruw bewerkte ongeslepen pijl- of spiespunten.

De steenen voorwerpen van den heer J. J. Willinge afkomstig, behooren echter allen tot het tijdvak van den geslepen steen, zoodat er geene Amerikaansche onder kunnen zijn, en ik des heeren Magnin's vermoeden, dat zijne verzameling zich zou hebben opgelost in de Drentsche oudheden, houd voor ongegrond; doch de verzameling Willinge acht ik geheel zuiver van vreemde inmengselen. Ik word daarin versterkt door de omstandigheid, dat de heer Magnin, die tot

het najaar van 1857 ter provinciale Griffie van Drenthe werkzaam was, ruim twee jaren na de oprichting van het Museum, hetwelk geplaatst was in een locaal in de onmiddellijke nabijheid van zijn bureau, alle gelegenheid had om van de Directie van 't Museum, in persoon zijn eigendom terug te vorderen, terwijl ik de toenmalige Directie geenszins verdenken kan van zucht tot weigering van een billijk verzoek.

Assen. G. R. W. KYMMELL.

Spijkschouw (XXXVII, 190). Spiek of spijk is eene heining van teenen of wilgenhout, ook wel korven genoemd, geplaatst aan den voet des dijks.

W.

Wijnkoop (vgl. XXXVII, 219). In de Camer. rekening v. Deventer II, 682 komt een post voor bij gelegenheid eener verpachting »per scabinos quum d e b i b e r u n t sua vinicopia". Deze plaats verdient alleszins de aandacht ter bevestiging van *Nav.* XXXIV, 522; 'V, 615.

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

LXVI.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks.

A° 1702. N° 2654—2683.

2654. 1702. Penning van de stad Gend op het huwelijk van Filips V. Vgl. n° 2643. Borstbeeld van den koning, geharnast met opperkleed en paruik. Daaronder *R(oettiers)* en het handje van Antwerpen. Buiten omschrift: *Philippvs V. d. g. hispa. et indiar. rex.* Binnen omschrift: *GanDa regls CeLebrat thaLasIoneM* (Gend viert het huwelijk van den koning).

Kz. Het borstbeeld der prinses met diadeem en opperkleed.

Bij *Piot Coins* n° 417—418.

2655. 1702. 22 Febr. v. L. IV 281. Strooipenning bij de inhuldiging van Philips V te Brussel. Z. en K. *Piot Coins* n° 414—415. Z. 10 W., *de Vries* 1884 n° 1315 *f* 1.—, *Voûte* n° 593 Z. *f* 1.50, *v. Cleeff* II n° 1362—70, *Becker* n° 875 Z. *f* 1.75 Brons *f* —.40—70.

2656. v. L. IV 282. Als boven aan de bij v. L. IV 281 genoemde Staatsleden uitgedeeld, veel grooter dan n° 2655. *Piot Coins* n° 416. Volgens *Pinchart* p. 63 n° 7 ook gesneden door *Ph. Roettiers*. Zeldzaam in zilver. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3299. Tin, *Westhoff* n° 2219 K., *v. Orden* n° 2514. K. met *Ph. R(oettiers)* onder het borstbeeld. Steeds in Koper of Kvg.

Op het overlijden van koning Willem III 19 Maart 1702.
(v. L. IV 283. 1—5. 287. 1—3).

2657. v. L. IV 283. 1. Met »de namen, regeerwijzen en sterftijden der voorgangers van koning Willem III". Op de Kz. in het midden *N. Chevalier invenit. Cum privilegio.*

Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3300 (Tin) als *de Roye* n° 2365 met kantschrift *Nicolaus Chevalier invenit Amstelodami.* Bij *Becker* n° 854 Tin *f* 1.25, *v. Cleeff* I n° 2398 Z. *f* 19.—: Zeldzaam.

2658. IV 283 2. Gesneden door *J. Boskam.* Afgebeeld in den *Thesaurus numismatum modernorum hujus seculi* p. 154. Zeer zeldzaam is deze met den bij het ondergaan der zon naar zijn nest vliegenden arend. Fraaie penning. Meest in lood.

2659. IV 283 (3). Met den weder ontsloten tempel van *Janus.* Gesneden door *J. Smeltzing*, niet *Smetzing*, zooals men leest op de afbeelding.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3302 Z. 53½ W., *v. Dam* n° 2707 Z. *f* 20.—, *v. Orden* no 2516 Z. *f* 8.25, *de Vries* (1884) Z. 47 *f* 4.—, *de Roye* n° 2367 als zeldzaam Z. *f* 27.—. In Kab. *J. A. Smits v. Nieuwerkerk* met *J. Smeltzing.*

2660. 283 (4). Willem III stijgt op den rug van eenen arend ten hemel. Gesneden door *J. S(meltzing).* Zeer zeldzaam. Bij *v. Dam* n° 2709 in brons. (Door het Kon. P. Kabinet gek. voor *f* 20.50).

2661. 283 (5). Duitsche penning steeds in koper voorkomende. Bij *v. Cleeff* I n° 2399 K. *f* —.40.

2662. 287 (1). Met den lijkstapel is gemerkt *B. A(rondeaux) Cat. Arti* 1880 n° 1396 (Kab. *P. H. v. Gelder* Rijks-Museum). Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3305 Z. 45 W., *Stricker* I n° 4156 Z. *f* 40.—, *v. Cleeff* I n° 2400 *f* 30—.

2663. 287(2) (3). *Dugniolle* n⁰ 4695 en 4696. Zijn kleine penningjes gesneden door *C. W(ermuth)* te Gotha. Komen meest voor in verguld koper en lood *f* —.30—40) doch 287 (3) met nog bij of ingeslagen C in zilver bij *de Roye* n⁰ 2369 *f* 8.25 en *Becker* n⁰ 855 Z. 6.45 W. *f* 9.75 vermits het jaartal luidt MDCII.

2664. Zilveren penningplaat. 's Vorsten beeltenis van de rechterzijde. Randschrift in twee regels. Buitenste *Gvlielmvs III dei gratia mag: brit. fr. et hib. rex fid(ei) defen(sor)* (verdediger des geloofs). Binnenste *Obiit March* 8 [1] *aetat.* 51. Kon. P. Kab. *Aanw.* 1856 blz. 6—7.

2665. Als boven gesneden door *J. D(assier)* [2]. Afgebeeld bij *de Vries* t. a. pl. XII (3) en beschreven II bl. 183—185. Bij *J. v. Dam* n⁰ 2711 in K. *f* —.70, *de Vries* 1884 n⁰ 1318.

2666. Als boven. Penningje. Z. 3. Mm. 18, *'t Hooft* n⁰ 1209. Kz. *Restituit lucem. Hij herlichtte of hergaf het licht.*

2666*. Als boven door *Rogat* (Serie *Durand* 1844) Mm. 43 Brons.

2667. Als boven door *Simon.* Brons.

2668. Penning in tin vervaardigd in de 19de eeuw (laatste helft of kwartaal) door *L. Wiener* te Brussel, zijnde een penning ter eere van Willem III door Protestanten in Engeland en Ierland gedragen. Cat. *Bom* Sept. 1878 n⁰ 990. Mm. 43 (*Met ruiterstandbeeld*).

Anna tot koningin verheven.

2669. 1702. 19 Maart v. L. IV 289 (1—2).

N⁰ 1 en 2 hebben dezelfde voorzijden, de links-gewende *gekroonde* buste van Anna, welke buste *ongekroond* voorkomt op de penningen gestrooid op den 23 April (*Grasmaand*) 1702 door *v. Loon* blz. 291—292 herhaaldelijk *Lentemaand* genoemd, alsmede op den penning blz. 290. Daarentegen op den prachtigen penning (blz. 293) verschijnt Anna gekroond in vol ornaat. De penningen van blz. 289 en 291 zijn kennelijk door denzelfden stempelsnijder vervaardigd. Ook komen Kz. 289 (1) en Kz. 291 (3) in het *Atavis regibus* overeen zijnde het bekende *Maecenas atavis edite regibus* (aanvang der *Carmina* van *Horatius*) hetgeen eens op de Latijnsche school vertaald werd door *Maecenas at vogelen.*

---

[1]) 8 Maart Oude stijl; in Engeland in 1702 nog in gebruik.

[2]) *Jean Dassier* niet *Dacier* gelijk hij t. a. pl. blz. 185 genoemd wordt geb. te Geneve 1676, stempelsnijder aldaar † 1763.

Wellicht zijn 289 (1—2) eerst *na* de kroning geslagen.

289 (1) Zeldzaam. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3307 en *Westhoff* n° 2223 slechts in lood.

2670. (1702) Vz. Borstbeeld: *Anna d. g. mag. br. fr. et hib. reg.* Kz. 's Rijks wapen met de kroon door twee engelen gehouden. *Semper eadem.* (Altijd dezelfde). Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3308. G. 23 W. (K.) die aanhaalt *Appel* (*Repertorium zur gesammten Münzkunde des Mittelalters und der neueren Zeit.* Pesth 1820, Wien 1824 8° Vier Bände in 7 Abtheilungen II 2 S. 540 n° 3 (Gr. 37 W. 61 Gr.) Ook bij *de Vries* 1854 n° 1746. Z. 15 W.

2671. (1702) v. L. IV 290. Ter eere van koningin *Anna* (*Stuart*) en van haren gemaal prins *George van Denemarken. Stricker* I n° 4158 Z. *f* 15—. Bij *de Roye* n° 2373. Z. *f* 15.—, als bij de benoeming van den prins *gemaal* (als later prins *Albert*) *consort* tot opperbevelhebber van Engeland. *Salm* n° 1955 Z. 36 W., *de Vries* (1884) n° 1320 Z. 36 W. *f* 3.75.

2672. 22 April 1702. Kroning van koningin Anna. (v. L. IV 291 1—4). Bij *v. Cleeff* II n° 1368 Z. *f* 1.75. Onbeschr. zonder randschrift.

291. (1). Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3309 Z. 15½ W., *Voûte* n° 594 Goud 18.5 W. *f* 28.—, *Westhoff* n° 2324 Z. 15 W., *Becker* n° 856 16.05 W. *f* 3.— Z., *Stricker* I n° 4759 Z. *f* 3.—, *v. Cleeff* I n° 2403 Z. *f* 2.—. Bij *v. Duren* n° 1874. Andere stempel met FRA op de voorzijde Z.

291. (2) *Salm* n° 1957 Z. 14., *v. Cleeff* II n° 1367 Z. *f* 1.50.

291. (3) Niet voorgekomen.

291. (4). Legp. K. *Dugniolle* n° 4697. Ook iets kleiner bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3312 met *Anna d. gra* K.

N° 1, 2, 3 hebben op de Kz. dezelfde voorstellingen. Koningin *Anna* als *Pallas* een ter aarde liggend gedrocht bestrijdend, doch met verschil van teekening en omschrift wat de woorden *Vicem* (1 en 4) en *fvlmen* (2) betreft Kz. n° 3 te vergelijken met 289 (1) *Kz.*

2673. Bij *v. Dam* n° 2718. Aan beide zijden met het bb. zeer klein mm. 7 W. 2 W. Z. [1])

---

[1]) Ook ald. n° 2717 strooip. mm. 15 W. 3 W. Z. en n° 2719. Ook bij *v. Duren* = n° 1875/76. Als voren en een spotpenning op dezelfde gelegenheid.

2674. v. L. IV 293 Z. J. Ter eere van *Anna* bij hare beklimming van den troon van Engeland en hare geneigdheid als Pallas om Nederland bij te staan. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3313 slechts in L. *Salm* n⁰ 1958 fraai in brons. *v. der Chijs* n⁰ 323. Brons. *de Vries* (1884) n⁰ 1323 Br. *f* 1.50.

2675. 1702. v. L. IV 294. Op de 25 Maart 1702 genomen besluiten der Algemeene Staten bij den dood van Prins Willem III.

Kz. De *zeven Staten als zeven potten* in eene onstuimige zee drijvend met de spreuk *Frangimur si collidimur* (Wij breken als wij worden gestooten) — is eene geliefkoosde en geestige voorstelling ontleend aan de *twee* (*ijzeren* en *aarden*) potten voorkomend op de penningen van *Hoorn* in 1587 (v. L I 377) 1588 (v. L. I 385) 1591 (v. L. I 416.) 1596 (v. L. I 479) 1598 (v. L. I 504) 1604 (v. L. II 11) 1617 (v. L. II 99). Het zijn meestal legpenningen veelal meer of minder zeldzaam vooral in zilver. v. L. II 11 schijnt zelfs als legpenning niet te bestaan, wel als gedenkpenning. v. L. II 99 van 1617. (Bij *Hoogstraten* verkocht voor *f* 9.—). *Dugniolle* n⁰ 4700.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3314 Z. 20 W., *Muntendam* n⁰ 267. Z. 17 W. *f* 3.—. Bij *Voûte* n⁰ 595 in goud woog 27.7 W. *f* 41.25, *v. Orden* n⁰ 2526 Z. *f* 4.75, *v. Dam* n⁰ 2721 Z. *f* 3.50, *v. Cleeff* I n⁰ 2404 Z. *f* 3.75, *de Roye* n⁰ 2377 Z. *f* 3.50, *Salm* n⁰ 1959 Z. 14. *Iddekinge* n⁰ 698 Z. 20 W., *Luzac* n⁰ 1254 G. 27.1, *de Vries* (1884) n⁰ 1324 Z. 17 W. *f* 2.—.

2676. 1702. v. L. IV 296 (1—2). Munten van Filips V te Antwerpen geslagen met den titel *Archidux Avstriae* [1]), *dvx Bvrgvndiae & Brabantiae*, titels aan het keizerlijke huis alleen eigen.

297 (1) *Madai.* N⁰ 100 Z. 32 W. *Dukaton.* Met grooter borstbeeld bij *Noot-Nagel* n⁰ 807 Z. 32 W. n⁰ 808 Z. 33 W. *Filips V (geharnast met ringkraag)*, *v. Orden* n⁰ 2597 32½ W. *f* 2.75 n⁰ 2398 = *v. Dam* n⁰ 2725 *f* 3.25. Zonder dien titel n⁰ 2723 *f* 3.25, *Stricker* I n⁰ 4167 *f* 3.— enz.

(1703) 297 (2) Z. 32. *Dukaton Filips V met ontblooten hals. Niet bij Madai.* Zeldzaam volgens *v. Orden* n⁰ 2529 *f* 6.—, *v. Dam* n⁰ 2724 *f* 4.—, *Stricker* I n⁰ 4161 f 3.75, *v. Cleeff* I n⁰ 2406 *f* 4.75, *de Roye* n⁰ 2378 *f* 4.50.

---

[1]) In Kab. *Smits v. Nieuwerkerk* zonder den titel van Aartshertog.

(Bij *de Vries* (1884) n° 1 van 1702 *f* 3.25, n° 2 van 1703 *f* 3.50.)

2677. 1702. v. L. IV 298. Duitsch penningje op het verbreken van den Rijswijkschen vrede. (Zeldzaam.) Wij vermoeden: door *C. W(ermuth)* gesneden, omdat het stuk voorkomt bij *Salm* n° 1962 Z. 14 W. met de Kz. als bij v. L. IV 197. Vz. de gebroken of doorboorde keteltrom of pauk.

2678. 1702. 10 Juni. v. L. IV 299. Mislukte aanslag der Franschen op Nijmegen. In de afsnede *J. B(oskam) f(ecit)*. Z. 37½ à 38 W. Bij *v. Orden* n° 2330 *f* 8.50, *v. Dam* n° 2725 *f* 16.—, *v. Cleeff* I n° 2407 *f* 5.25, *de Roye* n° 2379 *f* 6.—, *de Vries* (1884) n° 1327 *f* 4.25, *v. Cleeff* II n° 1369 *f* 6.75, *Muntendam* n° 269 *f* 5.25.

2679. 1702. v. L. IV 300. Ter eere van Frederik *koning* van Pruisen (in 1701 nog *keurvorst* van Brandenburg) als de hulpbrenger in den krijg. Gesneden door *Benedict Richter*, geboren 1670 in Stokholm, stempelsnijder aldaar 1701, daarop in Parijs en tot 1715 in Berlijn. Daarna Hof-stempelsnijder te Weenen, † 1735. (Zeldzaam). Bij *Stricker* I n° 4163 Z. *f* 30.—,

2680. 1702. v. L. IV 301 (1—3). Reis van Frederik koning van Pruisen door Holland. De voorzijden van beide penningen hebben dezelfde bustes. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3319. In tin Kz. als 301 (2) en met Kz. als 301 (2). Gelijk *Thesaurus numismatum modernorum hujus saeculi ab anno* 1700 *ad annum* 1720 *latine et germ. cum Supplementis et indicibus Part. XXI* (Pars I). (*Endter*) pag. 178. Norimb. 1700—1720. In Kon. P. Kab. *Aanw.* 1861 blz. 28 (2): de keerzijden van n° 1 en 2 met de fout *Porvssiae rex.*

Ontworpen door *Nicolaas Chevalier* (*te Utrecht wonende*, zegt *v. Loon* IV 301. *Schlickeysen* zegt S. 273 geb. in Frankrijk. Stempelsnijder *in Amsterdam* 1694—1705) *Salm* n° 1964 geheel als *v. Gelder* heeft ENDTER (?) pag. 178. (301 (1 en 2) Tin).

2681. 1702. v. L. IV 303. Ter eere van Anna, nadat Keizerswert, Roermond, Stevenswert en Luik waren gewonnen.

Bij *P Smidt v. Gelder* n° 3320 Z. 17 W., *Voûte* n° 598 Z. *f* 7.75, *v. Orden* n° 2530 Z. *f* 8.50, *v. Dam* n° 2727/28 Z. *f* 3.75. K. *f* 1.50, *v. Cleeff* I n° 2407 Z. *f* 5.25, *de Roye* n° 2379 Z. *f* 6.—.

2682. 1702 [1]). 20 Maart v. L. IV 304. Op het eerste eeuwfeest

---

[1]) De resolutiën van 24 Juni 1702, 5 Maart en 21 Juni 1703 deswegen geno-

der oprichting van de Oost-Indische Compagnie in goud ter waarde van *f* 250.—, en in zilver »naar gerade" voor iederen bewindhebber, advocaat of hoofdparticipant ten hunnen eigen kosten gemunt in twee exemplaren, en de stempel daarna verbroken. Gesneden door *R. Arondeaux* zich op de *Kz. Arondeau* teekenend (*Revue de la Num. Belge* 1852 *p.* 287 (*IX*).

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3321 Z. 121½ W., *Esdré* n⁰ 96. Fraai Z. *f* 17.—, *Westhoff* n⁰ 2234 Z. 122 W., *de Vries* (1854) n⁰ 1270 Z. 124 W., *v. Orden* n⁰ 2531 Z. 124 W. *f* 20.50, *v. Dam* n⁰ 2729 Z. *f* 22.50, *Stricker* I n⁰ 4164 *f* 20.—, *v. Cleeff* I n⁰ 2409 Z. *f* 20.—, *v. Cleeff* II n⁰ 1370 *f* 16.25, *de Roye* n⁰ 2380 Z. *f* 20.—. Ook in Z. 60 W. bij *de Haan* n⁰ 376 halve zwaarte, *de Vries* (1884) Z. 121 W. *f* 16.—.

Het verbranden der Fransche en Spaansche vloten in de baai van Vigos op 22 Oct. 1702, *v. Loon* IV. 305 (1—4) 308 (1—4).

2683. a) v. L. IV 305 (1) met den *scheepssnebbezuil* is gesneden door *M(artyn) S(chmeltzing)* of *Smeltzing* te Leiden (1696—1712). Bij *P. Smidt v. Gelder*, n⁰ 3322 K. *v. Cleeff* I n⁰ 2410 Z. *f* 6.—. *v. Cleeff* II n⁰ 1371 (1 en 2) K.

b) 305 (2). Met de namen en het aantal der genomen en verbrandde schepen. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3323 K. (Zeldzaam).

c) 305 (3) *Thesaurus* I p. 218. Met de gevleugelde overwinning. Komt bij *de Roye* n⁰ 2383 L. *f* 6.—, met een ander kantschrift voor luidend

Sic fveri [1]) (lees *pveri*) *nasvm rhinocerotis habent.* Zoo krijgen de kinderen een lange-neus (door het nemen van den zilvervloot). Ook bij *Luzac* (Bom 1873) p. 59 n⁰ 1262. Grooter en de omschriften eenigzins anders Mm. 40 Z. 30 W.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3324. Zonder randschrift Z. 21½ W., *v. Orden* n⁰ 2535 met randschrift Z. 24 W. *f* 6.50. Bij *de Haan* n⁰ 377 Z. 25 W. achter *meos* in het randschrift nog *Ovid*(ius) uit wiens *Ars amandi* II vs 2 dit ontleend is. Bij *de Vries* (1884) n⁰ 1329 Z. 24 W. *f* 2.50.

---

men, deelde *Laboranter* (*P. A. Leupe*, majoor bij de Mariniers) reeds in de *Navorscher* (1860) blz. 188—189 mede, waarnaar wij verwijzen.

[1]) *Martialis* I 3, 6 luidt: *Et pueri rhinocerotis nasum habent* d. i. zijn voorbarig of wijsneuzig.

d) 308 (1) heeft hetzelfde borstbeeld van *Anna* ongekroond op de Vz. als 308 (2) beiden gesneden door *J. Boskam* Kz. Het nemen en verbranden. Zeer zeldz. *Voûte* n⁰ 599 *f* 8.25.

Bij *Salm* n⁰ 1971 Z. 34 W. De schepen op de Kz. geheel anders geplaatst. (Met stempelscheur.) Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3325 Z. 36½ W., *Becker* n⁰ 857 Z. 77.65 W. *f* 12—, *v. Dam* n⁰ 2732 K. n⁰ 2733 Z. *f* 6.50 de beide stempels. *v. Cleeff* I n⁰ 2411 Z. *f* 5.25.

e) 308 (2) *Thesaurus* I p. 279. Anna niet gekroond en Kz. Hercules. Bij *de Roye* n⁰ 2384 Z. *f* 7.25, *v. Dam* n⁰ 2736 K.

f) 308 (3) Anna gekroond. Kz. Het gevecht. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3328 en *Smits v. Nieuwerkerk* grooter formaat dan n⁰ 1 en 2 en met omschrift *Anna d. g. m. brit. fran. et hib. regina.*

Kz. *Hisp(anica) Clas(sis)* Z. 31½ W. Ook bij *Salm* n⁰ 1974. Grooter en de figuren meer opgewerkt. Z. 31 W. *Hooft v. Iddekinge* n⁰ 348. Grooter en iets anders dan 308 (3) Z. 29 W. Bij *v. Dam* n⁰ 2737 Z. *f* 2.50 en grooter n⁰ 2738 m.M. 30 Z. *f* 7.50, *v. Cleeff* I n⁰ 2412 Z. *f* 2.—, *v. Cleeff* II n⁰ 1372 Z. *f* 2.75 en n⁰ 1373 Z. veel grooter *f* 4.—.

g) 308 (4). Kleine penning is bij *v. Loon* geteekend J. G. L.[1]) *Dugniolle* n⁰ 4698. Bij *Voûte* n⁰ 600 Z. *f* 4.—, *v. Orden* n⁰ 2538 Z. 17½ W. *f* 2.75, *v. Dam* n⁰ 2739 als legpenning, *de Vries* (1884) n⁰ 1330 Z. 18 *f* 2.—.

VRAGEN.

Elten. Schuilt de geslachtsnaam Buiskool in »her Werner Boeskale", als eigenaar eener prebende voorkomend in het testament a⁰ 1402 der abdis van Elten, Elza domina de Holzaten? Als Werner boescael, — bocscael in Nieuw-Archief voor Kerkgeschied. II 176 kan drukfeil wezen, — canonic to Elten, komt hij ook in 1419 voor. En kan in casu Johan Winkler (Nederl. Gesl. 423) 's duiding (nopens eene tafelspijs) blijven doorgaan? Wat is ook dat »buis" in die tafelspijs? Een geliefd schippersgerecht? — Gezegde abdis had in de genoemde prebende geschonken een »guetken" toe beke (Beek)

[1]) Moet men niet lezen L. G. L(aufer)?

mit synen toebehoere als se dat cochte tegen den here van den berge ('s Heerenberg). A. Fahne in »Das Fürstliche Stift Elten" (Bonn, 1850), S. 25, houdt haar voor eene afstammelinge uit het huis der Hertogen van Holstein; en hoewel Dr. N. C. Kist (Nieuw-Archief II, 189) eerst vermoedde, omdat haar naam ook de Holtzaten staat geschreven, dat zij tot een inheemsch geslacht zou hebben behoord; verklaart de hoogl. echter later (bl. 479), dat Fahne gelijk had, aangezien op Elza's nog te 's Heerenberg aanwezig aan eene oorkonde van 1400 hangend secreet-zegel, haar wapen geheel overeenstemt met het midden-schild in het Holsteinsche wapen. Dit zij opgemerkt wegens *Nav.* XXXIII 502 [1]) in verband tot ibid. XXXIV, 246. — Had gezegde Elza in 1381 een Lieve-Vrouwe-altaar in de kerk te Elten gesticht, onder haar bestuur bereikte die abdij het toppunt van haren bloei, zegt de hoogl. Kist in zijn hoogst-belangrijk opstel over Elten, t. a. pl., en zal ook het prachtige groot-zegel van dat convent vervaardigd zijn.

Meermalen komt in dat veelomvattend stuk de heer van 's Heerenberg voor, o. a. bl. 192. Er is ook bl. 55 een brief in afgedrukt betr. het goed Redebroek (tusschen Anholt en Borken) van Yrmgardis de Monte † 25 Juli 1365 als abdis van Elten (vgl. bl. 114). In October werd de memorie van Elizabeth Domina de Monte, en zelfs van Frederik bastaard de Monte gevierd (Nieuw-Archief II 98). Voor de topografie einde 14de eeuw is (ib. 147) belangrijk het art.: »Die hier na bescreue staen sint schuldich jaerlix der Abdien ende wonen in den lande van de Berge". Aldaar: Gadeken to Zedem (Zeddam) van eenen stucke van reuenslage tusschen der weteringen en rauelersche stege (= de steeg van Rafelder, o. Gendringen) VI gul? Dieselue gadeken heuet een slegeken en heit den aelde boem en plach Willem budde to hebben vur VI gul?" Zie Budde in Herald. Bibl. 1881 bl. 274. — Reuenslag z. v. a. slag (= afdeeling eens akkers) bij eene reuy (waterleiding, sloot)? Te Zomeren o. Voorthuizen op Veluwe lag toenmaals des ruen guet; quid? — Voor v. Goeterswick, Gutterswyck (*Nav.* XXXVI, 196, 337) is misschien, ook in etymologischen zin, merkwaardig, wat onder der Elter-abdij verschuldigde kooplieden-posten, in gezegd opstel (t. a. pl. bl. 160) voorkomt: »Die

[1]) Het ald. bl. 503 genoemde Holthoen kan bosch-hoek beduiden; hoen z. v. a. afslijping of vervloeiing van horn = hoek.

biercraem teghen g o t e r t w i c in den huse en op den woe die naest gedinghen konnen". Waar lag de bakermat van v. Gutterswyck? Men ontmoet echter ook Arnt, Deric en Mechtelt v. g o e t h e omstr. 1400, als te Brummen (Veluwe) jaarlijks aan de abdij hoofdgeld verschuldigd (ib. 141).

Penningen. Vz. Een borstbeeld, rechts-gewend, met het omschrift: »Nic. Georg. De Raigersperg scr. arch. el. mog. ad tr. pac. un. leg. pl."

Op den arm staat eene »V", en onder den arm: b. Pr. S. b. M."

Kz. Een wapen met het omschrift:

» — — — ita mori

— ante mortem".

(Waar streepjes staan is de letter onleesbaar).

De penning is van lood? of compositie? heeft een middellijn van?.... millimeter, en draagt geen jaartal. Wie was deze N. G. de Raigersperg; waar en wanneer leefde hij?

Wat den te Sluis gevonden penning van *Nav.* XXXVI, 116, aanbelangt: in mijn bezit is een penning (Mm. 29) van rood koper die met hem overeenstemt.

Vz. Borstbeeld van Anjou met het omschrift: »Fran. F. Fran. Fra. Unic. Reg. D. G. C. F." [1]) (Eene lelie).

Kz. Een ruiter met het omschrift:

»Defensor liber. provin. Gal. Belg." (Eene lelie).

In de afsnede: »1583".

Wat beduidt het omschrift, en waar had dat gevecht plaats?

Oud-Beierland. J. KARREMAN.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Napoleon I [2]) a l s d i c h t e r. In 1788, als »Sous-lieutenant d'ar-

---

[1]) Vgl. de Errata achter *Nav.* XXXVI. RED.

[2]) Mrt 1887 † in een Beijersch dorp een Russische boer, die den ouderdom van

tillerie Bonaparte" dichtte de latere »Groote Keizer" tot lof der vermaarde mevrouw Saint-Huberti, in de rol van Dido, de navolgende regels.

Romains, qui vous vantez d'une illustre origine,
Voyez d'où dépendit votre Empire naissant!
Didon n'eut point d'attrait assez puissant
Pour arrêter la fuite où son amant s'obstine.
Mais si l'autre Didon, l'ornement de ces lieux,
Eût été reine de Carthage,
Pour la servir il eût abandonné ses dieux.
Et votre beau pays serait encor sauvage.

Medegedeeld door P. A. L. in L'Intermédiaire des Chercheurs et Curieux 1886, col. 752.

Molière (XXXVII, 132). De geslachtsnaam des grooten blijspeldichters was Poquelin. Hij nam tot staartnaam aan »de Molière". Daar hij geene kinderen heeft nagelaten, heeten de afstammelingen zijner verwanten natuurlijk Poquelin. Zoo heette Mr de Voltaire eigenlijk Arouet. Hij schreef zich eerst »Arouet de Voltaire", waarvan alleen Voltaire is overgebleven. Zoo heette Hugo Grotius eigenlijk Cornets, en was zijn staartnaam »de Groot van Kraaijenburg".

A. J. C. KREMER.

Mlle Rachel. Ter eere der groote treurspelspeelster Felix R. (†

---

98 jaren bereikt had en 75 jaren geleden de slede bestuurde, welke Napoleon I na zijne nederlaag in Rusland naar de Duitsche grenzen bracht. Hij had tot zijnen dood een der goudstukken bewaard, die de Keizer hem toen gegeven had.

De Jan. 1887 tot candidaat voor den Bulgaarschen troon gestelde George hertog van Leuchtenberg stamt af van Eugène de Beauharnais, den stiefzoon van Napoleon I, die met eene Beijersche prinses in het huwelijk trad. Een zoon uit dat huwelijk ging naar Petersburg, waar hij als majoor in het Russische leger dienst nam, toen de oudste dochter van Czaar Nikolaas I het oog op hem liet vallen. De Czaar liet hem binnen korten tijd tot veldmaarschalk en admiraal opklimmen, en het huwelijk met de Grootvorstin werd spoedig daarna voltrokken. De vijf kinderen uit dit huwelijk ontvingen den titel »Keizerlijke Hoogheid Prins Romanowski", om hunne verwantschap met het Keizerlijk Huis aan te duiden; de jongste van hen is hertog George (die dus een kleinzoon van Czaar Nikolaas is), 35 jaar oud; hij huwde in 1879 eene Hertogin van Oldenburg, maar is sedert vier jaren weduwnaar.

1858) verscheen in 1854 in Rusland's hoofdstad een geschriftjen van drie bladzijden, getiteld »Mademoiselle Rachel à Saint-Pétersbourg, vers Latins composés à l'occasion de sa visite à la Bibliothèque impériale et publique, par C. F. Walther [1]), bibliothécaire". Van deze Latijnsche versregels, ten getale van veertien, haalt G. B. in L'Intermédiaire, ter straks a. geh. pl. de eerste zes aan, aldus:

Dic, age, Melpomene, tragicis innixa cothurnis,
Ipsa nos fallis Rachelis ora ferens?
An captos tenet ars et gratia blanda Thaliae
Fingere mortalis quas, nisi diva nequit?
Helladis et Romae veteres Heroidas aequat
Ingenio, forma, grandior arte sua.

Leenregisters (XXXVII, 39). In 't Aardenburger Archief zijn er eenige, die wel onderzoek verdienen. 't Zijn dusgenoemde Terriers. Vooral ook te Sluis is het archief van het voormalig Vrije belangrijk.

G. P. ROOS.

Album studiosorum der Utrechtsche hoogeschool. Tegen de wijze, waarop dit album uitgegeven is, heb ik ernstiger bezwaren, dan de *Nav.* XXXVII, 235, genoemde. Hetgeen de waarde van zulke alba uitmaakt, is, dat men er den leeftijd en de herkomst van den student in vermeld vindt, en opgave bij welke faculteit de inschrijving geschiedde. Meestijds ontbreken een of meer dier gegevens, terwijl het toch niet aanneemlijk is, dat het Utrechtsche zooveel soberder op die punten zou zijn, dan het Leidsche en het Groningsche album. In juistheid van spelling der namen staat daarentegen dat van Utrecht boven de andere.

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

Almanak voor het Nut. Er is een weinig onnauwkeurigheid in 't antwoord van *Nav.* XXXVII, 106. Ik bezit die Almanakken van 1792 tot en met 1860; alleen ontbreken die van 1795—1800, ik kocht die van 1795—1822 in één koop, daar ze op den Catalogus dier auctie als Almanak tot Nut van 't Alg. bekend stonden.

[1]) Zie dezen naam ook *Nav.* XXIV 225; 'V, 59 vermeld insgelijks *Nav.* XXVI, 461, noot. Dit laatste moet toch niet Wolters wezen?

Beginnen die Almanakken nu met 1800, dan zou ik er in steê van 7, slechts één missen.

In 1792 gaf Brender-à-Brandis den eersten Almanak uit, bij Matthijs Schalekamp te Amst., onder den titel »Alm. t. N. v. 't A. voor het schrikkeljaar 1792". Schoon hij medebestuurder der Mij was, blijkt echter nergens van dezer verantwoordelijkheid, maar wel van haren invloed. Br.-à-Br. zegt in den eersten Alm., dat hij het voornemen daartoe reeds in 1785 opvatte (dit ex. is een 2e druk). Gaf Br.-à-Br. dus den Alm. tot 1800 op eigen verantwoordelijkheid »tot Nut v. 't Algemeen" uit?

G. P. ROOS.

Dagbladen (XXXVII, 235, 6). Het dag- of weekblad heet in Vlaamsch-Frankrijk, en ook soms in 't Vlaamsch en Engelsch Gazette; naar het heet, omdat het eerste dag- of beter nieuwsblad te Venetië uitgegeven zijnde, voor eene kleine munt g a z z a genoemd verkocht werd. Ik herinner mij dit uit de vertaling van Carlyle's Geschied. der Fransche omwenteling.

G. P. ROOS.

Kaapsche gedichten. Bij S. Koelinga te Amsterdam is (sedert Jan. 1887) verkrijgbaar een fraai in de Kaapstad gedrukt kwarto boekdeel met gedichten, getiteld: »Bloemen in het Kaapland geplukt". De schrijver is Hubertus Elffers, zoon van den handelaar P. Elffers te Haarlem. Op twintigjarigen leeftijd verliet de dichter om gezondheidsredenen zijn vaderland en aanvaardde de betrekking van leeraar in de Hollandsche taal aan de Normaalschool te Kaapstad. Na een tweejarigen arbeid aldaar werd hij overgeplaatst naar het Gymnasium te Stellenbosch, waar hij thans nog werkzaam is. De Kaapsche bladen laten zich over dit des schrijvers eerste gedichten behelzende werk gunstig uit. Zoo vangt de Zuid-Afrikaan een artikel »Poëzy in Zuid-Afrika", waarin des heeren Elffers gedichten besproken worden, als volgt aan:

»Deze gedichten hebben bij de drukpers der Kaap-kolonie een gunstig onthaal gevonden, en geen wonder, want het zijn gedichten in den rechten zin des woords, geene gewrochten van rijmelarij of verzenmakerij; ze doen hopen, dat men hier thans iemand heeft,

die in de oude landtaal het werk eens dichters zal kunnen verrichten".

KUNSTGESCHIEDENIS.

J. H. Koelman (XXXVII, 239) — is *niet* de schrijver van het beleg van Rome in 1848. Zijn oudere broeder J. Ph. Koelman, de ook als beeldhouwer bekende schilder, ontwerper van het nationale monument op het plein 1813 te 's-Gravenhage, van de Nimf in Brielle [1]), het standbeeld van v. der Werff in Leiden [2]), enz., en tot in het voorjaar van 1887 directeur der Akademie van Beeldende Kunsten in den Haag, schreef zijne herinneringen aan den tijd, dien hij in Rome doorbracht, in 1863, toen ze werden opgenomen in de Nederlandsche Spectator. Later werden die verspreide artikelen opgenomen in twee deelen van Thieme's Guldens-editie, waarvan ze de nos 77 en 78 uitmaken. De titel van dit werk, zeer belangrijk als »mémoires" van een ooggetuige, is: »In Rome, 1846—1851".

LOD. MULDER.

Tangwerk (XXXVII, 45) is denkelijk een soort vestingwerk, dat de hoofdwallen steunt of beschermt; misschien het Fr. tenailles, nijptang.

G. P. ROOS.

Tangwerk. Volgens de Tafel, enz. van Casper Specht t'Utrecht 1703, voorstellende al hetgeen o. a. op den Vestingbouw betrekking heeft, is *tange* in 't Fransch *tenaille.*

Tenaïlle est un ouvrage extérieur, placé devant la courtine, entre les deux bastions, construite sur les lignes de défense. Il y en a de deux sortes, la simple et la double; etc. (zie Dictionnaire Militaire, par M. A. D. L. C., Paris 1745).

Tenaille. Ouvrage composé de deux faces qui présentent un angle

[1]) Vgl. *Nav.* XXV, 1, Omslag; VIII, 57. RED. [2]) *Nav.* XXXIV, 313 Omsl., 376 O. RED.

rentrant vers la campagne, et qui sert à couvrir une courtine; etc. (Zie Bouillet, Dict. des sciences etc.)

A. C. SNOUCKAERT V. S.

Ton-gouds (XXXVII, 241). Ik lees in de »Gelijkenissen", door Dr. v. Koetsveld: »In de rijke dagen onzer vaderen, toen goud en zilver werd toegemeten, was 't »een *stapel* rijksdaalders", »een *zak* guldens", »eene *tonne* gouds". Dit laatste een haringtonnetje vol dukaten".

DR. LAURILLARD.

[Mr. J. I. v. Doorninck bericht, dat men te Kampen, misschien ook elders, rekent bij tonnen van tienduizend gulden.]

Treck- ende werp-craeme (XXXVII, 42). In weerwil dat het op Driekoningendag dezes jaars tegelijk vroor, sneeuwde en regende, was het hier kermis, met kachels in de kramen en gasverlichting. Ik zag nog een ander soort van werpkraam. Op eene plank staan een vijftigtal messen; van het voorsnij- tot het tornmesje toe; voor een sous mag men trachten een ijzeren ring over zulk een mes te werpen, hetwelk dan prijs is.

Pas-de-Calais. G. P. ROOS.

Water-machine (XXXVII, 112). Men zie over de uitvinding van Daam Schijff, en eenige andere dergelijke inventiën in de 17e en 18e eeuw, het uitvoerig artikel in Jb Honig Jsz. Jr., Historische, Oudheid- en Letterk. Studiën, I, 295, onder den titel »het Malle schip te Zaandam", waarin deze geheele geschiedenis wordt behandeld, met vermelding der verschillende schimp- en lofdichten, de verschenen platen, enz., en waarin ook het octrooi van het Hof van Gelderland wordt medegedeeld. Daam Schijff woonde te Zaandam, toen hij zijne uitvinding bekend maakte, die bestaan zou in een »nieuwe post- en reismachine", nml. een vaartuig, dat zonder gebruik te maken van riemen, boomen of zeilen, sneller dan eenig ander zou voortkomen. Hij had het den naam gegeven van »Volg Mij". Ofschoon door velen bespot, zag hij zich door eenige kooplieden een crediet geopend, waardoor hij in staat werd gesteld zijn schip te doen bouwen. Alvorens dit gereed was verliep er een geruime tijd. Het publiek werd ongeduldig, en Schijff moest vele aanmerkingen,

zelfs bedreigingen verduren. Feitelijk werd hij gedwongen zijn vaartuig te doen water bouwen, ofschoon alles nog niet in orde scheen te zijn. Dit had plaats 20 of 21 Juni 1743, doch zonder succes; er was weinig of geen beweging in het schip te krijgen, welke moeite men ook aanwendde; niet lang daarna kwam er een lek in de kiel, waardoor het vaartuig begon te zinken. De passagiers werden gered, benevens de paarden, die des nachts ingescheept waren, en die de machine in beweging moesten brengen. Velen van het talloos publiek, opgekomen om het wonder te aanschouwen, waren woedend zich bedrogen te zien, omsingelden met hunne schuitjes het schip, en pleegden daarop veel moedwil. Schijff heeft na deze mislukking zijner plannen het land verlaten, en is naar Curaçao gegaan; het vaartuig werd verkocht aan den scheepsbouwmeester Jan Louwe Jr te Zaandam, die het voor een scheeps-lichter heeft laten inrichten. Van de hand van Hendrik de Leth zag eene fraaie kopergravure het licht, onder den titel: »Het Vliegende Vaartuig of de Nieuwe Post- en Rijs-Machine, uitgevonden door D. Schijf, en gemaakt tot Zaandam, die, hoewel het schip aan verschillende kanten te zien gevend, geen licht over het samenstel en het inwendige verspreidt, zoodat men daarover altijd in het onzekere is gebleven.

G. J. HONIG.

Portret (XXXVII, 182). Mij dunkt, de bedoelde officier behoorde tot de grenadier-compagnie van het regiment Walen. 1° De grenadiers hadden berenmutsen, 2° het regiment Walen, aangenomen in het begin van 1600, na de verovering door Prins Maurits van de forten St. Anthonie en Crêvecoeur op de gemutineerden, droeg ter onderscheiding der andere regimenten en tot uittarting der Spanjaarden, de sjerp over den rechterschouder. Het bleef sedert tot het einde der Republiek in dienst van Hunne Hoogmogenden.

T. R.

Uniform der Nationale Garde (XXXVII, 183).

De graaf van Férino was belast met de organisatie der Nat. Gardes in de Nederl. Departementen. Bij Keizerlijk decreet van 5 April 1813 werd opgericht het legioen (= regiment) Nat. Garde van het Departement der Zuiderzee, bestaande uit acht cohorten (= ba-

taljons), waarvan de eerste vier bataljons te Amsterdam, de overige in de andere plaatsen van het departement verspreid waren. Elk bataljon had vier compagnieën van 150 man; achttien dezer compagnieën waren ingedeeld bij het actieve leger aan den Helder.

Toen de generaal Molitor Nov. 1813 Amsterdam verliet, deden de vier bataljons te Amsterdam onder kolonel G. K. R. R. v. Brienen van Ramerus den eed aan den Prins van Oranje. Een 5e bataljon werd toen opgericht onder den luit-kolonel H. J. Nuboer. De Amsterdamsche Nat. Gardes bezetten daarna als schutterij Weesp en Muiden, en namen daarna deel aan het beleg van Naarden, namelijk het 1e Bat. onder den luit-kol. J. H. Talbot, het 2e onder den luit.-kol. A. J. Schuyt van Castricum, tevens commandant van Weesp, het 3e onder den luit.-kol. G. L. Lepeltak, het 4e onder den luit.-kol. H. v. Castrop, en het 5e onder den luit-kol. H. J. Nuboer. Het 5e bat. behoorde tot den rechter-vleugel onder kolonel v. den Borch, heer van 's-Graveland, het 2e en 4e tot het centrum onder kolonel A. Rittner, en het 1e en 5e tot den linker-vleugel onder majoor Kamps; het geheele belegerings-korps onder den generaal Krayenhoff. Naarden werd roemrijk verdedigd door den generaal Quétard de la Porte, en tot de bezetting behoorde o. a. één bataljon Amsterdamsche (Dep. Zuiderzee) Nat. Garde onder den kol. C. L. von Pfaffenrath, dat 3 Maart 1814 vergunning kreeg zich naar Amsterdam te begeven. De overgave had 12 Mei 1814 plaats. Gedurende de insluiting gaf de gelijkvormigheid in uniform der Franschen en der Amsterdamsche schutters dikwijls aanleiding tot vergissingen.

Die uniform was, bij gemeld Keizerlijk decreet, voor de Nat. Garde bepaald, als volgt: Rok koningsblauw, witte voering met scharlaken bies en opslagen; kraag scharlaken met witte bies; open mouw met 3 kleine knoopen; zakken met buitenklep met 3 punten en 3 knoopen, met roode bies en scharlaken versiersel op den omgeslagen rand. Vest en korte broek, wit.

T. R.

VRAGEN.

Portret. Bestaat er een portret, hetzij geschilderd, hetzij in steendruk, hetzij op eenige andere wijze vervaardigd, van Ds. Wilhelmus Jabes Calkoen, geb. te Garderen 14 Mei 1735 (zoon van Ds. Johannes C. bij zijne eerste vrouw Jacoba v. Beeck) 1° te Utrecht Aug. 1756 gehuwd met Wilhelmina Maria Verborcht, en 2° te Amsterdam 12 April 1793 met Petronella Calkoen. Hij werd 1759 pred. te Blokzijl, 1760 Nijkerk, 1763 Gorinchem, 1772 Groningen, 1776 Amsterdam, † 4 Oct. 1802.

J. H. G.

TAALKUNDE.

Deventer (XXXVII, 313). »Hucbaldi Vita S. Lebuini (een werk der 10de eeuw), bij Pertz II 364: Humo reconditur (Lebuinus) cum debita honorificentia in ecclesia portus Daventriensis. Cui loco hoc inditum constat vocabulum a *Davone* quodam, honorifico ac potenti viro, S. Lebuino dum adhuc viveret familiarissimo". Mr. L. Ph. C. van den Berg (Handbk Mid. Nederl. Geogr., 2de dr. 1872 bl. 183 teekent aan: »Deze afleiding is grammatisch zuiver. Ook in Engeland heeft men een Daventry".

Karnemelksrivier (XXXVII, 31). Hier heeft men een zeker met menig Zuid-Afrikaansch te vermeerderen voorbeeld van naamgeving door 't volk. Hertebeest, 't wilde beest (de Gnoe) zijn ongeschikte Kaapsche namen voor diersoorten, door de boeren daar te lande uitgedacht. Evenzoo zee-koe (hippopotamos, Nijlpaard), aardvarken (groote mieren-eter), blauwe bok (voor eene antilopen-soort), enz. — De rivier is wellicht om haar zuur, mineraalachtig water, of om hare kleur benoemd. Men denke aan Zuurveld, Zoutpans-berg, enz.

G. P. ROOS.

Zierikzee. Het *Nav.* XXXVII, 297, ter duiding dezes stads-naams voorgestelde vindt bevestiging in Hilderes*zierıcon*, naast Colimehornon (z. v. a. Kollumer-hoek) in 981 opgeteld (Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Handbk Mid. Nederl. Geogr. 2de dr. 139). In dit compositum *kan* »Ziericon" niet anders dan een appellativum wezen, en wel een appellativum in den *Nav.* t. a. pl. voorgestelden zin ; vgl. nogmaals het Hgd. Bezirk. En zoo bespeurt men, dat nog de tegenwoordige lokaliteit in haar »Poort-ambacht van Z. en haren Zelkepolder over tal van eeuwen heen aan het Syricseporth van a⁰ 1220 de hand reikt ter verklaring dezes distrikts- en stads-naams op Schouwen. Ook een gesl. Salcke(n) tout-court, omstr. 1400, treft men in het Tijnsboek van Elten aan.

Zoo de duiding van Cirkwerum (*Nav.* XXXVII, 314 ; vgl. XXXIV, 247) *historisch* vaststaat, hebben wij er natuurlijk vrede meê ; anders zou het ook tot de hier bedoelde rubriek kunnen behooren ; vgl. *Omtrek*hoorn (bp te Heerde).

J. A.

Lijn (XXXVII, 190). Zeker is er van vlas- en grasland sprake [1]), want het zaad van het vlas heet lijn-zaad, waarvan men het geneeskundig bekende lijnzaadmeel maalt, en den afval, zemelen enz. tot lijn-koeken voor 't vee kneedt. Ook perst men er de den schilders en ververs onmisbare, ook in de heelkunde nuttige, lijn-olie uit. Het Vlaamsch en Z.-Vl. hebben liin-zaad, liin-olie, maar voor het meel, zonderling genoeg, meel-van-olie (brood in Vlaanderen), Z.Vl. liinzaadmeel. Het Fransche lin, waarvan linge (linnen) en lingerie (linnen-goed) is er aan ontleend ; insgelijks lingère (linnenkast).

G. P. ROOS.

Slecht (XXXVI, 548, 668). Een vak hout in de Uddelerheegde heet nog de Slecht. 't Is in tegenstelling van andere vakken, als de Leemskule, de Brandweg, de Sukerbârg, de Kârkenhegge, Hukebârgsstruken, nog al vlakke, gelijke, d. w. z. geen heuvel- of

---

[1]) Hier zal het wel zoo zijn. Omzichtig echter met dergelijke benamingen, ingeval lin(g) soms = lijn is ; vgl. *Nav.* XXXVII, 247, en zie Nom. Geogr. Neerl. II, 86, over *link.* RED.

bergachtige grond, bij Veluwsche bosschen en heidevelden werkelijk een éénig verschijnsel.

A. AARSEN.

Weerd, voorde, oord. Het *Nav.* XXXV, 379 vermelde Helvardera als oude vorm van Helwart, verdient wegens de eindsylbe *vardera* de aandacht. Immers uitgedegen vorm van w e r d e, w e e r d (ter wille van Hel*wart*)? Vgl. Swindrecht*weert* a⁰ 1028 met Suindrechter*warthe* a⁰ 1050 (Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Oorkbk v. Holl. en Z. I, 50, 2) [1]), Bolsward a⁰ 1508 Bolsweerdt (Mr. G. v. Hasselt, Stukken Vad. Hist. III, 314). Zoo toont dan, — naast de door Mr. L. Ph. v. den Bergh (Handbk Mid. Nederl. Geogr. 2de dr. bl. 128) zoo zorgvuldig opgegeven varianten van het Groningsche hetzij dan Helwerd of Helwierde [2]): Hele*wird*, -wyrd, -guardis, -gunder, Helig*uurt*, Haeleweirt, Heilewort, Heileg*vurth*, Heligwerde [3]), a⁰ 983 Helag*wrdh* [4]), — dit *vardera*, hoe lastig dikwijls de schifting moet wezen van *weerd* en *voorde* [verde, veurde, vuerde = vadum]. Vgl. nog Donkersvoort of Donker*foirt* (geh. bij Helmond, a⁰ 1359 nog Donker*sloet*) *met* Bevervoorde (o. Gelselaar) zelfs a⁰ 1783 ook nog Bever*veurde* (Bijdr. Gesch. Overijsel, V, 274). In gezegd Oorkbk (I, 6—10) ontmoet men *één* charter (uit den jare 800), waarin Sibin*werde* (N. Holl.) eenige regels verder als Sibenuurde, en later als

---

[1]) Elfde eeuw Swindrechtwere, evenals Westerblokkerwaard a⁰ 1288 Westerblocwere (Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Handbk Mid. Nederl. Geogr. 2de dr. bl. 269. Dus w e r e hier ook = waard; misschien ook wel het Friesche Wier. En had dus laatstgenoemde geleerde hierbij niet aan w a a r, w a r e (*Nav.* XXXV, 416, 7) mogen denken; vgl. nog den ouden geslachtsnaam Wtenwe(e)rde, in 1460, 74 als U(i)terweer (Overijs. Arch. IV, 127, 261), in 1453 zelfs als Uiterwee (ib Aanh. 331) voorkomend, — alles één persoon. Menneweer (Gron.) a⁰ 983 Meni*werva* (Mid. Nederl. Geogr. 129).

[2]) De Woordenlijst 1884 biedt èn Helwerd èn Holwerd onder Kantens in Groningen.

[3]) Alles uit Altfridi Vita S. Ludgeri in Pertz, Monumenta II, 404, sqq. De hoofdsylbe, die heuvel of hellende plaats beduiden kan, geeft hier in casu weder een knakje aan Heidenschen of oud-Christlijken eerdienst voorzoover die uit nóg voorhanden plaatsnamen moet blijken.

[4]) In 983 eindigen de hier in aanmerking komende Friesche plaatsen allen op *wrdh*, zie a. w. 129. Eene eeuw te voren luidde Uskwerd Vix*vurt* (ib.) en Ekwerd oorspronkelijk Ek*utha* (ib. 131) naast Gerhardas *weritha* (Garrelsweer, ib.).

Sibin*furte*; Tunuwerde Tennaard ook als Tune*furte*, Tunun*furt*, Tund*werde*, Tunen*wrt*; Federfurt (Ferwerd, Friesl.) ook als Feder*wrt*, a⁰ 855 Veder*vurdhi*, voorkomt; terwijl Ar(n)werd (Gron.) 11de eeuw Arnvurdh (v. den Bergh, 131), Garnwerd (Gron.) it. Granavurdh [1], Wirdum item Wrthun, luidt. Voeg, — behalve Aduard (Gron.) a⁰ 1654 Adward (Sligtenhorst, G. Gesch. 375a), — hierbij Woerden: 9de eeuw Wyrda in ripa fluvii Rheni, a⁰ 960 Wrdan *of* Vurdin, a⁰ 1131 Worthen (v. den Bergh, Handbk 163) naast den geslachtsnaam Wrd, Urd of Wird van *Nav.* XXXV, 74, 245. Dit een en ander schijnt te leeren, dat (wrt =) u u r d h i zoowel aan *voorde* als aan *werde* (weerd) de geboorte gaf. Nu, de weerden (insulae) waren dan ook in hun primairen toestand eigenlijk niets anders dan vada in het groot. En mag men dus, ingeval van waterlooze lokaliteit, bij Duivenvoorde, Voorthuizen en dergelijke, denkelijk v o o r d e, v o o r t als weerd duiden. Maar ook de schifting van o o r d kan moeite baren; want hoewel Orden (bp v. Apeldoren, met Werk-Orden = merk-, mark-Orden) in 1059 Horda luidde (Bn Sloet, Oorkdbk, bl. 172), schijnt o o r d (oerd, ort, oirt), met weerd en voorde uit denzelfden stam gesproten, indien Orden in 855 door Urthunsula (ib. bl. 45) wordt aangeduid [2]. Zou ook dit Urthunsula, waarbij een geleerde als Jacob Grimm in zijne Rechts-Alterthümer S. 750, aan eene »Zuil van Urth", — eene Godin, die bij de volksvergaderingen en heimalen het toezicht hield, de *orde* bewaarde [3], — aan eene Germaansche Themis

[1]) Dit Grana = Garn bevestigt treffend het *Nav.* XXXVI, 244, 5 opgemerkte. Past hier ook Graanstraat (geh. o. Lierop)? Vgl. voor Groningen nog den gesl. v. Gronen a⁰ 1440, 1 te Ulzen (in Twenthe, Overijs. Arch. III 47). Garn hier dan genitiv-vorm van gara, *geer* = spitse of scherpe hoek. En dus ook *haar*, *heer* = hoek. Ter Gera (oude havezate te Terwolde) = ter hera; Gaar-, Gare-, Garven (een verlaten veen in Gron.) = haar, hare-, har-ven; den Garikamp (weil. te Bergharen) = hari-kamp. Hier overal *geer* = hoek; hetwelk ook *haar* toelicht. — Luidde Heram (a⁰ 1063, bij Wimmenum, N.-Holl.) later Arem (v. den Bergh, a. w. 152), en klinkt Arnhem (Harnehem) minstens in den Neder-Betuwschen volksmond nog steeds Arem, Arum: zoo klimt de *Nav.* ib. 250 aan Gelderland's hoofdstadsbenaming toegekende zin (hoek-woning) nagenoeg tot zekerheid.

[2]) Reeds *Nav.* XXXV, 245 wees ik terloops op nauwe verwantschap. — Bn Sloet bl. 1158 denkt bij Urthunsula vragenderwijs aan Voorthuizen; en *Nav.* XXXVI, 655 bevindt zich met ibid. bl. 150 in schromelijke tegenspraak.

[3]) Zie Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Handbk Mid. Nederl. Geogr. 2de dr. bl. 190.

gedacht heeft, niet eenvoudig »hoek-sluis" beduiden kunnen? Zoo dit aanneemlijk mag zijn, dan blijkt ook hier weder, hoe zwak het staat met dien zuilen-eerdienst, voorzoover die aan nog aanwezige plaats-namen ontleend wordt (zie *Nav.* XXXIII, 299, noot; 'V, 451, 2; 'VII, 294—6), zoowel als in 't algemeen met den Heidenschen eerdienst uit diezelfde bron. Rust de vereering dier godin Urth op *historischen* grondslag? Anders behoeft Grimm's betoog denkelijk herziening. Wat zegt Mr. v. den Bergh's Mythol. Wdbk op Urth?

J. A.

Viruly (XXXVI, 431). Het *Nav.* XXXV, 519 voorkomende »Manneken" is de letterlijke vertaling van het woord virulus, zoodat de aldaar vermelde Charles (Carolus) Viruli de zoon was van iemand, die om zijne kleine gestalte als »virulus" (mannetje) bekend, dezen onderscheidingsnaam aan zijne afstammelingen ten geslachtsnaam overleverde. Zulks licht ook den eeuwenouden gesl. de Man (*Nav.* XXXVII, 83) toe. Zoo het t. a. pl. vermelde *afzonderlijke* geslacht Manneken, minstens wat de hoofdfiguur betreft, éénerlei wapen met Viruly voert, dan blijkt dat beide geslachten (denkelijk in gezegden Carolus of Charles) een gemeenschappelijken stamvader bezitten. Het ééne behield dan den Latijnschen, het andere den Nederduitschen naam. Om hier tot zekerheid te geraken, is dus de vraag: welk wapen voert Manneken? Uit etymologisch oogpunt past hier de vergelijking van *Nav.* XXXI, 306: Mennechen (= v. Meningen, Minnig(h)en] vermoedelijk niet.

J. A.

Oudemans' Bijdrage, enz. Vervolg van *Nav.* XXXVII, 247—50.

Klefferen. Klauteren, klimmen. — De Harduyn, Godd. Wenschen, 526:

> Den vogel alder-eerst ghesloten in de muyt,
> Is altijdt in de weer, en wou wel wesen uyt,
> Hy *kleffert*, en hy springht, noch hy en wilt niet eten.

Clein mondich. Stilzwijgend, bedachtzaam. — Van Alkemade, Beschr. van Briele, I. fol. 264: Item, sal die Bode wesen *clein mondich*, bedect synre redenen, behoet synre woirden, ende luttel spreken.

Kleysenen. Zuiveren door afscheiding. — Valckoogh, Regel der Duytsche Schoolmeesters, 69: Alsse (de gom in het water) dan gesmol-

ten is, so *kleysent* mense door eenen doeck, ende latent klaren.

Kleysighen. Dezelfde beteekenis. — Valckoogh, Regel der Duytsche Schoolmeesters, 68: Neemt vier loot aluyns tot een mengelen regenwaters... ende *kleysicht* se door eenen doeck.

Clemmer. Klimopblad. — Antwerpsche Spelen van Sinne, 369:

— wie ingeschreven wort tsy man oft vrouwe
Sal eenen *clemmer* ontfanghen (door inbranding) op de hant
En niet daer in.

Kleunen. Doen verkleumen, verstijven. — Van de Venne, Sinnevonck, 25:

de dorre quaekel-vorst, die stromen sluyt... en handen *kleundt.*

De *Bijdrage* vermeldt het woord in den zin van »slaan, kloppen, stooten, beuken".

Kleut. Slaag. — De Gewaande Weeuwenaar, III, 73:

Als ik hier wat te zeggen had, zou ik je *kleunt*
In plaats van Medicamenten en Drank geven, je spot met de Gooden.

Kleuteren. Timmeren. — Ogier, De Seven Hooftsonden, 107:

't Is een Timmermans-gast die t'onsent quam om iet
Te cleuteren.

Aldaar, 33.

In gelijken zin bijna heeft de *Bijdrage* het uit Kiliaan, doch zonder voorbeeld.

Klick. Onbeduidend mensch. — Krul, Minnespiegel, I, 187:

Sy overdenkt in 't hert, en isser dan geen raet,
Dat desen houten *klick* van liefde my ontslaet?

De *Bijdrage* heeft het woord ook, doch in geheel andere beteekenissen.

Clickoyken. Snapster, vrouw van lichte zeden. — Antw. Spelen van Sinne, 593:

Comt oock sonder toeven ghy lichte *clickoykens,*
Die vrolyc hippelen als ionghe vloykens.

Aldaar 598:

Klickoykens fraey, die om een gaey
Somtijts suchten en weenen.

De *Bijdrage* teekent het woord in dezelfde beteekenis uit Kiliaan aan.

Klip. Knip. — Smijters, Fabelen, n° 83:

— (hy) heeft het hooft ghevat
En in de *klip* ghevaen, die ander woude vanghen.

Ook uit Kiliaan in de *Bijdrage* vermeld.

Kloesteren. Koesteren. — De Brune, Bancketwerck, II 112: de zonde, door ghewoonte, ghestooft of *gekloestert*, en door hals-starrigheyd verhardt.

Klokeren. Koesteren, verzorgen. — De Gids van 1871, I, 285 (uit een brief van Chr. Huygens aan Suzanna van Baerle, geschreven in 1623): in ons huys, daer vaeder ende moeder, bruer en zusters u allen eere, vruntschap, dienst zouden bewijsen, tracteren ende *klokeren*, zoo veel ja meer als in eenich ander huys of familie.

Klommer. Uitvlucht, bedrog. — De Gew. Weeuwenar, I. 31:

Me niet ophouden, sus, of geen *klommers* wijs maaken,
Het is hier geen korswijl, maar het zijn zaaken
Van belang. —

Apollo's Marsdrager, I. 152:

En hy kreeg papieren geld:
Zie, dit zijn de rechte *klommers*
Van een goeyen Advocaat.

Klommeren. Bedriegen, foppen. — De Wit, De Ingebeelde Edelman, 51:

'k Meen ik u *klomm'ren* zal.

Kloomen. Misleiden, uitvluchten zoeken. — Tuinman, Rijmlust, 6:

Hier geld geen dubben, noch geen *kloomen*,
Hier baat geen lappen noch geen zoomen,
Vermits 't blanketsel is benomen.

Clooten. Kaatsen. — Van Bleyswijck, Beschr. van Delft, I, 368: Voert en moet niemandt upten Kerchove Kaedsen, *Cloten*, Coten noch scieten mitten Boghen. Antw. Spelen van Sinne, 277:

Ja armoede menich ander listen verciert
Die schandelijck waren om vermonden hier,
Dobbelen en botten heeftse ghevonden schier,
Quaerten, Keghelen, *clooten* ter grooter scande.

De *Bijdrage* heeft een voorbeeld van het woord in den zin van »omwentelen, ronddraaien".

Klootjes volck. Gemeen, gepeupel. — Bredero, Griane, 7:

Dit *klootjes volck* van de vesten, of uyt de *slopjes*,
Die leggen en loopen, en goyen elck ien mit dopjes.

Six van Chandelier, Poësy, 376:

Toen, toen sach *klootjes volk*, en ieglyk burgers kind,
Hoe yvrich dat den Raad, om huis en goed te sparen,
Stond tot de leste, in 't vuur.

Clot. Klont, kluit. — Houwaert, Lusthof der Maechden, I, 816:

Agatodis dochter die heeft metten viere
Die aldereerste potten ghebacken,
En heeft daer toe ghebesicht *clotten* en tacken.

Aldaar, II, 747:

Doode lichamen en zijn maer eerden *klotten*.

De *Bijdrage* vermeldt het woord uit Kiliaan en Plantijn.

Klotjen. Kluitje, klontje. — Udemans, Verkeerde Werelt, 11:

Dit kleyne *klotjen Aerd'*, uyt Niet oock eerst geschapen.

Klottertje. Borreltje. — Herstelde Uitgelezen Gedichten, 243:

Myn vrek heeft noyt half so mildadig
U op een *klottertje* genood.

Clou. Kluwen, — Marnix van St.-Aldegonde, Biënkorf, 33: Sy dwingtse so cort als een *clou* garens. — Six van Chandelier, Poësy, 186:

Hoe lukkigh is de man, wien God een vrouw
Bescheert, geleidt aan 't saaligende *klouw*
Door 's werrelds doolprieelen.

In de *Bijdragen* vermeld uit Kiliaan en Plantijn.

Clouwenachtich. Kloenachtig, onhandig. — Van Ghistele, Terentius' Adelphi F 5:

— icke ben *clouwenachtich*, straf, taey, en drooge,
Die nauwelijc en derf van mijn eigen goet leven.

Klouwenen. Samenpakken, doen ontstaan. — Hooft, Nederl. Historiën, fol. 523: dat de Prins, als hofweêrwys, viellicht wel voelde, dat 'er een' buy by den Landvooght *geklouwent* werd.

Ten onrechte brengt de *Bijdrage* dit verleden deelwoord tot den vorm *klouwen*.

Kluyzen. 1° In eene kluis leven, zich afzonderen. — Van Dans, Thirsis Minnewit, I, 21:

De Man stond geheel verstomt,
En zeyd' wat baat het naare *kluyzen*.

2° Afsluiten, insluiten. — Van der Dussen, Proeven van Overzetting, 76:

Die (beken) 't hoog Etrurisch woud met digt gewelf van blaêren
In Vallombroza *kluist*.

De *Bijdrage* heeft het woord in een' anderen zin, dien van »grooken, spannen".

(*Wordt vervolgd.*)

Sneu (XXXVI, 670; XXXVII, 53). Bij eene teleurstelling, wordt in Drente het woord sneu gebezigd in den zin van »ongelukkig, slecht, naar"; ook wel in dien van »jammer". Van hem die stellig iets verwachtte doch het niet verkreeg, zegt men: hij is er *sneu* (ongelukkig, slecht, naar) afgekomen. — Wordt iemand beklaagd, omdat hij in zijne verwachtingen werd teleurgesteld, of omdat aan een ander tebeurtviel waarop hij gerekend had, dan zegt men: 't is *sneu* (jammer) voor hem, dat het hem is tegengeloopen, of tegengevallen.

Buiksloot. MAGNIN.

Voet (XXXVI, 589; XXXVII, 21, 2). Voor het zich vrijwillig gevangen stellen, immers wanneer zulks geschiedde tot zekerheid voor het stipt naleven eener gesloten overeenkomst of eeniger belofte, of wel voor de voldoening eener aangegane schuld, werd het woord i n l e ij s t e n gebruikt. Door »den voet dair bisetten", in het Drentsche Landrecht van 1412 voorkomend, is bedoeld: de gedane beschuldiging volhouden; bij het gezegde verblijven, volharden; zijn woord gestand doen, niet intrekken, — zonder meer. Van met elkander in den stok of in de gevangenis gaan, is geen sprake.

Buiksloot. MAGNIN.

[Zie over »inleisting", historisch, eene aanteek. in Geld. Volksalm. 1879 bl 100, 1].

Weeme (XXXVI, 670). In de Bijdragen tot de Geschiedenis van Overijsel I, 117 lezen we: »Het schijnt te blijken uit het bericht, dat de raad [van Kampen] bij Fabri [den pastoor der Sint-Nicolaaskerk te Kampen, Andreas Fabri van Vrelant, 1540—1556] i n d e w e d e m o f h e t p a s t o o r s h u i s te gast was", enz., en mede

aldaar bl. 120, dat Fabri »in het werkelijk bezit van de parochiale kerk te Kampen, en van de rechten daartoe behoorende is gesteld geworden ... door het binnentreden van de pastoorswoning of wedem".

Amsterdam. P. J. FREDERIKS.

[Ook een ouden geslachtsnaam Terwedeme troffen wij aan.]

Voorzetsels (XXXVII, 251). Door te onderstellen, dat de inschrijvers van registers als die der Utrechtsche overluidingen, bij het overbrengen in het Latijn met opzet onderscheidingen maakten als de aangehaalde, bewijst men hun m. i. te veel eer.

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

VRAGEN.

Kallants-oog (XXXVI, 237). De Woordenlijst voor de spelling der Aardr. Namen (Amst. 1884, Brinkman) heeft *Kallants*oog (N. Holl.), maar *Calands*polder (Arnemuiden). Is er reden voor dien onderscheiden schrijftrant? Stelt Caland hier een geslachtsnaam voor? — Zou 't ook niet gepaster zijn, al de in die lijst onder letter *C* voorkomende en met *Ca*, *Cl*, *Co*, *Cr* aanvangende namen met *K* te schrijven?

Pot. Wat beduidt dit woord als eindsylbe in water-namen, als: De Moespot (gedeelte van den IJsel, bij den Middelwaard, o. Gorsel), De Pluimpot (voorm. water, thans drooggemaakte polder, eil. Tolen), De Roompot (uitwatering der Ooster-Schelde), De Strooppot (westel. arm van het Z.-Holl. vaarwater De Rietbaan). Allen fantasienamen? — De Moespot is ook benaming eener buurtschap ambt Vollenhove, van een perceel lands te Drumpt en eener hofstede te Beuningen; De Pispot van erven te Bathmen en te Rosmalen; waaromtrent men het *Nav.* XXXV, 494 voorgestelde vergelijke.

Koek en ei. Is het waar, dat — gelijk onlangs in »de Heraut" te lezen stond — de welbekende uitdrukking »koek en ei" oorspronkelijk luidde »kloek en ei"?

[Zoo ja, dan wil de uitdrukking »'t is koek en ei met hem" zeggen: tusschen die

beiden bestaat even groote intimiteit, even nauwe betrekking als tusschen eene kloek (klokhen) en haar ei.]

Adelphos, adelpha — beteekenen, zegt men mij, broeder en zuster. Het eerste moge men door neef, maar dan in een buitengewonen zin, kunnen vertalen; de eigenlijke zin is broeder. Adelpha daarentegen kan nooit zuster beteekenen. Is de mij gegeven inlichting juist?

G. P. ROOS.

[Ze is onvolledig. Adelphos = broeder, adelphè = zuster, adelphideos (-doūs) = broeders- of zusters-zoon, adelphidè (-dea) = dito dochter. De laatste twee graden worden ook door adelphopais, — pais = kind, — uitgedrukt. Adelphos beduidt in tweede beteekenis bloed- of aanverwant.]

Druipen. Vanwaar de uitdrukking: hij is bij zijn examen gedropen?

V.

[Men denkt aan »afgedropen". Ook denkt men aan het Hebreën 2 vs 1 voorkomende »doorvloeien" (*παραρυῶμεν*); hoewel daar eigenlijk sprake is van de Christelijke leer, welke men uit zijn geest en gemoed laat door- en wegvloeien.]

Snert. Vanwaar deze Holl. volksnaam voor de bekende erwtensoep? Ik hoorde ze van de soldaten in de beruchte jaren 1830/31.

G. P. ROOS.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

---

v. Doyenburg (XXXVII, 266). Onder losse familiepapieren vond ik het volgende opgeteekend: »Herman van Doyenburgh, — zie hiervoren IV, 7, — stierf in duel met zekeren van Hoerle te Maintz; hij is aldaar begraven in de kapel St. Niclaas. Op de zark staat: hic jacet D^s^. Hermanus a Doyesburgh actatis 42 a^o^ 63. Onder de lijst om de zark staat als merk een teeken (als eene hoofdletter *x*), dat Doysburgh voert, zonder starren. Er bestaat eene onleesbare schriftuur met de twee wapens, waarnaast Doyenburgh en Dousburgh, met boven het eerste trāsit mūdi gloria, en boven het tweede »doet borghet." Aldus het

blad. Wat deze »onleesbare schriftuur" aangaat, ze is gedeeltelijk nog overig, het bovenste gedeelte is afgesneden; het is onderzegeld door Wolfart v. Doesburgh, en zoowel zegel als contra-zegel vertoonen het teeken der zerk, dat o. a. ook gevonden wordt op het stadhuis te Nijmegen als het zegel van Guert Gerrits v. Dousburch. Van Doesburgh heeft hetzelfde teeken, met geringe afwijking, verzeld van vier zespuntige sterren.

[Zie Herald. Bibl. 1879 bl. 143; Geld. Volksalm. 1882 bl. 30, 1; 1884 bl. 34, 5, 48.]

v. den Hatert (XXXVI, 130) Bestaat v. den Havert? T. a. pl. is het zeer zeker v. den Hatert. Niet alleen staat het zoo in Balen (meer dan ééns), en is het niet bij de »drukfouten" verbeterd, maar ook ligt er in de Groote-kerk recht over 't orgel bij het begin der banken een steen met dit opschrift: »Hier is begraven de Heer Leonard van den Hatert Zijbrechtssoon in sijn leven Schepen, Raad en Thesaurier, Acht-en-Veertig der Stad Dordrecht. Sterft A° 1615 en sijn huysvrou Juffrou Antonia Roerom Hren Adriaansdochter. Sterft A° 1654".

U. H. J. S.

Hofkens (XXXV, 510). Er bestaat een gedicht: »Ter Bruilofte van den Heere Wouter van der Breuck, en Jonkvrouwe Elizabeth Hofkens, vereenigt den 20 van Louwmaendt 1715 te Utrecht, 4 bl. 4° door P. Vlaming. Boven het gedicht staat, behalve bovengenoemd opschrift, nog: »aen den Heere Nicolaes Hofkens". Uit het gedicht blijkt dat hij de vader der bruid was. E. H. was dus de dochter van den *Nav.* XXXIV, 526 vermelden Nicolaas H. en van Catha v. der Breuck. Bij het zoeken in de doop-, trouw- en begraafnisboeken alhier, bleek mij dat Johannes H. en Elisabeth v. Oort ook eene dr hadden, Elisabeth, ged. 16 Juni 1700. Verder, dat 7 Mei 1731 in de Geertekerk huwde Nicolaas Anthonius de Courcelles, Med. Dr. en Wilhelmina Hofkens, beiden hier wonende. In den buitenmuur der St.-Catharina-kerk alhier is een omgekeerde halve grafsteen ingemetseld, met opschrift: »de Courcelles 1747 N° 43".

Utrecht. H. J. S.

v. Ingen (XXXVI, 591). In mijne familiepapieren vind ik het navolgende geneal. fragment v. Ingen, waarschijnlijk geschreven in het

begin der vorige eeuw. Het is mij onbekend of de hier volgende v. Ingen's verwant zijn aan den eersten rector der Heidelbergsche Universiteit; zeker echter is Theodora v. Vechel gesproten uit eene der beste geslachten van 's Bosch [1]; hare grootmoeders opklimmend waren: Pijnappel, v. Oerle [1], Pelgrom [1].

Cornelis v. Ingen tr. Theodora v. Vechel (dr van Cornelis Jacobszoon en Catlyn Velters), bij wie deze vier kinderen:

1. Willem, tr. Maria Suijskens, bij wie

b. Maria.

a. Theodorus, tr. Johanna Margaretha de Eind v. Ravenstein, bij wie

aa. Maria Elisabeth.

bb. Catharina Theresia.

cc. Cornelius Christianus.

dd. Maria Elisabeth.

ee. Joannes Jacobus.

ff. Maria Elisabeth.

2. Cornelius, tr. Maria Cock te Heusden, bij wie

a. Mechteld, tr. Adriaen v. Boxtel, bij wien tien kinderen.

b. Jan, abdij-heer.

c. Theodora.

3. Anna Catharina, tr. 1° Cornelius v. Ceulen (bij wien Leonard v. C., Jan v. C., pastoor, en Hendrik v. C. † jong); 2° Lambert Prinsen (bij wien Lambert en Theodorus Pr.) [2].

4. Mechteld.

TH. VAN RIJCKEVORSEL.

v. Karnebeek (XXXV, 360). Er is naar geen boekdrukker van dien naam te Arnhem gevraagd; wel: of die naam ook niet te Arnhem voorkomt of voorkwam.

M°.

v. Karnebeek. Onder Rekken ligt eene bp, — voormalig kasteel of havezate? in de oude heerl. Borkeloo, — Karnebeek, in 1525 bij Nijhoff (Oorkonden VI, 2 bl. 837) als Kernnebeek voorkomend. Naar deez

---

[1]) Vgl. Herald. Bibl. 1876 bl. 240, 54, 78, 9, alwaar ook de wapens. RED.

[2]) A. C. v. Ingen, wede. L. Pr. droeg 20 Dec. 1735 in vereeniging met Jhr. Johan Tourillon de Massijn aan de stad 's Hertogenbosch eene bleek met huizing op (Archief van 's Bosch no 1028). RED.

bp, — denkelijk z. v. a. herne-beek, d. i. hoek-beek [1]), — noemde zich de edel-familie v. K. (bij Rietstap), tot welke Jacobus v. K. wel niet zal hebben behoord. Intusschen is nadere inlichting ten aanzien der thans levende familie van den naam v. K. gewenscht.

v. Leeuwen (XXVII 47). Theodora v. L. was dr van Albert, rentmeester des Prinsen van Oranje te Buren, bij Belia Grauwers, welke laatste † 5 Dec. 1605 te Rijswijk (Geld.), ald. begraven, waar men in de kerk een blauwe zerk vindt, met de wapens van v. Leeuwen (de keper met de St. Jacobsschelpen) [2]) en Grauwers. Theodora tr. te Tiel 29 Sept. 1610 Johan v. Lidth de Jeude, zoon van Albert bij Johanna Wolsof v. Brakel, bij wien vier dochters en twee zonen. Zij hertr. 1 Jan 1625 Mr Hendrik v. Oyen, Herbertsz., richter van Tiel 1628, bij wien een zoon Herbert geb. 10 April 1626 (Doopboek van Tiel). Zij † 14 Juni 1631. Hij hertr. 16 Mei 1652 te Tiel Mechtelt v. Rijswijck, wed. Jan v. Hoecklum (Trouwboek van Tiel).

T. H. J. V. W.

v. Leeuwen (XXXVII, 88). Herman v. L., geb. 3 Sept. 1578, burgemr, schepen en raad der stad Tiel, enz., tr. 12 Juli 1609 Johanna v. Doornick, geb. te Tiel 7 Nov. 1583, dr van Anthonis, secretaris van Tiel 1587—1601, bij Adriana v. Mözel, De ouders van Anthonis waren Henrick, burgemeester van Tiel, en Hillegonda v. den Bergh. Johanna v. D. † Tiel 1 Dec. 1638, en Herman v. L., de alde, gelijk zoo genoemd wierdt ter onderscheiding van zijn zoon Herman, wien men den Jongen noemde, zijnde hij ook zeer oud en bijna 82 jaren geworden, † 8 Aug. 1660. Hunne, allen te Tiel geboren kinderen waren:

1. Jan, † jong.
2. Anthonij, rentmeester van Ceciliën en Santwijk en borgerhopman te T., tr. 1° 4 Mrt 1637 Luijke v. Boshuijzen (bij wie vijf kinderen), 2° Uffke Lamberts.
3. Jan., geb. 1621 [3]), Lieut. eener Compagnie te voet in Staten dienst, tr. Tiel

---

[1]) Aldus kan ook misschien (Melvil v.) Carnbee geduid worden. Of denkelijk juister z. v. a. harn-mee = hoek-weide. Carnbee is een dorp in Schotland, bez. St. Andrews.

[2]) hangt nog als zegel in zwart was aan een oorspr. stuk i. d. 24 Mei 1470 te Ravenswaai, zie Herald. Bibl. 1880 bl. 298, 317, 8. RED.

[3]) Het geboortejaar der Annuaire is dus foutief. RED.

25 April 1643 Johanna v. Eck, dr v. Lambert v. E. Stevensz. bij Phellenna Schull. Wonnen twee kinderen.

4. Herman, geb. 16 Oct. 1623, borgerhopman der stad Tiel enz. en † ald. 22 Febr. 1673, tr. ald. 3 Aug. 1645 Huyberta Goossens van Lottum, † ald. 4 Nov. 1694, bij wie tien kinderen.

5. Margarita, tr. 1° Johan Vulder, Major van Neder-Betuwe te Tiel; 2° Andries Revelis, rentmr der vicarijen en geestelijke goederen ald., enz.

6 Adriana, † Tiel 17 Juni 1690, tr. 13 Aug. 1643 Christophel v. Ossenbergh, officier in Staten dienst.

7. Hendrik, geb. 13 Oct. 1626 † als student 1644.

8. Petrus, geb. 1 Febr. 1628, voer naar Oost-Indië en kwam nimmer terug, doch volgens berichten van anderen zouden er nog nakomelingen van hem daar kunnen zijn. Hij is in 's Hage eerst nog 1651 gehuwd geweest met Geertruid Tongerlo.

9. Willem, geb. 14 Febr. 1630, † jong.

v. Oosten (XXXII, 588). Misschien kan 't zijn nut hebben te vermelden, dat, tijdens den opstand der Chineezen te Batavia in 1740, onder 't gouverneur-generaalschap van Adriaan Valkenier, een zekere Jan v. Oosten als kapitein eener legerafdeeling tegen de opstandelingen werd afgezonden, en zich nog al onderscheiden heeft. Dezelfde Jan v. O. komt later nog eens voor, aan 't hoofd van een peloton grenadiers en belast met de inhechtnisneming en 't overbrengen naar de gevangenis van de heeren v. Imhoff, de Haaze en v. Schenne, drie raden van Oost-Indië, die 't bij den gouverneur-generaal V. hadden verbruid.

A. AARSEN.

v. Oosten. Ricold v. Oste 1199 (Butkens Troph. I 159). Anna v. O. tr. omstr. 1630 Melchior Teniers te Antwerpen, zoon v. Julien (den schilder) bij Susanna Congnet (v. Lerius Biogr. II, 195). Johanna v. O. tr. omstr. 1640 Pieter Braems te Middelburg. Isaac v. Osten woonde 1649 te Rotterdam (Scheffer en Obreen, Rotterd. Hist. bladen, Afd. 3, I, 586). Hillegonda v. O. (In blauw drie golvende dwarsbalken v. zilver) tr. omstr. 1700 Johannes Stalpert v. der Wiele, wedr v. Anna Wiersma (Ferwerda). P. v. O., raad in de vroedschap te Veere 1816, misschien vader van M. J. v. O. raad ald. 1837.

Wie was A. v. O. Jr, schrijver van Wijsgeerige en duidelijke uitlegging over het Opperwezen en de Wereld, Amsterd. C. Groenewoud 1811?

Kan iemand de ouders opgeven van Johannes v. O. tr. 1° Judith

v. Soelen [bij wie: *a.* Martina v. O. ged. Rotterdam 10 Aug. 1727 (get. Jacob v. Leeuwen, Maertje v. den Assel, Pleuntie Sorgen); *b.* Pleuntie v. O. ged. ald. 16 Dec. 1728 (get. Klaas v. den Berg, Pleuntie Klase, Lijntje Gijsbertsdr Kolks); *c.* Jan v. O. ged. ald. 22 Aug. 1730 (get. Willemina v. der Rassen, Jacobus v. den Berg, Pleuntie Surger); *d.* Willemina v. O. ged. ald. 17 Mei 1733 (get. Jantie Broeden en Pleuntie Roderijs); *e.* Jan v. O. ged. ald. 17 Mei 1733; *f.* Jantie v. O. ged. ald. 21 Juni 1735 (get. Lena v. Oosten); *g.* Barta v. O. ged. ald. 25 Dec. 1736 (get. Jantie Broeders)]; 2° Margrita v. Toll [bij wie: *h.* Lena v. O. ged. ald. 1 Juli 1738 (get. Adrianus de la Fortry en Lena v. Goor); *i.* Bartje v. O. ged. ald. 5 Jan. 1740 (get. Bart v. Sittere en Barbara v. Tol); *k.* Maria v. O. ged. ald. 13 Dec. 1742 (get. Jan Wor en Willemina v. der Rassen); *l.* Adriana v. O. ged. ald. 18 Mei 1745 (get. Jan Wor, Adriana v. Leeuwen); *m.* Adriana v. O. ged. ald. 30 Juni 1748; *n.* Jan v. O. ged. ald. 5 Aug. 1751.

Johannes v. O. tr. 1° Judith v. Soelen bij wie o. a.: Jan ged. Rotterdam 22 Aug. 1730, Willemina ged. ald. 17 Mei 1733 en Jan tweelingen, Bertha ged. ald. 25 Dec. 1736; tr. 2° Margrietie v. Toll, bij wie: Helena ged. ald. 1 Juli 1738 (get. Adrianus de la Fortry en Helena v. Goor), Berta ged. ald. 5 Jan. 1740 (get. Bart v. Sittere en Barbara v. Tol), Maria ged. ald. 13 Dec. 1742, Adriana ged. ald. 18 Mei 1745, Adriana ged. 30 Juni 1748 en Jan ged. 5 Aug. 1751.

Den heer de J. mijn dank voor zijne mededeelingen in *Nav.* XXXII, 586, waaruit mij gebleken is dat Jan v. O. geh. m. Lieuwkje Jacobsdr Canter en voerend In blauw drie golvende dwarsbalken van zilver, geen schepen is geweest te Brielle. De vraag is nu, waar en wanneer hebben deze geleefd? Waar behoort de familie Canter tehuis?

Wie was de Adolph v. O. van *Nav.* XXXIII, 358?

Hubertus Abrahamsz v. O. (*Nav.* XXVII, 633) tr. waarsch. te Utrecht Maria Weiland, bij wie Abraham ged. ald. 12 Dec. 1669, Anna Margaretha ged. ald. 9 Mei 1671.

V. O.

[D. v. Oosten is thans pred. te Avezaat (Neder-Betuwe), en te Schoonhoven woont Mr. D. v Oosten Slingeland. — Van Geertrui v. Oosten, geb. te Voorburg,

in 1340 non in het Bagijnhof te Delft, † alhier 1358, zegt men dat zij evenals St. Franciscus, met de vijf wonden van Christus geteekend was. — Evert v. Hosten [1]) werd in 1392 als leenman des Bisschops van Utrecht door dezen naar Vollenhove ontboden (Over. Arch. Aanh. 201). – Johan v. Oesten Arentz zal. zoons Arendszoon (*sic*) en Alijdt zijne vrouw waren in 1542 gegoed te Blankenham (Chartul. Kamper Weesh. 1885, n° 57, 9), en woonde in 1566 in O. L. Vr.-steeg te Kampen (ib. n° 147). — »De edele en erentrijcke Joffr Catarina v. Laiukama", 27 April 1591 met de tienden uit Roerdink en Waggerdink te Vorden (GrP Zutfen) beleend, deed daarvan afstand 8 Oct. 1601 door haren gevolmagtigde, Hendrik Ruiter, secretaris van Zutfen, blijkens volmacht, verleden te Dokkum i. d. 12 Aug. 1601, geteekend door Fuete vā Peyma, Catarina vā Loewckma, zijne gade, Woerx Peyma, C a n t e r t *v. Oestē* en Lubbert Coester (Leenboek van Spaansweerd in Geld. Volksalm. 1887 bl. 42)].

de Raadt—Reijnst (XXXVII, 276, 7). Denkelijk kan Jhr. J. Six Jr. te Amsterdam voorlichten.

XIJ.

Roeland—Rufelaert (XXXVI, 579). Ph. de L'Espinoy zegt in zijn »Recherche des antiqvitez et noblesse de Flandres", Dovay 1631, liv. 2: des magistrats de la ville de Gand, p. 759: »Le septiesme Escheuin du premier bancq, dit de la Keure [2]), de ceste année 1487 estoit Iean Rvfflaert [3]). Ie trouue de ce nom vne famille noble en Flandres, où ils ont faict des nobles et riches alliances, cōme auec ceux de Munte, Bets [4]), et autres, à sçauoir Guiselbrecht Rufflaert auec Da-

[1]) v. Hosten = v. Oosten; vgl. *Hosten*- en Westenpinhem a° 960 (v. den Bergh, Handbk Mid. Nederl. Geogr. 2de dr. bl. 161) = wellicht Pijnakker.

[2]) Benamingen der schepenen van Gend: Schepenen van der Keure. Eschevins du premier bancq, dit de la Keure, en Schepenen van Gedeele. Eschevins du deuxiesme bancq, dits Parchons (terme walon, tirant son origine de ceux de personniers ou d'heritiers dans une succession). Van Gedeele, Gallicé, Parchons, quos partitionem vocant, de hæreditatibus, tutelis, injuriis similibusque cognoscentes. Et in Consuetudin. Gandav. Rubrica prima inscribitur his verbis: Van Justitie ende Jurisdictie, Beleeder ende Proceduren van dien, soo wel voor Schepenen van de hooge Banck, die men noemt van der Keure, als neder Banck, die men noemt van Gedeele. (Les Mém. de Jean d'Hollander, in Hoynck v. Papendr. Analecta belg., III, 2, p. 265 seqq.)

[3]) 1481—82. Jean Ruffelaert commis à la recette et à la distribution des impôts nouveaux par les échev. de la Keure de Gand. Menager des scienc. hist de Belg., 1846, pp. 42, 48, 49, 52.

[4]) Munte en Bets (Bette), voorname geslachten te Gend (L'Esp. l. c. pp. 277,

moiselle Catherine van Munte en l'an 1398, comme appert par les registres des Parchons de ladicte année, fol. XIII, v°: ils portent d' or à trois faces de gueulles".

Hij vermeldt voorts:

Iacques, Escheuin de la Keure, 1488. Pag. 761.

Iean, fils de Iacob, Escheuin du deuxiesme bancq, dits Parchons, 1535, 38, de la Keure, 40 (heet hier: »Escuier"), Tresorier, 41, de la K., 46, des P., 50 [1]). Pp. 850, 55, 61, 63, 70, 77; Sanderus, Gandavensium rerum, Brux. 1627, p. 103.

Iacob ou Iacques, E. des P. 1555, Recepueur des yssues 58, E. de la K. 59, 63, des P. 70, de la K. 71, 75. Pp. 886, 90, 91, 98, 911, 12, 17, 27, vgl. de Jonghe, Gendsche Gesch., I, 156, 68, 90, 230; II, 233, waar hij nog den 14den Aug. 1580, toen de »Weth vermaekt wierd" door den Prins van Oranje en zijne commissarissen, onder »'s Heeren kiezers" genoemd wordt.

Item après (d. i. tusschen 1507 en 1555) a esté deseruy ledit office de Soubsbailly de la ville de Gand par Lieuen Rufflaert, noble homme de ladicte ville, qui porta d'or auec trois faces de gueule. (L'Esp. l. c. p. 190.)

Den 21 (Sept. 1578) verstoutte zig P. Franciscus Ruufelaert, Predik-Heer, om Misse te doen in 't Groot Beggyn Hof, te Gend, ten huyse van zyne zuster, die vier dagen te vooren was gestorven; maar de wacht 't zelve gewaer wordende, quam onvoorziens in het huys geloopen, smeet 'er alles in stukken, nam den pater zynen mantel, en al 't kerkgewaed, 't gene zy voor 't Graeven-kasteel openbaerlyk met den trommel verkochten voor ontrent zes ponden grooten. (De Jonghe l. c. II, 51; vgl. I, 118.) — Franciscus Rufelartius Dominicanus, de Gandavensis Monasterii Prior. Edidit Expositionem Orationis Dominicæ linguâ vernaculâ, catechesi et captui puerorum accomodam. Gandavi apud Gualterum Manilium a° 1592. (Sanderus, Flandria Illustrata, T. I, lib. V, p. 352.)

368, 498, 613). — Josse Bette, chev., sgr. de Muysbrouck et Heusdene, † le 18 de Janv. 1511, esp. 2. Gudule de Neuele, ditte v. der Meersche, fille de Jean chev., et d'Elizab. d'Eeckhout, (v. den Eechaute), dame d'Angrelles: Louys B., Esp. 1. Cath. v. der Bruggen; 2. Antoinette Rufflaer. (Preuves de la maison de Bette, s. l., 1646, p 37.)

[1]) Zijn wapen vertoont hier op den helmwrong twee pluimen.

Dans la Chapelle de Notre-Dame des sept Douleurs, se trouvoient les. Inscriptions suivantes. La seconde, sur une pierre bleue aux armoiries et cimier de Zoete [1]), avec ces 4 quartiers et au bas celles de Zoete, parti de Ruffelaert, qui sont: fascé d'or et de gueules de huit pièces.

Sepulture
van François Zoete, fs. Hendricx,
die overleet den . . . .
Ende Joff. Marguerite Ruffelaert,
fa. Abrahams, syne geselnede,
die overleet den 9. dagh van Mey 1546.
Quartiers.

Zoete, Masseme, Borssele, Leys. (Hellin, Hist. chron. des évêques et du chapitre de St.-Bavon à Gand, p. 596—97.)

Alliantiën met Bette, v. der Haghen, Triest, Pottelsberghe (Jérôme de P., † à Embden en Oost-Frise, ép. 1° Cath. Hallebossche: Iosué, † 29 Sept. 1610, ép. 1° Marie Ruffelaert, fille de Iaques, sgr. de Casele, et d'Anne de Grysperre), Sersanders (Antoine S., sgr. de la Woestyne etc., † 21 Sept. 1610, ép. Anne R., † 24 Mars 1659, soeur de Marie susnom.), v. Steelandt, blijken uit Hellin, l. c., pp. 136, 549, Suppl. pp. 33, 106, 251; Suite du Suppl. au Nobil. d. Pays-Bas, I, 59, II, 167, III, 13, IV, 263, V, 145; Recueil généal. des fam. origin. d. Pays-Bas ou y établies, Rott. 1775, I, 43; de Jonghe l. c. II, 203; terwijl Huyttens, l'Art de vérifier les généal. des fam. belg. et holl., nog verwijst naar Azevedo, généal. v. der Noot en Coloma. — Al deze geslachten, zoowel als dat van Ruffelaert, noemt Sanderus, in Gandav. Rer. cap. VI: Enumeratio quarundam nobilium Familiarum Gandensium. Hunne wapens ontbreken niet op de zeldzame Wapenk. v. Vlaand., door Lemmens: »Ruffelart", is däár gebalkt van zes stukken.

Egbertus Halbes [2]) en Johannes Rufelaert, ouderlingen te Gronin-

---

[1]) de sable, au chevron d'arg., brisé au franc canton d'un écusson aussi d'arg. à trois fleurs-de-lis de sable; cim.: une fl.-de-lis de l'écusson entre un vol d'arg. (Hellin, l. c. p. 552). Zie van dit geslacht, Te Water, Verb. d. Edel., III, 417—21, en de Registers op den *Navorscher*.

[2]) gezworen 1618, 19, 21, 22, raadsheer 1623—38, gedeput. 1628, 34, 37, secret. v. d. weesk. 1613—19, ambtm. v. 't Gooregt 1619—21, 27; † 6 Sept.

gen en te Stedum, beide Regtsgeleerden, werden in 1618 uit Gron. en Ommel. naar de Dordtsche Synode afgevaardigd. (Brucherus, Opk. d. kerkherv. i. d. prov. Gron., bl. 381, 85, met verwijzing naar de Acta Syn. Nat. Dordrac. Sess. 1, 2; Denz., Gedenkb. van Stad en Lande, bl. 102, 266. Hij schijnt toen op den Burgwal, onder Stedum, gewoond te hebben (H. Kremer en N. Westendorp, Bekn. beschr. d. prov. Gron., bl. 328); was in 1634 lid der Prov. rekenkr. (Ms. Regeringsbk van St. en L.), en woonde in 1668 te Gron., »in Swane strate", blijkens den oorspr. scheiddbrief, dd. Gron. 7 Aug. d. z. j., der nagelaten goederen zijner vrouw, Margarieta Halbes, tusschen hem en zijn zwager Bernard Celos [1]) en Ebele Halbes echtel.; achter

1638 (Emmius, Catal. Deputat.; MS. Regeringsb. v. Stad en Lande). Het zegel van »Egbertus Halbes, Amptman des Gerichts van Selwart", hangt aan een stuk van 20 Aug. 1619.

[1]) eene om 't geloof uit Brabant of Antwerpen naar Emden gevluchte familie *), en van dáár zeker te Groningen gekomen. »Dat Emden onder de begunstiginge en toelatinge der hoge Overheit ene Herberge der verdrukte belyderen der waarheit, byna van den tydt der Hervorminge af aan, geweest zy, zulx heeft voorheen (blz. 328) gebleken, en zal uit het vervolg verder vernomen worden. De geslagten van van den Bosch, of eigentlyk van Os, zynde een adelyk geslagte uit de Meyerye van 's Hertogenbosch (vgl. II, 312; Oudenhov., Beschr. v. 's Hgb., ed. 1670, bl. 64—72, v. d. Meyerye, bl. 64), van Wingene, de Pottere, Laubegeois, van Laher, Payne, Duif, van Kerkhoven, van Zanten, Grindet, van Koninkslo, *Celosse*, Bonk, enz., zyn hiervan als noch levendige getuigen onder ons; als wier stamvaderen onder de vervolgingen herwaards gekomen, en te Emden lieflyk ontvangen, en gekoestert zyn geworden". (Ed. Meiners, Oostvr. Kerkel. Gesch., Gron. 1738, I, 411; vgl. Ph. I. Wenz, Prediger, Reformat.-Jubel-Rede nebst Gesch. d. französ. reform. Kirche in Emden, Emd. 1819, S. 37, 59, 102, 19, 21, 209—10; Jahrb. d. Ges. f. bild. Kunst etc. zu Emden, I, 1872, S. 37—54). — Jasper Celosse, wordt in 1558 onder de toen te Emden aangestelde »eerste Diakenen der vreemdelingen (d. i. uitgewekenen) armen", opgenoemd (Meiners l. c. I, 329). Jasper was daar ouderling der fr.-ger. kerk 1576 (ib. II, 11, 15; Wenz, 119); Peter of Pierre, ouderling 1611, 24, en zeker dezelfde, die 22 Sept. 1629 als burgemr. overleed (Wenz, 128; Meiners II, 627; Ravinga, Ser. Cons. Embd.); Davids naam prijkt op een opschrift voor de »Stads Doole (De Dhole repariret 1643)" (Harkenroht, Oostfr. Oorspr., 2de druk, I, 129). Margaretha Celosse was de echtgenoote van Paul v. Wingene (van wiens geslacht de L'Espinoy, l. c. p. 301, en Wenz l. c.

*) Te Antw. was ze in de 16de eeuw vermaagschapt met de geslachten della Faille en Scholiers. Zie Goethals, Dictionn. généal. et hérald., en Ferwerda, in della F.; Hellin, l. c. Suppl. p. 154.

welk stuk deze quitantie van Ebele Halbes, gedagteekend Gron. 25 Jan. 1672, volgt: »Ondergeschrevene bekenne dat d'Erfgenaemen van wilen mijn l. swager Jr. Johan Rufelaert mij hebben gerestitueert en wedergelevert wat volgt: .... Alle 't welcke mijn l. swager sal. (gelijck ter deelinge vermeldet) tot sijn lijfftocht hadde verkosen en genoten. Ende dit alles met de renten nae den sterfdagh offte 9 Febr. 1671 verloopen". — Dat hij in de kerk van Stedum begraven ligt (Gron. Bijdr., IX, 46), is mij niet gebleken.

Eene geschreven lijst van »Houwelijx-Contracten" meldt ook dit: »1616, 2 April, Sicko Tammen en Aaltien Ruiffelaert". — De familie T. is in Groningen onder de stedelijke en provinciale ambtenaren bekend.

N.B. Is »Joannes Ruikelaert, Groninganus", die 1 Sept. 1620 te Gron. als »Phil." student werd ingeschreven, een Rufelaert (deze naam wordt dikwijls als »Ruifelaert" gespeld aangetroffen), dan hebben wij hier zeker met twee personen (vader en zoon, of oom en neef, of...?) te doen?

In een Grafboek van St. Maartenskerk, te Gron., staat: »den 27 November A⁰ 1629 heft de E. Jacop Rufelaer van wegen sijn dochter Schiadde rufelaers voer dijt graft (N⁰ 239) betalt — —".

spreken), diaken der fr.-ger. gem. te Emden. »Sein Bildniss befindet sich noch auf der Burg in Grosthusen, neben dem seiner Frau, beide in alt-vornehmer Spanischer Tracht. Neben ihnen sieht man das Bildniss ihres Sohnes Samuels v. W., Rathsherr in Emden, gebohren 1558 und gestorben 1623. Diese Familie verwaltete in der Folge immer die ersten Aemter der Stadt Emden". (Wenz, 118; ook 48, 76, 89, 92, 95, 112, 147.)

Te Groningen komt Johan Celos, van 1632—45, om de twee jaar, onder de Gezworenen voor; als raadsheer, om het andere jaar, 1647—60; als lid van de Generalit. rekenkr 1645, 46; van de Admiralit. te Amst. 1649; Giltregtsheer 1638, 39, 42; weesheer 1639—41, 44; obiit 17 Maart 1660; Berent (Bernard), als gezworen 1666, 67 (Regeringsbk, gedrukt en in HS.). — Blijkens eene verzegeling van 25 Maart 1710, verkocht Margareta Celos, wed. van den majoor Sichterman, een huis te Gron. aan de westzijde van Martini-Kerkhof (Regist. v. h. Gron. Arch., 2de verv., bl. 114).

Verschillende leden dezer familie zijn, van 1622—83, in het Album der Gron. Hoogeschool als student ingeschreven. — Johannes C. in 1608 predt te Ridderkerk, daarna, 1625—53 (5?), te Willemstad, was de vader van Hermannus, predt te Ridderkerk, 1642 —, die zich bekend gemaakt heeft door zijne uitgave der Psalmen Davids te Dordr., 1665, in 12° (Kron. v. h. H. Gen te Utr., V, 290, VII, 127). — Den naam Celosse treft men nu nog aan te Amst., te Amersfoort en te Kralingen

Wat »Roeland", »Roelant", »Roelants" betreft, het daarover medegedeelde komt mij twijfelachtig voor; te meer, omdat er t. z. pl. ook sprake is van een François Roelandsz. v. Geudt (Gendt) en een predikant Levinus Roelandis van Gendt. In de stamlijst van het Gendsche geslacht v. Ghendt, bij Hellin, l. c. Suppl. p. 246–53, treft men beide vóórnamen: Roland en Levin, aan, als uit 't volgende blijkt.

»Josse de Ghendt, sgr. de Terdonck, échevin aux Parchons à Gand l'an 1512 (vgl. L'Esp. l. c. p. 806), † le 6 Mai 1515 et fut inhumé à Bassevelde, de même que son épouse Cath. v. Hamme, † en la même année. Leurs enfants sont: Josse, qui suit, et Corneille, qui fut Grand-Bailli de Deynse, et avait ép. Cath. de la Motte, dont sont issus: 2° Jaques, aussi Grand-Bailli de Deynse, né à Sonbourgh (Souburg) en Zélande le 24 Juillet 1501, † le 24 Sept. 1545, s. l.; 4° Jean, né au dit Deynse le 13 Avril 1504, fut chanoine à Gheertvliet (Geervliet?); 5° Guillaume, né aussi à Deynse le 1 Dec. 1506, ép. Eléonore Moreau, dit Moreels, de laquelle naquirent: Jâques, le 19 Aout 1536, Receveur-général à Middelbourg en Zélande [1]), où il s'établit; et Jossine.

»Josse de Ghendt, fils de Josse, ci-devant, sgr. de Terdonck, ép. Chrétienne de Maldeghem, dame de Bassevelde, fille de Guislain, conseiller-receveur-général de la prov. de Flandre, et d'Adrienne Soete, dite van Lacke (l. Laeke), et laissa les enf. suiv.: 2° Lievin, sgr. de Bassevelde, après son frère Jean († 1528 s. l.), † le 19 Janv. 1545, ayant ép. Anne de Luu, † le 19 Janv. 1559; 6° Roland, sgr. de Terdonck, naquit le 24 Oct. 1572, et ép. Cath. de Backere, fille de Théodore et de Béatrix v. den Berghe: il † à Wonterghem le 26 Août 1614, ne laissant pour tout héritier qu'un fils, Francois, † le 19 Déc. 1642, dont postérité". — Dit geslacht v. G. voerde: de gueules à la croix ancrée d'arg.; cim.: deux paons issants et adossés, qui font la roue, au naturel; het kruis, volgens L'Espinoy l. c. p. 561, ook wel chargée d'un escu de sable à trois lyons d'arg. (ongetwijfeld Vaernewyck).

---

[1]) 1582. Bij Boxhorn op Reigersb. Chron. v. Zeel, I, 452, en Smallegange, id., 320, onder de rentm.-genl Bewesterscheld: Jacob v. Gheent en van Geent, bij Gouth., Chron., 629, juister: de Ghent genoemd.

Van een geslacht Roelant, wordt noch door Sanderus (Gandav. Rer.), noch door Huyttens (la Nobl. de Flandre etc.), die beiden uit L'Espinoy geput hebben, en evenmin op de Vl. Wpk. gewag gemaakt; en Roelants: de sable au sautoir denché ou engrêlé d'or (Nobil. d. P.—B., p. 477, 752), behoorde niet in Gend te huis.

M[0].

VRAGEN.

Beweldering. Genealogische gegevens betreffende Bew. tot Eldering worden verzocht.

H. V. E.

v. Efferden (XXXVII, 130, 267) — heeft met v. Afferden niets te maken. Nogmaals: bestaat v. Efferden, of is dit eene schrijffout voor v. Efferen?

H.

von Haberkorn, enz. Andreas von H., ridder, van ouden Frankischen adel, verliet den krijgsmansstand, en zette zich als schrijnwerker neder te Butzbach, waar 9 Mei 1604 zijn beroemde zoon Peter Haberkorn geboren werd. Had deze Andreas broeders, die in den adel gebleven zijn? Hoe is de naam zijner vrouw, en die zijner ouders? Alle bijdragen tot eene genealogie der familie H. die zich verspreid heeft naar de Wetterau, Hessen, de Lausitz en Silezië zullen mij zeer welkom zijn [1]).

Wat weet men van de familiën Strohn (Lennep), Mellinghaus, Wittenius of Witthenius, Roszbecher (Spiers), Feuerborn (Herford), Schmand (Hessen), Menzer (Hessen), Bien (Spiers), Weyll (Keulen), Fuhrlon, Orth (Marburg), Zahn (Hessen) en van de Sand (Rees). — Zijn van deze familiën ook de wapens bekend?

Rotterdam. E. W. MOES.

v. der Houven. Wie waren de ouders van Johannes Hendricus v. d. H., pred. 1770 te Nieuw-Beijerland, schrijver van Het hertnijpend

[1]) Mag hierbij in aanmerking komen Haverkorn (*Nav.* XXXVI, 289)? RED.

sterven onder het vee; — geh. vóór 1771 m. Elisabeth v. Gennep (Cornelis en Elisabeth v. den Burggraef dr) † Nieuw-Beijerland 29 Sept. 1796.

V. O.

v. Leeuwen. Wie kan bewijzen, dat het gesl. v. L. voerend in zilver drie St. Jacobs-schelpen v. goud; op het schild eene kapel; helmt.: een leeuw tusschen twee bundels pijlen; schildhouders: twee leeuwen v. goud, — behoord heeft tot de Ridderschap van St. Jacob?

[Dit is onbewijsbaar, zoo het eeniglijk uit de schelpen van het wapen blijken moet. Want de St. Jacobs-schelpen der heraldiek zijn herkomstig te achten van de bedevaartgangers naar St. Jago del Compostella, en waren nooit een orde-teeken der ridders van St. Jakobsbroederschap, 1279/90 door graaf Floris V van Holland gesticht. Dit is ook het oordeel van F. G. baron v. Lijnden v. Hemmen in zijne belangrijke studie. »Twee brieven" over die ridderorde 1827, bl. 218.]

v. Meeteren XXXVII 204. Heette Westerouen v. M. vroeger alleen v. M.? sinds wanneer en door wie zijn deze namen gecombineerd? v. M. is een oud Betuwsch geslacht.

V. O.

Nolst. Wie helpt mij aan eene genealogie van dit Gorinchemsch geslacht, waartoe behoorde Johan N. geh. met Alida Elisabeth Celius. Zij hadden deze zes allen te Gorinchem gedoopte kinderen: Jan 9 Nov. 1714 (get. Jacobus v. Gessel en Geertruid Celius), Maria 22 Maart 1716, Elisabeth 23 Mei 1720, Goverdus 19 Apr. 1722, Jacobus 19 Apr. 1724 en Christoffel 19 Jan. 1727.

MR. J. E. VAN SOMEREN BRAND.

Turk of **Turck** (niet, Torck). Waar is eene genealogie te vinden? Wie waren de ouders van Johan Turck, burgemeester van Tolen, getr. met P. D. Pottey? Zie *Nav.* XXIII, 380, 634; 'IV, 57; 'VIII, 430. Ook vind ik Nicolaas Turk, ambachtsheer van Molenaarsgraaf, tr. Maria v. Beverwijk, en Hugo Turk, heer van Aagtekerke, tr. Magdalena de Lange.

O.

v. Willigen. On m'obligerait beaucoup en me renseignant les quatre quartiers généalogiques, avec les armoiries et quelques détails biographiques, de Barbe v. Willigen, mariée le 15 Nov. 1803 à Jor Jacob

Willem Bernardse van Halff-Wassenaer, vrijheer van Onzenoord etc., et fille de Frans Antoon v. W., conseiller au gouvernement du Roi de Bavière etc., à La Haye et à Ravenstein, et de Marie Anne v. den Broek (fille de N. et de N. v. Lair, veuve le 15 Janvier 1780). — Voyez »de Maasgouw" III 560 et Herald. Bibl. 1879 bl. 42—52, (généal. v. Halff-Wassenaer).

Bruxelles. VAN DER HAEGHE.

Wapens. Welke familiën voeren of voerden:

1°. In groen drie aanziende leeuwenkoppen van zilver rood getongd. Helmt.: zilveren kop en hals van een zwaan in den rooden bek een gouden ring houdend, geplaatst tusschen eene zilveren vlucht. Dekkleeden: groen en zilver.

2°. In blauw drie kepers v. goud.

3°. Gevierendeeld: 1. en 2. in groen zilveren lelie, 2. en 3. in rood eene zes-p. gouden ster. Helmt.: de lelie van 1. Dekkl.: groen en zilver.

4°. In goud groene boom, verzeld links van een groen klaverblad, en een hert in nat. kleur, tegenover den stam des booms. Helmt.: het hert uitkomend.

5°. Gevierendeeld: 1. en 4. in goud springende zwarte windhond op grasgrond; 2. en 3. in blauw zilveren zwaan, rood gebekt, om den hals een gouden kroon, zwemmend op water v. nat. kleur. Hartschild: in goud een schip v. nat. kl. Helmt.: een hert, waarachter eene lans met rood-witten wimpel. Dekkl. blauw en goud.

6°. In blauw zilveren ruit. Helmt.: drie struisveêren, twee blauw en één zilver; de buitenste (blauwe) elk beladen met een zilveren ruit. Dekkl. blauw en zilver.

7°. Gevierendeeld: 1. en 4. drie pijlen met vierkant hoofd. 2. en 3. hertekop, den rechterhoren gestoken door eene kroon (*Reaal*). Over alles heen een gevierendeeld hartschild; *a.* en *d.* kasteel met twee torens, waarboven een schildje beladen met een kruis, onder het kasteel eene voorstelling van St. George met den draak. *b.* en *c.* een kruis. Twee helmen: Helmt. 1 het gewone helmt. van Reaal; helmt. 2 eene mand beladen met een kruis, waaruit geldstukken (?) komen.

Haarlem. V. E.

GESCHIEDENIS.

Meersen (XXXVI, 209, 447). »In 968 vindt men Marsna in comitatu Masagau, thans het dorp Meersen, een uur van Maastricht, dat reeds in 847 als villa Marsna voorkomt, en waar een koninklijk paleis stond, in de Bertiniaansche jaarboeken ten jare 851 gedacht". Aldus Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Handbk Mid. Nederl. Geogr., 2de dr., 1872 bl. 211, die naast Miraeus, Opera Diplom. I 48, ook Ernst, Hist. du Limbourg I 327, aanhaalt.

Nazareth (XXXV, 29, 261). Ook bij Bredevoort (GrP Zutfen) weleer eene stins van dezen naam, waaromtrent men leest in Slichtenhorst, Tooneel des Lands v. Gelder 88a: »Niet wijd van dese Veste heeft een Moniken vertreck gestaen, met naemen Nazareth, op welkers kercken de naem van Dirk van Linteloe, als stichter, wierd gevonden; hoewel d'eerste steen daer van is geleghd door de Cloosterbroeders van Windeshem in Over-Yssel (bij Zwolle), wanneer sy om de wille van Sweer van Kuylenburgh, Bisschop van Utrecht, wt bevel van den Roomssen Stoel, wierden verdruckt''.

Scherpenisse (XXXVII, 278). In het geschil [1]) tusschen Prins Maurits en zijne half-zuster Maria van Nassau, gravin van Bueren, over het beheer der goederen huns in Spanje gevangen gehouden broeders Filips Willem [2]), beslisten de Staten-Generaal 10 April 1591, dat Maria het bestuur zou voeren over het graafschap Bueren, en over de bezittingen uit het huis Egmond afkomstig, terwijl Maurits de goederen, die aan den gevangen prins uit zijns vaders nalatenschap toekwamen, beheeren zou. De hooge heerlijkheid Scherpenisse was door erfenis en huwelijk van de geslachten v. Borsele, v. Bueren en Cuylenborg in dat van Egmond gekomen, en bovengenoemde beslissing gaf dus Maria

[1]) Zie over dit geschil, v. der Kemp, Maurits van Nassau, I, 120, 333. Kron, Hist. Gen. Utr. XIX 95, 115; XX 191, 229, 526; *Nav.* XVIII, 450.
[2]) Vgl. *Nav.* XXXVI, 238. Red.

gravin van Bueren, het recht tot het beheer over deze heerlijkheid.

W.

Aanteekeningen uit het archief van het kasteel te Helmond.

1335, vierde Zondag na Paschen. Schepenbrief van Mechelen:

Dominus Gerardus de Cakelberghe, miles. Franco dictus Raduard. Johannes de Barlaer, miles, et Johannes de Barlaer, eius frater. Lodovica, filia quondam domini Ludovici dicti Raduards, militis. Elisabeth uxor domini Wilhelmi de Leuwerenghem militis.

1349 tweede Zondag in November. Schepenbrief van Mechelen:

Domina Maria de Berlaer relicta quondam domini Ludovici Raduards. Domina Elysabeth de Borst relicta quondam domini Wilhelmi de Leuwerghem militis.

1403 Januari 15. Schepenbrief van Brussel:

Henricus dictus Craenhals, miles.

1415 Mei 15. Schepenbrief van Leuven:

Heylwigis de Heyenbrake, filia Arnoldi quondam de Heyenbraecke relicta Walteri quondam van den Rullen de Berghe.

1416 September 4. Schepenbrief van Gend:

Mer Philips van Steeland, ridder. Joncvrouw Willèms weduwe van Ravenscoet.

1417 Juli 27. Schepenbrief van Tervueren:

Heeren Jan Marbays, die men heet van den Bossche, ridder. Gielys van den Balct.

1421 Januari 29. Schepenbrief van Leuven:

Johannes van den Bossche, filius domini Johannes quondam van den Bossche, militis.

1438 April 17. Schepenbrief van Tervueren:

Ywaeyns van der Balcht, wettich sone wijlen Gylis van der Balcht.

1477 Juni 10. Brief van de gezworen erflaten van de hertogin van Brabant.

Vrouwe Johanne Hinckarts, dochter wijlen heeren Philips Hinckarts, ridders ende met haer heeren Costen van Berchem, ridder, als der voirscreven vrauwe Johannen man.

Henrick den Beer sone wijlen .... (*niet ingevuld*) ..., die men hiet de Beer ende Margrieten Sberits Ridders, synen wijve.

1495 Juni 19. Schepenbrief van Antwerpen:

Borthelmeeuse van Bruhesen ende jouffr. Cecilien van Volcxhem, synen wittigen wijve.

Medegedeeld door AUG. SASSEN.

Grafzerken te Batavia. Bij het afbreken der Groote-kerk [1]) te B. onder het bestuur van Daendels [2]), werden de zerken, die de graven *in* en *om* dat gebouw bedekten, overgebracht naar de houtstapelplaats achter het ambachtskwartier, waar ze in 1841 nog lagen. Het jaartal 1844 op den steen in den ingang van het kerkhof te Tanah-Abang [3]), geeft vermoedelijk het jaar der overbrenging derwaarts aan.

Behalve de *Nav.* XXXVI, 339—46 beschrevene, lagen op die stapelplaats in 1841 nog de volgende zerken, waarvan ondanks een nauwgezet onderzoek geen spoor meer ontdekt is kunnen worden, met uitzondering alleen van de sub n⁰ 4 genoemde, die tegenwoordig ligt in den oprit vóór den ingang der pakhuizen van de »Maatschappij voor Pand- en bewaargeving" aan de Groote rivier:

1. Euroop nam mijn begin Afric ic met
te land quam
Americ gaft mijn geboort Azie mij in
haar buyck nam.
Zwervend in 's werelts Rondend door de
Woeste Baren
Twee Duyst Acht Honderd.......

(de steen was hier afgebroken)

2. Hier leyt Begraven Dioco Fernandes van Boody in sijn leven eerste Capiteyn van een Compac Mardiekeris Gestorven den Primo April A° 1652.

Deze grafkelders wederom Herbouwd Door desselfs soon Dioco Sleem oud Capitain Der Inlandsche Burge Rije op Primo Maart 1734.

3. *Hieronder R* ust *Jeremia van R* iemsdijck *Gou* verneur Generaal van Neerlands Indie.

Van dezen steen was alleen het gecursiveerde voorhanden. Het overige is dus slechts gissing [4]).

---

[1]) Op de plaats waar de groote kerk stond bevindt zich thans de toko van de firma v. der Abeelen & C°.

[2]) Vgl. Herald. Bibl. 1881 bl. 267. RED.

[3]) Eene der 24 wijken van Batavia. RED.

[4]) maar eene zeer goede; vgl. *Nav.* XXX, 318, en ten aanzien van den daar vermelden naam Rotgers, die reeds in 1386 voorkomt, den Catal. d. arch. v. h. Groote en Voorster-gasthuis te Deventer 1878—80, n° 82, 801, 87, 1054, 1149. Ook

4. Hier lijdt begraven Gijsbert Pieterse de Widt — gestorven den 27 October a° 1678 out 45 jaer bk N°

Niet alle grafsteenen op het kerkhof te Tanah-Abang zijn van de Groote-kerk afkomstig; de *Nav.* t. a. pl. N° 29 beschrevene behoorde nml. tot een graf der in 1808 afgebrande Portugeesche kerk in de Utrechtsche-straat.

Hoe met de steenen uit die kerk geleefd is (en wordt), blijke uit het volgende. Op de plaats waar die kerk gestaan heeft, werd later eene wagenhuurderij gebouwd, die in 1841 toebehoorde aan den Chinees Tjo Assa. Midden onder het stalvuil trof men aldaar bij een bezoek in gemeld jaar de volgende steenen aan, waarvan alleen de laatste naar het kerkhof te Tanah-Abang schijnt te zijn overgebracht.

5. Hier onder ligt Begraven Den E. Hr Johan van Riebeek Eerste stichter der Colonie Aen Cabo de Bona Esperance en oudt Praesident van Malacca, jongst Secretaris van de Hooge Rege Ringe van India Obiit 18en Ja Nuary A° 1677 oud 58 Jaaren.

6. Hier onder Rust Het lyck Van Henricus Vuist Opperkoopman Sabandar En Licent Meester Gebooren tot Alkmaar, Den 7den Mai 1656 Overleden op Batavia Den 27sten Augusto 1705.

7. Zoo Gy nu sijt Was Ik
Voor Deesen
Dat Ik Nu Ben Sult
Gij Ook Wesen
I. V. R. A° $17^{4}/_{12}62$.

8. Dezelfde steen als bedoeld bij N° 29 van *Nav.* t. a. pl.

Eenige andere steenen had de genoemde Chinees laten glad schuren, en ze daarna voor de graven zijner eigene familieleden gebruikt. Thans bestaat die wagenverhuurderij niet meer, en bevinden zich op diezelfde plek de pakhuizen der firma Mainz & C°. Die pakhuizen bezitten in de Utrechtsche straat een uitgang, voorzien van een oprit, die al dadelijk op het eerste gezicht blijkt geplaveid te zijn met de stukken van gebroken grafzerken.

Op één stuk leest men:

Hier onder lig
E. Hr Johan va
Stichter der C
de Bono Esp
sid

en op een ander:

nie aen Cabo
oudt-Prae
ngst
ge

---

komt Hendrina Rotgers voor als wede van Timotheus Hajo Johanneszn, pred. te Giethoorn 1658—86 (zonder sterfjaar). RED.

Hieruit blijkt duidelijk, dat de gebroken zerk, die thans tot bestrating dient, afkomstig is van het graf des stichters der Kaapkolonie. Moge deze aanwijzing voldoende zijn om den steen een waardiger ligplaats te bezorgen.

Voorts worden als nog in 1841 in de zoogenaamde Buitenkerk aanwezig, behalve de door C. S. B. B. beschrevene, opgegeven de volgende grafzerken:

9. Læte VIVat. Nobis. generaL.I.s.
DIDerICUs DUrVen
A° D.D.D.C.L.L.U.U.V.V.V.IIIII.

10. Het Graf
Van
Johannes Nicolaas de Jonge.

Bovenstaande aanteekeningen zijn voor een gedeelte ontleend aan een artikel »Graven" in Tijdschrift voor Nederl.-Indië IV (1841), 2de stuk.

Batavia. H. M. LA CHAPELLE.

Andreas Hofer (XXXVI, 575). Zijn laatste kleinzoon † begin April 1887 te Weenen, nalatend een zoon, die gehuwd is, maar geene kinderen heeft; zoodat het geslacht van den vermaarden Tyroler »Landwirth" met dezen uitgestorven zal zijn.

Jan Mosselmans. Een handschrift gevonden tusschen het schutblad en het omslag eener Kroniek van Zieriksee, gekocht op eene boekverkooping te 's-Gravenhage (bij C. v. Doorn en Zoon) Oct. 1880, levert omtrent dezen notaris de navolgende bizonderheden.

Juli 1804 insinueerde en protesteerde J. M. als notaris bij akte tegen het in reparatie-stellen van het huis van wijlen C. M. de Witte van Elkerzee, weduwe Mr. B. Mogge Pous, ter beschikking der stad Z., om te dienen tot een logement voor den generaal Marmont en deszelfs gevolg, namens Mr. W. A. de Jonge, als executeur van dezen boedel. Nov. 1805 werd J. M. aangesteld als majoor bij de nieuw opgerichte schutterij te Z. Den 9en Mei 1809 bezocht Koning Lodewijk Buonaparte het Instituut van Juffrouwen te Z., en werd aldaar aangesproken door Mej. W. E. Mosselmans, welke Z. M. aanbood eene fraaie geborduurde portefeuille en gemaakte bouquet bloemen, en werd den daarop volgenden dag namens Z. M. vereerd en begiftigd

met een kostbaar hals- en ander sieraad, in marokijnen met wit satijn bekleede doos, gewerkt met mozaïk, omringd met peerlen en gezet in goud. Den 15en Dec. 1810 werd J. M. door den Keizer en Koning der Franschen Napoleon benoemd, beëedigd en geïnstalleerd als lid van den municipalen raad van Z. en 29 Aug. 1812 tot lid van de administratie der kazerneering te Z. benoemd. Hem werd 10 Dec. 1813 als luit.-kolonel het bevel opgedragen over een korps vrijwilligers ter verdediging van Z. en der eilanden Schouwen en Duiveland. Den 6 Mei 1814 zag hij zich aangesteld als luit.-kol. bij het 1e Bataillon Landstorm. Den 29 Sept. 1814 werd de nieuwe schutterij te Z. door den burgemeester beëedigd en daarna aangesproken, welke aanspraak de luit.-kol. J. M. beantwoordde [1]). Na deze plechtigheid schonk de jufferschaar van Z. een door hen vervaardigd vaandel aan de schutterij, het met eene aanspraak overhandigend aan den luit.-kol. J. M., die daarvoor plechtig dank betuigde [1]). Den 18 Juni 1816 vierde men te Z. openlijk gedachtenis van den veldslag bij Waterloo. De stedelijke schutterij na gedefileerd te hebben vóór de autoriteiten, vormde een kring, en werd door den luit.-kol. J. M., haar kommandant, aangesproken [1]).

In Mei 1818 door de regeering van Z. aangesteld als boekhouder over twee schepen der nieuw-opgerichte visscherij, zijnde »Pieter Mogge'' en »Willem I", ontving hij twee maanden later van dezelfde de benoeming tot lid der sub-commissie van de Mij van weldadigheid, en tevens tot secretaris van deze. Later was hij raads-lid van Z. en pres.-kerkvoogd der Herv. gemeente in welke laatste betrekking hij, na den brand der St. Lieven-Monsterkerk, den eersten steen legde in 1834 van de nieuw op te bouwen kerk. De betrekkingen van ontvanger der dir. belast. in Duiveland, secretaris en ontvanger van Noordwelle en Serooskerke, jaren lang door hem bekleed, werden daarna aan zijn tweeden zoon N. Mosselmans opgedragen.

Tot zóóver het handschrift. Wie deelt mij omtrent J. M. of zijne familie, die, voorzooveel mij bekend, te Z. niet meer bestaat, meerdere bizonderheden mede?

Oud-Beijerland. J. KARREMAN.

---

[1]) Deze drie welsprekende toespraken zijn in het bewuste handschrift geheel aanwezig.

Simon Schijnvoet (XXXVI, 523). In het Pui-boek van Amsterdam vonden we:

5 September 1676. Simonis Schijnvoet, van 's-Gravenhage, 24 jaar, Saelemaker, Reguliersbreestraat, oom Jurriaen Leeboldt (of Seeboldt) en Albartha Verbeek, van Amsterdam, Reguliersbreestraat, moeder Clara Moolenaar. Van der Aa, Biogr. Wbk S, 578, zegt van hem, dat hij reeds vroeg te Amsterdam het ambt van adjudant des gerechts bekleedde. Zeker gaat het, dat hij al spoedig van de Reguliersbreestraat naar den Overtoom verhuisde, en daar allerhande verzamelingen aanlegde. In de gedichten van Abr. Bogaert (asd. Willem Barents 1723 4°) vinden we behalve een gedicht op het overlijden van Albertina Verbeek, huisvrouw van S. Schijnvoet, en een ander op het huwelijk van Simon Schijnvoet met Cornelia de Rijk (*niet* de Bye, zooals V. der Aa meent), op:

bl. 319 opdracht voor Simon Schijnvoets Muntkabinet der Roomsche Keizers en Keizerinnen, aan Jakob de Rijk.

bl. 387 lofdichten op het kabinet der mineralen en steengewassen van Simon Schijnvoet.

bl. 393 lofdicht op het kabinet van bloedlooze dieren van Simon Schijnvoet.

bl. 398 lofdicht op het kabinet der horentjes en schulpen van Jacob de Rijk en Simon Schijnvoet.

De Naamwijzer van Amsterdam voor 1718 leert ons nog:

1703 Simon Schijnvoet, substituut-Schout en Hooft-Provoost van 't Aalmoesseniers Weeshuys, woont in 't zelve huys. (Dit huys stond toen aan de Zuidwestzijde der Prinsengracht tusschen de Leidsche gracht en de Leidsche straat, waar nu het Paleis van Justitie staat).

Den 11en Januari 1709 ondertrouwde zijn zoon Jacobus Schijnvoet van Amsterdam, etser, 25 jaar, uit Aelmoesniershuys, geasst met zijn vader Symon, met Elisabeth Vollenhoven van Amsterdam, weduwe van Huybert Speck. Deze Elisabeth Vollenhoven, dogter van Arent Arentz, wijnkooper en poorter, bezorgde haar man 10 Sept. 1711 het poorterrecht.

Wie vult aan? En vooral wie heeft gelegenheid en lust, den veelverzamelaar Simon Schijnvoet aan de vergetelheid te ontrukken?

Amsterdam. P. J. FREDERIKS.

Casper Streso. »Den 21. dagh van Ooghst-maent, (1651) is de groote vergaderingh der Vereenigde Landen, — in de welcke op 't stuck van Godsdienst, Verbondt, en staat van Oorlooge, order was

gestelt, en een vergevinge over 't gepasseerde, van den jare 1650, was ingewillight, — *na* gedaane danck-Predicatie door D. Casp. Streso, uyt den 122. Psalm, en vrindelycke omhelsinge en gelukwenschinge, gescheyden. Werdende doenmaals aan de Armen van 's Gravenhage 1000. Rijksdaalders tot een Aalmoesse gegeven". Tweede Deel der Nederlandtsche Historien ofte een Vervolgh op d'Heer Johan van den Sande. (Amsterdam 1663).

A. J. C. KREMER.

de Leef (XXXVII, 154) — te Vlissingen, doch denkelijk niet van daar afkomstig, is Israëlietisch.

Rumpf (XXXVII, 332). Uittreksel uit familiepapieren.

Den 7 Oct. 1690 is te Stockholm geboren Willem R., zoon van den resident C. C. Rumpf.

Den 19 April 1715 is deze Willem R., toenmaals Capitein te Leeuwarden, in het huw. getreden met Gesina Hamerster (geb. 16 Maart 1692 † 4 Juni 1741) dochter van den Raadsheer Hamerster. Uit dit huw. is den 29 Dec. 1715 te Tournai een zoon geboren, aan wien den naam Epaeus is gegeven. Hij overleed te Amsterdam den 16 April 1717 en is begraven in de Westerkerk onder n°. 124.

31 Maart 1743 hertrouwt Willem R. toenmaals Generaal-Majoor, met Anna Sophia v. Knock, geb. 16 April 1698, wed. van Johan Hendrik Schultens (geb. 1686, † 16 Augs 1730) in leven Raad Ordinaris van het Hof Provinciaal van Friesland, enz. enz. Uit haar eerste huwelijk was een zoon geboren, Barold S. geb. 5 Dec. 1724, die 27 April 1751 in den echt trad met Anna Maria v. Nispen geb. 5 Dec. 1729 (dochter van Johan Raadsheer in den Hoogen Raad, en van Petronella Susanna Cabeljau).

Den 11 Mei 1752 is Willem Rumpf in leven »Lieutenant-Generael van de Infanterie van den Staat, Collonel van een regiment te voet, commandeerende de Trouppes guernisoen houdende in Frieslandt, commandant van de stad Leeuwarden, in den Heere gerust, bereykt hebbende den ouderdom van 61 jaaren en 7 maanden, en den 19 daaraanvolgende 's morgens om halff tien uyren met alle militaire Staatie ten aarden bestelt en legt begraven in de Westerkerk in het

Graft voor de Prinsestoel agter de Voorsaengersbank met n°. ? gemerkt, synde het stamwapen der familie als nu uytgestorven synde door een tambour-major verbroken en de stukken mede begraven" [1]).

Op zijne uitdrukkelijke begeerte werden aan den uit het huwelijk van voornoemden Barold Schultens en Anna Maria v. Nispen, 26 Aug. 1753 geboren zoon de namen gegeven van Willem Rumpf.

Deze Willem Rumpf Schultens huwde 25 Oct. 1778 Godefrida Gerardina Trouillé geb. 22 April 1751 † 24 Juli 1821 (dr van Godefroi Trouillé en Maria v. Bolkom). Uit dit huw. zijn twee kinderen geboren. Door verzuim of om andere redenen werd bij hen den naam Rumpf niet in de doopregisters ingeschreven. Het zijn Anna Maria Sch. (geb. 26 Aug. 1779, † 26 Nov. 1800), en Maria Godefrida Sch. (geb. 1 Febr. 1783, † 23 Dec. 1870), die 28 Juli 1805 in het huwelijk trad met den lateren Generaal-Majoor Jan Ernst Wildeman (geb. 25 Sept. 1770, † 30 Dec. 1833).

Het wapen der familie Rumpf is mij niet bekend.

Den Haag. M. G. WILDEMAN.

(de Vos) v. Steenwijk (XXXVI, 679; 'VII, 14). Meer dan vermoedelijk was de eerste die zich Van Steenwijk noemde, een edelman, die, vanwege den Bisschop of het Bisdom van Utrecht, ambtman, leenman, kastelein of schout (sculte) van Steenwijk, of van in de nabijheid dier plaats gelegen goederen is geweest. Het zich noemen naar de heerlijkheden, huizen, kasteelen, plaatsen enz., welke de edelen bewoonden of wel in eigendom of in leen bezaten, was in de Middeneeuwen vrij algemeen, zooals genoegzaam bekend en bewijsbaar is. — Als de oudsten, die Van Steenwijk werden genaamd, zijn mij voorgekomen Enghelbert v. Steenwich 1212; Bertold v. Steenwic, ridder, 1223; Cornelis v. Steenwijck 1227, en Coenraad v. Steenwijck 1228.

De naam, eigenlijk bijnaam, de Vos dagteekent van eenige jaren later. In eene Geslachtslijst, met het bovenschrift: »Descente ou filiation de pêre en fils de Messire Robert de Steenwich", leest men, wat diens zoon betreft: »Otto chastelein de Steenwick, dictus Vulpes, ou de Vos, qui épousa la fille du Bourggrave Egbert de Groningen

[1]) Vgl. *Nav.* XXXVII, 101. RED.

et mourût environ 1286. Als den zoon van genoemden Otto vindt men ingeschreven: »Renauld. Il reçut ce nom en l'honneur de Renauld Comte de Gueldres, et eut en partage les terres et seigneuries de Sleijckenbourg et Blockseijl et lez de Steenwick, et fut aussi surnommé de Vos".

Op dezen Renauld (Reinold) volgt diens zoon, vermeld als »Otton de Vos de Steenwick, Sire de Sleijckenbourg et de Blockseijl. Il épousa une fille de Varick". Of de laatstgenoemde al dan niet kinderen heeft nagelaten, is mij niet gebleken. — Na het jaar 1286 werden de leden van dit geslacht bij afwisseling genoemd, of noemden zij zich zelven, de Vos van Steenwijk, Vos van Steenwijk, Voss gezegd van Steenwijk, de Vos gezegd van Steenwijk, Van Steenwijk gezegd Vos of de Vos, Van Steenwijk anders geheeten de Vos en de Vos; doch omstr. de helft der 14de eeuw splitste zich de familie in twee takken, waarvan de eene den naam de Vos van Steenwijk behield, de andere den naam Van Steenwijk voerde. Die splitsing is op de volgende wijze ontstaan. Johan gezegd Vos van Steenwijk, in eene akte van 1339 vermeld, had eene dochter en vier zonen, genaamd Johan, Egbert, Roelof en Arent. De beide eersten hunner behielden den naam de Vos van Steenwijk, doch de twee anderen noemden zich v. Steenwijk. Johan (1360—95) was de eerste van den nóg bloeienden tak de Vos van Steenwijk; Egbert (1360—96) was kanunnik der St Clemens-kerk te Steenwijk en pastoor te Havelte; Roelof (1379—96), leenman der Utrechtsche Kerk, en de eerste van den tak v. Steenwijk, die met Johan van Steenwijk van den Bonkenhave (1629—81), met diens broeder Rudolf en met eene zuster, die met Allard Gansneb genmd Tengnagel gehuwd was, schijnt te zijn uitgestorven. Van Arent (1386), heb ik niets bijzonders vernomen; vermoedelijk is hij ongehuwd of kinderloos overleden.

Hunne zuster Agnes huwde eerst Arent Huijs, Huus of Huzeken, heer van Ruinen; later trad zij met Clencke in den echt. Uit haar eerste huwelijk had zij een zoon, die als Arent de Vos van Steenwijk anders geheeten Huzeken is vermeld, doch zich Arent de V. v. St. noemde. Ook van hem heb ik geene nakomelingen ontdekt.

Buiksloot. MAGNIN.

Voorname menschen. In het doopboek der Oude kerk te

Amsterdam staat op den 5 April 1627 als gedoopt ingeschreven Annetie ; de vader Gossansky, een Pools Edelman, de moeder Itie Pieters, linne of wollenayster, die dit kint bij hem won, over de Rouwaensche kay, in de gulde Son; getuygen waren Jan Robbertsz. en Lysbet Huibers.

Den 20 October 1633 werden te Amst. in het register der Hervormden in ondertrouw opgenomen Joncker Adelbert van Egmont van der Nieborch, van Vianen, woonende op den N. Z. Achterburgwal, 26 jaeren, geassisteert met Wouter van Lennip en Jan Harmansz., bouckebinder; geen ouders hebbende, en Belitje Gerritz., van Baern, 20 jaeren, geen ouders hebbende, met Dirck Albertsz., haer Oem. Dese personen zijn getrouwt tot Ouwerkerk, November, 1633.

De Jonker vertegenwoordigt zijn naam met eene doorgevlakte N., de aanstaande burchtvrouw teekent met eene kabalistische figuur, niet ongelijk aan het teeken voor Mercurius, doch op elf vierde der natuurlijke grootte.

Het volgende werkelijk hooge huwelijk moet den koster der Haagsche kerk machtig aangedaan hebben, zoodat hij op folio 25 verso van het oudste der bewaarde trouwboeken schreef: den 12 Mei 1601, Lodewijk Gunther, Graef tot Nassouwen, Catzenelbogen, Vianden, Dietz, heer tot Byelsteyn, Luitenant gnael der ruytery van de vereenigde nederlanden ;

met de welgeboren vrouwe Anna Margreta geboren graefinne van mander Scheidt, naergelaten weduw van wylen den welgeboren Heer Ulrichius Hendrycksz. van Daun tot Valckenstein, Heer tot Bruck, zael. memory

om metter hulpe de' almachtigen nu corts te celebreren in de stad Aernhem haer genaede christelick, en biddende godt den almachtigen hetzelfde mach geschieden ter zijn godlycke eere en van deze geunieerde provintiën tot gelucksaligen welvaren van haer beider genade.

De Gravin is algemeen bekend door den moord van haar eersten man, zooals dit in De Pleegzoon van Mr. Jacob v. Lennep verhaald werd; anderen kennen haar tweede trouwfeest uit Orlers, weinigen uit den Bruyloffs-spiegel van Baudartius. Lodewijk Gunther overleed gedurende het beleg van Sluis in 1604; zijne weduwe in Maart 1606. Frederick van Vervov prijst haar bijzonder in zijne Gedenckvveerdyge

Geschiedenissen, onder de opmerking: »nochtans hebbende enige gebreken, gelijck sulckes allen menschen gemein is". Op bl. 122—124 van dit werk wordt een staaltje van haar verhaaltrant medegedeeld, hoe »die schone Gabriele, [salvo tit.] een seecker contract metten satan van der hellen gemaeckt hadde", en tevens leert, hoe ontwikkeld eene prinses in de 17de eeuw kon zijn.

Amsterdam. J. G. FREDERIKS.

VRAGEN.

Lutteke. Deze familie komt in 1697 te Zwolle voor; zie Bijdr. Gesch. Overijsel I 382. Herinneren aan haar De Lutteke-straat en -brug? — Even buiten Harderwijk lag in de dagen van Mr. Joan Schrassert (1732) een boschje, geheeten t Lutticke Loo, met de Lutticke of Lutteke poort (Schr., Harderwijk I 29), ook nog aan Bn v. Spaen (1800, Inleid. IV, 216) bekend. Van deze getuigde Slichtenhorst (1650), in zijn Tooneel d. Lands v. Gelre 100b, dat ze de sierlijkste was van de drie land-poorten dezer stad. Beduidde in dien bosch- en poort-naam Lutticke, Lutteke »klein", of herinnerde het aan de familie Lutteke(n)?

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Haren. Het Aardr. Wdbk van v. der Aa vermeldt Ogier sire van Haren, in 1248 heer van Bergharen (in Maas-Waal), wiens afstammelingen tot in het midden der 15de eeuw het kasteel ter plaatse zullen hebben bewoond. Is dit geslacht toen uitgestorven? Oger v. Haren daarentegen — Oger of Ogier, een meer zeldzaam gebruiklijke mansnaam! — die met Ada [1]) en Gosuinus als fratres de Haren, 6 Dec. 1275 naast Reinald I van Gelre getuige was van Walram v. Valkenburg (Bn

[1]) Was Ada weleer een *meer* voorkomende *mans*naam?

Sloet, Oorkdbk v. G. en Z. bl. 940), heeft denkelijk tot het N.-Brabantsche Haren in betrekking gestaan; en evenzoo komt A. v. Haren, dapifer des maarschalks van Westfalen in 1271 (ib. 902), in Limburgsche en Keulsche omgeving voor. Ook bedenke men, dat Limburg zoowel als N. Brabant zijne gehuchten Berg bezit, en naast het Limburgsche Valkenburg een N.-Brabantsch Valkenberg bestaat Dit een en ander maakt dus v. der Aa's bericht nopens het Maas-Waalsche Bergharen nog al verdacht; tenzij beslissender gegevens zich opdoen.

Aan het Maas-Waalsche dorp kan nochtans misschien herinneren Sibilla v. Haren, wede G. Ernesti, die met Herman Brinck verschil had over het genot der vikarie van Onze-Lieve-Vrouw in de kerk te Beekbergen, en dit genot 3 Febr. 1649 door het Hof v. Geld. zag toegewezen aan haren zoon Jodocus Ernesti, voor negen jaren, mits daarvan jaarlijksche uitkeering doende aan Herman's zoon, zoolang deze nog binnen die negen jaar in studiis wezen zou (Regrs arch. voorm. Hof v. G. 142). Hoewel, te Dorenspijk ligt eene bp Hare. Alsmede Derk Rutger v. Haren, in 1709 rentmeester (te Millingen) des Graven van den Berg (ib. 252). Hoewel, te Aalten ligt volg. de Woordenlijst voor de spelling der Aardr. Namen 1884 ook eene bp Haren, zooveel als eene bp Haart. Vgl. ook *Nav.* XXXVI, 500.

Het Friesche geslacht v. Haren (Onno en Zwier) daarentegen wordt gezegd zijn stamhuis gehad te hebben in de Friesche State Haren bij St. Anna-Parochie.

J. A.

Vronen (in West-Friesland, *Nav.* XXXVII, 166). Een der oudstbewoonde en oudst-bekende plaatsen in de Nederlanden, eene hoofd- of zoogenoemde moederplaats der aloude Friesen bewesten Flie, was de stad Vronen, allen frieschen oudheidkundigen en geschiedvorschers wel bekend. »Mater Frisiae'', zoo wordt Vronen in een oud opschrift genoemd. Van deze stad, die ten jare 1297 verwoest werd, waren tot in de 15e eeu en later, nog aanmerkelike overblijfselen aanwezig. Ter plaatse waar Vronen gestaan heeft, ligt heden ten dage het dorp St-Pancras, by Alkmaar. Eigenlik is St-Pancras' dorp, dat zynen hedendaagschen naam naar den kerkspel-Heilige draagt, als een overblijfsel van Vronen te beschouen. Nog heden moeten

er sporen van het oude Vronen in den bodem van St-Pancras' dorp te herkennen zijn. De naam Vronen (en niet Vroonen, want het Oud-Friesch heeft Franan), komt in eene oorkonde van den jare 1083 als Fronlo voor. Vronen, liever Fronen, was oudtijds, en in den vóórkersteliken tijd, zonder twyfel eene heilige of Gode-gewyde plaats, misschien eene offerplaats. Fron, fran beteekent in 't Oud-Friesch: den Heere gewijd. Dit woord komt onder anderen nog voor in den plaatsnaam Franeker (Fran-eker, in 't hedendaagsche Nederlandsch: Vroonakker), de bekende friesche stad. Ook in de hedendaagsche germaansche talen bestaat dit woord nog, zoo als men menigvuldig in de neder- en hoogduitsche woordeboeken vinden kan; b. v. vroondiensten of heerendiensten, Frohnleichnamsfest, het feest van des Heeren lichaam, by de hoogduitsche Katholiken, hier te lande H. Sacramentsdag genoemd, enz. — Fronlo of Vroinlo beteekent: het Gode-gewyde eikenbosch.

JOHAN WINKLER.

Voortrap (XXXVII, 155), Fortrapa (midden 7de eeuw) [1]), grens des gebieds van den Hollandschen Graaf, voirtrap (4 Dec. 1325), onze polre van vortrappen, voirtrap (21 Juni 1345), Verdrapen polre (13 Nov. 1358), Voirtrap alias 's Gravenpolder. Trap = tarp, terp, d. i. dorp, verwant met gehucht (gehoogde). De voortrappen waren dus hoogten, en wel het begin der latere dorpen en zelfs steden (vergel. en beoordeel J. ab Utrecht Dresselhuis, de Provincie Zeeland in hare aloude gesteldheid, enz. te Middelburg, 1836. Een werk dat bij vele verdiensten echter grove dwalingen bevat, en dus kritisch dient geraadpleegd.

G. P. ROOS.

[Opzichtens een N.-Hollandsch Fortrapa, — vermeld in een charter a° 922, volgens hetwelk koning Karel aan zijn getrouwen graaf Theodericus de kerk Ekmunde (Egmond) afstond met toebehooren van Suithardeshaghe tot Fortrapa en Kinnem, — teekent Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Handbk Mid. Nederl. Geogr. 2de dr. 1872 bl. 58 aan: »Zoekt Kluit het bij Callantsoog in zee, m. i. is het een water, geen dorp geweest, want eene andere gelijknamige rivier komt in een charter a° 837 bij Lacomblet, Oorkdbk n° 52 elders voor (Unum bivang in saltu Wanes-

---

[1]) 9de eeuw? RED.

walde, inter duo flumina, id est Podrebeci et Farnthrapa). Daar nu dat N.-Holl Fortrapa met Kinnem op ééne lijn wordt gesteld, zoo twijfel ik of men het niet ergens bij Alkmaar zoeken moet, en of hier niet een noordelijk grenspunt der gouw Kinnem bedoeld wordt". Is dit zoo, dan vervalt bij Fortrapa als waternaam de *Nav.* t. a. pl. gestelde beteekenis van »vóóraangelegen hoogte", en geeft in casu alleen (het) »vóór de hoogte" (liggende of stroomende water) een gepasten zin. Maar wellicht wijst de variant Farnthrapa op vaart- of voorde-terp. Wat het *Nav.* XXXVI, 247 vermelde Kennemerland betreft, dit was »het land bij de Kinnem", en dit laatste wordt door den monnik Joannes à Leidis voor een riviertje bij Alkmaar verklaard. Zie V. den Bergh t. a. pl.: »Kynhem est quidam fluvius infra Alcmariam et Middelburg castrum, a quo nominatur Kynnemaria, et quandoque ponitur pro comitatu Kynnemariae. Dit Kyn*hem* nu klinkt ook als waterbenaming zonderling.]

Burgman (XXXVI, 587). In Kindlinger's Münsterische Beiträge komt nog het een en ander voor omtrent de Burgmänner, dat gewis ter verduidlijking kan dienen van het *Nav.* XXXVII, 18 hieromtrent gezegde. Der Fürst machte aus verschiedenen Höfe Städte, und baute daselbst Burgen oder Schlösser, die er zu Landes Sicherheit mit einigen vom Adel besetzte, welche man daher Burgmänner (Castellanos) nannte. So entstanden Haltern, Werne, Horstmar, etc. Der Münsterische Bisschof Hermann der 2te baute auf die Gränzen das Schlosz Nienborg. De hoofden begonnen vaste kasteelen te bouwen, op dezelfde wijze als dit reeds vroeger langs de grenzen van het Duitsche rijk geschied was. Zij deden dit, om hunne goederen, waaruit zij inkomsten trokken, en de lieden, die ze bebouwden, te beschermen.

Zur Besätzung solcher Schlösser bestimmten sie ihre Manschaften, besonders ihre Dienstmänner (die freien Lehnmänner konnten sie dazu nicht bestimmen; es wäre dan zwisschen ihnen besonders abgeredet worden. Später lieszen sie sich dazu auch gebrauchen, um Burglehne besitzen zu können) welche man in der Folge der Burgdienste wegen Burgmänner, Castellanos, Castrenses und ihre Lehne Burglehne, Beneficia Castrensia, nennte. Der Dienst auf der Burg. war übrigens nach dem Dienste am Hofe eingerichtet, und wie die Dienstleute in Betreff des Hofdienstes von Zeit zu Zeit sich einander ablöseten, so geschah dieses auch bei den Burgmännern in Betreff der Burgdienste. Wie ferner der Hofdienst einige stäte Diener bei Hofe einführte, woraus der Hofmarschalk, Hofkämmerer, Hofschenk, etc. entstanden, so führte auch der Burgdienst einige stäte residirende

Burgmänner ein, woraus man den Burggrafen, den Burgpörtner, etc. bestellte; und wie jene Aemter im Hofdienste nach und nach erblich wurden; so zogen auch die im Burgdienste die Erblichkeit nach sich. Die Burggrafen erscheinen nur da wo die Erbherren nicht persönlich selbst auf dem Burg wohnten; von da das wir sie sehen auf Burgen die geistlichen Fürsten und dem Reiche zugehörten.

Arnhem. J. D. WAGNER.

Rode penning (XXXVII, 33). Beteekent »r o d e" hier »rood", dan zou ik toch nog mede vragen, waarom zegt men in Z.-Vlaanderen van een jonkman of meisje: »i of zi zou al langhe getrout ziin ma(ar) i (zi) ei (heeft, bezit) geen rooijen duit". Kan dit rooi ook verwant zijn of iets te maken hebben met rooi = moeite? 't Was 'n zwaar werk, 'k ên t mé rooi klaar gedaan (gekregen).

G. P. ROOS.

[Onmogelijk. »Rooije duit" = roode, d. i. koperen duit, evenals men figuurlijk ook van zilveren en gouden duiten spreekt.]

LXVII.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks.

A⁰ 1702. N⁰ 2684—2723.

2684. 1703. Munten in Engeland uit het (22 Oct. 1702) bij *Vigos* veroverde zilver geslagen en ter gedachtenis daaraan met den naam VIGO gestempeld. v. L. IV 310 (1—4).

1. *Kroon* 1703 met randschrift *Decus et tutamen anno regni secundo* (Tot sieraad en beschutting *in het tweede jaar* haars rijks) [1].

P. Smidt v. Gelder geeft onder n⁰ 3330 deze heele Engelsche kroon van 1703 met het randschrift *Anno regni tertio* als *Madai* n⁰ 176, hoewel dit (als bij v. L.) *Secundo* behoorde te zijn, daar koningin *Anna* eerst in 1702 aan de regeering kwam. Z. 30 W.

[1]) *Edw. Hawkins The silver coins of England*, London 1841 zegt p. 233, maakt geen gewag van *kroon* of *half kroon* met *secundo* 1703, hij zegt alleen. »Of these crowns we have, dated 1703 *tertio* with *Vigo*." Het *secvndo* is dus fantasie bij v. Loon.

2. 1703. *Schelling.* Z. 5 W.

3. 1703. *Halve Schelling.* Z. 2 W.

4. 1703. *Halve Kroon.* Z. 15 W. Ook met *regni tertio* voorkomend bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3333.

N⁰ 1 bij *J. Posthumus* (1820) n⁰ 597 *f* 14.—, *v. Orden* n⁰ 2541 *f* 6.75, *v. Dam* n⁰ 2740 *f* 5.50, *de Roye* n⁰ 2385 *f* 3.50.

N⁰ 2 bij *Muntendam* n⁰ 270 *f* —.90, *Voûte* n⁰ 602 *f* 4.—, *v. Dam* n⁰ 2742 *f* —.70, *v. Orden* n⁰ 2342 *f* —.40, *de Roye* n⁰ 2386 *f* —.60.

N⁰ 3 bij *Voûte* n⁰ 603 Z. *f* —.75, *v. Dam* n⁰ 2743 *f* —.40, *de Roye* n⁰ 2387 *f* —.30.

N⁰ 4 bij *v. Dam* n⁰ 2741 *f* 2.75 in Kon. Pen. Kab. Aanw. 1862, bl. 11, *de Vries* (1884) *f* 2.25. (Zeldzamer).

2684*. *Ruwe piaster* van *Karel II* waarop een ronde stempel met *Vigos* 1702.

2685. 11 Febr. 1702. v. L. IV 371. Ter gedachtenis van het overlijden van *Godard* graaf van *Athlone*. Gemerkt *M. Smeltzing*, volg. *Cat. Arti* 1880 n⁰ 1416 (Kab. *P. H. v. Gelder*. Rijks-Museum). Zeldzaam. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3334 dan ook in tin. Bij *de Vries* (1854) n⁰ 1752 Z. 55 W., *v. Dam* n⁰ 2744 Z. *f* 32.—, *Salm* n⁰ 1979 Z. 50 W., *'t Hooft* n⁰ 1221 Z. 52 W., doch bij *de Vries* (1884) n⁰ 1334 slechts zwaar 38 W. *f* 7.—.

2686. Januari 1702. v. L. IV 313. *Dugniolle* n⁰ 4699. Prins *Eugenius* van Savoje bezet de stroomen Oglio en Adda in Italië. Zeldzaam penninkje. Bij *'t Hooft* n⁰ 1222. Z. 6 W.

2687. 1702 2 Febr. v. L. IV 315 (1—3). Op den aanslag op Cremona en de gevangenneming binnen die stad van *Villeroy*, opperbevelhebber der Fransche troepen.

315 (1). (Ook zonder kantschrift.). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3335 Z. 25½ W., *v. Cleeff* I n⁰ 2415 Z. *f* 3.25, *Salm* n⁰ 1980 Z. 26 W., *'t Hooft* n⁰ 1223 Z. 27 W., *de Vries* (1884) n⁰ 1335 Z. 16 W. *f* 4.25 met kantschrift.

315 (2). Borstb. als n⁰ 2. Kz. als n⁰ 3 bij *Salm* n⁰ 1981 Z. 2. (Zeldz.)

315 (3). Bij *v. Dam* n⁰ 2745 Z. *de Roye* n⁰ 2388 Z. *f* 2.— als zeldzaam.

2688. 1702. 2 Febr. v. L. IV, 317. Cremona behouden (Fransche pronkpenning). *v. Loon* beeldt dezen penning zoowals vele volgende

ter grootte van omstreeks 50 m.m. af, doch in al de door ons nageslagen Catalogi komt deze bronzen penning op de gewone grootte der penningen van Lodewijk XIV, (en dus veel kleiner dan de afbeelding van blz. 317) voor.

Op de Vz. prijkt deze weder met *J. Folkema Sculp.*, hetgeen onzen vriend wijlen *A. Pinchart* er toe gebracht heeft om in de *Revue de la Numismatique Belge* 1856. *Jan Jacobs Folkema*, (een Dokkummer van geboorte) onder de voor Lodewijk XIV werkende medailleurs, ja, om de grootte der penningen bijna als hoofd-medailleur aangemerkt, terwijl hij toch niet anders deed dan b. v. hier een kleineren penning geteekend *J. Mauger f.* (Zie *v. Orden* n⁰ 2544 Br. *f*—.60), vergroot na te teekenen en met zijn *J. Folkema Sculp.* voorzien in plaat te brengen. *In die grootte bestaat deze*[1]) *penning niet* (voorzoover ons bekend is), alhoewel bij *v. Cleeff* I n⁰ 2416 (brons *f* —.70), het kleiner zijn niet vermeld wordt. Zeker een verzuim.

2689. 2 Februari 1702. v. L. IV 318. Zeldzaam penninkje op den nood van »*Mantua* te na bij het ellendige *Cremona* gelegen", vertaling van *Virgilius Eclog. IX* vs. 28 : *Mantua vae miserae nimivm vicina Cremonae*; een regel door *J. Swift* als uitroep gebezigd, toen ëene dame met haar *mantel* een *Cremoner viool* op den grond wierp.

2690. 1702. v. L. IV 320. Op de Eendracht tusschen Frankrijk en Spanje met de tijdspreuk op de Kz. IMperat ConCorDIa. Bij *Dugniolle* n⁰ 4692.

2691. 1702. *v. Orden* II n⁰ 235. *Dugniolle* n⁰ 4693. Kz. = 2690, maar Vz. Lodewijk XIV gekroond op zijnen gedrapeerden troon zittend; daarboven eene zon waarboven SOL, en aan zijne voeten een rustende leeuw. *V. Orden* II blz. 142 zegt »deze penning heeft veel (het) voorkomen van eenen Neuren*burger* (lees *berger*) penning te zijn ;" doch de stempels van n⁰ 2690 en 2691 zijn nog in Brussel. Zie *Piot Coins* n⁰ 420—423.

---

[1]) Wij zeggen *deze penning, want er bestaan inderdaad penningen van Lodewijk XIV van deze grootte.* Ik zelf bezit er een, niet bij *Goeree* of *v. Loon* voorkomend. Vz. Rechts-gewend borstbeeld met *allonge*-paruik en lauwerkrans. *Lvdovicvs magnvs r. christ. f. p. semp. vict.* Kz. De vliegende [faam] bazuinend met rozentak. *Qvam bene convenivnt.* In de afsnede *Roses soumis à l'obéis(sance) du roy* — 10 *Juin* 1693 Strandgezicht. Rechts eene havenstad. (*Roses*, in Cataloniё). *In Lood* zonder naam of voorletters van den stempelsnijder (Fraai).

2692. 17 April 1702. v. L. IV 321. Intrede van Philips V na de herstelde rust te Napels. *Pinchart*, *Med.* p. 63 n⁰ 6 kent dezen fraaien penning aan *Ph. Roettiers* toe. Bij *v. Cleeff* I n⁰ 2417 Br. *f* 1 50 geeft het »*Met den naam van den maker*" niets. Waarom niet liever als bij *v. Duren* n⁰ 1895 : *Door Urbani* (Kvg.)? Of is dit een andere penning? Want n⁰ 1894 aldaar verwijst ook naar v. L. IV 321.

2693. 11 Aug. 1702. v. L. IV 322. *Leopold als overwinnaar te Luzara.* Gesneden door *M. Smeltzing.* Bij *de Vries* (1854) n⁰ 1755 Z. 22 W. (Zeldzaam in zilver, meest in tin)

2694. 11 Aug. v. L. IV 323. Lodewijks XIV penning. *Philips V als overwinnaar te Luzara.* Vergroote afbeelding (gegraveerd door *J. Folkema*). Kleiner bij *Stricker* I n⁰ 4169 Kvz. *f* —.80, *v. Dam* n⁰ 2748 Br. *f* —.60 enz. enz.

2696. 1702. 20 Aug. Vergelijk v. L. IV 323. Bij *v. Orden* Cat. n⁰ 2547. Brons gewone grootte en dus kleiner dan v. L. IV 323 maar bovendien Vz. met *Ludovicus XIIII rex christianissimus* Kz. In de afsnede het opschrift in 5 regels en in den laatsten regel niet *XI Augusti* maar *XX Augusti M. DCCII*; hetgeen abusief is, want koning Lodewijk ontving reeds den 23 Aug. het bericht te Marly van den slag bij Luzara in Italië. (Zie v. L. IV 323).

2696. 1703, 10 Sept. v. L. IV. 324. Herinnering aan hetgeen koning Philips V in 1702 in Italië verricht heeft, geslagen te Antwerpen in 1703. Stempels nog te Brussel. *Piot Coins* n⁰ 424—425. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3347 Z. (8 W.) *v. Cleeff.* I n⁰ 2419 Z. *f* 1.20.—, *v. Orden* n⁰ 2548 (Z. 8½ W.) *f* 9.—, *v. Dam* n⁰ 2749 Z. *f* 2.—. In Kabinet *Smits v. Nieuwerkerk* Kz. met de naamletter R(*oettiers*).

2697. 1702. v. L. IV 325. Op de verkoeling tusschen Savoje en Frankrijk. Zeldzaam penninkje.

Bij *v. Orden* n⁰. 2349 K. *f* 1.—.

2698. 1702. v. L. IV. 326. Op de overwinning van *Lodewijk Willem* markgraaf van Baden, opperbevelhebber van Keizer Leopold. Met kantschrift. Gesneden door *George* of *Joris Hautsch*, stempelsnijder in Neurenberg 1683—1712. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3343 Z. 23 W., *de Vries* (1884) n⁰ 1336 Z. 17 W. *f* 2.75. Zonder kantschrift bij *de Roye* n⁰ 2393 K.

2699. Als voren. *Lodewijk Willem* te paard waaronder een gevecht. *Ludov(icus) Guilielmus mar(chio) Bad(ensis) S(acrae) C(aesaris)*

M(ajestatis) exercit(us) summus dux. Kz. Een leeuw eenen wolf aanvallend enz.

Non curat numerum. (Hij geeft niet om het aantal). Met randschrift. (Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3344 (*duister*). In tin [1]).

2700. 1702. v. L. IV 328 Vertrek van *Jozef*, Roomsch-koning naar het leger.

2701. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3345 Z. 16½ W. met grooter borstbeeld Vz. *Josephus R(omanorum) I(mperator) S(emper) A(ugustus) G(ermaniae) H(ungariae) B(ohemiae) R(ex)* zonder randschrift. Overigens gelijk v. L. IV 328. Bij *v. Orden* n° 2551, G. K. *f* —.30, *Stricker* I n° 4170 = Kvg. *f* —.40, *Salm* n° 1991 Z. 16 W.

2702. 1702. v. L. IV 329 1—4. Zilveren noodmunten bij het beleg van Landau, die de stedevoogd Graaf *van Melac* uit zijn zilveren tafelservies of vaatwerk liet vervaardigen. (N° 1—3 dragen nog sporen van de randen). Vergelijk *Mailliet Monnaies obsidionales et de nécessité* pl. LXIX n° 1—5. *Supplement* pl. 50 n° 1—5. (Niet te verwarren met de keizerlijken van (1713) ald. pl. LXIX n° 6—10 z. j. en 7—8 met 1713 alsmede Suppl. pl. 50 n° 6 met 1713) *Duby, Recueil général des pièces obsidionales et de nécessité etc Paris* 1786 f° pl. 17—18.

(N° 1). *Van* 4 *Livres* 4 *sous.* Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3346 op de Kz. met dit inschrift.

Wie man scrieb 1702 *da gab man* 18 ℔ *Brodt vor ein Ey in der Belagerung Landau* Z. 25 W. *Voûte* n° 1684 *f* 22.75, *Stricker* I n° 4171 Z. *f* 17.50 met zes lelies en op de Kz. het wapenschild van *de Melac gegraveerd*).

(N° 2). *Van* 4 *Livres* 4 S. *Voûte* n° 1684 *f* 21.75, *de Roye* bl. 89 n° 2512 Z. 24.7 *f* 8.50. Bij *de Vries* (1854) n° 334 Z. 12.5 met II *livre* en in een schild daarbij gestempeld II *s*. De naam *Landau* en 1702 op een afzonderlijk schild. *Duby* pl. 18(2).

(N° 3). *Van* 2 *Livres* 2 *s*. Z. 13 W. *Voûte* n° 1685, *f* 14.75. *De Roye* bl. 89 n° 2513 Z. 9.2. Met zeven lelies *f* 2.25, met verwijzing naar *Duby.* f° pl. 17 n° 9. Met negen lelies bij *Smits v. Nieuwerkerk* Z.

[1]) Bij *v. Dam* no 2751 Z. *f* 7—25 (m. m. 33 Z. 44 W.) wordt met verwijzing naar *v. Gelder* I n° 3344 dat kantschrift aldus opgegeven *Turcarum mors, vive* (!) *deus tibi proroget aevum. De dood* voor de Turken, leef! en God verlenge uwen leeftijd F K = *Friedrich Kleinert* † 1714.

(N° 4). Van 1 *Livre* 1 S. Z. Bij v. L. met vier lelies: bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3348 met acht lelies. *Voûte* n° 1686 *f* 5.—. Bij *de Roye* bl. 89 n° 2514 Z. 6.7 *f* 4.—. Bij *Smits v. Nieuwerkerk* met vier lelies. K. *Overgave van Landau aan keizer Jozef I.*

2703. (1702. 11 Sept.) *v. Loon* IV 330 (1—3) 331 (1—3).

330(1). Verz. *P. H. v. Gelder* (Rijks-Museum) Gesneden door *Joh. Georg Seidlitz*, snijder van edelgesteenten en stempels te Weenen 1699—1716 als zijnde gemerkt *Seidlitz. Cat. Arti* 1880 n° 1444 v. L. IV 331. Met kantschrift en jaar-aanduidend omschrift.

330 (2). Volg. v. L. IV 331 door den penningmaker *P. C. BAkker* gemaakt zijnde *Philip* (ook *Paul*) *Christoffel Becker*, geboren in Coblenz 1675 stempelsnijder in Weenen gest. 1743. Kz. Het rad van het fortuin (zeldzaam).

330 (3). Met het plan en twee jaarschriften (zeldzaam).

332 (1). Met de buste *en* medaillon en op de Kz. in de afsnede (door v. L. niet in den tekst vermeld (*Die IX Sept(embris)* en *G(eorg) F(riedrich) N(urnberger)* (stempelsnijder en muntmeester te Neurenberg 1682—1724). Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3349 Z. 43 W. *v. Cleeff* I n° 2420 Z. *f* 8.75, *v. Cleeff* II n° 1349 Z. *f* 10.75, *Salm* n°. 1993. Z. 44 W.

332 (2). Met buste *en face* en den datum van 10 *September*. In Kab. *Smidt v. Nieuwerkerk* met *Rex* voluit en P. H. M(*uller*). Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3350 Z. 28½ W., *Voûte* n° 604 Z. *f* 10—25, *v. Dam* n° 2753 Z. *f* 5—50, *de Roye* n° 2395 Z. *f* 2—25, *v. Cleeff* I n° 2421 K. zonder kantschrift *f* 1.—. = *Salm* n° 1994 Z. 53 W. Ook van 36 W.

332 (3). Met het bombardementen lang opschrift. Bij *de Vries* (1854) n° 1755 Z. 23 W. = *Salm* n° 1995.

2704. Door Jozef Roomsch-koning vereerd aan de dapperen bij het beleg van Landau. *Hist. Ged. Münzen* S. 199 n° 51. Vgl. v. L. IV 429(3) Ovaal 58 en 45, *de Vries* (1884) n° 1342 Zvg. *f* 5.25.

2704* 8 Sept. 1702 v. L. IV 336 (1—2) Ulm door Maximiliaan Emanuel keurvorst van Beieren, bij verrassing ingenomen (Vz. van 1 en 2 dezelfde). Gesneden door *P(hilip) H(einrich) M(üller)* 1680 † 1718 Augsburg) *Nurnberger.*

(1) Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3351 L. (Zeldzaam).

(2) Als boven n° 3352 L. (Zeldzaam).

2705. Als voren Kz. als 336(2) doch Vz. met borstbeeld. Omschrift *Max(imilianus) Em(anuel) Elect(or) Bavar(iae) Alter Ulysses* (Een tweede Ulysses) omdat hij Ulm door list verrastte, gelijk deze Troje. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3353 Z. 28½ W.

2706. (1702) v. L. IV 337. De beloften van Lodewijk XIV zijn te mistrouwen voor Duitschland, dat eendrachtig moet blijven. (Zeldzaam). (De letters op het zijstuk van de kist *WR*). *W(ilhelmus) R(ex)*.

2707. 2 October 1702 v. L. IV 339 Memmingen door den Keurvorst ingenomen. Vz. als Vz. 332 (1—2) door *P. H. M(üller)*. Met *Memmenga* bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3354.

2708. 2 Oct. 1702. Als voren Kz. = bl. 339 met *Memmenga* doch Vz. met het borstbeeld van den Keurvorst en het omschrift als van n⁰ 2707 Z. 28½ W. bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3355.

2709. 12/13 October 1702 v. L. IV 340. De Franschen trekken over den Rijn en winnen (14 October 1702) den slag bij Friedlinge. Vz. Lodewijk XIV Kz. De Rijn tot een zege-standaard opziend.

Vergroot in teekening (door *J. Folkema*) komt dan ook in metaal (brons) veel kleiner voor bij *v. Cleeff* I n⁰ 2423 *f* —.70. Desgelijks in kabinet *Smits v. Nieuwerkerk veel kleiner en met den naam van den stempelsnijder J. Mauger.* [1])

[1]) *v. Loon* zegt blz. 339 (onderaan) »de gedachtenis van deze zege op de Duytschers vind ik op den volgenden penning vereeuwigd (»zijnde dien van blz. 340 en teekent daarbij op de kant der bladz. aan *Médailles sur les principaux Evénemens de Louis le Grand* pag. 290. *M. Jules Rouyer* in zijne voor ons in het bijzonder belangrijke aanteekeningen getiteld *Points divers de l'histoire métallique des Pays-Bas. Premier Article. Médailles du règne de Louis XIV se rapportant à l'histoire des Pays-Bas et dont les coins existent au Musée Monétaire à Paris, omises dans le grand ouvrage de van Loon* (*Revue Belge de Numismatique* 1887 p. 19 haalt deze kantteekeningen van *v. Loon* aan, en zegt dat deze niet de eerste editiën van dit kostbaar werk verschenen in f⁰ en 4to in **1702** (Zie *Revue Belge*, 1887 p. 9—14), maar de tweede editie in folio verschenen in 1723 t. a. pl. heeft aangehaald.

»*Van Loon* en a tiré les gravures de toutes les médailles de »Louis XIV postérieures à **1700** (de editie van **1702** loopt tot en met »**1700**) qu'il a données dans son *Histoire métallique des* 17 *provinces.* Il a connu »également les deux éditions de 1702 in folio et in 4o ainsi que l'ouvrage de »*P. Menestrier Histoire du Roy Louis le Grand par les médailles, emblèmes, devises* »*jettons etc.* 1er Edit. 1689. (Contrefaçon en Hollande tronquée, remaniée et de

2710. 1702. Door de stad Luik geslagen als bewijs van erkentlijkheid ten opzichte van *Joseph* markies van *Ximenes*, lt-generaal der troepen van zijne Christelijke Majesteit (Lodewijk XIV) in het vorstendom Luik wegens zijn gematigd bestuur en rechtsbedeeling.

Vz. Gezicht op de stad Luik in vogelvlucht: *Civitas Leodiensis.*

Kz. In het veld in negen regels: *Excellentissimo) viro Josepho (Marchioni de Ximenes (Exercituum Praefecto) moderati regiminis (et servatae civibus Justitiae) monumentum ex S(enatus) C(onsulto)* 1702.

Medegedeeld in de *Revue de la Num. Belge* 1851 door *J. Petit de Rosen.* Zilver Gr. 51 toen in het kabinet *van der Meer.* In Cat. *J. B. Th. de Jonghe* (Brux. Dec. 1860 n⁰ 2790) Superbe médaille en argent inédite de 5 centimetres.

2711. Zilveren ovale door *Simon Passaeus* gegraveerde penning met borstbeeld van Anna koningin van Engeland.

Vz. Borstbeeld. In de afsnede *Anna d. g. mag. britt. fr. & hyb. regina.*

Kz. Het wapen van Engeland. Daaronder

La mia grandezza da l'eccelso.

(Mijne grootheid geeft verhevenheid).

Met omschrift *Anna dei gratia* enz. (Cat. *de Haan* n⁰ 373. Mm. 55. Z. 20. *f* 22.50). (Vergelijk *Repertorium* n⁰ 1925, een dergelijke mede door *Simon Passaeus* gesneden penning ter eere van Jacobus II ook in die collectie, te zamen verkocht voor *f* 45.—).

2712. Spotpenning. *Dugniolle* n⁰ 4705. *Philippe de France dvc d'Anjou.*

Kz. *Comparativvm habet fortiorem qvi vocatur archidux Carolvs.* Deze *Philips* heeft een sterkeren *comparitvs* die genaamd wordt aartshertog *Karel.*

2713. 1702. Ter eere van Philips V. *Dugniolle* n⁰ 4701. Borst-

---

»plus défigurée par les additions les plus injurieuses à l'adresse de Louis XIV »1691 (3e Edit. la dernière 1693). *Rouyer* p. 19 (1) qui cite *La Science des mé»dailles du P. Jobert* T. I. p. 18 de l'edition de 1739 *Holl. Vert.* Leiden 1728 »bl. 16 (*).

(*) „De naijver der vremdelingen heeft van dit boek in Holland een druk doen uitkomen, *al„leenlijk* om er vier of vijf platen met penningen bij te voegen, welke in de Landen, die de glorie „van Lodewijk den Grooten benijden geslaagen zijn geworden". enz.

beeld rechts-gewend; daaronder H(*enr*). *R*(*oussel*) *f*(*ecit*). *Philippvs V. d. g. hispan. et ind. rex.* Kz. Een naar de linkerzijde loopende leeuw.

Vrget juventus et patrvvs vigor. Mij dwingt mijn jeugd en de krachtsontwikkeling van mijn oom (Lodewijk XIV). In de afsnede 1702. Afgebeeld in de *Revue de la Num. Belge* 1866. pl. IX n° 6 p. 97 (6).

2714. 1702. Als boven. *Dugniolle* n° 4702. Vz. = 2713. Kz. Jason het veroverde gouden vlies vertoonend.

Omschrift *Novo avspice tvta.* Veilig onder het nieuw toezicht. In de afsnede 1702. Als boven *Revue* 1861 pl. XIII 3723 p. 150.

2715. 1702 Als boven. *Dugniolle* n° 4703. Rechts-gewend borstbeeld als 2713 en 2714.

Kz. *Hercules* omgord met den leeuwenhuid met zijn linkerhand op een knods leunend. *Nil labor vbi gloria.* Waar roem is te oogsten telt geen arbeid. In de afsnede 1702.

Als boven *Revue* 1861 pl. XIII n° 3724 p. 150 gelijk n° 2713 medegedeeld door den heer *Camille Picqué* alsmede nog een dergelijke penning van *Henri Roussel* z. j. van (1701) of (1702).

2716. Vz. = 2712—2714 Kz. Links-gewend borstbeeld waaronder HRF omschrift.

Maria Lud(*ovica*) *Gab*(*riella*) *Sabaud*(*iae*) *d. g. hispan. et ind. regina.*

Vgl. v. L. IV 275 (Verloving) 11 Oct. 1701. Doch later voltrokken. Zie v. L. IV 319 [1]).

2717. 1702. *Schutterspenning van Batavia.* Vz. Een trommel als middelpunt eener tropee, saamgesteld uit een zwaard, omgeven door een krans, (zijnde het wapen van Batavia), een degen, vuurroer, piek, hellebaarden en vaandel. Een nummerschildje hangt aan den trommel.

Kz.	*West* *Zijde Bate* *Borgs Comp* A° 1702	(Westzijde Bataviasche Borgers Compagnie A° 1702).

---

[1]) De op 1702 bij *v. Cleeff* I n° 2424 Goud 23 gram *f* 34.— geplaatste Landdagspenning van Friesland van *Maria Louisa*, prinses van Hessen-Cassel met de beide wapenschilden. Valt tusschen de jaren 1711—1731, waarschijnlijk kort na 14 Juli 1711, toen haar gemaal *Johan Willem Friso* verdronk.

Door ons beschreven en afgebeeld in de *Revue de la Num. Belge* 1866 p. 143—145 pl. V 1. Zilver gegoten (*Kab. P. H. v. Gelder*, *Dirks* enz.). Bij *Westhoff* n° 2230 als *Schuttersp. van het Westzijdsche bataillon Burgers-compagnie (van Zaandam)!* Z. 34 W. (Zeldzaam). *Kon. Kab. Aanw.* 1855 bl. 5 *Bato* lees *Bate*.

2718. 1702. Zilv. penning Mm. 34 14 W. Cat. *de Vries* (1884). n° 1340 *f* 2.75 op de invoering te Leipzig der te Amsterdam door *Jan van der Heide* in 1701 uitgevonden verbeterde straatlantaarns. *Hist. Gedächtniss-Münzen* Nurnberg 1702 S. 230 W. 79.

2719. 1702. Teeken van het Aalmoesenieren-weeshuis te Amsterdam *voor de* bruidslee. Mm. 51. *de Vries* (1884) n° 1338 K. *f* 3.75.

2720. 1702. Teeken van de Amsterdamsche weeskinderen (*Burger weeshuis*) om te mogen uitgaan. Mm. 42 *de Vries* (1884) n° 1339 K. *f* 2.—. Hiervan (teekende de verzamelaar aan) is de thans nog in gebruik zijnde uitdrukking afkomstig »*Uit met een loodje*".

2721. 16 Juli 1702. Zilveren bruiloftspenning van *Hendrik Pantel* en *Elisabeth Geertruy Dyckmans* (*Navorscher* VI bl. 72 als bij *Boonzajer* aanwezig, komt in diens *Catal.* 1863 n° 612 Z. voor als *H. Pantel*, doch *Cat. Arti* 1880 n° 1484. Inz. de heer *G. A. Heineken* te Amst.) Vz. Twee gelieven in antiek costuum (Kooppenning). Omschrift (gegraveerd) *Hendrik Pantel* en *Elisabeth Geertruy Dyckmans*. Kz. In een ornamentrand een tweeregelig gegraveerd vers.

2722. 29 Oct. 1702. Op het 50-jarig huwelijk van *Johan van Nispen* en *Digna van der Gracht getr.* 29 Oct. 1652. Met wapens en het opschrift

God heeft gegeven aen dit paar
In echt te leven vijftig jaer.

Gegeven tot gedachtenis den 29 *October* 1702. In goud en zilver in 1861 bij den heer *L. J. van Toulon van der Koog*, volgens mededeeling in *Nav.* XI, 86.

2723. 11 Febr. 1702. Fraai gedenkpenninkje op het overlijden van M. R. Omschrift *'k vliegh in 't heiligdom M. R. bij Jesus mijn Bruydegom. Nat(a)* 1672 19 *Juli Denat(a)* 1702 *XI Febr.*

Kz. *Abraham a cru en Dieu Croy A. R. Le bon Dieu pourvoira* (*Cat. Bom.* 11 April 1859 n° 842 Z. 14 W.) (Van eene Fransche *Labadiste*?).

EINDE VAN HET JAAR 1702.

VRAGEN.

Kolthoren. De Woordenlijst voor de spelling der Aardr. Namen 1884 vermeldt Kolthoven o. Putten. Te Voorthuizen, Putten of bij Nijkerk lag omstr. 1400 dat guet Colthaue (Tijnsboek van Elten). Gelderland's kaart door Mr. I. A. Nijhoff a° 1859 heeft echter Kolthoren, bp bij Garderen. Is dit laatste drukfeil voor Kolthoven? Te Voorthuizen lag echter omstr. 1400 ook een goed Lanthoren, dat der abdij van Elten behoorde. Hoe moet het dus zijn, Kolthoren of Kolthoven? Ook de juiste opgaaf der ligging is gewenscht.

Menalda v. Schouwenburg. Wat is er bekend van deze nóg steeds te Deventer vertegenwoordigde oude familie? En welk wapen voert ze? Johan Schouwenberch en Nenne zijne vrouw waren in 1520 geërfd te Bathmen (Overijsel); zij waren verwant aan Hermelinck. Het erve Lutke (Klein) Berteldynck te B. (in 1520) heette in 1557 Lutteke Bartteldinck *of* Schouwenberch, en destijds was Henrick Schauenberch keurnoot des gerichts te B. In 1570 komt het erve voor als Lutteke Bartelijnck *of* Schouwenborch, en was Derk Schouwenborch keurnoot des gerichts ter pl. Laatstgenoemde staat ook in 1575 vermeld, en wel als meijer op dat erf (Catal. d. arch. Dev. gasth. n° 876, 1057, 1125, 57). Eene Johanna Geertruid Schouwenburgh, geh. m. Frans v. Walrum, ontvanger te Katwijk (bij Kuik), was 13 Apr. 1727 getuige bij den doop te Kuik van Francina Joha Geertruid, dr v. Jan v. Walrum bij Francina Dusautoy. — Ten zuid-oosten van Dorenspijk stond in 1740, — misschien nóg, — een destijds *nieuwerwetsch* heerenhuis Schotenburg *of* Schouwenburg geheeten. Achter dit Schotenburg zal volg. Bondam (Charterboek 12a) en Bn Sloet (Oorkondenbk 25,6) het in een charter a° 805, 7 vermelde Berugtanscotan of Bertanscotan schuilen. Al heette ook eene voormalige havezate te D. Schoterbroek, geeft Bn Sloet a. w. bl. 1123 toch, ondanks den afstand der plaatsen, voor dat Berugtan-Bertanscotan de huidige bp Boer- (Boe-) of Berschoten te Barneveld, aan. Het Dorenspijksche goed heette in 1759 den Schouwenberg (Mr. J. v. Doorninck, Geslachtk. Aant 494).

Te Arnhem stonden in 1453 twee huizen, t. w. Olde en Nye Schouwenborgh (Mr. G. v. Hasselt, Arnh. Oudhh. I 202).

De Graaf van Schowenborch, — hoe was zijn voornaam? — die in 1574/84 voorkomt als bondgenoot van vorst Erik van Brunswijk (Cat. arch. Dev. gasth. n° 1152), zal zijn bakermat gehad hebben in Schauen- of Schaumburg [Keur-Hessen, a° 1520 Schaumbergk (v. Hasselt, Stukken III, 332), a° 1578 Schouwberg (ib. 333)]; zie in casu zijne reeds in 1174 (,84 de Schowenburg, a° 1180 de Scowimburc, a° 1215 de Scowenborc) voorkomende voorzaten bij Bn Sloet a. w. bl. 331, 61, 52, 448). En hieromtrent zal Bn Snouckaert te 's Gravenhage kunnen voorlichten.

Ten slotte de etymologische vraag, of men uit het bovenstaande de gevolgtrekking mag maken, dat Schauen, Schaun, Schaum, Schouw als hoofdsylbe in plaatsnamen een vervloeid of verwaterd schot(en) = locus seclusus zij.

Buiskool (vgl. *Nav.* XXXVII, 358). Oudemans (Mid. Nederl. Wdbk) heeft: Cambuis cool = buis- of kropkool; met aanhaling van Belg. Mus. VII 299: »Loock, ayiuyn ende cambuys coolen". Bestaat hier verband tusschen *buis* en *krop*?

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Hendrik Frijlink. Uit den catalogus der bibliotheek nagelaten door H. Frijlink, verkocht te Amst. door R. W. P. de Vries 20 en 21 April 1887.

Hendrik Frijlink, 1 Sept. 1800 te Amsterdam geboren, was in elk opzicht een »self made man". Reeds als schoolknaap toonde hij grooten lust tot lezen; zijn werkkring op het kantoor bij den advocaat Sinderam, verschafte hem later de gelegenheid, dien lust ruimschoots te vieren. Daar, in de boekerij van zijn patroon, vond hij de »Vaderlandsche Letteroefeningen", de »Recensent" en de »Bibliotheek voor vaderlandsche literatuur, van de Bruyn". Dùs stelde hij zich allengs op de hoogte der letterkunde en litteraire kritiek van zijn tijd. Het bezit van boeken wekte eindelijk zóó zijn begeerte, dat hij besloot

zèlf boekverkooper en uitgever te worden (1823), en als zoodanig verwierf hij zich, gedurende een halve eeuw bijna, een welverdienden naam. De kennis van talen achtte hij noodzakelijk; door ernstig zelf-onderricht werd ze verkregen. De Catalogus der Bibliotheek geve een denkbeeld van de opvatting zijner studie.

Vormde een nietig kinderboekjen »De historie van Klein Duimpje" zijn debût als uitgever, weldra leerde hij de behoeften van het lezend publiek kennen, en talrijke uitgaven verschenen achtereenvolgens door zijne zorg in 't licht. Hij was de eerste die Dickens' werken in ons land populair maakte: Pickwick, Chuzzlewit, Nickleby en de Klok van Meester Humphrey werden in vertaling, gedurende 1840—1844 door hem uitgegeven. Ook stak hij Bulwer's Eugen Aram, Alice en De laatste der Baronnen, in Nederlandsch gewaad. De meeste zorg vorderde echter de uitgave van het Leeskabinet, dat hij mede, van zijn verschijning af, 1834 tot 1873 heeft geredigeerd. Een geïllustreerd maandschrift, waarin de voornaamste gebeurtenissen van den dag vermeld werden, afgewisseld door mengelwerk en boekbeoordeelingen, was voor den Nederlandschen Boekhandel een verrassend evénement, voor den uitgever eene goede speculatie. Eene andere onderneming Tesselschade [1]) gelukte geldelijk niet naar wensch. De drie deeltjes van dit Jaarboekjen bevatten bijdragen van Bakhuizen v. den Brink, Nic. Beets, Hasebroek, Heye, Brester e. a. Hieruit blijkt, dat Frijlink het »Jonge Holland" zijner dagen kende, en het gaarne steunde in zijn krachtig streven.

Ook op het gebied der Aardrijkskunde was hij geen vreemdeling: De Hand-Atlas der Aarde, door hem ontworpen, en zijn Leerboek der Aardrijkskunde geven hiervan het bewijs.

---

[1]) N° 184 van den Catalogus: Tesselschade. Jaarboekje (onder redactie van E. J. Potgieter.) Amsterdam. H. Frijlink. 1838—40. Niet voortgezet.

Uniek exemplaar, door den Uitgever dus saamgesteld: De drie deeltjes 16mo van het Jaarboekje zijn gelascht in linnen folio-banden, die van elke bijdrage, poëzie of proza, door »Tesselschade" in druk opgenomen, het oorspronklijk handschrift bevatten van den dichter of den schrijver. Voorts behelzen ze van vele der plaatjes, die de boekjens sieren, de teekeningen, zooals ze door Pieneman, Kruseman e a ontworpen werden. en van alle de proefdrukken, meest vóór de letter. Het geheel bevindt zich in keurigen staat". Als éénig exemplaar ging het voor ƒ60 over in 't bezit van den boekhandelaar Eeltjes te Rotterdam.

Eene opsomming der uitgaven van alle oorspronklijke als vertaalde werken, door Frijlink ons geschonken, zou hier te veel plaats eischen. Zij nog alleen gemeld, dat zijn veelzijdige ontwikkeling en ijver ook gebleken is uit de nasporingen omtrent Betje Wolff en Aagje Deken, waaraan we eene goed geschreven monografie danken. Op 84-jarigen leeftijd verscheen zijn laatste geschrift: Het leven en de werken van Arend Fokke Simonsz.

In 1870 als boekhandelaar en uitgever afgetreden, heeft Frijlink nog 16 jaren onvermoeid aan eigen studie kunnen wijden. Den 18 Dec. 1886 verspreidde zich de mare van zijn dood. Met hem daalde een der bekwaamste broeders in het boekverkoopersgilde ten grave, de herinnering achterlatend aan een man van energie, geheel gevormd door eigen kracht. Kort vóor de stervensure verzocht hij mij zorg te dragen voor den verkoop zijner Bibliotheek, en den Catalogus met 'n enkel woord in te leiden. Het is mij dus eene aangename gedachte, bij dezen den laatsten wensch vervuld te hebben van een oud, hooggeschat vriend.

R. W. P. DE VRIES.

Six van Chandelier (XXXVII, 204, 305). Wie in zijn persoon belangstelt, verzuime niet kennis te nemen van eene verhandeling in het Tijdschrift v. d. Maatsch. der Ned. Letterkunde III. Bij de daar opgegeven geschriften kunnen nog een paar gedichten gevoegd worden, welke onder zijne naamletters uitgegeven zijn.

Mr. J. I. VAN DOORNINCK.

Psalmberijming 1773 (XXXIV, 344, 514, 5). De bekende dichterlijke geneesheer Johannes Eusebius Voet had in dezen arbeid wel het leeuwendeel, daar hij van het 150-tal psalmen er twee-en-tachtig leverde. Maar welke onder die vele? Met zekerheid kan ik melden, dat van zijne hand zijn Psalm I, De tien geboden, De lofzang van Maria, Het gebed des Heeren en de Artikelen des Geloofs [1]). Ik blijf zoekende.

A. AARSEN.

---

[1]) Lees, *tweede* berijming dier artikelen. RED.

[Voor mij ligt eene bijbel-uitgaaf van het Nederl. Bijbelgenootschap 1874, waarin men achter den »Avondzang" eene volledige opgaaf vindt van Psalmen en Gezangen 1° uit de berijming van Joh. Eus. Voet, 2° uit die van het genp Laus Deo, Salus Populo, 3° uit die van Hendrik Ghysen. Laatstgenoemde dichtte o. a. den straksgen. Avondzang, en vervaardigde de *eerste* berijming der twaalf Artt. des Geloofs.]

Nieuwe Hebreeuwsche literatuur. In het Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel kwam Sept. 1886 een opmerklijk artikel voor over de zich steeds meer ontwikkelende nieuwe Hebreeuwsche literatuur in Rusland en Polen. De schrijver, zekere boekhandelaar Jacob W. Pascheles, deelt uit eigen ervaring het een en ander daaromtrent mede, en meent zeker terecht, dat zijne collega's nog weinig bekend zijn met den omvang en de beteekenis dezer nieuwe Hebreeuwsche literatuur, alsmede met de eigenaardige wijze, waarop de handel in deze boeken gedreven wordt. Men behoeft slechts de groote en degelijke in het Hebreeuwsch gestelde dagbladen te noemen, van welke er twee te Petersburg en één te Warschau met vele duizenden abonné's verschijnen. Deze leveren evenals onze couranten, politieke hoofdartikelen en berichten, feuilletons, wetenschappelijke studiën, schetsen uit het gezellige leven, en natuurlijk ook handelsberichten en advertentiën. Daarbij komt nog een zeker getal Hebreeuwsche week- en maandbladen (waarvan een gedeelte ook in Galicië verschijnt), die gewoonlijk wetenschappelijke bijdragen, alsmede bellettrie bevatten. Deze behooren tot de periodieke literatuur, waartoe men ook nog twee tot drie jaarboeken van belangrijken omvang rekenen kan, die evenwel door degelijken wetenschaplijken inhoud ook blijvende waarde bezitten. Buitendien komen er bijna dagelijks nieuwe uitgaven op de boekenmarkt, gedrukt te Warschau, Wilna, Josephow, Lemberg, Petrikow, Lublin, enz. Deze worden gaarne en willig — hoewel slechts goedkoop — door het koopgrage publiek aangeschaft, men zou zeggen verslonden, zoodat daarvan maar een betrekkelijk klein deel tot ons komt.

Deze zoogenaamde »Hasechala" heeft naast de dagbladpers de grootste verdienste ten opzichte der beschaving en de verspreiding van kennis niet alleen in Polen, maar ook in alle, zelfs de verstverwijderde gemeenten buiten Europa, waar altijd alleen de Hebreeuwsche taal gelezen wordt. Ze omvat namelijk onder deze bena-

ming alle verschenen vertalingen van die boeken uit het buitenland, welke het nieuwste leveren op het gebied der natuur-, schei-, genees- en meetkunde enz., alsmede bellettrie. Eene goedgeslaagde Hebreeuwsche vertaling der romans van Sue, Dumas, Disraëli wordt door den Joodschen boekhandel in Rusland aan de leesgrage koopers in Perzie, Bokhara, Rhina enz. geleverd. Zoowel uit de verstverwijderde landen als uit het naburige Galicië trekken de handelaars in Hebreeuwsche boeken naar Rusland, om hunne inkoopen te doen, en zij blijven er dikwijls weken lang, om maar alles te krijgen wat zij begeeren.

Beduidende kapitalen worden in deze Hebreeuwsche boeken gestoken. Onlangs zag bij de in 1789 opgerichte firma Weduwe en Gebroeders Romm te Wilau de grootste uitgave van den Talmud het licht, in 26 folio-deelen (gestereotypeerd), en deze alleen moet 300,000 roebels gekost hebben. Buitendien bestaan er nog drie of vier eveneens gestereotypeerde Talmud-uitgaven, welke door de bovengenoemde, die door volledigheid en talrijkheid van commentaren eenig is, verreweg in de schaduw gesteld zijn. Daarbij rekene men nog de andere belangrijke werken der Mischna- en Midrasch-literatuur, de eerwaardige Codices, welke eveneens in verschillende uitgaven verschenen zijn; voorts een legio van scholastische Commentaren, Exegesen enz., gelijk er bovendien geen belangrijk werk der oude literatuur bestaat, dat niet opnieuw is uitgegeven geworden.

Tot de uitgaven van één dag in den Hebreeuwschen boekhandel behoort de zoogenaamde Jargon-literatuur (in de platte volkstaal), welker beteekenis hierom niet gering is te schatten, omdat ze, om zoo te zeggen, het geestelijk brood der minder ontwikkelde massa vertegenwoordigt, voor wie het Hebreeuwsch niet zoo gemakkelijk te verteren is. Er verschijnen bij massa brochures, die, tegen 1 à 2 kopeken verkrijgbaar, verhalen, sagen, liederen, drama's en legenden in den eigenaardigen stijl van het volk bevatten. Zelfs voorname Hebreeuwsche schrijvers, gelijk de voortreflijke Gordon, hebben het niet versmaad met de voortbrengselen hunner muze in de arena van het Jargon af te dalen. Ook verschijnen er afzonderlijke romans in één of twee deelen, het Joodsche leven op eenvoudige, vrij realistische wijze schilderend, welke tegen 20 à 30 kopeken per deel een belangrijk debiet bereiken.

Anagrammen (XXXVII, 305). Liefhebbers er van kunnen een goeden voorraad vinden in mijne »Vermomde en Naamlooze Schrijvers", dl I.

MR. J. I. VAN DOORNINC

VRAGEN.

Bartolomeus Rekker, geb. 1768 Vlissingen, † 1844, was een tamelijk dichter. Zijn er gedichten van hem in druk verschenen, en wat is er aangaande zijn leven bekend? Van wie was hij een zoon?

Vl. V. D. O.

Dr. J. A. Schaz. In mijn bezit is een werkje, getiteld: »Het land der willekeurigen of de verdedigers van Abimelech. (De reize naar het Aapenland ophelderend), uitgegeven door J. A. Schaz, M. D. MDCCLXXXIX". Het is geschreven in den trant en den geest der almanakken van Dr v. Woensel. Ik zou gaarne weten, of er iets meer van dezen Dr Schaz bekend is. Is er werkelijk iemand van dien naam geweest, of is deze een pseudoniem? Bestaan er meer werkjes van hem, en heeft hij werkelijk eene »reis door het Aapenland" uitgegeven? L.

[Men zie eene reeks van geschriften, kluchtspelen, pamfletten, enz. van den Med. Dr. J. A. Schasz = Pieter 't Hoen, vermeld in »Vermomde en Naamlooze schrijvers" door Mr. J. I. v. Doorninck, Leiden 1883 E. J. Brill, kol. 549, 50.]

Jan Schröder. In welk Duitsch of Nederlandsch werk kan men eene goede levensbeschrijving vinden van dezen Pruissischen vice-admiraal, 15 Nov. 1800 te Vlissingen geboren? Wanneer overleed hij, en wat weet men van zijne familie?

Vl. V. D. O.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Manuscript. Den 3 Maart 1887 werd te Londen op eene verkooping van wijlen den baron de Seillière een buitengewoon fraai

manuscript uit de twaalfde eeuw, een »Graduale et Sacramentarium", verkocht (voor 900 p. st.), bevattend 246 pagina's op perkament, rijk geïllustreerd. In de abdij van Otto- of Ottenbeuren (Beijeren) was het vervaardigd. De eerste 24 pagina's bevatten gewijde zangen, met de muziek, gevolgd door een aantal gebeden. Voorts een prachtig geïllustreerden kalender en uiterst zorgvuldig bewerkte platen. Sommige bladzijden zijn met enkel gouden en zilveren letters op purperen of blauwen grond beschreven. De kleuren zijn buitengewoon frisch gebleven.

Portretten (XXXVII, 241). Biesbrouck in Vlaanderen voert in blauw eene lelie van goud.

Arnhem. J. D. WAGNER.

Tangwerk (XXXVII, 364) — is een fortificatie-werk, dat vroeger veel gebruikt werd. Men vindt het ook opgegeven als Tangenwerk, Scheerwerk of Tenaille. De naam is ontleend aan den vorm van het werk, die veel van een tang had. De tangwerken werden onderscheiden in enkele en dubbele; de laatsten ook wel zwaluwstaarten genoemd.

Arnhem. J. D. WAGNER.

Ton-gouds (XXXVII, 365). Deze benaming dagteekent gewis uit den bloeitijd onzer groote (of haring-)visscherij, niet zelden de goudmijn onzes lands genoemd. 't Gebruik om iemands vermogen bij de maat te schatten, verbindt zich hieraan; de gewoonte der oude volken om het gewicht vaak te nemen als grondslag der geldrekening, leidt mij tot de vraag of de maat als zoodanig ook niet dienen kon? Kan nu een haringtonnetje, om bij de visscherij te blijven, met gouden dukaten gevuld, niet eene waarde van *f* 100000 in zich bevat hebben? Ik geloof er veel van. Zoo gaat »'n zak guldens" nog voor eene aanmerklijke som door; en de Veluwsche boeren spreken van een mudde lands, om zekere grootte eens akkers aan te duiden.

A. AARSEN.

Blauwe-bessen. Deze vrucht, — welke de handel op Engeland in de laatste jaren in de Neder-Betuwe zeer gezocht maakte, doch

die thans, wegens het kwijnen van dien handel, minder wordt geteeld, — tierde in Harderwijk's omstreek, met groot vervoer, in de dagen van Slichtenhorst, die ze (Tooneel v. Gelder, bl. 101a) »blaeuwe beesen, kraeke-beesen, klapkornen, ever- ofte bos-beesen, een lecker tafelgerecht" noemt. »Van waer sy wijders, — alzoo dese vrucht niet over de ses weeken aen de struyken blijft hanghen, ende geplooken zijnde na drie ofte vier daghen verwelkt) naer Amsterdam en door geheel Holland werden verbraght, in zulke menichte, dat in zoo korten tijd het bloote vraght-loon, na 't berekenen van de schippers, kan klimmen tot 300. ofte 400. guldens". Dus stond het in 1654 hiermeê geschapen.

Damastbloem (XXXVII, 112). Het aangehaalde liedje wordt blijkbaar verkeerd opgevat. Met »pronkers" bedoelde men geen bloemen, maar pronklievende lieden. De »hovenier" zegt, dat hij voor pronkers bloemen van damast, en voor teeder-minnenden de teêre mirth voorhanden heeft.

Batavia. JANSSEN VAN RAAIJ.

VRAGEN.

Simon de Koster, — geb. te Middelburg 13 Aug. 1767 (zoon van Daniel en Josina Louwerse), † Twickenham 21/2 Juni 1831, was een verdienstlijk schilder en teekenaar, die in Engeland een ruim bestaan vond in zijne kunst. Weet iemand meerdere bijzonderheden omtrent dezen leerling van Thomas Gaal? Vooral aangaande zijn leven in Engeland?

Vl. V. D. O.

TAALKUNDE.

B (**P**), **F**, **V** = **M**? Opmerkelijk is nog Beijum (= meijum) als bp van Bedum (= med-um) in Groningen, d. i. weide-huis. — In aanmerking nemend dat m e r s e, m e r s c h (e) niet alleen als moeras, maar ook, en wel in eerste beteekenis, als beemd, veld, landouw, vlak of grazig veld geboekt staat (bij Oudemans), voege men bij de metathetische voorbeelden van *Nav.* XXXV, 495 Pruissen = Borussia vgl. met Parijs, Parrhisia = marresia; bij die van *Nav.* XXXVI, 45 (Phrisia a⁰ 876, Bondam, Chartbk 40b, enz.) nog **Vreeswijk** (Utr.) a⁰ 1217 Vresewicke, misschien reeds in 960 aangeduid door Fresdore (met verandering der eindsylbe), waarbij destijds Uuefrisse, Wefrisse [1]), denkelijk het latere Werse- of Wiersche-veld (de polder Wiers der Woordenlijst 1884); zie Jhr. J. J. de Geer, Bijdr. Geschied. en Oudhh. v. Utr. 1861 bl. 350 noot 12 en 4). Kan het duidelijker? Vgl. nog Vries (Drente) a⁰ 820 Fersne (v. den Bergh, Handbk Mid. Nederl. Geogr. 2de dr. bl. 173). Hier speelt verse, versch = merse, mersch. Evenzoo, om van Friesl. en Gron. te zwijgen, o. i. in Frieze (buurt te Winterswijk) [2]), Friezen (bp v. Emmen), Frieswijk (geh. o. Diepenheim), Friezekoop, buurt te Leimuiden, met de Friesche-weg aldaar. Men ziet, dat er, bij de voorgestelde opvatting, geene bepaalde reden bestaat voor de schrijfwijs met *F.*, en tevens, dat, *zoo in tutti quanti een gewoon Middeneeuwsch appellativum mag schuilen, menig spoor van oorspronklijk of voormalig Friezen-verblijf uit*

[1]) Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Handbk Mid. Nederl. Geogr. 167, 8, noemt Fresdore onbekend, en spreekt van Wefrisse of Wesfrisse. Laat ook Vreeswijk achter Fregrima husonham (*Nav.* XXXVI, 455, noot 1) schuilen; hetgeen o. i. etymologisch-onmogelijk is. In Fregrima kan metathetisch vergier = boomgaard liggen, en dus de gansche naam beduiden »boomgaard-huis-weide". Veergard, Vergerd, misschien ook Vrageren, zondere men dus *Nav.* XXXVI, 46, als daar niet passend, uit!

[2]) Aldaar in 1773 de Blaten- *of* Melatensteeg (Regrs arch. voorm. Hof v. Gelre 332), z. v. a. leprozen. Bi den Malaten (te Harderwijk?) was Abel Blanke omstr. 1339 aan het Kapittel v. St. Marie te Utrecht jaarlijks 8 schell. schuldig (Bondam 513b). Daarentegen **B** = **W** in Bijssel (bp o. Dorenspijk) en Wissel (bp o. Eepe). Vgl. ook den persoonsnaam Wessel *of* Bessell a⁰ 1554 (*Nav.* XXIX, 214).

Geografie en Historie verdwijnen gaat. Zie voorts in de Woordenboeken de namen aanvangend met Frais, Fraiz, Fraes, Fras, Frez, Freis, — Freycinet of Freichinet (Frankr.), Freisach *of* Friesach (Illyrië), — Freus, — Freus- of Fraisburg (Pruissen), — Fres(h), Fris(ch), Frist, Friz, Froes, Fros(t), Frots, Froz, Frus, — Frusinone, -lone *of* Fraselone (Italië), — Frys(z). Dit alles kan z. v. a. vers = mers(ch) wezen. Bevestigd als het wordt door »Frisio, zie Lagos" (lacus), — welk Lagos? — in het Aardr. Wdbk van J. v. Wijk Rzn, alsook door F r o s e of Frohse in P r u i s s e n (*Nav.* XXXV, 495). Voor den provincienaam F r i e s l a n d vgl. nog La Frise, alsmede Frise (dorp, Frankr.), Frisee (geh., Namen), Frisenberg (grp, Denemarken), Frisjo (meer, Zweden), enz. Ook Vresse (Namen) en eenigermate Vreysel *of* Vressel (geh., St.-Oedenrode), Vressaal (Limb.), en vooral Vrusschemig, -mich (-broek, Limb.), — voor m i g zie *Nav.* XXXVI, 317 [1]), — ook als V r i e s s c h e nhoek bekend. Insgelijks ald. te Heerlen een gehucht Vrusschen-husken. Voor de rubriek, vgl. menigen naam op Bras, Braz, Bres, — Bressuire (Frankr.) *of* Bersuire, — **Breslau** z. v. a. mersebosch, — Breis, Breus(t) (etym.-id. met Beurze), Bris, Brus(t), Bruys. Ook **Brussel** [a⁰ 1200 Brusella (Bⁿ Sl. 401), a⁰ 1232 Brucella (ib. 557), a⁰ 1250, 6 Bruxelle, -lae (genit.) (ib. 716, 68), a⁰ 1431 Bruesel (v. Hasselt, G. Maalt. 25), a⁰ 1518 Bruyssel (id., G. Oudhh. 152), a⁰ 1555 Bruessele (ibid. 287), a⁰ 1560 Bruessell (ib., Stukken I 26), a⁰ 1577 Breuszel, Breussel (ibid. III, 153, 4)] [2]), ondanks Hoeufft (Taalk. Bijdr. 18) 's broussailles, bro(i)ssailles = kreupelbosch, als zou deze stadsnaam gevormd zijn uit het Romaansche brosse, broce = buisson; vgl. bruscia, brucia = laag kreupelhout (Du Cange), zie ook Nom. Geogr. Neerl. II 9, — kan hier passen, zoodat het etym.-identisch wordt met Breslau; vgl. Altfurge a⁰ 1134 (Bⁿ Sl. 260) naast Altfurse [3]) als variant van Altforst [Maas-Waal, a⁰ 1242 Altvorsh (Bⁿ Sl. 636), a⁰ 1250 Altvorst (ib. 721)] *met Nav.* XXXVI, 43, en *met*

---

[1]) Bij de gesl. ibid. bl. 316 te voegen Meegdes (aan den Sloterweg o. Haarlemermeer).

[2]) Een pand (huis?) genaamd Brusel, vond men in 1446 te Arnhem; terwijl men in 1546 den gesl. v. Bruesel aantrof; zie Mr. G. v. Hasselt, Arnh. Oudhh. II 126, 236. Ook aan de Zandpoort (bij Haarlem) nóg v. Brussel.

[3]) In een oorspr. diploma in Tijdschr. N.-Br. Geschied. en Letterk. III 45.

merchs, hetwelk Oudemans in den zin van »land, weide, veld", onderscheidt van merch als »broek- of drasland". Bestaat er reden voor deze onderscheiding? Dient niet beide saamgevat in merch(s) = lage, drassige weide? Men denkt bij Altforst [1]) (in den volksmond ter pl. steeds Oudforst) aan »oud bosch" (zie bijv. *Nav.* XXVII, 183), maar de oudste varianten pleiten misschien niet voor deze duiding. »Uit forst zijn weer *andere* beteekenissen ontstaan", leest men *Nav.* t. a. pl., met verwijzing naar Huydecoper op Melis Stoke I, 218 vg.; welke?

Is *moer*, *moor* moeras, slijkerige of veen-grond, dan verdient hier de uit Hand. 17 vs 10—13, 20 vs 4 destijds zoo gunstig bekende Macedonische stad Bereën de aandacht, omdat die thans tot een dorp afgedaalde plaats tegenwoordig Boröe *of* Verria heet [2]). Maar dit niet toe te passen op **Voorburg** [a° 960 Foronburc, Fore(n)burg (Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Oorkdbk v. Holl. e. Z. I 24), — vo(o)rborch = voorstad, -bouch = *voorburcht* of citadel (Oudemans). Bestaat er wel eene historische reden voor Voorburg = Forum Hadriani? Aan dit laatste herinnert o. a. Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Handbk Mid. Nederl. Geogr. 2de dr. bl 268, die er bijvoegt: »Men heeft het eiland O. en W. Voorne, waar de grondslagen eener verdronkene Romeinsche stad ontdekt zijn; het kasteel Voorn bij Utrecht, waar een Romeinsch castrum is opgegraven, enz. Deze beiden heetten in de 12de eeuw Forne, Fornhe". Mij dunkt, dit laatste *kan* geen verbasterd Latijnsch forum wezen. Hierbij komt, dat opzichtens het *eilandje* de Voorn (vgl. *Nav.* XXXVII, 67, 8 *met* ib. XXXI, 301, 3, 4; a° 1377 die Voeren, Voern, a° 1383 den Voeren) van opgegraven Romeinsche oudheden, voorzoover ik weet, niets bekend is [3]).

Het straksgenoemde *moer*, *moor* behoeft ook geenszins te schuilen in Veur (a° 960 Fore, bp o. **Voorschoten** (Forschate), noch op dit laatste zelf, noch in Veurne (W.-Vlaand., ook Furnes, *Nav.* XXXVI, 317), Vorens-einde (voormaals Voeren-onder-Bergen, Markgrp Bergen-

---

[1]) Herman Aeltvorst en Yde, zijne vrouw, waren in 1451 burgers van Deventer (Cat. arch. Dev. gasth. 1878, n° 477).

[2]) Zie Pococke, Beschr. v. h. Oosten III 193.

[3]) De vraag van *Nav.* XXXV, 271, 2 (Lampoort) bleef nog onbeantwoord.

op-Zoom), Voer (Denemarken), Voerendael (Limb.), Fouron [Luik, a° 966 Furon (Bn Sl. 93). Zie voorts de Woordenboeken op Fahr, Fehr, Fer, For, — Fora, rivier in Napels. En dito met **V**. Item op Voor, bijv. Vooreinde (N.-Br., aldus kadastraal); omdat het ook Voort-einde luidt [1]). Ook **Vuren** dient hier genoemd, hetwelk in 1453 Vuyrn luidde (Nijh., Oork. IV, 265), met den gesl. v. Vurna (a° 1203, Bn Sl. 411), a° 1427 v. Vuer (v. Hasselt, Roozendaal 200) [2]). Zie voorts Hoeufft, Taalk. Bijdr. 125, 6, op »Voord(e), Voort, Foort", die ook een oud-Duitsch woord *fehr*, *fähr* in de beteekenis van vadum, doorwaadbare plaats, overgang over een water, vermeldt, zoowel als het Zw. *faerde*, IJsl. *for*, Wall. *fford*, Ang.-Saks. en Eng. *ford*, oud-Duitsch *fürt*, nieuw-D. *fort*, in de beteekenis van »weg"; de laatste vier ook in die van vadum. Vgl. nog Oudemans: *vaarde*, *verde* [3]) = vaart, weg, tocht; *vaerd* = waterloop, -leiding, veer of plaats van overtocht; *vaerde* = weg, reis, tocht; *voor* = sloot, goot; *voord* = vaart, kil.

Terwijl men soms in twijfel kan verkeeren, bijv. of in Fouras (Frankr.), Furans (riv. ibid.), niet, met letterverwisseling, »moeras" schuile; laten zich uit dit bovenstaande, zoo niet alle, dan toch zeker wel vele namen op Frai(n) [4]), Fre(e), Frei, Frey, Fri, Fry, en dito met **V** als beginletter, door eenvoudige letterkeer ophelderen. Daarentegen toonen Frenay of *Fresnay* (Frankr.), Freystadtl of *Fris*stat [5]) Moravië) het bezwaarlijke der schifting in sommige gevallen tusschen **vaart**, voor(de) *en* mers.

Men vindt Bre(e)damme *of* **Brigdamme** (Zeel.). Een brigge (=

[1]) Maar voorzichtig hier wederom! Want bijv. te Susteren (Limb.) ligt de bp Veurt; etym.-id. met Weurt (Wortt) bij Nijmegen? Dus woerd, weerd? Immers in Limburg ligt ook een (stadje) Weert.

[2]) In de Haarlemermeer nóg een gesl. v. Vuuren, zoowel als te Wanssum (Limb.) eene buurt Tervooren; vgl. Tervueren (vlek bij Brussel, dat borggrp van der Vueren ao 1407, *Nav.* XXXVII, 277). — Vervoorn, d. i. v. der Voorn, wegens het lidw. liever geen visch-naam (Joh. Winkler, Ned. Gesl. 385). De visch kan echter den in 1389 te Wilsum voorkomenden gesl. Voerne, a° 1546 Voerens (Chartul. Kamper-Weesh. n° 1, 4, 20, 73 enz.) hebben geteeld.

[3]) Dus de gesl. Aangevaren (Joh. Winkler, a. w. bl. 259), zoo hij oud is, z. v. a. aan de vaerde?

[4]) Soms beslisse hier de lokaliteit wegens brijn(ne) = zeewater (Oudemans). Vgl. ook beneden, Franeker.

[5]) Deze variant verbiedt toch zeker om hier aan »vrij-stad" te denken?

brug) en een dam in éénen naam laten zich kwalijk samenvoegen; evenzeer is de samenvoeging van dam en (berg, vgl. Hoeufft, Taalk. Bijdr. 3 of) burcht zonderling; — tenzij dan dat de plaats-benaming uit de voormalige rechtspraak sproot [1]). Maar staat het vast, dat dit dorp oudtijds Bradgamme heette (J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wdbk, Suppl.), zoo laat zich denkelijk hieruit de naam verklaren als Bradegem = bardegem, vardegem, hetzij dan voorde-heem, of wardeheem; warde = weerd, of ook open plaats. Liefst het eerste, wegens Hijnvordink (erf te Albergen), a⁰ 1400 Hijnbordinc (Over. Arch. II 73), a⁰ 1452/3 Hinvording, -verdinc (ib. III 96, 7), a⁰ 1491 Hijnverdingh (ib. Aanh. 451). Hierbij kan men dan misschien te pas brengen De Bree of Brij, B r e (e) d e (Gron.), Brey of Bree en Maasbree (liever, Maas-Bree) in Limburg, Brijdorp(e) [2]), Prijstraat (O.-Vlaand.). Doch ook hier weder, tenzij de lokaliteit hulp biede, soms lastige keus, omdat bijv. *bord* grens, landpaal beteekent (Oudemans), dus ook metathetisch in aanmerking kan komen, — zie ook Hoeufft, Taalk. Bijdr. 11 op Berd, bird, — en bre(e)d(d)e = breedte (Oudemans) is. Zoo vindt men te Ingen een uitgestrekt blok De Brei, — in den volksmond De Braai, — waar zelfs in aanmerklijken omtrek geen water van eenig aanbelang is te bekennen; daarentegen De Braaiwaarden te Rijswijk liggen aan den Rijn. Voeg er bij: de Breijde (a⁰ 1658 bosch te Twello), Bredenbend (Pruissen), Braid (riv. Ierland), Bre(e)devoort [a⁰ 945 Breitenfurt (Bn Sl. 84), a⁰ 1188 Breydenvord (ib. 372), a⁰ 1238 Bredervorth (ib. 607), a⁰ 1248 Bredevort (ib. 697)] [3]), Breiden- *of* Breitenburg (Holstein), Breiten- *of* Braitenbrunn, -eck (Beijeren), Breit- *of* Brettstede (Sleeswijk). Dan wijst, in vereeniging met de straksgenoemde appellativa, in sommige gevallen letterkeer, nu en dan gepaard aan letterverwisseling (*B*, *V*, *W* = *M*), een gevoeglijk duidings-spoor. Te meer, omdat bijv. Hoeufft (Taalk. Bijdr. 17) 's braij, brij, brou = slijk, onder deze omstandigheden, zeer dicht tot het begrip »moer"(as) nadert; vgl. Bourbourg

[1]) Men hield bijv. oudtijds gericht »tot Solen op den dam", alsook vóór de brug van het kasteel te Batenburg; zie Geld. Volksalm. 1879 bl. 98.

[2]) bij Brouwershaven, Bridorpe, a⁰ 1278/88 Brydorp (Oorkdbk v. Holl. e. Z. Volksuitspraak: Briepe. Derhalve nooit contractie van Brouwersdorp (Van der Aa).

[3]) »*Breede* voorde" klinkt verdacht. Vgl. ook Breit, Breite (tout-court), en de slotsylbe in Marktbreit (Beijeren), of Neder-Breit tegenover Ober-Breit.

of Borborch (Frankr.), dat op zijn Hollandsch ook wel Broekburg luidde; Bour, Bor = moer, mor. Is dit niet eene vingerwijzing, om **Bourbon** als moeras-oord of dito-wijk te duiden? Opzichtens den provincie-naam **Brabant** [a° 1169 Brabantia (Bn Sl. 321), a° 1284 Braibant (ib. 1041)] maakt Brachatensium terra ao 882 (ib. 59), zoo hiermede bepaald dit gewest wordt aangeduid, de keus denkelijk lastig tusschen braak-beemd en broek-beemd; te meer omdat Bra, Bro, — vgl. het straks te noemen Brobantia, — metathetisch = Bar, Bor, op m a r, m o r, d. i. moeras, kan wijzen, en m a r c h, m e r c h òf grens(streek) òf weide, drasland is. Ditzelfde kan, minstens gedeeltelijk, van toepassing zijn op Brabant (polder te Spijkenisse, geh. in O.-Vlaand., kerspel in Zweden), Brabantmeer (meer, Denemarken), Braibant (dorp, Namen). — Zou ook **Breda** (N.-Br.), gewoonlijk als »de breede Aa" beschouwd, niet eerder metathetisch berda-wezen, hetzij dan berd, bird = boord, enz., hetzij z. v. a. verda, d. i. voorde? Wat zegt v. Goor, Beschrijv. v. Breda, bl. 47, 8? Immers ook in Dauphiné stroomt eene in de Isere vallende Brede. Om te zwijgen van Breda, eilandje op de kust van China, welke benaming een historischen oorsprong zou kunnen hebben; — is dit zoo?

Daarentegen wordt Vrem *of* Brem (heerl. in Illyrië) denkelijk het geschiktst òf als b r e m e = rand, boord, zoom (Kiliaan) òf als b e r m b a r m. = aardhoop, heuvel (ibid.) opgevat; zie de Woordenboeken op Bra(a)m, Bre(e)m. Dit zal dan ook wel toepaslijk wezen op **Bremen**, met afwijzing van de *Nav.* XXXIV, 103 voorgestelde duiding. Insgelijks op Brummen (erf bij Deventer, a° 1368 vermeld), **Brummen** (Veluwe, Brimnum, Brijmmen), enz. enz. Daar ook barmte, bermte aardhoop beteekent (zie Oudemans), ontvangen hieruit Braamt (o. Colmschate, a° 1284 Bramete Bn Sl. 1038), Brempt (Z.-Brabant), Bremt (O.-Vlaand.), De of Ter Brumet (goed te Voorst), enz., toelichting. Ook Braampt, bp o. Zeddam, a° 1241, 5 Brameth [Bn Sl. 630, 58, — gesl. v. berempt omstr. 1400 (Necrologium van Elten)] ? Dit luidde nochtans a° 1211 [1142—5] Brobantia (ib. 435). Bieden Kiliaan en Meyer b e r n (e) = drek: dit kan op sommige namen op Barn, Bern passen, en nadert dit bern, bij letterverwisseling, wederom dicht tot m a r e (moeras). Vgl. Bernink (goed te Winterswijk), hetwelk, daar 't in 1726 ook Breenink luidde (Regrs arch. Hof v. Gelre

275, — gesl. a⁰ 1754 Beerninck (ib. 309), eenen persoonsnaam [1]) beslist af te wijzen schijnt. Opvallend hier, dat Dom*birn* (Tyrol) niet alleen soms Dornbirn, maar ook wel Dorn*buhren* (= -muhren, moeren?) heet. Ook dient bij die namen [2]) niet vergeten, dat b. v. b a r n in 't Mid.-Nederl. slechts een dialect-verschil vormt met b o r n, d. i. »bron" of in 't algemeen »water". De lokaliteit behoort dus ook, zoo mogelijk, vaak in rekening gebracht, gelijk opzichtens Barneveld de dáár vooral van water verstokene streek der zandige Veluwe. Doch men vindt er eene bp Barn, denkelijk de oorsprong des dorps, omstr. 1400 Berenen (Tijnsboek van Elten), hetwelk naar »bron" heenwijst [3]).

Tenzij de R.-Katholieke eerdienst de benaming aanbracht, of misschien letterlijke opvatting gelde, b. v. in Vrouwen-eiland *of* Femine (eiland bij Sicilië), — welke vrouw (femmina) in casu? (St.) Maria heet daar te lande Madonna, — ook in de Banda-groep ontmoet men een Vrouwen-eiland; valt hier te spreken over enkele namen op Frau, Vro(u)w, bijv. Vrouwink [erven te Neede en Ootmarsum, — gesl. Vrowinch a⁰ 1343/4 (Over. Arch. I, 61)], Vrouwink *of* Vruwink [volg. Van der Aa, Aardr. Wdbk, Aanh., in 1188 vermeld erf te Markelo, a⁰ 1624 Frouinck (Leenboek van Spaansweerd, in Geld. Volksalm. 1887 bl. 65)] met Vriwinckampe (a⁰ 1447, Cat. arch. Dev.-gasth. n⁰ 433). Ter plaatse waar thans Alkmaar ligt, zal in het grijs voorleden, zegt men, een vlek Frouwgast(-geest) gelegen hebben. Waarom bij deze en soortgelijke namen aan den Germaanschen eerdienst van Frouwa of Freya (de oogstgodin) en van Fro

---

[1]) Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 38, beschouwt Beernink als contractie van Bernharding, uit den mansvoornm Bernhart, Bernard, welke nog heden onder de Saksische bevolking van ons land als Berend, Beern uitgesproken wordt. Wat beduidt deze mansnaam?

[2]) De menigte analogieën sluit eenen persoonsnaam Beern (= Berend, Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 38) o. i. uit; een enkel geval misschien uitgezonderd.

[3]) Barneveld z. v. a. »verbrand veld" (Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Oorspr. en beteek. d. plaatsnamen in Geld., in Nijhoff's Bijdr. Vaderl. Gesch. e. Oudh., dl V), — barnen, barren = branden, verbranden, — zal wel niet in aanmerking kunnen komen, want och, hoevele verbrande plaatsen dan de gansche wereld door! — Het Brandeveld, Tegenw. Staat v. Geld. Kaart van 't kw. Zutfen, vermeld als bezuiden Rekken in de heerl. Borkelo gelegen, past misschien ook als barn(d)eveld in de boven aangegeven rubriek; maar kan in zijn hoofdsylbe wellicht even goed eenen persoonsnaam Brand vertoonen.

(den zonnegod) [1]) gedacht? Ze laten zich, met letterkeer, eenvoudig duiden als *For*, *Vour* (met euphonische *w* aan het einde), in den zin van voor(de) enz. Maar behoedzaam! Want Joh. Winkler (Nederl. Gesl. 166, 7) herinnert ons aan een matronymicon Vrouwe(s) [2]), zoowel als aan een oud-Germaanschen persoonsnaam Fraw, Frau, Fro; met vermelding dat in het Gothisch frauja heer beduidt. Te Kuinre woonde in 1455 Tijs Vrouwekessoen [3]), en in de Polstraat te Deventer in 1353 Vrouwekinus Hoeps [4]). Daar ter stede ook in 1352 een Nijcolaus filius Vrouwekine (-ni?) [5]). Ook treft men te Deventer in 1348 de gesl. Vrouwenmaet aan [6]). Of deze echter wel tot de laatstbedoelde rubriek behoort, wordt denkelijk onzeker wegens Geerlach te Vermaet a° 1413, die in 1417 vermeld staat als Geerloch toe Vroemaet [7]); welke variant, al is v e r, v o r e ook = vrouw [8]), ons èn opzichzelf èn in verband met het voorzetsel, naar v(o)er = v(o)er-(de) verwijst, in den zin van voorde-weide; vgl. hierbij denkelijk Vromade *of* Vrouwmadeskampen (heerl. o. Woerden). Als curiosum, ingeval de oude vertaler aan eene vrouw gedacht heeft, doch mogelijk, naar de hier voorgestelde opvatting, als ter zake dienend, — sta hier Vrouw-acker, in de oude vertaling eener oorkonde a° 1085, welke Fronakre, — d. i. **Franeker** (a° 1215, 6 Fronacker, Bn Sl. 485, 1120, noot 1) [9]), — vermeldt, als boven dezen plaatsnaam geschreven [10]). Immers men kan hier wijfelen tusschen voorde-akker en

---

[1]) Vgl. *Nav.* XXXIII, 316. Omgekeerd heeft men van Rouwendaal, (z. v. a. rode-dal *of* -del?) voormalig klooster, thans erf te Heteren, Vrouwendaal gemaakt.

[2]) Zou de a. w. bl. 168 door dien geleerde aangevoerde vrouwennaam Wivina niet nauw samenhangen met Wobbina?

[3]) Chartularium Kamper-weeshuis n° 9.

[4]) Mr. J. I. v. Doorninck, Dev. Cam.-rek. II 698.

[5]) Ibid. 112. — In Zalland (te Colmschate?) in 1485 Willem Vrouweling (Overijs. Arch. IV, 432). Was dit oorspronklijk een toenaam, gegeven aan iemand, die òf verwijfd was, òf een minnaar van de vrouwen?

[6]) Cam.-rek. II 36 enz., enz.

[7]) Overijs. Arch. II 210 (12, 3, 32), 36. De gesl. die Vruwede a° 1386 te Wanneperveen, kan beduiden »de Vroede", d. i. de verstandige. Men ziet den gesl. De Vroede in Cat. arch. Dev. gasth. afgewisseld met de Vroe, de Vrode.

[8]) Oudemans, Mid.-Nederl. Wdbk. o. h. w.; Joh. Winkler, a. w. 164—6.

[9]) Bn Sl. 1134b schrijft Fraanakker; misschien, omdat eene bp, welke later bij de stad getrokken is, inderdaad Fraan- (of Froen-)akker heette.

[10]) in Bondam's Chrtbk 149, met dezelfde hand, die de vertaling zelve schreef.

tusschen vroon-akker, akker behoorend tot vroonland, hetzij kerkegoed (*Nav*. XXX 248), hetzij gemeen-goed (Nijh., Oork. VI, bl. 18; Oudemans). Vgl. hiermede de Woordenboeken op Froen, Fron, Frone(n), Vroen, Vroon(e), Front, — maar niet *St*. Front. Mitsgaders Fronde (Friesl.), De Frunte (rijswaard, Dreumel), en den gesl. v. de Vrontenrodde (a⁰ 1460 o. Tubbergen, Overijs. Arch. IV, 113). Want ook voor vroente geeft Oudemans »gemeen-goed", zoowel als voor vroenten land »vrij land, allodiale grond".

Bij de metathetische voorbeelden van *Nav*. XXXVI, 46 brenge men o. i. gerust ook menigen naam op Frac(h,t), Frag, Frec(h,k), Freg(h), Fri(c)k, Fryg, Fryk, Frog, Frouk, — vgl. Frouquie (eiland bij Engeland), — Fruch, Frug in rekening, wegens Frackno *of* Forchtenau (-stein, Hongarije). Vgl. ook Freykens (weil. te Dreumel).

Bij de namen op Frad, Fred(e), Freud, Fri(e)d, Frod daarentegen, en dito met (*B* ? en) *V* als beginletter, kan men, in sommige gevallen wellicht, bijv. bij jeugdiger benamingen, het Nom. Geogr. Neerl. I 1885 bl. 28 aanbevolene fre(e)de = rechtsgebied toepassen; doch bij de meesten zal, met letterkeer, vaart (= weg) [1], verde, voorde, of ook weerd wel op den voorgrond staan (waarbij men dan *Nav*. XXXVII, 302—2 in gedachte houde). Vgl. naast het *Nav*. t. a. pl. genoemde Vreden (Frethene), Frethun (Frankr.), — Fried- of Friburg (Silezië). Ditzelfde kan met vele namen op Frat, — Fratting *of* Wratteny (Moravië), — Fret, Freit, Frit, Frot, Frut, — Frutekamp (weil. te Dreumel), — en dito met *B*, *P* en *V* als aanvangsletter, het geval zijn. Daarentegen behoort, zoowel als de gesl. Fruchte [in 1715 te Zwolle [2]), te Arnhem en 's Gravenhage nóg Vrugte], Fraiture *of* Fracture (Luik) o. i. buiten kijf tot de *Nav*. XXXVI, 46, 7 behandelde rubriek. Maar voorzichtig ook hier weder! Want bijv. het *Nav*. t. a. pl. genoemde Bracht, Brucht zou ook metathetisch z. v. a. Barcht, Burcht kunnen zijn, indien men nadruk wil leggen op de omstandigheid, dat in Lim*burg* een Lim*bricht* (J. v. Wijk Rzn 1821; Woordenlijst (1884) of Lim*bracht* (Kaart v. J. Dosseray 1874) ligt. In die provincie ook een Maas*bracht* [3]). Zelfs in den ouden p e r s o o n s naam Burg(t), — die in deze laatste voorbeelden niet past,

---

[1]) Oudemans, Mid.-Nederl. Wdbk: v r e d e = verde, d. i. vaart, weg.

[2]) Bijdr. Geschied. Overijsel I 272.

[3]) Hiermeê hangt toch niet Maas*bree* met tutti quanti etymologisch te samen?

omdat hij alsdan hoofdsylbe zou moeten zijn, — heerscht metathese, want hij luidt ook Brug, Brucht [1]).

Kwam v r e d e zelfs als appellativum ons straks metathetisch voor; het bezwaarlijke der juiste schifting en rechte zinsbepaling in vele gevallen, blijke o. a. ook hieruit, dat ditzelfde v r e d e in zijne beteekenis soms zeer dicht tot »grens" nadert; vgl. *Nav.* XXXIV, 508: friede, frede, d. i. umfriedigung, omheining. En nog zeer laat, bijv. in 1740 is sprake van 't bezaaien en *in vrede of vrachting* (= vruchting) *leggen* van het Aveld in de bp Lintveld, heerl. Borkelo [2]).

Een denkelijk hoogst-zeldzaam voorkomend voorbeeld van letterverwisseling biedt Volo = Golo(s) of Kulks, het oude Jolkos, stad in Roumanië. Wie zou gedacht hebben dat dit Volo, hetwelk toch geen dubbelnaam schijnt te wezen, tot de *Nav.* XXXVI, 248 behandelde rubriek behoort!

Eindelijk, hoe staat het met Frat *of* Euphraat (rivier, Mesopotamië)? Hebr. Perât, door de Septuaginta vertolkt als *Eu*phratès. Gesenius (Lex. man. Hebr. et Chald. 1847, p. 773) leidt den naam af van den wortel parat i. q. parasch, en dit laatste beduidt s e p a r a v i t, d i s t i n x i t, wat alzoo op »begrenzen, beperken" oogt. Zou hier inderdaad volapük heerschen, met euphonische E(u)? Of zou dit Eu awi, au(w)e kunnen wezen? Dus Euphraat z. v. a. grond- of landgrens?. Zie Oudemans op *aue.* In Whidah (Afrika) stroomt ook eene rivier Euphraat; reden te meer, waarom o. i. Gesenius' andere afleiding, van den Arab. wortel parotha (*dulcis fuit* aqua) met het oog op Jerem. 2 vs 18, alsof de profeet t. d. pl. iets eigendommelijks van den (Aziatischen) Euphraat op den voorgrond stellen wilde, — minder aanneemlijk is. Het drinken des waters van Assur (hier, Babel), door hem op ééne lijn gesteld met het drinken van Egypte's water, is louter een dichterlijk beeld opzichtens het aanknoopen van staatkundige verbintenissen door Israël. Jeremia toch wenschte, dat zijn volk onzijdig blijven zou. Zoo er verband ondersteld *mag* worden tusschen R(h)ijn (= rivier) en re(i)n, re(e)n, rinne = grens-, scheipaal, in het Mid.-Nederl.; is 't in casu misschien opmerklijk, dat, evenals de

[1]) Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 133, 271; vgl. ib. bl. 39, 110.

[2]) Hierop wilden destijds de rotmeesters dezer buurschap inbreuk maken, door op dat Aveld een servituut te leggen, het tot gemeen veld en tot gemeene »passage van gevaar" (= karren, enz.) makend (Regrs arch. voorm. Hof v. Gelre 294).

Rijn eene rivier was bij uitnemendheid [1]), ook de Euphraat eenvoudig als *de* rivier wordt aangeduid ; vgl., behalve Jer. 2 vs 18, — Ezra 4 vs 10, 16, 17, 20; Dan. 7 vs 10. Hij heet Gen. 15 vs 18 »de groote rivier".

JAC. ANSPACH.

Jingoisme (XXXVII, 190). In Nuttall's Standard Dictionary hieromtrent het volgende. Jingoism, the military spirit of England as represented by the so-called Jingoes. Jingo, one of those who insisted that England should join the Turks against Russia in 1877, so called from a popular song at the time which represented them eager to fight »by jingo" ; one who is for war (Basque God or St. Gingoulph).

Arnhem. J. D. WAGNER.

Marten (XXXVI, 588; 'VII, 319). Vondel heeft zijne diernamen òf aan de volkstaal òf aan den Reynaerde, toen misschien nog meer dan thans een volksboek, ontleend. Ds. Cornelis Hanekop draagt den naam Koppe, die eigenlijk aan de hen toekomt. Soms den Reinaerde ter hand nemend denk ik onwilkeurig aan een »ik en weet niet wat" of »ik en weet niet hoe", maar dat die oude Vlaamsche en sommige Walsche diernamen van het epos, eene kenmerkende beteekenis moeten hebben. Om er iets van te zeggen, zoo is voor ons, — evenals Karel, kerel, elders een groot of lang manspersoon beteekent, — bij ons Boudewijn, Bouwen (de ezel) een dik, welgedaan, goedaardig personaadje, die 't poêr (poeder = buskruit) echter niet uitgevonden heeft; koppe of kobbe (de hen) doet aan iets zachts, iets lieflijks denken, evenals keppe (vroeger hoerenkind, thans) = geliefd schootkindje of aankomend meisje, enkele malen ook verboden liefje; 'n Arjaan (Adriaan) is de Kadzandsche Jocrisse. Vondel heeft nog (Waerande, Zinnebeeld V) »der Bavianen Nicht", Jonker Wolfaert (de wolf). De Gans is zeer zeker Sinte Martensvogel (Reynaerde (vs 1047), *niet* de kraai, die elders onder den Franschen naam Corbout voorkomt; Vl. Roek. Bacchus werd door Sint Maarten vervangen; dit is reeds lang erkend. Deze

[1]) Tigris is volg. Gesenius uit het Zend. téger, Pehlev. Tégera, d. i. stroom, gesproten.

was de joelvader, tot wiens eer men zich bij het gebruik van ganzen verlustigde, uitbundig vroolijk maakte, en die, evengelijk gene, als de »Liber pater" gehuldigd werd.

G. P. ROOS.

Een hart onder den riem steken (XXXVII, 250) — of »een riem onder het hart steken", hoe moet het zijn? De aant. onder die vraag verklaart den eersten vorm voor den waren. Hiertegen kan m. i. het volgende worden ingebracht. Beide vormen zijn figuurlijke spreekwijzen. Beide beteekenen: den moed verlevendigen, ophouden. — In deze beteekenis staan ze lijnrecht tegenover een anderen figuurlijken vorm: »het hart zinkt hem in de schoenen"; ontdaan van beeldspraak: hij *verliest* den moed; kan dien *niet* ophouden. Om dat zinken van het hart te voorkomen, wat eenvoudiger, natuurlijker, dan den ontmoedigde »een riem onder het hart te binden" (binden, en niet steken, zooals ik altoos hoorde); zóó blijft dat hart op zijne plaats, zóó blijft de moed behouden. Een paar vragen: zouden genoemde, wat hunne beteekenis betreft lijnrecht tegenovergestelde spreekwijzen zoo geheel onafhanklijk van elkaâr zijn ontstaan? Is die »riem" geen overtollig aanhangsel, ingeval aan iemand zonder hart — hart = beeld van moed, kordaatheid — een hart in den boezem gestoken wordt? Doet die »riem" niet denken aan steun geven; voor »dalen" bewaren? En mocht de voorgedragen meening al niet van beslissende kracht zijn, vermaant ze niet tot voorzichtigheid bij de keus uit deze beide vormen?

Rozendaal (N.-Br.) J. J. VERWEY.

[Een krijgsman *gordt* zich *aan* ten strijde, en door hem moed in te spreken, *steekt* men hem een hart onder den *riem*. Hoe verklaart men anders dat *steken*? Deze vorm is gewis de oudste; en de andere, die van binden spreekt, dus gemaklijker te vatten is, uit dezen ontstaan.]

Over-Betuwsch dialect (XXXVI, 664). Zie hier nog enkele woorden die wellicht minder bekend zijn.

Boesterig, ruw (van weder), rumoerig. *Feggen*, twisten, krakeelen. *Ingaol*, voortdurend, onophoudlijk. *Keps zijn* [1]), al zijn geld verloren

---

[1]) In N.-B. *kips zijn* = ietwat ongesteld wezen. RED.

hebben. *Netsen* [1]), plagen, sarren. *Nêven*, naast, voorbij [2]). *Onnuttigheid*, vuilnis, vuiligheid. *Schoeks*, *overschoeks* [3]), schuin, schuin tegenover. *Schuuveren*, huiveren. *Smiesperen* [4]), fluisteren., *Stik*, steil. *Vuul*, kwaadaardig, boos.

Batavia. JANSSEN VAN RAAIJ.

Kalkoen (XXXVII, 116) — is geen paardenhoef. Kalkoenen zijn gedeelten van de hoef*ijzers* der paarden; de proppen, of hoe zal men het noemen? — welke aan paarden het struikelen of glijden beletten.

W. D. R.

Peut (XXXVII, 113). In Over-Betuwe is de benaming »peuters" voor kleine poot-aardappelen algemeen in gebruik. Een klein kind noemt men ook wel »een kleine peuter". Verder zegt men »iemand een peuter geven" voor: een »opstopper", een »oorveeg" geven.

Batavia. JANSSEN V. RAAIJ.

Zondvloed (XXXVI, 668). Na de uitgave van de Taalk. Handl. tot de Statenoverzetting des Bijbels handelde Dr A. de Jager breedvoeriger over dit woord in zijn Archief I, 407—410, gelijk reeds *Nav.* XXV, 302 gezegd is.

H. D. J.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Baudeson (Beaudeson). Behoorde de *Nav.* XXXVII, 266 bedoelde familie tot de Baudesson's die te Metz leefden? Omtrent deze laatsten

---

[1]) In Neder-Betuwe bestaat een z. st. nmw. *nees*, (meerv. *neezen*) nopens een wangunstig (mannel. of vrouwel.) persoon. Ook een adject *nitsig* = neet-oor, misschien ook in den zin van wangunstig. RED.

[2]) In N.-B. de uitdr. »dat gaat erg der néven" = is heel ongepast onbetaamlijk; »Hij, zij gaat" enz. = handelt of leeft onbehoorlijk. RED.

[3]) In N.-B. *schoks*. RED.

[4]) In N.-B. wordt daarvoor *smiespelen* gezegd. RED.

ben ik in het bezit van genealogische aanteekeningen, die ik in 1862 van Othon Cuvier, pred. te Metz, ontving; getrokken uit de registers van den Burgerlijken Stand 1568—1686. Tijdens de herroeping van het Edikt van Nantes vluchtten vele leden dier familie naar het buitenland; de vervolgingen, die zij ondergingen, en hunne vestiging buiten Frankrijk vindt men vermeld in: La France Protestante, 2e éd., art. Baudesson; Bulletin de la Société de l'Histoire du Protestantisme, XI 282, 421 etc.; J. Olry, La persécution de l'Eglise de Metz, p. 107 etc.; Erman et Reclam, Mémoires, V, 281, 6; Th. de Bèze, Hist. Ecclésiastique, I 455. Zie ook mijne Souvenirs du refuge in het Bulletin de la Commission pour l'Histoire des Eglises Wallonnes, II, 389, 90.

's Gravenhage (Celebes-straat 4). DR. CHS LANDRÉ.

v. (den) Boetselaer (XXXVI, 487). Zie Geschichte der Kölnischen, Julichschen und Bergischen Geschlechter von A. Fahne, S. 40: »Boetseler ist ein altes niederrheinisches Geschlecht, welches sich nach dem Haus Boetselar im Clevischen nannte. Butkens hat seine Genealogie volständig mitgetheilt".

MR. ROBERT S. ERMERINS.

[Zie Sweder v. den Boetselaer, heer van Leeuwen, amptman en dijkgraaf van Maas-Waal in 1650, 4, 64 (in Regrs arch. voorm. Hof v. G. bl. 152, 75, 97); Elisabeth v. Boetselaer gegoed o. Wamel (ibid. 189). — Het Hof v. Gelderland bepaalde 7 Febr. 1646, dat Jan Verstegen verplicht was, het leengoed Lengel o.). 's Heerenberg, aan den heer van Boetselaer ten Zutfenschen rechte leenroerig, aan Christiaan Lemminck, scholtis te Zeddam qq. voor den leenheer te transporteeren (ibid. 123). Wie was deze heer van Boetselaer? Een v. Wijlick? In 1698 betrok Johan Albrecht v. Wijlick, heer tot den Boetselaer, vóór het Hof v. Geld. Elbrecht Johan Maria v. der Hoeve in rechten over het bezit der heerlijkheden Leeuwen en Puiflik; de proces-stukken beslaan twee f° banden in het archief van dat voorm. Hof; zie Regrs 426. Was dit Boetselaer nu het Kleefsche goed, of wel de Boetselaarsburg van *Nav.* XXXVI, 488? In het laatste geval verkreeg deze niet eerst zijn naam in den Franschen tijd.]

v. Diepenbeek. (Voorzoover de personen in N.-Brabant woonden, reeds behandeld in het Tijdschr. v. N.-Br. Gesch. Taal, en Letterkunde, II 79). Uit de familie-aanteekeningen blijkt:

Gerrit v. D. † 18 Oct. 1603 te Breda, begr. onder den drempel v. h. koor der Bagijnenkerk, tr. 9 Apr. 1597 Suzanna v. Nortzij,

Jansd., geb. Antwerpen 5 Mrt. 1569, † Dordrecht 10 Mrt 1647, begr. Augustijnen-kerk, k.: I. Gijsbrecht v. D. geb. 19 Jan. 1598, † 12 Mrt 1618 te Breda, begr. bij zijn vader. II Johannes v. D. geb. 29 Mrt 1600 † 21 Oct. 1606 te Breda, begr. »op het klooster, onder de groote lindeboom, bij de put". III. Abraham v. D. geb. 12 Oct. 1603 [Campo Weijermann en Kok zeggen: te 's-Hertogenbosch; Immerseel zegt: naar men meent 1607, zie ook Algemeine deutsche Real-Encyclopädie für die gebildeten Stände, Leipzig 1851; te Antwerpen 1675; sedert 1641 directeur der Academie aldaar], beroemd schilder te Antw., leerling van Rubbens. Zijn, door hem zelven geschilderd, portret is te vinden in »Het Gulden kabinet van de Edele schilderkonst, Antw. 1662". Vondel maakte op hem een gedicht (in de fam.-aant. een weinig anders, dan het gedrukte) tr. 16 Aug. 1633 Anna de Man Jansdr, bij wie 10 k.: een zoon, geb. en † 8 Juli 1634; Gerrit geb. 12 Mrt 1636, † 1674, begr. te Columba op Ceijlon; Aletta, geb. 29 Mei 1638 † 12 Sept. 1640; Gijsbert (*volgt*); Aletta, geb. 31 Jan. 1642, † 13 Oct. 1642; Johannes (*volgt*); François, geb. 22 April 1646, † 5 Mei 1646; Suzanna, geb. 20 Mei 1647, † 6 Sept 1647; Hendrik geb. 29 Juli 1650, † 1658; Suzanna geb. 13 Oct. 1652.

Gijsbert v. D., geb. 18 Aug. 1640, † 18 Dec. 1709 Dordrecht, begr. Nieuwe-kerk »in het pondsgraf, recht over den predikstoel, onder het mansgestoelte"; tr. 27 Dec. 1676 Francina Pernel, † 18 Juni 1689, begr. bij haren man, ex matre Beatrix de Haen († D. 17 Juli 1687, begr. in 't graf van het kramersgild); k.: 1. Abraham (*volgt*); 2. Beatrix geb. 4 Oct. 1679, † D. 22 Juni 1753; 3. Anna geb. 15 Jan. † D. 31 Dec. 1682, begr. op het Nieuwe-kerkhof; 4. Anna geb. 8 Maart 1683, † D. 20 Febr. 1740, begr. bij haren man, tr. D. 2 Maart 1710 Johannes de Kramer, geb. D. 17 Jan. 1684, ged. 19 Jan. August.-kerk † D. 14 Mei 1730, begr. Grootekerk, in den ingang van het O. L. Vrouwe-koor, zoon van Aart bij Adriana Cornelisdr. Zij hadden, voorzoover de aant. gaan, 2 k., welke spoedig stierven; 5. Johannes geb. 1 Juli 1685 † in het Oude-Mannenhuis te D. Gijsbrecht Abraham(szn ?) v. D. tr. (2° ?) 30 Jan. 1690 Maria v. Bilderbeek, bij wie (6 ?) Hendrik, geb. 27 Febr. 1691, † 1691, begr. op het Nieuwe-kerkhof.

Johannes v. D. geb. 13 Juni 1644, tr. 11 Aug. 1668 Margaretha

Pernel, † 25 Mei 1689, begr. op het Nieuwe-kerkhof, k.: 1. Anna geb. 2 Mrt 1699, † op een Woensdag van dat jaar; 2. een zoon, geb. 3, † 4 Mei 1670; 3. Abraham geb. 9 Juli 1671, † 28, begr. 31 Jan. 1698.

Abraham v. D. (zoon van Gijsbert en Fr. Pernel) geb. 5 Oct. 1677, woonde te Delft, gaf in 1711 uit eene »Wiskonstige Rekenkonst", tr. Cornelia v. den Kamp [1], k.: 2. Francina, geb. Dordrecht 29 Mrt 1709; 1. Catharina geb. Dordt 1704, † 3 Apr. 1786, begr. Groote-kerk (familiekelder van v. Kamen) (graf B. 64) tr. ald. 30 Apr. 1735 Gerrit v. Kamen [2] geb. 1702, † 1784, begr. als zijne vrouw, zoon van Gerrit bij Sophia Bommelaar. In aansluiting aan Herald. Bibl. 1879 bl. 328 zij gemeld: zij hadden een zoon Gerard v. K. eigenaar eener borstelfabriek te D., tr. Elisabeth Logger, dr van Jacob (weduwnaar van Antonia v. Yperen Christiaansdr) bij Elisabeth de Paauw [3], zoon: Jacobus, eerst te Amst. met zijn broeder te St. Petersburg, commissionair in juweelen (volgens zijn memoriaal leverden zij de meeste juweelen voor de kroning van Czar Alexander I), daarna eigenaar der borstelfabriek zijns vaders, geb. Dordt 27 Aug. 1768, ged. 31 Aug. August.-kerk, behoorde tot de Waalsche gem. tr. 21 Mei 1796 ald. Clasina Vijgh [4], geb. ald. 11 Sept. 1774, † ald. 15 Nov. 1832 (zij was Luthersch, evenals hare dochters; de zoons behoorden tot de Waalsche Gem.), dr van Johannes bij Johanna Dam.

In »F. Nagtglas, De Algemeene kerkeraad der Nederl. Herv. Gem.

---

[1]) Wie waren hare ouders? Haar broeders dochter huwde haren neef Bongers, bij wien drie dochters: 1. tr. dr. Storm v. 's Gravesande, 2. tr. J. C. Jantzon v. Effrenten v. Capellen, 3. tr. Brooshoofd.

[2]) Zie eenen v. Camen Herald. Bibl. 1882 bl. 250, noot *b* vermeld. RED.

[3]) De zuster v. El. d. P. huwde Huibert v. der Sande. Hun zoon Hendrik tr. Maria Lacoste, bij wie: Huibert (tr. Hanegraaf), Adriana (tr. de Jongh), Wilhelmina (tr. Hendrik Swart, bij wien: Cornelia, tr. v. Kooten; Wilhelmina, tr. Ds. Verwey; Hendrik tr. v. Doresen) en Elisabeth (tr. Carel v. Walré, bij wien Carel, tr. J. M. de Jongh en M. P. C. v. W. tr. J. G. de Groot Jamin).

[4]) In catalogus n° 29 van A. Eeltjes te Rotterdam – vgl. *Nav.* XXXVI, 31, — komt voor n° 1090, G. v. Nijmegen, Huwelijks Zangen (Rott. 1764—1803) in 4 demi-veau. Exempl. unique, provenu du poète, précédé d'un titre à l'encre de chine avec vignette, dessinée par l'auteur. Ce recueil contient des poèmes imprimés et en M. S. autographe sur les noces de... G. v. Nijmegen et S. C. Vijgh... P. Vijgh et C. A. Bierumer.

te Middelburg 1574—1860", vind ik: Jan v. D., commissaris van de kleine zaken, verzamelaar eener Naamlijst van Predd., Ouderl. en Diakenen te Middelb. 1574—1734, ouderling 1730, 4, 8, 42, 6, 51, 5, 9, diaken 1722, 6, en Stephanus v. D. ouderling 1731, 5, 9, 43, 7, 51. Hoe zijn deze verwant aan de bovengenoemden?

Hoe is het wapen v. D. [1]) en der overige familiën? Zijn er berichten over de fam. v. D. vóór Gerrit (geh. met S. v. Nortzij); zijn bijv. zijne ouders bekend? Wie vult geboorte-, trouw-, en sterfdatums en plaatsen aan, voorzoover ze niet genoemd zijn?

H. J. SCH.

v. Diest. In den Quartieren v. der Does (*Nav.* XXXIII, 511) wird das Wappen v. Diest angegeben: d'argent à deux fasces de sable, welches dasjenige der Dynasten von dem gleichnamigen belgischen Ort und jetzigen Arrondissement Louvain ist. In den Kw. St. niederl. Geschl. wird der Machteld v. Diest, Frau v. Gerrit v. Reede, ausser den beiden schw. Querbalken in Gold noch ein silb. Freiviertel mit einem rothen Einhorn beigelegt [2]). In einem der Hellin'schen in-folio-MSS. wird diese M. v. D. in der Genealogie v. Reede Dame von Viversem genannt, und mit folgendem Wappen aufgeführt: d'argent à cinq fusées acc. en fasce, wie die Diest v. Viversem auch nach dem Arm. Gén. führen. In Genealogiën der brabant. Dynasten v. Diest u. derer v. Brandenburg habe ich Machteld vergeblich gesucht. Sollte dieselbe wirklich eine v. Viversem sein? Man hätte dann ein neues Beispiel dass die Wappen in den Kw. St. nicht alle zuverlässig sind (siehe Frage des Herrn Caland).

D. R.

l'Empereur (XXXVII, 219). In de Prov. N.-Brab. en 's Hertogenb. Courant v. 29 Mrt 1887 las men: »Zij, die iets te vorderen hebben van, of verschuldigd zijn aan — de onder het voorrecht van boedelbeschrijving aanvaarde nalatenschap van wijlen Mej. Elisabeth Maria l'Empereur, Wed. Ic. M. H. Grim, laatst echtgenoote van den heer M. Peeters, overleden te 's-Bosch 14 Maart 1887, worden verzocht

[1]) Vgl. Tijdschr. N.-Brabantsche Geschied. enz. III 210, 1. Red.

[2]) Stelt dat vrijkwartier het wapen Pennis voor? Red.

daarvan vóór 5 April a. s. opgave of betaling te doen ten kantore van den te 's-Hertogenbosch gevestigden notaris Van de Mortel".

Godin (XXXVI, 680). In mijne aanteekeningen vind ik: Richard Godin of Codin afkomstig van Boulogne, tr. Aug. 1597 te Veere Maria Fontaine v. Waldis, wonende te Vlissingen.

In de doop-, trouw- en begraafnisboeken enz. te Veere worden velen genoemd. In de regeering dier stad nam menige Godin eene plaats in.

W. VAN DER OS.

Godin (XXXVI, 557, enz.). Zie verscheidene »curieux documents inédits", belangrijk voor eene levensschets van Philippe François Nazaire Fabre d'Eglantine, gehuwd 9 Nov. 1778 met Marie Nicole Godin, vermeld in l'Intermédiaire XIX, 509—12. Hun zoon Louis Théodore Jules Vincent werd 2 Oct. 1779 te Maastricht gedoopt. T. a. pl. col. 578, 9 wordt gevraagd, of deze Godin eene kleindochter was van Lesage, den schrijver van Gil Blas; of zij geboren was te Straatsburg, dan wel te Dammartin, en of hare bloedverwanten in ééne dezer twee plaatsen, dan wel in beiden woonachtig waren; of zij op het tijdstip van haar huwelijk tooneelspeelster was, en roerende of onroerende goederen aanbracht aan haren echtgenoot.

J. A.

Hania (XXXVI, 623). Hare ouders waren Igen H. en Elisabeth Igens (= Igensdr ?). Naar deze Dordtsche familie heet de Haniapolder aldaar. Wie weet de aansluiting met eene der Friesche familiën? Het wapen van haren man Nicolaas Kouwens is te vinden in de tweede editie van Rietstap's Armorial Général. Zijne ouders waren Willem Nicolaaszn K. en Cornelia Cornelisdr Abberdaen.

H.

Carré. Rietstap's Armorial 2de éd. geeft aan Carré (Brab.) het *Nav.* XXXVII, 203 vermelde wapen; maar aan Karre (Rotterdam) In zilver een zwart molenrad met vier spaken kruiswijs geplaatst. Helmt.: het rad (de spaken schuin-gekruist), tusschen zes reigerveêren van zilver, drie rechts, drie links. Zijn Carré en Karre dus

al van éénen stam, het zijn dan toch twee verschillende takken, waarvan de ééne in Brabant, de andere te Rotterdam zetelt.

Is Karre een verhollandscht Carré, — wat aanneemlijker is dan dat Carré een verfranscht Karre zou wezen, — dan heeft die verandering toch reeds vóór 1533 plaats gehad. De vroedschap van Rotterdam toch telde in 1533 onder hare 24 leden eenen Pieter Adriaensz Karre † Juli of Aug. 1555, en na diens dood eenen Christiaen Pieterse Karre geëligeerd 10 Oct. 1555.

Een genealogisch fragment Carré komt verder nog voor in Ned. Leeuw, Jaarg. 1886 N° 10; dit zal den steller echter wel bekend zijn; wellicht is hij zelf de schrijver; mocht dit niet zoo zijn, dan staat op zijn aan ons gericht verzoek, die aflevering hem ten dienste.

Mazure (XXXV, 661, 2). Den 7 Oct. ll. slaagde voor de akte l. o. te Middelburg Mej. E. M. Mazure uit Groede. Te 's Hage bevinden zich nog van dien naam: F. T. de Mazure, bouwkundige, en de Firma de M. en Stutterheim, apothekers.

M. G. W.

v. Nellesteijn (XXXI, 355). In 1673 komen als leden der vroedschap van Utrecht voor Mr. Johan v. N., burgemr, en Wouter v. N.

A. AARSEN.

v. Nispen (XXXV, 577). Mr. Johan v. N. ondertr. te 's Hage 19 Oct. 1727 Petronella Susanna Cabeljau, ged. te 's Hage 8 Oct. 1702, dr v. Samuel, med. doctor (ged. 's Hage 3 Nov. 1645, zoon van den pred. Samuel en van Magdalena Scriverius) bij zijne tweede vrouw Anna Ruyl (ondertr. 's Hage). Hun eerste zoon Johan werd te 's Hage ged. 13 Aug. 1728 (get. Anna Maria v. der Graght wed. v. Nispen en Janus Cuninghame).

Mr. Johan v. N. zal wel de zoon geweest zijn van Mr. Johan en Anna Maria v. der Gracht, 't geen voornoemde doopgetuige schijnt te bevestigen. Hij is dan ged. te Hage 2 Mei 1700 waarbij als get. genoemd wordt Jeannette v. der Gr., wede kapt. Bender.

Dezen Johan v. N. genealogisch aan te sluiten aan Claas v. N. in 1328 schout en drossaert van stad en land van Breda, met andere woorden het tegenwoordige aan het oud geslacht te verbinden, daarnaar

zoekt men, meen ik, reeds lang, zonder dat het totnutoe is mogen gelukken.

FRED. CALAND.

v. de Putte (XXXVI, 429). Het Vlissingsche geslacht v. de P. voerde niet, gelijk *Nav.* XXXVII, 127 beweert, in blauw drie ringen van goud, maar In goud een rooden keper, beladen met drie klaverbladen v. goud, verzeld van drie hanen v. zwart; links onder den keper twee uitkomende menschenbeenen, van natuurlijke kleur.

Reijnier van de P., de grootvader van Christina, geh. in 1633 met Ds. Jacobus Bosschaert, en van Catharina, geh. in 1637 met Henricus Zuerius Boxhorn, † Vlissingen 31 Maart 1616. Het laatst beschreven wapen stond uitgebeiteld op zijne grafzerk in de Grootekerk te Vlissingen. Ook de zerk boven het graf van den vice-admiraal Carel v. de P., den achterkleinzoon van genoemden Reijnier, vertoonde hetzelfde wapen, met de kwartieren

v. de Putte	v. Goch
Both	Snoeck.

Het Middelburgsche geslacht v. de P., verwant, in de 17e en begin 18e ceuw, aan Ozeel, Christiaansen, v. den Brande, Schorer, voerde Gevierendeeld: 1. en 4. in blauw een gouden put; 2. en 3. in rood drie pijlen v. zilver, schuins boven elkander. Of wel, Gedeeld: *a.* de put, *b.* de pijlen.

's Gravenhage. MR. P. A. J. VAN DEN BRANDELER.

v. den Steen (XXXIV, 8, noot 1; 'V, 662; 'VI, 58, 125, 85). Willem de Perponcher, heer de Maisonneuve, geb. 20 Aug. 1615, tr. Dec. 1643 Catharina v. den Steen, jongste dr v. Jacobus, ontvanger der Domeinen in het Land van Buren, en van Lucretia Craeyvanger, afkomstig uit Gelderland; uit welken echt elf kinderen sproten, van welke er vijf nableven, o. a. Isaäc de Perponcher de Maisonneuve, geb. Tiel 22 Apr. 1662. Deze tr. 24 Oct. 1690 Anna Clara v. den Steen (dr v. Jacob bij Anna de Bije) en alzoo met zijne volle nicht van moederszijde, verwekkende bij haar zeven kinderen. Hij † Mei 1703 en zijne wed. in 1712, slechts twee zonen nalatend, Jacob Arend, geb. Tiel 5 Dec. 1692, † 's Gravenhage in den nacht

van 13 op 14 Nov. 1771, en Willem Cornelis, geb. Sas-van-Gend Mei 1707, † Veere 24 Nov. 1744. Zie het uitvoerig geslachtsregister van de adellijke familie de Perponcher-Sedlnitzky, in mijne »Geschiedenis van Wolfaartsdijk", 1866, Bijlage C, bl. 557—81.

Wolfaartsdijk. J. VAN DER BAAN.

[J. G. v. den Steen (vader van P. F. v. den St. te Arnhem), emer. pred., † te Lunteren 30 Nov. 1886, oud bijna 83 jaar. Overigens heb ik mij thans door eigen inzage kunnen overtuigen, dat het *Nav.* XXXIV, 15 mij indertijd in kopij verstrekte nopens Arnt v. den Steen, minder juist was. Het Tijnsboek van Elten, — zie Nieuw-Arch. v. Kerkgesch. II 169, — luidt: A° 1409 ontf. die vrouwe van Hensberch den teende op Aelst to Lienden en to Merten en sint vijf marc leen. En die halue heerlich. to lienden mit den aelden hof to lienden. En is een dijnstman g. enz. En daer is man aff her Arnt van den Steen (een geestelijke?). En daer weren auer onse beleende manne Reynolt v. Aeswijn Does v. den grotenhuys en was des vridag na judica". De vrouwe v. H. werd dus door de abdij beleend met de halve heerl. L., waarbij den Oldenhof, als dienstmansgoed.]

Sweerts (XXXIV, 102; 'VI, 577). Ik vond in eene vrij uitvoerige geslachtlijst dezer familie (vermeld bij Vegiano IV, 1803 sqq.) een en ander wat den oorsprong van dien naam duidelijk maakt, en met het *Nav.* XXXVI, 621, 2 gegevene overeenstemt. Ik wil slechts eenige daarin voorkomende personen opgeven:

»Philippe Sweerts alias de Weert van Stiphart.— »Jacques Sweerts dit Swerius, chev. du St. »Empire † 1638, ép. Jeanne Lopez de Villanova, enz. enz. — (zie ook Théatre Sacré de Braband I, 374).

Hieruit blijkt, dunkt mij, dat van de Weert — 's Weerts — Sweerts gekomen is.

Martin Lopez de Villanova ép. Sara de Landas, fille de Hermes, seign. d'Estrum, et de Cath. Dennetières, et en eut: 1. Elisabeth; 2. Jeanne Lopez de Villanova † 27 Févr. 1673, femme de Jacques Sweertz [1]), cons. des Etats-Gén. des Prov. Unies et rec. gén. du Brabant holl. † 1 Mai 1658. De ce mariage:

a. Jean Jacques Sweertz de Landas, seign. d'Oyen, † 11 Mars 1677, époux de N. de Kethler, et de Cath. v. Utenhove.

b. Martin Chrétien Sweertz de Landas, seign. d'Oirschot, cons. et échevin de Bolduc [2]) 1656—74, † 25 Juin 1704 (Vegiano, III, 1257, gén. Lopez).

---

[1]) Chrn J. Polvliet herinnert ook aan deze alliantie. RED.

[2]) Bois-le-Duc, 's Hertogenbosch, vgl. *Nav.* XXXV, 245. RED.

Zoo is dus de fam. Sweerts aan den naam »de Landas" gekomen.

ROB. C. ERMERINS.

Sweers de Landas (XXXVI, 577). Uit V. der Aa, Biographisch Woordenboek.

Arnold de Landas, heer van Piennes, en Hermes de Landas, heer van Estoine [1]), gebroeders, zonen van Arnold en van Willemine Hilleron, uit een aanzienlijk geslacht, waaraan de heerlijkheid Landas [2]) den naam gaf, en waarvan de takken Sweers of Sweerts en Sweerts de Landas nog heden in Nederland bloeien, waren deelgenooten van het verbond der Edelen. Arnold huwde Anna, en zijn broeder Hermes of Hercules Catharina Demetieres [3]). Beiden hadden kinderen.

Zie Te Water, Verb. d. Edelen; en over het geslacht: l'Espinoy Recherches de Noblesse de Flandres; Miraeus, Donat. Belg.; Op. Dipl.; De Rouck Nederl. Heraut; Le Carpentier, Hist. de Cambray et de Cambresis; Nobiliaire des Pays-Bas; Quartiers Généalogiques; De Seur, La Flandre Illustrée; Sanderus, Verheerl. Vlaanderen; Butkens, Trophées de Brabant; Ferwerda, Wapenboek. D. II. St. I.

V. der Aa vermeldt een aantal personen met de namen Sweers, Sweers de Landas, Sweerts, Sweertius, Suerius, Zuerius, Zweerts, Sweerts de Weerd.

[Zie Algem. Regr. *Nav.* dl. XXI—XXX. *Nav.* XXVII, 354 is sprake van (Wm) Sweers *of* de Weer, *Nav.* XXVI, 216 van Maria Sweerts de Weerd.]

Torck (XXXVII, 268). Het adellijk geslacht is oorspronklijk uit Westfalen [4]), en vestigde zich later in Gulik en Gelderland. Leden daarvan komen in Munster, Kleef en Wezel van het begin der 13de eeuw veelvuldig voor als keizerlijke hofbeambten, ridders en edelknapen. De eersten, die zich in ons land vestigden, waren Willem († 1545), gehuwd 1504 met Josina v. Nijenrode, welke rijke maar

---

[1]) In het vorig artikel staat Estrum. Is 't ook Estrée? Maar welk Estrée dan? Men vindt E. in Z.-Br., Notre-Dame-d'E. in dep. Cher, en E. of Estreau-pont in dep. Aisne. RED.

[2]) in Frankrijk départ. du Nord. RED.

[3]) In het vorig art. staat Dennetières, dit zal zijn d'Ennetières; vgl. Rietstap's Armorial met Geld. Volksalm. 1877, bl. 35. Zie een Arnoldus de Ennethere a° 1134 vermeld in B^n Sloet's Oorkdbk bl. 263. RED.

[4]) Zie *Nav.* XXXVI, 540. RED.

toen nog onmondige erfdochter, hij, buiten weten van hare naaste bloedverwanten en voogden, met geweld had ontvoerd van het kasteel Nijenrode [5]), — en Lubbert, echtgenoot van Heilwig v. Hemert, overste in dienst van keizer Karel V [6]).

W.

v. **Voorst** (XXXV, 519). In mijn bezit is de hier volgende van een familielid afkomstige genealogie, voor de juistheid van welke ik echter niet durf instaan.

Evert v. V., Willemszn, ouderman te Utrecht 1512, raad † 1516, tr. Aeltgen v. Velpen, die Willem Berents Beuerdinck hertrouwde. Bij wie

Anthonij Everts v. V. en Geertruid syn huisvr., dr v. Jan Gijsbertsz 1541. Bij wie twee zoons:

2. Evert, *volgt*.

1. Gijsbert, schepen en cameraer 1585—88, † 1610, tr. Merrighje v. Doorn, bij wie

Anthonij, tr. Alith Schipperius, Martensdr, bij wie

Catharina, tr. haren neef Lucas v. Voorst, zoon v. Wm bij Alith de Zwart. Wint

b. Aletta, † ongehuwd.

c. Willem, † ongehuwd 18 Apr. 1670.

d. Anthonij, schepen 1660, raad 1674, † kinderloos, tr. Catha Raap.

e. Marten, † ongehuwd.

f. Gerard, † 1 Nov. 1669 ongehuwd.

g. Mr. Eduard, *die volgt*.

a. Gijsbert, † 26 Jan. 1680, tr. Margaretha v. Eede † 4 Nov. 1656, bij wie

1. Dirk.

2. Martinus, † ongehuwd 6 Nov. 1671.

3. Lucas, canonicq van Oud-Munster, tr. te Groningen zijne nicht Elisabeth Schoock, wede v. der Donk, die een voorzoon Baltus v. d. D. had.

b. Martinus, raad en hoofdofficier van Utrecht, † ongehuwd.

---

[5]) J. J. de Geer, Proeve eener gesch. v. h. gesl. v. Nijenrode, in Ber. hist. gen. te Utr. IV, 1, bl. 52.

[6]) Geld. Volksalm. 1879 bl. 12; 1882 bl. 51.

c. Eduard, secretaris der Aalmoezenierskamer, † ongehuwd.

a. Gijsbert, tr. Maria v. Doesburg, bij wie

cc. Aletta Elisabeth, † ongehuwd.

dd. Sara, tr. Jasper Scheurwater, † kinderloos.

ee. Maria, tr. Jacobus Hofman, drost v. Leerdam, † kinderloos.

aa. Gijsbert, tr. te Londen eene Jones, bij wie

bbb. Jan } † ongehuwd.
ccc. Marten }
ddd. Stephen }

eee. Francis.

fff. Anna, tr. eenen Muller.

ggg. Mary.

aaa. Gijsbert, tr. Jaene Utterdale, bij wie

aaaa. Anna Aletta.

bbbb. Gijsbert.

cccc. Jan, tr. Elizabeth Cop.

dddd. Henry.

eeee. George.

bb. Jan, directeur-generaal van Nederl. Afrika, tr. Willemina Aletta Kien, bij wie

bbb. Gijsbert Jan, † 15 Dec. 1824 ongehuwd.

aaa. Nicolaas Theodorus, † 9 Jan. 1820, tr. Alida Suzanna v. Bronckhorst, bij wie

aaaa. Jan Willem, † 22 Juni 1819, tr. 26 Mei 1819 Louisa Alexandrina Ram te Utr.

bbbb. Theodora Cornelia Elsabe, tr. 19 Juni 1803 Coenraad Karel Vincent v. Boetselaer.

Evert v. V., bovengenoemd, en Hendrikjen, zijn huisvrouw, Willem Egberts dr, winnen.

a. Willem, tr. Alith de Zwart, bij wie

1. Lucas, raad van Utrecht 1656, † 15 Oct. 1669, tr. zijn Nigte Cath[a] v. Voorst 16 (17?), † 9 Maart 1650, bij wie *zie* boven, onder welke de jongste Mr. Eduard v. V., tr. 1° 30 Maart 1669 Wijnanda Raap, † 18 Jan. 1670; 2° 15 Sept. 1674 Sara v. der Nijpoort. Wint bij de eerste

1. Lucas, geb. 18 Jan. 1670, raad, schepen en burgemr v. Utrecht, tr. 24 Jan. 1712 Justina Clara de Moor, bij wie

Eduard Lucas, geb. 9 Dec. 1712, † ongehuwd.

Wint bij de tweede (Sara v. der Nijpoort):

2. Catharina
3. Maria — † ongehuwd.
4. Cornelia Sara

5. Gerard, hoofd-officier der stad Amersfoort, tr. Cornelia v. den Velde † 3 Maart 1778, bij wie

b. Bartholomeus
c. Sara Maria — † ongehuwd.

d. Aletta Gerarda, † 22 Nov. 1826, tr. Cornelis Anthonij v. Wachendorff, kinderloos.

e. Willem Anthonij, † 1808 ongehuwd.

g. Pieter, † ongehuwd.

h. Sara Maria, † 16 Jan. 1816.

a. Eduard Amersfortius v. V., † 16 Sept. 1802, tr. Elisabeth Jacoba v. der Voort, † 7 Juni 1822, bij wie

aa. Cornelia Aletta, † ongehuwd.

bb. Jan, † 17 Nov. 1833, tr. 14 Mei 1805 A. H. C. Coenen.

cc. Gerard Bartholomeus v. den Velde v. Voorst, † 3 Juli 1844.

dd. Elias Adriaan, † Harwich Oct. 1814, tr. Londen Jan. 1810 de wede Pfeils.

ff. Rudolf, † in Nassau-Dietz 1809.

ee. Johanna Maria Cornelia, † 14? 1830, tr. 19 Sept. 1809 Willem v. Beest, kanunnik v. St. Jan te Utrecht, bij wien

Cornelis Wernard v. B., geb. 14 Sept. 1810.

f. Catharina Cornelia, † 1803, tr. Ferdinand Wttewael, heer v. Stoetwegen; bij wien

bb. Gerrit Cornelis Wttewael, tr. Anna Cornelia v. Dam v. Ysselt.

aa. Henrietta Margaretha Wttewael, tr. Jacob Hinlopen, bij wien

aaa. Jacob Jelmer Hinlopen, geb. Febr. 1802.

bbb. Ferdinand Cornelis Hinlopen, geb. 5 Febr. 1803.

ccc. Jan Carel H.

ddd. Pieter H.

eee. Hansse H.

Medegedeeld door MR. J. I. VAN DOORNINCK.

VRAGEN.

v. Amsterdam. Wat is het wapen dezer familie, verwant aan v. Coevenhoven, de Bergh, Leeuwenhoek, Donker, Versteegh, enz.

H.

v. der Boon Mesch. Wie weet mij de kwartieren op te geven van Hendrina Johanna v. der B. M., geb. Delft 31 Dec. 1740, dr v. Kurinus v. der Boon en Philippina Maria Mesch.

G.

Delia (XXIX, 234, noot). Zou de heer de Jager in dit maandwerk iets willen mededeelen omtrent het huwelijk van Cornelis Delia en Ariaantje Hartog? Wanneer zijn zij getrouwd, wanneer hunne kinderen gedoopt, en valt van hun eigen doop iets te melden? Voerden Delia en Hartogh een wapen? Zoo ja, welk?

v. Lintelo. Noemde dit oud-adellijk, in v. Lintelo de Geer opgegaan geslacht zich naar de bp Lintelo o. Aalten (Grp Zutfen), of naar die o. Haaksbergen (Overijsel)?

v. Loven van Belle. Was de *Nav.* XXXVI, 230 vermelde Jan v. Loven naar Leuven genoemd en uit Belle afkomstig?

De la Porte. Eenige mededeelingen omtrent deze familie, die de ambachtsheerlijkheid Warmenhuizen heeft bezeten, en bepaaldelijk omtrent den echtgenoot en de ouders van Anna Catharina de la P. (begr. 14 Aug. 1761 in den Haag), — zijn gewenscht.

D.

v. Schie. Waar en wanneer zijn geboren, gehuwd en gestorven Jan v. Schie en zijne gade Catharina v. der Hoeven? Hunne dr Cornelia tr. 25 Maart 1765 te Schiedam Jan Veth.

J.

GESCHIEDENIS.

Staten van Oorlog. De jaartallen, hieronder genoemd, geven het jaar aan, waarin iemand voor het eerst in zijn rang op die Staten voorkomt. Sommige dezer Staten zijn voorzien van officieele kantteekeningen; zoodat ook gebruik is gemaakt van de jaartallen daarbij vermeld.

In 1633 komt voor de vaan kurassiers van Hercule baron de Charnacé (*Nav.* XXXV, 239), gecommandeerd door diens luitenant Forbois, benevens een regiment te voet van 14 vendelen = 2060 man. De opvolging tot 1700 in dit regiment was als volgt:

1⁰ (kolonel) H. de Charnacé; 1643 Louis d'Estrades; 1669 Daniël de Torsay;

2⁰ (Luitt kolonel) de la Chapelle; 1634 de Pont Chasteau; 1639 Louis d'Estrades; 1643 Louis de Taillefer, seigneur de Moriacq; 1659 Creuset; 1667 Daniël de Torsay; 1669 Daniël de Bedarides [1]; 1673 Jean Crequi de la Roche; 1675 Johan Boreel; 1677 Frederik van de Velde; 1679 Jure baron de Spax; 1681 Willem de la Cave; 1689 Jean de la Payre, seigneur de la Rocque; 1694 Jean de Bescheval, seigneur de Castel;

3⁰ (majoor) de Croismare; 1643 Creuset; 1659 des Ombres; 1666 Daniël de Torsay; 1667 Daniël de Bedarides; 1669 Jean Pierre d'Armoise [2]; 1677 François Herman Maes; 1679 Rudolph Sturler; 1680 Jean de la Payre, seigneur de la Rocque; 1689 Jean de Bescheval, seigneur de Castel; 1694 Maurice Pasques de Chavonnes (*Nav.* XXXVI, 428, 9, 614, 5).

Claude François de Matha (*Nav.* XXXIV, 167, 272, 449) 1694 kolonel van een regiment dragonders van 8 comp. à 86 man (extra-

[1]) Zie *Nav.* XXXIV, 13, noot, 68, 9. Bédarides is een vlek in het dep. Vaucluse, arr. Avignon, in een schoon oord aan de Ouvèze, Oct. 1886 door hevige overstrooming geteisterd. RED.

[2]) Vgl. *Nav.* XXXVI, 409. Maria Cath^a v. Wees, wed^e W^m v. Goltstein († 25 Jan. 1631), voorloopig getocht aan half Spaansweerd, hertr. Jean Pierre de la Hitte d'Armoise (Geld. Volksalm. 1887 bl. 50). RED.

St. v. O.); 1698 op den ordinaris St. v. O. gereduceerd tot 4 comp. à 46 man, 1700 4 comp. à 41 man.

Het militaire bruggen-wezen dagteekent reeds van het laatst der 16e eeuw. Op den Staat van Oorlog voor 1687 komt voor Johan v. Erp, kapitein van de blikke ponten (*Nav.* XXXIV, 345; 'V, 36) op een jaarl. traktement van 720 gld. In 1696 was hij opgevolgd door Huibert v. Erp.

»De drie Schotsche regimenten kwamen in 1701 terug", enz., leest men *Nav.* XXXV, 395. De Staten van Oorlog van 1698 e. v. geven echter blijk van het volgende:

1698 — 3 regimenten à 12 comp., waarvan 2 regt op Holland en 1 op Gelderland.

1699 — 5 regten à 10 comp. van 55 man, zijnde op Holland de regimenten van Walter Collyear en Robbert Murray, op Gelderland van George Lauder, op Zeeland van Lord Strathnaver en James Ferguson.

1700 — komen de Schotsche regimenten op Zeeland niet meer voor; bij de andere regimenten zijn de compagnieën verminderd tot op 51 man.

TEN RAA.

Overluidingen te Utrecht (XXXVI, 573). Am 19 August 1622 wird das Begräbniss von Maria v. Renesse, »viduae de Loon" etc. »beläutet". Man vermuthet, dass »bij het afschrijven een paar woorden zijn uitgevallen". Ferner fügt man hinzu: »Misschien zal men boven in plaats van *Loon* moeten lezen: *Liere*". — Diese letztere Vermuthung ist indess nicht zutreffend. Diedrich v. Immerseel, Gemahl der genannten Maria v. Renesse, war nämlich auch Herr von Loon, i. e. Loon-op-Zand, welches Lehn (Cour féod. de Brab., Reg. XX p. 235) wie folgt beschrieben wird: »dat dorp van Venloen met hooghe, middel ende neder heerlicheijden, mit manschapen, waranden, voghelrien, visscherien, houtscat, heijmaet, statghelt, fourfaicten, mitten slote tot Venloen, mit moeren, wildernissen, gemeijnten, molen, thienden, chijnsen, assisen ende gruijtgelde mitter hoeven in Udenhout, tspongelt van tornen opte vaert mit twee hoeven neven tvoirsz slot geleghen. Een hoeve opt Craenven, eene hoeve opte vaert ende eenenvijftich buenderen moers onder Donghen gelegen mit allen

anderen toebehoirten; welcke heerlicheijt is gelegen tusschen dit Bosch van Udenhout ende den grondeloosen Meercken en den dijck die leeght achter Wailwijck ende Baerdwijck totter straten toe die leght tusschen Tilborch ende Venloen".

Josina v. Grevenbroeck, dame von Bokhoven — Tochter von Floris und Cornelia v. Harff (W von Gottfried Turck), Herrn und Dame von Bokhoven, und Enkelin von Diedrich v. Grevenbroeck und Philiberte von Immerseel, Herrn und Dame von Loon-op-Zand — brachte dem Geschlecht von Immerseel durch ihre Ehe mit Engelbert (I) Herrn v. Immerseel, Wommelgem, ter Hameijden, Itegem, Meijsse, Burggrafen von Alost, die Anwartschaft auf die Herrlichkeit Loon-op-Zand mit. Am 5 August 1603 wird Herr Diedrich v. Immerseel, Herr v. Wommelgem etc. in Folge Todes seiner Urgrossmutter Philiberte v. Immerseel, mit dieser Herrlichkeit belehnt.

Ich glaube, dass das »viduae de Loon, Vomelgen, Hamelim (lies *Haveluij*), Ameijde" (i. e. ter Hameijden, Hameijde, später Ramaijen, Ramaij bei Itegem) so aufzufassen ist, dass Maria v. Renesse als Vidua den Niessbrauch dieser Güter, wenn auch nur zum Theil, hatte. Wie wäre sonst, wenn hinter »viduae" die Worte »*Theodorici de Immerseel domini*" (oder »toparchae") einzuschalten wären, das liber*ae* domin*ae* de Bockhoven zu erklären?! Statt »vice-comitis" dürfte wohl vice-comitis. (= comitis sae) zu lesen sein. — Diedrich (»Damoiseau Dirick") hatte als Erbe seiner Mutter Josine v. Grevenbroeck die Herrlichkeit Bokhoven erhalten, die sein Vater 20 Decbr 1574 für ihn erhoben hatte. Er starb vor seinem Vater, und hat Itegem nicht besessen. Am 12 Febr. 1619 wird Engelbert v. Immerseel Herr von Itegem, Ramaijen, Burggraf von Alost, als Vormund der Kinder seines Sohnes Diedrich, Herrn v. Loon und Bokhoven, für seinen minderjährigen Enkel Engelbert v. I., mit Bokhoven belehnt.

»Vrouwe Marie van Renesse wede heern Diericx van Imersele in sijnen leven heer van Woemelgem, Loo, Havelu etc. iiij Septembris XVIc thiene, bij doode en achtervolgende den testamente desselfs heurs mans, zoomen verstondt, haut en verhieff die proprieteijt oft eigendom in deenhelft van alle die diepe moeren, lanthooffden en moerdellen gelegen in de vsz. heerlijckheidt van Loon opt Zandt".

Von Maria v. Renesse sind uns folgende Kinder bekannt: 1. Friedrich v. I., laut Testament seines Grossvaters Engelbert 6 Augt 1624 mit Itegem, u. 19 Febr. 1628 mit ter Hameijden belehnt; er wurde barfüssiger Karmeliter; 2. Engelbert (II), *der Stammhalter*, Burggraf v. Alost, Baron (hernach Graf) v. Bokhoven, Herr v. Loon-op-Zand, Wommelgem, Immerseel, Haveluy, ter Hameijden, Itegem etc., vermählt mit Helene v. Montmorency, Tochter von Johann, Fürsten v. Robecque etc., Ritter des goldenen Vliesses und der Magdalena v. Lens; 3. Anna Philiberte, erhält laut Testament ihres Vaters die Hofstatt zu Udenhout mit Zinsen u. Erbpachten; Gemahlin von Graf Carl v. Brias, Ritter Baron v. Moriamez; 5. Marie Philiberte.

In keiner der vielen mir zu Gesicht gekommenen Urkunden des 14—17. Jahrhundert nennen sich die v. Immerseel *v. Lier*, aus welchem Geschlecht sie indess in Wirklichkeit entsprossen sind. Auf dem Grabsteine des Urgrossvaters Engelbert's I. steht freilich »*Hier leget begravē Her Jan van Lijere die mē hiet van Imerselle*". (+ 18 Febr. 1503). Erst in dem titelsüchtigen 18 Jahrh. wurde der Name v. Lier, oder de Lierre, wieder mit v. Immerseel vereinigt.

Brüssel. J. TH. DE RAADT.

De eerste predikanten te Zuidland (vgl. *Nav.* XXXVII, 280). De eerste predikant dezer gemeente was Joannes Ossius, tegenwoordig op de eerste Classikale vergadering te Brielle op den 19 Apr. 1574 [1]). Uit de Acta Class. van 19 Apr. 1581 blijkt niet alleen, dat hij ook wel Jan Hendrikse werd genoemd, maar tevens, dat hij destijds eene betrekking bekleedde, die de Classe onvereenigbaar achtte met het ambt van predikant. »Is besloten dat men Jan Hendrickze anseggen

---

[1]) In deze vergadering besloten de BB. elken maandag eene samenkomst te houden, maar dat besluit werd niet nagekomen. Volgens het Class. Notulenboek hield men in 1574 eene gewone vergadering 26 April, 3 Mei, 2 Juni, 9 Juni, 5 Juli, 15 Juli te Brielle, 16 Aug. te Sommelsdijk en 13 Sept. te Abbenbroek. Ook in de vier volgende jaren werden de samenkomsten in verschillende gemeenten gehouden; in 1577 hadden er 6 gewone plaats. Den 18 Mei 1579 werd weer bepaald alle Class. vergaderingen te Brielle te houden, maar die bepaling bleef slechts in 1579 van kracht. Met 't oog op een artikel van de Acta der te Dordr. gehouden Synode kwamen de BB. den 12 Oct. 1579 overeen, de buitengewone vergaderingen te Brielle, maar de gewone nu hier en dan daar te houden volgens een rooster.

sal, dat hy syn rentemeesterschap terstont verlate, oft soe hy sulcx weijgert, sal de facto synes dienstes destitueert sijn". In 1582 kwamen er klachten over hem. In de Class. Acta van 25 Sept. 1582 leest men: »Alzoe alsser zeeckere clachten zijn gecommen van Joanne Ossio, zijnder twee van de Broederen verwitticht, te weten, Aegidius Joannis Frisius [1]) ende Jacobus Postelius [2]), om (naer) deselffde clachten, van hem gedaen, breeder ondersoeck te doen, ende voorder gedisponeert te worden als naer behooren in de Classe, welcke gehouden sal worden tot Simonshaven den 8en Oct." In de Acta van 8 Oct. 1582: »Die broeders gehoert hebbende wt het aengeven der gecommitteerde die geruchten ende clachten van Johanne Oss, dienaer des godlijcken wordts int Suijtlant, als dat hij hem in veelen soude groffelijcken vergreepen hebben, namelijck in dronckenscap, tictacken, zijn litmaten der kerke Christi weijnich gadeslaende ende hem vergeselscapt mit andre lichtverdige menschen, ende noch twe mannen op den wech soude gedreijget hebben ende hem in andre politische saecken buijten zijn ampt heeft becommert, oock zoe vreedelijcken in zijn huijshoudinge niet en levet als het wel betamet, dwelck hem van herten leet is, alzoe hij zeijt: soe eest dat die broederen naer veele scherpe ondersoeckinge ende raetslagen hebben voer goedt gevonden, als dat Johannes Os voer dese toecomende XIIII dagen sal supercederen van zijnen dienst, ende dat Sijmon Jansze, daertoe geordineert, sal comen van Sondage XIIII dagen aldaer een

---

Ook werd toen 't gebruik bekrachtigd om in den winter alle voorkomende zaken te laten behandelen door die van Den Briel en de »naestgelegene". Sedert dien tijd werden 6, 5 of 4 gewone vergaderingen in 't jaar gehouden. — In de Acta van 16 Mei 1575 staat: »is bij de broederen voor goet aengesien, dat een van de broederen wt den Briel sal mogen thuijs blijfven, wanneer de tsamencoomste over water is". In de Acta van 8 Aug. 1575: »daer is besloten, dat die van Overvlacke altijt sullen eenen dienaer voortaen oversenden in de vergaederinge der broederen, volmacht hebbende van de anderen; dan als er censura morum gehouden sal werden, sullen zij alle te saeme commen". Tegelijkertijd werd bepaald »alle jare in de eerste bijeencomste der broederen censura morum te houden ende voirt noch eens als de broederen dat goet bevinden sullen".

[1]) Zie over dezen predikant het 2de stuk van »De Brielsche Archieven", bl. 142, 151—5.

[2]) Over dezen leeraar handelde ik *Nav.* XXXV, 327—36. [*Nav.* XXXI, 245 staat eene v. Postel vermeld. RED.]

predicatie doen, in welcke predicatie Johannes voersz., alsoe hij die gemeente Gods ende veel andre swacke menschen doer dese openbare sonden heeft geargert, sal doen openbare bekentenisse zijns leetwesens voer den predicstoel bij de gemeente; ende alsdan sal de dienaer Sijmon Jansze sijn nersticheijt doen aen de gemeente int Suijtlant, dat zij denselven weeder willen in genade ontfangen ende voer haren dienaer weder opnemen; soe niet, dat men alsdan Johanni Os sal behulpich wesen om eenen bequamen dienst te crijgen ende sij int Suijtlant haer mogen voersien mit eenen anderen dienaer; ende dit alles naer beste forme ende maniere". In de vergadering der Classis van 3 Maart 1583 werd »Joannis Henrici Ossii swarijckeit gedifferееrt" tot de volgende samenkomst op den 25 Apr. 1583, en in deze bleek, dat Zuidland een anderen predikant wilde hebben. In de Acta van dien datum staat: »Is het versoeck van die van Suijtlandt gelesen, nopende dat sieluiden well begeren souden wederom eenen dienar te hebben: is geanthwoort dat sieluiden sullen gebeden sijn om een kleene tijt patientie te hebben. Het Classis sall alle tijt naersteliken arbeijden om nae eenen te vernemen". Den 6 Juni 1583 werd het volgende besloten: »Is geresolveert op het versouck van die van Suijtlant om een dienaer te hebben, alzoe als de dienaers der Classis tot noch toe sulcx niet en vermogen, zoe hebben sij dit voer raetsaem gevonden, indien sij eenen bequamen dienaer connen vernemen ofte indien daer ijemant quame hem selven presenteren, als dat de kerckenraet van Suijtlant sal consuleren met Jacobo Louff ende Henrico Coesfelt [1]), midts conditie dat deselfde dienaer eerst den Classi hem selven sal voorstellen, daerbij verthoonende zijn attestatie, ende indien de broederen haer selve beswaert vinden, soe sullen zij mogen commen in den Briele om met den kerckenraet daervan te spreken". Nog in 1583 kreeg Zuidland tot predikant Johannes Tayus of Taeije. In de Acta Class. van 29 Aug. 1583 staat: »Is gelesen die attestatie Joannis Taius end hebben die eendrachtlijck voor goet geacht, dat voorn. Joannes die attestatie bij dem Classicale boeck wijll laten blijven, omdat hen die Classis van den Brijel daermede mach verantworden". Den 3 Oct. 1583 richtte de dienaar van Zuidland zich tot de Classe met de vraag of het hem niet vrij stond »Korndick

[1]) Zie over dezen predikant het 1e stuk van »De Brielsche Archieven", bl. 63—5.

met Gods woirde te dienen". Hij vroeg zulks, omdat zijne gemeente »dartegen handelde". De Classe antwoordde: neen, dan alleen met bewilliging zijner gemeente, en in dat geval uit liefde. In de Acta van 5 Oct. 1587 komt het volgende artikel voor: »Is Johanni Thaij, dienaer des H: Woorts in Suijtlant, opgelecht van den Classi dat hie sall met aller naersticheit opteekenen alle geschiedenissen, die met waerheit geschiet te sine moghen bevonden worden ofte naemaels geschieden moghen, mitsdien dat oock die broeders des Classis gehouden sullen sin wat sie oock van die gehoirt moghen hebben him ahn te gheven om opgeteekent te worden".

In 1591 vertrok J. Tayus naar Brouwershaven met een attestatie van de Classe, die niet grif werd gegeven. Men leest daarvan in de Acta van 4 Febr. 1591: »Is bij Johannes Taij voorgestelt een versoeck van een attestatie ende afsceijt van den Classe, ende alssoo de naestgesetene bij Suijtlandt sieckel. zijn, soo is goetgevonden hierop andermael te vergaderen in Suijtlant den 7en Febr. anno voorsz. Ende alhoewel Jo. voorsz. gepresenteert heeft attestatie te toonen van sijne kercke, soo hebben de broeders begeert met de kerke wijders te spreken". In de Acta van 7 Febr. 1591: »Alzoo de broeders hebben gesien ende gelesen de attestatie van de kercke ende van de Overheijt, aen Johannes Taij gegeven, hebben de broeders hierover met den kerckenraet gesproken ende haer aengeseijt, dat zij op de sake wat scerpelijcker hadden behooren te letten ende de classe daervan ierst te verwittigen; doch dewijlle de sake soo verre gecomen is, hebben sijn vertrecken niet willen tegen wesen, ende soude men de broederen met de ierste gelegentheijt sien te versorgen met een ander bequaem dienaer, waerinne den schout, van wegen het gerechte aldaer gesproken wesende, niet alleen heeft verwillicht, mer heeft sulx herttelijck op den broederen begeert. — Alzoo Johannes Tay onse broeder heeft versocht een afsceijt van den classe, soo hebben de broeders besloten, dat om seker oorsaken de broeders sijn versoeck hebben vuijtgestelt totten XI meert naestcomende, om alsdan hieraf n den Briele met malcanderen te spreken ende alsdan een afscheijt te geven naer behooren". In de Acta van 11 Maart 1591: »Alzoo Johannes Taij noch heeft versocht eenen afsceijt ende attestatie, soo is voorgecomen dat Jo Taij eertijts heeft gesoliciteert tot een perdoen over eenen dootslager, waerop Jo. seijt alleen gesproken te hebben

tot versoeninghe: waerover is geordeelt Jo. qualijck gedaen te hebben, omdat hij in den Hage hadde geconsuleert met rechtsgeleerde door wat middel de bloetvrienden tot versoeninge souden mogen gebracht worden; ende tot dien dat hij daerenboven heeft genoten ontrent 17 g., dwelck oock qualick gedaen is, ende daerenboven de terwe, die hij noch bovendien geeijscht heeft ende met dreijgende woerden naer de doot desgenes diet hem beloeft hadde. Ten 2e heeft Jo. gesoliciteert voor eenige mennoniten, die als schepenen in Spijkenisse waeren gestelt, dat se souden mogen vrij worden, ende heeft daerover eenich profijt oft gescenck genoten. Daerover is geordeelt qualijck gedaen te hebben, te meer dewijlle hij hadde bewillicht int setten van deselve scepenen. Ten 3en dat men Jo. sal aenseggen dat hij in den handel vant Hof sal vermaent worden dat hij veel te hardt heeft gehandelt ende hem wel hadde behooren met de presentatie van den man te laten genoegen. Ten 4en dat Jo. Taij soude sijn hooge beloften gebroken ende vergeten hebben, openbarende tgent dat hij beloeft hadde te verswijgen aen Egidius Noteus. Ten 5en dat het incomen oft prediken in Brouwershaven sal bevolen wordden die van den classe van Sirixzee. — Is besloten dat Niclaes Damius, Pr de Geetere ende Niclaes Nicolaij sullen in Suijtlant dese volgende weke verschijnen ende aldaer met de broederen, die aen de classe gescreven hebben, te spreken ende hen te reconsilieren soo het mogelick is. — Is besloten dat men Jo. Taij sal sijn attestatie geven volgende de menute, bij de broederen geconsipieert". In de Acta van 29 Apr. 1591: »Voereerst zijn ingeroepen die gecommitteerde van Brouwershaven, namelijck de Secretarius ende een diacon met Sijmon Mulder, die, hare brieven van constitutie oft credentie vertoent hebbende, versochten aen de broederen dat Johanni Taijo, haren beroepen dienaer, zoude mogen gegeven worden een suijvere ende absolute attestatie oft alsoedanige als zijnen dienst was meriterende. Die broederen geven voer antwordt, dat zij in dier sake sullen handelen, als zij met vrier conscientie connen doen naer behoren. Den broederen omgevraecht zijnde oft niet goet en ware,

---

[1]) Een Brielsch Trouwregister vermeldt, dat Johannes Taijus pred. en wedr, wonende te Brouwershaven den 12 Febr. 1623 ondertrouwd is met Neeltje Cornelis dr weduwe.

dat de attestatie, Johanni eens gegeven, werde verclaert ende daernae bij deselve declaratie hem sal werden gegunt ende gegeven een goede attestatie, hebben de broederen tselve voer goet aengesien ende besloten te geschieden".

Tot opvolger van J. Taij [1]) begeerde en verkreeg Zuidland Henricus Crieckenbeeck Petri filius, pred. van Rockanje. In de Acta van 29 Apr. 1591 staat: »Alzoe verschenen is in onse versamelinge een litmaet ende een wt der wet, van der kercke ende magistraet respectivelijck in Suijtlant, versoeckende dat Henricus Criekenbeeck haer mocht gegunt worden tot eenen wettelijcken dienaer: soe hebben de broederen geresolveert, dat, soe wanneer Henricus voorn. sal hebben een wettelijck afscheijt van die van Rockannien ende een wettelijcke beroep vant Suijtlant, sal tselve vertoent werden den naestgeseetene dienaers, diewelcke sullen hebben bij dese volcomen macht met den eersten daerin te handelen als hare raet sal bevijnden te behooren".

Dat H. Criekenb. naar Zuidland vertrok, blijkt uit het vervolg, hetwelk gewaagt van eene vacature te Rockanje, en uit de Acta van 3 Mei 1593, waarin men leest van »Henricus Crieckenbeeck diennaer van Suijtlant".

Den 2 Mei 1594 werd de Class. vergadering te Zuidland gehouden; er was dus toen nog geene predikants-vacature. Dat ze weldra ontstond, blijkt uit de Acta Class. 19 Sept. 1594, vermeldend de namen der predikanten, die van 2 Oct. af te Zuidland eene predikbeurt moesten vervullen. Dat de predikantsplaats vacant werd door den dood van H. Criekenb., leeren ons de Acta van 12 Juni 1595, waarin voorkomt: »Is besloten dat men sal stellen requeste aen de E. Heeren Staten om te vercrijgen ordinantie van een jaerelycx onderhout voor de wede van Henr. Crieckenbeeck etc."

Wie in plaats van Cr. beroepen werd, is genotuleerd in de Acta Cl. 24 Oct. 1594, waarin men leest: »Is van Victor Claisze overgelevert de beroepinghe van de kercke ende Magistraet van Suytlant gedaen op Pr Berck, predicant tot Polsbroeck, ende hebben de broederen daerinne bewillicht". In hunne vergadering van 10 Apr. 1595 erkenden de BB. der Classe Petrus Berck als hun »medebroeder ende medegenoot"; daar hij niet had overgeleverd »een behoorlicke attestatie soo van zijn classe als zijn magistraet dier plaetse daer hij

laest gedient" had, legden zij hem de verplichting op dat stuk in te dienen »opten eersten classe". Van deze verplichting kon hij zich niet kwijten, daar hij 24 Mei overleed.

In de Acta 12 Jun. 1595 staat: »Is voorgenomen de sake van die van Suijtlandt, die voorgestelt hebben hetgene dat hiernaer volcht: Sijn verschenen in de vergaderinghe Victor Claisze ende Mr. Jooris Danielsze, ouderlinghen der kercke tot Suijtlandt, versoeckende eerstel. dat men den dienst aldaer woude laten bediennen van 8 daghen tot 8 daghen, deen sondach vóór ende dander naermiddach, ende dat den tijt van een half jaer tot profijt der naergelaten wede van Pr. Berck. Ten 2e dat men haer daerinne wilde te wille sijn dat een vuijt den classe, haer aldernaest geseten, dat avontmael des Heeren aldaer te gelegener tyt mocht bediennen. Ten 3e dat indien eenighe der Broederen vuyt den classe begeerden te veranderen van plaetse, dat men denselven haer sal voorstellen, ende dat hij zijn gave aldaer sal laten hooren; willen hem geerne accepteren in soo verre hij de gemeente aenstaet. Ten 4e dat men haer wil behulpelijck zijn om te moghen ontfanghen alsulcken oncosten als bij het transpoort van Pr. Berck saliger sijn gevallen. Hierop is geresolveert dat men haer alle 14 daghen sal bedienen voormiddach, maer de naeste gesetene, onvermindert haere ordinaris toer, sullen onder malcanderen naermiddach over 8 daghen de kercke bedienen. Ten 2e is oock geaccordeert, dat men het avontmael des Heeren sal bedienen ende sal de actie vuijtrechten Albertus Celcaert ende de proefpredikie sal doen Niclaes Nicolay, dwelc gescieden sal den 6en Augusti. Op het 3e is geresolveert datter eenighe, tot 3 ofte 4 toe, sullen aldaer gaen prediken, ende sal degene die daernaer volcht de gemeente afvraghen, wat behaghen sij in haere gaven gehadt hebben, ten eijnde gearbeijt wordde om degene, die haer aenstaet, tot een ordinaris dienaer voor haer te vercrijgen, ende sullen in ordine volgen Joachimus Horstius den 25en Juni, daernaer den 9en Juli Nieuwe Tonghe, den 23 Juli Pr. de Geyttere, den 6 Aug. sal volghen Selcaert, daernaer Jo. Vossius den 20en. Men sal oock aenhouden aen den Rentmeestere ten eynde dat de oncosten, bij de kercke gedaen tot het reijsen van Pr. Berck saliger sal gerestitueert worden. Is oock goetgevonden dat de plaetse voor de wede van Pr. Berck saliger sal bedient worden, welverstaende, indien zij eer van een dienaer conde versien

worden voor het exspireren van hetselve half jaer, dat men in aenmerckinghe van de gelegenheyt van die van Suijtlant aenhouden sal bij de E. Heeren Staten, dat haere E. believe de wede een vierend. jaers, oft soo veel alsse te cort aen mochte comen, opleggen (op te leggen)". Den 7 Aug. 1595 verscheen de schoolmeester van Zuidland voor de BB. der Classe, en overeenkomstig den last, hem door de gemeente en Magistraten van Zuidl. gegeven, rapporteerde hij dat men »naer aenhooringhe van diversche dienaers" 't oog geslagen had op Joachimus Horstius, en dezen man tot pred. begeerde. Toen Horstius, daarmede in kennis gesteld was, liet hij aan die van Zuidl. weten, dat men beginnen moest met hem te beroepen en dat hij na ontvangst van 't beroep »met zijn kercke spreken" en dan zien zou. Het beroep werd uitgebracht, en den 25 Sept. 1595 compareerden ter Class. vergadering twee ouderlingen van Zuidl., en dezen verzochten als dat hare beroepinge, gedaen op den dienaer in de Oude Tonge Joachimus Jansze H. soude moghen geeffectueert worden". Tevens compareerde toen een ouderling van Oude Tonge, »versoeckende dat haren dienaer niet en soude toegelaten worden te vertrecken, dewijlle sij egheen oorsake en wisten waerom hij soude vertrecken". De BB. delibereerden, en hun besluit is aldus genotuleerd: »alzoo de Broeders hebben gehoort dat de ghemeente van de Oude Tonge haren dienaer niet en willen ontslaen, soo en connen sij haer versoeck ('t verzoek van Zuidl.) niet te wege brenghen oft accorderen, aengesien men de kercke niet en can tegen haren danck berooven van haren dienaer, derhalven sullen deselve haer moeten bedencken oft voorsien van eenen anderen". Die van Zuidl. beriepen toen na verloop van eenigen tijd Rodolphus de Vterwyck (aldus schreef hij zelf zijn naam). In de Acta Class. 16 Apr. 1596 leest men. »Alzoo de beroepinghe gesciet was van die van Suytland op eenen Rodolphum Vuijtterwijck, bij provisie staende int Sticht van Vuijttrecht, soo hebben die van den Briel gerapporteert, hoe dat hij bij haer gecomen is met eenige brieven van Helmichio ende Lansbergio, die hem vuyt het seggen van ander, alssoo hij hen onbekent was, hebben gerecommandeert, ten eijnde hij in onsse Classe totten dienst soude mogen gevoirdert worden : waertoe de voorsz. dienaers van den Briel goetgevonden hebben zijn gaven eens met besloten dueren te hooren. Ende alzoo de voorsz. Rodolphus verstaen hadde.

gel. oock zijn brieven mede brochten, dat die van Suijtlant sonder dienaer waeren, begeerde hij dat zijn gaven daer eens mochten gehoort worden, twelcke die van den Briel hem niet en hebben connen weygeren, ende hebben tot dien eijnde een briefken hem mede gegeven aen die van Suijtlant, alwaer hij gepredict heeft, ende heeft de kercke van Suijtlant mitsgaders haer Magistraten den voorsz. Rodolphum terstont sonder langhe vuytstel oft advijs van eenighe vuijt de Classe (gel. sij na kerckenorde hadden behooren te doen) beroepen, daervan sij bij de Classe aengesproken ende vermaent zijn geworden. Sijn evenwel gelesen de brieven van recommandatie, die hij tot de dienaren van den Briele hadde gebrocht, mitsgaders de attestatien, die hij vercregen hadde van sijn nabuereghe kercke van Wijck ende de predicant van deselve kercke Goeswinum Picardi. Sijn oock gelesen somighe attestatien vant Classis van Leeuwaerden in Vrieslant ende eenige kercken, die hij hadde bedient, ende hebben de Broeders een goet genoegen daeraen gehadt, hem niettemin opleggende een propositie te doen voor de Classe om van zijn bequaemheijt te ordeelen; dwelck hij gedaen heeft over den texst Jo. 1 cap., dwelc hij in den Briel mede hadde gehadt, daervan de broeders gheoirdeelt hebben. Doch alzoo de sake wat verre gecomen was, so hebbe se, om hem niet te bedroeven, geconsenteert in sijn aenneminge, doch bij provisie voor een jaer, om middelertijt te besien hoe hij de gemeijnte van Suijtlant sal behagen, dwelck de gemeijnte ende Rodolpho Vuijtterwijck aengedient is, ende sijn daermede tevreden geweest. »Na verloop van een jaer werd hij voor goed aangesteld. In de Acta Class. 21 Apr. 1597 staat: »Is gehoort den ouderl. van Suijtlandt, verclarende als dat de kercke van Suijtlandt haeren dienaer, Rodolphus Vuyterwijck beroepen hebben tot haren ordinairen dienaer ende over sulx begeerden dat de Classe hem daervoor soude bekennen ende aennemen, hetwelck de Broederen tot haren versoeck hebben gedaen ende hem met hantgevinge ontfangen tot ordinaire dienaer in den Classe". Uit volgende aantt. blijkt dat de leeraar schulden had, en een beroep naar Hekelingen ontving. In de Acta Class. 17 Juny 1598 staat: »Is goetgevonden dat Reynier Donteclocke als visitatoor met Gooris Arentze sal gaen in de plaetse van Suijtlant om te hooren ende te zien hoe het staet met de zaeke van Rodolphus Vuijterwijck aengaende zijn schulden, ende te spreken met die van

Suijtlandt om te zien oft men een bequaem middel soude connen treffen om den goeden man vuyt die swaricheijt te helpen. Is oock opgeleijt Gooris Arentz ende Willem Crijnsze dat se sullen gaen op Hekelingen ende spreken metten schout aldaer ende hem te vertoonen de resolutie, bij het Classis genomen tot ontlastinge der schulden van Vuijterwijck". In de Acta 25 Aug. 1598: »Nadat Rodolphus Vuijtterwijck sekere beroepbrieven van de Magistraet ende kercke van Hekelinghe vertoont ende zijn noot voorgestelt hadde, soo hebben de Broederen geoordeelt dat sijn vertrecken vuijt Suijtlandt oorboorlick soude zijn. Voirder is besloten dat 3 van de broederen sullen gaen in Suijtlant ende Hekelinghen ende mette gemeente ende Magistraten aldaer spreken om Rodolphum Vuijtterwijck soo veel alst mogelick is te voorderen nopende sijn vertreck voorsz. ende de compste in Hekelinge. Ende is sulx opgeleijt Goeswinus Piccardi, Gregorius Adriaensz. ende Willem Crijnsz." Deze heeren rapporteerden 21 Sept. 1598 »dat de Magistraet ende Gemeente van Hekelinge duer haere gecomitteerde voor antw.de gaven dat se haer op dat mael beswaerden den inhout haerder beroepinge naer te comen, gedaen op R. Vuijterwijck, voor ende alleer sij gesien hadden sekere instructie door den Rentmeestere Jan Commersze van wegen des Classis aen den E. Heeren Staten overgegeven" [1]. Onmiddellijk hierop volgt: »Heeft Rodolphus Vuijterwijck, hoorende dese ende somighe andere redenen, hem beswaert de beroepinghe aen te nemen ende advijs des Classis daerop versocht hebbende, is hem geraden te blijven daer hij is". Later benoemde de Classe twee uit haar midden om »die van Hekelinghe te soecken te persuaderen om haere beroepinge op den persoon van R. Vuijterwijck wederom bij der hant te nemen". De Acta Class. 27 April 1599, die dat vermelden, houden ook het volgende in: »Nadien Mr. Henr. Jansz., woonende tot Rotterdam, sekere protestatie tegen R. Vuijterwijc overgesonden heeft aengaende

[1]) Ter toelichting diene, dat buiten weten van de Classe en in strijd met eene door haar genomen resolutie die van Hekelingen een request hadden ingediend bij de Staten om te verkrijgen, dat de drie »naestgesetene" predikanten hunne gemeente, zoolang zij zonder leeraar was, mochten blijven bedienen. De Staten accordeerden 't verzoek, maar aan den Rentmeester der geestel. goederen werd opgedragen bij de Classe te informeeren of zij daardoor niet »geprejudicieert" was. Zulks was 't geval, en de Classe stelde hare bezwaren op schrift. Dit opstel nu is bedoeld met de »instructie", door den Rentmeester aan de Staten overgegeven.

eenige duijvelbesweeringen, breeder in deselve protestatie vermeldet, soo is goetgevonden, dat men met den broederen int Suijtlant int duertrecken sal arbeijden om eenige sekerheijt van de sake te becomen tegens het toecomende Classe, opdat men daernaer breeder op de sake letten ende besluijten mach". De Acta der volgende Class. vergaderingen vermelden niets meer van de »duijvelbesweeringe". Uit die van 21 Jun. 1599 blijkt, dat die van Hekelingen niet waren overgehaald om ten aanzien van den leeraar van Zuidland te doen wat de Classe gaarne gezien had. In plaats van R. Vterwijck was aldaar Rutgerus van Onna beroepen. De tijd van 't vertrek van Vterwijck uit Zuidland was echter op handen. In de Acta Class. 13 Sept. 1599 staat: »Sijn verschenen twee ouderlinghen van Suijtlandt met credentie om te handelen met de Classe aengaende het vertreck van Rodolphus de Vuijtterwijck haren dienaer, waertoe de kercke van Suijtlandt geconsenteert heeft, mits dat de Classe sorge draghen soude dat sijn schulden afgedaen mochten worden, opdat hij alzoo bequamelijcken vertrecken soude mogen. Dit heeft de Classe aengenomen te doen, mits dan oock Rodolphus sijn schulden suijverlijcken soude verclaren voor twee broeders des Classis, te weten Joh. Vossius ende Pieter Zegers, dewelcke overwegen sullen oft Rodolphus de Vuijtterwijck met de gagie, die hem van de Classe toegevoecht is, sal connen toecomen. Welcke de voorsz. dienaers de vergaderinghe aendienen sullen jae oft neen, opdat na zijn vertreck geen swaricheijt en come". Naar aanl. van 't uitgebracht rapport maakte de Classe een regeling betreffende de betaling der schulden [1]), en de geholpen schuldenaar kreeg een beroep. Acta Class. 15 Nov. 1599: »Rodolphus de Vuijtterwijck heft vertoont sekere beroepinghe van de gemeente van Wons op zijn persoon gedaen, ende daerover begeert dat men hem wilde ontslaen, ende eenighe penninghen vuijt dit loopende vierendeel jaers toeleggen. Ende is hem sulx geconsenteert ende sal hem 66 guldens mede gegeven worden".

H. DE JAGER.

Pagé (XXXVI, 336. 559). Dirk Pagez, geboortig van St. Anthonyfort, werd 2 Augustus 1747 bij de Cl. van 's Bosch als proponent

[1]) Zie Acta Class. 20 Sept. 1599, 26 Junij 1601, 15 Apr. 1602.

oegelaten. Als zoodanig ber. tot pred. te H. en L. Mierde 19 Nov. 1748, stond hij daar 11 Mei 1749—28 Mei 1752. Verroepen naar Berlicum 1 Maart 1752, diende hij die gemeente sed. 4 Juni 1752, totdat hij, op zijn verzoek, bij besluit van het Staatsbewind, dd. 3 Mei 1802, emeritus werd verklaard. Hij overleed te Amsterdam, op ruim 80jarigen leeftijd, waarvan 29 Maart 1803 aan de gem. van Berlicum kennis gegeven werd, met eene toepaslijke rouwpredikatie. — Jacobus Pagé werd in 1693, als prop., pred. te Loemel, † ald. 11 Nov. 1714, gehuwd met de wed. van Paulus Voet, in leven rector te Helmond.

(Ontleend aan Boekzaal-berichten, en gedeeltelijk uit H. de Jongh, Geld. Synode, bl. 384).

Wolfaartsdijk. J. VAN DER BAAN.

VRAGEN.

Doesburg. Het weeshuis aldaar is »voormaels gesticht wt de beurs van Juffer Wendele van Vijrackeren weduwe van Zoelen, ende door milddaedigheyd van andere verbeterd", zegt in 1645 Slichtenhorst, Tooneel 72a. Wanneer leefde deze Wendela, en hoe was de voornaam van haren man? Vierakker is eene buurt van Warnsveld.

Prinsenhage. Aldus de Woordenlijst 1884. Vanwaar, dat men den naam dezes dorps bij Breda ook wel Princenhage ziet geschreven? Is hier een Prins van Oranje, baron van Breda, of de geslachtsnaam Prince in het spel? Slichtenhorst, Tooneel 97a, spreekt nochtans van het Hof der voormalige vorsten te Arnhem, »nu geheeten het Princenhof". Dit is een nagebootst »prince".

Henricus v. Laer. Wat weet men meer van dezen, dan *Nav.* XXVI, 570, 1 bericht? En vooral nopens zijne voor- en nazaten? Zijn vader Bertram trad, — als proponent? — in 1619 te Tiel in dienst, waar hij † 1650. Hij zelf, 11 Dec. 1627 te Tiel gedoopt, werd 10/11 Apr. 1654 als S. Min. Cand. bij de Tielsche classis voor gerecommandeerd aangenomen, en ber. 22 Juni, peremptoir geëxamineerd (vgl. *Nav.*

XXXVI, 99) 5 Aug. 1657 (door Otto Glimmerius, pred. te Tiel) als pred. te Ek-en-Wiel, 23 Aug. bev. door Samuel Schoutetus, pred. te Maurik, 2 Sept. 1657 tot lid der classis aangenomen; ondertr. 12 Aug., tr. 2 Sept. 1655 te Avezaat de *Nav.* t. a. pl. vermelde Christina, in het actenboek te A. eenvoudig als j.dr van Echtelt aangeduid. Den 2 Mei 1662 onderteekende hij met den kerkeraad en de kerkmeesters te Ek eene acte, waarbij men tot herstel van den kerktoren, aan Goossen v. Grootveld en diens erven, voor den tijd van 31 jaren, met toestemming des Amptmans van Neder-Betuwe als opperkerkmeester, voor 125 gl. afstond een deftig kerkgestoelte, afkomstig van Arend van Hattem. Den 12 Juli 1683 te Batavia aangekomen, werd hij in hetzelfde jaar naar Ceylon gezonden en als pred. op Colombo geplaatst, waar hij † 1685. Zijn broeder Petrus v. Laer was pred. te Deil en Enspijk.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Aernen. Een medewerker, die, in aangename correspondentie, meer dan eens van scherpzinnigheid blijk gaf, vraagt mij, of achter het *Nav.* XXXVII, 346, r. 12 v. b. vermelde Aernen niet Hernen schuilt, daar hij veronderstelt, dat Josina v. den Bongaert de gade was van eenen v. Wijhe van Hernen. Als ik dan Hernen opsla in Geld. Volksalm. 1877 bl. 28, bemerk ik, dat hij gelijk moet hebben. En betuig ik hem èn hiervoor, èn voor menigen anderen nuttigen wenk mijn dank. Te meer, omdat, zoo Aernen een wettige variant, en geen verschrijving of verkeerde lezing is — van Hernen, de *Nav.* t. a. pl. 371, noot 1 aanbevolene verklaring des stadsnaams Arnhem er door boven allen redelijken twijfel verheven wordt. Etymologisch is die variant alleszins bestaanbaar. Vgl. nog Eenrum (Gron.) a⁰ 983 Arnarion, z. v. a. hoeker-huis (?). — Zie over Josina en haren echtgenoot Joachim v. Wijhe van Hernen ook *Nav.* XXVI, 581, 2.

J. A.

v. Malsen (XXXI, 417; 'III, 292; 'IV, 486). In het Oorkbk v. Holl. e. Zeel. I, n° 112, vindt men vermeld a° 1126 heer Godfried v. M. En in het Chartularium van Marienweerd als volgt: A° 1295 Otto heer van Buren verklaart dat het klooster M. zekere goederen in Malsen gekocht heeft van Jutta wed. van Volcwyn v. M. en hare kinderen (niet met name genoemd). A° 1315 Ghijsbrecht v. M., ridder, en Layse zijn vrouw, geven een brief. A° 1318 Hubrecht Cokebone noemt in een brief: Henric Grietenzoen v. M. en zijne vrouw Katerine, benevens hunne kinderen: Ghijsbrecht met zijn vrouw Katerine, en Margrieta met haren man Rolof die Wilde. A° 1328 noemt Lambrecht heer van Buren onder de getuigen in een brief Hac v. M., en a° 1335 in een brief Ywaen Hac v. M., richter; vermoedelijk Ywaen, zoon van Hac. A° 1342 vermeldt Alaert heer van Buren onder de getuigen in zijn brief Hac v. Malsen, onze neve.

JAMES DE FREMERY.

[Eerstgenoemde (Godefridus de Malsne) en zijn broeder Herman (Herimannus) staan reeds, — benevens graaf Gerard (van Gelre? Bn v. Spaen, Inleid. II 109) en zijn zoon Gerard (Hendrik? Zie Bn Sloet, Oorkbk v. G. e. Z. bl. 222), — vermeld als getuigen in eene oorkonde a° 1116/18 (?), waarbij keizer Hendrik V de kerk te Utrecht bevestigde in het bezit eens graafschaps in Friesland (v. Mieris, Charterboek, I, 83). Dit broederpaar (dominus Godefr. de Malsen et dominus Hermannus) komt ook a° 1126 voor als getuigen in de oorkonde, waarbij Godebald, bisschop van Utr. aan het kapittel des Doms te U. het bij Amerongen, Doorn en Koten behoorende broek teruggaf (Bn Sloet, bl. 238). Dezelfde Godfried en zijn broeder Hieronimus a° 1121 (vóór 13 April) getuigen bij de opdracht door gezegden Godebald der kerk van Warnsveld met de kapel te Vorden aan het kapittel van St. Peter te U. (ibid. bl. 231, 2). Vermoedelijk zonen van Rogier (Rogerus de Malsena), in 1076/99 getuige als gravin Adelheid, dr v. graaf Everhard van de Kerk v. St. Maarten te U. in precarie eene curtis ontving (ibid. 183). Egbert v. M. was in 1203 getuige bij een verdrag tusschen Otto graaf van Gelre en Hendrik hertog v. Brabant over Megen enz. (ibid. 409, 10). En Nicolaas v. M. behoorde onder de edelen, die 12 Juni 1263 de privilegiën bezwoeren van het oppidum Nieuw-Wageningen, door Otto graaf v. Gelre in dato tot eene civitas gemaakt (ibid. bl. 844).

In 1851 stond, — misschien staat het er nóg, — tusschen Well en Amerzode een kasteeltje met twee hoektorentjes, eenige bijgebouwen en tuinen, door grachten omringd, en van eene houten brug voorzien, beslaand eene oppervlakte van ruim drie bunders. Bekend onder den naam van Het Huis-van-Malsen, herinnert het gewis, evenals Vrouw-Malsenkamp (weiland te Dreumel), aan het hier genoemde geslacht. Was het kasteel van Well (met twee hangtorens, in diepe gracht), dat omstr. 1735, — zie Tegenw. Staat v. G., bl. 297, — door den predikant dier ge-

meente bewoond werd, van gezegd kasteeltje onderscheiden? Denkelijk niet, want »Huis v. M." komt in het Aardr. Wdbk van V. der Aa voor als »Slot-v.-Well" [1]). Aldaar leest men ook van Huibert v. Malsem (*sic*), aan wien de aartshertogin Isabella Clara Eugenia de heerl. Tilburg verkocht, welke door het huwelijk zijner dr met Anthoon Schetz baron v. Grobbendonk, overste in Spaanschen dienst en gouverneur van 's Hertogenbosch (in 1686, zie Mr. E. D. Rink, Beschr. van Tiel 1836 bl. 73), in het geslacht dezes laatsten overging, en in 1710 aan Wm landgraaf v. Hessen-Kassel werd verkocht.

Een niet-adell. gesl. v. M. wordt o. a. vertegenwoordigd door F. H. v. Malsen te 's Gravenhage (zie Haarl. Ct 22 Apr. '85, Vervolg), Jan. 1887 lid der feestcommissie ter viering van den 70sten jaardag van Z. M. Willem III.]

P. Marin. Aanteekeningen. Vervolg van *Nav.* XXXVII, 349.

Hagendeveld [2]). Straatwoord van aanpryzing, straatgeroep &c. Hagendeveld van mosselen. Excellentes, belles moules! Hy roept hagendeveld van schaatse ryden! Il défie le plus habile à courir à patins! 't Is een hagendeveld, een uithaalder! c'est le maître, c'est lui qui fait mettre pavillon bas, qui fait la barbe aux autres.

De Mei-maand is veeltyds koud in deze Landen. Le mois de mai est souvent froid en ce Pays ci.

Zoo menig Duits woord als wy spreeken, zoo menigen duit betaalen wy. Autant de mots Flamands que nous disons, autant de dutes nous payons.

Meniste Waarheid: zeker spel in 't welk de geen die 't verborgen getal raad, verliest. Jeu, suivant lequel celui qui devine le nombre caché dans la main de son camarade, perd. l'Action de celui qui donne à deviner s'appelle vendre des chevaux.

De Italiaanen, Spanjaarden en Portugeezen zijn groote Luitslaagers, luitspeelders... Op dit pas werd verhaald dat na den slag in welke Don Sanche, koning van Portugal, sneuvelde, over de vier duizend Luit-violen op de plaats des Gevechts gevonden wierden.

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

---

[1]) in 1849 het eigendom van L. A. A. baron de Woelmondt te Opleeuw (Belg. Limburg).

[2]) Vgl. *Nav.* XXXVII, 246. RED.

LXVIII.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. DIRKS.

A° 1703. N° 2724—2744.

2724. 1703. v. L. IV 341. *Dugniolle* n° 4711. *Maximiliaan Emanuel*, keurvorst van Beieren als handhaver der Duitsche vrijheid. (Zilveren penninkje). Met jaarspreuk, ter grootte van een stuk van 50 centen of 15 of Mm. Geteekend *R(oettiers)* met een handje. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3356 Z., *v. Dam* n° 2756 K. *f* —.50, *v. Cleeff* I n° 2424 Z. *f* 2.50, *de Roye* n° 2424 Z. *f* 2.50.

2725. 1703. Dezelfde penning ter grootte van een rijksdaalder (27 Mm.) in brons, gesneden door *Roettiers* Kon. Kab. *Aanw.* 1860, bl. 17. Volgens *Piot* n° 426 is te Brussel nog een *poinçon* van de voorzijde.

v. Loon zegt ook (IV 341) dat het penninkje (2724) op last van den broeder des keurvorsten te Antwerpen gemaakt is. Waarschijnlijk desgelijks (2725). Bij *v. Dam* n° 2757 mM. 28 Br. *f* —.40.

2726. 14 Mei 1703. v. L. IV 342 (1—2). Op de inneming van Bonn door den *Opperkrijgsvernufteling* (zooals *v. Loon Hoofdingenieur* of *armorum praefectus* vertaalt) *Menno* baron *van Coehoorn.*

342 (1). Vz. Borstbeeld links-gewend van koningin *Anna* als bij v. L. IV 308 (1—2) met overeenkomend omschrift, doch aldaar met I BOSKAM F, hetgeen op de afbeelding bij v. L. ontbreekt.

Gesneden door *J. Boskam*, volgens *Revue* 1860 p. 371 XXIV. Afgeb. *Thesaurus* p. 297. Kz. Bonn gebombardeerd. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3357 Z. 36½ W.

342 (2). Vz. Borstbeeld *en face* van *Menno* baron *van Coehoorn*. Kz. Bonn met jaar en kantschrift. In den tekst (bl. 343) geeft v. L. op, dat onder het Latijnsche versje in de afsnede op de Kz. de letters G F N aanduiden den penningmaker *Joris Frederik Neurenberg* (1682—1724, volgens *Schlickeysen*). Volg. *Cat. Arti* 1880 n° 1445, (inzender *D. C. Meyer Jr.*) muntmeester van Frankenland 1682—1710. Volgens dezen is de Voorzijde gemerkt H(*auff ?*) *ook te Neurenberg.*

Deze penning, die vrij zeldzaam is, komt ook voor zonder het kantschrift, zooals bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3358 Z. 43½ W., *de Vries* (1854) n° 1767 Z. 37 W. *f* 40 (Coll. Jhr. *Hobbe Baert v.*

Sminia te Bergum), *Stricker* I n° 4177 Z. *f* 30.—, *v. Cleeff* I n° 2425 Z. *f* 20.—, *de Roye* n° 2425 Z. *f* 20.— (zonder kantschrift). Bij *de Vries* (1884) n° 1344 Z. 40 W. Met kantschrift. Als hoogst zeldzaam *f* 24.— n° 1345 Z. 43 W. Zonder kantschrift *f* 20.—.

2727. 30 Juni 1703. v. L. IV 345 (1—2). Overwinning op de Hollanders te Ekeren bij Antwerpen behaald.

345 (1). Geteekend *J. Folkema Sculp(sit)* is door dezen graveur van platen weder bij het afteekenen en in plaat brengen als vroeger zeer vergroot. Vz. als v. L. IV 340 komt dan ook veel kleiner in brons voor bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3359, *Salm* n° 2003, *v. Cleeff* I n° 2426 *f* —.70.

345 (2). Borstbeeld van Filips V. Vz. *Filips V:* is te Antwerpen volgens v. L. door *Ph(ilip) R(oettiers)* 's Konings stempelsnijder gemaakt. De stempel van de Kz. is nog te Brussel aanwezig. *Piot Coins* n° 427, *Westhoff* n° 2260 K., *de Vries* (1854) Z. 29 W., *v. Orden* n° 2558. Onder het borstb. PH. R. *v. Cleeff* I n° 2427 Z. *f* 10.—.

2728. 1703. v. L. IV 346. Op de inneming van *Bonn* (14 Mei 1703), *Huy* 17 Aug. 1703, *Limburg* 26 Sept. 1703 en ter eere van koningin *Anna*. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3561 Z. 36½, *v. Dam* n° 2760 Z. *f* 7.—, *v. Cleeff* I n° 2428 *f* 4.75, *de Vries* (1884) n° 1346 Z. 37 W. *f* 4.25.

2729. Op dezelfde gelegenheid. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3362. Manuscript v. Gelder III n° 564 door *M. Smeltzing* Z. 42 W., *Cat. Schoenmaker* (1720) bl. 182 (183) (3), *Stricker* I n° 4176 *f* 5.50, *Bom* (1859 April n° 843 (zeldzaam ? ?) (de stempel gesprongen). *Schetsberg* n° 674, *v. Cleeff* I n° 2429 Z. *f* 4.50, *de Smeth* n° 2432 *f* 3.50. In *Revue Belge* 1871 p. 76, pl. IV n° 3 afgebeeld en beschreven door *Alexander Pinchart* ald. p. 76. *Posthumus* n° 720 Z. 43 W., *v. Orden* n° 2360 *f* 6.25, *de Haan* n° 1348 Z. 42 W. Uitgereikt te Alkmaar aan die bij de loterij aldaar het meest kwamen inleggen op één naam, zegt *Mr. Jer. de Vries Jerzn* (1884) n° 1348 Z. 41 W. *f* 7.50, *Teding v. Berkhout* n° 388 Z. 41 W., *Westhoff* n° 2257 K. *v. Cleef* II n° 1380 Z. *f* 4.—, *de Roye* n° 3307 Z. *f* 5.25.

De Voorzijde bevat als omschrift de woorden *Voort vaderland en bondgenooten*, en in de afsnede leest men *Bon. Huy. Limborch. Rhinbergh. Gelder.*

Deze laatstgenoemde vesting werd 22 Dec. 1703 door de troepen van den Koning van Pruissen bezet.

»Wat de voorstelling zelve daarop betreft, zoo zegt *P. Smidt v.* »*Gelder* er alleen van Kz.: *Allegorie*". En *Pinchart*: »Il ne m'a pas été »possible d'interpréter d'une manière satisfaisante *les allégories* (dus »ook die van de keerzijde). La façe represente un guerrier tenant »un faisceau de flèches". Dit is alles wat *Pinchart* er van zegt.

Die voorzijde vertoont ons waarschijnlijk het *Lot* of *de kans* of *het geluk* met eenige meer of minder groote geldbuidels (*loterijprijzen*) in de linker-, en een lans waaraan drie kroonen (*stede kroonen?*) zijn gehecht in de rechter-hand. Achter de verhevenheid waarop het beeld staat rijzen op: rechts *Neptunus* (met een drietand) of de *Rhijn*, dragend den *Mercurius-staf*, en *Mars* met opgeheven bekransd zwaard en den pijlbundel (der bondgenooten) in de handen. Op den achtergrond eene breede rivier, vijf steden, en in de verte de zee bedekt met schepen.

Kz. Twee groote bussen, bekransd en geflankeerd door horens van overvloed. Op de eene leest men *Prijzen en nieten*. Op de andere *Spreuken en namen*. Daartusschen een kind dat twee door hem uit beide bussen getrokken rolletjes papier, waarop een *cijfer* of *niet* en *een spreuk* of *naam* moet staan, vertoont. Daarboven zweeft de engel der gerechtigheid, om aan te duiden, dat in deze loterij alles behoorlijk is te werk gegaan. De in de lucht rechts daarvan zwevende weggeworpen voorwerpen schijnen lotcedels te zijn.

Omschrift *t lot deelt aan sijne gunstelingen kleene en groote gaven.*

In de afsnede *Die niet waagt/die niet wint. M. Smeltzing.*

Door de welwillendheid van onzen vriend *C. W. Bruinvis* te Alkmaar zijn wij in staat gesteld om over dezen zonderlingen penning de volgende belangrijke aanteekeningen te geven.

Den 4 Nov. 1695 sloot de regeering van Alkmaar eene overeenkomst met *Jean Pellichy* en *Abraham van Ulenbroek* tot het houden eener loterij van $1\frac{1}{4}$ millioen, *ten behoeve van het Aalmoeseniershuis* aldaar verdeeld in 50,000 loten van f 25.—. De inteekening zou open zijn van 4 Nov. 1695 tot 3 Maart 1696, de trekking aanvangen in April. Er zouden 2 prijzen zijn van f 25000, 2 van f 20000, 4 van f 10000: 6 van f 4000 10 van f 3000 100 van f 1000 tot f 250, en 5150 van f 100; benevens 14 premiën van f 1000, t. w. 2 voor het eerste en laatste nummer, 8 voor de nummers vóór en 4 voor die na de hoogste prijzen. De inschrijvingen zouden geschieden op naam, de storting na de volteekening. Het *Aalmoeseniershui*

zou 8 p. c. der prijzen genieten. De directeuren zouden alle kosten dragen en f 28000 genieten, maar kon de loterij niet doorgaan, niets.

17 Juni 1700 deed *Michiel Servaas*, notaris te Amsterdam, bij *Abraham v. Ulenbroek*, de weduwe van *Jean Pellichy* en hare dochter insinuatie, wegens het niet nakomen van het contract betreffende de loterij. *Ulenbroek* verklaarde, dat vele onverwachte intervallen belet hadden, de loterij tot de perfectie van het accoord te brengen, en hij er gaarne van **zou** ontslagen worden, de regeering vrij latend over de loterij zoo te disponeeren als zij goedvond. De dochter van *Pellichy* stemde hiermede in.

29 Juni werd een nieuw accoord getroffen met *Ulenbroek* en *Thomas Hanius*, op dezelfde voorwaarden als te voren; maar kwam de loterij niet vol en wilden burgemeesteren haar toch doen doorgaan, dan zou het loon naar proportie zijn.

10 October 1702 komen burgemn en gecommitteerden tot de loterij, krachtens de resolutiën van 3 Nov. 1695 en 7 Oct. l. l., met *A. v. Ulenbroek* overeen tot het uitvoeren van de resteerende $^3/_4$ der loterij, zijnde f 937,500, bestaande uit 37500 loten van f 25, 6 prijzen van f 10000, 6 à f 5000, 6 à f 3000, 12 à f 2000, 120 à f 1000, 120 à f 500, 240 à f 200, 5178 van f 100, 12 premiën à f 1000 voor de eerste 6 en laatste 6 nummers, 12 dito voor de 6 vóór en na de prijzen van f 10000, 12 à f 400 voor die vóór en na de prijzen van f 5000, 12 à f 275 vóór en na f 3000, 24 à f 150 vóór en na f 2000, 240 à f 100 vóór en na f 1000. De trekking zou 1 November aanvangen, het Aalmoeseniershuis genieten 8 p. c., Ulenbroek f 21000, niet doorgaande niets en tot een minder bedrag naar proportie.

21 Sept. 1703. Op voorslag van de aannemers der loterij werd besloten, tot aanmoediging van de liefhebbers, aan de hoogst-inschrijvenden vóór 1° Nov. a. s. uit te reiken (cesseerende hiermede de korting van 1 p. c. bij den voorgaanden inleg genoten) de volgende medaljes:

de eerste inschrijver	1	gouden	van	f	50 [1].	50.
» tweede »	1	»	»	»	40.	40.
» derde »	1	»	»	»	30.	30.
» vierde »	4	zilveren		»	6: 5:	= f 25.
» vijfde »	4	»		»	5.—	= » 20.
» zesde »	3	»		»	5.—	= » 15.
» zevende »	2	»		»	6.—	= » 12.
» achtste »	2	»		»	6.—	= » 12.
» negende »	2	»		»	6.—	= » 12.
» tiende »	2	»		»	6.—	= » 12.
» elfde »	2	»		»	6.—	= » 12.
» twaalfde »	2	»		»	6.—	= » 12.
alzoo	26					f 252.—

(Deze uitloving is later nogmaals gedaan, zoodat 52 penningen zijn uitgereikt).

20 December 1706 is aangevangen met het trekken van de laatste verdeeling der loterij.

[1]) Innerlijke waarde waarschijnlijk, komende de graveer- en stempelkosten voor rekening van de ondernemers.

Deze geld-operatie heeft dus lang geduurd, — zie ook *Repertorium* n⁰ 2828 op 1706, — en misschien wel daarom niet aan het doel beantwoord. Het bleek althans den heer *Bruinvis*, dat in de jaren van 1706 het *Aalmoeseniershuis* even hulpbehoevend en subsidie-vragend als te voren was.

2730. 22 Dec. 1703 v. L. IV 348. *Gelder* door de troepen van den Koning van Pruissen in bezit genomen. Gesneden door *J. Boskam* (*Thesaurus* p. 308). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3363. K., minder juist op het winnen van den veldslag bij Gelder. Zoo laat in het jaar leverde men destijds geen slag meer. *Muntendam* n⁰ 271 K. *f* 1.—, *v. Cleeff* II 1379 *f* —.70, *de Vries* (1884) n⁰ 1347 Z. 83 W. *f* 13.50.

2731. 12 Sept. 1703 v. L. IV 349. *Keizer Maximiliaan* staat zijne rechten op den Spaanschen troon af aan zijn zoon den *Roomsch-koning*, en deze op zijne beurt aan zijnen broeder den *Aartshertog* die als *Karel* III begroet en erkend wordt. (Met den hertog *en profil*) (Zeldzaam). Bij *v. Cleeff* I n⁰ 2430 K. *f* 3,50.

2732. 12 Sept. 1703 v. L. IV. 350 en 351. Op dienzelfden afstand met den aartshertog *en profil* en *en façe*, doch de keerzijde van 350 en 351 zijn gelijk.

Bij *P. Smidt v. Gelder* (351) n⁰ 3365 Z. 31 W., *Westhoff* n⁰ 2262 Z. 22 W., *v. Dam* n⁰ 2762 Z. *f* 5.50, *v. Cleeff* I n⁰ 2431 Z. *f* 6.—.

2733. 4 October 1703 v. L. IV 352. *Dugniolle* n⁰ 4713. Karel III vertoeft op zijne reis naar Spanje te Leipzig ten tijde van de Herfstmis. (Zeldzaam).

2734. (z. j. 1703) v. L. IV 353. Gedachtnispenning van den afstand des erfrechts op de Spaansche rijken aan Karel III. Ovaal. Den 3 Nov. 1703 te Rotterdam in goud aan *Jakob v. Leeuwen*, »Werfvoogd" vereerd. Bij *Westhoff* n⁰ 2263. Tin, *v. Dam* n⁰ 2763. Tin grooter *f* 1.25.

2735. (1704) v. L. IV 354 (1—3). Wenschen bij den overtocht en voor de gelukkige aankomst van Karel III in Portugal (niet op de aankomst 7 Maart 1704 aldaar).

a). 354 (1). (4 Jan. 1704. *Vertrek*) Kz. De keizerlijke arend op den wereldkloot. Bij *v. Orden* n⁰ 2362. Z. 46½ W. *f* 10.25, *v. Dam* n⁰ 2764, Z. *f* 6.25 *v. Cleeff* I n⁰ 2432 Z. *f* 13.—. Br. *f* 1.—, *de Vries* (1884) n⁰ 1349 Z. 44 W. *f* 6.—. Bij *P. Smidt v. Gelder* (*a*) als op de aankomst n⁰ 3366 Z. 46 W. en aldaar.

b). *Dezelfde* met anderen stempel, verschil in den arend en grooteren wereldkloot, gelijk *Thesaurus Numm. Mod. Endter* pag. 294 K., *v. Dam* n⁰ 2765 Lood. Bij *v. Cleeff* I n⁰ 2432 Z. *f* 13.— 2433 Br. *f* —.50, *v. Cleeff* II n⁰ 1381 Z. *f* 5.—.

354 (2). Vz. Borstbeeld. Daaronder *J. B(oskam) f(ecit) Revue* 1860 p. 371 XXVI. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3368 Z. 33½ W., *Thesaurus* p. 295, *Westhoff* n⁰ 2265 Z. 36 W., *Becker* n⁰ 863 Z. 44.05 W *f* 9.25, *v. Dam* n⁰ 2766 Z. *f* 6.50.

354 (3). Klein zeldzaam penninkje met een enkel schip [1]. *Dugniolle* n⁰ 4714, terwijl (1) en (2) geheele vloten vertoonen. Als zeldzaam bij *de Vries* (1884) n⁰ 1350 *f* 3.25, *v. Cleeff* I n⁰ 2434 Z. *f* 2.50, *de Roye* n⁰ 2434 Z. *f* 2.50.

2736. 5 Dec. 1703. v. L. IV 358. Op het overlijden van *Frans Romswinkel*, *Raadsvriend* tot Nijmegen enz. enz., zooals op de Kz. van den penning vermeld is. (Zeldzaam).

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰. 3369 L., *Voûte* n⁰. 605 Z. *f* 12.50, *Westhoff* n⁰ 2266 Z. 31 W., *v. Dam* n⁰ 2767 Z. *f* 15.50, *de Roye* n⁰ 2398 Z. *f* 11.—.

2737. 19 Maart 1703. v. L. IV 359 Lodewijk XIV. De Keilerschans bij Straatsburg veroverd, en de weg naar de Beiersche bondgenooten geopend.

Vz. = v. L. IV 363. Wederom (door *J. Folkema*) zeer vergroot geteekend en in plaat gebracht. Komt dan ook voor bij *v. Cleeff* I n⁰ 2433 in brons *f* —.70, veel kleiner (gesneden door *J. Mauger*).

2738. 1703 v. L. IV 360. Ter eere van *Ferdinand Karel* hertog van Mantua (en niet op de verovering van Bercello in het bijzonder, zooals *P. Smidt v. Gelder* onder n⁰ 3378 opgeeft). Bij dezen met 1706 als *Madai* n⁰ 1998. Overigens gelijk dien met 1702 Z. 26 W. Desgelijks bij *'t Hooft* n⁰ 1238 Z. 27 W., *v. Dam* n⁰ 2768 Z. *f* 5.—. Is dit een *Scudo* ?

2739. 17 Sept. 1703. v. L. IV 362. Op beleg en verovering der stad Rotem*berg* (niet Rotem*burg* zooals *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3377 Z. 33 W. heeft); *v. Cleeff* II n⁰ 1382 Z. *f* 5.30 ook in Koper.

2740. 7 Sept. 1703 v. L. IV 363. Lodewijk XIV Brizac (Breisach)

---

[1]) v. Loon IV 356 vergelijkt dit penninkje met een dergelijk ook met een schip ter eere van den broeder afgebeeld bij hem IV 351.

ingenomen. Geteekend *J. Folkema Sculp.* Weder veel vergroot: kleiner bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3372. K., *v. Cleeff* I n⁰ 2436 Br. *f* —.70; *Westhoff* n⁰ 2270 kleiner en iets anders, Br.

2741. 17 Nov. 1703 v. L. IV 364. Lodewijk XIV. Landau hernomen. Dezelfde opmerking als bij n⁰ 2740. Kleiner bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3373 K. *v. Cleeff* I n⁰ 2437 Br. *f* —.70 = met *J. Mauger f.* in K. bij *Smits van Nieuwerkerk*. Bij *v. Orden* n⁰ 2566 en in den tweeden regel van de afsnede XVII *Septembris*, niet XVII *Novembris*.

2742. 1703. v. L. IV 366. Verovering van Regensburg, Passau en vele andere steden door *Maximiliaan Emanuel*, hertog van Beieren, bondgenoot der Franschen. Vz. als Vz. bij v. L. 336 1—2 en 338, doch hier zonder P. H. M(*üller*) op het schild (dat hier misvormd is). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3374 Z. 36½ W., *Westhoff* n⁰ 2272 K.

2743. 10 Dec. 1703 of 10 Sept. 1708. Zilveren bruiloft van *David Sandra* en....? *Ramskrammer*. *Navorscher* VI, 258 toen (1856) bij R. J. A. M. en ald. 1856 VI, 260 het gedrukte versje liggend in den ivoren penningdoos (waarnaar wij verwijzen).

2744. 1703. Begraafnispenning van *Willem G(erritse) van Wyn* (Gegrav.) *Navorscher* 1862 XII, 209.

2744*. 27 Sept. 1703. *Begraafnispenninkje* van *Karel Frederik Leopold* graaf van *Hohberg* door *Dishoecke* gesneden. *Kon. P. Kab. Aanw.* 1853/54 bl. 8 n⁰ 41. Vz. *Mors vestibulum vitae* [1]. (De dood een ingang ten leven.) Een engel, in de rechterhand een sikkel en in de linkerhand eene roos houdend, vliegt opwaarts naar een lichtstraal, die door de wolken breekt. Op de aarde een rozenstruik van hare bloem beroofd. In de afsnede *Dishoecke fec(it)* Kz. In elf regels *Memoriae aetern(ae) illustr(is) dom(ini) Caroli Frid(erici) Leopoldi Com(itis) in Hohberg; nat(i) XIV jan(uarii MDCLXXXVII ex eqvo lapsu mort(ui) XXVII Sept(embris) MDCCIII ossa condita ultrai(ecti)* [2].

---

[1]) De ten hemel met een afgesneden roos vliegende engel met *Mors vestibulum vitae* vindt men reeds op het penninkje van *J. Smelzing* op het overlijden van *Henrietta la Pla* (1683) *Repert.* n⁰ 1902 bij (*M. v. Doorninck*) n⁰ 10. bl. 41—43) afgebeeld. *Cat. de Vries* 1884 n⁰ 1032 Z. 20 W. f 9.25.

[2]) Is deze penning ook afgebeeld in de *Historische Gedächtniss-Münzen* 1703—1705 S. 289? Wie verschaft ons dit werk 1700—1709 met *de supplementen* te Nurnberg 1712-1719 f⁰ uitgegeven?

Ter eeuwige gedachtenis van den edelen heer *Karel Frederik Leopold* graaf *van Hohberg*, geboren 14 Januari 1687 gestorven door zijnen val van het paard (en) den 27 September 1703 te Utrecht begraven (*Becker* n° 860 Z. 12.05 W. *f* 1.25.

De directeur van het K. P. Kab. de heer *J. F. G. Meijer* teekende hierbij t. a. p. aan, dat hij niettegenstaande vele nasporingen niet te weten is gekomen, in welke betrekking deze jeugdige graaf (zoon van *Johan Hendrik II von Hohberg* en van *Maria Juliana von Borschnitz*) te Utrecht verkeerde, en verwijst verder naar het *Universallexicon* (Leipzig bij *Zedler* 1732—1750 XII. Wellicht was hij student. (Over het studeeren van Duitsche edellieden te Utrecht zie *v. Loon* IV, 420, en de penningen op de rijschool van 1705 aldaar bl. 421 ten getale van *drie*, bewijzen, dat er toen druk gereden werd).

EINDE VAN HET JAAR 1703.

Penning (XXXVII, 360). Omschrift: fran(ciscus) f(ilius) fran(ciae) fra(ter) Unic(us) Re(gis) D(ei) g(ratia) Co(mes) fl(andriae). Kz. Defensor Liber(tatis) Provin(ciae) Gal(lo) Bel(gicae) 1583. François zoon van Frankrijk, eenige broeder des Konings, door Gods genade Graaf van Vlaanderen, beschermer der vrijheid van Waalsch-Vlaanderen. Berust op de oudheid-kamer te Sluis onder n° 183. Zie verder v. Loon bl. 324.

Sluis. J. A. DORRENBOOM.

Uitgevers-merken en vignetten (XXXVII, 225).

N° 76. Rich. J. Hooijkaas te Amsterdam 1886. Hetzelfde vignet met *op hoope* als Hendrik Rintjes te Leeuwarden 1672, — zie N° 61, — maar kleiner.

N° 77. Jan ten Hoorn, Boekverkooper over 't Oude Heeren Logiment t'Amsterdam 1701.

De letters I. T. H. dubbel door elkander gevlochten. Houtsnee.

N° 78. Jasper Gorissz, Boeckverkooper wonende bij de Wijnbrugh in de Griffioen, tot Dordrecht, 1643.

De Dordsche Maagd, met een palmtak in de rechterhand, uit een doek of kleed een aantal boeken schuddend en zittend in een bloemtuin; naast haar het wapen der stad op een sierlijk schild. Bovenaan op een lint: *Virgo Dordracena*; onderaan op een band, die den tuin

geheel omsluit: *Libros non liberos pariens.* Zeer goede houtsnee.

N⁰ 79. Izaak van der Vinne, in de Warmoesstraat te Haarlem, 1748.

De letters I. V. D. V. sierlijk dooreengestrengeld, eene symmetrische krullenfiguur vormend. Houtsnee.

N⁰ 80. Chareau en Du Villard te Amsterdam, 1746.

Een klein houtsneetje, eenige vruchten en bladeren voorstellend.

N⁰ 81. Gerrit Bos, Boekverkooper in de Kalverstraat bij de Kapel, in de Vrede, te Amsterdam (vergelijk N⁰ 58 en N⁰ 60).

Een borstbeeld van Horatius, vergezeld van een lier, staande op een breed voetstuk, waarop twee naakte jongetjes zitten, het eene met een boek en een krans in de handen, het andere met een geesel en een doornstok. Tegen het voetstuk vier medaljons, de jaargetijden vertoonend; achter tegen den wand kransen en festoenen, alsmede een zonnewijzer en een cirkel (= tijd en eeuwigheid). Op den grond ligt eene korenschoof. Dit vignetje is in koper gesneden vóór een werkje, getiteld: »De Leermeester der Zeden, vertoont in Horatius' Zinnebeelden, Lierzangen, enz., het Lof van 't Landleven en Bespiegeling op 't Leven der Menschen, verbeelt in de 4 getijden des Jaars".

N⁰ 82. Theunis Theunisz, konst-drucker tot Amsterdam, Anno 1642, bij wien Cats' Houwelijck, door H. P. Van Wesbusch te Haarlem uitgegeven, mede verkrijgbaar was (zie N⁰ 20).

N⁰ 83. Pieter Meyer te Amsterdam 1751 (N⁰ 14). Arabesken, bladeren en bloemen in houtsnee.

J. E. TER GOUW.

[Op het titelblad van den veelzins belangrijken catalogus, »Généalogie, Blasons, Documents, Vues de Châteaux, Collection formée en partie par feu M. A. Roelofs, docteur en droit à Apeldoorn" (April 1887, Amst., Doelenstraat 10), prijkte het fraaie vignet der firma Frederik Muller en C⁰, vertoonend boven het jaartal 1843 een hoog-staanden wind*molen*, — zinspeling op den familienaam, — welken een gevleugeld engelenkopje in de wieken blaast; onder dit kopje de letters F en M eng saamgekoppeld. Omschrift: Indefessvs favente Deo.]

Uitgevers-merken en vignetten.

N⁰. 84. H. J. Otto, te Amsterdam, twee cirkelronde medaljons boven elkander. In het vlak van het bovenste en kleinste medaljon de letters *H. J.* in elkander gewerkt, terwijl de omtrek er van de *O*

vormt. In het vlak van het onderste, iets grooter medaljon de woorden *Rust Roest* boven elkaar. De medaljons worden rechts en links geflankeerd door de getallen 18 en 77. Houtsnee.

N°. 85. J. A. Wormser, te Amst. Eene gesp met dubbelen rand, tusschen de lijnen van boven de woorden *In Alles Waar*. Daaronder in het vlak van den middencirkel een links-gekeerd zwaard, waaraan eene balans hangt met schalen in evenwicht. Boven het zwaard een door stralen omgeven alziend oog. Tusschen de beide weegschalen de letters J. A. W. in elkander gewerkt. Houtsnee.

N° 86. Gebroeders Binger, te Amst. Een schild, van takken omgeven, en daarop de letters *G. B.* rechts en links in elkander gewerkt. Als helmteeken eene linkerhand, die een opengeslagen boek vasthoudt, en op de bladzij de woorden *Artem Alit Terra Nostra.* Houtsnee.

N° 87. J. L. Beijers, te Utrecht. Een medaljon met twee naakte beeldjes op eene kroonlijst tot tenanten. Het eene beeldje heeft een tak in de rechterhand, en 't andere een in de linker. Boven 't medaljon Minerva met hare twee hoofden. In 't vlak er van een bijenkorf staande op drie op elkander liggende boeken, en nevens en boven den korf de letters *J. L. B.* In de kroonlijst onder 't medaljon de oude spreuk: *In Liefde Bloeiende* [1]. Fraaie houtsnee.

A. AARSEN.

VRAGEN.

Mr. R. J. C. Metelerkamp. Dezen werd Juli 1862 een penning vereerd. Vz. *St Michiel* den draak bevechtend. Kz. *De hoofdlieden van het St Michiel- of Bezemmakers* Busse *uit erkentenis aan hunnen beschermheer...* Mr. R. J. C. *Metelerkamp. Juli* 1862. Vrage: *Waar?*

L. J. D.

---

[1] *Progredi conor* is de lijfspreuk van den boekhandelaar H. C. A. Thieme te Nijmegen, den nieuwen uitgever van dit ons maandwerk. RED.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Album Studiosorum. *Nav.* XXXVII, 235 maakt eenige aanmerkingen op het Album Studiosorum Ultraiectensium, in 1886 bij Beijers en v. Boekhoven te Utrecht uitgegeven. Allereerst is sprake van onvolledigheid; maar hadde men kennis genomen van de aanteekening van Matth. v. Geuns op bl. 182, dan zou men zien, dat de oorzaak hiervan is, dat het oorspronkelijk, in het Archief der Universiteit aanwezig geschreven album op verre na niet allen bevat, die te Utrecht gestudeerd hebben. Eene lijst der overgeslagen personen te geven, is m. i. onmogelijk; menigeen zal terstond opmerken dat A. M. v. Schurman en Bellamy niet opgenomen zijn, hetgeen ook mij, wien het verbeteren der drukproeven was opgedragen, niet ontgaan is; doch waar vinden wij de namen van de honderden anderen die evenmin zijn ingeschreven? Vervolgens wordt opmerkzaam gemaakt op het niet vermelden van geboorteplaats en geboortejaar bij eenige dames; de schuld ligt aan bovengenoemd geschreven album, waar ze evenmin vermeld worden, en de korte tijd voor de uitgave beschikt, liet niet toe daarnaar onderzoek te doen. Dat er aan iemand verkeerdelijk een adellijke titel is toegekend, is mogelijk, doch dan zal men òf dezelfde fout in het origineel aantreffen, òf bevinden dat eene onduidelijkheid van het schrift daarvan de oorzaak is. Overigens wil ik gaarne erkennen, dat het album ver van onberispelijk is. Al heeft ook een zeer bekwaam man mij bij het verbeteren der drukproeven bijstand verleend, zoo zijn er toch zekerlijk vele namen, vooral van Hongaren, verkeerd gelezen, of omdat wij met onleesbare handteekeningen te doen hadden, of omdat de Rector Magnificus de namen verkeerd had gespeld. (In den ouderen tijd vindt men meestal handteekeningen, later werden de namen door den Rector Magnificus ingeschreven). Zij het mij vergund hier eenige verkeerde lezingen benevens eenige drukfouten te vermelden. Ik deed daarvan bijtijds opgaaf aan de uitgevers, doch deze achtten den afdruk onnoodig.

kolom	7	regel	8 v. o.	lees	Pandelartius.
»	8	»	12 v. b.	»	Szoboszlai.
»	13	»	16 v. o.	»	Alb. de Lels.
»	64	»	3 v. o.	»	Daniel Danielides Dalhemius (geslachtsnaam).
»	65	»	6 v. b.	vervalt?	achter Thielen.
»	67	»	4 v. b.	» ? »	de Goier.
»	74	»	20 v. b.	lees	Iken.
»	79	»	17 v. o.	»	Cornelius Klerck.
»	86	»	15 v. o.	»	C. Vermeer.
»	90	»	7 v. b.	vervalt?	achter Itel.
»	139	»	3 v. o.	lees	Namna.
»	409	»	6 v. b.	»	Stenovicensis (In het origineel staat echter duidelijk Sleeswicensis.)
»	425	»	10 v. b.	lees	v. Moerkerken
»	461	»	17 v. o.	»	Plantenga.

Voor opgave van meerdere dergelijke fouten houdt zich aanbevolen

Groningen. J. W. G. VAN HAARST.

Bibliografie. Aan het wetenschaplijk publiek van Nederland schonk op dit gebied Dr. J. I. Doedes dezer dagen zijne »Collectie van Rariora". Het in Bloeimaand bij Kemink en Zoon verschenen boekdeel vertoont in eigenaardig omslag, op de voorzijde eene ouderwetsche schrijftafel, eene door twee achttiende-eeuwers onderzochte open boekenkast op den achterkant. En bevat in gr. 8vo, 124 blzz., de opgaaf eener menigte werken, geschriften, brochures, enz., die in het kader vallen van grootere of kleinere zeldzaamheid. »Rondom een klein", — zegt in zijne Voorrede deze hoogleeraar der godgeleerdheid, — »langzamerhand grooter geworden groepje van Unica en Rarissima heeft zich een kring gevormd van Rariora, die ook wel merkwaardige exemplaren, of in sommige opzichten min of meer interessante drukken in hun midden hebben toegelaten. Niet altijd werd toch daarbij de adelbrief van zeldzaamheid tot conditio sine qua non gesteld. Zoo is na eenige jaren eene collectie tot stand gekomen, in welke zich ook eenigzins op zich zelve staande kleinere verzamelingen vormden, en heeft het geheel eene uitgebreidheid verkregen, die aan eene beknopte beschrijving kon doen denken. Daardoor kon ook, naar den wensch des bezitters, deze verzameling gemakkelijker onderscheiden blijven van hetgeen zijn studeervertrek

nog verder tot zijne leering of ontspanning bevat. Heeft bijna alles, althans het meeste, betrekking op Godsdienst en Theologie, het laat zich zeker gemakkelijk verklaren". Eene schoone gravure bood ons bij zijn jubilé (*Nav.* XXXIV, 461) »Nicolaas Beets in zijne studeerkamer" ter bezichtiging aan in eenen trant schier even karakteristiek als de geestige schrijver der »Camera Obscura" zelf is; de groep van »Unica" en »Rarissima", aangevuld door deze »Collectie van Rariora", vormt als 't ware eene gravure in geschrifte, in letterdruk, in boektitels, daar ze ons een blik vergunt *in* d e z e s hooggeleerden auteurs studeervertrek, en niet minder *op* zijn zóó veelzijds-nuttig studie-leven. Zijne lezers uitnoodigend tot eene wandeling als tusschen boekenrijen, ter herdenking van vroeger tijden, vervlogen dagen, opent Prof. Doedes hun een »Oude-Boeken-Schat", welken vooral beoefenaren der godgeleerdheid met voldoening in oogenschouw kunnen nemen. Inzonderheid promoveerende theologanten — en stond niet ook *dezes* hoogleeraars boekerij èn geest èn hart voor Utrecht's studeerende jongelingschap steeds open! — zien zich hier den weg gebaand ter bekoming van schaars voor de hand liggende litteratuur voor een reeds gekozen, of ook waarschijnlijk soms op het spoor gebracht van een te kiezen — dissertatie-thema. Er valt in casu wel geen schooner of nuttiger wandeling te bedenken, te doen.

J. A.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Joanna Koerten. (Algem. Regr. XXI—XXX). Onder de lofdichten op deze beroemde vrouw komt het volgende voor van Hero Sibersma, hetwelk eenigzins anders en met weglating van den twaalfden tot den twintigsten regel, gevonden wordt in de verzameling van gedichten ter harer eer vervaardigd, getiteld: »Gedichten op de overheerlijke Papiere Snijkunst van wijlen Mejuffrouwe Joanna Koerten, Huisvrouwe van wijlen den Heere Adriaan Blok, gedrukt na het origineel Stamboek. Benevens eene korte Schets van Haar Leven. Te Amsterdam, Bij Steeven van Esveldt, in de St. Lucie-Steegh, over 't Meisjes Weeshuys, 1736", in 4°.

Het bovengemelde gedicht bestaat als facsimile, in koperplaatdruk, van een schoonschrift dat misschien van de hand van Jacobus Gadelle [1]), Matthys van der Hey of Elisabeth Crama is, en in ander schrift onderteekend: Hero Sibersma.

Dit vers is gedrukt op een half vel geschept papier, dat tot watermerk heeft MCMD.

Het is van dezen inhoud:

Op de Kunstige Schaar van
Juffr. Joanna Koertē
Huysvrou van Sr Adriaan Blok.

Wanneer men 't Tabernakel werk des Heeren
Zou stigten, en met cierlykheid vereeren
Siet Vrouwen wys van harten, seid de Geest
Daar in vol lust en yver zyn geweest
Om 't hemelsblauw, het purper en scharlaken
Met fijnste linnen kunstig op te maken.
Dog merk hier aen een kunst die verder gaat,
Die in geen spin- of naalde-werk bestaat,
Maar in de Schaar seer wysselyk te stieren
In 't knippen in het schikken der papieren,
Dat alles afgebeeld werd voor het oog,
Het een naby, het ander in 't vertoog.
Men siet hier Kroon- en Raad- en Kerkpersonen
Sig in Haar trek en staat en stoel vertonen,
Hier bloeid het veld en speel het vee met lust,
Hier bruisd de Zee, hier keertse tot haar rust.
Hier seild het schip met al zijn touw getak'len,
Al mag men nu niet spreken van mirak'len,
Nogtans siet elk bykans syn oogen uit,
Verwondert en verrukt met dit besluit,
Dat 't mannenbr'yn voor 't vrouwen moet beswijken,
Dat pen-, penceel, en bytel-werk moet wyken
Voor Juffrouw Koertens schaar en groot verstant,
Seg, waar vrou Blok haar weerga vind in 't Land,
onderteekend: Hero Sibersma [2]).

---

[1]) Jacobus Gadelle was omstr. 1700 een beroemd schrijfmeester te Amsterdam. Er zijn van zijne kunst nog fraaie stukken voorhanden, zie *Nav.* I, 314; II, 141; XXIV, 101; XXX, 437.

[2]) Hero Sibersma was 1683—1727 predikant te Amsterdam, zie: B. Glasius, Godgel. Nederl. en v. d. Aa Biogr. Wdbk.

Ook vindt men van hem in bovengemelde verzameling een grafschrift op Joanna Koerten. In het exemplaar van die Gedichten, aanwezig op de Universiteits-bibliotheek te Amsterdam, — vroeger berustend in de Leidsche Bibliotheek, — zijn op het schutblad tegenover den vóórtitel de volgende aanteekeningen geschreven : »welke wel niet »in de hoofdzaak (doelend op de »schets van haar leven" vóór die »gedichten geplaatst), maar toch in de bewoordingen verschilt van »die welke gevonden worden in: Levensbeschr. van eenige Nederl. »Mannen en Vrouwen, I. 94—97; Wagenaar, Amst. (III, 265; von »Uffenbach, Reisen III, 554, vg. Er verscheen een jaar vroeger »het Stamboek op de papiere Snijkunst van J. C., Amst. 1735 8°, is »bij Letterkunde Suppl. 1849—1853 [1]); waarschijnlijk een voor»looper".

»Eene schilderij, een vrouw (geen portret zoozeer als liever een ideaal), met knippen bezig zijnde en zittende in eene ouderwetse kamer met oude glasruiten enz., voorstellende, was voorhanden op de Tentoonstelling van schilderijen te s' Gravenhage, Mei, Juni, Juli, 1853, N° 218 door F. Hazeleer, van Brussel".

Het volgende zaakrijke verhaal worde hier in het oorspronklijke medegedeeld uit Zacharias Conrad von Uffenbach's Merkwürdige Reisen durch Niedersachsen, Holland und Engelland, Dritter Theil, Ulm 1754, S. 534: »10 Febr. 1711, ... wir kamen um halb vier Uhr zu Amsterdam an, allwo wir in das W a p p e n v o n E m b d e n wiederum logiren giengen". S. 554: »Den 24 Febr. 1711 (Nachmittags).... Nachdem giengen wir zu der Mennonistin Johanna Coerten Block, in de n i e u w e n d y c k, unserm Wirthshaus über in de B l o c k, um die schöne geschnittene papierne Sachen zu sehen; sie hatte anjetzo zwey und dreyssig Stück fertig, darunter viel neue, so ich das vorige mal nicht gesehen; als das Porträt vom Czaar, von Witt, Prof. Francio etc., wie dann ihre meiste Arbeit Porträte sind,

[1]) In den Catalogus der Bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden 1887, D. I. 2e Afd., Drukw. 1e ged. bl. 229 (verzamelingen en dichtbundels door meerdere personen vervaardigd) komen voor : Het Stamboek op de papiere Snijkunst van Joanna Koerten, huisvrouw van A. Blok. Bestaande in Latijnsche en Nederd. gedichten der voornaamste dichters. Amst. 1735. Met portret 8°. Gedichten op de papiere Snijkunst van Joanna Koerten, gedrukt na het origineel Stamboek. Benevens eene korte schets van haar leven, Amst. 1736, 4°.

welche sie erstlich sehr künstlich und gleichend zeichnet, und alsdenn mit der Scheere die Umzüge und Schraffirungen ausschneidet, und sie zwischen zwey Gläser vest machet. Die schwarze Bretter der Thüren, so hinten davor sind, geben den Schatten durch die ausgeschnittene Lücken, das es scheinet, als wäre alles mit der Feder gerissen. Sie hatte nur ein paar Stück von erhabener Arbeit, wie die so wir in Rotterdam gesehen. Es waren Seestücke und Schiffe. Sie sind sonst besser nach der Zeichnung, als die Roterdamische gemacht. Eines von den schönsten Stücken war ein Blumenkrug, mit allerhand Blumen, sehr zart und nach dem Leben gemacht; unten darunter stunden die artige und wohl ausgesonnene Worte aus dem Psalmen: »Vita nostra ut flos". — In het voormelde exemplaar, »Gedichten", van de Amsterdamsche Bibliotheek, staat onder den vóórtitel, in grootschrift: »Ter Geheugen van het gesienne, Gegeeven aen de Heer Jan de Witt, Vermaerdt en seer Beroemdt Konstschilder, door Pieter Testas de Jonge [1]) Eygenaer der Konst Amsterdam den 22: 7ber 1751". Dit opmerklijk inschrift staat geheel in verband met en wordt wederkeerig bevestigd door — hetgeen C. Kramm [2]) daarover zegt, t. w.: »Johanna Koerten huisvrouw van Adriaan Blok, bij Immerzeel vermeld, die een Boekdeel met verzen noemt, te harer eere op hare kunstwerken gemaakt; ziehier den titel: Het Stamboek op de papiere Snykunst van Mejuffrouw Joanna Koerten, huisvrouwe van den Heere Adriaan Blok bestaande in Latijnsche en Nederduitsche Gedichten der Voornaamste Dichters. Te Amsterdam voor rekening van de Compagnie [3]) 1725 (lees 1735) in 8°, 231 blz., met haar portret, zijnde dezelfde voorstelling die in Houbraken voorkomt. »In mijn exemplaar is als zeer merkwaardig te beschouwen de daarachter ingebonden catalogus van hare kunst-nalatenschap met den titel: Catalogus van een overheerlijk kunstkabinet Papiere Snykunst, door wijlen Mejufvrouw Johanna Koerten enz. Met de schaar in papier gesneden, Benevens de relative stamboeken, waarin zijn extra

[1]) Pieter Testas de jonge was een bekend kunstminnaar te Amsterdam, en bezat een aanzienlijk kabinet van schilderijen en teekeningen; zie J. v. Gool, De Nieuwe Schouburg der Nederlantsche Kunstschilders en Schilderessen, 's Gravenhage 1750.

[2]) De Levens en Werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders, Graveurs, Beeldhouwers en Bouwmeesters.

[3]) Welke compagnie?

fraaye Teekeningen, Portretten, Miniaturen en Prenten, alle door voorname Meesters, Overheerlyk geschreven Geschriften door de voornaamste Keizers, Koningen, Prinsen en Vorsten enz., waarvan geen weêrga bekend is; bevattende 216 Nommers. Achter den titel staat: »Dit heerlijk kabinet is berustende bij den Heer Pieter Testas de Jonge, tot Amsterdam, en word de liefhebbers der Konsten aangeboden om uit de hand te verkoopen enz. — Dit is niet geschied, dewijl er afzonderlijke prijzen bij eenige der voornaamste artikels in den Catalogus [1]) zijn aangeteekend, waarvan ik, tot eene proeve afschrijf N° 3: »Het portret van Dom. Bekker, in zijn japon, ten voeten uit, zittende in zijn studeerkamer aan een tafel; achter hem een kast met boeken, en op den voorgrond twee globes, boeken en verdere ornamenten tot de kamer behoorende, in een zwarte lijst, tusschen twee spiegelglazen, op een zwarte grond, *f* 260; door den makelaar Hendrik de Leth gekocht".

Hiermede staat in verband hetgeen men *Nav.* III, Bijblad CXII ziet medegedeeld, dat in 1766 te Rotterdam uit de nalatenschap van het kabinet van Michiel Oudaan zijn verkocht Stamboeken van Jufvr. Johanna Koerte, »waarin konstige teekeningen, fraaye pourtraiten en Miniaturen, Spreuken en Handschriften van Vorsten, Geleerden, en andere Voorname Mannen, voorts de Konstige Schaarkonst door dezelfde Jufvr. in Lysten tusschen spiegelglazen",— tot de eerste behooren zes Kunstboeken, voorkomende bl. 116 van den Catalogus onder Lett. G.G. tot L.L. in welke laatstgenoemde men eenige stukken zal aantreffen van de beroemde Snykonst van Johanna Koerten Blok. De Nos. 60—69, op bladz. 169, 170, bevatten tien stuks snykonst van Johanna Koerten, Huisvrouw van wijlen den Heer Adriaan Blok; van deze vindt men drie stuks op eene verkooping in 1779, alsmede geveild te Rotterdam, door de Vendumeesters Laurens Constant en Zoon, terwijl één van die drie stukken, voorstellend de Roomsche vrijheid, als vrouwenbeeld zittend op een troon, waarnevens de twaalf Keizers, ook nu nog (1853) in goeden staat voorhanden is.

---

[1]) Wie is tegenwoordig de bezitter van dezen merkwaardigen catalogus? Het zou zeker voor de Kunstgeschiedenis belangrijk zijn, indien de inhoud er van hier of elders werd medegedeeld.

Over het ontstaan en de wording van dit Stamboek, leest men bij Houbraken [1]) in het artikel betreffende J. K. »De Heer Blok, bij wien haar gedagtenis in groote waarde blijft, laat haar Konstroem niet verwaarloozen, maar integendeel de namen en zinspreuken door waereldvorsten (ter gedagtenis dat zij haar berugte schaarkonst gesien hebben) met eigen hand op papier gestelt, neffens de Vaerzen der Puikdichters bijeen verzamelt in een Stamboek prijken, en doet hunne beeltenissen door eene konstige hand teekenen, om die tegens over de geschriften te plaatsen. Ook laat hij van de beste kunstschilders teekeningen maken zinspeelende op gemelde zinspreuken". Dit stemt geheel overeen met het reisverhaal van Mr. Pieter de la Rue, voorkomende in de belangrijke bijdrage van den heer F. Nagtglas, in dit tijdschrift [2]), onder den titel: »Wat een Zeeuw anderhalve eeuw geleden in Amsterdam zag". — Met den inhoud van het z. g. »Stamboek" van J. K., bestaande zooals boven vermeld is, uit zes kunstboeken, wordt men eenigzins bekend door hetgeen J. v. Gool mededeelt betreffende de kunstenaars die het met hunne teekeningen versierd hebben. In de eerste plaats; Nikolaes Verkolje [3]). »In het Stamboek van Johanna Koerten-Blok heeft hij alle de Portretten der Doorluchtige Personadiën getekent, die haer de eere hadden aengedaen van haere heerlijke Schaerkonst te komen zien, en onder die ook zijn eigen Portret, waeronder de Puikdichters Feitama en Bogaert,..., bijschriften hebben gemaekt", dat van de eerstgenoemde was gedateerd 1725. Vervolgens, Herman Henstenburg [4]). »In het Stamboek van Juffrou Koerten Blok, tans (1750) in bezit van den heer Pieter Testas de Jonge, berust mede een Tekening en het Portret van onzen kunstenaer, pronkende door den Puikdichter Feitama met het volgende Bijschrift:

Op de Afbeelding van den heere Herman Henstenburgh,
Door den Heere N. Verkolje kunstig geteekent in het Stamboek van Mejuff. Joanna Koerten, overleden echtgenoote van den Heere Adriaen Blok.

---

[1]) De Groote Schouburgh der Nederlantsche Kunstschilders en Schilderessen, tweede druk, 1753. Dl. III, bl. 305.

[2]) *Nav.* XXX, 433. Zie over de la Rue's, bezoek aan J. K., bl. 436—37.

[3]) J. v. Gool, de Nieuwe Schouburg, enz. I, 392—97.

[4]) Ibid. bl. 253.

Een' Zeuxis, die 't papier hervormende in taf'reelen,
Een Kanaän vertoont in ooft en eêl Gebloemt',
Beschouwt ge in Henstenburgh, wiens werk, in alle deelen,
Door kunstig Pluimgedierte op 't hoogst zyn' Meester roemt.
Die Fenix doet, door 't puik der schoonste kunstgeschenken,
Ons, 't zyner eeuwige eer, aen Koertens kunst gedenken.
In den jare 1720. get: S. Feitama.

Ten slotte. Henrik van Limborch [1]). »Daer berusten noch twee Tekeningen in het Stamboek van Juffrou Koerten, daer deze volgende Bijschriftjes op toegepast zijn":

Verklaring van H. van Limborch's Tekening,
ter Gedachtenisse van dezelve.
De groote Limborch toont Joannae en eere en gunst,
En sierende haer' geest met heerelijke trekken,
Laet, door den gryzen tydt, nieusgierigheit hier wekken,
Aen 't sluimeren geraekt door mangeling van Kunst.
Dees' wil haer Koertens schaer, die zooveel wond'ren wrocht,
Eer 't menschdom onbekent en nooit gezien, vertonen.
Gints ziet men d' eerzuil met haer staet'lijk wezen kronen.
Papier- en Snykunst, aan haer gaven eng verknocht,
Beweenen haeren glans, voor eeuwig uitgeblust,
En, met de Schaervoogdes, den hemel opgedragen,
Die, meer dan duizenden, de Werelt kon behagen,
Als aen haer lykbus blykt, waerin 't gebeente rust.
In 't Stamboek van Joanna Koerten.
1721. get: A. Bogaert.

Op de Afbeeldinge van den Heere Henrik van Limborch;
Door hemzelf geteekent in 't voorheen gemelde Stamboek.
De hand die 't leven geeft aen levenlooze verf,
En dus, al vroeg, deet zien wat roem haer was beschoren,
De groote leerling van den grooten van der Werf;
Van Limborch, in wiens brein die Fenix is herboren;
Dat Haegsche Wonder, ziet ge, in 't proefstuk zyner vlyt
Hier kunstig afgebeelt, en Koerten toegewyd.
1725. get: S. Feitama.

In »het Leven van H. Kz. Poot, geplaatst vóór het vervolg zijner gedichten, leest men: de Heer David van Hoogstraten stelde op verzoek van den WelEd. Heere Joan de Wit, eerst Sekretaris, daerna Schepen en Raedt der Stadt Amsterdam, mitsgaders bewindhebber

[1]) De Nieuwe Schouburg, enz., bl. 458.

van de Oost-Indische Maetschappije, twee byschriften op des Dichters afbeeldinge, welke beeltenis met de genoemde vaerzen pronkende, thans (1726), nog berust onder het nagelaten kunstwerk der vernuftrijke juffer Joanna Koerten. H. Kz. Poot had ook een gedicht ter harer eer vervaardigd [1].

Er bestaan nog verscheidene geschriften en teekeningen uit het Stamboek van Johanna Koerten.

De heer J. A. Alberdingk Thijm, maakt in de aanteekeningen gevoegd bij zijne uitmuntende studie over J. K. [2], melding van de oorspronklijke handschriften van vele stukken uit het album van J. K., en ook van eene fraaie teekening, voorstellend het hoofd der kunstenares met rood krijt [3], alsmede van eene teekening voorkomend onder het fraai geschreven vaers van J. Vollenhove [4], ter zijner beschikking gesteld door Fred. Muller en Comp. Ook over de afbeeldingen van J. K. gemaakt, raadplege men die aanteekeningen [5]. Van de drie portretten in de Beschryvende Catalogus van 7000 Portretten van Nederlanders enz. door F. Muller, zij hier enkel vermeld N⁰ 2670, b., Borstbeeld links, op een papier door eenige engelen gedragen, boven eene allegorische voorstelling, zijnde de titel tot: Handteekeningen der Konstlievende op de papiere Snywerken van J. K. B., Fraaye Teekening in Sepia door J. Goeree, 1708, fol.

Op de Historische Tentoonstelling te Amsterdam gehouden in den zomer van 1876 waren ingezonden door den heer D. Francken Dz., te Parijs: het Portret van Jacobus Gadelle, Schoonschryver; Gravure in Zwarte Kunst door P. Schenk, 1700. Of dit portret, of een ander van hem, in het Stamboek voorkwam, is mij onbekend [6].

Schoonschrift en Penteekening van J. Gadelle: »Op de weergadelose papiere Snykunst van Juffr. Joan̄a Koerten huysvrouw van Hr Adriaan Blok" in twee bladen 1649 (lees 1694).

---

[1]) Gedichten van H. Kz. Poot, 2e druk, te Delf bij Reinier Boitet, 1726. Dl. I. bl. 290.

[2]) »de Gids", 1878, 2e dl, bl. 271–323.

[3]) bl. 314, Aant. 26.

[4]) Aant. 27.

[5]) Aant. 5 en 26.

[6]) In den door Kramm vermelden catalogus, wordt ook gewag gemaakt van Prenten; het zou dus kunnen zijn, dat deze gravure daar ook in voorkwam, en misschien gegraveerde portretten van de kunstenares zelve.

Van eenige harer kunstwerken is de aanwezigheid bekend; de heer A. Th. vermeldt daarvan de volgende [1]:

»De heeren de Flines (Firma Blikman en Sartorius), verwant aan de familie Block, zijn in bezit van drie knipsels van J. K., een lieremannetjen, vermoedelijk naar een prentjen gekopiëerd, het portret van den Keurvorst en het portret van Peter den Groote".

Op de Tentoonstelling van voor Nederland belangrijke Oudheden en Merkwaardigheden enz., gehouden te Delft Juli-Aug. 1863, waren ingezonden: door de Schilder-Academie »Ars Aemula naturae", te Leiden, het portret van Willem III in ebbenhouten lijst, en door Dr H. C. Rogge, het portret van Dr Galenus Abrahamsz [2], Doopsgez. predt te Amsterdam, een opengeslagen Grieksch Testament in de hand houdend [3]. In den rand om het portret leest men: Doctor Galenus Abrahamsz, Leeraar. Er onder dit tweeregelig vers:

»Zie hoe de wijsheid speeld in het doorzigtig weezen
»Des schrandren Arts, die ziel en Ligchaam kan geneezen".

Hieronder links het jaartal 1692, en rechts J. Koerte. Alle letters zijn met de schaar uitgeknipt.

Amsterdam. J. B. VAN YSSELDIJK.

VRAGEN.

Uniformen. Dankbaar voor de antwoorden op mijne vraag, blijf ik mij voor aanvulling dier mededeelingen aanbevolen houden. Waar is het *Nav.* XXXVII, 367 aangeroerde decreet des Keizers te vinden? Hoe waren de jagerkompagnieën gekleed? Een stel knoopen met jachthoorns waarbinnen de woorden »Garde Nationale", berust in de Historische Verzameling van het Korps Schutterij te Amsterdam. Een cocarde van de op blz. 311 opgegeven kleuren is daar ook te vinden, maar tevens één van zilver, rood, blauw, van een sergeant afkomstig, en twee andere van leder en katoen wit, rood,

[1] bl. 317, Aant. 34. [2] Zie B. Glasius, Godgel. Nederl., en V. der Aa, Biogr. Wdbk.

[3] Dit portret is thans (Juni 1887), nog in uitmuntenden staat aanwezig, in bezit eener deftige familie te Amsterdam.

blauw, gekleurd. De opvolging dier kleuren zal toch wel niet willekeurig zijn geweest? Ook komt de rok van een grenadier, in de Verzameling aanwezig, niet geheel en al overeen met de beschrijving, welke T. R. geeft. Wie geeft meer licht in deze duisternis?

En hoe was in 1763 de uniform van het Geldersch Regiment »Oranje-Gelderland"?

MR. J. E. VAN SOMEREN BRAND.

TAALKUNDE.

Plaatsnamen. Vroeger werden in Z.-Vlaanderen de plaatsen Wulpen (Kadzand), Coxij (Zuidzande) en Slijpe (Aardenburg) gevonden; ze zijn door de vloeden verwoest. Gelijknamige plaatsen Wulpen en Coxij (bij Nieuwpoort) en Slijpe (ook Slijkens en Slikke, bij Oostende), bestaan nog. Roeselaar bij St. Kruis is verdronken, doch de polder van dien naam bestaat nog. De eerste drie waren allen geestelijke goederen der Tempelieren; de heer van Roeselaar bezat wellicht gronden in Beooster-Eede, en stichtte daarop Nieuw-Roeselaar; in »het oude boek met den knoop" van Aardenburg, waar de tegenwoordige archivaris zooveel ophef van gemaakt heeft, komt een Jan v. Roeselaar voor; hij werd uit Aardenburg gebannen. Doch weet men ook reden voor de gelijknamigheid van Rozendaal (N.-Brab.) en Rosendael (bij Duinkerke); Baarle-Hertog (N.-Br.) en Bar-le-Duc Frankrijk), Gent en Tiel (beiden in Gelderl.) met Gend (Oost-Vl.) en Tielt (West-Vl.), Grouw (Friesl.) en Grauw (Oostel. Zeeuwsch-Vl.)?

G. P. ROOS.

[Het is de vraag, of Gent (Over-Betuwe, Gannita) en Gend (O.-Vl., Ganda) wel bepaald gelijknamig zijn; vgl. *Nav.* XXXVI, 233, alsmede den schrijftrant Ghendt (ibid. 404). Tiel en Tielt zullen appellativa zijn, en daardoor gelijknamig; z. v. a. del = laagte? Evenzoo Grouw en Grauw, z. v. a. (het) gegravene(land)?]

Hul, hulle. 't Zij mij veroorloofd Nomina Geographica Neerlandica van ons Aardrijkskundig genootschap II, 13, een weinig

toe te lichten Alzoo betaal ik er aan een klein gedeelte eener schuldbelofte, die onvoorziene omstandigheden mij tot heden beletteden te voldoen. Vooreerst den vorm h u l. 't Komt mij voor, dat de benamingen uit B[n] Sloet aangeteekend, wel degelijk op den akker betrekking hebben. Wij Z.-Vlamingen kennen heel goed een h u l (u l en u l l e t g e; men weet dat de *h* ons niets is). Op hooiland dat nog niet lang gemaaid is, ook in weinig-vee-voedende weiden, op dijken en rietvelden, ontwaart men somtijds verhevenheden, die bij nader onderzoek, hoopjes hooi blijken te zijn, welke schoon rijp nog in de aarde wortelen, als bij het maaien vergeten of buiten bereik der zeis gebleven. Dit zijn o o i - u l l e n, die aan hazen en patrijzen vaak tot schuilplaats dienen; doch of men daaraan de woorden h u l l e n, inhullen en onthullen te danken heeft, durf ik in de verste verte niet beslissen.

H i l. Dit ken ik uit Cats, als een heuveltje nabij het water, of daarin als een hoog miniatuur-eilandje gelegen. In zijne Mengelingen, leest men in de Leersame Fabulen, die van den Muys en de Kikvorsch:

> Hier voortyts rees een groot geschil,
> Ter sake van een groenen hil,
> Die in het water was gegront,
> Maer dichter bij den oever stont.

Dus eene kleine begroeide hoogte in eene lage vochtige streek, als hoedanig ik het altoos beschouwde wanneer ik bij de ouden (waar, is mij ontgaan) h i l l e aantrof. Hebben Hillegond en Hildebrand, vooral 't eerste, iets met ons hille gemeen; of is dit eene Dresselhuysiaansche afleiding, evenals Zierikzee van Circé, Vlissingen en Lissabon van Ulysseghem?

G. P. ROOS.

[Vgl. *Nav.* XXXV, 116, 379, 552.]

Moor (XXXIII, 386). *Mor* is in 't Kymrisch zee, Latijn mare, Hgd. Meer. *Moor* beduidt in Oost-Friesland veen; in N.-Brabant *moer* veenslik, waaruit turf gemaakt wordt; men vindt daar de moer in peel- en broekgronden. Het woord v e e n is, naar ik meen, daar later ingevoerd, en meer bepaald h o o g v e e n. Men onderscheidt daar moer van slijk en modder, hoewel modder en moer moeder en dochter schijnt. Toch schijnt moor en moer daar vroeger ook l a a g-

v e e n beteekend te hebben, want men vindt er een Moergestel en Moorsel. Moergestel ligt in eene zoo moerassige streek als men maar uitdenken kan. Met Moorsel tusschen Someren en Lierop is dat zoo erg niet. Het geslacht v. Moorsel voert in zilver een morenkop met gouden band om het hoofd. Niet ver van Moorsel ligt Vaarsel. Alzoo heeft men bij dien naam aan drie verschillende afleidingen gedacht; nml. als Vaarsel jonger is, wat men mag onderstellen. Mij althans is geen *oud* geslacht van dien naam bekend.

A. J. C. KREMER.

Pot. Bij *Nav.* XXXVII, 377 kon nog gevoegd zijn, dat graaf Gerard III van Gelre in 1224 zijnen burcht vóór de vesten van Roermond gelegen en de Pot geheeten, in een jufferen-klooster veranderde (Slichtenhorst, Tooneel des Lands v. Gelre bl. 59a).

Reigersvliet (XXXVI, 180, 1). Vgl. Reger Reijger en Steven Reijger, in 1516 getuigen (Over. Arch. V 319).

Griek (XXXVI, 318). Was de kardinaal de Mazarin onder Lodewijk XIII een behendig valsch speler, zóó dat van hem de gevleugelde uitdrukking »prendre ses avantages" [1]) als vergoelijking voor »valsch spelen" afkomt: onder Lodewijk XIV bereikte het valsch spel aan het hof een hoogen trap, en verkregen, als door een toeval de valsche spelers den naam van Grieken, omdat Appolus, een man van Grieksche afkomst, als speelvriend des konings, groote geldsommen wist te bemachtigen, maar zijn bedrog eindelijk ontdekt en zich deswege tot galeistraf en verbeurdverklaring van zijn door valsch spel verworven fortuin veroordeeld zag. Zou, met uitsluiting van nationaliteit, niet aan het toeval, dat die Appolus een Griek van afkomst was, eene en andere kwalificatie van *Nav.* XXXV, 373 haren oorsprong dank weten? — Te Londen vindt men Greekstreet. Vanwaar deze straat-naam?

J. A.

Het land hebben als een stier (XXXVII, 50). In van

[1]) In de vorige eeuw vervangen door »corriger la fortune" in denzelfden zin.

Dale's drie Spreekwoordenboekjes (uitgaven Noothoven v. Goor) vinden we een lijstje van zoogenaamde onvolledige spreekwoorden, bijv.: Hij snijdt de kaas, waarvan men ook de lezing heeft: hij is een kaassnijer (pronker, mode-gek); voegt men er *dik* bij, dan is 't spreekwoord volledig. Zou stier, t. a. pl. niet tot die soort spreekwoorden behooren, en men derhalve moeten lezen »als een stierman" = stuurman, die vooral erg 't land heeft aan een lagen wal?

G. P. ROOS.

[Men houde zich aan de verklaring van *Nav.* XXXVII, 185, 6.]

De plaat poetsen (XXXVII, 186). Nu de pieken hebben plaats gemaakt voor de geweeren, heeft »de piek schuren eigenaardig plaats gemaakt voor »de plaat poetsen". Soldaten nml. die in den looppas manoeuvreeren, dragen hunne geweeren *laag;* deze handgreep gaat gemakkelijk over in slepen, en doet dit zeer natuurlijk, wanneer de soldaat gaat vluchten, zonder namelijk zijn hoofd zoo kwijt te zijn dat hij zijn wapen van zich afsmijt. Nu wordt het onderste beslag van de kolf de »stootplaat" of bij verkorting de »plaat" genoemd; en daar deze door het slepen »geschuurd" of »gepoetst" wordt, noemden de soldaten *vluchten* figuurlijk »de plaat poetsen". Men dient hierbij echter op te merken, dat *poetsen* een weinig naar een Germanisme riekt, als behoorde de uitdrukking zoowel als de daad, minder op den Nederlandschen bodem te huis". Nieuw Nederl. Taalmagazijn, enz. bijeenverzameld door L. A. te Winkel, 3e Jaarg. bl. 94.

A. AARSEN.

Oudemans' Bijdrage (XXXVII, 247).

Kekelaar, *Keckelen*. Beide woorden zijn in de Over-Betuwe nog altijd in de aangegeven beteekenis in gebruik; keukelen, in den zin van »buitelen" [1]); klausteren in dien van »klauteren".

Batavia. JANSSEN VAN RAAIJ.

Oudemans' Bijdrage, enz. Vervolg van *Nav.* XXXVII, 372—6. *Knarsseltanden.* Knarstanden. — Six van Chandelier, Psalm 37 vs. 6:

---

[1]) Ook aldus in Neder-Betuwe (vooral in de samenstelling »kopje-keukelen") en te Deventer. RED.

Hij grimt hem toe, en *knarsseltand*, uit haat.

Knauwelen. Knauwen. — Van Beaumont, Tytsnippering, 160:

Neemt hij kruyt-nagels in den mont,
Die *knauwelt* hy soo deur sijn tanden.

Duirkant, Sistiliaen, 18:

De Kat bewaert de ham voor 't *knaeuw'len* van de Rot.

Knechtken. Knaapje, jongetje, — Statenbijbel, Zacharia 8 vs. 5: De straten dier stadt zullen vervult worden met *knechtkens* ende meyskens.

Knibbelig. Twistziek, vitterig. — Berkhey, Dichtm. Redenv. over de Plichten der Weezen, 20:

De Moeder, of Meestres (zij) niet *knibbelig* noch kregel.

Knikhalzen. Den hals buigen. — Valentijn, Werken van Ovidius, II, 222: De stervende jonge... die by gebrek aan levenskragt *geknikhalst* topzwaar wierd.

Knikkeknien. Met knikkende knieën gaan. — Berkhey, Ter Verjaring van Willem V, bl. 5:

Nu *knikkenien* wy op ons pad.

Knip (*Op*). Op het punt. — Van der Cruyssen, Spreeckw. van Salomon, 13:

Als ghy sult zijn *op knip*, te braecken uwen geest.

Knippe-knerssel-tanden. Klappertanden. — Heyns, Bartas' Wercken, I, II, 109:

Hy ryelt, schud en beeft, behyselt is zijn baert,
Hy *knippe-knerssel-tand.*

Knippertanden. Klappertanden. — Dietsche Warande, VI, 225:

Daer staet den gast en *knipper-tant*,
Al ist dat hy van binnen brant,

Udemans, Geest. Gebouw, 145:

— door vele Noordsche vlagen
Hebben wy *geknipper-tandt.*

Knodderijtje. Grap, aardigheid. — Valentijn, Werken van Ovidius, I, 182: In sulk geselschap moogt gij *knodderijtjes* uit een wijnklad op tafel schrijven, waaruit sij lese, dat sij u matres is.

Knocchelen. Pijnigen, kwellen. — Croon, Cocus Bonus, II, 86: Weest

in uwe handelinge swert ende slecht door ootmoedigheyt van buyten, gebocchelt ende *gheknocchelt* door verstervingen, maer inwendig in uwe conscientie wit van suyverheydt.

Knorremorrelen. Brommen. — De Tydspiegel 1866, bl. 85 (uit Marnix): nadat hy er andermael eenighe Psalmen op *gheknorremorrelt* heeft.

Knotten. Aardig uit den hoek komen. — Rusting, De Kat in 't Vagevuur, 179:

> — zulke zotten,
> Als gy, by wyzen, munten uit:
> Hun zotheyt hoort men maller *knotten*:
> Haar gantze wezen, en geluit,
> Vertoont zich maller, by de wyzen.

Knotteren. Mompelen, brommen. — Van Rusting, Gehoornde Duvel, 111:

> Apollyon die 't eerst sijn waffel
> Op; maar, wyl hy sijn gadt vol hadt,
> Verstond geen Duvel sijn geroffel.
> Men wist niet, of 't sijn snats of gadt
> Was, dat so mislijk *knottren* konde.

Ook bij denzelfde, Duvels Leven, 186, en De Kat in 't Vagevuur, 86.

Knudderig. Grappig, vermakelijk. — Schimp- en Hekeldichten, 251:

> Het (Anacreons duifje) was zoo listig en zoo koen,
> Dat het, op zyn gezwinde veder,
> Bootschappen voor zyn heer liep doen,
> En dat zoo *knuddrig*, en zoo aardig.

Knuys. Gevlei, gestreel. — Gheschier, Des Werelts Proefsteen, 263:

> Wat's er snelder als de saken
> Die van soete suer gheraken?
> Hoe langh duert het lieve *knuys*
> Dat den Spielman sit op 't huys?

Knuysen. Kauwen, eten. — Moons, Sedel. Vermaecktonneel, 357: Sijt ghy in den dagh van u leven gewoon ... te teiren, te smeiren, te buysen, te *knuysen*, en soo voorts. — Van der Cruycen, Spreekwoorden van Salomon, 6:

> Goe *knuysen*, malschen druyf, daer by een geestigh dier,
> Dat schynt nu sijn vermaeck, dat is nu sijn plaisier.

Knusselen. Knutselen, uitrichten. — Van Elvervelt, Henrik en Pernille 30:

'k Heb ook gezien dat zy hem zoende, en wat ze meer
Geknusseld hebben, weet hy-zelf het best.

Knutsen. Kneuzen. — Jonctijs, Verhand. der Tooversieckten, 180: vreesende, dat hy sijn lichaem tegens den stock *knutsen* mochte. Zoo ook aldaar, bl. 260; Van Beverwijck, Vervolg van de Heelkonste, 22.

De *Bijdrage* vermeldt het woord uit Plantijn.

Knutsinghe. Kneuzing. — Van Beverwijck, Vervolg van de Heelkonste, 16: eenige *knutsinghe* van 't geen, dat quetst.

Koeffelen. Troetelen. — Starter, Melis Tijssen, 3:

Somma, ick sel jou soo koesteren, *koeffelen* en behagen,
Datje jou in 't minste over mijn niet soud hebben te beklagen.

Coeterfoeteren. Praten. — De Gew. Weuweraar, III, 81:

Ik hieuw my voor die tijd caché, want ik zou 't met *coeterfoeteren*
Toch niet goed gemaakt hebben.

Koetsteren. Koesteren. — Oudaan, Roomsche Mogentheit, 150: een schaap... 't geen... haar Zoogelingen met de tong lekte en *koetsterde.* Dezelfde: Uytbr. der Psalmen, I, 108:

Tot dat de milde Zon gerezen,
Al wat het Aardryk voed en baart
Verquickt, en *koetstert* in zijn wezen.

Dezelfde, Roomsche Mogentheit, 151; Toneelpoëzy, 29 en Poëzy, I, 82.

Koffelen. Trommelen, tasten. — Jan Zoet, Digtk. Werken, 15:

Nu dit duurden nog een beetjen,
't *Koff'len* onder 't schortekleedjen,
Tot zy achter over vil:
En toen had den bloed zyn wil.

Kogchel. Hoerenwaard. — Schimp- en Hekeldichten, 118:

— dat zy hem geeft den naam van *kogchel,*
Die wagt houd voor het til, als zy de doffers lokt.

Aldus: Valentijn, Werken van Ovidius, I, 110; Swaanenburg, Arleq. Distelateur, 276.

Kogchelin. Hoerenwaardin. — Rosseau, Verjaarfeest van Venus, 44:

De *kogchelin,* een schrokkig wyf,
Die speelden een, twee, drie, vier, vijf.

Zoo ook: De Gew. Weuwenaar, I, 12 en II, 44.

Koggelen. Wentelen, tuimelen. — Oudaan, Voorschaduwing, 228:

— daar, als d'oudermoordenaren,
Profeet, en Beest, en Slang, als in een zak vergaren,
En *kog'len* in die Zee, uit vuur en rook bereid.

Dezelfde, Poëzy, III, 424:

— de *koggelende* kielen,
Tot zinkens toe verla'en met ballast van belet.

Coytinghe. Gepraat, gekout. — Van Iterson, Stemmen uit den Voortijd, 155: Mit al te vroliker medesprake ende onderlinghe *coytinghe* ontheffet Hi se van den arbeit des weghes.

Kolveren. Drinken. — Vlaerd. Redenrijckbergh, 412:

Zijn wy geen grote Maets? hoe, 't schijnt ghy my niet en kent,
Wy plegen doch wel t'saem een bierken te *kolveren*;
Dan alle spreeuw'ry af, en zeght, 't is mijn begeeren.

Kondt maken. Verkondigen. — Marnix, Psalmen, 96 vs. 3:

Maeckt kondt den heyd'nen Godes eere

Condtbaar. Kenbaar, duidelijk. — Coornhert, Wercken, I, fol. 182: niet alleen met clare woorden, maar ook met *condtbare* exempelen.

Conder maken. Bekendmaken. — Van Hildegaersbergh, Gedichten, 159:

— (hi) *maect* hem *conder*
Dat hi ten hemel varen woude.

Konkelfoezen. Bedrieglijk handelen, draaien. — Van Halmael, Overdaad en Gierigheid, 18:

— wat spreekt gy met de lui!
Wat *konkelfoes* je daar, jou onbeschofte Trui?

Konstlizeren. Zich kunstig, vernuftig uitdrukken. — Coornhert, Wercken, II, fol. 71: Moght dese hoogh-geleerde Lipsius zijn meyninghe niet klaerder uytgesproken hebben met eyghentlijcker woorden, daer inne hy doch boven anderen wil *konstlizeren*?

Koochelen. Vangen. — Meerman, Com. Vetus, 19: Heerom met zijn witte hembden *koocheldese* altemael als domme snippen. T kleyn gebeent at hy selver op. 'T groote dat hy niet alleen vermannen kondt, bande hy onder een kevy... 'T scheen Tovery te wesen.

Kous-voeteling. Sok. Buchelioen, 3: Wel asje doodt bint, zoo zellewe met *kous-voetelingen* om je kist dansse. — De Vryer in de Kist (door Nil Volent. Arduum), 3: Ik haar na, op myn *kousvoeteling*, na beneên.

(*Wordt vervolgd.*)

VRAGEN.

Woordenlijst de Vries en Te Winkel. Waarom in deze bibliothe*c*aris naast bibliothee*k*? — Waarom schrijft die W. »jon*k*-man", en daartegenover" »jon*g*mensch"? Vordert de analogie niet jon*g*man? Jonkman staat immers wel etymologisch, maar niet volgens spraakgebruik tegenover jonkvrouw, dat (volgens spraakgebruik) zijne tegenstelling vindt in jonkheer, jonker. — Die Woordenlijst heeft photographie, photographeeren. Waarom hier en in *alle* dergelijke uit het Grieksch herkomstige woorden niet de *ph* door f vervangen?! Als men echter die *ph* behouden wil, is dan photograaf (aldus de W.) niet onverantwoordelijk? Het zij dan ook konsekwent photograaph. En dit lijkt wanstaltig. — Moet men »kieschkeurig" (Woordenlijst) of »kieskeurig" schrijven? Vgl. kies-collegie, -gerechtigheid, -recht, -stelsel. — »Kuis" noemde men een veertigtal jaren geleden, — misschien nóg, — te Deventer den knikker, waar de jongens meê spelen, *Nav.* XXXII, 290, knikkert geschreven (evenals stuitert), waarom? 't Knikkeren heette of heet daar »kuizen" (op zijn Hollandsch uitgesproken, niet »kuuzen"). Nu vermeldt de W. wel een zelfst. nmw. kuis (in deze beteekenis?), maar niet het genoemde werkwoord. Is dit nomen »kuis", met zijn verbum »kuizen", ook elders bekend? En welke is de etymologie? — Waarom spreekt de W. van »lamp*e*-glas, -kap, -kleedje, -kousje, -schaar", en daarentegen van »lamp*en*-katoen"? Voor »lamp*en*-fabriek, -maker" kan men reden vinden; maar waartoe die andere onderscheiding? In de genoemde samenstellingen is lamp*e* blijkbaar »wat tot of bij eene lamp behoort". Dus dan ook niet »lamp*e*-katoen"? En behalve dit, zou in al die samenstellingen verwijdering der stomme *e* niet de eenvoudigheid in den *schrijf*trant bevorderen? — Is er eenig onderscheid tusschen het bijwoord »plotseling, plotselings", — de W. prijst beide vormen aan, — en »plotselijk"? — Waarom geeft de W. de voorkeur aan samen, in samenbinden, -buigen, -drukken, enz. enz., en schrijft ze daar tegenover gezamenlijk, inzameling, verzamelen? Ze spreekt toch van »samen" ook saam) *of* »te zamen". — Waarom schako (militair hoofddeksel, chacot), en niet sjako, naast sjaal, ook châle, en sjees of chais? Verdient ook de schrijftrant c h a c o t in 't Nederduitsch wel aanbeveling. Men banne toch c h â l e, c h a i s voor goed uit de schrijf-

taal, en schrijve sjaal, sjees. Want hoe stelt men het anders met het werkw., ook studententerm, sjeezen, dat toch geijkt Hollandsch geworden is. Ook de verkleinvorm chaisje is kluchtig. Had de W. deze Fransche vormen eigenlijk wel moeten vermelden in een register van geijkte Nederduitsche woorden? In die W. is toch ook wel bijv. korps, en niet corps (van corpus) aanbevolen. — Hoe moet het zijn, »smeer*poes*" of »smeer*poets*"? De W. heeft het eerste. — Aan inkonsekwentie in *nog* naast *noch*tans, ter onderscheiding van *noch* (= ook niet), herinnert in de Haarlemsche Courant v. 7 Mrt '87 een artikel, dat leedwezen uitdrukt over de invoering der »nieuwe spelling" (van de straksgen. W.) sedert 1 Maart in die Courant, welke vóór dat tijdstip aan Siegenbeek's »onovertroffen stelsel houw en trouw was". Welke inkonsekwentie hier?

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Borret (XXXVII, 330). Charles Louis marquis de Bellefonds de St Aubin, ridder der orde van St Louis, echtgenoot van Petronella Borret, † 10 Maart 1838 te Breda als oud-kapitein, geboren te Parijs in 1748 (ouders in de akte van overlijden niet opgegeven.)

In de kloosterkerk te Megen komt het op glas geschilderd wapen voor van Huybreght Borret, benevens dat zijner vrouw (drie eikels op drie eikenbladeren) met onderschrift: »Huybreght Borret van dordregt en deszelfs beminde Huisvrou 1724". Behoort dit bijgevoegde wapen niet aan het geslacht V. der Gheest? En hoe was deze familie, evenals de familie Borret, verwant met het gesl. de Resschietere van Havre, waarvan ook de adellijke v. Havre's in België afstammen?

Brouwer. De *Nav.* XXXVI, 672 voorkomende Catharina Meurs † als weduwe van Jan Willem Brouwer te Arnhem zaterdag 10 Jan. 1795, bijna 69 jaren oud, kinderen nalatend. Een daarvan was, te oordeelen naar de vóórnamen van hem en zijne dochter, en tijd en

plaats zijner geboorte, Paulus Willem Brouwer, naar wiens ouders *Nav.* t. a. pl. 191, gevraagd werd. — De vermelding van het huwelijk van Mr. J. v. Teylingen op bl. 673 moet vervallen, daar zijne vrouw niet G. J. Brouwer, maar G. J. Bouwer heette, uit het Deventer-geslacht Bouwer of Bouricius [1]) (zie Vorsterman van Oijen, Stam- en Wapenboek). — Frans Jan Brouwer tr. April 1881 Anna Carolina Cramer, geb. Amsterdam 8 Maart 1856, † Zwammerdam 18 Nov. 1883, dr v. Gerrit Abraham Cramer Sr., directeur der brouwerij De Haan en Sleutels te Amsterdam, en van zijne 1e vrouw Margaretha Caroline Smits. (Zie V. v. Oijen, t. a. pl., gesl. Cramer). W. Brouwer en J. B. Frederiks, ouders van deels reeds gehuwde kinderen, maken bekend, dat hunne jongste dr Johanna Bernardina Br. † 1 Nov. 1886 te Bussum, 19 jaren oud.

A.

[Jan Jochem Brouwer te Loeven, — Leuvenheim o. Brummen? Of Leuvenum o. Ermelo? — had een broeder, van wien Jacob Bitter in 1718 een papiermolen kocht (Registers arch. voorm. Hof van Gelre 262). — H. A. Brouwer c. s. had 11 Dec. 1754 over het recht van jacht binnen 200 roeden afstands van de vogel- of eendenkooi, behoorend aan het goed Soppenhof o. Dorenspijk, verschil met P. Wilbrenninck vóór het Hof v. Geld., dat den laatste in zijn verzoek om schadevergoeding niet ontvanklijk verklaarde (ib. 309, 10)].

Brouwer. Frank Br. tr. Debora v. der Vliet bij wie gedt gerefm. Wageningen Metta Woudrina 29 Mei 1707, Hendrik 23 Oct. 1710 get. Woudrina Reinders, Beerta 8 Oct. 1713 get. Woutera Brouwer, Anthoni 5 Oct. 1715 get. Woudrina Reynders, Clasina 8 Mei 1718, enz.

De Bruin, Bruyn (XXXVI, 420). Tegenover Johan de Bruyn sterkte het Hof v. Geld. 9 Dec. 1650 Josua de la Cave, pred. te Kuilen-

---

[1]) Staat het vast, dat Bouwer = Bouricius is? Uit Mr. J. v. Doorninck's Geslachtk. Aanteek. blijkt het niet. Ook hoorde men te Deventer daar nooit van. Daarbij zijn de wapens gansch verschillend, minstens in het Armorial. — Everhard Bouwer pretendeerde in 1671 recht van schaapsdrift over het goed de Eeckte (te Oldebroek?) tegenover Derk Aerts (Regrs arch. voorm. Hof v. Gelre bl. 216). Te Haarlem † 21 Febr. 1881 Anna Christina Hissink, gade van Daniël Bouwer, oud 76 jaar, na 52-jarige echtvereeniging. RED.

burg, in zijn recht op de vikarie Langsmeer (bij K.), onder voorwaarde dat hij aan Johan zou uitkeeren de vruchten van den jare 1649 geheel, en van 1650 en 51 voor de helft. Aldus Regrs voorm. Hof v. Gelre 152. — Opzichtens N. B. de Bruin beweerde J. H. v. Lijnden tot Ressen als voogd der kinderen van Carel v. L. tot Zwanenburg, dat hij inbreuk had gemaakt op het jachtrecht der havezate Swanenburg te Gendringen, bepaaldelijk onder de bp Voorst, doch werd door het Hof van Gelderland in zijn eisch tot vergoeding wegens spolie 11 Maart 1749 niet ontvanklijk verklaard (Regrs arch. voorm. Hof v. G. 302).

de Bruijn. N. de Bruijn wint 1. Jan Gerard de Br. te Kokkengen tr. Gerarda Romeijn bij wie: Martinus tr. Wannée, Hessel Gijsbert tr. Milders uit Rotterdam. Herman Sas geb. 4 Juli 1801 tr. Cornelia de Bruijn en Jan Carel burgemr v. Kokkengen geb. 13 Febr. 1802 tr. 1° N. v. Schaardenburg Jansdr bij Geertje de Vries tr. 2° Repelius. 2. Hermanus Sas de Br. † te K. 8 Apr. 1818 ruim 51 jr tr. Antje Kooij bij wie Cornelia tr. H. S. de Bruijn, zie boven.

v. Efferen (XXXVII, 129, 390). Den 16 Dec. 1886 werd in het Gereformeerd Burger-weeshuis te Rotterdam opgenomen Hermina Cornelia v. Efferen, dr v. Gerrit † 1 Dec. 1886 bij Helena Arbouw † 13 April 1883. Zie verder het Adresboek ter stede, waarin geen v. Efferden. Te Amsterdam komt geen van beiden voor.

E. PH ERFMANN.

Joly (XXXVII, 120). Isaac Henri Gallandat is de zoon van David Henri G. en Maria Joly. Behalve dezen zoon hadden zij nog twee dochters: Elisabeth G. en Anna Maria G.

Vl. V. D. O.

Kelderman (XXXVI, 680—3) — is in geen geval verwant met het meermaals behandelde Vlaamsche geslacht Kelderman of Keldermans; het is oorspronkelijk uit Emmerik. Het wapen, volgens eene gravure in het archief te Vianen, is In goud een arm, bekleed van rood, voortkomend uit eene wolk; in de hand houdend een beker van blauw, waarboven een druiventros van groen; geheel zooals in het

Armorial-Général een der wapens van Kelderman is beschreven. — Wellicht is Kelderman ontstaan uit Kelterman; en dit verwant met het Duitsche woord Kelter, dat wijnpersbak beteekent, waarop het wapen ziet.

Rotterdam. W. H. CROOCKEWIT.

Knipschaer (XXXVII, 204). Eene dame-du-palais der Koningin van Holland, van dezen naam, is niet te vinden in Koninklijke Almanak van 1807, 8 en 9; ook niet in de Almanach de la Cour van 1809 en 10, noch in de Decreten van den Koning van Holland. Onder den naam van eenen harer twee echtgenooten komt zij evenmin voor.

A. C. SNOUCKAERT V. S.

de Codin (XXXV, 674; 'VII, 125.) Het volgende is aan familiepapieren ontleend.

Michiel de C., chirurgijn en schepen te Zaamslag, tr. ald. Françoise de Jonge, bij wie Adriaan, geb. 1771, in 1804 woonachtig te Middelburg. — Abraham de C. tr. 28 Apr. 1733 als wedr Sara Louyssen, gedpt Vlissingen 25 Dec. 1705, dr v. Abraham bij Anna v. Laren. — Een andere Abraham de C. († 1783, is hij soms een zoon van den vorigen?) tr. Maria Elizabeth Brouwers († 1791, bij wie eene dr en een zoon Jacobus de C.), hertr. met Robert Westley Hall † 1834 te Ilford in Essex (Engeland) bij wien een zoon en eene dr. Genoemde Jacobus de C. geb. 28 April 1775 in Demerary (Z.-Am.), † 16 Jan. 1830, sed. 2 Dec. 1805 woonachtig te Vlissingen, tr. 1811 (aangeteekend 10 Juli) ald. Gerardina Fonteijn (dr v. Michiel bij Cornelia Korvers), geb. Aardenburg 1781, † 3 Maart 1818, bij wie, allen te Vl. geb.: 1. Abraham de C. geb. 2 Sept. 1811, † ongehuwd te Aardenburg 29 Aug. 1864; 2. Cornelia geb. 25 Jan. 1813, † te Vl. 30 Juli 1882, tr. ald. 28 Oct. 1835 Henry Pierre Winkelman geb. ald. 8 Apr. 1813, † ald. 18 Aug. 1879 (zoon van Bartholomeus bij Pieternella Jacoba Mortier), eerst apotheker, later burgemr ald.; 3. Robert Westley de C. geb. 5 Aug. 1814, † ald. 10 Maart 1819; 4. en 5. Adriana Johanna geb. 27 Juli 1816, † ald. 25 Oct. 1819 en Maria Elizabeth (zie *Nav.* XXXV, 674) tweelingen; 6. Gerardine geb. 17 Febr. 1818, † ald. 3 Jan. 1820.

Vl. V. D. O.

Coûvée-Dedel (XXXVI, 431). In de doopboeken enz. te Leiden kan men met gunstig gevolg onderzoek doen. Den 10 Apr. 1761 huwt Jacobus C. (zijne moeder was Sara Huysman) — wedr met drie kind. bij Elisabeth Dumortier, — met Innetje (in een familiebijbel staat Emmetje) Dedel (hare moeder was Heyltje (Glasberg), j.dr van Rijnsburg. Is die familie Dedel te Rijnsburg afkomstig uit een zijtak van het bekende geslacht van dien naam, waarvan een tak te Leiden heeft gewoond? Ik zag eene genealogie D., waarin die personen niet voorkomen; doch deze was zeer onvolledig. In de »Compte de la recette générale de Hainaut (zie Messager des Sciences historiques 1886 afl. 3 »La naissance et les premières années de Jacqueline de Bavière") komt voor: »A Jehan Moriaul, pelletier, demorant à Valenchiennes, pour aucunes parties de pelleterie à lui accatées au command madame d'Ostrevant, par Clais Cromp, environ xv jours avant le Noël l'an iiii^c i.... item pour xv permez de Gris à vii tires tenant ensamble ii^m ii^c l dos, dont accattées au commant medite dame, données à..... medame le Couvée....." Couvey (Nom. Bret.) voert d'azur au chevr. d'or, acc. de trois quintefeuilles du même. Merkwaardige overeenkomst van naam en wapen, waaruit echter niets mag worden afgeleid. Deze beide aant. mogen niet onopgemerkt voorbijgegaan worden.

U. H.

v. Mansvelt (XXXVI, 557—9). Mr. Jacob v. M., geb. 23 Maart 1661, † Nov. 1710, kleinzoon van Anthony (22 Aug. 1595—11 Oct. 1661, oudste tak) bij Elisabeth Heydendaal (10 Sept. 1602—30 Jan. 1663), was kanunnik ten Dom, maarschalk van het land van Montfoort, in 1708 schout van die stad, dijkgraaf van den zuid-IJsseldijk, 16 Juni 1710 eerste lid der staten van Utrecht, en ligt in de Buurkerk te Utrecht begraven, waar zijn grafschrift te lezen is? Hij tr. 24 Apr. 1703 Hillegonda v. Sypensteyn geb. 20 Oct. 1674, † 15 Aug. 1754, dr. v. Everard, burgemeester te Utrecht, bij Gerarda Catharina v. der Woest geb. 1636, † 1681, dr v. Jan bij Cornelia v. Bosbeeck. Zij winnen:

1. Mr. Jan Jacob v. M. geb. 3 Febr. 1704, raad in de vroedschap te Utr., † 27 Sept. 1754; tr. 23 Jan. 1730 Maria Agneta

Bongaart, geb. 28 Sept. 1709, † 11 Dec. 1744 in het kraambed van haar 7de kind. Bij wie

a. Eene ongedoopte dochter geb. 29 Dec. 1730, † 30 Dec. 1730.

b. Jacob, geb. 25 Febr. 1732, † 14 Maart 1742.

c. Frans Gualterus, geb. 1 Sept. 1735, †?

d. Evert Anthonie, geb. 31 Oct. 1737, †?

e. Wouter Cornelis, geb. 29 Oct. 1739, †? tr. 3 Jan. 1762 te Amersfoort Elizabeth Jacoba Harderwijk.

f. Catrina Walburg, geb. 19 Maart 1742, † 6 Oct. 1781; tr. 19 Mei 1770 G. J. Nahuys, prof. te Leiden.

g. Jacob Jan, geb. 2 Dec. 1744, † 5 Juli 1745.

2. Everarda Catrina, geb. 5 Dec. 1704, † 23 Dec. 1733; tr. 10 Oct. 1731 Steven v. Muyden, secretaris van den geregte, bij wie

a. Jacob Evert v. Muyden, geb. 25 Mei 1732, †? bewindhebber der W. I. Compagnie, tr. Anna Catharina Verbeek, dr van den raad en burgemeester van Utrecht, bij wie

aa. Geertruida Justine, geb. 22 Sept. 1756 te Utrecht.

bb. Steven Carel, geb. 27 Jan. 1758 ald.

cc. Wouter Everard, geb. 22 Dec. 1759 ald.

dd. Jacoba Elisabeth, geb. 4 Jan. 1762 ald., † Jan. 1831; tr. 1788 Paul Engelbert Voet van Winssen, raad in de vroedschap der stad Utr. † 182?

b. Anna Anthonia v. Muyden, geb. 2 Dec. 1733, tr. 1759 Carel Wouter Visser, pensionaris te Amsterdam, bij wie

aa. Geertruida Johanna, geb. 6 Juli 1761 te Amst.

3. Evert Anthonie v. Mansvelt, geb. 20 Dec. 1705, † 8 Jan. 1708.

4. Evert v. Mansvelt, geb. 10 Jan. 1708, †?

Johan v. Mansvelt, geb. 17 Aug. 1621, was het derde kind van Hendrik (1597—1652) bij Clasina Blankendaal † 1636 (de tweede tak). Tr. Anna v. Oort van Waveren † 1714, wint

1. Clasina (niet Clarisse), geb.? tr. Cornelis Bor, commissaris ter Domaine-kamer te 's Gravenhage, bij wie

a. Anna Willemina Bor, geb.? † 16 Mei 1734, tr. Arent Vosck-snaar, secretaris te Berkel.

b. Johanna Bor, geb. 21 Nov. 1689, † 24 Febr. 1733, tr. Thomas v. Eelden † 24 Febr. 1733, bij wie

aa. Leonora Clasina v. E., geb.? † 14 Nov. 1755, tr. H. Altiers,

pred. te Breukelen, bij wie eene dochter geb. 14 Jan. 1747, † ?

bb. Cornelis Maurits v. E., geb. ? † ? tr. Perné.

2. Hendrik v. M., geb. ? secretaris der weeskamer te Utrecht, † ongehuwd 9 Mei 1733.

3. Christina, geb. ? † 2 Dec. 1739; tr. wanneer ? Rudolphus v. Nellesteyn, pred. te Montfoort, † Oct. 1734, bij wien

a. Agnes v. N., geb. ? tr. Abraham v. den Senden, burgemr van Montfoort, † 10 Nov. 1761 te Wijk bij Duurstede; wint

aa. Anna Christina v. den S., geb. ? † ?

bb. Catrina Geertruid, geb. ? † ? tr. Oct. 1742 Johannes v. IJsseldijk, pred. te Utrecht.

cc. Wouter Rudolf v. d. S., geb. ? † ? tr. 1758 wie ?

dd. Johanna Hillegonda v. d. S., geb. ? † ?

ee. Maria Jacoba v. d. S., geb ? † ?

ff. Aletta Maria v. d. S., geb. ? † ?

4. Anna Margaretha v. M., geb. ? † ? ongehuwd.

5. Aletta v. M., geb. ? † 15 Juni 1735 ongehuwd.

6. Willem v. M., geb. ? † 20 Dec. 1703, raad in de vroedschap en van het eene deel van generale middelen 's lands van Utrecht, tr. den ? Oct. 1695 Catrina Barbara v. den Sanden, † 29 Juli 1744; bij wie

a. Anna (niet Maria) Aletta v. M., geb. 16 Mei 1698 † 11 Apr. 1734; tr. den ? 1724 Nikolaas v. Bronkhorst, raad-ordinaris in den hove provinciaal van Utrecht († 1 April 1755, na 23 Dec. 1736 hertrouwd te zijn geweest met Cornelia Terborgh). Won

aa. Adriana Charlotta v. Br., geb. 30 Jan. 1726, tr. 24 Oct. 1745 Mr. Jan v. Cleeff, bij wien

aaa. Cornelia Adriana v. Cl., geb. 11 Oct. 1746, † ?

bbb. Clasina Cornelia, geb. 13 Dec. 1747, † ?

ccc. Jan Willem, geb. ?, † ? te Utrecht.

ddd. Nicolaas Cornelis, geb. ? te Utrecht, tr. Munnix † ?

eee. Herman Willem, geb., ? † ? te Utrecht.

fff. Adriaan Meinard, geb. ? † ?

ggg. Clara Rijnburg v. Cl., geb. 4 Aug. 1760 te Utrecht, † 26 Dec. 1816; tr. 25 Mei 1790 ald. Anthony Johannes v. Eelde, † ? Kinderen ?

hhh. Cornelis Meinard v. Cl., geb. 13 Sept. 1761 te Utrecht, † ?

iii. Jan Adriaan, geb. 16 Sept. 1762 te Utrecht, † 14 Oct. 1762.

bb. Willem Martinus v. Br., geb. 12 April 1727, † 30 Juni 1748 (waarschijnlijk 1728?).

cc. Adrianus v. Br., geb. 25 Mei 1728, †? tr. Johanna Meinarda v. Cl.; bij wie

aaa. Clasina Cornelia v. Br., geb.? te Utrecht, tr. Veth van de Perre te Middelburg †? Kinderen?

bbb. Cornelia Adriana Maria, geb.? tr. Cornelis Jan v. Nellesteyn te Utrecht, †? Kinderen?

ccc. Nicolaas Adriaan, geb.?, †?

ddd. Cornelis Reinier, geb. Utr. 1 Maart 1759, †?

eee. Alida Susanna, geb. Utr. 27 Dec. 1760, tr. Nicolaas Theodorus v. Voorst, secretaris van politie te Utr., †? kinderen?

fff. Jan Meinard, geb. ald. 13 Juli 1762, †?

dd. Zonder naam, geb. 7 April 1729, † item.

ee. Willem Martinus v. Br., geb. 1 April 1730, † 28 Aug. 1730.

ff. Catrina Barbara, geb. 10 Juli 1731, † 4 Febr. 1742.

gg. Berendina Willemina, geb. 1 Febr. 1733, tr. 1 Febr. 1757 Aarnoud v. Westhrenen, wegens de admiraliteit van Amst. ontvanger aan de Vaart, anders genaamd Vreeswijk, †? bij wien

aaa. Johanna Catharina v. W., geb.?, †?

bbb. Jan Jacob v. W., geb. Utr.?, †?

ccc. Anna Aletta v. W., geb. aan de Vaart 12 Mei 1760, †? tr. Gijsbert Feith, bij wien kinderen?

ddd. Nikolaas v. W., geb. 27 Juli 1761 aan de Vaart.

hh. Aletta Maria v. Br., geb. 5 Jan. 1734, † 7 Jan. 1734.

b. Martinus Anthonie v. M., geb. 1700, †? Met hem sterft de 2de tak uit voorzoover bekend is.

c. Isabella v. M., geb. 1701 † Juli 1739 ongehuwd.

7. Maria v. M., geb.? † 31 Oct. 1734 ongehuwd.

8. Johan v. M., geb.? † 20 Juli 1733 ongehuwd.

Johanna van Mansvelt, dr v. Jan (1603—1641, jongste tak), bij Magdalena de Paluda, dr v. Hendrik bij Elisabeth v. Tylen van Venloo, geb.? tr. wanneer (1656?) Johan v. Overmeer, burgemr te Montfoort, van wien mij verder niets bekend is; kinderloos. Na den dood van v. O. hertr. zij Geerlach Hosingius, advocaat, bij wien Johannes H., pred. te Heusden; sterfdata van allen onbekend. Zij

was het vijfde kind en had vier zusters en één broeder. De oudste zuster Elisabeth v. M., geb. 16 Jan. 1634, tr. Jacobus Hosingius, broeder van bovengemelden; bij wien

1. Johannes H., geb.? † Maart 1741 ongehuwd.
2. Maria H., geb.? †? tr. Johannes v. Oostkamp, bij wien

a. Maria v. O.
b. Johanna v. O. } geb.?, †?
c. Jacobus v. O.

De jongste, Margaretha v. M., geb.?, †? tr. Johannes v. Heymenberg, pred. te Utrecht, bij wien

a. Henrikus v. H., geb.? †?, pred. te Schiedam, tr. Maria v. der Helm, geb.? kinderloos.

b. Casparus v. H., geb.?, †? pred. te Kampen, tr. Catrina v. Bree, geb.? bij wie

aa. Pieter v. H., geb.?, †? pred. te Kamperveen, tr.? Kinderen?

bb. Casparus v. H., geb.?, †? pred. te Wormerveer, tr. Johanna Kock geb.? †? Kinderen?

cc. Jan Carel v. H., geb. 1697 † 12 Febr. 1741, pred. te Ens en Emmeloord (Schokland), tr.? bij wie Casparus Hendrik.

dd. Johanna Margaretha v. H., geb.? †?

[Men vindt ook Mansvelt. F. M. P. Ruitman, geb. Mansvelt Beck, te 's Gravenhage, schonk 28 Dec. 1886 de geboorte aan een zoontje].

Swaen (XXXV, 507 enz.). Balen bl. 1163 geeft: Kornelis v. Nispen, baljuw en dijkgraaf van Woudrichem en den Lande van Altena, huwde Catharina Ryccen, bij wie o. a. Catharina, tr. Kornelis Zwaan, burgemr van Geertruidenberg 1656—59, zoon van Adriaan, schout ald., bij Maria v. Luchtenburg. Hij † 19 Aug. 1667, zij 28 Dec. 1662, en zijn te Geertr. begraven. Vgl. *Nav.* XXXIV, 362, 3.

H. J. S.

Turk, Turck (XXXVII, 391). Onder hen, die ambachtsheeren van Aagtekerke geweest zijn, komt geen Hugo Turk voor. Wel vindt men Helena Turchi, tweede vrouw van Jacob v. Eijl, die de bezitting naliet aan haren neef Augustijn Turchi, van wien ze weder overging (8 Juni 1609) op Steven, Herman, Jacob en Nicolaas T., die in het bezit bleven tot 1629. Het bovenstaande, ontleend aan

de steenrollen van Zeeland, komt voor in Zelandia Illustrata, I, 760, waar tevens vermeld wordt, dat Augustijn T. zoon was van Gabriël bij eene Buonconti, herkomstig uit Italië, en dat Gabriël de broeder was van Helena.

Domburg. H. M. KESTELOO.

Verbrugge. De *Nav.* XXXIV, 480 vermelde Bartholomeus V., schepen te Rotterdam, tr. 6 Mei 1790 Margaretha Maria v. Beeftingh geb. Rott. 5 Mrt 1748, dr v. Hendrik, raad en burgemr te Rott., baljuw van Schieland, bij Adriana Martina Brouwer, kleindr van den beroemden ridder Adriaan v. der Werff. Abusief wordt t. a. pl. bl. 481 genoemd wed. Verbrugge geb. v. 's Gravendeel; dit moet zijn wed. Verbrugge v. 's Grav. geb. v. Hoboken, dochter van Anthony v. H. en van Maria v. den Heuvel.

V. O.

Voet (XXXVII, 269). Zie voor deze familie de Herckenrode, Coll. de tombes, épitaphes et blasons de la Hesbaye.

Arnhem. J. D. WAGNER.

Voet. Mij is bekend Anna V. tr. Pieter Versluijs, wiens zoon Cornelis V. tr. Adriana de Munck. Deze Cornelis V. leefde omstr. 1680, en was raad en burgemeester van Middelburg, bewindhebber der O. I. Compagnie. Zijne dochter Cornelia Johanna tr. te M. 30 Jan. 1714 Iman de Vriese. Zie verder Smallegange.

Rotterdam. W. H. CROOCKEWIT.

Vos de Wael (XXXVII, 269). De adel van dit geslacht berust alleen op eene vergissing van De Navorscher zelf.

Wittebol (XXXVII, 270). In 156 .? kwam te Aardenburg voor Zeger Wittebolle, en nog bestaat er eene familie Wittebolle te Roeselaar.

G. P. ROOS.

Alliantie-wapen (XXXVII, 272). Van de gevraagde wapens is mij alleen bekend kwartier 1. en 4. van het manlijk wapen,

t. w. In zilver uitgerukte boom van groen, als door de familie der Kinderen gevoerd wordend (zie aant. van Scheltus van Kamferbeeke op het Rotterdamsch archief). Insgelijks, volg. eene wapenkaart in mijn bezit, door de familie de Winter, doch met een gouden schildhoofd, beladen met een leeuw van rood. Alsook door de familie de Zeeuw, maar met den boom op grasgrond.

Rotterdam. W. H. CROOCKEWIT.

Wapens (XXXVII, 392).

1° Wapen der Freiherrn en Grafen von Bocholtz (von der Burg Bocholtz bei Lobbrich). In Fahne's geschiedenis van dit geslacht zoekt men echter te vergeefs naar den gouden ring en de zilveren vlucht.

2° Balkom of v. Balckum (Holland), Bruyninck gez. Colins (Vlaanderen), v. Royen (Vlaanderen, Nederland).

3° Jonkheym (Holland), maar de lelie tusschen buffelhoorns.

5° Het wapen van 1. en 4. heeft veel van Cloeck (Gelderland), dat van 2. en 3. van v. Aersen van Juchem (Utrecht).

Arnhem. J. D. WAGNER.

VRAGEN.

v. Lottum. »Het geslacht Moliart, Moliaert, — waaruit Henrik M., proost v. Emmerik en kanunnik te Zalt-Bommel, kapellaan en rentmr van Reinald II van Gelre (1326—43), als opvolger van Jan M. (Nijh. Gedenkwaard. I bl. LXV), — was aan die van Selkart, Maasen, v. Lottum, Vorsterman, de Raedt, Schoock, vermaagschapt". Heeft deze aanteekening in het Nieuw-Archief voor Kerkgesch. II 193, betrekking ook op Goossens v. Lottum van *Nav.* XXXVII, 382?

v. Marienborch, -borg. Deze familie leefde te Dordrecht omtrent 1627. Mij zijn bekend Adriaen v. Marienborch (wie was zijne vrouw?) en zijne dochter Adelaïde, die tr. Henrik v. Loon, ontvanger van het klooster van Breda. Kan iemand de wapens dezer familie v. Marienborg en verdere inlichtingen verschaffen?

P. J. V. L.

v. Trojen. Men vraagt, of het wapen dezer familie, dat, zoo niet geheel, toch nagenoeg overeenkomt met dat der gemeente Schipluiden (Z.-Holland), — een rijkgetuigde driemaster in volle zee, — het vermoeden wettigt, dat een v. Tr. vroeger heer van Sch. zij geweest. In het werkje »De Boeven der Piraten", uitgegeven tijdens de viering van het derde eeuwfeest der inneming van den Briel door de Watergeuzen [1]), komt voor Jan v. Troijen, dienend aan boord van een geuzenschip. Of zijn de »Van Trojen's" soms afstammelingen van de ridders van »Troyes" (stad in Frankrijk)? Ik herinner mij beslist, dat eertijds een tak dezer familie van Tr. pogingen heeft aangewend ter bekoming van het praedicaat van »ridder"; doch onvoldoende bewijzen verijdelden die poging.

V. R.

[Daar blijkens den cachet-afdruk v. Trojen eenen driemaster voert, met een anker rustend op een helm tot teeken, is het duidelijk, dat òf gezegde watergeus zelf òf een zijner nazaten, dat wapen heeft aangenomen ter herinnering aan die zeemans-loopbaan. Dit wapen leert o. i., dat deze familie van dien watergeus stamt; het nauwe verband tusschen dat wapen en het bedrijf van dezen doet aan een zelf-gekozen wapen denken; sluit dus betrekking tot de oude ridders van Troyes denkelijk uit, te meer, omdat, volg. Rietstap's Armorial, een Geldersch gesl. v. Trojen, een Vlaamsch gesl. de Troyens of Truyens en een Westfaalsch gesl. Troya gemeenschaplijk »twee geschakeerde kepers" voeren, doch met verandering van kleuren en onderscheiden helmteeken. Het voor een watergeus of diens nazaten zoozeer passende wapen wettigt daarom ook als zoodanig geenszins de veronderstelling van verband tot de ambachtsheerlijkheid Schipluiden [2]), , — welke plaats — zie Tegenw. Staat v. Holland 1746, bl. 550, 1, — zijn aloud reeds in 1048 door keizer Hendrik III van Duitschland ingenomen en door graaf Dirk IV van Holland herwonnen, in den aanvang der 15de eeuw door den ridder Filips v. Dorp herbouwd slot Kenenburg bezat, als achtereenvolgend eigendom der adell. geslachten v. Dorp, Bloote, v. Egmond v. Meerestein en v. Zevender, in 1746 van Larcher van Kenenburg; terwijl de aan dat huis weleer verbonden ambachtsheerlijkheid in laatstgenoemd jaar in 't bezit was van Julius Adolf Burghard baron v. Huffel, heer van Hodenpijl en St. Maertensregt.]

---

[1]) Vgl. *Nav.* XXV, 1 Omslag (alwaar ook van D r a a g t e e k e n s sprake is), 'VIII, 57. RED.

[2]) in 1083 Schipleda (v. den Bergh, Handbk Mid. Nederl. Geogr. 161), z. v. a. voor schepen bevaarbare ledo (waterleiding, vaart)? Een goed te Eltingen in de Lijmers heette omstr. 1400 die Scippley (Tijnsboek van Elten); te Puiflik ligt (Weide in) Schiplei. En het oude huis te Elburg, dat in 1806 vervormd werd tot het bekende Instituut van den luit.-adm. v. Kinsbergen, stond weleer bekend als Scipluden-gildehuis.

GESCHIEDENIS.

Land van den Vrijen (XXXVI, 368). Al spoedig na het inzenden mijner vraag, ontving ik licht uit de Riemer, Beschrijving van 's Gravenhage, III 226. Nu zegt het belangrijk artikel van *Nav.* XXXVI, 626: »De hoogbaljuw, burgemeester en schepenen van Het Vrije hielden hunne vergaderingen binnen Sluis". Dit zal wel alleen op het Sluische Vrije doelen, terwijl die van het »Brugsche" in Brugge zullen vergaderd hebben, althans ik vind eene »Ordonnantie van Burghmeesters ende Schepenen 's Landts van den Vrijen, van 29 Augusti 1676, ghedaen in onse Camere van Wette binnen Brugghe". Gezegde ordonnantie betreft de Partye Bleuse, eene soort van vrijbuiters-bent (Fr. parti bleu). Zoo ook eene »Hanse ghemaeckt tusschen de Stede van Ghendt en de Lande van den Vrijen", waarbij geregeld wordt het recht van yssuwe (Fr. en Eng. issue), te betalen door hen, die door huwelijk zich verbonden met personen van een andere Poorterije ofte laetschap.

J. C. d. R.

Dongium. *Nav.* XXXVII, 334, noot 2, leest men: »De kerk te Dongjum prijkte tot 1796 met eene fraaie graftombe ter nagedachtenis van Sicco van Goslinga". Lees: prijkt nog. Deze misvatting brengt mij eene »surprise" in herinnering. Jaren geleden deed ik met mijne vrouw en een neef (een proponent bij de Doopsgezinden) een rijtoertje naar Franeker. Te Berlikum gekomen wenschte de proponent het gebouw der Doopsgezinden te zien. Ik nam genoegen in dat oponthoud, onder voorwaarde dat hij dan ook verplicht was de eerstvolgende Hervormde kerk te zien. Te Dongjum gekomen, moesten wij midden op den weg stilhouden, daar dat dorpje er toen nog geene herberg op nahield. De schoolmeester werd uit zijn aardappelland gehaald, en — eerste surprise! — door mij gepresenteerd als de »Historieschrijver van Friesland"; het was H. W. Steenstra [1]). De zwarte vingers konden dit niet doen vermoeden, en toen

[1]) Algemeene geschiedenis van Friesland. Een volksleesboek, Minnertsga 1845, VIII, 364 en 568. Twee gr. 8vo deelen.

meester de kerk geopend had, volgde de tweede, bij het beschouwen van het ongeschonden fraai monument, afgebeeld in »De Vrije Fries" III tegenover bl. 277.

L. J. D.

Prins van Oranje en Nassau (XXXVII, 334). Onze stadhouders teekenden gewoonlijk enkel »Prince d' Orange". Opmerking verdient, dat in den Almanac de Gotha ons vorstenhuis genoemd wordt Nassau-Orange ou Dietz (niet, Oranje-Nassau), en zulks ter onderscheiding van N.-Saarbruck en N.-Weilbourg; terwijl de vorsten en vorstinnen uit dat huis, ook in den laatsten tijd, in authentieke akten, in Duitschland verleden, zich steeds noemden Prinzen von Nassau-Oraniën, en niet O.-N.

J. C. d. R.

Napoleon III — moet te Londen in den uitersten geldnood verkeerd en geleefd hebben. Hij werd zelfs wegens schulden opgesloten in de Fleet-prison, en wel op grond van den eisch eens Londenschen wijnhandelaars. Dit is van algemeene bekendheid, getuigt L' Intermédiaire des Chercheurs et Curieux (XX, 227), die vervolgens vraagt, hoe die wijnkooper heette, hoe groot de geldschuld wel was, hoelang de hechtenis duurde, en wie hem in staat stelde weder vrij te komen. T. a. pl. kol. 313, wordt de vrager verwezen naar de »Memoirs of an ex-minister" (Londen, 8vo, 2 dln 1885, herdrukt te Leipzig in de Tauchnitz-editie) door Lord Malmesbury, die Louis Napoleon Bonaparte in 1829 te Rome leerde kennen, te Londen als pretendent, te Parijs als keizer, te Chislehurst als balling terugzag, en nog in leven is.

Koningin Victoria. Bij het jubilé der vijftigjarige regeering (1837—1887) dezer vorstin i. d. 21 Juni werd dienst verricht in de Westminster-abdij, in welke eene verhevenheid was opgericht, en daarop stond de oude stoel, waarop de Engelsche koningen en koninginnen steeds worden gekroond. In dien stoel bevindt zich een oude grijze steen, waarop voorheen luidens de overlevering de Schotsche koningen bij de kroning hebben gezeten of geknield. Zooveel is zeker, dat om dien steen herhaaldelijk gevochten is, doch ten slotte be-

hield hij toch zijne plaats in de aloude abdij, en hij wordt daar thans nooit meer uitgenomen. De stoel werd sedert 1837 niet gebruikt. Aan beide zijden van den doorgang stonden de zoogenaamde »beefeaters" geschaard, die altijd en overal bij vorstelijke plechtigheden tegenwoordig zijn, en wier ouderwetsch costuum een vreemden indruk maakte. Het is nog hetzelfde als in de dagen van koningin Elisabeth, en op den hoed zijn nog de roode en witte rozen van York en Lancaster te zien. In den Tower van Londen worden bezoekers door zulke »beefeaters" steeds rondgeleid, en iedereen, die den Tower eenmaal bezocht heeft, zal hunne eigenaardige kleedij niet licht vergeten.

Ter eere van dat jubilé werd het huis des dichters John Milton te Chalfont (Mei '87) door de gemeente South-Wycombe (grp Buckingham) aangekocht, om het in stand te houden. Had Engeland's koningin, evenals in 1884 (zie *Nav.* XXXVI, 163, 4), ook in 1886 een Dagboek in 't licht gegeven: de koningin van Roumanië (Carmen Sylva, zie *Nav.* XXXVI, 30, 309, 10) bewerkte van dit laatste eene Roumaansche vertaling, welke zij der vorstin bij haar jubilé ten geschenke aanbood.

Op den dag van dat jubilé werd de souvereiniteit van koningin Victoria over Zoeloeland afgekondigd te Ekowe door den Britschen commissaris in dat land, lord Osborne.

Een buitengewoon nummer der Gazette of India, uitgegeven op den dag van het jubilé der keizerin van Indië, bevatte het besluit, waarbij eene klasse van grootkruisen wordt ingesteld bij de Orde van het Indische Rijk; de eerstbenoemde is onze voormalige landgenoot lord Reay (baron Mackay van Op-Hemert, *Nav.* XXXV, 394), gouverneur van Bombay, die bij de 16 Febr. in Britsch-Indië aangevangen viering van het jubilé eene zeer welsprekende rede gehouden had. Slechts aan nog twee andere personen viel de onderscheiding ten deel, namelijk aan lord Connemara, gouverneur van Madras, en generaal Roberts, opperbevelhebber in Indië.

Götz von Berlichingen (XXXVI, 575). Te Heidelberg † 23 Mei 1887 de ondervoorzitter der Badensche Eerste Kamer, Friedrich Wolfgang Götz v. B., afstamling in rechte lijn van den in 1562 gestorven »ridder Götz met de ijzeren hand". Hij laat twee zonen na, van

welke de oudste wederom den naam van Götz voert. De stamboom van het geslacht klimt tot 1150; de verheffing in den gravenstand echter dagteekent eerst van 1859.

Bilderdijk. In Bilderdijk's Verspreide Gedichten II, 115 komt een dichtstukje voor, getiteld: By het lijk van mijn tweeden zoontjen, na drie weken levens overleden, den laatsten van Grasmaand 1789". Dat dichtstukje munt enkel uit door bitteren toon tegen de Patriotten, — sedert zijne pleitrede voor Kaat Mossel bleef hij de vurig Oranje-gezinde advocaat en de vriend van Willem V, — en eene tirade op de »zoo veel eedle Magen", waaruit de »overdierbre spruit" stamde. Dat zoontje is ongedoopt gestorven. In het register van den Impost op het begraven (oud-archief der gemeente Den Haag,) leest men i. d. 4 Mei 1789: »een ongedoopte zoon van Mr. W. B. 1e klasse *f* 30: 0: 0". Het is dus als een kind van vermogende ouders begraven. Die plechtigheid had plaats, blijkens het »Begravenisboek der Kloosterkerk", op 5 Mei: »'s morgens begraven in de Oost Capel Een ongedoopte zoon van Mr. W. B."; voor *huur* van het graf en recht van de kerk werd betaald *f* 6.

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

[Op de villa Buitenzorg der Louise-Inrichting te Brummen † 19 Juli 1887 Mej. A. M. F. C. Bilderdijk, oud 74 jaar.]

Gepromoveerde dames. Was Mej. M. W. C. de Koning, surnumeraire bij de posterijen, de eerste dame in Nederland, die (April 1887) examen aflegde voor de betrekking van commies bij de posterijen, — zij was n° 2 op de lijst der geslaagden: de *Nav.* XXXVI, 650 genoemde Mej. Albertine Philippine Catharine v. Tussenbroek (geb. te Utrecht, Mei dezes jaars gepromoveerd tot doctor in de medicijnen op eene dissertatie »Over normale en abnormale melkafscheiding", legde Juni daaraanv. het volledig arts-examen af. — Eene mej. B. Talbotier ontving Juli '87 na afgelegd examen aan de school voor Oostersche talen te Parijs de akte voor het Arabisch, en tevens de gelukwenschen der examinatoren voor hare energie. Zij was de eerste vrouw in Frankrijk, die dergelijk examen deed.

Eerste predikant te Kolijnsplaat. De mij medegedeelde,

Nav. XXXVII, 339 opgenomen aanteekening uit het kerkeraads-aktenboek van Nieuwerkerk in Duiveland, dd. 4 Juli 1599, heb ik door een deskundige nader laten onderzoeken. Waardoor gebleken is, dat er voor iemand, met het oude letterschrift bekend, duidelijk vermeld staat: »Eduwaert Adriaensz.". Hij, die mij de eerste mededeeling deed, zag de *E* voor eene *S* aan, en wist die met de nu verder voor hem min duidelijke letters niet te vereenigen. Wij mogen dan nu gerust vaststellen, dat de eerste predikant van Kolijnsplaat, Eduard Adriaansz. Booms, in 1599 aldaar in dienst getreden, † ald. 18 Jan. 1625, een zoon was van Adriaan Sebastiaanse, den eersten pred. van Nieuwerkerk in Duiveland, en wiens geslachtsnaam alzoo nu kenbaar geworden is als Booms.

Wolfaartsdijk. J. VAN DER BAAN.

Mr. Pieter Paulus. Busken Huet schrijft in »Nederland" 1887, bl. 136, over den dood van dezen voorzitter van het representeerend lichaam: »of eene ruwe en weldra lasterlijk bevonden aanklacht wegens »schurkerij" in eene der eerste zittingen tegen hem ingebracht, dan wel, hetgeen waarschijnlijker is, overmatige staatszorgen zijne gezondheid hadden geknakt; althans in de zitting van Donderdag den 17den daaraanvolgend berichtte de waarnemende voorzitter bij het openen der vergadering, dat »»de verdienstelijke burger Pieter Paulus"" dien morgen ten 9 uur overleden was". In het register van den Impost op het begraven A. 8. leest men 19 Maart 1796 »42 jaar; mr. Pieter Paulus; 1e klasse; aan een Catarrhale koorts; begraaven op het kerkhof ter navolging bij Scheveningen". De doctoren mogen nu uitmaken inhoever die ziekte uit gemoedsaandoening of staatszorgen ontkiemen kon.

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

v. Lintelo (XXXVII, 452). Hoewel het mij onbekend is, of deze familie, die in de 17de en 18de eeuw te Amsterdam bloeide, van denzelfden stam is als de adellijke familie van dien naam; dient toch vermeld, dat verscheidene leden voorkomen onder de regenten der R.-Kath. Godshuizen aldaar, die steeds gekozen werden uit de aanzienlijkste en oudste geslachten der stad. Zoo was Evert v. Lintelo 1661—67 regent van het Oude-Armen-kantoor; hij bewoonde een ruim

huis aan de Brouwersgracht bij de toenmalige Haarlemer poort, waarin hij toestond dat voor de toenmalige Roomschgezinden tevens kerk werd gehouden. Cornelis v. L. was 1709—23 regent derzelfde stichting; gehuwd met Charlotta Ingels, dr v. Joannes Benedictus (zoon v. Mr. Benedictus bij Elisabeth Janssen Sweelinck, dr v. den beroemden organist der O.-Kerk). Joannes Benedictus v. L. volgde zijn vader Cornelis op, 1723—49 als regent van het O.-Armen-kantoor. Zijn broeder Cornelis was gehuwd met Agatha Francisca v. Bergen, 1756—64 regentes van het R.-Kath. Maagdenhuis.

Amsterdam. TH. VAN RIJCKEVORSEL.

Hoeksch en Kabeljauwsch (XXXVI, 648). Meer waarschijnlijk is 't, dat de Kabeljauwschen dien naam kregen naar de kleur hunner wapenrokken, volgens het Beijersche wapen geruit (losangé) van zilver en blauw, en dus eenigzins overeenkomstig met de schubben van den kabeljauw. De naam van Hoeken of Hoekschen volgt dan vanzelf.

J. C. d. R.

Privilegie a⁰ 1579 aan het Brielsche Gilde van St. Christoffel gegeven.

»Wij Bailliu, Burgemeesters, Schepenen, Raeden, Out ende Nijeuw Gerecht der stede van den Briele, doen te weeten eenen ijegelick, dat wij om te maken goeden regel, polecie ende ordonnantie onder den Ghildebroeders van Sinte Christoffels gilde binnen der voorsz. stede van den Brijelle, genaempt de sackedragers, het voorsz. gilde gegundt, gegeven ende verleent hebben, gonnen, geven ende verleenen mits desen de poincten ende articulen hijernaer volghende:

1. Inden eersten dat nijemant van buijten ofte van binnen, wije hij soude mogen sijn, opter straten binnen deser stede ofte vrijheijt van dien, sall mogen wercken, tzij draghen, slepen, cruijden ofte anders, als nae ouden haercomen (gewaerschout zijnde van den deeckemeesters), ten ware hij eerst ende alvooren sij in het gilde, genaempt Sinte Christoffels gilde, in welck gilde nijemant en sal moghen comen ofte genomen werden, hij en sij eerst poorter deser stede, op een boete van zes ponden hollandts, ende zal betalen voor sijn incompste int zelve ghilde zes stuvers. 2. Item en sal nijemandt van

de voorsz. ghildebroeders eenich werck moghen beginnen ofte aentasten, ten zij hij dat te rechte met cavelinge gewonnen heeft, op een peijne van in XIIII daghen nijet te moghen cavelen ende op arbitrale correctie naer gelegentheijt van der saecken. Ende dat oock de opheffers ende ontfanghers denzelven nijet ophelpen ofte heffen sullen op gelijcke boete, ten ware zij ingnorantie conden bethoenen, twelck staen zall tot discretie van den hooftman ende dekenmeesters, indient noot zij, welverstaende dat deghene, die een vrije stede ofte ontfanckstede heeft, om gheen ander werck en zall moghen cavelen, voor ende alleer zijn werck voorsz. affgedaen sall zijn, ofte dat het werck moste stille staen. Ende zoe verde eenich werck stille bleeff staen bij gebreke van denghenen, die int werck zullen wezen, dezelve en zullen in gelijcke XIIII daghen ende gelijcke correctie daeraen om gheen ander werck moghen cavelen. 3. Item zoe wije eenighe cavelinghe thoegevallen is, die en sall om zijn gemacx wille ofte proffijt om gheen ander werck moghen cavelen, voor ende alleer hij zijn eerste cavelinghe ten eijnde gebracht ende volbracht zall hebben, ten ware dat hetzelve werck gheen voortganck en hadde, opte voorsz. peijne ende correctie als vooren. 4. Item en zullen daer nijet meer als twee macken voor den anderen moghen cavelen, ende zoe wijer cavelt ende hem die cavelinge thoevalt, die sall gehouden wesen die cavelinge ten eijnde thoe te voldoen, als voorsz. is, sonder ijemant anders daerinne te stellen dan zijn mecke, opte verbeurte van XIIII daghen haer werck te laten ende gecorrigeert te werden als vooren. 5. Item wanneer daer een een schip laet, het cooren vercocht zijnde, zoe zullen daer twee vrije persoenen comen, een van den cooper ende een van den vercooper, maer zoe tcooren affgescheept wert zonder vercocht te zijn, soe sall daer maer een vrij persoon van den vercooper coomen; van gelijcken oock wanneer het opdracht is, all waer men tot den vrijman zall cavelen al zoe veel persoonen, alst oorbaer zall zijn, naer de gelegentheijt van den plaetzen, daer men draghen zall. Ende zall een vrijman van der cassen mede mogen cavelen daer hij nijet vrij en is, maer verder nijet. Ende indien hij verder cavelt, dat waer opte verbeurte van in XIIII daghen opte straten nijet te moghen wercken ende gecorrigeert te werden als vooren. 6. Item en sall nijemandt eenich werck moghen beginnen (ofte vrien) op sonnendaghen ofte vasten ende bedendaghen, noch

oock op werckedaghen des merghens voordat de waeckclocke geluijt zall zijn, ofte des avonts nae tluijden van dezelve clocke, ten ware off men bevinden conde ende wettelicken bewijsen, dat de coopman anders daerbij hinder ende schade zoude geleden hebben, ende dat bij consent van den burgemeester, opte verbeurte van in gelijcke XIIII daghen nijet te wercken ende gecorrigeert te werden als vooren. 7. Item oft eenige meter int werck van draghen ofte anders ware ende men dezelve op een ander plaetze om te meeten noodich hadde ende gheen ander wiste te becomen, zoe zullen dezelve het werck van draghen moeten verlaten ende gaen daer zij om te meeten begeert werden, sonder eenich wederseggen, opte privacie, die hijerinne onwillich ware, van haer officie, ende daerenboven in zes weken daernaer opter straten nijet te wercken ofte cavelen. 8. Item zoe wat gildebroeders, in een werck gecavelt sijnde, tzelve werck nijet en begeren te wercken, tenzij dat men haer loone naer haer begeren, ende daernaer bij de Weth bevonden wert hare begeerte onredelick te zijn, zoe zullen alsulcke gildebroeders (anderen ten exempele) terstondt metter daet gestraft werden naer gelegentheijt der saecke. 9. Item zoe een burger ofte vreempt coopman eenige van de gildebroeders versouckt tot cavelinge om sijn werck te comen doen, sullen tzelve gehouden wesen terstont te doene, op gelijcke correctie ende straffe als vooren. 10. Item alle greijnen ofte anders, dat opten marcktdach opte coorenmarct gecocht wert, dat zall een ijegelick, wije hij zij, in dit gilde ofte daerbuijten, sonder yemandts wederseggen, moghen draghen ende wercken naer behooren. 11. Item wat ghildebroeders tot haer werck besighen eenige ganghen ofte ladders, tvoorsz. gilde thoecommende, die zullen gehouden wesen dezelve gangen ende ladders, terstont naedat haer werck gedaen zall zijn, te brenghen ter zelver plaetze daervan zij die gehaelt hebben, opte verbeurte van elck gildebroeder, die hijervan in gebreke bevonden wert, VI gr. vlaems ten proffijte vant gilde. 12. Item en sall den eenen gildebroeder den anderen nijet moeghen bevechten ofte een mes op hem trecken om swercx wille, opte verbeurte van een boete van zes ponden hollandts, jegens den officijer te verbeuren (later is hierbij gevoegd: ende acht weecken op strate ofte kaye nyet te wercken). 13. Item zoe wanneer daer een uut het ghilde sterft, zoe zullen die van der dooderhant den knecht vant gilde ommeseinden

om een ijegelick gildebroeder een weete te doen, ten eijnde hij op een seker ure met den dooden ter aerde come naer behooren; ende zoe wije hijerthoe nijet en quame als boven, sal verbeuren ten proffijte vandt ghilde zes grooten, ten ware hij behoorlicke oorsake hadde, in welken [gevalle] hij nochtans gehouden sal sijn den dekemeesters om oorloff te bidden. Ende sal den knecht hebben voor zijn loon van der dooder handt twee grooten, ende vandt ghilde twee grooten. 14. Item zoe zall ijegelick ghildebroeder alle jaren opten eersten sondach naer Sindt Jacob betalen voor zijn ghildegelt zes grooten vlaems; ende zoe wije dat alsdan nijet en betaelde, en sal om gheen werck moghen cavelen, voor hij betaelt zall hebben, opte verbeurte van in acht daghen nae zijne betalinge nijet te moghen opter straten wercken. 15. Item zullen alle de ghemeene ghildebroeders opten voorsz. sondach gehouden wesen een maeltijt bij den anderen te teeren etc. (verder als in art. 11 van 't Privil. van 1565) [1]. 16. Item oft ijemant van den ghildebroeders nijet en vermochte ofte begeerde om den cost te schouwen het voorsz. mael te teeren, die zall gehouden zijn hetzelve ten minsten XIIII daghen voor den voorsz. sonnendach de twee outste dekenmeesters aen te gheven ende sijnen naem tot dijen eijnde laten aenteijckenen, ende betalen alsdan in handen van haer dekenmeesters vijer stuvers, welcke pennijnghen zullen comen ten proffijte van denghenen, die daer theeren sullen. 17. Item daer zullen wesen zes dekenmeesters ende een hooftman, die bij de Weth uut dubbelde getalen van naemen gecoren sullen werden, waervan alle jaere de twee outste off sullen gaen, ende wederomme twee nijeuwe in hare plaetze aencomen, tot welcken eijnde de ghemeen ghildebroeders alle jaere opten voorsz. sonnendach uutten haren zullen verkijesen vijer persoenen, derwelcker naemen opten naestvolghenden saterdach sullen de Weth overgelevert werden, om daeruut de twee voorsz. nijeuwe genomen te werden; ende sullen die van der Weth alsdan mede haerluijder jaerlicx ordineren eenen hooftman uut de vroetschap, die haer gelieven ende goetduncken zall. 18. Item zall tot alle tijden een van de twee outste dekenmeesters (daerthoe bequaemst van den hooftman ende dekemeesters bekendt) bouckhouder vant ghilde wesen, diewelcke zall gehouden

---

[1] Zie *Nav.* XXXI, 423.

wesen binnen XIIII dagen naedat een ander in sijn plaetze zall gecomen wesen, zijn rekening ende reliqua te doen ter presentie van de oude ende jegenwoordighe dekenmeesters ende hooftmannen, opte verbeurte van zes ponden hollandts, zoe hij daervan in gebreke bevonden werde, tot proffite van den officier, ende correctie. Ende zullen de voorsz. dekenmeesters ende hooftmannen jaerlicx opte rekening tot coste vandt ghemeen gilde moghen verteeren acht ponden hollandts sonder meer. 19. Item zoe wat gebreck datter zoude moghen vallen onder de voorsz. gildebroeders int onderhouden van alles des voors. is, datzelve zullen de dekemeesters metten eersten dattet tot heurder kennisse gecomen zall zijn, gehouden wesen de Weth ofte Magistraet deser stede aen te gheven, ten eijnde die overtreders ende ongehoorsame ten exemple van andere moghen gestrafft werden. Ende zoe die dekenmeesters ofte eenich van hemluijden hijerinne schuldich bevonden werde, die zoude verbeuren een boete van thijen ponden hollandts ende correctie. 20. Item alle boeten ende penningen, in desen geroert, zal men moghen inwinnen met ghijselinge, ende soe voorts procederen nae rechte. 21. Item zoe in dese privilegie eenige duijsterheijt ofte geschill valt, tzelve zall staen tot verclaringe van den bailliu ende gerechte deser stede, tot welckers wederseggen dese jegenwoordige privilegie duren sall. 22. Item de voorsz. ghildebroeders sullen gehouden wesen te maecken ende onderhouden het glas van haer ghilde in Sinte Katrijnen kercke buijten coste van dezelve kercke. Actum den lesten decembris 1579".

Medegedeeld door H. DE JAGER.

Scheurmakerij te Brielle a° 1683. In de Acta van den kerkeraad der Herv.-Gemeente te Br. van 20 April 1683 komt het volgende voor. »Eindelick is van D. Praeside voorgestelt, hoe dat eenen kleinen tijt geleden alhier sich heeft sonder permissie durven vervoegen seker gedeporteert predicant, N. Coelman, ende exerceeren predicatie- ende vraegens- of catechesatiewijse eenige texten der H. Schrifture, met gebeden ende psalmsingen voor en naer, in bijsondere huijsen ende plaetsen deser stede, met dit schadelick effect, dat daerdoor eenen grooten aenhanck van veele ende verscheidene ledematen gemaeckt heeft. Ende de Praeses verhaelt hebbende op wat wijse ende met wat success door de E. Broederen Praedicanten deser Ge-

meente, geassisteert met de Deputatis Districtus Classicalis Voornensis, soo bij de Ed. Achtbaere Heeren regeerende Burgermeesters alsmede door haer Achtbaerhedens directie in de vergaderinge der Ed. Achtbaere Magistraet alhier daertegens gewaeckt ende geijvert is, brengt oock in omvrage, hoe men in de jegenwoordige aenstaende huijsbesoeckinge met sodanige ledematen, die ons onder dit groote gross bekent sijn, in alle voorsichtigheit ende behoorlicheit handelen sal: waerop eenpariglick is geresolveert, dat men sulke ledematen, die sich bij desen voornoemden N. Coelman hebben in sijne oeffeningen ende conventiculen laten vinden, tegens soo veele ende rigoreuse resolutien des Christelicken Synodi, en wel bijsonderlick tegens desen voornoemden Coelman ende sijne conventiculen, niet weinig met scheursieckte verdacht ende besmet sijnde, gearresteert ende genomen, ernstelick sal daerover aenspreken ende voor oogen stellen, hoe dat se daerdoor haere getrouwe leeraers bedroeven, haren ijver ende arbeijt in G. W. ende de leere der waerheit, die nae de godsaligheit is, crachteloos ende verdacht maken, sooveel in haer is, bij veel eenvoudige, die, door haer tijdig ende ontijdig aengesocht ende alsoo haer gehoor gevende, uyt enckele nieuwsgierigheit verruckt worden desen aenhang te helpen vermenigvuldigen, in dier voegen datter mettertijt niet anders als een scheuringe in de ware Gereformeerde kercke J. C. uyt te duchten staet;

Ende daerenboven dat men haerl. voor oogen sal stellen, hoe dat se sich vergrijpen ende kanten tegens de beveelen ende resolutien van haere Politijcque ende Kerckelicke regeeringe in 't aenhangen ende maintineeren van soodanigen, die publicâ auctoritate wettelick geremoveert ende van alle kerckelicke leeraers bedieningen ontseijt is, alsof hem ongelijck geschiet ware, sijnde een sake niet t' eenemael van eenige oproerigheit vrij;

Item dat men haer sal toonen, hoe se sondigen tegens de vrijwillig gedane belofte ende onderwerpinge aen de goede, gearresteerde kerckenordre ende discipline, wanneer se naer de belijdenisse des geloofs in den schoot ende de christelicke gemeenschap ende opsicht der kercke J. C. als waerdige litmaten aengenomen sijn;

Ende eindelick dat men haerl., sonder ijmanden te verschonen, wie het oock sij, die sich bij den voorn. N. Coelman vervoegt mochten hebben, voor sooveel se bekent sijn, elcke broeders in haere

wijcke, serieus sal vermanen daerin niet meer voort te gaen, nochte geenige conventiculen bij te wonen, als op sulcken voet, bij de C. Synodus daerover beraemt; waeromme men oock bij de vermaninge haerl. de resolutie des C. Synodi voorlesen sal, met ernstig versoeck om sulx oock aen haere adhaerenten ende consorten, ons of de E. kerckenraed noch onbekent sijnde, te willen notificeeren, opdat de E. kerckenraedt in desen misslag redress sien ende niet genootsaeckt worden mag (volgens Synodale resolutie ende opgeleijde last) verder kerckelick tegens haerl. ende alle andere sodanige te procederen.

Twelck bij de E. gedeputeerde Heeren predicanten ende ouderlingen of diaconen, als gesubstitueerde der vaceerende ouderlingen, eenparig om uijt te voeren aengenomen is".

Medegedeeld door H. DE JAGER.

Grafsteen (vgl. *Nav.* XXXVII, 395). Te Koepang (Timor) zag ik Maart '87 eene uitmuntend geconserveerde zerk, welke in het fort Concordia op den grond lag, — met dit opschrift:

Hier onder leijt en rust Johannes van den Broeck geboortig van Taijoan in sijn leven coopman in dienst der E.: Compe en gewesen opperhooft van 't casteel Concordia op Timor obijt den 13e April Ao 1683 out sijnde 32 jaren 4 maanden en 4 dagen. Mors ultima linea Reeum. Aan mijn moeder.

Dat gij sijt was ik en dat ik ben sult gij wesen
Alst noodlot het belieft uw draad te snijden af.
Mijn vader ue man heeft ook geen dood te vresen,
Want hij en mijne vrouw die leggen hier int graf.
Niet beter moederlief als eeuwich sich te binden
Aan God en sijn besluit; daar sult g'ons alle vinden.

Daar boven is een met veel lofwerk omgeven schild uitgebeiteld, beladen met drie (2, 1) druiventrossen, en gedekt door een helm. Waar de steen oorspronklijk gelegen had, kon ik niet te weten komen. Gezegd opperhoofd van Timor is aan Valentijn onbekend gebleven, daar deze (Oud- en Nieuw-O.-Indië III, 126, uitgave 1726) »in 1680 en eenige volgende jaren" Jacob Wijkersloot als hoofd van Timor noemt. Tayoan was, — zie Valentijn IV, 6, — eene bezitting der O.-I. Compagnie; toch werd in 1637 de koopman Karel Hartsink over Tayoan, alwaar naar 't schijnt toenmaals Johan v. der

Burg het bewind voerde, naar Japan gezonden. Elders (a. w. bl. 33) noemt hij Cojett oud-landvoogd van Tayouan.

Makassar. MR. A. L. E. GASTMANN.

VRAGEN.

(St.) Odilienberg (XXXVI, 526). Bij de oorkonde, krachtens welke Lotharius, koning van Lotharingen, 2 Jan. 858 het klooster van St. Pieter, Berg geheeten (monasterium in honorē Sancti Petri constructum, quod Bergh nuncupatur), bij Roermond, der Utrechtsche Kerk schonk, teekent Bondam (Charterboek 33a, noot *a*) aan: »Berch. Naderhand heeft dit klooster den naam van S. Odilienberg, Mons S. Odiliae gevoerd, en is een Collegie van Kanunniken in 't zelve opgerigt; tot dat in den jaare 1361 door hertog Reinald (III) dat Collegie binnen de stad Roermonde is overgebragt. Men zie Knippenberch, Hist. Ecclesiast. Gelriae, Lib. III, C. 3, p. 96, en het geen hier over opgemerkt is door mynen waarden Boesemvriend, den geleerden Heere V. J. Blondeel, wel eer Procureur Generaal des Stichts van Utrecht, en tegenwoordig President der Raaden van Justitie te Batavia, en Extraordinaris Raad van Nederlands Indien, in de Voorrede voor de Beschryv. der Stad Utrecht, bl. 28—33". Is dan nu werklijk de St. Pietersberg later een berg van St. Odilia geworden? Wat getuigen de door Mr. P. Bondam aangevoerde schrijvers in dezen? Want indien hier eene St. Odilia aanwezig is, dan moet de schrijftrant des plaatsnaams luiden St. Odil*iën*berg, en niet St. Odil*ien*berg.

Classis van 's-Hertogenbosch. Frater A. v. de Kerkhoff citeert in zijn opstel »Een blik in de geschiedenis onzer kleine seminariën", voorkomend in den Volks-almanak voor Nederlandsche Katholieken 1887, een geschrift van Ds. W. Veldhovius. Frater G. v. den Elsen neemt dat citaat over in zijne dezer dagen verschenen »Geschiedenis der Latijnsche school te Gemert" blz. 198, en vermeldt daarbij in eene noot, dat Fr. v. de Kerkhoff, volgens diens eigene schriftelijke verklaring, die opgave heeft ontleend uit een

boek, te 's-Hertogenbosch namens de Classis uitgegeven in haar jubeljaar 1729, berustend bij de universiteit te Leiden, en dat prof. de Vries het voor hem heeft gezocht, maar niet teruggevonden. Het boekje van Jac. de Wit, »Het eerste eeuwfeest van het classis tot 's-Bosch 1741" is hier niet bedoeld, want daarin komt het aangehaalde niet voor. Wie kent het boekje, waaruit Fr. v. de Kerkhoff putte, en deelt mij mede waar een exemplaar te vinden is? Door mededeeling zal men mij *zeer* verplichten.

Helmond. AUG. SASSEN.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Elspeet (XXXV, 228). Op dit Barneveldsche goed heeft hoogstwaarschijnlijk Voget van Elspe (Nederl. Heraut II 82) geene betrekking. Men zal dat Elspe omstreeks Emmerik moeten zoeken. Sedert, naar de getuigenis [1]) van Yrmgardis de Monte (Ermgard v. den Berg, † 25 Juli 1365 als abdis van Elten), Bernt Rip(p)erbant, met toestemming zijner (2de) vrouw Gebele, zijner vóórkinderen Otine (*sic*, zoon) en Aleid, en van die uit zijn tweeden echt, Arnd, Diderik, Henrick, Heyla en Geseken, »syn ghuyt (*goed*) dat gheleghen is to Redebroke" (bij Emmerik) in 1340 verkocht had aan Hendrik Moliart, proost te E., en aan Hendrik Mispele(n) te Elten; leest men in het einde-14de-eeuw-aangelegde tijnsboek dezer abdij, — zie Nieuw Archief voor Kerkgeschied. door Kist en Royaards, II (1854), bl. 150, 2, 69, — telkens van »die vag(h) tevan Redebroek (-brouck), die, zoo hij zijne voogdij niet geheel namens deze abdij voerde, dan toch zeker dienstmansleenen aldaar van haar bezat; want de abdij had in dat broek vele goederen. Kan dit ook licht spreiden over de afkomst der fam. Voget van Elspe?

[1]) Aan den in het N. Archief t. a. pl. bl. 55, 6 afgedrukten brief hangt haar zegel in geel was, -- de klimmende leeuw van het huis ('s Heeren) Berg, — als secreetzegel, hetwelk tegenover bl. 58 volkomen gaaf is afgebeeld.

's-Heerenberg (XXXVII, 335 enz.). De aandacht van wapen- en penningkundigen worde gevestigd op eene munt (daalder) van graaf Frederik v. den Berg († 1618; vgl. *Nav.* XXXVI, 89) uit den jare 1578. Vz., omschrift: Fredericvs. C(omes). D(e) MO(nte). BA(ro). I(n) H(erenberg). BO(xmer). HEDL. D(ominus). I(n). W(isch). Kz. omschrift: Qvis. nisi. Devs. Time. evm. Na. Stat 5/6. Der Deutsche Herold 1887 S. 67, die de afbeelding geeft, betuigt de laatste twee woorden niet te kunnen verklaren. Wat beduiden ze? Vertoont de vz. het beeld van Frederik, half aanziend, ten halven lijve, geheel geharnast, blootshoofds, in de linkerhand het gevest van zijn zwaard, de rechterhand op zijn helm rustend: de kz. bevat een gevierendeeld schild (met hartschild: klimmende leeuw, 's Heerenberg?) 1. twee golvende dwarsbalken onder elkander (quid?), 2. klimmende leeuw, verzeld van blokjes (Nassau-Dillenburg?), 3. drie (2, 1) wassenaars (v. Wassenaer?), 4. uitgerukte boom (quid?). Dat bij 1. niet aan Frederik's grootmoeder Elisabeth v. Dorth, noch bij 4. aan zijne gemalin Francisca v. Ravenel gedacht worden kan, gelijk Der D. Herold t. a. pl. voorslaat, blijkt uit Rietstap's Armorial. Sproten de latere Graven v. den Berg, die Sofia, dr v. Frederik III († 1416, zie *Nav.* XXXVI, 195, noot 2) tot stammoeder hadden, uit het geslacht v. Wassenaer? Sofia was gehuwd met Otto v. der Leck, volg. Tegenw. Staat v. Geld. 398, »jonger zoon des heeren van Breda". Zoo ja, dan moet deze Otto de oorzaak van die afstamming geweest zijn. Voerden alleen de oudere met Frederik III † 1416 uitgestorven heeren v. den Berg ('s Heerenberg) hun wapenschild ongekwartileerd?

Der Deutsche Herold 1881 S. 8, beeldt eene soortgelijke munt van denzelfden eerstgenoemden Frederik uit den jare 1580 (eigendom van den boekhandelaar Nauck, Firma Kamlah, te Berlijn) af, beschreven in het »Vollständige Thaler-Cabinet" (Koningsbergen en Leipzig 1747) onder n° 1678. — met het in D. Herold 1887 S. 67 aldus verbeterd omschrift: »Moneta nova argentea triginta stuferorum" (wie die unter 1674 im Thaler-Cabinet aufgeführte Münze des Grafen Wilhelm von Berg lehrt).

JAC. ANSPACH.

Kolthoren (XXXVII, 418). Ik woon al bijna vijf-en-twintig jaar

op $1\frac{1}{2}$ afstands van deze buurschap, en ging wel om met lui daar geboren of gewoond hebbende, en ik hoorde nooit anders dan Koudhoren of Kolthoren (in plat-Veluwsch). 't Is een aardig, tot Putten behoorend buurtje, met 35 huizen, waaronder één boerderijtje. De overige zijn daghuurderswoningen. Sedert 1830 dagteekent die woningbouw, en tevens toenemende bevolking. Vóór dien tijd was de buurschap een woest heideveld, voor schapen- en koeweide gebezigd, waar de »schepers" 't op de vlakte vaak *koud* hadden, en dan ook menigmaal met smart verlangden naar 't geluid van den *horen*, die hen en 't vee naar huis riep uit die stille omgeving. Van deze etymologische gissing tot de juiste ligging der buurschap overgaande, merk ik op, dat Kolthoren zuidoostelijk van Putten ligt en westelijk van Garderen, van Putten drie kwartier en van Garderen een half uur verwijderd.

Aan 't Uddelermeer. A. AARSEN.

[Dan dient de Woordenlijst 1884 op dit punt verbeterd. De slotsylbe *horen* zal echter wel »hoek" beduiden, evenals in Lanthoren (te Voorthuizen); vgl. Hoorn en Omtrekhoorn o. Heerde. Kolt-horen = Holt-horen, z. v. a. heuvel-hoek? boschhoek? — Het door den heer v. Epen ingezonden antwoord luidt, dat Kolthoven z. o. van Putten, Kolthoren, -hoorn bij Heerde ligt. Er heeft dus tothiertoe geene eenstemmigheid op dit punt geheerscht. Het gezag des naburigen Veluwnaars, — die zich ook nopens Heerde uitspreke, alsmede over dat guet Colthaue (Kolthof) van *Nav.* XXXVII, 418, — geve daarom den doorslag.]

Navalia (XXXVII, 187 enz.). Met de duiding van *Nav.* XXXVI, 410: »Navel of Nevel z. v. a. waterlaat, -loop, treksloot" stemt eenigermate overeen wat men bij Slichtenhorst, Tooneel des Lands van Gelre bl. 4a leest, als hij verhaalt, dat de (Nieuwe) IJsel, in oude tijden de Grift van Drusus, alsmede de Noorder of Buitenste Rijn (Rhenus borealis seu extimus) geheeten, bij Ptolomaeus wordt genoemd Nabalia of Navalia; een woord, zegt hij, dat »zoo veel beduydet als Na-wael, ofte, zoo zommighe willen, een *haven* ofte *verlaet* voor de schepen. Want de Rhijn syne wateren zoo mildelyken aen haer heeft mede gedeylt, dat sy haere *grubbe* (= groeve, kuil) genoodzaekt is geweesd wt te breyden, ende sich rechtevoort in snelheyd en ruymte met de Wael, de Leck, de Maes en den Rhijn zelve magh vergelyken", enz.

Navalia uit den Bataafschen vrijheidskamp (*Nav.* XXXV, 94) wordt

in de buurt van Angeren, Lobith of Xanten gezocht. *Nav.* XXXVI, 208 slaat De Nevel voor, tegenover Oosterbeek), Slichtenhorst (Geld. Geschied., 16[a]) denkt aan eene brug over de Nahe bij Bingen, dat ook kort te voren het tooneel van den strijd was geweest (zie bl. 13[b]). Onlangs werd mij eene andere gissing medegedeeld, welke van hoogerhand instemming zou hebben gevonden, waarbij dat Navalia zou schuilen achter De Nabel, eene buurt te Meerten o. Lienden in Neder-Betuwe, waar men in eene lange, aanmerklijk lager gelegene, op de wetering De Nagraaf uitloopende of daarmee in verband staande strook lands het spoor meent te ontwaren eener voormalige rivier. Hoogstwaarschijnlijk hangt echter dit Navalia als plaatsnaam in de lucht; want »Scinditur navalis pons" (*Nav.* XXXVI, 208) geeft veel natuurlijker zin dan »Scinditur Navalia (ablat.) pons". Welke afgeknotte of gekloofde schipbrug men, volgens den indruk, welken het gansche verhaal bij Slichtenhorst t. a. pl. geeft, denklijk op de hoogte van Bingen zal dienen te zoeken, omdat de gissingen nopens Angeren (benoorden de Waal), Lobith (bij de Oude Waal), en Nijmegen (aan de Waal) ontstaan kunnen zijn uit louter klanknabootsing, alsof Navalia een verlatijnscht »nabij de Waal" zou vertoonen, eenigermate in den trant van Slichtenhorst's Na-wael.

Nagraaf kan eenvoudig beteekenen »later gegraven kanaal". De Nabel (= Navel, Nevel) mitsdien, zoo de *Nav.* XXXVI, 410 voorgestelde duiding juist is, z. v. a. waterloop, welke verland of verzand zijnde, (in eenigzins andere richting) eene »Nagraaf" noodig maakte. Dit een en ander aldus opgevat, roept opzichtens de lokaliteit van Lienden's buurschap, geenszins eenen toestand uit de jaren 70 na Chr. in de herinnering terug.

J. A.

Porta decumana (XXXVII, 81, 349) = de hoofdpoort van het Romeinsche leger, waarbij de tiende cohorte lag. Slichtenhorst, Tooneel 70[a] laat zich aldus uit: »Gelijk oock Doesburgh van ouds her voor een wapen is voerende eenen *Burght*; een waerschijnlijk bewijs, dat dese wapens, als ook den naem der stad zelve haer oorsprongh neemende, daerom zeer oud moeten wesen; te meer, nadien dese Burght staet afgebeeld op gelyke wyze als in de Romeynsse leghers de toorens en poorten, welke om haer merkelyke grootte en

steeuwigheyd, decumanae wierden genoemd; staende aen yeder egh (hoek) van de poort, als tot een scherm en bewaer, een byzonderen tooren, ende tusschen dese toorens twee halve maenen, tot blyk van haer oude achtbaerheyd". Het woord decumana heeft echter met »maen" niets van doen; het is z. v. a. decimana, nagenoeg = decima. Vgl. Ovidius, Trist. I: Qui venit hinc fluctus, fluctus supereminet omnes, Posterior nono est undecimoque prior.

Pot (XXXVII, 377). Vóór de veste van Roermond lag de burcht van den vorst van Gelre, geheeten *de Pot*, door graaf Gerhard III in 1224 in een adellijk nonnen-klooster veranderd, en door Engelbert v. den Berg, bisschop van Keulen, ingewijd, ten overstaan van Walter v. Eyl, Geeraert en Henrick v. Baersdonck, Geeraert v. Rotheym (Rossum) en Arend v. Wachtendunk. Aldus Slichtenhorst, Tooneel 59a.

Sabelspoort (XXXVII, 290). Sabel of savel = zand is bekend: De Savel, plaats in Brussel, 't Zandje of Het Zand, voorstad van Middelburg aan den Koukerkschen weg, en zoo zeker wel elders. Callewaert's Woordenboek heeft sable = zand, savel = graveelzand. Sabel is ook zwart: »de zwarte poort" zou geen vreemde benaming zijn; Oostburg's wapen is een zwarte burcht.

G. P. ROOS.

[In 't laatste geval zou de benaming dienen te luiden Sabelpoort, niet Sabelspoort. Volledigheidshalve sta hier nog, dat Slichtenhorst (Tooneel des Lands v. Gelder, 95a), ao. 1645 van »de Sabis ofte liever Sebispoort" (te Arnhem), naar de richting van 't land van Cleve", gewaagt.]

Ovidius Naso. Mag men een bericht uit Roumanie gelooven, dan werd Juni 1887 in de Dobroedsja, niet ver van Kostendje, het graf van dezen Romeinschen dichter gevonden, met een grafsteen, waarop zijne komst te Tomi is afgebeeld, waar hij aan den oever door Apollo wordt ontvangen. Tomi was het bij Kostendje gelegen oord, waarheen O. verbannen werd, en waar hij stierf.

G. R. W. Kymmell (XXXVII, 351). Op 67-jarigen leeftijd overleed 20 Juni '87 te Assen deze Rijks-archivaris in de prov. Drente. Van 1840—1879 was hij ambtenaar ter provinciale griffie, deze betrekking

van 1851—57 afwisselend met die van gemeente-secretaris, en na het ontslag in 1866 van den nog levenden, thans meer dan 90-jarigen oud-archivaris J. S. Magnin (vgl. *Nav.* XXXV 636), was hij tevens belast met de verzorging der provinciale archieven, totdat deze in 1879 aan het Rijk overgingen. Sedert kon hij al zijn tijd aan de belangen van het archief besteden, voor welks ordening en beschrijving hij veel gedaan heeft, terwijl menige mededeeling van het door hem gevondene in den Drentschen Volksalmanak voorkomt. Ook het Provinciaal Museum van Oudheden vond in den bij uitstek eenvoudigen, maar werkzamen man een ijverig bestuurslid en secretaris. Gedurende 27 jaren was hij lid van den Gemeenteraad. In 1873 benoemde Z. M. hem tot ridder in de Orde van de Eikenkroon.

Tienden. Voeg bij de *Nav.* XXXIII, 122, 3, 264, 422, genoemden, de *kop*tienden van Gooiland, welke Godeland of Godelinde, abdis van Elten, bij de overdracht in 1280 van 't omstr. 967 door graaf Wîchman der abdij geschonken Naarderland aan graaf Florens V van Holland, aan deze voorbehield. Dit was, volg. Tegenw. Staat v. Holland VIII, 86, een nog in 1750 bestaand, — duurt het ook tegenwoordig voort? — tiendrecht, hierin gelegen, dat alle land, hetwelk eens bezaaid geweest is, zeker getal van koppen of maten geven moest, naar den inhoud der tiendboeken; waarover op elk dorp binnen de twaalf dagen vóór Kerstmis zitdag werd gehouden; en moest elk zijn aandeel daar komen betalen in rogge, gerst of geld, naar gelang men schuldig was. Tot het stellen van den prijs werden de burgemeesters van Naarden jaarlijks uitgenoodigd, en genoten daarvoor zes gl.; waarna de tiendplichtigen de keus hadden om in geld of in graan te betalen. Alwie binnen twaalf dagen niet betaalde, verbeurde dubbel; dit noemde men *sluien.* Die drie jaar achtereen *versluide*, en in het vierde niet betaalde, diens land verviel aan den tiendheer. Dit recht is door de abdij van-ouds toegewezen aan het gesl. v. Nyenrode, te gelijk met het erfmaarschalkschap van Gooiland, welke rechten in 1750 bezat Gerrit Hooft Danielszn, terwijl Mr. Abraham Alewijn, raadsheer in den Hoogen Raad van Holland, destijds houtvester was van Gooiland.

Ambt, amptman. Een boomgaard te Hien heet **Ambtmans-**

akker, een weiland te Neerijnen Ambtmans-bosch, een dito te Haaften Ambtmans-kamp; terwijl een weiland te Opijnen De Ambtswaard heet. Zijn de woorden *ampt* en *amptman* volg. Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Oorkdbk v. Holl. en Z. I 59, 185, voortgevloeid uit ambach (ambocht) = judiciaria *potestas*, *officium* judiciale, jurisdictio, vervolgens 't *gebied*, waarover de jurisdictie zich uitstrekte: merkwaardig is hierbij, of misschien hiertegenover, *ammetman* als omstr. 1400 voorkomende variant (Memorieboek v. Elten in Nieuw-Archief voor Kerkgeschied. II, 55), in vergelijking met »*am*, d. i. weiland, vanhier *amman*, *amptman*, d. i. iemand, die over landerijen opzicht voerde" (Tegenw. St. v. Drenthe bl. 10, aant.). Vgl. voor dit laatste den Zwitserschen Landamman (in Schiller's Wilhelm Tell). Het woord amb(ach)t komt reeds in 772 voor, in de benamingen Engilbrehtes*ambehte* [1]) en Helicriches*ambahte* [2]), van thans onbekende plaatsen in Noord-Holland (Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Handbk Mid. Nederl. Geogr. 2de dr. 145).

Peinder (XXIX, 572). »De Over-Velouw begrijpt vijf Gerichten ofte Schoutampten (aldus genoemd van syne Schout-aeten, ofte, zoo men elders spreekt, Schout-etten, dat is Schuldrichters, ofte ook schouwers, die men ook Peynders plaght te heeten), i. e. prospectores publicae disciplinae; jus enim pariter et exequendi res judicatas, et prehendendi facinorosos eis competit. Prior notatio est Grotij, altera Nic. Burgundi, vtraque diverso sensu recta, siquid judico". Aldus Slichtenhorst, Tooneel d. L. v. Gelder, 110a.

Rookhoenders — moesten in de Middeneeuwen niet enkel op Veluwe worden opgebracht, gelijk men veelszins meent. »Al die lude daer wuer (vuur) of *roek* wt oren huysen geet van Elten en to lobet (Lobith) d' sint der Abdien jaerlix een *hoen* schuldich", — luidt een post uit het Tijnsboek der abdij van Hoog-Elten in Nieuw-Archief voor Kerkgeschied. II 156.

Keulsche aarden potten met kinderbeenderen. De *Nav.* XXXVII, 275 geopperde twijfel houdt op, wanneer men het

[1]) jurisdictie van Engelbrecht. [2]) heuvel-omtreks-jurisdictie?

belangrijk bericht van Dr. C. Leemans leest (Verh. en Med. der Kon. Akad. v. Wetenschappen, 2de Reeks II, 96—105 »Over potten met kinderbeenderen bij het kerkhof te Harich in Friesland onlangs (Maart 1870) gevonden". Het waren ongedoopte kinderen, die in ongewijde aarde werden begraven. Te Doesburg, tusschen de kerken van Drempt en Nieuwen-Kapel [1]).

MR. J. DIRKS.

Penningen (XXXVII, 360). 1. Volgens Renesse, Mes Loisirs n° 29336 en mijn Repertorium n° 1120 is dit een penning ter eere van Nicolaas George von Raigersperg als gevolmachtigde van den Keurvorst van Maintz bij het sluiten van den vrede te Munster (1648) later geslagen. De V op den arm duidt aan den stempelsnijder V(estner), die nog een aantal penningen ter eere van andere gevolmachtigden maakte. Het omschrift van het wapen is »Cogita mori ante mortem". (Denkt vóór den dood aan den dood). — 2. Het omschrift van den legpenning van Anjou is aangevuld en vertaald te vinden bij v. Loon I 325: François, zoon van Frankrijk (fils de France), eenige broeder des konings, door Gods genade graaf van Vlaanderen.

Op geen bijzonder gevecht is de keerzijde toepaslijk. Er bestaan een aantal varianten van de Vz.

L. J. D.

P. **Marin, Aanteekeningen** (XXXVII, 349). In Carlyle of Erckman-Chatrian's Geschiedenis der Fransche Omwenteling lees ik, dat eene der legio oorzaken van die omwenteling, — een stofje aan de weegschaal! — was, dat een hoveling, eene dorpskerk voorbijgaand en daarop een leidekker aan 't werk ziende, weleens weten wilde, welk eene tuimeling deze zou maken. Hij schoot den man in den rug, kon zich met de droeve klucht eenige oogenblikken vermaken, en..... zijne straf? Och, hij was een noble, de ander een vilain, en de schoft kwam er met eene korte verbanning uit het Hof af!

G. P. ROOS.

---

[1]) Nieuw-Keppel. RED.

VRAGEN.

Vroinlo (XXXVII, 166). Hieraan herinnert Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Handbk Mid. Nederl. Geogr. 2de dr., 1872 bl. 148, als a° 1063 Vronle (Oorkdbk v. Holl. e. Zeel. I n° 85), a° 1083 Franlo, en later naar 't schijnt St. Pancras geheeten, van welks ouden bloei de kronieken vele fabelen vertellen. Welke zijn die fabelen?

Soudenbalch (XXXVII, 202). Onder de *Nav.* XXI, 237 vermelde kasteelen der stad Utrecht behoorde ook een Zoudenbalgh, een van welks bewoners uit het gesl. Soud. stichter was van het weeshuis ter stede. Deze was dan de Evert S. van *Nav.* XXXIII, 288, en het door hem gestichte weeshuis was dat van St. Catharijne. Een ander door deze familie bewoond kasteel staat t. a.geh. pl. vermeld als »Oudaan, ook genaamd Zoudenbalch". Welke Oudaan is dit geweest? En stond hij tot Zoud. in nog andere betrekking dan de bloot toevallige van vroeger of later bewoner of eigenaar van eenzelfde verblijf? Een ander kasteel stond als Damasche (vgl. *Nav.* XXXIII, 287, 8) bekend.

Leengoederen. »Inden j. o. H. MCCCC° en drie is gek(omen) Deric vaec en heuet ontf(angen) syn lene gheheten dat guet ten Poel op den duenen tot enen *lanege* leen. En daer waren manne auer her Willem v. Reys en Vranke v. lengel (o. 's Heerenberg) ipsa die S. Lucie virg." Aldus het Tijnsboek van Elten (Nieuw-Archief voor Kerkgeschied. II 165). Wat is een lanege leen? Alsmede een maarschalk- en een soenens-leen? (ibid. bl. 167). Ook dusdanige leenen bezat de abdij van Elten.

Miswinninge — heette blijkens »Consuetudines secularis ecclesiae Altinensis" (zie Nieuw-Archief voor Kerkgeschied. II 112) de »prima oblatio cuiuslibet missae". De hoogl. Kist schrijft t. a. pl. 199: »Waarom ze dezen naam droeg, is mij niet gebleken". Vraag: Staat dat miswinninge" niet in verband tot het »vuir-offeren" van *Nav.* XXXI, 614? Oudemans biedt enkel: winninge = winst.

Oude Munten. Door welke vorsten zijn de onderstaande munten geslagen ?

N° 1. Schelling. Vz. MO. NOVA. ARG. ORDINE CLER. Een gekroond en gevierendeeld wapen rustend op een Borgondisch kruis: 1. en 4. gekwartileerd (t. w. 1. en 4. dwarsbalken, 2. en 3. kruis), 2. en 3. leeuw. Kz. NISI. TV. DOMINE. NOBISCVM. EPVS [1]). De rijksarend met wereldbol, kruis en kroon. (Graafschap Lijnden en Rekheim of Löwenstein en Rochefort ?)

N° 2. Schelling. Vz. MONETA. NOVA. ARG. CHAST. 1617. Wapen als N° 1 gevierendeeld: 1. en 4. leeuw, 2. en 3. vier palen.

Kz. INITIVM. SAPIENTIE. TIMOR. DOMINI. Arend als N° 1. zonder wereldbol en kruis. (Château-Renaud ?)

N° 3. Schelling. Vz. MONETA. NOVA. ARGENT. IAOHA. Gevierendeeld wapen als N° 1 ; 1. en 4. gekwartileerd (t. w. 1. en 4. lelie, 2. en 3. dwarsbalken) 2. en 3. vier palen. Kz. SIT. NOMEN. DOMINI. BENEDICTVM. Arend als N° 2.

N° 4. Schelling. Vz. MONETA. NOVA. ARGENT. Gekroond geimiteerd Spaansch wapen: 1. gevierendeeld (1. kasteel, 2. en 3. leeuw, 4. lelie) ; 2. en 3. strepen en blokjes ; 4. gekwartileerd als 1., maar een kasteel op de plaats der lelie.

Kz. SVB. VMBRA. ALARVM. TVARVM. ROOL. (of ROCL) [2]). Arend als N° 2 met een kruisje. (Rochefort-Löwenstein ?).

N° 5. Daalder. Vz. ORIGINIS. INCLIT. SIGN. INSIG. Gekroond negenveldig wapen, waarin zes leeuwen en drie dubbele adelaars.

Kz. SI. [3]) PRO. NOBIS. QVIS. CONTRA. NOS. Gekroonde dubbele arend met een schildje op de borst, waarin een dwarsbalk.

Deze munten behooren tot den zoogenaamden kippertijd (Kipper- und Wipperzeit). Indien ze nog in originali bestaan, moeten ze zeer zeldzaam zijn. Schulman beschrijft in zijn catalogus N° 4 onder N° 376 een schelling, waarvan de Kz. volkomen gelijk is aan die van N° 1 bovenvermeld.; de Vz. echter heeft de letters S. P. Q. R. in plaats van CLER, terwijl het wapen dat van Vlodorp-Reckheim is, en alleen daarin van het door mij beschrevene verschilt, dat het

---

[1]) ESSES of FVISSES? Vgl. Ps. 124 vs 1, 2. RED.

[2]) protege me (Ps. 17 vs 8)? Ps. 57 vs 1 staat *in* umbra alarum tuarum (sperabo). Vulgata. RED. [3]) Si Deus. RED.

kruis door eene lelie vervangen is. Deze schelling wordt terecht aan Reckheim toegeschreven, en, als hoogst zeldzaam, genoteerd op *f* 15.

Nog vindt men onder N° 444 van Catalogus Schulman N° 11 een schelling, waarvan de Kz. en het omschrift der Vz. geheel gelijk zijn aan die van den door mij vermelden onder N° 1, dus ook met het woord CLER, maar het wapen is nu gevierendeeld: 1. en 4. ster, 2. en 3. vier palen; hartschild: lelie. Deze zeldzame, op *f* 16 genoteerde schelling wordt door Schulman toegeschreven aan Jan Theodoor graaf van Löwenstein, Rochefort, Wertheim, Montaigu, Chassepierre, Cugnon enz.

J. E. TER GOUW.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Barth Rekker (XXXVII, 424), — geb. te Vlissingen in 1768, werd voor den handel opgeleid, en vestigde zich te Amsterdam, waar hij kennis maakte met den boekhandelaar P. S. Uylenbroek. Onder diens leiding zette hij zijne letterkundige oefeningen voort, en vertaalde stukken van Kotzebue en Iffland. Ook gaf hij tweemaal »Eenige dichtstukjes'' Amst. 1834 en 1836 in 't licht. Overleed 28 Juli 1844 te Baarn, waar hij eenige weken tot herstel van gezondheid had doorgebracht. Enkele verzen van hem vonden eene plaats in tijdschriften en almanakken, o. a. »De Onbestendigheid" in 't letterkundig magazijn van Wetenschap, Kunst en Smaak.

Haarlem. VAN EPEN.

Bosboom-Toussaint. In »l'Eglise Libre" van 14 Jan, 1887, vind ik aangekondigd: Le château de Lauernesse, un épisode des premiers temps de la Réformation dans les Pays-Bas, par Mme Toussaint — Bosboom, traduit librement du Hollandais in 12mo, 3 francs (*f* 1, 41), Parijs, bij Paul Monnerat, Rue de Lille 48.

G. P. ROOS.

Echo's. Religiosissimis ac fidelissimis in Christo Jesu fratribus, Per

septem confœderati Belgii provincias, pietate moribusque Euangelicé Reformatis,

Aliisque divini Verbi Hæredibus per Galliam, Angliam, Germaniam, Helvetiam, atque per alias mundi Plagas Fidem Apostolicam profitentibus Hanc sanctam cœlestemque Harmoniam, sub Echo fideli posteritati resonante commendat, vovet atque dedicat Veritatis Euangelicæ Zelotes & Auditor, vitá ac Moribus Reformatus in Christo

FRANCISCUS CASPARUS COLSONIUS BARRODUCÆUS,

Qui post carcerum umbras, quas per sexennium perpessus est in Inquisitione Mediolanensi (propter susceptam fidem Euangelicam) jam in filiorum Dei libertatem restitutus, asilum quærit & nidum, in quo sub Dei timore vitam agat Christianam & sibi suæque familiæ de victu atque vestitu, studio ac opere prospiciat.

Echo ad honorem Ecclesiæ plangentis

Annorum Numerum perfectæ ætatis Christi continens [1]).

C	*asta Columba*, gemis, plangisque, heu! dic mihi quare?	*Aræ*
A	ræ, respondes, quia vivo dolore retorta?	*torta*
T	orta *Columba* es! quomodo? Sponso nonne cohæres:	*Hæres*
H	æres sum (resonas) *Sponsi* super arva doloris	*oris*
O	ris an oscula vis? vis: heu dolor ecce relatus!	*Latus*
L	atus & in latus ecce tuum est. Est sanguine pictum:	*ictum*
I	ctum Corque tuum est sub *Sponsi* stipite. Clangis.	*Clangis*
C	langis! & angor ego: tuus en fluit undique sanguis!	*Anguis*
A	nguis adest stygius, ruit in te? proh dolor! heu cur	*heu! cur*
C	ur, petis; heu quia me vorat hîc in stercore porcus;	*Orcus*
O	rcus ad arma ruit; Caro adauget & undique fletum!	*Læthum*
L	æthum voce parat, feretrumque en *Roma* securi!	*uri*
U	ri: damnarique jubet mihi, membra, gementi!	*menti*
M	enti Euangelicumque Cibum aufert ecce Cubili!	*bili*
B	ili mortiferâ crucians pia pectora Charis,	*aris*
A	ris jamque meis holocausta sacrata repellit,	*pellit*
P	ellit Oves, acuitque Lupos, obstatque saluti.	*Luti*
L	*uxuriosa* luti mea pangit vasa furore!	*ore*
O	re furor, gladiusque manu *Romæ* ferit; at Ros,	*at Ros*
R	os pluit e Coelis, e *Sponsi* pectore! flagris,	*Agris*
A	gris jamque meis *Leo Belga* est rore renatus,	*natus*
N	atus aquis, & agris mihi tutor, & inde resurgo.	*surgo*
S	urgo, tamen doleo, plangoque en! pondere victa,	*Icta*
I	cta cado rursus, *Sponso* rursusque renascor;	*Nascor*
N	ascor! amara fero, gusto velut altera *Dido*.	*Dido*

1) 33 jaren — 33 regels! RED.

D	ido cremabatur, cremor heu! mage 1), sum quia præco!	*Echo*
E	cho mei *Sponsi* in terris, quia fida supersto:	*sto*
S	to super ejus Oves vigil, ut lupus absit honestis.	*Estis*
E	stis! si *Geniti* genitricis amore sereni,	*Rheni*
R	heni tot lachrymis fluidi mihi vivite stanti;	*tanti*
T	antî! heu oro meî jam *Nati* plangite *Vobis*!	*ô! bis*
O	bis terque, quaterque *Deus* det ut oro levamen;	*Amen*
·	Amen ab æthre canat divinum supplico flamen!	*Amen.*

Eteostichon Carmen geminum.

Echo ad honorem Classici Coetus.

Eodem numero carminum gaudens 2).

N	ox abiit, properatque *Jubar* vim pellere mortis;	*Ortis*
O	rtis in tenebris fert Lustra. Videte renatos,	*Natos*
N	atos opto videte, Deus quos lumine munit	*unit*
V	nit & inter se post tres jam *Classicè*, Menses,	*enses*
E	nses ut teneant Christi pietate senili,	*Nili*
N	ili fertilitate pari, & dent semina Vitæ.	*Ite!*
I	te *Ministri*, *Vos* Jesum ferte omine Læto!	*Lætho*
L	ætho jamque auferte *Greges* virtute severâ!	*æra*
E	raque pauperibus reserate ô Æthris *Agentes!*	*gentes*
G	entes sacrilegas dum plectitis, & mala, dextrâ:	*Extrâ*
E	xtrà jamque *Lupos* expellitis ore & amore:	*more*
M	ore salutifero ditantes corda. *Ovis* adsto!	*adsto*
S	to jam pascendus fidei almæ in perpete portu,	*Ortu*
O	rtu dum Christi mihi Lex 3) veneranda relucet,	*Lucet*
L	ucet & inter *Vos hodiè*, dans foedera junctis;	*unctis*
V	nctis, dico, oleo sacrati Regis Jesu.	*Esu*
E	su sic *Vestræ Charitis* sum pectore præstò;	*resto*
R	esto *Vitis* amans, *Classis*que propagine dexter:	*Exter*
E	xter sum fateor *Vobiscum*, at Sum Omine factor.	*Actor*
A	ctor agri Vestri virtutum, en! credite tutor!	*Tutor*
T	utor ego! Echo mea est tutrix per sæcula chara,	*Ara*
A	ra Dei at tu! *Classis* es ô veneranda Davidis!	*i! dis*
D	is pietate, fidêque potens super agmina dignè	*Igne*
I	gne scelus purgas; quia fornax aurea amorum,	*Morum*
M	orum, pango, parens tu *Classis* es, ipsa repange!	*pange*
P	ange Mari & Terræ, tibi dum Echo perpete plaudo:	*Laudo*
L	audo te ò *Classis*, veneror que en! carmine, mente:	*En! te*
E	n! te Laudo, corono, celebro, Cor tibi præsto!	*resto*

1) Magis? Red. 2) Zie de noot der vorige bladzijde. Red. 3) Luxe? Red.

R	esto Cliens, augur, famulusque sub omine præco.	*Echo*
E	cho vovet, confirmat amor, mea fata secundat.	*dat*
D	at deus, inquio, vim segeti, dat & ordine messem.	*Essem*
E	ssem, juro, beatus agris si Gratia Christi	*Isti.*
I	sti me *Classi* conjungeret. Hoc peto flamen. amen.	

Eteostichon Carmen geminum.

SPES MEA DE COELO AVREA: VoX VoVET EN tIbI FRATER

PER ChRIstVM LUX DAT, FER BONA PAUPERIBUS.

Echo dedié aux Enfans de l'Eglise Euangelique.

L	*a Colombe au désert pleure, & se plaint à Dieu*	Ah Dieu!
A	*h Dieu! Consoles la par tes divins secours,*	Cours
C	*ours dans ces bois afreux, bannis en les vautours!*	Ours
O	*urs, Tygres, Leopars quittes en tous vos Loges!*	Loges
L	*oges y ô Seigneur, & détruis le veau dor:*	Odores.
O	*dores ô dieu d'amour l'encens de ton Amante;*	Mante
M	*ante, Thin, Rosmarin, qui dans son sein ambraze;*	Brazes
B	*raze les avec-l'or & le divin émail;*	Emailles
E	*mailles en l'aspet aux yeux de tous les peuples;*	Peuples
P	*euples en tout le monde, & ses grandeurs eleves;*	Leves
L	*eves son sang versé, dont le pavès est teint.*	Eteins
E	*teins dedans ses pleurs les feux & les venins.*	venins
V	*enins, je dis, Romains qui par tout la contraignent!*	Regnes
R	*egnes divin Epoux de l'Epouse pleurante;*	Antes
A	*ntes aux Ecussons, & aux Fentes Nouvelles;*	nouvelles
N	*ouvelles Plantes d'or, & les arroses toutes;*	toutes
T	*outes les Nations, ô Dieu! te beniront,*	& nieront
E	*t nieront que le Pape ayt aucun avantage,*	àage
A	*age, ny primauté sur ton Epouse unicque.*	Unicque
V	*nique, je la dis pleurante en ce desert!*	Desert
D	*esert afreux! à toy mes pleurs je te déscris.*	Escris
E	*scris les dans le Liure eternel & sublime,*	Sublimes
S	*ublimes tes Echos, Chantres dont je me sers;*	Et sers
E	*t sers à ma voix foible, & à mon oraison*	Raison
R	*aison, Foy, Loy annonces, & deffens les toujours,*	tousjours
T	*ousjours, & en tous lieux par des saints Examens.*	Amen.

Goesæ, apud Joannem Meyerum, Civitatis Goesanæ Typographum Ordinarium. MDCLXXXII.

Vraag: Wat weet men naders van dezen Frans Caspar Colson

(uit Baerle-Hertog bij Princenhage, N. Br.?) Men heeft, naar ik meen, tegenwoordig nog Colson Aberson, naast Wigeri dito.

KUNSTGESCHIEDENIS.

De ster der wijzen. In de Ommelander Courant opperde Juli 1887 H. P. G., te Scheemda, de meening, dat de heldere ster, welke volgens de Amerikaansche bladen onlangs in Louisiana en Kentucky werd waargenomen, dezelfde ster is, die de Wijzen uit het Oosten naar Bethlehem geleidde. Hij kwam tot die meening bij het lezen van Kaiser's »Sterrenhemel." Het trof hem, dat in de jaren 945, 1260 en 1572 plotseling eene heldere ster verschenen was, die een paar jaren zichtbaar bleef en helderder was dan alle andere sterren. De ster bleek dus om de 314 of 315 jaren te verschijnen, en achteruit tellend kwam hij tot het jaar van Christus' geboorte, terwijl de ster in 1887 of 1888 weder moest verschijnen. Prof. Kaiser, wien hij zijne opmerking meedeelde, erkende de juistheid zijner onderstelling.

Uranus (XXXVI, 649). Deze planeet werd in 1781 ontdekt door Herschell, en naar hem genoemd. Ze heette toen ook Sidus Georgicum. Later verkreeg ze den naam van Uranus, dien ze behield. Zie o. a. J. de Gelder, Cosmographische lessen, bl. 467.

J. C. d. R.

Hondsdagen. De hondsdagen (19/24 Juli—19/24 Aug.) maakten, naar men vroeger beweerde, het gevaarlijke tijdperk uit, waarin vele honden dol werden. Neen, zeiden anderen, de oorsprong dier benaming, aan zekeren tijd van 't jaar gegeven, moet elders worden gezocht, en wel aan den hemel. Gedurende die dagen staat de zon in de nabijheid van het sterrebeeld »de groote hond". De ware afleiding deelde het tijdschrift »Natuur" (Juli 1887) mede. Onder de

oude volken bestond de gewoonte, aan de verschillende tijdperken des jaars benamingen te geven, in verband met het op- of ondergaan van meer of min schitterende sterren of sterrebeelden. En als zoodanig kwam de prachtige »Sirius", de zoo helder blinkende ster in het sterrebeeld »de groote hond", ook in aanmerking. Zoodra deze ster in de vroege ochtendschemering aan den horizont zichtbaar werd, ving in de Grieksche oudheid het heetste tijdperk des jaars aan. In verband met den naam der schitterende ster noemde men het »Hèmerai kunades", bij de Romeinen »dies caniculares". Ze vingen aan op 22, 23 of 24 Augustus. Algemeen bestempelde men gedurende vele eeuwen aan de universiteiten 't geen wij »de groote vacantie" heeten, met de benaming van »feriae caniculares", omdat ze in 't midden van den zomer vielen.

Passie-spelen (XXXVI, 36). In Hengler's circus te Londen werd 4 Juni '87 een tafereel van de kruisiging op den Calvarieberg, bewerkt naar de voorstellingen van de passiespelen te Oberammergaü, tentoongesteld. De figuren en groepen waren het werk van de beeldhouwers Robert en Paul Zeiller te Munchen, doch het indrukwekkendste der geheele voorstelling was het landschap, een gezicht op Jeruzalem, een uitgebreid schilderstuk van 80 voet bij 35 voet.

Friesche ruiters (XXXVI, 653). Of de uitvinding daarvan aan Simon Stevin te danken zij? In een »review" van het werk van E. M. Lloyd, majoor der Kon. Genie, getiteld »Vauban, Montalembert, Carnot, Engineer Studies", in the Athenaeum N° 3095, vindt men: »Another implement of war, chevaux de frise, obtained the name at the siege of Groningen, in Friesland, during the first half of the seventeenth century (sic! Wordt hier bedoeld het beleg van 1594, dus »the last half of the sixteenth century", ?), where, according to »Principles of the Art Military, London 1629", »they served for great use by stopping and hindering the enemy's horse, when they came to relieve the town".

J. C. d. R.

VRAGEN.

C. Redelykheid. Nu de waterverversching der grachten van Den Haag hare voltooiing nadert, is 't misschien niet onredelijk, een enkel woord te wijden aan Redelykheid, »den beroemden werktuig»kundige, uitvinder van de Schuifsluizen", die zich reeds in 1773 onledig hield met plannen te ontwerpen »om de stank of besmetlijke »reuk der wateren in de gragten van 's-Gravenhaage des Zomers te »voorkomen".

Die litteratuur is, vrij volledig, in de boekerij der gemeente Den Haag, voorhanden. Hoewel zijn portret door A. Meertens geteekend indertijd bij Mr. J. Bodel Nijenhuis berustte [1]), is weinig omtrent zijn geboorte, sterfjaar en woonplaats bekend. Eene kleine bijdrage kan ik leveren. In de Haagsche Courant van 20 Dec. 1786 vraagt C. R. »Luit. Coll. Ing. in dienste van Haare Rus. Keiserlyke Maj. »etc. etc. etc." opgave zijner schulden. Het bekende »allen die iets te vorderen hebben", is derhalve geen nieuwigheid onzer dagen; maar wat het voornaamste is, wij leeren dus, dat R. in dat jaar Den Haag bewoonde, en naar Rusland vertrok, of bereids vertrokken was. Wellicht zouden mitsdien te Petersburg inlichtingen in de Staats-archieven in te winnen zijn. Wie kan tevens mededeelen waar dat portret, geteekend door A. Meertens, beland is?

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Staande klokken. Een kamer-uurwerk in 1401. — Waar werden toch de staande klokken vervaardigd, die men nog in vele huizen aantreft, en welke bijna behooren bij een deftigen inboedel? Wel staat meestal de naam van den eenen of anderen horloge-maker op de wijzerplaat, doch men kan toch moeilijk onderstellen, dat elke staande klok een verschillenden maker had! Welke was de oorspronklijke prijs, die voor deze kunst-gewrochten werd besteed? Als bijzonderheid, hier nog de vermelding van een verplaatsbaar uurwerk in 1401, het eigendom der echtgenoote van hertog Albrecht van Beijeren:

»Item opten selven dach (iiij dage in Novembri) Robbekin messagier gesent van miinre vrouwen wegen an heren Philips vander

1) Van der Aa, o. h. w.

Spange om die wre clocke, die si him tStaveren gelient hadde, gegeven xxj gr.". Werken v. h. Hist. Gen. te Utr, N. S. n° 8, bl. 476.

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

TAALKUNDE.

B (P), F, V = M? Bij *Nav.* XXXVII, 432: »Zie de Woordenboeken op Bra(a)m, Bre(e)m" voege men Fram(e), Frem, Frim. In Antw., arr. Turnhout, ligt een geh. Breme, in Hanover een vlek Wremen. Het t. a. pl. genoemde barm(te), berm(te) kan ook (metathetisch) toegepast op Wramb (Zweden), en vooral op Vrembde (Antw.) = vermbde, bermde, bermte. Item op den gesl. Warmerdam (Lisse). — B = M schijnt te passen op Den Boriskamp (erve in den Toldijk. o. Steenderen), omdat dit z. v. a. mor(i)s-, d. i. moeraskamp kan wezen. Als tegenhanger van het *Nav.* ibid. 431 vermelde Hijnvordink a° 1400 Hijnbordine, gelde v. Bevervoorde a° 1450 v. Beverboorde (Overijs. Arch. III 88). — Als compositum verdient nog opmerking Varenvoerde, benaming van een in 1407 voorkomend erve (te Olst? Ibid II. 153).

J. A.

N als eufonische beginletter van eigennamen Misschien geeft voor Napels (*Nav.* XXXVI, 368) de opmerking licht, dat de gesl. ten Apel (a° 1539 te Vollenhove) in 1594 ten Naepel luidde; zie Chartul. Kamper-Weesh. 1885 n° 44, 198. En men kent de reeds in 1146, 83 als Appele (B^n Sloet, Oorkdbk bl. 282, 357) voorkomende bp Appel te Putten op Veluwe; vgl. *Nav.* XXXVI, 198, noot (Appelenburg), en zie door Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Handbk Mid. Nederl. Geogr. 1872 bl. 216, eene plaats (in N.-Brabant?) Nijpels vermeld. (Ald. in 877 reeds eene kerk). Ten aanzien der letter **N** vgl. de Nahe (rivier in Pruissen) d. i. de ahe = het water; voorts Den Amer en De Nemer (twee watertjes in N.-Brabant, dicht bij elkander), Edermoer *of* Neermoer (O.-Friesl. *Nav.* XI, 222); Heidefeld (Beijeren) a° 1527 Nijdefelt, (Nijh., Oork. VI, 2 bl. 880); ook denklijk Naarden (N.-Holl.) *en* Arde (Wilp); Neede [Zutfen: a° 1188 Nedhe (B^n Sl. 371), a° 1200 Nithe (Bondam 270b), a° 1209 Neithen (B^n Sl. 431), a° 1235 Nijdhen (Geld. Volksalm. 1877 bl. 71),

a⁰ 1246 Nidhem (Bⁿ Sl. 670), a⁰ 1257 Nidhe (ib. 781), a⁰ 1273 Niede (Overijs. Arch. I 23), a⁰ 1320 Nijede (ib. 39), a⁰ 1460 Neide (ib. Aanh. 356); maar a⁰ 1457 Kl *Ede* (ib. IV, 52), a⁰ 1497 *Eden* (ib. V, 52), a⁰ 1518, 26 zelfs Eerde(n) (ib. V, 387, 540), — volksuitspr.: Neê] *en* Eede (Veluwe); Eerde (o. Ommen) *met* den gesl. v. Neerden a⁰ 1473 aldaar (ib. IV, 251). De Hek- of Ek-sloot (z. v. a. hoek-sloot, water in Kennemerland) wordt op sommige kaarten De Neksloot geheeten; misschien past hierbij De Naakte Sluis (Z.-Holl.), weleer Ex-Sluis, Nek- of Naickte Sluis; Neck *of* Nek (bp o. Purmerend, met Nek-oord), Nicke (schor in Zeeland), De Negerij (boomgaard o. Tiel) [1], Nickerie (?? streek in Nederl. Guyana). Voorts De Nes(t) *of* De Esch (te Tuil), Nieuwland a⁰ 1636, 62 Jweland(t, Cat. arch. Dev. gasth. n⁰ 1482, 1534), Ittersum en Nittersum. Voeg er bij de gesl.: v. Nahuys *en* Von Ahuus (Rgbz. Munster), v. Nassau [a⁰ 1348 de Nassouwe (Dev. Cameraars-rek. II 13)] a⁰ 1352 de Assouwe (ib. 152 vgl. m. bl. 280, 567), v. Neck *en* v. E(c)k, — ook Nacke (Dev. Cam.-rek.) = Necke (Overijs. Arch.)? — v. Nee (Bijdr. Gesch. Overijsel) *en* v. Ee; v. Nethen (a⁰ 1348 in het Land van Arkel, gericht van Houweningen, *Nav.* XXIII, 522), blijkbaar herkomstig van het N.-Br. dorp Ethen; v. Nyrt, Nijert (omstr. 1400 te Brummen, Tijnsboek v. Elten 141, 2) *en* v. Ierte (Nom. Geogr. I 105, 6); then Norde (omstr. 1400 te Putten) *en* ten Oorde [2]; Noorman (Noerman) *en* Oerman [bij Nijkerk lag omstr. 1400 Oermans-goed (Tijnsboek van Elten) en kwam een Gherijt Oerman voor], ten Nover = ten Oever (Over. Arch.) [3]; v. Oxe *of* v. Nox (Cat. arch. Dev. gasth., ontleend aan de bp Oxe, bij Gorsel; (v.) Noebelen [4])

---

[1]) Aldaar ook de gesl. Ingenegeren (vgl. Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 259), wat zoowel »in den egeren" als »in den negeren" wezen kan.

[2]) De bekende gesl. Optenoort luidde ook wel, bijv. in 1624 op ten Oort, naast vpt(e) Noert (Noertt, Noerdt) in 1593, 4; zie Geld. Volksalm. 1887 bl. 65, 51, 64.

[3]) Ook ten Nover = ten Over a⁰ 1636 te Gelselaar (Grp Z., Regrs arch. voorm. Hof v. Gelre 81). Vgl. nog ten Noever (de Brauw).

[4]) Aldus in het Tijnsboek der abdij van Elten, in Nieuw-Archief v. Kerkgeschied. II 143, 5, 50. Die gesl. Noebelen is echter niet te oud, om er bij te denken aan de muntspecie de (rose)*nobel*; want zie in 1409 (Engelsche) nobels vermeld in *Nav.* XXVII, 514. De gesl. Nobel dagteekent reeds van 1286 (op Schouwen), zie *Nav.* XXXIII, 345, 6. Wat vertoont het hier aangeroerde zegel in het Rijks-archief?

(omstr. 1400 bij Neêr-Elten) en v. Vbel (destijds te Doesburg en te Wageningen). En zoo kan er dan ook tusschen Heteren, De Hetter (landstreek tusschen Emmerik en Rees) [1]) *en* Netterden [Grp Z., a⁰ 1242 Netterdhen (Bn Sl. 633), — gesl.: v. Netherde a⁰ 1257 (ib. 769)], Nutterden [Kr. Kleef, a⁰ 720/1 in loco Nitre (Bondam 3a), in loco Nitro (Bn Sl. 7)], Notter [bp o. Rijssen, a⁰ 1297 Nuthere, enz., zie Nom. Geogr. I 1885 bl. 117)], Nutter [bp o. Ootmarsum, a⁰ 1429 Nuthar (Over. Arch. III 12)] EN Othene (Z.-Vlaand.) door de landlieden Noten geheeten — etymologisch verband bestaan. Past hier ook niet de gesl. v. der Noodt (Neut)? [2])

Mag hier De Neude of Nude (bp o. Wageningen, — een buitengoed ald. heet Nudenoord) bij genoemd? Kan hier »ode" passen? Dit is wel een ongepaste waternaam; immers De Noda, Node of Hnodi in 't landschap Flehite zal, volg. Van der Aa, een even boven Rhenen in den Rijn vallend watertje geweest zijn. Doch Bondam's Chrtbk bl. 32 en Bn Sloet's Oorkdbk bl. 47 vermelden in 855 (in) Hnodi in pago Flethetti (Flechite) als eene s t r e e k g r o n d s, niet als een watertje, hetwelk er eerst in 1165 als waterleiding doorheen werd gegraven (Bn Sloet 309: *terra illa*, que vulgo Noda dicitur, ad faciendum aqueductum.... ita perfodiatur, enz.). Vgl. nog (convenire in) Noda a⁰ 1200 (ib. 400), in Noda super ripam Reni a⁰ 1225 (ib. 489), unum iuger situm in Noda a⁰ 1248 (ib. 715). Die waterleiding, thans als De Grebbe bekend, heette in 1328 nog De Noda. Slichtenhorst, Tooneel 103a gewaagt (in 1645) van de Noode-poort, aldus geheeten naar den Nood-dam ofte N o - d a m, »zijnde in verleedene tijden geweesd een kaey ofte soemerdijk, om daer mede slechts het soemer-water van den Rhijn te stuyten" [3]); alsmede van een »treffelijk erf genaemd de N o o d e - g r a v e, onder dit Schependom, ende noch een ander polderken lands, genaemd die N e-

[1]) Te Amsterdam ook een gesl. Itter. Of speelt hierin etten = verteeren, vernielen, verslinden? Of ook ettinge = weide (Oudemans; misschien juister »naweide", vgl. etgroen)?

[2]) Johan Winkler, Nederl. Gesl. 499 denkt hier echter aan de bekende vrucht. Maar hoe dan het lidwoord hier verklaard!

[3]) Is een zomerdijk mitsdien eene kwelkade of dijkje tegen het zomer-water: in 1439 is sprake van »een Somerdyck en een wynter dyck" te Voorst (v. Hasselt, Geld. Maandwk I 176); in 1450 van het maken van een (dijk-) slag voor een »zomervloed" (Overijs. Archief, Aanh. 318). Zie ook *Nav.* XXXVII, 184 (Sommelsdijk).

d e r - N o e d e, onder Rhenen geleeghen". Past hier »ode", hoe staat het dan met de Utrechtsche gracht De Neude, in de spreektaal De Neu of Nu? Is dit »nieuwe gracht"?

Insgelijks is etymologisch verband aanneemlijk tusschen Nolle (Vlissingen), Nollen (Made, St. Pancras), Nolde of Tenolde (Drente), Nuil (ibid., — gesl.: ten Nuyl), Nulden (Veluwe) [1] EN Olde [Munsterland, — gesl.: a^0 1237 v. Oestenoelde (Bn Sl. 605)], Olden (Zwollerkerspel).

Terwijl de gesl. v. Hulk (als versterkte of verkleinvorm van hul) en v. Nulk (als dito van nol(le), Nom. Geogr. Neerl. II 89) beiden op »heuvel" of »hoogte" wijzen [2]; dient nog vermeld, dat de benaming der in het oude grp Buren gelegen sluis De Neust, tot het leggen van welke Prins Willem I in 1563 vergunning gaf, ontleend zal zijn van de voormalige hofstede Den Heust (zie Van der Aa). Onder Mariënweerd nu ligt nog de Neustendijk.

Zijn hier evenzeer de oude persoonsnamen Noijdo (a^0 1359, Dev. Cam.-rek. II 609) of Noyde (op Veluwe, omstr. 1339, Bondam, Chartbk 512a) *en* Udo (Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 178, — deze ook gesl., b. v. te Rhenen, Rijswijk, enz.) opmerklijk: men kan voorts nog noemen Aan-de-Noord (bp o. Kralingen) [3], Op-het-Groote-Noord (wijk der stad Hoorn) *naast* Op den Oirt (a^0 1468, buiten de muren der stad Kampen, Kamper-Archief, Regrs en Besch. V, 167); Noorda (Zoeterwoude) [4], Noorde(n, Overijsel, N.-Holl.), Noordingen [? goed

---

[1]) Woordenlijst 1884: Nuld; Bn Sl.: Neulde. Laatstgenoemde past hierop toe Niutlo a^0 855, 12de en 13de eeuw (bl. 46, 390, 1148b), waarvoor Bondam, Chtbk 32, de lezing Nuntlo voorslaande, aan Nunspeet denkt. Niutlo in verband tot Nulden, is derhalve onzeker, en etymologisch schier onmooglijk.

[2]) Nom. Geogr. t. a. pl.: nolle = zandheuvel, verkleinvorm nolletje; z. v. a. konijnen-belt. Volledigheidshalve hier nog, dat De Mooije Hel of El (water in Kennemerland) tot Mooije Nel zal zijn verbasterd. Bij dezen laatsten vorm zou men aan een fantasienaam denken; toch schijnt dit zoo niet te zijn. De in 1430 als v. Nyllesteyn (v. Hasselt, Roozendaal 255) vermelde gesl. v. Nellestein schijnt ook als v. Nyesteyne (ib. 260) voor te komen.

[3]) Te Velp heet eene leerlooierij De Nordt, hetwelk, tenzij fantasienaam of iets dergelijks, hier uitnemend past, in den zin van »hoek".

[4]) a^0 889 Northa (Bondam 42), Nordha (Bn Sl. 63). Dit denklijk gepaster, dan Noordwijk (ib. 1148b; v. den Bergh, Mid. Nederl. Geogr. 153). Noordwijk luidde a^0 1249 Noirtighe (Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Oorkdbk v. Holl. e. Z. I 266), a^0

te Bemmel, a⁰ 1409, 11 Noerdingen (Over. Arch. II 178, 87), a⁰ 1424 (op) de Noordinge (ib. III 6)], Noerdingen of Nordingen, Fr. Noerdange (Lux.), misschien ook Noordeloos [Z.-Holl., a⁰ 1520 Noerdelois (Nijh., Oork. VI, 2 bl. 658), — gesl. a⁰ 1353 v. der Noerdelose (*Nav.* XXXV, 5); nog te Haarlem Noorloos [1])], Norden [bp o. Putten, 12de en 13de eeuw Northan, Nordere (Bn Sl. 391, 2), — gesl.: v. Noerden a⁰ 1368 (Bn v. Spaen, Inleid. IV Cod. Dipl. 65), v. den Norden a⁰ 1385 (ib. 69) ter plaatse; zie ook hierboven, bl. 544], Nurtingen (Wurtemberg) *naast* Orden (bp o. Beekbergen) met de gesl.: v. Oort a⁰ 1471 v. Noert (Herald. Bibl. 1880 bl. 299), Optenoort [2]) [Op ten Oert, Noert, Noirde (zie hier boven), a⁰ 1339 op den Oerde (Bondam, Chtbk 513a), a⁰ 1426 opten Oirde (v. Hasselt, Roozendaal 182)], vppen Oerde *of* de Noertmerssche, v. Nortmersch (Nom. Geogr. I 1885 bl. 120), v. Orde en zum Norde (Munster); v. Oerdinghen (a⁰ 1353, Dev. Camer.rek. II 200), Ordingen, Ordungen (a⁰ 1427, v. H., Rooz. 214, 9), v. Hurtunghen a⁰ 1157 (Bn Sl. 300); No(o)rman (a⁰ 1635, Herald. Bibl. 1881 bl. 115) a⁰ 1594 Oirtman (te Deventer, Cat. arch. Dev. gasth. n⁰ 1261) a⁰ 1621 Noerttman (ald., ibid. n⁰ 1432) [3]). Dit kan alles op oord (*Nav.* XXXV, 244, 5) oogen. Noord, Noerd als hoofdsylbe in plaatsnamen wordt soms No(o)r, Noer; maar ook weleens Not (zie Nom. Geogr. I 1885 bl. 117, Noordmeer), hetgeen weder in sommige gevallen onzekerheid baart.

Nordendorf *of* Norndorf (Beijeren), misschien ook Nurn (ib.), kan verband leggen bijv. tusschen Norden [of Norre, O.-Friesl., a⁰ 1514

1450 Noertich (met Nortighout, grafzerk in de kerk ter pl.), — gesl.: a⁰ 1267 v. Nordika (Bn Sl 874). Dat Noorda (tout-court) noopt wellicht om in het naburige Noordwijk geene tegenstelling van *Zuid*wijk (bijv. o. Boskoop) te zien, maar het als »hoekwijk" aan te merken.

[1]) Vgl. Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 507. Maar hoe dient Loslao *of* Wodcislawice (Oppeln, Silezië) geduid? Levert de slotsylbe pleonasme? — Opvallend is naast Nussdorf (Hongarije), Nuss- *of* Luszdorf (Oostenrijk); te vreemder, omdat Nuslau (Nosislow, Hongarije), in zijn eindsylbe op »bosch" wijzend, in zijn hoofdsylbe »nes" beduiden kan.

[2]) Zou Oftenoord (te Rhenen) van dezen gesl. eene satirieke antithese vormen? Of is deze analoog met v. Haaften, v. Hoften?

[3]) Joh. Winkler, a. w. 194, denkt bij dezen gesl. aan eenen Noor(man), een man uit het Noorden.

Noerden (Nijh., Oork. VI, 2 bl. 462), — vgl. den gesl. Norendin te Munster a⁰ 1209, 60 (Bn Sl. 431, 809)], Norder (Denemarken) EN Norra of Nurra (landstreek in Sardinië), Nurri (dorp ald.); en nu is 't hierbij opmerklijk dat Nuria een Pyreneesche berg*spits* is. Plaats hiernevens Eure (Frankr.), De Our *of* Ur (Lat. Ura, riv. in Luxemburg, ook als Ouren, Ure, Urre, Oeren, Douren [1]) voorkomend), Oer [bp o. Gendringen, a⁰ 1238 Ure (Bn Sl. 610), — gesl.: v. der Oere a⁰ 1386 (? v. Hasselt, Geld. Mk I 287), v. Ore a⁰ 1426 (Over. Arch., Aanh. 247), v. Oer a⁰ 1479, 97 (v. H., Roozendaal 400; Over. Arch. V, 60)], Oerink (hof te Voorst), Oera (Zweden), Oeren (W.-Vlaand.), Oerja (Zweden) [2]), Oero (Rusl.), Oure (Noorw.), Ouro (riv. Afrika, Z.-Amerika), Huere of Guare en Huerari of Uerari (rivieren in Z.-Amer.), Ouroe (Denemarken), Uri (Zwitserland), Uriburg [3]); — mitsgaders de gesl. Ordorp (Cat. arch. Dev.-gasth.), v. Orio (Bn Sl.), Orolf (ib.), ten Hoor (te Opperdoes). Dit kan alles of minstens meerendeels wijzen op (h)oer, (h)eur, (h)ur = hoek. En begroet men mitsdien in Oor-af als variant van Orof (bouwland bij Tiel) eene proeve van volks-etymologie, daar de duiding »hoek-hof" hier voor de hand ligt. Vgl. *Nav.* XXXV, 245; 'VI, 177; 'VII, 46.

Nog dient ter sprake te komen Nierstein, omdat het bij Bn v. Spaen (Inleid. II Cod. Dipl. p. 18, 9) a⁰ 1000 voorkomt als Nerestein *of* Herestein (in pago Nahgowi, bij de rivier de Nahe). Bn Sl. 121 heeft echter op hetzelfde jaar Nerestein [4]). Daarom de vraag, of die

---

1) Wat moet men ten aanzien van plaatsnamen toch de behoedzaamheid betrachten, want bijv. Douro *of* Duero (riv. Spanje) wijst op dorre, durre = doorgang.

2) Dit is blijkbaar (h)or(n)je = horntje, hoekje.

3) Zie bij Bn Sl. 1027 eenen graaf Egeno v. Uriburg a⁰ 1282 vermeld. Waar gelegen?

4) Anderen zien in Nere- of Herestein Herstein (Pruissen, Rgbz. Trier) of Herstal (Luik). In dit geval zou *n* eufonisch zijn, en hier (h)ere = hare, d. i. hoek schuilen. Onlangs zag men een gesl. Haro vermeld in den persoon van E. F. Haro, expert en kunstschilder, ridder v. 't legioen van eer, te Parijs, die Jan¹ 1887 aan het Rijks-museum te Amsterdam ten geschenke gaf eene verzameling van 140 Catalogi, waaronder een aantal fraai geïllustreerde, van door hem gehouden veilingen van schilderijen en andere kunstvoorwerpen in het hôtel Drouot te Parijs, a⁰ 1866—86, enz. Dit Haro kan etym.-identisch wezen met Hoek. Zie echter een Frieschen mansnaam Hero, Here bij Joh. Winkler, bl. 325.

H niet door verkeerd afschrijven uit *N* ontstaan zij? [1]) Want n e e r is een draaikolk, of liever een tegenstroom langs den oever der rivieren, uit welken wielingen of draaikolken (kunnen) ontstaan. Hetwelk passen zal op Neer [Limburg, aan het riviertje van dien naam, het Nara, Nare der Salische wetten (Wendelinus, Leges Salicae illustratae 1649, p. 114), a⁰ 1031 Nedere (Bn Sl. 156, die daarbij aan Nehden, Kr. Arnsberg denkt; — waarom ?), a⁰ 1275 Nere (ib. 934), a⁰ 1288 Nerre (Jan v. Heelu)], Ner (riv. Polen), Neera (riv. O.-Indië), Neira (eiland Banda-groep), Nere (dorp Frankr.), Nehren [2]) (dito Wurtemberg). Ook niet op Nyer (dito Frank.), Nyir (distr. Hongarije)? Het N.-Brabantsche Ner- of Neerhoven luidt echter ook wel Neshoven. Van straksgezegd n e e r zullen Niers(e) (rivieren in Ierland, Limburg, Pruissen) en Nehrsen (dorp in Waldeck) versterkte vormen wezen, terwijl het wegens de lokaliteit schuilen kan in Neurenberg [Hgd. Nürnberg, a⁰ 1145, 71 Nurenberg (Bn Sl. 280, 326), a⁰ 1173 Nurinberch (ib. 378], Neuringen [O.-Vlaand., o. *Denderwindeke*, a⁰ 1103 Nüringes (ib. 201)]; vgl. vooral Neure *of* Nure (rivier Ierland).

Eindelijk nog een blik geworpen op N a c h t e g a a l. Aldus heet volg. Nijhoff's Kaart v. Geld. 1859, een huis bez. Wichmond, terwijl *De* N. de benaming is van een huis te Spankeren, en op Zandwijk bij Tiel Het Nachtegaalslaantje ligt. Ook is Dr. Nachtigal in Duitschland overbekend (zie bijv. Haarl. Ct 10 Sept. 1884 [3]). Hier moge de nachtegaal kweelen, evenals in Nachtegaal-eiland (bij Java, door de inboorlingen Dschila-Eyang getiteld) en in Nachtegalen-eilanden (W.-Afrika). Doch Nachtegaal (tout-court), evenals denklijk Nightingale (eilandje Indische Zee) kan op iets anders wijzen, omdat men ook Night (tout-court, Australisch eilandje) aantreft. Voor de duiding Nichtevecht (Utr.) = »nevens de Vecht" [4]) kan men misschien kracht

---

[1]) Vgl. een proefje van verkeerd afschrift *Nav.* XXXVI, 656 (Heoa).

[2]) Die *h* in Nehren behoeft niet per transpositionem uit Nheren = (N)here(n) ontstaan te wezen.

[3]) Joh. Winkler, Ned. Gesl. 383 herinnert ook aan een gesl. Nachtergaal. Volg. Kiliaan duidt nachtegaal ook een soort van groot kanon aan.

[4]) In denzelfden trant duidt Mr. L. Ph. C. v. den Bergh (pagus) Niftarlake a⁰ 834 pagus Niftarlaca (Bn Sloet 33), oorspronklijk het hart der prov. Utrecht, zeggend (Handbk Mid. Nederl. Geogr. 2de dr. 1872 bl. 164), dat deze gouw in de

ontleenen uit nechtigh, nichtigh (Mid. Nederl. = gehecht, verbonden); om mitsdien in Nachtegaal, Nightingale eene nechtighe of nichtighe aal, d. i. een verbonden heuvel, te zien. In denzelfden trant zou men De Nigtenhorsten (goed bij Wehl) kunnen duiden als de verbonden of de neven-bosschages. Maar zou in Night en Nachtegaal, zoo deze benamingen oud zijn, **de** *n* als beginletter niet eufonisch kunnen zijn? In dit geval zou men er toe komen, ze als »bosch" en »bosch-heuvel" te verklaren; bedenkend dat Over*hagen* (landgoed bij Kuik) ook als Over*acht* bekend staat; vgl. *Nav.* XXXV, 282 met ib. 'VI, 146 [1]). Doch hoe het dan gesteld met Nigtenhorsten en Nichtevecht?

Wat weet men ook van de etymologie van Knegtsel (N.-Br.), welks eindsylbe sluis of zaal (slot) beduiden kan? De Woordenlijst 1884 schrijft Knechsel, welke schrijftrant aan twijfel onderhevig schijnt wegens Knechtstede (Kr. Neuss, Rgbz. Dusseldorf), aldus a⁰ 1245 (Bn Sl. 663), maar a⁰ 1166, 1250 Knetstede(n) (ib. 315, 716). Hoewel, in 1221 ontmoet men het adject. Knechstedensis (ib. 468). Kan dit z. v. a. ridder-stede zijn? Vgl. het Engelsche knight. Of, met eufonische aanvangsletter(s), z. v. a. bosch-stede?

J. A.

Calandspolder (XXXVII, 377) — genoemd naar den hoofdingenieur Caland. Overigens geluk met de **K** in plaats van de **C**! Kadzand is evengoed als Cadzand, als beiden kade-zand, zand-kade beteekenend. Katzand echter deugt niet. De kat in 't duin, op het achterschot van een boeren-speelwagen, behoort tot het volksgevoelen.

G. P. ROOS.

---

latere afschriften en uitgaven der charters veelal verkeerdlijk Instar-, Nistar-, Nifar-, Rifarlake, — Bondam liet in zijn Charterboek a⁰ 834 Nifarlake drukken, maar prijst bl. 17, noot *g* de lezing Instar-, Insterlake aan, als zullende naar zijne meening gewis in den oorspr. brief gestaan hebben, — genoemd wordt, wat geen zin heeft, omdat de naam »*nevens* de grens" of »grensgouw" beduidt, als vormend destijds de scheiding tusschen Friesland en het Frankische gedeelte van ons land. In denzelfden trant kan ook Nift(e)rik [Maas-Waal, a⁰ 1242 Nichterich, 13de eeuw Nicherich of Nyffterich (Nom. Geogr. II 136), a⁰ 1390 Nijfftricht (Nijhoff, Oorkonden III, 166) geduid worden als »nevens den hoek(?), het bosch(?)"

[1]) Op iets gansch anders schijnt te oogen Het Kempke van Genuchteren (te Ommeren). Z. v. a. rechtsplegings-verblijf? G(h)enacht(e), ghenechte = rechtsdag.

Pot (XXXVII, 377). Is het niet van het Latijnsche portus, haven? Roompot, portus Romanorum, een der veren op Brittannië. Bij Aardenburg heet eene korte kreek echter Het Spaarpotje; en er zullen zeer zeker overoude en nieuwe potten zijn.

G. P. ROOS.

Wegeling (XXXVII, 188), — Vlaamsch, in verkleinvorm wegeliinske, -lingske, in de vier Vlaanderen overbekend als een wegje, breeder dan een voetpad, smaller dan een buurtweg 3de klasse. Komt overeen met het oudere »mannepad". Later ook wel »verkorting" geheeten, dewijl het voornaamlijk dient om den voetgangers den afstand tusschen twee plaatsen te verkorten.

G. P. ROOS.

Yankee = Amerikaan, ontstond in 1655, bij de landing der eerste Puriteinen op Amerikaanschen bodem, toen eenige Indianen van den Delaware den naam »English" als »Yencees" uitspraken, waarvan door den tijd Yankee werd.

Camisard (XXXVI, 662). In den »Dictionnaire des Hérésies, des Erreurs et des Schismes" (Besançon, Petit, 1817) vindt men (I, 723) een artikel van 9 bladz. over deze sekte, aldus aanvangend: »Camisars, nom des fanatiques des Sevennes, qui prophétisaient, et qui se soulevèrent au commencement du dix-huitième siècle (1703): ils furent appelés Camisars, parcequ'ils portaient sur leurs habits une *chemise* qui en patois languedocien s'appelle camise, ou, selon d'autres, à cause de leur sougenille de toile, qui est l'habillement ordinaire des paysans des montagnes de ce pays". Camicia, -scia (Ital.), camisa (Spaansch) = hemd.

J. C. d. R.

Aanteekeningen (XXXVII, 115, 6, 247—51).

Alm is nog in Vlaanderen in gebruik, en in Zeeuwsch-Vlaanderen voor allerlei gereedschap der landbouwers en ambachtslieden.

Cadodder noemde men de pruiken der Heeren van 't Sluische Vrije, die gekrulde driedekkers droegen. Het volk maakte er ka-

donder van [1]). Kadodderen behoort dus wellicht tot de pruikenmakerij.

Calkoen. In Z.-Vl. de benedenste verhevenheden van een hoefijzer, ijzers met breede en met lage kalkoenen.

Kallemoei. In Z.-Vl. nòg in gebruik; kallen is rammelen; i kalt a 's pape Brugman.

Caefkiste. Caef is in Vl. holte, maar ook schoorsteen, en men vindt vaak des zomers kleederkisten onder den schoorsteenmantel.

Kappelen, in Z.-Vl. het begin van het stremmen, van gekookt wordende melk.

Cave, zie bij caefkiste.

Kaveldeel, ook nog in Z.-Vlaanderen in gebruik.

Kekelaar, nóg in Z.-Vlaanderen voor kakelaar, snapper, evenals keckelen met de Fransche ê uit te spreken. Kokelaar vinden we ook elders; wij Zeeuwsch-Vlamingen meenen dat het aan 't kakelen der hennen ontleend is, en zeggen »kêkelen is niks, ma(ar) eijers leggen!" — *Kladden*, in Z.-Vlaanderen met inkt bemorssen, of nat schrift vlekken; men belet het door middel van klad (vloei)-papier, en spreekt uit klatten, klatpapier, Vl. klateren en klaterpapier.

Een hart onder den riem steken. Zeker! onder den bandelier of riem van den soldaat. Hem moed geven, inspreken.

Op zijn kop geven en *op zijn kappe geven* is hetzelfde, met dit verschil dat zich tusschen het werktuig, waarmede geslagen wordt, en den schedel een kap of muts bevindt [2]). 't Z.-Vlaamsch heeft: »iemand op z'n kappe zitten"; en bedenkt men nu, hoe hard de monniken het soms te verantwoorden hadden, dan is het verband tusschen kap en kruin niet ver te zoeken: het dekstroo der hooi- of korenschelf en het dak der schuur heeten in Z.-Vlaanderen ook kappen (vgl. de aanhaling uit Kiliaan en *Nav.* ibid. bl. 251).

G. P. ROOS.

Nederduitsch-Fransch. »Van de Schelde tot de Weichsel",

---

[1]) Evenzoo hoort men in Neder-Betuwe door de eenvoudigen van geest »omnibus" wel als »donderbus" uitspreken. RED.

[2]) Dus dan in eerstgenoemde spreekwijs kop niet *gelijk* kappe? Dit was hier de kwestie. RED.

getuigt thans mijne ondervinding, zegt niet genoeg; 't moet wezen "Van de Canche tot de Weichsel. Mijne ooren werden bij Kaap Blancnez, — Whiteness = witte neus, vgl. over Neuzen en nesse *Nav.* XXVIII, 525, 601, 2, 15—7; 'IX, 259; 'X, 524, — gestreeld door het eigenaardig Vlaamsch, dat menig landbouwer en arbeider spreekt. Een Noord-Nederlander zou met verbazing hooren, hoezeer de Nederl. taal in Frankrijk's Noorden is vooruitgegaan, indien hij eene mijner vriendinnen b. v. hoorde vertellen, hoe een »sjamel kiindeken bikant onder n'n kerre lage en oe eur moeder 't griipte (het greep); 't kiindeke wou een koorn (tarwe) ouwe (aar) van d'n wagen gripen en 't sloeg um vare (omver = het viel.

De dorpspastoors gaven onderwijs in den Catechismus in 't Vlaamsch, en de kosters lager onderwijs, zooals nog op enkele plaatsen, doch nu ter sluik gebeurt. In eene Korte Beschrijving der Havenwerken te Calais, worden stellig naar 't Zeeuwsch en Vlaamsch en Nederlandsch vermeld criques (kreeken) van Calais, digues (dijken) van Sangatte (zandgat), wateringues (wateringen, waterschappen) van het Pas de Calais; — openbaar worden verhuurd, en het is of men oude Aardenburger charters leest, riets (rietvelden) rondom het fort Nieuwlay (Nieuwland) en weiden in den polre (polder) tusschen 't fort Risban (rijsbank) en Nieuwlai met de scores (schorren) van Sangatte. Des zomers wandel ik naar Wissant (Witzand), Peuplingues (Popelingen, de Populieren), la Ferme de Hames (Ham), enz. Waarlijk, ik geloof niet te veel te zeggen, als ik gewaag van de Canche tot de Weichsel.

Laat mij nog etlijke woorden hier bijvoegen.

M i n c k, s t a n d, v i r v a l, v e r g l a s. Deze woorden komen in het Fransch voor. Mink, begrijp ik, is de vischmijn (te Calais, met de Rue du Minck, ook op het plan dus aangewezen), en wij vinden hier den uitroep »mijn" bij den afslag terug. Café-du-Stand, heeft achter zich eene schietplaats, tot oefening met de karabijn, waar men dus stand moet nemen? Café du Virval en op den spoorweg naar Duinkerke Halte du Virval. Café, lang vóór die halte bestaande ligt aan een driesprong: Calais, Boulogne, St. Omer. Verglas beteekent ijzel; is het ontleend aan ons »verglaassel"? Hier noemt men den ijzel eenvoudig gêlée (bevrozen).

Pas-de-Calais. G. P. ROOS.

Buiskool (XXXVII, 358, 419). De algemeene naam op de Veluwe voor de witte kool — Brunswijker of Langendijksche, dat's om 't even, als ze maar goed voor den inmaak van zuurkool is — is b u s s e kool, b u u s s e kool, d. w. z. kool als een *bus*, gesloten kool. Niet onaardig ook, om de in elkaar en om elkaar gegroeide bladen. K r o p kool zou er op de Veluwe ook nog meê door kunnen, als 't »old" spraakgebruik niet zoo vasthoudend was. En ik denk aan den kroplap, een katoenen kleedingstukje, zonder mouwen en zonder rok, dat bij wijze van borstrok, tot bedekking van rug en borsten onzer vrouwen en opgroeiende deerns dient. »Borsten (kroppen) als koolen" is eene gebruiklijke Veluwsche uitdrukking, even gebruiklijk als de tirade der Amsterdamsche groenteventers, dat ze »kroppen als koolen" verkoopen. In de eerste uitdrukking vrouwenborsten, in de tweede saladekroppen of kropsalade met koolen in combinatie.

Aan 't Uddelermeer. A. AARSEN.

Druipen (XXXVII, 378). In het Maandschr. voor Christenen I, n° 7, bl. 412 schreef Riehm : »Zou hiermede (t. w. met het *doorvloeijen,* Hebr. II vers 1) ook ons Nederduitsch *druipen*, in de beteekenis van »in eenig onderzoek niet bestaan" overeenkomen? In het Hoogduitsch bezigt men, in dezen zin, het woord durchfallen".

H. d. J.

Druipen. Vrij algemeen noemt men tegenwoordig het afgewezen worden voor deze of gene akte *zakken*. Of men met de oude idee van nat, van vochtigheid breken wil?... toch is *zakken* ook niet onberisplijk, als men ontwaar wordt hoe de afgewezen aspirant de noodige zwaarte in bekwaamheden als anderszins miste. Inzoover men er naar beneden gaan onder verstaat, zijn de uitdrukkingen *druipen* en *zakken* in beteekenis taamlijk synoniem. Ook spreken de teleurstelling en de spijt van vele niet-geslaagden een hartig woordje meê: hunne houding en gemoedsgesteldheid doen meer aan het lage, dan aan het verhevene denken. 't Woord druipen heeft in elk geval een ongunstigen zin, en, bij elken afgewezene, is 't een tijdlijke, vaak een geheele verandering ten kwade. De spreekwoorden »van den regen in den drup komen", en »'t druipt op de kleinen

als 't op de grooten regent" [1]) drukken nog in de volkstaal eene droeve waarheid, eene treurige ondervinding uit.

A. AARSEN.

Heul (XXXVII, 295, noot 2,) — is in Z.-Vlaanderen een betreklijk smalle steenen brug van één boog, zonder leuning, maar in plaats daarvan twee knie-hooge muren met zware arduinsteenen borstweering gedekt. Hiervan aldaar en elders in Zeeland het werkw. e u l e n (heulen), d. i. als, terwijl men spelerijdend over zulk eene heul of over een brug gaat, de jonkmans vrijheid hebben, en gebruiken ook, om de meisjes te kussen. Vader Cats gedenkt er aan, wanneer hij zegt in zijn Spieghel van Ouden en N. Tijt:

Hy wenscht te mogen zyn daer Kees met Aefjen speult,
En daer men uytter borst op alle bruggen heult.

G. P. ROOS.

Mei. Ook 't Z.-Vlaamsch heeft m e i e n. Behalve in de *Nav.* XXXVII, 246, genoemde gevallen plaatst men ze ook op de schoorsteenen van een afgewerkt nieuw huis, of zoodra dit onder dak is, midden op het dak en op vlas-akkers, ten bewijze dat het vlas verkocht is.

G. P. ROOS.

Opper, — (h)ooi-opper, spitse hoop hooi van taamlijke hoogte, echter niet zoo hoog als de m i t e (mijt) of de hoop. Men heeft (h)ooi-miten (mijten) en ooi-oppers; de laatsten worden betrekkelijk vroeger in de schuur gevoerd dan de eerste. »Links strekten zich gemaaide velden met buitengewoon groote hooi-*oppers* uit" (Leeskabinet Juni 1883).

G. P. ROOS.

Slecht (XXXVI, 548, 668), in de beteekenis van »vlak, effen", is bij onze zeelieden nog in vol gebruik. Zij zeggen steeds »slechte zee" voor effene, kalme zee. Het woord »slechten", voor »afbreken", beteekent »met den grond gelijk maken". Men zegt ook »den grond

---

[1]) In Neder-Betuwe dit laatste steeds in gunstigen zin. RED.

slechten, d. i. effen, vlak maken. Het is dus geen provincialisme, maar goed Nederlandsch.

J. C. d. R.

[Vgl. ook het Neder-Betuwsche »molshoopen slechten" in het weiland.]

Snert (XXXVII, 378). Het hoofdwoord is *erwt*, in de volkstaal *ert*. 't Voorgevoegde *sn*, dat aan meer woorden een ongunstige beteekenis geeft, of een gunstige beteekenis in 't hoofdwoord aanmerklijk wijzigt, geeft aan den kost iets verachtlijks, zoodat de benaming in den volksmond een scheldnaam geworden is.

A. AARSEN.

Verlaat (XXXVII, 321). Het verlaat is in Z.-Vlaanderen mede zeer goed bekend; het was in de jaren 1830/31 een der vele vooruitgeschoven posten der Nederlanders, en bestond uit eene schofsluis of balk-sluis, ook wel val (sluis) geheeten, in de Passegeule of Linie, op ongeveer een half uur afstands van de sluis in den kapitalen dam. Dergelijke sluizen dienen òf als wacht-sluis (doch slechts tijdlijk) òf (tusschen twee polderdijken in liggend) als inundeer-middel der vóórliggende gronden. Ik denk, met den bestuurder, aan overlaat. Vallaat hoorde ik ook wel, doch dit schijnt heel iets anders te zijn. Het oponthoud der schippers is een volksbegrip; dit heeft toch plaats bij al wat schutsluis is.

G. P. ROOS.

VRAGEN.

Pulpe, enz. Is dit woord, thans vooral zoo algemeen in het woordenboek van de kommiezen der Directe belastingen, die op de beetwortel-suikerfabrieken toezien, Fransch of Nederduitsch? Vóór vijftig jaren las men onder eene voorstelling der wreedheid op eene oortjes-prent: »Waarom zoo wreed, o knaap, om deze eend met pullen te verjagen?"

Pulpe beteekent vleesch (der vruchten), merg, moes; pulpa-

t i o n gelei-bereiding of bereiding van moes uit het vleesch der vruchten (appelmoes); p u l p e r, nagenoeg hetzelfde. P u l p e r = vleezig, sappig. P u l l u l a t i o n = sterke vermenigvuldiging; p u l l u l e r = sterk aangroeien, vermeerderen, zich verspreiden. Is er verband tusschen al deze woorden? De eend is zeer vruchtbaar.

G. P. ROOS.

Quarantaine. Vanwaar deze naam? Van de veertigdaagsche vasten? Mogen wij de overlevering gelooven, dan was het tooneel der verzoeking van J. C. de woestijn tusschen Jericho en Jeruzalem, die daarnaar den naam van Quarantania verkregen heeft. Is dit in dezelfde beteekenis als het quarantaine onzer dagen?

G. P. ROOS.

[Aan beide woorden ligt hetzelfde begrip ten grondslag, t. w. dat van »veertig". Quarantaine, Ital. quaranténa = tijd van 40 dagen voor legtijd van verdachte schepen, zal in de 15de eeuw het eerst zijn toegepast in de Venetiaansche republiek, om de Oostersche pest te weeren. De woestijn van Quarantania is naar het algemeen gevoelen aldus geheeten naar des Verlossers veertigdaagsche vasten. »De overlevering, die de verzoeking des Heeren op de Quarantania plaatst, dagteekent eerst van de 12de eeuw", luidt, met aanhaling van Robinson, Palästina II 552, eene niet zeer duidlijke aanteekening in het Bijbelsch Wdbk v. h. Christel. Gezin, Amst., P. N. v. Kampen 1855, II 287, noot 3.]

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Altena (XXXVI, 429). Men vindt in de doopboeken der Ned. Herv. Gem. te Vlissingen zeven kinderen opgeteekend van Aarnoud A. en Maria Tenijs (dr v. Steven Cornelis en Apollonia Wijb?) t. w.: 2 Febr. 1620 Apollonia, 30 Juni 1622 Anna, 3 April 1625 Steven, 15 Juni 1627 Maria, 23 April 1630 Aarnoudina, 22 Febr. 1633 Cornelia, 1 Juni 1636 Catelina.

De trouwboeken ibidem leveren:

3 Juni 1616 Arnoldus A. j.m. van Vl. met Maria Tenijs, j.dr van Middelburg. Ondertr. te M. 3 Jan. 1636 Jan Lambrechtsen, j.m. van Renen, soldaat onder den gew. comm. Hoemaker, en Pieterke A. van Dordrecht, wede Denijs Marchant.

11 Juni 1641 Mr. Jacob Schotte, j.m. van M., en Anna A., j.dr van Vl. Z. W. mr. Johs Schotte broeder. H. W. Maria Tenijs, moeder.

1 Sept. 1646 (ondertrouwd) Raadsheer Imant Imantsen van M. wedr van Apollonia A., en Maria v. der Meijden, wede burgemr v. IJck. Ondertr. en getr. te Rotterdam.

15 Oct. 1647 Fred. ten Haeff, j.m. van M., en Aernoudina A., j.dr v. Vl. Z. W. Adriaen ten Haeff, broeder. H. W. Maria Tenijs, moeder.

7 Sept. 1649. Mr. Johan de Dorper, j.m. van M., en Cornelia A., j.dr van Vl. Z. W. Johan de Dorper vader. H. W. Maria Tenijs, moeder.

In de regeeringslijsten van Vlissingen:

Mr. Arnoldus A., schepen 1620, 21, 2, 5, 6 en 9, burgemeester 1623, 4, 7, 8 en 30, raad 1619, secretaris 1631. Hij † 19 Apr. 1642.

Steven A., raad 1646, schepen 1648.

Mr. Adriaen A., schepen 1638, 39 en 40, raad 1637, secretaris 1642. Hij † 1646.

In eene regeeringslijst op het archief vond ik als wapen Gedeeld: 1. in goud roode lelie verzeld van drie (2, 1) zwarte vogels; 2. in blauw gekant. en tegengekant. dwarsbalk van goud, verzeld van drie (2, 1) eikels van hetzelfde.

Vl. V. D. O.

v. Amsterdam (XXXVII 452) — voert Doorsneden: 1. in rood drie leeuwenkoppen v. zilver; 2. in blauw een leeuwenkop van zilver rood getongd. Een gouden dwarsbalk beladen met drie wassenaars v. zwart ligt over de deelingslijn heen.

V. EPEN.

Bonnet (XXXVII, 128). Onder de inteekenaren op den 4den druk van Wouter Schouten's Reistogt naar en door Oost-Indiën (Utrecht en Amsteldam, 1775), treft men aan G. Bonnet, S. S. Theol. Doct. en Prof. te Utrecht. — W. A. v. Rees deelt in zijn Toontje Poland

(2de uitgave, Leiden 1873), eenige bijzonderheden mede betreklijk zekeren..... Bonnet, laatstlijk assistent-resident van Rau, Mandheling en Ankola. — Te Buiksloot † 3 Jan. 1859 Alexander Bonnet, zonder beroep, geb. Nijmegen 3 Sept. 1780, zoon van Alexander bij Helena Scheffers. Hij was ongehuwd, eerst sluismeester der Willemssluis, in het N.-Hollandsch Kanaal, later opzichter van den Waterstaat, als hoedanig hij gepensioneerd werd. Bij testament schonk hij zijn huis en erf te Buiksloot aan de algemeene armen aldaar.

Misschien kan het bovenstaande tot nader onderzoek leiden.

Buiksloot. MAGNIN.

Bonnet. Mijn (evenals ik) te Calais als vreemdeling verkeerende vriend Cesar Bonnet behoort met zijn ouden vader tot de nakomelingen der oude Walen-protestanten van den Franschen Olijfberg (te Tenteignies, bij Doornik). Zijn broeder was predikant bij de vrije Fransche-kerk, te Brussel.

G. P. ROOS.

Bosboom-de Bruyn, enz. (XXXVII, 203, 4). Wapen Bosboom (Amsterdam), zie Armorial Général 2e éd.; de Bruyn (aldaar) zie ibid. Wapens Koenen (2), Neve (2), Nicolson, ibid. Op aanvraag verstrekken wij ze gaarne.

Haarlem. V. EPEN.

Buat (vgl. Alg. Regr. 1—X). Trouwboek Dordrecht.

25 Mei 1636. Heer Cornelis Musch, ridder, heer van Walsdorp, griffier van H. Ho. Mog. Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, met joffrouw Elisabeth Catz beyde wonende Haeg.

1. Maria Elisabeth, ged. 's-Gravenhage in de Groote-kerk 18 Maart 1637, (get. Jacob Cats en Maria Musch).

2. Jacobus, ged. 14 Maart 1638.

3. Elisabeth Maria, ged. ib. in de Kloosterkerk 13 Maart 1639. Zij deed ondertrouw ibid., volgens de huw.leggers aldaar, 16 Maart 1664 met Henry Fleury de Culan, heer van Buat.

Uit dit huw. deze twee kinderen:

Philippus Cornelis, ged. 's-Gr. 11 Dec. 1665 (get. Elisabeth Cats (grootmoeder)).

Henriette Elisabeth, ged. Rijswijk 3 Nov. 1666 (22 dagen na

de onthoofding des vaders) (get. Diderik Pauw en Elisabeth Cats, heer en vrouw van Carnisse, aangetrouwde grootvader en grootmoeder).

Doopregister der Waalsche kerk te 's-Gravenhage

7 Maart 1638. Charles fils de Messire Samuel de Felins et Gabrielle de Fleury, (témoin Mr de Buat, père de la dite dame).

's-Gravenhage. FRED. CALAND.

Delia (XXXVII, 452). Cornelis D. geb. te Brielle, 3 maal ald. getr., als j. m. 8 Maart 1744 met Ariaantje Hartog (ook Hertoggenoemd), j. dr, geb. Zwartewaal; bij wie Paulus, ged. 25 Mei 1744. Hertr. 14 Mei 1747 met Neeltje Paling, j. dr, geb. onder Nieuw-Hellevoet. Hertr. 21 Juli 1748 met Volkje Geerlofs de Vries, j. dr, geb. Noordwijk-binnen, bij wie Pieternelletje, ged. 11 Jan. 1750, Paulus ged. 18 Nov. 1753, Maria ged. 9 Maart 1755, Ary ged. 29 Aug. 1756, Leentje ged. 3 Apr. 1759, Gerrit ged. 18 Oct. 1761. Uit onderscheidene der doop-aanteekeningen blijkt, dat deze Cornelis D. een zoon was van Paulus D.; en men vindt in de Registers, dat Paulus Cornelisze Delia, als j. m. 10 Dec. 1719 te Brielle getr. met Stoffeltje v. Heusden, j. dr, evenals haar man te Brielle geboren, in 1721 een zoon kreeg Cornelis ged. 1 Juli. Een tijdgenoot van Paulus Cornelisze D. was Paulus Jacobsze D. — Omtrent de wapens is mij niets bekend.

H. DE JAGER.

Heemskerck-Elsevier. Vóór eenigen tijd geraakte ik in het bezit van een geschilderden kwartierstaat in 32 wapens van Willem Cornelis v. Heemskerck en Antonia Petronella Elsevier. De plaatsing der wapens is als volgt:

v. Heemskerck	de Winter	Elsevier	v. Meel
Delff	Hopcooper	v. der Mast	de Leeuw
Mierevelt	Anthom	Rosterman	v. Schoonhoven
Hoogenhouck	v. Eyck	v. Mansvelt	v. Hersele
v. Ruijven	v. den Berch	v. Waesberge	Ouwens
Mierevelt	Vroesen	Rammelman	Le Petit
v. der Pes	v. der Maet	Bruijns	Tinneback
v. Santen	de Zeeuw	v. Nijenrode	Wessels.

De kwartieren van Willem Cornelis v. Heemskerck (geb. te Delft 29 Aug. 1723, † te ? 18 Juli 1782) laten zich hieruit samenstellen als volgt.

Jan v. *Heemskerck van Beest*, geb. Delft 19 Aug. 1674, † ald. 21 Dec. 1732, tr. Batavia 25 Juli 1702 Emmerentia de Winter, geb. te ? 27 Nov. 1783, † te ? 12 Dec. 1742.	Dirk *v. Heemskerck van Beest*, geb. 26 Mei 1634, tr. Delft 22 Mei 1664 Geertruida Delff, geb. te Delft 10 Mei 1645; † aldaar 24 Jan. 1696.	Johan *v. Beest van Heemskerck*, geb. 22 Mrt 1602, † 3 Jan. 1648; tr. 1 Juli 1629 Maria v. Mierevelt, geb. Delft 27 Jan. 1595, † te ? 26 Februari 1636.	Dirk v. *Beest van Heemskerck*, geb. 14 Aug. 1572; † 17 Jan. 1644; tr. 16 Jan. 1600 Margaretha v. Ruijven, geb. 11 Sept. 1582.
			Michiel v. Mierevelt, geb. Delft 1 Mei 1567, † Delft 27 Juli 1641; tr. ald. 15 April 1589 Catharina v. der Pes, geb. en † ?
		Jacob Delff, schilder, geb. te Delft 24 Januari 1614; † ald. 12 Juni 1661, tr. Anna v. Hoogenhouck, geb. en † ?	Willem *Delff*, graveur, geb. Delft 19 Nov. 1580, † 11 April 1638; tr. ? Geertruid a v. Mierevelt.
			Abraham *v. Hoogenhouck*, geb. en † ? tr... v. Santen [1].
	Pieter de Winter, geb. en † ? Fiscaal en Sabandaar op Padang, tr. ? Emmerentia Hopcooper, geb. en † ?	*Pieter de Winter*, geb. en † ? tr. ? Anthom.	...... *de Winter*, geb. en † ? tr. ? ... v. den Berch.
			...... *Anthom* geb. en † ? tr. ?... v. der Maet.
		Adriaan *Hopcooper*, geb. en † ? tr. ? v. Eijck.	..... *Hopcooper*, geb. en † ? tr... Vroesen.
			..... *v. Eijck* geb. en † ? tr.... de Zeeuw.

De volgorde der kwartieren van Elsevier schijnt *niet* goed te zijn; althans voorzoover ik deze kan samenstellen, vind ik :

Antonia Petronella Elsevier, geb. Rotterdam 10 Febr. 1730, † ? 7 Oct. 1799, tr. Willem Cornelis v. Heemskerck te Rotterdam 8 Aug. 1751.

Isaac Elsevier, geb. Rotterdam 29 April 1690, raad en vroedschap ald., † ald. 31 Juli 1747, tr. ald. 2° 3 Juli 1727 Maria v. Meel, geb. ald. 29 Maart 1710 † ald. 23 Jan. 1794.	Abraham Elsevier, geb. Rotterdam 27 Dec. 1654, bevelhebber der O. I. Cie ald., burgemeester en schepen ald. † ald. April 1707, begr. 12 April; tr. ald. 24 Febr. 1680 Antonia Roosterman gedt ald. 4 Nov. 1660; † ald. 1 Dec. 1707.	Isaac Elsevier, geb. Leiden 26 Mrt 1627; koopman en schepen te Rotterdam † aldaar 3 Sept. 1684, tr. ald. 22 Mrt 1650 Anna v. der Mast, geb ? † Rotterd. Sept. 1679.	Abraham Elsevier, geb. Leiden 14 April 1592, † ald. 14 Aug. 1652, tr. Rotterd. 21 Mei 1621 Catharina v. Waesberghe, geb. Rotterd 5 April 1597 † Leiden 15 Oct. 1659.
	Jan v. Meel, geb. Rotterdam 23 Juni 1670, burgemeester en schepen aldaar † ald. 8 Juni 1744; tr. ald. 4 Dec. 1698 Maria Catharina v. Schoonhoven, geb. Rotterd. 11 Nov. 1681, † ald. 28 Maart 1761.	Ludolph Roosterman geb. en † ? schepen te Rotterdam kapitein der schutterij aldaar, tr. Anna v. Mansveld, geb. en † ?	Willem v. der Mast, geb. en † ? tr. ? Anna Rammelman, geb. en † ?

[1]) Over v. S. zie Herald. Bibl. 1881 bl. 98, 140; 1882 bl. 326; misschien ook ib. 1881 bl. 170, 212 RED.

Gaarne zou ik van deze kwartierstaten de ontbrekende namen, plaatsen en data zien aangevuld.

Rotterdam. W. H. CROOCKEWIT.

Hodenpijl. Cornelis v. H. tr. N. N., bij wie Maria en Aletta. Maria v. H. huwt Frans Adriaensz. v. Leeuwen, bij wien zeven kinderen, waarvan ik hier alleen noem Adam gehuwd met Maria Bouwmans. Hunne dr Maria tr. Johan de Groot geb. 5 Sept. 1625 † 7 Sept. 1678, president des Hertogs van Koerland te 's-Gravenhage, advocaat (consul) van Zweden, neef van Hugo Grotius. Aletta v. H. † 6 Juli 1623 te Delft, waar zij 16 Febr. 1597 Moeder van het Charitaten-huis en 5 Jan. 1602 Moeder van het Oude-Gasthuis was geworden. Zij was den..... te..... gehuwd met Ewout Brand Jacobsz. † Delft 10 Dec. 1591 ald. begr. in de Oude-kerk op het koor. (Zie zijne afstamlingen *Nav.* XXVIII, 532; XXXIV, 253—5). Haar zoon Ewout werd burgemr van 's-Gravenhage en griffier des Hofs van Holland, hare dr Catharina tr. eerst Johan Tuningh, bij wien een zoon Gerardus 30 Juli 1672 raad in den Rade van Brabant, en later Mr. Simon v. Beaumont, ambassadeur aan de Hoven van Zweden en Polen. Zij, Aletta v. Hodenpijl, werd te Delft bij haren man begraven. Mariken Anthonisdr v. Dijck † 25 Jan. 1588 had in hetzelfde graf een rustplaats gevonden.

Op eene zerk in de Nieuwe-kerk te Delft stond te lezen:

Hier leyt begraven Cornelis adriaensz van Hodenpyl, starf den 14 October 1594, ende aeltgen Dirksdr Verburch, sijn Huysvrou, starf den 3 mey Anno 1596.

Is deze Cornelis adriaensz v. Hodenpijl de vader van Maria en Aletta bovengenoemd? Wie kan het bovenstaande met wetenswaardigheden aanvullen?

Amsterdam. MR. J. E. VAN SOMEREN BRAND.

Momma (XXXIII, 186). Mr. A. J. Enschedé gaf eenige jaren geleden te 's Gravenhage uit (niet in den handel) Geslachtregister der familie Koenen en Momma, in f° m. afbeeld. en loopend van de 16de tot in de laatste helft dezer eeuw.

V. O.

v. Oostendorp (XXXVI, 271). Hiertoe behoorden denkelijk:

Mr. Jan Oostendorp, pastoor van O. L. Vr. kerk te Deventer tot 1565.

6 Maart 1634 Juffr. Joanna v. O. wede van Jhr. Lubbert v. Vilsteren.

Gerharda O. was 1662 de vrouw van Hendrik Jordens, gemeensman te Deventer [1]).

Hendrik O., J. U. D., tr. 1677 Antonetta Tydeman, geb. 22 Dec. 1643 † kort vóór 8 Juni 1689 toen hij inventaris opmaakte. Zij hadden 3 minderjarige kinderen: Joannes, Martinus en Christina.

Hendrik O. hertr. 1689 Maria Bruins, die na zijn dood (1699) hertrouwd is. Zij hadden één kind.

Christina O. voornoemd tr. 1714 Harmen Jalinck te Zutfen en sterft als zijne wede 1760, tot erfgenamen stellend M. G. v. Doorninck wede Jordens en secretaris M. v. Doorninck.

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

[Behoorde de *Nav.* XXXVI, 230 genoemde Franciscus Ostdorpius tot deze familie? Mej. A. v. Oostendorp, † Dec. 1886 te Wageningen, vermaakte legaten aan de Herv. kerk en diaconie aldaar. Zie ook Overijs. Arch. (Tijdr. Regr.) a°. 1403 enz. enz].

v. Riemsdijk (XXXVI, 63, 9, noot, enz.). Wilhelma Jacoba gedoopt geref. Wageningen 3 Mei 1697, dr v. Willem Jacob v. R. bij Elisabeth Johanna v. Housz. Antoni v. Wijk tr. Aletta v. R. bij wie (gedt. geref. Wageningen) Jacob Gerrit Otto 2 Juli 1772, Hester 3 Mrt 1774 get. Gerrit v. R. en Maria v. R., Catharina 9 Mei 1776, Jacob 10 Mei 1778 en Gerarda v. W. 6 Febr. 1780.

V. O.

Voorhoeve (XXXII, 352). Gedoopt geref. Rotterdam 20 Aug. 1776 Evert, zn v. Hendrik Voorhoeve bij Francina v. Velsen, get. Dorothea Coolsbergen.

H.

v. Voorst (XXXVII, 449). Het wapen van dit geslacht (in goud klimmende ram v. zwart) vindt men op de goed-bewaarde zerk van Lucas v. V. † Utrecht 1738, in de Buurkerk ald., naast dat zijner gade J. C. de Moor [drie (2, 1) moorenkoppen]. Cornelis v. V., zn v.? tr. Petronella v. Overmeer, bij wie o. a. Sophia Cornelia v. V.

[1]) Vgl. Mr. J. v. Doorninck, Geslachtk. Aant. 731. RED.

† Utrecht 9 Nov. 1623 tr. Johan v. Wijckerslooth † Utr. 27 Juli 1602. Willem Cornelisz. v. V. tr. Cornelia Jurriaansdr, bij wie Andries v. V. ged. Utr. Nov. 1632. Jodocus v. V. tr. Hadewich Vereem † Utr. 27 Sept. 1635, bij wie Martinus v. V. Al^a Ger^a v. V. (*Nav.* t. a. pl. bl. 451), tr. Utrecht 22 Mei 1770 Mr. Corn^s Anthony v. Wachendorff, zn v. Mr. Johan Carel bij Gerarda Cornelia v. Oort.

V. O.

De Vree (XXXV, 519). In Het Oosten van 23 Sept. 1885 vind ik bij eene groep van liefdadige dames ook eene Mevr. Perk geb. de Vree te Doesburg vermeld. De mededeeling moge haar nut hebben!

A. AARSEN.

Westerouen v. Meeteren (XXXVII, 391). In de vorige eeuw woonde te Dordrecht ..... v. M. gehuwd met ..... W. Hunne kinderen zullen de namen wel bijéëngevoegd hebben. Men raadplege de Dordtsche doopboeken, waar ze allen in staan, met eene door daartoe gemachtigde hand gemaakte verandering in den naam W., die eerst overal verkeerd geschreven was.

H.

De graven van Gelder. In dem in N° 5 des Jahrganges 1883 des »Deutschen Herold" [1]) enthaltenen Aufsatz des Herrn Predigers Mensinga über »die Löwengruppe an der Nordsee", wird der goldene Löwe in Blau im Wappen von Geldern als von Otto von Nassau, dem ersten Grafen von Geldern, herstammend angeführt. Nun ist aber die Abstamming [der alten 1423 im Mannes-Stamme erloschenen Grafen von Geldern aus dem Hause Nassau unhistorisch, wie Freiherr van Spaen (Inleid. t. d. Hist. v. Geld. I, 228, 45; II, 46) gezeigt hat. Es hat daher auch Camill von Behr, »Geneal. der in Europa regierenden Fürstenhäuser", und Cohn, »Stammtafeln zur Gesch. d. europäischen Staaten", bei Behandlung der Geneal. des Hauses Nassau, sie nicht aufgeführt. Vielmehr hat letzterer auf Tafel

---

[1]) Zeitschrift für Heraldik, Sphragistik und Genealogie, Redaction Ad. M. Hildebrandt, Berlin, Verlag von Carl Heymann.

215 die richtige Ableitung der Grafen von Geldern vom Hause Wassenberg angegeben". Aldus Th. Schön in »Der Deutsche Herold", Jan. 1884 N°. 1, S. 9

In de bergplaatsen van het stadhuis te Venlo ontdekte men een wapen, hetwelk aan de Nov. 1885 voltooide gerestaureerde achterzijde van dat antiek gebouw is aangebracht, en aanvanklijk van hertog Reinald II van Gelre afkomstig gerekend werd, als waarschijnlijk vervaardigd toen Venlo in 1343 tot stad werd verheven. Het bestond, meende men, uit een geharnast beeld met gekroond hoofd, waarboven een groote pauweveêr, alsmede twee leeuwen, de één zwart, de ander verguld, aan de onderzijde op blauw-en-bruinen grond. Waartegen de heraldicus J. A. Koopmans te Nijmegen in een artikel over »blazoeneeren" (Maandblad van Geneal. en Heraldiek, 1885) heeft opgemerkt, dat het in steen gehouwen en gepolychromeerd ornament wel is waar het wapen eens Hertogs van Gelder voorstelt, ook wellicht doelt op den Reinoud, die destijds aan Venlo stedelijke rechten gaf en de plaats liet ommuren; maar te oordeelen naar den stijl (renaissance), waarin het gebeiteld is, kan het niet vroeger zijn vervaardigd dan in de laatste helft der 16de eeuw; zoodat het ongeveer tweehonderd vijftig jaren jonger is dan men vermoedde. Ook is het geen geharnast beeld met een gekroond hoofd, maar eenvoudig een schild met helm, helmteeken en lambrequins, sierlijk bewerkt, maar waaraan niets buitengewoons is te zien. Het schild vertoont het thans nog gebruiklijke en genoeg bekende wapen van Gelderland (gedeeld van Gelre en Gulik); het helmteeken is een pauwestaart, waaiersgewijs uitgespreid, waartegen in een klein schildje de figuren van het groote schild zich herhalen, uitkomend van achter eene vijfbladerige gouden kroon, welke den eveneens gouden tralie-helm dekt. De lambrequins zijn rechts goud en blauw, links zwart en goud, terwijl de achtergrond purperachtig-bruin is gekleurd, waarop de voorstelling goed uitkomt.

Oorspronklijk zal het een gevelsteen zijn geweest van een ander gebouw, die uitstekend bewaard is gebleven, en alleen maar noodig had, te worden schoongemaakt en opnieuw geschilderd en verguld.

Te Nijmegen gerestaureerd, geeft hij aan Venlo's stadhuis van achteren een fraai aanzien.

*

VRAGEN.

Benthien, enz. enz. M. A. Alberthoma Chevallier (dr v. den Dordtschen pred. van dien naam), geb. ongeveer 1790 † ? tr. te ? (datum ?) Georg Dietrich Benthien, geb. 29 Oct. 1769 te ? † 1 Aug. 1836 te ? kapitein der pontonniers. Naar men zegt, sloeg hij de brug over de Beresina. Gevraagd zijn wapen, ouders en voorouders. Zijne weduwe woonde met twee dochters twintig jaar geleden te Vianen. — De drie zusters Anna, Alegunda en Afrelia Alberthoma, geb. vóór 1644 òf te Luttekegast òf te Groningen (drs v. Albertus Thomae, pred. ald., bij Afrelia v. Teddenhuizen) huwden de predikanten Bijler (Oldenzijl), G. Conradi (Bedum) en Treccius (Oostwierum en Medum). Wie vult dit verder aan ? Volgens eene aant. (zie *Nav.* XXXVI, 191) moet er in de kerk te Luttekegast een kerk-raam geweest zijn met den naam (en het wapen ?) van Afrelia v. Teddenhuizen of Afrelia (of »Aaffijn") Alberti. Bestaat dit nog ?

Anna Christina Alberthoma, geb. 1721, † 24 Oct. 1769, dr v. Albertus, pred. o. a. te Leeuwarden en Groningen (bij Alegonda Ilberi ?), tr. 17 Mei 1744 Johannes Petrus Driessen, J. U. Dr., secretaris van . . . . (Gron. ?), geb. ? † ? zoon van ? kleinzoon van ?

Catharina Elisabeth Chevallier (zuster van den Amst. Waalschen pred.), geb. Groningen 21 Maart 1754, † ? tr. Gron. Albert Pieter Driessen. Van dezen worden gevraagd wapen, datums, betrekking, ouders en voorouders.

Robertus Alberthoma Chevallier (broeder van den Amst. Waalschen pred. Petrus Ch.), geb. Groningen 26 Mrt 1755, † 11 Sept. 1814 te Witten (Rijnprov.), J. U. D., pred. laatst te Dordrecht, tr. Amst. 1778 (datum ?) Barta Anna v. Rensselaar, geb. ? † ? ouders en voorouders gevraagd.

Robertus Alberthoma Chevallier (zoon van Petrus, Waalsch pred. o. a. te Amst., bij Jacoba Arnolda Elisabeth Haesebroeck), geb. Zwolle 1 Juni 1792, † te ? 1 April 1826 pred. te Everdingen, tr. Johanna? l'Empereur Edelinck, welke hertrouwt kapitein Monhemius. Gevraagd aanvulling, vooral voorouders der vrouw; ook de ouders van Monhemius.

Petrus Chevallier (1760—1825), Waalsch pred. o. a. te Amst., tr. te ? Jacoba Arnolda Elisabeth Hesselink, geb. te ? † Amst. 3 Jan. 1832.

Hoe zijn de voornamen harer ouders, en de betrekking haars vaders? Hare moeder was Exalto d'Almaras, wier afstamming bekend is. Haar grootvader was Mr. Johan H., burgemr van Lochem, secret. van stad en graafschap Zutfen, 1774 ontvanger-generaal der graafschap, gehuwd met Elisabeth de Bie, dr van? Haar overgrootvader was Gerhard H., controleur te Zwolle, rentmr der St. Anthony Groote Broederschap en van Lord Albemarle, provisoor van het Bornhof, burgemr van Zutfen en gecommitteerde ter Generaliteit, geh. m. Maria Lomeyer, dr van? Afstamming van Gerhard H.?

H.

Franchimont. Wapen: in blauw gouden keper, in den schildvoet gouden wassenaar. Jeanne Cornélie Fr. tr. Pieter Wisdom thans nog? wonend in den Haag. Den 8 Maart 1783 wordt te Batavia begr. vrouwe A. M. Fr., gade van den raad-extraordinaris J. H. Pook. Te Arnhem 20 Jan. 1885 bevallen van eene dr W. Fr., geb. Rambonnet. Maria Fr. tr. Boudewijn Zuurdeeg, bij wien eene dr geb. te Leiden 14 Febr. 1806. Bevallen van een zoon te 's Grav. 1 Juni? 1885 . . . Fr. geb. Eyck. Johanna Petronella v. Buuren geb. Leiden 1810, † Ermelo 29 Mei 1887, dr van Abraham (zoon v. Jan bij Elisabeth Douw) en Elisabeth v. Pelt, tr. Pierre Corneille Fr. Diens neef is prof. Fr. te Leiden. Wie geeft meer? Bestaat er slechts ééne familie Fr.?

H.

Gevaerts. Jhr. Mr. Paulus Gevaerts van Geervliet was de zoon van Mr. Ocker Gevaerts en van Hendrika Françoise Braats, beiden geboortig van Dordrecht. H. Fr. Braats was dr v. Mr. Adriaan, burgemr van Dordt, bij Maria Jaboba v. Bochoven. Mr. Adriaan was zoon van Mr. Jacob bij Suzanna Terwen. Maria Jacoba v. B. was dr v. eenen v. B. bij eene Brandwijk.

Om den kwartierstaat van Jhr. Paulus Gevaerts van Geervliet te kunnen samenstellen, wordt verlangd:

datum van geboorte en dood van Mr. Adriaan Braats, van geboorte, huwelijk en overlijden van Maria Jacoba v. B., item van Mr. Jacob en van Suzanna T., en der ouders, — wie waren zij? — van Maria Jacoba v. B.

Wie helpt hier?

Hooghwinkel. Geslachtkundige inlichtingen worden verzocht. Bakermat: Gorinchem en Schoonhoven.

H. V. E.

Bookstaber (s-taver), **d'Ault** (Dault), **Mentel.** Wapens en geslachtkundige mededeelingen worden verzocht.

H. V. E.

v. den Rullen de Berghe (XXXVII, 394). Is dit v. den Rullenbergh? Of v. den Rullen (= Rüll?) van Bergen (-op-Zoom? Geertruidenberg?)?

Schut. In de Memorien van Mr. D. v. Bleijswijk door Theod. Jorissen, uitgegeven in de werken van het Historisch Gen. te Utrecht 1887 nieuwe serie n^0 45, komt bl. 21 voor Dr. Cornelis Schut tr. Geertruy v. der Does † 1701, bij wie acht kinderen, o. a. Elisabeth geb. 2 Jan. 1657 † 31 Mei 1724, Cornelia Maria geb. 9 Oct. 1662 tr. 3 Nov. 1697 Dr. Cornelis v. Schagen schepen te Gorkum, en Johan Assuerus geb. 10 Apr. 1661 die dezelfde zou zijn als Johan S., Med. dr. en schepen te Gorinchem. In eene transport-akte 11 Oct. 1718 vóór schepenen v. Gorinchem gepasseerd komen voor: Samuel v. Hattem oud-wethouder te Bergen-op-Zoom, als in huwelijk hebbend Cornelia Schut, Ida Maria S., Doctor Johan S. regeerend schepen te Gorinchem en Assuerus S. als kinderen en erfgenamen v. Doctor Paulus S. en Catharina v. Rumbeeck; — en in eene transport-akte 27 Oct. 1719: Johan S. med. dr. oud-schepen, mitsgaders zijn zwager Samuel v. Hattem geh. m. Cornelia S., zijn broeder Assuerus S. en zuster Yda Maria S. allen erfgenamen v. juffr. Catharina v. Rombeecq (sic) wed. Doctor Paulus S. Dit sluit dus geenszins op het bovenstaande, en hoe moet dan dit verschil verklaard worden?

V. O.

Sobels-Huygens. Wie waren de ouders van Pieter Johannes Adrianus Sobels en van Johanna Laurentia Huygens, echtelieden? Opgave van dag en plaats van geboorte, doop, huwelijk en overlijden, alsmede alle verdere genealogische opgaven, hen betreffende, zullen zeer wel-

kom zijn. Uit hun huwelijk werd 2 Juni 1781 te 's-Hertogenbosch geboren Johanna Catharina Sobels.

Helmond. AUG. SASSEN.

Stienstra, enz. Te Leeuwarden werd 27 Febr. 1819 eene dr geboren van Mr. Sjoerd Bouweszn St., advocaat en procureur aldaar, bij Maria Lucia Bouritius v. Lon (later hertr. Ds A. Werumeus Buning)[1]). Wie zijn beider ouders en voorouders? Is dit Bouricius voerend in goud drie granaatappels v. rood? Johannes Bouritius v. Lon geb. te Schermerhorn (N.-Holl.) werd als theol. stud. te Utrecht ingeschreven in 1861 en '65. — Hoe is 't wapen Stienstra?

H.

v. Toulon. In het wapen van dit (uitgestorven?) geslacht, voorkomend bij Rietstap Arm. Gén. 2e éd., is een kruis evenals in dat der Lotharingsche familie Toullon; zijn beiden van één stam? Wat is omtrent den naamsoorsprong bekend? En welke zijn de oudste aanteekeningen dezer beide familiën? Elisabeth Toulon † Utrecht 14 Apr. 1789 als vr. v. Godert Bosch. Ook bestaat Teulon: Johan Teulon secrets en stadsontv. v. Philippine 1774, griffier 1779. De naam v. Toulon leeft thans voort in de familie v. der Koog, die haar wapen kwartileert met v. T. Ludovicus v. T., zn v.....? geb. Dordrecht 1 Juni 1702, pred. te Klaaswaal 1726—34, Gorkum 1734—63, begr. ald. 15 Febr. 1763; tr. 1° te (Dordrecht?) 1727 Elisabeth Hallincg dr v. Mr. H. Hallincg raad en secrets te Dordr. bij Anna v. der Mast geb. ald. 1693 † 6 Dec. 1728 kinderloos; tr. 2° Dordr. 10 Dec. 1731 Alida Maria de la Coste dr v. Louis pred. ald. bij Catharina v. Zeebergh, geb. ald. 9 Mei 1712 † Gorkum 10 Oct. 1737 bij wie Martinus v. T. (*volgt*); tr. 3° Gorkum 3 Febr. 1739 Henrica Mechtelina Verboom dr v. Adriaan burgemr ald. bij Maria Adriana v. de Walle, geb. 20 Apr. 1702 † 8 Sept. 1794, bij wie Mr. Lodewijk v. T. heer v. Wulven geb. Gorkum 21 Febr. 1745 raad en schepen ald. tr. 22 Juni 1774 Johanna Helena v. der Graaff de Vapour dr v. Mr. Hendrik hr v. Wulven bij Adriana de la Barre. (Dit volgens Theod.

---

[1]) Te Wageningen vond men in 1650 eene Bueningh straet (Slichtenhorst, Tooneel, kaart van Wageningen). RED.

Jorissen: Memoriën v. Mr. D. v. Bleijswijk; Werken Hist. Gen. Utrecht 1887). Mr. Martinus v. T. voornoemd geb. Gorinchem 12 Febr. 1736, de patriot bekend door het gebeurde aan de Goejanverwellesluis in 1787 (zie Ned. Spectator 1878), baljuw, raad, burgemr schepen en schout te Gouda † ald. 25 Mrt 1818 tr. Adriana Maria v. Eyck dr v. Mr. Vincent secrets te Gouda bij Catharina Hofkens; bij wie: 1. Mr. Lodewijk v. T. (*volgt*). 2. Vincentia Catharina v. T. geb. 30 Nov. 1769 † Zoeterwoude 10 Nov. 1843; tr. 1° Mr. Joan Jacob v. der Mieden ontv. der marine te Rotterdam; tr. 2° Alkmaar 20 Mrt 1803 Mr. Pieter Samuel Crommelin zn v. Mr. Jacob raad en schepen te Haarlem bij Anna Petronella Gerlings, geb. ald. 14 Aug. 1765 † Leiderdorp 26 Mei 1853 wedr v. Amelia Maria Berg; (waarschijnlijk) 3. Alida Maria Petronella v. T. tr. Mr. Tobie Constantin de Bordes. 4. Dr. Gerard Willem v. T. geb. Gouda 3 Febr. 1778 med. dr. te Utrecht tr. Aafke Bleuland dr v. prof. Jan ridder der orde Unie en Ned. Leeuw, bij Aafke Kuypers; hunne dochter Adriana Maria v. T. tr. Adriaan Hendrik v. Oordt.

Mr. Lodewijk v. T. voornoemd, commandeur Ned. Leeuw, burgemr v. Gouda later staatsraad i. b. d. gouverneur der provincie Utrecht 1832—40, zie V. der Aa; wie was zijne vrouw? (is hier geene verwarring met vorengenoemden Mr. Lodewijk ?); won : Petronella Jacoba Louisa v. T. † Utr. 29 Mei 1877, Martina Adriana Maria v. T. geb. 1792 † Utr. 3 Oct. 1880 tr. Gouda 12 Mrt 1818 Jhr. Gerard Johannes Beeldsnijder v. Voshol, J... Paulina Jacoba v. T. geb. Mrt 1794 † 3 Apr. 1884 wed. Maarten v. der Koog [1]), en..... v. T.? In het bovenstaande schijnen onjuistheden voor te komen; wie kan ze verbeteren? Ook treft men aan: Martinus v. T. negotie-overdrager te Malacca 1765. Maria v. T. met Ludovicus Johannes Georgeson getuige bij den doop Breda 5 Dec. (geb. 25 Nov.) 1807 v. Maria (dr v. Pieter Willem Georgeson bij Lucia v. Hall. P. O. v. T. tr. den heer v. Bijnkershoek v. der Koog te Maastricht. Karel Elisa v. T. tr. 1850 Elisabeth Delprat.

v. Westrenen. Ik bezit eene genealogie, maar er zijn vele leemten in, die ik aangevuld wensch. Mijne grootouders waren Isabelle A. L. v. Westre-

[1]) Uit dit huwelijk Lodewijk J.... v. der Koog, inspecteur der regie en dom., die den naam v. T. aannam.

nen en Dr. Jan Frederik v. Beeck Calkoen. Die familie is uitgestorven. Er bestaat ook eene familie v. W. te Ingen, Ek-en-Wiel en in de omstreken; tot welken tak behoort deze? Te Amerongen woont eene weduwe v. Schaijck, geb. v. Westrenen. Zooals 't gewoonlijk gaat, verandert de naam dikwijls: v. Westrenen, v. Westrhenen, v. West-Rheene, enz.

De eerste Jan v. Westrenen staat bekend in 1434 als schepen te Amersfoort; hij is de persoon, met wien mijne genealogie aanvangt; vroegere leden zijn mij onbekend. Hij komt voor in de beschrijving van Amersfoort van v. Bemmel, waarin alleen burgemeesters, schepenen, raden enz. vermeld staan. Sedert 1600 is deze tak naar Utrecht verhuisd en langzamerhand uitgestorven.

Werkhoven. (Lage Leemkolk). J. F. VAN BEECK CALKOEN.

[Zie *Nav.* XXXVI, 82, noot, enz., enz.]

Wapen. Welke O.-Friesche familie voert een eekhoorn?

Makassar. MR. A. L. E. GASTMANN.

Wapen. Welk wapen voerde de familie Romp, waarvan Anna Maria gehuwd was met Johannes Robert v. der Burgh?

Arnhem. J. D. WAGNER.

[Te Haarlem † 11 Aug. '87 H. Romp, oud 71 jaar. Misschien dus dáár uit te vorschen.]

Alliantie-wapen. Het wapen des mans vertoont in zilver een berenpoot v. zwart, geklauwd v. goud, die een bos groene loovers vasthoudt. Gehuwd met eene Verborcht, wier wapen zeer bekend is, als behoorend tot de burgemeesterlijke familie V. te Utrecht. Wie zijn deze personen? Wanneer geboren, getrouwd en overleden?

J. F. V. B. C.

Wapens. Welke familie voerde een der volgende wapens?

a. Gedeeld: 1. in blauw twee afgewende zalmen, verzeld van twee St. Andrieskruisjes, geplaatst onder en boven de zalmen, 2. in zilver drie (2, 1) vogeltjes. Het schild gedekt door een markiezenkroon.

b. In zilver een afgewende arendskop en hals. Aanziende helm. Helmteeken: de figuur van het schild.

Kan *a.* zijn dat van Gautier of v. Steenvoorden? Vermoedelijk het laatste, daar men het nog vindt op een steenen paal van een

hek op den weg tusschen Rijswijk en Wateringen bij 's Hage, dat eene weide afsluit, waar vroeger eene buitenplaats geweest is, welke kan toebehoord hebben aan eenen v. Steenvoorden, die uit Delft of Leiden schijnt afkomstig te zijn geweest. — Pierre Gautier, geboren 3 Mei 1704, waarschijnlijk uithoofde van de vervolgingen der Protestanten in Frankrijk uit het departement Champagne (St. Minoux ?) in 1724 met zijn gouverneur, volgens overlevering, uit het brandend kasteel zijner ouders gevlucht, was de eenige, die zich redde en naar 's-Gravenhage ging. Hij tr. ald. 25 Apr. 1727 Eleonora de la Fortuine (de la Fortune ?), bij wie o. a. een zoon Nicolaas, geb. 25 Dec. 1727 en gehuwd met Anna Maria v. Steenvoorden. Was deze eene zuster der bij Vorsterman v. Oijen, Wapenboek blz. 29 genoemde Maria v. Steenvoorden van Leiden, gehuwd met den procureur en notaris Adriaan de Bas, en zou zij in verband kunnen staan met de onder de edelen en ridders ten tijde van graaf Albrecht van Holland uit het Beiersche huis genoemde Steenvoordens ? Nicolaas werd de vader van Caroline Gautier, die in Philadelphia tr. Herman Bake, bij wien Caroline Henriette Bake, gehuwd met Mr. Philip Pelgrim Everts, burgemeester van Voorst en notaris te Twello, lid der Provinciale Staten van Gelderland.

Kan het onder *b.* genoemde wapen gevoerd zijn door Hester Doude, † Arnhem 23 Sept. 1794, eerst gehuwd met den ontvanger Beek († te Nijkerk 20 Aug. 1750, hoe waren zijne voornamen ?), bij wien Helena Beek, die de moeder was van bovengenoemden Mr. Ph. P. Everts uit haar huwelijk met Gerhard Everts, scholtis des ambts Voorst. Hester Doude hertr. den procureur Stephanus Tapper te Arnhem. Behoorde Jan Doude, scholtis te Nijkerk, geh. m. Neeltje Hadewich Ninaber, geb. 30 Sept. 1750, † Dec. 1774, tot dezelfde familie Doude ?

Kan iemand mij de wapens Gautier, v. Steenvoorden en Doude opgeven ?

Welk is het wapen Cappenberg ? Magdalena Cappenberg, wede Temminck, geb. 1723, † 1792 (abusievelijk bij Rietstap, Wapenboek blz. 23 »Bake" genoemd), hertr. Vasmer Bake, geb. 20 Dec. 1714, bij wien Herman Bake bovengenoemd, en Henriette Bake, gehuwd met professor Bernardus Henricus Nieuhoff te Harderwijk.

Twello. MR. H. H. EVERTS.

GESCHIEDENIS.

Elten. Putte de hoogl. Kist (Nieuw-Archief voor Kerkgesch. II) in 1854 zijne belangrijke stof meerendeels uit het Necrologium en Tijnsboek dezer abdij (zie *Nav.* XXXVII, 526): zijne merkwaardige gegevens laten zich nog een weinig aanvullen uit het Tijdrekenk. Regr. (1875) op het oud-prov. archief v. Overijsel (I, 9, 23, 90) enz. enz. In dit archief toch bevinden zich drie charters, die òf in originali òf in kopie gewis voorhanden zijn geweest in het in 1585 geplunderde archief van Elten, hetwelk zich tot op dien tijd bevond in de Sacristie, van welke de decanes (of priorin) en de kosterin elk een afzonderlijken sleutel hadden (a. w. bl. 177). Het eerste dezer charters is te Elten gegeven; krachtens hetzelve deden Heylwig, deken (lees, dekanes) [1]) en het kapittel der kerk van Elten hun goed in Důmmere (Dommer of Dummeren, bp o. Epse bij Deventer) 11 Aug. 1240 aan Oda abdis van het Diepenveensche klooster Ter Hunnep in pacht uit voor zeven schellingen zes penningen jaarlijks en voor een pond Deventer munt bij opvolging van elke nieuwe abdis door versterf. Onder de getuigen staat vermeld Hermannus de Merseo (volg. Bn Sloet, de Mersco), civis Sutphaniensis, qui fuit de familia ecclesie nostre (Elten) et tota familia hominum ecclesie nostre de Epse et illius confinii. Met zegel der kerk van Elten, in wit slechts weinig beschadigd was. — Het tweede charter is van den jare 1273, waarin Ida deken (lees, dekanes) en het kapittel der kerk van Elten kond doen, dat zij het erve Geroldink in de bp Weteringen (bij Deventer), ten overstaan der schepenen dezer stad, alsmede van eigen amptman, tegen zekeren erftijns [2]) (hereditarius census) op St. Simonis en Judae te betalen, aan Egidius Monetarius, burger van Deventer, hadden uitgedaan, met be-

---

[1]) In dit in Bn Sloet 's Oorkondbk v. Gelre en Z. n° 619 mede afgedrukt charter staat uitdruklijk decana. De twee andere charters vindt men natuurlijk niet in Bn Sloet's verzameling.

[2]) lees, erfpacht, gelijk het woord census ook buiten op de oorkonde door pacht vertaald is.

voegdheid aan den naasten erfgenaam om tegen betaling van dubbele pacht bij versterf in dat recht op te volgen. Bij deze oorkonde, gesterkt door het (zeer beschadigd) zegel van het Eltener kapittel, behoort een vidimus(-brief) van den jare 1320, vervaardigd door Dethard, gardiaan der Minderbroeders te Deventer. — Het derde charter, ook in 't Latijn, d.d. 19 Juli 1376, behelst met betrekking tot abdis en klooster Ter Hunnep de cassatie door Gerlach v. Oitgenbach, proost van St. Gereon te Keulen, als richter (namens den Paus) van de processen, door dat convent, ter instantie van het Eltener kapittel, den overweldigers van eenige goederen der hoven in Ierte (te Dalfsen) en Olst aangedaan [1]).

Geen wonder derhalve, dat er in de Deventer-Cameraars-rekeningen nu en dan posten voorkomen ten behoeve van door deze stad naar Elten afgezonden loopers, bijv. in 1348, 58, 60 (Cam-rek. II 29, 542, 780) [2]). In 1348 reed Genchard naar Elten »ad soluendum pensionem thelonij ciuitatis Dauentriensis" (ib. 46). In 1363 treft men dezen post aan: »Der abdissen ende den joncvrouwen van Elten bi heren Dyrike van Elten ghesant vor die pensie van der stad toeln to Coten xix marc oelder groten iiij oelt grote min daer Gosen elcke x oelde groten af wisselde vor xxx S. — Van eynre quitantien daer vp te scriuen, ende van gheelde dat die vorsz her Dyrijc in der betalinghen vormissede ij oelt gr. — Van heren Dyrix cost die vp den weghe weder ende voert vorteerde ende van houeschheiden die hem die stad liet doen do hi wederghecomen was ij ß (ib. III, 247). Ook in 1365 is sprake van »die pensie" voor de »Coter tolle" (ib. 412). Die tol, reeds in 973 het eigendom der abdij, oorspronklijk een tol van de vischvangst in de gouw Salland en in den IJsel (theloneum de piscatione in pago Salon et in fluvio Ysla), destijds Habedol, Hachdol [3]) (Bn Sloet 102, 16) geheeten, — Bondam bl. 70 heeft a⁰ 973

[1]) Van Overijselsch bezit der abdij schijnt, — den straks te vermelden tol uitgezonderd, — noch in het Necrologium noch in het Tijnsboek van Elten sprake te wezen; denklijk omdat 't klooster ter Hunnep het voortdurend van Elten in pacht had.

[2]) In Cam. II, 779 wordt blijkbaar Aalten bedoeld. Dit is in de Bladwijzers op dl II en III niet in 't oog gehouden.

[3]) Wat mag dit zijn? Liever dan Lacomblet's duiding: Hachtol von Hag, Gehänge zum Fischfange, womit Kathen gleichbedeutend scheint", — worde voorgesteld:

reeds Cathentol, maar (bl. 78) a° 997 Hacdol, — luidde a° 1129 Coetertol (ib. 184), en werd toen nog van gezegde vischvangst geheven. Doch bij de overdracht door de abdij aan de stad Deventer i. d. 1 (Bn Sl. 627) Mei 1241 in bestendige erfpacht, heet hij eenvoudig the(o)loneum in Coten (ib. 628, — waar Bondam 435 »theolonium in *Cather*" heeft) zonder meer, en moest voortaan door de stad voor dien tol jaarlijks 20 pond Deventer-munt, en daarenboven aan de abdis eene kleine vergoeding voor de ten haren behoeve totdusver bedongen visch, enz. [1]), — zie den erfpachtbrief bij Bn Sloet, toegelicht door het stuk dat prof. Kist achter zijn Necrologium zag staan en afdrukken liet (a. w. bl. 107, 8), — aan Elten worden uitgekeerd. Ten tijde dat die erfpachtbrief is uitgegeven, schijnt dus reeds te hebben plaats gehad wat Bn Sloet 102 verzekert, dat die tol op de vischvangst in verloop van tijd veranderde of ontaardde in een tol op goederen, welke geheven werd aan het Katerveer op den IJsel bij Zwolle ; er bijvoegend dat Matthaeus, (Analecta 2de ed. III 468) de tollijst mededeelt. Die tol met zijn oorspronklijken naam is dus vervolgens te Zwolle geconcentreerd en gelokaliseerd. Bondam bericht ons (bl. 435, noot *d*), dat in zijnen dag (1783) de stad Deventer nog 320 Karolusgl. en 5 stuivers jaarlijks voor dien tol aan Elten betaalde.

Bestond er zulk een eeuwen-oude en sterke band tusschen Elten en Deventer; geen wonder dan ook, dat een gesl. de of v. Elten reeds vroeg, bijv. in 1352 (Cam.-rek. II 111 enz.) en vvg., voorkomt onder Deventer's burgerij. In 1381 was Johan v. Elten vicarius in

---

habe (have) = hac(h) (haegh, haech) = kote, kate (zie Oudemans op die woorden) in den zin van »hoeve"; dus z. v. a. hoeven-tol, d. i. schatting op de vischvangst in de wateren en slooten der hoeven in Salland en langs den IJsel.

[1]) »In compensationem piscium et quorundam aliorum, que ipsi dicebantur esse dari consueta", luidt de pachtbrief van 1241. Tot deze opvatting noopt ons Bn Sloet's interpunctie. Minder duidlijk is deze bij Bondam 435, 6. Ook hier blijkt wederom, hoe verdienstlijk zich Bn Sl. van zijne zware taak gekweten heeft. — Over dien brief stonden als getuigen o. a. Arnoldus Scokke (Schocke), ridder, richter te Emmerik, en Stephanus Scokke (Schoccke), ridder. Stephanus (Scoken) komt ook in 1234 (Bn Sl. 576), Arnoldus (Scocke) in 1256 (ib. 765) voor, beiden bij overeenkomsten door de Eltener abdij met het klooster Bethlehem (bij Doetinchem) aangegaan. Te 's Heerenberg vond men destijds of later ook eene der abdij toekomende Schokkenwerd. Voorzaten van Heinrich Zschokke, bekend door zijne »Stunden der Andacht" (1858) enz enz.?

de kerk te D.; zie Cat. arch. Dev. gasth. (n⁰ 68) passim. In dit laatste werk staat (n⁰ 717) i. d. 3 Dec. 1487 vermeld de schenking door Biele Strijkers (met Steven Yerwert als momber) te D., onder vele andere schenkingen, gedaan van één Rijnschen gl. voor eene »eeuwige memorie" aan de abdij te Elten. In 1364 komt als lid van het kleine gilde te D. voor »Theodericus, filius domini Johannis de Altenis (= v. Elten), curati in Reden" [1]).

Uit de Bijdr. Geschied. v. Overijsel V, 264, ziet men, dat pater Judocus, die als pastoor te Zeddam (in 1680), Jhr. Hendrik Cockman († 2 Mei 1683 op de Kemnade bij Doetinchem, begr. te Weel) in zijne stervensure bediende, als voormalig minderbroeder uit het klooster van Laag-Elten, in 1686 uit Zeddam naar zijn klooster werd teruggeroepen.

Had Graaf Wichman, de stichter der abdij omstr. 967, o. a. ook een gedeelte, misschien de helft (vgl. *Nav.* XXXV, 458) van Urk, maar niet geheel Urk (Bijdr. Geschied. Over. V, 143) [2]), der Eltener abdij geschonken, volg. laatstgen. werk kwam dit eiland in de 13de eeuw aan de graaflijkheid van Holland. Die overgang zal dan in 1280 hebben plaats gehad, tegelijk met het door Godelinde, abdis van Elten, namens de abdij destijds aan Florens V verkocht en overgedragen Naarderland; hoewel de door prof. Kist afgedrukte trans-

---

[1]) Bijdr. Geschied. Overijsel I 302. Daar curatus hier kwalijk iets anders dan »geestelijke, pastoor" schijnt te kunnen beteekenen, is dit gegeven wellicht tevens eene bijdrage tot de geschiedenis van het priesterlijk celibaat van voorheen, in den trant van het testament van heer Goessen v. Huecklum, pastoor te Dorenspijk, van den jare 1553, die daarin verklaart: »Soe gheve ick jnd eersten Gryete Ghereyts boeredochter (zijne dienstmaagd), myt alle hare jnd myne naturelicke kynderen dye ick by haer ghewonnen hebbe off omermere verwinne mach", — de testateur gaf dus den moed nog niet verloren! — »alle myn guedt" enz. enz., ende dyt all vursc. om hare verdient loen jnd vore der defloratie jnd druck jnd lyden ze myt my ghehadt heeft, jnd daer en boven om myn zielen zaligheyts wille, welcke beter is dan alle guedts des werelts" (Origineel op perk., archief te Elburg, lade 17, n⁰ 6A). Een gansch gelijksoortig testament van Egbert ten Brugge, priester en pastoor te Brakel, v. d. jare 1564, kan men lezen in Nederl. Arch. v. Kerk. Geschied. V 302 vg. Waarlijk, men had van anti-Protestantsche zijde geen recht, Catharina v. Bora eene »meretrix" te noemen, omdat zij, gewezen Cisterciënser non, zich (13 Juni 1525) met Luther door een wettigen echt verbond.

[2]) Aldaar is ook bl. 145 sprake van het »huys te Orck" a⁰ 1415; vgl. *Nav.* XXVIII, 236.

port-brief (Nieuw Arch. voor Kerkgesch. II 154, 5) van Urk niets meldt. Terwijl Bondam (Chartbk 640) en Bn Sloet (bl. 989) in hunne charters d.d. 6 Mei 1280 haar Gydelendis heeten, noemt die transportbrief de overdragende abdis, — die volg. prof. Kist (a. w. bl. 54) niet alleen als Godelendis, -lindis, -linda, maar blijkens een charter van 1273, ook als Godela, Gudela voorkomt, — enkel Gadelant, tot twee malen toe; en deze laatste variant doet in zijne hoofd-sylbe nog minder dan de eerstgenoemde, aan »Gooiland" denken [1]; vgl. *Nav.* XXXIV, 251 [2]), waar nog de variant Godelo voorkomt. Wat beduidt deze persoonsnaam? Zoo gezegde vormen als varianten zijn aan te merken van het door Tegenw. Staat v. Holland (VIII, 85) ook vermelde Godeleva, dan is de beteekenis duidlijk als zijnde »Gode-lief". Maar hoe verklaart men bij deze duiding de slotsylbe der andere varianten? Gode, Gade, Gyde is duidlijk. Ook prof. Kist (a. w. bl. 40) verzekert, dat er geen afdoend blijk is van die vernoeming. En in aanmerking nemend dat het Graafschapsche Gooi (bij Zelhem) reeds in 1200 voorkomt (in, super — Goie, Bn Sloet 396), dat het Utrechtsche Gooi [bij Schalkwijk, super, terra de — Rodengoie a° 1263, 4 (ib. 840, 7), -ghoye a° 1264 (ib. 854)] in 1263, 6 zijnen gesl. v. Goie, Goije (ib. 848; Over. Arch. I 20) = a° 1282, 4 Uthengoye, uten Goije (Bn Sloet 1015, 38quater) bezat; voelt men zich geneigd die vernoeming van 't Noord-Holl. Gooi(land) naar gezegde abdis, te beschouwen als louter curiosum. Gooi, — blijkens het bovenstaande oudtijds manlijk [vgl. nog v. den Goije a° 1385 te Zutfen (Over. Arch. Aanh. 121), v. den Goeij a° 1483 in Utr. (ib. IV, 374)], thans onzijdig, — verwijst in »(Selheim) upter Gouwe [prope Dotinchem", a° 1551 (Bn Sl. 48)] naar *gouw* [pagus, regio, ook ager, rus, terra (Kiliaan)]. Tot dit resultaat kwam gissenderwijs reeds Hoeufft (Taalk. Bijdr. 48). Dat *gouw* nauw verwant is met, zoo niet versterkte vorm van —

---

1) Zulks willen Slichtenhorst, Tooneel 69a; Tegenw. Staat v. Holl. VIII, 75; Wagenaar, Beschr. Amsterdam II 31 (Gooiland Smgetr. uit Godelen-land); Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Handbk Mid. Nederl. Geogr. 1872 bl. 194 (Gudula-, Goedeleland = Gooiland). De bewoners van het Graafschapsche Gooi heetten in 1510 die Goykers (Bijdr. Gesch. Over. VIII, 304).

2) Het daar vermelde Balgooi kan uit baelg(e) = verschansing, baelgye = omperkt (of rechts-) gebied (zie Oudemans, Mid. Nederl. Wrdbk) zijn ontstaan, evenals België. Dies diem docet.

ou(w), *aw*, blijke denklijk uit Aar*au*, hoofdplaats van Aar*gau* (Zwitserland). Waaruit volgen kan: *gooi* = *ooi* (*Nav.* XXXIV, 251); hetgeen reeds de meening van Menso Alting (zie Hoeufft t. a. pl.) schijnt geweest te zijn [1]), maar niet die van Eiram was in *Nav.* XXXV, 606.

Straksgenoemde Godelindis († waarsch. 1301), die ook 9 Mei 1288 optreedt, bij overdracht van goed aan Hendrik v. Borkelo (Bn Sloet 1108), gaf namens de abdij in 1272 aan het klooster Bethlehem in vaste pacht uit goederen te Zeddam, door haar aangekocht van Hendrik v. Heshusen, die ze van Bernard Slabbard in leen had. Omdat die goederen gelegen waren in het rechtsgebied van Imagina, weduwe van Adam van den Berg (*Nav.* XXXVI, 194), hechtte ook deze haar zegel aan den pachtbrief. Uit wier nazaten de *Nav.* XXXVII, 526 vermelde Ermgard als abdis optrad; volg. prof. Kist de dertiende. De hoogl. noemt nog twee abdissen, t. w. de vijfde (2de helft XIde eeuw) en de zevende, van den naam Yrmgardis, Ermgardis. Is de eerstgenoemde, naar des hoogleeraars gissing, de abdis geweest, die het door Adela en Baldrik tusschen 983 en 997 meer dan eens overrompelde en verwoeste klooster herstelde, dan is zij denklijk als de derde abdis aan te merken, en moet zij in de eerste helft dier eeuw hebben geleefd. Uit eene latere verwoesting zal het hersteld zijn door de in de tweede plaats genoemde Ermgardis (vermeld op den gevelsteen, zie Bn Sloet 248), in het Necrologium getiteld als »Reaedificatrix Ecclesiae" omstr. 1129, en tusschen St. Jans-altaar en het graf van Graaf Wichman bijgezet. Bijaldien de gelijkheid des voornaams het vermoeden mag wettigen, dat deze twee Ermgards de voorzaten van Yrmgardis de Monte († 1365) zullen geweest zijn; geraken wij met den stam van Constantinus (*Nav.* XXXVI, 193) eene eeuw vroeger bekend. Het nauw voormalig verband tusschen Elten en 's Heerenberg, gelijk het *Nav.* XXXVII, 359 blijkt, steunt dit vermoeden. — Prinses Laetitia Murat, dochter van den *Nav.* XXXVI, 199 vermelden Joachim, destijds groothertog van Berg, 14 Maart 1808 bij decreet van Napoleon I benoemd, was de 32ste en laatste abdis.

---

[1]) Goyer *of* Jeuk (Limburg, J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wdbk *en* Suppl.: Klein-Jeuk = Petit Goyer) lokt, in verband met Goik (Z.-Br.), voor de (g)ouw-, (g)ooi-rubriek wellicht tal van analogieën uit.

Overigens behoeft schier niet gezegd, dat des hoogleeraars in 1854 publiek gemaakte arbeid, voor de oudste geschiedenis der abdij op merkwaardige wijze wordt aangevuld door Bn Sloet's in 1872—76 verschenen Oorkondenboek v. Gelre en Z. Ter overtuiging sla men slechts even diens Plaatsnamenregr op, en neme vooral kennis van des scherpzinnigen edelmans aanteekening (bl. 98) nopens de beide Wichmans (in welke prof. Kist slechts éénen Wichman, den graaf van Gend ziet) om hem fluks na te zeggen, dat de zaak nog geenszins helder is.

De schier vorstlijke luister van het eerst 14 Maart 1811 (door Napoleon I) opgeheven wereldlijk rijks-stift Elten, dat alleen aan stiftsgebied eenen omvang had van 7000 morgen lands, en in 1806 nog 1495 inwoners telde, — is gewis mede oorzaak geweest der overwegende Roomsch-gezindheid van het aanpalend gedeelte der Graafschap Zutfen. De oude Wichman sprak dus *negen eeuwen lang nà zijn dood,* (Hebr. 11 v. 4). Hij spreekt nóg.

J. A.

Prinsenhage (XXXVII, 567) — of De Hage werd eertijds gedeeltlijk door den Hertog van Brabant en door den Baron van Breda bezeten, en onderscheiden in De Hage-onder-den-Hertog en De Hage-onder-Nassau. Aldus in 1740 de Tegenwoordige Staat der Generaliteitslanden, bl. 233.

Schetz v. Grobbendonk (XXXVII, 470). Voor 1686 te lezen 1586. Grobbendonk is een dorp in Antwerpen. Schetz is een Brabantsch geslacht. Schetz v. Gr. staat in Rietstap's Armorial sedert 4 Maart 1602 als een baronnen-, sedert 3 Juli 1637 als een graaflijk geslacht vermeld.

Burgemeesters te Utrecht in 1705 (XXXVII, 289). De vier wapenschilden op den derden penning bij v. Loon IV, 421, gesteund door Romeinsche bijlbundels, — het gewone attribuut toenmaals aan de burgemeesterlijke waardigheid toegekend, — zijn wel de wapens van *vier* burgemeesters, maar maken daarom toch de woorden bij v. Loon, bl. 422: »de wapenschilden der vier alstoen in 't bewind zijnde Burgemeesters dier stad . . .", niet volkomen waar. Utrecht

had slechts *twee* burgemeesters, die op den 12den October verkozen werden, voor den tijd van *twee* jaren ; en daartoe waren 12 Oct. 1704 verkozen Beernt Willem Ploos van Amstel [1]) en Cornelis Quint [2]); die dus eerst 12 Oct. 1706 moesten aftreden, behoudens tusschentijds-aftreden om de eene of andere reden, als wanneer dadelijk een ander in de plaats gekozen werd, zooals gebeurde in deze twee jaren met Corn. Quint, die reeds Mei 1706 vervangen werd door Mr. Huybert v. Veldhuysen [3]), welke laatste toen ook voor de twee volgende jaren zijn opvolger gebleven is. Maar 4 Maart 1705, den dag van de inwijding der Rijschool of Manege te Utrecht, voor welk feit de penningen geslagen werden, waren dus enkel gezegde B. W. Ploos v. A. en Corn. Quint burgemeesters van Utrecht; waarom ook alleen *hunne* wapenen, met die der vier Staatsche heeren op den eersten penning voorkomen. Dan, hoewel nu de inwijding der Rijschool onder hunne regeering voorviel, was toch het besluit tot oprichting daarvan reeds door hunne voorgangers genomen, en de gewichtigste voorbereidende werkzaamheden ook door deze verricht, als bijv. de aankoop van het huis Schaffenburgh, tot Manege, enz. [4]). Daarom ligt het vermoeden voor de hand, dat men op den derden penning ook de regeering dier twee vorige burgemeesters in de herin-

---

[1]) Beernt Willem Ploos v. Amstel, raad 1678, † 1721. Hij was een afstamling van Adriaan Ploos, die 1634 door prins Frederik Hendrik erkend werd te zijn een afstamling van den tak v. Amstel van Mynden ; waarom zijne nazaten den naam »van Amstel" aangenomen hebben.

[2]) Mr. Cornelis Quint, zoon van Johan (1653 secretaris van politie te Utr. waarvan hij in 1683 afstand deed) bij Aeltje (Aletta) v. Veldhuysen, werd 1694 raad, was verscheidene malen burgemeester, en is beroemd geworden als staatsman; gehuwd met eene dochter van den bekenden predikant Thaddeus Landman, overleed hij in 1743. Zie over hem Scheltema, Staatk. Ned. II 209. Hij voerde een rooden keper, verzeld van drie groene klaverbladeren in zilver.

[3]) Mr. Huybert v. Velthuysen was 1680 rentmeester der abdij van Oostbroek; werd 1686 schepen en 1691 raad, later burgemr en gedeputeerde ter vergadering der Algemeene Staten enz. Hij overleed 1716, en de dichter Johan de Haas (zie diens gedichten bl. 305) maakte een lof-grafschift op hem. Waarschijnlijk was hij een zoon van Wernard Huybertszn v. Veldhuysen, die als secretaris van finantiën in 1674 van regeering outzet was geworden tegelijk met zijn jongsten broeder den beroemden Utrechtschen geleerde Dr. Lambertus v. Velthuysen.

[4]) Men kan over de oprichting dezer rijschool zeer uitvoerig nalezen M. v. der Monde, Beschr. der stad Utr. 2de dl., bl. 369 vg.

nering heeft willen bewaren; deze waren Dr. Evert v. Sypestein [1]) en Mr. Caspar v. Roijen [2]), sedert 12 Oct. 1702 verkozen, — de *eerste* burgemeesters, (en dit beduidde misschien ook iets), weder verkozen na den dood van prins Willem III, met loslating van den door dezen vorst ingestelde verordeningen. Vooral Mr. Caspar v. Roijen had een zeer werkdadig aandeel genomen aan de oprichting dier Rijschool, als zijnde benoemd geweest met een der Staatsafgevaardigden in deze zaak, nml. Mr. Dirk v. Veldhuyzen, [3]), om met den rijdermeester Marcus de Stoffa te onderhandelen.

Met reden mochten dus de wapenschilden dier twee burgemeesters,

---

[1]) Dr. Evert (of Everard) v. Sypestein, geb. 20 Febr. 1636, † 21 Aug. 1713, was in 1664 raad geworden. Als zoon van Evert bij Aaltje of Aletta Huybertsdr v. Veldhuysen (waarschijnlijk de oudste zuster van den bovengenoemden Dr. Lambert v. V. en diens broeder Wernard), was hij een volle neef van bovengenoemden Mr. Huybert v. V. Hij huwde eerst Catharina v. der Woerd, die hem dertien kinderen schonk en 1681 overleed, waarna hij hertrouwde met Sybilla Codde. Eene lijst van de nakomelingen zijner dochter Hillegonde, gehuwd met v. Mansveld vindt men *Nav.* XXXVII, 505, en v. [Aldaar dan voor v. der Woest te lezen v. der Woert, Woerd. RED.]

[2]) Mr. Caspar v. Royen werd raad 1680, † 1709.

[3]) Mr. Dirk v. Velthuysen, hr van Heemstede, Willescop, enz. enz., geëligeerde raad van Staten van Utrecht, geb. 18 Dec. 1651, achter-achterneef van bovengen. burgemr Mr. Huybert v. V., was een kleinzoon van den beroemden Utr. burgemr Dirk v. V. (geb. 1583, † 2 Oct. 1642), onder wiens bestuur de Utr. Academie gesticht is geworden. Hij werd in 1713 president der Staten van Utrecht, en bekleedde die betrekking tot 20 Juli 1726, toen hij kinderloos overleed en begraven werd onder een marmeren praalgraf in de kerk te Houten, daar nog aanwezig; hij was gehuwd geweest met Alida de Graeff (dr v. den bekenden Amsterdamschen burgemr Andries de Gr. bij Elisabeth Cornelisdr Bicker), die hem overleefde. Hij voerde gekwarteleerd de wapens zijner heerlijkheden Heemstede enz., waarover als hartschild het wapen zijner familie (Velthuysen). Dit wapen is op den penning nog duidlijk te onderscheiden. Na zijn dood werden zijne bezittingen door zijne erfgenamen verkocht, en kwam o. a. het nog bestaande Heemstede, onder Utrecht bij Houten, dat hij zelf door koop verkregen had, achtereenvolgens in verschillende handen, en behoort dit goed, — hetwelk indertijd door Dirk v. V. zóó verfraaid was, dat het door vreemdelingen bezocht en bewonderd werd, terwijl de schilder Moucheron er verschillende afbeeldingen van het park maakte, — thans aan Jhr. v. den Berch van Heemstede (zie Hoogstraten, Woordenboek, en v. der Aa, Aardr. Woordenboek).

De aanteekeningen op de verschillende personen in dit artikel leveren tevens eene kleine bijdrage tot de familie-regeering in de Nederlanden der 17de en 18de eeuw.

hoewel zij niet meer in bewind waren, op den penning geplaatst worden naast die van hunne opvolgers, al zou dit dan ook later aanleiding kunnen geven, zooals thans geschied is, tot het vermoeden dat de stad Utrecht, tegelijkertijd vier burgemeesters, in plaats van twee, in de regeering telde. Van Roijen voerde in goud een blauwen klimmenden leeuw, met een schildhoofd van zilver, beladen met een zwarten loopenden hond; v. Sypesteijn, gelijk bekend is, in goud een schuinbalk van rood, beladen met drie meerlen van zilver. Hierbij zij opgemerkt, dat de schuinbalk op den penning, — althans volgens de afbeelding bij v. Loon, — verkeerd geplaatst is, als moetend van den rechter naar den linkerkant loopen, terwijl het hier andersom is. Bestaat de fout op den penning zelven, — gelijk men schier vermoedt; — dan blijkt hier, dat zelfs deze »Historie in metaal", hoe belangrijk overigens, soms in de onderdeelen niet altijd even juist is.

Amsterdam. JOH. HENDR. V^N^.

Overluidingen te Utrecht. Vervolg van *Nav.* XXXVII, 347.

1625. Zie het aangeteekende bij het begin van 1624.

VII Jan. in fun. Cornelii de Buechem.

XI Jan. in ob. Dollae *Elisabethae van Brakel*, viduae Dlli Gulielmi van Noot.

XXII Jan. in ob. et fun. Dollae *Annae Uten Enghe*, ux. Dollae *Frederici de Zuijlen de Nijvelt*, dni in 's-Herenaertsbergen, Berckewoude et Den Engh.

XXVI Jan. in ob. et fun. Mri Anthonii Vosch, canonici Sti Petri.

XXVII Jan. in ob. et fun. Gulielmi de Nijpoort, Mri Artium, filii Jois Florentii de Nijpoort.

XXVIII Jan. in ob. et fun. Annae Holien, ux. Cornelii Tack.

XXIX Jan. in ob. et fun. Dominici Nicolai de Elborch.

IV Febr. in ob. et fun. Dolli Jois de Huyter, equitis Caesareae Majtis.

XVII Febr. in ob. et fun. Margaretae de Cleef, ux. Hermanni de Jongh.

XVIII Febr. in ob. et fun. *Annae de Nijenrode*, ux. Anthonii de Mansvelt.

XX Febr. in ob. et fun. Dolli Guidonis de Guistelles.

XXIII Febr. in fun. Dollae Joae Seraets, viduae Dollae *Ludolphi de Lanscroon*, dum viveret praetoris Hagae Comitis.

XXIV Febr. in ob. et fun. Jois de Heemskerck, quondam quaestoris civitatis Rotredamensis.

II die Mart. in ob. et fun. Anthoniae Danielis de Broeckhuysen.

III Mart. in ob. Dollae *Gertrudae de Oostrum*.

1625. v Mart. in ob. et fun. Rijcoldae Florentii filiae de Nijpoort, ux. Jacobi Utenhove.

vi Mart. in ob. et fun. Jacobi Both.

viii Mart. in ob. et fun. Theodoricae Quirinae de Groenevelts, filiae Jois Thomae de Hasselt.

xvii Mart. in ob. *Joae Ploos*, ux. Jois de Steenbergen.

xviii Mart. in ob. et fun. Margarethae Hagens, viduae Anthonii Bakelier

Eod. d. in ob. et fun. Dollae Annae... [*sic.*]

xix Mart. in ob. et fun. Jacobae de Oprode.

xxii Mart. in ob. et fun. Gulielmi Gulielmi de Beens, adolescentis.

xxv Mart. in ob. et fun. Joae van der Eem.

xxvi Mart. in ob. et fun. Dolli Jois Seton de Corgimich.

xxx Mart. in ob. et fun. Catharinae de Rijn, ux. Elberti de Beyler.

ii Apr. in ob. Jois de Sijpesteijn; est pater confratris nostri Sijpesteijn.

iv Apr. in ob. et fun. Joae, filiae Gulielmi de Beens.

xi Apr. in ob. et fun. Mariae Verhey, filiae Cornelii Verhey.

xvi Apr. in ob. Dni Jacobi Magnus, militis, dni in 's-Heeraertsberch, Berchambacht et Melissant; est pater uxoris confratris nri Cupere.

A die xviii Apr. usque ad xxiii inclusive in ob. illustriss. Principis Dni Dni Mauritii, (Dei favente graa) principis de Oraigne, comitis de Nassauw, Katzenellebogen, Vianden, Dietz, Lingae, Meursch, Buurae, Leerdami, marchianis [*sic*] Verae et Vlissingae, baronis Bredae, Graviae, ditionis Kuyck, Diest, Grimbergae, Herstal, Cranendoncq, Warneston, Arlay, Noseret, St. Vyt, Doesburch, Leuae, Polaniae, Nyervaerdiae, Aggeris Sti Martini, vicecomitis hereditarii Antwerpiae et Bisansiae, gubernatoris et praefecti confoed. prov. Gelriae, Hollandiae, Zelandiae, Zutphaniae, Traject., Transisulaniae et civitatis Groningae, archithalassi maris Inferioris Germaniae.

vi Sept. in fun. illustriss. Princ.

xxiv Apr. in ob. Mri Jois de Castro, canonici Sti Jois.

xxv Apr. in ob. et fun. *Jois de Bourgoigne*, dni de Fromont, Sevenhuysen, Segwaert, Wildeveen (ux. Gent later bijgevoegd).

iii Maii in fun. *Forinae de Zuylen*, filiae Dni Jois de Zuylen, dni de de Soesbergen.

vi Maj. in ob. et fun. Catharinae van der Karck, dollae de Tull et 't Waell, ux. *Alberti de Proeys.*

viii Maii in ob. Dolli Jois Tobbe, capitanei.

ix Maji in ob. et fun. Sophiae de Haeften, viduae Mri Cornelii de Ingen.

ix Maj. in ob. et fun. Dollae *Barbarae Grauwers*, viduae Jois de Mierlo, dum viveret quaestoris comitis de Hohenlo.

xix Maji in ob. et fun. Clarae Jois de Royers filiae, ux. Cornelii de Wilt

1625. XXIX Maji in ob. et fun. Annae de Helsdingen, filiae quondam consulis Alerdi de Helsdingen.

XXX Maji in ob. et fun. Dolli *Godefridi de Coninck*, qndam consiliarii Rotrodamensis.

Eod. d. in ob. et fun. Dollae Clarae Rovelascae, viduae Dolli Jois Baptistae Fianimi.

I Jun. in ob. Dom. Jois de Eck.

XII Jun. in ob. et fun. Francisci Gerobuli, filii Rolandi Gerobulus, quaestoris civ. Traject.

XIII Jun. in ob. et fun. Henrici Gisberti de Hoochvelt.

XV Jun. in ob. et fun. Petri Verburch de Wyndesteyn.

XVII Jun. in ob. et fun. Agathae Utenweerdae, ux. Cornelii Liesfelt.

V Jul. in ob. et fun. Adrianae Balthazaris de Leeuw, ux. Gulielmi Lobe, schulteti nostri.

VI Jul. in ob. et fun. Mariae Bruynincx, viduae Jois Ram, quondam quaestoris bonorum in Oostbroeck.

VII Jul. in ob. et fun. Joae de Noest, viduae Anthonii Buth, dum viveret capitanei.

VIII Jul. in ob. et fun. Martillae de Voorst, viduae Hugonis de Nijhoff.

IX Jul. in ob. et fun. Dolii Davidis de Tour, dni de la Pomerede, capitanei.

XIV Jul. in ob. Dni Dni *Jacobi de Zuylen de Nijvelt*, equitis Teutonici ordinis in Maeslant; est frater 2di Dni praepositi nostri.

XIX Jul. in fun. Dni Jois Vrijhoff de Rechtevelt.

Eod. d. in fun. Dollae *Wilhelmae de Arckel*, filiae Dni Walravii de Arkel.

Eod. d. in fun. filiae Dolli ac praefecti equitum Edmont.

XXIII Jul. in ob. et fun. Arnoldi de Honthorst.

XXVII Jul. in fun. Gulielmi, filii Dolli ac praefecti equitum Edmont.

IV Aug. in ob. et fun. Anthoniae Boths, ux. Folcardi de Nijpoort.

VIII Aug. in ob. et fun. Mri Francisci Opstraten, Licentiati Utr. Jur.

IX Aug. in ob. et fun. Henrici Opstraten.

XI Aug. in ob. et fun. Cristinae de Daele, ux. Mri Adriani de Swezerenge, advti cur. Traj.

XII Aug. in ob. et fun. Mri Lamberti Utenbogaert, dum viveret advti cur. Traj.

XV Aug. in ob. et fun. Weydelmondae de Cleeff, viduae Jois de Westrenen, dum viveret senatoris et quaestoris generalis prov. Traj.; est mater confratris nostri Westrenen.

XVI Aug. in ob. et fun. Dollae *Mariae de Poelgeest*, filiae Dolli Gerardi de Poelgeest, dum viveret dni de Poelgeest, Homade et Koudekerck.

XVII Aug. in ob. et fun. Dnae Mariae de With.

XVIII Aug. in ob. et fun. Dnae Susannae Malapart, viduae Dni Andreae Vermeulen, dum viveret dni de Ranst.

1625. XIX Aug. in ob. et fun. Folcardi Both, quondam cos. Traj., consiliarii admiralitatis Frisiae.

XXI Aug. in ob. Dollae *Franciscae Monix*, ux. Dni Jois de Gerwen.

XXIV Aug. in ob. et fun. Cornelii Stephani Lauwerman, auctoris civ. Traj.

Eod. d. in ob. et fun. Mariae Dibbout, filiae Jois, ux. Alberti de Alen.

XXV Aug. in ob. Dollae Catarinae de Mervelt, viduae Dolli *Frederici de Reede*, dum viveret dni de Amerongen, douagiere de Moersbergen et Amerongen.

XXVI Aug. in ob. et fun. Mri Henrici de Wilt, consil. ord. cur. prov. Traj.

XXVIII Aug. in ob. et fun. Dni *Jois a Cuyck*.

Eod. d. in fun. Margaretae de Goyer, filiae Mri Nicolai de Goyer, chirographarii cur. Traject.

XXIX Aug. in ob. et fun. Stephaniae van Scherm, ux. Theodorici de Steenberch, Doctoris Medicinae.

XXX Aug. in ob. et fun. Elisabethae Jois Knijffs filiae, viduae Cornelii Harmanni de Raveswaey.

XXX Aug. in obitu et fun. Gulielmi Cornelii de Wijckersloot.

I Sept. in ob. Mri Rombout Hogerbeets, quondam consiliarii in supremo senatu curiae Hollandiae, et scribae civit. Leidens.

II Sept. in ob. et fun. Elisabethae Gelkenhuysen, viduae Petri de Lom.

V. Sept. in ob. nobilis Dni *Gerardi de Lennip*, consiliarii et rationarii ducatus Gelriae et comitatus Zutphaniensis.

VI Sept. in ob. Dollae Annae Vivien, dnae de Jutphaes, ux. Dolli Ludovici de Malapart, dni in utraque jurisdictione.

VII Sept. in ob. Dollae *Joae Beck*, ux. Dolli *Charles de Matenesse*, ruwaert, praetoris de ditione de Putten et Stryen.

Eod. d. in fun. Gerardi de Sweserenge, filii Adriani de Sweserenge, adv. cur. Traj.

VIII Sept. in ob. et fun. Dni Lubberti Cuylman, vicarii Sti Salvatoris.

Eod. d. in ob. Cornelii Verbeeck, filii Cornelii Verbeeck.

IX Sept. in ob. et fun. Dolli *Jois Utenhoven*, domini de Rijnesteyn; est gener nostri decani.

Eod. d. in ob. nobilis Dolli *Gerardi de Merode*, canonici eccl. Traj.; est confrater noster.

Eod. d. in ob. et fun. Dnae Henrici Both Vereem, viduae Helmichii Boths, J. U. D.

X Sept. in ob. et fun. Dnae *Agnetae Botters de Snellenbergh*, viduae Dni Florentii de Hackfort.

XI Sept. in ob. et fun. Mri Gisberti de Vianen, canonici Stae Mariae et praetoris seu drossati in Jaersvelt.

XII Sept. in ob. et fun. Hieronymi Henrici Poemer de Norenborch.

1625. xv Sept. in ob. et fun. Jacobi ab Asch, canonici Traj.; est confrater noster.

xviii Sept. in ob. et fun. Theodorici de Heemberch [1]), Doctoris Medicinae.

xx Sept. in ob. et fun. Angelicae Arauny, ux. Mr̄i Francisci de Noortwijck, canonici Sti Petri.

xxix Sept. in ob. Nicolai de Merkerck, dn̄i quondam drossati de Vreeswijck.

iii Oct. in ob. et fun. Hendrici a Duverden, filii Mr̄i Arnoldi a Duverden.

v Oct. in ob. et fun. Dollae *Mariae Duyck*, ux. Dn̄i Petri de Leyden dicti Leeuwen, praetoris et dijckgr. civitatis et ditionis de Voorn.

vi Oct. in ob. et fun. Elisabethae de Bnee.

ix Oct. in ob. et fun. Henrici But, quondam consulis et scabini civitatis Traj.

Eod. d. in fun. Aleydae... [*sic*] filiae, ux. Engelberti de Benschop.

x Oct. in ob. et fun. Dolli *Caroli de Matenesse*, dum viveret ruwaert, praetoris et dijckgravius [*sic*] ditionis in Putten.

xii Oct. in ob. et fun. Dollae *Walborch Borre van Amerongen*, antistitis virginum Vestalium.

xiii Oct. in ob. et fun. Agathae Buth, viduae Henrici de Zuylen.

xvi Oct. in ob. et fun. Pauli de Goyer, filii Mr̄i Nicolai de Goyer, graphiarii curiae Traj.

xvi Oct. in ob. et fun. Jōīs..... [*sic*] Deysfelt.

Eod. d. in ob. et fun. Annae Mariae de Hertevelt, filiae Gulielmi de Hertevelt, capitanei.

xxviii Oct. in fun. filii Jacobi Croes.

xxx Oct. in ob. et fun. Catharinae de Diemerbroeck, ux. Jōīs Sebastiani de Schoonderwoert.

xxxi Oct. in ob. et fun. Jōīs Wouteri de Block.

ii Nov. in ob. et fun. Mr̄i Jōīs Bijndop, advocati cur. provinc. Traj.; est avunculus confratris nostri Ruytenberch.

iv Nov. in fun. Dollae *Joāe de Gent*, viduae bene nati baronis de Burgondia, dōi de Fromond, Sevenhuysen, Segweert, Wildeveen.

v Nov. in ob. et fun. Dnāē Annae de Bor, ux. Henrici Ever [*sic*] Verschuyr, advocati cur. Traj.

iv [*sic*] Nov. in ob. Dollae Elisabethae Magnus, ux. Digman de Vries; est soror uxoris confratris nostri de Cupere.

ix Nov. in obitu Jōīs de Westrenen.

xiv Nov. in ob. et fun. Dollae Helenae Wellants, viduae Dolli Justi de Hartevelt; est mater confratris nostri Dn̄i de Hartevelt.

xvi Nov. in ob. et fun. Cornelii de Goyer, subsecretarii civit. Traj.

xxiii Nov. in ob. Dolli *Melchioris Proeys*, filii Bernardi Proeys.

---

[1]) Volgens de overluiding van 29 Aug. hiervoren moet dit zijn Steenberch.

1625. II Dec. in ob. Dolli *Anthonii de Utenhove*, dum viveret dni in Rijnesteyn capitanei et gubernatoris in Embrick et Doesburch.

III Dec. in ob. et fun. *Jois Ploos*, praetoris... [*sic*] in Eemlant; est... [*sic*] confratris nostri Ploos.

IV Dec. in ob. Dolli *Frederici de Baecx*, dni in Koninexvrij et Karsbergen; est pater confratris nostri.

IV Dec. in ob. et fun. Catharinae, Jacobi Vermeers filiae.

X Dec. in ob. et fun. Timanni ten Berch, filii Jois ten Berch; est vicarius ecclesiae nostrae.

XI Dec. in ob. et fun. Annae Bor, filiae Wilhelmi Bor.

XVII Dec. in ob. et fun. Dolli *Jois Verhaer*, dni in Putten et Nollemeer.

XXIII Dec. in ob. et fun. Jois Bongaert, quaestoris monasterii muliebris.

XXVII Dec. in ob et fun. Jois de Huesden, dum viveret sculteti Sti Salvatoris.

XXIX Dec. in ob. et fun. Wilhelmae Ridders, ux. Ludovici de With.

XXXI Dec. in ob. et fun. Gisberti Danielis de Berlecum, procuratoris curiae civitatis Traject.; fuit custos turris.

(*Wordt vervolgd.*)

V R A G E N.

Herwijnen. *Nav.* VII, 298 meldt, dat opzichtens Christemeijer, Criminalgeschichte, Brunswijk 1840/1, zijnde eene vertaling der destijds zeer bekende »Tafereelen uit de Lijfstr. Rechtspl.", voor vertolker doorgaat Dr. A. L. Gartmann (lees Gastmann; zie de Errata vóór *Nav.* VII) uit Oost-Friesland, destijds student te Groningen, later pred. te Stitswerd (Gron.), daarna conrector aan 't Gymnasium te Kampen; vervolgens directeur van 't opvoedingsgesticht Herwijnen op Java, in 1857 ambteloos in Nederland. In welken trant is hier van het Tielerwaardsche Herwijnen sprake?

J. A.

Lord Albemarle (XXXVII, 567). Wordt hier een baron v. Keppel bedoeld? Te Warnsveld vond men in de kerk in 1740 eene prachtige graftombe van den graaf v. Albemarle. Nóg? Zijn de v. Keppel's niet steeds Roomschgezind gebleven?

Nicolaus Burgundus (XXXVII, 532). Wie was hij?

Lijnslager. Wie was Eliza Lijnslager Wilhelmuszoon, makelaar, in eene akte van scheiding van 1826 vermeld als wonend te Amsterdam op de Reguliersgracht tusschen de Heeren- en Keizersgrachten.

J. H. G.

Robespierre. L'Intermédiaire (zie beneden, Poniatowsky) vraagt, of in het departement van Pas-de-Calais nog bloedverwanten van dezen fanatieken democraat leven, die zijn naam dragen. In die landstreek toch bevonden zich onder de onderteekenaren eener petitie tegen het tabaks-monopolie in 1855 drie personen geheeten Robespierre de Meurchin, »cousins du chef de la Montagne". Terzelfdertijd woonde in het vlek Carvin (Pas-de-Calais) een herbergier Robespierre, volle neef van den democraat.

Onze medewerker Roos antwoorde !

St. Anthony Groote Broederschap (XXXVII, 567). Wat was dat voor eene brp ? Te Zwolle ?

Negotie-overdrager (XXXVII, 570). Quid ? Een soort van makelaar ?

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Reijgarsvliet (XXXVII, 494, enz.). Het tegenwoordige waterschap van dien naam strekt zich uit van Brugge tot Hazegras, aan den voormaligen uitloop van het Zwin. In die uitgestrektheid is ook de aanleiding gegeven tot eene waarschijnlijke verklaring van den naam, als ontleend aan de Reije, de rivier die door Brugge loopt (Kraan*rei* ; Spiegel*rei* ; Potter*ij*, quai de la potter*ie* !), welker spoor verdwijnt, waar Reijgersvliet begint. De nu verlande en bedijkte mond van het Zwin zal dus oorspronklijk mond van de Reije geweest zijn, ofschoon ook andere wateren er in uitmondden. Zulk een in den Reije-mond uitkomende oude waterloop laat zich aanwijzen westlijk van St. Anna-ter-Muiden binnenwaarts van de linie van Cantelmo,

thans de Vuile-Vaart maar vroeger Het Oude Zwin [1]) geheeten, wel te onderscheiden van de Zwenevaart, die meer westlijk den straatweg doorsnijdt. Uit de oorspronklijke benaming van dit water schijnt te blijken, dat het Zwin tusschen St. Anna en Sluis van lateren tijd dagteekent. Toen de duinopening van Zwin- en Reijemond aanleiding had gegeven tot een dergelijk onheil als aan Vlie, Boorn, Lauwers en Eems plaats vond: het oude Zwin werd eene vuile vaart, en het nieuwe Zwin verwijdde zich tot zeeboezem, terwijl de Reije in haar benedenloop het karakter van rivier verloor, en haren naam moest overdragen op de in hare voormalige bedding ontstaande gorzen.

St. Anna-ter-Muiden. J. R. VAN EERDE.

De Zoute, een water bij Sluis, overblijfsel van het Zwin, kan niet naar eene sluis (*Nav.* XXXVII, 293) genoemd zijn. De naam duidt zelfs aan, dat het een open water geweest is, waar het zoute water der zee vrijen toegang had. Dit blijkt ook uit de tegenstelling van De Zoete, d. i. het gegraven kanaal van Brugge naar St. Donaas, later doorgetrokken naar Sluis. Toen De Zoute was afgedamd, verloor ze hare zoutheid, en De Zoete verloor haren naam. Men spreekt thans alleen van de Brugsche vaart. Zie over dit punt Tegenw. Staat, plattegrond van Sluis, St. Donaas en St. Anna. Waarop ook voorkomt een Zoutepannepolder, herinnering aan waarschijnlijk vroeger te St. Anna uitgeoefende industrie.

J. R. VAN EERDE.

Stoltenberg. Onlangs berichtte de N. Rotterd. Ct. het afbranden der hoeve Stoltenberg, onder Olst gelegen. De naam dezer boerderij is in verband gedacht met Agastaldaburg, vermeld in een giftbrief van koning Hendrik 1046. Daar Agastaldaburg hier voorkomt onder meer andere plaatsen, die men bij Olst meent te vinden, is deze gissing niet zoover gezocht. Zie Nom. Geogr. Neerl. I 104, 22, 36:

[1]) Deze benaming komt voor in eene omschrijving van der kerk van St. Anna-ter-Muiden toebehoorende landerijen einde 16de eeuw. Het land, voormaals aan Het Oude Zwin gelegen, ligt thans aan de Vuile-Vaart; wel een bewijs waarlijk, dat ze identisch zijn. Kundige St. Anners vermoedden niet, dat het oude Zwin in de Vuile-Vaart schuilde; zij zochten het in de Zwenevaart, dit aanmerkend als het binnen-kanaal hetwelk de Bruggelingen hadden gegraven.

De Hunne, Rande, Westerflier. Blijft over het bezwaar van het voorgevoegde Aga. Hoe de bedenker der conjectuur zich daarmee gered heeft, weet ik niet. Ik waag eene gissing, dat Agastald zooveel is als Hagestolz. Vroeger heb ik weleens eene verklaring van dit woord gelezen, maar de bijzonderheden zijn mij ontgaan. Ik meen echter mij te herinneren, dat het betrekking heeft op het erfrecht der bedoelde personen. Dit recht was veellicht van dien aard, dat het aanleiding kon geven tot afsplitting eener hoeve van het gemeenschaplijk familiegoed, bestemd om na overlijden tot de familie terug te keeren. Zulk een afgesplit goed werd dan hier Agastoltenburg genoemd, hetzij de man naar het bezit, hetzij het bezit naar den man. Toen de beteekenis van het woord Hagestolt verloren, en het woord zelf buiten gebruik raakte, liet men gemakshalve het voorgevoegde *Hage* weg; te eerder omdat men zoodoend voor den onbegrijplijken een begrijplijken naam in de plaats kreeg. De naam Stoltenburg komt nog eens voor als hoeve- of burchtnaam tusschen Amersfoort en Voorthuizen.

J. R. VAN EERDE.

St. Walfridus (XXXVII, 247). Of deze heilige den Wolddijk heeft aangelegd, zal wel niet meer zijn uit te maken. Dat hij zich echter aan waterschaps-belangen heeft laten gelegen liggen, schijnt behalve uit de overlevering aangaande den Wolddijk, ook te blijken uit de voormalige aanwezigheid eener Walfridusbrug bij Groningen vermeld in eene overeenkomst over de waterlossing van 1321, en in die van 1405. Waar die brug gelegen heeft of nog ligt, weet ik niet, en blijkt mij uit de stukken niet met zekerheid. Misschien op de hoogte van Noorder-hooge-brug, waar nu eene brug ligt over het Boterdiep, doch waar reeds vroeger over de Hunze eene brug zal hebben gelegen, die juist door het aanleggen van den Wolddijk reden van bestaan verkreeg. Daar St. Walfridus dagelijks naar Groningen ter kerk ging, had hij ook zelf bij de zaak belang, en bestond er dan eene dubbele reden om de brug naar hem te noemen. Aangezien het bedoelde punt wel reeds voldoende zal zijn uitgemaakt, onthoud ik mij liefst van pogingen om mijne gissing aan het stuk van 1321 te toetsen; te meer omdat de lezing onzeker schijnt te wezen.

J. R. VAN EERDE.

[In het art. Zijdewind *Nav.* XXXVI, lassche men nog in: op bl. 607, amnis siduwinde d. i. de ring- of grenssloot (Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Mid. Nederl. Geogr. 1872, bl. 60 noot 4). Oost-Zaan, West-Zaan luidden in 960 Ostsagem, Westsagem (ibid. 151), welke oudste variant aan zege = tochtsloot doet denken. Bij de voorbeelden van *Nav.* XXXVI, 608, voege men Boldewijn v. Zwensberge a° 1457, 63 te Olst(Overijss. Arch. IV 25, 158) in verband tot Swijnenberg, in 1736, 69 vermelde katerstede te Averlo o. Diepenveen, met haren cotter (keuterboer) Swijnenborg a° 1770—93 (Cat. arch. Dev. gasth. n° 1673, 1738, 41). De naburigheid der plaatsen wettigt het vermoeden, dat gezegde Boldewijn zijn geslachtsnaam aan deze katerstede hebbe ontleend].

Mr. R. J. C. Metelerkamp (XXXVII, 480). »Waar?" Ik geloof, te Brummen. Omstr. 1860—62 had door sterfgeval in de familie M. aldaar eene groote verandering plaats, die het vertrek der leden naar andere gemeenten ten gevolge had. Brummen zag noode de edele familie M. zijn grondgebied [1]) verlaten, en tot het vereeren van een gedenkpenning bestond dus alle reden.

A. AARSEN.

Bagijn, begijn (XXXVI, 544), — aldus geheeten naar den Luikschen priester Lambert le Bègue, gelijk *Nav.* XXXV, 563 (vgl. ib. XXXVI, 94 noot 3) voorstelt. De afleiding van St. Bega, — Begga, zuster van St. Geertruida (*Nav.* XXXV, 563), — komt mij echter natuurlijker voor, als ik zie, dat men bijvoorbeeld in de oude papieren van het *Begijn*hof te Haarlem vindt, dat de zusters jaarlijks eene kerkmis vierden ter eere van de heilige Bega. Deze was dus de patrones van dit convent. Omdat nu gezegde Luiksche priester omstr. 1173 den eersten grond legde tot die orde, voor welke hij in 1184 een (begijn)hof stichtte, ligt o. i. de veronderstelling voor de hand, dat hij als orde-stichter den naam »le Bègue" heeft *bekomen* of *aangenomen*. Wanneer wordt St. Bega gerekend te hebben geleefd?

J. A.

Steenen pijlpunten enz. (XXXVII, 349). De door mij bijeengebrachte Drentsche oudheden stond ik, toen er sprake was van het aanleggen der Verzameling te Assen, uit eigen beweging en onvoorwaardlijk af; maar met het Bestuur dier Verzameling ben ik niet in aanraking geweest. Ik had reden genoeg mij daarvan te onthouden,

[1]) als bewoonster van den Engelenburg. RED.

omdat ik steeds tegenwerking ondervond. Toen ik, bij voorbeeld, door aankoop, in het bezit was gekomen van twee lederen schoeisels, in het *Weerdingerveen* opgedolven, welke ik als zeer oud beschouwde, lachte men mij uit, »omdat ik mij blijde maakte met een paar oude sloffen, evenals een kind met een doode musch". Intusschen zijn die schoeisels gebleken van Romeinschen oorsprong te zijn, en als zóódanig zijn ze geplaatst in 's Rijks-Museum van Oudheden te Leiden. Wijlen de conservator bij dat Museum, Dr. L. J. F. Jansen, schreef er eene Verhandeling over, welke in Deel II van de Nieuwe Verhandelingen der Tweede Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut voor Wetenschappen, Letteren en Schoone Kunsten is opgenomen.

Indertijd verzocht ik den heer Willinge meer dan ééns, doch tevergeefs, om teruggave van het geleende; maar moet erkennen er niet zeer sterk op te hebben aangedrongen, omdat ik aan het bezit er van niet zoo bijzonder was gehecht. Eerst jaren nadat ik Drente had verlaten, vernam ik, dat door of vanwege de erven Willinge, tegelijk met het door of voor hen verkochte, mijne Amerikaansche steenen voorwerpen in de Drentsche Verzameling waren overgebracht. Mochten ze er nog in zijn, dan meen ik in overweging te mogen geven, ze er uit te verwijderen, aangezien ze er volstrekt niet in behooren.

De opmerking van den nu wijlen Archivaris [1]), dat ik, nog te Assen wonend, in persoon mijn eigendom van gezegd Bestuur had kunnen terugvorderen, gaat niet op. Toen wist ik niet, dat de Erven W. zich er van hadden ontdaan; en in ieder geval zou ik geene teruggave van het mij toebehoorende hebben kunnen eischen van dat Bestuur, om de eenvoudige reden, dat ik het niet aan haar, maar aan een ander had geleend.

Buiksloot. MAGNIN.

LXIX.

Penningkundig · Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. DIRKS.

A° 1704. N° 2745—2782.

2745. 1704. 2 Juli v. L. IV 367. Overwinning bij Donauwerth door Lodewijk Willem van Baden behaald. Volgens v. L. gesneden

[1]) Zie *Nav.* XXXVII, 530, 1. RED.

door *Gerard Hautsch*, bij *Schlickeysen* (2e Edit. S. 153) *Georg H.* genaamd, stempelsnijder in Neurenberg (1683—1712). Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3376 Z. 18½ W., *Westhoff* n° 2273 Koperverg., *Becker* n° 864 Z. 40.60 *f* 13.—, *v. Cleeff* II n° 1384 Z. *f* 3.25.

2746. 1704. 2 Juli. v. L. IV 369 (1—2). Op het sneuvelen van den prins August Ferdinand van Brunswijk-Beveren bij Donauwerth.

Onder het borstbeeld leest men (met een loupe gewapend) *J. Folkema Sculp(sit)*: deze graveerde dit prentje, maar niet den penning zooals *Pinchart* Revue 1856 p. 226 X vermeent: N° 2 ofschoon met dezelfde Vz. mist dit in dwaling brengend onderschrift. Zeldzaam.

2. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3377 L. *Becker* n° 865. Z. 15.30 *f* 7.25. Zeldzaam.

2747. 1704. v. L. IV 371 (1) *Dukaat* door Maximiliaan Emanuel keurvorst van Beieren te Augsburg gemunt. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3378 G. 3 W. 2 K.

(2) XV *Kreutzerstuk*. Als voren n° 3379 Z.

2748. 1704. 13 Aug. v. L. IV 373 (1—3) 376 (1—4). Veldslag en overwinning op de Franschen bij Hochstet aan den Donau.

373 (1) Prins Eugenius en de hertog van Marlborough *vis à vis*. Zeer zeldzaam.

373 (2) Met drie portretten. Komt ook voor in palmhout als *toccadille-schijf* bij *Dirks Médailles historiques en bois* p. 8, n° 10 in *de Revue Belge de Numismatique* 1875 p. 393, n° 10.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3380 Z. 29½ W. Zonder kantschrift in kab. *Smits v. Nieuwerkerk*. *Westhoff* n° 2274 K., *v. Cleeff* I n° 2438 Z. *f* 4.25, *de Vries* (1884) n° 1353 Z. 29 W. *f* 3.50.

373 (3). Met Prins Eugenius en Marlborough geknield. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3381 Z. 37½ W., *v. Cleeff* II n° 1386 Z. *f* 9.25.

376 (1). Met het borstbeeld van koningin *Anna*. Kz. *Marlborough* te paard. Gesneden door *J. Boskam* (Vgl. v. L. IV 308 (1) *Revue* 1860 p. 370 XXI en p. 371 XXVII (alwaar te verbeteren 1703 in 1704 en MDCCIII in MDCIIII) en *Thesaurus* p. 394 wordt aangehaald. Bij *v. Duren* n° 1907 met *I. Boskam f.* onder het borstbeeld der koningin. In kab. *Smits v. Nieuwerkerk* als *Salm* n° 2025, Z. 39 W.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3382 Z. 34 W., *v. Orden* n° 2569 Z. 35½ W. fraai *f* 8.25, *v. Dam* n° 2776 Z. *f* 5.50.

376 (2). Met Anna Kz. Mars aan de voeten van Brittannië. Bij *de Vries* (1884) n⁰ 1354 Z. 15 W. *f* 2.75, *v. Cleeff* II n⁰ 1387 Z. *f* 3.25. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3383 Z. 15½ W. Bij *Salm* n⁰ 2026 Z. 14 W. met *Croker* onder het borstbeeld = kab. *Smits v. Nieuwerkerk.* Bij *v. Orden* n⁰ 2570. Fraai Z. 15½ W. *f* 5.50, *v. Dam* n⁰ 2777 Z. *f* 10.25.

376 (3) (a). Met borstbeeld van Prins *Eugenius* Z. 19 W. tegenhanger van (4) Z. 18 W. met het borstbeeld van *Marlborough.* Zonder kantschrift in kab. *Smits v. Nieuwerkerk.* Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3384 Z. 20½ W. Kon. P. Kab. *Westhoff* n⁰ 2276 Z. 20 W., *v. Dam* n⁰ 2779 Z. *f* 4.25, *Stricker* I n⁰ 4187 Z. *f* 4.—, *v. Cleeff* I n⁰ 2440 Z. *f* 3.—, *de Vries* (1884) n⁰ 1355 Z. 19 W. *f* 3.—.

(b). In *Kon. P. Kab. Aanw.* 1872 bl. 12 (ald. te lezen 376 (3) in plaats van 367 (3). Zeldzame zilveren penning op den slag bij Hochstet verschillend van dien bij v. L. IV 376 (3) door geheel andere teekening van den veldslag.

376 (4). Met borstbeeld van den hertog van Marlborough. Zonder kantschrift in kab. *Smits v. Nieuwerkerk.* Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3385 Z. 18 W., *Voûte* n⁰ 606 Z. *f* 7.50, *Westhoff* n⁰ 2277 Z. 18, *v. Orden* n⁰ 2512. Fraai Z. 18½ W. *f* 4.50, *v. Dam* n⁰ 2780 Z. *f* 3.—, *de Vries* (1884) n⁰ 1356 *f* 2.25.

2749. 1704 13 Aug. Slag bij Hochstet. Behalve dat de penning afgebeeld bij v. L. IV 373 (2) ook op palmhouten schijf geslagen voorkomt, bevond zich reeds in Aug. 1875 (blijkens mededeeling van *Jhr. M. A. Snoeck*) een andere houten schijf in het bezit van *Jhr. van den Bogaerde* te Moergestel op Nemerlaan bij Oisterwijk.

Vz. *Twee* medaillons (v. L. IV 373 (2) heeft *drie*) door een zwevende engel of *Victoria* vastgehouden. Links. Rechts-gewend borstbeeld. Omschrift *Eugen(ius) dux Sabaud(iae)* Rechts. Links-gewend borstbeeld *Joh(annes) dvx Marleburg(ii).* Daaronder een veldslag. In de afsnede *Ad Hochstet* 13 Aug. 1704. Boven *A Deo Victoria.* (Van God komt de overwinning).

Kz. als v. L. IV 405 (2). Inneming van Gibraltar (1704) ook als *toccadille*-schijf voorkomend in *Revue* 1875 p. 393 (12) *Dirks Méd. hist. en bois* p. 10 n⁰ 12.

2750. Spotpenning op den veldslag bij Hochstet. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3386 Gr. 17 Z.

Vz. *Von Schelmberg und Pleinheim kamen A⁰ MDCCIV d(em) 2 Jul(i) 10.000 d(em) 13 Au(gustus) 30.000 Franzosen und Bayern blind heim.*

Kz. *Franz(osischer) Bayrischer Krieg hat auch ein Loch wer aber flickt den Ungarischen noch.* Bij *de Roye* Mm. 37 n⁰ 2405 Z. *f* 3.—.

2751. Als boven n⁰ 3387 G. 29 L. Catal. *Schoemaker* blz. 189 n⁰ 26.

Vz. Een Tyroolsche boer in Fransche-dragonderkleeren.

Haanefeinds Franzoische Beuthe

Zeugt das Kleider machen Leute 1704.

Kz. Wer sagen kann, wo blieben sind Franz-Bayrische Soldaten dem geben will Haanefeindius [1]) *den Beutel voll Ducaten an(no)* 1704 *d(em)* 13 *Aug(ustus).*

De nog ter zijde dezer regels afgescheidene letters vormen bij elkander *Bey Hochstett.* Bij *v. Orden* n⁰ 2573 geg. Lood, *Salm* n⁰ 2929 geg. Lood.

2752. (1704) Z. j. Legp. van koningin *Anna.* Vz. Borstbeeld *Anna d. g. mag. br. fr. et hib. r(egina).*

Kz. Overwinningsbeelden. *Res in German(ia) feliciter gestae Virtut(e) et prudentia Reginae.* De zaken in Duitschland gelukkig gevoerd door het beleid en het doorzicht der koningin. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3388. G. 16 K.

2753. 1704. 13 Aug. v. L. IV 379. Op het aandeel der Deensche troepen van Frederik IV aan den veldtocht tegen de Franschen en Beieren. (Het plaatje is averechts gesneden.) Zeldzaam.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3389 L., *v. Orden* n⁰ 2574 Fraai Z. 18½ W. *f* 16.—.

2754. 1704. 16 Aug. v. L. IV 381 (1—3). Op de vermeestering en ontzetting van Augsburg den 16 Dec. 1703 door geweld bezet.

381 (1). Zeldzaam.

381 (2). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3390 v. Z. 10 W., *Voûte* n⁰ 607 Z. *f* 4.25, *v. Cleeff* I n⁰ 2441 Z. *f* 2.—, *de Vries* (1884) n⁰ 1357 Z. 10 W. *f* 2.25.

381 (3). Vz. als Vz. (2).

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3391 Z. 9 W., *v. Cleeff* I n⁰ 2444 Z. *f* 2.75, *de Vries* (1884) Z. 9 W. *f* 1.25.

2755. 1704. 13 Aug. v. L. IV 383 (1—2). Het kinderfeest te Augsburg gevierd tevens ter gedachtenis van den slag bij Hochstet.

---

[1]) Haanefeindius = de vijand van den Gallischen haan.

383 (1). Vierkant (13 Aug.). Kinderfeest Kz. 16 *Aug.* [1]). Verlossing geteekend *G(eorg) F(ranz) H(offmann)*. Stempelsnijder in Breslau (1666—1706). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3392 Z., *Voûte* n⁰ 608 Z. *f* 3.50, *Westhoff* n⁰ 2279 Z. 7 W., *v. Dam* n⁰ 2781 Z. *f* 3.25, *Stricker* (I) n⁰ 4189 Z. *f* 1.—.

383 (2). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3393 Z., *v. Dam*, n⁰ 2782 Z. *f* 3.—, *de Vries* (1884) n⁰ 1360 Z. 9 W. *f* 1.25.

2736. 1704. v. L. IV 385 (1) Noodmunten van Ulm.

385 (1). Vierkant. Florijn of *Gulden*. (Averechts afgebeeld) beter bij *Mailliet, Monnaies obsidionales pl. CXIV* p. 451 (4).

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3594 Z. 14½ W., *Westhoff* n⁰ 2284 Z. *v. Orden* n⁰ 2577 *f* 2.—, *Stricker* I n⁰ 4190 *f* 2.25.

385 (2). *Goud. Dukaat* als *Mailliet* pl. CXIV (3) p. 450 (3).

2757. Andere noodmunten van Ulm 1704.

a) *Mailliet* pl. CXIV (2) Goud). Vierkant van *zes* dukaten als v. L. IV 385 (2) doch andere binnenranden p. 450 (2).

b) *Mailliet* pl. CXIV (4). Vierkant Z. *Florijn.*

Vz. Wapen van Ulm. *Moneta argent(ea) reip :(ublicae) Vlmensis.*

Kz. De dubbele gekroonde rijksarend met den gekruisten wereldbol op de borst. *Da. pacem. nobis. domine.* 1704. (Geef, o Heer! ons vrede).

c(d) *Mailliet* pl. CXIV (5—6) p. 451 (4). (Andere stempels kleiner, andere binnenranden enz. (Zie p. 451 (5—6)).

2758. 1704. v. L. IV 386 (1—4) Ulm ingenomen.

386 (1). Met twee dagteekeningen *Liberata d(ie)* 16 *Avg.* 1704. (*Bevryd*) *Caesariis dedita d(ie)* 13 *Sept.* 1704. (Aan de keizerlijken overgegeven). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3395 Z. 37 W., *v. Cleeff* II n⁰ 1390 Z. *f* 7.25.

386 (2). Met het borstbeeld van den eenoogigen keizerlijken Veldmaarschalk *Hans Karel baron von Thungen*. Z. j. en later gemaakt dan 1704 vermits hij eerst in het daarop volgend jaar met den Zwarten Pruissischen adelaar werd beschonken, die op den penning op zijn

[1]) Bij *Jer. de Vries* (1884) n⁰ 1359 Z. 6 W. *f* 1.25 met 13 Aug. (Vierkant). De **16** op het plaatje bij v. L. schijnt ook van **13** in **16** te zijn veranderd op het penningje dat de graveur afteekende. *Histor. Gedächtniss Münzen* 1704. S. 399 n⁰ 47, kan dit wellicht uitmaken.

borst prijkt. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3396 Z. 20½ W. Zonder kantschrift in Kab. *Smits van Nieuwerkerk* Kz. aldaar met des stempelsnijders letters *G. H(autsch)*. Bij *Stricker* I n⁰ 4191 Z. *f* 5.—.

386 (3) en 386 (4) hebben dezelfde Vz. en 10 Sept. 1704, den dag der Capitulatie. Bij *v. Cleeff* I n⁰ 2445 Z. *f* 2.75, *de Vries* (1884) n⁰ 1361 *f* 3.75.

(3) Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3397 Z. *Voûte* n⁰ 609 Z. *f* 3.75, *v. Cleeff* II n⁰ 139 Z. *f* 2.25.

(4) Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3398 Z.

2759. 1704. v. L. IV 389. Zwaben in zijne verloren rechten hersteld door keizer Leopold na het verjagen der vijanden. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3399 Z. 29½ W. In Kab. *Smits v. Nieuwerkerk* met Vz. de letters *G. H(autsch)* en op de Kz. (fautief) (*restituita* in plaats van als bij v. L. *restitvta*. Bij *v. Cleeff* I n⁰ 2446 Z. *f* 4.25, *v. Cleeff* II n⁰ 1393 Z. *f* 4.75.

2760. 1704. v. L. IV 391. Ter eere van den hertog van Marlborough tot Rijksvorst door den keizer verheven.

Op de Kz. leest men *N. Chevalier c(um) priv(ilegio)* (zeldzaam). Bij *v. Cleeff* I n⁰ 2447 Br. *f* —.50.

2761. 1704. 29 October v. L. IV. 392. Op de vlucht van den hertog van Beieren en het verdrag tot de ontruiming van vijftien steden (zeldzaam).

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3400 L., *v. Orden* n⁰ 2581 Z. 29 W. *f* 15.50.

2762. 1704 9 Nov. v. L. IV 394. Verdrag van onderwerping van Beieren aan keizer Leopold.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3401 Z. 29 W., *Becker* n⁰ 866 Z. 29.35 W. *f* 12.75, *v. Dam* n⁰ 2788 Z. *f* 5.25, *v. Cleeff* II n⁰ 1394 Z. *f* 6.—, *de Roye* n⁰ 2407 Z. *f* 3.25.

2763. 1704 v. L. IV 395. Ter eere van *Maximiliaan Karel graaf von Löwenstein-Wertheim* enz. enz. Keizerlijk landvoogd van het als wingewest verklaarde Beieren (zeldzaam).

2764. 1704. 25 Nov. v. L. IV 397 (1—3) Landau andermaal ingenomen N⁰ 1—2 borstbeeld rechts-gewend *en profil* van den Roomsch-koning Jozef.

397 (1). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3402 Z. 38½ W. Kab. *P. H. v. Gelder*, *Cat. Arti* 1880 n⁰ 1446 gem. *G. T. N(ürnberger)* (aldaar) 1682—1724.

397 (2). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3403 Z. 29 W. Bij *v. Cleeff* II n⁰ 1395 Z. *f* 4.25 zonder kantschrift en met ander borstbeeld (van den volgenden penning) *en face*.

397 (3). Jozef Roomsch-koning *en face*. Gemerkt *P. H. M(uller)* *Cat. Arti* 1880 n⁰ 1435, *Becker* n⁰ 861 Z. 30.85 W. *f* 10.25, *v. Cleeff* I n⁰ 2451 I *f* 9.—, *de Vries* (1884) n⁰ 1363 Z. 30 W. *f* 5.25.

2765. 1704. 18 Dec. v. L. IV 400 n⁰ 1—2. Verovering van Grevenburg door *Frederik Landgraaf van Hessen*.

400 (1). Met borstbeeld. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3405 Z. 20½ W., *Westhoff* n⁰ 2291 Z. 20 W., *v. Orden* n⁰ 2585 Z. 20½ W. Fraai *f* 6.25.

400 (2). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3406 met ringetje Z. 28½ W.

2766. 1704. v. L. IV 402 (1—2). Op de bevrijding van Duitschland.

402 (1). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰. 3407 Z., *v. Dam* n⁰ 2702 Z. *f* 3.50.

402 (2). Gemerkt aan de Kz. *G. F. N(ürnberger) Cat. Arti* (1880) n⁰ 1447 aldaar op de Vz. een bergwerk met opschrift *Gluck auf* en onderschrift C. WITTGEN. (Kab. *P. H. v. Gelder*). Desgelijks bij *v. Duren* n⁰ 1917 Z., *v. Dam* n⁰ 2703 Z. *f* 2.—, *de Roye* n⁰ 2409 Z. *f* 1.25.

2767. 1704. v. L. IV 404. Oorlogsverklaring van Filips V, koning van Spanje, aan Portugal Gr. 18 *Dugniolle* n⁰ 4724.

Geslagen te Antwerpen: *Grooter* 21 bij. mij in K., en bij P. *Smidt v. Gelder* n⁰ 3408 Z. De stempels te Brussel, *Piot Coins* n⁰ 428—430, *Dugniolle* n⁰ 4725. Gesneden door *R(oettiers)* althans in *kab. Smits v. Nieuwerkerk* Vz. met naamletter R. *Voûte* n⁰ 610 Z. *f* 3.25, *Westhoff* n⁰ 2292 Z. 7 W., *v. Orden* n⁰ 2586 fraai Z. 8 W. *f* 4.—, *v. Dam* n⁰ 2104 Z. grooter *f* 4.50.

2768. 1704. v. L. IV 405 (1—3). Op de verovering van Gibraltar en het verslaan der Fransche vloot.

405 (1). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3410 Z. 21 W., *v. Orden* n⁰ 2587 Vg. Z. *f* 6.—, *v. Dam* n⁰ 2795 Z. *f* 5.—, *v. Cleeff* II n⁰ 1396 Z. *f* 3.25.

405 (2). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3411 Z. 29½ W. Bij *v. Cleeff* I n⁰ 2453 v. *f* 4.—. Ook zonder kantschrift in hout als *toccadille*-schijf. *Dirks, Méd. hist. en bois*, p. 8 n⁰ 12.

Vz. *P. H. M(üller)* en zonder kantschrift grooter in kab. *Smits v.*

Nieuwerkerk en bij *Salm* n° 2051 Z. 29 W., *de Roye* n° 2411 Z. *f* 9.—.

405 (3). *de Roye* n° 3412 Z. 25½ W., *v. Dam* n° 2797 Z. *f* 1.75.

Bij *Salm* n° 2052 Z. 26 W. met *Gibraltar* boven de vesting, *de Vries* (1884) n° 1365 Z. 26 W. *f* 4.—, met kantschrift dat volgens Graaf *M. Nahuys* (*Revue* 1878 p. 139) eindigt met de woorden IVDITH XIII **31**. Volgens de kantteekening bij v. L. IV 407. *Vers* **13**. doch *Judith* XIII heeft slechts **20** versen en vs 13 bevat dit kantschrift niet, *v. Orden* n° 2588 heeft alleen, *Judith* XIII, *Stricker* n° 4193 Z. *f* 3.25, *v Cleeff* I n° 2454 *f* 4.50, *de Roye* n° 2412 Z.

7.—. De M. bij v. Loon onder het borstbeeld wijst ook *Müller* aan.

2769. 24 Aug. 1704. v. L. IV 408. De Engelsche en Hollandsche vloot bij Malaga verjaagd. (Bij *Oosterdijk* n° 820 K.) *onder verwijzing naar Louis Alexander de Bourbon, Adm. v. Frankrijk.* Zeer vergroot (door *J. Folkema*) geteekend. Kleiner bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3413 K., *Salm* n° 2053 Zilver en 2054 Brons, *v. Cleeff* I n° 2455 Z. *f* 6.—. Bij *v. Orden* n° 2590 kleiner dan 408 met *J. Mauger f.* en op de Kz. XXIV nog op den *tweeden* en niet op den *derden* regel.

2770. 20 Juli 1704 v. L. IV 410 Verselli in Savoie ingenomen. Vergroot als boven. Kleiner bij *Salm* n° 2035. Br., *v. Cleeff* I n° 2457 Br. *f* —.90, *v. Orden* n° 2591 kleiner en met *J. Mauger f.*

2771. 29 Sept. 1704. v. L. IV 411. Ivrea in Savoie ingenomen. Vergroot als boven. Kleiner bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3414 K., *v. Cleeff* I n° 2460 Br. *f* —.70. Kleiner en iets anders bij *Westhoff* n° 2296. Br. *v. Orden* n° 2591 kleiner en met *J. Mauger f.*

2772. 26 Januari 1704 v. L. IV 415. Herstelling der rust te Middelburg. Gem. *Dishoecke f(ecit)* in *Cat. Arti* 1880 n° 1377 (*D. C. Meyer Jr.* n° 1378 en *Jer. de Vries* (Cat. 1884) n° 1366 Z. 26 W. *f* 5.—, *Voûte* n° 611 *f* 6.—, *v. Orden* n° 2595 Z. 47 W. *f* 5.50.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3416 Z. 47½ W. In *Cat. Kon. Akad. v. Wetenschappen* II bl. 138 n° 4644. Afbeeltsel van sekere medaille uytgegeven bij de autheurs van de beroerte in Middelburg ondernomen in den jare 1702, enkelijk tenderende om de blame van haren oproer van hun selven af te wenden en die te werpen op de eerlijke Borgerije die den 26 January 1704 hunne oude wettige regenten bij zeker toeval hebben getragt te herstellen. Zonder plaats of jaar (1704) 4to II en 9 blz.

2773. 1704. *Jacobus III* pretendent van Engeland.

Vz. Borstbeeld *Jac(obus) III d. g. mag. Brit. rex.*

Kz. Eene bewolkte zon. *Virtvs mox nvbila pellet.* De kracht of moed zal weldra de wolken verdrijven. Gr. 19 Z. Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3375 Gr. 19 Z., *de Roye* n⁰ 2399 Z. *f* 1.75.

Vroedschapspenningen van 's-Hertogenbosch.

2774. In den *Inventaris der Archiven van de stad 's-Hertogenbosch* (3de Serie 1ste Stuk 's-Bosch 1871 bl. 1604 door *R. A. v. Zuylen Jr.* uitgegeven leest men op 1705 — 1⁰ Oct. tot 30 Sept. 1705.

»Betaalt aan *Theodorus van Berckel* *f* 510 wegens de leverantie »van 500 stuks zilvere penningen tot uytdeyling aan de heeren van »de leeden die in de stads vergadering compareren".

2775. a—c 1704. *Van Loon Verv.* I pl. IV n⁰ 37 (op 1721) (*H. Palier*). *Lijst van enkele en dubbele Stadhuispenningen der stad 's-Hertogenbosch.* Niet in den handel. (Eerste druk 1835). Tweede druk 's-Hertogenbosch bij *H. Palier en zoon* 1851 n⁰ 1 (Jhr. *M. A Snoeck*). *Beschrijving van de enkele en dubbele Vroedschaps- of Stadhuispenningen der stad 's-Hertogenbosch van* 1704 *tot* 1793. (Niet in den handel). Gedrukt één honderd exemplaren bij *C. N. Teerlings* 's-Hertogenbosch 1874 gr. 8vo.

a) n⁰ 1. = .

b) n⁰ 2, als n⁰ 1 doch grovere bewerking.

c) n⁰ 3 Vz. als n⁰ 1 Kz. Het Stadhuis, daaronder lofwerk, ter zijde **S. C.**

Boven: *Praesentes curia poscit.* Afgebeeld bij *v. Orden. Bijdragen.* Zaandam 1830 pl. XIX n⁰ 6, bl. 95 ook op 1721 geplaatst.

2776. 1704 *Blockpenning van 's-Hertogenbosch* van het block van de Vischmarkt aldaar. *Gemaeckt den* 27 *Jannew.* 1704. G. K. gegoten met oog. Ovaal 30/35 Mm. Zie Jhr. *M. A. Snoeck. De 's-Hertogenbossche Block- of Buurtpenningen.* Met aanteekeningen en platen. (Niet in den handel.) Gedrukt een honderd exemplaren 's-Hertogenbosch 1874 gr. 8vo. pl. I. (Te verbeteren in *Revue de la Num. Belge* 1859 p. 507 (37) aldaar door ons abusievelijk aan 's-Gravenhage toegekend). Ook bij *Minard* II p. 136 n⁰ 284 [1]) afgebeeld en beschreven.

---

[1]) In den *Catalogue de la vente par M. Verhulst* à Gand du 2 Aout 1873 vond

2777. 1704. Op het overlijden van *Henrica Hoebierst*? Ovale penning Mm. 64—52 in Cat. *'t Hooft* n⁰ 1261 Z. 51 W. Bij *Posthumus* n⁰ 726 genaamd *Hoobverff*. Z. 51 W. Mm. 62/53.

2778. Gedenkp. op het overlijden van *Johannes Locke*, Engelsch geleerde, zie *Wagenaar*, *Vad. Hist.* dl XV blz. 819, aldus bij *Westhoff* n⁰ 2298 Tin. Bij *de Roye* n⁰ 2415 door *Caunois*. Door J. D(assier) bij *v. Cleeff* I n⁰ 2458 Z. *f* 1.25.

2779. 1704. Eenzijdige penning op het overlijden van *Simon Drising* te Amsterdam. Ovaal. Brons. Cat. *J. Schulman* n⁰ 5 *f* 1.50.

2780. 16 Mei 1704. Op het overlijden van *Prijntje v. Hummel*. Fraaie, kleine door *Dishoeck* gesneden penning. Mm. 29 Z. 11 W. Cat. *J. Schulman* n⁰ 9, n⁰ 834 *f* 3.— met het opschrift:

Ter gedagtenis van Prijntje van Hummel geboren 26 *Sept.* 1637 *overleden* 16 *Mey* 1704. *Mors vestibulum vitae* enz. (Zie *Repertorium* n⁰ 2744 en *De Navorscher* XV, 37. In 1865 in coll *Mr. Jer. de Vries Jz.* ontbreekt echter in diens *Cat.* (1884). Kz. gecopieerd naar den penning van *J. Smelzing* op den dood van *Henrietta la Pla* bij *M. v. Doorninck* n⁰ 10 bl. 41—43.

2781. 29 Aug. 1704. Op het overlijden van *Abrah. Quevellerius*. Gouden penning ter grootte van een rijksdaalder met een kabelrand (volgens brief van *D. v. Dissel*, Mei 1861 te Hattem. Toen in het bezit van *Jhr. G. R. G. v. Swinderen* te Rijs (Gaasterland) Friesland.

Vz. Gegraveerd. Gevleugelde zandlooper. Daaronder *Ter gedagtenis van Abrah. Quevellerius Oudste Soon* | *van Abrah. Quevellerius.* | *Waterfisc(aal) van Neerlands* | *Indie en Maria Ferment* | *geb. den* 31 *Jan.* 1694 | *en overleden den* 29 *Aug.* (hiertusschen een doodshoofd met lauwerkrans) 1704.

Kz. Een wapen gekwarteleerd. 1. Hoorn van overvloed. 2. Twee kruislings over elkander gelegde hooivorken. 3. Klimmende leeuw.

---

ik pag. 18 onder n⁰ 333 *bis* (1691) Médaille du marché aux poissons Armoiries. Vereert door *Jan van Velsen*, (den oudsten Blockmeester).

Rev. *Aen den block van de Vismarckt.* Trois harengs. Ik vond dien zeldzamen penning afgebeeld bij *Minard* II p. 155, n⁰ 283. Het wapen bevat drie vierhoeksche ruiten op de vier punten met kogeltjes voorzien, geplaatst 2.1; omgeven of rustende op een compartiment waarboven 1. V. V. De haringen zijn evenals op den penning van 1704 verticaal geplaatst. Daartusschen het ingeslagen nummer 5 van den drager, en daarboven A. 1691.

4. Drie piramiden-boompjes; op het middelste zit een vogel. Gedekt met een helm waarop een klimmende leeuw. Onder het wapen

Het gras verdort, de bloem valt af. Jes. 40 : 7.

2782. 1704. Daalder van Nijmegen, afgebeeld bij *Verkade* pl. 21 n⁰ 5. bl. 96.

Bij *Jer. de Vries* (1884) n⁰ 1367 Z. *f* 2.50 met deze aanteekening. »Voor dit stuk werd de Muntmeester *G. van Harn* gebannen, ter»wijl de omloop bij placcaat der Algemeene Staten verboden werd".

Zie *W. J. de Voogt, Bijdragen voor de geschiedenis van de munt der stad Nijmegen.* (Vervolg en slot) in de *Bijdragen voor Vaderl. Geschiedenis en Oudheidkunde van Mr. Is. An. Nijhoff en P. Nijhoff* N. Reeks V ('s-Hage 1868) bl. 196—199. Bij vonnis van den Raad van State van 20 Febr. 1709 werd *v. Harn*, die driemalen te vergeefs in 1705 opgeroepen was, vervallen verklaart van zijn regt op verdediging, ten eeuwigen dage uit de zeven provincien gebannen en werden zijne goederen verbeurd verklaard. Hij was uit zijn eigen huis, waarin hij bewaakt werd, over een leer met veel perikel inmiddels ontsnapt.

EINDE VAN HET JAAR 1704.

V R A G E N.

Heymaet, enz. (XXXVII, 554; lees 454). Moet dit wellicht zijn »heymael"? Heimael, hemael = gericht, onderhoorigheid. Of is 't z. v. a. ijmad (*Nav.* XXXVI, 542, noot)? Zoo ja, dan is gewis dit laatste er uit ontstaan, en vraagt men naar den zin der hoofdsylbe van heymaet. Maar beheymen, — vanwaar heymboom, — beduidt omtuinen, omgeven. Fourfaicte = for(e)feiten, — Eng. forfeit, — zijn boeten. Statghelt = stedegeld? En wordt daaronder dan verstaan staanplaats- of bewaarstede-geld? Wat is ook »spongelt vañ tornen opte vaert"? Spon = stop, spaan, sponde, sponning.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Poniatowski. In l'Intermédiaire des chercheurs et curieux [1]) (Paris, Lucien Faucou, Rue Cujas 13; New-York, John Delay, Union Square 23), XX, 481, 2 bericht Smoll, dat hij ter zijner beschikking heeft eene correspondentie van 23 brieven geschreven door Stanislas Poniatowski, laatsten koning van Polen, in de jaren 1777—82, tijdens hij zich aan het Hof der keizerin Catharina II van Rusland bevond. Er bij vragend of er nog afstamlingen van dien koning bestaan. Hiervoor raadplege hij *Nav.* XXXVI, Bijlage bl. O; 'VII, 12.

Joh. Arnold Zoutman (XXXVI, 31). Eene kist met bescheiden en schrifturen betr. de militaire loopbaan van dezen luit.-admiraal legateerde 's mans kleinzoon, J. A. A. Zoutman (*Nav.* XXXI, 491), † 3 Juni 1887 te 's-Gravenhage, aan den Staat der Nederl., om geplaatst te worden in de archieven van het depart. v. Marine.

Jhr. Mr. Victor de Stuers schonk Aug. '87 [2]) twee portretten in pastel van verschillende afmetingen, voorstellend Johan Arnold Zoutman, vice-admiraal van Holland en West-Friesland, omhangen met de medaille, hem ter zake van den zeeslag bij Doggersbank vereerd. Voorts een portret in pastel der echtgenoote van Zoutman, alsmede eene penteekening, door den vice-admiraal zelven vervaardigd.

Anagrammen (XXXVII, 424). De volks-almanak voor Nederl. Katholieken voor 1863 heeft als motto op het titelblad: »Katholieke volks-almanak. Anagramma: Allenks volmaakt? O! — ik hake!"

A. AARSEN.

---

[1]) Ald. p. 492 ook eene aanteekening nopens Mlle de la Ramée (*sic*) = Ouida (*Nav* XXXVI, Bijlage bl. P), als te Florence wonende Engelsche schrijfster, wier Fransche werken of stukken vertalingen zijn.

[2]) Omstr. dienzelfden tijd schonk de baron von Saurma-Jeltsch, gezant van Duitschland te 's-Gravenhage, aan het Nederlandsch Museum eene suikerrasp uit de 17de eeuw, versierd met een beeldhouwwerk in hout, voorstellend Andromeda, aan de rots geklonken.

Curiosa. De Fransche geleerde wereld, reeds in 't bezit eener uitgave van, en geleerde verhandeling over Le livre des Sauvages, is nog niet zeer lang geleden met een nieuw voortbrengsel verrijkt, eene vertaling nml. van een Engelsch werk. Dr. Hislop is de schrijver, de Eerw. D. E. Cérissier de vertaler van een werk getiteld: les deux Babylones. 't Volgende is ontleend aan de beoordeeling van dat werk door den Eerw. M. Gallienne. Deze laatste verklaarde ronduit, dat Dr. Hislop het Chaldeeuwsch niet machtig is. Cérissier kwam tegen die uitspraak in verzet, Gallienne handhaaft zijne beweering, en bewijst die; de Nederlandsche, vaak door de vreemden miskende of doodgezwegen geleerde, oordeele: »Dr. Hislop is volstrekt niet op de hoogte der Oppert's, Lenormand's, Smith's enz. Hij kent alleen de Grieken over Babel, en bouwt op dezer onvoldoende gegevens zijn stelsel. Hij vermoedt zelfs niet, wat de hedendaagsche onderzoekingen toch meer en meer aan 't licht brengen, dat de taal der Babylonische priesters eene Uranische was, verwant met het Mongoolsch en Turksch". Er is echter eene andere taal, die men eertijds, en velen denken thans nog, Chaldeeuwsch noemde. Het is een dialect, nauw verwant met het Hebreeuwsch, en dat door de geleerden, ter juistere aanduiding, Arameesch-Chaldeeuwsch genoemd wordt. Dr. Hislop beschouwt deze als de spreektaal van het oude Babylon, en gebruikt ze om er al zijne hypothesen op te bouwen. Deze kent hij wel, hij weet zijn woordenboek handig te gebruiken; toch meenen wij als onze meening te moeten uiten, dat hij er met kracht en geweld gebruik van maakt. Twijfelt men er aan, men oordeele: De schorpioen in 't Ar.-Ch. is Akrab, maar Akrab beteekent »de groote verdrukker", en dit is de verborgen beteekenis van den schorpioen in den dierenriem. Canah-Bal, de priester van Baal, is het gewijde woord om een eter van menschenvleesch aan te duiden, dus Kanibaal. Alma Mater vertaalt hij door Moedermaagd, en bewijst daarmede hoe Alma (dat eigenlijk Hebreeuwsch is) in Rome heeft kunnen komen. Centaurus komt ongetwijfeld (!! !) van Kehn, priester, en Tor, draaien, omwentelen; Tor is dus de priester van den draaier of beter der draaister, de zon, die schijnbaar daaglijks om de aarde draait! Het volgende echter overtreft alles: in het Chaldeeuwsch is de zoon der negen maagden Ben-Almet-

Teshaah. Maar in de uitspraak (!) is die naam gelijkluidend met Ben-Almet-Ishaa, de zoon van de moeder der zaligheid!"

Naar »l'Evangeliste", Fransch godsd. Weekblad, medegedeeld door

G. P. ROOS.

VRAGEN.

Hennequin. L'Intermédiaire XX, 489, geeft de titels enz. op van zeven vaudevilles, tusschen 1793 en 1798 geschreven door Louis H., met verzoek om bericht omtrent zijn overigen letterarbeid en zijne necrologie. En vraagt, of hij bloedverwant was, en dan in welken graad, van den tooneel-schrijver H., — ook Louis geheeten? — in 1842 geboren te Luik en onlangs (Aug. 1887) in een ziekenhuis overleden. Daar in 't begin der vorige eeuw een Amsterdamsch burgemr Gualtherus H., gehuwd in de bekende familie Graswinckel, voorkomt (*Nav.* XXVI, 219), is die vraag wellicht ook ten onzent niet geheel van belang ontbloot.

Fransois de Vos — staat vermeld in den *Nav.* XXXVII, 482, 3 aanbevolen Catalogus (bl. 115), als auteur van »Een kleyne ende profytelicke wtlegghinghe der woorden Christi, by S. Lucam int xxij. namelic: Neemt eet, dat is mijn Lichaem dat voor v gheleuert wordt etc. (Drukk. merk: Gelyck een lelie). Ghedruckt int Jaer onses Heeren 1566. kl. 8°".

Op de laatste blz. staat onderaan: By my altyt den uwen, Fransois de Vos, Anno 1553. Vooraan, bij wijze van »Woord Vooraf", leest men: Theophilus Brugensis wenschet allen Christen Lesers... voor een groetenisse. Eersame Leser, de oorsake van deser Belijdinge is deze:... — »Dit traktaatje", — zegt Prof. Doedes, — »komt voor op den Index libr. proh. van 1570, onder letter W".

Deze Fransois de Vos is bij onze kerkhistorici niet bekend. Althans men weet hem niet tehuis te brengen. Wie weet iets naders omtrent hem? Behoorde hij tot het oude Vlaamsche gesl. de Vos? Hierover komt een kort bericht (met wapen) voor in de l'Espinoy, enz., gelijk *Nav.* VII, 249 aangeeft. Leden er van onder den magistraat te Gend (ib. 72), vluchtlingen (om des geloofs wil) naar

Emden (ibid.) a° 1607, 19, enz. Zie ook belangrijke bizonderheden en sporen van anti-Spaanschgezindheid in *Nav.* IX, 204—6, met rijke litteratuur. Vgl. nog *Nav.* VII, 300. De *Nav.* III 70 ; IV 60 vermelde Michiel de Vos verkeerde in gelijksoortige omstandigheden. Meer dan waarschijnlijk behoorde gezegde François tot deze. Wie licht voor? Zijn ook mr. Pieter en Arie de Vois (*Nav.* XXXVII, 45, 182) onder zijne nazaten te tellen? [1]) Alsmede de Latijnsche dichter Franciscus Vossius (*Nav.* XXX 514), die in 1639 leefde? Op *Nav.* V, 128 (n° 106) kwam, voorzoover wij weten, geen antwoord in.

J. A.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Gebroeders de Witt (XXXVI, 475). Einde Juli 1887 deed de zorg der Regeering in de kamer der De Witten, boven de Gevangenpoort te 's-Gravenhage twee levensgroote portretten, kniestukken, van de gebroeders ophangen, als eene daad van piëteit aan hunne nagedachtenis. Het portret van Jan de Witt, raadpensionaris van Holland, als kunstwerk het beste van de twee, is van den Haagschen schilder Adriaan Hanneman (1611—1680). Het stelt den staatsman voor op 35- à 40-jarigen leeftijd, met frisch, blozend gelaat, voor drie kwart naar den toeschouwer gekeerd. Gelaat en linkerhand, die op de borst rust, zijn buitengewoon schoon geschilderd. In den bovenhoek links is het familiewapen aangebracht. Het portret van den ruwaard van Putten, Cornelis de Witt, is wel als pendant van dat zijns broeders geschilderd, maar verraadt eene geheel andere hand, en hoewel goed geschilderd, haalt het niet bij het portret van Jan de Witt door Hanneman. Het wordt toegeschreven aan den schilder Vollevens, die den burgemeester van Dordrecht afbeeldde in het costuum van Gedeputeerde der Staten bij de vloot. Op den achtergrond ziet men een fragment van den tocht naar Chatham. Beide portretten,

[1]) De Vos (vgl. *Nav.* XXXVII, 401) luidde ook wel de Voys, bijv. in 1468 (Tijdr. Reg^r oud-prov. arch. Overijsel IV 202).

hoog 115, breed 91 cM., zijn afkomstig uit de collecte-Oudegijn, en onlangs voor rekening van het Rijk gekocht op de auctie van Frederik Muller te Amsterdam.

Mr. Anthonis. »Wie was deze klokkengieter te Utrecht in 1560?" vraagt *Nav.* XXII, 80. Ik vermoed, niemand anders dan Adriaan Anthonisz, die *Nav.* X 164 als Adr. Anthonisz van Alkmaar wordt aangeduid, met verwijzing naar Moll's Verhandeling over de eerste uitvinders der Verrekijkers in de N. Verhandd. der 1 klasse v. h. Instituut, dl III, st. 1, omtrent dezen ingenieur en zijn geslacht. Onbekend met hetgeen daar te vinden is, weet ik evenmin of het weinige dat hier volgt eenigermate strekt ter beantwoording der *Nav.* X 164 voorkomende vraag, wie meer weet aangaande hem, wiens verdiensten Overijss. Almanak 1842 bl. 100 een meer bizonder onderzoek volkomen waardig keurt.

Adriaan Antonisz te Alkmaar, fortificatie-meester, werd Febr. 1578 naar Utrecht ontboden, om zijn advies uit te brengen over den aanleg en de afpaling der eerste drie bolwerken te dezer stede. Me gelijk doel werd hij, burgemeester van Alkmaar, in 1580 naar Kampen ontboden, om zich daar te doen raadplegen over de bevestiging der stad, alwaar men dan ook weldra aan de Veenepoort, — de poort naar Kamperveen, — een aarden bolwerk begon op te werpen, dat in 1584 door een soortgelijk aan de Cellebroeders-, Kalverhekken- en Hagen-poorten achtervolgd is; zie »Merkwaardigheden van Kampen" (1878) door Mr. J. Nanninga Uitterdijk bl. 6. Denklijk één persoon met mr. Adriaan Antonisz, die bij J. J. Dodt v. Flensburg, Archief van Utrecht II 354, als zoutmeester (-meter?) te Alkmaar voorkomt. In 1585 trad hij op als A. Anthonisse, superintendent der fortificatiewerken te Tiel (Mr. E. Rink, Beschr. v. Tiel, Bijl. II (1847) bl. 14. Den 31 Maart 1594 kende de prov. Holland hem, Mr. Adriaen Anthoenisz, ingenieur, wegens »vacatien ende besoignen" ter vervaardiging van een plattegrond van Deventer, 59 gl. 3 st. toe (*Nav.* XXI 446, (en de Staten-Generaal schonken hem 23 Aug. 1600 eene vereering van 100 Carolusgl. voor de door hem vervaardigde kaarten van den tocht der Armada naar het Westen enz. (ib. bl. 448, 9).

Adriaan Antonisz, in 1619, 47 burgemeester van Tiel, wiens naam

als »Consul A. Antonius" nog prijkt op een steen aan de buitenzijde der toenmaals nieuw-opgebouwde Kleibergsche of Waterpoort te Tiel, kan zijn kleinzoon geweest zijn; zie Rink, a. w. bl. 314, die echter ook opgeeft Adriaan Tonisz in 1611 schepen, zoowel als in 1606 Antonie Adriaanse dito. Adr. Tonisz, in 1619 schepen-president of burgemeester, was in 1612 als schepen en oud. op de Harderwijker Synode (30 Juni en 1—3 Juli) tegenwoordig. Hieruit schijnt te blijken, dat T(h)onisz = Ant(h)onisz is. Wat zegt Moll in bovengenoemde Verhandeling omtrent zijn geslacht? Beschouwt hij het als Geldersch (Tielsch) of N.-Hollandsch?

J. A.

Nicaise de Keyser. Deze beroemde schilder † te Antwerpen 16 Juli '87. In eene naar aanleiding daarvan door burgemeester en schepenen uitgevaardigde proclamatie werd gezegd: »De stad Antwerpen betreurt den dood eens meesters, die meer dan eene halve eeuw aan het hoofd der Nationale School heeft gestaan en bijna 25 jaar lang de Koninklijke Academie van Schoone Kunsten te Antwerpen waardiglijk bestuurd heeft". Van het Stadhuis en den toren der hoofdkerk vlagde men halverstok, en 21 Juli, den dag der begrafenis, werden de klokken driemaal, telkens een half uur achtereen geluid. Hij was 26 Aug. 1813 geboren, en onderscheidde zich als historieschilder en colorist. Onder zijne door gravures zeer verbreide stukken bevindt zich o. a. het bekende »afscheid van Rubens en v. Dijck" en »de school van Rafaël".

Matham. Vermeldt *Nav.* XXXIV, 167 Jacob Matham als een uitstekend graveur, en is *Nav.* XXXVI, 166 sprake van kopergravures van T. Matham: de pastoor der Oud-Bisschoplijke Clerezij te Delft, C. A. Harderwijk schonk Aug. 1887 aan het Museum in het Prinsenhof te dezer stede het door den eerstgenoemde gegraveerd portret van Corn. Musius.

Uniformen (XXXVII, 491). Over het keizerlijk decreet van 5 April 1813 en de uniformen der Nationale Garde, zie men de 5 eerste jaargangen van »het Vaandel" o. a. »het Blocus van Naarden" in jaargang 1855.

Het volgende is een uittreksel van »Fastes des Gardes Nationales de France, par Alboize et Charles Elie, 2e Edition, Paris Goubaud Editeur, 1850".

Décret sur l'organisation des G. N. (27 et 28 Juillet 1791); Section II N° 28: »L'uniforme est définitivement réglé ainsi qu'il suit: Habit bleu de roi, doublure blanche, parement et collet écarlate, et passe-poil blanc, revers blancs et passe-poil écarlate, manche ouverte à trois petits boutons, poche en dehors à trois pointes, et trois boutons avec passe-poil rouge; le bouton tel qu'il est prescrit par le décret du 23 Décre dernier, l'agrafe retroussis; veste et culotte blanches (Tome II, p. 373).

Tome I p. 238... »Un sénatus-consulte du 24 Septbre 1805 lui (Napoléon) permit de réorganiser les G. N. par décrets impériaux, aux époques et dans les départements qu'il lui plairait de désigner.. Le 30 Septb, l'empereur rendit un décret relatif aux G. N... Les bataillons prenaient les noms de cohortes. Chaque cohorte se divisait en dix Compagnies, une de grenadiers, une de chasseurs, et huit de fusiliers... L'uniforme était le même que dans l'ancienne G. N. (Décret de 1791), seulement les boutons étaient changés, et les officiers portaient des épaulettes d'argent".

In dit werk komen gekleurde afbeeldingen voor. Mijn exemplaar is des-noodig of verlangd, voor den vrager, tegen vrachtkosten, beschikbaar, tot het nemen van calques.

's-Gravenhage. TEN RAA.

TAALKUNDE.

Euvelgunne, -wege. Wat *Nav.* XXXVII, 289 van Euvelwege wordt gezegd, dat zich daar geene heuvels bevinden, geldt ook van Euvelgunne aan de Hunse bij Groningen. Uitgezonderd eene algemeene verhooging van den bodem, gevolg van den in vroege eeuwen ver landwaarts indringenden vloed, overblijfsels van de later aangelegde dijken, en een enkele woonterp — Kortingheem, — kenmerken zich

de oeverlanden der Hunse als vlakke en lage grond. De verklaring van *euvel* als slecht zou, indien men op den klank mocht afgaan, ook op Euvelgunne zijn toe te passen. Weliswaar Euvelgunne is goed land, en onderscheidt zich daardoor van de nabijgelegen veenstreek, die nauwlijks land mag heeten. Derhalve Euvelgunne z. v. a. land, dat men slecht aan een ander **gunt**, een benijdenswaardig bezit? In dit geval zou de naam passen bij zoovele andere, die eveneens als twist- en nijdnamen zich voordoen, bijv. Kibbelgaarn, Twist, het Twistmoeras in Drente, zoogenaamd compascuum, waar werklijk de twijfelachtigheid van het bezitrecht tot twist aanleiding heeft gegeven, Kijfhoek, Krakeelpolders, Weerdenbras, naam eener schans in Groningen, en meer dergelijke [1]). Hoe verleidlijk het is om deze verklaring aan te nemen voor Euvelgunne, toch acht ik ze onjuist. Het klankbedrog in Euvel zal wel veroorzaakt zijn door de bezwaarlijke uitspraak der letter *r* en de verwantschap der *l*, wat tot verwisling leidde. *Euvel* staat voor *euver*, gewestlijke uitspraak van *over*. Dit *over* heeft dan hier dezelfde kracht als in »Het Overdiepsche"; eene aanduiding van het Groninger Westerkwartier, die in Hunsego zeer gebruiklijk is: Euvelgunne, het land ôver de Hunse, van Groningen uit gerekend. Eveneens zou ik Noordelijk willen verklaren, als land ten noorden van den Hansedijk.

Euver schijnt ook voor te komen in Eursinge, gehuchtennaam in Drente, op de kaart van Tegenw. Staat O*u*ersche (O*v*eresch ?); groenland over de esch gelegen. Meer gewaagd, schoon niet ver gezocht, is het om ditzelfde *over* te willen vinden in Orvelte (Drente), uitspraak örevelte, d. i. het holt aan den overkant.

Deze verklaring van euvel past evenzeer op Euvelwege, omdat van Sterksel uit gerekend het gehucht over den stroom ligt.

Echter wil ik niet onopgemerkt laten, dat o v e r ook in andere beteekenis voorkomt, nml. als synoniem van o p , b o v e n , wislend met b i n n e n , in tegenstelling van n e d e r, of ook van u i t , b u i t e n , naar den waterkant gelegen. Zoo vindt men in Friesland *boven-* of *binnen*wegen met evenwijdig loopende buitenwegen en daaraan beantwoordend Overburen en Buitenburen in W. Stellingwerf; Urasuagh en Utrasuagh, Urathorp en Utrathorp, oude naamsvormen

[1]) Bij Zwolle vindt men den Twistvliet. Wat is daarvan bekend? RED.

van Korte- en Langezwaag, Ureterp en (?) Olterterp; waarbij ik nog wil te pas brengen de grietenijnamen Opsterland en Utingeradeel.

Welke in ieder bijzonder geval de beteekenis van o v e r is, zal plaatslijke gesteldheid en gebruik, en vooral de aard der tegenstelling moeten uitmaken.

J. R. VAN EERDE.

Slag. Overslag (d'n overslag), Zaamslag, dorp in Oostel. Zeeuwsch-Vlaanderen, Zaamslag, hof in Westel. Z. Vl., Winterslag (Belg. Limburg), Moerslag (Ned. Limburg), Maarslag (Groningen) zijn zoovele plaatsnamen; terwijl hoefslag (uit hoeve en verdeeling, dus grootte) bekend is ook in den zin van kring, woonplaats, enz. Deze opmerking danken we onzen medewerker J. v. der Baan, die Zaamslag ter sprake bracht in het eerste deel van Janssen en v. Dale's bekende Bijdragen over Z. Vlaanderen; en waarbij de Red. deze opmerking voegde: »konde al de verklaring van slag = hoefslag worden aangenomen, dan nog blijft het eerste lid der samenstelling Zaamslag onverklaard". 't Is zoo, doch we hebben de oudere lezing Saem-slacht, in 't Midden-Latijn Saemslactum. Dit laatste is dus niet de vertaling in 't Latijn, maar de verlatijnsching van later tijd. Ik leere hier te C. te goed onderscheid tusschen oorspronklijk Latijn, dat van Julius Caesar b. v., die eenmaal in dezen omtrek oorloogde, en aan wien vele plaatsnamen herinneren, en tusschen het dus genoemde klooster- of monniken-Latijn, van later tijd. Ik zou dus maar (behoudens beter!) aan Saam (te samen) en Slag blijven denken, en dus aan eene plaats van twee of meer aan elkander grenzende hoefslagen; te meer, daar Slag nog in de Zeeuwsch-Vlaamsche volkstaal leeft, in den zin van landweg, uitweg, scheidingsweg. Vijf en twintig gemeten lands door een slag (landweg, werkelijk) in tweeën verdeeld, een stuk lands liggend langs den slag, een slag leidend naar het tweede (middelste) en derde (achterste) gewen (d. i. wending, eene partij lands samengesteld uit stikken (stukken of akkers). De wendingen zijn namelijk in de lengte door breede dwarsgreppels van elkander gescheiden stukken lands, voor den afloop van overtollig water; in de slagen liggen dan buizen tot hetzelfde doel, en om overheen te rijden.

Calais (Frankrijk), Rue Lafayette n° 192. G. P. ROOS.

[Zie over Zaamslag J. v. der Baan zelven in Nom. Geogr. Neerl. I (1885) bl.

57; over *slag*, meest als eind-, soms als hoofdsylbe in plaats-, vooral in landerijennamen, ibid. bl. 38—60. Dat rijk artikel maakt bepaald onderscheid tusschen slag en slacht. Het eerste beduidt, inzonderheid in de Grp Zutfen, afdeeling eens akkers; het andere waterkeering. Tot dit laatste wordt o. a. het Groninger Maarslag (-slacht) gerekend. Zou Zaamslag, dat geacht wordt tot de slacht-rubriek te behooren, soms kunnen beduiden »waterkeering tegen den meerpoel? Datzelfde artikel vermeldt ook een N.-Amerikaansch, door onze voorouders derwaarts overgeplant Overslagh, zijnde eene *zandbank* midden in de bedding der Hudson-rivier. — Wat gewen(t) betreft, een bouwland te Op-Hemert heet De (Korte) Gewenten, evenals men in N.-Brabant een dorp Gewande ontmoet. Terwijl Kiliaan biedt: »ghewendte = hoogte tusschen twee voren van een omgeploegd land; ook in 't algemeen »morgen lands"; duidt gewend (plur. gewenden) minstens in Neder-Betuwe de lengte van een akker, van een stuk lands aan, en zegt men, gansch in overeenstemming met het door den inzender opgemerkte, alhier: die akker ligt aan drie gewenden, welteverstaan, in de lengte, niet in de breedte. Insgelijks: »hij liep een gewend recht op", een gedeelte des akkers in de lengte rechtuit].

Daar loopt wat van Sint Anne onder (IV, 184, 5; V Bijblad bl. XLII). Eene plaats in het liedeken De Santen, te vinden bij Dr. J. v. Vloten, Nederlandsche Geschiedzangen (I 301), brengt de beteekenis volkomen aan 't licht. In dat lied worden tal van Vlaamsche plaatsen opgenoemd, waar wonderdoende kruisen en heiligen beelden te vinden waren, o. a.

> Nog liep zoo menig slechte truije,
> Bij Sluys, t' Sint Anne en t' Armuije,
> Dat was om kint te draghen.

Gelijk het daar staat, denklijk als bedorven lezing van St. Anneter-Muiden, zou men aan Arnemuiden moeten denken; doch dit wordt niet bedoeld, daar het lied uitsluitend plaatsen in Zuid-Nederland optelt. Ik weet wel, dat »er loopt van St. Anne onder" in Z. Vl. gelijk-beteekenend gebruikt wordt met »er is een steekje aan los, er is een reukje aan", enz.; doch blijkens deze plaats was het aanroepen der H. Anna en de bedevaart naar Ter Mude, om den zegen des huwelijks te bekomen, gewis de aanleiding tot het ontstaan des spreekwoords. Het verhaal van den pastoor, die aan een bruidje vroeg, welke klok, Maria of St. Anna, bij haar huwelijk geluid moest worden, is — een vertelseltje; immers geen R. Kath. huwelijk wordt gesloten, zonderdat partijen vooraf biechtten, absolutie ontvingen en communiceerden. Buitendien stond de H. Anna niet alleen over die begeerde zaak; O. L. Vrouw van Halle bezit dezelfde

macht, en er bestaat geen voorbeeld dat voor »geavanceerde" bruiden eene klok St. Anne geluid werd.

G. P. ROOS.

[C. F. Zeeman, »Nederl. Spreekww. enz. aan den Bijbel ontleend" (Dordr., Revers 1874) bl. 43 schrijft: »Als eene bruid bij de R.-Katholieken ter kerk kwam, werd, als zij nog maagd was, ter harer eer Maria's Lofzang, als daaromtrent twijfel bestond (of als zij weduwe was) Anna's Lofzang gezongen; en zoo werd de uitdrukking toegepast eerst op vrouwen of meisjes omtrent wier eerbaarheid twijfel bestond, daarna in 't algemeen op zaken die men niet als volkomen zuiver durfde beschouwen; zie P. J. Harrebomée, Spreekwoordenboek II 267. De geachte schrijver spreekt in den verleden tijd; bestaat dus dit gebruik thans niet meer? Ware 't niet, dat reeds bij Nicolaas Witsen (a° 1671) 't gezegde voorkwam, men zou misschien aan een historischen oorsprong kunnen denken, alleen inzóóver Bijbelsch als het uithangbord dier herberg eene Luk. 2 vs 36 vermelde persoon voorstelt; t. w. een halfuurtje buiten Nijmegen vond men, — gelijk de Tegenw. Staat v. Geld. bl. 222 verhaalt, — op den weg naar Grave in 1741 de herberg St. Anna, waar in 1702 toen de Franschen Nijmegen zochten te bemachtigen, een hunner officieren, voornemens de dochter uit de herberg te verkrachten, juist op het oogenblik dat hij met of tegen haar wil tot zijn oogmerk stond te geraken, door een onverhoeds uit de stad geschoten kogel in zijn been getroffen en alzoo gedood werd.]

De plaat poetsen XXXVII, (495). Een twintigjarige omgang met geweren en geweerdragers heeft mij het volgende geleerd. Soldaten, die met den looppas marcheeren, dragen het geweer over den schouder of omlaag; deze laatste houding — handgreep, noemt men de beweging, vereischt om het geweer van de eene stelling in de andere te brengen — kan moeilijk, zoo niet onmooglijk overgaan in slepen, om de eenvoudige reden, dat slepen veel vermoeiender en lastiger is. Het woord stootplaat komt bij het geweer niet voor. Het gedeelte van het beslag aan de kolf, heet en heeft steeds geheeten kolfplaat, en werd nimmer bij verkorting plaat genoemd, al ware het alleen om verwarring met den trekkerplaat te voorkomen.

De »plaat poetsen" heeft in de militaire wereld dan ook eene andere beteekenis. Iemand heeft bijv. snoevend verklaard, dat hij dit of dat wel durft doen, komt het er echter op aan, dan is hij nergens te vinden: »hij heeft de plaat gepoetst". Een ander ontdekt, dat er iets gedaan moet worden, wat hem minder bevalt, hij zorgt bijtijds weg te komen, »hij poetst de plaat". Is een en ander afgeloopen, dan komt sinjeur terug, en doet juist alsof hij onmooglijk

had kunnen gissen, dat zijne tegenwoordigheid vereischt was geworden. Hij, die de plaat poetst of heeft gepoetst, zorgt dan ook wel, dat er geen vat voor straf op hem is. Vroeg men hem, waar hij zich gedurende zekeren tijd bevond, dan luidde in de dagen, dat het lichaam nog geheel of gedeeltlijk door ijzeren platen beschermd werd, waarschijnlijk het antwoord: »ik was bezig de plaat te poetsen, en dacht in het geheel niet aan andere zaken".

TEN RAA.

Oudemans' Bijdrage, enz. Vervolg van *Nav.* XXXVII, 495—9.

Krabbelvuisten. Krabbelen. [1]) — Udemans, Geest. Gebouw, 99:

Siet doch eens de kleyne Wichten
Krabbel-vuysten om een koot.

Valentijn, Werken van Ovidius, I, 182: Doen voerde hijse, om syn hals geklist, (want *krabbelvuisten* kost sij niet), daar van daan.

Krabberij. Dieverij. — H. v. Halmael, Crispijn en Crispiaen, 49:

Maar wie daar wat pokken wil dit weezen?
Een kruyer met een kist, en wat meublen daar by
Zou Crispyn ook winkel houwen voor de *krabbery*?
Dit ziet er zoo verwaait uyt, als was het gestoolen.

Dez., De Gestr. Pasquyn, 24:

Hy lykt handgaauw, en geëxerceerd op de *krabbery*.

Crachter. Verkrachter, schender. — Van Alkemade, Beschr. van Briele, I. fol. 242: die *crachters* des rechts mit rechte te doen corrigeren. Ald. fol. 330: Sonder dat men den misdadige noemt *crachter* ende weldiger.

Crachtigen. Geweld plegen. — Van Alkemade, Beschr. van Briele, I. fol. 234: enen boven der steden Rechten te belasten, ende te *crachtigen*.

Krassen. Bijeenschrapen. — Godewijck, Wittebroodskinderen, 61:

Die nu vry *krast* en steelt veel gelts met groote hoopen,
O! die wort weeligh, rijck, o, die wort seer geacht.

De Bijdrage heeft het woord in den zin van »veel gerucht maken".

Kreeften. Den kreeftengang gaan. — Rodenburgh, Poet. Borstweringh, 210:

Het luck zeer schielijck rugwaerts *kreeft*.

---

[1]) Krabbend vechten? RED.

Kreeg. Lichtgeraakt. — Heyns, Bartas' Wercken, II, II, 218:

— hij slaet hoe langs hoe *kreger.*

Krejoelen. Krioelen. — Jan Zoet, Digtk. Werken, 125:

— Den Dam *krejoeld*
Van menschen, zonder tal. —

Krenselen. Wannen. — Van der Veen, Zinnebeelden, 99:

Gelijk men stroo en kaf met dorssen ende wannen,
En suyver *krenselen* van 't koren scheyden moet.

Kreuke-fronzen. Doen verminderen. — Bloemkrans van versch. Gedichten, 95:

Om arrigwaan te *kreukefronzen*,
Krook, met een troup, stoot flux voor heen;
Om aardig om den tuin te leen
Den Don, die 't al meent neer te donzen.

Kriekelen. Rood worden, blinken. — Geest. Nachtegael, III, 216:

Lof *kriekelenden* dagheraet,
Die ons de zon hebt voort gaen bringhen.

Six van Chandelier, Poesy, 27:

O *kriekelende* Son, die juist den Burghschen tooren
Roost —

De *Bijdrage* heeft het woord uit Plantijn aangeteekend, doch zonder voorbeeld.

Krielheyd. Dartelheid, wellust. — Bodech. Benningh, Leydsche Feest- en Oorlofdaghen, 64:

Waer door men jeughd bedwinght en snijt de *krielheyd* af.

Kriemelhandt. Kronkelende hand. — Van Dans, Thyrsis Minnewit, I, 125:

— doe ghy Thyrsis lisschen
Met u *kriemelhandt* gingt wisschen.

Kriemen. Klagen. — Nieuw Hoornse Speelwerck, 153:

Zoo een huis vol *kriemend* steenen.

In de *Bijdrage* uit Kiliaan en Plantijn overgenomen.

Krijgelen. 1° Wedijveren, strijden. — Eichman, Magdalena Moons, 11: Men arbeidde bij dag en nacht aan de wallen; en de wijven *krijgelden* in d'arbeit tegen de mannen. — Cardanus, Neroos Lof,

54: terwyl zy in die dingen, die van ontucht vry waren, uit eerzucht *krijgelden*.

2⁰ Zich verzetten, tegenstreven. — Valentijn, Werken van Ovidius, I, 240: Een paart *krijgelt* dikwijl eer 't het gebit in den bek neemt.

Ald., III, 221: Draagt hij syn swaar kruys lijdsaam, en *krijgelt* niet, gelijk een ongetemt ros, tegen sijn toom.

Krijgeling. Krijger, krijgsman. — Van Lodensteyn, Uytspanningen, 300:

> Dies menig duysend *Krijgeling*
> 't Lieve land omving.

Krijlig. Kregelig, twistziek. — De Hubert, Psalmen, 176: een *krylig* volk, weerspannig en misnougd.

Krik. Kitteloorig. — Della Casa, Galateus, 27: Niets is onaangenamer als dat men al te *krik*, of te ligt geraakt is.

Krikkelen. Knappend-breken. — Valentijn, Werken van Ovidius, III, 82: Als gij de Godin op haar oude altaren offert, en meel met *krikkelend* zout, en wierook korlen. Ald., I, 150: Vers gemolke schapemelk, daar 't speenschuim nog op staat en *krikkelt*.

Kril. Dartel, wellustig. — Ogier, De Seven Hooftsonden, 205:

> De wijn ontbint de tongh, dan volght een *kril* ghesnater.

In de *Bijdrage* uit Kiliaan, Plantijn en Meyer aangeteekend.

Krilligh. 1⁰ Dartel, wellustig. — Van der Cruycen, De Spreekw. van Salomon, 136:

> Hy temt het *krilligh* vleesch, door 't touwen van syn huyt.

2⁰ Stijf, onbuigzaam. — Six van Chandelier. Poesy, 562:

> De derde beeltenis ontwent
> Een stier, met wilde vygebladers,
> Syn *krill'gen* hals, en maakt hem mak.

De eerste beteekenis is in de *Bijdrage* uit Kiliaan vermeld.

Krimpelen. Krimpen, ineenkrimpen. — Dr. Schotel, Tilb. Avondstonden, 131:

> — soo *krimplen* d'ingewanden
> In my, om los te zyn van d'aterlyke banden.

Krinckele-winckelen. Spartelen, draaien. — Ogier, De Seven Hooftsonden, 252:

> Wat een Buscolen soude maken, hoe sulde met u voeten
> *Krinckele-winckelen?*

Kruggelaer. Kucher, hoester. — Smits, Nagel. Gedichten, II, 58:

> Koude Grysaerdt, *Kruggelaer*,
> Kroynende ouderdom van 't jaer.

Kruymelingh. Kruim, kruimels. — Huygens, Korenbloemen, II, 399:

> Soo schockte mijn arm Dicht tot *kruymelingh* van Rijmen.

Van Teylinghen, Paradijs der Wellusten, 182: Sy vergaderde met een wiecke de *cruymelinghen* der tafelen.

Kruysenaer. Kruisiger. — Rodenburgh, Ecce Homo, 14:

> Dees Rechter, vol onrecht, die leverden u aen
> De *kruysenaers*, gaf wel zijn valscheydt te verstaen.

Kruisser. Kruisiger. — G. Brandt, Poëzy, II, 124:

> Gy *kruissers*, die de Jootsche boosheit steeft,
> Gaet, boodtschapt nu uw meesters dat hy leeft.

Crumpen. Breken. — Ogier, De Seven Hooftsonden, 36:

> Flus langh ick u wat om de Ribben te *crumpen*.

(*Wordt vervolgd.*)

Oudemans' Bijdrage (XXXVII, 499). *Kous-voeteling.* Op de Veluwe zegt men hiervoor »met vodde voeten", en dan verstaat men er onder het loopen in de kousen zonder klompen, muilen of ander schoeisel aan de voeten. De vrouwen doen 't veel, zindlijkheidshalve, na 't schrobben van »den heerd" of »de geut". Ook bij een zieke om geen leven te maken, gebeurt 't wel. Het gaan op de bloote voeten, barrevoets, heet »op de voeten loopen".

A. AARSEN.

VRAGEN.

Dronryp — (Friesl., kw. Westergo), geboorteplaats van den door zijn planetarium bekenden Eyse Eysinga, zal volg. J. v. Wijk Rzn (Aardr. Wrdbk) ook Doenryk heeten. Misschien is hier in de slotsylbe een drukfeil, — ryk voor ryp. Maar hoe staat het met de hoofdsylbe? Een riviertje in Frankrijk heet Dronne, z. v. a. ronne (vgl. Rhône), met eufonische beginletter?

Gastel, gestel — zal, volg. Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Handbk Mid. Nederl. Geogr. 2de dr. bl. 259, naar de meening van sommigen, eene »nederzetting" of »nieuwen aanleg" aanduiden, bijv. in Gastel, Gestel, Luiks-, Moer-, St. Michiels-gestel. Maar kan gastel = castellum niet door den beugel? Luiks-gestel bijv. zou in casu etym.-identisch wezen met Gendbrugge (O. Vlaand., z. v. a. burcht van Gend). Kan Gastel, Gestel niet evengoed uit dit Latijnsche woord verbasterd zijn als Kassel, Kessel?

Avoilois = Nederlander. De vraag naar de etymologie van dit woord worde uit *Nav.* XXXV, 385, hier herhaald.

Dat hangt er in — heet het in Neder-Betuwe ten aanzien van iets dat erg kostbaar is. Vraag: *waar* hangt het in? Waarom *hangt* het er in?

Tu l'as voulu, George Dandin — is het gezegde dat men soms iemand toevoegt, die klachten uit over een ongunstigen toestand, waarin hij door eigen schuld of dwaasheid geraakte. Vanwaar dit gezegde?

[Uit Molière's Le bourgeois gantilhomme.]

Haegherkoer = blindemannetje, het bekende kinderspel. Aldus Kiliaan. Etymologie?

Haal. In 1492 is sprake van »panding aan het gewas en het haal" behoorend op het erf ten Westendorpe te Ootmarsum (Over. Arch. IV 571). Het was eene tiendzaak. Beduidt hier »haal" z. v. a. hetgeen uit het tiendblok, als tot het tiend behoorend, door den rechthebbende of gegadigde »gehaald", weggevoerd worden mocht? Vgl. Haal in Oudemans, Mid. Ned. Wdbk, vermoedlijk in den analogen zin van »bereik" vermeld. Nopens panding of peinding = beslaglegging, zie *Nav.* XXXII, 132, noot 1.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Genealogieën. Niets is zeker natuurlijker, dan dat ieder mensch eenige belangstelling heeft — of hij ze toont of niet — voor hetgeen zijn voorouders gedaan hebben en geweest zijn. Waren zij niet veel bijzonders, dan zal die belangstelling gering zijn; maakten zij zich op de eene of andere wijze verdienstlijk, of bekleedden zij eene eervolle betrekking, dan zal men geneigd zijn hen meer in het zonnetje te zetten. Zoo ontstaat de liefhebberij voor de geslacht-rekenkunde; en naarmate de inhoud der archieven meer bekend en een onderzoek in die bronnen gemaklijker wordt, neemt die studie toe. De laatste vijf en twintig jaar kunnen dit getuigen. Als hulpwetenschap voor de geschiedenis heeft dat streven zonder twijfel zijne verdienstlijke zijde. We stellen er met recht prijs op, te weten, wáár onze mannen van beteekenis of onze merkwaardige vrouwen het levenslicht zagen, wie hunne ouders en bloedverwanten waren, wier doen en laten vaak van invloed geweest is op de ontwikling der betrokken personen; wij stellen ons gaarne den familiekring voor, waarin zij zich bewogen; en willen gaarne weten, hoe de familiebanden de reden geweest zijn waarom deze dit, gene dat ambt verkreeg, enz. enz. Tijdschriften, jaarboekjes, monografieën ziet men daaglijks verschijnen, ja geheele vereenigingen ontstaan, om onze kennis in dat opzicht te vermeerderen. En al is ons land klein, er zullen jaren verloopen, eer men van al die duizenden en nogmaals duizenden geslachten, die er nu bestaan of eens bestonden, in ons vaderland bruikbare geslachtslijsten bezit.

De vraag is gewettigd, of wij, met dat doel voor oogen, den juisten weg zijn ingeslagen? En ik bedoel daarmede niet zoozeer, of niet meer achterwege moest blijven de uitgave van niet op officieele gegevens berustende genealogieën, als wel de vraag, of men zich niet juistere grenzen behoorde te stellen? Wanneer men het leven beschrijft van eenen of anderen merkwaardigen tijdgenoot, stelt men er natuurlijk prijs op de genealogische gegevens bij elkander te hebben, welke ons den persoon in kwestie doen zien te midden der zijnen.

Maar geldt het bloot de vraag, om de geslachtslijst eener familie te vormen, dan behoorde men zich m. i. te bepalen bij het in druk geven er van tot aan den tijd, waarin de registers van den burgerlijken stand ontstonden. Men behoorde zich te onthouden van het geven van allerlei uittreksels uit couranten en dergelijke bronnen, die mooglijk voor de leden zelve van een geslacht wetenswaardig zijn, maar in de kolommen onzer tijdschriften meer plaatsruimte innemen, dan ze verdienen.

Men zal mij ééne, niet ongegronde, bedenking tegenwerpen. Zooals de registers van den burgerlijken stand ingericht zijn, doen ze den onderzoeker niet altijd zien, in welke gemeente men een aangevangen onderzoek heeft voort te zetten; hetgeen des te lastiger wordt in een tijd, dat de menschen vrij wat minder in dezelfde gemeente, waar zij eens gevestigd waren, blijven wonen, dan in vroeger eeuwen. Toch geloof ik, dat men goed zou doen door onze tijdschriften niet op te hoopen met die 19e-eeuwsche opgaven, welke, als van te weinig wetenschaplijken aard, de genealogische wetenschap in waarde niet doen rijzen, maar tot verwatering er van aanleiding geven. Men kan genoeg stof van grooter aanbelang uit de archieven leveren.

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

v. Asperen (XXXVI, 550, 624). Claas v. A. tr. 1652 Grietje v. der Vliet (ook Grietje Sandes genoemd) bij wie (gedpt geref. te Gorkum): Johannes 17 Oct. 1654 get. Claas v. der Vliet; Pieter 2 Juni 1658 get. Pieter v. Asperen en Nicolaas v. der Vliet; tr. 1681 Anna v. Meerhout Gerritsdr, bij wie (te Gorkum gedpt) 1. Margrieta 10 Febr. 1683 get. Johannes v. Asperen, 2. Sara 31 Aug. 1685. Ook zijn te Gorkum gehuwd (gerefmrd) Peter Gijsbertszn v. A. 19 Apr. 1592 m. Antonia Dirksen; Jan Berten v. A. 18 Oct. 1592 m. Lijnken Diriks; Andries Gerritszn v. A. 16 Oct. 1594 m. Neelken Hermans; Joost Govertszn v. A. 7 Juli 1596 m. Maria Thonis; meest allen jongmannen uit Gorkum.

V. O.

Borret (XXXVII, 501). Het wapen in de kloosterkerk te Megen is wellicht dat van eenen Borret uit Dordrecht, die gehuwd was met...

Cramer, en in het begin der 18de eeuw leefde. Het vrouwlijk wapen zou dan dat van Cramer zijn. Stellig is het niet dat van v. der Gheest (aanziende hertenkop). Bestaat er eene genealogie van laatstgenoemde familie? De zoon van Borret-Cramer heette Hubertus Johannes, was rentmeester van het land van Ravestein en huwde Maria Henriette v. dër Gheest, die omstr. 1720 zal geboren zijn.

Borret — v. der Gheest was de grootvader van den Gouverneur van N.-Brabant, en de overgrootvader van den Minister van Justitie Borret.

Changuion (XXXVI, 688; 'VII, 145). Mr. Paul Ch., poorter 8 Aug. 1755, schepen, raad, pensionaris-honorair (gedurende negen jaren) en secretaris (12 Juni 1763—1 Mei 1770) — van Vlissingen, later secretaris van Middelburg, tr. 23 Mrt 1762 Johanna Maria de Beaufort (dr v. Pieter Bernard bij Johanna Catharina Schorer), geb. 31 Aug. 1741, † 12 Aug. 1803. Van zijn secretaris-ambt te Vlissingen werd hij, 37 jaren oud zijnde, ontheven wegens het niet goed waarnemen er van. Met betrekking tot dit ontslag verscheen eene »Memorie van Mr. Paul Changuion, Oud Schepen en Raad, mitsgaders Oud Pensionaris-Honorair en Secretaris der stad Vlissingen, nopens de procedures van personeel arrest, tegen denselven in zijne laatstgemelde qualiteit den 17 Oct. 1770 ontgonnen, enz. Middelburg, fol. (88 bl.)". In 1774 werd hij secretaris van Middelburg, † ald. 1804. Ook raadplege men *Nav.* XII, omslag van n⁰ 12, bl. 2. Misschien kan de daar genoemde biografie van nut zijn.

Mr. Pierre Jean Ch., † 8 Nov. 1820, wedr v. E. J. Meijners († 1812), hertr. L. C. v. Lelyveld.

Uit het bovenstaande blijkt hier en daar, dat de geneal. opgaven van »La France Protestante" in *Nav.* XXXVII, 146, niet in allen deele betrouwbaar zijn.

Vl. v. d. o.

v. Marienborch, -burg (XXXVII, 511). Balen bl. 981 geeft: Alid v. Beverwijk geb. ongeveer 1580 (ex Cornelis et Margrieta) [1]) tr. 1⁰

---

[1]) »Margrieta Lubbert Revertsdochter, raads in Dordrecht". Bij de raden van 1552 en 53 staat echter Revert Lubberts.

Aper v. M. nalatend Cornelis en Maria, welke tr. Cornelis v. Kroonenburg, bij wien Alida, Johannes, Anna, Maria en Hendrik; tr. 2° Hendrik v. den Eynde z. oir.

Bl. 1074 geeft: Clara Hallincq (ex Willem, Veertig en Acht van Dordrecht, bij Alid v. Rosendaal) tr. 10 Sept. 1614 Adriaan v. M. Aperszoon, bij wien: Willem, Okker, Alid en Aper v. M. Medegedeeld uit een register op Balen deel II. Men zoeke zelf in deel I bij de lijsten der schepenen enz. enz.

H.

[Ook in Deventer, waar ze grafsteden in de Groote of St. Lebuïnus-kerk had, en buiten Deventer, weleer eene familie Marienburg; zie talrijke gegevens in den Catal. d. arch. Deventer-gasth. door Mr. J. I. v. Doorninck (Zwolle, Tijl 1878—80), alsmede in de Bijdragen tot de Geschied. v. Overijsel (ibid. 1874 enz.), dl II, IV, V, misschien ook in de verdere deelen. Voorts in de »Geslachtk. Aant." van Mr. J. v. Doorninck (Deventer, de Lange 1871). In 1471 woonde te Deventer de wede van Berent Marienborch (Cat. n° 612), en in 1641 werd aldaar een Berent M. in de kerk begraven. Blijkens de grafzerk voerde deze familie Gedeeld: 1. aanz. koeienkop boven een dwarsbalkje, 2. mansbuste met staartpruik, naar de deellijn toegekeerd; waarboven twee zespuntige sterren, en waaronder ééne dito ster. Helmt.: eene vlucht; zie het art. »Grafschriften in de kerken te Deventer" in het Tijdschrift d. Vereen. v. Overijselsch Recht en Geschied. 1883 (ibid.). Doch misschien heeft men hier met een alliantie-wapen van doen, en behoort die staartpruik, als vermoedlijk van jonger datum, aan zijne niet-vermelde gade. Lag bij Hasselt (ben. Zwolle) het reeds in 1233 bekende klooster van Zwartewater of St. Marienberg: in 1421 en vg. staat ook eene hofstede of uithof ter Marienborch vermeld (zie Tijdr. Regr oud-prov. arch. v. Overijsel II 254, 67) in de bp Bergentheim o. Ambt-Hardenberg in Overijsel. Misschien was een bewoner of eigenaar van dezen hof de stamvader dezer nóg te Twello (bij Deventer) in hoogst-eenvoudigen levensstand bestaande familie.]

Prott, enz. De kerk van Lutjegast heeft drie wapenborden met deze kwartierstaten:

I.	Prott	Stork	Scholles	Horenken
	Donop	Gevekaet	Kittelbie	Gysens
	Salderlin	Beesten	Kox	Volens
	Dorgelos [1]	Strepitz	Fensley	Huinga.

Bernhard Johan v. Prot, heer op Righerda, Colonel van een Regi-

[1] Rietstap's Armorial heeft Dorgelo (Westfalen). Red.

ment te voet ten dienst der Vereenigde Nederlanden obijt 21 Febr. 1703 aet. suae 72.

II. Sterkenborg	Gaycenga	Clant	Conders
Onsta	Jensema	Rengers	Entes
Conders	Clant	Adinga	Tamminga
Ewsum	Gaycenga	Holinga	Entes.

De welgeboren vrouw vrou Fredericka van Prot geb. Tjaerda van Sterckenborg Dochter van Verhildersum en Leens, vrou van Rickerda (*sic*) Aetatis Suae 38, obijt 3 April 1687.

III. Tamminga	Beninga	Rengers	Clant
v. der Eese	de Bever	Laer	Alberda
Schaffer	Clooster	ten Water	Alberda
Laer	Onsta	Manninga	Broersema.

Cecilia elisabet Tamminga douvarier van Prott vrou van Rickerda obijt 26 Oct. Acta, 66.

Deze Joh. Bernh. Prot was in zijn leven heer van Lutjegast. Frederika Starckenborg was zijne tweede vrouw ; de eerste, blijkens den grafsteen, die alle vier dekt, »Albertina Lucretia, geboren Snabel, erfdochter v. Cassellexcis vrouw van Prot (overl.) 1672".

De wapens zijn (de algemeen bekende laat ik weg):

Prot, in zilver twee stierenkoppen v. rood.

Donop, in zilver gekanteelde schuinbalk v. rood [1]).

Salderlin, in goud koek v. zwart.

Dorgelos, in goud drie knoestige boomtronken v. zwart, paalsgewijs geplaatst [2]).

Stork, doorsneden: boven zwart, beneden goud met een ooievaar doorsneden v. zilver op 't zwart, van zwart op 't goud, en gouden ring in den bek [3]).

Gevekaet, in blauw balk v. goud en drie visschen v. zilver paalsgewijs er overheen.

---

[1]) Zie eene omstandiger beschrijving in het Armorial. RED.

[2]) 't Armorial, Dorgelo: twee tronken. Helmt.: de twee tronken. RED.

[3]) In het Nov. 1884 door Mr. R. E. Hattink uitgegeven geschrift: »Het Geslacht Stork in Twenthe", — niet in den handel, — is het wapen, volg. (prachtige) lithografie der Erven J. J. Tijl te Zwolle, een ooievaar v. zilver (met worm in den snavel) in een schild v. goud. Helmt.: de ooievaar van het schild. RED.

Beesten, doorsneden: 1. zilver, 2. blauw, gouden keper er overheen [1]).

Strepitz, in goud boomblad v. zwart.

Scholles, in rood twee gaande leeuwen v. zilver getongd v. rood; gedekkleed v. rood beladen met zilveren paal.

Kittelbie, in rood schuinkruis v. zilver, in 't hart beladen met eene ruit v. zwart.

*Fensley, in zilver schuinbalk v. rood in 't hoofd en v. goud in den voet.

Horenken, in blauw drie gouden olifantstrompen (oorspronklijk horens? vgl. Mr. N. de Roever Az., Zegelverzameling bl. 62) [2]).

Gysens, in blauw ster rechts, wassenaar links, beiden v. goud.

Volens, in zilver klimmende bok van zwart, verzeld van drie (2, 1) klaverbladen v. goud.

Huinga, gevierendeeld: 1. en 4. goud, 2. en 3. blauw.

Kox, gedeeld: 1. rood, 2. zilver, met een haan gedeeld v. zilver en rood.
W. Z.

de Reeder (XXXIV, 376). Letterlijke kopie uit het schepenen »Register der stad Gorinchem van 14 Februarij 1641 tot 18 Maart 1642", bevattend transporten. Thans waarschijnlijk op het Rijksarchief te 's-Gravenhage.

»it. Coram Schepeñ als voiren"

(zijnde den Vn Julij 1641 A. Pijll van der Ameijden eñ J. Erckelens).

»St. Oirconden dat voor ons quam eñ compareerde Adriaen Franss »van Oordt, als man eñ voocht van Jenneken Jan Claess reders »dochter zijne huijsvrouwe, ende droech op In dijr qualiteyt, In »vrijen eijgendomme, aen eñ ten behoeve van mr. Egbert backer, »Schoolmr int weeshuijs tot Gorinchem, eenen boomgart ofte hoff, »met eenen bequamen vijver daer in, met eeñ bepootten cingel, zoo »groot eñ cleijn deselve gelegen is buijten de canssepoirt, aen Stadts »grachte, streckeñ met sijnen voorss cingel van Stadtsgracht oost»wart gelegen aff, westwaert aen met het water particulierlijck dartoe

[1]) Zie een meer saamgesteld wapen in 't Armorial. RED.

[2]) Armorial: in blauw drie zeeschelpen van goud. Dus sprekend wapen. RED.

»behoirende tot het particulier water van Jacob Claess Wijtmans als »man eñ voocht van Adriaentgen reder Jansdr, ende 't particulier »water van Neeltgen reeder Jansdr toe, welck particulier water met »palen afgeteeckent is, van den padt aende Westzijde van dit goet »gelegen eñ daermen aff inden boomgairt compt, zuijdtwart op tot »den gemeenen sloot van dit vercofte goet, eñ 't Lant vañ Heer »Drosst Jr Jacob van Paffenrode toe, streckeñ mede dit vercochte »goet vañ voorss. ghemeenen sloot vañ Here Drosst, zuijdtwart ge»legen, met sijnen cingel, Noordtwarts op eens deeldeels (*sic*) tot de »voorss padt toe, anderdeels tot de Zuijdmuijr van het huijsken van »Claes Janss reder, zulcx dat het erff vañ voorss. padt aff, buijten »d'selve muijr ende vorder getimmer zuijdtwart gelegen, tot den par»ticulieren sloot van Claes Janss reder, den voorss. cooper toebehoirt, »de welcke inde voorss. zuijdt muijr, mede sal mogen anckeren eñ »balcken leggen, eñ ten derden tot den gemeenen scheysloot, tusschen »dit goet, eñ Claas Janss Reders hoff, noordtwart gelegen toe, met »vrijdom̃en, Servituijten, eñ gerechticheijden dartoe behoireñ, midts»gaders een roede dijcx op Wolfferen aeñ nijeuwen dijck, zonder »eenige belastinge van renten ofte thijnsen, Ende hij comparant »vertech darvan ten behoeve van mr. Egbert backer voōrt. Ende »geloofde hem d'voorss. boomgart ofte hoff te Leveren met soodani»gen bescheyt als hij daer van heeft, eñ voorts te waren onder »generael verbant van zijn parsoon eñ goederen, zonder eenige spe»ciale warnisse te stellen; Ende bekende hij comparant over den »coop eñ opdrachte vañ hoff ofte boomgart voorss. door handen van »mr. Egbert backer, mette some van VIc kg tot xx st 't stuck »gereede peñ ten vollen vernucht, voldaen eñ betaelt te wesen, den »laesten pen metten eersten, eñ bedanct hem der goeder betaelinge, »zonder argelist.

»St [1]) XLn peñ XV kg den naecoop. VI kg st [1]) aen boxel [2]) den Xn Julij 1641".

V. O.

---

[1]) beduidt Solvit. [2]) de schepen Daniel Boxel. [Vgl. *Nav.* XXXV, 266; 'VI, 97. RED.]

Rufelaert (XXXVII, 388). In de door hare muurschilderingen bekende kerk te Stedum bevindt zich een steen met dit opschrift:

Anno 1621 den 11sten May is de Edele en erentfeste Johan Rufelaere (*sic*), Heer tot Borchol Christenlichen in den Heren entslapen.

W. Z.

De Ruyter (XXXVI, 71). In eene akte van huwlijksvoorwaarden d.d. 9 Maart 1654 komen voor: Jacobus de R., bruidegom, oudste zoon van Johan, en Agnes Lucia Pinnincx, bruid; Joncker Hademan v. Laer, oom van den bruidegom, en Joffer Harstorffs, oud-tante dito. Zonder vermelding van woonplaats. Ten huwelijk werden aangebracht vaste goederen te Deventer in de Polstraat en te Hasselt, terwijl er verder beschikkingen worden gemaakt opzichtens het »Leengoet den Zuytwyck in Veluwen".

Wieringerwaard. J. P. BACKX.

[In 1382 komt Alfard die Ruter in het kerspel Hattem voor, in 1392 Henric die Ruter, in 1473 Gerijt die Ruter als richter te Borne, enz. enz. Zie Tijdr. Regr oud-prov. Arch. v. Overijsel, passim; Ruter, Ruetere in Latijnsche Cameraarsrek. van Deventer a° 1356, 60; zie Dev. Cam.-rek. II 362, 775, 9, 87. Men had ook Ruyter tout-court: in 1539 was Geerdt Ruijter momber van Ghese Johansdr te Kampen (Chartul. Kamper weesh. n° 40), en in 1581 trad Roleff Rüiter aldaar als substituut-schepen op (ib. n° 186), welke laatste in 1583 als »hoeffman" dier gemeente bekend staat (ib. n° 188). Ook te Zwolle kwam weleer Ruiter voor (Bijdr. Geschied. Over. II 401)].

v. Slingelandt (XXXV, 192, 389). Joha v. Sl. tr. 25 Nov. 1769 Mr. Albert Hendrik v. Swinderen, burgemr en raadsheer te Groningen, lid d. Staten-Gen., geb. 10 Febr. 1732, † 14 Dec. 1802, wedr v. Joha de Marees.

CHRN J. POLVLIET.

[M. J. H. baron v. Sl., kapt. 1ste reg. vesting-art., werd 12 Aug. '81 bij den staf van het wapen d. art. tot kapt.-magazijnmeester benoemd, en wel te Utrecht, bij de magazijnen benoorden den Krommen Rijn].

v. Steenvoorde, enz. (XXXVII, 571, 2). Rietstap's Armorial, 1re éd., geeft voor eene Vlaamsche familie v. St. In zilver zwaan v. rood, gebekt en gepoot v. zwart. Helmt.: de zwaan. En voor eene Westfaalsche familie v. Steinvorde: In goud de zwaan in diezelfde kleuren; helmt.: de zwaan, maar vóór vleugels (demi-vol) v. goud. — Om-

trent Cappenberg zie een paar aanteekeningen in Herald. Bibl. 1882 bl. 296, 359, 60.

Wittebol (XXXVII, 510). Van deze familie ziet men het eerst melding gemaakt in 1324 (Werken Hist. Genp te Utrecht, Cod. Dipl. IV 73, 8). Toen waren de leden in Zeeland en Vlaanderen gevestigd; zoodat men gissen mag, dat daar het stam-oord dient gezocht, hoewel er ook in de buurt van Kampen gevonden werden. Te Antwerpen komen er nog in 't midden der 18de eeuw voor (zie Graf- en Gedenkschriften der prov. Antwerpen II 353, enz.). Te Amsterdam bloeide dit geslacht in 't midden der 17de en den aanvang der 18de eeuw. Mr. Carel Wittebol was er advokaat sed. 1711, Jan W. kerkmeester der O. Z.-kapel en diaken der Herv. gem. in 1677; Arend W. makelaar in 1669. Van Arnoldus Wittebol Vederman, die de huizing Overmeer bij Amsterdam bewoonde en met Suzanna Sprongh gehuwd was, bestaat een zilveren-bruiloftspenning van Dishoeck (zie Catal. kab. v. Gelder) uit den jare 1712. Het Tijdschrift voor Oudh. en Statistiek van Utrecht bewijst, dat aldaar dit geslacht nog vertegenwoordigers telt. — Opgaven zullen dankbaar worden aangenomen.

Aldus Herald. Bibl. 1872 bl. 294.

Sprekende wapens. Misschien zijn de volgenden minder bekend. Ik vond ze als cachet-afdrukken.

H. du Mortier (1777 te Amsterdam). Gedeeld: beneden zilver met rooden keper verzeld van drie roode (?) penningen; boven rood met een rechtsgekeerden mortier (werpgeschut) op een soort van rolpaard op twee wielen. Helmt.: een »mortier" (apothekersmortier of vijzel).

Dr. Herm. G. Oosterdijk (1778 te Amsterdam). Zilver veld, een blauw water beneden staande tegen een groenen dijk waarop een groenende boom; helmteeken een rechterarm, die eene trompet horizontaal houdt uitgestrekt, waarboven een koord met drie knoopen er in.

Hendrik Weijland 1777 te Amsterdam. Eene koe op een terras. Helmt.: aanziende ossenkop. Een afdruk van een ander cachet van H. Weijland toont als helmteeken een steigerende koe of os, en op een ander brieflak van Oosterdijk zijn helm en helmteeken vervangen door eene vijfbladerige kroon.

'tZou mij niet verwonderen, of de drie vermelde heeren hebben zich door een cachetsnijder ieder een wapen laten maken. Totdat de Fransche revolutie de wapens ging vervolgen, bestond hier te lande in de vorige eeuw eene sterke zucht naar het bezit van een wapen. Zelfs de boeren begonnen er zich van te voorzien. Zoo vond ik in een boerenhuis de in glas-ruiten gebrande wapens van Jan Verschueren, mr. schrijnwerker, en Catharina Schachten anno 1736. Dat van Jan Verschueren bestond uit een geheel landschap in een rood veld. Beneden een stier links-gewend naar een bosch, en boven in 't verschiet eene schuur in struikgewas; de rechtsgekeerde helm had eene parelkroon, met een stier of os uitkomend. Het wapen van Catharina Schachten is eenvoudiger. Een rood veld met twee kruislings geplaatste pennen, waarvan de punten rechts gekeerd zijn. Helm gelijk aan dien van haar man; met de pennen, waarvan de »schachten" naar boven gekeerd, tot helmteeken.

In hetzelfde huis waren nog twee glas-ruiten, van 1680, en wel van Cornelis v. Dursen en Cathelyne Maes zyne huysvrouw. Het eene gedeeld: 1. in blauw drie (2, 1) linksvliegende vogeltjes; 2. in zilver op grasgrond een boom, tegen welken een hert staat opgericht, dat van de bladeren eet. Kleur natuurlijk. Helmt.: een linksgewende hertenkop met taamlijk langen hals. Het andere wapen is doorsneden: 2. twee elkander aanziende gouden menschenhoofden met een recht-aanziend hoofd tusschen hen in; — 1. rechts het veld v. blauw met de vogeltjes gelijk in 't vorige waren vermeld, en links een veld v. rood waarin drie (2, 1) molenijzers. Helm en helmteeken ontbreken; maar op een banderol onder het wapen staat te lezen: vive ut vivas. De molenijzers wijzen op een adellijk geslacht v. Dursen of v. Deursen; en ik vermoed dan ook, dat Cornelis v. Dursen en Cathelyne Maes familiewapens bezaten. Voorts gis ik, dat Cathelyne Maes van vaderszijde de drie vogeltjes voerde, en het tegen den boom staande hert hare moederlijke afkomst (Thielen) te kennen gaf. In het wapen van haren man zien we dan bovenaan Maes — v. Dursen; maar wat beteekenen de drie hoofden in het benedenste gedeelte van het schild? Misschien stellen ze het wapen voor der moeder van Cornelis. Is dit zoo, dan heeft men hier te doen met eene zeer nuttige kwarteleering. Het wapen van Cathelyne leert dan, uit welke familiën haar vader en moeder stamden; dat van haren man doet

ons dan 't geslacht kennen van vader, moeder en echtgenoot. Dat deze wapens volgens opgaaf der echtelingen geschilderd zijn, en de fantasie des schilders geheel buiten rekening bleef, behoeft wel geen betoog. Nog bestaan te Heeze en in het daarbij gelegen Leende de familiën v. Deursen en Maes; ze zijn daar gegoed, en behooren tot de oudste, en zoo al niet de rijkste, toch meest geachte ingezetenen. Verschueren en Schachten hoorde ik er nooit noemen, behalve Jan Verschueren als bouwer van »De roode leeuw", thans kazerne der Marechaussée. Nu stel ik mij voor, dat na v. Dursen Verschueren eigenaar werd van het huis (op de Rul), waarin ik de vier beschreven glazen vond; en dat hij, niet minder willend zijn dan de vorige eigenaar, ook de wapens van zichzelven en van zijne vrouw in zijn venster wilde hebben, maar, geen wapen bezittend, er een maken liet. Men kan niet zeggen, dat het wapen Verschueren gelukkig uitviel.

Misschien stelt geen der lezers van dit maandwerk belang in de vier genoemde Brabantsche familiën. Anders zal het echter gesteld zijn ten aanzien van de drie Amsterdammers. Dr. Oosterdijk toch is in de Nederl. letterkunde niet zonder lof bekend, en Hendrik Weijland was misschien vader of broeder van den bekenden taalkundige Petrus Weiland, die 5 Nov. 1754 te Amsterdam geboren werd en 26 Jan. 1841 te Rotterdam overleed.

A. J. C. KREMER.

VRAGEN.

Alberti (XXXVII, 566). Is dan nu Alberti uit één stam met Alberthoma? Om van het minder zekere *Nav.* ibid. 287 te zwijgen, vgl. Alberti in 1879 te Beetsterzwaag (ib. XXXIV, 60, noot 4). In 1791 vond men Alberti zelfs te Weenen (ib. XXVIII, 360).

de Bruijn. (Wapen?) Wouter? de Br. zoon: Jan Wouterse de Br., kaashandelaar, geb. te Harmelen, tr. Wilhelmina Romijn geb. te Barneveld, ex matre Sas, (wapen Romijn: drie (2, 1) ankerkruisen), vier zoons: I. Martinus de Br., geb. Kockengen, tr. 1° Ingina de Br. geb. Nieuwerbrug 2° ... Kruismulder geb. Amst. wed. met twee k. van ...

Bernhardt; bij 1a Jacob, Wilhelmina en Elisabeth de Br. II. Hessel Gijsbert de Br. geb. Kockengen, tabakshandelaar, tr. 1° Gijsbertha Regt door Zee geb. Purmerend, 2° Cornelia Martina v. Eyck (voerend in groen drie (2, 1) omgekeerde eikels) geb. Mijdrecht dr van Willem koopman ald. bij Henriette Martina v. Lutsenburg (welke laatste verwant met v. Oosterzee e. a. te Rotterdam en wier zuster tr. met Milders). Uit 1a A. Jan Wouterse de Br. geb. Breukelen eigenaar eener sigarenfabriek tr. Gerretje Overhoff geb. Uitgeest bij wie Gijsbertha en Hessel Gijsbert. B. Hendrik geb. Breukelen, overl. C. Sophia Hendrika geb. Breukelen tr. 1° Pieter Post (wedr met drie k. van?) geb. Nijmegen, z. k. 2° Hendrik Hijman Bremer geb. Dordrecht (wedr met ééne dr) onderwijzer; bij 2° zeven k. waarvan twee gest. Bij 2a D. Albertus Jacob geb. Breukelen 18 Oct. 1839, eigenaar eener zeepfabriek te Zeist en notabele der Herv. gem. tr. Leiden 24 Juni 1867 Maria Jacoba Couvée, geb. ald. 29 Oct. 1837 dr van Abraham en Elisabeth Jacomina v. Buuren, bij wie: Elisabeth Cornelia, Maria Jacoba, Albertha Jacoba en Abraham Reessel Gijsbert, allen geb. te Zeist. III. Hermanus Sas de Br. geb. Kockengen tr. Cornelia de Bruijn geb. Nieuwerbrug, z. k. IV. Jan Carel de Br. geb. Kockengen burgemr ald. tr. 1° Neeltje v. Schaardenburg geb. ald. 2° Anna Maria Repelius geb. Amst.; bij 1a Jan Gerard en Geertruda Wilhelmina; bij 2a Adriaan, Maria en Wilhelmina.

Zijn deze berichten waar, of die van *Nav.* XXXVII, 503? Er is een groot verschil. Men make slechts eene tabel, om het op te merken. Zelfs de wijze waarop de naam Sas in de familie komt, is anders.

H.

v. Isendoorn—v. Haeften. Tot eerstgenoemd oud-adellijk, steeds streng Roomsch-Katholiek gebleven, sedert 1865 uitgestorven geslacht, stond denklijk in geenerlei betrekking Willem v. Ysendoorn, geb. te Eede op de Veluwe, tijdgenoot van Gelderland's geschiedschrijver Mr. Arend v. Slichtenhorst (1654), »en wederom binnen Harderwijk, gelijk voor heen te Deventer, de Aristotelisse wijsheyd opentlyken van den stoel is leerende; van wien ook verscheyde diepgrondighe en oorbaerlyke boeken, ende van allerley stof, bereids zyn

in 't licht gegeeven". Aldus Slicht., Tooneel d. Lands v. G. 110b, die zijne werken opnoemt. Evenmin stond er denklijk mede in eenig verband Corneille v. Ysendoorn, 1721—29 diaken bij de Waalsche gemeente te Brielle (*Nav.* XXIX, 60, 3, 82, 233). Men heeft nog tegenwoordig, naar ik meen, v. Bergen v. Ysendoorn, — te Gouda?

Wat nu eerstgenoemd geslacht, later bekend als d'Isendoorn à Blois, betreft, Johan v. Is. (1563) en zijn broeder Hendrik waren de eersten, die zich v. Is. à Bl. noemden; zie Geld. Volksalm. 1881, bl. 115, 41. Dit is geschied omdat (de Cock) v. Is. uit 't geslacht de Châtillon, graven van Blois (ibid., bl. 111), stamde, en hiervan ook zijn wapen ontleende (ibid., bl. 138). Als zoodanig waren zij rechtstreeks stamverwant aan de Cock v. Haeften, uit Johan de Cock (geh. m. Geertruid v. Arkel tot Haeften; (zie Geld. Volksalm. 1883, bl. 15, 18), die tot overgrootvader had Rudolf (Raoul) de Châtillon bijgenmd le Cocq (levende omstr. 1250), — niet te verwarren met Jan de Ch., graaf v. Blois, omstr. 1372 geh. m. hertoginne Mechteld van Gelre (vgl. Geld. Volksalm. 1881, bl. 111). Bn v. Spaen (Inl., III, 302) was dús volkomen in zijn recht, als hij de beweering tegensprak, dat de Cock v. Haeften door bastaardij uit dezen ruim eene eeuw later levenden Jan de Ch. zou herkomen. De v. Isendoorns hadden zich dus eigenlijk de Châtillon v. Is. moeten noemen; v. Is. v. Blois was ongepast. Dan nog juister: v. Blois v. Is., omdat een vroegere of latere stamnaam dient vooraf te gaan, en er dus om die reden ook nooit sprake was van v. Is. de Cock of v. Haeften de Cock, maar omgekeerd.

En zoo is dan ook de betiteling van Walburg v. Haeften (*Nav.* XXVI, 567), — die ik, evenals in eene MS.-genealogie, in een gelijktijdig (28 Sept. 1568) transport op perkament eenvoudig als W. v. H. vermeld zag, — in Kok's Vaderl. Wdbk als v. Blois v. H. rechtmatiger, dan zoo zij v. H. v. Blois ware getiteld geweest. Doch ook hier had men eigenlijk van de Ch. v. H. moeten spreken. Maar hoogst ongepast en wilkeurig schijnt ons de compositie v. Is. à Blois toe, welke zij vormden omdat hun voorzaat de Ch. eene (graaflijke) heerlijkheid Blois had bezeten. Ziet hier derhalve twee vragen: 1° was de Châtillon weder uit een (graven)geslacht v. Blois gesproten? In dit geval kon men spreken van v. Bl. v. Is., v. Bl. v. H., — vgl. v. Pantaleon baron v. Eck, — maar nooit van v. Is. van Bl., en nog

veel minder, van v. Is. *à* Bl. 2° Hebben *al* de (adellijke) v. Haeften's, ook de thans nog bestaanden, gezegden Johan de Cock (Cocq) en Geertrui v. Arkel (tot Haeften) tot stamouders? Zoo ja, zijn dan ook *zij* niet gerechtigd tot den naam de Cock v. H., evengoed als heer Barthold v. Haeften (zie Geld. Volksalm. 1883, bl. 21) dien ouden geslachtsnaam weder aannam? En kan men dus eigenlijk wel zeggen, dat in Philippine Ursuline de Cock v. H. † 18 Apr. 1881 te Blitterswijk (t. laatsta.geh. pl., bl. 15) de *laatste* telg van 't geslacht de Cock v. H. bezweek? De tak, waartoe deze edelvrouwe behoorde, stierf dan uit, maar niet 't geslacht. En zouden zich in casu de thans nog levende adellijke v. Haeften's niet voluit mogen betitelen de Châtillon de Cock (Cocq) v. Haeften?

Maar straksgenoemde Barthold v. Haeften, die Adriana Maria de Cock v. Delwijnen tot moeder had, wier broeder Johan, 26 Dec. 1724 kinderloos overlijdend, hem tot heer van Wadenoijen maakte, kan zich ook naar aanleiding dezer testamentaire beschikking, gedachtig aan zijn stamvader Rudolph, die ook de stamvader was van dezen zijnen oom, opgewekt gevoeld hebben zich de Cock v. Haeften te titelen. En is dit zoo, dan hebben wij hier een meer speciaal geval voor ons.

Behoorde de *Nav.* XXXVI, 57, noot 1, genoemde Joh[a] de Kock v. Kerkwijk tot eene der liniën van het oud-adell. gesl. de Cock (steeds met *C* geschreven), die den *Nav.* ib. bl. 81 vermelden Rudolph tot stamvader hadden? Immers tot die liniën behoorde ook de Cock van Bruchem (dat steeds met Kerkwijk, Bommelerwaard) zóó nauw was verbonden, dat het gewoonlijk daarmeê in één adem wordt genoemd.

Bloys v. Treslong heeft een vrijkwartier dat aan afstamming uit het huis van Châtillon graven van Blois (zie *Nav.* XXXVI, 81, noot 1) herinnert. Doch de hoofdfiguur in het wapen vormen de twee gekant. dwarsbalken van het Geldersch gesl. v. Dalem. Zie verder Herald. Bibl. 1872 bl. 227. Treslong in dezen naam is eene heerlijkheid in Henegouwen. Maar welk Treslong wordt bedoeld met de heerlijkheid, in 1624 benevens Tuil het eigendom van Wouter v. Lawick (*Nav.* XXXVII, 346)?

J. A.

GESCHIEDENIS.

Land van den Vrijen (XXXVII, 513). Inderdaad bedoelde ik het Sluische Vrije. Welks grens overeenkwam met onze tegenwoordige zuidelijke grens. In 1584 scheidde dit gedeelte zich, tengevolge van Chimay's verraad, van het overige af. De hoofdbaljuw Jacob de Gryse en veertien schepenen stelden zich onder bescherming van H.H. M.M., en vergaderden op die plaatsen, waar ze zich tegen de Spanjaarden beveiligd rekenden. Dit duurde tot 1604, toen zij meer bevestigd werden; 10 Maart 1605 hielden zij hunne eerste vergadering binnen Sluis. Het Vrije van Sluis werd als zoodanig bij den vrede van Munster wettig erkend, en stond onder de Generaliteit. Alsof men de oude broederbanden niet kon vergeten, bestond er eene voortdurende vriendschap tusschen beide Colleges; zij raadpleegden elkander vaak over moeilijke rechtskwesties, en gaven gezamenlijk tot 1792 eenen Almanak uit, bevattend eene naamlijst van al de leden en beambten der beide Colleges, de polderbesturen, pastoren en kosters, en zelfs de berijders (deurwaarder-bode-veldwachters); de laatste drie kwamen echter in de Sluische afdeeling niet voor; denklijk om de predikanten te kunnen verzwijgen; schoon Sluis en Yzendijke elk eenen pastoor hadden.

G. P. ROOS.

Elten, enz. (XXXVII, 573). De in het Nieuw-Archief voor Kerkgesch. II 116—20 afgedrukte Instructie voor den rentmeester en amptman der abdij van Elten, zonder jaar (doch uit het straksvolgende te benaderen), vangt aldus aan: »Item in maneren nae bescreuen sijnt die Edele Jonferen van den Cap. te Elten, als myt namen dye Edele vrouwe A g n e s van Herpen (*sic*) Dekenyne ende Costersche to Elten, Dye Edele Elizabeth van Thanrade, dye edele M e n e van Abersteyn, die edele E l z a van T h u y n, dochter des R y n g r e u e n, die to diertyt residentes waren, sementliken eendrechtliken ende capittulariter eenre ordinancien auerkomen en auerdraghen", enz. enz. Nu staan bij de verkiezing i. d. 26 Maart 1443 van Agnes v. Bronckhorst, dr v. graaf Otto bij Agnes v. Solms, tot

abdis van Elten, als tegenwoordige stiftsdames vermeld o. a. Agnes v. Kerpen (*sic*), Agnes v. Duenen v. Obersteyn en Meina v. Duenen. Daar nu Agnes v. Br. († 21 Apr. 1475) tot opvolgster had (in 1476) Elsa de Daun († 17 Nov. 1513), in het Necrologium der abdij vermeld als Elza Rein-Comitissa, levert zulks eene kleine aanvulling tot *Nav.* XXXVI, 508.

Ook ziet men hieruit, dat v. Aber-, Aversteyn, — bij de benoeming van Magdalena gravin von Wied in 1544, † 1572 als abdis, assisteerde Elisabeth v. Aversteyn, — v. Thuyn, v. Duenen en v. Daun v. Obersteyn, alles één is. — Agnes v. Br. had tot voorgangster Lucia v. Kerpen († 3 Jan. 1443, sed. 1403 abdis). De telkens voorkomende naam v. Kerpen, in verband tot den gelijken voornaam, bij de benoeming van Agnes v. Br., doen vermoeden dat de dekanes en kosterin Agnes v. Herpen der Instructie (volg. den hoogl. Kist), eene v. Kerpen was. In het Necrologium der abdij staat domina Agnes v. Karpen (*sic*) als thesauriersche vermeld (a. w. 71). Is dan nu dat v. Herpen verschrijving of drukfeil, dan wel: is v. Herpen wettiglijk = v. Kerpen, en strekt dit dus tot bevestiging der *Nav.* XXXVI, 176, 7 voorgestelde letterverwisseling in plaatsnamen? In N.-Brabant ligt trouwens het dorp Herpen, in Keulsland het stadje Kerpen. Al wordt derhalve in het bovenstaande slechts éene Agnes bedoeld, zoo zijn, bij mooglijke etymologische identiteit, Herpen en Kerpen toch gansch onderscheiden plaatsen.

Het nauw voormalig verband tusschen Elten en 's Heerenberg (*Nav.* XXXVII, 359, 578) blijke nog uit deze gegevens. Elisabeth dn̄a de monte, gegoed te Azewijn, begr. te Elten (Nieuw-Arch. II 76). Festum die pancracii ex parte Dn̄i Wilhelmi de monte militis de insula trans renum et pertinet ad hereditatem Bylant et iacet op ten dunen in dominio abbatie altinensis (ib. 78, 100). Fredericus Dn̄s de monte nobilis, te Elten begraven (ib. 83). Helewigis de monte Can. h. Eccl., gegoed te Azewijn, te Elten begraven (ib. 85); is zij de *Nav.* XXXVII, 573 vermelde decana a^0 1240? Zoo ja, dan sterkt ook dit het ibid. 578 geuit vermoeden.

Vestigden wij *Nav.* XXXVII, 534 de aandacht op »miswinninge": uit des hoogleeraars lijstje van »verouderde en onbekende woorden" (ibid. 198—201) nemen wij, daar ons maandwerk toch ook vooral

een fonds voor zoodanige woorden is, dit een en ander over, omdat men er bij Oudemans nagenoeg niets van vindt.

A l y s. — »Die (t. w. aan dertig armen, mannen, vrouwen en kinderen) sal men geuen als in die vasten is elck XL hering daertoe elck een quart alys een half spijnt erryten" (erwten). Aldus in het testament van Veronica v. Lymborch, kosterin der kerk te Elten, a⁰ 1538 (a. w. 129). Denklijk verwant met het Engelsche *ale*, dus een drank of eene biersoort.

A u e l e y e. »Vytrichten totter hoemisse (hoogmis) een aueleye als men pleecht tho doen auer den anderen abdissen" (Testament van Lucia v. Kerpen a⁰ 1443, de 15de abdis, a. w. 106). Een versiersel, dat op den jaarlijkschen sterfdag eener abdis, vanwege de Communitas praesentiarum, d. i. uit de algemeene kas, tot viering en opluistering der hoogmis, moest uitgericht of verstrekt worden.

B e l m u n d i c h. »Als steruet eyn wasteynsich man off wijf daer eysschet men dat beste dat nemet men tot alle rechten. Vint men een beter als dat gewt (geüut = aangegeven) is dat mach men oec nemen. En en heuet hi off sy oeren tijns nyet betaelt en steruet oere een binnen den jaer so sin sy belmundich" (a. w. 198). Misschien z. v. a. stads-kind, daar y e m a n d e n b e l l e n, volg. Kiliaan, hem *stadt-kind maken* beteekent.

E r e n. De pachter was verplicht (a. w. 157) »in den lenten II m. zaet to eren in den lande van den berghe ('s Heerenberg) en II dage to myen" (maaien). Dus hier niet in 't algemeen ploegen, maar onderploegen, zaadkoorn in den grond werken.

E v e n l a n k, zie beneden, Wespenningen.

H e k e t- en w o r m g e l t. Snoek-geld en wormen-geld, d. i. recognitiën voor het recht om met netten [1]) snoek of andere visch te vangen, en om met wormen, nml. den hengel te mogen visschen.

M a n d a t u m-b r o e t. Op den witten donred. to mandatum broede I m. weits vnde I viertel wijns. Quid?

R e g e n e r. Sal die presency meister (der abdij, d. i. diegeen der vier kanunniken, welke met het beheer der presentie-goederen was belast) enen regener op den gueden schicken die garven to tellen

[1]) Vgl. a. w. bl. 155: »die sullen jaerlix gheuen VIII m. weits en den segenworp inden ryne".

ende in to nemen". Regener dus z. v. a. op-rhegen (ryghen, d. i. rijen)-plaatser, omdat hij het aantal der aanwezige garven op elk stuk lands dat tot de Presentiegoederen behoorde, *regenen*, en tellen moest, teneinde, na aftrek van die, welke den pachter of halfbouwer toekwamen, de zijne in ontvangst te nemen.

Rosuen(e), rasuengelt — behoorde tot de *onraets*-penningen, d. i. ongelden, bijkomende kosten voor het gelag als anderszins bij tiend-verpachting door den eventueelen pachter of kooper te betalen. De hoogl. Kist (a. w. 200) gist, dat het eene verbastering is van *rastoen* = pannekoek. Daar men echter elders (a. w. 121) leest van »wijngelt off rasuengelt", past in verband met het bovenstaande, als met het karakter van zoodanige penningen beter overeenstemmend, rosuen-, rasuengelt z. v. a. rasijn-, rosinen = druiven-, d. i. wijngeld, mooglijk veel beter. In dezen trant spreekt men nog ten onzent op het platteland van bieren = bier-penningen, als herinnering aan het voormalig alom heerschend gebruik van bier in plaats van wijn.

Sarock, z. v. a. het kleed, waarin een kind bij zijne opneming in het stift, gestoken werd. Hangt volg. Kist waarschijnlijk samen met *sargie* (sargia), d. i. de stof, waaruit het kleed gemaakt was. Oudemans heeft sargie = pronkdekkleedje. Misschien past hier beter Kiliaan's *sarck*, d. i. half uit zijde en half uit linnen geweven stof.

Schuergelt. Behalve offergeld, was de abdis jaarlijks ook Viti schuergelt aan de stiftsjuffers verschuldigd. St. Vitus was Elten's kerkpatroon. Onder zijne attributen (vogel, haan, wolf, kind) behoorde ook een schotel. Ik vermoed dus, z. v. a. schotel- schuur-geld, m. a. w. offergeld ter eere van St. Vitus.

Spintlicht — werden de kaarsen geheeten, van welke er, tijdens den jaarlijkschen lijkdienst over eene abdis, een negental bij het Hoogwaardige moest worden ontstoken. De hoogl. vermoedt, dat hier sprake is van vetkaarsen [van spin(t) = sumen, vet, talk], in onderscheiding van waskaarsen; waarom ze dan ook, niet candelae cereae, gelijk het »nachtlicht", maar eenvoudig candelae genoemd worden. Zoo het verband er hier niet tegen aandruischte, zou men, naar analogie van »spindbroodt" (zie Oudemans), denken aan kaarsen, waarvan het overschot den armen werd uitgedeeld.

Umbroet. De isto pane (voortspruitend uit te verdeelen tarwe)

habebunt presb. (presbyteri) panem quod dicitur umbroet. Quid ? Z. v. a. bijkomend of extra-brood?

Wten (uten) = in rechterlijken zin aangeven; wtinge = aangifte (a. w. 175). Zie boven, bij Belmundig.

Verharwerden a° 1403 (a. w. 164), verherwarden a° 1442 (ib. 174) = verherghewaeden.

Waspenningen. Hieronder verstaat men gewoonlijk was-tijns, was-pacht. Zoo beleende bijv. Sijfried, aartsbisschop van Keulen en aartskanselier in Italië, in 1289 de abdis en het klooster van ter Hunnep met Luppink te Neede in Munsterland, onder verplichting dat zij als jaarlijkschen tijns in de Domkerk te Keulen op St. Peter's altaar vier pond was zouden leveren ter eere van de Heilige Maagd, enz. [1]) Doch de »Consuetudines secularis ecclesiae Altinensis" (a. w. 112) vermelden nog eene heel andere beteekenis en strekking van dit woord. Daarin toch ontmoet men »wessenpenninge" als stukjes was, in den vorm van penningen, en daarom denarii cerei geheeten, van welke er, bij gelegenheid der uitvaart eener abdis, 350 stuks moesten vervaardigd worden. Na in een zindelijk vat gelegd te zijn, moest voor elk dier wespenningen een Paternoster worden gelezen. Straks daarop werden ze tot kleine waskaarsen, evenlangen (parue candele Euelanck dicte) vervormd, en deze moesten dan in de laatste vigiliën vóór de teraardebestelling en terwijl de mis ter uitvaart werd gevierd, aan beide zijden van het lijk geplaatst en aangestoken worden. »Ik herinner mij niet", betuigt de hoogleeraar, — »van de viering eener zoodanige lijkdienst, vooral niet van zulk eene godsdienstige vereering van penningen van was, denarii cerei, ergens elders eenige melding te hebben aangetroffen". Men zie hier echter o. i. geene godsdienstige vereering, maar bloote wijding tot den lijkdienst in.

Zadelgoed. »Inden j. o. H. MCCCC° en VI op s. Willibrordus liet vp Armgart des roden oer leen als een zadel guet dat vierdel

[1]) Overijs. Arch. I 31. Zie ook over de »Cerocensuales" eene aanteekening in Bijdr. Geschied. v. Overijsel IX, 81. In dit opstel staan verscheidene akten van vrijlating afgedrukt, nagenoeg allen gedateerd op Zondag; waarvoor deze reden kan bestaan hebben, — zie de vraag van ibid. bl. 93, — dat men door »vrijlating" handelde in den geest der H. Schrifture; vgl. Deuteron. 15 vs 1, 2, 9; 31 vs 10.

then broeke" (in Doetinchem) [1]) inbehoeff oere docht'Jutten (a. w. 168). Z. v. a. een leengoed, hetwelk een paard of wellicht ook een ruiter, uitleveren moest (*sic*). In 1748 is echter sprake van eene »Hofsteede metten Toom en Saal", d. i. met een getoomd en gezadeld paard te verheergewaden (Herald. Bibl. 1880 bl. 337.

Z e e l w ij n d e. Omtrent een dienstmansleen, dat tevens een jagerleen was, wordt gezegd dat men het ontvangen of heffen moest »met een Zutphensch pond, met een »zeelwijnde" en met een »hoern". De zeelwijnde (van seel = funis) kan een ossentuig beteekenen, zoodat het misschien het zinbeeld was van den verschuldigden dienstmans- of heerdienst-plicht, gelijk de hoern (horen) van den verschuldigden jagerdienst.

J. A.

's Heerenberg (XXXVII, 527). Die Legende des bergischen Thalers von 1578 ist nicht richtig vervollständigt. Eine Goldmünze des Grafen Friedrich zeigt auf der Vorderseite den H. Martin u. zu seinen Füssen einen Schild mit drei Halbmonden. Umschrift: Sante Martin Episcop. — Revers: quadrirter Schild; 1. *ein* gewellter Querbalken (silbern in Roth; *Homoet*); 2. ein Löwe (von Schindeln begleitet; *Boxmeer*); 3. drei Halbmonde (blau in Gold; *Hedel*); 4. ein Baum (grün in Gold; *Stevensmeerd*); Mittelschild: ein Löwe, mit einem Rande, beladen mit den (gold.) Pfennigen (Byzantinern, besans). Legende: Fre(dericus). c(omes). d(e). mo(nte). ba(ro). i(n). *ho*(*moet*). bo(xmeer). hed(e)l. d(ominus). i(n). (*Stevens*)*we*(*e*)*rd*. — Ein Thaler

---

[1]) In 1404 werd Willem die Rode door de abdij van Elten met een derde deel van dit goed tot een dienstmansgoed beleend; waarmede in 1432 Johan die rode euertsoen beleend werd »alsoe als dat Willem die rode van ons (de abdij) to holden plach" (a. w. 167). In 1425 had Johan de rode v. hieker, die te Goor woonde, en in 1418 met één derde van dit goed beleend was geworden, met zijne vrouw Geertruid aan Gerloch toe brunsvelt verkocht hun goed ten Broek (bij Doetinchem), gelijk Ingeram (of Ingerman) v. der haep (of v. d'hape, z. v. a. v. der Hoop?) dat betrouwd had met Jutte de Rode, en daar Willem de Rode »dat wederdeil" van had; — »wand wij seluen van veden en anxstes weghen onsser vijanden to Elten nijet komen en dore (durven) zo sijnt wij des voerg' erues wtgegaen" (a. w. 172). Zie Wolter die rode van Hieker a° 1407 en Johan a° 1427 in zake de beleening met ter Essent, a. w. 168, 72, 96 vermeld. Vgl. Herald. Bibl. 1882 bl. 4, 10; 1875 bl. 78—80.

desselben Grafen von 1577 zeigt im Schilde nur einen Löwen; eine Goldmünze von 1578 hat wieder den quadrirten Schild mit dem Löwen im Mittelschilde, indess letzteren ohne den Rand. — Der Helm ist gekrönt und mit einem Fluge geziert. — »Na. Stat(en) 5/6" bedeutet: 5/6 des Werthes eines Staaten-Thalers. — Auf einem Stück von 1579 ist der gewellte Querbalken des ersten Feldes mit stark ausgeprägten Rändern versehen, sodass es den Anschein hat, als wenn es *zwei* gewellte Querbalken wären. Homoet führt indess nur *einen* Querbalken, der wohl, statt gewellt (ondé), besser »*enté*" dargestellt wird.

Otto v. der Leck, Ritter, Herr von Hedel und Almsteen [1] (Sohn von Johann II v. Polanen u. dessen 3ter Frau Margareta v. der Lippe) heirathete Sophia, Erbtochter von Friedrich III, Herrn zu Berg, Bijlant, le Pol, Pannerden und Awilakersweerd [2], und der Catha v. Buren; aus welcher Ehe nur ein Sohn, Wilhelm v. der Leck, II seines Vornamens als Herr zu Berg, geb. 1404, entspross, der 1416 seinem Grossvater Friedrich in der Herrschaft Berg folgte, und sich mit Mathilde, Tochter des Grafen Eberwein v. Bentheim, vermählte. Er † am St Catharinen-Tag 1465. Auf seinen Münzen führt er fünf verschiedene Wappen: I. (ohne Schild) einen Löwen mit Pfennigen darum schwebend; II. einen gespaltenen Schild, in jedem Felde ein Löwe, gekrönter Helm; Kl.: ein rundes Schildchen mit einem Löwen, um welches in zwei Reihen 19 (aussen 10, innen 9) Pfennige schweben; III. einen quadrirten Schild mit einem Kreuze (Bijlant) belegt; 1. u. 4. drei Halbmonde; 2 u. 3: ein Löwe; IV. den Löwen allein; V. einen quadrirten Schild: 1. u. 4. ein Löwe; 2. gespalten; vorne ein Kreuz, hinten drei Halbmonde; 3. gespalten; vorne drei Halbmonde, hinten ein Kreuz; Mittelschild mit einem Löwen.

Adam III (1331—54) führte einen gekrönten Löwen; seine Wittwe Margareta einen quadrirten Schild mit einem Löwen in jedem Felde, und ebenso Wilhelm I (1354—87); Friedrich III (1387—1416) führte auf einem gekrönten Helme als Kleinod ein Schildchen mit einem Löwen mit Pfennigen darum schwebend.

---

[1]) Almenstein. Red.

[2]) *Lees* Anlakersweerd; zie Slichtenhorst, Tooneel d. Lands van Gelre bl. 78b, 80b. Bn v. Spaen, Inleid. Hist. Geld. I 343 heeft, ook abusievelijk, Acklakersweerd, welk abuis ik, met verzwijging van Slichtenhorst, in Nom. Geogr. Neerl. III 16 overnam. In den omtrek lag in 1373 de hof te Laekhuysen (Slicht. ib. 80b). Red.

Man vergleiche C. A. Serrure, Hist. de la Souveraineté de s'Heerenberg (Haag, bei Mart. Nijhoff, u. Paris, 1860), in welchem Werke eine grosse Anzahl der von den Herren, bezw. Grafen zu Berg geprägten Münzen abgebildet sind.

Hermann Graf zu Berg, Sohn von Wilhelm u. Maria Elisabeth v. Nassau, führte In Silber goldgekrönter Löwe mit goldenen Krallen u. ebensolcher Zunge; schwarzer mit eilf goldenen Pfennigen beladener Schildesrand. Helm gekrönt. Kl.: ein goldener Flug. Am 1 Novbr. 1602 erhielt er zu Gent die Collane des goldenen Vliesses, auf dessen Potence dieses sein Wappen angebracht wurde. (Adler, Wien).

Weitere Nachrichten über die Grafen Berg werde ich demnächst an anderer Stelle, gelegentlich der Geschichte der Herrschaft Gheel, bringen. Diese wurde ult. Juli 1602 von Mr Jan v. Ghele, Statthalter der Lehne des Landes Gheel, im Lehnshofe zu Mechelen erhoben, und zwar »na de doot van saliger heeren Jans van Merode in zijnen leven Baenreheere tot Merode, heere des Lants van Ghele etc. in den naem van Excellen̄ *Prince Grave* Herman van̄ Berghe, als wettich man en momboir van Wel geboren vrouwe, vrou̅ Marie Mancia Marquise van Bergen op den Zoom" (Arch. Brüssel; C. féod. de Mal. III, p. 41).

Diese Dame war eine Tochter von Johann v. Witthem, Baron v. Bautersem, Herrn v. Beersel (bei Brüssel), Braine-l'Allend, Butzele, Rode, Halsenberghe, Sittert und vieler anderer Orte, und der Margareta v. Merode, Tochter des gen. Johann u. der Mancia v. Bergen-op-Zoom, a./d. Hause Glimes.

JOH. THEOD. DE RAADT.

[Vgl. ook beneden, bl. 651.]

Eon de Beaumont. De heeren Servaas de Bruin (Hist. Geogr. Woordenbk 1869), en A. Winkler Prins (Geillustr. Encycl. 1873), stemmen vrij wel overeen, wanneer zij schrijven, dat Charles Geneviève Louis Auguste Andrée Timothée d' E. de B., bekend onder den naam van Chevalier d' Eon, geboren werd te Tonnerre 5 Oct. 1728, en o. a. de gunst verwierf van keizerin Elizabeth van Rusland, en vijf jaren lang hare geheime briefwisseling bestuurde. De aanleiding, dat hij zich in vrouwenkleederen hulde, bestaat, volgens W. Prins en S. de Bruin, in eene opdracht daartoe, hem gegeven door Lodewijk XV;

welk gebod Lodewijk XVI bestendigde, nadat hij als gezant teruggeroepen was. Zijn schoon gevormd en baardeloos gelaat deed hem gemaklijk voor eene vrouw doorgaan. Volgens hen bestaat er geen twijfel omtrent zijn eigenlijk geslacht. Hij was een man. Hooren wij nu, wat een zijner correspondenten schrijft. De bekende Haagsche boekhandelaar-drukker Pierre Frédéric Gosse verzamelde in 1824 voor zijne vrienden de belangrijkste door hem ontvangen brieven van vermaarde personen, en gaf die onder den titel »Portefeuille d'un ancien Typographe", in dat jaar tot een zeer beperkt getal in het licht. Daarin is afgedrukt een brief van le Chevalier D'Eon Beaumont, gedagteekend Londres le 3 Décembre 1776. Hij schrijft:

Monsieur!

Le Sr Boissière, qui me fournit ici les livres nouveaux, m'a permis de joindre dans un envoi qu'il vous fait, les quatre paquets cy-joints. Le no 1, destiné pour vous, contient 50 Exemplaires du sauf-conduit honorable qu'il a plus au Roi de France de m'accorder. Vous garderez pour vous le nombre d'Exemplaires qu'il vous plaira, et quant à l'autre partie, si vous voulez la distribuer parmi le Corps diplomatique de la Haye — (»S. A. S. le Prince de la Tour Tassis et du St. Empire avait nommé M. Gosse, par Patente du 26 Mai 1773, son Agent à la Haye")— dont vous êtes membre, vous m'obligerez infiniment. Le no 2 est pour mr l'Abbé Desnoyers. Le 3e pour m rle comte de Skawronsky, et le 4e pour mr Marc Michel Rey d'Amsterdam. Je vous demande mille pardons et de la liberté que je prends sans avoir l'honneur d'être connu de vous, et de la peine que je vous donne; je m'estimerais fort-heureux si en revanche je pouvois vous être de quelque utilité en ce pays". De onderteekening is: »Le Chevalier d'Eon. In Brewerstreet Golden Square". Gosse zegt in eene noot: »Le sauf conduit lui enjoingnait l'ordre du Roi de reprendre à son retour en France les habits de son sexe". Reeds daaruit blijkt, dat de markies eene vrouw in manskleederen was; maar er is meer. Gosse voegt er bij: »M. Linguet a publié dans ses Annales quelques détails sur la vie et les exploits de cette héroine célèbre, qu'on jugera sans doute intéressans et dignes de faire suite à la lettre précédente". Dit stuk vangt aan met: »De toutes les Femmes qui ont acquis de la renommée, en empruntant les *apparences* d'un *autre sexe*, la plus singulière peut-être, à tous égards, est etc."

Gosse zegt verder: »on a gravé à Londres en 1773, en manière noire, le portrait de cette femme étonnante. On trouve au bas, en Anglais, un abrégé historique de sa vie, en ces termes: » » ..... Notre chevalière naquit à Tonnerre sur l'Armençon, aux confins de la Bourgogne et de la Champagne le 5 Octobre 1728. Le sécret de son Sèxe fut découvert à Londres en Février 1771, par divers accidens, et particulièrement par la déclaration de la Princesse d'Askoff, et de plusieurs autres Dames dignes de foi, tant en Angleterre, qu'en France et en Russie; ce qui a été confirmé non seulement par le grand nombre de témoignages de Matrones et Chirurgiens pris à la Police de Paris en 1765, par ordre du Duc

de Praslin, Ministre et Sécrétaire d'Etat; mais encore par l'aveu tacite de sa Nourrice, de sa Mère et de ses plus proches Parens; ce qui a encouragé les Citoyens de Londres à ouvrir des polices d'assurance sur le Sexe mâle ou fémelle de notre Héroine, aussi fameuse dans le tems même de sa vie, que la Papesse Jeanne [1]) et la Pucelle d'Orléans".

Vrouw, verkleed als man, zeggen we met het oog op dit stuk; maar waar ligt de waarheid ?

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

NB. Nauwlijks had ik de proef van deze bijdrage verzonden, of ik sloeg »de Gids" van Augustus open. De heer C. F. v. Duyl geeft daarin in zijn opstel: Figaro, vele bijzonderheden over d'Eon. Ik wijs o. a. op bladz. 274 e. v. Het raadsel is mij echter nog niet opgelost. De in den brief genoemde Boissière is een bekend uitgever en drukker uit dien tijd, te Londen, met wien Gosse in relatie stond. Zie v. Duyl, bl. 259.

Lambrecht Henryckz (Moy Lambert). Zie *Nav.* III, 99; IV, 83, Bijbl. bl. CV; V Bijblad bl. CXVII; XXI 450; XXII, 1, 2. Ondanks deze gegevens zijn er altoos eenige geschilpunten hem aangaande overgebleven, en vindt men nergens eenige opgaaf omtrent zijne familiebetrekkingen. Mij sints jaren op verschillende plaatsen beziggehouden hebbend met nasporingen omtrent onze oude zeehelden, wil ik hier ten beste geven wat ik nopens den vice-admiraal Moy Lambert heb aangeteekend.

Wat geschilpunten betreft, komt hier allereerst de vraag naar zijne geboorteplaats in aanmerking. Algemeen heeft men totnogtoe *Tiel* daarvoor gehouden [2]). Naar mijne meening kan die geene andere dan *Brielle* geweest zijn. Ziet hier, waarom.

---

[1]) Zie in Nieuw-Archief voor Kerkgeschied. II (1854) bl. 247 vg. »Een nog onvermeld getuigenis van Philippus Bergomas aangaande Pausin Joanna"; — blijkbaar door den schrijver in zijn schaars voorkomend werk »De Claris Muliebribus" (*sic*), het eerst in 1597 te Ferrara gedrukt, als een onbetwijfeld historisch feit, met diepe verontwaardiging medegedeeld, en dus niet als eene »lasterlijke fabel" (*Nav.* XXXIV, 199) beschouwd. Hendrik Smets te Amsterdam drukte in 1722 »'t Leven van Johanna, Paus van Romen", in kl. 8°. RED.

[2]) Aldus Slichtenhorst, Tooneel d. Lands v. Gelder, bl. 45b (Zeeoverste Moylamers). En in overeenstemming met dezen Mr. E. D. Rink, »Beschrijving v. Tiel" (Tiel, A. v. Loon, 1836) bl. 309, 10, waar hij het bericht van Wagenaar (Vaderl. Hist. IX, 196, 253; X 308 ter toetse brengt. RED.

Het thans weinig meer voorkomend werk van Dr. Nic. à Wassenaer, getiteld Historisch Verhael enz., gewaagt (IV 18, 19) van een scherp zeegevecht vóór Calais in het begin van Oct. 1622 tusschen Staatsche en Oostendesche schepen, bij hetwelk zich dapper kweten de Commandeur Lambert van den Briel, de Moye genaamd, en de vice-commandeur Harmen Cleuter van Amsterdam, en waarbij de vijandelijke bevelhebber door Moy Lambert en andere Nederlandsche kapiteins dermate in het nauw werd gebracht dat hij, om zijn leven zoo duur mogelijk te verkoopen, zijn schip in de lucht deed vliegen. Dat hier met »van den Briel" niet bedoeld kan zijn dat hij aldaar »te huis behoorde", ligt voor de hand, daar hij reeds in 1593 (zie een Giftbrief in het Rott. Archief van 2 Juni 1593) te Rotterdam woonachtig was.

Verder staat in de begraafnisboeken te Rott., dat tusschen 16—23 Maart 1625, in de Groote-kerk aldaar begraven werd »Capitein Lambrecht" van »den Briel", op het hooft, $2^1/_2$ uur »beluit". Hierbij wordt in het voorbijgaan aangemerkt, dat het eenigzins bevreemdend is dat hij daar ter plaatse »Capitein" wordt genoemd, terwijl hij in de Ranglijst der Hoofdofficieren van de Rotterdamsche Admiraliteit als »Vice-Admiraal" van 6 Mei 1624 voorkomt. Tot versterking van dit gevoelen moge nog eene andere aanteekening dienen, betr. het huwelijk van eene zijner dochters:

Claes Adriaensz den Bout j. g. van Rotterdam, luitenant op het schip van Zijne Exc., trouwt te Rotterdam 23 Jan. 1605 Ariaentje Lambrechtsdr j. dr van den Briel, wō in de Hoogstraat (Kerkel. Trouwbk Rott.). Het »van den Briel" in deze aanteekening, zoowel als die aangaande haar vader, heeft niet enkel de beteekenis »van daar herkomend", maar doelt naar de gewone opvatting op de plaats van geboorte.

Een ander totdusver niet opgehelderd punt is de vraag, of Moy Lambert gesneuveld, dan wel een natuurlijken dood gestorven zij. Mr. J. C. de Jonge zegt (Gesch. v. h. Ned. Zeew. I 344), dat hij strijdend voor het vaderland het leven verloor, met andere woorden »sneuvelde". Schijnbaar bestaat hiervoor wel eenige grond, gelet op het laatstbekende schrijven van Moy Lambert dat in het Rijksarchief berust. In dat schrijven, gedagteekend 12 Febr. 1625 ter reede van Vlissingen, bericht hij o. a., dat hij den vorigen avond te

dier plaatse gearriveerd was en den Prins (?) van Mansvelt met sijne suite aldaar geland had, en dat hij den 13n weder naar Calais onder zeil dacht te gaan, om den hertog van Brunswijk met zijne schepen in salvo in Zeeland te helpen convoyeren; terwijl hij in een postscriptum zegt vernomen te hebben, dat de vijand de Vlaamsche havens was uitgeloopen.

Intusschen vindt men bij de oude schrijvers niets omtrent zijn sneuvelen (?) aangeteekend, en wel bepaaldlijk niet bij zijnen tijdgenoot, bovengenoemden Nic. à Wassenaer, die, zie hiervoren, vroeger met lof van hem had gewaagd, en ongetwijfeld, gelijk hij opzichtens vele andere kloeke zeekapiteins deed, van den krijgsmans-dood van iemand als Moy Lambert melding zou hebben gemaakt, bijaldien hij werklijk gesneuveld ware.

En zoo het al waar zij, wat ik ergens aangeteekend heb gevonden, dat hij vanwege de Admiraliteit plechtstatig werd begraven en dat »te haren kosten" op zijne grafstede een gebeitelde zerk werd geplaatst, dan levert zulks nog geen stellig bewijs voor zijn sneuvelen op; maar zou die vereering eenvoudig kunnen worden beschouwd als eene sterk sprekende hulde aan zijn persoon.

Het grafschrift op de zerk althans geeft geen aanleiding om te denken aan een gewelddadigen dood. Immers de regels:

»Door schoot noch stoot maar d'alderdood
»Heeft hem op 't lest verslonnen".

en de uitdrukking in den voorlaatsten regel »Gerust eerbaar" doen veeleer vaststellen, dat hij op gewone wijs den tol der natuur heeft betaald.

De laatste jaren zijns levens, en wel van 1613 af (zie een Giftbrief van 31 Jan. 1613) bewoonde hij een huis aan het Oude Hoofd, genaamd Jarmuyden, belend ten n. w. aan dat van Corn. Corn. Matelieff de Jonge.

Op de zerk van zijn graf is de naam Neltgen Aerts vermeld als die zijner weduwe, ruim acht maanden na hem (4 Dec. 1625) gestorven, en mede aldaar begraven. Men leest daaromtrent in het Begraafnisboek: Begr. 7—13 December 1625 de wed. van Capt. Lambrecht van den Bryel op 't oude hooft, op het koer, 2 uur beluit. *f* 51—9.

Verder blijkt uit een Giftbrief van 7 Juni 1628, dat toen nog twee dochters van hem in leven waren, van wie de eene weduwe en de andere getrouwd was, benevens twee ouderlooze onmondige kinderen uit het huwelijk eener derde dochter.

Voor meerdere bijzonderheden wordt verwezen naar de volgende Geslachtslijst:

Lambrecht Henryckz of Moy Lambert, laatstelijk vice-admiraal bij de Admiraliteit van de Maze, geb. te Brielle 1549 of 1550, † Rotterdam 17 Maart 1625; tr. Neltgen Aerts, † ald. 4 Dec. 1625. Bij wie

1. Jan Lambrechtsen, geb. Brielle, een allerslechtst persoon, die levenslang tot de galeien werd veroordeeld (bij vonnis van de Admiraliteit op de Maze dd. 31 Jan. 1601 (Recueil Bisdom, Rijks-archief). Wellicht was hij dezelfde met Jan Lambrechts, aliàs »Jan mijn soon", die tot curator had Isaack Crauft. (Zie N° 1604 Reg. 3 (decreten) fol. 132 vg., Rott. arch.). In het Rijks-archief vindt men nog dit:

De huisvrouw van den Capt. Moy Lambert versoeckt dat haer mans zoon [1]), zittende op de galeyen, gratie mocht geschieden, en van de galeyen verlost werden, waerop bij den Raed gelet, is haer versoeck ontseyt omme redenen (Res. Admiraliteit van de Maze 23 Oct. 1603.).

2. Ariaentgen Lambrechtsdr, geb. Brielle, tr. Rotterdam 1° 23 Jan. 1605 Claes Adriaenszn den Bout (zie hiervoren, zoon van Adriaen Claeszn den Bout en Geertgen Jansdr), † 11 Juli 1609 als kapitein (zie de zerk van het graf, waarin later het lijk van Moy Lambert werd bijgezet); 2° vóór 8 Sept. 1616 [2]) Willem Arents Goutswaert te Brielle. (Zie een Giftbr. van dien datum in het Rott. archief).

3. Henrickgen (Hendricxken) Lambrechts, tr. Rott. 26 Oct. 1608 Willem Dominicus Vastrix, kruidenier, j. g., beiden van Rott., wō beide op de Hoochstraet (Kerk. trouwbk. Rott.); bij wien minstens zeven kinderen, waarvan twee de ouders overleefden. Zij † Nov. 1621, begr. in de week eindigend 13 Nov., 1½ uur overluid *f* 24—14. Hij hertr. 19 Dec. 1623 Sara Davidsdr v. den Corput, j. dr wo-

---

[1]) Deze uitdrukking doet vermoeden, dat deze zoon uit een vorig huwelijk was voortgesproten.

[2]) In de kerkel. trouwregisters van Rott. is een hiaat van 4 Oct. 1615—28 Oct. 1618.

nende te Middelharnis, † Sept. 1624. Hij zelf † tusschen 15 Mei 1627 en 7 Juni 1628.

4. Aertgen Lambrechts, tr. 1° Dr. Jacob Carpentier, † 11 Jan. 1625, begr. in het graf waarin later het lijk van Moy Lambert geborgen werd (zie de zerk); 2° Rott. 3 Mei 1626 Dirck Pieterszn v. (der) Veen, wedr, schepen van Rott. beiden wō Oude Hoofd (Kerk. trouwregister), † begin Mei 1628, begr. in de week eindigende 6 Mei, 3 uren beluid *f* 62—19 (Begraafnisboek). 3° Rott. 24 Jan. 1634 Joost v. Colster, wedr, † Maart 1649. Kerk. trouwboek: Burgem. Joost van Colster, Raed ter Admiraliteit, Wijnstraat, met Aergtien Lambrechts wed. van wijlen schepen Dirck van der Veen, op 't Hooft. Begraafnisboek: Begr. 29 Maart 1649 Burgem. Colster, Spaansche kaai, zerk, 1 kind verzet, verheven kist, 3 uren beluid *f* 59—19. Zij † Jan. 1656. Begraafnisboek: Begr. Aertgen Lamberts wed. heer Joost van Colster, Spaansche kaai, Kerk, choor (N° 85), zerk, 2½ uur beluid, boete van te laat *f* 60—14.

Van Colster is driemaal getrouwd geweest. Eene dochter uit zijn eerste huwelijk, Willempje, was de derde gade van den zeekapitein Jan Jacobse (Oude boer Jaep) [1]) of Johan of Jan van Nes de oude, oom van Aert van Nes.

5. N. N., overleden Jan. 1606. Begraafnisboek: Begr. in de week eindigende 4 Febr. 1606 Moy Lamberts kint *f* 4—3.

Wat er van de hier vermelde kleinkinderen van Moy Lambert geworden is, viel niet op te sporen, daar men den naam Vastrick te Rott. niet verder aantrof.

Op de zerk van het graf van Moy Lambert komen een manlijk en vrouwlijk wapen voor. Het eerste wordt gezegd te zijn dat van Claes Adriaensz. den Bout, die daarop als de eerstbegravene in dat graf staat vermeld. Voorzoover het overeenkomt met dat der den Bouts hetwelk denklijk wel van elders bekend is, en wellicht ook op het eigen graf dier familie (N° 76 op het koor) voorkomt, is de juistheid dezer opgave boven allen twijfel verheven. Of evenwel het andere het wapen is zijner gade die »hertrouwd" is, durf ik zonder bewijs niet aannemen; want 1° heb ik nergens aangeteekend gevonden, dat haar lijk, zoo zij elders is overleden, naar Rotterdam

---

[1]) Vgl. *Nav.* XXXII, 21. RED

is vervoerd, en 2° blijkt op de zerk niet, dat zij daaronder te rusten is gelegd. Wanneer men daarentegen aanneemt, dat het graf N° 85 reeds in 1609 aan Moy Lambert in eigendom toebehoorde, en dat, gelijk straks is vermeld, de tegenwoordige zerk indertijd op kosten der Admiraliteit daarop is geplaatst; kan het zeer wel zijn, dat op die zerk tegelijk met het grafschrift de beide wapens zijn gebeiteld, en dat deze zijn van Moy Lambert en van zijne vrouw. Ofschoon hierdoor de aangenomen meening omtrent het wapen van Moy Lambert (zie *Nav.* IV, 83) wordt weêrsproken, heb ik gemeend vorenstaande opmerkingen niet te mogen terughouden.

Overigens zij nog vermeld, dat het bedoelde graf in 1641 ten name stond van Artgen Lambrechts, de huisvrouw van Joost v. Colster, toen denklijk de eenig overgebleven afstamlinge van Moy Lambert.

Ten slotte acht ik het allerwaarschijnlijkst, dat de geschilderde portretten van *Nav.* III, 99, Moy Lambert en zijne vrouw voorstellen [1]).

G. N. S.

Poniatowsky (XXXVII, 603). Overleed Stanislas P., de laatste koning van Polen, in 1798 ongehuwd en kinderloos: behalve twee zusters had hij drie broeders, Alexander, Michiel en Andreas P., van wie alleen de laatste in den echt trad, en wel met de gravin Theresia Kinsky, bij wie, behalve eene dochter, één zoon Jozef Anton prins P., op het slagveld van Leipzig benoemd tot maarschalk van Frankrijk en drie dagen daarna verdronken in de Elster in 1813. Bijgenaamd de Poolsche Bayard, was hij ongehuwd, maar had een bastaardzoon Jan prins P., in 1854 sénateur, † 1873, nalatend Stanislas prins P., die ook zoons heeft.

VRAGEN.

Leprozen. In 1442 bestond in de Eketer-wijk, binnen de stadsvrijheid van Elburg, een Leprozenhuis. Is het spoedig of lang daarna vervallen? Zijn er nog sporen van overig? De Tegenw. St. v. Geld. a° 1741 spreekt er niet van.

---

[1]) Wie zet, naar den wensch van wijlen Laboranter (Leupe), de lijst van afbeeldingen, enz., behoorend aan de Kweekschool voor de Zeevaart, aangevangen *Nav.* XXIII, 441—4, voort? RED.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Oudheden. Nabij Weert vond men Mei 1884 eenige Germaansche urnen, bevattend asch en menschen-beenderen. De eigenaar Philips bood de twee best geconserveerde aan 't Museum van Oudheden in Limburg aan.

Jhr. Mr. Victor E. L. de Stuers, referendaris der afdeeling Kunsten en Wetenschappen bij het ministerie van Binnenlandsche Zaken, bood Dec. '86 aan het Rijk, ter plaatsing in het Rijks-Museum van Oudheden, ten geschenke aan eene Egyptische mummie met houten kist en deksel, waarschijnlijk afkomstig uit de in den laatsten tijd ontdekte grafkamers te Akhmîn, het oude Chemmis (Chebi), bij de Grieken Letopolis. De Staats-Courant van 28 December gaf van dit geschenk eene uitvoerige beschrijving. Eenige weken vroeger kwam het Museum, door tusschenkomst van den heer J. H. Insinger, bij aankoop ook nog in het bezit van twee mummiën met bijbehoorende kisten uit grafkamers te Akhmîn.

In de steengroeve Dieupart, bij Aywaille, in de provincie Luik, trof men Mei '87 een versteend menschenhoofd aan.

Te Saint-Maur des Fossés bij Parijs is Juni 1887 toevallig eene begraafplaats van de Bagaudes aan het licht gekomen, d. i. der Gallische boeren, die in de tweede helft der 3de eeuw tegen de Romeinen in opstand kwamen. Allerlei wapenen, wapenrustingen en geraamten zijn gevonden. Het geheele kerkhof schijnt omstreeks 800 vierkante meter groot te zijn, en men verwacht nog vele voor geschied- en oudheidkundigen belangrijke vondsten.

Een werkman te Maastricht groef Juli '87 even buiten de Brusselsche poort, een geraamte op. Waarschijnlijk was het dat van een Spaansch soldaat uit de 16de of 17de eeuw. De knoken der rechterhand hielden eene bijl omvat, terwijl voorts eene ijzeren beugeltasch bij het geraamte gevonden werd, waarin eenige zilveren munten en een goudstuk. Dit laatste draagt in het Latijn den naam van Filips II, koning van Spanje, en is een dubbele pistool, te Milaan in 1570

geslagen. Het goud is 21 karaat 10 gr. van gehalte en *f* 9 aan specie waard.

Men vond Juli 1887 in het Hongaarsche comitaat Tolna eene begraafplaats der Avaren, den ouden met de Hunnen verwanten en dikwijls met hen verwarden volksstam. Het gevondene deed zien, dat de Avaren hunne dooden begroeven, te paard gezeten met de voeten in de stijgbeugels.

Te Batinge, gem. Dwingelo, vond men einde Juli '87 in een land van Jhr. Westra van Holthe eene kano, naar het schijnt van hoogen ouderdom. Het vaartuig was gemaakt van een gedeeltlijk uitgeholden eikenboom, $4^1/_2$ meter lang en een halven meter breed. Een gedeelte er van, dat diep onder den modder had gezeten, werd nog in vrij gaven toestand voor den dag gebracht; het overige was vermolmd.

Op plaats n° 7 aan het Boerendiep te Stadskanaal vond men Aug. '87 in het veen een grooten boog, ongeveer 2 M. lang, nog zeer gaaf, die misschien vóór een paar duizend jaren eenen Fries of Sakser in den oorlog diende. Hij is ten geschenke gegeven aan het Provinciaal Museum van Oudheden te Assen.

Leengoederen (XXXVII, 534). De leenman van een *maarschalk*-leen zal o. a. verplicht geweest zijn het paard van den leenheer te »meerschalken", d. w. z. met hoefijzers te beslaan. Men denke aan het Fransche woord »maréchal." Het genoemde werkwoord komt bij Kiliaan niet voor; maar dat het in de 14e eeuw gebezigd werd, blijkt uit Deventer Cameraars-rekeningen III 297, 495 [1]). Zie ook Oudemans op »Maerscalcken" [2]).

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

Grafzerk van v. Zuijlen. Een half uur loopens verwijderd van Vleuten (prov. Utr.) ligt eene der grootste ruïnen van ons land, nml.

[1]) Lambert den smid die dat (paard) »meerschalkede" werd in 1363 van stad Deventer's wege 35 stuiver gegeven. Verl. deelw. »ghemerschalket" a° 1365 (Camer.-rek. t. a. pl.). RED.

[2]) Maerscalc, volg. Oudemans in eerste beteekenis hoefsmid. Maerscalsie = hoefsmederij. Scalc, schalc(k) = knecht; dus maarschalk letterlijk z. v. a. paardenknecht, ook opziener van de stallen; evenals maerstaller uitsluitend stalknecht beduidt. RED.

die van het huis de Haar, welke telkens bezocht wordt. Eene beschrijving van deze, alsmede van het kerkje en het dorpje, is te lezen in »Tegenwoordige Staat v. Utrecht"; en eene afbeelding van het kasteel in welstand en van het kerkje in ruïne te zien in »Het verheerlijkt Nederland, of Kabinet van Hedendaagsche Gezigten..... dienend tot opheldering der »Beschrijvinge van den Tegenwoordigen Staat der Vereenigde Nederlanden" Amst. Wed. Is. Tirion 1773 10 dl 4⁰. Het kerkje was, volgens de plaat te oordeelen, oorspronklijk eene Gothische kruiskerk. In 1773 waren het koor en de linker-zij-arm daarvan over, terwijl de plaats van het schip en den toren werden ingenomen door een lomp gebouw en een even lomp torentje, beiden wellicht gebouwd ter vervanging van het vroegere Gothische. Beide laatste stukken bestaan nog, en worden als schuur gebruikt. Toen de boeren eenige jaren geleden daar dorschten, sloegen zij eene opening in den grond, die zij met verscheidene vrachten zand moesten vullen. Waarschijnlijk hebben wij hier met een grafkelder te doen. Van het overige is niet veel blijven staan: slechts het ondergedeelte van den linker-zijarm der kerk. Het koor is bijna tot den grond toe afgebroken. Men vindt er den steen, op welken het altaar stond (kenbaar aan een kruisje), en drie grafzerken achter elkander. De achterste, die minstens uit de 16e eeuw dagteekent, bevat een wapen, en een verweerd opschrift, waarin echter de naam Zuijlen is te onderscheiden; de tweede is geheel ledig; de derde is ongeschonden en bedekt waarschijnlijk een grafkelder, althans er is eene groote opening aan den kant. Verwonderlijk, dat de tegenwoordige eigenaar de graven zijner voorouders niet beter in eere houdt! Op die zerk zijn in 't midden de wapens van v. Zuijlen en v. Drakenborch, met dit onderschrift: memor esto iuditij mei sic erit tuum. mihi heri et tibi hodie. o mors quā amara est victoria tua. Het omschrift is: Sterff die edele en gestrenge Dirck vā Zuijlen ritter heer tot Zevender Anno.... den.... Sterff die edele eñ wijse vrouwe Josyna vā Draeckēborch sȳ huysvrawe Anno.... die.... De kwartieren zijn: Zuyllen, Assendelft, Nyevelt, Kyfhouck; en van haar: Draeckenborch, Rennes, Haer, Cuinre. De jaren en data van overlijden zijn niet uitgesleten, maar oningevuld. Waarschijnlijk hebben deze echtgenooten den steen vóór hun overlijden doen bijtelen.

H.

's-Heerenberg (XXXVII, 527). Den beschreven daalder vindt men met eene kleine wijziging afgebeeld bij Verkade pl. 30 N° 3; aldaar luidt het omschrift: FREDER. C. D. MO. BAR. I. HO. BO. HEDL. D. I. W. d. i. Frederik graaf van den Berg (= 's-Heerenberg), vrijheer in Homoet (niet, 's-Heerenberg), Boksmeer, Hedel, heer te Wisch. Op de Kz. staat N in plaats van NA. De wapens zijn: 1. de golvende faas voor Homoet, 2. de leeuw met de blokjes voor Boksmeer, 3. de drie wassenaars voor Hedel, 4. de boom voor Stevensweerd; en het hartschild wegen 's-Heerenberg. (Zie hierover: de Voogt, Bijdragen 2e stuk bl. 9). De woorden NA. STAT verklaar ik door »naar Staten Ordonnantie". Met $\frac{5}{6}$ weet ik voorshands geen weg [1]). De drie maantjes van Hedel zijn afkomstig van Polanen. Deze daalder is zeer zeldzaam; in 1848 werd bij Bom een ex. uit het Kab. Westhoff verkocht voor *f* 31,50.

J. E. TER GOUW.

Kippertijd (XXXVII, 535). Duidlijk is hieromtrent Brockhaus' Real-Encyclopädie: »Kipper und Wipper nannte man im 17ten Jahrhundert diejenigen Münzherren, welche das gute geld einschmolzen und geringhaltiges ausprägten. Ursprünglich bedeutet kippen Geld beschneiden, wippen aber wiegen [2]); und Kipper und Wipper wurden sonach die Wechsler genannt, welche Geld beschnitten und solches ausgaben. In der Münzkunde nennt man diese Zeit der schlechten Münze bis zum J. 1667 die Zeit der Kipper und Wipper. Die allgemeine Verwirrung des Dreiszigjährigen Kriegs begünstigte dieses betrügliche Münzwesen so, dasz bald ganz Deutschland von den geringhaltigen Münzen überschwemmt war und das gute Geld als eine Seltenheit zu überaus hoher Geltung stieg. Zu den schlechtesten Sorten jener Zeit gehörte unstreitig das Brandenburgische Geld, dessen groszere Stücke selbst fast aus reinem Kupfer bestanden. Nachdem die Noth aufs höchste gestiegen war, vereinigten sich die meisten Fürsten Deutschlands zur Steuerung dieses Unfugs, und

---

1) Zie hiervoren, bl 639.

2) De Hgd. woordenboeken meer onbepaald: kippen, onz. wkw. tuimelen, struikelen; bedr. wkw. opheffen; wippen, bedr. wkw. opwippen. Kippen und wippen, geldsnoeien; Kipperei, geldsnoeierij. Kippen in 't Mid. Nederl. z. v. a. kloppen, slaan, stooten, in stukken slaan; zie andere beteekenissen bij Oudemans.

Sachsen schlosz 1667 mit Brandenburg den Zinnaischen Vertrag [1]), nachdem die feine Mark Silber zu $10^1/_2$ Reichsthaler ausgeprägt werden sollte".

LXX.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks.

A° 1705. N° 2783—2811.

2783. 9 April 1705. v. L. IV 412. Verduc in Piemont ingenomen. Zeer vergroot medegedeeld.

2784. 16 Aug. 1705. v. L. IV 413. Overwinning op de Duitschers bij Cassano in Italië. Desgelijks vergroot afgeteekend. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3415 kleiner. K. *Westhoff* n° 2300. Kleiner en iets anders.

2785. 14 Juni 1705. v. L. IV 417. Prijspenning bij het schijfschieten door de vrijwilligers te Arnhem, na het eindigen der geschillen in die stad. Hoogst zeldzame schutterspenning van buitengewone grootte en zwaarte (15 lood), als eerste prijs uitgereikt, terwijl nog twee andere kleinere (zwaar 10 lood), ook even zeldzaam, hangend aan een blauw lint »van dezelfde verbeeldingen werden uitgereikt". Gemaakt door *Peter Engel,* zilversmid. Bij *Jer. de Vries* 1884 n° 1377. Zverg. 151 W. *f* 42.—, *Salm* n° 2062 Z. 151 W.

2786. 1705. v. L. IV 419. *Peter Kodde,* aartsbisschop van Sebaste door de Staten beschermd. Bij *v. Duren* n° 1929 met kleiner borstbeeld Z. *Muntendam* n° 274 Z. *f* 3.50. Bij *P. Smidt v. Gelder* n° 3418 Z. 38 W., *de Vries* (1854) n° 1794 Z. 36 W., *Esdré* n° 97 Z. *f* 7.50, *Westhoff* n° 2307 Z. 37 W., *Becker* n° 873 Z. 37.75 *f* 5.—, *v. Dam* n° 2804 Z. *f* 4.75, *Stricker* I n° 4200 Z. *f* 5.25, *v. Cleeff* I n° 2464 Z. *f* 5.—, *de Roye* n° 2417 Z. *f* 4, *Jer. de Vries* (1884) n° 1378 Z. 37 W. *f* 5.—. Verz. Fr. Gen. Kab. *Quaestius.* (*Pieter Codde*, A. B. v. Sebaste en Apostolisch Vicaris, geb. te Amsterdam 27 Dec. 1648, † 18 Dec. 1710.) *Becker* n° 847 heeft een ovale 50/40 zilv. penning (W. 24) met Vz. De Zaligmaker. Kz. H. Maria (met op den kant)

---

[1]) of der Zinnaische Münzfusz, naar Zinna (Rgbz. Potsdam), in welke stad dit verdrag tot stand kwam.

gegr. *Nicolaas Lucin geconfirmeerd door den bisschop Kodde* (1700) [1].

2787. 1705. v. L. IV 421 (1—3). Het oprichten der rijschool te Utrecht, geopend 4 Maart 1705 [2]. (M. v. DER MONDE, *Beschr. der stad Utrecht*, II, bl. 369 vg., een uitvoerig verhaal).

421 (1) 4 Maart 1705. De officieele Stichtsche penning met de wapens van de gemachtigden voor de geestlijkheid rustend op twee kruisstaven, van die der ridderschap geplaatst op twee speren en van de stad Utrecht gelegd op twee pijlbundels zijnde *Veldhuyzen* en *v. d. Aa*, *Reede* en *v. Amerongen*, *Ploos v. Amstel en Quint.*

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3419 K. In Kab. *Smits v. Nieuwerkerk* op Kz. met COS. D. in plaats van CONS. D. *Westhoff* n⁰ 2308 Z. 57 W., *v. Cleeff* I n⁰ 2467 Z. *f* 50.—.

421 (2) Ontworpen en gesneden door *N(icolaas) C(hevalier)*.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3420. *Tin. de Vries* (1884) n⁰ 1319 K. *f* 3.75 met kantschrift. *Welk* ? *Westhoff* n⁰ 2309 Z., *Stricker* I n⁰ 2468 T. *f*—.70.

421 (3) Kz. De stadspenning. Met 4 wapens (*Ploos van Amstel*, *Quint*) op elkander gelegd en van nog twee Utrechtsche burgemeesters. *Welke* ? [3])

Vz. als Vz. (2) Kz. Volgens *Cat. Tent. Arti* (1880) n⁰ 1467 Kab. *P. H. v. Gelder* ook gemerkt als Kz. (2) met *N(icolaus) C(hevalier) inv(enit)*.

---

[1]) v. L. IV 418 maakt gewag van de aanstelling van *Theodorus Kok*, pastoor te Leiden tot Apostolisch Vicaris in plaats van den ontzetten *Pieter Kodde*, geschied in 1704. In 1688 was deze zelfde pastoor in missie naar Rome gezonden geworden om aan te dringen op de benoeming van zulk een *Vicaris*. Zeer belangrijk is het Latijnsch verslag dat hij daarvan naliet en waarvan het origineel nog in Rome bewaard wordt. Het is uitgegeven door den heer *A. v. Lommel* S. J. te 's Gravenhage in 1884/85 in het *Archief voor de geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht* XII 224—413; XIII 158—217.

[2]) In de *Oude Tijd* 1869 blz. 51 wordt driemaal het jaartal 1701 abusievelijk in plaats van 1705 opgegeven. Curieus is de combinatie verbonden aan het onderwijs in het paardrijden, schermen en dansen met dat in *de Wiskunde* waarvoor zeker *Le Roy* tot leermeester werd benoemd. Wat heeft toch $a + b$ met het wit paard *de Parel* waarop de piqueur *de Staffa* bij de opening reed te maken? Het blijkt (zie v. L. IV 420) dat toen vele Adellijke personen uit Duitschland te Utrecht studeerden. Vergelijk *Repertorium* n⁰ 2744.

[3]) Volgens de belangrijke mededeeling in *Nav.* XXXVII, 579—82, die van *Dr. Evert v. Sypestein* en *Mr. Caspar v. Royen* als eerste burgemeesters sedert 12 Oct. 1702 verkozen.

2788. Vz. 1704. Kz. 1705 v. L. IV 423. *Voorspoed der geallieerden Tegenspoed van Lodewijk* XIV. Het opschrift van de Kz. is een terugslag op het blufferige opschrift op den penning van Lodewijk XIV van 1679. (v. L. III 377). Zeldzaam. Bij *Salm* n⁰ 2065 Z. 59 W.

2789. 5 Mei 1705 v. L. IV 425 (1—2). Op het overlijden van keizer Leopold.

425 (1). Een arend met den keizer ten hemel varend. Onder het opschrift in de afsnede staat een H(*autsch*) volgens *Schlickeysen* S. 164. Het randschrift eindigt met *G. E. N.* (*Gennaro* was een stempelsnijder te Napels en Weenen 1702—1750). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3421. Zonder randschrift maar in L. als *v. Dam* n⁰ 2807, *Stricker* I n⁰ 4201 Krz. *f* —.50.

425 (2). Met een zeer langwijlig opschrift.

2790. 5 Mei 1705. v. L. IV 429 (1—3) 431 (1—4). Komst van Jozef I op den keizerlijken troon.

429 (1). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3422 Z. 29 W., *de Vries* (1884) n⁰ 1380 Z. 29 W. *f* 3.75, *v. Dam* n⁰ 2808 zonder kantschrift K., *Salm* n⁰ 2066 Z. 29 W.

429 (2). In Kab. *Smits v. Nieuwerkerk* op de Vz. met de voorletters van den stempelsnijder *P. H. M(üller)* (Sporen er van in den geknotten arm bij v. L.) en met het kantschrift *Nil desperandum Teucro duce et auspice Teucro Hor.* Volstrekt geen wanhoop onder het bevel en het oog van Teucer Horatii (*Od.* I, 7, 27).

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3423 Z. 29½ W., *Westhoff* n⁰ 2310 L., *v. Dam* n⁰ 2809 met kantschrift Z. *f* 7.—., *v. Cleeff* I n⁰ 2469 Z. *f* 10.—., *Salm* n⁰ 2067 Z. 29 W.

429 (3). Ovaal. Zeldzaam. — Strooipenningen. —

a) Bij *v. Duren* n⁰ 1931, Z. veel kleiner Mm. 15, *v. Cleeff* I n⁰ 2465 *f* —.50 n⁰ 2466 *f* —.30, kleiner, *Salm* n⁰ 2068 Z. 2 W. 2069 Z. 1 W.

b) Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3424. Vgl. Kz. van 429 (3). *Appel* II S. 988 n⁰ 213, bij de huldiging 22 Sept. 1705.

Voorzijde. Tusschen vijf adelaars en andere vogels staat onder een aartshertogs-hoed in zeven regels *Josepho I Rom(anorvm) Imp(eratori) Hung(ariae)et Boh(emiae) regi Archidvci Avstriae homa(givm) praestatur Viennae* 22 Sept. 1705.

Keerzijde als 429 (3).

c) Z. J. Bij *de Vries* (1884) n⁰ 1342 Zvg. 28 W. te vergelijken met v. L. IV 429 (3). Ovaal draagteeken door Jozef nog als Roomsch koning (1702) gegeven. Zie Repertorium n⁰ 2704.

431 (1). Zeldzaam.

431 (2). Kz. in de afsnede *G. F. N(urnberger)*. Zoodat de vrouw aldaar den Neurenberger vrijstaat voorstelt. *Westhoff* n⁰ 2311 K., *v. Cleeff* II n⁰ 1401 K.

431 (3). Met het portret der keizerin Kz. in de afsnede I. G. Seidlitz 1705. (Edelgesteente- en stempelsnijder te Weenen 1699—1716).

431 (4). Kabalistische penning door *G. Köhler* aangeboden, *v. Loon* IV 434 zegt »*de penningmaker*" beter »*ontwerper*" want G. K. was geen *stempelsnijder*.

2791. 1705. v. L. IV 435. Voorspoed van Filips V. Legp. in Brabant geslagen. De stempels nog te Brussel. Zie *Piot*, *Coins* n⁰ 431—433. In zilver gewoonlijk 6 W., *v. Dam* n⁰ 2810 Z *f* 3.—, *v. Cleeff* I n⁰ 2471 Z. *f* 2.50, *Salm* n⁰ 2070 Z. 8 W., *v. Cleeff* II n⁰ 1402 *f* 2.—. Bij mij achter het paard een R(*oettiers*).

2792. 1705. v. L. IV 436. Ter eere van Koningin Anna door *J. Boskam* [1]) en op de verovering der vijandelijke grachten en wallen in Brabant. *Thesaurus* p. 537.

Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3426 Z. 33½ W., *Becker* n⁰ 874 Z. 37.70 W. *f* 18.50, *Salm* n⁰ 2071 Z. 35 W., *v. Cleeff* II n⁰ 1403 Z. *f* 6.25.

2793. 1705. v. L. IV 438. Ter eere van *Johan hertog van Marlborough*. (Zeldzaam).

2794. 1705. 14 Oct. Ter eere van Koning Karel II en op de inneming van Barcelona v. L. IV 432 (1—2).

439 (1). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3427 Z. 30 W., *Stricker* I n⁰ 4202 Z. *f* 8.75, *v. Cleeff* I n⁰ 2472 Z. *f* 5.—., *Salm* n⁰ 2072 Z. 29 W.

439 (2). Bij *P. Smidt v. Gelder* n⁰ 3428 L., *Stricker* I n⁰ 4203 Kvg. *f* —.50, *v. Cleeff* I n⁰ 2473 Br. *f* —.50.

2795. 1705. v. L. IV 441. Legpenning van Filips V als handhaver van de kroon en den godsdienst. *Dugniolle* n⁰ 4729.

In Brabant geslagen door *R(oettiers)*. De stempels nog te Brussel. *Piot*, *Coins* n⁰ 436—439, *v. Dam* n⁰ 2813 Z. *f* 3.—.

---

[1]) Vgl. de borstbeelden van denzelfden bij v. L. IV 308 (1—2).

2796. 1705. Cabinet van Dr. *Dugniolle* te Brussel. n° 4730 Geharnast borstbeeld van Karel II; blootshoofds rechts-gewend.

Carolus II d. g. hisp. et indiarum rex.

Kz. Mars en Pallas gezeten spreiden het plan eener vesting uit: Aan de voeten der Godin 1705. In de afsnede P. H. R(*oettiers*).

Buiten omschrift (*sic*) bij *Dugniolle* n° 4730.

Pailladis (lees Palladis) et Martis studiose haec premmae.

Binnen omschrift *Miles medranea tibi — docta palert dicat.*

(Wie deelt het verbeterd opschrift mede?)

2797. 1705. Legp. van Lodewijk XIV. Rechts-gewend hoofd. Daaronder *T. B(ernard)* [1]. *Dugniolle* n°. 4732. Kz. Een bijenzwerm met der bijen koningin aan het hoofd naar de blinkende zon (Le roi soleil) opwaarts vliegend. *Dvcem regem qve seqvntvr.* Zij volgen den leidsman en koning. In de afsnede *Secrétaire du roy* 1705.

2798. 1705. Stadhuispenning van 's Hertogenbosch beschreven bij *Palier* n° 4 en *Snoeck* n° 4 met de letters *T(heodorus) V(an) B(erckel)* op den laagsten trap rechts van het altaar.

2799. Als boven *Palier* n° 5, *Snoeck* n° 5, *v. Orden* pl. XIX (1) zonder de letters T. V. B.

2800. (*v. Zuilen Inventaris* bl. 1606—1607). Aan *Theod. v. Berckel* *f* 462—3 stuivers voor 500 stuks zilveren penningen tot uytdeyling aan de leden die in de stadsvergaderingen compareeren.

2801. 1705. (*Cat. Arti* 1880 n° 1372. Inzender *Jhr. J. F. Backer* te Amsterdam). Vroedschapspenning van Rotterdam. Voorzijde: Riviergod en geniën van Overvloed en Handel. *Keerz.* Stadswapen en latijnsch vers. (*Hoe luidt dit vers?*) Is *David Koene* (in 1705 essayeur aan de munt te Delft) daarvan de stempelsnijder omdat deze penning bij n° 1371 t. a. p. onder diens rubriek geplaatst is?

2802. 1705. Zilveren bruiloft van *Adriaen van Wageningen* en *Elisabeth van Hoogstraten*, *Nav.* VI, 258.

2803. 1705. Als boven van *Hendrik van Eibergen* en *Susanna Marisal*, *Nav.* VI, 258. Cat. *de Vries* (1854) n° 1800. Z. 4. 8 W.

2804. 14 Jan. 1705. Op het overlijden van *Willem van Rhijn* (*G. van Hasselt*, *Arnhemsche Oudheden*, II, bl. 255—256). Vz. Bovenaan loopt in een halfrond de versregel *Sic erimus cuncti postquam nos*

---

[1] *Thomas Bernard*, Parijs 1678—1716.

auferet orcus (Zoo zullen wij allen zijn wanneer het schimmenrijk ons zal wegnemen). Daaronder een doodshoofd met twee beenderen. Opschrift *Guilielmus van Rhijn. Natus* 1643 9 *Januarii postquam apud Martendicenses* 8. *West-Sardammenses* 3. *Arenacenses* 27 *Annos Verbi Divini exstitisset Praeco Facundissimus, Optimus, tandem inter Omnium Bonorum suspiria in numerum beatarum mentium adscriptus est A⁰* 1705 14 *Januarii. Willem van Rhijn*, geb. 9 Jan. 1643 nadat hij te Maartensdijk 8, te West-Zaandam 3, te Arnhem 27 jaren de zeer welsprekende, brave verkondiger van het Goddelijk Woord geweest was is op den 14 Jan. 1705 betreurd door alle braven onder de gezaligde geesten opgenomen.

Kz. in het rond *Het leven is mij Christus ende sterven is mij gewin. — Laatste Predikatie Deut.* 30, *vs* 16. *Gedaan* 17 *Aug.* 1704 *in de Groote Kerk. Want ik u heden gebiede den Heere Uwen God lief te hebben, in sijne wegen te wandelen ende te houden sijne Geboden enz. Laatste Doodspreuke. Hij is de menigvuldige verlossinge mijner aangesigt ende mijn God.*

2805. Op het overlijden van *Arnold Keneten* geb. 15 Maart 1645. *Cat. Posthumus* n⁰ 730 (L.), *Hooft van Iddekinge* n⁰ 563 (L.), *Teding van Berkhout* n⁰ 395. Ovaal. Mm. 76/63 (L.)

2806. Groote zilveren medaille. Vz. Familiewapen binnen een gevlochten olijfkrans. Omschrift *Willem Lambert van Heuckelom heer van Croonesteijn.*

Daaronder op een bundel *aetat.* XVI MDCCV. Kz. *De Deugd*, (kenbaar aan het boven haar geplaatste woord VIRTUS), komt als eene gewapende vrouw, naar den *Dood* (afgebeeld als een gekroond geraamte met eene zeis in de hand) boven welke het woord *Mors*. Omschrift *Mihi non dominaberis*, Gij zult mij niet beheerschen (overeenkomend met de Kz. van den fraaien penning op *PieterStrezo*, bij *v. Mieris* III, 428 (2). (Navolging of stempelgebruik?) *Prof. v. d. Chijs.* (*Aanw. Leidsch P. Kab.* 1852/53) blz. 8—9 dezen penning beschreven hebbend voegt er bij dat hij van vrij fraaie bewerking is en dat de schenker er van (baron *B. F. van Verschuer te Arnhem*) hem gemeld had dat het geslacht der *van Heuckeloms* in de rechte lijn was uitgestorven, doch dat ZEdeles gade daarvan afstamt.

2807. 21 April 1705. Begraafnispenning. Z. groot 40, geheel gegraveerd. *Sijmon Cornelisz Van der Meer, Ontslaapen in zijn* 58 *Jaar,*

den 21 *April Anno* 1705. Randschrift *Saligh sijn de doden die in den Heere sterven opdat Sij rusten mogen van haren arbeijt Apoc.* 14—13.

Kz. Fraai gegraveerd doodshoofd, gekroond met een gevleugelden zandlooper en geplaatst op twee kruislings gelegde beenderen, en omschrift *Gedenkt aan uwen Schepper in de dagen uwer Jongelinckschap eer dat de quade dagen komen. Ecles* 12 *V(ers)* 1. Cat. *Drekman* (1851) n⁰ 56. (Coll. *Dirks*).

2808. 1703. Gegr. zilveren penning op het overlijden van *Gerard Douw* predikant te Utrecht. Kon. Penn. Kab. *Aanw.* 1876 bl. 20.

2809. 1705. Begravenisp. van *Sypje Kloosterman* gegrav. *Nav.* VI 266 XII 110, *v. Dam* n⁰ 2815 Z. *f* 2.—.

2810. 1705. Als boven van *Maria Bloteling.* Zware penning.

2811. 1705. 31 Jan. Als boven van *Jan Constantijn Coyett,* zoon van *Balthasar Coyett,* landvoogd van Amboina (20 April 1701—23 Febr. 1706). Zie *F. Valentijn. Oud en Nieuw Oostindiën* II z. bl. 260. Afgebeeld aldaar op pl. LII Lt. C. te vinden *vis à vis* (deel II 1) bl. 225. *Tijdschrift voor Ned. Ind.* XIV bl. 30 (31); *Nav.* XII, 110. Ovale zeer groote penning. Zilver.

Voorzijde. De dood die twee uitgedoofde nog rookende fakkels en een doek vasthoudt waarop men leest. *Ter Gedagtenisse van den Edelen jongeling Jonkhr.* JAN CONSTANTIJN COYETT *Sweedsch Edelman Geboren tot Nassau op 't Eyland Bantam Ao* 1693 *den* 27 *Juny. Overleden in Amboina Ao* 1705 *den* 31 *Jan. zijnes ouderdoms XI jaren VII Maanden en IV Dagen.* Onder het door steunsels gestutte doek in een compartiment *in Morte levamen.* Verligting in den Dood.

Kz. Het lijk van den jongeling als op een praalgraf uitgestrekt liggend. Twee engeltjes als consoles. In het compartiment of tableau leest men

Hij die hier na veel sukkelingen
Zijn sterflijk deel heeft afgeleit
Geniet nu bij de Hemellingen
Een beter Lot en Zaligheit.

Twee engeltjes houden boven den catafalk een kronkelend lint omhoog met het omschrift

Te zijn bij GOD is 't beste Lot.

Randschrift

De Ziel wiens Ligt dat Eeuwig schijnt
En vind geen Rust in 't geen verdwijnt.

EINDE VAN HET JAAR 1705.

Uitgeversmerken en vignetten (XXXVII, 480).

N°. 88. M. Willem Siluius, Tantwerpen op die Camerpoortbrugghe in den gulden enghel, 1562:

a. Eene gevleugelde vrouw, houdend in de linkerhand eene zeis, in de rechter een tegen hare knie steunend boek, alles omgeven door een ornament waarop twee engeltjes zitten, die lauwertakken dragen. Onderaan SCRVTAMINI. Houtsnee.

b. Eene gevleugelde vrouw, staande met haren linkervoet op den wereldbol (die slechts ten halve is afgebeeld) en houdend in de linkerhand eene zeis, in de rechter een boek met de opgeslagene zijde naar den toeschouwer gekeerd. Houtsnee.

Eerstgenoemd merk komt voor op de achterste bladzijde, — het andere op den titel van het even zeldzame als dwaze boek: De vvonderlijcke Historie van de Noordersche landen beschreven door den hoochgheleerden ende Eerweerdighen Heere Olaus de Groote Eertsbisschop van Upsalen ende Querste van de Koninckrycken van Sweden ende Gothlant. Nu eerst overghestelt wten Latijne in ons Nederlantsche Duytsche sprake. Dit boekje is, — ook om zijn vele dwaze prenten, — eene kostlijke bijdrage tot de geschiedenis der geografie.

N°. 89. Gheleyn Janssen, t' Antvverpen in de Camerstraet, in den wakenden haen, 1605. Een vierkant, waarin een cirkel, beiden met lijntjes opgesierd; in het midden de letters IHS met een kruisje er boven, en een hart, waarin drie spijkers steken (?), er onder. Slechte houtsnee.

N°. 90. Michiel Cnobbaert t' Antwerpen in St. Peeter, 1662. In een liggend ovaal eene duif, staande op een tak. Kleine houtsnee. Cnobbaert drukte vele der werken van den even geleerden als strijdlustigen Jesuit Cornelius Hazart.

Helmond. AUG. SASSEN.

Uitgevers-merken en vignetten. N° 91. C. L. v. Langenhuysen, te Amsterdam. Eene gesp. Op het plat van den ring

de woorden: »Omnia secundum Lucam [1]) Patronum nostrum". Boven in den ring een ossenkop, die aan een band eene vacht draagt. Op die vacht eene plank, waarop eenige (12) boeken in verschillenden stand. Onder die boeken, in elkaar gevlochten, de letters C. L. v. S.

A. AARSEN.

VRAGEN.

Appellaci. In eene Deventer-cameraarsrekening a° 1365 is sprake van »zinghen vp der stad appellaci", hetwelk door kanunniken en andere geestlijken geschiedde; waartoe men ook den pastoor van Kampen en eenen geestlijke uit Goor uitnoodigde; terwijl eene »copie" van »der appellacien" werd overgebracht uit Utrecht (zie Dev.-Camerrek. III 429—31, 59, 60, 84, 83). 't Was in zake een proces tegen de Bisschops-stad. Dus z. v. a. appellatio = appèl. Vruchtloos zocht men er de geestlijken toe aan, of liever, men verzeilde van Pontius naar Pilatus; gewis, uit vrees voor des Bisschops toorn. Mij dunkt, er wordt mede bedoeld: bij een kerkdienst door gezang der geestlijken enz., des Hemels bijstand inroepen en zegen afsmeeken over den verhoopten gunstigen afloop van dat proces in appèl. Is dit juist? En weet men meer hiervan te zeggen?

Penningen. »Een groote silveren penningh van de 2 grote glazen in de Nieuwe Kerk (te Amsterdam). Deze post komt voor in den Inventaris van den boedel van Albert Jansz Vinckenbrink, opgemaakt in 1665 aldaar (Oud-Holland V, 2 bl. 195. Wie bezit dien nu?

Legpenning van Lodewijk XIII. Kz. eene rechtsgewende buste van een staats- of krijgsman. Omschrift *Gratvm. qvo sospite.* coel(vm ?). Welk staatsman had in Frankrijk (1610—1643) deze lijfspreuk?

L. J. D.

---

[1]) dus, alles heel nauwkeurig of zorgvuldig. Vgl. Ev. Luk. 1 v. 3 (»hebbende alles van te voren naarstig onderzocht"). Cornelus Tuinman (a° 1726) geeft als Bijbelsch spreekw. op: »dat is niet secundum Lucam" = niet nauwkeurig. Zie Zeeman's Nederl. Spreekw." enz. 1877, bl. 361. En mij zelven in Euphonia II (1877, Open brief aan Ds. C. F. Zeeman). RED.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Hasebroek. Elisabeth Johanna H., de zuster van den geachten letterkundige, Ds. J. P. Hasebroek, oud-pred. van en te Amsterdam, † 12 Sept. '87, ongehuwd, oud 76 jaar. Zijzelve heeft zich ook bij herhaling op letterkundig gebied onderscheiden, bepaaldlijk door hare romans »Te Laat" (1838), »Elise" (1839), »Twee Vrouwen" (1839), »De Bedevaartgangers" (1841), alsmede door onderscheidene andere geschriften, waaronder vooral »De Vrouwen der Hervorming" (1857) zijn bekend geworden. Men weet, hoe »Braga" [1]) indertijd den draak stak met de »murwe schrijfster van »Te Laat"", maar ook hoe vóór eenige jaren hare werken in een nieuwen druk verschenen, en met zeer waardeerende beoordeelingen verwelkomd zijn door Cd. Busken Huet, wiens pen in scherpte voor »Braga" waarlijk niet placht onder te doen. Inderdaad moge men aan deze geschriften een wellicht al te gevoeligen, nu en dan aan het sentimenteele grenzenden toon met recht telastleggen; aan den anderen kant getuigen ze van onmiskenbare, uitnemende gaven, en doen het dichterlijk waas, dat er over verspreid ligt, alsmede de veelszins keurige taal, waarin ze over het geheel geschreven werden, ze nog steeds met genoegen opnemen. In één woord: ook als kunstenaresse was »Editha" gansch niet onwaardig aan de zijde van »Jonathan" [2]) op te treden.

Miss Braddon. Vierde Koningin Victoria 21 Juni '87 haar 50-jarig jubilé (*Nav.* XXXVII, 514): Sept. '87 gaf gezegde Engelsche schrijfster een werk uit, getiteld »Like and Unlike", aangekondigd als jubileum-roman, omdat hij haar vijftigste was.

v. Goethe (XXXVI, 647). Den 21 Mei 1887 werd te Weimar de tweede jaarvergadering der Goethe-Vereeniging gehouden; daarin bracht prof. Erich Schmidt een manuscript van Goethe's eerste Faust-be-

[1]) Vgl. over dit dichterlijk-kritisch tijdschrift *Nav.* XXV, 496; 'IX, 264.

[2]) pseudoniem haars broeders in zijn voortreflijk geschrift »Waarheid en Droomen".

werking ter tafel, door hem te Dresden ontdekt onder papieren der familie von Göchhausen. Het is ouder dan eenig bekend fragment, en vermoedlijk tusschen 1773 en 1775 door Goethe geschreven. Het wijkt in vele tooneelen en versregels van zijne latere bewerking af, en schijnt eene rijke bron te zullen worden voor de uitleggers van den »Faust", die hunne commentaren hier en daar zullen moeten wijzigen.

Op last der Groothertogin Sophie van Saksen verschijnt eerlang eene nieuwe kritische uitgaaf van Goethe's werken, dagboeken en brieven, bij Herman Böhlau te Weimar, bij wien ook in October dezes jaars de »Faust" in zijne oorspronklijke gedaante naar het onlangs gevonden handschrift van Mej. von Göchhausen het licht zag.

Shakespeariana (XXXVI, 172, 254). Te Nieuw-York maakten de Engelsche tooneelspeler Irving en miss Terry, die hem vergezelde, een vorig jaar zeer grooten opgang met »Much ado about Nothing"; zoodat dit voor de derde week avond aan avond gegeven werd.

Een exemplaar der oudste folio-uitgave van Shakespeare, van 1623, werd 20 Apr. 1887 te Londen voor 255 p. St. verkocht.

De bekende Engelsche tooneelspeler Henry Irving belegde Mei '87 te Londen eene vergadering, teneinde een begin van uitvoering te geven aan het plan om in de bibliotheek te Stratford-on-Avon, Shakespeare's geboorteplaats, eene zoo volledig mooglijke verzameling der uitgaven van des dichters werken en van alle werken over hem bijeen te brengen. Irving kon mededeelen, dat in de Comédie Française te Parijs zich eene subcommissie tot ondersteuning van dit plan had gevormd. Dit laatste is wel een bewijs, hoezeer de meening over Shakespeare sedert de dagen van Voltaire gewijzigd is.

Een feit in onze Tooneelgeschiedenis was de opvoering van Macbeth, tot opluistering van het 20ste, te Amsterdam 14—17 Sept. '87 gehouden, Taal- en Letterkundig Congres, voor het eerst in Nederduitsche vertolking. Zie de Bijlage achter dezen jaargang. En vgl. de voortreflijke, maar strenge kritiek dier opvoering in Haarl. Ct v. 23 September.

Oprechte Haarlemsche Courant. Het eerste nummer

dezer Courant werd uitgegeven 8 Jan. 1656, door Abraham Casteleyn; terwijl het juist dezer dagen 150 jaren geleden is, dat de uitgave in handen kwam van de voorvaderen der tegenwoordige uitgevers; zijnde blijkens het onderschrift het nummer van 6 Juli 1737 nog gedrukt bij Abraham Casteleyn, doch het nummer van 9 Juli daaropvolgend bij Izaak en Johannes Enschedé.

Echo's (XXXVII, 536).

> Je suis seul dans ces lieux, personne qui m'écoute! *Ecoute!*
> Qui ose me répondre, et qui est avec moi? *Moi!*
> Ah, je l'entends, c'est l'écho; réponds à ma demande! *Demande!*
> Pronostiquez si la Russie triomphera! *Trimphera!*
> Ces Barbares du Nord! Que faut-il entreprendre? *Rendre.*
> Rendre, ce que j'ai acquis par des faits inouïs? *Oui!*
> Et que devriendra donc mon peuple malheureux? *Heureux!*
> Et qu' auront mes sujets, les Hollandais surtout? *Tout!*
> Laissez moi; le chagrin m'étouffe, je me meurs! *Meurs!*

Uit mijne jongensjaren herinner ik mij het bovenstaande. Ik droeg het gaarne voor; maar geloof, dat mijn geheugen mij thans, in den steek liet. Bij een bezoek aan Parijs, droeg ik het nog voor in de krypt van het Pantheon. De niet zeer Napoleon-gezinde Suisse schepte er veel genoegen in. Als men het zacht en gedempt voordraagt, en den klemtoon alleen op het laatste woord laat vallen, met verheffing van stem, maakt het een eigenaardig effect. Van wien is dit gedicht; is het bekend; is de tekst zuiver; wat ontbreekt?

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Uitvinding der Boekdrukkunst (vgl. *Nav.* XXXVI, 603; 'VII, 103). April 1887 verscheen te Berlijn het derde deel van het prachtwerk »Geschichte der Erfinding der Buchdruckkunst" van dr. A. von der Linde, waarvan de eerste twee deelen het vorige jaar het licht zagen. De Ned. Spectator vestigde er de aandacht op, dat de heer J. H. Hessels te Cambridge zich in »The Academy" weinig gunstig uitlaat over dit werk van onzen vroegeren landgenoot, eertijds Van

der Linde genaamd. In eene inleiding wordt de geloofwaardigheid. de goede trouw van v. d. L. sterk betwijfeld. De heer H. verklaart, dat hijzelf vroeger de dupe van des schrijvers vertoon van geleerdheid en scherpzinnig onderzoek is geweest. Hij stelt zich nu voor, het werk aan eene wetenschaplijke kritiek te onderwerpen, en geeft reeds bij voorbaat te kennen, dat de uitkomsten van zijn onderzoek zullen aantoonen, dat er noch vrijwat te zeggen is voor de aanspraken van Haarlem op de eer der uitvinding van de boekdrukkunst.

Het tweede gedeelte — »Academy" voor 7 Mei, — liep over de geleerdheid, of eerder over het gebrek aan geleerdheid bij den nu Duitschen professor, wien verweten werd, dat hij geene genoegzame kennis van de Latijnsche taal heeft, om de bronnen van het vraagstuk (bij voorbeeld het werk van Junius over de vinding van Lourens Janszoon Coster) te kunnen verstaan, en dat hij bij die ongenoegzame wetenschap geen vonnis kan vellen, hetwelk iets beteekent. Daarbij komt, dat ook des professors bibliografische kennis te wenschen zou overlaten, zooals H. voor zichzelf en met een voorbeeld uit het nieuwe werk van W. H. James Wheale »Descriptive catalogue of rare and printed books" aantoont. Uit het genoemde werk wordt ook getoond, dat dr. Van der Linde het Psalterium van 1457 voor den eersten druk heeft aangezien van het Mainzer Breviarium, en zoowel Wheale als H. besluiten hieruit tot 's mans onkunde.

Einde Aug. '87 gaf H. in »The Academy" het slot zijner beschouwing, waarvan de conclusie was, dat ze niet te Mainz, maar te Haarlem, en wel door Laurens Janszn Coster, omstr. het einde van 1445, is gedaan. Daarbij verklarend, noch door bijzondere voorliefde voor Haarlem, noch door opzetlijken haat tegen Mainz bij zijn onderzoek bezield te zijn geweest; de waarheid was het eenig doel zijns strevens. De heer C. E. Moll, die in het bezit is der »Cronica van der Hilliger Stat vā Coelle", gedrukt bij Peter Koelhoff a° 1499, schreef begin Aug. '87 in de N. Rotterd. Ct., met toezending van een afschrift van hetgeen onder het hoofd »Van der boychdruckerkunst" betr. de hier aanhangige kwestie voorkomt, wat hier volgt.

»Bij aandachtige doorlezing zal men tot de slotsom geraken, dat hoewel het werkelijk drukken van boeken in Maintz eenen aanvang genomen heeft, door den schrijver der Cronica voornoemd erkend wordt, dat de eerste vinding daartoe in Holland plaats heeft gehad;

hetgeen zeer zeker door Zell, als Duitscher [1]), niet zou erkend zijn, en aan den schrijver mondeling medegedeeld, bijaldien hij het voor de eer van zijn vaderland, zonder oneerlijk te zijn, tegenover de toentertijd nog uit Holland te verkrijgen getuigenissen, anders had kunnen inrichten.

Mijn overleden vader, geboren te Keulen, had de zich thans in mijn bezit bevindende Cronica als scholier van zijn leermeester ten geschenke ontvangen (omstr. 1815), en stelde als genationaliseerd Nederlander van 1830 er hoogen prijs op, uit de Cronica het voor hem vaststaand bewijs geput te hebben, dat de eer der eerste vinding van de boekdrukkunst aan Nederland toekwam. Ik heb nimmer anders van hem mogen hooren beweren; en zoo iemand, dan was hij, der Duitsche taal volkomen machtig, de beste autoriteit voor mij, om den zin der woorden in de bijgaande kopie nedergelegd, te verstaan en weder te geven".

Men houde ook rekening met de »Gedenkschriften wegens het vierde eeuwgetijde van de uitvinding der boekdrukkunst", naar aanleiding van het Kosterfeest i. d. 10 Juli 1823, te Haarlem een jaar later uitgegeven, in verband met Koning's aldaar in 1816 bekroonde »Verhandeling over het oorsprong, enz. der boekdrukkunst". Laatstgenoemde auteur vereenzelvigt Koster met Laurens Janszoon, geb. 1390, schepen en kameraar van Haarlem, † 1430.

Te Mainz vierde men 14 Aug. '87 den dag, waarop het standbeeld van Guttenberg daar vóór 50 jaren onthuld werd [2]). Eene tentoonstelling van hetgeen op de uitvinding der boekdrukkunst betrekking heeft, ging daarmede gepaard, en de stedelijke bibliothecaris, dr. Velke, hield eene feestrede, waarin hij Guttenberg's aanspraken op die uitvinding handhaafde, in het bizonder tegenover de kritiek van den heer Hessels uit Cambridge in The Academy. Hij legde daarbij vooral gewicht op een nog niet lang geleden te Bazel gevonden brief van een rector der Parijsche Universiteit, die uit het

[1]) Ulrich Zell, de oudste boekdrukker van Keulen, werwaarts hij de wijk nam na de verovering van Mainz in Oct. 1462. Zijn oudste druk zal »Chrysostomus super psalmo quinquagesimo" a° 1466, zijn laatste »Gerardi Hardervici commentarii in quatuor libros nove logice Alberti magni" a° 1494 geweest zijn.

[2]) Op het Sept. '87 te Filadelfia (Ver. Staten) gevierde eeuwfeest der Constitutie vertoonde, bij de opvoering van historische tafereelen, de afdeeling der drukkers »Guttenberg met zijne eerste proef(pers)".

jaar 1470 of daaromstreeks afkomstig moet zijn, waarin gezegd wordt: »Niet met het riet, gelijk de ouden, noch met de pen, gelijk wij doen, maar met metalen letters heeft Guttenberg te Mainz het eerst boeken samengesteld".

In den Spectator van Sept. '87 plaatste de bibliothekaris der Kon. boekerij te 's-Gravenhage, Dr. Campbell een artikel onder het opschrift: »Het raadsel van de uitvinding der boekdrukkunst". Noch met de pleidooien van Dr. v. der Linde voor Mainz, noch met die van prof. Hessels voor Haarlem kan de schrijver zich vereenigen. Hij zet uiteen, waarom het waarschijnlijk is, dat de uitvinder der boekdrukkunst en de eerste drukkers den oorsprong dier kunst zoo lang mooglijk verzwegen. Hij schrijft dit hieraan toe, dat de getuigenissen nopens de uitvinding schaarsch zijn, en de weinigen, die er zijn, als onduidlijk, verschillende uitleggingen toelaten.

Nadat Dr. C. vervolgens de onderscheidene bewijsgronden van den heer Hessels heeft nagegaan, — die hij »met groot vernuft voor Haarlem aangevoerd en in zijn kader gepast" noemt, — blijft hij nog stilstaan bij de groep van 45 boekjes en boeken, die naar zijn oordeel in Nederland tusschen 1460 en 1473 moeten ontstaan zijn, en verklaart hij, niet ongeneigd te wezen, daarbij aan »eene gelijktijdige of eene na-uitvinding" (ex- of post-inventio) te denken. Dr. C. haalt een voorbeeld uit deze eeuw aan om de mooglijkheid van zulk een vermoeden te staven, en zegt dan ten slotte: »In afwachting, dat, vroeger of later, eenig afdoend bewijs in deze ingewikkelde zaak (die zoo vaak en van allerlei kanten bekeken is) de schaal naar den een of den ander der mededingers doe overslaan, wenschen wij het bij het medegedeelde over de uitvinding der boekdrukkunst te laten. De krachtige hand, die in onze dagen aan het bewerken en uitgeven der Nederlandsche archieven is, en bij voortduring meer wordt geslagen, moge weldra er het hare toe bijbrengen om hier licht te verschaffen. Dan zal het ook waarschijnlijk uitgemaakt worden, waar de zetel dezer na-uitvinding gestaan heeft. Voor Haarlem heeft de Haarlemmer Hessels nu opnieuw eene lans gebroken [1]), terwijl de Haarlemmer A. van der Linde in de laatste twintig jaren tegen die eer, zijner vaderstad toegedacht, zich met hand en tand heeft verzet.

[1]) Vgl. ook Dr. Ledeboer in het straks aan te voeren werk, bl. 193. RED.

Misschien, dat bij zoodanige nadere inlichtingen eenige andere plaats in Nederland zal blijken aanspraak op de eer te mogen maken, dat de Nederlandsche drukkunst binnen hare muren is ontstaan. In den laatsten tijd hebben zich stemmen, en wel van lieden, die hun leven in het bestudeeren dezer vraagstukken doorbrachten, doen hooren ten voordeele van Utrecht [1]), waar door de geleerde scholen, door het Hof van den Aartbisschop, meer dan elders, behoefte aan de boekdrukkunst moet hebben bestaan, — Utrecht, waar het eerst met een jaartal een brok der houtsneden van den »Spieghel onser Behoudenisse" gedrukt werd, — Utrecht, waar N. Ketelaer en G. de Leempt [2]) het werk (Petri Comestoris Biblia Scolastica) drukten, dat de oudste dagteekening draagt (1473), welke in eenig Nederlandsch boek gevonden wordt. Wijst de heer H. op brokken van gedrukte Donaten, die uit de kerkboeken te Haarlem voor den dag zijn gekomen: te Utrecht werd nog onlangs een gedeelte aangetroffen van een in het Fransch vervatten Donaat, gedrukt met dezelfde letters, waarmede de »Spieghel onser Behoudenisse" is uitgevoerd, en die juist door die Fransche taal het vermoeden op zich geladen heeft, te Utrecht gedrukt te wezen, waar de Franschman David van Bourgondie als bisschop zetelde en waar hij voorzeker door tal van Fransche hovelingen omringd is geweest, die voor zichzelf of voor hun vaderland, het belang er van inzagen, dat men de Latijnsche taal, waarvan die Donaten de spraakkunst bevatten, in het Fransch zou kunnen leeren, gemaklijker dan in het Latijn.

»Wellicht ook dat ten slotte de eer wordt toegekend aan eenig oord, waaraan men thans niet kan denken. Wij zullen afwachten of de Sphinx zich zal doen hooren".

Boekbinderskunst (Alg. Regrs I, II en III). De twee-jaarlijksche tentoonstelling der Vereeniging voor den Boekhandel, ten huize der firma Fred. Muller (Doelenstraat te Amsterdam) gehouden en Aug. 1887 gewijd aan de boekbinderij, gaf, dank zij den inzendingen der firma's Fred. Muller en v. Langenhuizen, benevens van het Oudheidkundig

---

[1]) Zie over den te Utrecht geboren Paus Adriaan VI, te dezer zake, Dr. A. M. Ledeboer, »De Boekdrukkers" enz. 1872 bl. 356. RED.

[2]) Zie over Nicolaus K. en G. de L. vooral ibid. bl. 361, 2. De eerstgen. was denkelijk uit *Haarlem* afkomstig. RED.

Genootschap en de tentoonstellende Vereeniging zelve, een kijkje op de historie van dezen tak der kunstnijverheid. Een kijkje, want het oudste exemplaar van banden, met eene enkele uitzondering slechts, gaat terug tot de jaren 1523 en 1550; er ontbreken dus verschillende proeven van oudere boekversieringskunst. De banden met gesneden fijn en wit hout of elpenbeen mist men, evenzoo als de Byzantijnsche, met goud en edelgesteenten versierd, of de lederen banden, waarin omtrekken der figuren gesneden en de achtergrond gepunt is. Het boek van 1550 gaf eene proeve van architectonische ordonnantie op het plat; dat van 1523 toonde een ornament, eveneens en relief. De inzending der firma v. Langenhuysen, uit ± 125 banden bestaande, bood eene chronologische reeks van even vóór de 17de eeuw tot en met het eerste gedeelte der 19de, doch trok, dewijl de meeste soorten den boekverzamelaar vrijwel bekend zijn, minder de aandacht dan bijv. het bandje van het »Album Amicorum" van Jean Henri de Wetstein, een voortbrengsel uit het einde der 17de eeuw, waarvan de minutieuse bewerking meer dan het ornament zelf verdiende geroemd te worden. Doch wat in het bijzonder de bewondering wekte van leeken en vakmannen, was de prachtband om het in 1749 te Leiden uitgegeven werk van Bernardus Siegfried Albinus, »Tabulae Sceleti et Musculorum Corporis Humani". Hier heeft men te doen met een dier monumentale folianten, welke onze voorouders uit de 18de eeuw ons hebben nagelaten, als om door deze bewijzen van hunne liefde voor de wetenschap de herinnering uit te wisschen aan hunne tallooze, later zoo breed uitgemeten feilen. Met Van Loons historiepenningen en den Thesaurus van Montfaucon, beiden hier eveneens aanwezig, maakte dit werk over anatomie eene scherpe afscheiding tusschen de octavo's en duodecimo's der 16e en 17e eeuw, en de goedkoope, op dun papier gedrukte boekjes onzer dagen. Waar de boeken zelf zoo zwaarwichtig zijn, kan men begrijpen, dat de eigenaars er geld voor overhadden, ze solide en kostbaar te doen binden. Neemt men in aanmerking, dat de binder van het werk van Albinus alle stempels met de hand moest afdrukken, zoo heeft men recht, zich te verbazen èn over de juistheid der ornamentale indeeling van het omvangrijke plat èn over de zuiverheid waarmeê al de deelen zijn saamgevoegd en afgedrukt. Niet alleen, dat het geduld, de smaak en de vaardigheid van den werkman groot

moeten zijn geweest; maar ook de patriciër, die hem aan het werk zette en betaalde, moet veel voor de goede zaak hebben overgehad. Ging men, na de bezichtiging van dit kunststuk, over tot die der moderne fabrieksbanden, zoo werd een opmerklijk verschil bemerkbaar. In plaats van marokko-leder de dik perkament, kaliko of zelfs papier; in plaats van handwerk de afdrukselen der verguldpers. De hedendaagsche navraag naar goedkoope boeken, voor allen verkrijgbaar, heeft niet slechts de hoedanigheid van het papier en het karakter der letter verminderd, maar ook natuurlijk invloed geoefend op den aard der banden. Voor een boek, dat *f* 2,50 à *f* 5 kost, wil men zelden meer dan *f* 1 à *f* 1,50 voor het inbinden betalen. Vandaar de goedkoope fabrieksbandjes, of voor particulieren het bindwerk in half leder of linnen met papieren plat. Wat het werk van de eersten betreft, dat is over het algemeen meer zuiver dan smaakvol. Van eene ordonnantie, die rekening houdt met de indeeling van het plat in hoeken en middenstuk, wordt dikwerf geheel afgeweken, en voor een fraai vlakornament treedt thans vaak een naturalistische kleuren-afdruk van bloemen en bladeren in de plaats; ja zelfs zag men op het plat van sommigen landschappen afgedrukt, in zwart of gekleurd, in houtsneê of zelfs lithografie! Blijkbaar is het de zucht naar iets nieuws, die de vervaardigers dier stempels tot dergelijke dingen drijft. En waren ze dan allen opzichzelf nog maar smaakvol van kleur of juist van teekening! Ook gaat de zucht naar nieuwheid in de kleur zóóver, dat men bandjes vervaardigt, die men bij eene enkele aanraking vreezen moet te bevlekken. Op die manier moet men er wel toe komen, de bandjes, die het boek dienen te beveiligen, op hunne beurt door een omslag te beschutten. Onder de inzendingen v. d. Heuvel en Giltay trof men nochtans vele goede uitzonderingen aan.

Het meest in den ouden stijl der eenvoudige deeglijkheid waren de banden voor kerkboeken der firma's J. Brandt en Zn. en v. Rossum, alsmede de zorgvuldig bewerkte van de firma F. Weber te Schleiz (Thüringen). Stevige, gewone bibliotheekbanden trof men aan van de firma's Nederveen ('s-Hertogenbosch) en v. den Heuvel ('s-Gravenhage), terwijl enkele banden van F. A. Barthel te Leipzig, maar vooral van Adolf Packe te Leipzig de aandacht verdienden. Opmerklijk was ook gewis de albumband van Gustav Fritsche te

Leipzig, als eene proeve van moderne ledersnijkunst. — Kantoorboeken waren ingezonden door de firma Blikman en Sartorius, Lutkie en Smit, Wed. J. W. Bronsveld en Ph. Simons, de eerste drie te Amsterdam, de laatste te 's-Gravenhage. Vooral van de laatstgenoemde drie zag men boeken, die er flink en sterk uitzagen; maar niet door allen is in het oog gehouden, dat het ongewenscht is, proeven van kantoorboeken in te zenden, die geen groothandelaar zal bestellen. Al te zware en kostbare banden, te lichtkleurig leder of smaaklooze platverdeeling maken kantoorboeken zeker niet begeerlijk. Buitengewoon stevig en degelijk leken intusschen de boeken met metalen beslag om ruggen en boeken. Als het spreekwoord gold en waar was: »zoo het boek, zoo de handelaar!" zou men wenschen, dat er niets dan dergelijke boeken gebruikt werden.

Over oude boekbinderij vgl. ook *Nav.* VII, 1. Veel litteratuur betr. dit kunstvak zie ibid. XVII, 237. Opmerklijke bijzonderheden staan te lezen in Dr. A. M. Ledeboer's »De Boekdrukkers" enz. »in Noord-Nederland" (Deventer, A. ter Gunne, 1872), Voorrede, bl. X—XIII, waar o. a. herinnerd wordt aan Geert Buese in 1448 boekbinder te Deventer, »die der »Stadboeck bont ende dairtoe die brede lederen sloten" leverde, — met aanhaling van Dr. J. v. Vloten, Deventer's Oudste Stadsregt (1448); Deventer 7 Jan. 1867 bl. 2.

TAALKUNDE.

Buren. Het *Nav.* XXXVI, 364 voorkomende v. Burch (voor v. Buren) is eene vergissing, maar toch in verband met *Nav.* ib. 30, o. i. eene gelukkige. Immers, terwijl in 709, 850 (Malsna), 916 (Malsne), 83 (Malsnon), 1216, 61, 7, zelfs nog in 1287, 94, 1307 enkel van Malsen (aan beide oevers van de Linge) sprake is, droeg Otto graaf van Bentheim Sept. 1253 aan Otto II van Gelre zóóveel van zijne heerlijkheid (Malsen) op als gelegen was in het gebied van den Gelderschen graaf, dus tot aan den linker Linge-oever. Van hier *Gelder*malsen, in onderscheiding van *Buur*malsen, d. i. Malsen bij

Buren [1]). Buren nu, evenals Culemborg en Vianen, stond als onafhanklijk graafschap, altoos min of meer opzichzelf in de provincie. Dit Buurmalsen, a⁰ 850 Uberam, Uberan Malsna (Bn v. Spaen, Inleid. III, 124, 310; Bn Sloet 42), d. i. Malsen Superior a⁰ 1251 (Sl. 729) of »Boven Malsen", *op* De Linge (rechteroever) in het grp Teisterband, luidde a⁰ 1276/81 Burghmalsen, Burchmalsen (Bn Sl. 942, 4). En zoo leest men dan ook in Tegenw. Staat v. Geld. (a⁰ 1741, bl. 344) van »Buur-malsem, van ouds Burg-malsem, terwijl op ibid. Kaart »Buuren-malsem" vermeld staat. Heeft H. de Jongh (vgl. *Nav.* XXXVI, 277) Buurmalsem: de Geogr. Beschr. v. Geld. a⁰ 1772/94 (bl. 53) biedt Buuren of Buer-Malsem, oudtijds genaamt Borch- of Burch-Malsem d. i. Burens-Malsem. Waaruit denklijk aanleiding ontstaat om Buren [a⁰ 772 villa Buria (Bn Sloet 12), a⁰ 993 Burion (ib. 105), omstr. 1050 Bura (ib. 124)] als »burcht" te duiden; vgl. Bed*bur* (Bn Sloet 1122) z. v. a. med-bur, d. i. weide-*burcht* [2]). Vgl. ook *Borugtans*cotan (Bondam 12), *Berugtans*cotan (Bn Sloet 25) a⁰ 805 = Bertanscotan (ib.) a⁰ 806, waar denklijk niet (volg. Bn Sloet 1123*a*) *Boer-* of Berschoten (wildforstergoed en bp te Garderen), maar (volg. Bondam) Schoten- of Schouwenburg (te Dorenspijk) onder schuilt. — En behoeft men dus ter verklaring des naams, wegens de grijze oudheid der merkwaardige plek, geenszins de toevlucht te nemen tot eene zoogenaamde godin Burorina. Bestaat er wel eenmaal historisch blijk van, dat deze door het Germaansche voor-

---

1) Van dit Betuwsche en Burensche Malsen wel te onderscheiden Malsum (o. Didam), a⁰ 996 Malsme (Bn Sloet 115), a⁰ 1129 Malsum (ib. 248), dat in 996 voor de helft aan Elten werd toegewezen, doch, als denklijk erfpacht, in het Tijnsboek dezer abdij niet bij name voorkomt. Bn v. Spaen, Inleid. III, 310, heeft hier verwarring gepleegd.

2) Zie *Nav.* XXXV, 492. Voeg bij de daar genoemde voorbeelden: Batinge (bp o. Dwingelo (Drente), Batenberg (bp o. Apingedam, Gron.); v. Battum a⁰ 1621, 4 (*Nav.* XXXVI, 365; 'VII, 341), v. Batem (te Haarlem? Nieuwe Tielsche Ct. 31 Maart 1886); alsmede van Paderborn ook nog deze varianten: Paterbrun a⁰ 1016 (Sl. 139), a⁰ 1053 Bodrabrun (Bondam, 129*a*, Falke: Badrabr.; Sloet 166), Padelbrun a⁰ 1099 (Sl. 196), Patherbrun a⁰ 1131 (ib. 254), Padeburne a⁰ 1152 (ib. 290), a⁰ 1226 Paderburne (ib. 489) Ook verdient het opmerking, dat in Luxemburg bij Bettemburg Pettingen ligt. Eveneens treft men te Deventer, Maastricht enz. den gesl. Besier, te Kerkwijk den gesl. Pesier aan; Berné komt in het Eksche doopboek ook als Barne en Perne, Pernee voor.

geslacht is vereerd geworden? Zoo ja, welk? — Ook heeft men Buren als buurt verklaard [1]). De hier voorgestelde duiding kan ook toepaslijk zijn op Opburen (land van IJselstein), dat a⁰ 1279 als Vpbueren voorkomt (Jhr. J. J. de Geer, Bijdr. Gesch. en Oudhh. v. Utrecht 1861 bl. 356). Z. v. a. bij de burcht? [2]) Niet echter op elk in de Woordenboeken opgeteld Buren, Bure. Buren *of* Beuren (Zwitserl.), bijvoorbeeld, — vgl. Boeur *of* Beur (Luxemb.), Bouro, Boero *of* Buru (eil. Amboina), Beuren, Bairen *of* Beyren (Lux.), — zal wel tot de *Nav.* XXXV, 494 besproken rubriek behooren. Ook Westerburnen als variant 10de eeuw van Westerburen (Friesland) doet dezen laatsten plaatsnaam uitzonderen; burn, born = bron. Met vermoedlijke afwijzing van »boeren-leider" of »heide-boer" [3]), wegens Ledbury (vlek in Engeland), past hier ook de oude gesl. Ledeboer, in Duitschland von Ledebur, vooral zoo het voorzetsel oorspronklijk bij dien naam behoord heeft. Die gesl. luidde in 1620 Letbuir, zie Kl. Bijdr. N⁰ XXX (*Nav.* XXXVI, 324, noot). Zou het niet zijn ledeburcht? In O. Vlaanderen en Z.-Brabant vindt men gehuchten Ledeberg. En (Gillis) v. Ledenberg te Utrecht is uit de dagen van Jan van Oldenbarnevelt overbekend. Zijn ook niet de op »boer" (paysan) eindigende geslachtsnamen van jongeren datum? Immers men sprak vroeger van meijer (meigher). Vgl. Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 304, 5.

J. A.

Eier-, Ierland (XXXVII, 183, 4). Tot bevestiging strekke nog Yer-, Jer- of Ierseke (Zeeland): a⁰ 966 Gerselre, a⁰ 980 Gersicha (Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Handbk Mid. Nederl. Geogr. 1872 bl. 224).

---

[1]) Mr. L. Ph. C. v. den Bergh, Handbk Mid. Nederl. Geogr., 2de dr. bl. 257: »B u r e n. In Friesland de kom van een dorp of gemeente". Met verwijzing, behalve ons Buren, naar Burum, Ausbuur, Monnike-, Pieters-, Sebalde-, Sibranda-, Sidde b u r e n. De vraag blijft echter, of deze laatsten wel met Buren (a⁰ 772 Buria) en Burum, ook vooral met Augsbuur (*Nav.* XXXVI, 30: Aus*burch*), over éénе kam mogen geschoren.

[2]) Op = bij, omstreeks; vgl. Opbrakel (O.-Vlaand.), Op-den Berg (te Mook), Op-de-straat (te Voerendaal), Opdorp (te Grootegast), Opeinde (ibid.). Soms echter beduidt dit voorzetsel z. v. a. *Opper* (= boven), bijv. Op-Andel, Op-Hemert, Op-Heusden (vgl. Geld. Volksalm. 1888), Opijnen, in tegenstelling met Neer-Andel, Neder-Hemert, Heusden, Neerijnen.

[3]) Johan Winkler, Nederl. Gesl. 303.

Geer toch is een spitse hoek (vgl. *Nav.* XXXIV, 95,236). En *-sicha* = zege (tocht, sloot)? Dus *-selre* z. v. a. *-seller*, en dit dan verlengvorm van *sel* = sluis?

Leiden (XXXVI, 605). Gewaagt Nom. Geogr. I (1885), bl. 72 van de Warmonder Lee, als naamsreden van Leimuiden (a° 1063/1156 Liethemuthon, Leithemude), zoowel als van Leiderdorp en Leidschendam; J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk., Bijvoegsel en Verbeteringen 1842, vermeldt Lede of *Leythe* als huidige benaming van een water, dat uit de Mare door Warmond in het Haarlemmermeer stroomt. Dit Leythe maakt de gissing van *Nav.* XXXV, 443; 'VI, 315 weder wankel.

J. A.

Luchtenburg. *Nav.* XXIII, 16 leest men de gissing, dat de in de stad Tolen geboren Amsterdamsche mathematicus Andreas L. wel verwant zal geweest zijn aan de nog in het land van Tolen woonachtige familie Lichtenbergh. 't Is mooglijk, maar ook niet; omdat eene familie Luchtenburg wel deeglijk heeft bestaan, en ook in Neder-Betuwe geërfd is geweest. Vandaar, dat deze naam aldaar nog aan enkele perceelen kleeft. Onder Ingen, bij voorbeeld, op de grenzen van Ek, draagt een erf dezen naam; en een ander Luchtenburg, op Zandwijk (onder Tiel), werd April 1876 voor afbraak verkocht. Hiervan onderscheiden is Den Ligtenburg, pasch in de heerlijkheid Zoelen. Dat men in de volkstaal *Lucht* en *Licht*, minstens in deze landstreek zorgvuldig uit elkander hield, blijke uit De Lucht, als benaming van een blok landerijen te Wadenojen, en Den Luchtendans als benaming van teelland onder Kuilenburg. De Licht en de Lichtendans zouden, zoo men geen beslist onderscheid maakte, evengoed gepast hebben. Want eene duiding van »lugt", als bijv. *Nav.* XXI, 370, 1 voorkomt, zal bij laatstgenoemde plaatsnamen wel in 't geheel niet aan de orde zijn. Zou de hoofdsylbe niet »bosch" beduiden?

Weerd. Tot de oude, *Nav.* XXXVII, 370, 1 vermelde vormen van dit woord behoort ook Gere*wiore*, naast Gere*were*, als muntopschrift, volg. Mr. J. Dirks (Vrije Fries VI, st. 1) en Mr. L. Ph. C. v. den Bergh (Handbk Mid. Nederl. Geogr. 1872 bl. 130), — van Garrelsweer. Is dit muntopschrift inderdaad op Garrelsweer toe-

paslijk, dan zou men tot het besluit komen, dat Garrel een uitgedegen vorm is van Geer = spitse hoek. Maar ter zelfder tijd (a° 1057) luidt Garrelsweer ook Gerleviswert, en in 1285 Geroldiswere; waaruit wederom schijnt te blijken, dat de hoofdsylbe eenen persoonsnaam Gerold vertoont. Zoo ja, is dan deze persoonsnaam een latere variant van Gerlevis? En kan dit laatste wederom in denzelfden tijd tot Gere zijn afgeknot? Kan, behoudens de andere genoemde varianten (van welke één gelijktijdig), achter Gerewere wel Garrelsweer schuilen? Zijn bijv. Garreweer (bp o. Apingedam) en Garrelsweer niet twee? Of wijst een en ander soms op dubbelnamen?

Camisard (XXXVII, 551). *Camisa* ou camisia, nom donné aux Calvinistes insurgés des Cévennes pendant la persécution qui suivit la révocation de l'édit de Nantes.

Camisade: Attaque de nuit, dirigée ordinairement contre une ville ou un lieu fortifié. Il vieillit. — Dans ces sortes d'attaques les assaillants mettaient leurs chemises (Bourg. cheminze, chaiminge; Picard. Kemise; Provenç. et Esp. camisa; Portug. camiza; Ital. camisia, camiscia; Ancien Guélique caimis; Arabe gámiç), par dessus leurs armes, pour se reconnaître entre eux, ce que dit Turetière.

»Au siége de Vulpian en 1555 le baron de Chipy fit mettre en camisade ses soldats, et à coup perdu se jetta dans le fossé" (Montluc, Memoires).

M. G. WILDEMAN.

Vreemde diernamen. In de dusgenoemde »Collatie der Wandelende ziele met Noach", staande achter den Lusthof des gemoeds van J. P. S. (Schabalie) komen, bl. 141, druk van 1773, (denklijk onveranderd) de volgende diernamen voor, die mij meer vreemd zijn dan de personen in den Reijnaerde. Wie verklaart ze?

Viervoetige dieren: den Chaos, den Cragelaphon, den Tazandes, de Alches, het Schyna, den Heynaden, Groepoghen, den Croncnia, den Manuthoram, den Leucatrutam, den Axis. Onder de reine komen ook de Eenhoorns voor. Zou Schabalie de Pasan Antilope (Zuid-Afr.) met hare evenwijdig schuin-recht staande lange horens, die, op zijde gezien, slechts één hoorn schijnen, reeds gekend hebben?

Vogels: de Griffioen, de edele vogel Phœnix, de welriekende

Caneelvogel, de Purpervogel, de Langhals, de treurende Alcione met zijne Eije, de Seulrides, de Arba, den Sebaen, den Hargol, den Hagab, de bloedgierige Harpije, den Diomedes. De dieren der mythologie geef ik alleen als curiosa.

G. P. ROOS.

Buiskool (XXXVII, 554). Uit Amsterdam, Hoorn en Monnikendam werd in 1440 uitgevoerd cobusen coel, cabuyssen coel (Bijdr. Geschied. Overijsel IX, 20, 1). Kan buiskool hiervan niet een korteren vorm vertoonen? Oudemans (Mid. Nederl. Wrdbk) biedt kabuysman = warmoezier. Maar ook kabuyshoofd = dikkop.

Pulluler, enz. (XXXVII, 556), — multiplier en abondance et en peu de temps. Etym. du Latin pullulare, de pullulus, rejeton et aussi petit enfant; diminutif de pullus, Bas-Latin pulla; Espagnol polla; Provenç. pola; Wallon poïe; Bourguig. poulô.

Pulpe. Etym. Génev. porpe, pourpe, du Latin pulpa. Dans le siècle dernier on prononçait poulpe.

1° terme de botanique; substance charnue et molle des fruits, des légumes.

2° terme de pharmacie; la partie molle et charnue des végétaux, que l'on a réduite à une espèce de pâte, de la consistance d'une bouillie, en la séparant des parties dures.

3° dans les sucreries, betterave divisée par la râpe en petites parties.

4° terme d'anatomie; pulpe cérébrale.

M. G. WILDEMAN.

Pulpe. Dit woord vind ik in geen Ned. woordenboek, wel in alle Fransche woordenboeken. Dan zal 't ook wel Fransch zijn. Wordt echter de vraag gedaan, of er verband is tusschen de woorden: *pulpe, pulpation, pulper, pullulation, pulluler,* dan moet het antwoord zijn: zeker zijn de woorden *pulpe, pulpation* en *pulper* verwant; maar *pullulation* en *pulluler* hebben daar niets meê te maken. In die drie ligt de beteekenis van *moes*; in deze twee, evenals in dat *pullen* bij de eend (*Nav.* XXYVII, 556), de beteekenis van een *spruit* of een *jong*. *Pul* of *poelie* (vandaar ons *poelier*) is een *kuiken*. Het

Latijnsche *pullus* duidt èn een vogeljong èn een paardenjong, een veulen, aan, — maar dan toch altijd *een jong*. En 't Latijnsche *pullulare* beteekent *uitbotten*, *ontkiemen*.

DR. E. LAURILLARD.

Quarantaine (XXXVII, 557). Etym. quarante. Provenç. quarantena, carantena; Espagn. cuarantena; Ital. quaranténa; quarantana, quarantina.

1⁰ terme collectif, nombre de quarante, ou environ.

2⁰ absolûment, la quarantaine, l'espace du Carême [1]).

3⁰ l'âge de quarante ans.

4⁰ ancien terme de droit féodal; la quarantaine du roi, espace de 40 jours établi par Louis IX, pendant lequel l'offensé ne pouvait venger son injure.

5⁰ Espèce de prière populaire composée originairement de 40 vers, ou bien destinée à être récitée quarante jours de suite.

6⁰ comme *Nav.* XXXVII, 557 [2]).

7⁰ terme de marine, sorte de corde de la grosseur du petit doigt, dont on se sert pour raccomoder les autres cordages [3]).

Vgl. voor dit en mijne twee hierboven staande artikelen het Extrait de la Dictionnaire de la langue Française de Littré, membre de l'Académie.

Den Haag. M. G. WILDEMAN.

Oudeman's Bijdrage, enz. (Vervolg van *Nav.* XXXVII, 614—7).

Kuddeman. Onzindelijk, onrein mensch. — Van Teylinghen, Paradijs der Wellusten, 105: Doet niet ghelijck die van Dardanien... die maer drymael in als ghewasschen wierden... ghy soudt segghen, niet datse menschen waren, maer *kuddemans.*

Kuchelen. Kuchen. — Van Overbeke, Rijmwerken, 52:

---

[1]) ook, Jeuner la quarantaine, Faire la quarantaine = de proefdagen houden. RED.

[2]) Volg. Nuyens in 't Ital. alleen quaranténa. Ook in 't algemeen »proeftijd". En zoo zegt men dan b. v. dat uit besmette havens komende schepen eene strenge quarantaine moeten ondergaan. Gansch onetymologisch spreekt men dus ook wel van eene quarantaine van TIEN of VIJF dagen. — Even onetymologisch is quarantain = laken waarvan de ketting uit VIER DUIZEND draden bestaat. RED.

[3]) Ook quarantenier. RED.

Na hy had een uur *gekucheld*,
Bood hy ons een goeden dag.

Kuiren. Schertsen, kouten. — Tengnagel, Aemsterd. Lindebladen, 46

— ik kan niet meerder wenschen
Als met jou, mijn keizerin,
Afgezondert van de menschen,
Dus te *kuiren* van de min.

In de *Bijdrage* uit Kiliaan vermeld.

Cuyperen. Kuipen. — Wolsschaten, De Doodt vermaskert, 9:

Een teyl of nieuw *ghecuypert* vat
Riekt naer het inghegooten nat.

Constantinus, 33:

— hy *kuypert* uyt de vuyst:
't Is weetje niet, van die die ouwe duygen krijten.

Kuitelen. Buitelen, tuimelen. — Rosseau, De Helsche Kermis, 53:

— zy (de reuzen) raaken al aan 't buit'len;
Want de Goden doen haar *kuit'len,*
Bruyen bergen op hun bast.

Zoo ook Alewijn, Latona, 27.

Kucken. Kikken, praten. — Janssen en Van Dale, Bijdragen VI, 329:

So neimpt men tmijne van goede ende ghelde,
Daer ic niet en mach tjegens *kucken;*
D'eene zye ic breken, tander slaen ontstucken.

Kuselen [1]). Met ballen spelen. — Valckoogh, Regel der Duytsche Schoolmeesters, 20:

Maer hun spel sal zijn hoepen, tol en koot,
Bickelen, *kuselen*, soo de kinderen plegen te doen.

Quackeloos. Zonder slag of stoot, klakkeloos. — Rodenburgh, Keyser Otto, I, 31:

— 't edelste onses gheest ghy *quacklos* ons ontsteeldt.

Krul, Minnel. Sanghrijmpjes, 55:

Al levend' scheen ick dood. Mijn sinnen doolend' waren;
Dat ik soo *quackeloos* u wederom liet varen.

Quackel-vorst [2]). Ongestadige vorst. — Huygens, Korenbloemen, I, 495:

---

[1]) Vgl. *Nav.* XXXVII, 500. Dus kuselen een frequentativum? RED.

[2]) In Neder-Betuwe »kwakkelweêr = ongestadig weder. RED.

Ghy... stolt in all' mijn' ad'ren;
Ghelijck een *quackel-vorst*, mijn onlangs vlietend bloed,
En doyt' er 't leven in straoks met een' nieuwen gloed,
En vriester 't leven uyt stracks met een nieuw verstremmen.

Quarrel-knuyst. Boomkwast. — Oudaan, Uytbr. over het boek Jobs, 12:

— een boomschors, ruw van puysten,
Wanneer ze in harde *quarrel-knuysten*,
En harsdrop, telkens scheurt en borst.

Quatten. Stooten, neerwerpen. — Werken van Rabelais, I, 6:

Den Teemzer, neef van Cyclops, grijpt en *quatze*,
En haktze neer: —

Qaeuwelen. Knabbelen, knagen. — Baardt, Deugdenspoor, 326:

Men bijt en *qaeuwelt* nacht en dach,
Eer datmen 't Pit erlangen mach;
Men soeckt de schaduw van het Licht,
En 't ware Licht dat vindt men nicht;
Men *qaeuwt* wel gaten in het been,
En 't Merg dat werpt me ginder heen.

Qaeuwen. Dezelfde beteekenis. — De aangehaalde plaats.

Queenen. Kwijnen, verkwijnen. — Vlaerd. Rederijckbergh, 459:

Daerom, ô Godlijck zaet, wilt toch weer tsaem vereenen
Met uwe Overheyt, laet stadts lijf niet meer *queenen*,
Soeckt het gemeene best na recht en billicheyt.

Bredero, Lucelle, 27:

— ick kender heden eene
Die om u liefde lang en bitter heeft *gequenen*.

Kweesten. Gemeenzaam praten, keuvelen. — Van Swaanenburg, Arlequyn Distelateur, 27:

Of men al fyntjes *kweest*, en van de liefde zwetst.

Van Paffenrode, Gedichten, 129: om, op zijn Noordhollands, t' jouwent een lutje te komen *kweesten*.

Queteren. Praten, spreken. — Antw. Spelen van Sinne, 235:

Wilt niet *queteren*,
Want hy sal als de rijpe gherste beteren.

Aldaar, 609:

Wy sullen Suermuylen leeren *queteren*.

Quettersnaterig. Babbelziek, kwekkerig, snaterend. — Jonctijs, Tooneel der Jalousiën, I, 562: dat de vrouwen van naturen zeer jaloers

en *quettersnaterig* zijn.

Quetter-snetter. Snateraar, kwekker. — Van de Venne, Belacch. Werelt, 41:

> *Quetter-snetter*, wat selt worde?
> Tater-snater, volgdme Jorde.

Kwik. Malsch, zacht. — Zeeus, Gedichten, 174:

> — gelyk in 't kwikke lenteweder
> Al 't veldgevogelt' zingt en kwinkeleert in 't wout.

Quickelen. Den staart heen en weer bewegen. — Bolswert, Duyfken ende Willem Pelgrimagie, 20: Hoe neerstigh dat alle dese Voghelkens besigh zijn om haren Schepper te dancken, met huppelen, *quickelen* ende door de lucht te swieren.

Quickelsteertjen. Kwikstaartje. — Poirters, Masker van de Werelt, 311:

> Gelijck de liefde met sijn vleugeltjens een *Quickelsteertjen* is.

Quiksteerten. Met den staart kwikken. — Meijer, De Gramschap, 11:

> De exter maekt getier, en *quiksteert* op de boomen.

Quintig. — Grillig, zonderling. — Langendijk, Gedichten, IV, 364:

> In het laatste van April,
> Wierd Kornelis vry wat *quintig*,
> En hij kreeg een wondre gril.

Kwispelen. — Geeselen. — Rosseau, De Snoevende Minnaar, 36:

> Dog mijn Confraater daar ik heden van verhaal,
> Wierd binnen Amsterdam aan eene geezel-paal
> Heel fray *gekwispeld*.

(*Wordt vervolgd.*)

VRAGEN.

Languedoc. In L'Intermédiaire XX, 322 is sprake van de grens, welke de landen van langue d'oc scheidt van de landen van langue d'oil: Ibid. 411 heet het, dat die grens tot aan den voet van den Simplon getrokken was. Volg. ibid. 525 zag in 1882 eene »Etude sur les langues d'oil et d'oc, et sur leurs limites" het licht. Een in 1876 door Tourtoulon en Bringuier den Minister van Onderwijs in Frankrijk aangeboden rapport betrof alleenlijk de landen gelegen

tusschen den Oceaan en het departement van de Creuse. Het geldt hier de grensbepaling van twee dialecten *oc* en *oil*. Weet men daarvan hier te lande iets naders? En wat beduidt de distrikts-naam Languedoc?

Cipier. Vanwaar dit er zoo uitheemsch uitziend woord?

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Propijn. Een woord in Friesland nog gebruiklijk in de beteekenis van de opbrengst (*revenu*) van zekere zaak, ook bij verpachting of accoord bijv. van het zoogenaamde *Kerkenbriefje* te Leeuwarden. Van waar dit woord?

L. J. D.

Tractaat. Wat mag de reden zijn dat De Woordenlijst van De Vries Te Winkel (vgl. *Nav.* XXXVII, 500) tractaat = verdrag met *c*, traktaat(-je) = vertoog(je) met *k* schrijft? Beide woorden komen toch gewis van hetzelfde Latijnsche tractare, en de Latijnen schreven de *k* alleen in Kalendae.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Alberti (XXXVII, 629). A. Alberti is thans pred. te Wichen.

de Bailleul (XXXIV, 485, 535). Te Roeux (noordlijk Frankrijk) bestaat de firma Pollaert de Bailleul en C°.

Borret (XXXVII, 501). Eene familie de Resschietere van Havre heeft nooit bestaan, wel de Kesschietere. Dit geslacht heeft nooit iets gemeens gehad met het geslacht v. Havre, zooals men zien kan in mijn uitgebreid werk: »La Famille van Havre. Histoire et Généalogie" (2 boekd. in 4°, Antwerpen 1882), waarin ik opklim tot 1280. De familie de Kesschietere, oorspronklijk uit Brugge, Nieuwkerke, Houd-

schote, enz., kwam te Antwerpen in 1649, eene eeuw na de familie v. Havre, die afkomstig was uit het Land van Waes. Pieter Frans de Kesschietere huwde einde 17e eeuw Maria Catharina Jacobs, dr v. Jaspar Jacobs, koopman te Antwerpen, bij Anna Clara v. Havre, die geenszins behoorde tot de adellijke v. Havre's. Pieter Frans vond goed den naam zijner schoonmoeder achter den zijnen te voegen, en zijne afstamlingen deden zooals hij. Ziedaar de eenvoudige en zuivere waarheid. Ik bezit een fraai dossier over de familie de Kesschietere.

Antwerpen. A. GOOVAERTS.

Franchimont (XXXVII, 567). Ter gemeente-secretarie van Apeldoorn is als ambtenaar werkzaam de heer H. H. N. Franchimont.

A. A.

[De kunsthandelaar Const. W. Grolman te Utrecht is bereid inlichting te geven.]

v. den Ham (XXXV, 564; 'VI, 680). Volgens cachet-afdruk heeft het wapen twee aanziende leeuwen als schildhouders, en is het gedekt door eene bladerkroon. Ik meen dat Mor Aricus manufacturier te Barneveld was, en dat hij tot zoon had Wouterus geb. 1810, kandidaat 1832, pred. te Haaksbergen 17 Nov. 1833, emeritus 1 Oct. 1855, nog aldaar woonachtig. Deze huwde eene Schoenmakers, dr v. Jeremias (geb. Dordt 27 Sept. 1765, † Willemstad 23 Oct. 1821, pred. te Wijngaarden, Oosterland, Heusden, Willemstad, zoon van Pieter bij Angenieta v. Dongen) en van Cornelia Hillegonda v. Duren (geb. Dordt 14 Sept. 1770, gehuwd 27 Mei 1792, dr v. Abraham bij Kornelia Kouwens, zie *Nav.* XXXVI, 191). — Of de volgende personen hier behooren, weet ik niet. Hendricus v. Meeteren en Willemina v. den H. krijgen eene dochter 8 Mrt 1884 te Amersfoort. In de Dordtsche doopboeken vond ik Johannes v. den H. en Sara de Ruyter, dr Katryna ged. 15 Febr. 1739. Wellicht is daar nog meer te vinden. Uit het Alg. Ned. Familieblad II graven der Kloosterkerk te 's-Gravenhage: 15 Febr. 1744 koopen eene grafstede Wouter v. Eck koster dier kerk, Coenraad v. den H., Gerrit v. den H., Cornelis v. den H. en Hendrik Ketelaar. Dezelfde grafstede wordt 27 Mei 1773 verkocht aan Jan François v. Eck »uit kragte van de acte van versoek door Anna v. den H. wede wijlen Wouter v. Eck, Geertruyd Slichtenhorst wede wijlen Coenraad v. den H., Hendrik Ketelaar en

Cornelis v. den H. ieder so uit eigen hoofde en nog als erfgenamen ab intestato van Gerrit v. den H.". In dit graf werden begraven: Dirkje v. den H. 6 Juni 1743, Johannes v. den H. 11 Febr. 1744, Anna Maria v. Eck een kind 14 Jan. 1747, Willemina v. den H. een kind 5 Aug. 1750, Margrieta Geertruid v. den H. een kind 20 Juli 1751, Gerardina Dwarsweg 6 Febr. 1753, Dirk v. den H. 10 Febr. 1753, Gerrit v. den H. 24 Jan. 1765, Cornelia v. Echten 23 Oct. 1766, Geertruij Kempf een kind 20 Jan. 1767 (overgeb[racht?] in de 4e rij nº 15 en 16), Wouter v. Eck 11 Mei 1770, een doodgeb. kind van Cornelis Cramer 20 of 26 Juni 1770, Coenraad v. den H. 12 Sept. 1771, Hendrik Ketelaar 15 Mrt 1776, Cornelis v. den H. 24 Juni 1776 en Anna v. den H. 9 Jan. 1789. De zoon van Wouter v. Eck en Anna v. den H., Jan François tr. 's Gr. 22 Apr. 1823 Seyna Anna Henriette Philippina v. Wassenaer gedoopt Kloosterkerk 8 Jan. 1747 (? 1797 ?) vrouwe van Makken dr v. Frederik Hendrik en J. S. I. v. Wijhe [1]. Maria Arina Johanna v. den H. v. Heijst tr. Gerard Gillis v. Buttingha Wichers; een zoon 20 Juli 1881 te Brouwershaven, Hendrik v. den H. tr. Maria Pouningh of Powning ged. 10 Mrt 1737 † 16 Nov. 1800 (zij huwde 1º te Opijnen 25 Dec. 1757 Adrianus den Otter), dr v. Benjamin bij Sijke v. Kessel (deze † 15 Dec. 1775 te Opijnen als wede); hunne dr was Diderica Hendrina gedoopt 11 Maart 1781. Te Bussum schonk 21 Aug. 1884 L. C. J. Heydanus geb. v. den Ham de geboorte aan een zoon.

U. H. J. SCH.

Hodenpijl (XXXVII, 562a). In mijne genealogie vind ik vermeld Cornelis v. Hodenpijl (Ariën Aldertsz) geh. met Aaltje Dirksdr Verburch. Als hunne kinderen worden opgegeven: Aaltje geh. m. Ewout Jacobszn Brand; Pietertje geh. m. Daem Isackszn v. der Graft; Adriaan, Stalmeester van prins Hendrik van Nassau en Capiteyn van een Compie Voetknechten.

Onder de kinderen komt Maria niet voor, en zij is mij ook niet bekend. Overigens komt al het gemelde overeen met mijne aanteekeningen.

Utrecht. J. C. GIJSBERTI HODENPIJL.

---

[1]) Abuis! Zie *Nav.* XXVI, 576. Waren deze v. Eck's Pantaleons? RED.

[Te Delft † 27 Aug. '87, oud ruim 81 jaar, Dr. F. M. T. Gijsberti Hodenpijl, echtgenoot van C. M. Veth. Vader en behuwdvader van I. J. H. Gijsb. H. geh. m. A. A. Gijsb. H., van P. C. A. Prins geh. m. M. J. Gijsb. H., van F. M. T. Gijsb. H. en van J. C. Gijsb. H. geh. m. A. E. Wttewaell v. Wickenburgh.]

Joly (XXXV, 389, enz.). In de Beknopte Gesch. der Stad Hoorn en van de Groote Kerk door Dr. C. A. Abbing is de plaat, die de ruïne der in 1838 afgebrande kerk moet voorstellen, geteekend door P. Jolly. A. AARSEN.

Joly. *Nav.* XXXVII, 120, noot 1, wordt, evenals ibid. XXXVI, 124, 1e bijdrage, het veld van het wapen *rood* genoemd, doch ter laatstgemelder plaatse, 2e bijdrage, op grond der daar vermelde bronnen, *blauw*. Berust de eerste kleur op betrouwbare gegevens? Uit de ibid. XXXVI, 123, 4, voorkomende opgaven schijnt te blijken, dat het oude Middelburgsche geslacht Jolyt een ander is dan de met André Joly, réfugié uit Picardië, aanvangende familie, hoewel deze ook te Middelburg woonachtig is geweest. Heeft men ook een wapen gevonden, door een lid der laatste familie gevoerd? De *Nav.* XXXVII, 120, door Joh. Theod. de Raadt genoemde Joly's behooren waarschijnlijk tot de Réfugiés-familie; indien dus vaststaat dat zij het aldaar in noot 1 beschreven wapen hebben gevoerd, bestaat er grond om verwantschap aan te nemen met Jolyt, die stellig dat wapen voerde.

Volgens *Nav.* XXXVI, 124, zijn Jacobus Joly en Pla Catha Basen in 1757 gehuwd. Waren zij dat reeds 13 Sept. 1757, toen zij (zonder aanduiding van onderlinge betrekking) te Rotterdam als getuigen stonden bij den doop van Beatris v. Meurs, dr v. Jan bij Jacoba Joly? In welke betrekking stond de laatste tot Jacobus Joly, en wie waren hare ouders?

Volgens *Nav.* XXXVII, 119, is P. Johs Joly gedoopt 1 Sept. 1741, en volg. ibid. bl. 120 geb. 30 Jan. 1740. Is er geene fout in ééne dezer beide opgaven? Het is toch niet waarschijnlijk, dat men zulk een' langen tijd tusschen geboorte en doop heeft laten verloopen, daar men tot het begin dezer eeuw de kinderen altijd zoo vroeg mooglijk doopen liet. Zijne gade R. W. v. den Bogaart b. v. is volg. ibid. (bl. 120, 5 Maart 1746 geboren, en volg. ibid. bl. 119, 6 Maart d. a. v. gedoopt. Op bl. 119 wordt gezegd, dat zij 24 Mei 1774 zijn gehuwd, doch op bl. 120, 23 Mei. Welke datum is juist? A.

Lijnslager (XXXVII, 588). Herman Frederik Richard Lynslager werd in 1761 met het Huis te Doorn beleend (Tegenw. Staat v. Utrecht 312).

v. Oor(d)t (XXXIII, 521). In 1489 werd in het klooster van O.-L.-Vr. van Nazareth (Het Gein, Utr.) opgenomen Mechteld v. Rode, met hare kinderen Janna en Agniet v. Oordt, die zij buiten echt had bij Mr. Elias v. O., kanunnik v. St. Marie te Utr. (Jhr. J. J. de Geer, Bijdr. Utr. 1861 bl. 302). — Aelbert v. Oirt te Arnhem, alt wesende omtrent 70 jaeren, legde met Henrik Hermanss in 1513 eene verklaring af, dat de Rijn eertijds dichter langs de stad gestroomd had, vanwaar de Oeverstraat aldaar (Mr. G. v. Hasselt, Arnh. Oudhh. 1803, I, 131). — Den 3 Dec. 1548 legde Henrick v. Oert (oud ongeveer 60 jaren) vóór schepenen van Arnhem een getuigenis af, in welk schepensignaat vermeld staat Henrick's vader Wilhem v. Oert, indertijd richter op de Praast (bij A.), namens v. de Wall en v. Mekeren als onverdeelde heeren, als ook Herman Wyrrick, die Willem v. Oert's dochter Goltgen had gehad, naast zijn schoonvader door Gijsbert v. de Wall en eenen v. M. tot richter aldaar aangesteld (ib. IV, 21—3).

Omtrent Olivier v. Noort bevat A. J. v. der Aa, Aardr. Wdbk, art. Schoonhoven, bl. 259, 61, eenige bizonderheden. — In 1706, 9 was Derk (of Theodorus) v. Oordt, predikant te Millingen (Registers arch. voorm. Hof v. Gelre 250). — Den 6 Apr. 1733 werd in de kerk te Nunen door Ds. v. Noort, pred. te Geldrop en Riel, in den huwelijken staat bevestigd Casparus Johs Duytz, j. m. van Vessem, schoolmr te Gerwen, met Joha Theodora Cleene, j. dr van Mierlo, woonachtig te Nunen (Tijdschr. N.-Brab. Gesch. enz. III, 159). — De voor het eerst aangestelde bakenmeester op de Waal heette Jan v. Oort; zijne aanstelling dagteekent van 6 Maart 1728 ; zijn vak lag omstreeks Nijmegen. Aldus Mr. G. v. H., in zijn Geld. Maandwerk 1807 I, 426. — H. L. v. Oordt werd 28 Oct. 1886 gedetacheerd als 1e luit. inf. bij de 2de afd. d. krijgsschool te 's-Gravenhage. — Te Amsterdam woont S. B. Zeverijn geh. m. eene C. W. v. Oordt (Haarl. Ct 11 Dec. '86). — De Staats-courant v. 5 Febr. 1887 behelsde de statuten o. a. der Vereeniging »De Vereeniging der familie van Oordt", te Rotterdam, ten doel hebbend, door aaneenslui-

ting harer leden de belangen dier familie in 't algemeen en van derzelver leden in 't bizonder te bevorderen; voor hare eer naar vermogen zorg te dragen, behoeftige leden te ondersteunen en een familie-archief op te richten; — welke Vereeniging bij Kon. besl. d. d. 14 Nov. 1886 n° 27 was goedgekeurd. Zie over deze Vereeniging een artikel in Algem. Nederl. Familieblad, tijdschrift voor Geschied. Gesl.-, Wapen- en Zegelkunde, onder leiding van A. A. Vorsterman v. Oijen, 1887 N° 1.

J. A.

v. Oort. *Nav.* XXXVII, 506 gewaagt van Anna v. Oort v. Waveren, waarschijnlijk zoo genoemd in navolging der wapenkaart van »de oud-adell. en patr. gesl. v. Utr. 1769, waar haar wapen onder dien naam voorkomt; — haar familienaam was niet anders dan v. O., gelijk zij zichzelve ook teekende. Dat een harer voorvaders eene v. Waveren huwde en diens nakomelingen dat wapen aannamen (met behoud v. h. molenijzer als helmt.), kan toch moeilijk de reden zijn van dusdanige vernoeming; en dat haar vader heer van Waveren is geweest, bleek ons nog niet.

Anna Aletta (niet Agnes) v. N. (*Nav.* ib. bl. 507) tr. Mr. Abraham v. (niet v. *den*) Senden, kanunnik v. St. Pieter. Berendina Wilhelmina v. Br. (bl. 508 vg) tr. 31 Jan. (niet 1 Febr.) Mr. Aernout v. Westreenen, heer van Lauwenrecht (zn v. Jan Jacob deken v. Oudmunster, raadsheer hof v. Just. Utr., bij Johanna Catharina Mamuchet v. Houdringe), geb. Utr. 4 Juni 1725 kan. v. St. Pieter hoogheemr. Lekdijk bovend. † 13 Aug. 1795, bij wien *a.* Johanna Ca v. W. geb. Utr. 11 Oct. 1757 † Breda 1 Juni 1780 tr. Utr. 13 Sept. 1779 Mr. Willem Gerrit Panneboeter, drost van Rozendaal en Nispen, lid corps législatif te Parijs lid Staten v. N.-Brab. hertr. Breda Juli 1781 Arnolda Breda, *b.* Jan Jacob v. W. geb. Utr. 13 Oct. 1758 † ongehuwd 17 Dec. 1788, *c.* Anna Aletta geb. Utr. 12 Mei 1760 tr. Utr. 28 Oct. 1781 Mr. Gijsbert Feith geb. 8 Sept. 1755 (zie geneal. Feith bl. 26, 7), *d.* Nicolaas geb. Utr. 26 Juli 1761 (*volgt* A), *e.* Berendina Wilhelmina geb. Utr. 25 Oct. 1762 † 17 Aug. 1803 tr. Utr. 16 Mei 1782 Mr. Theodoor Arnold Zael, advokaat Utr., *f.* Aernout geb. 10 Jan. † Oct. 1765, *g.* Aernout geb. 22 Febr. † 4 Mei 1766, *h.* Catha Barba geb. Utr. 12 Apr. 1767 tr. ald. 19 Aug. 1783 Mr. Abraham Mattheus

Cornelis v. Bommel raad te Haarlem, *i.* Arnolda Elisabeth v. W. geb. Utr. 1 Mei 1768 † 4 Oct. 1789 tr. ald. 17 Dec. 1787 Mr. Frans Jacob Otto Boymans (zn v. Johannes Andreas bij Theodora Barbara Berg), geb. Maastricht 1 Nov. 1767 † 19 Juni 1847. **A.** Mr. Nicolaas v. W. geb. Utr. 26 Juli 1761 heer v. Lauwenrecht, raad te Utr. advokaat tr. ald. 29 Sept. 1786 Cornelia v. der Hoop, dr v. François bij Henrica van Peterson, geb. Venlo 13 Aug. 1765 † Utr. 5 Apr. 1818, bij wie: Arnoudina Berendina Wilhelmina geb. Utr. 15 Sept. 1787 vrouwe v. Lauwenrecht en Vuilkoop tr. Utr. 12 Febr. 1805 Johan Gideon Willem Carel v. der Brugghen heer van Croij.

Deze v. Westreenen's zijn de oude Amersfoortsche Duwer's.

v. o.

Prott, enz. (XXXVII, 623). Bij vergissing bleven de navolgende wapens achterwege.

Gaycenga, gedeeld: 1. in goud omgewende leeuw van zwart; 2. in goud (?) valk v. zilver, gebekt en gepoot v. blauw [1]).

Jensema, zie 't Armorial.

Adinga, in blauw geharnaste ruiter, 't zwaard achter zijn hoofd omzwaaiend, alles van goud.

Tamminga, zie 't Armorial.

Holinga, in blauw drie liesdodden van natuurlijke kleur, schuingekruist, saamgehouden door een zilveren lint.

de Bever, in zilver klimm. bever v. zwart, gekroond v. goud.

v. den Clooster, zie Armorial.

Laer, in goud driestal rechts, leliekruis links; beiden v. rood.

ten Water, zie 't Armorial.

Manninga, in goud schuinbalk v. zwart, waaroverheen leeuw v. zilver (?) gekroond v. goud (*sic*) [2]).

Broersema, zie 't Armorial.

Snabel, gedeeld: 1. drie opvliegende omgewende zwanen, 2. beker. Kleuren niet aangeduid.

Weet iemand iets meer van deze familiën? Dezelfde kerk heeft nog een gestoelte uit 't laatst der vorige eeuw met een wapen van

---

[1]) Zie 't Armorial op Gaeikinga. Ald. niet gedeeld, en geen valk, maar adelaar v. zwart. RED.

[2]) 't Armorial heeft Gedeeld v. zwart en groen, met goudgekroonden zilveren leeuw over alles heen. RED.

iemand die eene Starkenborg tot vrouw had, en zelf voerde Doorsneden: boven loopende leeuw, beneden ongefigureerd; kleuren niet aangeduid. Wie was dat?

W. Z.

Ruffelaer (XXXVII, 626). Zie Gron. Bijdragen, IX, 46.

A. J. ANDREAE.

Schuylincks (XXXVII, 268). Lees het laatste aldus: Helmt. (op eene wrong..., enz.) op A het kruis van A, tusschen eene vlucht van zilv.; op B het kruis van B tusschen eene vlucht van......?

S.

Soli. De vraag van *Nav.* XXXVII, 192, nopens Jacob Hendrik S., bleef nog onbeantwoord. Te Haarlem overleed 11 Juli 1887 de zuster van dezen emer. pred. van 's Gravenzande, Adriana Maria, wed. J. L. de Lezenne Greve, oud $79^1/_2$ jaar (H. C. Wolbers, execut.-test.).

v. Speulde (XXXVI, 618). Te Amersfoort vind ik Willem Spuelt 1436 als raad, Henrik Verspueldt 1541 als idem, Henrik v. Spuelde 1543 als id. en als vogel-besiener, Geryt Verspuelde (*sic*) 1565 als raad, Gerrit Verspuelde 1568 als Cameraar, Geryt Verpuel 1569 als raad, Gerrit v. der Spuel 1570 en 71 als raad, Gerrit v. Spuel 1572 als schepen, Gerryt Verspuel 1573 75, 76 als schepen vermeld. (v. Bemmel, Beschr. v. Amersf., II, 540, 79, 80, 93, 96, 97, 98—600).

Wat de opmerking: »Voorzichtig! enz.", in noot 3, betreft, deze vervalt, zoolang niet is aangetoond, dat in het genoemde jaar 1570 nog leden van een Overijsselsch geslacht »v. Spoolde", »ten Spoelde" »of »v. Spoell" bekend waren [1]).

M^O^.

v. Spuelde (XXXVI, 618).

---

[1]) Onder de vijanden van Spanje a° 1587 behoorden »Spueld binnen Swoll" en »Gerrijt v. Spueld ende Vterwijck beijde tzwoll wonende" (Bijdr. Gesch. Overijsel IV, 176). Onder het oude stadszilverwerk te Zwolle behoorden bekers der *burgemeesters* Gerrit v. Speulde (a° 1607) en Harmen v. Speulde (a° 1615) (ibid. I 344). Waren deze nu van ouder tot ouder Overijselaars, of Gelderschen? De schifting zal soms wel lastig zijn. RED.

Claes v. Speulde was in 1316 in het gericht van Veluwe. Zie Schrassert, Stucken en documenten, behoorend tot den Codex Gelro-Zutphanicus, bl. 29. Aldaar is bl. 11 en 12 ook een proces tusschen v. Spuelde's in 1624 te vinden.

De priester Johan v. Sp. stichtte het Burger-weeshuis te Harderwijk; 26 Nov. 1855 werd te zijner nagedachtenis in dit gebouw in den muur nevens de Regentenkamer bij den trap een wit-marmeren steen onthuld, met het opschrift:

XXVI November MDCCCLV.
Hulde aan Johan van Spuelde, grondlegger van dit gesticht; door den magistraat met vrijheden begiftigd.
XXV October MDLIV. — XXVI November MDLV.

Zie Toespraak bij het derde eeuwfeest der stichting van het Hervormd Burger-weeshuis te Harderwijk, op 26 November 1855 van Mr. G. A. de Meester, voorzittend regent, Harderwijk, J. Wedding 1856 (niet in den handel) bl. 14, 20. Dit geschrift behelst verscheidene plaatslijke bijzonderheden. Bl. 6 en 7 leest men nog dit:

»Deze Johan v. Spuelde was priester, en werd bijgestaan door een kapelaan, en was dus waarschijnlijk pastoor der Maria-kerk; hij bezat vruchtgevend eigendom. Het geslacht v. Sp. behoorde tot de aanzienlijke regeeringsgeslachten dezer stad. In 1372 ontmoeten wij Frederik v. Sp. reeds onder de leden van den Magistraat, in 1439 Gerrit en Hendrik, en zoo door alle eeuwen heen tot de 18de eeuw personen van dat geslacht. In 1368 en 1396 komen Gherart en Claas v. Sp. op de Veluwe voor. In 1461 was Lambert v. Sp., in 1486 Helmich, commandeur van ons Johanniter klooster te 's Heerenloo; en de laatste der Commandeurs die de regten zijns convents zoo waardig, tijdens de Hervorming verdedigde, was wederom een v. Spuelde, Joachim, die in 1558 zijn beheer aanvaard heeft. Onder de Hervormden, wier goederen door Alba verkocht werden, tellen wij twee v. Spuelde's, Casijn en Coop. De eerste was in 1595 schepen dezer gemeente [1]).

---

[1]) Zie Schrassert; en verder aanteekeningen van W. v. Spuelde in het stedelijk archief; alsmede Aanteekeningen omtrent een paar oude Veluwsche bosschen, 1850 bij Nijhoff, bl. 8.

Behalven de genoemden behoorden tot den magistraat van Harderwijk: 1439 Hendrik v. Sp., 1445 Gerrit v. Sp. Claaszoon, 1472 Frederik, 1476 Gerrit Jan,

»Waarschijnlijk ontleenden zij hun naam van de buurtschap Spueld. Hun geslacht, vrij door geboorte, ingenuus, gordde, naar het wapen te oordeelen, — een in het ijzer geharnaste arm op een rood veld, — even als sommige andere Veluwsche geslachten, eenmaal voor den landsheer het slagzwaard aan, en werd alzoo tot den krijgsstand, tot de milites ingenui gerekend, later één met den adel [1])".

Gerrit v. Spuelde, geh. m. Jacoba de Vriese, ouders van Gerrit, geh. m. eene v. Wijnbergen, ook Westerholt (B[n] d'Ablaing van Giessenburg, R[p] v. Veluwe, bl. 133, 44), ouders van Jacoba, vrouw tot Hulshorst, die *Nav.* XXVI, 413, abusievelijk tot eene d[r] v. Gerrit v. Sp. en Jacoba de Vriese gemaakt wordt; zij † 1556 en tr. 1542 Joseph v. Arnhem (Johanszn bij Aleyd v. Bemmel, vrouw tot Kernheim), geb. 23 Febr. 1509, † 20 Dec. 1586, begr. te Harderwijk, op den Landdag 1539, gedeputeerde bij het ontslaan van hertog Willem 1543, op de oudste riddercedul, op de tweede als wonend te Har-

---

1488 Gerrit Hendrikzn, 1505 Gerrit Gzn, 1579 Philip, 1595 Cazijn, 1635 Otto, 1649 Herman, 1687 Wolter v. Sp. (Noot van Mr. de M.)

[1]) Zie mijn »De Staten van Gelderland in het licht der geschiedenis", 1ste stuk, bl. 14.

Het geslacht Lutteken, in de eerste helft der 14de eeuw reeds op de Veluwe bekend *a*) voerde ook dusdanig wapen. Een ander wapenteeken op de Veluwe aan verschillende geslachten eigen, waren brandaren, brandon, een koornaar, onderaan gekruist. Wij treffen het aan in het wapen van Schrassert, Verschuur *b*), Hennekeler, Wakker en Brantsen te Arnhem, onderscheiden van het geslacht Brandsen te Harderwijk, aan dat van Nuck, ook blijkens de wapens eener lichtkroon in de Hervormde-kerk, verwant. Het tegenwoordig adellijk geslacht Brantsen heeft de brandaren in zijn wapen omgekeerd, en ze alzoo in hermelijnen veranderd.

Pontanus en Janssonius noemen Joachim v. Spuelde eenen vir nobilis. De v. Spuelde's waren vermaagschapt aan v. Wijnbergen, v. Delen, v. Echten, v. Hoecclum, v. Wulven, Nuck, Wolffs, v. Broeckhuyzen en Schrassert.

De Veluwe schijnt den Vorsten vele dienstmannen, ministeriales, geschonken te hebben, die hunne namen naar hunne geboorteplaats voerden en later met den adel inéénsmolten, zooals ik in het aangehaald werk aantoonde. Van daar dat de geslachten v. Heerden, v. Ermel, v. Oldenbarneveld, v. Hierden, v. Harderwijk, v. der Hell, v. Aller enz. enz. vroeger en later tot den adel behoorden *c*). (Noot van Mr. de M.)

---

a) Vgl. *Nav.* XXXVII, 404. RED. *b*) Vgl. ibid. bl. 167. RED.

c) Waar blijft nu het *Nav.* XXXV, 591, 2 besproken denkbeeld van B[n] v. Spaen? RED.

derwijk, verder op de riddercedullen tot 1586, ook gedurende dien tijd op de uitzettingen en gerichten, gedeputeerde 1563, 4, gecommitteerd tot de ontvangst der Koningin 1570, Landschapsgedeputeerde 1577, door den aartshertog Matthias en den stadhouder graaf Jan v. Nassau aangesteld tot drost van Harderwijk 8 Jan. 1578 (Bn d'Ablaing, 12, 243, 53—6; MS.-gen. v. Arnhem op de Openbare Bibliotheek te Arnhem — blz. 351 van den catalogus —, loopend van 1328 tot 1721, toen het geslacht uitstierf [1]).

Eene achterkleindochter van dezen Joseph v. A. en Jacoba v. Sp. tot Hulshorst, Hendrina v. A., geb. 1630, tr. 1654 Alexander v. Spaen van Ringelburg, en bracht Hulshorst aan de familie v. Spaen (vgl. Bn d'Ablaing, 255). Dit geslacht bezat het tot het begin dezer eeuw, toen het aan de familie v. Meurs kwam, waaraan het nog toebehoort. Als »nemus den Holste" komt Hulshorst reeds in 1315 voor (Schrassert, Hardervicum Antiquum, 2e dr., I, 13, vgl. mede 14—17, en II, 13 en 14) [2]). Hoe was Jacoba v. Sp. vrouw van Hulshorst geworden?

Gelijk wij zagen, waren volg. Bn d'Ablaing, de ouders dezer Jacoba Gerrit en eene v. Wijnbergen of Westerholt. De reeds genoemde MS-gen. v. Arnhem heeft alleen v. Wijnbergen. Bij Kok, Vad. Wdbk, worden in de geslachtslijst v. Wijnbergen twee personen van den naam Gerrit v. Sp. vermeld als gehuwd met dochters van dit geslacht. De eene Gerrit leefde 1480, en had tot gade eene niet met name bekende dochter van Willem v. Wijnbergen en Theodora v. Meekeren (Kok, XXXIII, 177). De andere Gerrit, volg. sommigen echter Filips geheeten, tr. Trude v. W., Wichmansdr bij Christina Mevis [3]) gend Pannekoeck (ibid. 186). Doch deze echtelieden

[1]) Een paar fraaie grafsteenen van v. Arnhem's met opschriften en wapens liggen in en hoofdingang der St.-Eusebiuskerk te Arnhem, waar ze echter veel te lijden hebben.

[2]) Door nemus den Holste versta men de tegenwoordige bp Hulst bij Harderwijk, bij Bn v. Spaen (Inleid. I 56) a° 930 vermeld als Hulste, a° 1331 ter Huelst (Schrassert, Hard. I 12), a° 1332 die Hulst (ib. II 13). Hul-, of Hulshorst, bp o. Ermelo, komt in 1295 als Hollhorst (Nijhoff, Oorkonden I 51), in 1543, 1732 als Hulshorst voor (Schrass. II 83, 182). Hulshorst, bp en landgoed te Nunspeet, staat in 1534, 1608 vermeld bij v. Hasselt, Geld. Oudhh. 385; Bn Sloet, Van-Al's 436, noot. Is aldus de onderscheiding niet juist? RED.

[3]) Lees waarschijnlijk Marissen (vgl. *Nav.* XX, 475 tweemaal, XXIX, 160), d. i. Mauritszoon; de naam Maurits komt wel in het geslacht Pannekoek voor, zie *Nav.* XX, 475; XXI, 211; XXX, 371.

hadden geene kinderen (ibid. 185), zoodat de eerstgenoemden de ouders van Jacoba v. Sp. zullen geweest zijn, indien althans de alliantie niet v. Spuelde = v. Westerholt behoort te luiden. (Vgl. *Nav.* XXII, 306; XXVIII, 249).

In verband met de twee huwelijken met v. Wijnbergens teeken ik aan, dat Tydo v. Wijnbergen, zoowel als Filips v. Spueldt in 1597 te Harderwijk huwlijkslieden waren vanwege juffer Geertruid v. Wijnbergen (*Nav.* XXIX, 215); en dat in eene procedure over de erfenis van Arnolda Voet geb. v. Wijnbergen (1647, 61) voorkomen Judith v. Wijnbergen gen. Dedem, juffer Tyda v. Wijnbergen, wed. Verdelft, en Herman v. Spuelde (*Nav.* XXIX, 163).

Nog een Gerrit v. Spuelde of v. den Spoelde, gehuwd met Cecilia de Wolffs, komt voor Her. Bibl. 1883, bl. 75, waarbij opmerking verdient, dat Reyner v. Spuelde in 1579 een der hijlixluijden was van Jannegen Wolffsens (*Nav.* XXIX, 322).

A.

[Zouden hier ook kunnen passen Alardus Speelt et frater eius Arnoldus, et sorores et filia (*sic*) sororum (*sic*) eorum, als horigen des hofs te Zoelmond 29 Sept. 1259 door het klooster Mariënweerd aan Otto graaf van Gelre overgedragen (Bondam 540a; Bn Sloet, Oorkdbk v. G. en Z. bl. 802)? Zie over den landvoogd v. Speult 1618 en zijn mooglijk afbeeldsel, *Nav.* II 19. Nopens Joachim v. Speulde bericht Slichtenhorst, Tooneel d. L v. Gelder bl. 100b, 1654, dat hij »laetste opsiender was der kommanderie van 's Heerenloo. Filips v. Spuelde en Geertruid v. Wijnbergen hadden tot zoon Otto († 18 Maart 1649) in 1622 geh. m. Everarda v. Delen († 8 Sept. 1669).]

Teding van Berkhout (XXXVII, 262). Aeltje T. v. B. was de eerste vrouw van Gerard Schagen, burgemr van Hoorn en gecommitteerde ter admiraliteit van het Noorderkwartier. Hij was een tijdgenoot van den vice-adm. van Holland Jan Cornelisz. Meppel, en zijne tweede vrouw was Immetje Groot, weduwe van den vice-adm. Pieter Florisz, † 8 Nov. 1658. Gerard Berckhout, schepen der stad Hoorn, had tot vrouw Margaretha Bezem, dr v. Dr. Bezem, burgemr dier stad, en van Maria Meppel, (dr v. den adm. Meppel straksgenoemd). De admiraal stierf in zijne geboortestad Hoorn Juli 1669, in 't door hem gebouwde huis op den Ouden Doelen.

A. AARSEN.

[Vgl. *Nav.* XXXVI, 210. — Tot aanvulling van *Nav.* XXXVII, 263, diene nog, dat Cornelia Elisabeth Ted. v. B., wed. C. W. v. Valkenburg, te Haarlem † 18

Mei '87, oud 70 jaar, zuster van A. V. Ted. v. B. (geh. m. M. V. Crommelin), van H. Ted. v. B. (geh. m. S. J. H. des Tombe) en van A. J. M. Ted. v. B. Ook, dat te Amsterdam † 18 Juni '87 Catharina Ted. v. B., oud 52 jaar, gade van Jhr. J. P. Six, moeder der jonkheeren J. en W. Six, zuster van eene Ted. v. B. geh. m. eenen v. Lennep, van Mr. J. A. P. Ted. v. B. (20 Mei '87 benoemd tot hoogheemraad van Rijnland prov. N. en Z. Holl.) en van eene freule Ted. v. B. geh. m. eenen Jhr. Quarles v. Ufford, — te Heemstede en Haarlem.]

de Thouars (XXXV, 622). Een antwoord op de vraag van *Nav.* ibid. bl. 390, staat te lezen in Herald. Bibl. 1874 bl. 293. Zeer lezenswaardig is ook *Nav.* VIII, 353; IX, 86, en vooral bl. 121, 311.

J. A.

v. Twist. De *Nav.* XXXIV, 479 genoemde rechter in de arr.-rechtbank te Haarlem was Mr. Albert Jacob, geb. Dec. 1832 te Deventer, kantonrechter te Ommen, daarna te Oud-Beijerland, sedert Maart 1865 rechter in de arr.-rechtbank te Dordrecht, sed. Juni 1871 rechter, sed. Mei 1877 vice-president der arr. rechtbank — te Haarlem, † ald. 4 Jan. '85, eene wede H. E. (C.) W. IJssel de Schepper nalatend. Zijne moeder M. C. W. v. Eck, dr v. den Deventer oud-hoogl. Cornelis Fransen v. Eck, † te Dev. 14 Febr. '86 op meer dan 80-jarigen leeftijd. Het doodbericht werd medeteekend door M. W. H. IJssel de Schepper, wed. van den *Nav.* t. a. pl. genoemden Cornelis. — J. W. Duymaer v. Twist Sr, geh. m. C. Visser te 's Gravenhage dankte 7 Juni '86 voor de bij herdenking van 50-jarigen echt ondervonden belangstelling, en verloor zijne gade op 74-jarigen leeftijd 14 Sept. '87.

Jeanette Catherine Justine D. v. Tw., dr v. bovengenoemden Mr. Albert Jacob, tr. 21 Dec. '86 te Haarlem Jhr. Jacob Constantijn Teding v. Berkhout, zoon van wijlen Jhr. Mr. Jan Pieter bij Geertruida Maria Helmolt († 6 Mei '87, oud 69 jaar), en broeder van W. P. Ted. v. B. geh. m. A. H. von Baumhauer.

Zie Johan v. Twist, extraordinaris-raad van Indië, gouverneur van Malacca, 7 Oct. 1641 een *Nav.* XII, 73—5 afgedrukt plakkaat uitvaardigen betreffende het »vercoopen ende alieneeren midtsgaders de Christelyke opvoedingh der Slaeven". Een merkwaardig stuk, dat zijn verstand en hart beiden eer aandeed.

J. A.

VRAGEN.

Berkhout. Wie is in het bezit van genealogische aanteekeningen betr. B. of Berckhout, en genegen ze mij voor enkele dagen af te staan?

Gaarne ben ik bereid de mijne ter zijner beschikking te stellen. Hoorn is vermoedlijk de bakermat dezer familie, blijkens het volgende.

Jan Symonsz. B., geb. te Hoorn 1617 † 1685 als burgemeester aldaar. — Victor B., geb. ibid. omstr. 1684, zoon van Jan Vechterszn B. bij Catharina Haringkarspel, pred. te Schellinkhout in 1707. Aan de handoplegging nam deel Ds. Nanning Berkhout, geb. te Hoorn omstr. 1650, pred. te Hippolitushoef 1681—1714. Victor is gehd geweest met Catharina Hinlopen, dr v. Mr. Nanning Hinlopen, schepen van Hoorn. Hun zoon Nanning was dokter te Haarlem (1735—1786).

Gerard B., burgemr van Hoorn, tr. 2 Juni 1699 eene dr v. Dr. Herman Besem, burgemr van Hoorn. Zijn zoon Herman, geh. m. Debora de Vries, † 1761 als burgemr van Hoorn.

Breda. J. J. BERKHOUT.
kapt. art.

[Zie *Nav.* XXXVII, 262, 3, 691.]

Bouwens (XXXII, 194; 'IV, 524, 5). Jan B. v. der Boye, raad en rekenmeester v. Gelderland, was tweemaal gehuwd. Naam der eerste vrouw? De tweede was Claire Kerremans, dr v. René, schepen en trezorier v. Mechelen, bij Claire Peeters genmd Vrancx. Was deze Jan B. niet ook commies des finances te Brussel? Bezat hij reeds te voren Nederrijsche? Zijne nazaten bezaten ook Maeken of Marke.

JOH. THEOD. DE RAADT.

v. Bronkhorst. Te Scheveningen † 20 Aug. 1885 Jhr. L. v. Bronkhorst, oud-kolonel, oud 72 jaar. Behoorde deze oud-intendant van Het Loo tot de nazaten der *Nav.* XXX, 605, noot vermelde, te Kuik begravene Theodora v. Br.? Bij zijne uitvaart te Apeldoorn 24 Aug. waren tegenwoordig zijn neef v. Br. en zijn schoonzoon Baron Schimmelpenninck v. der Oye van Nyenes (*sic*, v. Nijenbeek ?). Den 10 Mei '86 onthief koning Willem III zijnen hofmaarschalk J. M. L. v. Br. van de gelijktijdige waarneming der functie van kamerheer-ceremoniemeester.

Dalemans, enz. Wie verschaft mij genealogie en wapen Dalemans? Abraham D. tr. 1°. Ouwerkerk (bij Amsterdam) 5 Apr. 1675 Magdalena Taurinus, dr v. Petrus Taurinus, pred. der Remonstr. gem. te Utrecht, bij Magdalena Harscamp; 2°. Sloterdijk 13 Apr. 1714 Lucretia Mensing. Bij 1ma. Magteld Magdalena, geb. Haarlem 23 Dec. 1687, tr. Breda 20 Dec. 1722 Cornelis v. Wijnoxbergen, notaris aldaar.

Kan iemand mij de verwantschap opgeven van het Belgisch geslacht de Fumal met de Hollandsche familie van dien naam; en welk wapen voerde de Hollandsche tak? De oudste mij bekende de F. in Holland is Willem Richard geh. m. Theodora Aleida Cremer (geb. 1693, † 1788).

Jeanne Isabella *de Paravicini di Capelli* geb. 24 Juni 1799 te? was de dochter van eenen de Paravicini bij eene Bloys van Treslong. Welke zijn de voornamen harer ouders [1]), en wie waren hare grootouders?

Kan men mij eene genealogie mededeelen der afstamlingen van Cornelis Jacob Pols, zn v. Pieter bij Maria Anna Bel, geb. 1753, pred. te Filipsland en Colijnsplaat, in ondertrouw opgenomen te De Werken 29 Juli 1784 met Sijke Verhey? Zij wonnen:

a. een kind begr. te De Werken 3 Aug. 1789, *b.* Pieter, *c.* Bastiaan, *d.* Christina, *e.* Maria † 22 Nov. 1832.

Is de hoogleeraar Pols te Utrecht eveneens een nakoomling van dezen Cornelis Jacob?

Hendrik v. Veen tr. Christina v. Boort, bij wie Ida, gedpt in de Jacobi-kerk te Utrecht 10 Maart 1650, † Utrecht 21 Jan. 1703, die tr. 1°. Adriaan Boonsaayer, 2°. Utrecht 30 Aug. 1681 Antony v. Dam.

Petrus v. Veen, pred. der Herv. gem. te Linschoten, † ald. 6 April 1722, tr. ald. 9 Dec. 1674 Maria Struijs, en hertr. 18 Oct. 1685 Theodora de Vrij, geb. Utrecht. Bij 2da Christina Catharina geb. L. 12 Dec. 1686, tr. 1°. Carel de Cupere, schout te L., 2°. Herbertus Hendrikus v. Dam. Wie doet nadere genealogische mededeeling over deze familie, wat is het wapen?

Rotterdam. W. H. CROOCKEWIT.

---

[1]) Johan Christoffel di Paravicini geh. m. Jacoba Andriessa Bloys v. Treslong, geb. 's Gravenhage 13 Maart 1772, † Breda 10 Nov. 1838; zie hare voorzaten in Herald. Bibl. 1872, bl. 234 enz., en vgl. *Nav.* VI, 370; VII, 176. RED.

Foijert enz. (XXXVII, 86). Der erwähnte Gijsbert die Raeth, »hijlichsman" von Hendrick v. Doernick, war vermählt mit Margarethe v. Doornik, die er 21 Sept. 1626 mit all' seinem Gut leibzüchtet (Schepen-sign. Tiel, p. 38). Wer waren ihre, der Frau, Eltern, und welches Wappen führten *diese* v. D.? — Ein v. Wijck v. de Woerd heirathet eine Foiert, deren Sohn mit einer v. Hattum vermählt war. Wer kann Namen und Daten ausfüllen? Welches ist das Wappen dieser Foiert?

DE R.

[Foyert voerde drie vogels. Kleuren mij onbekend].

Fockens (Friesland) — voert Gedeeld: (herald.) rechts doorsneden; boven, een zeiltje aan een mast? onder, twee veêren schrijfpennen, waartusschen aan de bovenzijde een vingerring met steen; (herald.) links de Friesche halve adelaar. Is deze beschrijving juist? Aanvulling verzocht (kleuren?). Dit wapen voerde Lucas F., in 't begin dezer eeuw pred. te Sneek; tr. Anna Wilhelmina Havingha (ex matre Titia Ippius), bij wie o. a. eenen Ippius F. en eenen Schrader F. Was de moeder van Ds. F. eene Schrader? Ouders, grootouders enz. gevraagd van Ds. F. en zijne vrouw. Hij, geb. 19 Sept. 1763 Groningen, 1790 pred. te Winderveer, daarna? te Sneek † alhier 13 Juli 1850.

H.

v. Meerhout. Welk wapen voerde dit (uitgestorven?) gesl.? Johannes v. M. te Gorinchem † vóór Mei 1657 tr. v. Honckoop? bij wie: 1. Laurens, 2. Nicolaes tr. Maria Ouwens wede 1654, 3. Hendrik, 4. Abraham, 5. Cathalina, 6. Helena, 7. Judith tr. Lambert Jansz. Boeij, zij wede 1654, 8. Johan tr. Apr. 1645 Maria v. Oort Françoisdr. — Jacob v. M. 1682 notaris te Gorinchem. Anna v. M. wede 1709 v. Pieter v. Asperen.

V. H.

Wijsmuller. Geslacht- en wapenkundige mededeelingen betreffend W. (ook Weizzmuller) worden beleefd verzocht.

H. V. E.

v. Winteroy, enz. In welke familiebetrekking tot Nicolaas v. W. (*Nav.* XXXVI, 76) stonden Elisabeth v. W., die in 1623 huwde Jhr. Jan Huygens, gelijk blijkt uit f° 83 van het in het Tijdschrift voor N.-Brab. Gesch., Taal- en Letterk. III 164, vermelde »Aanteekenboek a° 1622 van Jonker Jan Huygens, vervolgd door J° Diederik H." enz. [1]); *en* Dina de W., als j. dr te Helmond, 6 Jan. 1697 te Nunen in den echt getreden met Boudewijn Curtius, j. m. geb. te Eindhoven, luitenant van den Heer Zobel, majoor van den generaal Tettau (ib. 159). Volg. Herald. Bibliotheek 1873 bl. 95, waar het wapen wordt medegedeeld, is v. W., die weleer te Gorinchem of 's Hertogenbosch tehuis behoorde, uitgestorven. De familienaam luidde ook wel Wintero(o)y v. Brakel, zelfs (de) v. Wintelroy; zie N. Br. Tijdschr. I 181, 215, 8, 27; II 103, 4; III 168.

Wat Zobel betreft, Maria Polixena Henriette von Zobel (geb. 1709, † 29 Sept. 1757) was de gade van Steven v. Delen, heer van Lent. Zij was de dochter van Johann Christian Freyherr von Zobel, heer van Hückelhoven, Künckel, Berg en Heydmühle, General-Feldzeugmeister des Keurvorsten van de Palz, gouverneur van Mannheim; later generaal-veldmaarschalk-luitenant des Keizers van Oostenrijk, bij Agnes Elisabeth v. Beeck. De oudste dochter dezer echtelieden, Juliana Bernardina Wilhelmina geheeten, huwde Frederik Willem Freyherr von Calcun genannt von Lohausen, welke echt kinderloos bleef. Is von Zobel uit Sobels ontstaan? In Tijdschr. N.-Br. Geschied. III, 172 wordt gevraagd naar de ouders van Pieter Johannes Adrianus Sobels geh. m. Joha Laurentia Huygens, bij wie 2 Juni 1781 te 's Hertogenbosch geboren Joha Catha Sobels.

Straksgenoemde J° Diederik Huygens, — zoon van Jan of Johan, drost en rentmr van Meerhout en Vorst, in 1659 schepen te Boxtel, bij Elisabeth v. Winteroy, — geb. 23 Mei 1637, zette zich te Vucht neder en huwde Catha Dingmans. Eén met Dingemans van *Nav.* XXXV 625, 6?

---

[1]) in een belangrijk opstel over 't geslacht Huygens (In zilver 2 blauwe palen). J° Diederik H. was heer van Zeelhem (niet, Zulhem) in 't Limburgsch arr. Hasselt, wel te onderscheiden van Zelen (arr. Roermond, gem. Helden).

Och, waarom moest dit belangrijk Tijdschrift zijn nog zoo jeugdig hoofd thans reeds te rusten leggen! Slechts drie jaargangen mochten voltooid raken!

BIJLAGE,

BEVATTEND DEN VOORNAAMSTEN INHOUD VAN

DE OMSLAGEN

DER

MAANDELIJKSCHE AFLEVERINGEN.

Woningen in Nederland. Bij de firma de Erven F. Bohn te Haarlem verscheen Nov. '86, een werk van den architect J. B. Kam, getiteld »De versiering van onze woning". De volgende inhoudsopgaaf geeft een denkbeeld van den belangwekkenden inhoud:

I. Over versiering in het algemeen. 1. Inleiding. 2. Smaak. 3. Wetten van versiering. 4. Over de kleur. 5. Over den vorm.

II. De woning in vroeger dagen. 1. De waarde der geschiedenis. 2. De woning der ouden. 3. De woning in de middeleeuwen. 4. Renaissance. 5. De 17de- en 18de-eeuwsche woning.

III. Onderdeelen. 1. De 19de-eeuwsche woning. 2. De wand. 3. Onderdeelen van den wand. 4. Vloer en plafond. 5. Meubels. 6. Aan de Hollandsche vrouwen en meisjes.

De afbeeldingen zijn keurig.

Mr. Jacobus Tak. Aldus is de 25 Juni '83 ingewijde bewaarschool te Aalsmeer gedoopt, als rechtmatige hulde aan de verdiensten des vorigen burgemeesters, die gedurende 26 jaren aan 't hoofd dezer gemeente stond.

Straf van een parlementslid. Toen Floyde, lid van het Lagerhuis, ten aanzien van de dochter van Jacobus I en haren gemaal beleedigende uitdrukkingen gebruikt had (in 1621), veroordeelde het Huis hem, eene boete te betalen van 1000 pond en tweemaal aan de kaak te worden gesteld, waarheen hij gebracht zou worden op een paard gezeten, achterste voren, met den staart in de hand. Zie Reynaert, Histoire de la discipline parlementaire, 1884, I, 37.

MR. C. B.

Eene fatale liefhebberij. In het Nieuws v/d. Dag v. Vrijd. 12 Maart 1886, 3de Blad, is volgende advertentie opgenomen: »ZEGELS. *Oude Zegels*, groen of rood? Was, uit de 14de, 15de, 16de en 17de eeuw, worden te koop gezocht. Adres frº lett. R F. 316. N. v/d. D."

In de »Deutsche Herold", Jahrg. XII, (1881), Nº. 2/3: Bericht über die Sitzung vom 15 Februar 1881, wordt volgenderwijs over het vervreemden der zegels van de stukken gesproken: »Herr Frhr Minnigerode macht unter Bezugnahme auf einen speciellen Fall darauf aufmerksam, wie bedauerlich es sei, wenn von alten Urkunden die Siegel abgetrennt, ev. die Urkunden selbst vernichtet werden, so dass später der Ursprung solcher Siegel nicht mehr nachgewiesen werden kann. Der Vorsitzende bemerkt dazu, dass mit dem allerdings höchst verwerflichen Abtrennen der Siegel, welches wohl oft nur geschehe, um die Urkunden bequemer ordnen zu können, das Vernichten der letzteren nicht immer verbunden sei"

En in id. d. z. j. Nº. 4: Ber. üb. d. Sitz. v. 15 März d. j.: »Bezüglich des bereits mehrfach zur Sprache gebrachten Verfahrens der Abtrennung alter Siegel von Urkunden und Vernichtung der letzteren, bemerkte ein anwesender Jurist, dass in mehreren ihm vorgekommenen Fällen die Urkunden, alte Schulddocumente, durch Verbrennen vernichtet seien. Herr Frhr v. Minnigerode hält dies Verfahren für bedauerlich und ganz unnöthig, da man die qu. Urkunden durch Einschneiden ebensowohl ungültig machen könne, und wünscht, dass an den abgetrennten Siegeln jedenfalls die Regesten der bez. Urkunden notirt werden möchten. Redner giebt anheim, in diesem Sinne bei der betr. Behörde vorstellig zu werden. Der Vorredner constatirt, dass die gesetzliche Ungültigmachung von Documenten keineswegs nothwendig durch Verbrennen erfolgen müsse, sondern das Durchstreichen genüge. Der Vorsitzende erklärt sich damit einverstanden, dass vom Verein in der angedeuteten Richtung Schritte geschehen".

Wij, en ongetwijfeld velen met ons, wenschen dien liefhebber niet veel succes.

Mº.

Bijbelsch argument. Een eigenaardig voorbeeld der bewijskracht oudtijds aan bijbelplaatsen toegekend, geeft hetgeen L. Bauchet mededeelt in de Nouvelle

Revue historique de droit français et étranger, 1882 nº 6, blz. 632. Maillard, — wordt daar gezegd, — deken van de Sorbonne, hield in 1563 vol, dat een huwelijk wegens verzuimde formaliteiten niet later nietig verklaard kon worden, en dat men niet de openbaarheid van de voltrekking kan vorderen, omdat het huwelijk van Adam en Eva, dat het voorbeeld is van al de andere, zonder getuigen voltrokken was.

Mr. C. B.

Weêrnieuws 1667. Uit oude familie-papieren werd mij onlangs het volgende toegezonden, dat uit de scheurmand nog wel mag gered worden.

Nette Aantekening wegens het weder in de maand Maart des jaars 1667.

In January sestien hondert zeven en tsestig
Doen vroort en het sniewde zeer heftig
Styf zes weken stont de vaert geheel stil
Drie weeken voer men weer geheel na wil.
Het voornaamste dat hier word genoteerd
Is datter zoo veel ys quam in de Meert.

Nota

De 16. Meert begont weer hart te vriezen
17. moesten de vissers haar winst verliezen
18. liepen veel volk voor de laag op het Y
19. passeerd men van d'een tot d'ander zy
20. bood weer en wind noch weinig toen
21. leek of weer en wind anders wou doen
22. was de windt weer felder aan t'vriezen
23. begon 't ys door de son hart te verliezen
24. al vriesende verloor 't ys zyn kracht
25. zynder veel over 't ys komen met voordach
26. liepender nog drie van stee over 't YY
Namiddags zeylden de schuiten de stad voorby
27. heeft d'oostewind 't ys op Pampus hoog gezet
29. was 't varen daar over nog wel belet
30. quamen eenige daar over varen en lopen mee
1. April liepen eenigen personen nog op zuiderzee
2. dito is in 't val een schip door 't ys vast gehegt
dit is genoteerd van M. T. de Lootsen haar knegt
om Gods groote wonderwerken en kracht
Te doen helpen houden in gedacht.

Medegedeeld door MR. J. I. VAN DOORNINCK.

Het huisje van Czaar Peter te Zaandam. Van de schenking van dit huisje door koning Willem III aan den Keizer van Rusland gewaagt het officieele Russische blad van Petersburg op de navolgende wijze.

»De Keizer heeft 11 Nov. 1886 er in toegestemd, dat de Russische gezant te 's Gravenhage, de geheimraad graaf Kapnist, het geschenk aanneme van het huis, waarin Czaar Peter de Groote te Zaandam in 1697 gewoond heeft; welk geschenk aan Zijne Majesteit door den Koning der Nederlanden is gedaan. Sedert dat tijdstip was dit huis steeds bezocht geworden door toeristen, en het had eene zeer bijzondere vermaardheid verkregen sedert Keizer Paul het in 1781 had bezocht, en wijlen Keizer Alexander II, toen nog Grootvorst-Troonopvolger, in 1839. Koning Willem I had met het oog op de historische beteekenis van het beroemde huisje, waaraan zoovele herinneringen der groote daden van den machtigen voorvader der Russische Czaren zijn verbonden, het van de eigenaars gekocht, en het aangeboden aan de prinses van Oranje Anna Paulowna, later koningin der Nederlanden. Toen heeft men, om het huisje beter te bewaren, er een steenen gebouw omheen gemaakt en een opzichter en een bewaker er in geplaatst, die belast zijn met het onderhoud. Nadat eerst Prins Hendrik het geërfd had, en later zijn doorluchtige broeder, de tegenwoordige Koning der Nederlanden, was het huisje te Zaandam het persoonlijk eigendom van Zijne Majesteit. Bezield met gevoelens van vriendschap voor

Czaar Alexander III, heeft de Koning der Nederlanden het voornemen te kennen gegeven, dit huisje te schenken aan Zijne Keizerlijke Majesteit, die het heeft aangenomen. Aldus is dit schoon gedenkteeken van den grooten hervormer van Rusland, zoo dierbaar aan het Russische volk, het eigendom geworden van den Keizer van Rusland.

Standbeelden in Frankrijk (XXXVI, Bijlage bl. R). De Figaro deelt eene volledige lijst mede van de sedert Mei 1872 in Frankrijk onthulde standbeelden. Ze zijn 115 in getal! En het kan zijn, zegt het blad, dat er nog zijn overgeslagen. Daar men aan den anderen kant met ridderorden niet minder kwistig is, zou men, zoo eindigt het artikel, de Franschen kunnen noemen »een volk van gedecoreerden in een land vol standbeelden" (Haarl. Ct. 4 Nov. 1886, 2de ed.). Onlangs kwam te Parijs uit: Les statues de Paris. Notices biogr. et artist., par Paul Marmotan. 1 vol. in 8°.

M°.

Boekhandel. De Typografische Vereeniging te Breda vierde 10 Jan. 1887, als de oudste in ons land, haar vijftigjarig bestaan. Voor die gelegenheid werden gedurende drie avonden feestelijke bijeenkomsten in het toepasselijk versierde café-Neuf gehouden. Of er nog van de oprichters dezer Vereeniging in leven zijn, is ons onbekend, maar wel weet men, dat iemand, die slechts een paar maanden na de oprichting lid werd, thans te Haarlem woont: t. w. de meesterknecht op de St. Jacobs-drukkerij, F. A. van Dijk, die er sedert vele jaren werkzaam is.

De l'importance de conserver les feuilles et fragments de feuilles de parchemin détachés d'anciennes couvertures de livres. Vers la fin du moyen-âge, et pendant les 15me et 16me siècles par suite de la rareté du parchemin, un grand nombre de manuscrits, souvent très-précieux, furent impitoyablement expulsés des bibliothèques, pour être livrés aux ciseaux des relieurs. Ainsi s'explique comment il se fait qu'on trouve fréquemment dans l'intérieur d'anciennes couvertures de livres des fragments d'auteurs classiques perdus, de chansons de geste, de poëmes du moyen-âge, voire même des lambeaux de chartes, de bulles, de comptes ou d'incunables dont l'existence est aujourd'hui ignorée. (P. C. V. D. M. (v. der Meersch), in den Messager des sciences hist. de Belg., 1855.)

M°.

Het getal dertien (A. R. 1; XXII, 61; IV, 102). »Te New-York bestaat sedert eenigen tijd eene dertien-club", welker leden zich ten doel stellen de bijgeloovige vrees, die men voor den Vrijdag en het getal 13 koestert, met alle kracht door woord en daad te bestrijden. Ze hield o. a. onlangs in haar vergaderlokaal Knickerbrocker (bocker?) Cottage N° 13, een feestmaal, waarbij aan elke tafel 13 personen zaten, 13 gerechten werden voorgediend, 13 wijnen geschonken werden, om de dertien minuten een dronk werd ingesteld, enz. Maar niet alleen door feestmalen, ook door voordrachten, dagblad-artikelen enz., ijveren de leden tegen het belachelijke bijgeloof" (Het Nieuws v/d. Dag 2 Jan. 1883, 2e blad).

M°.

De Coligny. Tot stationschef te Lyon werd Dec. '86 benoemd de Burggraaf Oscar de Rivoire de Coligny, een afstammeling in rechte lijn van den vermaarden admiraal de Coligny.

Lüderitz. Deze Bremer koopman, eigenaar der factorijen van Angra Pequena, de Duitsche kolonie op Africa's Westkust, naar zijn neef Lüderitzland genaamd, † Jan. 1887 aan de Oranje-rivier. Een telegram uit Kaapstad berichtte 10 Jani te Bremen, dat men ongerust was over L., die het laatst gezien was in October aan de Oranjerivier, op weg naar Angra Pequena, onder bijvoeging, dat eene kleine expeditie was uitgezonden om hem op te zoeken. Of men hem nog levend gevonden heeft en welke de oorzaak van zijn dood was, wordt niet gemeld.

Confucius. Het huis van C., bij Loey, in de Chineesche provincie Shan-tong gelegen, werd Jan 1887 eene prooi der vlammen. Daarbij gingen schatten op het gebied van wetenschap en kunst verloren. Want de afstammelingen van Confucius, die het gebouw 2400 jaren lang in eere hielden en den eigendom daarvan steeds op den oudsten zoon (die den titel van graaf of hertog voert) lieten overgaan, hadden daarin al de kostbare geschenken verzameld, die hun in den loop dier eeuwen door hunne landgenooten waren aangeboden.

Schenk's grafteeken. In de streken van Boen en Lintan op Sumatra's Westkust, welke omstr. 1830 zoo menigwerf het hoofdtooneel waren van onzen strijd met de Padri's, waar zoo menig soldaat en officier der kleine troepjes, met welke die oorlog van onze zijde gevoerd werd, den dood vonden, sneuvelde ook de dappere kapitein Schenk in 1832, bij de vermaarde bestorming der versterkingen, die de vijand aan de oostelijke helling van den Marapalm had opgeworpen, om ons den toegang tot het Boensche en Lintansche af te sluiten. De bekende Vermeulen Krieger leidde deze operatiën, en had in Schenck zijn besten steun. Getroffen door den heldendood van dien voortreffelijke, liet Krieger op het hoogste punt van den Marapalm een eenvoudig grafteeken voor hem oprichten. Men vindt het, — of wat er voor in de plaats gekomen is, — op eene opene plek ter zijde van den weg. De witte tombe heeft tot opschrift:

»*Hier rust C. J. W. A. Schenck, kap. d. inf., geb. te Dillenburg* 5 *Mei* 1799, *gesneuveld te Marapalm* 22 *Juli* 1832. *Eere zij den held!*"

Het geheel zag er uitmuntend onderhouden uit.

Lieke-blommen. Vele schaatsenrijders uit de drie noordelijke provinciën stellen er prijs op, een bezoek op schaatsen te brengen aan het dorp De Leek, in het Westerkwartier aan het Leekstermeer gelegen, en van daar eene soort van kunstbloem van veêren, lint en klatergoud, *Leekstertakje* of *-struikje* genoemd, mede te brengen.

Dit veelbegeerde eereteeken der schaatsenrijders in de Friesche gewesten was echter oorspronkelijk geen kunstbloem, maar, — en nog wel tot in deze eeuw, gelijk Johan Winkler herinnert, — anders niet dan een takje van den hulst. Deze welbekende heester met zijn harde, gladde, stekelig-gerande en donkergroene bladeren en helderroode bessen vertoont zich juist in den barren winter en op de sneeuw zoo sierlijk en kleurrijk. De oude Friezen tooiden reeds vóór eeuwen en toen zij nog geene Christenen waren, hunne woningen op het Midwinter- of Joelfeest gaarne met hulsttakken; een gebruik, dat zij ook later bij de viering van het Kerstfeest in stand hielden, en dat nog heden bij de Engelschen in zwang is. En dit is almede een bewijs voor de nauwe verwantschap van Engelschen en Friezen. Trouwens, de hedendaagsche Engelschen zijn voor een deel de nakomelingen van Friesche uitwijkelingen of volkplanters in Brittanje.

Hunne hulsttakken haalden de Friezen bij voorkeur van de Lieke (de Leek, het hedendaagsch Groningerlandsche dorp), waar de hulst in de bosschen op de hooge zandgronden welig tiert. En dit is de oorsprong van de liefhebberij der Friezen voor de Liekeblom.

Aan dat overoude gebruik herinnert het schoone gedicht van wijlen Dr. E. Halbertsma, »De Lieke-blommen" getiteld. Marij, de dochter van een ouden Frieschen boer, wenscht met haren verloofde op schaatsen het dorp De Leek te bezoeken, in weerwil dat hare ouders zich tegen dezen tocht verzetten.

»Met hjar thrijen jonge pearen
Teagen se nei Grinslân ta;
En it iis dat wier fol wjekken,
En de winter moalke sa".

Op den terugtocht, dicht bij de ouderlijke woning verdrinkt Marij. Twee mannen vinden haar en brengen het lijk huiswaarts.

»En do sleepten se de slide
Midden oer de bûthûs-flier,
En der lei Marije dead op,
Sonder mûtse oer it hier;

Met yn *Lieke-blom* by 't jak yn,
't Aeklik pronkstik fen de dead,
En hjar moaye reade lippen
Wierne nou sa blau as lead".

Het gebruik om eene »lieke-blom" te halen dagteekent van eeuwen her. Wie op schaatsen naar De Leek was geweest en daar zulk eene bloem had gekocht, beschouwde zich als zijn proefstuk in de schaatsenrijderskunst afgelegd te hebben. Het spreekt vanzelf, dat dergelijke bloemen zorgvuldig werden bewaard; het kabinet is daarvoor de aangewezen plaats. Met oranjelinten aan een stapel linnen vastgehecht, valt de bloem den bezoeker bij het openen der deuren terstond in het oog. Kinderen en kleinkinderen beschouwen de trofee met ontzag, en lang na het verscheiden van vader en moeder blijft de Lieke-blom in eere, als een aandenken van geliefde betrekkingen, als eene herinnering aan de schoone dagen van weleer.

Hollandsche nadruk van Duitsche schrijvers. Deze schijnt niet goed te kunnen gelukken. Het aankoopen van Duitsche drukken is dan ook geraden. In »Der König von Sion" door Hamerling, (nadruk te Tiel bij H. C. A. Campagne), is gemiddeld op iedere bladzijde één drukfout, zoo niet meer. Het boek telt 190 bladzijden. En dat nog wel in den 2den druk!

H. J. S.

Kerstfeestviering in Engeland. Aan het Heidensche Joelfeest, ofschoon een lentefeest (*Nav.* XXVI, 199) — zie *Nav.* XXXVI, 303, waar verkeerdelijk jubelfeest staat, — herinnert in het Engelsch Yule = Kerstmis. Immers, terwijl de Perzen nog tegenwoordig Nieuw-jaar beschouwen als het tijdstip der vernieuwing aller dingen, den triomf van de zon der natuur; zoo werd bij ons Heidensch voorgeslacht Nieuw-jaar bij gelegenheid der dag- en nachts-evening in de lente (21/22 Maart;) zie *Nav.* I, 118) met het Joelfeest gevierd. Sedert de verplaatsing van Nieuw-jaar naar de winter-zonnestilstands-dagen (1 Januari), bracht men, onder het christendom, de benaming Yule op het aan *dit* Nieuw-jaar onmiddellijk voorafgaande Kerstfeest over. Yule als feest-benaming is mitsdien veel ouder dan Christmas. — Van hier Yule-block zoowel als Christmas-blok, Kerstblok, d. i. het groote houtblok, waarvoor eerst in den nieuweren tijd in Engeland de Kerstboom is ingevoerd, en dat daar te lande op Kerstmis brandt aan den huislijken haard. Ook in ons vaderland werd het voorheen op Kerstavond, d. i. den dag vóór Kerstmis, in den haard gelegd, en aangestoken met een overblijfsel van dat des vorigen jaars. Vanhier ook yulecakes, kerstkoeken, welke in hun vorm het in doeken gewikkelde kerst-kindeke nabootsen. Evenzoo herinneren de christmas-pyes of mixed pyes, eene soort van vleeschpasteien, in hun vorm aan Bethlehem's krib. Verder viert »Merry old Engeland" zijn Kerstfeest met evergreen (dennentakken en steekpalmen), nu en dan, hier en daar afgewisseld met klimop, laurier en zelfs cypressen, ter versiering van muren en deuren; welke takken somtijds een geschenk zijn van oude vrouwtjes, voor wie St. Thomas-dag (21 December) de aangewezen dag is tot het houden van haren rondgang. Als dankoffers voor de milde gaven, die zij ontvangen, bieden zij haren weldoeners die groene takken aan; en het was dan ook om die reden, dat men oudtijds St. Thomas den kamerheer van het Kerstfeest noemde, dewijl het zijne taak was de oudjes in te leiden tot de feestzalen. Het eigenaardigst Kerstgebruik is echter het ophangen aan den zolder der kamers van de mistle (marentak), mistletoe, -tow (mistelbloem), als symbool van vriendschap en vergevensgezindheid; — tegenwoordig als Heidensch, uit de kerken gebannen, maar in geen enkel woonhuis ontbrekend. Al houdt men in Engeland niet meer de *alle* klassen der maatschappij, zelfs vreemdelingen vereenigende banketten van voorheen, men onderhoudt er toch zijne feestelijke maaltijden, waarbij de bore's-head (een rijk-versierde zwijnskop), de plum-porridge (soep uit kapoenen, poelpetaten en ganzen toebereid), en the Baron of beef (een kolossale ossenrib) als hoofdschotels met zekere deftigheid worden opgedragen. Geen huis, waar men niet op Kerstmis zijn plum-pudding (rozijnen-, krenten- of pruimen-koek) nuttigt; wie ze niet bekostigen kan krijgt ze thuis. Evenals de behoeftigen ten onzent, —

bepaaldelijk in de Betuwe, — hunne Kersavendjes (vgl. *Nav.* XXVI, 199), zamelen te Londen en in andere steden van Engeland de handwerkslieden en arbeiders op tweeden Kerstdag hunne christmas-boxes (Kerstfooien) in; en van hier dat deze dag bekend staat als boxing-day, die besloten wordt met de vertooning van christmas-pantomimes in den schouwburg of daar buiten. — Op het platteland heeft men de zoogenaamde dish-singers (schotelzangers), arme lieden, die van een schotel voorzien vóór de huizen hunne carols (Kerstliederen) zingen, en spottenderwijs, omdat zij met dishes komen, ook wel spungers, spunging fellows of trencher-flies, -friends, d. i. parasites, worden geheeten. Desniettemin geldt het voor een evil omen (slecht voorteeken), als iemand die schotel-zangers, zonder gift, voorbijgaan laat. — In het graafschap Suffolk vermaken zich de jonge lui met de jacht op uilen en eekhorentjes; op het eiland Man pleegt men tusschen Kerstmis en Nieuwjaar, of ook op Nieuwjaarsdag zelven een winterkoninkje te schieten.

Het Prinsenhof te Delft. Van dit gebouw is in den aanvang van 1887 de »Groote Zaal" gerestaureerd. In de vestibule wordt eene voorstelling geschilderd van de verschillende bestemmingen des gebouws.

Het Sinte Agatha-klooster, omstr. 1394 gesticht, was een der aanzienlijkste en rijkste vrouwen-conventen van Holland. Het prijkte met talrijke schilderijen van Maerten v. Heemskerk, alsmede met een schilderstuk van Desiderius Erasmus. Tijdens het begin van den oorlog tegen Spanje werd het klooster gebezigd tot woning van Prins Willem I en voor de vergaderingen der Staten-Generaal van, Holland. Later werd het ingericht tot court van de engelsche lakens en tot saaihal voorts tot een Caritaat-huis, en tot woningen ,o a. voor de Prinsessen van Portugal, eindelijk tot kazerne; de kerk werd eenigen tijd door de Engelsche. vervolgens door de Waalsche gemeente gebruikt. In de Groote Zaal vergaderde de Provinciale Synode van Holland. Louise de Colligny, Princesse van Oranje, schonk in dit gebouw den 29sten Januari 1584 aan Prins Frederik Hendrik het leven.

De zaal binnentredend, treft men daar eveneens twee dergelijke fonds aan, het éène aan het begin, het andere aan het einde der zaal naast den schoorsteen. Het muurvlak aan het achtereinde bevat eene korte mededeeling omtrent het leven en den dood van den Grooten Zwijger. van den volgenden inhoud: »Willem Prins van Oranje vestigde omstr. 1572 of 1573 in dit convent zijne woning. Den 10den Julij 1584 werd hij bij het uittreden uit deze zaal, waar hij het middagmaal had gebruikt, door Balthazar Gerarts verraderlijk doorschoten. Doodelijk gewond, werd hij op de trap neêrgelegd, terwijl hij de woorden uitsprak: »Mon Dieu, ayez pitié de mon âme; mon Dieu, ayez pitié de ce pauvre peuple"; vervolgens in deze zaal teruggebracht, gaf hij den geest.

Het andere genoemde fond aan het begin der zaal is gewijd aan de nagedachtenis van Cornelius Musius, en bevat behalve zijn kop-portret de volgende herinnering: Cornelius Musius van Spangen, geboren te Delft 13 Junij 1590, studeerde aldaar bij Johannes Vardenus en vervolgens in Brabant en Frankrijk. In 1538 volgde hij Johannes Calmannus als prior van het Sinte Agatha-klooster op. Hij verwierf zich groote vermaardheid door zijne godsvrucht, beminnelijkheid, geleerdheid, welsprekendheid en dichtkunst, en was met Prins Willem van Oranje bevriend. In 1572 werd hij door graaf van der Mark, heer van Lumey, opgeligt en den 10den December te Leiden gruwelijk vermoord.

Van de zeven hooge nisvensters in de zaal, elk vier ruiten bevattend, is elke ruit met twee medaillons van gebrand glas voorzien. Op de bovenste vindt men de namen der zeven provincien: Gelderland, Holland, Zeeland, Utrecht, Friesland, Overijssel, Groningen en Ommelanden, elk met drie wapens in medaillon. In het medaillon op de onderste ruiten bevinden zich de namen der vier gemalinnen van den Prins met de datums van geboorte, huwelijk en overlijden.

Galileo Galilei. De Koning van Italië teekende Febr. 1887 een decreet, eene nieuwe volledige uitgaaf bevelend van Galilei's werken, op kosten van den Staat, en onder toezicht van den Minister van Onderwijs. Het geheel zal 20 deelen beslaan, van 500 bladzijden elk.

De Koningsvlag — moet niet verward worden met de groote vlag, die vanwege de gemeente in het Voorhout te 's Gravenhage aan den 27 meter-hoogen paal wordt geheschen, en eenvoudig is eene zeer groote vlag van willekeurige afmetingen. Gansch anders is de Koningsvlag. Deze is aan strenge afmetingen en vormen gebonden. Ze bestaat uit eene vlag en een standaard of wimpel. De standaard wappert boven de vlag, en dekt haar als het ware. Ze zijn bevestigd aan een paal met langwerpigen bol, die wit moeten geschilderd zijn. De vlag en de standaard vertoonen beiden de nationale kleuren, rood, wit en blauw, en hebben in het wit ieder het Nederlandsche wapen. De standaard is lang 12 oude el of 8,25 meter, en breed 3 kleeds, d. w. z. dat iedere kleur één kleed of baan breed is. Hij is dus ongeveer 1,8 meter breed. Het wapen is geschilderd op een afstand van 40 cM. van den stok. Hij loopt, gelijk iedere wimpel, aan het einde in twee scherpe punten uit. De vlag zelve is lang 8 oude el of ongeveer 5,5 meter, maar is 9 kleeds breed, d. w. z. dat iedere kleur bestaat uit 3 kleeden of banen, zoodat de vlag nagenoeg vierkant en bijna 30 vierk. meter groot is. Het Nederlandsche wapen staat juist in het midden, en is met de gezamenlijke breedte der drie witte banen in evenredigheid. Deze afmetingen en vormen zijn officieel vastgesteld.

De vlag met standaard berust ten paleize, en wordt alleen geheschen wanneer de Koning zich bij bijzondere gelegenheden in een gebouw, veldtent of schip ophoudt, maar wordt dadelijk neërgelaten wanneer de Vorst vertrekt.

Ze is niet alleen het bewijs van de tegenwoordigheid des Konings, maar tevens het zinnebeeld van de bijzondere bescherming des Konings voor allen, die zich met hem op dezelfde plaats bevinden. Zij, die 19 Febr. '87 (*Nav.* XXXVII, 168) op het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen werd geheschen, is niet de vlag, die ten paleize berust. Hare geschiedenis is deze: Toen in het jaar 1861 de groote tentoonstelling van voorwerpen, geschonken ten behoeve der watersnood-lijdenden, in de Gothische Zaal werd gehouden, verzocht de persoon, die de zaal had gedecoreerd, op een der torens eene Koningsvlag te mogen plaatsen, teneinde die te doen wapperen, als de Koning zich op de tentoonstelling bevond. Dit werd hem, met goedvinden van Z. M., toegestaan, en tevens vergund zich van de juiste afmetingen en vormen der vlag te vergewissen. Hij vervaardigde toen naar die gegevens de vlag, en deze wapperde telkens als de Koning de tentoonstelling bezocht. Toen in 1880 weder eene dergelijke tentoonstelling plaats had, daar ook toen ons vaderland door het water was geteisterd, deed de vlag weder denzelfden dienst, en 19 Febr. 1887 wapperde ze ten derde male. Toen evenwel niet naar aanleiding van treurige omstandigheden, maar ter gelegenheid van het verblijdend feit, dat de Koning, wien het gegeven was, zich met zijn volk te verheugen, dat hij zijn 70sten jaardag mocht vieren, zich op die plaats te midden van zijn volk bevond.

Heusden's oud-archief. Werd het voornemen van N.-Brabant's verdienstelijken archivaris Krom door diens te vroeg overlijden verijdeld: de Inventaris van dit archief ziet sedert Febr. 1887, onder toezicht zijns opvolgers Mr. A. C. Bondam, het licht. Een boekje in postformaat geeft in 48 pagina's druks een blik over het geheel. Dat geheel is in negen rubrieken verdeeld, waaronder men opmerkt: ordonnantien enz. van hoogere autoriteiten, roosterboeken, processen, stukken betr. het weeshuis, de man- en vrouwkenshuizen, het gasthuis, kerk en kapittels, de armen-documenten betr. gilden, enz., enz. De poorterboeken vangen aan met 1607, terwijl 1575—1591 als kopie daarbij berust. De kohieren en liggers voor belastingen beginnen met 1602. De ingekomen stukken klimmen hooger op. Men vindt daarin eene aanschrijving des Hertogs van Alva over de confiscaties van goederen van geconfedereerde edelen uit 1568. De rekeningen, aan den magistraat gedaan, beginnen met 1521, hoewel er ééne onder is uit de 15e eeuw, nml. van 1457. Onder stukken betreffende de verschillende stichtingen vinden we als het oudst: memorie van de restanten van de oude vrouwkens 1575—1597. De bescheiden omtrent den Burgerlijken Stand vangen aan met 1590. Het werkje is niet in den handel, doch voor belanghebbenden verkrijgbaar gesteld ter gemeente-secretarie, tegen betaling van 50 cent.

Dat de verschillende bescheiden niet verder loopen dan tot het einde der 16e eeuw, is vrij natuurlijk, als men weet, dat in dat tijdvak eene kruit-ontploffing plaats had, waardoor een derde gedeelte der stad vernield werd, en daaronder het in 1461 gebouwde Stadhuis.

Joh. Kinker. Te Luik bestaat tegenwoordig een naar dezen — in 1764 bij Nieuwer-Amstel geboren wijsgeer en dichter, 1817—30 hoogl. in de wijsbegeerte en Nederd. taal en letterkunde te dier stede, † 1845, — genoemd genootschap. ten doel hebbend, de Nederlandsch-sprekende bevolking aldaar in eenen Bond te vereenigen, en hunne stoffelijke en zedelijke belangen te behartigen door middel van voorlezingen, cursussen, volksboekerijen, enz.

Lüderitz. (Bijlage, bl. C). In de »Kölnische Zeitung" kwam Jan. 1887 een artikel voor over het vermoedelijk lot van den heer L., — eenen der chefs van de Bremer-firma, welke haren naam aan de Afrikaansche kolonie gaf, maar niet den oudsten der firmanten, die als de eigenlijke stichter dient aangemerkt, — door iemand, die blijkbaar op de hoogte is van het land en de bewoners in dat gedeelte van Afrika. Hij gelooft niet, dat hij vermoord zal zijn, maar dat hij, gedreven door de zucht om het zuidelijk gedeelte van Lüderitz-land te leeren kennen, met zijne expeditie den weg van de Oranje-rivier naar Angra Pequena genomen zal hebben door de onbewoonde streek, alleen wegens haar gebrek aan water bekend. Daar, vreest hij, zal de heer L. met zijne begeleiders versmacht zijn.

Amsterdamsche liederen (vgl. *Nav.* XIV, 332, 361—363; XV, 38, 72, 133; XX, 140).

De hoogl. Acquoy deelt in zijne belangrijke studie »Het geestelijk lied in de Nederlanden vóór de Hervorming", Nieuw-Archief voor Nederl. Kerkgeschiedenis, Dl II, st. 1, bl. 109, een couplet mede van een lied, dat, naar hij zich herinnert, in zijne jeugd in den Kerstnacht te Amsterdam werd gezongen, dus luidend:

Spoedt u, spoedt u naar Bethlehem,
Een kindjen is geboren
Al in een beestenstal
Met doekjes teer omwonden.
Het was de allerhoogste God,
Die van de Joden werd bespot.
Dat heeft hij al verdragen.
Drie (vier, vijf) heeft de klok geslagen!

De geleerde schrijver deelt het uit zijn geheugen mede, en, gelijk men ziet, zijn hier vier regels, die niet op elkaar rijmen; hij verwijst verder naar *Nav.* XV, 38, waar meerdere coupletten van ditzelfde lied, gelijk het vóór twintig jaar in den omtrek van Enkhuizen werd gezongen, staan afgedrukt. Daar komen vier coupletten voor van dit lied, waaronder ook het door den hoogl. meegedeelde, doch met eenige varianten. De redacteur van dit maandwerk maakte terecht de opmerking, dat dit lied niet tot de echte Driekoningen-liederen, maar tot de nachtwachts-liederen behoort, die tusschen Kerstmis en Nieuwjaarsdag werden gezongen. Th. R. vroeg in *Nav.* XX, 140, of iemand weet mee te deelen — en in dit maandwerk aan de vergetelheid te ontrukken — wanneer in Amsterdam door de nachtwachts Kerstliederen werden gezongen, en wat gezongen werd. In zijne jonge jaren, zoo schrijft hij, en ook nog later, werd dat lied van veertien dagen vóór tot op den Kerstnacht, des nachts (te 3 ure?) gezongen; hij meent verder, dat het werd afgeschaft, omdat het te conservatief was, en vraagt, wanneer? — Ik ben thans in staat de liederen mede te deelen, en den tijd aan te geven wanneer ze gezongen werden. Wanneer ze afgeschaft werden, weet ik echter niet. Dat de coupletten *Nav.* XV, 38 vermeld, ook in het Amsterdamsche nachtwachtslied voorkwamen, schijnt niet bekend te zijn geweest, vóórdat Prof. Acquoy het meedeelde t. a. pl.; deze zal zich derhalve ook eenigzins de daar afgedrukte hebben herinnerd. Ook mij waren eenige fragmenten bekend van het lied der Nachtwachts te Amsterdam, en eenige maanden geleden ondervroeg ik aldaar personen, die zich herinnerden of nog zouden kunnen herinneren, dit lied te hebben hooren zingen door Amstel's oude nachtwachts: een lied dat reeds jaren lang uit den tijd was, alvorens de functie der zangers zelve, bij besluit onzer beschreven-vaderen, werd opgeheven. Er schijnt in de laatste jaren, dat het lied gezongen werd, eene wereldlijke omwerking van het geestelijk lied te hebben bestaan, eene parodie van den vorm (geene bespotting van den inhoud); althans mij werd mondeling een couplet meegedeeld *ongeveer* aldus luidend:

Ik sta hier bitter al in de kou
Met de ratel al in mijn armen,
Straks komt er ja mijn lieve vrouw,
Om mij steeds te verwarmen.
Aardappelen zijn o zoo duur!
En de huisbaas komt om een halfjaar huur;
D'arme wacht is te beklagen,
Vier heeft de klok geslagen.

Zelfs werd mij door iemand een spotvers op deze voorheen toch onmisbare bewaarders der openbare veiligheid, die veel op hun rekening hebben, waaraan zij niet schuldig staan, meêgedeeld:

Wij wachts zijn dieven altegaar
En stelen dat het dondert,
Wij wenschen kermis en nieuwjaar
Dat iedereen verwondert:
Laatst zat een voerman op zijn slee,
De wacht, die nam zijn gespen meê
En heeft ze weggedragen.
Vier heeft de klok geslagen!

Allerlei moeite werd nog door mij aangewend, ook door verschillende personen, die ik om hulp in het zoeken en nasporen had gevraagd; zelfs oud-nachtwachts werden opgezocht. Door tusschenkomst mijns broeders P. Flament te Amsterdam, gelukte het mij van eenen oud-nachtwacht, niet alleen het Kerstlied, maar ook het Nieuwjaarsgezang, dat vroeger des nachts door hem en zijne ambtgenooten werd gezongen, in hun geheel te vernemen. Ze waren nog wel gedrukt. Het exemplaar zelf wilde men mij niet afstaan; daarvoor bezat het in de schatting des gelukkigen bezitters te groote waarde. Men hoore wat Prof. Acquoy in zijn reeds aangehaald werk er van zegt: »Reeds de waarschijnlijkheid pleit er voor, dat men hier te »doen heeft met een overblijfsel uit den Katholieken tijd, d. i. van vóór 1578, toen »Amsterdam de Spaansche zijde verliet. Nauwlijks toch laat zich aannemen, dat »zelfs in deze op het punt van den godsdienst zóó vrijgevige stad gedurende haar »Gereformeerd tijdperk een dergelijk gebruik in den Kerstnacht zal zijn ingevoerd. »Doch men behoeft zulke waarschijnlijkheidsredenen niet te hulp te roepen. De »Hypo-Mixolydische melodie van het lied — zij is mij altijd bijgebleven — wijst »naar de dagen vóór de Hervorming der stad". — Nu we hier het geheele lied, of liever de twee liederen meedeelen, blijkt duidelijk de R.-Katholieke oorsprong vooral uit het 3e couplet van het Nieuwjaarslied, waarin de Christenen aangespoord worden hun gebeden te offeren »vóór 't altaar waar Gods zoon nu zweeft". De Katholieken zullen toch zeker niet nà de Reformatie *zulke* liederen ingevoerd hebben. Het eerste vers van het Nieuwjaarsgezang zou misschien een toevoegsel kunnen zijn uit den tijd nà de Reformatie; »genadig licht", »danken in psalmen", en »heer uit Gideon" doen dit eenigzins vermoeden; *zeker* is het niet. Wij laten nu de beide liederen volgen, en veranderen niets aan spelling en interpunctie.

KERS GEZANG VOOR DE NACHTWACHTS.

't Is nacht op 't halve wereldrond,
De klok is vier geslagen,
Een doodsche stilte heerscht alom,
Dit schijnt Gods welbehagen.
't Is alles eerbied, Majesteit,
Die rondom schijnt ten toon gespreid,
Om Godes eer te schragen.
Vier heeft de klok geslagen.

Wij vieren thans het groote feest
Van Jesus, onzen Koning
Hij, schoon der Eng'len Vorst geweest,
Verliet zijn Hemelwoning!
Hij daalde op 't lage aardrijk neer,
Herstelde 't zondig menschdom weer,
Om onze schuld te dragen.
Vier heeft de klok geslagen.

Een zuivre Maagd, die onbevlekt,
Nooit eenig drift genaakte,
Heeft Jezes in het vleesch verwekt,
Waar duizenden naar haakten:
Zij baarde Godes groote Zoon
Gedaald van zijnen hemeltroon,
Naar 't eeuwig welbehagen.
Vier heeft de klok geslagen.

Het stil en nedrig Bethlehem
Zag deze heilzon dagen,
Die lieve toon der Eng'len stem,
Deed 't wereldrond gewagen.
Een nederige herderschaar
Werd deze boodschap 't eerst gewaar
Die 't menschdom kon behagen.
Vier heeft de klok geslagen.

Geen prachtig vorstlijk ledikant,
Bevat zijn teedre leden,
O neen, in d' eerste levensstand
Heeft Jesus reeds geleden
Een beestenkrib met stroo gevuld
In slechte doeken ingehuld,
Moest hij reeds smart verdragen
Vier heeft de klok geslagen.

Die Jesus onze dienst gewijd [1])
Is op deez' dag geboren.
Wij vieren zijn geboortetijd
Niets zal dien eerdienst storen
Het stil, het nedrig Bethlehem
Geeft steeds aan onze Godsdienst klem;
Die kan ons hart behagen.
Vier heeft de klok geslagen.

Ja, Stadgenooten! die gerust
Ligt op uw legerstede,
Terwijl de Wacht, met vlijt en lust
Gaat zijn kwartier betreden;
Schoon hij bij hagel, sneeuw en wind
Veel moeilijkheden ondervindt,
Dit moet hij al verdragen.
Vier heeft de klok geslagen.

NIEUWJAARS-GEZANG.

Wij zijn nu op het hoogst verpligt
Om eeuwig uit te galmen,
En God voor zijn genadig licht
Te danken in psalmen [2]).
Het is de Heer uit Gidion
Die neerdaald uit zijn hemelbron [3]),
Uit 't Oosten op kwam dagen.
Vier heeft de klok geslagen.

De nacht die [4]) haast verdwenen is:
Rijst uit uw slaap der zonden!
Den dag die komt ons bij gewis:
Looft God met alle monden!
Die ons bewaard heeft dezen nacht
Dat ons geen kwaad is toegebragt;
Waarvoor wij zorg [5]) dragen.
Vier heeft de klok geslagen.

Als gij u uit den slaap begeeft,
Zoo offer uw gebeden
Voor 't altaar waar Gods Zoon nu zweeft,
Die voor ons heeft geleden.
Hij is de Heer Emanuël,
Die ons verlost van dood en hel,
Van erfsmet en van plagen
Vier heeft de klok geslagen.

De herders lagen in het veld,
En weidden hunne schapen,
Een ster in 't oosten daar verzeld, [6])
Alle de herders knapen;
Waardoor zij waren zeer ontsteld
Zij trokken daadlijk uit het veld;
Dat was ook Gods behagen
Vier heeft de klok geslagen.

Zij [7]) vonden daar ook nergens plaats
Voor haar om te vernachten
Als in een beestenstal, helaas! [8])
Maria stortte klagten,
Dat zij gevoelde barensnood [9]),
Verlostte van een Koning groot
Die allen moest behagen [10]).
Vier heeft de klok geslagen.

---

[1]) d. i. aan wien onze dienst is gewijd.

[2]) Lees, pesalmen, zooals het volk nóg dat woord uitspreekt, en de versmaat vordert.

[3]) Een variant is: Die als een eerste spruit begon.

[4]) Misschien oorspronkelijk: De nacht nu haast verdwenen is; of het is eene omzetting voor: De nacht (die) is haast verdwenen.

[5]) Lees: zorreg, zooals men te Amsterdam nog uitspreekt, en de versmaat vordert.

[6]) Men vergelijke nu eens de verzen *Nav.* XV, 38 meegedeeld, hoe daar met de poëzie en de versmaat is omgesprongen.

[7]) Zij enz. Hier zijn Maria en Jozef bedoeld; de dichter voert ons in medias res, gelijk gewoonlijk in de volkszangen geschiedt.

[8]) *Nav.* XV, 38: Al in een beestenstal helaas stortte Maria hare klachten.

[9]) Ibid. Zij voelde *daar ook* barensnood.

[10]) Ibid. Dit was ook Gods behagen.

Daar ligt de Leeuw uit Juda's stam
Om onzer zonde wille
Die de [1]) helsche slang zijn kracht benam
En moest Gods toorne stillen,
Hetwelk voor ons een teeken was
Dat ons van d' Erfschuld steeds genas;
En dat naar Gods behagen [2]).
Vier heeft de klok geslagen.

Speelt nu op bas, viool en fluit,
En laat uw stemmen hooren;
Zingt met elkander overluid
Dat Jesus is geboren
Te Bethlehem al in een stal;
Daar lag die groote God van al,
In een [3]) krib naar Gods behagen.
Vier heeft de klok geslagen.

O Maagden! Zoo gij rijst met spoed,
Wilt dan uw lampen sieren;
Ja, vult ze dan met olie goed
Dan kunt gij vrij logeren [4])
Al bij de Bruidegom [5]) op zijn troon
Die zal u schenken 's Hemels kroon
Met al zijn welbehagen.
Vier heeft de klok geslagen.

Waak op, spoed u naar Bethlehem!
Onz' Heer die is gevonden
Al in een krib, hoort daar zijn stem,
In doeken teer bewonden.
Hij is Jehova, onze God,
Die door de Joden wordt bespot;
Hij heeft dit al verdragen.
Vier heeft de klok geslagen.

Waak op, gij Christenen, menschen al!
De Heiland is geboren
Bij nacht, al in een beestenstal.
Een koning uitverkoren.
Hij heeft geleên om onze schuld
Een (?) is een Regter vol geduld,
Hij wil de straffen dragen
Vier heeft de klok geslagen.

Mij is niets zekers bekend omtrent den tijd, dat het zingen dezer liederen is afgeschaft; personen van in de zestig jaar verzekerden mij zich slechts uit hunne jeugd te herinneren dit lied te hebben hooren zingen, en later niet meer; het zal alzoo, naar ik gis, in het laatst der jaren dertig, of in 't begin der jaren veertig voor het laatst gezongen zijn. Een mijner vrienden herinnert zich het in 1857 nog gehoord te hebben.

Nav. XIV, 362, komt verder nog een Driekoningenlied voor, dat op het platteland der Meierij van 's Hertogenbosch wordt gezongen, gelijk de inzender opgeeft, en dat men ook met eenige varianten bij Hoffmann von Fallersleben, Horae Belgicae, II 69, 70 aantreft; terecht voegt de redactie van den Navorscher in eene noot er aan toe, dat het lied, zooals het in dit tijdschrift t. a. p. wordt meegedeeld, nog meer bedorven is. Niet slechts in de Meierij, maar in geheel het Oosten van Noord-Brabant, o. a. met name te Tilburg en Helmond, alsmede in Limburg wordt dit lied gezongen. Ziehier het lied, gelijk het mij mondeling is meegedeeld, door verschillende personen, die het in Brabant hebben hooren zingen. Ik ga eklektisch te werk.

Drie keuningen, drie keuningen met onze ster
We zoeken ons Heer en hadden hem zoo ger [7]).
We kwamen al veur Herodes zen deur,
Herodes de keuning kwam zellevers veur,
En Herodes de keuning sprak met een beus hart
Hoe ziet er de jongste van drië zoo zwart?
Al is ie zwart, ie is wel bekand.

---

[1]) Oorspronkelijk zeker d' helsche, met samentrekking, ongeveer als d' elsche uitgesproken.

[2]) Men plaatse den klemtoon op *dat*, hetwelk hier de beteekenis van zulks heeft.

[3]) *Een* moet hier niet, gelijk in het hoog-Hollandsch met vollen klank uitgesproken, maar gelijk in de gewone spreektaal als *en* met toonlooze *e*. In elk geval is de lezing hier beter dan in *Nav.* XV, 38: Al in zijn kribsbehagen (!).

[4]) Lees: logieren, een woord, reeds bij Melis Stoke gevonden, en niet van nieuwen oorsprong, gelijk men zou meenen. Zie Melis Stoke, B. IX, vs. 161.

[5]) Lees: den bruigom.

[7]) Deze twee regels, die een soort van voorafspraak zijn, waarin de personen, gelijk in de oude mysterie-spelen, aan het publiek bekend worden gemaakt, zingt men aldus in de Meierij en in Limburg (met eenige varianten in de spelling.)

Het is er de keuning van Moorenland.
[En Moorenland is een groote stad,
Waar Maria met haar klein kindeke zat.]
O sterre je mot er zoo stille niet staan,
Je mot er met ons naar Bethlehem gaan
En Bethlehem is een schoone stad,
Waar Maria met haar klein kindeke zat.
En hoe kleinere kind hoe grooter God,
Die deur de Joden al werd bespot.

De varianten »Moorenland" en »bekand", voor »Orient" en »bekend", gelijk bij Hoffmann t. a. pl. te vinden is en gewoonlijk ook gezongen wordt, vernam ik van personen, die het lied in Brabant hadden hooren zingen, hoewel men daar ook gewoonlijk »Orient" en »bekend" zingt; maar zoo is de lezing beter; in het oud-Hollandsch immers zeide men »bekand", bij Vondel komt dit woord nog voor; er moet dus in den vorigen regel een woord gestaan hebben, dat daar op rijmde. In een Duitsch lied ook door Hoffmann in zijne Horae Belgicae II, 71 aangehaald, komen deze regels voor:

Herodes sprach aus grossem Tratz,
Ei warum ist der hintere so schwarz?
O Herr, er ist uns wohlbekannt,
Er ist ein König in *Mohrenland.*

Van Orient trouwens kwamen alle drie de koningen; het zou dus dwaas zijn hun collega te laten zeggen, dat hij de koning van Orient was; *de* koning, was hij in geen geval in Orient, want er waren er meer, gelijk zij zelven daar met die waardigheid bekleed waren. Dùs is het altijd door de legende voorgesteld. Moorenland echter is in de oude bijbelvertalingen Aethiopië; men zie o. a. de Vlaamsche vertaling van den karmeliet Blanckart (Keulen, 1548) in Hand. d. Ap. VIII, waar de eunuch der koningin een »Moriaan" en zij zelve de koningin van Moorenland genoemd wordt. De regels, die ik tusschen haakjes plaatste, worden niet altijd er bij gezongen, maar zijn ter wille van het refrein er bijgevoegd, en ontleend aan de twee regels, die men een paar verzen verder aantreft. Zòò heeft het vers een goeden zin, en bevat niets vreemds; ook de laatste twee regels zijn beter verstaanbaar dan in *Nav.* t. a. pl., alwaar de lezing is:

Hoe klein is het kindje, hoe grooter is God
Die Hemel en aarde geschapen had.

Een ander Duitsch Driekoningenlied, ook door Hoffmann t. a. pl. bl. 72 meegedeeld, en dat in Thüringen wordt gezongen, bevat deze regels:

Ein kleines Kind, ein grosser Gott
Der Himmel und Erde erschaffen hat.

Ten slotte nog een Driekoningenliedje, dat tot dezelfde soort schijnt te behooren als dat van *Nav.* XIV, 332; ik zeg *schijnt*, want laatstgenoemd vers behoort tot de luimige Driekoningenliederen, waarin het wereldsch element de bovenhand heeft; maar hetgeen ik mededeel is misschien een spotlied. Ik heb het altijd onthouden om het vreemde en eigenaardige, hoewel ik het nog kind zijnde, nu een 25 jaar geleden op de bewaarschool leerde; het werd ons ter goeder trouw meegedeeld door de »maitres", eene Amsterdamsche van den ouden tijd, en luidt:

Keuninkies drie van Orient,
Tire lire lire ze komen van Trent,
Tire lire lette [met trom en trompette?]
Tire lire lare met pijpen en snaren,
Tire lire loen met groot fatsoen,
Om naar Jerusalem toe te spoên.

Verder ken ik nog maar een paar regels, niet de moeite waard om te vermelden, en waarin »mijnheer Jan Rodes" (zoo heet Herodes daar, evenals in het lied van *Nav.* XIV, 332) in een kleedingstuk wordt voorgesteld, dat eenen Engelschman het woord shocking ontlokken zou.

Het woordje »Trent" en die fraaie uitmonstering van koning Herodes, doen mij veronderstellen, dat dit vers een satire is, en de vermoedelijke zin: »die geschiedenis van Driekoningen is eene uitvinding van Trente", een woord dat in de 16e en 17e eeuw synoniem was met Rome, den Paus en de Roomsche geestelijkheid, waarvan Trente's kerkvergadering in veler oogen de verpersoonlijking was. De woorden »pijpen en snaren" en »groot fatsoen" voor »statie" bewijzen, dat het lied niet jong meer is; en ik heb het ook hoofdzaaklijk hier meêgedeeld, om te zien of er iemand is, die er meer licht over kan verspreiden.

Maastricht. A. J. FLAMENT, adjunct-archivaris.

Amsterdam. Een kwart-eeuw geleden vond men er eene doodloopende gracht, die men het Keerweer noemde, ik meen, in den omtrek van het Weesperplein of de Weesperstraat; maar of de naam door een bordje aangegeven werd, kan ik met waarheid niet zeggen. Vele buiten de stadspoorten gelegen paden liepen mede dood of blind, zoo men zei, en ik denk hier aan 't Schapenburgerpad en t Zandpad, beiden buiten de Leidsche Poort gelegen. 't Laatste pad telde indertijd onder zijne bewoners onzen bekenden, misschien eersten humorist A. Fokke Sz, den schrijver van »De Boertige reis door Europa", en andere werken.

A. AARSEN.

Tuil. In Terwen's »Het Koningrijk der Nederlanden", wordt van dit dorp gezegd, dat het eene fraaie Herv. kerk heeft, »waarin het praalgraf der familie Boelaard". Deze schoone tombe, weleer een sieraad bij den ingang der kerk, is bijna geheel vervallen. Ze ziet er zóó haveloos uit, dat reeds eenigen tijd geleden het kerkbestuur er een beschot vóór plaatste, teneinde haar aan het oog te onttrekken. Het ware te wenschen, dat dit gedenkteeken der ambachtsheerlijke familie hersteld, en daarmede het bedehuis verfraaid mocht worden.

Keerweer (Zie hier boven, Amsterdam). Op een platten-grond van Amsterdam van het jaar 1766 wordt het bolwerk tusschen »de Nieuwe Vaart" en 't Dok der Oost-Indische Compagnie, Funen ofte Keerweer genoemd; de gracht die er langs loopt, is een vervolg van de Lijnbaansgracht, en werd toen aan de andere zijde begrensd door de Lijnbanen der Admiraliteit en Oost-Indische Compagnie, later genoemd Lijnbanen der Marine. Ook staat op dezelfde kaart, aan het einde der Kattenburgergracht, vermeld een Keerweers-Boom (doortocht voor vaartuigen).

Amsterdam. J. B. VAN IJSSELDIJK.

Jan Pieterszn Coen. Ligt in »Batavia gesticht, behouden, bevestigd" de historie van dezen 8 Jan. 1587 te Hoorn geboren burgerjongen-wereldveroveraar, koopman-staatsman, handelaar-oorlogsman, christen-vaderlander, die Nederland's heerschappij vestigde in den Indischen Archipel: bij circulaire van 16 Juli 1887 (afgedrukt in Haarl. Ct. v. 18 Juli) riep Hoorn Nederland op tot plaatsing van een standbeeld voor dezen held in zijne geboortestad.

Amsterdamsche liederen (Zie hier boven). Ik herinner mij uit mijne jeugd ook het daar vermelde, bij overlevering reeds uit den tijd mijner overgrootmoeder bekend; doch er behoorden nog de regels in:

Maria me(t) (h)eur kint,
Most voor (H)erodus vluchten.
Ve(el) droeve smert
Was in (h)eur (h)ert (hart),
Ze liet we(l) duzent suchten.

G. P. ROOS.

Aardappelteelt (XXXVI, Bijlage, bl. N). Ter gedachtnisviering van het feit, dat driehonderd jaar geleden de aardappel in Europa werd ingevoerd, is 1 Aug.

1886 in de St. Stephens-Hall van het Westminster Aquarium te Londen eene tentoonstelling van aardappelen geopend. Tal van soorten waren aanwezig; ook was er eene verzameling van oude boeken, kaarten en platen betreffende den aardappel. Voorts vond men eene afdeeling, die de aardappelziekten moest doen kennen, en eene andere om over de methoden van aardappelen te bewaren en te bereiden licht te verspreiden.

Meikersen (II, 78, 9). Zaterdag morgen (11 Juni) passeerden te Lobit met de stoomboot Stolzenfels de eerste kersen uit Duitschland, bestaande uit 277 mandjes, wegend 1957 K°., met bestemming naar Engeland. Door de ongunstige weersgesteldheid is dit jaar de eerste verzending later dan gewoonlijk. In 1885 waren reeds op 27 Mei en in 1886 op 3 Juni de eerste kersen binnen. (*Nieuws v. d.Dag*, 14 Juni 1887).
Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Fransch Raadsel. Van het *Nav.* II, 125; XII, 59 voorkomend raadsel meen ik mij te herinneren, dat het nog nimmer oplossing vond. Nu, zoo er ook ooit een raadsel op werd ingericht om den lezer, als in een doolhof, op het dwaalspoor te leiden, dan is het wel het onderstaande.

Au sud ainsi qu'au nord, lorsqu'on me voit paraître,
Le voilà! se dit-on d'une commune voix.
Je suis aimable et doux, mais hargneux quelquefois,
Et quoique armé souvent de ma flûte champêtre,
  Je suis admis dans le palais des rois;
Des dames recherché, j'aime à me faire attendre;
Je porte cependant un coeur facile et tendre,
  Mais par malheur, quoique discret,
Le public de mes feux a toujours le secret!
  Pour mieux t'aider à me connaître,
  Je dirai plus: Huit pieds forment mon être (1);
En les décomposant, tu trouves, cher lecteur,
Un prophète fameux, des chrétiens la terreur (2);
L'homme privé d'esprit (3); un amas d'eau dormante (4);
Deux fleurs que dans l'été l'on donne à son amante (5);
Une carte au boston, qu'on désire toujours (6);
— Or ce mot est latin (7) — un berger de la fable,
Ecartant tous les coups d'un rival redoutable (8);
Trois notes de musique (9); un peintre consommé,
Dans la caricature à bon droit renommé (10);
Un meuble, aux paresseux toujours bien nécessaire,
Et qu'ils foulent souvent, quand ils n'ont rien à faire (11);
Un prétendu hasard (12); et le doux mouvement,
Qu'une belle fait naître au coeur de son amant (13);
L'endroit où du vaisseau se trouve la cabine (14);
Deux pronoms personnels (15) — mais c'est assez: devine!

Bij elk raadsel tracht men, als men het raden wil, zich eerst van een uitgangspunt, eene basis van operatiën, te verzekeren, vanwaar men (van het bekende tot het onbekende voortredeneerend) eindelijk het geheel meester wordt. In het besproken raadsel is het wel no. 10, wat het eerst de aandacht trekt. »Hogarth"?.. dat zal niet gaan... maar »Callot", daar hebben wij het, »Callot"! Daaruit kan men reeds dadelijk no. 11 »lac", no. 12 »lot" en, met nog eene *e* er bij, no. 14 »cale" vormen. Wij bezitten dus reeds zeven letters, en het woord bestaat uit acht; doch er moeten nog drie muzieknoten uit komen, en het gevondene geeft alleen maar »la". Twee persoonlijke voornaamwoorden schuilen voorts in het raadselwoord (no. 15): twee bloemen (no. 5), een profeet (no 2) ... ja wel, zoo menig een Franschman! »Je donne ma langue aux chiens!" zou deze zeggen! De basis kan derhalve Callot (want dus moet men schrijven, met twee *ll*'s) niet zijn. *St. Nicolas*, waaraan ik ook een poos gedacht had, is geen Fransch feest: *Nicolas* telt bovendien maar zeven letters (St. Nicolas negen, en dit bestaat uit twee woorden). Wij zijn dus beet genomen! Maar wacht! zou het ook Monsieur (de broeder des konings van Frankrijk) wezen? Wij hebben dan (2) Simon (den Magiër) of Simon

(Bar Cochba) [1]; (3) Morus, het latijn voor *dwaas*, *zot*, — men denke aan het *Encomium Moriae*, den *Lof der Zotheid*, van Erasmus; (4) Moeris, het meir van dien naam in Egypte; (5) Rose en Mouron; (6) Roi; (7) Imo = oui; (8) Moïse (! ?); (9) Re, Mi, La; (10) Romein (de Hooghe); (11) Sommier; (12) Rien, een niet in de loterij; (13) Emoi; (14) Mer; (15) Moi en Nous. Ik erken, dat Mouron en Sommier alleen kunnen gelden als men eene letter, die slechts eenmaal in het raadselwoord voorkomt, *dubbel* gebruiken mag tot vorming van een ander woord. De meeste oplossingen zijn zeer gezocht, als met de haren er bij getrokken; doch ik herhaal, het raadsel is er bepaald op ingericht, om zoolang mogelijk den rader om den tuin te leiden. Ik geef het ondertusschen voor beter. En indien men bezwaar maakt het woord *mouron* als eene der oplossingen te plaatsen, dan kunnen daarvoor de woorden *morin* of *osier* gesteld worden; dit zijn beiden bloemen, de ééne sierplant, de andere wild.

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Gelre. Maandag 13 Juni begon te Londen de veiling der bibliotheek van Lord Crawford. Onder de verkochte boeken was: B. van Akerlaeken »Genealogien der Hertoghen van Gelre enz." folio, Sevenberghe 1627; welk boek **£** 7.10 (*f* 90) opbracht. De kooper was B. Quaritch te Londen, die ook de meeste andere belangrijke boeken uit deze verzameling kocht. (*Nieuws van den Dag*, 17 Juni 1887, Gemengd nieuws).

A.

Het Prinsenhof te Delft. Ter aanvulling van het bericht van hierboven bl. **F**, strekke wat naar aanleiding der openstelling voor het publiek van de Historische Zaal in dit Hof i. d. 17 April 1887 nog gemeld wordt.

Als men die zaal binnentreedt valt het oog dadelijk op den schoorsteen aan de tegenovergestelde zijde, die echter niet uit den tijd van Prins Willem I, maar uit de volgende eeuw is, en daarnaast leest men het volgende in renaissance-stijl:

»Tot herdenking van den dood van Prins *Willem van Oranje* op 10 Juli 1584 is deze zaal in 1884—1886 hersteld."

Onder den schoorsteen treft eene ijzeren haardplaat ons oog, het wapen van Prins Maurits voorstellend. Daarboven ziet men de kopie eener schilderij »Afbeeldinghe van den ellendigen staet der Nederlanden onder de wreede tyrannye van den Hertoghe *van Alba*", en daaronder het volgende vers:

»Hier siet ghy, Nederland, den dwingheland geseten
In wreedheyt meer vergrijst, als door den tijt gesleten,
Hier sit hy in syn throon met bloedich tuich verciert,
Van alle man gevreest, van alle man geviert:
Granvelle blaest hem wraek en moordlust in de ooren,
En gheeft het loopend peerd met vollen toom nog spooren.
Aan d'een een keyserdom de boose geest belooft,
Aan dees een Pausschen kroon te setten op syn hooft.
De Landen liggen (laes) geketend neergheboghen,
Van vrijheid, wet en recht, van alle macht onttoghen;
Den Adel staet verstomt, de Staeten gantsch verstaeckt,
Zijn als door groot gewelt van blixems vier geraeckt.
Men bant, men spant, men brant, men moort aan allen houcken,
Men vischt in 's menschen bloed, men treed op Godes boucken.
O heilich vaderland, denckt doch aan desen tijd,
En segh, hoe wonderbaer heeft ons de Heer bevrijt".

Het reeds medegedeelde opschrift betreklijk Cornelis Musius v. Spangen, bevindt zich naast dien schoorsteen aan het tegenovergestelde uiteinde der zaal. Nog zijn aanwezig een paar gothisch bewerkte kasten uit dien tijd, en eenige kopieën van meubelen, o. a een van een zetel, welken Prins Willem gebruikte bij gelegenheid van een bezoek aan Amsterdam's burgemeester de Graaf, waarvan het origineel thans in het bezit is van Jhr. de Graaf van Polsbroek.

---

[1] Liever Mohammed (= *acht* letters!)? RED.

Verder zijn op twee prenten-standaards met klep-ramen, in het midden der zaal geplaatst, bijeengebracht een aantal der schoonste portretten van den Prins, zijne vrouwen, kinderen en opvolgers. Men ziet er vier portretten van den ongelukkigen oudsten zoon des Prinsen, Filips Willem, vijf van Maurits en zes van Frederik Hendrik, enz. Ook zijn er twee handschriften uit dien tijd met onderteekening van den Prins; één er van, afkomstig uit Amsterdam, schrijft een algemeenen dank- en bededag voor in Juni 1573, geheel afgedrukt in *Nav.* XXXVII, 354.

Adeline Patti — bezit een waaier, welke zeker eenig is in zijne soort, als beschreven zijnde met allerlei kostbare autografen. Zoo heeft de Czaar er op geschreven: »Niets bedaart gelijk uw zang". De Keizer van Duitschland: »Aan de nachtegaal aller tijden". Koningin Christine: »Aan eene Spaansche eene Koningin, die er trotsch op is haar onder hare onderdanen te tellen". Koningin Victoria: »Indien Koning Lear de waarheid zegt, en eene liefelijke stem eene kostbare gave is voor eene vrouw, zijt gij, mijne lieve Adeline, de rijkste aller vrouwen". De Koningin van België heeft de eerste maten van »Il Baccio" geschreven. In het midden leest men deze woorden van Thiers, president der Fransche Republiek: »Koningin van den zang, ik reik u de hand". Voorts draagt de waaier nog de handteekeningen des Keizers en der Keizerin van Oostenrijk.

Redacteur èn zetter. Te Bernburg overleed April 1887 de redacteur van een in het Anhaltsche zeer verbreid weekblad, Alexander Meyer, in den ouderdom van 76 jaren. Geen regel schreef hij voor zijn blad, maar al wat hij daarin had mede te deelen, werd door hem uit het hoofd eigenhandig »gezet".

Bijbels. Op de verkooping der boekerij van lord Crawford te Londen, Juni '87, kwam eene fraaie verzameling van Bijbels voor. Deze collectie heeft 7342 p. st. opgebracht. Voor één der Bijbels, den zoogenaamden Mazarin-Bijbel, werd 2650 p. st. gegeven. Dertig jaren geleden had lord Crawford dien gekocht voor nog geen 700 p. st.

October in Oud-Beierland. Van de twaalf maanden, die het jaar telt, is voor de jongelieden in deze gemeente October de gewichtigste. De vier Zondagen, die in deze maand voorkomen, zijn bekend onder de namen »kijkdag, kiesdag, koopdag en neemdag". Op den eersten Donderdag in November is het kermis, en met het oog daarop hebben de voorafgaande Zondagen hunne namen gekregen.

Op »kijkdag" wandelen de jongens en meisjes door het dorp, gedost in hun beste pak. Onderling houdt men zich alsof men elkander geheel vreemd is, maar toch wordt er dan reeds over dezen en genen gedacht, totdat de »kiesdag" komt. Dan weten de jongens wel wie ze voor de kermis zullen vragen; men groet elkander, maar daar blijft het bij, tot de »koopdag" is aangebroken. Gewoonte is dan, dat de jongens de meisjes den zakdoek afnemen, en wanneer het meisje dat toelaat, kan de vrijer er zeker van zijn, dat hij haar niet onverschillig is. Dit pand wordt dan tot »neemdag" bewaard, als wanneer het vormen der paren plaats heeft; het meisje, dat zich den zakdoek liet afnemen, zal nooit weigeren met den jongen, die dat deed, kermis te houden. De ouders hebben er gewoonlijk niets tegen, omdat het toch maar voor de kermis is, en de jongens later op eene zeer eenvoudige manier te weten komen of zij terug mogen komen of niet. Na afloop der kermis namelijk, krijgt het meisje een koek meê naar huis, en dan komt de jongen den volgenden Zondag koffie drinken: krijgt hij dan het kopje van den koek, dan weet hij dat het »uit" is, maar wordt hem een middenstukje toegediend, dan is dat voor hem het bewijs dat hij terug mag komen.

Shakespeariana (XXXVII, 662). Amsterdam, Stadsschouwburg, Koninklijke Vereeniging: Het Nederlandsch Tooneel, Donderdag 15 September 1887. Macbeth, treurspel in 5 bedrijven of 13 tafereelen, uit het Engelsch van W. Shakespeare, metrisch vertaald en voor het tooneel bewerkt door Dr. L. A. J. Burgersdijk.

Personen.

Duncan, koning van Schotland	De Hr	Spoor.
Malcolm, } zijne zonen.	»	de Jong.
Donalbain, }	Mej.	Marie Lorjé.
Macbeth, } veldheeren des konings	De Hr.	Louis Bouwmeester.
Banquo, }	»	v. Schoonhoven.
Lady Macbeth	Mevr.	Frenkel-Bouwmeester.
Fleance, zoon van Banquo	De Hr.	v. der Hilst.
Macduff, } Schotsche edellieden.	»	Clous.
Rosse, }	»	A. Ising Jr.
Lenox, }	»	Meijnadier.
Angus, }	»	Plas.
Lady Macduff	Mej.	Chr. Poolman.
Een jonge zoon van Macduff	»	Bos.
Siwart, graaf van Northumberland, aanvoerder der Engelsche troepen	De Hr	v. Dommelen.
De jonge Siwart, zijn zoon	»	Smits.
Een gewonde hopman	»	Schwab.
Seyton, een officier uit het gevolg van Macbeth	»	A. v. Zuylen.
Een arts	»	Wensma.
Een portier	»	A. v. Zuylen.
Eene hofdame	Mevr.	Schwab-Welman.
1e Moordenaar	De Hr	v. Dommelen.
2e Moordenaar	»	Wensma.
Een dienaar van Macbeth	»	Rombrich.
Hecate	Mej.	S. v. Biene.
1e Heks	Mevr.	Chr. Stoetz.
2e Heks	Mej.	A. Fuchs.
3e Heks	Mevr.	Kiehl.

Geesten en Verschijningen, Edellieden en Edelvrouwen. Schotsche en Engelsche Krijgslieden, Bedienden.

Het stuk speelt in Schotland, alleen in 't 10e tafereel in Engeland.

Pauze na 't 7e tafereel.

Oude Nederlandsche Liederen. Uitgaven.

VERZAMELING VAN OUDE VLAAMSCHE LIEDEREN,

Met begeleiding van piano, door F. A. Gevaert.
(Gelijk een Roos, Meiplanting, Naar Oostland of Uitwijkelingslied, Van de twee koningskinderen, Het looze visschertje, De minnebode, Het kwezelken, De spinster). Ook afzonderlijk verkrijgbaar, Gend, muziekhandel van Vitus Gevaert.

OUD-NEDERLANDSCHE LIEDEREN,

Uit den »Nederlandschen Gedenk-clanck" van Adrianus Valerius (1626), met toelichtingen en klavierbegeleiding van Dr. A. D. Loman. Utrecht 1871. (Uitgave der Maatschappij tot bevordering der toonkunst.)

TWAALF GEUZELIEDJES,

Uit de Geusen Liedeboecxkens van 1588 en later, met de oorspronklijke wijzen waarop ze in den Spaanschen tijd gezongen werden, voor zang en klavier bewerkt en kortlijk toegelicht door Dr. A. D. Loman. Amsterdam en Utrecht, 1872.

GEUZENLIED (1570),

De Tiende Penning (Helpt nu u zelf) en het Wilhelmus-lied, geschikt voor piano. Gend en Antwerpen 1876.

GEUZENLIED DER XVIe EEUW,

(De Tiende Penning en Wilhelmus van Nassouwen), voor mannenkoor, met be-

geleiding van fanfaren geschikt door F. A. Gevaert. (Partituur en zangpartijen.) Gend en Antwerpen 1876.

OUDE VLAAMSCHE LIEDEREN,

Ten deele met de melodieën, uitgegeven door Jan-Frans Willems (en F. A. Snellaert). Gend 1848.

CHANTS POPULAIRES DES FLAMANDS DE FRANCE,

Recueillis et publiés avec les mélodies originales, une traduction française et des notes, par E. de Coussemaker. Gend 1856.

OUDE EN NIEUWE LIEDJES,

Bijeenverzameld door F. A. Snellaert, met begeleiding voor piano, door L. Hemelsoet. 2e druk, Gend en 's Gravenhage 1862. (Uitgave van het Willems-Fonds.)

NEDERLANDSCHE BAKER- EN KINDERRIJMEN [1],

Verzameld en medegedeeld door Dr J. van Vloten, met melodieën bijeengebracht door M. A. Brandts-Buys. 3e druk, Leiden 1874.

CHANTS POPULAIRES FLAMANDS,

Avec les airs notés, recueillis à Bruges par A. Lootens et J. M. E. Feys [2].

Eenige der eerstgenoemde oude Vlaamsche liederen werden ter gelegenheid van het *Nav.* XXXVII, 662 vermelde Congres, in den Stadsschouwburg te Amst., vóór de muzikale opvoering van Vondel's Lucifer (onder directie van Daniel de Lange), door den Gendschen hoogleeraar Dr. Paul Frédéricq, met grooten bijval des publieks, gezongen.

[1]) Zie Alg. Regr. *Nav.* Dl. XXI—XXX. [2]) Vgl. *Nav.* XXIX, 147; 'X, 305.

CORRESPONDENTIE.

Nota bene. Wie leent den ondergeteekende voor weinige dagen, of wil tegen billijken prijs overdoen, de volgende werken, ter beschrijving voor een supplement op Fred. Muller's Catalogus van Nederl. portretten.

Jaarboekje voor posterijen 1859 en 1860.
Jaarboekje v. adelborsten 1e Jaargang tot 1882.
Gaillard, Maison de Zuylen, 2 part., Bruges 1863, 8°.
v. Sichem, Tooneel der hooftketteren, Middelb., 1666.
Afbeeldingen der mediateurs, gevolmagtigde ambassadeurs enz. op de vredehandeling te Nijmegen 1676—79, 4°.
Jaarb. voor kweekel. der kweeksch. v. milit. geneesk. Utr. Jaarg. 1855, 1861 en 1862.
Icones veterum aliquot medicorum 1613, fol.
Galérie des peintres des écoles flamande et hollandaise. Bruxelles et Rotterdam 1826, fol.
Estius, Hist. martyr. Gorc. Namur 1655.
Delepierre, Galerie d'artistes brugeois. Bruges 1840, 8°.
Speculum Anabaptistici furoris. LB. Haestens s. a. kl. 8°.
Iconica et historica descriptio haeresiarcharum. Arnhem 1609, fol.
Ware afbeeldingen der Vrede-maeckers uit Brabant overghecomen. [Arnhem?] 1632, kl. f°.
Image de divers hommes d'esprit par J. Meyssens [1649] kl. fol.
Belgiae Pacificatorum vera delineatio. Arnhem 1618, fol.
Icones virorum illustr. ab. H. Hondio sculptae aeneisque typis excusae 1599, fol.
Baudius, Van 't Bestant des Nederl. oorlogs. Amst. 1616, 4°.
Hess, Iconographie des professeurs 1827, gr. fol.
Galerie artistique par Rabasius. Lauters lith. fol.

Amsterdam. (Ruyschstraat 9). J. F. VAN SOMEREN.

BLADWIJZER.

A, B, C, D enz. = de bladzijden der **Bijlage**. Arch. = Archief. — **Ged.** = Gedicht. — **Gen.** = Genealogie. — **Gr.** = Grafdicht, -schrift. — **HS** = Handschrift. — **Ka.** = Kaart. — **Kab.** = Kabinet. — **Cat.** = Catalogus. — **Nm** = Naam. — **Pn** = Penning. — **P. R.** = Penningk. Repertorium. — **Por.** = Portret. — **Sch.** = Schilderij. — **Z.** = Zegel.
De sterretjes wijzen op wapens.
Nota. Y = I, Ph = F, Sc = Sk, Wt = Ut, x = ks.

Aa (**Ter**), heerl., 341.
Aagtekerke, heerl., 391, 509.
Aalst (Neder-Betuwe), tiend, 447.
Aalten, windmolen, 329.
Aardappelteelt, **N.**
Aardenburg, Leenregisters, 362.
Aar(g)au, naam, 578.
Aernen, *zie* Hernen.
Aarsen [1]) a° 1713, 95, 1815, — 109.
Aaswijn, heerl., 634.
————, vikarieën, 211 (*n.* 3).
Abdijen, *zie* Kloosters.
Abdinkhof, kl^{r}, 225.
Aben Pascual, 36.
Abtsgoederen, 33.
Adela (Gravin), 578.
Adige, slag, 228 (*Pn*).
Adornis, heerl., 80.
Aduard, heerl., 105.
Afferden a° 1713, — 109.
————, heerl., 108, 9.
————, kerkklok, 108.
Afrika, *zie* Lüderitz-land.
Agastaldaburg, 589.
Achlum, pred., 29.
Achteveld, goed, 166.

1) Vgl. *Nav.* XXXVI, 129, 93, 561.

Ahave, hof, reglement, 2.
Aywaille, oudheid gevonden, 648.
Aken, stift, 68.
Ackere (M. v.) — Doolaeghe, 308.
Aklakersweerd, 639.
Akhmîn, grafkamers, mummiën, 648.
Axel, heerl., 161.
———, pred., 279.
Alba amicorum, 668.
—— studiosorum, 235, 362, 481.
Albemarle (Lord), 567^{a}, 87.
Albertotypie, 40.
Albinus, Tabulae, 668.
Alblas, heerl., 126.
Alblasserdam, heerl., 15 (*n.*).
Alexander de Groote, epitheton, 84.
Alfen, oude munten gevonden, 31.
Alkmaar, Aalmoezeniershuis-loterij, 472—5.
————, fortificatiemeester en zoutmeter, 607.
Alma-state, 299.
Almanakken, 106, 307, 62.
—————, van Dr. v. Woensel, 424.
Almenstein, heerl., 639.
Alost, burggr^{p}, 555, 6.
Altforst, heerl., 337.

Altforst, naam, 428, 9.
Altfried, *zie* St. Ludger.
Altona, pred., 217.
Alva (Hertog v.), 86, 688, **G** [1]), **P.**
Amboina, landvoogd, 658.
Ameide, heerl., 555, 624.
Ameland, oorspr. ligging, 332 (*n.* 1).
———, heerl., 128, 219, 333-5.
Ameliswaard, heerl., 11, 122.
Amerika, *zie* Pijlpunten.
Amerongen, Geschiedbronnen, 347.
———, berg, 338.
———, heerl., 585.
———, Natewisch-kamer, 233.
———, Zigeuner-sporen, 338.
Amersfoort, Beschrijving, 571, 687.
———, gebrandschat, 164.
Ampsen, heerl., 326.
Amsterdam, Beschr., Geschied., 20, 224.
———, Begijnhof, 100.
———, eerste dagblad, 236.
———, duurte van levensmiddelen, 26 (*n.* 1).
———, grachten, **N.**
———, Historische Tentoonstelling, 308, 9.
———, huis *de Halve Maan*, 82, 3.
———, *het IJ* a° 1667, — **B.**
———, *Keerweer*, *Lijnbanen*, **N.**
———, Letterkundig Congres, 662, **S.**
———, liederen, **H—N.**
———, Nieuwe-kerk, 24 (*Pn*), 660 (*Pn*).
———, predikstoel, 309.
———, organisten, 518.
———, Oude-kerk, afb., 309.
———, paden, **N.**
———, pest, 340, 582.
———, predikanten, 24, 108, 28, 309, 68, 484 (*n.* 2), 661.
———, professoren, **R.**
———, *Raampoort*, 71 (*n.* 1).
———, Rijks-museum, 548 (*n.* 4).
———, Zeevaart-kweekschool, lijst enz., 647 (*n.*)

1) Zie ook bij Spanje, de noot.

Amsterdam, schutterij, Histor. Verz., 182, 3, 491.
———, schutters a° 1813, 367.
———, Turfhuys, 26.
———, Wale gemeente, 566a.
———, wapen, 26 (*n.* 1), 224.
———, Wapen van Embden, 485.
———, weeshuis-teekens, 417.
Anagrammen, 305, 603.
———, Verzameling, 424.
Ananas-teelt, 98 (*Pn*), 9 (*Pn*).
Andijk, de *Geuzen*-buurt, 133.
———, pred., 123.
Angra Pequena, **C, H.**
Angrelles, heerl., 385 (*n.*).
Anhalt, Weekblad, **Q.**
Anholt, heerl., 1.
Anjou (Hertog v.) a° 1583, — 533.
Anjum, goed, 17.
Anonymen, Geschrift, 424.
Anspach, markgrP, 316 (*n.* 1).
———, boulevard, 316 (*n.* 1).
———, naam, 316 (*n.* 1).
———, wapen, 316.
Antoninus (Keizer), Reiswijzer, 291.
Ant(h)onisz (Adriaan), 607.
Antwerpen (Prov.), Graf- en Gedenkschriften, 627.
——— (Stad) [1]), eerste dagblad, 39, 236.
———, burggrP, 583.
———, handje, 351.
———, markgraafschap, 214.
———, naam, 21.
———, schilderschool, 608.
———, St. Lucasgild, 39.
———, Spelen van Sinne, 373.
———, taal-krakeel, 38 (*n.*)
Anworp, 313.
Apeldoorn, 693.
———, kanaal, 48.
Apeltern, heerl., 337, 43.
Aponia, 219.
Appel, naam, 543.
Appelscha, pred., 254.

1) Zie in Haarl. Ct. 21 Sept. 1887 een verslag der feestviering ter eere van Vondel's geboorte aangevangen Zondag 18 Sept.

Appolus (De Griek), 494.
Arabië, Letterkunde, 36, 7.
——— (Zuid-), Inscripties, fotografieën, enz., 34, 5.
Arais, Aranje, 302.
Arcen, *zie* Aarsen.
Arem, naam, 371 (*n.* 1).
Aristoteles, 630.
Arkel (Jan v.), bisschop, 322 (*n.* 1).
Arlay, baronie [1]), 583.
Armada, tocht, 607 (*Ka.*).
Arnemuiden, a° 1351, — 149.
Arnhem, Verzameling v. brieven, charters, enz., 38.
———, Wandelingen, 30.
———, grafzerken, 690 (*n.* 1).
———, *Gulden Spijker*, 191.
———, Hugenoten, 278.
———, kerkespraak, 33, 164.
———, Kramersgilde, 191.
———, den *Muysberg*, 30.
———, Museum v. Oudheden, 190, 1.
———, naam, 371 (*n.* 1), 568.
———, *Oeverstraat*, 684.
———, pred., 657.
———, Prinsenhof, 567.
———, *Sabelspoort*, naam, 290, 1, 530.
———, St. Cecilia-Concert, Wapenboek, 190.
———, » Eloeijsgilde, 191.
———, » Eusebius-kerk, 290.
———, » Jozefs-gilde, 124.
———, » Cathª-gasthuis, 16.
———, *den Sterrenberg*, 30.
———, vrijwilligers a° 1705, — 652 (*Pn*).
———, wapenschouw, 191.
Arnold (Dr. Matthew), 36.
Arouet, 361.
Arum, pred., 328.
Azewijn, *zie* Aaswijn.
Askoff (Prinses), 641.
Asperen, Beschr., 71 (*n.* 2), 109.
———, heerl., 69, 71.
———, kerkklok, 109.
———, naam, 320.
Assen, Landhuishoudkundig Congres, 350.

1) in 1749 heerl.

Assen, Prov. Museum, 221, 591. — Catalogus, 350.
———, gouvernementsgebouw, 239.
Asten, heerl., veilconditiën, 164.
Athene, Relazioni, 40.
Athlone (Graaf van), 232, 409 (*Pn*).
Aubigny, markiezaat, 288.
Audax Philalethes, 44.
Augsburg, ontzet, kinderfeest, 595 (*Pn*).
Au(g)sbuur, 672 (*n.* 1, *Nm*).
Augustijners, 150.
Auvergun (Z.-Brabant), 78.
Avaren, begraafplaats, 649.
Aveld (Het), 436.
Avelgouw (De), naam, 45.
Avenhorn, pred., 102.
Averlo, 591.
Avezaat, pred., 383.

Baeke, naams-reden, 14.
Baar, heerl., 343.
———, pausl. relikwieën, 208.
Baarsweerd (De), 87.
Baartwijk, heerl., 341.
Babylones (Les deux), 604.
Baché, baronie, 335.
Bacchus-dienst, 437, 8.
Baden, markgr. Lodewijk Willem, 411 (*Pn*), 592 (*Pn*).
Baflo, pred., 200.
Bagaudes, begraafplaats, 648.
Bayard (Poolsche), 647.
Baccio (Il), **Q.**
Bakenmeesters, 684.
Baldrik (Graaf), 578.
Balgooi, naam, 577 (*n.* 2).
Baltensz (Frans), Samaritano, 107 *a*).
Baltratingen, 245.
Banniers-land, naams-reden, 16.
Bantam, 658.
Barcelona, inneming, 655 (*Pn*).
Barchem [1]), 79.
Bar-Cochba, **P.**
Barlham, havezate, 79 (*Nm*).
Barn, naam, 433.

a) Vgl. *Nav.* XXVII, 159.

1) Ook onder Stedum (Gron.) ligt eene bp Bargheem, omstr. 1057 Berghem (Mr. L. Ph. C v. den Bergh, Hdbk. Mid.-Nederl. Geogr., 2de dr. 1872 bl. 131).

Barneveld, gerichts-signaat, 265.
————, kipmolen, 33.
————, naam, 433.
Barsbeek, naam, 315.
Barteldink (Lutke), erve, 418.
Basel, vrede, 109.
Bassevelde, heerl., 389.
Bastaardvloeken, 52, 246 (Lijst).
Batavia, Buitenkerk, 397.
———, grafzerken, 395—7.
———, Groote-kerk,afgebroken,395,6.
———, opstand der Chinezen a° 1740, — 382.
———, Portugeesche kerk, 396.
———, pred., 63.
———, schutterspenning, 416*.
———, wijken, 395, 6.
Batenburg, voorm. rechtspraak, 431 (*n.* 1).
Batinge [1]), kano gevonden, 649.
Bautersem, baronie, 649.
Baux, heerl., 273.
Beauharnais (Eugène de), 361 (*n.*).
Bédarides, vlek, 453 (*n.* 1).
Bedevaarten, 391, 613.
Bedum, naam, 246, 427.
———, pred., 566ᵃ.
Beefeaters, 515.
Beek (Limburg), 207, 9 (?).
Beekbergen, pred., 124, 405.
Beeldhouwers, 364.
Beernem, naam, 317.
Beersel, heerl., 640.
Beets (Nicolaas), 483.
Begraafnisgewoonten, 649.
Bègue (Lambert le), 591.
Beijeren, wapen, 518.
————, Max.-Emanuel, penningen, 90, 413, 4, 71, 7, 597.
————, » munten, 593.
————, keizerlijk landvoogd, 597 (*Pn*).
Beijerland, pred., 144, 279.
Beijum, naam, 427.
Beilstein, heerl., 145, 403.
Becanus (Geropius), 54.
Bekker (Balth.), penningen, 23—5.
België, eerste dagbladen, 235.
———, naam, 577 (*n.*).
———, Stemmata Principum, 31.
———, Leopold I, — 316 (*n.* 1).
———, Stéphanie, ovatie, 316 (*n.* 1).
Bellamy (Jac.), 235, 481.
Belle, 452.
Bellefaux, naam, 189.
Belschet (**De**), naam, 338.
Benedictijnen, 2, 72.
Benedictus XIV, — 93.
Benkoelen, 224.
Bennebroek (**Het**), Z.-Br., 277.
Bentheim, Geschied., 255, 321 (*n.* 1).
Bercello, veroverd, 476.
Bereën, naam, 429.
Berendrecht, heerl., 343.
Beresina, brug, 566ᵃ.
Berg, grᵖ, 578.
———, *zie* Gulik.
———, heerl., 696.
———, klooster, 525.
Bergh (Mr. L. Ph. C. v. den) [2]), 183, 368.
Bergambacht, heerl., 583.
Bergbroeders, 75.
Berchem (Wemmer v.), 79.
Bergen, naam, 79.
Bergen-op-Zoom, markiezaat, 213, 4, 640.
——————, pred , 278.
Bergentheim, bᵖ, 622.
Bergharen, heerl., 404.

1) Vgl. over het voorm. huis aldaar, *Nav.* XX, 19, 163, 487.

2) oud-rijks-archivaris, oud-lid v. den Hoogen Raad v. Adel, ridder Nederl Leeuw en der Poolster van Zweden, † 's Gravenhage 17 Sept. 1887, oud 82 jaar; — broeder van C. E. en Ph. E. H. v. den Bergh, behuwdbr. van Mr. A. Serrurier, wedr v. L. W. v. den B Zijn Handboek der Mid.-Nederl. Geografie, zijn Oorkondenboek van Holland en Zeeland en zijn werkje over Zegelkunde zijn in waarheid standaard-werken. In 1882 uitte hij, die steeds zijne beste krachten wijdde aan de studie van het volksleven in zijn ganschen omvang, en vroeger ook aan de dichtkunst geofferd had, op eene vergad. d. Kon. Akad. v. Wet. den wensch, dat Shakespeare zijn verloren plaats mocht herkrijgen in de geschiedenis van het Nederlandsch tooneel. Zie hem bij zijne uitvaart i. d. 21 Sept. op het kerkhof aan den Scheveningschen weg, door Jhr. Mr. Th. F. C. v. Riemsdijk als geleerde, door Dr. v. Gheel Gildemeester als nederig mensch geschetst, in Haarl. Ct. v. 23 Sept.

Bergomas (Filippus), 642 (*n.* 1).
Bergues, heerl., 79.
Berkel (N.-Br.), heerl., 220.
Berkewoude, heerl., 582.
Berkum, naam, 82.
Berlikum, pred., 567.
Bern, klooster, stichting, abten, grafzerken, enz., 67—70.
Bernink, naam, 432.
Bertall, 240.
Bertiniaansche Jaarboeken, 393.
Berum, 105 (*n.* 3), 322 (*n.* 2).
———, huis, 322 (*n.* 2).
Beza (Theod. de), 440.
Besançon, erfburggrp, 583.
Bethlehem, klr, 575 (*n.* 1), 8.
Betooverde Wereld (De), 23.
Beths, heerl., 11.
Betuwe, opgemeten, 294.
Beugel, 326.
Beukels (Willem), 134*.
Beur, naam, 672.
Beveren, heerl., 41.
Bierum, heerl., 106.
———, kerk, wapenborden, 105 (*n.* 3).
Biervliet, eeuwfeest a° 1886,— 134—6.
————, Lieve-Vr.-kerk, 135.
Biggekerke, heerl., 151.
Bijbels, verkocht, **Q.**
Bijgeloof, **C.**
Bylant, heerl., 208, 634, 9.
Bilderdijk (Mr. W.), tweede zoontje, 516.
Bilt (**De**), heerl., 58.
Byzantijnsche boekbanden, 667.
Blaauwen Gang (Den), naamsreden, 338.
Blaricum, kerkklok, 109.
Blazoeneer-kunst, 565a.
Blauwe bessen, 425, 6.
Bleeswerk, 49.
Bleiswijk, naam, 48.
Bleijswijk (Mr. D. v.), Memoriën, 568a.
Blekkink (**Het**), 12.
———— » , naam, 205, 6.
Bleskensgraaf, heerl., 256.
Blijdenstein, bp, klooster, 2.
Blijenbeek, heerl., 108.
Blikkenburg, heerl., 342.
Bloemen, 426.
Bloemhof, **-kamp**, abdij, 314.
Blok (Agneta), 99 (*Pn*).
—— (Ida), penningen, 31, 165, 231 (*Por.*), 301.
Blokzijl, heerl., 402.
————, pred., 368.
Boekbinderskunst, 667—70.
Boekdrukkunst, uitvinding, 663—5.
Boekenschat (Oude-), 482, 3.
Boerdiep, boog gevonden, 649.
Boerhave (Herman), 308.
Boe(r)schoten, bp, 418, 671.
Boetzelaar, heerl., 346, 440.
Boetselaarsburg, 440.
Bocholtz, burcht, 511.
Boheme, *zie* Winterkoning.
Bok-, **Bouckhorst**, heerl., 345.
Bokhoven, heerl., 555, 6.
Boxbergen, naam, 183.
Boxing-day, **F.**
Boxmeer, heerl., 527, 638*, 51*.
Bokstall, **Boxtel**, naam, 54, 5.
Boxum, vermaardheid, 55.
Bolduc, 447.
Bolgerische wetering (De), 296 (*n.* 4).
Bolksken (**Het**), 191.
Bolsward, pred., 123.
Bombay, gouverneur, 515.
Bommelskuil (**De**), 337.
Bommenede, pred., 142, 3.
Bonn, ingenomen, 471 (*Pn*), 2 (*Pn*).
Bonkenhave (**De**), heerl., 402.
Borborch, naam, 432.
Bordeaux a° 1543, — 42.
Borchol 1), heerl., 626.
Borgondië, Adolf, 42.
————, David, 667.
————, Filips, 206.
————, Maximiliaan, 41*, 2*.
Boriskamp (**Den**), naam, 543.
Borkelo, naam, 113.
Bornhof, bij Zutfen, 567a.
Boroë, naam, 429.
Bosboom-Toussaint 2), Fransche vertaling, 536.
Boshuizen, heerl., 345.

1) Borgham (bp o. Noorddijk, in Gron.)?
2) Zie een uitvoerig verslag der onthulling van haar monument op het kerkhof te 's Gravenhage i. d. 18 Sept. 1887, in Haarl. Ct. v. 20 Sept.

B o t e r - D i e p-, Z w i n, 185, 247 (*n.*).
Bouché, heerl. ? 204.
Bouillon (Kardinaal de), 93 (*Pn*).
Bourbon, naam, 432.
Bouvigne, heerl., 275.
Bovenkarspel, pred., 278.
Braampt, naam, 432.
Brabant, naam, 432.
———, Munten, Gesch., 30.
———, woudmeesterschap, 75.
———, Antonie, 277.
———, Hendrik I, — 68, 469.
———, » II, — 294.
———, Jan I, Levensbeschr., 322 (*n.*).
———, Wenceslaus, 62 (*n.*).
Braddon (Miss), jubilé, 661.
B r a g a, 661.
Braine-l'Allend [1]), heerl., 640.
Brakel, dijkrecht, 65.
———, heerl., 65, 206.
———, oorsprong, 206.
Brandenburg, verdrag, 652.
———, Frederik, keurvorst, 356 (*Pn*), 491 (*Por*).
Brandeveld (Het), 433 (*n.* 3).
B r a n d w e g (D e), 369.
Breda, Beschrijving, 61.
———, baronie, 583.
———, heer omstr. 1420, — 527.
———, klooster, 511.
———, naam, 432.
———, Typogr. Vereeniging, **C.**
——— (China), 432.
Bredenbroek, bosschen, 208.
B r e d e r o, naams-reden, 14.
Brederode (Hendr. v.), Levensbeschr., 306.
Bredevoort, 2, 209, 326.
———, Monikenvertrek, 393.
Breeckshek, 32.
Breenink, naam, 432.
Breisach, ingenomen, 477 (*Pn*).
Bremen, naam, 432.
Bremen (Adam v.), 185.
Brempt, naam, 432.
Breukelen, heerl., 341, 507.

1) J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wdbk, heeft Braine l'Aleu of la Leude, stadje in Z.-Br. In Frankr., dep. Aisne, ligt een stadje Braine *of* Brenne.

Breukelerweert, heerl., 193.
Brielle, Beschr., 250.
———, Derde Eeuwfeest, 512.
———, Nimf, 364.
———, pred., 143, 218, 522, 3.
———, zeeman-pred., 283 (*n.*).
———, Scheurmakerij a° 1683, — 522.
———, St. Christoffels-gild, privilegie, 518—22.
———, St. Catharina-kerk, 522.
B r i e p e, naam, 431 (*n.* 2).
Brigdamme, heerl., 150.
———, naam, 430, 1.
Brigittijnen, 121 (*n.* 2).
Brijdorp, naam, 431 (*n.* 2).
Bringuier, 679.
Brink, 326.
Broeder Cornelis (Sermoenen van), 107,8, 238.
Broeders van 't Gemeene Leven, 75.
Broekhuizen, 210 (*n.* 2).
Broer Jansz, 236.
Bronkhorst, oorlogsschepen, 1.
———, pausl. relikwieën, 208.
Brouwershaven, heerl., 41.
Brugge, heerl. [1]), 336.
Brugge, Philip-Stokstraat, 14.
———, Hanse, 513.
———, Partye Bleuse, 513.
———, Schilders-Galerij, **S.**
———, *Vrije*, 513.
Bruchem, heerl., 632.
Bruijn (Claas), 81.
Bruck, heerl., 403.
Brummen, naam, 432.
———, landgoed, 591.
———, Louise-Inrichting, 516.
Brunswijk, dolle hertog, 349.
———, vorst Erik, 419.
——— **Bevern**, August Ferdinand, 593 (*Pn*).
Brussel, burggraafschap, 214.
———, *Anspach-boulevard*, 316 (*n.* 1).
———, oproer gestild, 94 (*Pn*).
———, *de Savel* [2]), 530 (*Nm*).
Buat, heerl., 559a.
Buinen, 3.
Buijsinghen, heerl., 214.
Buckhorst, naam, 183.

1) benoorden Roermond. 2) of le Sablon.

Bulgarije, candidaat, 361.
Bulcke, heerl., 58.
Bulwer, vertalingen, 420.
Bunne, Kommanderie, 3.
Burèles, 241 (*n*. 1).
Buren, grp, 41, 279, 393, 4, 469, 583.
———, naam, 670, 1.
Burgmannen, 18, 407, 8.
Burgundus (Nic.), 532, 87.
Burlamacchi, martelaar, 58.
Burorina, 671.
Burum, naam, 671 (*n*. 2).
Butjadingerland, naam, 45, 205.
——————, rijkdom, 205.
Buurmalsen, gebied, naam, 670, 1.

Caesar (Julius), 611.
Cérissier (D. E.), 604.
Chagehan (De), 8.
Châlons, heerl., 273.
Chambre mi-partie, Geschied., 77.
Charnacé (Hercule de), 453.
Chassé (Baron), 328.
Chassepierre, heerl., 536.
Chatham, tocht, 606 (*Sch.*).
Chebi, Chemmis, 648.
Chesnoy, heerl., 105.
Chimay (Prins van), 107, 633.
Chinezen, *zie* Batavia.
Chipy (Baron de), 674.
Chisny, 31, 289.
Chrysostomus, 665 (*n*. 1).
Christemeijer, 587.
Cirkwerum, naam, 314, 69.
Cisterciënsers, 3, 72, 3, 576 (*n*. 1).

Daelput, heerl., 213.
Daatselaarsweerd, 266 (*n*.).
Dagblad (Het eerste), 39, 235, 6, 363.
Dalem, heerl., 32.
Damastbloem, 112, 426.
Damhouder (Joost de), afbeeldingsspreuk, 102.
Dauphiné, Numismatiek, 302.
Daun, naam, *zie* beneden, Geslachten (Daun).
Daventry, naam, 368.
Davo, 368.
Davoust [1]) (Louis Nicolas), 312.

Deersum, pred, 253.
Deil, pred., 81, 568.
Deijnse, markiezaat, 214, 5.
Deken (Aagje), 249, 303-5.
——— » Leven, 421.
Delft, bagijnhof, 384.
———, Charitatenhuis, 562a.
———, Engelsche gemeente, **F.**
———, gasthuis-pred., 254.
———, Oud-bissch. Clerezij, 608.
———, Oudheden-tentoonstelling, 491.
———, Prinsenhof, 608, **F, P.**
———, St. Aagten-klr, **F.**
———, Waalsche gemeente, **F.**
Delstrahuizen, pred., 253.
Denemarken, Christiaan II, —42 (*n*.).
——————, erfprins Frederik, 274.
——————, Frederik IV, — 595 (*Pn*).
——————, prins George, 54.
——————, » Carel, 215, 6.
Dethard, gardiaan, 574.
Deurne, heerl., 233.
————, naam, 232, 3.
Deursen, 233.
Develstein, heerl., 206.
Deventer, Bisdom, 313.
—————, Athenaeum, 630.
—————, Grafzerken, 622.
—————, Latijnsche school, 3.
—————, *de Maansteeg*, 82.
—————, *de Men-, Rijkman-straat*, 82.
—————, *die oelde Meijne*, 83.
—————, naam, 313, 68.
—————, plattegrond ao 1594, — 607.
—————, professoren, 692.
—————, *de Zandpoort*, 290, 1.
—————, Oudste stadsregt, 670.
—————, *zie* Katertol.
Didam, heerl., 208.
————, jurisdictie, 209.
————, Kleefsche tienden, 209.
————, tiendrecht, 212.
Dido, koningin, 361.
Dieden, heerl., 10, 234.
Dieren, Kommanderie, 191.
Diest, baronie [1]), 583.
Dietz, heerl., 123, 403, 583.

1) *niet* Davout.

1) in 1749 heerl.

Dichteressen, 249, 303—5.
Dichters, 45, 100, 3, 15, 32, 80, 204, 305, 6, 48, 424, 580 (*n.* 3).
——— (Fransche), 361.
——— (Hoogduitsche), 36, 234.
——— (Kaapsche), 363.
——— (Latijnsche), 44, 362, 606.
——— (Vlaamsche), 37, 8, **R, S.**
Dijck (Antonie v.), Graflegging, 40.
Dijke, b^p, 14.
Dijkshorne, 333 (*n.* 1).
Dickens, vertalingen, 420.
Dikninge, abdij, 2, 3, 72.
Diocletianus, keizer, 44.
Dirksland, pred., 136-43, 278, 9.
Disraëli, Hebr. vertaling, 423.
Djokjokarta-Tjilatjap, spoorlijn, 59.
Doddendaal, heerl., 265.
Doenryk, 617.
Doesburg, Archief, Invent., 191.
———, Fraterhuis, 191.
———, *Hamei-*, *Mei*poort, 84 (*n.*).
———, Castra stativa, 349.
———, kerspel, 209.
———, kloosters, 207 (*n.* 2), 75.
———, oorsprong, 84.
———, porta decumana, 84, 349, 529.
———, *Saltpoort*, 292.
———, schat gevonden, 207 (*n.*).
———, tangwerk, 45.
———, vicarie, *zie* Geslachten (Optenoort).
———, wapenzegel, 84, 529.
———, weeshuis gesticht, 567.
Doetinchem, Berinchem-kamp, 79.
———, gruitpoort, 79.
———, kerspel, 209.
Doggersbank, zeeslag, 603.
Dombirn, naam, 433.
Domburg a° 1351, - 149.
Dommer, b^p, 573.
Donaat [1]), Donaten, 667.
Donauwerth, slag, 592, 3 (*Pn*).
Dongen, 554.
Dongjum, graftombe, 334 (*n.* 2), 513.
Donteclock (Reinier), 564 *a*).

1) Latijnsche spraakkunst.
a) Zie over hem Ypey en Dermout, Geschied. d. Nederl. Herv. Kerk II, aant. 86 (187), 91 (197), 119 (217), 120 (220).

Doolaeghe, *zie* v. Ackere.
Doopsgezinden, 3, 4, 560 *a*), 485.
———, *zie* Predikanten.
Doorn, Huis, 683.
Doornenburg, heerl., jachtrecht, 212.
Dorcet, *zie* d'Orcet.
Dordrecht, Beschrijving, 32, 59.
———, Handvesten, 126.
———, Begin van Holland, 206 (*n.* 2).
———, *Hooge-poort*, 32.
———, pred., 566^a, 9.
———, Waalsche gemeente, 146.
——— (Kerkelijk), 121.
Dorenspijk, hoogte, 338.
Dorenwerd, heerl, 14.
Dorp, heerl., 214.
Draagteekens, 512 (*n.* 1), 655.
Drakenborch, heerl., 11.
Drempt, kerk, 275, 533.
Drente, Kronijk, 72 (*n.* 1).
———, drostambt, 323 (*n.* 1).
———, kloosters, Geschied, 2.
———, collectie-Willinge, 350.
———, maarschalk, 323 (*n.* 1).
———, Munten, Geschied., 326.
———, Oudheden, Verzameling, 221, 349—51.
———, Pred.-Lijst, 254.
———, mobiele schutterij, 348.
———, *zie* Assen.
Dreumel, *zie* Kruik.
Drie, naam, 55.
Driekoningen-liederen, **L, M.**
Dronne, naam, 617.
Dronryp, naam, 617.
———, state, 17.
Droste (Coenraet), Overblijfsels van Geheugchenis, 15.
Drouot (Hotel), 548 (*n.* 4).
Drunen, heerl., 12.
Dschila-Eyang, eiland, 549 (*Nm*).
Duero, naam, 548.
Duffel, heerl., 213—5.
Duimpje (Klein), 420.
Duisburg, baronie, 583.
———, vorsterij, 277.
Duyse (Prudens v.), Lierzang, 37, 8.
Duitsche Huis, 2, 3, 584.

a) lees 460.

Duitsche schrijvers, Hollandsche nadruk, E.
Duitschland, bevrijd, 598 (*Pn*)
————, krijgsbestand, 28 (*Pn*).
————, spreekwoorden, 34.
————, Friedrich Wilhelm V, — 213.
————, Hendrik III, — 512, 89.
————, Hendrik V, — 17, 469.
————, Leopold I, — penningen, 28, 411, 597.
————, Maximiliaan I, — 256.
Duiveland, heerl., 41.
Duivendrecht, 262 (?).
Du(i)venvoorde, heerl., 269, 372 (*Nm*).
Dukenburg, heerl. te Hatert, 10.
Dumas, Hebr. vertaling, 423.
Dummeren, bp, 573.
Durand d'Aubigny, 288.
Duras, heerl., 213.
Dussen, buurt-namen, 13.
————**-Muilkerk**, heerl., 125.
Duveldrag(h)ers, 111.
Dwingelo, kerkklok, 109.

Eboracum, naam, 46.
Edam, naam, 188.
Editha, 661.
Eede, (Geld.), 337.
——, Tijnsboek, 65.
Eeckte (**De**), goed, 502.
Eelde, grafzerk, 324 (*n.*).
Eeltink, 13.
Een, naam, 3.
Eenrum, huizing, 322.
————, naam, 568.
Eepe, bosch, 337.
Eerbeek, naam, 47.
Eeuwtwist a° 1700, — 92 (*Pn*).
Egypte, oudheden, 648.
Egmond, naam, 245.
Echo-liederen, 536-9, 663.
Echteld, heerl., 9.
————, bp *Ooi*, 88.
————, polder, 87.
Eierland, naam, 183, 672.
Eindhoven, gilde, 152.
Eind-tractaat a° 1839, — 109.
Eisenach, Lutherhaus, 217.
Eysinga (Eyse), 617.
Eijsinghen, heerl., 214.
Eiteren, villa, 17.
Ek-en-Wiel, kerktoren, 568.
————, pred., 568.
Ekeren, gevecht, 472 (*Pn*).
Ekwerd, naam, 370 (*n.* 4).
Elburg, Archief, 576 (*n* 1).
————, *Ekcter-wijk*, 647.
————, kerkklokken, 109.
————, Leprozenhuis, 647.
————, Scipluden-gildehuis, 512 (*n.* 2).
Eldering, heerl., 390.
Elffers (Hubertus), Kaapsch dichter, 363.
Eliot, Essays, 182.
Elkorzee, heerl., 397.
Ellemeet, heerl., 41.
Elsbeek (**De**), 18.
Elslo, kasteel, 207.
Elspe, heerl., 526.
Elspeet, bosschen, 337.
————, goed te Barneveld, 526.
Elspijk, naam, 316.
Elst (Geld.), 291.
——, » Gulikergoederen, 209.
——, » rosmolen, 266.
—— (Utr.), pred., 258.
Elten, abdij, Geschied., 358—60, 532, 73-9, 633, 4, 70 (*n.*).
————, kerkpatroon, 636.
————, zegel, 573, 4.
Elteren, heerl., 342.
Eltingen, 512.
Emden, Stads-Dole, 387 (*n.* 1).
————, toevluchtsoord der Protestanten, 387 (*n.* 1).
————, Wale-gemeente, 387 (*n.* 1).
Emmeloord, oude naam, 82.
————, pred., 509.
Emmerik, pred., 211 (*n.* 3).
Engh (**Den**), heerl., 582.
Engeland, Hollandsche gemeente, Colloquia, 339.
————, Kerstfeestviering, E.
————, kronings-stoel, 514.
————, Albert, 354.
————, Anna Stuart, 229 — Penningen, 353—6, 8, 408, 9, 15, 71, 2, 593—5, 655.
————, Elisabeth, 515.

Engeland, Jacobus I, — 229, **A.**
———, » II, — 415 (*Pn*).
———, » III, — 600 (*Pn*).
———, Karel II, — 409.
———, Sophia, 229 (*Pn*), **A** (?).
———, Victoria, jubilé, 514, 5, 661.
Engelbert, 68.
Engelenburg (**Den**), 591.
Engwierum, naam, 188, 313, 4.
Enkhuizen, Almanak, 106.
Ens, pred., 509.
Enspijk, naam, 315—7.
———, pred., 568.
Eon de Beaumont, chevalier ou chevalière? 640 (*Por.*) — 2.
Eppendorf, pred., 103.
Epse, kerk, 573.
Erasmus (Desiderius), 42 (*n.* 1).
——— » , schilderstuk, F.
Erlbaredt, 17.
Erlekom, heerl., 343.
Ermelo, Zigeunersporen, 338.
Escuriaal (**Het**), boekerij, 37.
Esschenstein, heerl., 202.
Essen, bp, turfslaan, 1.
Esther (Boek), Rabbijnsche verklaring, 302.
Estoine, Estrum, heerl., 447, 8.
Etsch, *zie* Adige.
Etsers, *zie* Graveurs.
Etten, heerl., 209.
———, collatie, 211.
Euphonia, 660 (*n.*).
Euphraat, naam, 436.
Eure, naam, 548.
Eurzinge [1]), 610.
Eutin, bisdom, overdracht a° 1706, — 215.
Euvelgunne, -wege, gehucht, naam, enz., 289, 609.
Everdingen, pred., 566a.
Evere, naam, 46.
Everhard (Graaf), 18, 348.
——— » , 469.
Evertsen (Cornelis), 76.
Everwert, -wirdt, 17, 46, 7.
Evora naam, 47.

1) Gehuchten van dezen naam komen voor te Havelte, Reilen, Ruinen en Westerbork — in Drente.

Ewijk, pred., 265.
Ewsum, huizing, 199 (*n.*).
Exercitie-genootschappen, 310.

Fayd'herbe (Rombaut), 40.
Falaix (Fallais), grp, 214. 5.
Falckenstein, heerl., 403
Félibres, 78.
Fénélon (François de la Mothe), 101 (*Pn*, *Por.*).
Férino (Graaf van), 366.
Fiascone (**Monte**), 48.
Phigalia, Apollo-tempel, 40.
Philadelphia, eeuwfeest der Constitutie, 665 (*n.* 2).
Philipsland, pred., 694.
Flakkee, Beschrijving, 278.
Flatow, 298.
Flatshuis, 326.
Flehite, gouw, 184.
Flevus, rivier, 184.
Floyde, **A.**
Florisz (Pieter), vice-adm., 691.
Fluessen (**De**), naam, 48, 153, 242.
Fochtele, pred., 254.
Fokke Simonsz (Arend), Leven en Werken, 421, **N.**
Fockema-staten, 17.
Folkema-state, 17.
Forceps, uitvinder, 308.
Fortrapa, 406, 7.
Forum Hadriani, 429.
Fotografen, 40.
Fouras, naam, 430.
Franan, 406.
Franeker, Athenaeum, 64.
———, Hoogeschool, Geschied., 24 (*n.* 1).
———, naam, 406, 34, 5.
———, pred., 29, 30.
———, prof., 100, 334 (*n.* 2).
———, *Zilverstraat*, 55.
Frankenburg, -hof, 1.
Frankensteyn, heerl., kasteel, 61.
Frankfurt, eerste dagblad, 236.
Frankrijk (Veluwe), naam, 2.
Frankrijk, eerste dagblad, 236.
———, Protestantisme, 145, 7 (*n.*), 440 (Geschriften).
———, Standbeelden-manie, **C.**

Frankrijk, Filips, 415 (*Pn*).
————, Hendrik IV, — 302 (*Pn*).
————, Lodewijk IX, ridderorde, 202, 501.
————, » XIII, — 494, 660 (*Pn*).
————, » XIV, — 44, 55, 96, 8, 146, 494. Penningen, 97, 227, 410, l. 4—6, 76, 7, 654, 6.
————, Lodewijk XIV, Historie in penningen, 414 (*n.*).
————, » XV, — 55, 640.
————, » » gezant in Holland, 288.
————, » XVI, — 641.
————, *zie* Raadsel, Réfugiés.
Fransenburg, 1.
Frederik (Prins) [1]), 274.
Frederik Hendrik (Prins), 164, 210, 580, **F**, **Q** (*Por.*).
Freger Mahusenheim, 17.
Freya, 433.
Fremdenblatt, 36.
Fresin, naam, 318 (*n.* 2).
Frydmann (Dr. Marcel), 36 (*n.* 1).
Friedlinge, slag, 414 (*Pn*).
Friesche ruiters, 111, 541.
Friezen, *zie* Butjadingerland.
Friesland, Historieschrijver, 513.
————, Hoogeschool, Geschied., 24 (*n.* 1).
————, landdagspenning, 416 (*n*).
————, Munten, Geschied., 19, 326.
————, *zie* Westergo.
Frijlink (Hendrik), 419—21.
Fro, 433, 4.
Fromont, heerl., 583, 6.
Fronlo, naam, 406.
Frouwa, 433.
Fuliche, 45.
Fulco, ridder, 69.
Fumarhara, 298.
Furans, naam, 450.

Gaal (Thomas), schilder, 426.
Galenus Abrahamsz (Dr.), 491 (*Por.*).

1) Van de *Nav.* XXXI, 531, noot, aangekondigde Levensbeschrijving verscheen April 1887 bij H. A. M. Roelants te Schiedam het eerste deel; het weede was ter perse.

Galilei (G.), werken, **F.**
Gallië, boeren, 648.
Gallienne (M.), 604.
Gansojen, heerl., 12.
Garde Nationale, uniform, 183, 310 — 3, 66, 7, 491, 609.
Garderen, schans, 338.
Garrelsweer, 370 (*n.* 4).
————, munt-opschrift, 673.
Garreweer, naam, 674.
Gheel, Beschrijv., 640.
————, heerl., 213, 4.
Geervliet, heerl., 567a.
Gelder, ingenomen, 472 (*Pn*), 5 (*Pn*).
Gelderland, historiografus, 38.
————, Hof, Archief, 17, 38.
————, Plakkaatboek, 38.
————, plooijerijen, 39.
————, spijkschouwen, 190.
————, Staten, Beschrijv., 689, (*n.* 1).
————, wapen, 565a.
————, watersnood, 171—3.
————, Hertogen, Genealogie, **P.**
————, Adolf, 191.
————, Arnold, 166.
————, Gerhard III, — 295 (*n.* 1), 494, 530.
————, Hendrik, 295 (*n.* 1).
————, Karel, 202, 34, 66.
————, Margaretha, 123.
————, Mechteld, 631.
————, Otto I, — 295 (*n.* 1), 469.
————, Otto II, — 165, 294, 5, (*n.* 1), 469, 670, 91.
————, Reinald I, — 322 (*n.*), 402, 4.
————, Reinald II, — 511, 65*.
————, Reinald III, — 217, 525.
————, Reinald IV, — 328 (*n.* 3).
————, Willem, 689.
————, wapen, 564a.
Geldermalsen a° 1253, — 670.
Geldrop, heerl., 276, 7.
————, pred., 684.
————, hoog- en gerechtigheid, 13, 65.
Gellikum, heerl., 65.
Gelzelaar, 14.

Gemert, Latijnsche School, Geschied., 525.
Gend, Beschrijvingen, 384–6, 90.
———, Beggynhof, 385.
———, feesten a° 1701, — 229 (*Pn*).
———, Genealogica, 386.
———, Graeven kasteel, 385.
———, hanse, 513.
———, naam, 492.
———, praalgraf, 308.
———, prof., **S.**
———, schepen-regeering, 384, 5, 9.
———, St. Bavo, kapittel, Beschr., 386.
———, Mij v. Vlaamsche taaloefening, 38.
Gendbrugge, naam, 618.
Gendringen, 54, 172.
————————, heerl., 209, 10.
Gendringen, huis, 45.
————————, jachtrecht, 210, 1.
Genealogica (Gebruik van het Latijn bij), 251, 2.
———— (Nut van), 619, 20.
Genealogieën-verzameling van Bn v. Spaen, 37.
Genestet (P. A. de), Hoogduitsche Bloemlezing, 103.
Genève, Réfugiés, 57.
Gent, heerl., 234, 343.
———, jachtrecht, 212.
———, naam, 492.
Genuchteren (Kempke van), 550 (*n.* 1).
Gheraert's Natuurkunde (Broeder), 188.
Geroldink, erve, 573.

GESLACHTEN.

v. der **Aa**, 340, 3, 653 (*Pn*). — v. der Aa de Gruuthuijse, 118*. — Aelbrechtsze, 286. — Aeltvorst, 429 (*n.* 1). — Aangevaren, 430 (*n.* 3). — v. Aardenburg, 264. — Aarsen, 425, **N.** — v. Aersen v. Juchem, 511*. — v. Aerschot, 107. — Aarts, 331. — Aerts, 120, 502 (*n.*), 644, 5, 7* (*Por.*). — v. Aeswijn, 65, 215, 34, 346, 447. — Abberdaen, 444. — Abbing, 683. — v. der Abeelen, 395 (*n.* 1). — Aberson, 540. — v. Abersteyn, 633, 4. — v. Abcoude v. Meerten, 202. — d' Ablaing, 344. — d' Abl. (v. Giessenburg), 57, 690. — Abrahams, 76 (?), 155. — Adinga, 623, 86*. — Adriaansz, 107, 565. — Adriaanse, 608. — Adriaansen, 31. — Adriani, 286 (?), 327, 40. — d' Affaytadi de Ghistelles, 161*. — v. Afferden, 267, 390. — v, Achteveld, 166, 343. — v. Ahuus, 544. — Aicone (?), 140. — d' Ailly, 192. — v. Aylva, 332, 3. — v. Aeken genmd Bosch, 240. — v. Aecker-, Akerlaken, 58 (*Gen.*), **P.** — Acquoy, **H, J.** — v. Acunax (?), 342. — Alberda, 200 (*n.* 2), 623. — Alberdingk Thijm, 490. — Albert, 40. — Alberti, 287, 566a, 629, 80. — Alberthoma, 566a, 629. — A. Chevallier, 566a. — Albertsz, 403. — v. Aldendobrun, 340. — Alebeeck, 351. — d' Alegre, 241. — v. Alen, 585. — Alewijn, 531, 677. — v. Alkemade, 41, 250, 372, 614. — v. Al(le)ma, 200 (*n.* 2), 1, 98, 9*, 300. — v. Aller, 689 (*n.*). — d' Almaras, 267, 567a. — Altena, 127, 557a, 8a*. — v. A., 261*. — de Altenis, 576. — Altiers, 506. — Alting, 255, 578. — Alvarez, 331. — Ambrosius, 283—5. — v. Amerongen (*adell.*), 653 (*Pn.*). — v. A., 123. — Amsincq, 146. — v. Amstel, 212, 89, 341, 580, 653. — v. A. v. Mijnden, 345, 580 (*n.* 1). — v. Amsterdam, 452, 558a*. — Andreæ, 127, 301, 687. — Andries, 100 (*Pn*). — Andriesze, 136—40, 278. — Andriessen, 41. — Anemaet, 331. — v. Anhalt—Dessau, 334. — von Ansbach, 316 (*n.* 2)*. — v. Ansen, 323. — Anthom, 560a, 1a. — Antonisz, 607. — Anthonisze, 279. — v. Apeldoren, 325*, 6 (?). — Appel, 354, 654. — Appel(e), 166. — Arauny, 586. — Arbouw, 503. — Arcerius, 138. — Arend, 150. — Arendts, 198. — Arentz(e), 564, 5. — l Argentier du Chesnoy, 104, 5 (*Ged*). — Ariens, 66. — v. Arkel (*adell.*), 631, 2. — v. Arkel, 9, 584. — d' Armoise, 453. — Armstrong, 331. — v. Arnhem, 99 (*Pn*), 689, 90* (*Gen.*). — Arnold, 36, 238. — Arnoldi, 279, 340, 3. — d' Arnoud, 240. — Arondeaux, 94, 352, 7. — Azevedo, 386. — v. Asch, 586. — v. Aschat, 71. — v. Asperen, 62, 620, 95. — v. den Assel, 383. — v. Assen, 328. — v. Assendelft,

331, 650. — Attema, 200. — Attevelt, 101 (*HS.*). — Aubert, 146. — Auckama, 301. — d'Ault, 568a. — v. Aversteyn, 634. — v. Avesaet(h), 86, 131.

v. Baex, Baecx, 12, 587. — v. Baexen, 127. — v. der Baan, 127, 92, 447, 67, 517, 611. — Baardt, 250, 678. — v. Baerle, 305, 74. — v. Baersdonck, 530. — Baart, Baert, 4. — Baart de la Faille, 231 (*Cat.*). — Baert v. Sminia, 472. — v. Baertwijck, 341. — Bachiene, 67, 334 (*n.* 1). — de Bailleul, 680. — Bake, 38, 572. — Bakelier, 583. — Backer, 227 (*Cat.*), 624, 5, 56. — B. v. Leuven, 257 (*n.*), 8. — de Backere, 389. — Bakhuizen v. den Brink, 420. — Backx, 626 — (v.) Balen, 32, 622 — v. der Balcht, den Balct, 394. — Balkom, v. Balckum, 511*. — Balthasar (?), 279. — Baltens v. Dalen, 119. — Bannier, 16. — Bara (?), 117. — Barbin le Tellier, 258. — Barents, 399. — Barcker, 310. — Barne, 671 (*n.* 2). — v. Barneveld,-velt, 131 (*n.* 1, *Gen.*), 264. — de la Barre, 569. — du Barry, 55. — Bartas, 248. — Barthel, 669. — de Bas, 203, 572. — Basen, 683. — v. Basyne v. Acunax, 342. — v. Batem, 671 (*n.* 2). — v. Batenburg, 1. — v. Battum, 341, 671 (*n.* 2). — Bauchet, A. — Baudart, 403. — Baudius, S. — B(e)audeson, 266, 439. — Baudesson, 439. — Bauffel, 270 — de Baux, 273. — de la Baume, 104. — v. Baumhauer, 692. — de Beaufort, 42 (*n.* 2), 146, 621. — v. Beaumont, 258, 496, 562a. — de Bedar(r)ides, 453. — v. Beeftingh, 510. — Beek, 572. — v. B, 60, 1*, 172. — v. Beeck, 10, 2, 340, 68, 696. — v. B. Calkoen, 571. — v. B. Vollenhoven, 61. — Beekman, 71 (*n.* 2), 109. — Beeldsnijder v. Voshol, 570. — v. de Beele, 76. — de Been, 122. — de Beens, 583. — den Beer, 394. — Beernaerts, 261. — Beerninck, 433 (*Nm*). — v. Beest, 451, 561a. — Beesten, 622, 4*. — Beets, 264, 420. — v. Behr, 564. — Beyens, 346. — v. Beyeren, 9. — Beijers, 8, 101, 480. — v. Beijervelt, 204. — Beilanus, 328. — de Beyler, 583. Beyrevelt, 67. — Beck, 509, 85. — Becker, 93 (*Cat.*), 100 (*Cat.*), 229 (*Cat.*) enz., *zie* P. R., 413. — Bekker, 116, 249, 304, 487 (*Por*). — Beckers, 309. — Bex, 66. — Bel(l), 62, 694. — Bell, Pols, 268. — Bellangé, 311. — de Bellefonds (de St. Aubin), 202, 330, 501. — v. Bemmel, (*adell.*), 17. — v. Bemmel, 571, 687, 9. — v. den Bende, 192. — Bender, 445. — ten Bengevoort, 90 (*Nm*). — Beninga, 200, 1 (*n.* 1), 98, 623. — Benningh, 615. — Benoist, 146 (*n.*). — v. Benschop, 586. — v. Bentheim (*adell.*), 639. — Benthien, 566a. — Bentinck, 243, 4 (*Nm*). — Beoostenzweeen, 39 (*n.*). — Beraerts, 59. — Berg, 146, 7, 570, 685. — B. v. Dussen—Muilkerk, 125. — de (v. den?) Berch, 9. — de Bergh, 452. — ten Berch, 587. — v. den Berg (*Graven*), 16, 49, 164, 207—14, 335, 59, 526 (*n.*)*, 7*, 78, 634, 8, 9*, 40*, 51*. — v. den Berg 1), 530. — v. den B., 67, 383. — v. den Bergh, 87 (*n.* 1), 381. — v. den Berch, 87, 560a, 1a. — v. den B. v. Heemstede, 581 (*n* 3). — v. den Berghe, 389. — v. Berghem, 79. — v. Berchem, 79, 341, 94. — v. Bergen (*adell.*), 42. — v. Bergen, 518. — v. B. v. Ysendoorn, 631. — — v. Bergum, 270. — v. Berinchem, 79. — Béringuier, 218. — Berck, 561, 2. — v. Berckel, 262, 600, 56. — v. Berckenro(e)de, 159. — v. Berkhey, 51, 116, 496. — Ber(c)khout, 288, 691, 3. — v. Berkhout, 15 (*Gen.*), 58, 230, 62*. — v. Berlaer, 394. — v. Berlecom, 194, 587. — de Berlo, 213. — Berne, Bernée, 671, (*n.* 1). — Bernard, 226, 656. — v. Bernhamme,-kamme, 79. — Bernhardt, 630. — v, Berspic, 315. — Berthout v. Duffel, 213. — v. Berum, 105 (*n.* 3), 322, 4*. — Bezem, Besem, 691, 3. — de Besenval, 288. — de Bescheval, 453. — Besier, 671 (*n.* 2). — de Beton, 347. — Bets, 384. — Betz, 123. — Bette, 384 (*n.* 4), 5 (*n.*, *Gen.*), 6. — Beucker Andreæ, 127. — Beuns de Pape, 270. — de Bever, 623, 86*. — Beverdinck 449. — v. Bevervoorde, 207, 543 (*Nm*). — v. Beverwijck, 206 (*n.* 2), 47, 391

1) de Montibus, Rgbz. Arnsberg, Dusseldorf en Keulen.

498, 621. — Beweldering, 390. — Bianconi, 259. — de Bie, 567_{a}. — Bien, 390. — v. Biene, **R.** — v. Bierum, 322, 4*. — Bierumer, 442 (*n.* 4, *Ged.*). — Biesbrouck, 425*. — v. Biesen, 38. — Bichon, 194. — de Bicht, 261. — de Bije, Bye, 67, 125 (*Gen.*), 399, 446. — Bijler, 566^{a}. — Bijndop, 586. — v. Bijnkershoek (v. der Koog), 570. — v. Bijsterveld, 128. — Bijvanck, 203. — Bicker, 581 (*n.* 3). — Bilderbeecq, v. Bilderbeek, 270, 441. — Bilderdijk, 516. — Binger, 480. — Bisdom, 645 *a*). — de Bisschop, 61. — Bitter, 502. — de Blaesere, 118. — Blaisse, 49 (*Nm*). — Blanckaert, 261. — Blanckart, **M.** — Blankendaal, 506. — Blankers, 66. — Bleecker, 270. — v. Bleyswijck, 374. — Blekking, -kink, 13, 206 (*Nm*). — v. der Bles, 241. — v. Bleskensgraaf, 256*. — Bleuland, 570. — Bl. v. Oordt, 331. — Blikman, 491, 670. — Bloembergen Santee, 29. — Bloemer, 310. — v. Blois [1]), 631. — Blois v. Treslong, 632*, 94 — Blok, 301 (*Pn*), 483, 91. — Block, 9, 343. — de Block, 586. — v. Blochoven, 344. — Blom, 268. — Blomme, 342. Blondeel, 525. — Bloote, 512. — Blote, 303. — Bloteling, 658 (*Pn*). — Bluyssen, 49 (*Nm*). — v. Bnce, 586. — Bodel Nijenhuis, 542. — Boeij, 695. — Boekels, 135. — v. Boekhoven, 481. — v. Boecop, 201. 321 (*n.* 2), 40, 4. — Boelaard, **N.** — Boeles, 24 (*n.* 1), 242. — v. Boelissen, 264*. — Boers, 278 — Boeseken, 329 (*n.*). — Boeseker, 329. — Boeskale, 358 (*Nm*). — Boeteman, 118. — v. den Boetselaer, 69, 71, 341, 440 (*Gen.*), 50. — Bogh, 121. — Bogaerdt, 10. — Bogaert, 160, 399, 489. — v. den Bogaart, 119, 20 (*n.* 1)*, 683. — v. den Bogaert, 108. — v. den Bogaerde, 594. — Bogaars, 121. — v. den Bogert, 184 — v. Bocholtz, 511*. — Bohn, **A.** — Boy, 261. — v. der Boye [1]), 693. — Boymans, 685. — du Bois, 275. — Boissevain, 263. — Boissière, 641, 2. — Boitet, 490 (*n.* 1). — de Bock, 260, 331. — v. Bocgenderinge, 54. — v. Bockhoven, 345, 567^{a}. — Bocquet, 104 (*n.* 2). — Boxhorn, 151, 389 (*n.*), 446. — v. Boxmeer, 638*. — Box(t)el, 54, 625 (*n.* 2). — v Boxtel, 54, 380. — Bol(len), 11. — Böhlau, 662. — Bolck, 124. — v Bolkom, 401. — Bolswert, 679. — Bom, 100 (*Cat.*) enz., *zie* P. R., 651. — v. Bommel, 685. — Bommelaar, 442. — Bondam, G. — Bongaart, 506, 87. — v. Bongaert, 341, 3, 4, 6. — v. den Bongaert, 568. — Bongers, 442 (*n.* 1). — Bonk, 387 (*n.* 1). — Bonnet, 128 (*Gen.*), 9, 558^{a}, 9^{a}. — Bontebal, 67. — v. Boody (?), 395. — Boogaert, 121. — Booij, 123. — B. v. Campen, 123. — Bookstaber (-staver), 568^{a}. — Booms, 339, 517. — Boon, 123. — v. der Boon (Mesch), 452. — Boonzajer, 417, 694. — v. Boort, 694. — Boos, 256. — Booth, 344. — Bor, 341, 506, 87. — de (v.) Bor, 586. — v. Bora, 576 (*n.* 1). — de Bordes, 329, 570 — Boreel, 15, 453. — v. Boren, 161. — de Borch, 109. — ther Borch, 324 (*n.*)*. — v. den Borch, 367. — v. der Borch, 343. — de (v. der ?) Borch, Borgh, Burch, 9, 10, 87 (*n.* 1), 131. — Borgaers, 121. — Borghardt, 109. — v. Borculo, 321*, 3, 578. — Borluut, 142. — Borre, 345. — B. v. Amerongen, 341, 586. — Borret, 202, 330, 501*, 620*, 80. — v. Borsele, 42 (*n.* 1), 150, 386, 93. — v. Borschnitz, 478. — v. Borst, 394. — Bos, 222, 479, **R.** — Bosch, 240, 569. — de B. Kemper, 154. — v. den Bosch, 387 (*n.* 1). — v. Bosbeeck, 505. — Bosboom, 203, 559^{a}*. — v. Boshuijzen, 381. — Boskam, 25, 8, 99—101, 231, 352, 6, 8, 471, 5, 6, 593, 655. — Bosquet, 104. — Bossenius, *zie* Hamerster, de noot. — Bosschaert, 127, 446. — v. den Bossche, 277, 394. — Both, 343, 446, 583, 4, 5. — Both v. der Eem (Vereem), 13, 585. — Botter v. Snellenbergh, 585. — de Bouché (?), 204. — Bouchet, 146. — Bouillet, 365. — Boucquet, 223. — Bou(s)quet, 60, 104 (*n.* 2). — Bouman, 218. — de Bourbon, 599. — v. Bourgoigne (-gondië), 583, 6. Bouricius, 241, 502*, 69*. — Bouritius v. Lon, 569. — den Bout, 643, 5, 6*. —

---

a) Recueil, op het Rijks-archief. 1) Zie over het wapen *Nav.* XXXVIII, aflev. 1. 2) v. der Boe

Bouwens, 693. — Bouwer, 502*. — Bouwheer, 184. — Bouwman, 210.— Bouwmans, 562a. — Bouwmeester, **R.** — Braem, 119. — Braems, 382. — Braat, 330. — Braets, 270, 567a. — v. Braght, 83. - v. Brakell, Braeckel, 65, 8 (*n.*), 197, 200, 1, 6, 61*, 342, 81, 582. — Brand, 102, 83, 330, 2, 91, 562a, 682. — Brandt, 51, 249, 306, 19, 617, 69. — Brant, 204. — de Brant, 264. — Branda, 300*, 1. v. den Brande, 300*, 446. — v. den Brandeler, 446. — v. Brandenburg, 443 (*Gen.*). — v. den Brandhof, 258. — v. (à) Brandis, 335 (*n.*), 63. — Brandts Buys, **S.** — Brandsen, 689 (*n.*)*. — Brantsen, 167*, 689 (*n.*)*. — Brantsma, 275. — (v.) Brandwijk, 256*, 567a. — Brassius, 198. — de Brauw, 544 (*n.* 3). — Breda, 685. — Bredero, 374. — v. Brederode (*adell.*), 343. — v. Bree, 509. — v. Brecht, 241. — Bremer, 630. — Brender (à) Brandis, 363. — v. den Brenck, 342. — Brester, 420. — v. Breugel, 270. — de Breuk, 264. — v. der Breuck, 379 (*Ged.*). — v. Brias, 556. — v. Brienen, 12, 200, 346. — v. Br. v. Ramerus, 367. — Brill, 424. — Brinck, 405. — v. den Brink, 420. — Brinkhorst, 29 (*Pn*). — Brinkman, 133 (*n.* 1), 377. — Broeden, 383. — Broeders, 383. — ten Broeck, 325 (*n.* 1). — v. den Broek, 123, 392. — v. den Broeck, 524*. — v. den Broecke, 161, 348 (*Nm*). Broekhuysen, 348. — v. Broekhuizen, 32, 341, 4, 6, 582. — v. Broekhuijsen (*adell.*), 191, 217, 689 (*n.*). — Broers, 193. — Broersema, 623, 86*. — Brockhaus, 103 — v. Bronkhorst, 450, 507, 8, 685. — v. Bronckhorst (*adell.*), 345, 693. — v. Br. -Batenburg, 1, 633, 4 — Bronsveld, 670. — de Broock, 282. — Brooshoofd, 442 *n.* 1). — Brouërius v. Nidek, 201 (*n.* 1), 19, 20. — Brouwer, 290, 501, 2, 10. — Brouwers, 504. — ten Brugge, 576 (*n.* 1). — v. der Bruggen, 385 (*n.*). — v. der Brugg(h)en, 686. — Brucherus, 105 (*n.* 1), 254, 387. — v. Bruhese, 395. — Bruin, 254. — de Bruin, 503, 640. — Bruyn, 5—7. — de Bruyn, Bruijn, 203, 342, 3, 419, 502, 3, 59a*, 629, 30. — Bruynings, 342. — Bruyninck gez. Colins, 511*. — Bruynincx, 342, 584. — Bruins, 563a. — Bruijns, 560a, 1a. — Bruinvis, 473, 5. — de Brune, 374. — Bruneel, 260. — Bruningh, 260. — Brunner 228. — Bruns, 229. — toe Brunsvelt, 638 (*n.*). — v. Brussel, 428. — de Buat, 560a. — v. Buechem, 582. — Budde, 359. — Buddingh, 328. — Buyck, 10. — Buys, **S.** — Buiskool, 358 (*Nm*), 554, 675. — de Buck, 330. — v. Bvckop, 201. — v. Bulo, 211. — Buning, 569. — Buonconti, 510. — v. Bueren, 240, 93, 469, 639, 70. — v. Burch, 670. — v. der Burg, 525. — v. der Burgh, 571. — v. der Burch, 131 (*n.* 2). *Zie* Borch. — Burgerhuys, 74. — Burgersdijk, **Q.** — v. den Burggraeff, 391. — de Burienne, Burière (?), 269. — Burlamacchi, 57. — v. Burmania, 334. — Buese, 670. — Busken Huet, 661. — But(h), 584, 6. — Butkens, 122, 325, 440, 8. — Butler, 209. — Buttel, 269. — v. Buttingha Wichers, 682. — v. Buuren, 567a, 630.

Caesar, 218. — Celius, 391. — Celcaert, 562. — Celos(se), 387, 8 (*n.*, *Por.*) — de Châlons, 273. — Chambers, 277. — Changuion, 145—7*, 8, 621. — la Chapelle, 397. — de la Chapelle, 453. — v. Charante, 125. — Chareau, 479. — Charvet, 302 (*n.* 2). — Chassé, 328. — Chasteau, 453. — Château-Renaud, 535*. — de Châtillon [1]), 631. — Chatrian, 533. — de Chavonnes, 59, 453. — Chemet, 145, 6. — La Chenaye-Des bois, 105. — du Chesnoy, 104, 5. — Chevalier, 352, 6, 597, 653. — Chevallier, 59, 566a. — v. der Chijs, 19, 30, 100, 326, 55 (*Cat.*), 657. — Christiaansen, 446. — v. Citters, 120.

v. **Dael**, 345, 6. — v. Daele, 584. — Daendels, 395. — Daetseler, 266. — Dacier, 353. — v. Dale, 50, 4, 186, 495, 611, 77. — v. Dalem [2]), 632*. — Dalemans, 694. — v. Dalen, 119. — Dalhemius, 482. — Dam, 442. — v. Dam, 23 (*Cat.*),

1) *niet* Chastillon. 2) Komt bij Slichtenhorst, Geld. Gesch. 195 als Dolem voor. Drukfeil?

97 (*Cat.*), enz., 694. — v. D. v. Ysselt, 451. — Damasche, 534. — Damius, 560. — Dancher, 241. — Danielsze, 562. — v. Dans, 375, 615. – v. Darthuijsen, 130. — Dassier, 353, 601. — von Daun [1] (v. Obersteyn), 403, 634. — Dedel, 505 (*Gen.*). — v. Dedem, 164, 691 (?). – Deflines, zie de Flines. — Deyman, 159. — Deysfelt, 586. – Deken, 116 — Delay, 603 — v. Delen, 689 (*n.*), 91, 6 — Delepierre, S. — Delff, 560a, 1[a]. – Delia, 452, 560[b]. — Dellon, 8. – Delprat, 570. — Demetières, 448. — Denijssen, 270. — Dennetières, 447, 8. — Desart, 272*. — Desmet, 235. — Desnoyers 641. – Despars, 114. — Després, 145. — Destombe, *zie* des Tombe. — v. Detten, 11. — v. Deursen, 628*. — v. Deutecom, (*adell.*), 211 (*n.* 3). – Dibbout, 585. — v. Dieden, 194. — Diefenbach, 163 (*n.*). — v. Diemerbroeck, 586. — v. Diepenbeek, 440, 1 (*Ged.*, *Por.*) — 3*. – Dierhout, 344. — Dierkens, Dierkius, 282. — v. Diest, 342, 6, 443* (*Gen.*). — v. D. v. Viversem, 443*. — Diest Lorgion, 106 (*n.* 1). — de Dieu, 161. — Dieven, 121. — v. Dijk, 119, C. — v. Dijck, 562[a]. — Dijckmans, 417 (*Pn*). — Ding(e)mans, 696. — Diriks, 620 — Dirks, 23, 6, 129, 658 (*Coll.*) — Dirksen, 620. — v. Dishoeck(e), 23, 4, 477, 599, 601, 27. — v. Dissel, 601. — Dodt v. Flensburg, 202, 345 (*n.*), 607. — v. Dodineweerde gen[t] Borclo, 321 (*n.* 1)*. — Doedes, 482. — v. Doerne, 233. — v. der Does, 200 (*n.*), 568a. — v. Doesburg(h), 266, 450. — v. Doetinchem, 211 (*n.* 3). — v. Doyen(s)burgh, Doysburgh, 266, 346, 78*, 9*. — v. Domburg, 148—52. — Dommeldoek, 82. — v. Dommelen, R. — Dommisse, 192. — v. Dompselaer, 166, 301, 40. — v. Dongen, 58 (*n.* 2)*, 681. — v. Donia, 300, 34. — v. der Donk, 449. — Donker, 452 — Donop, 622, 3*, — Dhont, 118 (*n.*). — v. Doorn, 244, 397, 449. — v. Doorni(n)ck, 30, 86—8, 99, 238, 322 (*n.* 1), 40, 81, 424, 51, 77 (*n.* 1), 563[a], 601 (*Cat.*), 20, 2, 95. — v. Doresen, 442 (*n.* 3). — Dorgelo(s), 622, 3*. — v. Dorp, 512. — de Dorper, 558[a]. — Dorpius, 140, 278. — — Dorrenboom, 478. — v. Dorth, 207, 527*. — v. Dortmond, 79. — Doude, 572*. — Douma, 17 (*Gen.*). — v. Dousburgh, 266. — Douw, 567[a], 658 (*Pn*). — Douwama, 300. — v. Drakenborgh, 252, 650*. — Drekman, 658 (*Cat.*). — Dresselhuis, 155, 406. — v. Driel, 67, 88, 194, 331. — Driessen, 324 (*n.* 2), 566[a]. — Drising, 601 (*Pn*). — Drognat, 147. — v. Drongen, 344. — Drouot, 302. — Druart 10. — Druyff, 5—7. — Drupsteen, 269. — Duby, 412. — Dugniolle, 91 (*Cat.*), enz., *zie* P. R., 656 (*Kab.*). — Duif, 387 (*n.* 1). — Duyck, 344, 586 — v. Duyl, 642. – Duymaer v. Twist, 692. — v. Duynen, 195, 260. — v. Duins, 260. — Duirkant, 496. – Duirts, 200 (*n.* 2). — Duys, 63 (*n.*). – Duytz, 684. – v. Duivendrecht (?), 262. — Duclos, 146. — Dumont, 335. — Dumortier, 505. — v. Duenen, 634. — v. den Dungen, 67. — Durand, 353. — v. Duren, 24 (*Cat.*), 93 (*Cat.*, enz. *zie* P. R., 681. — Durgniat, 147 (*n.*). — v. Dursen, 628*, 9. — Durven, 397. — Dusautoy, 418. — v. der Dussen, 123, 376. — Dutry, 62 (*n.*). — Duvelaer [2]) v. Campen, 121, 2*, 5. — v. Duverden, 586. — Duwer, 686. — Dwarsweg, 682.

v. Edel, 341. — Edelinck, 566[a]. — Edmont, 584. — v. Eede, 449. — Eadinga, Edinga, Edenga, Edinge, Eding, Edink, 314. — Eeck, 286. — v. der Eecke, 160. — d'Eeckhout, v. den Eechaute, 385 (*n.*). — Eekhoff, 29, 109 (*n.*). — v. Eelde(n), 506, 7. — Eeltjes, 62 (*n.*), 131 (*n.* 1), 308, 420 (*n.*), 42 (*n.* 4). — v. der Eem, 11, 3, 346, 583. — v. Eerde, 243, 313, 589, 90, 611. — v. Eerden, 329. — v. der Ehse, Eese, 623. — v. Efferden, 129*, 30, 267, 390, 503. — v. Efferen, 129*, 30, 390, 503. — Egbers, 1. — Egberts, 124 (?), 450. — Egbertz, 126. — v. Egmond (*adell.*), 9, 42*, 107, 85, 202, 336, 93. — v. E. v. Meerestein, 512 — v. E. v.

1) Op ten) dunen in dominio abbatie altinensis ib. bl. 634 is dan wellicht de bakermat van dit geslacht. Zie echter ook een Daun, Dhaun of Thaun in het land van Trier. In elk geval valt hier op dit laatste etymologisch licht. 2) Vgl. Herald Bibl. 1881 bl. 93.

der Nieborch, 403. — v. Egmont, 223. — v. Echten, 33, 323, 682, 9 (*n.*). — v. Eybergen, 62 (*n.*), 656 (*Pn*). — Eichman, 615. — v. Eijck, 192*. — Eijken, 204. — Eyck, 567[a]. — v. Eyck, 275, 560[a], 1[a], 70, 630*. — Eyckhout, 67. — v. Eyl, 265, 509, 30. — de Eind v. Ravenstein, 380. — v. Eyndt, 9. — v. den Eynde, 622. — Eysma, 300. — v. Eck (*adell.*), 197, 201, 584, 631, 81 (?), 2 (?). — v. Eck, 124, 327, 8, 82, 681 (?), 2, 92. — Ekama, 288. — Exalto d'Almaras, 267, 567[a]. — v. Elberch, 343. — v. der (?) Elborch, 9, 345, 582. — Elffers, 363. — van Elgg, 331. — Elie, 609. — Ellenberge, 259. — v. den Elsen, 525. — Elsevier, 560[a], 1[a]. — v. Elten, 575, 6. — v. Elvervelt, 497. — Emmius, 200, 322 (*n.* 3), 87 (*n.*). — Emont, 9 (*n.*). — v. Empel, 131. — l'Empereur, 443. — l'E. Edelinck, 566[a]. — l'E. d'Oppijck, 218, 9. — Endter, 356, 476. — Engberts, 253 [1]). — Engel, 652. — Engelberts, 252—5. — Engelma, 253. — Engelsma, 253, 4. — d'Ennetières, 448. — Enschedé, 562[a], 663. — Ente(n)s, 199 (*n.* 2), 623. — v. Epen, 528, 36. — v. Erffrenten, 442 (*n.* 1). — Erfmann, 503. — v. Erkelens (?), 244, 624. — Erckman-Chatrian, 533. — Erman, 440. — v. Ermel (-en, -lo), 130, 689 (*n.*). — Ermerins, 440, 8. — Ernesti, 67, 405. — Ernst, 393. — v. Erp, 554. — v. den Es, 189. — Esbaldi, 10. — Esdré, 23 (*Cat.*), 100 (*Cat.*) enz., *zie* P. R. — d'Escury (?), 70 (*n.* 5); de l'Espinoy, 127, 384, 448. — v. Essen, (*adell.*), 14, 60, 128 (?), 215. — Esscheda, 199 (*n.* 2). — v. Est (Estius), **S** [2]). — d'Estrades, 453. — v. Esveldt, 483. — v. Everdingen, 343. — Evers, 20. — Everts, 191, 572. — v. Ewij(c)k, 129, 267, 310. — v. Ewsum, 199, 200 (*Gen.*), 52, 623.

Phaesma, 299*. — Faber v. Riemsdijk, 60. — Fabre, 104. — F. d'Eglantine, 444. — Fabri, 376, 7. — Fagel, 215, 6, 70. — La Faille, 28 (*Cat.*), 231 (*Cat.*). — della Faille, 276, 387 (*Gen.*). — Falke, 671 (*n.* 2). — Faltz, 229. — Fahne, 440. — Fannius, 71. — Farncombe Sanders, 274. — Farret, 196. — Faucou, 288, 307, 603. — Faure, 148. — Feyens, 225 (*Cat.*). — Feys, **S.** — Feith, 197, 263, 508, 685 (*Gen.*). — Feyt(en), 11, 347. — Feitama, 489. — de Felins, 560[a]. — Felters, 128. — Fenema, 203. — Fensley, 622, 4*. — Ferguson, 554. — Ferment, 601. — Ferwerda, 218, 23, 382, 7, 448. — Feuerborn, 390. — Feugen, 271. — Fianimi, 584. — Fieffé, 310, 2. — Fick, 10. — Philips, 648. — Finnebac, 146 (*n.*). — Flament, **J, N.** — Fles, 49. — Fleury de Culan, 559[a]. — de Fleury, 560[a]. — de Flines, 99, 491. — v. Flodorp, 193. — Florax, 268. — Foeyt, 9, 10. — Foecken 9. — Foyert, 12, 86, 8, 302, 695*. — Fockema, 17. — Fockenbroch, 116. —, Fockens, 695*. — Folkema, 17, 96, 410, 1, 4, 72, 6, 7, 593, 9. — v. Folkersheym, 197, 8, 200, 1. — Fontaine v. Waldis, 444. — de la Fontaine, 203. — Fonteijn, 126, 222, 310, 504. — Foppes, 224. — Forbois, 453. — Forestier, 256. — de la Fortry, 383. — de la Fortu(i)ne, 572. — Franchimont, 567[a]*, 681. — Franck, 188. — Le Francq v. Berkhey, 51. — Franken, 310, 27. — Francken, 490. — v. Franckenberg en Proschlitz, 120. — v. Frankendaal, 223. — Franckenhof, 119 (*n.*). — v. Fran(c)kenstein (?), 61. — Franssen v. Eck, 692. — Frantsen, Frantzen, 1. — Frédéricq, **S.** — Frederiks, 305, 77, 502. — Freeck, 336. — Freytag, 91 (*n.* 2). de Fremery, 469. — Fremi, 108. — Frenkel, **R.** — Friedel (?) Muller, 38 (*n.*). — Frisius, 557. — Fritsche, 669. — Fruin, 15. — Fuchs, **R.** — Fullenius, 24 (*n.* 1), — de Fumal, 694. — Funck, 200. — Fuhrlon, 390.

v. **Gaasbeek**, 185, 94*. — Gadelle, 484, 90. — Gaycenga, Gaeinkinga (?), 623, 86*. — Gaillard, 223, **S.** — Gailliard, 119. — v. Galen, 328, 44. — Gallandat, 120, 503. — Gallinaceus, 143. — Gandam, 241. — Gansneb gnmd Tengnagell, 402. — Garmen(t)s, Garmes, 197, 8, 200, 1, 99. — Gartmann, 587. — Gastmann,

---

1) Engberts hier = Engelberts; vgl. *Nav.* XXXVI, 436. 2) Zie *Nav.* XXXIV, 511, 2.

525, 71, 87. — Gauhe, 335 (*n.*). — Gautier, 571*, 2. — v. Gheel v. Spanbroek, 258. — v. G(h)eent, 389 (*n.*). — de Geer (*adell.*), 202, 65, 449 (*n.* 5), 52, 671, 84. — v. der Gheest, 501*, 621*. — de Geetere, Geyttere, 560, 2. — v. Geijn, 62 (*n.*), 346. — v. de Geyn, 86. — de Gelder, 540. — v. Gelder, 23, 167, 229, 34, 343, 472 (*HS*), 598 (*Kab.*), 627 (*Kab.*). — v. Gelder(e)n, 234. — Geldern, 36. — Geldreus, 137. — v. Ghele, 640. — v. Gelijndt, 346. — Gelkenhuysen, 585. — de Geloes, 207. — v. G(h)endt, 389 (*Gen.*)*. — Gennaro, 654. — v. Gennep, 391. — v. Gent (*adell.*), 10, 145, 234, 337, 43, 6, 583, 6. — Georgeson, 570. — Gerardi, 10. — v. Geresteyn, 343. — Garlings, 570. — Germis, 197. — Gerobulus, 584. — Gerrijt (?), 284. — Gerrits, 211 (*n.* 1). — Gerritsz, 166. — Gerritz, 403. — v. Gerven, 132. — v. Gerwen, 270, 585. — Gerwijn (?), 10. — Geschier, 497. — v. Gessel, 340, 1, 91. — v. Geudt, 389. — v. Geuns, 481. — Geurs, 166. — de Geus, 155. — de Geutter, 213. — Gevaert, **R, S.** — Gevaerts (van Geervliet), 567a. — Gevekaet, 622, 3*. — Geverts, 262. — de Gids, 62. — de G(h)ier, 87, 8. — v. Giessen, 261*. — Ghijben, 67. — Gijsberti Hodenpijl, 682. — Gijsberts, 129. — Gijsbertsz, 449. — de Gijselaar, 63. — Gillisz(oon), 39 (*n.*). — Giltay, 669. — Gysens, 622, 4*. — Gyskens (?), 265. — v. Ghistele, 375. — v. Ghistelle (de Ghistelles, Guistelles), 118*, 61, 344, 582. — Glasberg, 505. — Glasius, 59, 484 (*n.* 2), 91 (*n.* 2). — v. Glimes, 640. — Glimmerius, 568. — Godewijck, 614. — Godin, 444. — Godron, 204. — v. den Goeij, 577. — Goens, 67 (n. 3). — Goeree, 96, 7, 490. — Goerts, 67. — Goes, 130, 215, 6. — v. der Goes, 11, 215 (?), 6 (?). — v. der G. v. Naters, 331. — Goessen (?), 265. — v. Goethe, 360. — Goeters, 260. — v. Goeterswick, 359 (*Nm*). — Goethals, 261, 387 (*n.*). — Goffin, 308. — v. Goch, 108, 446. — v. Göchhausen, 662. — Goll v. Frankensteyn, 61. — v. (den) Goie, Goye, 577. — de Goyer, 345, 6, 482, 585, 6. — Goldsmidt, 200. — v. Golstein, 106 (*n.* 2), 453 (*n.* 2). — de Gomignies (?), 260. — Gonfalonieri, 57. — Gonnet, 161, 288. — v. Gool, 486 (*n.* 1). — v. Goor, 186, 383, 495. — Goossens v. Lottum, 382, 511. — Goovaerts, 681. — Gordineau de Gouberville, 278. — Gorissz, 478. — de Gort(t)er, 213. — Goschen, 190. — v. Goslinga, 334, 513. — Gossansky, 403. — Gosse, 641, 2. — Goubaud, 609. — de Gouberville, 278*. — Gouda Quint, 225. — v. Gouda, 10. — v. Goudsdonk, 80. — Goutswaert, 645. — Gould, 320. — (de) Gout, 104. — Gouthoeven, 389 (*n.*). — ter Gouw, 20, 188, 309, 479. — de Graaff, 192, **P.** — v. de Graef, 341. — v. de Graaff, 196 (*Gen.*). — v. der Graaff de Vapour, 569. — de Graeff, 581 (*n*, 3). — v. der Graft, 682. — v. der Gracht, Graght, 417 (*Pn*), 45. — de Grammey, 346. — v. Gramsbergen, 321 (*n.* 1)*. — de Grand, 332. — Granpré Molière, 132. — de Grans, 62 (*n.*). — Graswinckel, 605. — Gratama, 3. — de Grauw, 131 (*n* 2, *Gen.*). — Grauwers, 381*, 583. — Grauwert, 10. — 's Gravezande, 278, 442 (?). — de Greef(f), 62 (*n.*), 3. — Greve, 687. — v. Grevenbroeck, 555. — v. Grieken, 2*. — Grijp, *zie* Specht, de noot. — Grim, 443. — Grindet, 387 (*n.* 1). — de Gryse, 633. — de Grysperre, 386. — v. Grobbendonck, 76. — Groebe, 70 (*n.* 3). — de Groeff v. Erkelentz, 244. — Groeneveld, 99 (*Cat.*). — v. Groenevelt, 583. — Groenewoud, 382. — Groeninx, 194. — Grolman, 681. — v. Gronebeke, 324*. — v. Gronen, 371 (*n.* 1). — Groot, 691. — de Gr., 58, 101, 309, 562a. — de Gr. Jamin, 270, 442 (*n.* 3). — Groote, 262, 3. — de Gr., 276. — v. Grootveld, 568. — Grote, 324 (*n.* 3). — v. den Grotenhuys, 447. — v. Grovesteyn, 345. — de Gruiter, Gruyter, 233, 341. — Gruner, 240. — Grutters, 330. — de Gruuthuyse, 118. — Guérin, 145. — Gulielmi (?), 10. — ter Gunne, 307 (*n.* 2), 670. — v. Gutterswyck, 360.

ten **Haeff**, 558a. — v. Haeften, 344, 582, 631, 2. — Haag, 145, 82. — v. der Haeghe, 392. — Haeck, 194. — v. Haemstede, 70. — de Haan, 24 (*Cat.*), 96

(*n.* 1, *Cat.*), enz., 502. — de Haen, 441. — de H. Hettema, 127, 218. — d'Haene de Potter, 161. — v. der Haep, 638 (*n.*). — v. der Haer, 234, 650. — v. Haerlem, 343. — v. Haarst, 482. — de Haas, Haes, 66, 7 (*n.* 2, 3), 86, 7, 580 (*n.* 3). — de Haaze, 382. — Haesebroeck [1]), 566a. — Haasloop Werner, 109. — Haestens, **S.** — v. Haestrecht, 12. — v. Haberkorn, 390. — Habets, 127. — Hachard, 256. — ten Hage, 58, 123. — v. Hagen, 342. — v. der Hagen, 343. — v. der Haghen, 386. — Hagens, 583. — Haijens, 130. — Hajo, 396 (*n.*). — v. Hackfort, 33, 200, 53, 585. — Hall (?), 504. — v. Hall, 20, 2, 306, 570. — Halbes, 386, 7 (**Z.**), 8. — Haldermontius, 67. — v. Haldestein, 259. — v. Halff—Wassenaer, 392 (*Gen*). — Hallebossche, 386. — Hallincg, 123, 569, 622. — v. Halm, 26 (*Pn*). — Halma, 44. — v. Halmael, 117, 27, 499, 614. — v. Halsema, 197 (*n.* 2). — v. den Ham, 681*, 2. — Hamaker, 238. — Hamerani, 93, 228. — Hamerling, **E.** — Hamerster, 400 *a*). — v. Hamme, 389. — von Hammerstein, 37. — v. den Handel, 192. — Hanegraaf, 442 (*n.* 3). — Hanecop, 121, 437. — Hania, 444. — Hanne, 103. — Hanneman, 606. — v. der Hansouwe, 323 (*n.* 3). — v. d'Hape, 638 (*n.*). — v. Hardenbroeck, 10, 2, 344. — Harderwijk, 506, 608. — v. H., 689 (*n.*). — de Harduyn, 372. — v. Haren (*adell.*), 218, 323 (*n.* 3), 404, 5. — v. Haren, 212, 405. — v. Harff, 555. — Haringkarspel, 693. — Harkenroht, 198, 200, 53, 387 (*n.* 1). — Harkot, 200. — Harmansz, 403. — v. Harn, 602. — Haro, 548 (*n.* 4, *Nm*). — Harrebomée, 613. — v. Harrevelt, 147. — Harscamp, 694. — Harstorff, 626. — v. Hartevelt, 586. — Hartgers, 222. — Hartingh, 147. — Hartog(h), 452, 560^{a}. — de Hartogh, 59. — Hartsenburg, 129. — Hartsink, 524. — Hasebroek, 420, 661. — Hazeleer, 485. — Hasper, 319 (*Nm*). — Hasselaar -laerd), 59, 260. — v. Hasselt, 90, 128, 583. — v. den Hatert, 379. — v. Hattem, 568 [2]), 568a. — Hattink, 623 (*n.* 3). — v. Hattum, 163, 695. — Hautsch, 411, 71 *b*), 593, 7, 654. — Havart, 331. — Haverkorn, 390 (*n.*). — Havingha, 695. — v. Havre, 680 (*Gen.*). — Hawkins, 408 (*n.*). — v. den Heede, 118*, 9 (*Gen.*). — v. Heeckeren (*adell.*), 18, 25, 638 (*n.*). — v. Heel de Veye, 62 (*n.*). — v. Heelu, 321 (*n.* 2). — v. Heemberch, 586. — v. Heemskerk, 582, **F.** — v. H. v. Beest, 560^{a}, 1^{a}. — v. Heerden, Heerdt, 689 (*n.*). — v. Hees, 203. — v. H. v. Berckel, 220*. — v. Heeze, 220*. — v. der Hey, 484. — Heydanus, 682. — v. der Heijden, 123, 309, 417. — Heydendaal, 505. — Heye, 420. — v. Heyenbra(ec)ke, 394. — Heylersigh, 257, 8. — Heysmann, 564^{a} (*n*). — v. Heymenberg, 509. — Heyndrix, 61. — Heine, 168. — Heincken, 417. — Heynes (?), 255. — Heyns, 74. — v. Heijst, 682. — v. Hekese, 67. — v. der Hell, 689 (*n.*). — v. Hellemys, 11. — v. der Hellen, 260. — Hellepeth, 288. — Hellin, 118, 386, 443. — v. der Helm, 509. — Helmich, 356 *c*). — Helmolt, 692. — v. Helpen (?), 76. — v. Helsdingen, 29 (*Pn*), 584. — Helt, 61. — v. Hemert, 11, 449. — Hemmema, 300. — Hendel, 103. — Hendriks (?), 67, 120. — v. Hengel, 62 (*n.*), 131 (*n.* 1), 308. — Hengler, 541. — den Hengst, 147. — Hennekeler, 689 (*n.*)*. — Hennequin, 605. — Henrici, 11, 253, 341. — Henrickss, 265. — Henriksoon, 66. — v. Hensberch, 447. — Henstenburgh, 488. — Heralma, 201 (*n.* 1)*, 98, 9. — Herathema, 201 (*n.* 2, *Nm*). — Herbranda, 201 (*n.* 2, *Nm*), 99, 300, 1. — v. 's Herenaertsberge [3]), 10. — Herjuwsma, 201 (*n.* 2, *Nm*), 99, 300. — de Herckenrode, 510. — v. Herlaer, 234. — Hermans, 620. — Hermanss, 684. — Hermelinck, 418. — v. Herpen, 633, 4 (*Nm*). — v. Hersele, 560^{a}, 1_{a}. — v. Hertevelt, 586. — v. Herwarden, 345. — Hess, **S.** — Heshuijsen, 62 (*n.*). — v. Heshusen [4]), 578. — Hessel, 2. — Hesselink, 566^{a} *d*). — Hessels

---

1) *niet* Hesselink. *a*) Gesina was dr v. Dominicus H. bij Catharina Bossenius. 2) *Lees* 468. *b*) Aldaar staat Hauff. *c*) *lees* 463. 3) v. 's Heeraertsberge ? 4) Nóg tegenwoordig Heshusius, te Haarlem. *d*) *lees* Haesebroeck.

343, 666. — Hettema, 218. — v. Heukelom, 130. — v. Heuckelom, (*adell.*), 657 (*Pn*)*. — v. Heukelum, 130*. — v. Heusden (*adell.*), 68, 9*, 70, 126*. — v. Heusde, 330. — v. Heusden, 330*, 41, 5, 560a, 87. — Heussen, 313. — Heussenius, 63. — v. Heuvell, 210. — v. den Heuvel, 510, 669. — v. Hyerde, Hierden, 303, 689 (*n.*). — Hildebrandt, 263, 564a (*n.*). — v. Hildegaersbergh, 499. — Hilleron, 448. — v. der Hilst, **R.** — v. Hilten, 236. — Hinckart, 394 — Hinckema, 24 (*n.* 1). — Hinlopen, 451, 693. — Hissink, 502 (*n.*). — de la Hitte d'Armoise, 453 (*n.* 2). — v. Hohberg, 477 (*Pn*), 8. — v. Hoboken, 510. — Hodenpijl, 562a, 682. — Hoeben, 172. — Hoebierst, 601 (*Pn*). — ter Hoefen, 191. - v. Hoeflake, 67. — v. Hoeij Schilthouwer, 275. — Hoeijtingk, 253. — v. Hoecklum, 381, 657 (?), 89. — Hoemaker, 558a. — v. Hoensbroeck, 108. — Hoeps, 434. — v. Hoerle, 378. — ten Hoeve(n), 191. — ter Hoeve, 191. — v. der H., 64, 440. — v. den Hoevel, 66. — ter Hoeven, 190*, 1. — v. der H., 342, 452. — v. Hoffen, 61. — Hofkens, 379 (*Ged.*), 570. — Hofman, 450. — Hoffmann, 596. — Hofstede, 239. — H. de Groot, 101 (*Cat.*). — Hogaerts, 121. — v. Hohenlo, 583. — v. Hohensaksen, 14. — v. Hohenzollern, 209, 10, 2. — v. H. Sigmaringen, 212. — v. der Hoye, 234. — Hoynck v. Papendrecht, 384 (*n.* 2). — Hol(l), 9, 86, 347. — Holdinga, 334. *Zie* Holinga. - Holien, 582. — Holinga, 623, 86* [1]). — de Hollander, 384 (*n.* 2). — Hollevoet, 243 (*Nm*). — Holsteyn, 309. — ten Holte, 299. — v. Holthe, 649. — Holtzheij, 31. — l'Homme, 83* (*Nm*). — Hommens, 230, 1 (*Pn*). — Hommerikhuizen, 105. — v. Homoet, 639*. — Hondius, **S.** — Honig, 365, 6. — Honiken, 265. — v. Honckoop, 695. — Honnynck, 74. — de Hont, 340. — v. Honthorst, 11, 344, 584. — Hoobverf [2]), 601 (*Pn*). — Hooft, 306, 531. — H. v. Iddekinge, 229 (*Cat.*) enz. *Zie* **P. R.** — 't Hooft, 28 (*Cat.*), 100 (*Cat.*), enz., *zie* **P. R.** — v. Hoogenhouck, 560a, 1a. — Ho(o)gerbeets, 585. — (v.) Hoogstraten, 72, 7, 335, 656 (*Pn*). — v. Hoochvelt, 584. — (v.) Hoogwerf(f), 194, 241, 330—2. — Hooghwinkel, 568a. — Hooijkaas, 478. — v. der Hoop, 57, 638 (*n.*), 86. — ten Hoor, 548 (*Nm*). — ten Hoorn, 478. — v. H., 120. — Hopcooper, 560a, 1a. — v. Hoorne, de Hornes, 65, 185, 220, 76. — Ho(e)renken, 197 (*n.* 4)*, 201, 622, 4*. — Hordijk, 239. — v. der Horst, 200 (*n.* 1). — Horstius, 562, 3. — Hosingius, 508, 9. — v. Hosten, 384. — v. Hottinga, 128. — Houbraken, 182, 488. — Houck, 96 (*Cat.*) — v. Housz, 563a. — Housmans, 268. — v. der Houve, 343. — v. der Houven, 390. — Houwaert, 247, 375. — ten Hove, 15. — ter Hoven, 191. — Hoving, 254. — v. Hubbeldinge, Hubbelinck, 324, 5 (*n.* 1)*. — de Hubert, 117, 616. — Hübner, 335 (*n.*). — Hudde, 261. — v. Huesden, 587. — Huet, 145, 6, 661. — v. Huffel, 512. — Huibers, 403. — Huijberts, 67. — Huybrechts (v. Duivendrecht ?), 262. — Huydecoper, 221. — Huygens, 122, 94, 568a, 677, 96 (*adell.*). — Huinga, 622, 4*. — Huijs, 402. — Huysman, 505. — Huyst, 265. — de Huyter, 582. — Huyttens, 386, 90. — v. Huecklum, 576 (*n.* 1.) — v. Hulk, 546 (*Nm*). — v. Huls, 258. — Hulshout, 194*, 5*. — de Hulter, 270. — Humme, *zie* Specht, de noot. — v. Hummel, 601 (*Pn*). — Hus, 261. — Huzeken, 402. — Hutchinson, 66. — Huus, 402.

v. Iddekinge, 92 (*Cat.*), enz. — v. Ierte, 544. — Ier-, Yer-, IJerwert, 184 (*Nm*), 576. — Igens, 444. — v. IJck, 127, 558a. — IJsermans, 241. — IJssel de Schepper, 692. — v. IJsseldijk, 190, 491, 507, **N.** — Iken, 482. — Ilberi, 566a. — Imanssen, 127. — Ymants, Imantsen, 342, 558a. — v. Imhoff, 382. — Immerzeel, 441, 86. — v. Immerseel, 554—6. — v. Inn- und Kniphausen, 200 (*n.*), 342. — Ingels, 518. — v. Ingen, 379, 80, 583. — Ingenegeren, 544 (*Nm*). — Ingenulant, 199—201, 12. — Insinger, 648. — v. Yperen, 330, 442. - Ypermans, 248. — Ippius (Fockens),

1) Dit wapen geeft het Armorial voor Holdinga. 2) Hoolwerf?

695. — v. Isendoorn (*adell.*), 87, 8, 630—2. — v. Ysendoorn, 630, 1. — Ising, **R.** — Israëls, 340 (*n.*). — v. Isselmuden, 201. — Itel, 482. — v. Iterson, 499. — Itzig Heine, 168. — v. Ittersum, 216, 347. — Yvain, 241. — Jacobi, 9 (?), 330, 5 (*n.*), 41. — Jacobs, 120, 261. — Jacobsz (?), 158. — Jabes (?), 368. — de Jager, 115, 131 (?), 383, 439. — Jalinck, 563^{a}. — James Wheale, 664. — Jamieson, 225 (*Cat*). — Jamin, 270, 442 (*n.* 3). — Jans (?), 66, 7. — Jansz, 261, 565, 645 (?). — Jansze, 141, 278, 9, 83 (*n.*), 557, 8. — Janssen, 107, 35, 238, 79, 611, 59, 77. — J. v. Raay, 12, 426. — Jansson, 145. — Janssonius, 38, 689 (*n.*). — Janszoon, 133 (?), 283 (*n.*). — Jantzon v. Erffrenten, 442 (*n.* 1). — Jarges, Jarich, 197, 201, 99 (*Gen.*). — Jaspersen (?), 74. — Jeannetin, 259. — de Jeg(h)er(e), 130, 1. — Jeltsch (?), 603 (*n.* 3). — Jensema, 623, 86*. — de Jeude, 381. — Jobert, 415 (*n.*). — de Jode, 342. — Jodici (?), 10. — Johannis (?), 9, 11 (?), 140. — Jolij, Joly, 119, 20 (*n.* 1)*, 503, 682, 3*. — Jolijt, Jolyt, 120, 683. — Jolly, 683. — Jones, 450. — de Jong, **R.** — de Jongh, 213*, 331, 43, 4, 442 (*n.* 3), 567, 82, 671. — de Jonge, 25, 7, 125, 231, 397, 504. — de J. (*adell.*), 68, 397, 643. — de J. v. Ellemeet, 41 (*Kab.*). — de Jonghe, 97 (*Cat.*), 213, 385, 415 (*Cat.*). — Jongerheld, 192. — Jonkheym, 511*. — Jonctijs, 116, 249, 678. — de Joode, 67. — Jordens, 563^{a}. — Jorissen, 568^{a}. — Jousma, 301. — v. Juchem (?), 511*. — Juliens, 305. — Junes, 124. — Jungius, 321 (*n.* 1). — Junius, 124 (*n.*), 664. — Jurgens, 207. — Jurriaansz, 564^{a}. — Jurriens, 128. — Juste, 228.

Cabboort, 60. — Cabeljau, 249, 400, 45. — Kaiser, 540. — v. Cakelberghe, 394. — Caland, 120, 55, 377, 443, 550. — Calandrelli, 213. — Calkoen, 368, 571. — v. Calcvn, 696. — Calman, **F.** — Callewaert, 530. — de Calonne, 264. — de Caluwe, 159. — Kam, **A.** — v. Camen, Kamen, 442. — v. der Camer, 195*. — v. Kamferbéke, 511. — Kamlah, 527. — v. Camminga, 333. — v. den Kamp, 442. — Campagne, **E.** — Campbell, 36 *a*), 666, — Campen, 121*. — de Kampen, 121 (*n.* 2). — v. Campen, 62 (*n.*), 120, 1*, 2*—4*, 5* (*Nm*). — v. Kampen, 122, 3. — Camphuijsen, 100 (*Pn*). — Kamps, 367. — Cannegieter, 38. — des Cans, 256. — Canter, 345, 6, 383. — v. Capellen (?), 442 (*n.* 1). — v. der C., 17. — (di) Capelli, 62, 259, 694. — Cappenberg [2]), 572, 627. — Carbasius, 70 (*n.* 2). — Cardanus, 615. — Cardon, 120. — v. der Karck, 583. — v. Karnebeek, 380, 1. — Caron, 117. — v. Karpen, 634 (*Nm*). — Carpentier, 646. — le C., 89, 127, 448. — Karre, 203*, 444*, 5. — Carré, 203*, 444*, 5. — Karreman, 360, 98. — La Carrière, 104. — della Casa, 616. — (de) Casteleyn, 117, 241, 663. — v. Castricum, 367. — de Castro, 583. — v. Castrop, 367. — ten Kate, 188, 309. — Cats, 344, 559^{a}, 60^{a}. — Catz, 559^{a}. — Caunois, 601. — de la Cave, 453, 502. — v. Keeken, 275. — Kegelingh, 341. — de Key, 160. — v. Keynoge, 218. — de Keyser, 130. — Kelderman, 503*, 4 (*Nm*). — Keller, 192. — Kemink, 238, 482. — de Kemp, 11. — v. der Kemp, 393 (*n.* 1). — Kempenaar, 332. — Kemper, 154. — de K., 67. — Kempf, 682. — Kenecten, 657 (*Pn*). — (v.) Keppel, 58. — v. K. (*adell.*), 70, 587. — Kerbey, 263. — v. Kerbeke, 251. — v. Kerchem, 62. — v. Kerckem de Wijer, 62*. — v. de Kerkhoff, 525, 6. — v. den Kerckhove, 276. — v. Kerkhoven, 387 (*n.* 1). — v. Kerpen, 634 (*Nm*), 5. — Kerremans, 693. — Kersseboom, 203, 4. — v. Kessel, 66, 102 (*Pn*), 682. — de Kesschietere, 680, 1. — Kesteloo, 152, 510. — Ketelaar, 667, 81, 2. — v. Kethler, Ketteler, 447. — v. Ceulen, 124, 380. — Kiehl, **R.** — Kien, 260, 450. — Kies, 157. — v. Kijfhoek, 650. — Kymmell, 351. — der Kinderen, 511*. — Kinsky, 647. — Kist, 26 (*Cat.*), 109, 327. — Kittelbie, 622, 4*. — Claesze, Claisze, 280, 561, 2. — Clant, 55, 104, 99

---

1) Dr. M. F. A. G. Campbell. 2) In Wymbritseradeel (Friesl.) ligt een dorp Kappenburg.

(*n.* 2), 200, 623. — Claren, 5–7. — Clarisse, 188. — Klase, 383. — v. Cleeff, 10, 23 (*Cat.*), 6 (*n.* 1, *Cat.*), enz., 196, 507, 82, 4. — Cleene, 684 — v. der Cley, 343. — Cleiburg, 279. — Kleinert, 412 (*n.*) — Kleijnsorg, 100 (*Pn*). — Clencke, 402. — Klerck, 482. — de Clercq, 263, 331. — Cleuter, 643. — Cleveringa, 254. — Cloeck, 511*. — de (?) Cloes, 346. — v. der Cloes, 342. — Klomp, 129. — v. den Clooster, 623 86*. — Kloosterman, 658 (*Pn*). — Cloot, 62 (*n.*). — v. Klootwijk, 131. — Clous, **R.** — v. der Kluijs, 271. — Kluit, 149, 236. — Cluyt, 8. — Kluyver, 54. — v. der Knesebeck, 324 (*n.* 3). — Kneschke, 335 (*n.* 1). — Knijff, 585. — v. Kniphuysen, *zie* Innhausen. — Knippenberch, 525. — Knipschaer, 204, 504. — Cnobbaert, 659. — v. Knobbelsdorf, 217. — v. Knock, 400. — Knoppert, 210. — Knussen, 109. — Codde, 581 (*n.* 1), 652, 3. — (de Codin, 125, 6, 444, 504. — Coëgle v. Dortmond, 79. — Coelenbier, 158. — Koelhoff, 664. — Koelinga, 363. — Coelman, 523. — Coenders, 324 (*n.* 1). — Koene, 656. — Coenen, 451. — Koenen, 204, 559a*, 62a (*Gen.*). — Koeschot, 241. — Coester, 384. — (v.) Coesvelt, 281, 346, 558. — v. Coevenhoven, 452. — v. Coeverden (*adell.*), 9, 321*, 2*–5*, 6*, 44. — v. C., 326, 7. — v. C. Adriani, 327. — Cohn, 564a. — Cojett, 525, 658 (*Pn*). — Kok, 42 (*n.* 3), 441, 653 (*n.* 1). — Cock, 380. — Kock, 509. — K. Beilanus, 328. — de Cock, 131, 2 (*Gen.*), 342. — de Cocq, 125, 31. — de Cock (*adell.*), 631, 2. — de C. v. Bruchem (Kerkwijk), 632. — de C. v. Delwijnen, 632. — de C. v. Haeften, 631, 2. — de C. v. Opijnen, 202. — Cokebone, 469. — Cockman, 10, 202, 576. — Kox, 622, 4*. — Köhler, 93, 655. — Kolfschoten, 172. — Colijn de Nole, 345, 7. — Colins, 511*. — Kolks, 383. — Collycar, 554. — Collot d' Escury, 70 (*n.* 5). — Coloma, 386 (*Gen.*). — Colonna, 296 (*Nm*). — Colson Aberson, 540. — v. Colster, 646, 7. — Colterman, 160. — v. der Colve, 62 (*n.*). — Commersze, 286, 7, 565. — Conders, 623. — Congnet, 382. — Koning, 665. — de K., 516. — Conink, Konink, 193, 5*, 303 (?). — de Coninck, 584. — v. Koninkslo, 387 (*n.* 1). — Conradi, 566a. — Constant, 487. — Constantinus (?), 677. — v. der Koog, 417, 569, 70. — Kooij, 503. — Kooiman, 100. — Koole, 192. — Coolsbergen, 563a. — Coopman, 62 (*n.*). — Koopmans, 565a. — Coornhert, 248. — v. Kooten, 442 (*n.* 3). — Cop, 450. — Coppen Jarichs (?), 197. — Coppens, 121 (*n.* 2). — v. Corgimich (?), 583. — Cornelisz, 441, 560 (*n.*). — Cornelisse, 129. — Cornelissen, 265. — Cornelisz(oon), 39 (*n.*). — v. den Corput, 58, 9, 241, 645. — Kortrijk, 98, 228. — Cortschoof, 118. — Korvers, 504. — de la Cosne, 288. — de la Coste, 569. — Coster, 384 (?). — de Coster, 226 (*Cat.*), enz. — Costers, 204. — Couderc, 267. — v. Coulster, 241, 331. — de Courcelles, 379. — Courtonne, 59. — de Coussemaker, **S.** — Couvée, 630. — le Couvée, 505. — Couvey, 505.* — v. Couwenhoven, 10. — Kouwens, 444*, 681. — Craeyvanger, 129, 446. — Craenhals, 394. — Craffort, 204. — Kraf(f)t, 119. — Kraft v. Ermel, 130. — Krayenhoff, 367. — Kramm, 309, 486. — Crama, 484. — Cramer, 502 (*Gen.*), 621*, 82. — de Kramer, 441. — v. Cranenburch, 262 (?), 344 (?). — Crauft, 645. — Craw, 346. — Crawfurd, 204. — Kreinck, 326. — Kremer, 44, 387, 629. — Cremer, 694. — Crequi de la Roche, 453. — Creuset, 453. — Krieger, **D.** — Criekenbeeck, 561. —. Crijnsz(e), 565. — Croes, 586. — Croese, 341. — de Croeser, 264. — v. Croy, 42. — de Croismare, 453. — Croker, 594. — Crom, 307. — Crommelin, 59, (*Gen.*), 570, 691. — Cromp, 505. — Croockewit, 62, 504, 10, 1. — Croon, 115, 249. — v. Kroonenburg, 622. — v. der Cruycen, Cruyssen, 250, 496, 616. — Cruydenier, 64. — de Cruyff, 10. — Kruismulder, 629. — Krul, 373, 677. — Krull, 255. — Kruseman, 106, 263, 420 (*n.*). — v. Cuyck, 11, 192, 585. — v. Cuylenburch, 10, 345, 6, 93. — Cuylman, 585. — v. Kuinre, 650. — v. der Cuijp, 332. — Kuipers, 129. — Kuypers, 570. — Kuysten, 215, 6. — de Culan [1]), 559a. — Culant, 335. —

1) Z. v. a. Culant.

Kumsius, 271. — Cuninghame, 445. — Cupre, de Cupere, 11, 583, 6, 694. — Kupli, 259. — Curtius, 696. — de Cusance, 336. — Cuvier, 440.

de **L**aeck, 211. — v. Laeke (?), 386*, 9. — v. Laer (*adell.*), 623, 6, 86*. — v. Laer, 567, 8 *a*). — Lageman, 31. — v. Laher, 387 (*n.* 1). — v. Lair, 392. — v. Laiukama, 384. — du Lac, 104. — Lacarriere, 104. — Lacoste, 272*, 442 (*n.* 3). — Laloff, 261. — Lambelet, 229. — Lamberts, 381. — Lambrechts(en), 643—7*. — Lambrechtsen, 558[a]. — v. Lamsvelt, 9. — v. Lanceberch, 151. — Land, 45. — de Landas, 447, 8. — Landmann, 580 (*n.* 2). — Landré, 145, 7 (*n.*), 440. — Landreben, 29. — de Lang, 10. — de Lange, 391, 622, **S.** — v. Langen, 187. — Langendijk, 679. — v. Langenhuysen, 659, 60 *b*), 7, 8. — v. Langerak, 14. — Langeveld, 225 — de Lanoy, 120, 241. — Lansberg, 356 *c*). — v. Lanscroon, 10, 345, 582. — Lap. v. Waveren, 342. — v. Laren, 504. — Largentier, 105*. — Larcher, 512. — Lasten, 192. — v. Lathem, 11. — Laubegeois, 387 (*n.* 1). — Lauder, 554. — Laufer, 358 (*n.*). — Laurillard, 50, 302. — Lauters, **S.** — Lauwerman, 585. — v. Lawick, 201, 346, 632. — Lebrun, 40. — Ledeboer, 36, 223 (*n.*), 307 (*n.* 2), 670, 2 (*Nm*). — v. Ledenberg, 672. — v. der Lee, 67. — Leeboldt, 399. — de Leef, Leev, 154 (*Nm*), 400. — v. Leefdael, 154 (*Nm*). — Leemans, 533. — de Leempt, 667. — v. Leemput(ten), 11, 340, 5. — Leendertz, 122. — Leeu, 36. — de L., 66, 7. — de Leeuw, 193, 560[a] [1]), 84. — Leeuwen, 211, 586. — v. L., 9–11, 88, 131, 344, 81*, 3, 91*, 475 (*Pn*), 562[a]. — Leeuwenhoek, 452. — v. Leyden, 265. — v. L. gezegd Leeuwen, 586. — Leijendecker, 327. — Leys, 386. — v. der Leck, 527, 639*. — v. Lelyveld, 621. — de Lels, 482. — v. Lemens, 160. — Lemminck, 440. — Lemke, 128. — de Lemmege, 325 (*n.* 1). — Lemmens, 386. — Lempereur, *zie* l'Empereur. — v. Lemput, 9. — Lenaerts, 256. — v. Lengel, 534. — v. Lennep, 77, 211, 312, 403, 585, 680, 92, **O.** — Lenormand, 604. — v. Lens, 556. — Leo, 36 (*n.* 2). — Leoninus, 193. — Leopold, 57. — Lepeltak, 367. — v. Lerius, 382. — Lesage, 444. — de Lezenne Greve, 687. — de Leth, 366, 487. — Lette Anemaet, 331. — le Leu de Wilhem, 194. — Leupe, 357 (*n.*), 647 (*n.*). — v. Leuven, 257 (*n.*), 8, 452 (?). — Leuwens, 211 (*n.* 1). — v. Leuwer(en)ghem, 394. — Lewe, 104, 5 (*n.* 3, *Gen.*). — L. v. Aduard, 105. — v. Lidt, 119, 342. — v. Lidth de Jeude, 381. — Lieboldt, 217. — Lieftinck, 10, 342. — v. Lier(re), 554, 6. — Liesfelt, 584. — v. Liesvelt, 11. — v. Lievendael, 160. — v. Ligne, 185. — Lichtenbergh, 673. — v. Lijnden, 127, 210 (?), 325 (*Gen.*), 43, 4, 6, 503. — v. L. v. Hemmen, 391. — v. der. L., 29 (*Pn*), 211 (*n.* 1). — Lijnslager, 588, 683. — Lijsen, 268. — v. Lymborch, 635. — v. L.-Styrum, 200 (*n.*). — Linde, 312. — v. Linden, 210. — Linguet, 641. — v. Lintelo, 393, 452, 517, 8. — v. der Lippe, 639. — Littré, 113, 676. — Lobe, 584. — v. Lodensteyn, 616. — Loef, 140. — v. Loen, 264*. — v. Loewckma, 384. — Logger, 442. — v. Lohausen, 696. — Lloyd, 541. — v. Lockhorst, 193, 341. — de Lom, 585. — Lohman, 62 (*n.*). — Loman, **R.** — Lomeyer, 567[a]. — v. Lommel, 653 (*n.* 1). — v. Lon, 569. — Loofs, 270. — v. Loon, 16*, 24 (*n.* 1), 38, 61, 271, 89, 332*, 511, 600, 42 (*n.* 2). — v. Loosen, 230. — Lootens, **S.** — de Loots(en), **B.** — Lopez de Villanova, 447. — Lorgion, 106 (*n.* 1). — Lorjé, **R.** — v. Lottum, 382, 511. — Louff, 558. — Louyssen, 504. — Louwerse, 57, 426. — v. Loven v. Belle, 452. — v. Löwenstein, 535*. — v. L.-Wertheim, 597 (*Pn*). — Lubberts (?), 621 (*n.*). — Lucin, 653. — Lüderitz, **C, H.** — Luduith, 347. — v. Luchere, 342. — v. Luchtenburg, 509. — Luchtamns, 269. — Luiken, 249. — Lucasze, 280, 1. — Lucksen, 252. — Lulofs, 124. — v.

---

a). *lees* 467, 8. *b*) *niet* C. L. v. S., maar v. L. *c*) lees 463. 1) *lees* de Zeeuw.

Lunnen, Lünen, 166, 301. — Luzac, 227 (*Cat.*), enz. — de Luzein, 259. — Lutkie, 670. — v. Lutsenburg, 630. — Lutteke(n), 404, 689 (*n.*)*. — de Luu, 389 v. **Maele**, 107. — Maan, 82 (*n.* 3). — Maanbeke, 81. — v. Maanen, 306. — v. Maenen, 81 (*n.*). — Maenhoudt, 81 (*Nm*). — Maarsman, 59, 80, 192 — Maerten (?), 284. — Maas, Maes, 194, 5* (*Gen.*), 453, 628*. — Maasen, 511. — v. der Maet, 560ª, 1ª. — v. Mabus, 9, 11. — Madai, 355 (*Cat.*), enz. *Zie* **P. R.** — Magnin, 3, 73, 221, 322 (*n.* 1), 531. — Magnus, 583, 6. — de Macht, 74. — Maillard, **B.** — de Maillebois, 330. — Mailliet, 412, 596. — Mainz, 396. — de Maintenon, 55. — Maister (?), 346. — Macaut de la Cosne, 288. — Mackay v. Op-Hemert, 515. — Mackworth, 232*. — de Malans, 259. — (de) Malapart, 584, 5. — v. Maldeghem, 389. — Malefijt, 264. — v. Malsen (*adell.*), 69, 70, 469. — v. M., 67, 470. — Mamuchet, 685. — de Man, 59, 83 (*Nm*), 372 (*Nm*). — v. Manderscheidt, 403. — Mane, 82 (*n.* 3). — v. Maneel, 105 (*n.* 3), 6. — v. Manen, 81. — Manilius, 385. — Manneken, 372. — v. Manninga, 623, 86*. — Manriquez, 276. — Mansvelt Beck, 509. — v. M. (*adell.*), 644. — v. Mansveld, -velt, 505—9, 60ª, 1ª, 81 (*n.* 1), 2. — Marbays, 394. — Marcelis, 347. — Marchand, 276. — Marchant, 558ª. — de M., 145. — de Marees, 626. — v. Marhulsen, 33. v. Marienborch, -borg, 511, 621, 2*. — Marisal, 656 (*Pn*). — Marissens, 61. — Marrissinge, *zie* Marsinge. — v. der Marck, 127, 331. — v. der Markt, 131. — Marmont, 397. — Marmotan, **C.** — Marsinge, 197 (*n.* 3). — Marsman, 81. — Marti de Malans, 259. — Mazel, 303—5. — Masseme, 386. — de Massijn, 380 (*n.* 2). — v. der Mast, 560ª, 1ª, 9. — Mazure, 445. — de Matha, 453. — Matham, 608. — Matelieff, 644. — v. Mathenes, Matenesse, 342, 585, 6. — v. Mattenborgh, 202. — Matthaeus, 100 (*Pn*), 575 (*n.* 1). — Matthijssen, 260. — Matton, 74. — Mauger, 96, 7, 226, 410, 4, 476, 7, 599. — v. Mauricius, 248. — v. Medenbach, *zie* bij Wakker. — v. Medenblick, 343, 5. — Meegdes, 428 (*n.* 1). — v. Meel, 560ª, 1ª. — Meer, 23. — v. der Meer, 11, 2, 341, 3, 415 (*Kab.*), 65 (*Pn.*), 8. — Meerbeek (-beke), 222, 335. — v. Meerhout, 620, 95. — v. Meerkerck, 344, 586. — Meerman, 499. — v. der Meersch, **C.** — v. der Meersche, 385 (*n.*). — Meersman, 59. — de M., 264*. — v. Meerten v. Esschenstein, 202. — Meertens, 542. — v. Meerwijck, 9. — de Meester, 257, 8, 688, 9 (*n.*). — v. Meeteren, 132, 204, 391, 564ª, 681. *Zie* v. Meteren — Meeuws, 129. — de Mey, 59. — Meybusch, 228. — v. der Meyden, 127, 558ª. — Meijer, Meyer, 24, 5, 94, 231, 301, 471, 8, 9, 539, 99, 679. — Meijnadier, **R.** — de Meijne, 83. — v. Meynehuvel, 81, 349. — Meiners, Meyners, 387 (*n.* 1), 621. — Meijnnijnck, 83 (*Nm*). — v. Meiningen, 68 (*n.*). — Meyssens, **S.** — v. Mekeren, 684, 90. — Mekern, 59, 124. — v. Mecklenburg-Schwerin, 274. — v. Melder, 342. — Mellinghaus, 390. — Melvil v. Carnbee, 381 (*n.* 1). — Menalda v. Schouwenburg, 418. — v. Mendorp, 83. — Menestrier, 414 (*n.*). — v. Meningen, 372 (*Nm*). — Mennechen, 68 (*n.*), 372 (*Nm*). — Menning, 83 (*Nm*). — Menzer, 390. — Mensch, 83 (*Nm*). — Mensing, 694. — Mensinga, 105, 564ª. — Menso, 83 (*n.* 1). — Mentel, 568ª. — Meppel, 691. — Mercier, 232. — v. Merenborch, 9. — v. Merlen, 241. — v. Merode, 213—5, 585, 640. — v. Merre, 339. — v. der Mersch, 573. — Mertens, 59. — v. Mervelt, 585. — Mesch, 452. — Mestdagh, 192. — Metelerkamp, 480 (*Pn*), 591 (*Pn*). — v. Meteren, 107. *Zie* v. Meeteren. — v. der Meulen, 218. — Meulewels, 116. — v. Meurs, 125, 91, 346 (?), 683, 90. — Mevis (?) gen^{md} Pannekoeck, 690. — v. der Mieden, 570. — Michaëlis, 40 (*n.*). — Michiels, 335. — Middelsdorp, 337. — Mier, 23, 4. — v. Mierevelt, 560ª, 1ª. — v. Mieris, 27, 65, 206 (*n.* 2), 657. — v. Mierlo(o), 321 (*n.* 1), 583. — v. der Mije, 100 (*Pn*). — v. Mijnden, 347. — Miccault, 214. — Milders,

503, 630. — v. Mylendonck, 335. — v. Millingen, 341. — Minard, 600, 1 (*n.*). — v. Minnighen, 67, 8 (*n.*), 372 (*Nm*). — von Minnigerode, **A.** — Miraeus, 393, 448. — Mispele(n), 526. — Modde, 261. — Modet, 136, 8. — Moens, 104 (*n.* 1). — Moer, 110. — v. Moerkerken, 482. — Moes, 196, 390. — Mogge Pous, 397. — Moll, 607, 8, 64, 5. — de Mol v. Leedbergen, 71. — de Molenaar, 126. — Molia(e)rt, 511, 26. — Molière, 132. — von M., 132*. — de Molières, 132*. — Molitor, 367. — Mollerus, 270. — Moltzer, 45 (*n.* 1). — Mom, 64, 166, 301. — Momma, 562a (*Gen*). — Mommers, 194. — v. der Monde, 653. — Monetarius, 573. — Monhemius, 566a. — Monix, 585. — Monnerat, 536. — Du mont, 335. — de Monte, 359, 527, 78, 634. — Monté, 192. — v. Montfoort (*adell.*), 212. — v. Montmorency, 556. — v. Montzima, 346. — Moons, 115, 497. *Zie* Moens. — de Moor, 450, 563a*. — de Mohr, 193. — v. Moorsel, 494*. — Moreau dit Moreels, 389. — Morgan, 232*. — Moriaul, 505. — Morleth, 167*. — v. de Mortel, 444. — Mortier, 504. — du M., 627*. — v. Mözel, 381. — Mosselman, 267. — Mosselmans, 397, 8. — de la Motte, 389. — Moucheron, 581 (*n* 3). — v. Muyden, 506. — v. Muers, 346. — v. Muylenborch, 344. — Muylert, 344. — Muijlman, 192*, 3. — Muyrincx, 346. — Muys, 30 (*Pn*). — Mulder, 62 (*n.*), 331, 64, 560. — Mulert, 344. — Muller, 33, 8 (*n.*), 70 (*n.* 3), 1, 240, 1, 308, 450, 79, 90, 607, 67, **S.** — Müller, 91, 413, 4, 77, 598, 9, 654. — von M., 75. — de Mun, 83. — de Munck, 510. — Munniks, 80. — Munnix, 507. — v. Munster (*Graven*), 324*. — v. Munte, 384, 5. — Muntendam, 26 (*n.* 1.), 228 (*Cat.*) enz. *Zie* **P. R.** — Munter, 15. — Muntgeselle (?), 124. — Murray, 554. — Musch, 559a. — Musont, 318 (*Nm*).

v. **N**abueren, 341. — Nagel, 355 (*Cat.*). — v. Nagell, 326. — Nachtegael, 260. — Nachtergaal, 549 (*n.* 3). — Nagtglas, 442, 88. — Nahuys, 27, 91, 101, 506, 44 (*Nm*), 99. — Naye, 194. — Namna, 482. — Nanning Berckhout, 693. — Nanning (?) Hinlopen, 693. — Nanninga Uitterdijk, 607. — Narkiewiez, 161. — v. Nassau (*adell.*), 211, 73, 393, 544 (*Nm*), 64a (*Gen.*), 640, 82, 90. — v. N.-Dietz, 123, 45, 403. — v. N.-Dillenburg, 527*. — v. der Nat, 126. — v. Naters, 331. — Nauck, 527. — Nederdijk, 255. — Nederveen, 669. — v. Nee, 544 (*Nm*). — v. Neck, 62 (*n.*). — v. Nellesteijn, 445, 507, 8, 546 (*n.* 2, *Nm*), 685. — Nepveu, 194. — v. Nes, 342, 646. — v. Nethen, 544 (*Nm*). — v. Netherde, 545. — v. Neukirchen gnmd Nijvenheim, 287, 8 (*Gen.*). — Neurenberg, 471. — (de) Neve, 204, 559a*. — de Neuele, 385 (*n.*). — Nibbelink, 206 (*n.* 3). — v. Nidek (?), 201 (*n.* 1), 19, 20. — Niermeyer, 35. — Niesert, 323 (*n.* 2). — Nieuhoff, 99, 572. — Nieuland(t), 197, 9, 201, 30. — Nieuwpoort, 61. — v. Nievelt, 234, 345, 650. — v. Nijendael, 346. — Nijenhuis, 542. — v. Nijenrode, 448, 9 (*n.* 5, *Gen.*), 531, 60a, 1a, 82. — v. Nijesteyne, 546 (*n.* 2). — Nijhoff, 17, 30, 8, 125, 31 (*n.* 2), 85, 225, 602, 40. — v. Nijhoff, 341, 584. — v. Nijkerken, 342. — v. Nijmegen, 442 (*n.* 4, *Ged.*). — v. (der) Nijpoort, 11, 342, 450, 1, 582, 3, 4. — v. Nijvenheim, 287, 8. — Nicolai, 11 (?), 27 (*Pn*)*, 8, 64 (?), 280, 341, 560, 2. — Nicolson, 204, 559a*. — Ninaber, 572. — Niquet, 277. — v. Nyrt, Nijert, 544 (*Nm*). — v. Nispen, 58 (*n.* 2)*, 400, 1, 17 (*Pn*), 45, 509. — Nobel, 544 (*n.* 4, *Nm*, **Z.**). — Nobeling, 263. — v. Noebelen, 544 (*Nm*). — de Noest, 584. — ten Noever de Brauw, 544 (*n.* 3). de Noyelle, 214, 5. — de Nointel, 40. — v. Nox, 544 (*Nm*). — de Nole, 345, 7. — Nollet, 29 (*Pn*). — Nolst, 391. — Nolthenius, 59. — N. de Man, 59. — Noome, 123. — Noord, 62. — v. N., 70. — v. Noort, 260, 342, 4. — v. der Noordaa, 28. — Noortbergh, 255, 6*. — N. v. Brandwijk, 255, 6*. — v. der Noerdelose, 547. — Noordewier, 22. — de Noertmerssche, 547 (*Nm*). — v. Noortwijck, 344, 586. — Noorloos, 547. — Noorman, 544, 7 (*Nm*). — Noot, 355 (*Cat.*). — v. der N., 185, 386 (*Gen.*), 582. — Noothoven v. Goor, 186, 495. — then Norde, 544. —

zum Norde, 547. — v. Norenborch (?), 585. — Norendin, 548. — de Normandie, 62 (*n.*). — v. Nortzij, 440, 3. – Nosche(n), 224. — Nothaeus, Noteus, 285 (*n.*), 7, 560. — Noulaet, 61. — ten Nover, 544. — Nuboer, 367. — Nuyens, 676 (*n.* 2). — ten Nuyl, 30. — Nuck, 689 (*n.*)*. — Nulant, 197. — v. Nulk, 546 (*Nm*). — Nurnberger, 96, 413, 597, 8, 655. — Nuttall, 437.

Obelding, 46 (*Nm*). — Obelt, 46 (*Nm*). — Obreen, 330, 82. — O'Donnoghue, 276. — Oem (v. Wijngaarden), 256. — v. (der) O(e)r(e), 548 (*Nm*). — v. Oerle, 380*. — v. Oeste(n), 384. — ten Oever, 544. — v. Oever, 67. — Oftenoord, 547 (*n.* 2, *Nm*). — Ogier, 247, 373, 616. — v. Ogten, 192. — v. (der) Oije, 234. — v. der Oye, 693. – v. Oijen, 122, 327, 685. — v. Oyen, 381. — d'Oyenbrugge de Duras, 213. – v. Oirt, 684. — v. Oitgenbach, 574. — Ockers, 126*. — v. Oxe, 544. — v. Olden, 546 (*Nm*). — v. Oldenbarnevelt, 689 (*n.*). — v. Oldeneel, 106. — Olger, 199 (*n.* 1). — v. Olhoff-Groote, 262, 3. — Olivier, 44, 226 (*Kab.*). — v. Ollefen, 110. — Olry, 440. — Olschbauer, 316 (*n.* 1). — des Ombres, 453. – v. Omphal, 126. — Oncle, Onclo, 204. — v. Onna, 566. — v. Onsta, 199 (*n.* 2), 623. – Oomkens, 2. — Ooms, 67. — v. Oordt, 128, 331, 570, 624, 84, 5. — v. Oort, 62 (*n.*), 7, 130, 379, 547, 64ª, 684, 95. — v. O. v. Waveren, 506, 685*. — v. Oosten, 382*, 3*, 4. — v. O. Slingeland, 383. — v. Oostendorp, 563ª. — v. Oestenoelde, 546. — Oosterdijk, 599, 627*, 9. — v. Oosterzee, 630. — v. Oosterwijk, 131 (*n.* 3). — v. Oostkamp, 509. — v. Oostrum, 10, 1, 582. — v. Oostvriesland [1]), 29 (*Pn*). — v. Opalssen, 342. — Op den Hoff, 75. — Oppert, 604. — vppen Oerde, 547. — v. Oprode, 583. — Opstraten, 584. — Op ten Oort [2]), 544 (*n.* 2), 7 (*Nm*). — v. Orde, 547. — v. Orden, 23 (*Cat.*), *zie* **P. R.** — v. Ordingen, 547. — Ordorp, 548 (*Nm*). — v. Orio, 548 (*Nm*). — Orlers, 403. — Ormea, 12, 127. — v. Ormel, 130. — Orth, 390. — Ortel, 59. — v. Os, 10, 387 (*n.* 1). — Ozeel, 446. — v. Ossche, 76. — v. Ossenbergh, 382. — v. Ossewaerde, 62 (*n.*). — Oss(ius), 556—8. — Ostdorpius, 563ª. — v. Osten, 382. — Otten, 67. — den Otter, 682. — Otters, 124. — Otterspoor, 11. — Otto, 479. — Oudaan, 487 (*Kab.*), 98, 534, 678. — Oudemans, 30, 270. — v. Oudenhoven, 121 (*n.* 2) 6, 387 (*n.* 1). — v. Oud-, Outheusden, 12, 62, (*n.*, *Gen.*). – v. Outshoorn, 348. — Ouwens, 560ª, 1ª, 695. — ten Over, 544 (*n.* 3). — v. Overbeke, 676. — Overheul, 46 (*Nm*). — Overhoff, 630. — v. Overmeer, 508, 63ª.

Paardekooper, 275. — de Paauw, 278, 442. — v. Paffenrode, 625, 78. — Pagé, 256, 7. – Pagès, 257*. – Pagez, 256, 7, 566, 7. — Pagenstecher, 127. — Payne, 387 (*n.* 1). — de la Payre, 453. — Packe, 669. — Palier, 600, 56. — Paling, 560a. — de Pallaes, 346. — v. Pallant, 124, 200 (*n.* 1), 8, 9, 10. — Pallek, 196. — de Paluda, 508. — Paludan, 32, 161 (*Nm*), 348 (*Nm*). — Pandelartius, 482. — Panneboeter, 685. — Panneel, 339. — Pannekoek, 257, 8, 690. — v. Pantaleon v. Eck, 631, 82 (*n.* ?). — Pantel, 417 (*Pn*). — Panten, 160. — de Pape, 270. — Paravicini (di Capelli), 62, 258, 9, 694. — v. Parijs v. Suydoort, 343, 7. — Parsijn, 10. — Paschal, 257. — Paspoort, 62 (*n.*). — Pasques de Chavonnes, 59, 260, 453. — Passaeus, 415. — Pauli, 343, 4, 5. — Paulus, 152. — Paupie, 223. — Pauw, 11, 67, 263, 319, 560ª. — Peeters, 443. — P. genmd Vranex, 693. — v. Peyma, 384. — du Peyrou, 267 (*Gen.*). — Pelgrom, 380*. — Pellichy, 473, 4. — Pels, 342. — v. Pelt, 567a. — Pencrug, 232*. – Pennink, 167. — Pennis, 443 (*n.* 2)*. — P. v. Diest, 342, 6. — Perk, 564ª. — Perne, 671 (*n.* 2, *Nm*). —

1) *Nav.* XII, 209 staat v. Oosvrieslant. 2) In den Inventaris van het Oud-archief der gem. Doesburg door P. Nijhoff, 1865 bl. 50 komt sub. nº. 1300 de notarieele acte voor, bij welke Herman Optenordt werd aangesteld als vicarius van het altaar St. Catharinae en St. Elisabeth in de kerk te Doesburg. In welk jaar?

Perné, 507, 671 (*n.* 2). — Pernel, 441, 2. — de Perponcher Sedlnitzky, 446, 7 (*Gen.*). — v. de Perre, 508. — Perrens, 346. — de Perrot, 147. — Persant, 260, 1. — Persoons, 213. — v. der Pes, 560_{a}, 1^{a}. — v. Pesch(e), 335. — Pesier, 671 (*n.* 2, *Nm*). — Peters, 66, 7. — v. Peterson, 686. — Petetin, 302 (*Kab*). — Petit de Rosen, 415. — le Petyt, Petit, 346, 560^{a}, 1^{a}. — v. Pfaffenrath, 367. — Pfeffer, 259. — Pfeils, 451. — Pieck, 86. — Pieneman, 420 (*n.*). — Pieters, 403. — Pietersz, 156 (*n.*), 8. — Pietersze, 281. — Pieterssen, 152. — Pijll, 624. — v. Pijlsweert, 26 (*Pn*). — Pijnacker Hordijk, 239. — Pijnappel, 380*. — Pijnssen v. der Aa, 340, 3 (*n.*). — Pic(c)ardt, 72, 564, 5. — Picqué, 416. — Pinchart, 26, 91, 6, 8, 226, 8, 410, 1, 72, 3, 593. — Pinnincx, 626. — Piot, 91, 8, 228, 472, 598. — Piscado Salada, 5—7. — v. Pipenpoy, 16. — v. Pipenray, 16. — Pippings, 119. — la Pla, 477 (*n.* 1, *Pn*), 601 (*Pn*). — Plantenga, 482. — Plantijn, 375. — Plas, **R.** — Pleisch de Luzein, 259. — Pleyte, 184. — Ploos, 9, 10, 341, 3, 580 (*n.* 1), 7. — Pl. v. Amstel, 289 (*Pn*), 580 (*Pn*)*, 653 (*Pn*)*. — Poeyt, 342. — thoe Poell, 67. — v. de Poel, 103. — v. Poelgeest (*adell.*), 584. — Poemer v. Norenborch, 585. — Pococke, 429 (*n.* 2). — v. de Pol, 67. — v. de Poll, 271. — v. Polanen, 639, 51*. — Polman, 263. — v. Polnitz, 9. — Pols, 62, 268, 694. — Polvliet, 12 (*n.* 2), 255, 321, 447 (*n.* 1), 626. — Pompen, 290. — du Pon, 74. — de Pont Chasteau, 453. — Pook, 123, 567^{a}. — Poolman, **R.** — de Poorter, 275. — Poirters, 250, 679. — Poppen, 100. — de la Porte, 367, 452. — v. Portengen, 12, 341. — Post, 630. — (v.) Postel(ius), 141, 557. — Posthumus, 92 (*Cat.*), 601 (*Cat.*), enz. *Zie* P. R. — Pot, 63. — Potgieter, 420 (*n.*). — Pottey, 391. — de Pottelsberghe, 386. — Potter, 187. — de P., 161. — de Pottere, 387 (*n.* 1). — (*n.*). — Pouningh, 682. — Pous, 397. — Powell, 232. — Powning, *zie* Pouningh. — de Praslin, 642. — Preis, 79. — Prévost, 147. — de Prill, 330. — Prins, 271, 640, 82. — Prince, 345, 567. — Prinsen, 380. — (v.) Proeys, 202, 583, 6. — Pronck, 67, 8 (*n.*). — Proschlitz (?), 120. — v. Prot(t), 622, 3*, 86. — Puff, 259. — Pusch, 258. — v. Puth, 9. — Puteanus, 195. — Puts, 195 (*n.* 2). — v. Putzler, 71. — v. de Putte, 127*, 95, 260, 446*. — v. der P., 260. — v. Putten, 343.

Quaestius, 652 (*Kab.*). — de Quarebbe, 9, 341, 2. — Quarles v. Ufford, 692. — Quekels, 122. — Quétard de la Porte, 367. — Quevellerius, 601 (*Pn*). — Quina, 265. — Quint, 225, 89 (*Pn*), 580 (*Pn*)*, 653 (*Pn*)*. — Quintus, 29 (*Cat.*), 99 (*Cat.*).

ten **R**aa, 62, 3, 317 (*Nm*), 67, 554, 609, 14. — de Raad, 120. — Raedt, 15. — Raht, 193. — de Raat, 194*, 5. — de Raadt (Raeth), 86, 695. — de Raadt, 119, 93, 4 (*Gen.*), 264, 76, 7, 89, 384, 640, 83. — de Raedt, 118*, 9, 93, 511. — de Raet, 192*, 3, 4, 5, 211, 9. — de Raet v. der Voort, 204. — v. Raay, 12, 426. — Raap, 449, 50. — v. Raesfelt, 18. — Rabasius, **S.** — Rabelais, 678. — v. Radelant, 9. — Rademaker, 109. — Raduard, 394. — Raije, 193. — v. Raigersperg, 360 (*Pn*), 533 (*Pn*). — de Rait, 194 (*n.*). — Rallé, 256. — Ram, 194, 450, 584. — Rambonnet, 567^{a}. — de la Ramée, 603 (*n.* 1). — v. Ramerus, 367. — Rammelman, 560^{a}, 1^{a}. — Ramskrammer, 477 (*Pn*). — Randarhe, 335. — v. Randwijck, 127. — (de) Ranitz, 196. — v. Rappard, 128. — Rasoir, 264. — v. der Rassen, 383. — Rath(ius), 193. — Raus, 64. — v. Ravenel, 527*. — Ravens, 240*, 1 (*n.* 1)*. — v. Ravenschot, 394. — v. Ravenstein, 380. — Ravesteyn, 336. — v. Ravesway, -waey, 343, 585. — Ravinga, 387 (*n.* 1). — Reaal, 392*. — Reddingius, 263. — v. Reede (*adell.*), 232*, 341, 2, 5, 6, 409 (*Pn*), 43 (*Gen.*), 585, 653 (*Pn*). — de Reeder, 624. — Reekers, 309. — v. Rees, 559^{a}. — Regniere, 11. — Regoot, -gout, 160. — Regt door Zee, 630. — v. Regteren Altena, 127. — v. Rechtevelt (?), 584. — Rey, 641. — v. Reigersberg, 389 (*n.* 1, *Gen.*). — Reigersman,

183, 310. — Reynaert, **A.** — Reynders, 502. — Reyniers, 120. — Reijnst, 276, 7, 384. — Reintsen, 310. — v. Reys, 534. — Reckheim, 535*. — Reclam, 440. — v. Rhemen, 233. — Renaud, 535*. — Renaudot, 236. — v. Rhenen, 326. — Renesse, 193 (*n.*), 533. — v. R. (*adell.*), 345, 554–6, 650 — v. R. (*niet-adell.*), 268. — v. R v. Baer, 343. — Rengers, 185, 99, 200 (*n.* 1), 325 (*n.* 1), 623. — Reniaulme, 241. — v. de Reniere, 65. — Rensen, 196, 211 (*n.* 1). — v. Rensselaar, 566a. — Repelius, 503, 630. — de Resschietere 1) v. Havre, 501, 680. — v. Reuss-Köstritz, 274. — Reuse, 63. – Revelis, 382. — Reverts (?), 621. — Ridder(s), 587. — de Ridder (v. Groenesteyn), 12, 344. — v. Riebeek, 396. — v. Riel, 121. — Rielsen, 260. — v. Riemsdijk, 60, 167, 395, 563a. — v. Riet, 241. — Rietstap, 207. — Richter, 356. — de Rijk, 399. — de Rijck, 99 (*Pn*), 345. — v. Rijckevorsel, 380, 518. — Rijckewaert, 335. — v. Rijckhuizen, 125. — v. Rijn, 8, 72 (*n.* 3), 231 (*Cat.*), 583. — v. Rhijn, 72, 234, 313, 657 (*Pn*). — v. Rijnberk, 328 (*n.* 1). — v. Rijnswou, *zie* v. Trojen, de noot. — v. Rijsenburch, 101, 343, 5. — v. Rijswijck (*adell.*), 261*, 381 (?). — v. R., 5—7, 381 (?). — Ryceen, 509. — Rink, 607, 42 (*n.* 2). — v. Rinckema, 127. — Rintjes, 222, 478. — Ripperbant, 526. — v. Ripperda, 32, 199 (*n.* 2). — Rittner, 367. — v. Riviere, 65. — de Rivoire de Coligny, **C.** — Robbertsz, 403. — Robin, 145. — Robyn, 321 (*n.* 1). — Robinson, 557a. — de Rode (v. Hekeren), 637, 8 (*n.*). — v. R., 684. – Rodenburgh, 614, 7, 77. — Roderijs, 383. — Roeland, -lant, -lants, 389, 90. — Roelands, 126. — Roelants, 390*. — Roelofs, 479. — de Rhoer, 162, 3. — Roerom, 379. — v. Roeselaar, 492. — Roesche, 63. — Roesinck, 326. — Roettiers, 26, 91, 6, 7, 226, 8, 9, 351, 2, 411, 71, 2, 598, 655, 6. — de Roever, 88, 193*. — Rogat, 353. — de la Roche, 453 — Rochefort, 535*. — Rogge, 491. — Rochemans, 202. — Rochussen Jongerheld, 192. — de Roy, 11, 340. — le R., 195, 653 (*n.* 2). — Royaards, 326, 7. — de Roye (v. Wichen), 24 (*Cat.*), 91 (*Cat.*), 228, enz *Zie* **P. R.** — v. Roijen, Royen, 222, 341, 511*, 81, 2*, 653 (*n.* 3, *Pn*)*. — de Royer, 583. — v. Royeroort, 10. — v. Royesteyn, 9. — v. Rolland, 70. — Rom, 59, 60, 124. — Roman, 63. — v. Rombeecq, 568a. — Rombrich, **R.** — Romein, 254. — Romeijn, 503. — Römelingh, 270. — Romen, 127. — Romijn, 629*. — Rommael, 119. — Romp, 262, 571. — Romswinkel, 476 (*Pn*). – Roodveldt, 336. — Rooijaards, 109. — v. Rooijen, 642. — Roos, 90, 363, 4, 611, 3, **N.** — Roosterman, 561a. — Rosa, 216 (*n.*). — v. Rosant, 344, 6 — Rozbecher, 390. — de Rosen (?), 415. — (v.) Rosendaal, 330, 622. — Rosseau, 498, 677, 9. — v. Rossem (*adell.*), 530. — v. Rossum, 130, 669. — Rosterman, 560a, 1a. — v. Roswey, 347. — Rotgers, 395, 6 (*n.*). — v. Rotheym, 530. — Rouyer, 414 (*n.* 1), 5 (*n.*). – de Rouck, 448. — Roussel, 416. — v. Rouveen, 3. — v. Rouwenoort, 210 (*n.* 2). — Rovelasca, 584. — Rover, 132. — de Rover, 193*. — Rudeau, 256. — de la Rue, 488. — Ruffelaert, 384, 5*, 6*, 626, 87. — Ruigrok (?), 151. — Ruychaver, 160. — Ruyl, 445. — v. Ruinen, Runen, 324*. — Ruizendaal, 129. — Ruysch, Rusche, 63. — v. Ruijssen, 63. — Ruytenborch, 586. — Ruiter, 384, 626. — de Ruyter, 167, 626, 81. — Ruitman, 509. — v. Ruyven, 560a, 1a. — v. den Rullen de Berghe, 394, 568a. — v. den Rullenbergh, 568a. — v. Rumbeeck, 568a. — Rummerink, 269. — Rump, 262. — Rumpf, 332, 400, 1. — v. Rumpt, 331. — Russe, 63. – (v) Rüsting, 497. — v. Rutenborch, 191, 586 (?). — (die) Ruter, Ruetere, 626. – v. Ruwenhave (dictus Brakell), 65.

Zael, 685. — v. der Zaan, 203. — Zahn, 390. — Safft, 26. — Saint-Huberti, 361 (*Ged.*). — v. Saksen, 274. — v. S.-Altenburg, 274. — v. S.-Meiningen, 274. —

1) *lees* de Kesschietere.

v. S.-Weimar-Eisenach [1]), 274. – Salada, 5–7. – Salderlin, 622, 3*. — Salcke(n), 369 (*Nm*). — Salike, 293 (*Nm*). — v. Zalingen [2]) 293. — v. Sallant, 210. — v. Zallijck, 293 (*Nm*). — Salm, 9 (*Cat.*), enz., *zie* **P. R.** — v. Salm, 1. — Salmius, 343. — v. de Sand, 390. — Sandberg, *zie* bij Westervelt. — v. Sande, 261 (*n.* 1)*. — v. de S., 275. — v. den S., 400. — v. der S., 442 (*n.* 3). — v. den Sanden, 507. — Sanders, 274. — Sanderson, de Sandersons, 204. — Sanderus, 385, 90, 448. — Sandes, 620. — Sandra, 477 (*Pn*). — v. Sanen, Zanen, 341, 7. — Sangher, 342 (*n.*). — v. der Sant, 67. — Santee, 29. — v. Santen (*Cat.*), 26, 62 (*n.*), 342, 7, 560^{a}, 1^{a} (*n.*). — v. Zanten, 387 (*n.* 1). — v. den Santheuvel, 270. — Sartorius, 491, 670. — Sas, 88, 503, 629, 30. — S. de Bruijn, 630. — Sasse, 270. — Sassen, 76, 213, 395, 526, 69, 659. — v. Saurma-Jeltsch, 603 (*n.* 2). — Sautijn Kluit, 236. — Sberits (?), 394. — Sebastiaanse (?), 339. — v. Zedler, 478. — Sedlnitzky, *zie* Perponcher. — v. Zeebergh, 569. — Seeboldt, 399. — v. Zeelst, 260. — Zeeman, 613, 60 (*n.*). — Zeeus, 247 *a*), 679. — de Zeeuw, 267, 511*, 60^{a}, 1^{a}. — Zegers, 61, 566. — Seidlitz, 413, 655. — Zeiller, 541. — de Seillière, 424. — des Seins, 161. — Selkaert, 562 *b*), 511. — Sem, 125. — Semeyns, 336. – Sena, 256. — v. (den) Senden, 507, 685. — v. Sepperothe, 323. — Seraets, 8, 582 — v. Zeric, 297 (*Nm*). — Serclaes, 201 (*n.* 2, *Nm*). — Serrure, 640. — Serrurier, *zie* v. den Bergh, de noot. — Sersanders, 201 (*n.* 2, *Nm*), 386. — Servaas, 474. — S. de Bruin, 640. — S. v. Rooijen, 642. — v. Zesen, 224. — Seton de Corgimich, 583 — de Seur, 448. — v. Zevender, 512. — Zeverijn, 684. — Schaep, 261. — v. Schaardenburg, 503, 630. — Schaesen, 86. — Schabalje, 674. — Schade, 11, 344. — Schadé, 230 (*Pn*). — Schaffer, 623. — Schagen, 124, 691. — v. Sch., 568^{a}. — Schachten, 628*, 9. — v. Schayck, 10, 345, 571. — Schalekamp, 363. — v. Schapele, 10. — Schapenham, 271. — Schatter, 159. — v. Schauen-, Schaumberg, 419. — v. Scheele, 217. — Scheffens, 260. – Scheffer, 59, 62 (*n.*), 131 (*n.* 1), 218, 328, 30, 41 *c*), 82. — Scheffers, 559_{a}. — Scheidius, 196. — v. der Schelling, 41. – Scheltema, 334 (*n.* 2), 580 (*n.* 2). — Scheltus v. Kamferbeeke, 511. — v. Schendell, 347. — v. Schengen, 152. — Schenk, 230 (*Pn*), 490. — Sch. v. Nydeggen, 108 (*Gen.*). — v. Schenne, 382. — Schepers, 194. — de Schepper, 692. — v. Scherm, 585. — Schetsberg, 472 (*Cat.*). — Schetz (v. Grobbendonk), 470, 579*. — Scheurwater, 450. — v. Schie, 452. — Schijnvoet, 399. — Schilthouwer, 275. — Schimmelpenninck v. der Oye, 693. — Schinkel, 23, 226 (*Cat.*). — Schipper, 222. — Schippérius, 449. — Schlickeysen, 226 (*n.*), 356, 471, 593. – Schluiter, 203. — Schmand, 390. — Schmeltzing, *zie* Smeltzing. — Schmidt, 661. — Schoe(n)maker, 472 (*Cat.*), 595 (*Cat.*). — Schoenmakers, 681. — Schocke, 575 (*n.* 1). — Scholiers, 387 (*n.*). — Scholles, 622, 4*. — Scholten v. Aschat, Oud-Haarlem, 71. — Scholtens, 197. — Schön, 565^{a}. — v. Schonenborch, 345 (?) — v. Schonevelt, 341. — Schoock, 449, 511. — v. Schoonderwoert, 586. — v. Schoonhoven, 9, 223, 560^{a}, 1^{a}, **R.** — Schorer, 621. — Schot, 17. — Schotanus, 127, 8. — v. Schoterbosch (?), 157. – Schotte, 260, 558^{a}. — Schoudt, 160. — Schouten, 147, 256, 558^{a}. — Schoutetus, 568. — (v.) Schouwenberg, -borch, 418. — Schrader (Fockens), 695. — Schrassert, 225, 687, 8 (*n.* 1), 9 (*n.*)*. — v. Schuijlenburgh, 124, 93, 4*. — Schuylincks, 268*, 687*. — v. Schuyr, 344. — Schuyt v. Castricum, 367. — Schull, 327, 8, 82. — Schuller, 241. — Schulman, 25 (*Cat.*), 8, 9, 100, 231, 535, 601. — Schultens, 400, 1. — v. Schuren, 166, 301. — Schut, 568^{a}. — Schuth v. Waldeck, 11. — Schutjes, 121 (*n.* 2) — v. der Schuur, 301. — Schwab, **R.** —

1) Karel Alexander August Johan, geb. 24 Juni 1818. 2) vroeger te Deventer. *a*) *niet* Zeens. *b*) *lees* 462. *c*) niet Scheffer.

thoe Schwartzenberg (?), 334. — Schwill, 78. — Shaessen, 86. — Syben, 268. — Sibersma, 483, 4. — Siegenbeek, 501. — v. Sichem, **S.** — Sichterman, 388 (*n.*). — v. Zijl(l), Zyl, 9, 70. — v. Sijpesteyn, 195, 212, 329, 41, 5, 6, 505, 81, 2*, 3, 653 (*n.* 3, *Pn*)*. — Zijricksz, 296. — v. Zijrck, 297 (*Nm*). — Sickinge, 298. — Six (*adell.*), 305, 84, 692. — v. Silveren, 56 (*Nm*). — Silvius, 659. — Simon, 353. — Symon (?), 67. — Simons, 108, 670. — Simpelnels, 335. — Sinderam, 419. — v. Sinderen, 8, 153, 328. — Sirech, 297 (*Nm*). — v. Zittart, 119. — v. Sittere, 383 — de Skawronsky, 641. — Scocke, Scok(k)e, 575 (*n.* 1). — Scriverius, 445. — Scuijll, 327. — Slabbaert, -bard, 339, 578. — Sleem (?), 395. — v. Sleeswijk (?), 482. — Sleutels, 502. — Slicher, 64, 230 (*Pn*), 347. — Slichtenhorst, 630, 81. — Slingeland, 383. — v. Slingelandt (*Arch.*), 37, 216 (*n.*), 626. — Slinkeman, 16. — Sloet, 1. — Slot, 158. — v. der Sluis, 69, 70, 1*. — Sluysken, 86, 208. — v. Smalevelt, 9. — Smallegange, 389 (*n.*), 510. — Smeets, 123. — Smeltzing, 352, 7, 409, 11, 72, 3, 7 (*n.* 1), 601. — de Smeth, 472 (*Cat.*). — Smets, 642 (*n.* 1). — Smijters, 373. — v. Sminia, 472. — Smissaert, 276, 7. — Smoll (?), 603. — Smout, 108, 241. — Snabel, 623, 86*. — Smids, 27, 8, 350. — Smidt v. Gelder, 23 (*Cat.*), 93 (*Cat.*), enz. *zie* P. R. — Smit, 670. — Smith, 255 (*Gen.*), 604. — Smits, 210, 331, 502, 617, **R.** — Sm v. Nieuwerkerk, 24, 8 (*n.* 2) (*Kab.*), 97 (*Kab.*) enz. — v. Snelderweert, 343. — Snellaert, **S.** — v. Snellenbergh, 347, 585. — Snoek, 196. — Snoeck, 26, 99, 446, 594, 600. — de Snoo, 54 (*Nm*). — Snooy, 54 (*Nm*). — Snouck v. Loosen, 230 (*Cat.*). — Snouckaert v. Schauburg, 310, 30, 65, 419, 504. — von Zobel, 696. — Sobels, 291 (*Nm*), 568 *a*), 469, 696. — Szoboszlai, 482. — v. Soelen, 383. — v. Zoelen, 296 (*Nm*), 567. — Soermans, 278. — Soest, 342. — Zoet, 115, 615. — Zoete, Soete (v. Laeke), 386*, 9. — Soetmont, 9. — Soyer, 147. — v. Soldt, 241. — Soli, 192, 687. — v. Solms, 213, 633. — v. Someren, 240, **S.** — v. S. Brand, 102, 83, 306, 30, 2, 91, 562[a]. — v. Sommelsdijk, 196. — Sommenardt (?), 76. — v. Sompeke, 151. — de Sondt, 270. — Sondersorgen, *zie* Sorger, de noot. — Sonmans, 194. — v. Sonsbeeck, 120. — v. Soom, 61. — Sorgen [1]), 383. — Zorn, 104. — Soudenbalch, 10, 197—202, 342, 534. — de Souhay, 346. — v. Souten (?), 57. — Zoutman, 603. — v. Spaen, 197, 201*, 690. — de Spax, 453. — v. der Spange, 542, 3. — v. Spangen, **F.** — v. Sparwoude, 341. — v. Spau(e)r, 209, 335. — Speelman, 168, 241. — Speelt, 691. — Specht [2]), 260, 364 — Speijart v. Woerden, 271. — Speck, 399. — Speckx, 5, 7. — v. Speulde, 347, 687—9*—91 (*Por*). — Spiegel, 66, 7, 230 (*Pn*), 347. — v. de Sp., 62 (*n.*). — Spierinck, 69, 70. — ter Spille, 241. — Splinter, 345, 6. — ten Spoelde, v Spoolde, 687. — Spoor, **R.** — Spranckhuizen, 250. — Sprongh, 627 (*Pn*). — Spruyt, 9, 86. — Sprung(e)li, 332. — (v.) Spueld(e), 687. — Staets, 251. — Staats Evers, 20. — v. Staden, 100 (*Pn*). — de Staffa, 581 *b*), 653 (*n.* 2). — Stallaert, 322 (*n.*). — Stalpert v. der Wiele, 382. — v. Stampraid, 55. — Stansius, 29 (*Pn*). — Stapel, 122. — v. Starckenborg, 199 (*n.* 2), 623, 86. — v. Starringa, 128. — Starter, 498. — v. Steelandt, 386, 94. — v. den Steen, 446, 7. — v. Steenberch, 585, 6 (*n.*). — v. Steenbergen, 583. — v. den Steenhuys, 202. — Steenstra, 513. — v. Steenvoorde, 626*. — v. Steenvoorden, 571*, 2. — v. Steenwijk, 14, 280, 1, 5, 401, 2, 82 (?). — Steindam, 128. — v. Steinen, 200 (*n.* 1). — v. Steinvorde, 626*. — Stelle, 343. — v. der Stellen, 260. — Stellingwerf, 91. — v. Stemborn, 9. — Stenhuis, 255. — v. Ster(r)inga, 128. — Sterck, 40, 5, 289. — v. Sterkenborg, *zie* Starckenborg. —

---

a) *Lees* 468. 1) *lees* Sorger, met het oog op het straks volgende Surger, en vgl. Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 352 *met* (Johan) Sondersorgen (in 1430 te Herwen en Aart, Tijnsboek van Elten in Nieuw-Archief voor Kerkgeschied., II, 174). 2) Te Leiden † 16 Dec. 1886, oud 75 jaar, Mej. G. W. Specht Grijp (geadv. namens de familie door H. C. Humme). *b*) *niet* Stoffa.

Steur, 196. — de St., 144, 279. — Stevens, 124. — Stieler, 182. — Stienstra, 569. — Stichter, 106. — v. Styrum, 164, 200 (*n.*). — Stoer, 143, 4. — Stoetz, **R.** — Stompius, 329. — (de) Stoppelaar, 151, 231. — Stork, 622, 3*. — v. der Storck, 64. — Storm v. 's Gravesande, 442 (*n.* 1) *a*). — Straalman, 328 (*Gen.*) — Stramrood, 55. — Strathnaver, 554. — Streijaart, 29 (*Pn*). — Strepitz, 622, 4*. — Strezo, 657 (*Pn*). — Strijkers, 576. — Strick, 9, 10, 343. — Stricker, 23 (*Cat.*), enz., *zie* **P. R.** — Strohn, 390. — Struijs, 694. — Stumph, 329. — Stumphius, 329. — Sturler, 453. — Stutterheim, 445. — (de) Stuer, 143, 4. — Stuerman, 251. — de Stuers, 603, 48. — Suérius, Zuérius (Boxhorn), 446, 8. — v. Zuidland, 133. — v. Zuylen, 122, 340, 1, 586 (?), 600, **R.** — v. Z. (*adell.*), 233, 4, 96*, 340, 4, 583, 6 (?), 649, 50*, **S** (*Gen.*). — v. Z. v. der Haer, 344 — v. Z. v. Hardenberg, 234. — v. Z. v. Natewisch, 233*. — v. Z. v. Nyvelt, 9, 233, 344, 7, 582, 4. — Suyskens, 380. — Sulman, 293 (*Nm*). — Zühm, 333. — Surger, 383. — Zürcher, 41 (*Kab.*). — v. Zurk, 297 (*Nm*). — Surmont, 98, 228. — Zuurdeeg, 567a. — Zwaan, 569. — Swaen, 58*, 123, 509. — de Swaen, 58*. — v. Swaanenburg, 678. — Swart, 107, 253, 346, 442 (*n.* 3). — de Swart(e), Zwart, 119, 345, 449, 50. — Sweelinck, 518. — Sweerdes, 197. — Sweers, Sweerts, 62 (*n.*), 127, 447 (*Gen.*), 8. — Sw. de Landas, 448. — Sw. de Weer(d), 448. — Swerius, 447. — v. Zwensberge, 591. — v. Swezerenge, 584, 5. — v. Swinderen, 601, 26. — v. Zwol, 344.

Taffijn, 138, 44. — Taij, 280, 558—61. — de Taillefer, 453. — Tak, **A.** — Tack, 582. — Taxis, 185. — Talbot, 367. — Talbotier, 516. — Tammen, 388. — Tamminga, 623, 86*. — v. Thanrade, 633. — Tapper, 572. — Tas, 67. — Tassis, 641. — Taurinus, 694. — v. Teddenhuizen, 566a. — Teding v. Berkhout, 15, 58, 230 (*Cat.*), 62*, 3, 472 (*Cat.*), 657 (*Cat.*), 91, 2. — T. v. Cranenburch, 262*. — Teerlings, 600. — v. Teylinghen, 617, 76. — Teysenrooth, 59. — Teyssen, 132. — Telders, 67. — le Tellier, 258, 64. — v. Tellicht, 88. — Temmink, 63 (*Nm*), 4, 572. — Tengnagel, 677. — Teniers, 382. — Tenijs, 557a, 8a. — Terborgh, 507. — Terhoeven, 191. — Terwedeme, *zie* ter Wedeme. — Terwen, 567a, **N.** — Testas, 486, 7. — Tettau, 696. — Teulon, 569. — Teunis, 129. — Theunisz, 479. — Teurva, 129. — Thevenot, 8. — Tibster, 241. — Tydeman, 302, 563a. — v. Tiel, 10. — v. Thiel, 62 (*n.*). — Thielen, 482, 628*. — Tielenburg, 222. — Thieme, 364, 480 (*n.*). — Tijckmaker, 281. — Tijl, 88, 623 (*n.*). — Thijm, 490. — Thijs, 124. — Tijssen, 99. — Thijssen, 266. — Thijssens, 132. — v. Tylen v. Venloo, 508. — Timmer, 211 (*n.* 3). — Timmerman, 142. — Timmers, 194. — Tinneback, 560a, 1a. — Tirion, 224. — Thys(ius), 218, 9. — Tjaerda v. Starckenborch, 623. — Tobbe, 583. — v. Tol(l), 383. — Thomae, 67. — des Tombe, 691. — Tombergh, 70. — Thomson, 62 (*n.*). — Ton, 67. — Tongerlo, 382. — T(h)onis(z), 67, 608, 20. — Thonisze, 279, 82, 5. — Torck, 65, 269, 391, 555. — de Torsay, 453. — de Thou, 185. — de Thouars, 692. — Toullon, 569*. — v. Toulon, 569*. — v. T. v. der Koog, 417, 569*. — de la Tour Tassis, 641. — du Tour, 218 (*Gen.*), 332, 584. — Tourillon de Massijn, 380 (*n.* 2). — Treccius, 566a. — Tresling, 197 (*n.* 2), 223. — v. Trier, 108. — Trigland, 319. — Trip, 270. — Troya, 512*. — v. Trojen [1]), de Troyens, v. Troyes, 512*. — Tromp, 332. — Tromper(t), 332. — Trouillé, 401. — v. Truchsess, 336 (*Nm.*) — de Truyens, 512*. — Thuana, 185. — v. Tuyl, 133. — v. Tuyll (v. Serooskercke), 13, 4*. —

---

a) *lees* Ds. Storm v. 's Gr. 1) Te Utrecht † 24 Febr. 1885 Bernard Diederic v. Trojen, oud-kapt. t. zee (Kon. Nederl. Marine, ridder 3de kl. Milit. Willemsorde en v. den Nederl. Leeuw, oud 59 jaar, eene wede. M. v. Rijnswou en een kind P. G. v. Tr. nalatend.

le Tuillier, 256. — v. Thuyn, 633. — Tuinman, 114, 88, 374, 660 (*n.*). — Tuijre, 129. — Tullenius, 24 (*n.* 1). — Tulp, 269. — Thuenisze, 282 (*n.*), 5. — v. Thungen, 596 (*Pn*). — Tuningh, 269, 562a. — Turchi, 509. — Tur(c)k, 391, 509. — de Turck, 118. — Thurn-und-Taxis, 185. — v. Tussenbroek [1]), 516. — v. Twickelo, 131*. — v. Twist, 692.

Ubbelinck, 46 (*Nm*). — v. Vbel, Ubele, 46 (*Nm*), 545 (*Nm*). — Udemans, 375, 614. — Udo, 546. — v. Uffenbach, 485. — Uylenbroek, 536. — Uytenweerde, 370 (*n.* 1), 584. — Uyterlimmige, 218. — Uyterwijck, 356 *a*), 564 *b*) — 6, 687, (*n.*). — Uyttenhamme, 11. — Uitterdijk, 607. — Uytwerf, 223. — v. Ulenbroek, 473, 4. — Ulger, Vlgers, 198, 9 (*n.* 1). — Unger, 45. — Urbani, 411. — v. Uriburg, 548 (*n.* 3). — Utenbogaert, 343, 584. — Uten Enghe, 343, 582. — Uthengoie, 577. — (v.) Utenhove, 12, 343, 447, 583, 5, 7. — Utenweerde, *zie* Uytenw. — Uterwijck, 687 (*n.*). *Zie* Uyt. — Utewael, Wttewael, 342, 451, 682. — ab Utrecht Dresselhuis, 155, 406. — Utterdale, 450.

Vaeck, 534. — Vaernewijck, 134, 5, 389*. — Valentijn, 116, 616. — Valcke, 263. — de Valck, Valcke, 263*. — Valckenaer, 10, 344. — v. Valkenburg, 404, 691. — Valkenier, 382. — Valckin, 230 (*Pn*). — Valckoogh, 372, 677. — Vallerus (?), 158. — Vallier, 302. — Vanderhaeghen, 134. — de Vapour, 569. — v. Varick, 214, 346, 402. — Vastrick, Vastrix, 645. — Vederman, 627. — v. Veen, 241, 694. — v. (der) V., 646. — v. der V., 116, 615. — de Veer, 10. — Veeris, 278. — v. Vechel, 380*. — Vegiano, 447. — v. (de? der?) Vecht, 9, 10. — de Vey, 192. — de Veye, 62 (*n.*). — de V. de Burienne (Burière), 269. — v. de Velde, 59, 453. — v. de V. Olivier, 44. — v. den V. (v. Voorst), 451. — Veldhovius, 525. — Velke, 665. — v. Velp, 60. — v. Velpen, 449. — Velsen, 270. — v. V., 105, 264, 563a, 601 (*n.*) — Velters, 380. — v. Velthuysen, 344, 580 (*n.* 3, *Gr.*), 1 (*n.* 3)*, 653 (*Pn*). — v. Venloo (?), 508. — v. de Venne, 248, 373, 679. — Venuti, 93 — Verbeek, 399 (*Ged.*), 506, 85. — Verbeke, 61. — Verboom, 569. — Verborcht, 368, 571*. — Verbrugge, 510. — Verburch, 562a, 682. — V. v. Windestein, 584. — Verdam, 116. — Verdelft, 691. — Verdion, 106. — Verdussen, 222. — Vereem, 346, 564a, 85. *Zie* Both. — Verenet, 148. — Verhaer, 346, 587. — Verhey, 583, 694. — Verheij(en), 193. — Verheijden, 328 (*n.* 1). — Verheije v. Citters, 120. — Verhoeve(n), 39, 235, 6. — Verhouven, 341. — Ver Huell, 79. — Verhulst, 600 (*n.*). — Verkade, 602, 51. — Verkerk, 132. — Verkolje, 488. — Vercruysse, 161. — te Vermaet, 434. — Vermeer, 128, 482, 587. — Vermeulen, 67, 131, 584. — V. Krieger, D. — Verney, 241. — Verriet, 340, 1, 4. — Verschoor, 99 (*Pn*), 332. — Verschuer, 166, 7*, 301, 657, 89 (*n.*)*. — Verschueren, 628*, 9. — Verschuyr, 586. — Versluijs, 126, 510. — Verspuel(de), 687. — Versteeg, -steech, 66, 7. — Versteegh, 452. — Verstegen, 440. — Vervoorn, 67, 430 (*n.* 2, *Nm.*) — v. Vervov, 403. — Verweij, 52, 203, 438, 42 (*n.* 3). — Verwijs, 51. — Vestner, 533. — Veth, 452, 682. — V. v. de Perre, 508. — v. Vianen, 344, 585. — v. Vieracker, 567. — v. Vijfhuysen, 344. — Vijgh (*adell.*), 15 (*n.*, *Gen.*), 201, 69. — Vijgh, 442 (*n.* 4, *Ged.*). — v. Vijvre, 9. — de Villanova (?), 447. — (du) Villard, 147, 479. — de Villers, 168, 80 (*n.*). — v. Vilsteren, 563a. — Visch, 194, 224, 55. — Visser, 240, 1*, 506, 692. — v. Visvliet, 135. — Vitringa, 101 (*Cat.*). — Vivien, 585. — v. Vladeracken, 202 — Vlam, 147. — Vlaming, 379. — de Vlaming v. Outshoorn, 348. — Vlass, 48 (*Nm*). — Vlasman [2]), 48. — Vleijsch, 49. — Vleysman, 49. — Vles, 49. — v. der Vliet, 502, 620. — v. Vlis-

---

1) Vgl. *Nav.* XXXV, 650. *a*) *lees* 463. *b*) *lees* 464. 2) te Amsterdam.

seghem, 60, 263. — v. Vlissinghen, 60. — v. der Vlist, 49. — v. Vlodorp, 207, 535*. — Voerne, Voerens, 430 (*Nm*). — Voet, 269*, 329, 567*a*), 540, 691. — V. v. Campen, 123. — V. v. Oudheusden, 12. — V. v. Winssen, 12, 329, 506. — Vogel, 210. — Voget v. Elspe, 526. — Voyère de Bouché, 204. — de Vois, 606. — Volens, 622, 4*. — v. Volcxhem, 395. — Vollenhove, 347, 490. — Vollenhoven, 399. — Vollevens, 606. — Vonck, 38, 128. — de Voogt, 602, 51. — de Voocht v. Rijnevelt, 234. — Voordij, 58 (*n.* 1)*. — Voorhoeve, 563^{a}. — v. (der) Voorn, 67. — v. Voorst (*adell.*), 210. — v. V., 11, 345, 449—51 (*Gen.*), 508, 63^{a}*, 84. — v. der Voort, 195, 6*, 204, 451. — Vorsterman, 511. — V. v. Oijen, 122, 685. — Vos, 116, 24. — Vos de Wael, 264*, 9, 510. — de V., 195*, 605*, 6. — de V. v. Steenwijk, 14, 401 (*Gen.*), 2, 606 (*n.*). — Vosch, 10, 1, 340, 1, 582. — Voss, 203. — v. Voshol (?), 570. — Voscksnaar, 506. — Vossius, 562, 6. — du Vouljou, 257. — Voûte, 226 (*Cat.*), *zie* **P. R.** — Vranckenburgh, 310. — de Vree, 564^{a}. — v. Vreeswijck, 11. — v. Vrelant (?), 376. — de Vries, 24 (*Cat.*), 67, 231, 301, 9, 327, 36, 419, 71, 503, 60^{a}, 86, 94, 693. — de Vriese, 540, 689. — de Vrij, 694. — de Vrij Temminck, 64. — Vrijhoff v. Rechtevelt, 584. — de Vroe(t), 142, 3. — toe Vroemaet, 434 (*Nm*). — Vroesen, 560^{a}, 1^{a}. — v. de Vrontenrodde, 435 (*Nm*). — Vrouweling, 434 (*n.* 5). — Vrouwenmaet, 434 (*Nm*). — die Vruwede, 434 (*n.* 7). — Vuangerius, 110. — Vuist, 396. — Vulder, 382. — v. Vurna, Vuer, 430. — v. Vuuren, 430 (*n.* 2).

de **Wael**, Waal, 157, 60, 264*, 510. — v. Waesberge, 560^{a}, 1^{a}. — v. Wachendorf(f), 241, 451, 564^{a}. — Wagenaar, 334 (*n.* 2). — v. Wagheninge, 110. — v. Wageningen, 656 (*Pn*). — Wagner, 425, 540. — v. Wachtendonk (?), 67, 530. — Wakker [1]), 689*. — v. de Wall, 126, 684. — v. Waldeck (?), 11. — v. W.-Pyrmont, 173. — v. Waldis, 444. — de Wale, 59. — Walijen, 326. — Walkart, 270. — v. de Walle, 270, 569. — v. Wallen, 241. — Wallincourt, 241. — Walravens, 335. — v. Walré, 442 (*n.* 3). — Walrich, 73, 348. — v. Walrum, 418. — v. Waltha, 196. — Walther, 362. — Walvis, 71 (*n.* 1). — Wannée, 503. — v. Wanroye Wttenhamme, 11. — Wantenaer, 11. — de Wapenaert, 118 (*n.*), 264. — Warmerdam, 543. — Warmes (?), 198. — Warnvinckhoff, 265. — Wartel, 271. — à Wassenaer, 643, 4. — v. W., 11, 84*, 5, 342, 4, 92, 527*, 682. — v. W.-Duvenvoorde, 268, 9. — v. W.-Polanen, 212, 3. — v. Wassenberg, 565^{a}. — Te Water, 206, 386 (*n.* 1). — ten W., 623. — v. Waveren, 342, 506, 685*. — Wheale, 664. — Weber, 669. — Wedding, 688. — ther Wedeme [2]), 377 (*Nm*). — v. Weede, 11, 5, 341. — de Weert, 447, 8. — v. Wees, 453 (*n.* 2). — Weijerman, 441. — Weijers, 261. — Weyll, 390. — Weiland, 383, 629. — Weijland, 627*, 9. — Weiszmuller, 695. — v. Wel, 272. — v. Welderen, 197, 201. — v. Weleveld, 324*. — Wellant, 586. — v. Welle (?), 11. — Welman, **R.** — v. Welvelde, 263, 324*. — Wensma, **R.** — Wenz, 387 (*n.* 1). — Werdmüller von Elgg, 331. — v. der Werf, 310, 489. — v. der Werff, 510. — Wermuth, 227, 30, 353, 6. — Werner, 109, 301. — Werntinck, 71. — v. Wertheim, 597 (*Pn*). — Weruméus (?), 569. — v. de Werve (?), 151. — v. Wesbusch, 479. — v. Wezel, 123, 318 (*Nm*). — v. Wesele, 71. — Wesseling, 334 (*n.* 2). — Wesselingen de Souhay, 346. — Wesselman, 167. — Wessels, 326, 560^{a}, 1^{a}. — v. Wessem, 67. — Westendorp, 322, 87. — Westerbaen, 247. — v. Westerholt, 689—91. — Westerouen, 564^{a}. — W. v. Meeteren, 391. — v. Westervelt [3]), 9. — Westhoff, 26 (*n.* 1), 93 (*Cat.*), enz., 651. (*Kab.*). *Zie* **P. R.** — Westley Hall, 504. — Westra v. Holthe, 649. — v. Westrenen

a) lees 467. 1) Te Zwolle vond men in 1780 v. Medenbach Wakker (Mr. J. v. Doorninck, Geslachtk. Aant. 656). 2) Omstr. 1450 bij of te Brummen (Tijnsboek van Elten, in N.-Arch. Kerkgesch. II, 141). 3) In de Maliebaan te Utrecht woont eene v. W., geb. Sandberg.

(*adell.*), 342, 570, 1 (*Gen.*), 84, 6 (?), 685, 6 — v. W., 571, 86 (?). — v. Westrhenen, 508. — (de) Wetstein, 224, 668. — Wiarda, 99. — de Widt, 396. — von Wied, 275 *a*), 634. — v. der Wiele, 382. — Wiener, 353. — Wiersma, 382 — Wigeri Aberson, 540. — Wichers, 329, 682. — Wijb [1]), 557[a]. — Wijbo, 330. — de Wijer, 62*. — Wijchgel, 254. — v. Wijhe (*adell.*), 9, 201, 682. — v. W. v. Hernen, 568. — v. Wijk, 268 (*n.*), 563[a]. — v. Wijck, 126*, 345. — v. W. v. de Woerd, 695. — v. Wijckerslooth, 11, 564[a], 85. — v. Wijlick, 440. — v. Wijn, 39, 477 (*Pn*). — v. Wijnbergen, 689, 90 (*Gen.*), 1. — v. Wijngaarden (?), 256. — Wijnhof, 270. — Wijnkoop, 219. — Wijrtsch, 208. — de Wijs, 67. — Wijsmuller 695. — Wijtmans, 625. — v. Wickenborch, 343. — Wilbrenninck, 502. — de Wilde, 261, 469. — Wildeman, 401, 674. — de Wildt, 203. — de Wilt, 583, 5. — Wildschut, 249. — Wilhelmi (?), 10. — v. Wilich, 200 (*n.* 1). — Wilkens, 323 (*n.* 2). — Willems, 67, 89, 117, 248, 64, S [2]). — Willemsz, 159, 261 (?). — Willemsen, 261. — Willezewska (-ky), 271. — v. Willigen, 241, 391. — Willinge, 221, 349, 50. — W. Gratama, 3. — Wilterdink, 13. — Wimmer, 43. — v. den Wyngaerde, 61. — v. Wingene, 387 (*n.* 1), 8 (*n.*, *Por*). — Winhoff, 3, 163 (*n.*), 270. — Winkelman, 73, 126, 504. — Winkler, 32, 205. — W. Prins, 640. — v. Winoxbergen, 694. — v. Winssen, 12, 329, 44, 506. — v. Wintelroy, 696*. — de Winter, 511*, 60[a], 1[a]. — v. Wintero(o)y (v. Brakel), 696*. — v. Wintershoven, 10. — v. Winterswijck, 11. — Wyrrick, 684. — Wisdom, 567[a]. — Wismans, 63. — v. Wissekerke, 151. — v. Wisselt, 270* (*Gen.*). — de Wit, 60, 374, 526. — de With, 218, 584, 7. — de Witt, 195* (*Gen.*), 218, 486. — Witbols, Feugen, 271. — Witfelt, 345. — Wittgen, 598. — Witkop, 270. — Witsen, 96 (*Pn*), 613. — de Witte, 120, 260. — de W. v. Elkerzee, 397 *b*). — Wittebol, 270, 1, 627. — W. Vederman, 627 (*Pn*). — Wittebolle, 510. — v. Witthem, 213, 4, 640. — v. Wittenhorst, 233. — Witt(h)enius, 390. — Wittert, 271*. — Wittese, 331. — Wittens, 241. — Wobbema, 253. — de Woelmont, 470 (*n.* 1). — v. Woensel, 424. — v. der Woert, Woerd, 505 *c*), 81 (*n.* 1). — v. Woerden (?), 271. — v. W. v. Vliet, 345. — v. Woestijnen, 60. — Wolbers, 687. — Wolff, 9. — de W., 691. — Wolffs, 689 (*n.*) — Wolffsen, 691. — Wolsschaten, 115, 677. — Wolters, 264—6, 71, 362 (*n.*). — Woltersz geh. Honiken, 265. — Wolters v. Velp, 60. — Wolterus, 332. — Wor, 383. — Wormser, 480. — v. Wortelaer, 346. — Wouters, 60, 120. — v. Wouw, 109. — Wt, *zie* Uyt. — v. Wullen, 207. — v. Wulven, 33, 689 (*n.*)

v. **Xanten**, 292 (*Nm*). — de Xavery, 334 (*n.* 2).

Getal **13**, — **C**.
Getal **666**, — 43, 4, 182.
Geuzen, 316 (*n.* 1).
———, liederen, 164, **R**, **S**.
Geuzeweerdje (Het), 14, 133.
Gewande, naam, 612.
Gibraltar, ingenomen, penn., 594, 8, 9.
Giessen, heerl., 342.
Giethoorn, pred., 396.
Ginneken, oude munten gevonden, 31.
Ghysen (Hendrik), Psalmberijming, 422.
Gisnum, grp, 31, 289.
Glasschilders, 70 (*n.* 5), 1 (*n.* 1).
Godelindis, abdis, 577, 8.
Goedereede, pest, 144 (*n.*).
Goejanverwellesluis, 570.
Goethe (Joh. Wolfg. von), Verein, 661.
——— » Faust, 662.
——— » nieuwe uitgaaf, 662.
Goyer, Goik, naam, 578 (*n.*)
Golo(s), naam, 436.
Gomignies, heerl., 260.

a) Willem Adolph Maximiliaan Karel vorst von Wied, geb. 22 Aug. 1845. 1) Wijbo ? 2) Zie beneden, Willemsfonds. *b*) wier voorvaderen van overlange tijden heeren van Elkerzee geweest zijn (aldus reeds in 1753, Tegenw. Staat v. Zeel. 412). *c*) niet v. der Woest.

Gooi (Geld.), naam, 577.
——— (Utr.), » , 577.
Gooiland, erfmaarschalkambt, houtvesterij, 531.
———, naam, 577.
Goor (Limburg), heerl., 335.
Gor(re)dijk, pred., 253.
Gorges-noires, 16.
Gorinchem, *Kanzepoort* [1]), 624.
———, pred., 368, 569.
———, weeshuis, 624.
Gortel, bosch, 337.
Götz von Berlichingen, 515.
Gouda, Beschrijving, 71 (*n.* 1).
———, kerkklokken, 109, 10.
———, St. Jans-kerk, 70, 1 (*n.* 1).
———, Waalsche gemeente, 148.
Goudswaard, kerkklok, 110.
———, pred., 279—82, 5.
Graanstraat, naam, 371 (*n.* 1).
Graduale (Kostbaar), 425.
Grafkamers, 648.
Grauw, naam, 492.
Grave, baronie, 583.
———, Waalsche gemeente, 146.
Gravendeel ('s-), heerl., 510.
Gravenhage ('s-), Beschrijving, 513.
———, Boekverkoopingen, 107.
———, Gothische zaal, **G.**
———, koninklijke vlag, **G.**
———, Monument a° 1813, — 364.
———, Oranjebvrt, 26 (*Pn*).
———, pred., 102, 218, 365, 400, 45.
———, schutterij-vaandels, 112.
———, tentoonstellingen voor watersnood, **G.**
———, de Witten-kamer, 606.
———, *zie* Synodaal.
Gravenpolder ('s-), 406.
Gravenzande ('s-), pred., 124, 687.
Graveurs, 123, 223, 40, 309, 66, 99, 608. *Zie* **P. R.**
Grebbe (De), 545.
Gregorius X, — 68.
Grenadier-compagnie, 366.
Gretna-Green, Kronyk, afbeelding, huwelijken, smid, trouwreg^r, 66, 277.
Grevenburg, veroverd, 598 (*Pn*).
Grieken = valsche spelers, 494.
Grieksche Achterom, Waard, 2.
Grimm (Jacob), 371, 2.
Grimbergen, baronie [2]), 583.
Grind, eiland, 333 (*n.* 1).
Grobbendonk, heerl., 470, 579.
Groenestein, heerl., 12.
Groenland, vroeger klimaat, 205.
Groningen (Prov.), keizerlijke burchten en leenmannen, 199 (*n.*).
——— (Prov.), Munten, Geschied., 326.
——— (Prov.), praefecti, 324.
——— (Stad), Beschr., 106, 323, 87.
———, Akademiekerk, 253.
———, album studiosorum, 362.
———, burggr^p, 323, 401.
———, Exercitie-Gen^p, 106.
———, Aanzienlijke Geslachten, 197 (*n.* 3), 387.
———, Hoofmannen-kamer, 197 (*n.* 2), 200.
———, *de Koorn-rijpe*, 104, 219.
———, naam, 371 (*n.* 1).
———, pred., 253, 368, 566^a.
———, professoren, 59, 162, 231.
———, Walfridus-brug, 590.
———, Warven-kamer, 197 (*n.* 2).
Groot (Hugo de), 361 (*Nm*), 562^a.
Groot-Ammers, pred., 124.
Groote-Jans-dijk, 21.
Grosbois, heerl., 288.
Groshuizen, pred., 102.
Grosthuizen, burcht, 388 (*n.*).
Grouw, naam, 492.
Grubbenvorst, heerl., 108.
Guare, rivier, 548.
Guyon (Jeanne Marie Bourier de la Mothe), 101 (*n.* 1).
Guizot (Brieven aan F. P. G.), 36.

1) a° 1641 Canssepoirt. „Men wil", — zegt Tegenw. Staat v. Holland V (1744) bl. 259, — „dat deeze Poort haaren naam gekreegen hebbe naar de kanselarijen, op den Burgt van Arkel, naar welke men, door deze Poort, ging". 2) in 1749 heerl.

Guldens-editie, 364.
Gulik-Berg, Landes-Archiv, 37.
Gulik e r-goederen, 209.
Guzuratte, 7.
Gut(t)enberg (Joh.), standbeeld-jubilé, 665.

Haaften, heerl., 631.
Haaksbergen, pred., 681.
Haemstede (Witte v.), afkomst, 70 (*n*. 2).
Haanefeindius, 595.
Haar (De), ruïne, 650.
Haarlem, Museum van Kunstnijverheid, 40.
———, Begijn-hof, 591.
———, Beleg, 288.
———, Courant, 662.
———, pest, 161.
———, Poorten, 288.
———, pred., 124.
———, Regeerings-geslachten, HS., 194.
———, St. Jacobs-drukkerij, **C.**
———, stads-bouwmeester a° 1593, — 159, 60.
———, vleeschhal [1]), 155—9.
———, Waalsche gemeente, 161.
———, wallen, 288.
———, Warmoesstraat, voorm. naam, 155.
——— (Oud-), adellijk huis, 71.
Habedol, Hac(h)dol, 574.
Hafkamp e r - e n k, 1.
Hagemunt, 19.
Halbertsma (Dr. E.), **D.**
Halévy, 35.
Hallingen (De), 243.
Halstead, Holl. gemeente, 339.
Halteren, oorsprong, 407.
Hamburg, pred., 103.
Hamdi-Bey, 35.
Hameijden (Ter), heerl., 555,6.
Hameland, Graven, 348.
Hania-p o l d e r (De), 444.
Hanneffe, heerl., 260.
Hanover, Ernest August, 229.
Hanse, 513.
Hardenberg, heerl., 234.
——— (Ambt-), 622.
Hardenberg (Den), heerl., 211.
Harderwijk, Beschrijv., 690.
———, blauwe-bessen-teelt, 426.
———, Lutteke-loo, -poort, 404.
———, Maria-kerk, 688.
———, naam, 189.
———, prof., 218, 9, 572, 630.
———, weeshuis, gedenksteen, eeuwfeest, 688.
Harderwijk (Gerard v.), 665 (*n*. 1).
Haren (Friesland), 405.
——— (N.-Brabant), 405.
Harich, kinderbeenderen, 533.
Haring, Latijnsch versje, 44.
——— kaken, 134.
Harmelen, heerl., 12.
Haro (E. F.), 548 (*n*. 4).
Harreveld, naam, 47.
Harskamp, bp, 32.
Hazart, (Corn.), 659.
Hasebroek (Elis. Joh[a]), 661.
H a s e c h a l a, 422.
Hasselt, kanonnen, 22.
Hatert, *zie* Dukenburg.
Hattem, Fraterhuis, 75.
Haulsin, heerl., 58.
Hauser (Kaspar), 103.
Havelte, 402.
———, pastoor, 402.
Haveluy, heerl., 555, 6.
Haver, bp, 46 (*Nm*).
Haverslag, goed, 47 (*n*.).
Havines, heerl., 218, 9.
Hebreeuwsche literatuur (Nieuwe), 422,3.
———, Jargon, 423.
Hedel, heerl., 527, 638*, 9, 51*.
Hedik-, Heekhuizen, naam, 188, 315.
Heemstede (Utr.), heerl., 581 (*n*. 3)*.
Heer, naam, 47.
Heeraertsberg ('s-), heerl., 583.
Heerde, naam, 189.

1) Volg. Haarl. Ct. 5 Oct.: „Onze Vleeschhal in eere hersteld", werd reeds in 1380 de eerstvleeschhal opgericht, met ordonnantie-octrooi van hertog Albrecht van Beijeren. En had nog omstr. 1827 in eene der huizen dier eerste Hal zekere Amelung eene vleeschhouwerij. De tegenwoordige, in 1600 in aanbouw, in 1603 in gebruik genomene, thans verbeterd-ingerichte Hal werd onlangs aan hare oorspronklijke bestemming teruggegeven, nadat ze ongeveer eene halve eeuw lang tot bewaarplaats van militaire uitrustingen had gediend.

Heerenberg ('s-), Geschied., 640.
————, heerl, 207—13, 335, 6, 59, 578, 634.
————, kasteel, 208.
————, collatierecht, 208 (*n.* 7).
————, munt a° 1578, 80, 1674, — 527, 638, 51.
————, Munten, Beschr., 640.
————, pausel. relikwieën, 208.
————, topografie omstr. 1400, — 359.
Heerenloo ('s-), kommanderie, 688,91.
Heerjansdam, heerl., 269.
Heermale (Floris), visitatiën, 103.
Heeze, 289.
——, heerl., 220.
——, kazerne, 629.
Hechingen, grafteeken, 212.
Heidensche eerdienst, 19, 49, 81, 296, 370 (*n.* 3), 1, 2, 433, 671, **E.**
———— kamp (Het), 338.
Heidensgat ('t), 337.
Heydmühle, heerl., 696.
Heidrik (**Den**), 220.
Heikop, heerl., 130, 1.
Heilem, Vuursteenberg, 338.
Heine (B[n] Gustaaf), letterk. nalatenschap, 36, 167, 234.
—— (Heinrich), 36, 182, 234, 5.
Heise (**De**), naam, 220.
Hekelingen, pred., 285—7, 565.
Helder (**Den**), naam, 243.
———, leger a° 1813, — 367.
Helium Ostrim, 243.
Helmond, archief, 277, 394.
———, heerl., Beschr., 213.
———, naam, 243.
Helvoet, naam, 50, 243.
Hemert, heerl., 14.
Hemmen, heerl., 391.
Henegouwen, Regesta, 70 (*n.* 3).
Hengelo (Geld.), 275.
Hengmeng, -mijn, naam, 81.
Hennequin (Louis), 605.
Hensbroek, heerl., 11.
Heppenaert, heerl., 336.
Heppens, 205.
Herenaertsbergen ('s-), heerl., 582.
Hermelink, 326.
Hernen, heerl., 346 [1]), 568 (*Nm*).
Herpt, tiend, 68.
Herschell, 540.
Herstal, baronie [2]), 583.
Herstal, -stein, 548.
Hertman, -men, 83.
Hertogenbosch ('s-), Beschr., 387 (*n.* 1).
————, Bisdom, Beschr., 121 (*n.* 2), 2.
————, Geuse Liedtboek, 164.
————, Invent. Archief, 122, 600.
————, Oudheden en Gestichten, 70 (*n.* 4).
————, beleg, 164.
————, gouverneur a° 1586 *a*), — 470.
————, Classis, Eeuwfeest, 526.
————, Meijerij, Beschr., 387 (*n.* 1).
————, St. Brigitta-kl[r], 121 (*n.* 2).
————, St. Jans-kerk, 121 (*n.* 2).
————, stadhuispenningen, 600—2.
————, Jonge Voetboog, 26 (*Pn*).
————, vischmarkt, 601 (*n.*, *Pn*)*.
————, vroedschapspenningen, 600—2.
Herveld, 47.
Herwaarden, pred., 67.
————, schepengericht enz., 66, 7.
Herwijnen, 587.
Hesbaye (**La**), 510.
Hessels (Dr. A.), 663—5.
Hessen, 34.
Hessen, landgraaf Frederik, 598 (*Pn*).

1) waar Aernen staat. 2) in 1749 heerl. *a*) niet 1686.

Hessen-Kassel, Maria Louisa, 416(*n*.).
———, » , Willem, 470.
Heteren, voorm. klooster, 434 (*n*. 1).
Hetter (De), 200 (*n*. 1), 545.
Heuqueville, heerl., 193.
Heusden, oud-archief, Inventaris, **G.**
———, heeren, 70, 206.
———, klooster, 67.
———, kruit-ontploffing, **G.**
———, pred., 508, 681.
———, stadhuis, **G.**
Heusdene, heerl., 385 (*n*.).
Hever, naam, 46.
Hierden, naam, 189.
Hierges, heerl., 260.
Hippolitushoef, pred., 693.
Hirtswinkel, goed, 191.
Hislop (Dr.), 604.
Hodaida, 34.
Hodenpijl, heerl., 512.
Hoefijzers, 19.
Hoen (Pieter 't), 424.
Hoenkoop, heerl., 344.
Hofer (Andreas), 397.
Hoffman von Fallersleben(Aug.Heinr.), **L.**
Hofmansmaat, 326.
Hochstett, slag, 593 — 5 (*Pn*).
Hoinkink, heerl., 210.
Holland, Beschr., 126.
———, Begin, 206 (*n*. 2).
———, Munten, Geschied., 19.
———, Rekeningen, 238.
———, koningin? 204.
———, wapen, 23.
——— (**Zuid-**), Pred.-Reg^{r}, 278.
———, Albrecht, 149, 542, 72, Bladw. bl. XXXVI, noot.
———, Dirk IV, — 512.
———, Florens V, — 70, 391, 531, 76.
———, » levensbeschr., 70 (*n*. 3).
———, Jacoba, 206. Kinderjaren, 505.
———, Jan I, — 70.
———, Jan v. Beijeren, 206.
———, Margaretha, 149.
———, Margriet van Kleef, 542.
———, Willem II, — 165, 262.
———, Willem VI, — 32.
Hollandsche weg, 243.
Hollevoorde, naam, 243.
Holstein, hertog a° 1706, — 215.
———, Elza, abdis, 358, 9*.
Holthoen, 359 (*n*., *Nm*).
Holwierda, Zigeunersporen, 338.
Homade, heerl, 584.
Homoet, heerl, 127, 638*, 9*, 51*.
Hondsdagen, benaming, 540, 1.
Hongarije, Maria, 42 (*n*. 1).
Hooft (P. Czn), gedenkstukken te Muiden, 75.
Hooghe (Romein de), **P.**
Hooghutsche graaf (De), 88.
Hoogland, heerl., 271.
Hoogstraat, 313.
Hoogwoud, 100.
Hoorn, Beschrijv., 682, 3.
———, kerk-ruïne, 683.
———, klokgieter, 123.
———, loterij Luth. kerk, 230 (*Pn*).
———, Oude Doelen, huis, 691.
———, penningen met potten, 355.
———, pred., 102, 254.
———, *de Ramen*, 71, 2.
———, schutterspenning, 98*.
———, *zie* Coen.
Horstmar, oorsprong, 407.
Houdringen, heerl., 685.
Houten, praalgraf, 581 (*n*. 3).
Hudson-rivier, 612.
Hugenoten, *zie* Réfugiés.
Huy, ingenomen, 472 (*Pn*).
Huygens (Christ.), brief aan Suzanna v. Baerle, 374.
——— (Const.), 295, 305.
——— » Werken, 45, 115, 617.
Huijsinghen, heerl., 214.
Huismerken, 23.
Hucbald, *zie* St. Lebuinus.
Hukebargsstruken, 369.
Hückelhoven, heerl., 696.
Hulkestein, 191.
Hulsbergen, 75.
Hulshorst, landgoed, 689, 90 (*Nm*).
Hulst, b^{p}, 690 (*n*. 2, *Nm*).
Hunne (De), 590.
Hunnep (Ter), klr, 251, 573, 4, 637.
——— » Geschied., 17, 133.
Hunneschansen, 337.
Hunse (De), 609, 10.
Huwelijken zonder formaliteiten, **B.**

Ierland, naam, 183, 672.
Ierst, naam [1]), 47.
Ierte, bp, 574.
IJzendoorn, heerl., 86.
IJsselmonde, heerl., 256.
IJsselstein a° 1511, — 202.
Immerzeel, heerl., 556.
Indië, klasse van grootkruisen, 515.
Ingen, vicarie, 244.
Ingenieurs, 607.
Innersdijk, polder, 246.
Innocentius IV, — 211, 2.
————— XII, — 28 (*Pn*), 92 (*Pn*), 3 (*Pn*), 101 (*n.* 1).
Yperen, bisschop, 100.
Irving (Henry), 662.
Iseghem, naam, 319 (*n.* 2).
Ismail Hatei Pacha, 35.
Isselburg, 200 (*n.* 1).
Italië, Filips V, — 227 (*Pn*), 411 (*Pn*).
Itegem, heerl., 555, 6.
Yevendijk (De), 21.
Ivrea, inneming, 599 (*Pn*).
Jafa-land, ontdekkings-tocht, 35.
Yankees, naam, 551.
Jansen (Dr. L. J. F.), 592.
Jansenisme, 101.
Janssenius (Corn.), 100 (*Pn*).
Jan-Wijnkoop-goed, 219.
Jauche, heerl., 260.
Java, opvoedings-gesticht, 587.
Jerseke, naam, 672.
Jezuiten, 653 (*n.* 1), 9.
Jeuk, naam, 578 (*n.*).
Jingoïsme, 190, 437.
Joelfeest, **E.**
Jolkos, naam, 436.
Jonathan, 661 (*n.* 2).
Jonckbloet (Dr. W. J. A.), Levensschets, 45.
York, naam, 46.
Jorwerd, 17, 46.
Juinpolder (De), 80.
Jukbruggen, 310.
Jütfaas, heerl., 585.
————, pred., 282.

Kaap-de-Goede-Hoop, stichter, 396.
Kaars (Verkoopen bij de), 20, 80.
Kaartspel, *zie* Spelen.
Kaat Mossel, 516.
Kabeljaauwschen, naam, 518.
Kadzand, naam, 550.
Calais, zeegevecht, 643.
Calandspolder, naam, 550.
Kaldenkirchen, grens a° 1596/7, — 208.
Kallantsoog, naam, 377.
Calvijn, schimpnaam, 318.
Cambaja, hongersnood a° 1631, — 5, 7.
Cambridge a° 1668, — 15.
Cameraars-rekeningen, uitgave, 39.
Kamerijk, Geschied., 89.
Camisards, benaming, 551, 674.
Kampen, »Merkwaardigheden", 607.
————, geldmunt, 365.
————, heiden a° 1558, — 337.
————, poorten a° 1580, — 607.
————, pred., 509.
————, St. Nicolaaskerk, 376.
Kampen (Jacob v.), 122*.
Kamperveen, poort, 607.
——————, pred., 509.
Kamphuis-steeg (De), 262.
Kan, *zie* Kruik.
Cantelmo, linie, 588.
Kapnist (Graaf), B.
Karel de Groote, 273.
Karle, 326.
Carlyle, 363, 533.
Karmelieten, 31.
Carmen Sylva, 515.
Carnbee, naam, 381 (*n.* 1).
Karnebeek, havezate, 380.
—————, naam, 381.
Karnemelks-rivier, naamsreden, 31, 368.
Karnisse, heerl., 560a.
Carnot, 541.
Carrey (Jacques), 40.
Karsbergen, heerl., 587.
Casatenberg (De), naam, 338.
Casele, heerl., 386.
Cassano, overwinning, 652 (*Pn*).
Kassel, naam, 618.
Cassellexcis [2]), heerl., 623.

1) Vgl. *Nav.* XXXVI, 252. 2) Kapellencis?

Castel, heerl., 453.
Katertol, 574, 5.
Kathagen, heerl., 336.
Khatcadour, 307.
Catzenelnbogen, grp, 403, 583.
Kattenleger (Het), 338.
Katwijk, heerl., 85.
Cauwesteijn, heerl., 194.
Keerbergen, heerl., 213—5.
Keerweer, **N.**
Key (Mr. Lieven de), 156 (*n.*) — 60.
Keilerschans, 476 (*Pn*).
Keyser (Nicaise de), 608.
Keldonk, naam, 245.
Kelerbroek, bp, 217.
Kemmenade (De), heerl., 211 (*n.* 3), 576.
Kenenburg, slot, 512.
Kennemerland, naam, 407.
Keppel, heeren, 70 (*n.* 1).
———, kerk, 275, 533.
Kerkespraak, 33, 164.
Kerckom (-kum), heerl., 195.
Kerkwijk, heerl., 632.
Kernheim, heerl., 689.
Kerstblokken, -boomen, -koeken, E.
Kerstzangen, **H, J, N.**
Kessel a° 1713, 95, 1815, — 109.
———, heerl., 336.
———, naam, 618.
Kettergeschiedenissen, S.
Keulen, Cronica [1]), 664, 5.
———, aartsbp a° 1289, — 637.
———, domkerk, 637.
Kibbelgaarn, naam, 610.
Kijfhoek, naam, 610.
Kiliaan (Corn.), Kritiek op zijn Wrdbk, 54.
Kymmell (G. R. W.), 530, 92 (*n.*).
Kinderbeenderen (Potten met), 275, 533.
Kinderfeest a° 1704, - 595 (*Pn*), 6 (*Pn*).
Kinker (Johs), **H.**
Kinnem, 406, 7.
Kinsbergen-Instituut, 512 (*n.* 2).
Kyperbeek (De), 33.
Kipmolens, 33.
Kippertijd, 651.
Klaaswaal, pred., 569.
Klakkebaan (De), 317.
Claudius, Carmen, 228.
Kleef, graven, 69.
———, hertog Jan, 191.
Kleintjeshegge (De), 337.
Clemens XI, — 228 (*Pn*).
Klokken, gieters, 74, 123, 607.
———, opschriften, 108—10.
——— (Staande), 542.
Klomp (De), 220.
Kloosters, 2, 3, 17, 8, 67—70, 2, 82 (*n.* 1), 9, 121 (*n.* 2), 33, 49, 61, 7, 217, 25, 51, 75, 88, 91, 314, 22 (*n.* 1), 434 (*n.* 1), 69, 94, 511, 25, 30, 1, 73—5 (*n.* 1) — 9, 80 (*n.* 3), 6, 7, 91, 622, 33, 7, 88, 91, **F.**
Knegt-sel, -stede, naam, 550.
Knijpe (De), naam, 3.
Kodde (P.), aartsbp, 652, 3 (*Pn*).
Codera y Zaidin (Prof.), 37.
Koedijk, heerl., 344.
Coehoorn (Menno v.), 471 (*Pn*).
Koelman (J. H. en J. Ph.), 364.
Coen (Jan Pieterszn), gedenkteeken, **N.**
Koepang, grafzerk, 524.
Koerland (Hertog van), resident, 562a.
Koerten-Blok (Joha), 483—91.
———, Levensbeschr., 485.
Koevoorde, Koevoet (De), meertje, 243.
Koevorden, kasteleins, 321 — 3, 5.
Coxij, 492.
Coligny (Admiraal de), **C, F.**
Kolijnsplaat, pred., 338—40, 517, 694.
Kollum, blokhuis, 298.
———, hoek, 369.
Kollumerland, Beschrijving, 298.
Colombo, pred., 568.
Colson (Frans Caspar), 537.
Kolthoren, -hoven, ligging, 418, 527, 8.
———, naam, 528.
Kolverschoten, hofstad, 271.
Comestor (Petrus), Biblia Scol., 667.

1) Zie deze Kroniek aangehaald in „Het Familieverhaal der Pantaleons" Geld. Volksalm. 1875 bl. 20 enz.

Confucius, huis verbrand, **D.**
Koningsvlag (De), **G.**
Coninxcvrij, heerl., 12, 587.
Connemara (Lord), 515.
Koog, pred., 102.
Koorndijk, *zie* Goudswaard.
Coornhert (Dirk V.), 499.
Kopenhagen, gebombardeerd, 95 (*Pn*).
Cornets, 361.
Kortingheem, 609.
Kortrijk, *zie* Courtrai.
Kozakkenberg (De), naam, 338.
Kostendje, grafsteen, 530.
Coster (Laur. Jansz), 103, 664.
——— » feest, 665.
Koster (Simon de), schilder, 426.
Kotman, 13.
Koudekerk, heerl., 584.
Courtrai, standbeeld?, 308.
Couwater, klooster, 121 (*n.* 2).
Kraaijenburg, havezate, 361.
Kraaij-, **Kraanven**, 554.
Krakeel[1]) (-polder), 610.
Cranenburg, heerl., 262 (?).
Kranendonk, (baronie [2]), 583.
Crawford (Lord), **Q.**
Cremona, aanslag, 409 (*Pn*).
————, viool, 410.
Crêvecoeur, fort veroverd, 366.
Kriekenbeek a° 1713, 95, 1815, — 109.
Krijgskunde, Geschriften, 541.
Croij, heerl., 686.
Cromwell (Olivier), 334.
Kruik *of* kan, met gebaard manshoofd, 110.
Kruiningen, heerl., 347.
Kruistocht a° 1274, — 68.
Cugnon, heerl., 536.
Kuik, baronie, 583.
Kuiks-hul, naam, 32.
Kuilenburg, Beschrijving, 12.
—————, bisschop Sweder, 393.
—————, graven, 208, 9.
—————, pred., 502.
Kulks, naam, 436.
Künckel, heerl., 696.

Curaçao, a° 1804-7, — 146.

Laakhuizen (Hof te), 639 (*n.* 2).
Labadisten, 196, 417 (*Pn*).
Lambert Henryckz, *zie* Mooi L.
Lampoort (De), 429 (*n.* 3).
Landas, heerl., 448.
Landau, 105, 219.
————, *Aponia*, 219.
————, beleg, 412 (*Pn*).
————, overgave, 413 (*Pn*). — hernomen, 477 (*Pn*), 597 (*Pn*).
Lanthoren, goed, 418.
Landmeters, 224.
Landrechten, 89, 90.
Lang (Simon), 66.
Langelaar, heerl., 14.
Langer (Siegfried), 34, 5 (*Por.*).
Langsmeer, vikarie, 503.
Languedoc, naam, dialecten-grenzen, 679, 80.
Langweer, state, 17.
Latum (o. Angerlo), heerl., 11.
————, pausl. relikwieën, 208.
Laus Deo, Salus Populo, Genp, 422.
Lauwenrecht, heerl., 685, 6.
Leedbergen, heerl., 71.
Leek (De), schaatsenrijders-takje, **D.**
Leende, 629.
Leenen (Lanege-, soenens-, enz), 534.
——— (Maarschalk-), 649.
Leenregisters, uitgave, 39, 236—8, 362.
Leens, heerl., 623.
Leerdam, grp, 583.
Leeuw, baronie, 583 *a*).
Leeuwarden, kerkenbriefje, 680.
——————, pred., 566[a].
Leeuwen, heerl., 440.
—————, monument, 171, 2.
Leiden, Album Studiosorum, 148, 362.
————, kamelot-fabrieken, 146.
————, *Maarsmansteeg*, 80.
————, Museum v. Oudh., 592.
————, naam, 673.
————, Oostersche handschriften-verzameling, 306.
————, pred., 123, 331.

1) Te Hoogeveen (Drente) ligt eene bp van dezen naam. 2) in 1625, en nòg in 1749. *a*) Leua a° 1625, waarmede wel het Z.-Brabantsche Leeuw (St. Pierre) bij Brussel zal bedoeld zijn.

Leiden, prof., 188, 218, 9, 69, 327, 506.
———, schutterspenningen, vaandels, 112.
———, standbeeld, 364.
———, Waalsche gemeente, 146.
Leiderdorp, pred., 218.
Leydis (Johannes à), 407.
Leijenburg, buitengoed, 60.
Leimuiden, naam, 673.
Leythe (De), 673.
Lek, oude loop, 17.
Lekkerbeetje (Geraert), 76 (*Ged.*).
Lentz (Michel), 180.
Leprozen, 647.
Lesdiguières (Hertog), 302 (*Pn*).
Letopolis, 648.
Leuchtenberg, George, 361.
Leunspih, **-spic**, 315.
Leuven, bp, 193 (*n.*).
L(a)eva, 154.
Levaefanum, naam, 154.
Liederen, *zie* Echo.
Liefkensroede, heerl., 11.
Liekeblommen, **D.**
Lienden, graafschap, 535*.
———, heerl., 447.
Liessel, 220.
———, heerl., 233.
Lieue-zielen-guet, 294 (*n.* 2).
Lijnenkampje (Het), naam, 190.
Limborch (Henrik v.), 489 (*Ged.*).
Limburg, Geschied., 393.
———, Museum v. Oudhh., 648.
———, Munten, Geschied., 30.
———, wapen, 153.
———, Anthonie, 277.
——— (Luik), ingenomen, 472 (*Pn*).
Limoges-St.-Saëns, grp, 240.
Linde (Dr. A. v. der), Kaspar Hauser, 103.
——— » en de Boekdrukkunst, 663—6.
Lingen, grp, 583.
Linschoten, pred., 694.
Lintelo, bp, 452.
Lintveld, bp, 436.
Lyon, concilie, 68.
Lisse, heerl., 342.
Lith, tol, 68.
Livingstone (David), 148.
Loel, radetiend, 212.
Loenen, naam, 81.
Loenersloot, heerl., 341, 5.
Lochem, uithangteeken »den dollen hoed", 302.
Loijend, naam, 49.
Locke (Joh.), sterfpenning, 601.
Lommel (N.Br.), pred., 567.
Londen, Greekstreet, 494.
———, aardappelen-tentoonstelling, **O.**
Loo, heerl., 555 (*lees* 455).
—— (Het), te Apeldoorn, 693.
Loodjes (Brood-, Turf-), 26.
Loon-op-Zand, heerl., 554—6.
Loosdrecht, heerl., 344.
Loslao, naam, 547 (*n.* 1).
Lotharingen, Antonie, 277.
Lötzen, heerl., 212.
Lovendijk, **Lovensdonk**, naam, 245.
Lubek, bisdom, overdracht a° 1706, — 215, 6.
Lüderitz-land, **C**, **H.**
Lucht (Ter), heerl., 341, 3.
Luchtenburg, 673.
Luik, 415 (*Pn*).
———, Kinker-genootschap [1]), **H.**
Luinga, huizing, 105 (*n.* 3), 324 (*n.* 1).
Lucca, standbeeld, 58.
Luxemburg, eerste spoorweg, 180 (*n.*).
———, volksliederen, 173—8.
Lumey (Wm v. der Marck, heer v.), **F.**
Luna, 81.
Luppink, erve, 637.
Luzara, slag, 411 (*Pn*).
Luther (Dr. Marten), 44, 576 (*n.* 1).
——— » , Haus, 217.
——— » , schimpnaam, 318.
——— » , trouwring, 161.
Lutjegast, heerl., 623.
———, geschild. kerkraam, 566a [2]).
———, pred., 566a.
———, wapenborden, 622—4.

1) Zie over de aldaar door dit Genp 1 Nov. '87 geopende „Nederlandsche Volksbibliotheek", Haarl. Ct. v. 19 Sept. 1887, Vervolg. 2) aldaar Luttekegast geheeten. Zie de afwisling van Lutje en Lut(te)ke als hoofdsylbe, in de verschillende provinciën van ons vaderland, in de Woordenboeken.

Maeken, heerl., 693.
Maalstede, heerl., 161.
Maan, in de Heraldiek, beteekenis, 84, 349.
———, uithangteeken, 82.
Maan-beke, -horst, 81.
Maan-dienst, 81.
Maanensche weerden, 83, 266.
Maarhees, naam, 220.
Maarssen (Kasteel te -), 202.
Maarssenbroek, heerl., 347.
Maartensdijk, pred., 657.
Maaseyk, Maaswijk, 268.
Maasland, Duitsche Huis, 584.
Maastricht, oud geraamte, 648.
Maas-Waal, Zigeuners, 337.
Madras, gouverneur, 515.
Magni (Cornelio), 40.
Magnin (J. S.), 531, 92.
Mainz, Breviarium, 664.
———, keurvorst a° 1648, — 533.
———, tocht a° 1254, — 165.
Maisonneuve, heerl., 446.
Macbeth, vertoond, 662, **R.**
Makken, heerl., 682.
Makkum, state, 17.
Malaga, 599 (*Pn*).
Malacca, negotie-overdrager, 570.
————, president, 396.
————, slavernij, 692.
Malaret, heerl., 218, 9.
Malmesbury (Lord), 514.
Malsen, heerl., 670.
Malsen (Huis- Van-), 469, 70.
Malsum, 671 (*n.* 1).
Maltesz (Steijn), 55.
Maltheser-ridders, *zie* St. Jan.
Mander, naam, 81, 2.
Manenberg, klr, 82 (*n.* 1).
Mannheim, bibliotheek 37 (*n.*).
—————, naam, 83.
Manhorst, 81.
Mantua, nood, 410 (*Pn*).
—————, Ferdinand Karel, 476 (*Pn*).
Marapalm, bestorming, **D.**
Marentakken [1]), **E.**
Marianne (Prinses), 274.
Mariënberg, klr, 72.
Mariënweerd, Chartularium, 469.
——————, klooster, 68, 691.
Marin (P.), Aanteekeningen, 349, 470.
Marke, heerl., 693.
Markvelde, molen, 18, 133.
Marlborough (John Churchill hertog van), 593, 4, 7 (*Pn*), 655 (*Pn*).
Marnix v. St. Aldegonde (Filips v.), werken, 114, 5, 375.
——— Vereeniging, Geschriften, 339.
Marollegat, 318.
Marselaer, heerl., 276.
Marsmonnen (De), 81.
Martinus, paus, 93 (*Pn*).
Mazarin (Kard.) de, 494.
———— Bijbel, **Q.**
Maurik, pred., 568.
Mauritius, 4, 5, 7.
Maurits (Prins), **P*** (*Por*).
——— » geschil, 393.
——— » Levensbeschr., 393 (*n.* 1).
——— » nar, 288, 366, 81 (?).
——— » overluid, 583.
Mavecke, heerl., 13.
Mazzuchellianum Museum, 93, 4.
Medemblik, *zie* Kruik.
Medum, pred., 566a.
Meen (De), naam, 82.
Meer (Huis Ter-), 202.
Meerssen, heerl., 336.
————, palatium regium, 393.
Meerten, tiende, 447.
Meerveld, Plaatsbeschr., 184.
————, bp, 153.
————, *Vluys*, 48, 153.
Meerveldhoven, heerl., 130.
Mechelen, Hof, 123.
————, leenhof, 214.
Megen a° 1203, — 469.
———, kloosterkerk, 501.
Meijer (Alexander), redacteur en zetter, **Q.**
Meikersen, **O.**
Meijsse, heerl., 555.
Mexico, munt, 227.
———, Filips V, — 227 (*Pn*).
Melac (Graaf de), 412.
Melissant, heerl., 583.
Melocactus, ingevoerd, 99 (*Pn*).
Memmingen, inneming, 414 (*Pn*).

1) Vgl. *Nav.* XXX, 64.

Mendonk, naam, 82, 245.
M e n g e r s-c a v e n s t e d e (De), naamsreden, 14.
Menneweer, naam, 83, 370 (*n.* 1).
Menschenhoofd (Versteend), 648.
Merode, bannerij, 640.
Metalen kruis, 22.
Meteren (Emanuel v.), 59.
Metz, pred., 440.
———, Protestantisme, 440.
Metslawier, 24 (*n.* 1).
Meurs, grp, 583.
Michelet (Brieven aan Jules), 36.
Middelaar, a° 1713, 95, 1815, — 109.
Middelburg, abt, 149.
————————, oudste almanak, 307.
————————, Algem. Kerkeraad, 442.
————————, Oudheden-tentoonstelling, 99.
————————, Predikantenlijst, 443.
————————, rust hersteld, 599 (*Pn*).
————————, *'t Zandje*, 530.
————————, Synode, 280.
————————, wapenborden, 260.
Middelburg, heerl., 13.
Middelstum, heerl., 104.
————————, huis *Ewsum*, 199 (*n.*).
Middelum, pred., 253.
Mierde (Hooge en Lage), pred., 567.
Mijnden, heerl., 344.
Milaan, inkwisitie, 537.
Millingen, heerl., 49, 209, 12.
————————, pred., 684.
Milton (John), huis, 515.
Miraeus, 31.
Miroir, heerl., 193.
Miste, hof, reglement, 2.
———, veen, 12, 3,
Moergestel, 494, 594.
Moersbergen, heerl., 585.
Moerzee, 319.
Mohammed, **P.**
Molenaarsgraaf, heerl., 126, 391.
————————, pred., 279.
Moliart (De), weide, 210 (*n.* 2).
Molière (J. B. P.), 132.
——— » , naam, 361.
Molinos (Michael) [1]), 101 (*n.* 1).
M o m p e k e n s l a n d, 337.
Monikhof, 17.
Montagu, heerl., 536.
Montague (Adm.), 249.
Montalembert (Marc. René markies de), 541.
Montfaucon, Thesaurus, 668.
Montfoort, pred., 507.
————————, Waalsche gemeente, 146.
Montluc, Mémoires, 674.
Montmain, heerl., 288.
Mooi Lambert, levensbizond. [2]), 642—7 (*Pvr*).
M o o i j e N e l (D e), benaming, 546 (*n.* 2).
Mook, 13.
Moons (Magd.), 615.
Moriacq, heerl., 453.
Moriamez [3]), baronie, 556.
Mossel, Legerveld, 337.
Mosselmans (Jan), 397, 8.
Motir, 271.
Muggenberg, heerl., 215.
Muiden, kerkbrand, 74. *Zie* Hooft.
Muysbrouck, heerl., 385 (*n.*).
Müller (Dr. D. H.), 35.
München, Manuscripten, 37.
Munnikenland, heerl., 122.
Munster, archieven, rapport, 322 (*n* 1).
————————, Oorkonden, Geschied., 323 (*n.* 2).
————————, Graven, blazoen, 324.
M u n t e n: daalder, 527, 651. — dukaat a° 1704, — 593, 6. — Engelsche kroon, 408 (*Pn*). — Filips-stuiver, 30. — florijn a° 1704, — 596. — gazza, 363. — kluit, 164. — Kreutzer, 593. — quadratus, kwadrant, 30. — quart-de-gros, 30. — — lade-, lichtveerlinc, 30. — nobel, 544 (*n.* 4). — ruwe piaster, 409. — dubbele pistool a° 1570, — 648, 9. — rosenobel, 544 (*n.* 4). — scudo. 476. — sous, 365. — vierinc, vierlinc, 30. — vierlander, 30.
———— 17[de] eeuw, 31.
———— (Engelsche), 408 (*n.*).
———— (Nood-), Catal., 26 (*n.* 1).
———— » (Duitsche), 596.

1) schrijver van een stichtelijk boek Guida spirituale (Rome 1675). 2) Zie ook *Nav.* XXXVI, 185. 3) Morialme, dorp in Namen.

Munten: (Nood-), (Fransche), 412.
————, *zie* Kippertijd.
Muntmeesters, 602.
Murat (Laetitia), abdis, 578.
Musius (Corn.), 608 (*Por.*), **F**, **P**.
Mussenberg (N.-Br.), hoeve, 16.
———— (**Den**), 191, 288.
———— » , legende, 287.

Naakte sluis (De), naam, 544.
Naarden, beleg a° 1813, — 367, 608.
————, pred., 102.
Naarderland, overdracht a° 1280, — 531, 76, 7.
Nabel (**De**), buurt, 529.
Nagraaf (**De**), naam, 529.
Nachtigal (Dr.), 549.
Nahe (**De**), 529, 43 (*Nm*), 8.

Namen (Dier-), 88, 9, 437. — met plaatsnamen samengesteld, 51, — of overdrachtlijk gebezigd, 317, 8. — (Vreemde), 674. — (Geslachts-), Geschrift, 46. — aan dieren ontleend, 318, 9. — aanvangend met *Her*, 201 (*n.* 2), 98–301. — *Ser*, 201 (*n.* 2). — eindigend op *boer*, 672. — **N** als eufonische beginletter, 544—7, 9. — (Plaats-), aanvangend met: *Barn*, *Bern*, 432. — *Bever*, 317. — *Box*, 54, 5. — *Bra(ai)*, *Bree*, *Brei*, *Bred*, *Breit*, 431, 2. — *Celle*, 297, 8. — *Eer(n)*, 47. — *Euvel*, 45, 6. — *Ever*, 47. — *Fahr*, *Fe(h)r*, *For*, 430. — *Fles(s)*, 48. — *Frad*, *Frat*, *Fred(e)*, *Freud*, *Fri(e)d*, *Frod*, *Frut*, 435. — *Frai(n)*, *Fre(e)*. *Fr(e)i*, *Fry*, 430. — *Frac*, *Frag*, *Frec*, *Frog*, *Frouk*, *Fruch*, 435. — *Frais*, *Frez*, *Fri(e)s*, *Fros*, *Frus*, 428. — *Fram(e)*, *Frem*, *Frim*, 543. — *Frau*, *Frouw*, 433. — *Gaar*, *Gar(e)*, 371. — *Gene*, 297, 8. — *Haver*, 47 (*n.*). — *Heer(en)*, *Her*, 47. — *Hert(e)*, 317. — *Heur(n)*, *Hor(n)*, *Jor*, 47. — *Jelli*, *Jilli*, 56. — *Karnemelk*, 31. — *L(i)even*, *Lewen*, *Loven*, 154. — *Lijn*, 190, 369. — *Lucht*, 673 — *Ma(a)n*, *Mand*, *Mend*, 81. — *Nacht*, *Nig(h)t*, 549, 50. — *Obel*, *Ovel*, 46. — *Padde*, *Puden*, 317. — *Zabel*, *Zavel*, 291. — *Sal(e)k*, *Sal(z,t)*, 292, 3. — *Zand*, *Sand*, *Sant*, 291—3. — *Sarg*, *Sark*, *Serg*, *Serk*, 297. — *Selk*, *Selz*, 294, 5. — *Schal(l)*, *Schel(k)*, *Schil(k)*, 296. — *Schaum*, *Schau(e)n*, *Schouw*, 419. — *'s Heeren*, 47. — *Ziel*, 294. — *Zirk*, 296, 7. — *Silber*, *Zilver(en)*, 55, 6. — *Zolt*, *Zout*, 293. — *Zorg*, *Sorc*, *Sork*, 297. — *Spek*, *Spijk*, 317. — *St(r)am*, 55. — *St(r)een*, 55. — *Zu(i)lt*, *Sülz*, 292, 3. — *Surc*, *Zurch*, *Surk*, 297. — *S(ch)wal(g)*, *Schwel*, *Schwil*, 292 (*n.* 3), 3 (*n.*), 4. — *Zwol*, 293 (*n.*). — *Thor*, enz., 113. — *Veur*, *Voer*, *Voor*, 429, 30. — *Vinck*, 317. — *Vlas(s)*, *Vles(s)*, *Vlis*, 48. — *Vos*, 318. — *Vre(y)s*, *Vries*, *Vrus*, 428. — *Vroen*, *Vroon*, 435. — *Vrouw*, 433. — *Was*, *Wes*, *Wis*, 84, 5. — *Wolf*, *Wulv*, 318. — eindigend op: *bant*, 244. — *bracht*, *bricht* 435. — *buren*, 671 (*n.* 2). — *donk*, 244, 5. — *gestel*, 618. — *oord*, 370. — *pot*, 377, 494, 551. — *slag*, 611, 2. — *voord*, *weerd*, 370, 1. — **B (P), F, V = M?** 427—36, 543-50. — **C, F, G, K, S, Z,** wisselletters, 296—8. — **J = H?** 46. — **N** als eufonische beginletter, 543—50. — met voorgevoegd *Op*, 672 (*n.* 2). — tusschengevoegde *r*, 55. — (Gelijknamige), 492. — »Jammerklachten", 48. — *Zie* Namen (Dier-). — (Schimp-, Spot-), 51, 318. — (Twist- en Nijd-), 610. — (Voor-). Ada, 404. — Adriaan, 437. — Amurath, 185. — Beern, 433 (*n.* 1). — Bente, 243. — Beukel, 135. — Blek (-helm, -trude), Blekke, Blecko, 205. — Bock(e), Bok(ke), Buc(co), 54, 183. Boudewijn, 437. — Brug, Brucht, Burg(t), 435, 6. — Dure, 113. — E(a)do, 314, 5. — Engelbrecht, 532. — Ernst, 47 (*n.* 2). — Ever(har)t, 46, 348. — Everwijn, 46. — Flisso (?), 49. — Frau, Fraw, Fro, 434. — Gadelant, 577. — Garm(en, er, et), 200 (*n.* 2). — Godelinde, -lieve, 577. — Heer, Here, Hero, 300, 548. — Hiddo, 315. — Hildebrand, Hillegond, 493. — Jorn, 46. — Karel, 437. — Lamoraal, 185. — Men(ne, -so, -to), 83. — Mertijn, 88. — Mompeken, 337. — Noijdo, Noyde, 546. — Offo, 189. — Plechelm, 206. — Sabelis, 291. — Sierik, Sirke, 296. — Tammo, Temme, 63. — Ture, Thuro, 113. — Udo, 546. — Vrouweke, -kinus, 434. — Wivina, Wobbina, 434 (*n.* 2). — aan dieren ontleend, 319.

Nantes, eerste dagblad, 236.
Napels, Filips V, — 228 (*Pn*).
———, (Gron.), naam, 543.
Napoleon I, — 146, 398, 491, 578, 9, 608, 9.
————, dichter, 360, 1.
————, karakter 75, 6.
————, vlucht uit Rusland, 361.
Napoleon III, Manuscript, 36.
——— » geldnood, 514.
——— » en Lord Malmesbury, 514.
——— (Lodewijk), 146, 397.
Nazareth (Grp Z.), 393.
———— (Utr.), klr, 684.
Nassau, 658.
———, fortje, 271.
——— (**Fort-**), *zie* De Voorn.
Nazzry (Claus), 288, 9.
Natres, N a t e w i s, heerl., 13, 233.
Navalia, naam, 528, 9.
Neder-Betuwe, dialekt, 438, 9.
Nederduitsch-Fransch, 552, 3a.
Neder-Hemert, heerl., 65.
Nederland, Antiquitates, 222.
—————, Geestlijk lied vóór de Hervorming, **H.**
—————, dank en bededag a° 1573, — **P.**
—————, eerste boekweit, 161.
—————, oude liederen, **R, S.**
—————, verdedigd in 1672, — 329.
—————, Woningen, **A.**
Neede (Munster), 637.
Neer, **Nehrsen**, naam, 549.
Negotie-overdragers, 588.
Negreputte, heerl., 118.
N e m e r l a a n, 594.
Nerhoven, naam, 549.
Nero's Lof, 615.
Neude (De), ligging, naam, enz., 545, 6.
Neure (**Nure**), 549.
Neurenberg, 549 (*Nm*), 655 (*Pn*).
Neust(endijk) (**De**), naamsreden, 546.
Nevel (**De**), goed, 529.
New-York, Dertien-club, **C.**
—————, Knickerbocker Cottage, **C.**
—————, Stock-Exchange, 320.
Nieborg (**De**), heerl., 403.
Niedeck, 219, 20.
Niel, *broek*, 276.
———, heerl., 65, 276.
Nienborg, kasteel, 407.
Niers(e), naam, 549.
Nierstein, naam, 548.
Niervaart, baronie, 583.
Nieuw-Beijerland, pred., 390.
Nieuwenaar (**Den**), tol, 335.
Nieuwenborg, Munster, 18.
Nieuwerhaven, 317.
Nieuwerkerk, heerl., 24.
—————— (Zeel.), pred., 339, 40, 517.
Nieuwe-Tonge, pred., 141, 278.
Nieuwpoort, slag, 236.
Nieuwveen, pred., 161.
Nieuwveld, polder, 234.
Nieuwvliet, heerl., 80.
Nievelt, heerl., 234.
Nyer, naam, 549.
Nyeziel, 294.
N i f t a r l a k e, gouw, 549 (*n.* 4), 50, (*n.*, *Nm*).
Niftrik, 68, 550 (*n.*, *Nm*).
Nichtevecht, naam, 549, 50.
Nijdegge, 219.
Nijenbeek, heerl., 693.
—————, oorlogsschepen, 1.
Nijenoord, **Nienort** (**De**), heerl., 199 (*n.* 2), 200 (*n.*).
Nijenrode, heerl., 341, 3.
—————, kasteel, 449.
Nijkerk, pred., 368.
Nijmegen, mislukte aanslag, 356 (*Pn*).
————, *St. Anna*, 613.
————, Vredehandel, Afb., **S.**
Nijpels, 543.
N i u t l o, 546 (*n.* 1).
Nollemeer [1]), heerl., 587.
Noorda, naam, 546 (*n.* 4).
Noord-Beveland, pred., 339.
Noord-Brabant, Tijdschrift, 696.
——————, watersnood, 173.
——————, *zie* Brabant.
Noordeloos, naam, 547.
Noord-Laren, pred., 254.
Noordmeer, naam, 547.
Noordwijk, naam, 546 (*n.* 4), 7 (*n.*).
—————, rederijkers, 349.
Noort (Olivier v.), 684.

1) Nolmerban o. Petten?

Norden, naam, 547.
Norg, pred., 254.
Norwich, Holl. gemeente, 339.
Noseret [1]), baronie, 583.
Noten, naam, 545.
Nudenoord, landgoed, 545.
Nuria, naam, 548.
Nussdorf, **-lau**, naam, 547 (*n.* 1).
Nut v. 't Algemeen, Almanak, 106, 12, 362, 3.

Obdam, heerl., 11.
Obelwaard (**De**), 46.
Oberübelgünne, heerl., 46.
Oeffelt, naam, 189.
Oegstgeest, kapelaan, 271.
Oel, heerl, 336.
Oer, **Oerink**, naam, 548.
Oerle, heerl., 130.
Offonis villa, 189.
Ochten, heerl., 208.
Oijen, heerl., 10, 3, 234, 447.
Olaus de Groote, aartsbp, 659.
Oldenaller, heerl., 127.
Oldenbarnevelt, (Jan v.), 672.
—————, » rechters, 135.
Oldenburg, hertogin, 361 (*n.*).
Oldengoor, 81.
Oldenhof (**Den**), 447.
Oldenoord, bouwhof, 199 (*n.*).
Oldenzaal, kerkpatroon, 206.
Oldenzijl, pred., 566ᵃ.
Olijfberg (Fransche), 559ᵃ.
Ommel, *zie* Asten.
Omwenteling (Fransche), oorzaken, 533.
Onderwierum, voorm. kerkdorp, 263.
Olst, 590.
Onzenoord, heerl., 392.
Ontgroening, 320.
Oogheelkundigen, 147 (*n.*).
Ooi, heerl., 165.
O o r a f, naam, 548.
Oorlog (Staten van), 453, 4.
Oorschot, heerl., 214.
Oostbroek, heerl., 58.
—————, abdij, 580 (*n.* 3), 4.
Oostbroeksterland, 298.
Oostburg, 530*.
Oostendorp, tiend, 211.
Oostenrijk, Albertus en Isabella, 276.
—————, Ferdinand II, III, — 333.
—————, Isabella, 42 (*n.*).
—————, Isabella Clara Eugenia, 470.
—————, Jozef I, penn., 412, 597, 8, 654, 5.
—————, Karel, aartshertog, 415 (*Pn.*).
—————, Karel V, — 42, 4, 102, 34, 5, 449.
—————, Karel VI, — 96 (*Pn*), 696.
—————, Leopold I, penningen, 28, 334, 411, 597, 654.
—————, Maximiliaan, 475. *Zie* bij Spanje, de noot.
—————, Matthias, 689.
—————, Rudolf, 316 (*n.* 1).
Oosterbeek, Hugenoten, 278.
Oosterhof (**Den**), heerl., 347.
Oosterland, pred., 681.
Oosternieland, pred., 253.
Ooster-Wierum [2]), pred., 566ᵃ.
Oosterwolde (Gron.), pred., 254.
Oost-Friesland, Geschied., 99.
—————, Chronijk, 200.
—————, Kerkgesch., 200, 387 (*n.* 1).
—————, Edzard I, — 200.
—————, Oberhardina Sophia, 99 (*Pn*).
Oost-Indië, Reisbeschr., 8.
—————, Compagnie opgericht, 357 (*Pn*).
—————, pred., 260.
Oostmans-p o l d e r, 317.
Oostringen, 205.
Oost-Souburg, pred., 254.
Oost-Voorne, pred., 124, 286.
Opburen, naam, 672.
Op-Hemert, heerl., 515.
Opijnen, heerl., 202.
Opleeuw, 470 (*n.* 1).
Opmeer, heerl., 215.
Opperdoes, pred., 123.
Oppijk, **Opwijk** [3]), 218.
Oranje, naam, 301, 2.

1) Nic. Goetzee (Opdracht zijner bijbeluitgaaf) aº 1749: Noseroy. Destijds heerl.
2) of Oost-Wierum. 3) in N.-Brabant?

Oranje, prinsen, 273—5.
Oranje-feest a° 1863, — 172.
Oranje-Gelderland (Regt), uniform, 492.
Oranje en Nassau, 514.
————, Filips Willem, 275, 393, **P** (*Por.*).
————, Hendrik [1]), 172, **B.**
————, Hendrik Casimir II, — 334.
————, Johan Willem Friso, 416 (*n.*, *Pn*).
————, Jan Willem Friso, 334.
————, Maria [2]), 275.
————, Sophia [3]), 274.
————, Wm Carel Hendrik Friso, markgraaf, 41.
————, Begrafenis, 254.
————, Wilhelmina [4]), 273.
————, Willem Lodewijk, 111.
Oranje-rivier, **H.**
Orcet (G. d'), Le Noble Savoir, 306.
Orden, naam, 371.
Orleans (Maagd van), 642.
Orvelte, naam, 610.
Osmanisch Museum, 35.
Ossonville, naam, 189.
Otten-, **Ottobeuren**, kostbaar Graduale, 425.
Oud-Beijerland, October-feest, **Q.**
Oud-Bisschoplijke Clerezij, 100 (*Pn*), 608.
Oudegijn, Schilderijen-collectie, 607.
Oudelands-Ambacht, heerl., 206.
Oude-lands-dijk, 21.
Oudemans' Bijdrage Mid. Nederl. Wdbk, Nalezing, 114—7, 247—50, 372—76, 614—7, 76—9.
Ouden-Rijn, heerl., 130, 1.
Oude-Tonge, pred., 141, 278, 356 *a*).
Oudewater, pred., 142, 278.
Oudheden (Germaansche, enz.), 648, 9.
Oudkarspel, heerl., 344.
Ouida, 603 (*n.* 1).
Oucoop, heerl., 341.
Our of Ur (De), naam, 548.
Ovel-, **Over-** gunne, naam, 46, 78.
Overacht, **-hagen**, 550.
Over-Asselt, klooster, 217.
Over-Betuwe, dialekt, 438, 9.
Overijsel, Kleine Bijdragen, 3.
————, Landrecht, 3, 163 (*n*).
————, Tentoonstelling a° 1881, — 29.
————, Wapenkaarten, 321 (*n.* 1), 3 (*n.* 3).
Overlaar, heerl., 326.
Overmeer, huizing, 627.
Overslagh, 612.
Ovidius Naso, graf, 530.

Paderborn, 225, 671 (*n.* 2, *Nm*).
Padri's, **D.**
Palaeontologie, Geschied., 205.
Palfyn (Jean), medicus, 308.
Paltz, Carl Theodor, 37.
Paludanus, dichter, 348.
———— (R.), 32.
Panheel, heerl., 335.
Pannerden, heerl., 208, 639.
————, jachtrecht, 212.
Papendorp, heerl., 12.
Papendrecht, heerl., 384 (*n.* 2).
Papiere Snijkonst, 483—91.
Parijs, naam, 427.
———, Pantheon(krypt), 663.
Parlementslid gestraft (Een), **A.**
Parthenon (Het), 40.
Parti-bleu, 513.
Pas-de-Calais, kermis, 365.
Pascheles (Jacob W.), 422.
Passau, veroverd, 477 (*Pn*).
Passiespelen, 541.
Pastoors, 69, 100, 7, 8, 265, 376, 80, 402, 563a, 76, 608, 88.
Patriotten, 106 (*n.* 1), 516, 70.
Patti (Adeline), waaier, **Q.**
Paulus (Mr. Pieter), dood, 517.
Pausen, 28, 68, 92, 211, 28.
———, penningen, 93.
Pausin Jo(h)anna, 642
Peize, heeren, 323.
Penningen (Begraafnis-), 31, 230, 1, 301, 477, 657.
———— (Blok-), Beschrijving, 600.

1) Willem Frederik Hendrik, geb. 13 Juni 1820, † 1879. 2) Wilh. Frederika Anna Elisabeth Maria, geb. 5 Juli 1841. 3) Wilh. Maria Sophia Louisa, geb. 8 April 1824. 4) Wilhelmina Helena Paulina Maria, geb. 31 Aug. 1880. *a*) lees 463.

Penningen (Bruilofts-), 29, 417, 627, 56.
——— (Buurt-), Beschrijving, 600.
——— (Draag-), 93.
——— (Eere-), 23—5, 90, 228, 30, 533, 655.
——— (Gedenk-), 96, 9, 100, 2, 228, 355, 417, 75.
——— (Huwlijks-), 26, 31, 228, 30, 417, 77.
——— (Kabalistische), 655
——— (Koop-), 31, 301, 417.
——— (Landdags-), 416 (*n.*)
——— (Leg-), 91, 8, 227, 355, 8, 533, 95, 655, 6, 60.
——— (Lijk-), 102.
——— (Prijs-), 652.
——— (Pronk-), 409.
——— (Schutters-), 26, 98, 112, 416, 7, 652.
——— (Spot-), 25, 95, 7, 8, 225, 6, 7, 354 (*n.*), 415, 594.
——— (Stadhuis-), 600—2, 56.
——— (Sterf-), 27, 9, 30, 1, 96, 9, 100, 352, 409, 76, 601, 57, 8.
——— (Strooi-), 94, 227, 351, 3, 4 (*n.*), 654.
——— (Verlovings-), 416.
——— (Vroedschaps-), 600—2, 56.
——— (Was-, wessen-), 637.
——— (Hoogd.), 352, 6, 410.
Penningkunde, Geschriften, 19, 23, 4 (*n.* 1), 5, 6, 7, 92, 3, 8, 226, 8, 89, 302, 51, 2, 4, 6, 7, 408 (*n.*), 13, 4 (*n.* 1), 5 (*n.*), 7, 72, 6, 7 (*n.* 2), 533, 93, 6 (*n.*), 600, 2, 57.
Penningkundig Repertorium, 23—30, 90—101, 225—31, 351—8, 408—17, 71—8, 592—602, 52—9.
Petersburg (**St.**), juweliers, 442.
Peiersheim [1]), kasteel, 213.
Petten, *zie* Putten.
Piennes, heerl., 448.
Pieriker-tiende, 1.
Piershil, pred., 285.
Pijlpunten van steen, 221, 349, 591.
Pijnakker, 384 (*n.* 1).
Pingjum, pred., 29.
Pinhem (Hosten- en Westen-), 384 (*n.* 1).
Planetarium, 617.
Pleinheim [2]), 595 (*Pn*).
Poel, heerl., 336.
Poelgeest, heerl., 584.
Pol (Limburg), heerl., 335.
Pol (**De**), heerl., 127, 639 (?).
Poland (Toontje), 558.
Polanen, baronie, 583.
Polen, zie Poniatowsky.
Polsbroek, heerl., **P.**
———, pred., 561.
Pomerede (**La**), heerl., 584.
Pomper (**De**), erf, 289.
Poniatowsky (Stanislas), nazaten, 12, 588, 603, 47.
Pontanus (Dr. J. I.), Hist^a Gelrica, 38, 689 (*n.*).
Pontons van blik, 554.
Poot (H. Kz.), 489.
Poppingawier, pred., 253.
Poquelin, 361.
Portengen, heerl., 10.
Porto Carrero (Kardinaal), 96 (*Pn*), 8.
Portretten, 182, 366, 8, 606.
———, Catalogus, 308.
———, Cat., Supplement, **S.**
Portugal, don Emanuel, enz., 144, 5, **F.**
———, don Sanche, 470.
Pot (De), burcht, 494.
Praast (**De**), 684.
Predikanten, 24, 9, 32, 41, 63, 7, 81, 8, 99, 102, 5 (*n.* 1), 7, 8, 23, 4, 7, 8, 130, 6—44, 61, 200, 11 (*n.* 3), 8, 38, 54, 5, 8, 60, 3, 5, 9, 78—87, 309, 28, 31, 8—40, 65, 8, 83, 8 (*n.*), 90, 6 (*n.*), 99, 400, 5, 37, 45—7, 56—68, 84 (*n.* 2), 502, 7—9, 16, 7, 22, 3, 66^a, 9, 80 (*n.* 2), 97, 657, 8, 80, 1, 4, 7, 93, 4, 5.
——— (Leger-), 329,
——— (Doopsgezinde), 3, 4, 491.
——— (Remonstr.), 103, 694.
——— (Fransche), 59, 440, 559^a.
——— (Hoogduitsche), 103, 217, 387 (*n.* 1).
——— (Oostfriesche), 253, 564$_a$.

1) Vgl. *Nav.* XXVI, 524, noot.
2) In Beijeren ligt Blenheim of Blindheim.

Predikanten, (Waalsche), 146, 61, 566[a].
Praemonstratensers, 68, 89.
Prinsenhage, 16.
——————, naam, 567, 79.
Prinsenweerd (De), 87.
Professoren, 12, 5, 45, 59, 77, 8, 100, 16, 62, 88, 218, 9, 31, 52, 69, 327, 34 (*n.* 2), 482, 3, 506, 26, 40, 58[a], 70, 2, 3, 630, 92, 4, **H, R, S.**
— ———, Afbeeldingen, **S.**
——— (Kaapsche), 148.
——— (Engelsche), 664—6.
——— (Fransche), 36.
——— (Hoogduitsche), 335 (*n.*), 661, 4.
——— (Italiaansche), 213.
— ——— (Spaansche), 37.
———, *zie* Vinke-vacantie, 78.
Pruissen, naam, 427.
————, prins Albert, 274.
————, Frederik I, — 356 (*Pn*), 475 (*Pn*).
————, Frederik II, karakter, 75, 6.
——— —, Friedrich Wilhelm IV (Brieven tegen), 36.
————, » ruiterstandbeeld, 213.
Prüm, abdij, inkomsten, 288.
Psalmberijmingen, 42 1, 2.
Psalterium a° 1457, — 664.
Pseudoniemen, 240, 357 (*n.*), 424, 587, 95, 603, 47, 61.
—————, Geschrift, 424.
Puiflik, heerl., 440.
Puteanus (Erycius), 195.
P u t s e l e r s g o e d, 71.
Putten (Geld.), 218.
———, bosch, 337.
———, gerichts-signaat, 265.
———, heerl., 211.
———, kelnerij, 33.
——— (N.-Holl.?) [1]), heerl., 587.
——— (Z.-Holl.), 586.
———, » classis, 144.

Q u a r a n t a n i a, woestijn, 557a.
Quaritch (B.), **P.**
Quietisten, 101 (*n.* 1).

1) Petten?

Raadsel (Fransch), **O, P.**
Rhaam, heerl., 326.
Rachel (Félix), 361, 2 (*Ged.*).
Rafaël (Sanzio), 240.
Ramaij (en), heerl., 555.
Rande, 590.
Ranst, heerl., 584.
R a t h e h e i m, 17.
Rauwe (Rouwe) Vlesse, naam, 48.
Raven, klooster? 2, 72.
Reay (Lord), 515.
Redebroek, transportbrief, 359.
————, voogdij, 526.
Redelijkheid (C), 542 (*Por*).
Reden, 1.
———, heerl., 326.
Rederijkers, 349.
Redichem, 17.
Redinghoven (Joh. Gottfr. von), Manuscripten-Sammlung, 37.
Réfugiés, 75, 104, 8, 32, 45—8, 58, 9, 278, 440, 537, 72.
———. Geschriften, 440.
Regensburg, veroverd, 477 (*Pn*).
Rechtevelt (?), heerl., 584.
Rechtspleging (Lijfstr.), 587.
Reije (De), 588.
Reijerskop, heerl., 347.
Reigersvliet, gesteldheid en naam, 494, 588.
R e ij n a e r d d e v o s, diernamen, 674.
Reckheim, heerl., 536.
Rekker (Barthol.), 424, 536.
Rhenen, pred., 124.
Renkum, 14.
Renswoude, 13.
Rhenus borealis, extimus, 528.
Ressen, heerl., 503.
Retranchement, pred., 260.
Ridderkerk, pred., 388 (*n.*).
Riel, pred., 684.
Righerda, *zie* Rickerda.
Rijmen (Baker- en Kinder-), **S.**
Rijnberk, ingenomen, 472 (*Pn*).
Rijnestein, heerl., 585, 6.
Rijneveld, heerl., 234.
R ij n g r a v e n, 633, 4.
Rijnsburg, ruitschouw, 21.
Rijsenburg, heerl., 101, 2, 345.
Rijsmenningen, 82 (*n.* 2).

Rijssel (Kolijn v.), 32.
Rijswijk (Z.-Holl.), pyramide, 334 (*n*. 3).
———, verbroken vrede, 356 (*Pn*).
Rickerda, heerl., 623.
Ringelburg, heerl., 690.
Rinoceros-neus, 357.
Risoir, heerl., 185.
Riviere, heerl., 276.
Robecque [1]), 556.
Roberts (Generaal), 515.
Robespierre, nazaten, 588.
Rodengooi, 577.
Rode penning, 33.
R o e r (Depart. van De), 109.
Roerdink, erve, 384.
Roermond, klooster, 525.
———, leenkamer, 65.
———, *de Pot*, 530.
Roesselare, 492.
——— (**Nieuw-**), oorsprong, 492.
———, pred., 279.
Rochefort, heerl., 536.
Rocque (**La**), heerl, 453.
Rokkanje, pred., 280, 2, 561.
Romanowski (Prinsen), 361 (*n*.).
Rome, beleg a° 1848, Beschr., 239.
———, Herinneringen, 364.
———, Jubelpoort geopend, 93.
R o m e i n s c h e oudheden, 592.
Rhône, naam, 617.
Roode Leeuw, 23.
Rookhoenders, 532.
Roordahuizum, pred., 128.
Rosenburg, heerl., 331.
Rozendaal, heerl., 269.
Roses, 410 (*n*., *Pn*).
Rosouw, heerl., 200 (*n*. 1).
Rossum (N. Br.?), heerl., 233.
Rotemberg, veroverd, 476 (*Pn*).
Roterink, Ruterink, dubbelnaam, 14.
Rotterdam, *Jarmuyden*, 644.
———, Schotsche-kerk, 330, 1.
Roumanië, *zie* Carmen Sylva.
Rouwendaal, 434.
Rovenius (Phil.), 3.
Rubens (Peter Paulus), 441.
———, Herodes' Gastmaal, 312.
Ruinen, heeren, 324*, 402.

1) denklijk Robechus, dorp in Henegouwen.

Ruinerwold, 2.
Ruitschouw, 21.
Rückert (Ferd.), 103.
Rusland, Alexander I, II, III, 442, **B, C.**
———, Anna Paulowna, **B.**
———, Elisabeth, 640.
———, Catharina II, 309, 603.
———, Nikolaas I, — 361.
———, Paul, **B.**
———, Peter de Groote, 491 (*Por*.), **B.**
Russenhof, havezate, 210.
Rustringen, 205.
Rutbert (Graaf), 17.
Ruwiel, heerl., 346.

Zaamslag, naam, 611, 2.
Zaan, naam, 296 (*n*. 3), 8, 591.
Zaandam, naam, 296 (*n*. 3), 8.
———, huisje van Czaar Peter, **B.**
———, het Malle Schip, 365.
———, pred., 657.
———, schutterspenning, 417.
Sabäische Inschriften, 35.
Sabels, ingevoerd, 291.
S a b (u) l o n e s, 291.
Sacramentarium, *zie* Graduale.
Saksen, Sophie, 662.
Salekink, erven, 293.
Zalk, naam, 293.
S a l o n, 184 (*Nm*).
Zalt-Bommel, naam, 292.
———, pred., 123, 4.
Samarkand, bibliotheek, 306.
Sambeek, naam, 291.
Sanâ, 34, 5.
Zand, Sand (**Het**), kl[r], 291.
Zandbeek (**De**), 291.
Zanden, hof, 68.
Zandenburg (Zeel.), kasteel, 42.
——— (Utr.), heerl. 341.
Santa Lucia, oude begraafplaats, 18.
S a n t a k k e r (De), hofstede, 291.
Zandwijk, oude grenzen, 291, 4, 5.
Saône, naam, 298.
Saramacca, kolonisatie, 258.
Sauvages (Le livre des), 604.
Savoje, verkoeling met Frankrijk, 411 (*Pn*).
———, prins Eugenius, penningen, 228, 409, 593, 4.

Savoje, Maria Louisa Gabriela, penn., 228, 30, 416.
S e b a s t e, aartsbp, 652 (*Pn*).
Zederik-kanaal, naam, 296.
Zeeland, Rekeningen, 238.
———, handboogschutterijen, 111.
Zeelhem, heerl., 696 (*n*.).
Z e e r u s t, 76.
Zegels, te koop gezocht, **A.**
Z e g o l t m a r c a, naam, 293.
Zegwaard, heerl., 583, 6.
Zell (Ulrich), 665.
Zelhem, heerl., 200 (*n*. 1).
Z e l k e p o l d e r, naam, 369.
Z e n n e, naam, 298.
Seprode, parochie, 323 (*n*. 2).
Zerik, *zie* Zederik.
Serooskerken, heerl., 13, 133.
—————, naam, 133 (*n*. 2).
Seutter, 212.
Zevenaar, Zevender (Utr.), 17.
Zevender (Utr.), heerl., 344, 650.
Zevenhuizen, heerl., 583, 6.
—————, pred., 140, 278.
Zevenwouden (De), Classis, pred.-lijst, 253.
Schaatsenrijden, **D.**
Schadewijk, heerl., 210.
Schaffelaar (**De**), heerl., 15 (*n*.), 60, 233.
Schasz (Dr. J. A.), 424.
S c h e e r w e r k, 425.
Schelde (Beooster-), voorm. classis, 138, 44.
Schellinkhout, pred., 693.
Schelmberg [1]), 595 (*Pn*).
Schenk's grafteeken, **D.**
Scherpenisse, heerl., 393, 4.
—————, pred., 278, 9.
Schiedam, pred., 509.
Schijff (Daam), 112, 365.
Schijnvoet (Simon), 399.
Schilders, 40, 182, 239, 40, 364, 82, 426, 41, 548 (*n*. 4), 81 (*n*. 3), 606, 8, **F.**
——— (Werken over), 486 (*n*. 2).
———, Galerijen, **S.**
Schipbeek (De), 18.
Schiplei, 512 (*n*. 2).
Schipluiden, heerl., 512 (*Nm*).
Zschokke (Heinrich), 575 (*n*. 1).
S c h o k k e n w e e r d, 575 (*n*. 1).
Schoolmeesters (Regel der Duytsche), 372, 3.
Schoonhoven, 684.
Schotel [2]) (Dr. G. D. J.), Levensschets 307 (*Por*.).
——— » Geschriften, 20, 121, 206, (*n*. 2), 307, 616.
Schotenburg, Schoterbroek, 418, 671.
Schotland, huwlijken, 66, 277.
————, regimenten, 554.
Schouwenburg, 418, 671.
Schrijfmeesters, 484.
Schröder (Jan), vice-admiraal, 424.
Schuifsluizen, 542.
Schuilenburg, tiend, 211.
Schurman (A. M. v.), 235, 481.
Schutterijen, monteeringen, 111, 2.
Schuur (Ter), huizing, enz., 166.
S h a k e s p e r i a n a, 662, **R.** Zie boven, bij v. den Bergh, de noot.
Sibeldeswolde, rode penning, 33.
Sicilië, Filips V, — 227 (*Pn*).
Sidus Georgicum, 540.
S i d u w i n d e, 591.
Siegfried, aartsbp, 637.
Zierikzee, kazerneering, 398.
————, classis, 138, 9, 44.
————, naam, 296, 7, 369.
————, *Poort-ambacht*, 296.
————, pred., 99.
————, schutterij, 397, 8.
————, St. lieven Monsterkerk verbrand, 398.
————, visscherij, 398.
Sigebert v. Gemblours, Chronica, 217.
Zigeuners, sporen van voorm. verblijf, 336—8.
Six v. Chandelier, 116, 204, 305, 75, 421, 616.
Silifrey, -vria, naam, 56.
Sylvéréal, naam, 56.
Silvolde, heerl., 209.
————, naam, 56.
Zimmerman (H. J.), 40.

1) of Schellenberg, in Beijeren, Isarkreits.

2) Te Dordrecht woont de ingenieur J. Schotel.

Sinderen, heerl., 8, 153, 344.
Sincfala (De), 185.
Zinna, verdrag, 652.
Synodaal Archief, Catal., 271.
St. Adelbert, 68.
— Agatha, **F.**
— Agnes, 88.
St. Andries, fort, 67.
St. Anna, 612.
— » , Lofzang, 613.
St. Anna-ter-Muiden, grondsgesteldheid, 313, 588, 9.
————————, bedevaarten, 613.
————————, industrie, 589.
————————, pred., 107, 238.
St. Anthonie, fort, veroverd, 366.
St. Anthony, broederschap, 588.
St. Aubin, heerl., 202, 501.
St. Beg(g)a, 591.
— Benedictus, 72.
— Brigitta, 121 (*n.* 2).
— Cecilia, 190.
— Christoffel, 518.
— Damianus, 108.
— Eloisius, 118, 91.
— Eusebius, 290, 690 (*n.* 2).
— Franciscus, 384.
— Front, 435.
— Gangulfus, 437.
— Geertruida, 591.
— George en de draak, 392.
— Gereon, 574.
St. Helena, 224.
St. Helena, 121 (*n.* 2).
St. Hiëronymus-berg, 75.
— **Jago del Compostella**, bedevaarten, 391.
St. Jacob, Ridderschap, 391.
— Jan Baptist, 70, 110, 345.
— » dag, 85.
— » nacht, 20.
— » ridders, 2, 57.
— » schilderij, 312.
— » Evangelist, 110.
St. Jansbeek, 291.
— **Jansga**, pred., 253.
St. Joris, 98, 110, 2.
St. Jozef, 124.
— Judas, 573.
— Catharina, 149, 522, 34, 639.
— » balije, 152.
— » gilde, 152.
— » Orde, 16, 152.
— Clemens, 402.
— Cosmas, 108.
— Lebuinus, 622. — Levensbeschr., 368.
— Louis, Orde, 202.
— Lucia, 483, 534.
— Ludger, Levensbeschr., 370 (*n.* 3).
— Lucas, 39, 182.
St. Maartensdijk, baronie [1]), 583.
— **Maertensregt**, heerl., 512.
St. Maria, 108, 9, 35, 202, 612.
— » Lofzang, 613.
St. Maria-Hoorebeke, 112.
St. Maria Magdalena, 2.
St. Mariënberg, kl^r^, 622.
— **Martin (Mont-)**, 89.
St. Martinus, 86, 8, 109, 437, 69, 638.
— Mattheus, 155.
St. Maur, begraafplaats, 648.
St. Michiel Busse, 480.
— Nicolaas, 191, 376, 8.
— Odger, 201.
— Odilia, 525.
St. Odilienberg, naam, 525.
— **Pancras**, oorsprong, fabelen, 405, 534.
St. Pantaleon, 275.
— Paulus, 149.
— Petrus, 149, 342, 4, 469, 525, 659.
— Plechelmus, 206.
St. Saëns, 240.
St. Salvator, 343, 4.
— Sebastiaan, 112.
— Severinus, Severus, 290.
— Simon, 573.
— Thomas, kerstfeest-kamerheer, **E.**
St. Truijen, abdij, 68.
St. Urbanus, 108.
St. Vijt, baronie [2]), 583
St. Victor, 68, 109.
— » , zantgang, 292.
— Vitus, attributen, 636.
— Walburg, 290.

1) In 1749 heerl. 2) In 1749 heerl.

— Walfridus (van Bedum), 247, 590.
St. Walrich, 73, 217.
St Willebrord, bisschop, 68.
— » , flesch, 49.
Syrië, Inscripties, fotograficën, 35.
Sirius, 541.
Sjerpen (Witte), oorsprong, 312, 3
Scandener, heerl., 14.
Scrippi, voormal. ligging, 165, 6.
Slavernij, plakkaat a° 1641, — 692.
Slichtenhorst (Mr. A. v.), 38.
Slijke(ns), **Slikke**, 492.
Slijkenburg, heerl., 402.
Slijpe, 492.
Sloets-tiende, 1.
Sloten, het *Geuzenveld*, 133.
Sluis, penning gevonden, 360, 478.
——, *Vrije*, 513, 633.
Sluiskamp (De), goed, 211.
Smids (Ludolf), Pinacotheca, 27, 8 (*n.* 1).
Snaefburg, heerl., 347.
Sneek, pred., 695.
Soelekerke-polder, 293 (*n.*).
Zoelen, naam, 293.
———, voorm. rechtspraak, 431 (*n.* 1).
Zoeloeland, Engelsche souvereiniteit, 515.
Soeren, bosch, 337.
Zoesbergen, heerl., 340, 583.
Soest, schuttersgild, 112.
Zoete (De), naam, 589.
Soll (Groot-), 337.
Sommelsdijk, voorm. classis, 138.
—————, naam, 184, 545 (*n*, 3)
—————, pred., 137, 40, 3, 4, 278.
Zon-dienst, 81.
Sonnenberg, heerl., 216, 7.
Sonoy, bloedraad, 107.
Soppenhof, goed, 502.
Souburg a° 1556, — 135.
Zoute (De), naam, 589.
Zoutepannepolder, 589.
Zoutman (Joh. Arn.), documenten, 603.
——— » » gade, 603 (*Por.*).
Spaen (v.), *zie* Genealogicën.
Spaansche ruiters, 110.
Spaansweerd, Leenboek, 47, 384.
—————, heerl., 453 (*n.* 2).
Spaensweerd, te Wamel, 87.
Spanbroek, heerl., 258.
Spanje, Anna [1], 689.
———, Filips II, — 65, 102, 33, 648.
———, » V, penningen, 96—8, 225—9, 351, 2, 5, 411, 5, 6, 72, 598, 655.
———, » huwelijk, 228—30 (*Pn*).
———, Karel II, — penningen, 96, 655, 6.
———, » III, — 475 (*Pn*).
———, *zie* Savoje.
Sparendam, -woude, pred., 123.
Spelen, 470.
—— (Kaart-), 223.
—— (Kinder-), 223.
—— (Schiet-), 42, 3.
—— (Volks-), 223.
—— (Werp-), 43.
Spieghel onzer Behoudenisse, 667.
Spiek, goed, 265.
Spierdijk, heerl., 11.
Spijk, naam, 315.
——, *zie* Spiek.
Spijkenisse, pred., 144.
Spraakgebruik, *ig* achter bijvoeglijke nmww. en bijwoorden, 53.
Spreekwoorden (-wijzen), ontleend: aan den Bijbel, 660. — de Hessen (die Deutschen im Sprichwort), 34. — aan het krijgs- en ridderwezen, 186, 7.
——————— (De Liefhebber van), 186.

SPREEKWOORDEN (-WIJZEN).

Aranja vieren, 302. — prendre ses avantages, 494. — faire la **Barbe**, 470. — zoo het boek, zoo de handelaar, 670. — 'n onnoosle boudewijn, 318, 437. — zoo helder als een brand, 187. — vendre des **Chevaux**, 470. — tu l'as voulu, George **Dandin**, 618. — in geen **Eksternest** zitten, 318. — op de **Falie** geven,

1) dr v. keizer Maximiliaan, als gemalin van Filips II op hare reis naar Spanje in 1570 te Nijmegen aan Alva toevertrouwd; zie Slichtenhorst, Geld. Geschied. 519*a*.

krijgen, 251. — met het fluitje gewonnen, met het trommeltje verteerd, 187. — corriger la fortune, 494 (*n.*). — met Grof geschut schieten, 187. — de Haan kraait koning, 97. — in haast getrouwd, vaak lang berouwd, 66. — dat hangt er in, 618. — er 't harnas voor aantrekken, in 't harnas jagen, 187. — een hart onder den riem steken, 250, 438, 552. — het hart zinkt hem in de schoenen, 438. — hij is zonder hart, 438. — blinder Hesse, 34. — bekend als de bonte hond in Helvoet, 49. — een Schotsch huwelijk, 66. — de Kaas (dik) snijden, 495. — op de kake staan, 134. — op m'n kappe, 251, 552. — kermis in de hel, 50. — Kleider machen Leute, 595 (*Pn*). — 't druipt op de kleinen, als 't op de grooten regent, 554a, 5a. — 't is koek en ei met hem, 377, 8. — nog meer kogels in zijn tas hebben, 187. — op zijn kop geven, krijgen, 251, 552. — al zijn kruit op ééns verschieten, 187. — het Land hebben als een stier, 50, 185, 494. — j'aime ma liberté, 98. — lont ruiken, 187. — uit met een loodje, 417. — dat is niet secundum Lucam, 660 (*n.*). — veel Maliën maken een kolder (of pantser), 187. — Anna Marolle is dood, 318. — 't is martekojen, 318. — leven als Marten en Kalle, 318. — meniste-waarheid, 470. — moeder slaat de reveille, 187. — dat (hij, zij) gaat erg der Néven, 439. — dadelijk op zijn Paard(je), 187. — mettre pavillon bas, 470. — zijn piek schuren, 186, 7, 495. — dat komt uit zijn, hij heeft nog meer pijlen in zijn — koker, 187. — de plaat poetsen, 186, 7, 495, 613. — zoo mooi als poes, 51 (*n.*). — puisje-vangen, 50. — faire, jeeûner la Quarantaine, 676 (*n.* 1). — een Riem onder 't hart steken, 250, 438. — geen rook zonder vuur, 107. — Rust Roest, 480. — iets in zijn Schild voeren, 187. — daar loopt wat van St. Anne onder, 612, 3. — Nooit! zei van Speyk, 186. — z'n sporen verdienen, 187. — de Taal is gansch het volk, 37. — 't is taptoe, 187. — den Voet bieden, 21, 2. — den voet dair bi setten, 21, 2, 376. — op de voeten loopen, 617. — op versche voeten stellen, 22. — met vodde voeten, 617. — zijn voetdijk bewijzen, 22. — daar zit het vuur in, 186. — ter selver Werf, 313 (*n.*). — dat zijn ze die Wilhelmus blazen, 186, 7. — trek uut de Zak, 42.

SPREUKEN:

gwell angau neu cywilydd (chivilydd), 232. — novo avspice tvta, 416. — multis ille bonis flebilis occidit, 27. — nil nisi bonum moliri, 132. — doet borghet, 378. — gratvm qvo sospite coel(vm ?), 660. — qui facile credit facile decipitur, 25. — indefessvs favente Deo, 479. — frangimur si collidimur, 355. — Glück auf! 598 (*Pn*). — la mia grandezza da l'eccelso, 415. — op hoope, 222, 478. — vdam spernit humum, 230. — dvm capimvs capimur, 225. — op knip, 496. — Condor ut exoriar, 29. — imperat concordia, 410. — praesentes curia poscit, 600. — nil labor vbi gloria, 416. — In Liefde Bloeiende, 480. — perdis lacrymas, 27. — restituit lucem, 353. — omnia secundum Lucam, 660 (*n.*). — al schijn ik duister, de naem geeft luister, 117, 306. — Tandem meliora sequentur, 91, 2. — potius mori quam foedari, 232. — mors ultima linea rerum, 524. — mors vestibulum vitae, 477. — in morte levamen, 658. — cogita mori ante mortem, 533. — non curat numerum, 412. — his nititvr orbis, 223. — peritia gratiaqve, 225. — primis extima jvngit, 91. — progredi conor, 480 (*n.*). — terar dum prosim, 225. — Saturnia reddidit, 92. — aurea condit saecula, 28. — semper eadem, 354. — scrutamini, 659. — artem alit terra nostra, 480. — quaevis terra alit artem, 230. — den tydt sal leeren, 235. — rooij met verstand, 222. — domat omnia virtus, 98. — virtus mox nvbila pellet, 600. — odi profanum vvlgvs et arceo, 25. — In Alles Waar, 480.

Sprinkcamp (Den), 220. **Stam**, 55.

Stanhope (Lord), 103.
Stedum (Steem, Stem), naam, 55.
———, grafzerk, 626.
———, heerl., 199 (*n.* 2).
———, muurschilderingen, 626.
Steen-keitel, -Ockerzeel, 78.
Steenwijk, heerl., 402.
———, St. Clemenskerk, 402.
Steckemate (De), tiend, 211.
Stempelsnijders, *zie* Graveurs.
Ster der Wijzen (De), 540.
Sterksel, kapel, kerkje, naam, 289, 90.
Sterrekunde (Populaire), 223, 4.
Stevensweerd, heerl., 638*, 51*.
Stevin (Simon), 541.
Stilico, laus, 228.
Stillinga (-ha) **Hagamundi**, 245.
Stiphout, 447 *a*).
Stitswerd, pred., 587.
Stoetwegen, heerl., 11, 451.
Stockhem, heerl., 336.
———, **bosch**, 210.
Stoltenberg, -burg, hoeven, 589, 90.
Stralen a° 1713, 95, 1815, – 109.
———, klooster, 291.
Stramproy, naam, 55.
Stratford-on-Avon, bibliotheek, 662.
Streso (Casper), 399, 400.
Strippi, *zie* Scrippi.
Studenten, leeftijd 18de eeuw, 77.
Sue (Eugène, Hebr. vertal., 423.
Suevenkamp (**Het**), 338.
Zuiddorpe, grafgesteente, kasteel, klooster, 161.
Zuiderzee, Departement, 366, 7.
———, vuurbakens, 95 (*Pn*).
Zuidland, pred., 280, 556–66.
Zuidoort, heerl., 343, 7.
Zuidwending, 246.
Zuidwijk (Geld.), leengoed, 167, 626.
———, (N. Holl.?), 11.
Zuichem v. Aytta (Viglius), 306.
Suikerraspen, 603 (*n.* 2).
Zuilichem, burggrp, 295.
———, heerl., 295.
———, landgericht, 65.
———, leen, 295.
———, naam, 295.
Zuilichem, wapen, 296.
Zuiling (**De**), bp, 295 (*Nm*).
Sukerbârg (**De**), 369.
Zülch, Zülpich, naam, 295.
Sumatra's Westkust, Padri-oorlog, **D.**
Suratta, hongersnood a° 1631, enz. — 4, 7, 8.
Zurich, Zurich, naam, 297.
Suriname, 196.
Zutfen, Graven, 14.
———, Bannerheeren en Rp, 244.
———, naam, 154.
———, Otto, 295 (*n.* 1).
Zoutpansberg, naam, 368.
Zuurveld, naam, 368.
Zwaben, 597 (*Pn*).
Zwaluwstaarten, 425.
Zwan-age, -wich, naam, 293.
Zwanenburg, havezate, 503.
Zwarte Kunst, 490, 641 *b*).
Zwartewaal, pred., 283.
Zwartewater, klr, 72, 622.
Zwart-kelen, 16.
Zwartsborch, heerl., 9.
Zweden, Louise, 274.
Sweelink (Jan Pieterszn), 518.
Zwenevaart (**De**), 589.
Zwijndrecht, Handv. en Oork., 206, (*n.* 3).
———, pred., 279.
Zwijnenberg, katerstede, 591.
Zwilbroek, huizing, 78.
Zwin (Het), naam, 185, 588, 9.
——— (Het Oude), 589.
Zwolle, Luttekebrug, -straat, 404.
———, naam, 293 (*n.*).
———, O.-L.-Vr.-broederschap, 85.
———, St. Anthony-brp, 588.
———, stadszilverwerk, 687 (*n.*).
———, *Twistvliet*, 610.
———, *zie* Katertol.
Zwollekerke, 293 (*n*).

Taart (**De**), 212 (*n.*).
Tabak-rooken, 44.
Tafelvorken, 312.
Tayoan, 524.
Taxis, Spaansch overste, 55.
Talmud, grootste uitgave, 423.

a) niet Stiphart.

b) manière noire.

Tamerlan, 307.
Tanah-Abang, 395, 6.
Tangwerk, 45, 364, 5, 425.
Tansillo. Il Vendemmiatore, 232.
Tartensen tiend (Den), 212.
Tauchnitz-editie, 181.
Teekenaars, 40, 1, 240, 426.
Teisterbant, grp, 68, 671.
Tempel-ridders, 492.
Terborg, heerl., 208.
———, kapel, 211.
———, collatie, 211.
Terdonck, heerl., 389.
———, naam, 244.
Terhoevens-Enck, 191.
Ternate, 271.
Ter-Neuzen, naam, 553a.
Terry (Miss), 662.
Terriers, 362.
Terschelling, oorspr. ligging, 333 (*n.*1).
Tervueren, burggrp, beleening, 277 *a*).
Thesauriers-rekeningen, uitgave, 39, 238.
Tesselschade, anagram, 305.
———, jaarboekje, 420.
Teteringen, heerl, 258.
Thetinga-slot, 196.
Tiel, brandklok, opschrift, 110.
——, *Burensche poort*, 290, 1.
——, fortificatiewerken, 607.
——, Hof v. Arkel, 290.
——, Magistraat, 327 (*n.* 1).
——, naam, 492.
——, Oly-Podrigo, 327 (*n.* 2).
——, pred., 567, 8.
——, *Severspoort*, 290, 1.
——, St. Maartens-kerk, 86, 290.
——, » Walburgskerk, 290.
——, tol, 68.
——, veer, 87.
——, Vleeschhal,-straat, 49, 87, 217.
——, *Waterpoort*, 608.
——, *Waterstraat*, 290.
——, *zie* Zandwijk.
Tielt, naam, 492.
Tienden (Kop-), 531.
Tienhoven, heerl., 10, 343.
Thiers (Brieven aan Louis Ad.), 36. *Zie* ook Q.
Tigris, naam, 437.
Tilburg, heerl., 470.
Timor, fort Concordia, 524.
Tjalhuizum, goed, 17.
Tjilatjap, *zie* Djokjokarta.
Tjo Assa, 396.
Toets-steen, 112.
Toccadille-schijven, 593, 4, 9.
Tolen, pred., 278.
Tolna, oude begraafplaats, 649.
Thomas (Broeder), 188.
Ton-gouds, naamsreden, 241, 365, 425.
Tonningen, gebombardeerd en ontzet, 94 (*Pn*), 5 (*Pn*).
Tooneelschrijvers, 605, 62.
Tooneelspelers, 662.
Toonkunstenaars, 45.
Thor, 49, 113.
Thorhout, naam, 49, 113.
———, woud, 49.
Tourtoulon, 679.
Trangles, 241.
Travendal, vrede gesloten, 95 (*Pn*).
Treck-craeme, 42, 365.
Treslong, heerl., 346, 632.
Trianon (Grand et Petit), 55.
Triarnum, 55.
Troje (Historie van), 116.
Tuil, heerl., 346, 632.
——, praalgraf, N.
Tuineken, Tuinpolder, 80.
Tul en 't Waal, heerl., 583.
Turetière, 674.
Thüringen, naam, 113.
Twikselum, burcht, 200.
————, grafschriften, 198.
Twist-moeras, 610.

Ubbergen, heerl., 15 (*n.*).
Ubbink, 326.
Uddel, bp, bouwgronden, 51.
———, bosch, 337.
———, boschvakken-benamingen, 369.
———, hof, meer, 153.
Udekhoven, heerl., 335.
Udenhout, hofstad, 554–6.
Ufford, heerl., 692.

a) Aldaar had vermeld moeten zijn, dat *Nav.* XXXVI, 565 de beleening geboekt staat van Jan van den Bossche's vader, heer Arnt, i. d. 21 Febr. 1402.

Uitgevers-merken,222—5,478--80,659,60.
Uithuizermeeden, pred., 254.
Ulft, heerl., 208.
Ulm, inneming, 413 (*Pn*), 596 (*Pn*)*.
———, noodmunten, 596.
Unie-orde, 570.
Uniformen, Beschrijvingen, 310—2, 491, 608, 9.
Uranische taal, 604.
Uranus, 540.
Uriburg, naam, 548.
Urk, heerl., 202, 576.
——, huis, 576 (*n.* 2).
Urmond, pred., 123.
U r t h, U r t h u n s u l a, 371, 2.
Uskwerd, naam, 370 (*n.* 4).
Utrecht, Beschrijving, 653.
———————, Academie gesticht, 581 (*n.* 3).
———————, Album Studiosorum, 235, 362, 481.
———————, balije, 152.
———————, bisschoppen, 322 (*n.* 1, 2), 3, 5, 37, 84, 93, 469, 667. Geschied., 322 (*n.* 3). — Kroning, 321 (*n.* 2).
———————, boekdrukkunst, 667.
———————, bolwerken, 349.
———————, Bovenstift, 313.
———————, burgemeesters a° 1705, — 289, 579—82.
———————, Duitsche en Hongaarsche studenten, 478, 81.
———————, oude kasteelen, 534.
———————, klokkengieter, 607.
———————, magazijnen, 626.
———————, Manenburg, 82 (*n.* 1).
———————, overluidingen, 8—12, 340—7, 554, 82—7.
———————, pest a° 1623/5? — 340, 582.
———————, pred., 507, 9, 658, 94.
———————, professoren, 327, 482, 3, 558a, 694.
———————, Remonstrantsche gemeente, 694.
———————, rijschool opgericht, 478 (*Pn*), 580, 1, 653 (*Pn*).
———————, Schaffenburg, 580.
Utrecht, kapittel van St. Marie, 202, 303, 684.
———————, St. Catharina-gesticht, 534.
———————, Unie herdacht, 278.
———————, Vrouwenklooster, 586, 7.
———————, Waalsche gemeente, 146.

Vaan-leenen, 16.
Vaassen, naam, 85.
Valenciennes, bontwerkers, 505.
Valerius (Adr.), Gedenk-clanck, **R.**
Vallière (La), Catalogue, 236.
Vardenus (Joh.), **F.**
Varseveld, bosschen, 208.
———————, heerl., 209.
Vauban (Sebast. le Prêtre de), 541.
Veere, a° 1351, — 149.
————, heerl., 41.
————, kunstbeker, 41, 2.
————, markiezaat, 41, 583.
————, pred., 41.
Vecht, »Speelreis", 81.
Velay, 185.
Velauni, Vellavi, 185.
V e l l a ü s (P a g u s), 184.
Velp, naam, 318 (*n.* 1).
Veluwe, a° 1629, — 164.
———————, Wandelingen, kerken, 109.
———————, Bosschen, Aant., 688 (*n.* 1).
———————, Marken, 288.
———————, naam, 184.
———————, adell. geslachten, 689 (*n.*)
———————, schoutambten, 532.
———————, Zigeuners, 336—8.
Venetië, eerste dagblad, 236, 363.
Venlo, grens a° 1596/7, — 208.
————, stadsrechten, 565a.
————, steen met wapen, 565a.
Venloon, heerl., 554.
Vercelli, inneming, 599 (*Pn*).
Verdeelingsverdrag a° 1700, — 96 (*Pn*).
Verduc, inneming, 652 (*Pn*).
Verhildersum, heerl., 623.
Verrekijkers, uitvinding, Verh., 607.
Verria, naam, 429.
Verschooristen [1]), 99 (*Pn*).

1) Ook wel Hebreeuwen geheeten; ascetisch-mystische sekte, gesticht door Jacob Verschoor, geb. te Vlissingen, † 1700, die in het voormalig huis van Filips v. Marnix te West-Souburg oefeningen hield; zie Ypey en Dermout, Geschied. der Nederl. Herv. Kerk III, 115—23.

Vervelt, 326.
Vestingbouwkunde, 364.
Veur (Z.-Holl.), pred., 269.
Veurt, naam, 430 (*n.* 1).
Vianden, grp., 123, 403, 583.
Vianen, oude ligging, 17.
——, Leenhof, 131.
Vierakker, bp, 567.
Vierholten, bosch, 337.
Viglius, *zie* Zuichem.
Vignetten, *zie* Uitgeversmerken.
Vigos, vloten verbrand, 357 (*Pn*), 408 (*Pn*), 9 (*Pn*).
Vijverhof, lusthof, 99 (*Pn*).
Vilich, *zie* Willich.
Villeroy, 409 (*Pn*).
Vilvorde, 277.
Vinckenbrinck (Albert), 308, 9.
—— » , boedel-inventaris, 660.
Vinke-vacantie, 78.
Violen, 470.
Visscher (Roemer), 122.
Visvliet, pred., 253.
Vive-St. Eloi, burggrp, 118.
Viversem, heerl., 443.
Vlaanderen, Geschied., Cronijck, 107, 14.
——, Idioticon, 115.
——, Kerkhervorming, 279.
——, Noblesse, Wapenkaart, 390.
——, Volksliederen, uitgaven, **R, S.**
Vladsloo, pastoor, 107.
Vlaggen, **G.**
Vlagtwedde, pred., 105 (*n.* 1).
Vlaktematen, 295, 321.
Vlasmaen, naam, 82.
Vlasten (De), goed, 49 (*n.*).
Vlessenberger-brug, 48.
Vleuten, kerk, grafzerken, ruïne, 649.
Vlie (Het), 184.
Vliegend schip, 240.
Vlieland, oorspr. ligging, 333 (*n.* 1).
Vliet, heerl., 345.
Vlissingen, Plaatsbeschr., 73.
——, beurs, 73, 4.
——, Doopsgez. gem., 3.
——, Eigen-Hulp, 73.
Vlissingen, heerl., 41.
——, markiezaat, 42, 583.
——, naam, 48, 9*, 242.
——, pred., 446.
——, wapen, 49, 73.
Vlist, heerl., 49.
Vloeieind, Vlooijend, naam, 49.
Vlootvoogden, 1, 76, 9, 249, 424, 46, 599, 603, 42—7, 91, **C.**
Vloten (Dr. J. v.), geschriften, 162, 670, **S.**
Voet (Joh. Eus.), Psalmberijming, 421, 2.
Voet, als rechts-symbool, 22, 376.
Vogelzang, heerl., 342.
Vois (Mr. Pieter de), 45 (*Gr.*), 182.
Volo, naam, 436.
Voltaire, 361 (*Nm*), 662.
Voltigeurs, 311, 2.
Vondel (Joost v. den), *zie* bij Antwerpen, de noot.
Voorn (De), kerk, pred., 67, 8 (*n.*).
—— » afbeelding, 68 (*n.*).
Voorne, classis, 139, 44.
Voorschoten, pred., 269.
Voorst, Zigeuners, 337.
Voorst, bp., 503.
Voort, heerl., 194, 204.
Voorthuizen, naam, 371.
Voortrap, naamsreden, 31, 154, 5, 406, 7.
Voorzetsels: *op*, 317, 672 (*n.* 2.)
—— (Gebruik van), 251, 377.
Voragine (Jac. de), Passionael, 36.
Vorden, kapel, 469.
Vorchten, pred., 88.
Vortum, naam, 55.
Vos (Fransois de), 605.
Vossen, naam, 318 (*n.* 2).
Vossius (Franc.), 606.
Vragender, Vrageren, 17.
Vredewold, grietenij, 200 (*n* 1).
Vreeswijk, heerl., 586.
Vrembde, naam, 543.
Vrienestein, heerl., 208.
Vries (Mr. Jer° de), 24, 5 (*Kab.*), 101, 229, 472, 601 (*Coll.*), 2.
Vrijen (Land van **Den**), 513, 633.
Vroinlo, fabelen, 534.
——, ligging, 166.
——, naam, 406.
Vromade, heerl., 434 (*Nm*).

Vronen, 405, 6.
Vrouwen (Gepromoveerde), 516.
Vucht, gevecht, 76.
Vuile-Vaart (De), 589.
Vuilkoop, heerl., 686.
Vulpian, beleg, 674.
Vuren, kerk, 60.
———, naam, 430.
Vuursteenbergen, 338.

Waaiers, **Q.**
Waal (De), eerste bakenmeester, 684.
——— » prikkenvangst, 65.
Waelhem, heerl., 214.
Waalsche kerken, Bulletin, 267, 440. *Zie* Predikanten, Réfugiés.
Wadden (De), naam, 243.
——— » , oorsprong, 333 (*n.* 1).
Wadding (Ter), huizing, 263.
Wadenojen, heerl., 632.
Wageningen, oppidum, 469.
———, Bueninghstraet, 569 (*n.*).
———, weerdje, 14.
Waggerdink, erve, 384.
Wachtendonk a° 1713, 95, 1815, —109.
Walbeek a° 1713, 95, 1815, — 109.
Walen, regiment, 366.
Walenburg, heerl., 15.
Walrich, klr, 73.
Walsdorp, heerl., 559a.
Waltha-state, 196.
Walvoort, heerl., 326.
———, **(Het)**, 212.
Wamel, veer, weerden, 87.
Wanneperveen, boterpacht, 33.
Wapen-breken, 101.
———kunde, Geschriften, 127.
———spreuken, *zie* Spreuken.
Wapens (Familie-), »Beteekenis", 306.
——— (Sprekende), 627 — 9.
Wapentuig, 291.
Warfs-constitutiën, 197.
Warmenhuizen, heerl., 332, 452.
Warmond, kerkorgel, 265.
Warneston [1]), baronie [2]), 583.
Warnsveld, kerk, 469.
Warnsveld, tombe, 587.
Wassenaar, naam, 84, 5.
Watergeuzen, 512.
Water-machine, vélocipède, 112, 3, 240, 365.
Waveren, heerl., 685.
Wederdoopers, Beschrijving, **S.**
Ween, heerl., 344.
Weenen, slot-akte, 109.
Weerdenbras, 610.
Weerdijk (De), 21.
Weerdingerveen, oude schoeisels, 592.
Weêrnieuws a° 1667, — **B.**
Weert, urnen, 648.
Wel (Geld.), heerl., 69, 70.
———, » , kasteel, 469, 70.
——— (Limb.) a° 1713, 95, 1815, — 109.
Welink, goed, 326.
Welland, heerl., 133.
Wenart, heerl., 342.
Wensink, dubbelnaam, 14.
Werden, abdij, 17.
Werff (P. Adr. zn v. der), standbeeld, 364.
Werktuigkundigen, 541, 2.
Werne, oorsprong, 407.
Werp-craeme, 42, 365.
Wertheim, heeren, 536.
Werum, kerk, 314.
Wervershoef, heeren, 219, 336.
Wezel, verrast, 164.
Wezenberg, heerl., 343.
Weser-Friezen, 205.
Wessel Gansfort, naam, 243 (*n.* 1).
Westerbierum, -wierum, 333(*n.* 1).
Westerburen, naam, 672.
Westerflier, 590.
Westergo, Conventie, 28 (*Pn*).
Westervoort, heerl., 209.
Weteringen, bp, 573.
Wienland, 85.
Wier, naam, 370 (*n.* 1).
Wierum, 314.
Wichen, pred., 680.
Wichman (Graaf), 14, 348, 531, 76, 8, 9.
Wijk (Z.-Holl.), pred., 564.
Wijngaarden, pred., 681.

1) De naam dezer West-Vl. stad was in 1749, en is heden, Warneton. 2 In 1749 heerl.

Wijtwerd, Kommanderie, 199 (*n.* 2).
Wikkenburg, heerl., 682.
Wild (De), heerl., 210, 1.
Wildeveen, heerl., 583, 6.
Wilhelmshafen, 205.
Wilhelmus-lied, **R.**
Willem I, prins, 273, 381 (?), 5, 546, **F, P.**
Willem I, Leven, 42 (*n.* 3).
—— », handschrift, **P.**
—— », zetel, **P.**
—— III, prins, 98 (*Pn*), 112, 229, 32, 73, 352, 3 (*sterfp.*), 4 (*st. p.*), 491 (*Por*), 581.
Willem IV, prins, 334.
—— V, prins, 147, 83, 334, 516.
—— », » , Verjaargedicht, 496.
—— I, koning, 147, 367, **B.**
—— », » , Muntkabinet, 27.
—— II, monument, Cantate, 168 — 72, 3, 8.
Willem III, koning, 153, 69 (*n.*), 71, 693, **B.**
Willem III, koning, jubilé, 152, 68, 470, **G.**
Willems-fonds [1]), **S.**
Willemstad, pred., 388 (*n.*), 681.
Willeskop, heerl., 581 (*n.* 3)*.
Willich, 45.
Willige Langerak, heerl., 330.
Wilp, naam, 318 (*n.* 1).
Windesheim, kloosterbroeders, 393.
Windestein, heerl., 584.
Windeweer, pred., 695.
Winkel, pred., 123.
Winterkoning (De), 212.
Wippertijd, 651.
Wisch, hoogheid, 208, 9, 527, 651.
———. pausl. relikwieën, 208.
Wiskundigen, 224, 442.
Wit (de), Johan, raadpensionaris, 15, 61, 489, 606 (*Por*)*.
———, Cornelis, 606 (*Por*)
Witterskamp (De), 271.
Witte-Wierum, naam, 314.
Wodan, 19.
Woerd (De), voorm. heerl. te Maurik, 695.
Woerden, naam, 371.
Woestyne (La), heerl., 386.
Wolddijk, aanleg, 246, 7, 590.
Woldorp, naam, 245.
Wolf, *zie* Deken.
Wolferen, b^p^, 625 *a*).
Wolfhezen (Oud- en Nieuw), 14.
Woltersum, collatie, 263.
Woluwe, naam, 184 (*n.*).
Wommelgem, heerl., 555, 6.
Wons, pred, 566.

Woorden, afgeleid, beoordeeld of verklaard.

Aanspreker, 101 (*n.* 2). — aar, 47. — aerde, 189. — aardvarken, 368. — aere, aeren, 189. — aert, 189. — adelpha, -phos, -phidous, 378. — adieeren, 167. — advokaat, 562. — ahe, 543. — akrab, 604. — ale, alys, 635. — allame, 251. — alm, 251, 551. — alma, 604. — am, 532. — amb(ach)t, ambocht, 532. — amptman, 532. — appellaci, 660. — aran, are, aren, 189. — asper, 320. — aue, 436, 578. — avegaar, 187, 8. — aveleye, 635. — avoilois, 618. — Baelg(e), baelgye, 577 (*n.* 2). — baan, 188. — ba(a)nderheer, 244. — bagijn, 591. — bakermat, 51. — ban(d)-dijk, bandel, banden, 244. — banderots, 244 (*n.*). — bankstede, 217. — bant, 244. — barm (te), 432, 543. — barn, 317 (*n.* 3), 433. — barnen, 292, 433 (*n.* 3). — barren, 433 (*n.* 3). — bassecour, 165. — beeltsnijder, 309. — begijn, 591. — beheymen, 602. — bekand, **M.** — bellen (wkw.), belmundich, 635. — bensculade, 320. — bent, 244. — berd, 431. — berm(te), 432, 543 — bern(e), 432. — beschoyer, 310. — beunhaas, 320. — Bezirk, 297, 369. — bibelot, 113. — bier, 636. — bird, 431. — byzantinisme, 190. — blaauwe bok, 368. —

---

1) Jan Frans Willems, Vlaamsch letterkundige en schrijver, † 1846. *a*) bij Gorinchem, niet te verwarren met het Over-Betuwsche W. bij Loenen. Oude heerl. der v. Arkels, in 1230 vermeld; zie Kemp, Beschr. v. Gorinchem, bl. 32.

boesterig, 438. — bord, 431. — born, 672. — bouwhof, 18. — braij, 431. — 'n bratten, 318. — breme, 432. — brigge, 430, 1. — brij, 431. — brijnne, 430 (*n.* 4). — broker, 320. — brosse, broce, bruscia, brucia, 428. — bruecke, 337. — buiskool, 419, 554^{a}, 675. — burgermaal, 162 (*n.*). — burn, 672. — bûta, 205. — buurtspraak, 164. — **Celk**, cerk, 294. — centaurus, 604. — cerocensualis, 637 (*n.*). — chaiminge, cheminze, 674. — cinquiesme, 52. — cipier, 680. — **Dapifer**, 336. — decanes, 573. — del, 492. — ding, 245. — donderbus, 552 (*n.* 1). — donk, 244, 5. — donker, 245. — dorp, 245. — dorre, 548 (*n.* 1). — drommel(s), 52. — druipen, 378, 554^{a}. — duivekater, 52, 113. — ducasse, 42. — dumael, 82 (*n.* 3). — dunkel, 245. — durre, 548 (*n.* 1). — **Edyg**, ee, 188, 315. — eer, 46. — egh, 530. — eren (wkw.), 635. — erryt, 635. — etten, ettinge, 545 (*n.* 1). — eulen, 555a. — euvel, euver, 610. — evenlank, 635. — ever, 46. — everbeese, 426. — **Fähr**, fehr, 430. — feggen, 438. — feierwon, 180. — feriae caniculares, 541. — fliûs, flues, fluus, 48, 242. — ford, fort, 430. — forst, 429. — fourfaict, for(e)feit, 602. — fran, fron, 406. — frauja, 434. — fre(e)de, 435, 6. — friede, 436. — Frohnleichnamsfest, 406. — fürt, 430. — furth, 243. — fuul, 53. — **Gámiç**, 674. — ganse, 311. — gara, 371 (*n.* 1). — gazet(te), 363. — gastel, 618. — gedeele, 384 (*n.* 2). — geer, 371 (*n.* 1), 673, 4. — gehucht, 406. — gêlée, 553^{a}. — gemaal, 162 (*n.*). — g(h)enacht(e), -nechte, 550 (*n.* 1). — gestel, 618. — gevaar, 436 (*n.* 2). — gewen(dt), 611, 2. — gnoe, 368. — goezevoet, 243. — gooi, 578. — gouw, 577. — greijn (= graan), 520. — groef bidder, 101. — grondgarf, 246. — grooken, 376. — grubbe, 528. — guivre, 232. — **Haag**, haegh, 245, 575 (*n.*). — haechaltaer, 246. — haeghentuynen, 245. — haegherkoer, 618. — haegmunte, 19, 246. — haal, 618. — haar, 46, 7, 371 (*n.* 1). — haardsteen, 338. — Hag, 574 (*n.* 3). — haga, 245. — hagen(d)eveld, 246, 470. — hagestolt, 590. — hain, 315. — hal, 243. — hazing, 320, 1. — heeg, 315. — heer, 46, 300, 1. — heerd, 321. — heerdsteen, 338. — heern, 47. — heeze, 220. — hegen, 162 (*n*). — hegmunt, 19. — heymael, 162, 602 (?). — heymaet, 602. — heymboom, 602. — heketgeld, 635. — hel, 50, 243. — helle, 50. — héméchť, 179. — hemel (-stede), 163 (*n.* 2). — heng(h)emunde, 245, 6. — hern, 47. — heul(e), 295 (*n.* 2), 555a. — (h)eur, 548. — hie, 163 (*n.* 3). — hijen, 19, 162, 3. — hijmaal, 19, 162, 3. — hil(le), 493. — hir, 47. — hoefslag, 611. — (h)oer, 548. — hol, 243. — hor, 46. — hovel, hover, 78. — hul, 32, 492, 3. — (h)ur, 548. — hure, 348. — **Iisbiter**, 318. — ijmad, 602. — impériale, 312. — ingaol, 438. — incunabel, 57. — inleijsten, inleisting, 376. — ir, 47. — isegrim, 318. — yssuwe, 513. — jor, 46. — juin, juun, 80. — yule, **E.** — **Caefkiste**, 116, 552. — kaak, 134. — kaan, 115 (*n.* 1). — caersregt, 20. — kaassnijer, 495. — kabassen, 114 (*n.*). — cabasseren, 114. — cabbelen, 114. — cabeff, 32. — kabelsnoer, 114. — kabuiskool, -man, -hoofd, 419, 675. — cade, 115 (*n.* 1). — cad(d)ey, 115. — cadodder(en), 115, 551. — caimis, 674. — kake, 134. — kakeyen, 115. — kaken, 115. — kalf, kalven (werkw.), enz., 115. — kalikuet, 319. — calkoen, 116, 439, 552. — kallemoei, 116, 552. — kallooi, 116. — kalverbraken, 116. — ca(m)buis-cool, 419, 675. — camicia, camisa (de), 551, 674. — kampel, 116. — kanibaal, 604. — kankeren, 116. — kape, 251. — kap(pe), cappe, 251, 552. — kappelen. 116, 552. — kapuin, 50. — kardiezen, 116. — carême, caresme, 53. — karnispelen, 117. — kartel, 117. — casa, 338. — casata, 68, 338. — kasselen, 117. — kate, 575 (*n.*) — kauwetteren, 117. — cave, 117, 552. — kaveldeel, 117, 552. — keekerachtig, keeckeren, 247. — kekelaer, 247, 495, 552. — keken, 247. — keckelen, 247, 495. — keker-mal, 247. — keldermot, 51. — Kelter, 504. — keppe, 437. — keps, 438. — kerelen, 248. — kèren, 84. — ketteren, 248. — keuckelaer, 248. — keukelen, 248, 495. — kibben,

248. — kiem, 248. — kies(ch)keurig, 500. — kiffelen, 248. — kilderigh, 249. — kimmen, 249. — kippen, 33, 651. — kipperei, 651. — kips, 438. — kits, 249. — kittelooren, 249. — kittertje, 249. — kladdebotteren. 249. — kladden, kladderij, kladdorie, 249, 552. — clage, 33, 277. — klakken, 317. — klaks, klax, 249. — clammer, 250. — klamp, 220. — klap-bax, 250. — clap-clooten, 250. — klapkorne, 426. — klappeyen, 250. — klaptandigh, 250. — klaterken, 250. — klausteren, 250, 495. — klefferen, 372. — clein-mondich, 372. — kleysenen, kleysighen, 373. — clemmer, 373. — kleunen, kleunt, 373. — kleut, kleuteren, 373. — klick, click-oyken, 373. — klip, 373. — kloesteren, 374. — klokeren, 374. — klommer(-en), 374. — kloomen, 374. — clo(o)ten, klootjes-volck, 374. — clot(jen), klottertje, 375. — clou(wenen, achtich), 375. — kluyzen, 375. — klute, 164. — knarssel-tanden, 495. — knauwelen, 496. — knecht, knight, 53, 550. — knechtken, 496. — knibbelig, 496. — knikhalzen, knikkeknien, 496. — knippe-knersseltanden, 496. — knippertanden, 496. — knodderijtje, 496. — knocchelen, 496. — knorremorrelen, 497. — knotten, 497. — knotteren, 497. — knudderig, 497. — knuys(en), 497. — knusselen, 497. — knutsen, 498. — knutsinghe, 498. — kobbe, *zie* koppe. — koeffelen, 498. — koekeloeren, 319. — coeterfoeteren, 498. — koetsteren, 498. — koffelen, 498. — kogchel(in), 498. — koggelen, 498. — cohort, 367. — coytinghe, 499. — koke-laar, 552. — kolveren, 499. — kondt-, conder maken, 499. — condtbaar, 499. — konkelfoezen, 499. — constitutie, 197. — konstlizeren, 499. — koochelen, 499. — koot, 614. — koppe(n), 319, 437. — korbuut, 437. — cornu, 84. — kote, 575 (*n.*). — cotter, 591. — kous-voeteling, 499, 617. — kraeke-beese, 426. — krab-belvuisten, 614. — krabberij, 614. — crachter, 614. — crachtigen, 614. — krassen, 614. — kreeften, 614. — kreeg, 614. — creit, 232 (*n.*). — krejoelen, 615. — krenselen, 615. — kreuke-fronzen, 615. — kriekelen, 615. — krielheyd, 615. — kriemelhandt, 615. — kriemen, 615. — krijgelen, -ling, 615, 6. — krijlig, 616. — krik, 616. — crique, 553[a]. — krikkelen, 616. — kril(ligh), 616. — krimpelen, 616. — krinckele-winckelen, 616. — kroosheemraad, 21. — krop, 554[a]. — kruggelaer, 617. — kruymeling, 617. — kruysenaer, kruisser, 617. — crumpen, 617. — kuddeman, 676. — kuchelen, 676. — kuil, 75. — kuin, 50. — cuyperen, 677. — kuiren, 677. — kuis, kuizen, 500. — kuitelen, 677. — kucken, 677. — cunabula, cunae, 57. — curale, 164. — curatus, 576 (*n.* 1). — curia, 18. — curtale, curtile, curtis, 18, 164. — kuselen, 677. — kwakkelweêr, 677 (*n.* 2). — kweel, kwijl, 251. — kweesten, 678. — kwik, 679. — kwispelen, 679. — **Laetschap**, 513. — Landamman, 532. — landweer, 21. — laôs, lâs, 49. — leeg, 53. — legioen, 366. — lem(p)te, 52. — leuzing, 247 (*n.*). — lichten, 30. — lijn, 190, 369. — lin(ge, gerie, gère), 369. — ling, link, 369 (*n.*) — liseré, 311. — logieren, **L**, noot 4. — loopen (vlaktemaat), 295. — looz, los, 81. — lugt, 673. — luitslager, 470. — **Maal**, 162 (*n.*). — ma(a)n, 81. — ma(a)rs, ma(e)rs, 80. — maerschalc(ken), -staller, 649. — mallum, 162 (*n.*), 3 (*n.*). — mandatum-broet, 635. — mannemaet, 81. — mant, 81. — mare, 432. — maréchal, 649. — march, 432. — marolle, 318. — marteko, 318. — marten, martin, 89, 319. — meerschalcken, 649. — meester, 54. — mei, 555*a*. — meijer, meigher, 672. — mennen, 82. — merch(s), 429. — merx, 80. — mers, 430. — mers(ch)e, 427. — myen, 635. — mixed-pye, **E**. — miles castrensis, 18. — minck, 553[a]. — miswinninge, 534, 634. — mite, 555[a]. — moer, 429, 93. — moe-ras, 220. — moeren, 319. — moor, 429, 93. — mudde (lands), 425. — mund, 245. — **Naaf**, nave(geer), navel, 187, 8. — nachtegaal, 549 (*n.* 3). — neer, 549. — nees, 439 (*n.* 1). — nechtigh, 550. — nes, 315, 553[a]. — netsen, 439. — nêven, 439. — nieuwen-avond, 307. — nichtigh, 550. — nijpen, 188. — nitsig, 439 (*n.* 1). — nol(le), 546. — noodzinning, 89. — **Onnuttigheid**, 439. — onvroem-man, 265. —

ooi, 578. — ooi-ul, 493. — oord, 370, 1. — Opper, 555a. — oprucken, oprukking, 33, 225. — opwelven, 52. — ouwe-rosse, 318. — over (voorz.), 610, 1. — overschoeks, 439. — **P**anding, 618. — parchon, 384 (*n.* 2) — parement, 311. — pasch, 56. — peinder, peinding, 532, 618. — persinne, 17. — peut (-geven), peuten, peuter, peuteren, 113, 4, 439. — positief, 182. — pote, 114. — procestria, 340. — pro(e)nker, 112, 426. — propijn, 680. — puis (-pronkende), 50, 1. — pukkel, 187. — pul, enz., 556a. — pulluler, 675. — pulpe, 556a, 675. — pulper 557a. — **Q**aeuwelen, qaeuwen, 678. — quackeloos, quackelvorst, 677. — quarantain, -tenier, 676. — quarantaine, 557a, 676. — quarrel-knuyst, 677. — quatten, 678. — queenen, 678. — queteren, 678. — quettersnaterig, -snetter, 678, 9. — quickelen, 679. — quickelsteertjen, 679. — quiksteerten, 679. — quintig, 679. — **R**aam, 71 (*n.* 3). — rangh, ranck, 126 (*n.*). — rasijn, 636. — rastoen, 636. — rasuengelt, 636. — re(e)n, re(i)n, 436. — reghe, regener, 635, 6. — retroussis, 311. — reuy, 359. — revers, 311. — ridderlijk, 187. — riet, 553a. — ryghe, 636. — rijn, 165, 436. — rijsvoeder, 82 (*n.* 2). — rijt, 46. — rinne, 436. — roek, 437. — rooi, 408. — rosuen(e), 636. — **Z**aal, 290. — sabel, sable, 291, 530. — zadelgoed, 637. — saïf, 291. — zakken, 554a. — sant-, zantgang, 292. — sarock, 636. — sas, 292, 4. — savel, 290, 530. — se(e), ze(e), ze(e)de, 297. — zee-koe, 368. — seel, zeelwijnde, 638. — zege, 294, 591. — segenworp, 63 (*n.*). — selk, 294. — sendtschip, 165. — seregh, serich, 297 (*n.*). — zet, set, 295 (*n.* 2). — schalck, 649. — scheen, 248. — scheuter, 51. — scho(e)ks, 439. — scholter, 51. — schot(en), 419. — schoutet, 532. — schuere, 166. — schuergelt, 636. — schuuveren, 439. — zielgave, 294 (*n.* 2). — zijl, syle, sîl, 294. — sik, 294. — sille, 294, 5. — sinxen, 52. — sjeezen, 501. — scalc, 649. — score, 553a. — scure, 166. — slag, slacht, 47 (*n.*), 359, 611, 2. — slecht, 53, 369, 555a. — slechten, 555a, 6a. — sluien, 531. — smeerpoets, 501. — smiespelen, smiesperen, 439. — snedig, sneeg, 53. — snert, 378, 556a. — sneu, 376. — sneu(g)e, 53. — snoo(d), 53. — soele, 293 (*n.*). — zomerdijk, 184, 545 (*n.* 3). — somerstuc, 36. — zondvloed, 439. — spiek, spijk, 315, 51. — spijkschouw, 190. — spica, 316. — spin(t), 636. — spindbrood, 636. — spintlicht, 636. — spon(gelt), 602. — spraak, sprake, 164. — statghelt, 602. — stand, 553a. — star, 190. — steen, 90. — steenvoorde, 90. — stelle, 55. — stère, stereös, 189. — sterven, 54. — stik, 439, 611. — stoer(elijk), 186. — storlig, 186. — sulcus, 294, 5. — sund, 293. — zwette, swette, 295 (*n.* 2). — **T**arp, 406. — tenaille, 364, 425. — terp, 155, 245, 406. — tocht, 247. — tractaat, 680. — truchses, 336. — truije, 319. — tsaban, 291. — tunc, tunkel, 244, 5. — **U**l(letge), 493. — umbroet, 636, 7. — uten, wten (werkw.), 635, 7. — wtinge, 637. — **V**aarde, vaerd, 430. — vaart, 430. — vallaat, 556a. — vasen, 85. — vaute, 251. — vauteelsel, 157, 251. — vedder [1]), 322 (*n.* 1). — veedt, 75. — veemt, veent, 75. — veen, 494. — veiligen, veilling, 167. — veldkiip, 51. — ver, 434. — verbraden, 51. — verburgen, 167. — verda, 432. — verde, 370, 430, 4, 5 (*n.* 1). — vergier, 427 (*n.* 1). — verglas, 553a. — verharwerden, 637. — verlaat, 295 (*n.* 2), 321, 528, 56a. — (zich) vernoetsinnen, 89. — versluien, 531. — veurde, 370. — villa, 18. — virval, 553a. — vlaasch, 48, 9. — vlassen, 48 (*n.* 1). — vliezing, 242. — vluessinge, 242. — vluys, 153. — vo(e)der hoyes (hooi), 82 (*n.* 2). — voet, 243. — voetstoots, 22. — vo(o)rborch, -bouch, 429. — voord(e), 90, 243, 370, 1, 430. — vore, 434. — vorstery, 33. — vout(e), 251. — vrachting, vruchting, 436. — vrede, 435 (*n.* 1), 6. — vroed, 434 (*n.* 7). — vroente, 435. — vroondienst, 406. — vroonland, 435. — vuerde, 370. — vuersteen, 338. — vuirofferen, 534. — vuul, 439.

1) Vetter = neef.

Waar, ware, 370 (*n.* 1). — wade, 85, 243. — warde, 431. — warf, 197 (*n.* 2), 313 (*n.* 1). — wase, 85. — wateringue, 553ª. — weeme, 276. — weerd, 370, 1, 673. — de weet, 101 (*n.* 2). — weg(h)el, wegeling, -lienk, wegeltje, 56, 7, 188, 551. — were, 370 (*n.* 1). — werf, 313. — wessenpenning, 637. — wiegedruk, 57. — wijnkoop, 351. — winninge, 534. — winterstuc, 36. — wippen, 651. — worden, 54. — wormgelt, 635. — wuer, 532.

Woordenlijst van de Vries en Te Winkel, bedenkelijkheden, 500, 680.
Workum, pred., 127.
Wormerveer, pred., 509.
Worp van Thabor, 300.
Wramb, naam, 543.
Wrangerland, 205.
Wulveghem, naam, 318.
Wulven, heerl., 12, 344, 569.
——— (**Oud**-), heerl., 344.
Xanten, naam, 291, 2.
———, kapittel, 68.
Ximenes (Joseph markies van), 415 (*Pn*).

LIJST van vragen uit deel XXXVI, nog niet of niet-voldoende beantwoord.

Aalbessen zonder pit, 119.
Adellijke titels in Oostenrijk (Verkoop van), 639.
Adrichem (Thomas v.), voorzaten, 126.
Achterveld, spelling, 325 (*n.* 4).
Ackersdijck (Jan), geneal. bizond., 687.
Albertus-kaskens, 409.
Aldendriel, voormalig kasteel, 447.
Alfonsus III, hertog van Ferrara, penning, 588.
Algra (Lollius), ouders, gade en kinderen, 622.
Alting, eerste generatiën, 184.
——— (Menso), geheimraad van Reinald III van Gelre, 184.
Ameide, naamsreden, 175 (*n.* 1).
Ameyden (Margᵗᵃ Haanevelt v. den), 332, 3.
Amsterdam, Gymnasium-rectoren, 230, 480.
————, *zie* Dispuutgezelschappen.
Andel (v.), geneal. bizond., wapen.
Araignée de matin, enz., 418.
Arendshorst (**De**), histor. bizond. nà 1795, — 436.
Arnhem, molens, Zilveren Spijkers, 28. — Teggerstoren, 526, 7.
Arnulo, *zie* Taarlo.
Artz, Arcsen (Otto v.), 193.
Asperen (Paulus v.), afstamming, 333.
——— (Reijer en Johan), afstamlingen, 333.
Assendelft (v.), sterfdata, 52, 3.
Auerswalt (v.) — Oudenstein (Cl. M. v.), gedicht, 228.
Augsbuur [1]), naamsbeteekenis, 30.
B (P), V, W = M [2]), 41—47, 184 *a*).
Baron (Catrina), bizond., 448.
Beaufort (Johª Mª de), ouders, 688.
Bell, wapen, 624.
Bergh, v. Berch, herkomst [3]), 195 (*n.* 3).
Bercheyck (Herm. Joh. v.), ouders en verwanten, 495.
Beusechum v. der Linden, wapen en

---

1) niet Augsbuurt. 2) v. Mierlaer (bl. 42) ao 1342 v. Meyerlaer (*Nav.* XXXIII, 467). Woudrichem (bl. 47) 14de eeuw Woudrighen (Handb. Mid. Ned. Geogr. 1872 bl. 199 n. 3). *a*) Vgl. nog den Franschen gesl. de Froscheville (Haarl. Ct. 17 April 1886). Z. v. a. moeras-veld. 3) Uit Deventer? Een nòg hoog gelegen gedeelte dezer stad heette St. Nicolaas op of van den Berg.

verwantschap met v. Lijnden, 126.
Beveelboeken (Graaflijke), betrouwbaarheid, 398.
Bije (Beatrix de), familiebizond., wapen, 191.
—— (Jean de) dit le Diel, 191, 431.
Blokker (Mart.), jonker, 134.
Boekhorst (Libera), 391.
B o h ê m e (Style de), 418.
Bootsgeselletje ('t Koddige), 400.
Borkelo, naamsbeteekenis, 416 (vgl. *Nav.* XXXVII, 113).
Braeckel (v.), dictus Brakell, 269,583(*n.*2).
Brandwijk (Geertr. v.), ouders, 559.
Brandwijk, heeren, 560.
Brazilië, zie Schoppe.
Brembt (v.), gehuwd met eenen Millink, 622, 3.
Brinkerhoff, geneal. gegevens, 64.
Brito, 27.
B r i t t e n (Huis t e), oorsprong, 24.
Broeder (Den), wapen, 128.
Brongersma, wapen, 126.
Brou (Charles de), levensbericht, sterfdatum, 654.
Brouwer, geboortedata, enz. enz., 62, 191.
Bruiloft, etymologie, 419.
Bruijn (de), genealogica, 126, 7.
——— (C. de), Reysbeschrijvinge van de Levant, Engelsche druk, 39 (*n.*).
Bulwer (Opstel over), 477.
B u s l o c h, naamsbeteekenis [1]), 417.
Changuion, geneal. bizond., 688, 9 (vgl. *Nav.* XXXVII, 145, 621).
Deden, 27.
Deeken (A.), nazaat van Aagje Deken, 269.
Degen met afbeeldsel, 409.
Derckz (G.), request a° 1682, Bijlage, bl. R.
D i e f l e i d e r s-k e r k h o f te Hoorn, 144.
Diepenbrugge (v.), genealogie, 495.
Dieuwer, *zie* Jan Jaspertsz.
Dickelman, fam. bizond., 269.
Dispuutgezelschappen, aanteekeningen, medailles, 650, 1.
D o o v e B a l g, naamsreden, 437.
Dorenspijk, voormalig Vrouwenbroeders-klooster, 291.
Driebergen (Corn^a^ en Jud. Adr. v.), adeldom, 510, 74.
Duijsburg (M^ta^ v.), ouders, kinderen, wapen, 269.
Dussen (Maria Anna v. der), sterfjaar, 52.
Eepe, papenzaad, 223, 383.
Egmond, *zie* Hallum.
Egmond (Earl v.), afstamming, 448.
Eynthouts (Adolf), huwelijk, 612.
Eiteren, in Twente, 372.
Eck v. Pantaleon (Maria v.), ouders, 192. (vgl. bl. 326).
Ecoma, Ecema, 206.
Enderlot, beteekenis, 667.
Engels bier, 404.
Engelsen (Levi) [2]), waar eerst predikant geweest, 7.
Esch (Petr^la^ v. den), geboortedatum, 51.
Essenwein, naamsbet., 417.
Florenstein, bizonderh. vóór 1650, — 500.
Floryanen, 206.
Focke (G. C. A), waar in 1785 gepromoveerd, 489.
F r e g e r, F r i c a, taalkundig verband, 148.
G, K, J = H, 174, 231—50 *a*).
Galen (v.) — v. de Sande, alliantiën, 334.
Geistman, fam. bizond., wapen, 269.
G e l d e r s c h e T o r e n (De), hofstede te Valk, 205.
G e l i c o n i d a r u m castrum, 248 (*n.*1).
George IV, minnehandel, Geschrift, 405,6.
Gevouwen —ontvouwd, 420.

1) z. v. a. mose (moeras) -bosch. Hetgeen met de lokaliteit uitnemend strookt. Alzoo etym.-identisch met Busloo (landgoed te Gietele o. Voorst). 2) Over Nathan Vay, bl. 8, zie Tijdschrift voor N.-Brabantsche Geschied. en Letterk. III (1887), 99. *a*) Te voegen: bij bl. 231: Gemen, gesl. v. Gemmen a° 1503 (Over. Arch. V 185) = v. Hemmen? Bij bl. 234: Opzichtens Kortgene leidt *Nav.* XVI, 180, 215 tot geen resultaat. Bij bl. 244. Vgl. *Nav.* XXXVIII, 40, noot.

Glinnen, Glimmer (S^a M^a C^a), 677.
G o e n g a, spelling, 232 (*n.* 3).
Grijsoord, naamsreden, 447.
Groenewoud (M. Geertr.), ouders, 432.
Groningen, *zie* Keuchenius.
Haeva, verband met Hebe, 374.
Hachten (D. G. von), geboorte- en werkplaats, 221 (*n.* 1).
H a l l u m, dubbelnaam van Egmond, 583 (*n.* 1).
Hania (Elis.), grootouders, 623. Vgl. *Nav.* XXXVII, 444.
Hannema (Grat. v.) of ab Hannama, bizonderh., familiebetr., 495.
Hardenbergh (v.), genealogie, 560.
H a r e n b e r g (H e t), onzijdig geslacht, 604.
Havert (v. den), 431. Vgl. *Nav.* XXXVII, 379.
H a v i n u m, voormalige ligging, 293.
Heelweg, naamsbet., 149; vgl. bl. 455 (*n.* 1).
Heerenberg('s-), predikantenlijst, 337.
Heneygen yeghenwellen, beteekenis, 417, 518.
Heng(h)e-, hagemunde, etymologie, 583, 4.
Herenbras (Hester), ouders, 559, 686.
Hercules, Herculens, 270.
H e r p i n a[1]), voorm. ligging, 453.
Hessische armada, 638.
H o e n, **H o c h**, **H o (h)**, beteekenis in plaatsnamen, 175.
Hoffman (Henr.), eerste gade, 192 (vgl. bl. 287).
Hondsbergh = Houtbergh, 178.
Honert (v. den), toe Honerden, identiteit, 51, 552.
Horvath orszag, naamsbeteekenis, 247.
H o s e n h e i m, voormalige ligging, 293.
Huis-orde, met ordeteeken, 639.
IJzendoorn, heeren a° 1248, 81, — 81 (*n.* 5).
Indië, naamsbeteekenis, 243 (*n.* 2).
Ingenulant, bakermat, 527.
Iris (Twee opstellen in), 308.
Isebree ($Cath^a$ Maria), ouders, enz., 127.
Jan Flokee, levensbizond., 403.
Jan Jaspertsz en Dieuwer, item, 402.
Jan Klaassen, levensbiz., 399.
Yeghenwellen, *zie* Heneygen.
Joosten (Joost), levensbizond., 399.
Jut (Guurtje), moeder, grootouders, 623, 4.
Caen (Maria), echtgenoot, 344.
Kaarsen, bij de rechtspleging, 393.
Cabeljauw (Joh_s), Brievenboek, 650.
Kattebelletje, 420.
Katwijk, oorsprong, 24.
Kerckhoven (Joh^s Pol. à), Meditationes, 596.
Keuchenius, grafschrift, 225 (*n.* 3).
Cloot de Nieuwerkerk ($Petr^{la}$ Maria) ouders, 127.
Koddenleenen, 587.
Co(e)nders v. Helpen (Bern.), ambt, enz., 146.
K o g e l d i n k, naamsbeteekenis, 410.
Kock (Maria), wapen, 495.
C o m e s l o c h, in verband tot **Loenersloot**, 391.
Cool, Kool, genealogie, wapen, 334.
Coussemaeker (de), geneal. bizond., 689.
Cramer v. Veeren, wapen, 335.
Kremer, geschiedschrijvers, biografieën, 229.
Krokodil, etymologie, 247 (*n.* 3).
Kropswolde, naamsbeteekenis, 144.

Lamoraal, beteekenis, 417 (vgl. *Nav.* XXXVII, 185).
Laroy, *zie* Sarou.
Lauwyck (Jacques), afkomst, 165, 596.
Le(e)mans (Gerardus), 14.
Legurlo, ligging, 150.
Len-, longet-papier, 41.
Leu de Wilhem (le) a° 1677 en omstr. 1750, — naam, voornaam, bizond., persdelict, 128, 207, 478, 9.
Leur, heerl., 427, 511.
Liere (v.), Willem, broeder van Mechteld, 56.
Ligne (Prinsen v.), afstamming, 145.
Lycschaar, beteekenis, 394, 519.
Lijnden (v.), v. der Linden, *zie* Beusechum.
Loenersloot, *zie* Comesloch.

1) volg. Bn Sloet bl. 1193 = Herpen.

Loenga, spelling, 232 (*n.* 3).
Lokhorst, *zie* Marneburg.
Locksnoer, etymologie, 486.
Loogen (Jud. Elis.), ouders, 335.
Lorraine (Hertogin van), histor. bizonderh., 448.
Lot(ten) (Mr.), levensbizondh., 368.

Maalschap en marke, onderscheid, 153, 4.
Maersman, Meersman, identiteit, geneal. bizonderh., 335, 6.
Maas (Beersche), oude loop, 453.
Malefijt, *zie* de Waal.
Manschot (Wendelina), voorzaten, 126.
Marneburg, dubbelnaam van **Lokhorst**, 511.
Matras [1]), voormalige ligging, 453.
Mersseman (Abt de), bizond., 335.
Meusel, *zie* Oirschot.
Middag (De), aan de Bilt, 541.
Middachten (v.), Protestantsche leden, 541.
Milling(h), Millinch, Myllinck, v. Milling(en), herkomst, verwantschap, 690.
Monferland, naamsoorsprong, 147, 8.
Moordenaarsbraak (De), naamsreden, 511.
Mulder, hoogl. te Utrecht, verwantschap, 496.
Muelen (Maria v. der), te Brugge, 623.
Munt, met rosa sine spina, 118.

Naaldwijk, heeren, 398, 518.
Naelhout, wapen, 270.
Napjus [2], Nappius, 206.
Napoleon I, kwartierstaat, 624.
Nedermeijer v. Rosenthal, afstamming, 221.
Nederstein, ligging, 510.
Nederweert, gemeentewapen, 205.
Niedermeijer (Valentijn), nazaten, 221.
Nieuwpoort, genealogie, 623.
Nijmegen, burcht, benamingen, 117.
————, Reuzentoren, 587.
Nooij (Barend v.), wapen, 624.
Noord v. Kirchen (Kerchem) Westhuysen, bizond., wapen, 270.
Noortbergh, alliantiën, genealogie, 559, 60, 686 (vgl. *Nav.* XXXVII, 255).
Nuijts (Elias), kwartieren, nazaten, 128.

Oerte, (v.), v. Orten, adeldom, 271.
Oerte (Albert v), ouders en gade, 271.
Oirschot (Joseph v.), ouders, betrekking tot Meusel, 336
Omval, naamsreden, 549.
Onzalige Bosch (Het) naamsreden, varianten, 579.
Oostenrijk, *zie* Adellijke titels.
Oude-Tonge, heeren, 338.
Overdijnink, ligging, bizond., 512.

Pagé, wapen, 336.
Paliim, 393.
Panama, naamsreden, 240, (*n.* 1).
Papegaaisbrug (De), naamsreden, 206.
Parra (v. der), genealogie, 560.
Paulus-polder, naamsreden, 145.
Pelp, trokken, enz., woordbeteekenis, 401, 3.
Peter (Czaar), beker, 654.
Petrus Theodori, nadere levensbizond., 168.
Pijnssen v. der Aa, beteekenis des slotnaams [3]), 451.
Piscinarius (Joh.), Poëmata Sacra, 118.
Pisto(rius?) (C.M.), levensbizond., 300 (*n.*).
Pith, Engelsch geslacht, 232 (*n.* 2).
Poelgeest (Adelbert v.), levensbizond., 369.
Poll (v. de), afstamming uit v. Woerden, 560.
Pompstok (Niet d'n), 486.
Poto, *zie* Pisto.
Ranitz (de), herkomst, 623.
Reempte, 588.
Reigersbergen (Maria v.), nazaten, 653.
Ricius, Reis in China, wanneer uitgegeven, 38.

---

1) Lees Martras ao 815 (Bondam 14*b*) = Maren of Maarhees? zie Bn Sloet bl. 31, 114, 5. 't Was villa M. in pago Testerbant. 2) komt ook *Nav.* XXIV, 300 in Friesche omgeving voor.
3) Men vindt ook v. Randerade v. der Aa (*Nav.* XXXI, 350).

Rys (Hans de), Liedtbouck, 33.
Rijswijck (Wm. Corn. v.), voorzaten, 271.
Rodenburg (Hofstad), heer omstr. 1683, —73 (*n.* 2).
R o d e r m a r k, op Veluwe? 149.
Roelants, wapen, 259.
Rosenthal (Baron von), bizond., 559.
Rosmalen, aartspriesterschap, 987.
Rutgers (Aletta Cornelia), ouders, verwantschap, 272.
Sande (v. de), *zie* v. Galen.
Sant (v. 't), wapen, 624.
Sarou of Laroy = Laroon, 160.
Sarrée ($Corn_a$.), wapen, 624.
Zetten op wapenen, 587.
Scheemda, resolutie ao. 1661, — 206.
Schelhauer (Coenraad), priester, levensbizond., 513.
Schoor (S. M. en C. G. C. v.), voorzaten, wapen, 128.
Schoppe(n) (Sigism. v.), kolonel, gouverneur van Brazilië, 638.
S c h o t s c h e h e u v e l, naamsreden, 512.
Schouten (Margta), familie-bizond. en wapen, 126.
Shouvliege(re), fam. bizond, wapen, 272.
Schultz (Joha. Juliana), geboorteplaats, ouders, enz., grafzerk, 513 (vgl. bl. 126, 7, 579).
Zijdewind of Z ij d e (n) s k e r k e, geschied., 606.
St. Anna-ter-Muiden, wapenbord, 26.
St. Jacob, Rp, archieven, 118.
— Joris' vissop begoten (Met), 587.
St. Odiliënberg, naamsreden, 526, (vgl. *Nav.* XXXVII, 525).
Scriverius (P.), particulariteyten, 229.
Slingelandt (Johan v.), ouders en bedrijf, 560.
Someren v. Vrijenes (M. M. E. v.), ouders, 493.
Sorgen (Advokaat v.) ao 1677, — 479.
Speelmans-Driesch-en-Keer, naamsreden, 223.
Spijker v. Veer, herkomst, 146.
Spu(e)de (Joh.), diaken, bizond., 451
Standaert, fam. bizond., 272.
Stapel = krekel? 121.
Staphorst (Samuel), levensbizond., 370.
Steinfurt, gymnasium, 512.
Stelwag, naamsbeteekenis, 612.
Stenis, genealogie, 496.
Stolberg (Juliana v.), portret, 603.
Storm (Geertruida), ouders, 432.
Straatman (Joach.), moeder en gade, 192, 621.
Strijen als voorm. graafschap, 156.
Strijen (Sophia v.), ouders, 128.
Strubbeling, etymologie, 183.
Stumph, genealogie, wapen, 272 (vgl. *Nav.* XXXVII, 329).
Z u i d e r z e e (De), oudtijds genaamd Suytvinde, 223.
Swanevelder, wapen, 624.
Swart Stenis (Mr. Hier. de), voorzaten, 496.
Swarten haan (Den), schip, noodlottige reis, 399.
Zwormen [1]), naamsbeteekenis, 26.
Taan [2]) (Claas), moeder, grootouders, 623, 4.
Taarlo, voormaals Arnulo, oudheid, 392.
Tempel (Den), enz., naamsbeteekenis, 70.
Teschuat Israel, 370.
Thybault (Gerard), nadere bizond., 173.
Tiendmaaltijden, 112.
Torck, stamnaam, 540.
T r i e n t e, voorm. ligging, 513.
Uddel, voormalige parochie, 375.
Wlfpand, 588, 9.
Vaen, beteekenis, 395.
Valom, naamsreden, 549.
Veeren (v.), *zie* Cramer.
Vechel (v.), genealogie, 690.
Vélocifère, - pède, geschiedenis, 37, 170.
Velsen (Dr. Jac. v.), levensbizond., ouders, huwelijken, kinderen, 496.
Vertrek, woordbeteekenis, enz., 255.
Villa, 394.
Vlieguitge, 420.
Vlierden (v.), geneal. gegevens, 57 (*n.* 1).
Vogelsanck, herkomst, geneal., wapen, 624.

1) Zie v. Swormen, Swoermen ook in Deventer-Cameraars-rek. II. III. 2) *niet* Taaw.

Voorgarde, beteekenis, 395.
Voort (v.), herkomst, enz, 577 (vgl. bl. 424, noot 2).
Vrancke (Sebast.), vader en zoon, 118.
Vredaeus (Johannes en Jacobus), Wedaeus, 279, 80.
Vriezenberg (**Den**), naamsreden, 337.
V u n n i n g h a, voormalige ligging, 208.
Waal Malefijt (de), geneal. bizond., wapen, 432 (vgl. *Nav.* XXXVII, 264)
Wapens (Onbekende), 128, 624.
Wedaeus, *zie* Vredaeus.
Wedichem, bp, 13.
W e e l c h m o u r h o u t i u s, voormalige ligging, 303, 4.
Werdupa, ligging, 150.
»Wereldtooneel", zeldzaamheid, 308, 9.
Wessingen a° 1064, — 392.
Westphalen (Mr. Adriaen v.), levensbizond., 479.
Westfriesche almanak, 404, 5.
Westrenen (v.), naamsbeteekenis, schaking (vgl. *Nav.* XXIX, 222, 3).
W i e n t j e s b r u g (De), 13, 200.
Willem V, bezoek aan IJselstein, 291.
W i l l e m ij n s v e l d j e, 14.
Wingerden (Elis. Hester v.), voorzaten en wapen, 126.
Woerden (v.), *zie* v. de Poll.
Wouterswoude, naamsreden. 291.

E R R A T A, enz.

Dl. XXXV.

Bl. 400, r. 11 v. b. *valle* [of Orcanae) *weg.*
» » » 12 v. b. *staat* Sangker; *lees* Sangher.

Dl. XXXVI.

Bl. 81, noot 1, *staat* Chastillon; *lees* Châtillon.
» 154, r. 20 v. o. » rechtelijken; » rechterlijken.
» 201, » 16 v. o. » Diest; » Dietz
» 207, » 7 v. b. » Tilghose; » Tilghete.
» 269, » 2 v. o. » Nav.; » Nav. XXXVI, 541.
» 248, » 10 v. o. » Chalga; » Ghalga.
» 499, » 5 v. b. » de Gelves; » de Geloes.
» 567, » 4 v. o. *lees* Helene v. Meckl.-Schwerin, gehuwd in 1836.
» » » 3 v. o. » kleinzonen van Lodewijk Filips, koning der Franschen, zoon van Philippe Egalité.
» » » 2 v. o. *moet* of Lodewijk XVII *wegvallen* [1]).
» 608, » 18 v. o. *staat* Luit; *lees* Luidt.
» 630, » 11 v. b. » Praemonstantenser; » Praemonstratenser.
» 657, » 2 v. o. » Ista; » Isti.
Bladw., bl. XVII, *te schrappen* v. Buijl, 685 *a*).
» » XXIX, *lees* Ranitz (*Nm*).
» » XXX, *bij te voegen* Roy, 128.
» » XXXVIII, *bij* Heidensche eerdienst, *te voegen*, bl. 609.
» » XL, *bij* Hoorn *te voegen* dolerende kerk a° 1616 — 638.
» » LX, *inlasschen* dochter van Deus-aes, 400.
» » LXX, » krokodil, 247 (*n.* 3).
» » LXXI, » villa, 394.

Dl. XXXVII.

Bl. 18, r. 9 v. b. *staat* Diepenveen; *lees* Diepenheim.
» 19, » 1 v. b. » 371; » 393.

---

1) Een haastig gesteld bericht werd zonder nadere toetsing door ons opgenomen. RED.
a) Aldaar is sprake van Buijl = Budel, dorp in N.-Brabant.

Bl. 19, r. 14 v. o. *staat* Hüfnägel; *lees* Hufnägel.
» 19, » 12 v. o. » un; » und.
» 24, » 5 v. o. » penning; » penning:
» 39, » 17 v. b. » uitgezien [1]); » uitgezien.
» 52, » 10 v. o. » Rozen daa; » Rozendaal.
» 58, » 1 v. b. » beroemde; » beroemd.
» 60, » 16 v. o. » nog kan gehuwd; » nog kan geboren.
» 72, » 14 v. o. » behoort; » behoord.
» 74, » 12 v. b. » wordt; » werd.
» 76, » 1 v. o. » gena; » genadig.
» 88, » 12 v. o. » Of v. D.; » Ot v. D.
» 91, » 1 v. o. » verbeteren. » te verbeteren.
» 101, » 7 v. b. » Motte; » Mothe.
» 101, » 13 v. b. » Fr(edericvs); » Fr(anciscvs).
» 104, » 6 v. b. » koorn; » Koorn.
» 105, » 13 v. o. » Des bois; » Desbois.
» 119, » 2 v. b. » de trouvant; » se trouvant.
» 120, » 8 v. b. » Hendrlks; » Hendriks.
» 124, » 18 v. b. *valle* (of visch)? *weg.*
» 126, » 8 v. b. » behalve misschien de heer R. *weg* (vgl. *Nav.* XXXV, 674).
» 150, » 3 v. b. *staat* gli; *lees* gh.
» 150, » 7 v. o. » pooster. » poorter.
» 192, » 6 v. b. » Geerard; » Gerard.
» 192, » 15,6 v. o. » 24 Juni; » 6 Mei.
» 195, » 10 v. b. » Quintefeuilles; » goldenes Freiviertel.
» 195, » 11 v. b. » Kugel; » Hügel.
» 197, » 4 v. o. » heenkomen; » herkomen.
» 198, » 16 v. b. » Oosfr.; » Oostfr.
» 199, » 14 v. b. » Claut; » Clant.
» 199, » 21 v. b. » Wolgehorne; » Wolgeborne.
» 200, » 16 v. b. » 4, b; » 4. b.
» 208, » 2 v. b. » aartshartog; » aartshertog.
» 220, » 5 v. o. » twee molenijzers of muurankers; *lees* één dito.
» 246, » 17 v. o. » bü; *lees* bii.
» 247, » 14 v. b. » Zeens; » Zeeus.
» 251, » 4 v. o. » denzelfden; » dezelfde.
» 256, » 8, 9 v. b. *lees* 1. en 4. N, 2. en 3. v. Br.
» 261, » 9 v. o. *staat* de Altenae; *lees* d'Altenae.
» 265, » 9 v. b. » Goess en; » Goessen.
» 267, » 4 v. o. » Moe; » Moet.
» 267, » 9 v. o. » verbasterde; » verbeterde.
» 275, » 19 v. o. » op Joan; » van Joan.
» 281, » 12 v. b. » verbreck; » vertreck.
» 284, » 15 v. b. » ingelijcx; » insgelijcx.
» 312, » 6 v. o. » Davout; » Davoust.
» 319, » 15 v. b. » persoonsnamen; » persoons- en geslachtsnamen.
» 324, r. 9 v. b. » Brefectus; » Prefectus.
» 333, » 10 v. b. » verklaarde; » verklaarden.
» 335, » 1 v. o. » un; » und.
» 335, » 19 v. o. » Baché; » Raché.
» 337, » 3 v. b. *lees* of diens vrouw (vgl. *Nav.* XXVIII, 235, 593).
» 341, » 14 v. b. *staat* Seheffer; *lees* Scheffer.
» 362, » 12 v. o. » Meestijds; » Meesttijds.
» 379, » 15 v. b. » Acht-en-veertig; » Acht en veertig (nml. lid v. h. college der 8 en van dat der 40)
» 380, » 5 v. o. » deez; » deze.
» 383, *moeten* r. 17—25 v. b. *wegvallen.*
» 384, 3 v. o. *staat* Menager; » Messager.
» 385, 3 v. o. » Esp; » esp.
» 386, noot 2), 1) *lees* noot 1), 2).
» 387, r. 5 v. b. *staat* 266; » 266).

Bl. 389, r. 19 v. o. *staat* Grosthusen; *lees* Groothusen.
» 398, » 13 v. b. » door hen; » door haar.
» 400, » 13 v. b. » capitein; » kolonel.
» 400, » 14 v. b. *lees* dochter van Dominicus Hamerster bij Catharina Bossenius.
» 423, » 6 v. b. *staat* Rhina; *lees* China.
» 441, » 14 v. o. » bij haren man; » als haar man.
» 442, » 14 v. o. » Dr. Storm v. 's Grav.; » Ds. Storm v. 's Gr.
» 442, » 14 v. o. » Effrenten; » Erffrenten.
» 447, » 17 v. o. » Stiphart; » Stiphout.
» 470, » 6 v. b. » 1686; » 1586.
» 501, » 6 v. o. » Resschietere; » Kesschietere.
» 505, » 4 v. o. » v. der Woest; » v. der Woert.
» 514, » 10 v. o. » als keizer; » als keizer, te Hamm als gevangene.
» 516, » 10 v. o. » XXXVI, 650; » XXXV, 650.
» 526, » 8 v. o. » vag(h) tevan; » vag(h)et van.
» 543, » 13 v. b. » Hijnbordine; » Hijnbordinc.
» 544, » 11 v. o. » in den negeren; » in de negeren.
» 547, » 3 v. o. » deze analoog; » deze in zijne hoofdsylbe analoog.
» 555 [1]) r. 6 v. b. *staat* W; » Wittwe.
» 560a[2]) » 10 v. o. » de Leeuw; » de Zeeuw.
» 562a » 8 v. b. » president; » resident.
» 566a » 1 v. o. » Hesselink; » Haesebroeck.
» 581, » 9 v. b. *staat* de Stoffa; » de Staffa.
» 610, » 16 v. o. » Hansedijk; » Hunsedijk.
» 618, » 11 v. o. » gantilhomme; » gentilhomme.
» 623, » 15 v. b. » Acta; » Aet.
» 631, » 13 v. b. » v. Arkel tot Haeften; » v. Arkel tot Haaften (nml. de heerl. H).
» 640, » 14 v. o. » l' Allend; » l'Alleud. (Zie den Bladwijzer, bl. VI, noot).
» 641, r. 15 v. b. *staat* plus; *lees* plu.
» 642, » 3 v. b. » ù; » à.
» 642, » 17 v. b. *bij* Mooi Lambert *bij te voegen* Zie ook *Nav.* XXXVI, 185.
» 652, » 2 v. b. *staat* nachdem; *lees* nach dem.
» 660, » 4 v. b. » C. L. v. S.; » C. L. v. L.
» 663, » 14 v. o. » Suisse; » suisse.
» 688, » 7 v. o. » Schassert; » Schrassert.
» 690, te lezen Hulsthorst.
» 695, » 11 v. o. » Winderveer; » Windeweer.
Bijlage, bl. A, r. 24, 5 v. b. *staat* groen of rood? Was; *lees* groen of rood was.
Bladwijzer, bl. V *inlasschen* Blenheim, *zie* Pleinheim.
» » XVI » v. Duras, 213.
» » XLIII *bijvoegen* bij Marnix, *zie* Verschooristen, de noot.

---

1) Lees 455. 2) Bladz. 454—68 is verkeerd gepagineerd: 554—568 in plaats van 458—468.